ROD: A [illegible] STR

MOR[illegible] [illegible]LIER

RODERICI A CASTRO LUSITANI, PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS,

per Europam notißimi,

De universa muliebrium morborum

MEDICINA, NOVO ET ANTEHAC A NEMINE TENTATO ORDINE OPUS ABSOLUTISSIMUM.

Et Studiosis omnibus utile, Medicis verò pernecessarium

Pars prima Theorica.

QUATUOR COMPREHENSA LIBRIS, IN QUIBUS cuncta, quæ ad mulieris naturam, anatomen, semen, menstruum, conceptum, uteri gestationem, fœtus formationem, & hominis ortum attinet, abundantissimè explicantur.

ALTERA EDITIO AUCTIOR ET EMENDATIOR.

HAMBURGI, ex Bibliopolio FROBENIANO.

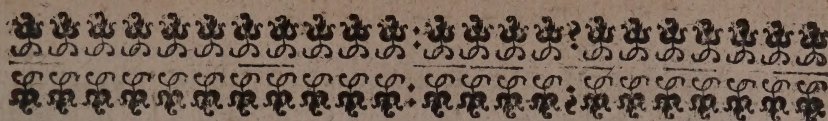
ANNO cIↃ IↃ CXVII.

ELENCHUS LIBRORUM
TOTIUS OPERIS.

Partis prioris De natura mulierum
LIBRI QUATUOR.

Partis posterioris De morbis mulierum LIBRI TOTIDEM.

ILLU-

ILLUSTRISSIMO ATQUE GENEROSISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,

DN. AUGUSTO JUNIORI, BRUNSVVICENSIUM AC LUNÆBURGENSIUM DUCI, DOMINO MEO CLEMENTISSIMO

S. P. D.

POstquam prima Lege per vetitum pomi esum turpiter violata, justo DEI judicio humana cœperunt

In pejus ruere, & retrò sublapsa referri;

jamq; intellectũ tætra caligo & horribilis ignorantia obscurare inciperent; Corpori autem universo morborum hostiles copiæ, facto quasi impetu, calamitatem atque exitium molirentur: ab illo statim primævo omnium calamitatum exordio, peculiari quodam Dei miseros homines misericorditer respicientis munere, duo extitêre studiorum genera, quorum adminiculo illis ærumnarũ incursibus occurrere, damnis mederi, ac publicæ saluti quam rectißimè consulere humana sapientia, à divinâ adjuta, adlaboravit.

Horum unum intellectus culturam in se suscepit, & omni studio in id incubuit, ut homo Imaginem illam, ad quam primitus à Deo conditus erat, tantum

non temerario illo ausu penitus amissam, salutaribus monitis è penu divinarum revelationum haustis, firmaque animi fiducia apprehensis, si non integram recuperaret, at certè, remotis magnam partem densis illis inscitiæ errorumque nebulis jucundo alicui & ad πρωτογενῆ illum quam proximè accedenti splendori, divinæ particulam auræ restitueret, & affectuum imperio virtuti commisso, ad ejus amorem ac studium animum quam acerrimè inflammaret. Alterum corporis patrocinium suscipiens, diligenter observatis, exacteq; pensitatis iis, quæ ipsi aut noxam, aut salutem afferre possent, viam rationemq; præscripsit, qua non tantum, aut evitatis, aut depulsis morborum insultibus, virium integritas ac robur conservari, & quàm longissimo spacio protrahi, sed etiam humanum genus ad infinitas temporum ac individuorum myriadas propagari extendique posset. Atque ut, misso illo, cujus tractatio multò sublimior hujus loci non est, de altero, quod Corpus respicit, strictim, & quasi ἐν παρόδῳ, agamus, singulis mundi ætatibus divino quodam instinctu excitati sunt viri acri ingenio & indefesso studio, qui primum admirandâ corporis humani fabricâ sedulò ac penitius inspectâ, singulorum membrorum munia, quæ in μικροκόσμῳ illo obeunt, attentè considerarunt, qua lege quæque operatio ab alia penderet, quid quamque promoveret, quid impediret. Adhibitis deinde in con[illegible]um & rebus

rebus terra naſcentibus, & reliquis, quæ ad hominis ſuſtentationem divina providentia ſubminiſtravit, horum cum ſingulis membris συμπαθείας & ἀντιπαθείας obſervârunt, cauſaſque earum occultas artificioſa indagine perſcrutati ſunt. Iſtâ porrò harmoniâ ritè conſtitutâ non modò certas ſalubriter vivendi leges humanæ neceſsitati præſcripſerunt, ut quod ſibi noxium, declinare ac vitare; quod amicum, amplecti ac tueri quiſque diſceret: ſed etiam, ſi quando aut à morbosâ ſui origine, aut neglectâ victus moderatione, aut fatali quodam caſu rectus valitudinis tenor turbaretur, is quàm convenientiſsimis remediis reduci, inque eo, dum extremum pateretur vivendi tempus, quàm diutiſsimè conſervari poſsit. Denique cum intelligerent, ſpeciei humanæ propagationem jam inde à primo ejus conditu divinâ lege ac benedictione imperatam eſſe, ut & variis incommodis, quæ iſtam fœcunditatem ſubindè impediunt, occurri poſſet, ſedulâ ac diuturnâ obſervatione habitâ virorum pariter ac fœminarum malis, quibus felix iſta humani generis propagatio retardatur, auxiliatrices manus attulerunt, ne & in illa ſtudiorum parte quid relinqueretur, de quo humanæ fragilitati rectè proviſum non eſſet. Atque in præclaro hoc ſcriptorum genere neſcio an ullum exſtet aliud magis doctum, magis elaboratum, magis abſolutum, ſive rerum gravitatem ac copiam, ſive tra-

ctationis evidentiam ac facilitatem quis ſpectet, quàm illud, quod Excellentiſsimus & medicarum rerum uſu experientiſsimus Vir, Dn. RODERICUS à CASTRO, Philoſphiæ ac Medic. Doctor (cui natales dedit Luſitania, Eruditionem Salmanticenſis Academia, domicilium autem jam ultra viginti annos nobile Germaniæ Emporium HAMBURGUM noſtrum) & multis vigiliis & incredibili aſsiduitate ac labore, addo ſummâ fide & mirabili induſtriâ concinnavit; de cujus viri gloria, cum eam non tantũ præſens ſcriptum, itemq; alterum illud, quod non ita dudum quoq; DE OFFICIIS MEDICOPOLITICIS edidit; ſed & peculiaris quædã medendi dexteritas ac omnibus expoſita, compluribus probata officij fides, pleno ore paſsim decantent, & ad ultimos totius Europæ fines extendant, plura hic non addo præter unicum illud Tullianum quod verè de ipſo dici poteſt: *Magna laus, & grata hominibus, unum hominem elaborare in ea ſcientia, quæ ſit multis profutura.* Illud itaque ipſum opus, quod graviſsimus hic auctor de promovendâ conjugum fœcunditate, & omnium fœminarum morbis, horumque remediis conſcripſit, cum annis abhinc tredecim, magno cum bono publico & multorum gratis cum gratiis eſſet hîc editum, ac diſtractis avidè exemplaribus ſecunda editio impenſè flagitaretur, pro meo in communem hominum ſocietatem ſtudio, provinciæ iſti, in quam ſingularis

gularis

gularis quædam divini numinis cura ac benignitas me collocavit, bonorumque desideriis deesse nolui: præsertim cùm auctor, pro singulari suâ in me humanitate ac benevolentiâ editionis iterãdæ potestatem mihi concederet. Ad Tuam autem Celsitudinem, Illustrissime ac Generosissime Princeps AUGUSTE Domine Clementissime, hæc acervatim præfari volui, tum quòd pro verè AUGUSTIS tuis ac Optimo laudatissimoque Principe dignis heroici ingenij atque animi dotibus, præter cetera omnia etiam præclarum hoc atque antiquissimum studiorum genus complurium sapientissimorum Regum ac Principum exemplis ductus, multùm legendo rectè intelligis, & rectè æstimando multùm amas: tùm ut pro summa tua in me remque meam librariam augendam beneficentiâ, qua plures jam annos magnâ cum voluptate atque utilitate fruor, publicum aliquod grati observantisque animi indicium exstet. Hoc publicum alloquium meum, ut Illustrissima Celsitudo Tua serenâ fronte excipiat, & inter cetera selectissima volumina, quibus AUGUSTAM tuam Bibliothecam singulos in dies instruis atque exornas, huic quoque libro locum aliquem pro genio suo dare digneris, omni studio quam humilimè peto atque contendo. DEUS Opt. Max. te Germanorum Principum decus AUGUSTUM, cum Illustris-

sima

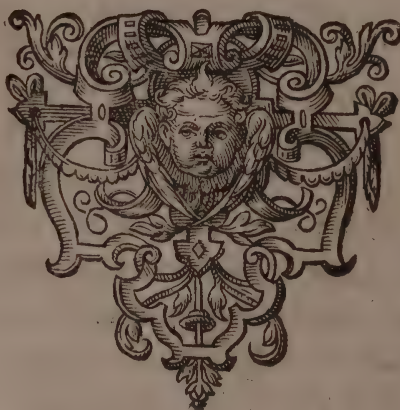
ſima conjuge publico & ſubditorum tuorum, & totius GERMANIÆ bono, meoq́ue ipſius ac meorum præſidio, incolumem ac florentem longùm præſtet atque conſervet. Hamburgi VIII. Kal. VIIbr. Anno Chriſti incarnati CIↃ. IↃ. CXVI.

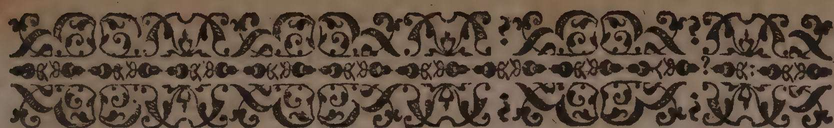
Jlluſtriß.a Celſit.ni T.a

addictiſsimus omni

ſubjectionis ſtudio.

GEORG. LUD. FROBENIUS.

D. RODERICO A CASTRO LUSITANO, LUDOVICUS NONIUS DOCTOR MEDICUS LUSITANUS.

Ivica ſi civi ſervato à morte corona
Sit data, & eſt lauro virgine cincta coma:
Si quibus hoſtili rorabant membra cruore,
Contigit, & multa cæde triumphus erat:
Innumeræ umbrabunt merito tua tempora lauri
A CASTRO, & lambet multa corona caput,
Innumeros homines ſolus nam ſubtrahis orco,
Et facis invita vivere poſſe colo.
Ipſe fugas imo latitantes corpore peſtes,
Agmina morborum disjicis arte tua,
Diſijcis arte tua, Pandoræ quidquid in orbem
Sæva tulit pixis; quidquid & ira Deûm,
Mortaleis artus crebra ne tabe faciſcant
Efficis, & diro ſolvis ab interitu.
Nec RODERICE ſatis, quod per te annoſa Charontis
Cymba fuit toties ludificata ſenis,
Ni poſtquam Lacheſis rumpet ſubtegmina vitæ,
Sentiat ex calamo pluria damna tuo.

D. DAVIDIS HERLICII MEDICI ET ASTROLOGI PERITISSIMI TETRASTICHON.

Scire cupis Morbos naturam arcanaque ſexus.
Omnia fœminei? RODERICUM quære Magiſtrum,
Doctoremque tibi: hic reliquos ſupereminet omnes.
Ordine, doctrina, methodo, experientia & ipſa.

AD D. RODERICUM à CASTRO MEDICUM
Lusitanum, Fridericus Tiliobroga Germanus.

Quæ terra, quæ gens unquam floruit magis
Virorum laude doctrinâ valentium
Iberia? orbis illo ocello totius:
Ubi omne, quod natura pulchrum protulit,
Simul videre, & admirarier licet.
Ubi Platani Borrodi opaca umbracula
Præbent, arcentque fervidum solem comis.
Ubi Tagus Pactoli æmulator, aureas
Late volvit dives suas arenulas,
Ubi Salo, atque Bilbilis ferrum gelat
Ferrum, quod genti tanta olim Saturniæ
Carorum acerba bello objecit funera,
Qua gloria etiam nunc superbit plurimum,
Belligerandi celebris arte Hispania.
Nec verô doctis nunc minus sese effert viris,
Quam cum suos Annæos, atque Silios,
Melas, Maternos, Licianos, Lucios
Habebat, in quorum loco feliciter
Viri tot eruditione præclues
Ut herba irrigua succrevere uberrime.
Quos inter primum RODERICE obtines locum.
Medica qui tantum excellis arte nobili,
Quantum retro Chiron, vel Æsculapius,
Imo si fas sit, nec religio dicere
Ipso Chirone major, & Æsculapio.
Fallor! aut iste monstrat hoc satis liber,
Iste, iste, pulcher, utilis, bonus liber,
Tam docte scriptus, tanta diligentia.
Immensior cujusque laus, digne meis
Elogiis ut possiet laudarier.

ÆLIÆ

HELIÆ PUTSCHII BELGÆ
EPIGRAMMA.

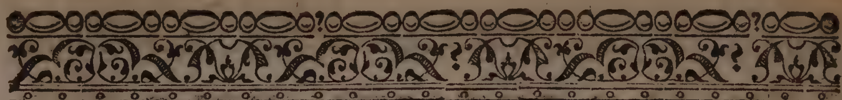
FOEmina divorumq; hominumq; æterna voluptas
Quæ terras partu sustinet alma suo,
Et facit ut læti veniant ad aratra coloni,
Prodigaq; omnigenas terra ministret opes,
Morborum variis assultibus ægra jacebat,
Pallida anhelantem jam vomitura animam;
Nemo salutiferas morienti tradidit herbas,
Quiq; malum posset pellere, nullus erat.
Tu tamen occurris, RODERICE, fovesq; jacentem,
Propinasq; ægræ, quod medicamen habes,
Macte; Machaonia doctor clarissime, laude,
Grande quidem pretium posteritatis erit
Hoc quoque, sed majus quod cui vitam prius ipse
Debueras, vitam debeat illa tibi.

In absolutissimum hoc clarissimi viri

D. RODERICI DE CASTRO
OPUS.

GRaja quod Hippocrati, Celso quod & Itala quondam,
Nostra tibi id præsens ætas, & postera debent:
Quis neget? In Medicis dum tu quod deerat ausis
Hactenus, instauras; latè diffusa decenti
Ordine pertractans, alisque intacta reponens:
Scilicet, ut nullum perfecto in Corpore membrum
Desit, & immensæ statuatur terminus Arti.

Samuel Radermacherus Aquis-granensis.

In univerſam muliebrium morborum MEDICINAM AD LECTOREM PRÆFATIO.

SUBIT OMNINO MISERERI FOEMINEæ ſortis, quæ præter fortuita caſusq́; , & humana omnia, quæ ad millia morborum, virorum ſingulis timenda, contingunt, variis inſuper diris, ac difficilimis ægritudinibus, tum ratione primordiorum generationis ſuæ; tum ratione nativi temperamenti, à primis qualitatibus contracti: tum demum ratione inſtrumentorum, quæ ad conceptum, partum, & lactationem ſunt neceſſaria, à virorum morbis plane diverſis, excarnificari ſæpiſſimè ſolent: ita ut qui graviſſimi ex iis ſint diſcernere ſtultitia prope videri poſſit, cum ſuus cuiq; fœminæ ad præſens atrociſſimus nec immerito & ſit, & videatur. Quod optime cognoſcens ſapientiſſimus Hippocrates, poſt eum Diocles, deinde Aëtius, ac tandem plerique eorum, qui doctiſſimi noſtro ſeculo habiti ſunt, ſummo jure de hiſce affectionibus peculiares tractationes ediderunt: quia nimirum magnarum rerum hoc proprium eſt, ut pluribus magnum argumentum ſcribendi ſuppeditent: ideo quò quisque magis ingenio potens fuit, eo quoque libentius in hoc difficilimo negotio ſe exercuit. Verum Hipp. ſolita ſua gravitate perdifficili, & ſubobſcura; recentiorum alij nimis diminute; alij præterquam quod in multis defecerunt, adeo prolixe multa diſputant, ut merito illis dicere poſſimus, quod olim Lacedæmonij Samiis legatis: Prioris orationis veſtræ partis ſumus obliti, poſtremam ob primæ oblivionem non intelleximus; *Et ſane eadem ratione ſæpe fit, ut cum cauſas apud hoſce ſcriptores tyrones legunt, eſſentiæ morbi non recordentur: cum ſigna, cauſarum jam non meminerint, unde fit, ut nec rite indicationes deſumere, neq; curationem, ut*

par eſt,

par est, instituere queant: & ab eorum lectione, quamvis verborum saturi, rerum non minus jejuni recedant, quam accesserunt: Illud insuper non exiguam parit confusionem, quod multis non sat fuerit, autores inculcare; sed integras eorum paginas absque fructu iterum atque iterum inserere; eandem curationem crebro rescribere, & eam congerere remediorum farraginem, ut flores à tribulis secernere sit valde laboriosum; quin potius hos pro illis non citra maximum ægrotantium detrimentum, sumptum, ac tædium incauti medici soleant frequentissime usurpare. Alij (quod dici solet) egregiè quidem saltant, sed extra chorum, dum fabellas, & pleraque alia (ipsi viderint, an ostentationis gratia) minus oportunè immiscent, quæ neque ad curationem, neque ad rei majorem elucidationem quicquam attinent. Plerique tum demum præclare se perfunctos officio suo putant, cum viginti latinis versibus, unum græculum ambitiose inserunt, sed fortaßis, ut eorum opera animam, & spiritum in illis, quæ à quibusdam minus intelliguntur, inclusam habere existimentur à Plinio edocti homines minorem fidem habere iis, quæ intelligunt, parum tamen imitati disertißimum Galenum, quem Latinæ linguæ peritissimum fuisse legimus, nec tamen suis operibus ullum latinum verbum immiscuisse. Iam vero major eorum pars Romanæ linguæ, & comptæ dictioni nimium incumbentes, dum apprime eloquentes videri student, hoc incommodi primo statim ingressu consequuntur, ut parum medici videantur; nam verborum copia, quæ alioqui utilia essent, contra quam putant, faciunt, ut minus splendeant; quippe quemadmodũ retundentium multitudine vis medicamenti infringitur, sic utilis doctrina verborum bullatis ambagibus. Sed hi eloquentiam pluris faciunt quam benè dicere: Et cum diu noctuq; maledicant, tamen minus eleganter dicere in horrore habent. At nec veritas ornari vult, nec optima & pulchra quæque, sermonis pulchritudine aut cultu indigent, & loqui proprie potius, quam eloqui sapientes decet; & causæ veritatem magis, quam loqutionis ornatum quærere. Videas illos toties execrantes miseriam illorum temporum, quibus Avicenna, Rasius, Averroes, Mesues, & quicunque sequuntur Arabum doctrinam, florue-

floruerunt, scilicet quamvis non alij Hippocratis, & Galeni dogmata melius assequuti sint; etsi multa utilissima medicamenta, aliis antea ignota, nobis invenerunt, paucissimaq; modo habeamus, quæ non antea eorum fuerint (quamvis hoc seculo adimatur eis debita gloria) impurè tamen ac sine ornatu scripserunt, quod præsens ætas piaculum existimat, quia omnium studiorũ explicationem magis illustrem perpolitamq; desiderat. Quanto æquius possumus nos condolere seculi hujus infelicitatem, quo homines pluris verba faciunt, quam ipsas res, quarum causa fuerunt inventa. Sed omnis ætas de suo tempore questa est, ornat quidam sapientiam os eloquentium, rerum tamen differentias cognoscere, quam de vocibus curiosius contendere satius erat: ac si de aliquo periclitandum, de his potius, quam de illis putarem, ita enim comparatum est, ut tunc primum homines res ipsas neglexerint, cum nimio studio nomina quærere cœperunt, si Galeno credimus; quem ipsi posthabita viri singulari doctrina, ob elegantem potius, & compositum stylum tantopere admirantur.

Hos igitur defectus in hac medicinæ parte considerans operæ pretium duxi, & tunc demum de mortalium genere benè me meriturum existimavi, si ex ijs, quæ præclare à probatissimis scriptorib. dicta sunt, & aliis quæ ego mihi meditatione crebra, multo studio, summa diligentia, & assiduo ægrotantium usu, vera esse deprehendi, duos commentarios conscriberem, in quorum primo theoriam seu naturalem mulieris historiam: in altero mulierum affectionum praxin succincte, sed accurate comprehenderem, non ita breviter ut aliqua desiderarentur, aut tenebris res involveretur: nec ita prolixe, ut bullatis nugis pagina turgesceret, & laboriosa confusione legentes opprimeret: sed medio quodam stylo & facili, & apto magis ad proficiendum, quam ad suadendũ, ita ut si fieri id possit, ubi maxime careat floribus, ibi plurimum pariat fructus, non enim eloquentiæ hoc opus est, sed medicinæ, in quo communem utilitatem quærimus, non gloriam.

In prima igitur bujus operis parte, quæ quatuor libris continetur, omnia, quæ ad uteri & mammarum anatomen, philosophiam, vel

fœminei

fœminei sexus historiam, pertinent, quæque ad semen, menstruum, congressum, conceptum, uteri gestationem, partum & lac spectant, textuum præterea difficultates, controversias, problemata & quæcunque longioris sunt speculationis, Deo benè juvante, exponemus. In secunda illud curabimus, ut nulla penitus ægritudo earũ, quæ miseras fœmellas solent exercere, quæq; hactenus à diversis scriptoribus dispersè traditæ sunt, omitatur, quarũ essentiam, species, differentias, causas, signa, prognostica, servato ordine enucleabimus, & si quæ interim prolixiorem disputationẽ postulaverint ea in Scholia, quæ singulis fere capitibus appenduntur, relegabimus, ne properans ad curationem lector tarderis, aut impingenti desit, unde possis difficultatis lucem exigere. Ad remedia quod attinet, rejectis cunctis illis, quæ suspecta, difficilia, superstitiosa, immunda aut parũ probata visa sunt: munda duntaxat, facilia, securissima, aut pluribus eventis comprobata selegi, pernitiosum eorum errorem vitans, qui cum ad manus medicamenta habeant, ut admirationi sint, ad peregrina, exotica & ad ea quæ difficulter parantur, & cum minori utilitate, ne dicã cum maximo detrimento, sæpe confugiunt. Nec ullum mihi secretũ reservavi eorũ, quæ variis morbis proficua esse assiduitate didici; quod quosdam in multis Europæ locis factitare, non sine horrore video: nam hic suũ herculẽ, alter suum balsamũ, aut panacæam; alius hoc, alius illud medicamentum summis laudibus evehit, quorũ tamen modũ faciendi invidiose cœlant, & quasi mystagogi quidam ab ipsis superis usum accepisse confingunt, Numam, Sertorium, Minoem, & Solonem imitantes, qui per cervam, & Egeriam, à Iove, & Apolline sibi significata, quæcunq; astute imperitabant, quo facilius vulgo persuaderent, comminiscebantur: At illi prudenter fortasse in Reip. usum: medicos vero sordidi lucri causa occultare, quæ humanæ saluti utilia sunt, indecens est, & inhumanum; nam Aristotelis decreto bonum tanto est melius, quanto est communius. Sed violenta sunt medicamenta illa, quæ, si bona ægri fortuna commode, ac oportune exhiberi contingat, illico prosunt, indeoque pleno ore commendantur: Si verò (quod plerumque fit, quia absq; morbi, naturæ, & artis cognitione) minus prudenter

ingeran-

ingerantur, interficiunt, & quamvis laudent, qui eorum fortuitâ ope superstites sunt: qui tamen violentia, aut præpostero ordine occubuerunt, vituperare nequeunt, quia error medicinæ terra contegitur. Eorum tamen pleraque quæ sint, & quo pacto concinnentur obiter in hoc opere patefaciam.

Non tamen existimes, amice lector, nos actum agere, quia plures extent de mulierum morbis tractationes, nam certe nullam absolutam invenies, quod tum facile deprehendes, cum reliquas quæ hactenus prodiere, hisce nostris diligenter contuleris: Imo erat quod hactenus fœminæ de nobis conquererentur, & cum Sorano exclamarent: O male occupatum virorum genus, occidimur nos non morimur: & ab illis, qui inter vos peritissimi existimantur, perperam curatæ, vos vero de qualibet vel levissima vestrarum affectionum libros ex libris facientes bibliothecas voluminibus oneratis, de nostris interea diris ac difficilimis cruciatibus, nulla vel exigua, & ea quidem satis oscitanter, mentione facta. *Neque vero me latet, non ita pridem Basileæ in aliquot voluminibus congestos omnes fere autores, qui de hoc negotio scripserunt, fuisse excusos: In quibus tamen supra enumerata incommoda procul dubio deprehendes. Alius enim nimis brevis, alius obscurus, hic de quibusdam morbis duntaxat edisserit, alter de aliis: plerique ita tumultuariè scribunt, ut nimium sit operosum, quod quæris, reperire, multa desideres, plura sæpissime repetita legas, pleraque in uno ex aliis supplere oporteat. Neque id mirum, non enim viri alioquin sapientes toti huic tractationi fuerunt intenti, sed obiter, quasi aliud agentes. Quemque tamen sua esse laude dignum, nec ullum tam jejunum, qui nobis non aliquid contulerit huic operi perficiendo, & per quem aliquid non profecerimus, ingenue fatemur. At unus Lud. Mercat. vir sine controversia doctus, & dignus, de quo longior sermo haberetur, mihi visus, ad perfectionem hujus Medicinæ partis proprius accessisse, nisi promiscue & confuse scripserit, atque adeo prolixe, ut vix caput perlegas, quin prius terminetur morbus, quem curas, inter cujus etiam odoratissimos suavissimosquè flores nonnulla*

senticosa,

senticosa, & dura delitescentia interdum offenduntur. Quamobrem cum Hippocrate agnoscens præcipuum esse scientiæ votum, aliquid eorum invenire, quæ nondum fuerunt inventa, secundum semiperfecta ad finem perducere & absolvere: grana, uti ajunt, à paleis secernere, semina mundare, & aurum ex visceribus terræ ab aliis extractum purgare, quodque ipse erui, inserere, cuncta in ordinem facilem atque pellucidum digerere institui, ita ut quæcunque continentur in illis quatuor vastissimis tomis, qui Argentinæ, adjunctis denuo aliis autoribus, tanquam in unum corpus varium sane, ac deformij monstri simile, coacti colligatiq; absq; ordine sunt, exiguis hisce duobus commentariis, dilucide disposita reperias atque contracta, nulla bis legas, nec in ullas inter legendum nugas impingas, quæ te ab illa, quam cupis, lectione remorentur: Idque servata semper rei serie & ordine, quem à nullo ante nos de hac re scriptore servatum comperies: non incommoda, ni fallor methodo, ita ut alibi lacera & disjecta membra in unum quasi corpus coalescerent. Neminem præterea calumniandi studio, sed veritatis indagandæ, eiq; lucem conciliandæ desiderio coacti refellimus, aut insectamur. Non enim idcirco scripsi, ut veterum arduos conatus, & recentiorum laudabiles annixus aspernarer, aut, quæ ab aliis de hac re dicta sunt, reprehenderem, sed ut ea, quæ in aliis aut obscura sunt, aut omissa, aut confusa, aut depravata, manifestiora fierent. Scimus enim quod Socrates ait apud Platonem, nullum inscitiæ evidentius extare argumentum, quam si quis data opera à viris sapientibus dissentiat, & eorum, qui aliquid sciunt, scripta apud ignaros calumniari, non scientiæ opus esse, sed proditionem naturæ, & artis ignorantiam. Quæ omnia attuli, non ut studium meum insolenter extollerem, sed ut, utilitatis conscius, studiosos ad lectionem excitarem. Habes, amice lector, nostri instituti rationem, quod scio mortalibus plus utilitatis, quam mihi gloriæ allaturum: Et hic ipse est, quem captamus, laboris nostri optatissimus finis. Tu vero juxta inde perceptum fructum, de quo tibi judicium lubens permitto, invidiosorum mentes reprime.

prime. Quod sicubi, quia homines sumus, tibi plane non fuerit satisfactum, non ocio & desidiæ vertes, sed peregrinationi, in qua his studiis necessaria tranquillitas non datur. Memineris etiam illud Plinij, haud ullo in genere veniam justiorem esse, si modo mirum non est, hominem genitum non omnia humana novisse. Non enim omnia possumus omnes, & hominis est labi, errare, falli: Suntq; etiam in pulcherrimis corporibus nævi quidam, nihilq; est in rebus humanis omni ex parte beatum. Debes insuper considerare rei difficultatem, est enim longe laboriosum, multa in pauca contrahere, & nihil quod desideretur omittere, ac perspicuitatem cum brevitate conjungere, & quæ post multum laborem inveneris, ad certa artis præcepta revocare. Idcirco ubique humanitatis memor lege, evolve, fruere, corrige, non tam quid ego fecerim considerans, quam quid alij hac in re hactenus præstare non potuerint. Vale.

INDEX

INDEX CAPITUM PRIMÆ PARTIS.

CAPITA LIBRI QVARTI. 13.

INDEX DUBIORUM, QUÆ HAC PRIORI PARTE CONTINENTUR.

FINIS DUBIORUM.

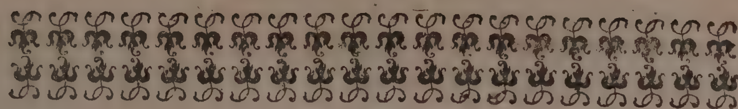
AUCTO-

AUTORES QUI IN HOC OPERE CITANTUR, QUIVE AD IPSUM ALIquid contulerunt.

Abenzoar.
Ælianus.
Aetius.
Alexandrinus
Alexand. Aphrodiseus.
Alexander Benedictus.
Alexander Trallianus.
Albertus Magnus.
Albumazarus.
Alzaravius.
Albucasis.
Alderetus.
Albertinus Bontonus.
Alexander Massaria.
Amatus Lusitanus.
Ambrosius Paræus.
Anaxagoras.
Antonius Musa.
Antonius Mizaldus.
Andreas Lacuna.
AndreasFernandez, autoris pater.
Andreas Valcacer.
Angelus de Gervasiis.
Antillus.
Apollonius Medicus.
Apulejus.
Areteus.
Aristophanis scholiast.
Argenterius.
Aristoteles.
Archelaus.
Asclepiades.
Athanantius.
Athenagoras.
Aulus Gellius.
Averroes.
Avicenna.
Ausonius.
Augerius Ferrerius.
Autor libri defin. med.
Autor libri de mor. mul.
Autor lib. cui tit. animal esse quod in utero est.
Autor lib. de carnib.
Autor lib. de spermate.
Baptista Montanus.
Baptista Mantuanus.
Bonachiolus.
Bejaminus.
Benedictus textor.
Cardanus.
Catullus.
Cælius Aurelianus.
Cælius Rodiginus.
Censorinus.
Cleopatra.
Conciliator.
Columella.
Coquilatus.
Cordæus.
Curio Medicus.
Cornelius Celsus.
Cornelius Agrippa.
Christophorus Vega.
Christoph. de honestis.
Chrysippus.
Democritus.
Dioscorides.
D. Augustinus.
Diocles.
Diogenes.
Dinus Florentinus.
Dodoneus.
Donatus ab Altomari.
Empedocles.
Epicurus.
Eucharius Rhodion.
Fallopius.
Fernelius.
Festus.
Franciscus Rosetus.
Fracastorius.
Galenus.
Garcias ab Horto.
Gainerus.
Gaspar Bavinus.
Gesnerus.
Gentilis Fulginas.

Gorrhæus

RODERI-

RODERICI à CASTRO LUSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS

De

Natura mulieris.

PARS PRIMA.

LIBER PRIMUS

Quid ſit fœmina, quaq; ratione à viro diſſideat.

CAP. I.

IRAM ET PLANE DIVINAM ARTEM ſapientiſſima natura excogitavit, ut quoniam poſſibile non erat, ea, quæ ex fragili materia venis, arteriis, nervis, & parum firma carne animalia compoſita fuerant, corruptibilia non eſſent, atque mortalia, eorum tamen genus nullum deficeret; ſed in ſpecie ſervaretur, quod in ſingularibus non poterat. Ideo concipiendi organa ſeminiſq; genitalis, menſtrui & lactis proferendi cunctis dedit animantium fœminis, quibus inſuper ineffabilem concumbendi appetitum, incredibilemque voluptatem ingeneravit, ut facto utrinq; congreſſu ſibi ſimile generarent, cujus felix ſequeretur conceptio, uteri geſtatio, partus, ac tandem in lucem jam editi infantis educatio. De quibus hic tractationem inſtituimus, eo ordine, ut prima hac parte quatuor comprehenſa libris, quæcunq; circa præfata organa; generationis primordia: & actiones naturaliter con-

Natura mira ars.

Auctoris inſtitutum.

ter con-

ter contingunt, Deo omnipotente auspice explicemus: Secunda, quæ quatuor ultimis continetur, quos de mulierum morbis, sive Praxin nuncupamus, earum ægritudines, tum quæ circa prædictas jam operationes, & organa fœminis omnibus in communi contingunt, tum quæ cuique fœminarum sorti propria existunt, earundemque remedia, & curandi methodum dilucidè afferamus; quæ certè tractatio sine prima admodum obscura, hæc verò sine illa propemodum inutilis videretur; utramque simul promiscuè conjungere, quod omnes ante nos fecerunt, legentibus plane operosum & confusum.

Mulier quid, & cur.

Cæterùm quia in qualibet proposita contemplatione omnis inventionis initium est, ante cognoscere, quid illud sit, de quo quæritur, ut rectè divinus Plato in Alcibiade primo, & cum eodem Galenus mille in locis confirmat, de mulieris acturi natura & morbis, non abs re ab ejus essentia nobis erit sumendum exordium.

Mulierum diversi status.

Atqui quemadmodum vir in alio, ita etiam mulier animal est ratione præditum generans in seipso. Fœminarum verò aliæ viro utuntur, aliæ non utuntur. Et quę viro utuntur, aut corruptæ tantùm sunt; aut steriles, aut gravidæ, aut puerperæ, aut lactantes. Quæ verò à viri consortio sejunctæ vivunt, aut viduæ existunt, aut virgines. Porrò mulier minus latè patet, quàm fœmina, quia fœminas humanæ speciei duntaxat complectitur, neque has omnes; sed propriè illas, quæ amplius virgines non sunt. Unde Cicero objurgantibus, quòd sexagenarius jam virginem duxerat, respondit; *Cras erit mulier.*

Mulier in quem genita finem.

Maris & fœminæ ad procreationem necessitas. 1. lib. c. 2. & 2. c. 1.

Omnis tamen fœmina à fœminis mollitie, sive fœtu dicta, in id potissimum genita, ut masculo sociata generet. Maris enim ac fœminæ conjunctione, quorum ille principium effectivum, & generationis originem primam; hæc verò materiam, instrumenta, & concipiendi organa subministraret, ad procreationem opus esse latissimè probat Aristoteles; in opere de generatione animalium. Et adeò notum est, ut non solum in animantibus, verum etiam in omnibus aliis rebus naturâ constantibus, facilè possit facta inductione comprobari. Sic Philosophi duobus elementis activam & quasi masculam vim concedunt; duobus aliis passivam & fœmineam; Sic Astrologi ex signis masculina alia, alia muliebria constituunt; Et Chymici in metallorum genere utrumque sexum agnoscunt; Ipsum verò Aristotelem, qui primo de generat. animal 2. marem à fœmina in plantis non separari scripserit,

In plantis uterq; sexus

Dioscorides, Theophrastus, Plinius ac reliqui rei herbariæ scriptores, sedulóq;

sedulique naturæ contemplatores planè convincunt; Et ipsa sensuum fides, quæ una omnium auctoritates & rationes evertere potis est. Siquidem alias masculorum more videmus crispas, hirsutas, densiores & tortuosiores: alias perinde ac fœminas molliores, & enodes, quæ steriles fiunt, si longis intervallis dissitæ sint; fœcundiores, quò propiùs masculis implantantur: Sic Philostratus, Plinius, Theophrastus & multi alii referunt palmam fœminam atque marem ita se diligere, ut nisi prope ferantur, & sese contingant, emacientur prorsus, & contabescant. Hæc certè species quædam est thalami & matrimonii, sub qua, dicente Palladio, felicior crescit utrisque decor; neque ab hac verissima sententia plane diversus fuisse videtur ipsemet Aristoteles I. Cap. de gener. animal. ubi similitudinem proportionemque quandam sexus in plantis etiam reperiri apertissimè concludit. Quare non sine ratione interior plantarum pars, quæ à nonnullis cor, aut medulla dicitur, ab aliis matrix nuncupatur. Et concipere dicuntur arbores, cum humore turgent, parturire cum germinant, pariuntque cum florent, flosque ruptis constat utriculis, sed & educatio etiam in fructu est. Quæ cum ita sint, animalia tamen longè præstantiori evidentiorique ratione sexibus sejuncta esse constat, & præsertim mulierem à viro, quæ, ut dictum est, istius potissimum operis causa, à primis statim mundi exordiis, consilio ineffabili & inæstimabili providentia à Deo creatore fuit illi dedita, ut Veneris illecebris excitatus conjunctionis appetitu teneretur, procreandi causa, ne cum vitæ tempore dimitteretur commemoratio nominis sui, sed ad omnem posteritatem prolis propagatione deveniret. Quia enim ipse generationi aptus erat, neque tamen per se solus huic operi perficiundo sufficiebat; ideò commodo indiguit adjutorio, quale erat fœmina, quæ materiam segetemque in procreatione subministraret, concipiendique ac fœtus nutriendi organa haberet, quibus à masculo dissideret. Quæ quidem organa uteri sunt & mammæ; quorum anatomen presso contractoque stylo enarrare operæ precium erit, deinde ad reliqua servata serie procedemus:

Phi. in icon. Plin. lib. 13 cap. 4 Theop. 3. de causis plan. 20.

Quibus fœmina à viro dissidet.

Sed ante omnia Dei immortalis auxilium imploramus, à quo rerum omnium capienda primordia sunt.

Uteri ratio, situs, figura & magnitudo.

CAP. II.

Uterus & ejus definitio.

UTerum, qui Græcis μήτρα & ὑστέρα, Latinis matrix, quasi omnium mater, vulva, mulierum loci, & utriculus nuncupatur, partem definimus organicam, in qua semen concipitur; fœtus formatur, augetur & nutritur. Medici quicunq; ejus fabricam enarrarunt, oportunè in fundum & collum, sive cervicem dissecant.

Situs uteri.

Situs est supra os pubis, sic, ut ipsius cervix à mulieris pudendo sursum, versus posteriorem ipsius ossis, & vesicæ regionem, ac secundum recti intestini anteriora in Peritonei cavitatem ascendat; donec ferè è directo sedis pertingat, qua rectorum abdominis musculorum initia à pubis ossibus exoriuntur: illic namque uteri cervix in fundum desinit, qui in abdomine consistit, inter vesicam & rectum intestinum.

Hominis abjecta conditio.

(Hinc obiter insolentissimi hominis vilem & abjectam conditionem æstimare licet, ex fragili ac peritura materia inter excrementa nati, & in terram ac cinerem resolvendi, ut cum Plinio lamentari liceat: *Heu dementiam ab his initiis æstimantium ad superbiam se genitos.*) Hic tamen situs peroportunus fuit, utpote valde amplus; & à facie, nobilissima rationis arce, longè dissitus; deinde ibi ossa nulla, quo minus uterus distendi queat, atque ipsi parituro exitus ad inferiora & versus crura facilis est;

Ossa quæ uterum utrinq; tutantur.

tandemque uterus ibi anteriori parte ab osse pubis; posteriori ab osse sacro: à lateribus ab ossibus ilium, tanquam tutissimis vallis circundatur. Prægnantibus non exactè mediam partem occupat, sed in dextrum aut sinistrum vergit, quod etsi aliquando fœtuum sexus ratione fiat: non tamen perpetuò est, ut infrà constabit.

Uteri figura.

Figura illi rotunda, nisi quòd ad cervicem paulò sit longior, majusculò pyro similis, aut nonnihil compressæ cucurbitulæ, & si apices, quæ cornua vocant, excipias, ipsam vesicam refert: uteri enim fundus ab angulis seu cornibus deorsum rectà sensim arctior redditus, ad ipsius cervicis originem fertur, ita ut cervice instar meatus cujusdam longa & tereti totus interim fundus non multò fiat longior, quàm est latus, sortiaturque figuram rotundæ proximam, quâ & capacior redditur, & injuriis minùs obnoxius.

Magnitudo.

Magnitudo ejus non æqualis existit in omnibus; multo siquidem minor illius, quæ peperit, quàm prægnantis, ejus

ejus verò quæ nunquam peperit, multò minor, quemadmodum & adhuc minor earum, quæ nondum Veneri indulsêre; ætatum etiam ratione non parum evariat, quippe iis, quæ adhuc augentur, veſicæ ſunt matricibus majores, perfectis matrices veſicas ſuperant. Sunt qui *Longitudo.* mediocri utero ſecundum longitudinem à loco, in quem incumbit, ad extremum pudendi finem, undecim digitorum intervallum tribuant, alii affirmant tres vel quatuor tranſverſos digitos non excedere, neque multò majorem eſſe, quàm ut manu comprehendi queat. Utrique vero ſimilia adſtruunt, modò illi intelligantur de utero, cum ipſius cervix in Anatome manu attollitur, aut in coitu ad penis titillationem, in geſtatione, & partu ad fœtus formam extenditur; Hi verò de eodem cum cervix complexa rugoſaque connivet, fundusque in ſe collapſus concidit: breviter non minus difficulter cervicis uteri, quam penis (cujus inſtar vagina eſt) longitudo, latitudovè exactè deſcribi poteſt; fundus verò pro contentæ in illo genituræ, aut fœtus quantitate evariat; atque ita quamvis in altitudine recti inteſtini & veſicæ terminis (ut dixi) circumſcribatur: mediocris tamen tenuia inteſtina nonnunquam pertingit; maximus, qualis prægnantium, etiam imum ventrem replet. In latitudine etiam diſpar, ut plurimum tamen in non prægnantibus duos tranſverſos digitos parum excedit: Mirum dictu, cum *Latitudo.* receptaculum ſit, in quo infans procreatur, quodque adeò, dum mulier uterum gerit, ampliatur, ut apicibus ſuis ſeu cornibus ad utraque ilia porrigatur; cum præſertim ipſius ſubſtantia, quantumcunque manibus & vi diſtendas, nec dilatetur, nec niſi naturæ viribus cedat, contrà quam de cervice dictum eſt, quæ rugoſa cum ſit, leviſſimo diducitur conatu.

De Uteri partibus.

CAP. III.

PORrò uteri, & præſertim fundi ipſius ſubſtantia nervea membraneaque eſt, & craſſa admodum; externa ſuperficie levis, madens *Subſtantia uteri.* & æqualis, non tamen ad amuſſim candicans, ſed carneum quid præ ſe ferens, hanc aliqui tunicam internam & ipſius uteri propriam appellant, ad differentiam alterius triplo tenuioris, quâ ſuperintegitur, quæq; à peritonei portionibus utrinque lateribus uteri adnatis utero obducitur, eumque nonnihil retinet; Hinc inter anatomes ſcriptores

Tunica duplex.

dissidium compones, nonnullos duplicem tunicam sive membranam utero tribuentes, alios unicam tantum, quia internam non tunicam, sed uteri substantiam pleriq; vocant: hæc in non prægnanti utero omnes reliqui corporis tunicas vel tres etiam ventriculi & intestinorum simul implexas vincit, venosaq; est, multisque venis & arteriis intercepta, sicuti superior nervea;

Fibra.

constat etiam tribus fibrarum generibus longitudinalibus, quibus viri genituram trahit, quæ admodum paucæ sunt, quia opus ipsarum facile; transversalibus, quæ rectarum copiam superant, quia his & raptam genituram, & fœtum totò gestationis tempore retinet; ac demum latitudinalibus, iisq; etiam plurimis & validissimis, quibus fœturam in lucem edit. Media ejus pars non tam altè ac cornua conscendit; sed in sinus cavitatem exuberat, quâ in parte sicuti uteri os crassior multò occurrit, quàm quâ uterus in angulos

Cornua uteri.

sive cornua definit. Superior enim fundi pars utrinq; ingentem processum unum constituit, perinde ac frontem vituli jam primum cornua producentis, ob quam effigiem hos processus angulos sive papillas, veteres Dioclem secuti uteri cornua nuncuparunt.

Superficies interna. Sinus.

Interna verò superficies, si in longum uterum dividas, duos sinus promit, dextrum ac sinistrum, nullo septo discretos; sed sutura quadam, qualis virili scroto inest; obscuriori tamen, ideò antiqui matrices, perinde ac si duæ forent, appellaverunt, & papillarum numero correspondere dixerunt; qui quidem sinus leves admodum sunt & angusti, adeò ut iis, quæ ute-

Cellulas nō habet uterus.

rum non gerunt, fabam majusculam vix capiant. Hinc Gentilis, Nicoli, Mundini, Alberti Magni, Bonacchioli, & aliorum, quorum penè innumerus est numerus, error apparet, qui in humano utero septem cellulas esse asseruerunt, tres in sinu quolibet, in medio unam; in singulis insuper decem rugositates, sic ut septuaginta consurgerent, totidemque simul fœtus concipi posse, parum profectò anatomicè autumarunt. Plures enim fœtus juxta seminis quantitatem in utero non cellulis, atriis aut thalamis, qualia illa forent, sed propriis involucris distinguuntur; Et quamvis substantia uteri interna, si dilatetur, foraminibus plena appareat, hæc nihilominus foramina non cellulæ,

Via communis à fundo uteri ad ipsius os. Os uteri.

sed cotylidonum ora existunt, per quæ gestationis tempore, sanguis ad uterum delabitur. Communis insuper est via ab his sinibus in os uteri, quâ non concepturæ proprium semen deponunt, concepturæ virile excipiunt. Os verò uteri vocamus internum illud ostium,

quâ

quã fundus deſinit & cervix inchoatur, quod etiã os matricis, vel fundi orificium appellatur, &, ſi extra ſpectes, tincæ piſcis, vel canini oris imaginem tibi offeret, eiq; glandi ſimilem, quæ in extremo eſt maſculi genitalis, ac ſciſſura transverſa veluti litera Θ centro ſimili donatur. Parturientibus adeo extenditur & patet, ut nihil ferè ejus ſuperſit, ſed cavitas una propè æqualis appareat, à fundo uteri ad pudendum usq;. Quæ nuper pepererunt, ſciſſuram habent ampliorem; in prægnantibus ſpecillum vix admittit, nec niſi in partu aperitur, cum fœtũ & illius involucra emittit, aut in coitu, cum virile ſemen naturali motu ſugendo allicit, & quando non concepturus maſculum ſemen, unà cum muliebri, iterum eructat, alioqui arctiſſimè occluditur os illud, nec ex mulieris arbitratu, ſicuti cervicis orificium, aperiri poteſt, aliàs nullo conceptionis habito metu laſcivæ mulieres parentibus maritisq; facilè imponerent; ideò virginibus ferè inutile & ocioſum hoc orificium cenſetur: ut plurimum n. per illud menſes eiſdem non expurgantur, quod pleriq; exiſtimarunt, ut ſuo loco patebit. Cæterùm hujus meatus perinde ac cervicis nimia & præternaturalis ſagina Hippocratis decreto conceptioni nocua eſt. Sed dices, ſi toto geſtationis tempore os uteri non aperitur, non fiet ſuperfœtatio. Quidam opinantur, tunc tantùm aperiri, cum ſuperfœtat; ſuperfœtat autem rariſſimè; rariſſimè ergò gravidis aperitur. Alii putant, veteres ſolum docuiſſe, ſponte ſua gravidarum uterum non hiare: in acceſſu tamen perpetuò recludi, quod maiorem habet probabilitatem. Quia, etſi tum temporis virile ſemen ad fundum uteri non penetret, muliebre tamen, quod ad fundum demandatur, exitum poſtulat. Sed cur ad expulſionem ſeminis non ejicitur fœtus? Quia alligatus eſt & immaturus; ideo periculoſus coitus primis menſibus, dum adhuc tenellus eſt, & vincula parum firma. Sequitur uteri collum ſive cervix, ab Ariſtotelè matrix etiam nuncupata, quæ maſculorum peni correſpondet; niſi quod hic foris in viris: illa intus in fœminis ſita eſt; hoc iter ſpermati virili intrò; fœtui jam perfecto extrà natura ante munivit, & licèt unicum cum fundo efficiat corpus continuum, diverſam tamen ſortitur ſubſtantiam, quippe partim muſculis, partim membranis & nervis condita eſt, non verò impensè craſſa aut cartilaginoſa, præſertim in ætate puellari, ut multi rentur, niſi quòd calloſior eſt eis, quæ frequentius pepererunt, aut crebrò congreſſæ ſunt, ita, ut vetulis jam ſit du-

Ant. lib. 3. cap. 12.
Hip. 1. de morb. mul. tert. 30.
5. aph. 49.
lib. de aere aquis & locis.
An os uteri gravidis perpetuo occludatur.
Obiectio.
Solut.
Vteri cervix.

ſit duriuſcula, & ſimilis ſummitati aſperæ arteriæ, ut rectè Herophilus comparavit, fungoſæ tamen ſubſtantiæ ac duriuſculæ nonnihil poſſidet; fungoſæ, ut plurimum contrahi ac dilatari poſſit, concubitusque tempore penis modo extuberet; duriuſculæ verò, ne in iis mutationibus, quæ in partu fiunt, afficiatur, utque ſemen protinus recipiat, neque præ nimia mollitie partibus quibusdam elevatis, aliis concidentibus anfractus fiant, quibus detentum prolificum ſemen ad vulvam minus celeriter permeare queat; longioremq; moram in cervice trahens, ſpiritu genitivo ocyſſimè exhalante penitus evadat infœcũdum.

Quare fungoſa & duriuſcula.

Juxta cervicem uteri in anteriori ſua ſede jam fermè ſupra pudendum veſicæ collum ingreditur; per quod urina defertur, & Nympha fatiſcente foras excernitur, (non enim ut idiotæ & mulierculæ ipſæ mingentes opinantur, per uteri cervicem lotium prodit) ibi cervicis portiuncula excreſcit in ipſius cavitatem propendens, & poſtquam urinam cervicis uteri pars ferè extrema admittit, ipſius, alteriusve humoris regreſſum in collum veſicæ impedit, illis proceſſibus ſimilis, qui regreſſum urinæ à veſica ad urinarium meatum prohibent, hinc mulierum lotium occurſante, impetuq; colliſa cletoride (ita enim hunc proceſſum vocant) magis quàm virorum inter mingendum perſtrepit.

Colli veſicæ ſitus.

Uteri cervicem medio circiter progreſſu à tergo ejus partis, qua collum veſicæ implantatur, plerique tradunt in virginibus exili membrana venulis conſperſa dirimi, quæ primo concubitu profuſo ſanguine diſrumpatur; Hymen ſeu Eugion dicitur. Miror tamen nonnullos ejus craſſitudinem deſcribentes, cum inter ſecandum nunquam ſeſe offerre ipſimet fateantur; quamvis in puellis diductis ipſarum cruribus perſæpe conſpiciatur, uti ipſi ſcribunt, ſitu ſimili illi quem habet in pectore ſeptum transverſum, longa in medio ſectione inſtar rimæ, cujus occaſione hymen ſanguinis menſtrui purgationem in virginibus etiamſi ab interiori parte excerneretur, non impediret, neque mirum (inquiunt) ſi in diſſectionibus hæc membrana non appareat, quia apud aliquot nationes ſedulæ obſtetrices illam quaſi fruſtra mulieribus datam effringunt; ſicuti ſolent puerorum recenter natorum ori indicem indere ac linguæ vinculum, ſi fortè plus juſto contractius ſit, dilatare. Hæc eſt multorum de hac membrana opinio.

Hymen. Veſalii & aliorum opinio de Hymene.

Arabes verò quinque venas ad cervicis uteri medium utrinque inſeri tradiderunt, ac dextrarum venarum ora cum ſiniſtris committi, ex hisque centonem

Arabum ſententia.

nem ipsis appellatum atque adeò hymen efformari, quas tamen venas ex sanguine, qui in prima coitione profluit, potius, quàm ex sedula dissectione, cum ibi nullæ reperiantur, procul dubio sunt imaginati, tanta superstitione, ut adhuc reperiantur in felici Arabia nationes, non procul à regno Preciosi Joannis, juxta BABEL MELEC urbem, natione Arabes, sectâ Mahumetani, apud quas filiolarum vulvæ consuuntur, medio relicto foramine, sicque quoad viris maturè conjungantur, dimittuntur, quibus eas obseratas & quasi sigillatas tradunt, ac tunc reserantur puncta & alæ uteri, adeò jam cohærentes ac si ita à natura fuissent fabricatæ; Et hinc ac ex superiori fatuitate obiter colligas, quàm variis & contrariis opinationibus mundus distineatur, ut non planè ineptè dixerit Aristippus gloriam ac virtutem non in natura consistere, sed in consuetudine. Diligentiores cervicis latera nondum Venerem expertis duntaxat quasi conglutinata connivere, ac angustum ibi collum efficere affirmarunt, quæ primus coitus magna ex parte divellit & quodammodo dilacerat, ideo, ut mulieres ferunt, acerrimus ille est, quorum ego sententiæ libentius subscribo. Nam, ut pleriq; referunt, & Nicolus auctor est, visæ jam sunt mulieres, quæ post partum cum obstetrices decoris gratia medicamenta oppido adstringentia adhibuissent, ita clausæ redditæ sunt, ut non potuerint coitum exercere, id quod etiam meretriculæ hodie factitare dicuntur, ut virgines appareant: nec non honestæ aliæ fœminæ, quæ suis viris gratiores esse cupiunt. Dignum tamen consideratione, quo artificio ingeniosa natura, hac solum in parte, & in lingua frenum posuerit, nempe ut hominem hisce in locis, à quibus maximum nocumentum impendebat, continentiæ admoneret. Definit matricis collum in pudendum muliebre, quod etiam muliebre genitale, os genitale, os cervicis uteri, facies seu potius larva dicitur, & est veluti cutacea quædam hujus colli ἐπίφυσις sive additio, masculorum præputio respondens; & ut præputium ornamenti gratia existit in ambitu rimæ seu oris genitalis, collibus seu monticulis protuberantibus, qui in partibus exterioribus crinibus in fœminis jam maturis ornantur; ab interioribus verò, carunculæ illæ cuticulares instar geminæ linguæ propendulæ adnascuntur utrinque, quæ Nymphæ nomine donantur, quas uteri alas vocant, easdemque natura eo progenuisse creditum, ut uterum à pulvere, frigore, & aliis externis injuriis tutaretur; quale enim uva pharyn-

Vera opinio.

Naturæ artificium.

Muliebre pudendum.

Alæ uteri.

Nymphæ.

Nympha seu cleteris.

gi propugnaculum eſt, tale utero nymphæ: fungoſa ipſarum eſt ſubſtantia longitudinalemque rimam efficiunt canalis inſtar ſeu literæ I, in cujus elatiori parte, ac pinguiori pubis loco, ubi hæ carunculæ conveniunt, juxta id foramen unde lotium exit, occultatum proceſſum parvum efficiunt, exiguo peni, qualis eſt cuniculi, admodum ſimilem; ſubſtantia fungoſa, nervoſa, & ſanguine plena: forma in glandem deſinentem, parvo quoque præputio obtectum, quem antea regreſſum urinæ ad veſicæ collum impedire diximus, quique alium præſtet uſum non contemnendum. In eo enim pruritus eximius efficitur, ideo præcipua ſedes delectationis mulierum, dum Venerem exercent, ſtatuitur; In hanc etiam partem bina deſinunt ligamenta oblonga, nervea cavaque, quæ à matricis lateribus conſtituta præcipuam eſſe illius ſummæ delectationis cauſam inveniſſe ſe ex recentioribus gloriatur Columbus. Verùm proceſſus ille aliquando naturæ modum excedit, & ad tantam magnitudinem excreſcit, ut extra uterum propendens deformitatem atque pudorem inducat, & veſtimentis jugiter attritus ad libidinem adeo irritat, ut non deſint, quæ per hanc partem etiam erectæ mulieres virorum inſtar in venerem ruant, & mutuis coitibus incubis, ac ſuccubis ſeſe polluant; quod de duabus Turcis Theſſalonicenſibus Amatus refert, & nos Uliſiponæ ob ſimile fœdiſſimum ſcelus aliquot mulieres publicè puniri vidimus, Tribades dicuntur à Celio Aureliano, à Plauto ſubigatrices, & Martial. de Baſſa quadam inquit;

Lib. 4. cap. 9.

Commenta eſt dignum Thebano ænigmate monſtrum,
Hic ubi vir non eſt, ut ſit adulterium.

Quamobrem Ægyptii in virginibus excidere conſueverunt; quod quidam indiſtinctè faciendum eſſe putant in carunculis illis cuticularibus quæ ante os uteri adnatæ viſuntur; qui tamen meo quidem judicio errant, quoniam illæ ſuos habent à natura uſus, nam & magnam fœminis in coitu delectationem pariunt & uterum, uti diximus, ab externis tutantur. Cæterum hæ carunculæ propriè nymphæ appellantur, ac gallorum criſtis ſimiles prope os uteri in cervice aſtant, quas propterea Poetæ per ſaltus & nemora, ſatyros quærere referebant, quia in ipſis Venereorum deliciæ, quibus illi æſtuabant, inſunt; Ab his tamen nymphis differt alia pars nympha dicta, quia hæc proceſſus ille eſt muſculoſus, ac pelliculoſus ſupra alarum pudendi commiſſuram ſitus, quo loco urinarius meatus exiſtit, quam quidem particulam

potius

potius ſcindendam auctores præcepiſſe arbitror, & hoc manuale opus nymphotomiam nominaſſe, non affectum ipſum ut Moſchio perperam prodit. Mercatus cenſet, hanc eſſe affectionem, in qua Medici fœminas in viros migrare exiſtimant, & propriè Symptoma turpitudinis nominari, cui ego non invitus aſſentior, niſi quod ſexum interdum circa pubertatis annos in quibuſdam detegi potius quam mutari crediderim, & hoc ut plurimum ipſo nuptiarum die, quia tunc protuberantes ad Venerem partes facilius foras à natura protrudunt, quæ antea latitabant, ut teſtantur pleræque tum priſcorum tum noſtri ſeculi Hiſtoriæ. Ideo Agrigentinus Empedocles dicebat:

Et puer ipſe fui, nec non quandoq; puella.

De qua re plures congeſſit hiſtorias Schenckius ad quem lectorem relegamus: Quod tamen ipſe ex aliorum auctoritate ſcribit, fuiſſe, quæ & conciperent, & poſtea in viros verſæ, in alio generarent, commentitium omnino eſt. Porro an proceſſus ille ſeu Nympha tantæ magnitudinis cunctis inſit fœminis, quod Columbus exiſtimat, affirmare non auſim, potiusque crediderim, illis tantum adnaſci, quæ ſecundæ jam ſpeciei ſive claſſis Hermaphroditi cenſentur, ut infrà patebit: Exiguum tamen proceſſum omnibus ineſſe fœminis, & in cervicis cavitatem propendere in eos quos diximus uſus, haud equidem dubito, cum in eum deſinant alæ ipſæ ſeu membranei proceſſus. In caruncularum medio longitudinalis illa ſciſſura eſt, quæ penem admittit, & adeo horrenda obſcœnaque viſu cenſetur pars, ut defunctarum etiam fœminarum cadavera, uti auctor eſt Plinius, contra quam virorum, prona fluitent; ſeu parcente naturâ earum pudori; quamvis & hujuſce rei Phyſica etiam ratio aſſignari poſſit, quia muliebris ventris intercapedo ampla & vaſta admodum, cum ob viſcera, tum ob continendum fœtum, aqua potiſſimum per genitale muliebre ingrediente impletur & extuberat; deinde mulier vertebras dorſi minores habet, utpote anguſto thorace prædita; Ilii vero oſſa ad anticam partem ſuſtinendo fœtui prominentiora; adde etiam uberum molem; quæ pronas eas reddit. Atque hæc ſunt quæ uterum conſtituunt.

Nymphotomia quid.

Cap. proprio.

Dub. an fœmina in virum verti poſſit.

4. Obſ. c. 5.

Mulierũ cadavera prona, virorũ ſupina fluitant.

De iis, quæ utero adnaſcuntur.

CAP. IV.

Teſtes mulieris. *Teſtium ſubſtantia.*

INter ea verò quæ utero adnaſcuntur, teſtes inprimis occurrunt, corpora duo glanduloſa, alba, rotunda, ſeminis; & generationis principium: Ii adjacent à lateribus vulvæ, ad fundum utrinque ſinguli, paulo ſupra cornua, non prægnantibus aliquanto elatius, quàm fundi ſuperior conſiſtit pars; utero gerentibus eandem ferè ſedem occupant: Magnitudine multo minores atq; imperfectiores, temperatura frigidiores fœminæ teſtes, quam maris; forma latiores, quaſi ſphæræ utrinque compreſſæ, magis tamen glanduloſi, ſubſtantia enim non conſtant, ſicuti virorum teſtes, molli, continua & æquali, ſed duriori, & tuberculis plena; intus, præter vaſa, ſinus quoſdā habent tenui aquoſoque humore ac craſſiuſculi lactis ſero ſimili, aut ovi candido liquori, plenos. *Teſtium facultas.* Hæc teſtium ſubſtantia facultate ſibi inſita ſanguini, & ſpiritus perfectam ſeminis naturam impertit, ſicuti jecur chylum in ſanguinem convertit, atque hæc facultas in maſculis virilitatis, in fœminis mulieroſitatis cauſa exiſtit. Epididimi de membrana ſive darto conteguntur, perinde ac viri teſtes, quæ quamvis duritie ſit mediocri, non tamen à teſtium ſubſtantia facile divellitur, non ſecus, ac ſi continuum cum teſtium ſubſtantia corpus eſſet; *Teſtium membrana.* aliis duobus involucris, quibus virorum teſtes inſuper conteguntur ſcroto, & eritroide ſive vaginali carent, niſi quod peritonei proceſſus teſtium mediam duntaxat partem involvunt, ubi ſeminaria vaſa, uterique venas & arterias ſuſcipiunt, à quibus circumfuſi cinguntur. Horum vaſorum eadem, atque in maribus, eſt origo, eo ſolum diſſimilia, quod concidunt in lumborum muſculis, neq; extra abdominis membranam procedunt, cùm & ipſi teſtes intra peritoneum lateant; non enim fœminam foràs, maſculi modo, ſed in ſuam ipſius vulvam ſemen emittere conveniebat. *Vaſa ſeminaria.* Quatuor etiam hæc vaſa ſunt, perinde ac in mari, venæ nimirum ſeminales duæ, totidemq; arteriæ ejuſdem nominis; atque hæc quatuor conceptacula paulo infra vaſa, quæ ad renes tendunt, collocata ſunt. *Origo venarum.* Venarum dextera à venæ cavæ caudice ſub emulgente juxta os ſacrum pullulat, ſiniſtra ab ipſamet emulgente ſiniſtra deducitur, quod factum plerique autumant, ut ſeroſus humor per illam deferatur, qui acrior ex mo-

ex mora effectus, & ſemini permixtus, majorem in coitu voluptatem pareret, quam ſi ab ipſa vena deduceretur; alii, quia in ſiniſtro latere magna àrteria prope venam cavam ſita eſt, quæ quidem arteria cum perpetuò moveatur, periculum eſſet, ne tenuis vena ſeminalis in his perennibus motibus rumperetur, quod magis probo, quia juxta primam ſententiam humor ille àcris in ſiniſtrum tantum latus emittere-tur, ſubindeque vaſorum ſpermaticorum munia diverſa forent, quod vero ſimile non eſt. Arteriæ ſeminales, tam dextra, quam ſiniſtra prope idem os ſacrum ſub emulgente ſcaturiunt, ſpirituoſo ſanguine plenæ, non ſolo ſpiritu, ut cum Eraſiſtrato Ariſtoteles ſentit, quibus Bonacciolus & Mercatus conſentire videntur: Hæc vaſa dum deſcendunt, primum aliquantulum diſtant, poſtmodum ita implicantur, ut vena arteriam, & arteria venam ingrediatur, factaque eximia quadam anaſtomoſi, ipſorum quædam portio uſque ad teſtes deſcendit, ramos in teſtium ſubſtantiam, & illos proximè ambiens involucrum diffundens, poſtea in deferentia vaſa prodeunt, quæ variciformia, latè contortis vitis pampinis, capreolisq; aſſimilantur, iis etiam brevis eſt via ad uterum, at non directa, ſed pluribus gyris anfractibuſque flexuoſa, quam maribus, ut viæ brevitas flexum multitudine compenſaretur. Hæc vaſa ſemen per uteri cornua in interiorem ipſius uteri ſinum deferunt, & intrudunt, atq; ob id deferentia hîc nuncupãtur, ſicuti antequam teſtes pertingeret præparantia. Quæ quidem eademne ſint, quæ antea præparantia dicebantur, an verò diverſa, ex ipſis teſtibus peculiarẽ ducentia originem, nihil moror, dummodo intelligatur in præparantibus ſeminis fieri apparatum, & ſanguinem, qui prius ruber erat, ſenſim alterari, & albefieri, qua inchoata elaboratione, magna laboris pars teſtibus imminuitur; Alia iſtarum venarum arteriarumq; ſeminalium portio, antequam teſtes pertingat, ad matricis corpus tendit, ut laudabili ſanguine conceptus ali commodè poſſit, & menſium portio expurgetur, corruptis præſertim & non gravidis; Ipſam uteri ſubſtantiam hæ venæ penetrant, ut ipſum nutriant, & ramorum ſerie ſparſa, ſuis oſculis acetabula efficiunt, quæ Græci cotylidones appellitant, quibus partus per umbilici radices utero validiſſimè committitur: partem dixi ſanguinis menſtrui per has venas prorumpere, quia pars alia per venas à venæ cavæ diviſione juxta os pubis exorta, in uteri cervicem deponitur, non in fundum, maximè virginibus, & prægnantibus, quibus os uteri oc-

Arteriæ.

Ariſt & Eraſiſt. apud Gal. lib. ad id dicato.

Bonacc. in ſua ennea:e

Mercat. lib. 2. cap. 1.

Deferentia vaſa.

Præparantia.

Vteri venæ per quas mẽſes purgantur.

Acetabula uteri ſeu cotylidones.

cluditur; nam cava vena inferiori sui parte, in duos insignes ramos dividitur, qui obliquè ad dextrum & sinistrum crus iter habent; à quibus præter alias propagines illæ etiam venæ prodeunt, quæ in hominibus ad vesicæ latera proficiscuntur, ut ipsam & intestini recti musculos nutriant, in fœminis cervicis uteri principium petunt, ex quo loco menstruæ purgationes prædicta ratione effluunt, de qua re inter anatomicos professores scio maximam semper versari contentionem, quam nos proxime sequenti libro illustrare atque dirimere conabimur. Ex hac ipsa venæ cavæ divisione geminæ suboriuntur venæ altera dextrorsum, altera sinistrorsum, quæ peritoneum subeuntes, ad mammas singulæ ad singulam perveniunt, sanguinem in lac commutandum iis suggerentes, quæ potissimum causa est magni illius, qui teste Hippocrate ac Galeno inter uterum & mammas consensus fit. Quamvis & hic ut tergiversetur Vesalius, & suo more Galenum suggilet, nullum alium agnoscit consensum inter has partes, præter illum, quem

Prostata. 14. De usu part. 11.

per venam cavam fieri dicit. Porro Galenus ex Herophili decreto perinde ac viris, fœminis etiam glandulosas prostatas inesse scribit quarum sit usus, salivalem quendam succum generare, qui acrimonia & salsedine sua in coitu delectet, ad Venerem excitet, & urinarum meatum madefaciat, quò & facilius urina profluat, & ejusdem morsionibus occurratur; negant alii, quia in fœminis matricis collum neq; oblongũ neq; nudum est ut virile pudendum, sed intus situm ex continentibus ipsum partibus copiosum madorem recipit & menstruis irroratur; salivalem vero humorem per ramusculos vasorum spermaticorum in internum vulvæ ostium ad alios usus suo loco explicandos ejaculari non refragantur, quibus & ipse Galenus alibi ex animi sui sententia loquẽs apertissimè subscribit. Ejusdem Herophili placita secutus Galenus lib. de vulvæ dissectione, alia quatuor vasa venas duas totidemq; arterias ab emulgentibus demandatas utero muliebri aliquando inesse ratus est; quæ tamen in dissectione minimè reperiuntur, inde ortum lapsum existimo, quia cum vidissent sinistram venam seminalem ab emulgenti originem trahere diversam esse ab illa quæ à trunco venæ cavæ in dextra oritur, sibi perperam persuaserunt, ac perinde de arteria sentientes, totidemq; in dextro latere inesse putantes quatuor illa vasa sibi confingunt.

Salivalis humor.

Salivalis humor in fœminis unde eiaculetur.

2. de semine.

Herophili lapsus.

Nervi utero adnascentes.

Cæterum ut ad utero adnascentia, quibus hoc caput dicavimus, oratio redeat, duo nervorum genera eidem donata sunt, à spinali medul-

medul-

medulla unum, quod tenuibus ſurculis in uteri cervicem & circa humiliorem fundi ſedem excurrit; alterum à ſexta nervorum conjugatione, à quo ſubinde nervi perquam graciles ad elatiorem fundi regionem diffunduntur.

De uteri colligantia, conſenſu, & uſu.

CAP. V.

AStringitur præterea, nectiturq; uterus veſicæ ac recto inteſtino tenuibus ex peritoneo ductis appendiculis; ſimiliter coxarum oſſibus validis ſed admodum laxis vinculis, tum nervoſis tum muſculoſis; quæ ad illius cornua pertingunt, & propterea laxa ſunt, ut vulva plurimum moveri ſurſum & deorſum poſſit, plus minus in coitu cum genituram expetit, & ad penis ſummum tanquam animal quoddam (ut Plato dicebat) hiare poſſit. Cum his tamen nec animal eſt, neq; errat, neque propriam relinquit ſedem, ſed parum duntaxat dimovetur, ut infra latius apparebit. Ex dictis conſtat, uterum cum aliquibus conjunctum uniri, aliis connexum eſſe, ab aliis intextum, dependere ab aliquibus, & ab aliis nutriri: enimvero collo, veſicæ, & recto inteſtino juxta fundum perinde ac teſtibus & vaſis ſeminariis coaleſcit; aliis veſicæ & recti inteſtini partibus annectitur; annexus quoq; eſt oſſi ſacro, ex quo etiam dependere rectè dicitur: Ex dorſi verò medulla & lumborum muſculis pendere ſolummodo nervis, & annexus, & contextus eſt atque conjunctus; arteriis veniſq; non ſolum annexus, conjunctus, & contextus hæret, ſed ab ipſis etiam nutritur. Rurſus ſemen utero præparant teſtes & ſeminalia vaſa, duæ venæ totidemq; arteriæ, quarum etiam portio illi dicata eſt, ut nutriatur tum ipſe, tum fœtus, menſiumq; e portio aliquando expurgetur, nam earum pars antequam teſtes ingrediatur, deorſum fertur, ut matricis ſubſtantiam alat, ſemen verò ipſum ſuſcipit per vaſa deferentia, ac varici conformia, quinetiam ſalivalem humorem per alias ipſarum propagines; menſium reliqua pars in cervicem demandatur per ductus, qui ab inferiori cavæ venæ parte propagantur: ſenſum ſuſcipit per nervos, à ſexto pari & ab ſpinali medullâ. Nil igitur mirum, ſi cerebro, dorſali medullæ ac nervoſo generi uterus conſentiat: non ſolum quòd membranoſa conſtet ſubſtantiâ, ut Mercatus ſentit, ſed ẽt quod nervorum propa-

Connexus uteri cum variis part.

Uterus propriam ſedẽ non relinquit.

Eximius uteri conſenſus cum diverſis part.

Mercati lapſus.

propagines ab ipsis partibus mutuetur: insuper mammis & jecori per venas consentit, cordi per arterias, vicinia & colligantia partibus circumjacentibus, vesicæ, recto intestino, ac peritoneo; sed & per spiracula cæca ventriculo, lieni & meseraicis, præterquam quòd membranosæ, ac nervosæ sunt plurimæ istarum partium, quæ propterea etiam per similitudinem coafficiuntur.

Vteri munus triplex.

Jam verò uteri sic constituti triplex est munus; unum sibi proprium, quatenus pars est similaris, & ita alimentum allicit, pro sui ipsius nutritione, per illas, quas suprà enumeravimus, sibi insitas venas à trunco seminalium exortas. Secundum uteri munus est fœminæ saluti pernecessarium, quatenus illi inest excrementa evacuandi ratio, quemadmodum enim in deficientibus vesica & intestinis à proprio munere maximum corpori subsequitur detrimentum; ita si in fœminis hæc pars menstruationis officio, suppressione, aut utcunque aliter destituatur, longè periculosiora scaturiunt mala & graviora accidentia, non tamen (quod Mercatus existimat)

Mercati lapsus alter.

in hunc præcipuè usum fuit uterus creatus; sufficeret enim sola cervix cum venis huic muneri dicatis; sed potius fuit uterus propagandæ speciei causa mulieri datus, quod tertium ac præcipuum uteri munus est, quodque nullibi commodiùs fieri poterat, & magis necessarium videtur, quam fœminam elui à recrementis, quæ per alias vias commodè possent alioquin expurgari; idcirco anatomes professores meritò uterum definierunt, partem in quâ semen concipitur, fœtus formatur, & augetur, nulla de menstruis aut aliis excremẽtis factâ mentione.

Vterus cur mulieri datus.

Vteri definitio.

Vterus semẽ trahit.

Nativo, & incredibili quodam desiderio uterus semen virile attrahit, nullam tamen vim illud commutandi habet, sed conservandi tantummodo.

Dub. an semen commutet uter.

lib.8.cap.6

At dices; virtutes naturales coordinatæ sunt; si ergo trahit & conservat, oportet, ut ulteriori morâ commutet, & alteret, qua ratione Galenus lib. de nat. facult. nil trahere propter tractionem ipsam, sed propter fruitionem disertissime prodidit.

Solutio.

Solutio est, non esse perpetuum, ut quidquid trahit, propter nutritionem trahat, semper tamen propter fruitionem, ut rite Galenus; sed fruitio duplex est, nutritoria una, altera refocillatoria, illo modo partes sanguinem trahunt, hoc utraque vesica, bilis & urinæ, hos licores, & semen uterus, cui natura indidit hanc mirificam cupiditatem, ut traheret, & tantisper retineret, donec præstantior opifex, hoc est, formatrix facultas ad operis elaborationem insurgeret.

Fruitio duplex.

Formatrix facultas.

Mulierem absque matrice posse vivere, autor est

Aven-

Avenzoar; quia, inquit, fieri poteſt, ut univerſa ligamenta putrefiant, & collabatur uterus, muliere ſalva permanente, quod tum ex libris medicorum, tum aliorum fide dignorum teſtatur, ſeque nobilem fœminam vidiſſe, de qua erat rumor, abſque matrice vivere; idipſum Rouſſetus, quem videre non pigeat, plurimis eventis confirmat, & Antonius Benevenius lib. de abdit. morb. cauſis; alterius fœminæ meminit, à ſe viſæ, quæ cum vulva putreſceret, & fruſtulis comminuta tota decideret, ſana tamen ſupervixit annos decem. Illud fortaſsè non minùs mirabere, quod Geſnerus & alii ſcribunt & plurimi norunt, in Paria provincia haud procul à Patagonum regione, animal reperiri ſemivulpam à noſtris dictum, cui natura duos conceſſit uteros, internum unum, ad generandam prolem, ſicuti reliquis animalibus; alterum externum ſubter communem illum, ad fovendos defendendosque catulos ſuos, quos inde non niſi lactandi cauſa promit.

Mulier ſine matrice vivere poteſt. Sect. 4. de part. Cæſ. cap. 5. Cap. 11.

Semivulpa animal duos habens uteros.

Platonis & aliorum de utero ſententiæ.

CAP. VI.

PLato in Timeo, & cum eo Areteus atque alii non contemnendæ eruditionis viri ſedem uterum mutare, & animal eſſe, ſibi perſuaſerunt, ac idcirco in uteri ſtrangulatu mulierem reſpiratione privari, quia uterus ſurſum aſcendens ſeptum tranſverſum ſuo corpore comprimit, dum enim prolem generare cupiens, ſeminis maſculini avidus, ac menſtruo ſanguine deſtitutus, indignabundus per corpus vagatur, ad ſeptum conſcendit, & quaſi animal quoddam ſuccenſens omnifarios morbos excitat. Ita autem videntur iſtam ſententiam vallare; Quæcunq; ſenſus habent, ea dicuntur eſſe animalia, perfectiora, quò plures, ut bos, equus; imperfectiora, quò pauciores, ut hyatulæ marinæ, quæ duos tantum tactorium & guſtatorium; ſpongia, quæ tactorium duntaxat habet: cum igitur matrix odoratorium ſenſum habeat, guſtatorium etiam poſſidebit, atque ita cùm hos præter tactum (quem obtinere ex ſeminis oblectatione clarum eſſe putant) ſenſus habeat, proprie dicitur & eſt animal: quod autem odoratorium ſenſum poſſideat liquet, propterea, quod ipſa (ut illi ajunt) ſuperius quidem exiſtens in thorace graveolentiâ adhibitâ, moleſtè ferendo fugit,

Dub. an uterus ſedem mutet, & animal ſit. Platonis & Aretæi ſententia.

Ratio I.

Neoterici insolenter Galenũ vellicantes.

destituitq; eas partes, atq; ad beneolentia, quæ subter apponuntur, currit. Hinc Galenum sibi non constare dicunt Neotericorum plurimi, qui sexto de locis hanc opinionem planè convellat; alibi vero naribus gravissimè olentia, matricibus bene olentia adhibeat; quasi continuò uterum animal esse fateri teneatur. His acutè magis quàm disertè dictis addit Fernelius se adstantium mulierum modò querimoniâ, modo precibus adductum uterum sæpé tactum deprehendisse, instar globi cujusdam, in ventriculum efferri, eumque graviter opprimere, hincque manu depressum manifeste in propriam sedem propulsum, neque id magis alienum videri, quam ejusdem prolapsum ad inferiora, quo totus fere prodit, atque adeò, etsi animal esse non patiatur, sedem tamen posse mutare planè confitetur.

Ratio II.

Platon. sententia infringitur.

Cæterum ut, quod posterius retulimus in Platonis opinione, id primo infringamus, planè indignum & à Philosophica mente alienum est, opinari, ex multis animalibus unum animal constare: odoribus refici ventriculus solet, neque idcirco animal esse ullus unquam concludit, recreantur enim membra odoribus, non quod jucundam qualitatem percipiant, sed quia vapor boni odoris spirituum est accommodatissima materia, quibus partes illæ abundant; quamobrem, præterquam quod calefaciunt, facultatem etiam quãdam sympepticam possident, quę partium tenuitate affectus in iisdem particulis existentes curare, & sanare valet, quod enim de sympathia & dispathia uteri nonnulli causantur, acutum est magis, quam firmum.

Cur membra odorib. gaudent.

Sed ut alia omittam, quà ratione graveolentia tot partes pertranseuntia ad matricem ferri possunt? fortassis cum Fernelio dices, ad thoracem per nares facilem esse meatum, ad quem ipsa matrix reliquas partes prætergressa jam pervenit. At certè neq; id fieri posse, ex dissectionibus apparet; si enim dissecta muliere uterum manu sursum ad ventriculum violenter trahas, ad os ventriculi eum ducere, quin disrumpantur ligamenta, vix poteris, multò ergo minus suopte impetu, aut violenter impulsus intestina, ventriculum, & septum transversum, ac reliquas illic positas particulas prætergredietur.

Fernelii ratio infirmatur.

Vidimus nos sæpè talem tumorem, qualem nobis depingit Fernelius, sed, ut ingenuè fateamur, ventriculum non transcendebat, solumque pertingebat ipsius fundum, quod nos fieri non imus inficias, neque ipsa dissectio dissuadet, aut Fernelii adversa ratio quicquam aliud concludit, nam uterus facilius descendit, quia gravis suo pondere excidit, neque inde sequitur, posse similiter ad ventriculum ascendere, imo neque

uteri ſubſtantiam eſſe id admittit Galenus, quod in hoc affectu fœminæ deprehendunt inſtar globi cujuſdam in ventriculum efferri, ſed interjacentes partes ab ipſo utero flatuoſis ſpiritibus, aut teterrimis nidoribus vexato, ſurſum compulſas; quod tum fit, cùm ad uteri vaſa ſanguis, vel alius humor confluit, ſed ad interna ipſius, aut quia craſſus, aut quia clauſa ſunt venarum ora, ingredi non poteſt, tunc enim implentur, & quantum in latitudine ampliantur, tantum de longitudine detrahitur, itaque quo efficiuntur breviora, eò magis ad originem retrahuntur: quòd ſi id undique æqualiter fiat, uterus recta trahitur, idque perexiguum, ut ad ventriculum accedat potius, quàm aſcendat; ſi vero inæqualiter, ad partem vehementius trahentem intenditur: Et hic affectus uteri contorſio, ille uteri ſuffocatio nuncupatur. Cur igitur, inquies, graveolentia naribus adhibentur? quia cerebrum illa ſentiendo ab ipſis moleſtatur, & contrahitur, ſimulq; cũ ipſo odoratorius ſpiritus, ac per continuum ex hac moleſtia reliquæ etiam particulæ contrahuntur, qua contractione trudunt ac veluti exprimunt, propelluntq;, ac deorſum provocant matricem. Adhuc tamen majori cachinno digna videtur eorum ſententia, qui, ubi ſuppreſſa ſunt menſtrua, uterum exſiccari ajunt, dein humectari cupientem viſcera petere, cumq; aſcendendo ſeptum tranſverſum oppetit, animal reſpiratione privari; quod cum priſcis illis, qui naturæ opera inveſtigarunt potiùs, quam invenerunt, Cordæus etiam nuper in primum de morbis mulierum parùm circumſpectè prodidit, ac multa ſuper hanc rem compilat, quæ non niſi ab angulo ad parietem concludunt, ut vel hinc colligas, vulgatis illis gynæciorum tribus voluminibus una cum præſtanti doctrinâ, ſimiles fabellas & prodigioſa multa figmenta contineri, quæ facilè poſſint tyronibus fucum facere; planè enim ridiculum eſt id, quod de uteri humectatione comminiſcuntur, tametſi Hip. ejus ſententiæ auctor fuerit, aut ex aliorũ mente, aut quia non eſt cuiq; uni datum omnia ſcire. Si enim uterus requirit humorem, paratiorem illum habet, & propinquiorem in incumbente veſica, recto inteſtino, & vaſis, quæ utero implantantur, quàm ut ipſum ex ſepto mutuetur, particulâ omnino arida & ſiccâ. Liquet igitur uterũ neq; animal eſſe, neq; ullum voluntarium motũ poſſidere, neq; ſupra ventriculum aſcendere, ſed propter convulſionẽ vaſorũ modo ex repletione, modo ex inanitione ortam ad ipſius ventriculi fundum tantummodo retrahi.

Supra cit.

Vteri aſcenſus.

Vteri contorſio.

Graveolẽtia naribus cur adhibeantur.

Aliorum ridicula opinio.

Notatur Cordæus com. 2 tex. 1

1. de morb. mul. text. 7. & 25.

De Mammis.

Cap. VII.

Mammæ definitio.

NUnc memores inſtituti noſtri ad mammarum hiſtoriam accedamus; mammam enim alteram partem generationi dicatam eſſe ſuperius retulimus. Hæc quidem eminentia carnoſa, glanduloſa, ac ſemicircularis eſt, gignendi lactis vim à naturà habens;

Situs.

ſita ad latus pectoris, in cujus medio papilla protuberat. Duæ ſunt mammæ in thoracis anteriori ſede ad oſſis pectoris latera collocatæ, ſecus ac in aliis animantibus, cum hic locus non impeditus ad lactandum mulieribus manibus uſuris commodiſſimus extiterit, & generationi lactis, propter cordis viciniam, cui reciprocum calorem ut gratus vicinus mammæ retribuunt, in modum pinguedinis ſeu pelliceæ veſtis; quam eandem in viris poſitionem ſervant, quibuſdam tamen mulieribus vicinius ad pectoris medium invicem accedunt, quibuſdam autem (quod & pulcherrimum ducitur.) utrinque recedunt, & thoracis lateribus magis appropinquant.

Glandulæ mammarũ.

Mammam multæ ſed parvæ glandulæ conſtituunt, ſibi mutuo incumbentes, & inter ſe commiſſæ adipis, & fibrarum interventu, in medio tamen ad papillæ centrum una magna, & inſtar mammillæ effigiata habetur. Hæc glanduloſa ſubſtantia varia eſt, nam viris pene nulla eademque arida; uti etiam admodum puellis; juvenculis vero paulo compactior & duriuſcula, vetulis flaccida, quæ vero mulieres magnas ac pendulas habent mammas, mammoſæ, ſeu ut Paulo placet mammeales dicuntur, quæ an ad lactis generationem conveniant, inferius diſputabitur.

Mammeales mulieres quæ dicantur.

Cæterùm univerſa mammillarum ſubſtantia inter cutem & generalem membranam continetur, venis magnis ac frequentibus intertexta; quarum alias externas, à ramo venæ cavæ axillam jam petentis deſcendentes, ſuſcipit; alias iternas à venâ cavâ pariter deſcendentes ex jugulo ſummoque ſterno, quæ partim abſumuntur in mammas, & pectoris internos muſculos; partim ad Xyphoidem cartilaginem, & muſculos rectos delapſæ paulò ſupra umbilicum ſurculis ſuis occurrunt ſurculis aſcendentibus ex illa diviſione venæ cavæ ad dextrum & ſiniſtrum crus, ex qua antea

Vteri conſenſus cum mammis.

diximus venas in matricis cervicem derivari, per quas menſtrua fluunt; quippe hæ venæ aſcendentes oriuntur à ramulis, qui originem habent ean-

eandem, quam illi, à quibus venæ ad uteri cervicem propagantur; & hinc est tantus ille uteri cum mammis consensus in mulieribus, ut mammæ solidiores validum esse fœtum nuncient, tradente Hip. *3. Popul. juxt. finem* etsi refragetur Vesalius; graciles vero fiant iis, quæ corrupturæ sunt conceptus; *5. Aph. 37.* & mammarum altera gracilis facta abortum portendat, *5. Aph. 38.* & utero gestanti ex mammis lac fluens debilem fœtum significet, *5. Aph. 51.* (cujus rei causa infra lib. 4. constabit, cap. de lacte) & mammæ tumidæ ac magnæ ad conceptum valeant. *2. Prædict. 31.* Adhæc arteriolas etiam cum his venis habent mammæ, *Arteriæ.* quamvis paucas & graciles, subinde & nervos, *Nervi.* qui in easdem sicuti in alias thoracis partes excurrunt, quorum crassissimus ille, qui è quinto costarum intervallo papillam adit, cui exquisitissimum sensum communicat. *Forma.* Forma penè semiglobum referunt, utpote exterius rotundæ gibbæque sunt, papillam instar processus obtinentes; intus vero, qua pectori committuntur, plana lataque innituntur basi; hanc illis semicircularem figuram natura tribuit, non tàm quò minus paterent injuriis, quam quò plus lactis continerent: *Circulus.* Etenim rotundum omnium capacissimum; exterior tamen pars in ambitu papillæ circulo quodam obscuratur, pallescente in virginibus, fusco in gravidis & lactantibus, *Papilla.* nigro in vetulis, & rugoso in iis quibus flaccescunt jam mammillæ; à Græcis φῶς nuncupatur, & efficitur à connexu cutis in hoc loco cum subjectis corporibus. Ipsa vero papilla substantiâ constat ad penem proximè accedente, est enim illi nervea quodammodo cutis, substantiam intus spongiosam continens quæ dirigi ac vicissim laxari, similiter ac penis potest, habet autem tenues, & conspicuos meatus, fibræ ac nervi modo albicantes, qui venarum surculi sunt, multiplici serie per glandulosam mammarum substantiam excurrentium, ex quibus lac effunditur. *Papillæ usus* Usus ejus est, ut cum infans angusto teneroque suo osculo mammillam integram capere non posset, hunc illius prominentem canaliculum, in quem omnia terminantur vasa, labiis apprehenderet, & per illius foramen lac sugere commodius posset, quin etiam papilla nervorum surculis & subinde exactiori sensu abundat, ut mater illecebram ac voluptatem persentiens, fœtus in lucem recenter editi nondum dentato ori libentiùs titillandam pruriendamque inderet, ac sugendam offerret. Hæc in virginibus rubet, in lactantibus magis eminet, livetque; in vetulis oblonga nigricat. *Mammarũ usus triplex* Mammarum usus triplex: primus & maximè proprius, ut nuper nato fœtui,

Mammarũ usus triplex

quamdiu solidiori cibo uti nondum potuerit, alimentum, hoc est, lac suppeditent, sanguinem, quem per venas magnas & frequentes sibi distributas aliquantisper elaboratum recipiunt, in illud ipsum convertentes, hanc enim à naturâ insitam vim habent. Secundus, ut sint veluti propugnaculum quoddam ac operimentum cordi, & ab eo calefactæ, ipsum recalefaciant, non aliter quam operimenta alia, quæ nobis extrinsecus injicimus. Tertius, sed minus principalis, ut ex contactu voluptatem afferant; neque hic recipienda est Aristot. sententia 4. de partib. animal æstimantis, mammillas propter cordis tutelam potissimum fuisse creatas, quemadmodum enim uterus propter generationem fœtus, sic mammas ad ipsius in lucem editi nutritionem fuisse à natura primò constitutas, magis est rationi consonum. Sed quorsum in maribus mammæ dicit Aristot. quos nutrire non oportebat? Quia natura marem, & fœminam effingens, qui ejusdem erat speciei, similitudinem ac notam ejus membri, quod alteri sexui fructuosum admodum esset, huic etiam voluit imprimere, & ut sagax suam etiam utilitatem invenit cordis tutelam, quin & ad titillationem in viris faciunt, & papilla centrum ac terminus in pectore est, in quem venarum & nervorum huc pertingentium fines desinunt, ac copulantur: Perforatæ tamen in eisdem non sunt, quia lac non oportebat emittere, quamvis & id aliquibus contingere certum sit, & mammas aliquando habent viri, qui humidius temperamentum sunt sortiti, ac lævore quodam præditi parvisque venis ut Aristot. auctor est *7. de Hist. animal. 1.* quibus etiam nonnunquam lac generatur, ut suo loco patebit. Quod si quæras, cur mammillarum contactu provocantur mulieres ad libidinem? Sunt, qui respondeant, quia ex caliditate, quæ obtrectando mammis ingeneratur, incalescit uterus, & propter harum partium consensum excitatur libido. Ego verò non parum etiam ad illecebram illam voluptatem adjuvare puto acutum papillæ sensum, ex cujus pruritu titillationevè mulier venit in memoriam anteactæ voluptatis, nam ut vir, in quo hujuscemodi consensus reperitur nullus, quodammodo oblectatur, magis tamen mulier, quia mollior in illa contrectatio; habet enim perinde ac culcitram substratam pinguedinem, ideoque papilla, sicuti in viro, ossi non colliditur. Habet mulier duas mammillas, reliqua autem animantia plures, quia hæc plures fœtus illa unum tantum vel alterum nutrit; aviculæ mammillis carent,

Aristoteles notatur.

Mammillas cur habeant viri.

Mammarũ contactu libido excitatur,

Duæ cur mammæ,

carent, ne pondere earum volatus impediretur; piſces etiam mammis & lacte ſunt deſtituti, quia, ovo intra ſe concepto, animal poſteà in lucem excludunt, in eo tamen genere cete, delphinus, balenæ, ac marinus vitulus mammas, & lac habere dicuntur.

De oſsibus, quæ in muliere, uteri & mammarum ratione à viri oſsibus diſsident.

CAP. VIII.

Os ſacrum.

NE quippiam huic tractationi deſit, conſonum erit, explicare, quæ oſſa in mulieribus, uteri & mammillarum ratione, à viri oſſibus diverſam conſtitutionem acceperint. In primis os illud, ſacrum appellatum, quod amplitudine ſuperet reliquas omnes vertebras, quibus veluti baſis ſubſternitur, in viris rectiùs, in fœminis ad exteriora magis recurvatum conſpicitur, ne tamen cum medicis plebeis exiſtimes, os iſtud fœminis, dum pariunt, dilatari ac propterea ſacrum dici, quod ſacram & magnam hanc operationem edat; cùm potiùs ſacrum, hoc eſt, magnum, quod Græcè ἱερὸν ſonat, nuncupetur: neque enim ulla ratione cedit, quare commentitia profectò, & adſcriptitia prima appellatio cenſenda eſt. Fortaſſe tamen primum coccygis os ad aliquem motum in partu edendum, ubi imam ſacri oſſis partem media cartilagine excipit, vertebrarum compagem imitatur: Differunt etiam à virorum oſſibus coxendicum oſſium partes infimæ, quoniam in mulieribus mutuò longè magis diſtant: inſuper ilium oſſa, quæ inteſtina ac veſicam ſuſtinent tuenturque, multò ampliora ſunt, ipſorumque ſpina in latera latiùs, quam in viris, expanditur, quò levius ac minori negotio mulieres uterum gererent, ideoque etiam extrorſum inſigniùs excavantur. Ad hæc infimæ pubis oſſium partes magis in mulieribus ſejunguntur, ac invicem veluti ſinuatæ diſtant, ſic ut vacua ſedes inter os caudæ & internas regiones infimarum oſſium coxendicum partium multo amplior & capacior, quam in viris occurrat. Præcipua pubis oſſa non tam longa linea ac in viris committuntur; hac enim ratione & horum oſſium brevitate natura fœtui gerendo excludendoq; proſpexit. Illud verò eſt maximè abſurdum, quòd quidam etiam magni nominis viri ſunt commenti, pubis oſſa in viris

Coccygis os.

Coxendices

Ilium oſſa.

Pubis oſſa.

Quorundā opinio vana

viris eſſe continua, in mulieribus autem cartilaginis interventu coaleſcere, ut partus tempore remitti, invicemque disjungi queant. Nam etſi commiſſura illa in utroque ſexu cartilagine oppleatur, parturientibus tamen mulieribus hæc oſſa invicem minimè disjunguntur, (cujus enim ope ad ſe ipſa poſteà redirent rejungerenturvè?) quin potius obfirmavit natura valentiſſimis nexibus eas partes quæ aliquando violentia coactæ disjungi periculum eſſet, ut validum impetum ſuſtinerent, ſicuti futurum erat in enixu.

Hipp. locus enarratur.

Si opponas Hipp. in lib. de nat. pueri aſſerentem, circumſtare partes ad latera muliebris pudendi, quæ diducuntur in partu; nec auctoritati experimentum deeſſe, ſiquidem apparet in parturientibus nonnullis partes oſſis pubis à ſe invicem divelli: Reſpondeo, Hipp. ibi non de oſſe pubis aut ſacro, ſed de ſuperioribus partibus coxendicis eſſe intelligendum, quæ quidem ob laxum nexum, quem cum ſacro oſſe habent, fœtus impetui nonnihil cedunt, quæ tamen ſi extra modum per violentiam diſſitæ fuerint, claudæ & ad incedendum impotentes redduntur mulieres; ad juſtam vero perfectamque ætatem nondum perveniſſe illas, in quibus pubis oſſa diſſociantur; quod ſi in partu contigerit, rem eſſe periculo plenam, ac ob id quamplurimas obiiſſe, à quibus fortaſſe experimentum fuit deſumptum.

Crenæ uſus Cord. 1. de morb. mul. cap. 4. & 7. 24.

Jam vero crenam (ſic vocant cavitatem illam, quæ ſub media oſſis pubis parte inferiori latet) naturam efformaſſe, ut uretera partus tempore eò ſe reciperet, ne à compreſſione egredientis infantis læderetur, veroſimile eſt, viris etiam propterea abſque illo uſu ineſſe, nequid in utroque ſexu diſſimile appareret, ut ſupra de mammis dictum eſt.

Dorſum.

Dorſi etiam ſuperior pars diverſam ſortitur figuram, retrorſum vero magis in muliere inflexa eſt, ut, cùm uterum geſtat, anteriori ſede pondere gravata, poſteriori corporis parte moles ſuſtentetur, ac ita in æquilibrio corpus conſiſtat; hinc eſt, quod gravidæ ſuperiora corporis retrorſum inclinant cum incedunt.

Fœmoris oſſa.

Fœmoris ſubinde oſſa ob coxæ amplitudinem ſuperiori ſede in mulieribus magis ab invicem diſtant, hinc lumbos prominentiores & fœmora craſſiora habent.

Thorax.

Porro thorax anteriori ſede nonnihil depreſſior eſt, quam in viris ut mammillis aptam pararet ſedem;

Cartilagines coſtarũ.

& coſtarum cartilagines, quæ in viris ad extremum ſenium cartilaginoſæ perſiſtunt, puellis ubi primum mammillæ excreverunt oſſeæ in ambitu nonnihil fiunt, ut mammillarum molem, quæ ipſis incumbit, meliùs ſuſtineant, nec introrſum comprimantur.

Quod

Quòd autem plerique opinantur pectoris os, quod ſternon dicitur, in mulieribus eſſe perforatum, ut venæ extrorſum ad mammillas utrinque ferantur, figmentum omninò eſt, cùm ſolùm parte ſui poſteriori ſpongioſum ſit & plenum foraminibus, in quæ vaſa, à quibus alimentum capeſſit, ingrediuntur; venæ autem, per quas in mammas ſanguis defertur, per ſpatia, intercoſtalia dicta obrepunt. Nec ſubinde in ſceletis apparet, quod plurimi ferunt, virum unius coſtæ numero à muliere ſuperari; fatendum tamen eſt cum ſacris literis Evam ex Adæ coſta à Deo Optim. Maxim. procreatam fuiſſe. Cæterum quamvis Adæ corpus ex altero latere unâ caruiſſet coſtâ, non ob id omnibus deinceps viris illam quoque deficere neceſſum eſt; cum præſertim ex Theologis multi adſtruant, illam coſtam in primo homine, ratione individui, fuiſſe ſuperfluam, ideo ſublatâ remanſiſſe perfectum: fuiſſe tamen neceſſariam, ratione ſpeciei, quia de ipsâ mulier erat ædificanda, ut ſic Adam principium eſſet totius humanæ ſpeciei, ſicuti ſemen, individuo ſuperfluum, ſpeciei perneceſſarium eſt; Alii verbum in Hebræo poſitum non minùs latus quam coſtam ſignificare ſcribunt, (ut Gallicè *coſte*;) Itaque fuiſſe mulierem non de coſtâ viri formatam, ſed de latere cui poſteà excerpta caro ſupercreverit. Pro quibus facit id, quod ſequitur: *Et replevit carnem pro ea*, ſeu, & clauſit carnem in loco ſuo, ut Hebræi legunt.

Sternon os.

De partibus, quas natura machinatur, dum fœtus in utero geritur.

CAP. IX.

AGe vero explicemus nunc etiam, quæ intra prægnantis uterum toto geſtationis tempore oriantur: Hæc autem ſunt fœtum involventes membranæ, umbilicalia vaſa, & fœtus ipſe. Tria igitur numerantur circumdantia fœtum involucra, quæ non ſolùm ſibi mutuo incumbunt, ſed multis locis coaleſcunt, quæque natura, quoad fieri potuit, unire fatagit, ut quod roboris cuique deerat, id omnes à ſeſe mutuò adipiſcerentur. Primum & exterius involucrum, carnoſa quæpiam affuſio eſt, ſive multarum venarum & arteriarum contextus, qui fœtui extrinſecus in orbem circumjicitur, ut quod ipſi

Involucra cur triplicata.

Primum chorion.

Vsus chorii.

Platearii lapsus lib. de part. mul.

Secundina quid propriè dicatur.

Chorii nomina. Alierũ, Allantoides sive intestinalis.

ſubeſt nullo pacto matricem contingat, per eamque mediam fœtus matrici connectitur; Chorion nuncupatur; & quamvis in brutis ſpatia quædam habeat membranis obducta, in muliere tamen, de quâ ſola agimus, minime membrana eſt, ſed venarum affuſio, & carnea ſubſtantia; quæ propter formam medicis placenta dicitur, eamq; lienis carni recte conferes; ut n. hæc vaſis undiq; attexitur, ita ſubſtantia illa uteri vaſa in interius involucrum tendentia circumplectitur, nutrit, ac continet, ſimulq; ſanguinem ipſorum nonnihil adhuc elaborat, fœtuique aptiorem reddit, adnaſcitur vero hæc ſubſtantia utero, & externæ Allantoidis membranæ ſuperficiei, ac in partu eidem membranæ cum vaſis ipſi intextis adnata exit, cui ſane in latitudine ac ſitũ correſpondet; quam cauſam fuiſſe puto cur Platearius ipſam inteſtinalem, chorion nuncupaverit, apertius tamen decipiuntur alii, exiſtimantes inteſtinalem tunicam eſſe eandem, quam Græci chorion dixerunt, eamq; ab Allantoide diverſam, cum tamen inteſtinalis eadem omnino ſit; quæ Græcis Allantoides, apud quos ἀλλᾶς inteſtinum eſt; fuit tamen facilis fucus, ob maximam ſententiarum varietatem, quæ de fœtus involucris apud ſcriptores reperitur, nam & chorion propriè non hanc aut illam membranam, ſed omnes una ſecundas, & totam involucrorum cõpagẽ ſignificat, quamvis à Galeno ac reliquis Græcis ſingulariter pro affuſione illa accipiatur, quam placentam neoterici dicunt, & in brutis mẽbrana eſt, in homine carnea ſubſtantia, ſeu: ut Galeno placet *lib. de vul. diſſect.* multarum venarum, & arteriarum contextus; qui ita, ut exit, cum Allantoide conjuncta ab aliquibus etiam chorion dicitur, quaſi fœtus ſedes, à Latinis ſecunda vel ſecundina, quaſi ſecundus partus: dicitur etiam loculus, Gallis *la delivranſe*, Germanis bůſchele, Hiſpanis PAREAS. Nos affuſionem illam ſeu placentam cum Galeno chorion dicimus, & clarioris doctrinæ gratia primam membranam conſtituimus, & maximè externam. Altera tenuiſſima eſt quam à ſimilitudine farciminis Allantoidem Græcis nuncupari protulimus, ſeu inteſtinalem, aliis biles nuncupatur, Aſcari, ſecca; hæc autem prius oritur, quàm Amnium, inter quam & chorion mediat, initium ſuum ex uracho meatu accipiens, anguſta autem eſt, faſciſq; modo infantem cingit, neq; enim totum comprehendit, ſed eminentibus tantùm partibus capiti, natibus & pedibus ſuperjacet, & ab uno uteri cornu ad alterum usq; porrigitur; tenuis & infirma admodum, ut quæ ex ſeroſiori muliebri ſe-

bri ſe-

bri semine tenui & infirmo coalescat ut quidam adstruũt,aut ex salivali humore viri,ut aliorum fert sententia, ad fundũ vesicæ ipsius fœtus recto & insigni meatu pervia,ut cum vesica committatur per urachũ in medio situm, est autem urinaculum illius intestinalis membranæ initium.

Usus intestinalis.

Hujus membranę usus est fœtum involvere,ac fœtus lotium in se ipso colligere usq; ad partum, modo duabus tunicis constat, quarũ altera amnio,altera chorio adhæreat,& inter eas urina fœtus contineatur,quod aliqui putant;modo una tantum,inter quam, & amnium, urina fluitet,ut sanior est opinio; commodum vero naturę visum fuit, urinam illam tam acrem,ut nares Allantoidem secantiũ feriat & horrorem inducat,longius à fœtu in hujus membranæ spatium abducere.

Tertium amnium.

Tertium & interius fœtum ambiẽs involucrum exquisita est membrana,longè quam farciminalis mollior,& prorsus alba tenuissimisq; venis & arteriis ad ipsius solam nutritionem intertexta, ideo à candore & mollitie ἀμνίον,ac veluti agnina, vel ut quibusdam placet, amiculum, ab obstetricibus conceptus armatura, Avicennæ Abgas;aliis avitium, sella,alicas,& aurelia nuncupatur. Inter hanc & fœtum, utrumq; excrementi genus,quod ex singulis partibus per concoctionem secedit, sudor nempè,& quæ proprio nomine carent sordes, colligitur humor albus,& sine fœtore,imo tam mitis,& innoxius, ut fœtus cutem, quam continenter tangit,nullo modo violet.

Sudor fœtus.

Hæc duo excrementa primum in partu exeunt, & aquas vocant obstetrices, multus autem toto, quo geritur fœtus,tempore colligitur sudor,eamq; membranam propterea multum distendit,quamobrem ne disrumperetur,facta est à natura robustior, licet tenuior quam farciminalis:

Usus sudoris in fœtu.

Illius humoris utilitas non contemnenda est, nam fœtus in eo quasi innatans sursum attollitur, ac vehitur,ut minus sit gravis iis vinculis, per quæ matrici cohærescit.

An fœtus sudorem in utero emittat.

Mercati sententia improbatur

Non potest sibi persuadere Mercatus, sudorem esse humorem istum, qui intra amnium continetur,sed alium à natura excogitatum pro fœtus commodo. Si enim,inquit,extra uterum non nisi violento motu sudor fit, quomodo infans sudare poterit, qui non exercetur. Hæc tamen ratio invalidior est, quam ut illa commotus à sapientissimis viris discedere debuisset; extra uterum quidem non sudamus, nisi vehementer exercitati;quia densiori sumus contexturâ, & non nisi valido exercitio meatus rarefiunt;at infans cum humidissimus sit, & contexturæ rarissimæ, facile sudare absq; ullo exercitio potest,præsertim præpollen-

pollente calore, quin etiam extrà videmus, multos absq; exercitio æstivo tempore abundante calore & humiditate in lecto jacentes copiose sudare, maximè si calidum bibant aut comedant; meminerit quoties propinato guajaci poculo, aut simili alio absque motu sudor copiosissimus erumpat; Atqui puer, & humiditate, & calore abundat, & in loco calidissimo multis stragulis opertus continetur, & humido calidoque sanguine alitur, & raram habet contexturam: Quare nil obstat, quo minus sudorem possit emittere; quod si admittit, humorem hunc à naturâ excogitatum fœtus gratia, unde illum demandaverit etiam indicare oportuisset, non autem aliunde propius aut commodius, quàm ex sudore fœtus; sic enim solet solers natura ex uno opere sæpius nobis multas commoditates impertiri. Sed ut ipsi Mercato iter omnino occludamus, revocemus illi in memoriam id, quod ipse absq; controversia fatetur, dùm fœtus in utero est, totam menstrui sanguinis materiam, ad illum converti; in lucem edito ad mammas; menses viro quantumvis frigidissimo nunquàm evenire; fœminæ ob fœtus nutritionem, excrementum in menstruum converti; cur igitur, quæ hæc novit, non noverit etiam infanti sudorem provocare, ut & ab illo expurgetur, & purius alatur, & substratum humorem, quem aliunde debuerat alioquin mutuari, inde suscipiat, quò tandem in partu humectetur, laxioresq; viæ fiant, & fluidiores; quæ altera est ex supra dictis humoribus, tùm fœtui, tùm matri communis utilitas; quo enim tempore vasa pariter membranæq; disrumpuntur, fœtus hoc liquore perfusus, facilius elabitur collo matricis; neq; solum fœtibus lubricandis confert, sed etiam ipsius matricis collum ad maximam dilatationem facile reddit; à prædicto siquidem liquore humectatum mollius efficitur, dilataturque facilius, summo Dei beneficio, ac magno naturæ mysterio, quæ humoribus iisdem, quos pro fœtus salubritate gigni oportuerat, ad ipsius promptiorem exitum summà providentia utitur. Sed ut ad fœtus involucra, quæ hoc caput sibi vendicant, tandem redeamus, dicet fortasse aliquis, si velamina hęc sunt adeo tenuia, ut aranearum telis similentur, &, nisi inter dissecandum moderate tractes, facile abrumpantur, cur quæso ipsa non disrumpuntur cum gravida ipsa currat aliquando atque saltet? Cui respondemus, non fortunæ temerariæ, sed mirabilis artificis hoc esse indicium, cognoscentis tenuia ac debilia corpora firmiora reddi, & ad quemlibet impetum sustinendum

Natura solertia.

Alter usus seu utilitas.

Obiectio.

Solutio.

dum

dum aptiora, ſi alia aliis invicem conjungantur; ſic quæ ex lana aut aliis fomentis vel pilis contexuntur, robur longe maximum ex mutuâ compoſitione adipiſcuntur. Sed cur non ſtatim initio natura ſingulas ipſas fortes effecit? hoc etiam naturæ, & ejus immenſi auctoris maximum fuit beneficium, quia ſi craſſæ eſſent ac duræ, pondus cum tumore maximo à gravidâ pependiſſet, quòd non illi modò eſſet moleſtum, ſed anguſtiam non neceſſariam fœtui præberet; & inſuper dum pariendum eſſet, rumpi etiam omnes non facile poſſent.

De vaſis, quæ ex utero fœtui inſeruntur.

Cap. X.

Superius jam explicuimus, qua ratione pleraque venarum & arteriarum oſcula ad uterum perveniant; hæc autem intra ipſum extremitatibus ſuis nodoſas quaſdam eminentias, ani hæmorrhoidibus ſimiles, habere plerique dicunt, quas alii cotylidonas, hoc eſt, acetabula, appellant, ejus herbæ figuram imitantes, quam Græci ob acetabuli ſeu heminæ formam cotylidonem, & à cymbali imagine cymbalitidem nominarunt, nos umbilicum Veneris, & acetabulum dicimus. Cæterum hujuſcemodi eminentiæ num in ſolis brutis, an etiam in utero muliebri reperiantur, quæſtio fuit jam Galeni tempore controverſa, & de qua adhuc apud inſigniores anatomes profeſſores pugnaciter contenditur, quod contigiſſe ſuſpicor, quoniam, qui primi corpora brutorum diſſecuêre, in vaccæ, cervæ, ovis, & capræ utero illas eminentias ad acetabuli formam effigiatas invenerunt, ideoque qui poſt ipſos in humano utero eadem vaſorum ora terminari conſiderârunt, etſi protuberationes illas inſignes non haberent, tamen analogicè eodem nomine appellandas cenſuerunt; quod melius eſt ita exiſtimare, quàm vaſa ipſa ab Hip. & reliquis antiquis acetabula dici, quẽadmodum Veſalius comminiſcitur, non aliâ ductus ratione, quam ut tacitè Galenum ſuo more convellat; cum tamen is differentiam inter acetabula uteri humani, & brutorum apertè cognoverit, quod in muliebri utero minora multò ſint, quam in aliis brutis reperiantur, & Hipp. exponens 5. Aph. acetabula non vaſa, ſed ipſa vaſorum ora Hipp. nominaſſe concludat: hanc tamen quæſtionem quia voculas

Dub. Acetabula ſeu cotylidones an in humana ſpecie ſint, an vero in brutis dũtaxat

Tenenda ſententia.

5. de fabrica 10. Veſ. Lib. de vulva diſſect. Galenus.

Dub.

 ſpectat

Conceptio an facilius contingat incipientib. deficientibusq; mensibus.

spectat de quib. sum parũ sollicitus, missum facimus; si modo intelligas prædictas eminentias in utero, ubi mulier conceptura est, aperiri: conceptionis vero tempus esse, vel incipientibus vel cessantibus menstruis medici tradiderunt, quia tunc aperta sint vasorum oscula, ex quibus uterus exasperatus meliùs semen retineat, & purgatio lunaris neq; multa neq; acervatim tunc effundatur, sed ea mediocritate, ut ab elabentis sanguinis paucitate semen abunde alatur, non suffocetur: sed enim

Medicorum sententia.

priusquã fluere menses cœperint, mulierem non concipere, quod & semen careat alimento, & unde adhærere possit non habeat, levem enim tunc uterum esse, ob vasorum conclusionem, ut inde semen, tanquam calx à levigato pariete ocyssime elabatur, qui n. parietes illituri sunt, eos prius exasperant, deinde colores inducunt: Et quamquam reliquo toto purgationis tempore apertæ sint venæ, tamen (inquiunt) mulieres nõ concipere, quod semen influentis sanguinis multitudine eluatur:

Improbatur

In eo tamen videtur peccare hæc ab Hip. Galen. & reliquis, tum Græcis, tum Arabicis medicinæ scriptoribus concepta, & à neotericis omnibus probata opinio, quod dicat mulierem non concipere, nisi cessantib. aut incipientibus menstruis; hoc siquidẽ è diametro pugnat cum sacris literis Lev. 15. ubi interdicitur mulieri, accedere ante numeratos septem à suâ purificatione dies, quod ipsæ religiosissime observabant, & tamen fœminas Hebræas fœcundissimas fuisse constat: Neq; verò

Diluitur ratio.

eorũ ratio ulla est. tota n. in eo consistit, quod occlusis vasorum osculis levigetur uterus, ideoq; semen non adhæreat, quasi vero uterus ipse non habeat attrahendi & retinendi semen nativam vim: potest levis ventriculi superficies interna alimentum non adeo aliquando familiare usq; ad concoctionem retinere: potest levigata vesica urinam acrem & mordacem, potest folliculus fellis amaram, & supervacaneam bilem complecti: cur igitur vulva seminis substantiam sibi adeo familiarem, & tanta aviditate prolectam non poterit retinere? sed donem⁹, opus adhuc esse uteri asperitate, illa mihi profectò satis videtur, etsi perexigua quam oscula venarum ẽt obcæcata, & nullo sanguine fluente efficiunt, dũmodo non multò pòst fluat in eos, quos (ut jam tandem institutum repetam) usus aggredior.

Conceptionis ratio.

Posteaquam semen concipitur, illiq; membrana veluti refrigeratis pultibus obducitur (quam ovi internæ pelliculæ Hip. assimilavit) venæ, & arteriæ uterũ implicantes aperiuntur, membranamq; eam, ipsumq; semen amplectuntur: ex iisq; quasi augeantur, nova

accreſcũt vaſa, ita ut ab unoquoq; oſculo vas generetur, ab oſculo nimirum arteriæ arteria, à venę oſculo vena, ex quib. fœtus jam formād⁹ enutriendusq; eſt, non aliter quam matris brachium aut crus: Quæ tñ quia ſui in exortu plurima ſunt, & incommodiſſimũ fuiſſet fœtus corpori tot implantari: poſtquā affuſionẽ illam genuere, quam orbicularẽ eſſe, placentæ in modũ, & chorion à Galeno nuncupari, ſupra jam diximus, quò validius firmarentur inter ſe deinde, coeunt, & in duos veluti ſtipites deſinunt: coaleſcentiæ autem modus talis eſt, qualis dum multæ ac tenues arboris radices binæ & ternæ inter ſe ita conjunguntur, ut ex ipſis aliæ majores quidem mole, numero vero pauciores exoriantur, & hæ rurſus coeuntes alias producant, idq; tantiſper fiat, quoad in unum duovè conflatæ omnes ad terræ ſuperficiem, & arboris trũcum deſinant, hâc enim penitus ratione vaſa hæc ad ipſum fœtum, allantoidem perforantia, ſe ingerunt, & dicuntur umbilicalia. Nihil n. aliud eſt umbilicus, quam quatuor hæc vaſa, in medio ſui urachum habentia, h. e. lotii ductorem Avicennæ ſumen appellatum, hic verò eſt principium farciminalis tunicæ, & propterea perforatus ad fundũ veſicæ ipſius fœtus, ut per ipſum excretum lotium, ea, quâ diximus, parte colligatur, longè n. præſtiterat, fœtum non per pudendum urinam reddere, ſed ut nunc habet, per umbilicum, propter ipſius urachi rectitudinẽ, cui tamen muſculus circumjectus eſt nullus, qui proſpiceret, ne excrementa intempeſtivè effluerent, cujuſmodi in natis, quoniā nullũ tempus ad id fœtui eſt intempeſtivum. Hic tamen meritò dubitabis: ſi verũ eſt, puerum ex collo veſicæ urinarium meatum usq; ad apicẽ virgæ apertum habere, cur potiùs lotium per urachum tranſmittit, quam per illum? vel ſaltẽ cur non aliquam ejus partẽ ipſa veſica per virgam ejaculatur? cauſa hujus rei eſt quia latitudo urinaculi multo major exiſtit, quam ea quæ veſicæ collo ineſt, item rectitudo ejus major, qua quidem ad educendam urinam colli obliquitate eſt pręſtantior: propterea nullus eſt muſculus extrinſecus urinaculo appoſitus, uti diximus, qui effluxum urinæ prohibeat, cujuſmodi ſphyncteris reperitur ad collum veſicæ, pro quo conſtringendo aut laxando voluntariâ actione fœtus indigeret, qua tamen in utero caret, ut Galenus autor eſt lib. de fœtus formatione, & infrà latius patebit. Ratio autem experimento firmatur, ſi enim dividas eam peritonei partem, quæ veſicæ præponitur, & umbilicum attollas, & quod in veſica continetur, manu comprimas, cernes

Vaſa umbilicalia.

Vmbilicus quid.
Vrachus.

Cur per urachum & nõ per penem urinam reddit infans.

Solutio.

cernes lotium per urachum in farciminalem effluere membranam, quam ſi rurſus compreſſeris, veſicam implebis; ſed redibo ad ſermonem, quem reliqui.

Vaſorum umbilicalium implantatio.

Per umbilicum fœtus in utero nutritur.

Ex illis vaſis in interiori farciminalis involucri ſuperficie veluti ex puncto unum teres longumq; inſtar chordæ corpus prodit continens umbilicum, duas arterias, totidemque venas, ac urinaculum; ubi ex venis una tantum efficitur, quæ per umbilicum delata ſimæ parti epatis ipſius fœtus inſeritur, venaque cava appellatur, & per hanc ad fœtus alimentum ſanguis ab utero derivatur, qui poſtea ab epate in omnes corporis partes diſtribuitur. Similiter duæ arteriæ circa veſicam firmantur, & arteriæ magnæ inſeruntur.

Umbilici nodi.

Hæc vaſa ubi unum corpus efficiunt, & chordæ inſtar aut teretis alterius corporis ad fœtus umbilicum deducuntur, locis nonnullis veluti tuberculis nodiſque diſtinguuntur, ut mora in illis facta adhuc amplius ſanguis elaboretur;

Card. de rer. var. lib. 8. cap. 44.

Zirbi commentum de nodis umbilici.

quibus numeratis nodis (non enim iidem numero ſunt omnibus) prædicit Zirbus, ex mente Albumazaris, tot adhuc fœtus ab eo utero prodituros, quot ipſi ſint nodi, à quibus auctoribus hanc prognoſticationem, quæ ſciolæ videri volunt, obſtetrices ſuſceperunt, licet totidem ferè in extremo partu, quot in puerperio primo, ſæpenumero conſpiciantur.

Longitudo umbilici.

Porro umbilicus laxus eſt, duos plerunque cubitos longus, & multis modis fœtum præcingens; quem tamen uſum fœtui in utero præbet, eundem nato infante amittit, propterea exſiccatus ligamenti uſum acquirit. Sed enim vena umbilicalis non gibbæ epatis parti, ſed ſimæ inſeritur, quia bilis receptaculum ibi erat, ſatiusq; fuit ſanguinem prius purgari.

Dub.

At cur ipſa ſtatim poſt umbilicum in unam coit, arteriæ vero longo itinere manent duæ?

Solutio.

quia tutius erat venas coaleſcentes unum magnum vas efficere, ſic enim minus eſſet injuriis obnoxium; inſuper quia epati parti non admodum diſtanti venam erat neceſſe, arterias vero, ut quæ ſupra veſicam tuto vehuntur, neq; ſtatim ad cordis ſiniſtrum ventriculum perveniunt, non erat neceſſum unum efficere.

Fœtus.

Nunc quoniam de membranis & vaſis egimus, de ipſo fœtu cujus gratia reliqua in utero generantur, nonnihil adjiciamus.

Situs in utero.

Situs ejus in utero ferè talis eſt, incurvus totus, ac contractus talos ad nates applicat, ipſum vero caput in genua pronum decumbit manibus inter genua & caput utrinq; inſertis, vultus & os in genua ita obverſa inclinantur, ut naſus inter genua dependere, oculi autem uterque alteri genuum propemodum impreſſi videantur; itaque forma

ferè

fere ſphæricus eſt,ſic enim melius retinetur,paulo tamen oblongior,ut in partu clauſtra anguſta melius penetrare poſſit, & ſic ad anteriora uteri aſpicit mas,fœmina ad poſteriora,quāvis & aliquando capite elato,aliquando tranſverſim jaceat,quæ tamen poſitiones, & multa alia, præter naturam,nec ſine periculo ſunt. Per umbilicum fœtus utero toto geſtationis tempore,perinde ac per pediculum fructus arbori,alligatur,cæterum partus tempore inſtante cum magnus & perfectus infans uterum diſtendit,tunicæ pro infantis mole anguſtæ redduntur, neque jam ſanguis ſufficiens alimentum exhibet, ideoq; concitatus infans ſeſe convolutans exilit, membranas diſrumpit, acetabula diſſolvit, & tunc arcana quadam ratione uteri oſtium aperitur, aquæ dictæ prius exeunt, vaſa umbilicalia ab utero ſuisq;, unde prognata fuerant,vaſis eum in modum abſcedunt,quo maturus fructus, aut in autumno folia ſuis pediculis ab arboribus abſcedi abrumpiq; cernimus: tandemq; fœtus progreditur umbilico adhuc nexus,quem mulieres forpicula, aut cultro, bruta vero dentibus diſcindunt: ipſa autem involucra fœtus mox cum ſanguinis defluxu quodam,propter abrupta vaſa,ſubſequuntur,quæ mulieres aſperſo ſale exurunt,aut aliquo defodiunt, bruta devorant,niſi ipſis ab aſtantibus præripiantur. Sed videtur jam hoc caput juſtam adeptum magnitudinem,quapropter reliqua,quę tum ad fœtus formationem, tum ejuſdem in lucem editionem ſpectant, in tertium, quartumq; hujus operis librum oportunius explicanda rejecimus.

Per umbilicum fœtus utero alligatur.

Partus.

Vmbilici ſectio.

Secundinæ exitus.

Lib. 3. c. 11.
Lib. 4. c. 7.

De ſimilitudine partium fœminarum cum partibus viri.

CAP. XI.

Eadem quæ in viro, in fœmina etiam ſunt partes.

EX dictis jam facile colligere eſt, eaſdem, quæ in viro inſunt partes, in muliere etiam reperiri, hoc ſolùm differentes, quod in mulieribus quidem intus ſint conditæ, in viris extra promineant, harum enim utras prius mente conceperis, mulierem extra invertendo, virorum verò intro replicando, omnes inter ſe ſimiles invenies. Si enim fingas virorum pudenda inverſa ; & inter rectum inteſtinum ac veſicam conſtituta, matricis locum ſcrotum occupabit, extrinſecus autem utrinque teſtes adhærere, & colem maris in matricis collum evadere

comperies; quæ vero cutis eſt in fine colis, (quod in viris præputium appellatur) ipſum pudendum muliebre repræſentabit. Jam vero ſi rurſus imagineris matricem inverſam & extrà prominentem, tunc teſtes ipſius parte interna contineri, ab eademq; veluti ab ſcroto circumdari neceſſum erit; collum autem, quod antea intra peritoneum erat abditum, nunc pendere, ac colem virilem efficere; pudendumq; muliebre, quod hujus colis cutaceam quandam ἐπίφυσιν eſſe diximus, in vocatum præputium commutari. Perinde conſentaneum erit, arteriarum, venarum, vaſorumq; ſpermaticorum poſitionem una cum iis transferri. Tunc denique plane intelligas, nullam viris partem ineſſe, quæ in mulieribus non ſit, tantumq; poſitione differre, & magnitudine, idemq; fœmineis his partibus accidere, quod talparum oculis; obtinent enim vitreum ac criſtallinum humorem etiam talpæ, & tunicas his circumdatas non minùs quam animalia, quibus oculi prominent; verùm neq; eis aperti fuerunt oculi, neq; foras prodierunt, ſed intus imperfecti manſerunt, veluti partes ſupradictæ in fœminis, propter caloris ad extrudendum infirmitatem, quæ an ſatis ſit ad producendam ſexus diverſitatem, ſuo loco latiùs diſputabitur.

Lib. 3. c. 8.

Nunc hæc ſufficiant de partibus, quibus fœmina à viro diſſidet, deq; iis, quæ geſtationis tempore in ipſo utero generantur, quæ propterea præmittenda eſſe omninò neceſſarium duximus, quia quemadmodum ad hiſtoriæ fidem Geographia, ſic ad medicas tractationes partium humani corporis cognitio plurimum confert; ut enim, qui rerum geſtarum memoriam repetunt, non illas rectè poſſunt exprimere niſi prius locos, quibus obtigerunt, depinxerunt atq; adumbraverint; ſic procul dubio ſi, quæcunque circa hominis generationem ſolent contingere, ſunt enarranda, neceſſum eſt eas partes perſpectas habere, in quibus ea omnia agenda peragendaq; ſunt, ſive feliciter id fiat, ut per ſanitatem; ſive minus auſpicate, ut per morbos.

Anatomia ad geographiam ſimilitudo.

Qua tamen in re ſicuti & in ſequentibus innumera pene reperies, quæ & antiqui penitus ignorarunt, & nos opinari tantum ingenuè fatendum ſit, multa quæ ſibi ſoli reſervavit ſummus & ſapientiſſimus ille opifex, cujus inenarrabilem bonitatem, ac ſapientiam in hoc potiſſimum pangendo divino opere, quod voluit cæterorum mirabilium perfectionem eſſe atque centrum, nemo unquam ſatis laudabit; quod cum ita ſit & ignorantiæ non raro accedat philautia, qua nihil nos ignorare videri volumus, hinc factum, ut qui-

Philautiæ multorum errorum cauſa.

cunque

cunque habiti ſunt ſapientiores, Hippoc. Plato, Ariſtoteles, Galenus, & qui poſt illos ſecuti ſunt, ad propria commenta non rarò recurrerint in quibus quò quisq; in re dubia & obſcuriſſima fuit acutior, eo apud ſcriptores locum obtinet præſtantiorem: Quia nimirum ita placuit Deo glorioſo & ſublimi, velamento ſtultitiæ, ne arcanum ſui divini operis in propatulo eſſet, theſaurum ſuæ ſapientiæ abſcondere, ut humanam ſapientiam peſſundaret: Quamobrem ſanctiſſimus Rex idemque Propheta merito dicebat: *Manus tuæ Domine fecerunt me, & plaſmaverunt me*; Et ſanctus Job corporis univerſi plaſmationem tribuit Deo conditori. Quin & Ariſtoteles & Galenus ipſe in DEUM aſſurgunt, quoties corporis humani divinam fabricam in pangendis, connectendis, ac diſponendis membris ſummoperè admirantur. Nos igitur, etſi furorem eſſe exiſtimemus temere ac inſolenter nobis plus ſatis tribuendo, ea quærere quæ noſtris mentibus excellunt, & ea docere, quæ fortè ignoramus: tamen honeſtum cenſemus laborem, qui ad humanas capeſſendas diſciplinas comparatur; Ideò DEI Optim. Max. ope nitentes, eundemq; ſumma veneratione laudantes, in his, quæ diximus, quæq; dicturi ſumus, curavimus ea, quæ pro captu humano vero ſimiliora viſa ſunt, & magis rationi conſentanea, quæq; à probatiſſimis ſcriptoribus, factâ etiam penſiculatè inter eorum dicta electione accepimus, aut experimento comprobavimus, ea ſolummodo poſteritati commendare.

Finis libri Primi.

 Quid

RODERICI à CASTRO LUSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS

De natura Mulierum

LIBER SECUNDUS

De Semine & Menſtruo.

Quid ſemen, quidve genitura & humiditas ſalivalis.

CAPUT. I.

Generationis principia duo.

PRoditum ſupra jam eſt duo eſſe noſtræ generationis principia, ſemen & menſtruum, ac proinde ſuperbiſſimi animalis originem debilem, fragilem, & prorſus imbecillem, quinetiam corruptibilem atq; mortalem, de his igitur hoc libro agere decrevimus, & primò de ſemine, de quo, quid ſit; quæ ipſius natura; & an mulieres ſemen emittant; quidq; ipſum ad generationem conferat: an vivat, & animatum ſit: à toto ne corpore decidat: ubi generetur & formam accipiat: quidve teſtes ad ipſius generationem conferant; & cur orta ab eodē membra deperdita inſtaurari minimè poſſint; tandemq; quid ſit formatrix facultas in eo contenta; quæq; ſint boni ac prolifici ſeminis conditiones; breviter atq; contractè enucleabimus. Semen igitur auctore Ariſtotele *2. de generat. animal.* id eſt, ex quo primò oriuntur ea, quæ ſecundum naturam conſtituuntur. Galenus nihil aliud eſſe dixit, quam ſanguinem in venis, quæ ipſum continent exquiſitè confectum. Autor definitionum humorem eſſe dicit, in vaſis, quæ à teſtibus exoriuntur, contentum, calidoque conſtantem ſpiritu, ex

Fragilis eſt humana origo.

Semen quid Ar. cap. 4. Galen. 2. de ſemine.

Seminis definitio.

tu, ex

tu, ex quo nasci hominem liceat. Alexander, amator veri dictus apud Priscianum, dicit, semen esse sanguinis spumam; Ejusdemq; opinionis fuit Diogenes. Medici vero summo inter ipsos facto consensu definiunt utilem superfluitatem ultimi alimenti sanguinei in partes distributi; quam nos etiam definitionem libenter amplectimur. Quicunque de semine subtilius differunt, à genitura distinguunt, quia, inquiunt, genitura est causa, principiumque generationis, proveniens à perfectis animalibus, quæ naturâ coeunt: semen vero plantarum etiam est, & animalium imperfectorum: unde colligunt, genituram ens esse naturale imperfectum: utpote quod alterum tantum generationis principiũ obtineat, cujusmodi est semen viri: semen vero ex duobus rerum naturalium principiis constare, cujusmodi est nux, triticũ, hordeũ & alia semina, quæ perfecta sunt in genere suo, non minus quàm ipsum animal: Quâ ratione seminis, quam genituræ, latior est acceptio, ex semine enim, non ex genitura plantas & imperfecta animalia provenire recte dicimus, ex genitura vero perfectior tantummodo: cæterùm Hipp. non solum ipsum semen recens emissum, aut in suis vasis contentum, sed quamdiu fœtus nomen non mereretur, etiam muliebri semini commixtum, & in utero conceptum genituram appellat. Porro auté semen excremẽtum esse ex eo concluditur, quod neq; pars aliqua corporis est, neq; res præter naturam: superest igitur, ut vel sit alimentum, vel colliquamentũ, vel excrementum: alimentum quidem res adventitia est non insita: cum igitur semen insitum sit non est alimentum, multo minus colliquamentum, quia omne tale præter naturam est: insuper quia locus secundum naturam nullus colliquamento est datus, sed hac illac fluit, quocunque facilius feri potest, naturalibus vero excrementis locus destinatus est, verbi gratia, alimenti sicci excrementis, alvus: humidi vesica: utilis ventriculus: seminalis testes, & vasa varicosa: præterea crassi homines multo minus fœcundi sunt, ac minus seminis habent, non est ergo colliquatio, nam crassum ab agente colliquante magis destillat: quid? quod si colliquatio esset, semper læderet: atqui nonnunquam allevat corpus redditque alacrius: superest igitur ut sit excrementum; Utile tamen, utpote à quo magnam utilitatem natura consequatur, & vegetior atque vigorosior reddatur. Cum igitur ultimum alimentum utilissimum sit, utpote ex quo jam unumquodque gignitur membrum, semen ejus potiùs, quam alterius

Genitura à semine quid differat.

Lib. de natura pueri.

Seminis definitio explicatur.

Naturalib. excrementis locus est destinatus.

Excrementum quale semen est.

terius alimenti excrementum eſſe oportuit, ſi adeò utile excrementum futurum erat, ut ex eo homo ipſe generaretur: quo loco, uti Ariſtoteli placet, excrementum appello reliquias alimenti; colliquamentum verò id, quod reſolutione præter naturam ex incremento ſecernitur.

Excrementum quid.

Colliquamentum quid.

Unicum ſanè perpetuæ propagationis atque ſubſiſtentiæ rerum præſidium ſemen eſt, cui niſi ineſſet propagatrix quædam vis, ſpecierum conſervatrix, brevi temporis ſpatio cuncta deficerent animantia, quæ in individuis ætatis progreſſu & morbis diſſolubilia eſſe diximus atq; mortalia, in ſpecie vero perpetua & æterna ſeminis ratione cõſervantur. Conſtat ſemen materiâ, & facultate, illa ex primis rerum elementis conflatur; ſanguis enim ex iiſdem quatuor rerũ principiis, quæ in cibis inerant, conſtituitur, cujus ſeminis materia portio eſt; Facultas vero formativá pars eſt animæ vegetantis, ut ſuo loco dicendum erit, & in ſpiritu genitivo conſiſtit, qui multò diviniorem naturam ſortitur: Omnis enim animæ ſive virtus ſive poteſtas alterius cujuſdam corporis particeps eſt, ejuſq; divinioris, quam quæ elementa appellantur, dicente Ariſtot. *2. de generat. animal.* Porro duplex, tum maribus tum fœminis ſemen ineſt; prolificum unum, quod proprie ſemen appellant; ſalivalem ſuccum alterum quod ſeminis nomine non niſi æquivoce comprehendunt, quippe quod inutile ſit ac minime prolificum, niſi quod ex virili Allantoidem membranam coaleſcere, quam ſuprâ ex fœmineo ſemine generari prodidimus, quidam putant, cæteroquin ad oblectamentum duntaxat natura illud molitur; in viris eodem ferè itinere, quo fœcundum ſemen, progreditur; in fœminis uteri cervicem per tenuiſſimas fibras adit: Hoc cum emittunt, mira voluptate afficiuntur, quod non perpetuo in ſeminis prolifici emiſſione, ſed plerumque evenit; plures enim citra libidinis voluptatem conceperunt. Hic porro humor reliquo tempore paulatim & ſine ſenſu illabitur, in coitu repente, ideoq; cum maximo ſuo ſenſu, & incredibili, ut fertur, voluptate exſiliendo, ac per ſaltus, haut ſecus quam virile ſemen tanto in plerisque impetu irrumpit, ut marium more longius proſiliat; tot voluptatum illecebris & irritamentis ad coitum opus fuit, quæ niſi ſagax natura paraviſſet, vix quiſquam eſſet, qui conceptionis humanæ locum contemplatus, tot ſordes quæ aſſiduo influxu ipſum inquinant, ſubjecti craſſi inteſtini, & ſuperpoſitæ veſicæ viciniã, mulierum complexus perſequi voluiſſet: nec ulla viro ſe jungere fœmina

Seminis materia.

Facultas.

Semen duplex.

Galen. lib. de rem.

Salivalis humoris uſus.

mina

mina appetiviſſet, quæ nonimeſ ris geſtationis labores, & partus matri ſæpe funeſtos dolores animo volviſſet. Sed ut ad ſalivalem ſuccum redeamus, illum fœminis affluere planeconſtat, cum ipſæ in coitu vehementer oblectantur, & qui concumbunt, circa pudendum ſibi eum effundi percipiunt: At ſpadonibus hic humor voluptatem quandam afferre videtur; quamvis Alexander Aphr: non propter illum, ſed propter memoriam anteactæ voluptatis illos tantummodò, qui jam juvenes fuerunt caſtrati, in coitu delectari exiſtimat, ſed nihil vetat duplicem hanc cauſam voluptatis in ſpadonibus conjungi, ideo haud ſine ratione amatores eos eſſe mulierum maximos tradidit Comicus Poeta. Idem humor fœminæ utpote frigidior, ac ad prolis generationem prorſus ineptus, jure poſt coitum effunditur ſuo jam functus officio. Quod ſi verum eſt, non video qui poſſit conceptionis ſignum eſſe à fœmina exſiccato pudendo diſcedere, & ex humectatione eandem non concepiſſe colligi; quandoquidem hac humiditate diluitur, etiamſi ſemen contineat uterus, quare potius exiſtimo concepti ſeminis ſignum eſſe arido pudendo diſcedere; dilutum vero non ſemper coitus infœcunditatem arguere, quia potuit retineri prolificum ſemen, quod ad uteri fundum projicitur, affluere ſalivalis hic ſuccus, qui ad cervicem. Virorum autem ſalivalis humor in coitu fundo retinetur, utpote vigoroſior, & qui fœcundi ſeminis fœminei naturam prorſus refert, ſunt tamen auctore Galeno ſpecie ſimilimâ, ſemen, quod in fœminarum teſtibus continetur, & humor, qui in glandaloſis marium corporibus reperitur.

Salivalem ſuccum fœminis ineſſe

Spadones quare incoitu delectentur.

Virorum ſalivalis humor.

14. de uſu part, cap. 11

De ſeminis natura atq́ præſtantia.

CAP. II.

SEmen natura calidum & humidum eſt ideo aliquando nomine calidi innati, & humidi radicalis, unà cum ſanguine comprehenditur; & ſi probè concoctum fuerit, colore album & ſplendens eſſe oportet, ut vel hinc pateat, quam parum verè Herodotus ſcribat, ſemen nigrum Æthiopes promere: ſubſtantiâ craſſum redditur, lentum, ſambuci vel palmæ odore, apibus expetitum, & quod in aquæ fundum immergitur: Eſt etiam fœcundum & bonum id, ad quod plurimum vitalis

Seminis temperatura.

Color.

Subſtantia.

Odor.

vitalis ſpiritus ex corde & univerſo corpore confluxit, qui ibi teſtium & vaſorum vi genitivus fit: aereum inſuper ac globulentum, & quod inſtar grandinis concreſcit, non tamen à frigore, ſicuti grando aut nix, ſed à proprio ingenitoque vaſorum, & teſtium calore, neque humore ejuſdem vi diſſipato, ſicuti illa, quæ multum terrenæ ſubſtantiæ admixtum habent, veluti lutum, & reliqua terrena, quæ fervore ſolidantur, ſed ampliore concoctione agitante, & ut candidum ovi, oleumvè diutius agitatum in ſpumam ingentemque tumorem vertitur, coercito flatu, ita ſemen ab immixto ſpiritu in denſiſſimam turgeſcit ſpumam, cujus bullas vix cernere poſſumus, ſicuti neque butyri: Hâc de causâ Poetæ Venerem Aphroditen & ex maris ſpuma prognatam dixere.

Venus Aphrodite quare dicta.

Dub.

Hic tamen ſcrupus eſt, ſi enim craſſum ſemen, albumque ex homine prodit; cur mox refrigeratum humeſcit, & in aquæ ſpeciem coloremque convertitur; nam ſi terrenum ſemen eſt, in humorem totum & aquam converti non poſſet; ſi aqueum à frigore potius, ut cætera, quæ aquea ſunt, quàm à calore congelari oporteret atq; concreſcere?

Solutio.

Solutio ex dictis eſt, ſemen enim duplici ſubſtantiâ conſtare docuimus, ſpirituosâ unâ, alterâ craſsâ, & tenaci, quæ interno calore & ſpiritus copia, eâ, quâ diximus, ratione calore in ſpumam converſo ſpiſſatur albeſcitque; egreſſum vero ſemen calore exhalante liqueſcit, non congelatur, propter incluſum incongelabilem aerem, & ſpiritum, qui ſi etiam evanuerit, veluti aqua remanet minimum habens terrenæ portionis: Venit itaque culpandus Theſſeus medicus, qui apud Priſcianum elephantorum ſemen ita poſt egeſtionem ſolidari dixerit, ut electri ſimilem ſubſtantiam ſumat.

Theſſei medici opinio de ſemine Elephanti.

Sed ut ad ſeminis conditiones regrediamur, illud etiam bonum ac prolificum eſt, quod in tertii ſeptenarii complemento generatur, quia tunc ſtat longitudinis diameter, & corpus incipit inſpiſſari ſecundum latitudinis, & profunditatis diametros; verum circa triginta annorum ætatem habet homo ſemen perfectè maturum; imo mulier, ſi imprægnetur ante vigeſimum primum annum, debilitatur, & palleſcit; albi etiam, nec multum pingues, nec admodum graciles, plus ſemine abundant, quàm nigri aut fuſci, quia etiam humore redundant, qui ſeminis materia eſt.

Semen qua ætate maturum.

Infœcundi ſeminis indicia.

Infœcundum vero ſemen habetur, quod aut in aqua innatat, aut prædictis qualitatibus caret; item viri ſemen multum coeuntis, quia incoctum eſt, & vaſa ſeminaria debilitantur: non eſt etiam prolificum ſe-

men

men ſenis in ultima ſenectute, quia non ſatis eorum natura poteſt concoquere: neque pueri ante decimum quartum annum, propter incrementum, & quamvis aliqui referant vidiſſe quoſdam, qui genuerunt in duodecimo, illud nihilominus rariſſimum eſt, nam vel nondum ſemen habent, vel ſi habent, aquoſum eſt & penitus indigeſtum; eſt præterea invalidum ſemen ægroti propter imbecillitatem, & ebrii aut nauſeabundi, quia aquoſum etiam eſt, & indigeſtum.

Dub. Calidumne ſemen an tẽperatum fœcundius ſit. Fœcundum ſemen dupliciter dici.

Quæres fortaſſis, calidumnè ſemen an temperatum fœcundius ſit? Reſpondeo: ſemen fœcundum dupliciter dici: aut quod facit ad plurium generationem, aut quod cum plurimis fœminis generat: primo modo calidum ſemen valdè fœcundum eſſe manifeſtè inquit Galen. *art. med. 95.* quia quemadmodum ex ventriculi functionibus coctio in calido melior fit, quam in temperato, eo quod calore promovetur coctio, ita cum conceptio coctione peragatur, ſemen calidius magisq; coctum aptius eſt ad generationem, & fœcunditatem: Secundo modo fœcundior uterus appellatur teſte ſummo dictatore Hip. temperatus, quia ex pluribus viris, etiam variè temperatis, liberos ſuſcipit: quâ etiam ratione temperatum ſemen pluribus uteris ſuſceptum fœcundatur. Ejus verba 5. Aph. ita jacent; *Quæcunq; frigidos & ſpiſſos uteros habent, non concipiunt, & quæcunq; præhumidos uteros habent, non concipiunt, exſtinguitur enim in iis genitura; & quæcunq; ſiccos multum & præcalidos, nam ex defectu alimenti corrumpitur ſemen: quæcunq; vero ex utriſq; mediocrem habent temperaturam, eæ fœcundæ ſunt*: Ex quibus Galenus in comment. colligit, tàm mulieres quam viros ſi temperatè quatuor qualitatum potiantur, generare, quamvis temperie illa privatis commiſceantur, intemperatos vero cum iis ſolum, quæ contrario ſunt temperamento, copulatos gignere, nimirum calidos frigidis; humidos ſiccis: & ſic de cæteris:

Galeni ſententia examinatur.

Quæ tamen Galeni ſententia repugnantiam videtur involvere, nam ſi intemperatæ ſolis contrariis naturis junctæ generare valent, ut in ultima ſententiæ parte legitur, non poterunt profectò temperatis junctæ generare, ut initio ejuſdem ſententiæ Galenus prodiderat:

Mercati & Mercurialis interpretatio. Mercurial. lib. var. lect. Mercat. lib. 3. cap. 2.

Reſpondet Mercurialis, & cum eo Mercatus, uterq; viri doctiſſimi, temperatos ſi temperatis miſceantur ſemper gignere, intemperatos vero tunc ſolùm, quando contrariis ſuæ temperiei copulantur; ſed non advertunt, Galenum dixiſſe, temperatas naturas, quantumvis temperie illa privatis commiſceantur, omnino gignere; potius ergo arbitror temperatas naturas intem-

peratis quibuſvis collatas contrariarum vicem gerere:& quemadmodum anodina dicta medicamenta non ſolum à calidâ causâ, verùm etiam à frigidâ ſubortos dolores mitigant, ita etiam muliebre ſemen temperatum calidam pariter ac frigidiuſculam viri genituram contemperare,fovere, ac fœcundam reddere; quamobrem adhuc minus probo Braſſavolæ ibi interpretationem, qui per temperatas naturas non multum diſtemperatas intelligit, quæ utriſq; extremis junctæ valeant generare;etenim frididuſculam fœminam frigidiſſimo viro junctam poſſe gignere minimè puto,neq; unquam vidi,aliud tamen erit, ſi calidiuſcula calido viro conjuncta ſit, quia calor præſertimq; moderatus ad hominis procreationem non parum momenti habet, frigiditas vero nocet. Sit igitur concluſio, non ſolum temperatam utriuſque conjugis naturam fœcundiſſimam eſſe; & intemperatam utriuſq; contrariam,dummodo non ſit intemperantia maxima, ſed etiam temperatam ſi intemperatæ copuletur eidem, quæ cum ſuo contrario non admodum gignere apta erat.In fœcundos vero eos eſſe judico, qui ſimilem obtinent intemperiem, frigidam potiſſimum, quamvis non intenſam:ſunt etiam infœcundi,qui intemperiem nimis immoderatam ſortiuntur quibuſvis conjungantur,hi enim prolificum ſemen haudquaquam gignunt. Obtrudes,temperata corpora eſſe ſimilia, & ob id infœcunda eſſe oportere,quia nullam inter ſe pręſtare poſſunt actionem, quæ ad generationem requiritur,non enim unum ex altero generare poteſt,niſi mutua eorum actio fiat. Memineris tamen juſtitiale (ut vocant)temperamentum utriuſq; ſexus à temperamento juſtitiali alterius plurimum diſſidere;quare ob hanc diverſitatem, quæ ad agendum ſat eſt,generare optimè quidem poterunt. Quæ vero de ſeminis temperie dicta ſunt,eadem uteri conſtitutioni pulchrè eodem tenore quadrant,in quibus longior aliquantulum fui,quia,ut Platonem meminiſſe conſtat, non mediocris ars eſt noſſe, & viros & fœminas temperamento ad gignendam prolem inter ſe convenientes conjungere, atque hoc fuit olim maximum obſtetricum opus;de quo etiam ita cecinit Lucretius:

Uſq; adeò id magni refert,ut ſemina poſſint
Seminibus commiſceri generaliter apta,
Craſſaq; conveniant liquidis,& liquida craſſis.

Ex dictis omnes diſſolves nodos, facileq; compones vulgatiſſimum illud diſſidium, quo quæritur,utrum temperati an intemperati melius generent.

Braſſavolæ interpretatio reiicitur

Dirimitur cõtroverſia

Obiectio.

Solutio.

Obſtetricis munus quod nam olim.

Semen mulierem habere, & quid in fœtus constitutione opis id conferat.

CAP. III.

An fœmina semen habeat,

QUia de solis mulieribus contemplationem decrevimus, & an hæ semen habeant auctores non adeo sunt concordes, frustra hæc de semine tractatio instituta foret, si hęc res indiscussa maneret. Præcedit quæstio, an sit, quæstionem quid sit, scio, at hic non absolutè an sit, sed an fœmineum sit, quærimus; quæ autem huc usq; diximus, tam fœmineo quam virili facilè possunt accommodari; Enimverò cōveniunt medici in eo, quod etiam mulier præter menstrua quid aliud emittat, de hoc tamen dubitant, semenne sit, id est, an facultatem habeat formatricem, vel ut ipsi loquuntur, an actione ad generationem concurrat, sicuti viri semen. Arist. naturæ alioqui scientissimus in libr. *de generat. animal.* fœminas neque semen habere, neque emittere multis rationibus confirmat, in cujus etiam sententiam pedibus discedunt Averroes & Avicennas. Athenæus, referente Galeno secundo de semine, ejus fuit opinionis, ut crederet, fœminas semen quidem promere, sed inutile; quia, inquit, emittitur extra matricem per foramina, quæ à lateribus seminariis meatibus juxta uteri cornua extrinsecus adsunt. E converso Galenus cit. lib. de semine ex Hippocrate validissimis rationibus contendit, fœminas non solùm semen excernere, verum id etiam magno esse usui universo fœtui constituendo. Rei veritas sensuum fide comprobatur, cui repugnare debilitas est intellectus: nam dissectis fœminis, quæ diutius à coitu temperârunt, vasa seminaria, testes, & uteri cornua, albo crassoque semine referta esse apparent; quod si tenuis humor, lachrymæ similis ab oculo frictione excussæ esset, quod contrarii putant, cur quæso crassum est, album, spumescens? mora, inquiunt, illud fit, at cur illo excreto uterina cessant accidentia? cur non exstinguitur libido antequam excernatur? nisi quod antea ad coitum excitabat; cur gonorrhæam patiuntur? cur turgens fœmina statuto tempore ad marem properat? si enim à solo menstruo, non cessarent hæc omnia maris accessu, in quo sanguinis excernitur nihil. Insuper fœminæ non minus quam viri nocturnis pollu-

Arist. sententia. Lib.1.c.20. Lib.2.c.4. Gal.cap.1. Athen. sententia.

1. Ratio.

tionibus infeſtantur, & viduis, ac iis, quæ Hyſtericis vexantur ſymptomatibus, copioſiſſimum, craſſiſſimumq; ſemen obſcænarum partium titillatione erumpit: quæ excretio ſi non imaginationem, ſed tantum frictionis vim ut oculi lachryma ſequeretur, quî fieri poſſet, ut quæ ſomniat cum nulla rarefactione proritetur, ſolâque ducatur imaginatione, ſemen excernat album & craſſum, quod quia in acceſſu ſternutat fœmina, ſignum eſt à cerebro delabi. Idipſum declarant ſubventanea ova, & molæ, quas mulieres ex proprio duntaxat ſemine, absq; ullo virilis ſeminis acceſſu, ſæpiſſimè concipiunt. Ad hoc quia fœminæ in coitu non minus quam viri delectantur; at viri delectatio ex ſemine eſt: ergo etiam mulieris. Hanc voluptatem ab ſpiritibus, & motu fieri Ariſtotelici contendunt: ſed contra eſt, quod ſentiunt, aliquid emitti, quo emiſſo voluptas atque libido ceſſat. Quod ſi ad hominem argumentum texere liceat, ipſe profecto Ariſtoteles eſt, qui naturam utrumque ſexum in fruticibus commiſcuiſſe propterea putat, quod ſola vis maſcula non ſatis eſſet ad procreationem, etſi terra alimentum adminiſtret: multo ergo magis in animantibus, quæ præſtantiori ſunt ordine, neceſſum fuerit maris & fœminæ vires conjungi, non modo ut fœmina materiam ſuppeditet, ſed ut copulatis amborum viribus unum quidpiam procreationi aptum proferant. His rationibus planum fit, fœminas ſemen habere: Prolificum vero id eſſe, apertiſſimè concluditur ex ſimilitudine filiorum ad matres, non ſolum ſecundum ſexum, ſed & ſecundum plurima alia accidentia, ut verrucam, & cicatricem: Non tamen hac ratione contrariæ opinionis fautores quicquam moventur, quia quemadmodum terræ vitio linum in lolium, triticum in typham degenerat; ita menſtrui culpa filium in matrem degenerare arbitrantur; ſed vim rationis non infringunt: Nam quemadmodum quando vis ſeminis obtinere, quod primo nititur, non poteſt, in proximam formam fingendam labitur, ſic viri ſemen, cum patris ſimilitudinem efformare nequit, in alterius hominis formam decideret, at cicatricem ſeu verrucam dextri humeri, quâ ſola mater inſignita erat, fœtus repræſentare non poſſet, niſi mater ei ſemine ſuo idolum ſuæ compoſitionis impreſſerit; non ergo ex alimento tantum ſimilis infans matri evadit, nam perſica arbor in Ægyptum translata ex eodem genita ſemine, ſed mutato pabulo, bonitatem alimenti mutavit, non ſpeciem; neque opinandum eſt Polycletum ſtatuam fingere, quod vero oculi cæſii, na-

2. Ratio.

3. Ratio. Prolificum eſſe fœmineum ſemen. Adverſariorum ſententia.

ſii,naſus ſimus ſit, à luto eſſe. Adhæc ſi aſini ſemen equa exceperit, 2. *Ratio.*
fœtus non patris tantùm, ſed ex utriſq; mixtam ſpeciem præ ſe fert,
ex vulpe & cane hybridæ, hoc eſt, canina vulpis, aut vulpinus canis
generatur;cum igitur aſſimilatio æquè fiat ad patrem, & ad matrem,
neceſſum eſt,ut à principio aliquo maris & fœminæ communi profi-
ciſcatur. Ad generationem concurrunt ſolum ſemen, & menſtruus
ſanguis: hæc vis non poteſt eſſe in menſtruo, quia hoc mari non eſt
commune,& ideo nunquam aſſimilaretur fœtus patri: ergo neceſſum
eſt,ut ſit in ſemine,ſemen igitur eſt illud,quod fœmina emittit. Faciunt
quidem hæ validiſſimæ rationes.ut cum Galeno credamus,non à mare
ſolum, ſed ab utroque parente ſemen prodire, cui formativa vis inſit:
Illud tamen ſupereſt ut videamus, quam ſint penetrantia Ariſtotelis, *Ariſt. & al.*
Avicennæ, Averrois, Athenæi, ac ſuæ phalangis autorum tela. In o- *argumenta*
mnium,inquiunt,procreatione aliud materiam,aliud efficientem cau- *proponun-*
ſam præbere oportet: fœmina dat materiam,non poteſt ergo efficiens *tur ac ſol-*
eſſe. Solutio eſt, utrumque ſemen ſecundum diverſas ſui partes ma- *vuntur.*
teriam & efficientiam præbere. Secundò; ſi præſtans, & integre co- 2.
ctum virile ſemen ſufficiens eſt generationi, quorſum adjiciet natura
muliebre? Dic,ſemen viri non ideo prolificum eſſe, quòd ex ſanguine
quippiam generare poſſit, ſed quòd muliebri commixtum ad generan-
dum ſit aptum; diſponens enim omnia benignè & ſuaviter Deus,non
uni ſexui,ſed utriq; generationis opus commiſit, ut fœmina voluntarie
congrederetur, nō ſolum oblectamento,& delectatione illecta, ſed etiã
ut ſui individui ſubſtitutio, & ſimilitudo quoad fieri poſſet,duraret: Ob
hoc igitur ſemen habere oportuit.& ut auctius prodeat virile ſemē,ac
gignendis mēbranis,quib.contegitur fœtus,ſit ſufficiens:nã etſi exiguũ
virile ſemen fingendis ſolidis membris ſatis eſſet, membranæ tamen
bullas & ſpiritum incluſuræ ante formationem fœtus, & alimenti
tractionem,quæ die ſeptimo fieri incipit,viri ſemen non ſufficeret; id-
eo fœmineo ſuppletur, & integrum redditur. Tertio, quo tempore 3.
mas pubeſcit,& ſemen fundit, pubeſcit etiam fœmina, & menſtrua
apparent: reſpondet igitur ſemini virili, menſtruum muliebre, non
ſemen alterum: Non tamen vident matrem & gignere cum mare, &
alere ſine mare fœtum: ideo mas non ſolum ſemen, fœmina & ſemen 4.
& menſes habet. Hoc tamen penes ipſos præcipuum eſt, & inevita-
bile telum, ſi ſemen muliebre materiam & efficientiam habet (nam

utrumque semen materiam generationis solidorum membrorum præbere omnes uno ore cumGaleno medici confirmant)posset fœmina sine semine virili concipere: contorquetur tamen facilè, si respondeas,concipere quidem sed sterile, aves subventanea ova, terrestria animalia molas:Infirmioris enim virtutis est semen muliebre, quàm ut solum sufficiat ad conceptum, eamque integram virtutis perfectionem à mare exspectat. *Obiectio.* Si obtrudas, contrarium prodidisse Hippocr. qui libr. de genitura, semen fœmineum fortius aliquando esse retulit, ac virile fieri, & econtra: *Solutio.* Nos jam tradidimus, neutrum illorum quantumvis validissimum ad generationem sufficere si alteri non copuletur, quamobrem acutè magis, quàm appositè respondet Vallesius, *Notatur Vallesius 2. controv. 7.* fœminam non magni caloris semen habere invalidum, calidissimam menstruis non abundare,atq; ideo non concipere solam;quia aut debilius principium activum fortita est,aut materia caret; at considerâsse oportuit,menstruum sanguinem fœtus materiam non esse, sed pabulũ post septimum diẽ; quare potius si fœmineum semen completum haberet activum principium,conciperet quidem perfectè,sed non aleret: quod nequaquam admittimus,neuter enim parentum, quantumcunq; validum habeat semen,completum habet principium. Violentius hic urget Averroes, *Averrois arg. 2. colig. 10.* si singula semina per se prolifica non sunt ante commixtionem,post eam unde advenit illis illa virtus, quæ in neutro præerat? *Solutio.* Respondeo fuisse in utroque, incompletam tamen; at à quo uniuntur? ipsa inter se in itinere commiscentur,aut in ipsa vulva,quæ validè & avidissimè amplectens,facit ut uniantur,adjuvante ad hoc,non solum activâ utriusque seminis virtute,sed etiam actuali virtute ipsius matris, quam Galeni decreto, mediantibus venis, & arteriis per uteri conceptacula eò transmittit. *5. Adversar argum. 2. de sem. 13* Quinta Aristotel. ratio: gravida fit interdum fœmina, nulla humiditatis suæ excretione, nunquam vero citra menses: menses igitur, non semen fœmineum, ad conceptum sunt necessarii. Respondeo, Aristotelem aliam in muliere non cognovisse humiditatem, præter salivalem, quam guttam vocat, hanc, quam in uteri cervice mares sentiunt, etsi fœminæ non emittant interdum, tamen in prolifico concubitu semen per vasa in uteri sinus semper ejiciunt, quod non persentitur, quia neque viri penem attingit, neque tantum fœminam delectat, utpote quod ad sinum uteri demandatur,

mandatur, cujus sensus hebetior est, quam oris ipsius; Neq; placet quod quidam arbitrantur, exquisitiori maris semine fœmineum interdum excusari, exemplo mulieris ducti, quæ concepit ex semine in balneo recepto, ut de Gedelia, & Averrois vicinâ proditur; quod ultimum, si verum fuit, potiùs existimo, per id temporis ad solam delectationem attractionis illius seminis virilis subsequutum etiam fuisse muliebre, accedente præsertim imaginatione, sicuti in somniis per pollutiones solet contingere. Puer, addit Aristoteles, eunuchus, & fœmina habitu similes sunt, voce, pilis, carne, & viribus: ergo & seminis inopiâ: concedimus, hos omnes non gignere exactè coctum semen, in quo virile robur consistat. Adjungit (nequid eorum, quæ adversus hanc sententiam congerit, prætermittamus) menstruum lac repræsentat, semen virile coagulum; sicuti igitur lac sola materia est, ita & menstruum: Similitudinem menstrui cum lacte non improbamus, coagulum dicimus esse in utroque semine incompletum, ideò commixta coagulari. Addit libidinosas fœminas crebro partu temperari; & nonnullas ex salaci conspectu ter intra mensem sanguinis menstrui profluvium pati, quasi conante natura id pellere, à quo irritatur. Vera tamen hujus eventus causa est, quoniam ex evacuatione quâvis, maxime sanguinis; seminis proxima materia, ac perinde libido ipsa imminuitur. His Aristotelicorum telis & hoc addi potest, quòd prægnans fœmina in coitu delectatur, & aliquid emittit, quod cum in utero maneat quia clausus is est, & semen tunc temporis nullius esset usus, sequitur menstruum emittere, quod ibi ad fœtus pabulum detinetur: Dic, fœminam aut ad uteri latera tunc excernere; aut si ad fundum, ipsum aperiri, cogente ita necessitate, ut quod supervacaneum est, egrediatur. Vides itaque eorum rationes, quantumvis ex Philosophiæ intimis deprompta videantur, corruere: perspicis maximos fœminei seminis usus, & utilitates, ut nimirum virile nutriat, & adjuvet, quod delectet in coitu, quod ex eo Allantoides membrana generetur, & salivali viri humore: sed ita, ne sola Allantoides ex eo generetur, ut reliqua membra non attingat: minimè imo postquam suas vires cum virili semine commiscuit ad formationem fœtus: ex materia illius fit Allantoides. Adhuc tamen facit ambiguitatem quod Levit. 15. Viri seminiflui, fœminæ sanguinifluæ expiatio ponitur, quasi huic menstruum solum, illi semen insit. Dic,

Sextum.

Septimum.

Octavum.

Nonum argumentum. Fœminei seminis usus.

Decimum argumenti

Scriptura locus.

Dic, fieri mentionem illius fluxus, qui in utroque ſexu eſt magis conſpicuus, lege vero ſemini fluî viri mulierem etiam comprehendi: imo ſi ſacræ paginæ, quæ ſupra omnem naturam eſt, locis in naturalibus ſpeculationibus liceat contendere, legimus 3. Geneſeos, ſerpenti dictum: Inimicitias ponam inter ſemen tuum, & ſemen mulieris; ſed hæc aliò pertinent.

Semen non ſolum ut opificem, ſed etiam ut materiam fœtum attingere, & cur partes ſeminariæ non regenerentur.

Cap. IIII.

Ariſt. & peripat. ſententia.

Mulierem non aliud continere ſemen præter ſanguinem menſtruum Ariſtotelem ſibi perſuaſiſſe jam ſupra memoravimus, & exploſimus, ad cujus opinionem digitum attollunt non Avicenna ſolum, & Gentilis, ſed omnes uno ore Arabicæ doctrinæ ſectatores: Verum & illud addit Ariſtoteles, hoc ita conſtitutum muliebre ſemen ſeu potius menſtruum ſolam materiam in conceptu: virile nudam efficientiam exhibere: ex illo omnia tam ſolida, quam cætera membra effici: hoc poſtquam vim generatricem menſtruo impreſſit, & motionis principium dedit, foràs excerni, ut plerique omnes interpretantur peripatetici, aut in auras evaneſcere, aut in flatus diſcuti, ut eorum etiam nonnulli arbitrantur. *Dubitemus* inquit 2. de gener. animal. 3. *Si projectæ in fœminam genituræ nihil concepti fœtus pars efficitur, quo abeat corpulenta eius ſubſtantia: ſi modo facultate, quæ in ipſa eſt, operatur:* Et non multò pòſt: *Corpus genituræ in quo unà ſemen animalis principium, abſcedit, partim eſt ſeparabile ex corpore, cujuſmodi eſt, quæ appellatur mens ſive intellectus, partim inſeparabile, quod eſt genituræ ſemen, quod cum humida ſit natura & aquoſa, diſſolvitur, ac in ſpiritum difflatur.* Hoc autem quam ſit ipſi rei veritati contrarium, multis Galenus palam fecit in lib. de ſemine, & primo ſemen virile in vulva contineri, ſi fœmina conceptura ſit, ex eo concludit, quod ſi capram, ovem, aut aliam quampiam fœminam diſſecueris, nullam ex iis, quæ ſemen excreverant, concepiſſe, omnes, quæ retinuerant, gravidas fieri deprehendas. Secundo ex ipſo

Galeni rationes adverſus Ariſtotelē, qui probat ſemē in utero retineri.

relatu

relatu fœminarum, quę ubi conceperint, quandam in vulva motionem ſentire dicunt, quæ quaſi convellat, ac paulatim in ſe illam contrahat, quod idem plena fide conceptionis etymon, id eſt, ſeminis in utero comprehenſio, indicat. Tertiò ex auctoritate omnium ferè quos perlegerat medicorum, præſertim graviſſimi Hippocratis: verùm enimvero non ſolum in vulva retineri, ſed etiam in pangendo fœtu materiæ, non tantum opificis rationem habere, & ex illo novem ſeminaria appellata membra venam, arteriam, nervum, os, cartilaginem, membranam, tendines, ligamina, & cutem generari, magnis evidentiis ex ſenſuum fide experientiaq; depromptis confirmatur. Nam ſi ſemen fœtus pars non efficeretur, aut efflueret, aut in flatus evaneſceret, aut computreſceret: non putreſcit, quia ſic graviſſima, & veneno ſimilia excitaret ſymptomata: tantum verò abeſt ut effluat, quin potius poſt conceptum os uteri clauſum ſit, nec ſpecillum admittat; *quæcunq; utero gerunt*, inquit Hippocrates, *his uteri os clauſum eſt*: Neque aliter pſaltrix puella ſe concepiſſe cognovit, ex quà vidit Hippocrates, tenui pellicula contentum ſexto à conceptu die ſemen excidere: Ita fœminæ quæcunque partus peritæ ſunt, quo die genituram non excidere obſervant, eodem ſeſe concepiſſe ſciunt. Non etiam in halitus vertitur, ita enim à conceptu uterus inflatus, ac maxime elatus ſentiretur, contrà quàm fit, & tempore partus cum crepitu erumperet, quod non obſervatur: Concoquitur igitur ſemen, & in fœtus ſeminales partes convertitur, quarum profectò exanguis, ſicuti ſeminis, & non ſanguinea, ſicuti ſanguinis ſubſtantia eſt, quæ ſeminis omninò, unde manarunt, ſpeciem, ac naturam referunt. Adde, quòd & perforari, & extendi vel longiſſimis ſpatiis, ſine ruptionis periculo, poſſunt, ad quod multò quam ſanguinis accommodatior erat ſeminis materia lenta, & tenax; è converſo neq; albus eſt, neque adeò lentus & craſſus ſanguinis ſuccus, ut ſi intendatur aut fiſtulæ in modum perforetur, in ſua continuitate valeat perſeverare. Obtrudes, à ſanguine ipſo partes confici, verùm à naturâ immutato è rubro in album; è tenui in craſſum, aliquando in lentum atq; tenacem: At ſi ſanguis eas partes gignendi ex ſe facultatem haberet, ſemine profectò non eſſet opus, ſi ex ſemine, memineris naturam nunquam obliviſci inſitorum motuum, & fruſtra per ambages fieri, quod per compendium commodiùs præſtari poteſt; fruſtra igitur in hoc laboraret, cum jam rei principium haberet, quod non ſolum

Libr. de genitura & lib. de natura pueri.

Semen materiam etiam generationis eſſe.

Seminaria partes novem.

5. Aph. 51.

Obiectio.

Solutio.

solum est principium totius,ut vult Aristoteles ipse, verum etiam facultate totum esse Plato existimaverat; ut cum habeat album, crassum, & lentum humorem, ex quo seminaria membra efficere possit, hunc ejiciat, alterumque similem ex sanguine gignat; non itaque oportuit vim suam menstruo sanguini tribuere,qua in succum album, crassum,& lentum converteretur (quod Aristoteles putat) ac protinus foras ejectum in spiritum dissolvi: cum ipsum semen eandem vim & talem quandam substantiam possideat, quæ primarum partium procreatrix commodissima esset, quod quidem, etsi alii non scivissent, diligentissimum tamen naturæ scrutatorem Aristotelem ignorasse nefas est. Magnâ hîc contentione investigatur, cur prædictæ seminales partes, si deficiant, non queant regenerari: vera namque cutis vulnerata cicatrice, os callo unitur, arteriæ, ac reliqua membra spermatica nunquam, vena difficulter restauratur. Contra si carnosæ, & adiposæ partes à nostro corpore excidantur, pro carne, caro,& pro adipe, adeps,rursus facilimo negotio restituuntur. Auget difficultatem, quòd eadem est materia generationis, & nutritionis: Si ergo venæ,ut locupletissimus testis mille in locis Galenus est vim habent conficiendi similem quandam substantiam pro nutritione & incremento istarum partium,ex eâdem etiam substantiâ poterunt eædem partes regenerari. Ut obiter illi convellantur, qui pulchre responsum putant,cùm dicunt, genito jam integro animali, materiam generationis non amplius suppetere:Si enim per totum vitæ cursum pro nutritione subest;pro generatione quidem non deerit, quùm eadem sit; quod enim pro alimento reponitur, simile esse debet omnino ei,quod digestum est, siquidem nutritio est particularis generatio, id est, effluentis substantiæ redintegratio. Sunt alii qui respondent, suppetere quidem materiam, sed desiderari facultatem formatricem & generantem, quæ,ut ipsi autumant, ut abiit completo formationis tempore, ita nutriens successit: Sed hoc etiam, meâ quidem sententiâ, vitio non vacat, quia videmus, & carnem, & adipem in grandioribus corporibus regenerari, si ergo permanet in partibus carnosis pro carnis generatione, cur quæso non permanebit in seminariis pro earundem restauratione? Adhæc in humidioribus & delicatioribus naturis, ut in pueris, ac fœminis, non exiguæ procreantur venæ, & satis magnæ ac permultæ quotidie in ulceribus renascuntur, carne enim

Quæst. An partes seminariæ regenerari possint.

3.meth.5. art.med.81 1.de semine 13. 2.de semine 12.

Convellitur quorundam sententia.

Nutritio quid.

Aliorum sententia reprobatur.

me enim nova replentur, quæ multis venis, & arteriis capillaribus referta est, anteriores etiam dentes non solum in infantia, & pueritia, sed & in adolescentia posteriores. Quidam videntes materiam & virtutem superesse, propterea tamen non regenerari affirmant, quia ubi hæc membra deficiunt, soluta est unitas, & caro etiam deest, cujus regeneratio anticipat, quia facilius & promptius supercrescit, utpote mollissima, & quæ minori indigeat elaboratione, ita Galenum intelligunt primo de semine dicentem solida membra non restaurari, quia quod mora temporis paulatim erat colligendum, carne jam increscente supprimatur. Hoc tamen, & à veritate, & à Galeni mente plurimum dissidet: si enim materia pro membri seminarii regeneratione accuratius elaborata sit: non poterit profectò ex eâ caro fieri, quæ ex solo sanguine minus elaborato conficitur. Vidimus avulso dente materiam solitam pro ipsius incremento ad partem mandari, juxta proximam gingivam in portiunculam evadere, non gingivæ quidem sed albæ cujusdam substantiæ instar calli; Meo etiam ex sorore nepoti, cui à prima infantia dens unus deficit, juxta ejusdem lateris auriculam, cuticularem quendam processum propendentem natura efformavit: Itaque redundante materia seminali in aliis partibus callosa; in cute cuticularis substantia gignitur non carnosa; neque is eo loci Galeni animus fuit, sed carne supercrescente materiam membri spermatici supprimi ac suffocari, alioqui neque etiam hæ partes nutrirentur, quia anticiparet nutritio carnosarum. Quatuor igitur sunt, quæ obstant, quò minus seminaria membra restaurentur; materiæ inopia, quæ, quamvis suppeditat pro nutritione, nunquam tamen in tantâ copiâ colligitur, quæ ad uniuscujusque quod interiit, regenerationem sufficiat: secundò debilitas facultatis formativæ, quæ quamvis per totum vitæ curriculum perduret, ut latissimè Joubertus suis paradoxis prodidit, tamen aut in membris eam pro futurâ necessitate natura conservet, aut eadem cum naturali sit, non adeo valida vehemensque existit, ut in utero erat., ubi à conceptaculorum & ipsius uteri fabricatrice vi fovebatur, & intra semen ipsum continebatur, agensque per se totam occupabat materiam: Tertio, carnis supercretio, quæ quicquid paulatim pro membrorum restitutione colligitur, supprimit, contrà quàm in primâ ex semine generatione factum fuerat, cùm & universus humor unà collectus, & multus

Tertia sententia quorundam.

Ne restaurentur seminales partes quatuor obstant.

2. Para. 7.

erat,& virtus fabricatrix non valida tantùm,ſed duplicata;quod ſi medicamentum apponas,quod carnis ſupercretionem impediat, eâdem operâ arteriæ generationem inhibeas, non quod ſua natura arteria generationi renitatur,ſed quod impedimentum obſtet : Quartò, ſiccitas membrorum in adultis, quæ cauſa eſt, ut difficulter coaleſcant, & ob id etiam non niſi in pueris,& molliuſculis corporibus hæc membra regenerantur;in adultioribus vena ſolum, & illa quidem raro ; arteria verò quia ſextuplo craſſior eſt,nunquam, & multo minus os, cartilago,nervus,tendo,& cætera. At dices, plantæ abſciſſæ partes in totum poſſunt reponi, multò ergò magis hominis, animalis nimirum perfectiſſimi,in cujus ſuperiori formâ omnes inferiorum vires,ſicuti trigonum in tetragono,continentur. Reſpondeo : meritò naturam hanc vim opidò languidiorem in animalibus poſuiſſe perfectis,quæ motu ac ſenſu vitam partium tueantur:adde plantas excrementitio vivere humore & paratu facili, cùm terræ affixæ ſint, & exiguâ elaboratione eſſe contentas,& injuriis patere,decidunt enim hyeme folia& fructus, per æſtatem exuruntur,ideo vim generantem validam ſortitas eſſe,cujus interventu partes neceſſario caſuræ ſubſtituerentur. Efficaciùs tamen urget dentium regeneratio, quorum etſi demus præcoces, & anteriores,qui in pueritia propter anguſtam baſin, & debiles ac paucio-res radices decidunt,regenerari poſſe,quia tàm citò cadunt, ut ſecundum generationis tempus inveniat adhuc mandibulam creſcentem, ex cujus ſuperfluo alimento,& generantur & poſſunt regigni, quia coacervatur adhuc ſufficiens materia, & caro gingivarum circumſcripta manet,ita ut non impediat:tamen molares vigeſimo anno multis,& omnium ultimi nonnullis ſeneſcentibus renaſcuntur, & trigeſimo anno unus in extremo utriuſq; mandibulæ, qui ideo vocantur dentes ſapientiæ ſive intellectus,quia frequentius in ætate intellectus, quæ eſt triginta annorum, pullulant ; Imo Albertus Magnus ſenem ſe vidiſſe teſtatur,cui in ætate octogenaria dens natus fuerit. Reſpondet Avicenna,dentes ex ſanguine generari, & ad naturam carnis proximè accedere,quod vanum eſt,&rationi minimè conſentaneum, cum dentes ſint de numero oſſium. Alii putant dentes,ſicuti ungues,& capillos,ex corporis excrementis generari,ideoque ſemper accreſcere, quia per ætatem indies minor eſt concoctio,& major excrementorum copia: Quod ſi ſemper generantur,nil mirum,ſi abſciſſi renaſcuntur, quorum

Obiectio. *Solutio.* *Diluitur alia obiectio.* *Præcoces dētes cur regenerentur.* *Dentes ſapientiæ.* *Avicennæ lapſus.* *Dentes ab excrementis generantur.*

quorum ego sententiæ libentius adhæreo; sed contra est, quod sentiunt: ergo vivunt: Neque nos id quidem negamus, sed ex excrementis nutriri profitemur verâ nutritione, non autem, per juxta positionem, sicuti ungues, & pili. Qui verò gigni dicunt, quia ex ampliori basi nascuntur, & alimenti habent majorem copiam, minùs sufficientem afferunt rationem; quia sic ossa fœmoris & similia, quæ lata sunt, & multam habent medullam pro alimento, promptiùs renascerentur, cujus tamen contrarium experimur; neque majori jure vitiligantur, qui ajunt, partes esse extremas, in quas natura ultimum ponit conatum quia eadem ratione, & auris, digitus, cutis, quæ etiam extrema sunt, renascerentur.

Semen non mole tantum, sed etiam viribus à toto emanare, ac ubi substantialem accipiat formam.

CAPUT. V.

Dissolvi à concubitu corpus universum arguere profectò videtur, ab omni corpore genituram emanare: perinde atque maximâ nos etiam perfrui in ipso congressu voluptate omnium membrorum: venæ item post aures sunt, quibus incisis steriles homines reddi plerique credunt, quod fieri non posset nisi ex capite deflueret etiam semen: Filii non solum similes parentibus generantur, & in specie, & in habitudine, sed & si manci sint parentes, manci plerumque fiunt, & si quæ cicatrix in facie est, aut in alio parentis membro, hanc quoque recipit filius; Æthiopum alba genitura nigrum secundum cutem producit fœtum; Scythæ macrocephali dicti, à longis capitibus, fasciis quibusdam in longum obductis, deinceps communiter macrocephalos generabant. In Calcedonia vidit Aristoteles ex patre, cui brachium compunctum erat, filium natum cum eâdem notâ confusa tamen: Salmanticæ vidimus ex nobili patre dicto Godscalco Flores, cui fissum erat labium, cum eâdem fissurâ progenitum filium. Quibus tot ac tantis rationibus, depromptis è sensuum fide, quæ una omnes alias evertere potis est, Hipp. ductus semen ab omnibus corporis mem- *Hipp. sententia.*

bris procedere testatum reliquit, à sanis, sanum, à morbidis, morbosum,
lib. de aere aquis & locis.
quin etiam à solidis, & morbidis partibus, & ab humido omni totius
corporis: cui etiam consentiunt Plato, & Empedocles, ac insuper
lib. de genitura.
ipsa ratio; nam ut totius est aliquod semen efficiens, ita cujusque
partis esse oportet, alioquin membra sine semine generarentur, neque
ulla est ratio, quòd ex hâc seminis parte crus, ex illa brachium generetur, nisi quia hæc ex crure, illa ex brachio decidatur, ab omnibus igitur
defluit, quod omnia generat. Hanc ita confirmatam Hipp. sententiam
Polybii sententia.
quidam, ductore Polybio, ita intelligunt, ut ex toto corpore secretionem in solo concubitu fieri sentiant, seu colliquamentum aliquod motu agitationeque diffluens, quod quam sit absonum, superius jam mon-
2. cap. hujus libr.
stravimus, & ex eo planum fit, quia fœminæ virovè, qui à coitu diutius
abstinuit, copiosum, crassumque semen in testibus, ac vasis spermaticis congeritur; contra libidinosi, & ii qui supra modum rei Venereæ
Secretio seminis non fit in concubitu.
indulgent, tandem pro semine sanguinem emittunt, & si confectionem
illorum fieri contingat, nihil seminis contineri deprehenduntur: Colliquamentum verò non esse, jam supra multis ostensum est. Sunt et-
Aliorum opinio.
jam, qui putent, seminis materiam ex toto secerni, non ita quidem ut
ex unoquoque osse vel nervo, sed ex aliquo osse, nervo, membrana,
vel cartilagine quidpiam ad seminis materiam confluat, quòd non
illius tantum, à quo profluxit, sed omnis nervi vel ossis in conceptu
materia fiat: proinde ex tantulo semine seminales omnes partes effici posse.
Quarta sententia nonnullorum.
Multi dicunt, ultimi quidem alimenti seminis materiam
superantem partem esse, non quæ à toto decedat, sed quæ ad totum
proxime esset accessura.
Qua ratione pleriq; interpretētur Hip. dictum Cap. 18.
Plures ita interpretantur Hippocrat. sententiam, ut sibi persuadeant, seminis materiam in singulis partibus progigni, & ab his, quotquot sunt, in testes confluere; ac ita explica-
Aristot. adversus illā interpretat. argumenta
tum Hippocratis placitum multis confutat Aristoteles rationibus,
in primo de generatione animalium. Prima, Si materia seminis hominis & animalium ab omnibus partibus emanaret, etiam materia seminis arborum, sed videmus arbores abscissis ramis, semen
progignere, ex quo tamen integræ postea enascuntur arbores; Er-
1.
go neque in animantibus ex omnibus membris proveniunt. Secunda
2.
Aut semen deciditur, ab omnibus partibus organicis, ut facie, & manu: aut à similaribus, ut carne, & osse; non ab illis, nisi similarium interventu fieri videtur: si à similaribus, nulla procul dubio ratio est de
simili-

ſimilitudine parentum,cum hâc ratione ſolo temperamento ſimiles evadant. 3. Et quâ plurimum nititur Ariſtot. cum ab utroque parente ſemen decidatur, & vir ac fœmina reliquis partibus ſimiles ſint, genitalium formâ differant, neceſſum eſſet, ut perpetuò duo progignerentur fœtus,mas & fœmina, aut ſaltem Hermaphroditus, cum ſemen oporteat efficere membra omnia, à quibus decidit, & decidat etiam ab illis quæ ſunt mari, & fœminæ peculiaria. 4. Si à ſingulis corporis partibus ſeminis aliquid efflueret,ingentem profectò ſeminis copiam toti corporeæ moli reſpondere omnino oporteret: contra tamen conſtat, perexiguam ſeminis molem in concubitu ſecerni: non igitur à toto decidi ac dimanari neceſſe eſt. Ad rationes vero pro Hipp.ſententia propoſitas reſpondet, voluptatem, & extenuationem totius fieri, non quod ex toto aliquid decedat, ſed quod prurigo vehemens accedat,ex calore & ſpiritibus ab agitatione excitatis, ubi vero pruritus, ibi voluptas fit: extenuationem ex nimio coitu contingere, tùm propter vehementem & aſſiduam exercitationem, tùm quia ſolida membra privantur alimento, eſt enim ſemen medullis, & arteriarum, venarumque alimento, ſimilis ſubſtantia: ſimilitudinem nullum eſſe indicium, ſiquidem & voce, & unguibus, & pilis ſimiles procreantur filii, à quibus tamen partibus nullum ſemen deciditur; avis inſuper & proavis nonnunquam ſimiles evadere, ex quibus ſubinde nihil ſeceſſit,ut de muliere ipſemet Ariſtoteles refert, quæ alba cum Æthiope concubuit, & albam filiam peperit, ex quâ poſteà & albo viro Æthiops avo ſimilis genitus fuit: cumque non ſemper ex mancis manci proveniant, caſu id fieri poſſe arbitratur, ſive etiam propter uteri anguſtiam eâ in parte, quâ mutilus infans evaſit, ſicuti arbores, quæ in terra non habent locum ſatis amplum, aut à lapide vel ab alia quapiam re, ne in hanc aut illam partem radices jaciant, præpediuntur: homines ad generandum impotentes reddi abſciſſione arteriarum, quæ ſunt retro aures, quòd privatum cerebrum influxu ſpirituum vitalium imbecillum redditur, neq; potens eſt coitus labores ſuſtinere, in quo maxime illud ipſum laborat, aut quia forte cum illis venis præſcinditur nervus, qui à ſexto nervorum pari in teſtes deſcendit & ſeminaria vaſa,ut optime Veſal. animadvertit. His tàm multis Hippoc.ſententiam Ariſtoteles explodit,qui tamen pro illâ aliam nobis meliorem non ſuppoſuit; Exiſtimat n. duo generatio-

Ariſtotelis opinio abſurda qua ſexta eſt.

rationis principia ſemen viri, & menſtruum fœminæ, in corde gigni, à quo priuſquam deſcendant ad partes ſeminarias, diſtribuantur per vaſa in corpus, ut à membris permutationem alterationemq; ſuſcipiant, quâ tandem ornata confluant ad ſeminarios meatus. Priorem hujus opinationis partem confirmare ſe putat, quia ſemen productum ſimile toti parenti oportuit vel prodire ab omnibus partibus, vel ab unâ, quæ totius vicem gerat, quale eſt cor. Præterea quia utrumque horum principiorum, excrementum eſt ſanguis, idem ergo agens gignens ſanguinem, hæc etiam excrementa producit, ac ſanguinem gignit, (ſic enim ille putaverat) ergo & ſemen, ac menſtruum. Sed enim in membra diſtribui contendit, quæ ſecunda aſſertionis pars erat, quia ſemen magis, quam ſanguis elaboratum eſt, eam elaborationem non accepit à corde, quod ſolum generat ſanguinem, recepit igitur à membris: & ſi ad ſingulas partes non accederet, quî, inquit, fieri poſſet, ut ſervaretur ſimilitudo ad membra parentum: ſic itaque explicat verbum, *accedere ac ſingula membra* quod aliter eſſe intelligendum mox oſtendemus. Non eſt tamen quod immoremur in confutandâ Ariſtotelis opinione, cum non receptis, & jam ante multa ſæcula exautoratis nitatur fundamentis, quod nimirum cor ſanguinem gignat, & fœmina ſemen non habeat.

Galeni ſententia 7.

Galenus in eâ fuit ſententiâ, ut crederet, ſemen ex ſanguine cum multo ſpiritu arteriali, hoc eſt, vitali ſolum in teſtibus gigni, & in flexibus vaſorum ſeminariorum; hoc ex anatome argumento deſumpto, quòd venam, & arteriam non recto tramite, ſed pluribus factis gyris deſcendere videamus, in quibus paulatim albeſcit ſanguis, & tum demùm, ubi teſtes attigerit, ſeminis ſubſtantia in ipſis conſpiciatur; atque adeò materiam geniture ex venâ cavâ potiſſimum renibus, & lumbis aſſiſtente ad vaſa ſeminaria confluere, quinetiam omnes venas, & arterias gignendi ſemen facultatem habere fatetur; ſeminis enim vaſa inter venas habentur, & ſimilem cum iis ſubſtantiam acceperunt, hæc ſemen generare palam eſt; non igitur aliis venis per corpus diſperſis deerit ſeminis generandi vis, ſi modo flexuoſa etiam, & anfractuoſa adeo eſſent, ut morâ & cunctatione concoctionis perfectionem ſanguis in illis acquireret, ſicuti in capreolaribus & varicoſis vaſis. Addit in omnibus venis talem quendam ineſſe humorem, quem rorem vocant, quiq; ſeminali omninò aſſimilatur, & proximum eſt venis alimentum,

Mora requiritur.

Ros ſemini aſſimilatur

mentum,

mentum, paulatim albeſcens, dum amplius commoratur: manare autem à toto ſemen (quod Hippoc. ait) ita intelligendum, ut omnium membrorum vi ac poteſtate ſemen decidat, ab omnibusq; ipſum partibus notas aliquot referat; Atque illud eſſe, quod vulgò dicitur, virtute non mole ſemen à toto defluere, non quod materia à toto decedat, quę potius ad totum accedere potis erat, in qua quidem locutione cum Ariſtotele videtur ab Hippocrate prævaricari.

Sententia Avicennæ.

Alia eſt opinio, quam Avicennæ acceptam ferunt, quæ tradit, ſemen gigni quidem in teſtibus, confluente ejus fermento, hoc eſt, corpulenta parte, & ſpiritibus à tribus membris principalibus ſemper; à reliquis autem in hos fontes etiam aliquid reſudare, cujus rei evidens indicium ſit, fœtum in principalibus perpetuo parentibus reſpondere, in reliquis non ſemper, ſed modo in uno, modò in alio membro; atque quemadmodum ex partibus craſſis trium principiorum fit ſeminis materia, ita ex conflatis tribus ſpiritibus fieri unum genitivum: Hanc infringunt ſententiam neoterici, quod non appareant meatus à tribus principiis ad teſtes, per quos prædictus fiat confluxus. Cæterum ſi quæ alia hæc certè ad mentem Hippocratis proximè videtur accedere, quod fermentum ſeu virtutem quandam à tribus principiis ſemen habeat. Exiſtimant alii ſemen non ab omnibus decidi partibus; ſed à quâvis indifferenter, inſtar ſeminis plantarum; ſed contra eſt, quòd vis ſeminalis non in quâvis promiſcue parte plantæ conſiſtit, ſed quibuſdam ineſt radici: aliis ſemini, nonnullis nodo, cortici, vel ramo: Præterea plantarum partes, ſicuti abſciſſæ vivunt, ita ſeparatæ germinant. Hæc ſunt de hac re ſcriptorum dogmata; ex quibus nos tùm demùm, quid verum ſit, eliciemus; cùm quidquid in ſingulis præclarè dictum fuerit, amplexi fuerimus; rejecerimus verò ea, à quibus incommoda ſubſequuntur. Quamvis autem Avicenna hujuſcemodi rerum ignorantiam medico non nocere dicat, mutila tamen, & prorſus manca contemplatio videretur, ſi hæc res indiſcuſſa maneret; ideo in ſemine duo comprehendi, materiam & facultatem, id eſt, corpulentam partem, & ſpirituoſam concluſio ſit, illam, quæ patiendi vim habeat; hanc vero quæ penitus ſit efficiens; ſpirituoſam ex præcipuis partibus potiſſimum confluere, per arterias enim ſpiritus vitalis à corde: per venas naturalis (ſi quis eſt) à jecore; per nervos animalis à cerebro, & dorſali medullâ, in ſeminis materiam concidunt, ex quorum confuſio-

Aliorum opinio.

Conclusio.

Controverſia deciditur.

ne,& commixtione genitivus procreatur ſpiritus, qui ſeminis materiæ inſidens, procreationis potiſſimum inſtrumentum evadit; præſertim autem à vitali genitivum fieri, cùm de ipſo conſtet, & ab ejus fonte ad teſtes aditus pateat ampliſſimus. Seminis etiam molem atque materiam à toto decidi,& portionem eſſe totius materiæ, quæ jam aut ad totum acceſſerat, aut proxime ad omnes ſeminarias partes acceſſura erat;non tamen,quæ concubitus tempore decidat,ſed quæ,ubi abũdat, à naturâ in vaſa ſpermatica deponatur,& ab ipſis proliciatur,ibique cum prædictis commixta ſpiritibus vim quandam ex majori elaboratione,ac ſeminis formam acquirat, præſertim autem ſemen continetur in quibuſdam additamentis, poſitis ſub oſſe pubis inter rectum inteſtinum & veſicam; vaſa enim deferentia, quæ ſemen præparatum à teſticulis recipiunt,antequam in collum perveniant,coeunt in paraſtatis adenibus, ex quibus duæ pendent vacuæ appendices, quæ ſemen jam præparatum ac confectum continent, ut tempore coitus in vulvam ejaculetur: coitus tamen tempore nonnihil ſpiritus atq; facultatis valida agitatione derepente in teſtes irruere,indicium ſit voluptas,quæ tũc per univerſum corpus perſentitur maxima:Hinc Veneris exceſſus debilitat,quia non ſolum reſiduum, ſed etiam nonnunquam quod actu erat,vel futurum partium alimentum,ſucceſſivè trahitur. Inprimis autem cerebrum patitur, tum quia extremum eſt, ubi ceſſat vis teſtium attractiva,tùm propter mollitiem ipſius, & dorſalis medullæ, quæ magis quàm ſolidiora membra concedunt trahentibus teſtibus, tum præſertim quia ejus ſubſtantiam teſtes avidius proliciunt, utpote ſemini non abſimilem, quam propterea Plato in Dialogo de natura ſemen appellavit; & in Timeo dorſalem medullam genitalem vocat, quia ab ea multum geniture deſcendit,magisq; exhauritur, ideoq; vulgo libidinoſi medullis exhauſti creduntur: & Albertus Magnus cujuſdam mentionem facit,qui ex immodica ſalacitate occubuit,& fuit invent⁹ ſine cerebro.Ita Hipp.ſententiam interpretandam eſſe cénſeo,neq; Avicennam ab eo multum diſſidere,&, quod magis mirabere, Galenum in eâdem propemodum fuiſſe:*contra igitur* inquit,*quam antiqui cenſebant dicendum eſt:illi enim quod ab omnibus ſecedere, nos quod ad omnia accedere natura comparatũ eſt ſemen,appellabimus,& partem eſſe ſemen ultimi alimenti,ex quo jam unumquodq; membrum perficitur*: ubi etſi non admittit ſemẽ portionem eſſe ejus humoris,qui ad partes jam acceſſerat,plane tamen confi-

Seminis materia à toto

Veneris exceſſus cur debilitet.

Cerebrum in coitu imprimis patitur.

9. de animal. 8.

confitetur, partem illius esse qui in venis proximè ad partes accessurus continetur, & quem jecur, ac venæ pro nutritione singularũ partium, quasi adhibito earundem sigillo, elaboraverunt, quiq; , etsi ab omnibus membris non decidat, vim tñ habeat omniũ membrorum effectricem, & quia aptus erat singula nutrire membra, aptus etiam est eadem generare, quippe cum ex iisdem procreatio fiat, ex quibus nutritio. Quamobrem mirari satis nequeo eos, qui cum vires seminis à toto profluere non diffiteantur, & alioquin semen ultimi alimenti excrementum esse definiant, tamen, quasi sui immemores, semen vi, & mole à toto decidere contentiosè refragantur, quia scilicet formaliter semen non est illud quod decidit, quod nos ingenuè fatemur: Neque somniandum est, Hippocratem existimâsse, semen cum albedine, spumositate, spirituum abundantiâ, ac denique cum ipsa seminis forma à singulis membris decidi; sed naturam doctam probè novisse, quid unicuique membro, pro sui nutritione conveniat, illud in jecore, ac venis genuisse, addidisseq; quoddam quasi nutriendæ partis sigillum, & mediante virtute regulativâ ad illas transmisisse, adjuvante adhoc attractiva membrorũ; quidquid verò ex ipsa nutritione supererit, testes trahere, quod etsi verum adhuc semen non sit, propius tamen, quàm sanguinem, ad seminis vim & naturam accedere dubitandum non est. Cur tamen, inquies, excrementum appellatur quartæ concoctionis, quæ enim in venis fit, tertia est? quia excrementum est non qualitate, sed quantitate superfluum, quod verò tale est, non in ipsa parte, sed in præcedenti officina generatur. Quod si ab Aristotele, quamvis ab adversario, hâc in parte petita similitudine nostram sententiam confirmare liceat, poterimus quod ipse cordi acceptum fert, nos jecori ac venis aptare: Oportuit enim (ut ille ait) semen producturum simile toti parenti, vel prodire ab universis partibus; vel ab unâ, quæ omnium vices gereret, quales venæ sunt, & jecur totius corporei alimenti officina. Præterea idem agens ultimum alimentum gignit, & excrementum ipsius, illud non in partibus, sed in venis gignitur, in iisdem igitur seminis materia generatur. Sed cur cicatrix & verruca, quæ erat in parente, apparet etiam in filio, & cur non semper, sed aliquando? quia ex venis etiam capillaribus, quæ unicuiq; vel minimæ parti insunt, aliquid aliquando, sed non semper, ad vasa spermatica confluit. Nõne hoc præstabit virtus formativa, quæ residens in membris parentis, non indigeat materiâ,

Nutritio & procreatio ex iudẽ fit.

Virtus regulativa.

Obiectio.

Solutio.

Cicatrix & verruca parentis cur in filio appareat.

à ſingulis partibus accedente, ſed ſemini in teſtibus imprimat formam agentem, conſciam ejus ſimilitudinis? nequaquam profectò, quia ita formatrix vis ageret pro voluntate, cum modò imprimat notam, modò non imprimat, cum tamen ſit naturalis; quare potius ſi materiam habet, ab illo membro deciſam, ſimile format, alioqui minimè: Ut obiter colligas, ſimilitudinem non prodire ab agente ſolo, ut quidam putant, ſed ab agente in tali materia; quis, dices, nativo ſitu tam multas partes collocavit? eadem, quæ eas effinxit, formativa virtus, ut mox patebit. Quid? quod in avulſione (ita appellant rei ruſticæ ſcriptores portiunculæ corticis quæ alteri arbori inſeritur) cortex arboris unius totam aliam plantam commutat, ſic, ut fructus, & folia, & flores, ſimiles iis, producat, unde prodiit, & tamen à ſolâ portiunculâ arboris fuit exciſa; Quædam inſuper animalia gignunt alia à ſe ſpecie diſtantia, quæ non ex partibus in ſemine contentis. In inſectis plurimorum fœminæ partinnculam quandam inſerunt in marem, & ita ex ſolo maris calore fœcundantur evaneſcente ſemine: At de hominis generatione hic perſcrutamur, non de imperfectis animalibus, quæ imperfectiori modo generant, ut vivunt. Particula autem plantæ nil mirum ſi per ſe generet, cum per ſe vivat, quare hæc nihil urgent: ſimiliter enim multa abſurda conficies, ut ſi ita ratiocineris; multa animalia citra epar concoquunt alimentum, ergò epar non habet virtutem chylificandi: Nihil concluditur, quia natura per pauciora exercet imperfectiorem operationem, perfectam per plura; ſed fortè jam hoc caput nimis excrevit.

Similitudo unde proveniat.

Avulſio.

Inſectorum generandi ratio.

De teſtium uſu, quidque ipſi ad ſeminis generationem conferant.

Caput. VI.

Quidquid à nutritione ſupereſt, teſtes ad ſe trahere ſuperius jam retulimus; quid autem teſtes ipſi materiæ impertiant, nunc ſupereſt contemplandum: Atque ut jecur ab inteſtinis ſuccum per meſenterii venas raptum in ſanguinem vertit, qui poſtea à reliquis venis perficitur: ita profectò teſtes efficiendi ſeminis primi ſunt aucto-

Teſtes quid conferant materiæ.

auctores, vaſa deferentia id quodammodo præparant, jaculantia perficiunt. Solet enim ſagaciſſima natura meatibus diſtributoriis, ne pereat, & otioſum ſit delationis tempus, indere etiam coctionis vim, ut inteſtinis chylificandi, venis ſanguificandi, & his, de quibus loquimur ſpermaticis vaſis, ſeminis conficiendi. Quemadmodum igitur ſumma ſanguinis cum hepate affinitas, hepar ſanguinis officinam eſſe convincit: ita ſeminis ad teſtes ſimilitudo maxima; neque alius uſus in corpore teſtibus tribui poteſt; natura vero nihil fruſtra fecit; capreolaria etiam ſive hederaria vaſa ſeminis conficiendi vim habere, ex anfractibus & ſinuoſitatibus horum apparet: quæ non ob aliam cauſam fuerunt facti, niſi ut morâ ipsâ ſemen præpararent. Inſuper in diſſectione eorum animalium, quæ diutiùs à coitu temperarunt, evidenter conſpicitur, ſemen in iisdem vaſis contineri, quod certè non inveniretur, niſi hanc vim poſſiderent, quemadmodum in ventriculo, & inteſtinis ſanguis nullus reperitur, propterea, quod nihil prorſus ea ad ſanguinis generationem faciunt. Porrò ut materia, quam è ſingulis partibus, & venis teſtes magnâ vi traxerunt, in flexuoſis illis anfractibus diutius cunctatur: ita in arteriis, quæ illis ſubſtratæ ſunt, ſpiritus moram trahunt, quâ morâ cunctationeque vaſa hæc nituntur, quidquid continent, tanquam alimentum in ſimilem ſibi ſpeciem mutare, & illius colorem atque ſubſtantiam planè convertere, cumque ita præparatus humor in poſtremos anfractus, qui jam teſticulos involvunt, tractus delatusque fuerit, concoquitur, aptusque perficitur procreationi; idque tum robore & calore vaſorum, tum ipſorum teſtium ingenita vi. Hæc quamvis veriſſima ſint, Ariſtoteles tamen non recipit, ſed aliter ſentit, ſola vaſa ſeminaria ſemen gignere, teſtes verò, ut cordis virtutem intenderent, fuiſſe genitos, & ut ſuo pondere inſtar planarum in textrinis rectum conſtituerent meatum ſeminarium, natura ſua flexuoſum: ne moroſa reflexione, refrigeraretur ſemen, & generationi inutile redderetur: hoc tamen argumento videtur potiſſimum niti, quod multa animalia ut piſces & ſerpentes ſemen fœcundum emittant, quæ tamen teſtibus carent. Quod ſi ex illo quæras, cur refrigerati teſtes ſteriles fiant, quantumcunque adhuc deorſum, ſicuti textorum pondera, contendantur? ſeminariorum conceptaculorum refrigerationem, quæ una accidit, non ipſorum teſtium, ſterilitatis cauſam eſſe reſpondebit: cur ſi colliſi fuerint? quia vaſa etiam ſeminaria

Teſtes efficiendi ſemen primi auctores ſunt.

Semen ubi perficitur.

Capreolariavaſa ſemen conficiunt.

Ariſt. ſent. 1. de gen. animal. 5. de gen. animal. c 7.

naria colliduntur: Cur ſi induruerint? quia etiam illa indureſcunt, & quocunque teſtes vitio, eodem vaſa ſeminaria mutuâ contagione afficiuntur: cur caſtrata animalia in imbecilliora mutantur? quia efficitur ut cor, ex quo contentio omnis corpori erat, ablatis ponderibus, quæ ipſum intendebant, reſolvatur atque laxetur, & ceſſet reflexio caloris à teſtibus ad cor: Sic enim putabat ille teſtes ſpeculo ſeu denſo opacoque corpori aſſimilari, ad quod illabens ex corde calor, & ſpiritus in univerſum corpus radios virtutemque ſuam iterum refundant.

Ariſtotelis ſententia confutatur.

Hæc tamen, ſi penſiculatius evolvantur, ingenioſè potiùs, quam concinnè dicta reperientur, & præſtantiſſimum Philoſophum in iiſdem, ſicuti in universâ ferè hâc de ſemine contemplatione ceſpitaſſe; nam robur ex calore, ſpiritibus, & temperatura, non ex annexis ponderibus membris accidere unanimis eſt Philoſophorum ſententia, quibus etiam Ariſtoteles ipſe ſæpiſſimè ſubſcribit: præterea tentio præter naturam eſt, ut in fidibus conſtat, quæ ſi paulò longiori tempore intentæ permaneant, abrumpuntur: ideoque citharistæ lyras deponentes remittere ipſas ſolent. Neque majorem cum teſtibus conſenſum cor habet, quam cum reliquis membris, à quibus cauſatius poſſet ſperare illam reflexionem. Neque ſolum ſinuoſe procedit meatus ſeminarius ſed multis ſpatiis circumvolvitur; ita ut tendi niſi longiſſimo queat intervallo; ad hoc flexus tentionem non admittit, cum undique hæreat; tantus vero eſt ante teſtes vaſorum anfractus, ut ſi dirigantur, ad media uſque femora pertingere poſſint; quid inſuper de animalibus diceremus, qui ventri adhærentes neque penſiles ſed planos teſtes habent, cujuſmodi ſunt fœminæ, & in maribus ſues ac univerſum avium genus; quid? quod ſi ab annexis membris deorſum trahitur cor; multo magis à liene, renibus & epate utpote vicinioribus, & ad quæ, venæ arteriæque abſque ulla revolutione demandantur; quarum vero in medio revolutio aliqua eſt, ea ab altera parte intendi minime eſt veroſimile. Adhæc ſi cui teſtes ea moderatione fuerint amputati, ut Epididymis membrana illæſa relinquatur, ſeminarium vas non læditur, & tamen animal non ſolum ſeminis gignendi facultate, ſed etiam virilitate omni, & maſculo ingenio privatur, fœmina fœmineam naturam amittit, & in Venerem amplius non ruit, quod evidentiſſimum eſt argumentum, teſtes conficiendi ſeminis præcipuum eſſe inſtrumentum; vim tamen

Robur membri unde proveniat.

Aves & ſues ventri adhærentes teſtes habēt

Fœcunditas unde proveniat.

men, qua fœcundum eſt, non à teſtibus ſed à toto, è præcipuis potiſſimum membris ſemini communicari ſuperius jam diximus: quod verò inter præcipuas partes connumerentur, cauſa eſt, quia ex ſe propriaque facultate robur obtinent, & vires, quas in omne corpus effundunt, quemadmodum cerebrum ſentiendi & movendi, cor pulſandi facultatem impertit; adde quod materiam ſeminis concoquunt, & in alteram ſpeciem convertunt, ſpiritusque cum ea commiſcent, & eorum vires ac facultates illi inſerunt. Hinc fit, ut qui eos amiſerint, quales ſunt Eunuchi, quibus exſecantur, privati altera caloris origine, frigeſcant, & omne ipſis corporis robur collabatur, neque latæ venæ neque ſanguis eorum floridus ſit; arteriæ imbecilliter ſicuti ſenibus pulſent, acuatur vox, depiles non modo mento ſed toto etiam corpore evadant, parvas, ſicuti mulieres, venas habeant, nulla Venereorum libidine afficiantur: Ut & hoc vel corde ipſo amplius habeant teſtes, quod, præterquam quod caliditatem & robur animalibus exhibent, generis etiam perpetuitatis ſunt auctores, quod profecto cor præſtare minime poteſt; unde Galenus ipſum vivendi, teſtes vero bene vivendi principium eſſe prodit. At quoniam de Eunuchis ſermo incidit, oportune hic meminiſſe oportet, tres fuiſſe apud veteres Eunuchorum ordines: primus eorum eſt qui ſpadones dicuntur, quique, etſi membris genitalibus non deſtituantur, impotentes tamen ad Venerem ſunt: quâ ratione Hippocrates *lib. de aere aquis & locis*, Scythas natura Eunuchos eſſe ſcribit, quia ob nimiam corporis humiditatem ventriſque mollitiem & frigiditatem, nec probe coctum ſemen conficiunt, nec ſpiritus vitalis ad intentionem eiſdem ſuppetit, ideoque in virilitate reliquis nationibus ſunt inferiores, de quibus etiam Jureconſultorum titulus de frigidis & maleficiatis intelligendus venit, quo etiam ordine vocabulo (frigidis) comprehenduntur ii, quibus pudendi meatus contortus eſt, aut pudendum admodum breve, & virilia tabida: adde etiam hermaphroditos, quos propterea neque generare, neque concipere poſſe arbitramur, nam ad impotentiam frigiditatis reducitur omne naturę vitium, ad maleficium ſeu faſcinationem omne vitium accidentale, ut abſciſſio, caſtratio, ligatio. Ita dicunt Juriſperiti duplicem eſſe impotentiam, naturalem, & accidentalem, ac utramque contingere poſſe utrique conjugum, tàm fœminæ quam viro. Secundò, Eunuchi dicuntur, quibus teſtes in ma-

Teſtes cur inter partes præcipuas cõnumerẽtur.

Eunuchorũ cõditio qualis.

Galeno autore 1. lib. de ſemine.

Teſtes perpetuitatis & bene vivendi autores.

Eunuchorũ tres ordines

Iureconſul. titulus de frig. & malif.

Thlibiæ.

Eunuchi qui ad Venerem potẽtes.

Cubicularii Turcæ eunuchi quales.

Tria ad coitum necessaria.

2. Theis. Ar. 3. c. 1.

Eunuchi utplurimũ morib. sunt corrupti.

Eunuchi cur libidinosi.

in manu imperitæ obstetricis, aut jussu parentum attriti, collisivè fuerunt, & hi peculiari nomine Thlibiæ nuncupantur. Tertiò, Eunuchi castrati, quibus aut exsecti sunt soli testes, (sicuti olim fiebat) & ii quidem, etsi fœcundi non sunt, ad Venerem nihilomines potentes remanent, qui etsi semen non emittunt, salivali tamen humore non privantur, qui ad voluptatem ac libidinem plurimum confert; aut non solum testiculi atteruntur exscinduntur vè, sed membrum scrotum ac virilia omnia adimuntur: sicuti iis accidit, quos hodie Imperator Turcarum cubicularios esse vult, atque hi non solùm infœcundi, sed etiam ad Venerem omninò inhabiles existunt. Cum igitur tria sint ad coitum necessaria, membrum cum suis partibus, materia, & jaculator spiritus, tria etiam reperiuntur eunuchorum genera, quidam enim ob virilium privationem: alii ob vitium in illis, quo fit ut materia minus libere permeet; multi ob spiritus & naturæ impotentiam semen non generantis aut flatum non transmittentis; ut enim privatio aut corruptio testium causa est frigiditatis in toto, ita vicissim frigiditas causa est impotentiæ ad Venerem. Ut hinc obiter Avenzoarem assequaris affirmantem, nullum únquam fuisse castratum virum intellectu, aut moribus præstantem; quod perinde est, ac si diceret, castrationem hominem reddere frigidiorem, humidiorem, ac proinde quadantenus stupidum: & cum illa maxime appetant mortales, quibus potiri nequeunt, *Nitimur enim in vetitum, & quod non licet acrius urit*, hinc fit, ut qui, præsertim grandiores jam, castrati fuerint, memoria anteactæ voluptatis sæpius refricata libidinosiores evadant: Neque enim Avenzoaris placitis eatenus insisto, ut credam eos, quibus antea intellectus, ingenii, judicii & virtutum vigor inerat à natura, easdem non posse in posterum animi dotes retinere, imo verò assiduo usu meditationeque augere, cum præsertim omnis ætas eunuchos habuerit, qui judicio atque virtute cæteros homines non æquarent modo, verumetiam multis parasangis anteirent. Qua ratione (ut reliquos omittam) apud Josephum de antiquitatibus Judæorum legimus, jussu Darii Persarum Regis tres pueros Hebræos, & cum illis Danielem Prophetam factos fuisse eunuchos, qui tamen quantum virtutibus singulariq; intellectu fuerint conspicui, penes alios judicium esto: quamobrẽm præcipitanter Avenzoar, & post eum Mercurialis omnes uno ordine eunuchos lacerant: Nos instituto ordine cætera deinceps prosequamur.

Semen

Semen qua ratione animatum sit.

CAP. VII.

Ut igitur revertamur ad susceptam de semine contemplationem, de eo investigemus, animatumnè sit, an prorsus inanimatum.

Autor libri de spermate Galeno adscripti semen ab homine animatum exire putat, non tamen semper, sed tunc solum, quando à Deo statutum est hominem gigni. Galenus libr. de Marasmo animatum esse scribit, dicens vivorum tria esse genera, animalia, plantas, semina. Aristoteles animam quidem vegetabilem habere censet, non actu, sed potentiâ actui propinquissimâ; sed habeatnè semen animam (inquit ille) nec ne? ratio eadem atque de partibus reddenda est, neque enim anima ulla esse potest in alio, nisi in eo cujus est, neque pars ulla esse potest, quæ particeps animæ non est, nisi æquivoce ut mortui oculus: semen igitur & habere animam, & esse potentia animatum palam est. Porro agnoscunt Aristotelici tres potentiæ gradus sive species, remotam unam, quâ omnes formæ, quæ de potentia materiæ educi possunt, in eâ potentialiter existunt, & eam vocant potentiam materialem, qualem infans nunc natus ad scribendum habet; & seminis materia cum adhuc in fontibus membrorum sepulta jacet; propinquam alteram, quam in materiâ præexistere dicunt jam dispositâ, & inclinata per qualitates ad ipsam formam, vocant potentiam potentionalem, sicuti pueri potentiam ad scribendum, cùm instrumenta jam scriptoria cognoverit; & seminis in vasis ac testibus jam existentis. Tertiam vocant ultimam perfectionem, sicuti scriptoris, qui actu nondum scribit, potest tamen, cum velit, & seminis in uterum rejecti, & à generante concitati, alteriusvè materiæ, in quâ præexistit jam aliquod saltem principium activum ad formam, qualis est in semine complantatus spiritus, & formativa virtus, quæ etsi actu modo non operetur, ubi primum tamen obtinuerit commodum locum, & materiam, ad operationem insurgit, ac tandem suas vires exequitur; quod secundâ adhuc similitudine amplius illustratur: Nam quemadmodum dormiens remotius quam vigilans geometra est, isque remotius adhuc, qui jam contemplatur; ita semini substantia formativæ virtutis tota

Tria vivorum genera

2. de gen. anim. c. 1.

Tres potentiæ gradus.

Potẽtia materialis.

Potentia potentionalis.

Ultima perfectio.

Pulchra similitudo.

Vis formativa à quatuor motoribus côcitatur.
Aristotelis sententia.
Vis formativa pars est animæ vegetantis.
Animam in semine præextitisse confirmatur.
Aristotelis dictum explicatur.
Duplex in semine virtus.
Vegetativa potentia undenam semini communicetur.

insidet, sed imperfectiori modo, dum in testibus ac seminariis vasis continetur, quam dum jam à quatuor quibus solet concitari motoribus, propriâ nimirùm naturâ; calore, spiritu, & generantis animâ in utero conclusum agitatur, & adhuc multò imperfectiori, dum in membrorum fontibus resideret, cum tamen similis semper sibi sit, & æquè perfecta, sed clariori modo apparens, cum in actum prorupit, aut ipsi propinquior est. Itaque cum formativa virtus pars sit animæ vegetantis(ut proximo sermone constabit) sequitur vegetabilem animam in semine præextitisse, quasi dormientem tamen & consopitam. Insuper quia quorum principiorum actio est corporea, ea sine corpore esse non possunt, neque extrinsecus advenire aut per se accedere : atqui cum sint omnes formæ præter rationalem (quam extrinsecus advenire, & à Deo in temporis momento creari dubium esse non debet) corporeæ, cœlitus aut extrinsecus venire non poterunt. Aristotelis enim dictum, *Quicquid fit, ab eo, quod actu est, fieri*, perinde est, ac si diceret, ex subjecto sive semine, in quo potentia inest, efficitur ab eo, quod actu jam est, nempe à generante, non quod generans actum impertiat; sed cum semine potentiam conferat : Nec illos commovet, quod sit actus corporis organici; semen autem organicum non sit, nam sicuti semen potentiâ est animatum, ita potentia organicum esse dicunt, hoc est, animam quę actu inest, organicũ corpus exigere, ei vero quæ sola potentia etiam organicum potentia corpus satis esse; neq; mirũ, si semen à propria virtute se pręparet ad suscipiendam alteram formam, quasi agat ad sui interitum. Duplex enim est in semine virtus, passiva una quæ in crassâ, & materiali substantiâ cõsistit, activa altera, quæ in spirituosa viget, quæq; illam ex lege æternâ, ac Dei præcepto in perfectiorem commutare contendit. Si adhuc quæras, undenam vegetativa potentia semini communicetur? ab ipsâ naturâ nonnulli respondent, quid autem per naturam intelligant, an generantis formam, an substratam materiam, an vero aliam superiorem causam, non satis declarant, nobis tantum notissimum naturæ nomen obtrudentes, planeq; ignorata ejus substantiâ; quare potius à substantiali formâ generantis, & temperamento tum partium totius corporis, tum etiam testium, ac deniq; à quatuor illis, quibus antea moveri diximus, pendere dicendum est; ut superius etiam monstravimus, cùm de seminis decisione sermo erat. Sed interrogabis cùm ex eodem

femine

ſemine alias unum, alias plures naſci fœtus videamus, unica ne in toto, quod emittitur ſemen, anima fuit, an ſua cujuſq; ſeminis particulæ? unicam tantum potentiam præextitiſſe cenſendum eſt, qua juxta materiæ copiam & loci capacitatem unus vel plures fœtus generantur. Si rurſus obtrudas, ſicuti ex ſemine generantur ſolida membra, ita ex mẽſtruo carnoſa, oportere igitur mẽſtruum animatũ eſſe? Solutio eſt ſanguinem in carnem non commutari ante ſeminis adventum, cujus ac membrorum inſitæ virtuti tribuenda eſt carnis generatio. Quod ſi mẽſtruo vim effectivam ineſſe dixeris, piaculum non erit, nam & Galenus menſtruo eandem tribuit facultatem, ſic ſcribens: *Nam neq; ſemen facultas tantum ineſt, ſed materia etiam quædam: neq; menſtruum materia ſolum ſed etiam facultas.* quâ ratione videtur intelligendus Levit. locus 17. ubi eſus ſanguinis interdicitur, propterea quod anima carnis in ſanguine ſit, quod tamen ſalvo Theologorum judicio dictum volumus, vel dic, animam in ſanguine eſſe non quidem informativè, ſed perinde ac in ſubjecto, hanc tamen facultatẽ non diffitemur à ſeminis virtute intendi, quemadmodũ & ſeminis materia à menſtruo augetur. Hæc etſi conſtanter Ariſtotelici tueantur, non tñ deſunt, qui ſemen animâ prorſus carere contendant, neq; minimum quidem vegetativæ, aut ſenſitivæ animæ ſemini inſidere, ſed ſolum ſpiritum genitivum, ac complantatũ, qui præter temperamentum, & conformationem, ultimam etiam, ac tertiam ſemini præparationem addat, quam potentiam ad formam ab Ariſtotele nuncupari exiſtimant, quâ potentiâ materia ſenſim perficiatur conſummeturq; ac vegetantis ſentientiſque formæ capax evadat, quam formam tunc repente de cœlo immitti dicunt: itaq; ut potentia perfectionem antecedit, ita perfectio formam; perfectionem à potentia fieri, formã extrinſecus omnino advenire: ac proinde omniũ vegetabilium ſenſitivorumq; formas de cœlo duci à Deoque creari in ipſo temporis articulo, quo materia perfectionẽ conſequitur, &, quod magis mirabere, imperfectorũ animalium, ut phalangiorum, culicum, muſcarum, vermium, lumbricorum, viperarumq; formas à Deo creari; idq; de mente Ariſt. & Plat. ſupra naturã philoſophantium, qui ſanè ſermo non improbabilis videtur, imo ſacræ paginæ magis conſentiens, quam ſuperior, ut ſequenti oratione planum fiet. Sic interpretatur Fernelius verba Dyotimæ fatidicæ mulieris, & Socratis magiſtræ apud Platonem in ſympoſio dicentis; *Omniũ, ô Socrates, prægnans hominum, & gravidũ eſt*

Menſtruum animatum non eſt.

2. de ſem. 2.

Quorundã ac Fernelii opinio.

Dyotimæ opinio.

corpus,prægnans & anima, & inprimis cum ad certam ætatem pervenerimus parere nostra natura cupit: non quasi anima animab. prægnās sit, & homo homine, sed amore & desiderio immortalitatis gravidam esse, & dici, quod generandi sit avida: neque jaculatis superius telis perterrentur, quia ut verum fateamur, non admodum sauciant. Quare cùm multos videamus utriusque partis fautores, ac ponderantes rationes, fatendum omnino est, hujusce difficultatis veritatem in occulto latere; eamque solum novisse Deum creatorem. Quod si nobis non quid verum, sed quid vero simillimum sit, pronuntiare statuereq; liceat, semen existimamus, quamdiu in parente est, nondum vivere, decisum vero ac separatum à generante, uteroque ex ceptum spiritibus fulcitum, & ab informativa virtute possessum non solum potentia, sed actu vivere vitâ plantæ: illicò enim incipit distendi seminis humida substantia, pulsat & ferit complantatus spiritus, formativa virtus opus aggreditur, ac tandem separantur ipsius spiritus, & sanguinis viæ: qui sunt quatuor primi in generatione actus: vivere autem potentia, non vivere est, sed potentiam habere ad vivendum. Num verò ipsa anima vegetativa, ibi ad perfectionem materiæ sequatur consequutione, & necessitate quadam de potentia ipsius, quia scilicet quæ antea latitabat, & materiæ imperfectione præpediebatur, jam istis adminiculis, & materiæ elaboratione prodit, ac operationes suas exequitur, an vero à Deo creetur, & extrinsecus adveniat, istud est quod affirmare neque velim, neque ausim, neque id hominibus, quantumvis crucientur, cognitum arbitror. De his enim & similibus Ecclesiastæ locum intelligo: *Mundum tradidit disputationibus eorum, ut non inveniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio usq; ad finem,* ac similium Dei operum nō posse hominē rationē pervestigare, & Sap. 9. *Quis poterit scire consilium Dei cum sint cogitationes mortalium misera, periculosaq; nostra commenta*, Ecclesiast 3, *Altiora ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, nec in pluribus operibus Dei fueris curiosus.* Ut igitur prætercam Platonem, Aristotelem & Galenum, alios mirari satis nequeo, qui cum hæc legant, adeo tamen logicis disputationibus delectantur, ut omnia Philosophiæ & demonstrationum cancellis nimia sua curiositate arctari velint, & logicis syllogismis acerrimis altissimarum rerum cognitionis hostibus & insidiatoribus omnia concludere.

Authoris sententia.

Quatuor primi generationis actus.

De-

De facultate formatrice.

CAP. VIII.

SEd quoniam in toto hoc de ſemine ſermone facultatis formatricis ſæpiuſculè facta eſt mentio, de eâdem nunc cominus atque penſiculatius perſcrutemur, de quâ quidem Philoſophi multa ſubobſcurè, & oſcitanter percurrunt, alia penitus omittunt, quædam præter rem & auctorum mentem interpretantur? nos breviter priſcorum opinionibus recitatis quid, in re adeo perdifficili, & ſcopuloſâ ſtatuendum ſit, Deo opt. Max. auſpice breviter aperiemus. Epicurus fœtus formationem ad caſum & fortunam præter omnem rationem referebat; convincitur, quia fortuna eundem finem non ſemper aſſequitur, & parum credibile eſt, nullum in tanta partium multitudine errorem à fortuita motione committi; dextra ſiniſtris perpetuo reſpondere, & trecentarum particularum, ducentorumque oſſium ſtructuram, cum ſcopis unicuique decem, formâ, figurâ, magnitudine, inſertione, ſitu, principio, fine, colligantiâ conſenſu, & temperamento, ſemper eandem fortuito fieri, quis ſanæ mentis ſibi perſuadeat? Plato animæ mundi id acceptum ferebat; quod etiam impugnat Galen. libr. de fœtus formatione, quia etſi potentiam & artem, quæ in fœtuum formatione elucent, tanto artifice digna exiſtimet, non tamen adduci poteſt, ut credat, imperfecta ac minutiſſima animalcula ab eodẽ fingi atque efformari; Addit Galen. fœtum non Deo, ſed parentibus aſſimilari, atque ideo ab ipſis non à Deo ortum habere. Ariſt. in lib. de anima, aſſerebat, facultatem formatricem animam vegetantem in ſemine potentiâ contentam eſſe, ut de ejuſdem ſententiâ cap. præcedenti retulimus, ejus duo conſtituens munera nutrire, & generare, generationem autem eſſe perfectiſſimam omnium operationum, quæ vegetativæ conveniunt, quia omnia viventia maxime appetunt perpetuo eſſe, quod quidem per individuorum generationes procul dubio conſequuntur: non tamen deſunt Ariſtotelici nonnulli, qui virtutem generantem à nutriente non differre exiſtiment, ſed unã eandemq; eſſe, quæ cum integram conformationem operatur, generans, cum eandem conſervat & auget, nutriens nuncupetur; hæc etiam ſententia (quam nihilominus omnes recipiunt) parum ex eo redditur probabilis, quod non

300 particula in corpore ſunt.

Oſſa 200. Scopi dec.

An nutrire & generare ſint duo munera vegetantis potẽtia.

Reiicitur etiam hæc opinio.

non videtur facultas prorsus irrationalis in fœtus formationem tam mira præstare posse; summum nimirum artificium, eximium partium consensum, admirabilem ordinem, debitam figuram, & exactissimam compositionem, quæ summam sapientiam, admirandam potentiam, & infinitam bonitatem prorsus redolent; utpote inter se ita cohærentia, ut in nullo humani corporis membro, aut substantiæ modus, aut magnitudo, aut figura, aut situs citra læsionem possit commutari.

Anima rationalis non est nostra generationis auctor.

Anima rationalis à Deo in temporis momẽto creatur.

Animam vero rationalem non esse nostræ generationis autorem hinc colligere licet, quod non differunt formationes reliquorum animalium à formatione corporis humani; quas tamen anima rationalis non conficit, imo ipsa post formationem Embryonis à Deo de novo ac in temporis momento procreatur ut suo loco planum fiet. Hæc cum advertisset Galenus, & nulla philosophorum demonstratio, nec de hac re opinio à reprehensione immunis sibi videretur, nusquam ausus est quicquam pronuntiare, de essentia animæ illius, seu facultatis, quæ semini fœcunditatis auctor existit; cum præsertim res sit, quæ neque sensu percipi, neque ratione inveniri possit; ideo postquam maximo dolore affectus sedulo investigavit, neque potuit philosophum reperire, qui hoc doceret, neq; aliam de structura animalium validam rationem (id quod ipse candide fatetur:) Philosophos hortatur, ut in hanc rem diligenter incumbant, & si quid pro sua sapientia invenerint, sibi velint sine invidia communicare.

Galeni candor.

Galeni sententia.

Lib. de fœt. form. c. 6.

Alioqui ipsemet sibi parum constanti & nutabunda assenssione, quò fluctus impellit, modò cum Hippoc. & stoicis hanc facultatem naturam vocat: modò cum Aristotele animam vegetantem: nonnunquam cum Platone mundi animam; sæpe etiam cum eodem Deum, summum scilicet opificem, & architectum nostræ formationis causam esse suspicatur.

Recentiorũ opiniones.

Non igitur mirum, si eorum qui nostro sæculo præstantissimi Philosophi habiti sunt, alii intellectivam potentiam hanc esse dixerint, alii vegetativam sed meliori instrumento conductam; alii mixtam ex naturali & animali, quia etiam in mixto spiritu genitivo viget, omnes certè argutè, ac pro sui quisque ingenii felicitate rem fere palpant, sed omnino non comprehendunt, neque mirum, cum res sit tenebris adeo involuta, & tot diverticulis dissectus labyrinthus, ut qui semel ingressus sit, exitum habeat perdifficilem, nisi ipsius facultatis definitione ductus id rimetur, quâ tum Galeni tùm juniorum scripta me posse hac in parte non parum

Auctoris

rum,

rum illustrare arbitror. Dicimus igitur facultatem formatricem non aliud esse, quam potentiam animæ vegetantis, quæ ex mente divina, seu præcepto Dei, ac lege æterna admirandam ubiq; habet & sapientiam, & potentiam; vegetans ac naturalis ac proinde irrationalis facultas dicitur, quia non libere operatur, neq; intelligit, quæ operetur; unde igitur tam mira præstare potest? Hoc est, quod neq; Aristot. neq; Galenus potuit philosophum invenire, qui doceret, ab illo nimirum præcepto Dei ac lege æterna; quam nonnunquam naturalem instinctum, nõnunquam vero divinum influxũ nuncupamus. Quemadmodũ n. horologia nihil temporum momenta ipsa intelligẽtia nos humano artificio certas temporum mensuras edocent; ita facultas formatrix divino artificio constans præstantissima & sapientissima opera exercet, ipsa sui operis inscia: hanc igitur facultatem divino influxu conductam, Platonem Justitiam ac legem nuncupasse existimo, & ex opinione Anaxagoræ mentem, imperatricem, reginam, ac principem, quæ omnia creat, per omnia commeans, ut cecinit Poeta *sententia. Facultat. format. definitio. Naturalis instinctus. Divinus influxus. Similitudo.*

Aeneid. 6.

Deum namq; ire per omnes
Terras tractusq; maris, cœlumq; profundum
Inde hominum pecudumq; genus, vitaq; volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.

Hanc etiam altius philosophatus Aristoteles in opere methaphysico intelligentia præditam esse dixerat, quod procul dubio voluit significare Hippocrates, vocans naturam justam, & sine doctore doctam, innumdrisque aliis encomiis illam celebrans; Galenusq; concludens tantum se habere, quod de causa animalium formatrice asserere possit, quod summa in ea ars, summaque sapientia insit; nec nisi à sapientissimo potentissimoq; artifice tot usuum myriadas in nostri corporis particulis facta esse crediderit; idem cum aliis conspiranter profitetur Avicen. *virtus* inquit, *formativa est illa ex qua præcepto sui creatoris procedit membrorum lineatio, & ipsorum figuratio*; & alibi de separatrice virtute ait, *est natura docta obedire creatori sublimi, & glorioso, & virtus quæ hoc agit est anima vel natura præcepto Dei.* Atq; idipsum est, quod voluit Virgilius, dum *Iovis omnia plena* esse cecinit. Et alibi *Lib. 2. c 18. 2. cant. tr. 1. c. 4.*

Principio cœlum, ac terras, camposq; liquentes,
Lucentemq; globum lunæ, Titaniaq; astra
Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus

Mens;

Mens agitat molem & magno ſe corpore miſcet,
Inde hominum pecudumq́, genus.

Ex quibus planum fit non ſolum formatricem, ſed etiam reliquas omnes facultates, ſuas functiones exercere ex eadem doctrina mentis Divinæ, ſeu legis æternæ, & inſtinctus naturalis, ſive influxus divini.

Inanimatorum ordo.

Hinc enim non animata vacuum fugiunt, gravia & levia extrema norunt, plantarum radices interdum per rupes, & duriſſima ſaxa permeant, ut ex ſucculentâ terra alimentum poſſint attrahere, mutuam inter ſe ſervantes amicitiam aut inimicitiam;

Brutorum inſtinctus.

bruta animalia agnoſcunt ſuos paſtus, ſuas domos, ſuorum morborum remedia, & herbas etiam nobis ignotas, cæteraſque perficiunt functiones, vitulus cornu petit, priuſquam cornua produxerit, pullus equinus nondum ſolidis unguibus calcitrat, catulus licet dentes nondum validos habeat, ad mordendum incitatur; & ut Lucretius cecinit, hæc cauſa eſt.

Cur acris violentia triſte leonum
Seminium ſequitur: vulpes dolus & fuga cervos,

Et de apibus Virgil. *His quidam ſignis atq́, hæc exempla ſecuti*
Eſſe apibus partem divinæ mentis & hauſtus
Æthereos dixere. &c.

Naturaliū facultatum ordo.

Naturales etiam facultates ſua tempora in variis membris norunt nec agente attractrice retentrix, nec toto coctionis tempore, aut attractrix agit aut expultrix, & cum cõtraria operentur, non pugnant; hæmodia ad acida excitatur, ad turpem conſpectum nauſea; invitis nobis conſpectu noxiæ rei retrahuntur ſpiritus, diffunduntur ad læta, recolliguntur ad ſomnum, & rurſus ſuo tempore emittuntur ad expergefactionem, & in animi affectibus variè commutantur; totque ſunt rerum naturalium vires & facultates, ut qui eas interpretatur, perinde ſit, ac ſi faciat encomium Dei creatoris: Ideo affirmat Galenus in lib. de uſu partium, ſe in illo opere verum Dei hymnum condere quibuſvis hecatombis, & holocauſtis gratiorem, in eoque ſitam eſſe veram pietatem exiſtimat, ſi noverit primus, deinde & aliis expoſuerit, quæ ſit ipſius creatoris ſapientia, quæ virtus, quæ bonitas.

Animi affectus.

3. lib. c. 10.

Definitio explicatur.

Nunc definitionem accuratius explicemus, cujus ac formativæ virtutis eſſentiam jam omnino innoteſcere arbitror; nam quia ſpiritus & ſemen, in quo operatur vegetabilis anima, à parentibus communicantur, idcirco eorundem ſimilitudinem fœtus referunt; quia vero vegetativa potentia à

Deo

Deo creatore legem, & modum ſuarum actionum participat, ideo in omnibus creaturis ſimilitudo Dei eſt, in homine tamen per modum imaginis:

In creatura ſimilitudo Dei eſt.

Exemplumq́; Dei quiuq; eſt in imagine parva:

In aliis verò per modum veſtigii, quoniam in ipſis oſtenditur ſumma ſapientia, ſumma potentia, & ineffabilis bonitas ipſius creatoris; Et quia ſine judicio ac ratione operatur, nonnunquam monſtra committit, non quod erret influxus ille, aut lex æterna, ſed propter defectum aut ineptitudinem materiæ, ac ita intelligatur Ariſtoteles, dum inquit: *Sol & homo generant hominem*: ac ſi diceret, cauſa ſuperior, & ipſius influxus dirigens ſpiritum genitivum, & ſemen ab homine deciſum, hominem generat; nunc tandem aſſequeris, Ariſtot. ipſum in illâ toties celebratâ, ſed à nemine (quod ſciam) adhuc explicatâ ſententiâ nihil aliud ſignificare voluiſſe, quam virtutis formativæ impulſum à cœlo pendere; ſic ejus verba jacent in lib. de generat. animal. *Eſt in ſemine omnium, quod facit, ut fœcunda ſint ſemina, videlicet quod calor vocatur, idq; non ignis, non talis facultas aliqua eſt, ſed ſpiritus, qui in ſemine ſpumoſoq; corpore coercetur, & natura, quæ in eo ſpiritu eſt, proportione reſpondens elemento ſtellarum*: quæ verba, ut explicant nonnulli, triplicem in nobis conſtituunt calorem, igneum ſeu elementarem; attemperatum naturalem, ſive inſitum; & extrinſecus advenientem ſive cœleſtem, qui illum gubernet, & vitæ procreationis ac incrementi ſit auctor: Alii non niſi elementarem ponunt, atque cœleſtem, ad nos volantem ibique ſubſiſtentem; quibus ita conſtitutis, de calore naturali explicat Leonicenus lib. *de facultate formatrice*, Ariſtotelis ſententiam: Fernelius de cœleſti, Avicenna lib. *de medicinis cordialibus* de ſpiritu dicens: *Et ſpiritus eſt res generata ex commixtione elementorum vergens in ſimilitudinem cœleſtium corporum*: addit Fernelius ſtellas elementa ab Ariſtotele dici, quod ſuas etiam vires rebus omnibus impertiant, perinde ac quatuor prima rerum omnium elementa; ab his igitur ſeminis materiam, ab illis vero formatricem facultatem, genitivum ſpiritum, calorem & ſeminis ipſius naturam ipſi ſemini impertiri, ſic ut in materia, & denſo corpore ſpiritus, in ſpiritu calor innatus, in his duobus natura, & facultas ſeminis contineatur, atque adeo partium humani corporis ſubjectam materiam ab elementis fieri, quod vero jam animal, aut ſtirps, & hæc pars caro, illa os ſit, citra appulſum genitivæ virtutis in ſemine conten-

Monſtra unde.

Ariſtotelis dictum enarratur.

Ariſtotelis locus alius obſcurus explicatur.

Lib. 2. c. 3.

Triplex in nobis calor juxta aliquorum ſententiam.

1. cap. 2.

Fernelii interpretatio mutila.

contentæ haudquaquam fieri posse: In qua itâ præclarè ac magnificè à Fernelio explicatâ Aristotelis sententiâ illud unum desidero, ut quo pacto calor ille cœlestis atque adeo extraneus in nos commigrare possit luculentius expediat; plerique respondent, non planè cœlestem ab Aristotele fuisse nuncupatum, sed proportione respondentem elemento stellarum, & per illum non alium quam insitum nostrum calorem attemperatum, & frigidi participem (ut vult Galenus) intellexisse, qui plane salutaris, ac pene divinus sit: Sed hæc parum concinnè dicta videntur, quia neque igneum esse, neque ab igne originem ducere dixit Philosophus: noster autem calor quantumvis attemperatus, est aut igneus ut febrientium, aut ex igne originem ducit, ut elementaris sanorum. Potius igitur per calorem in præfatâ Aristotelis sententiâ facultatem ipsam formatricem, seu illam, de quâ agimus, vegetantem animam semini potentiâ existentem intelligimus, hæc enim facit, ut fœcunda sint semina, hæc nec ignis est, neque ex igne originem ducit, verba autem *videlicet quod calor vocatur*, juxta eorum opinionem posita sunt, qui veram facultatis essentiam ignorantes calorem ipsum nuncupabant, quem loquendi modum antiquioribus fuisse in usu, ex Galeno constat, qui animam vocat nativum calorem libr. *de morb. vulg.* Hippocrates temperamentum in ejusdem numeri sententia & libr. *de diœta.* Hæc itaque est quæ in spiritu spumosoque corpore continetur proportione respondens elemento stellarum, quia sicuti virtus astrorum non constat ex his elementis, sic nec virtus facultatis formatricis, & sicuti virtus cœli, & astrorum, est causa universalis generationis rerum, quæ determinantur ad particulares generationes ex peculiari natura loci, & ex aliis causis infernis; ita facultas formativa ex se universalis est (non enim differunt generationes animalium à generatione plantarum) quæ tamen determinatur ad particularem generationem ex loco, ex quo deciditur, & in quem suscipitur semen: adhæc quemadmodum vis cœli aliquando superatur à causis infernis, & monstra prodeunt, sic facultas formatrix ab iisdem causis superata monstra generat; Est igitur de facultate formatrice intelligenda Philosophi series, non de spiritu calorevè nativo, aut cœlesti, quibus nulla ratione possunt aptari, ut pluribus fortasse, quam par erat, planum fecimus: sed quoniam de semine, & formativa vi jam nimis multa, ad menstruum nos tandem conferamus.

Calor naturalis frigidi est particeps

Auctoris interpretatio.

Sect. 4. com. 5.

Galenus 2. de sem. 7.

De men-

De menſtruo ſanguine.

CAP. IX.

DE altero noſtræ generationis principio, hoc eſt, de menſtruo ſanguine tempeſtivum jam erit, ſedulâ diſquiſitione perſcrutari, quid illud ſit; quæ ejus qualitas: quis generationis modus: quæ fluendi ratio; cur fœminis potius quàm maribus inſit: qualitate ne an ſola quantitate peccet; quo tempore incipiat, ac deſinat; quamdiu duret: in qua menſura, & per quæ loca exurgetur: ſitnè fœminarum ſanguis virorum ſanguine frigidior; & num mulier concipere poſſit menſtruis ſuppreſſis, aut nondum fluentibus. Eſt menſtruum, ſanguis in muliere, ſuperfluus, crudus, ſed tamen utilis ordinatè, & ſecundum naturam profluens, ut colligere eſt ex Ariſtot. lib. *de generat. animal.* Et ex Galeno in opere *de uſu partium.* Dicitur crudus ad differentiam ſeminis, quod excrementum concoctum eſt, utilis verò, ad differentiam cæterorum fluxuum uteri, in quibus inutilis ſanguis prodit: ordinatè profluere dicitur, quia ſunt alii humores, qui etiam à matrice ſed abſque ullo ordine excluduntur: Additur, ſecundum naturam, quia omnis ſanguinis fluxus, præterquam menſtruus, præter naturã eſt. Porrò autem ut intelligas, qua ratione ſuperfluus ſit, ſcire licet fœminam frigidiorem humidioremq; mare eſſe, idcirco ſanguine magis abundare, quippe quæ alimentum quidem, quantum expedit, concoquit, verum propter caloris imbecillitatem, id, quod redundat, per halitum digerere nequit, proinde plus ſanguinis, quam illi pro nutritione partium ſit ex uſu, accumulat, cujus partem cum ſibi concoxerit & ſimilaverit, reliquam tanquam ſuperfluam per uterum excernit. Menſtrui vero nomen non à propriâ ſubſtantia, ſed ab accidenti inditum eſt, quòd ſingulis menſibus ejus excretionem natura moliatur, neq; tamen ſi aliquando naturaliter, aut præter naturam aberret, aut remoretur, aut anticipet, ob id deſinit menſtruus appellari ejus fluxus. Hujus autem periodi cauſam non ad vitioſam qualitatem, nec ad redundantiã ſanguinis referendã eſſe arbitreris, ſed aut ad vim naturæ, quæ omnia certis legib⁹ adminiſtrat, aut ad ſempiternos & immutabiles Lunæ curſus, quæ ut luminis varietate tum creſcens, tum decreſcens, menſem demetitur, ita omnium maximeq; hominum, & adhuc magis fœminarum

Menſtruum quid.
Ariſt. lib. 1 cap. 20.
Gal. lib. 14 cap. 8.
Menſtrui generandi ratio.
Fœmina mare frigidior.
Mẽſtrui nomen unde.
Periodi mẽſtruorum cauſa.
Menſes naturam & lunam ſequuntur.

narum humores rata ordinis conſtantia regit, atque moderatur. Ita ſapientiorum plures per ſingulas Lunæ quadraturas purgari mulieres exiſtimant, juniores per primam, ſeniores per poſtremam; ætate medias per alias, ut in hoc vulgatiſſimo diſticho continetur:

Luna vetus veteres, juvenes nova Luna repurgat.

Ariſt. lib. 2. cap. 4.

Sed & hoc lubricum eſt, & minime conſtans; nam pituitoſi menſes ſæpe cunctantur, bilioſi anticipant, unde fit, ut qui modò in novilunio prodeunt, poſt menſes aliquot in plenilunio moveantur: quamobrem perpetuum non eſt, quod Ariſtot. ſcribit lib. *de generat. animal.* decreſcente luna menſes magis moveri, cujus ratio eſſe videtur, quia fines menſium frigidiores ſunt, ſubindeque mulierum corpora, ideoque hoc potiſſimum tempore ſanguinem natura convertere non potens, in uterum transfundit, videmus enim mulieres expurgari plerunque in novilunio. Cæterùm hunc ſanguinem mulieres vocant menſes, menſtruas purgationes, ſive lunares, tempora, conſuetudinem, aliæ etjam malam ſeptimanam, quod hæ fluxiones ſeptem numero dies fieri ſoleant; item flores, quoniam, ut flos fructum antecedit, ita ut plurimum non niſi poſt hujuſmodi purgationem fœmina concipit, vocant etiam per translationem cardinalem propter colorem. Propterea verò menſtrua fœminis, & non viris contingunt, quia mulier ad procreandos liberos facta eſt, quorum generatio atque nutritio fieri non poteſt absque alimento, quo conceptum ſemen nutriat, fœtum conformet, augeat, foveat; & ob id oportuit in muliere longè copioſiorem ſanguinem generari, quàm in viris, ut non ſolùm alendo conſervandoque proprio corpori ſufficeret, verum etiam nutriendo fœtui, donec ad integram perveniret perfectionem, imo poſt exitum in lucem ex eodem in lac converſo ſanguine nutriretur. Maribus autem, quia non in ſeipſis ſed in alio generant, neceſſaria non fuit productio menſtrui; ideoque calore robuſtiori præditi ſunt, qui haud permittit ſimilem ſuperfluitatem aggregari; ſi quid redundet, multis exercitiis ac validiſſimis abſumitur; adde quòd mulier frigidior cum ſit, plus appetit, & minus concoquit, ac proinde frigidiori ſanguine redundat; His accedit corporis habitus, & vitæ inſtitutum, in quiete enim magis, & otio degunt, ubi mirari licet, quàm ſapienter à ſummo opifice fuit factum, ut fœminæ frigiditas in prolis commoditatem redundaret; quantaque providentiâ tot fœminæ imperfectiones in eximiam utilitatem, ſeminis ni-

Menſtrui ſanguinis diverſæ appellationes.

Menſtrua cur habeãt ſola mulieres.

Viri cur mẽſes non habeant.

Mira opifi:

nis nimirum & fœtus alimentum converteret; verum enimvero non, quemadmodum ſemen ultimi alimenti, ſed ſanguinei portionem, id eſt, excrementum non ejus coctionis, quæ fit in membris, ſed illius, quæ in jecinore, ac venis celebratur, mẽſtruum eſſe indicium eſt, tùm quod non refert naturam, aut colorem partium ſolidarum, ſed ipſius ſanguinis, tum quod neq; mariſcæ neque fluxus ſanguinis è naribus, neque varices, neque tale quicquam mulieribus accidit quamdiu menſes profluunt, & ſi quid horum erumpat, deterior fit menſtrua purgatio. Jam verò quæcunque animantia ovum pariunt, nec fœtum intra ſe vivum continent, ea quidem menſibus non purgantur; earum vero fœminarum, quæ vivum fœtum edunt, mulier maximè ſanguine abundat, & menſtruæ purgationis plurimum emittit, tùm quòd victu largiori, humidiori, & magis excrementoſo utitur, tùm quòd vitam inertem otioſamque traducit, neque adeo frigida eſt, ſicuti piſcis, neque adeo ſicca, ut avis, ſed calidam & humidam habet conſtitutionem, caretque munimentis illis, in quæ reliqua animalia, hujuſcemodi excrementa abſumunt, pilis nimirum, cornibus, ungulis, ſquamis, cortice & pennis, ob quam cauſam hæc purgatio mulieribus inter fœminas plurima evenit, equabus parcior, ſicuti & vaccis, atque canibus, ac inſuper, quia bruta uno victus genere utuntur, valideque laborant, ac exercentur. Cum his tamen mulieres reperies, quibus nunquam menſes, vel aliud quippiam fluxit ex utero, quæ nihilominus benè habitæ prorſusq; incolumes ad ſenectutem usque vixerunt; quod ut diſcas, quâ ratione poſſit contingere, ſciendum eſt; duplicem eſſe defectus menſtruorum cauſam, alteram toti corpori communem, quæ accidit illis, quæ inculpatè vivunt, utpote naturalis temperies, ſubſtantia, partiumq; omnium configuratio, quæ ſi ad amuſſim inter ſe conveniant, neceſſum eſt trahant, concoquant & expellant, quod proficuum eſſe noverunt, ideoque ſuperabundanti ſanguine carent, præſertim ſi adſit exercitium, ſolidæ ſint carnis, & calore abundantes; eas propterea viragines appellamus, quales etiam ſunt ruſticæ mulieres quas urbanis ſteriliores eſſe experientiâ conſtat, quia ob continuos motus & labores conſumitur in eis materia conceptionis & menſtrui ſanguinis, iis tamen ſenectute adveniente articulares morbi, paraplexiæ, & alii affectus ſuperveniunt, nam conſtitutio hæc, etſi fœminæ, cui ineſt, optima eſt, ſexui tamen & ſpeciei morboſa exiſtit, ut vel hinc innoteſcat, quàm ſit conducibilis ad fœ-

cis providentia.

Menſtruum tertiæ coctionis excrementum eſt

Menſtruata ab aliis fluxibus immunis.

Menſtruis quæ animalia carent.

Mulier inter reliqua animalia maximè abundat mẽſtruis.

Mulieres menſes non habentes.

Menſtruorũ defectus duplex cauſa.

Viragines ſunt valetudinaria.

ad fœminæ in ſuo ſexu perfectionem, illa concoquendi imperfectio. ideo Juriſconſultus *ff. de Ædilitio, l. 15. §. quæ incipit, quæ*, inquit, *bis in menſe purgatur, ſana non eſt, item quæ non purgatur niſi per ætatem id accidat.* Altera deficientis menſtrui cauſa eſt utero propria, quia etſi corpus ſanguine menſtruo abundet, uterus tamen à natura malè conſtitutus ob depravatam temperiem, conformationem, aut ſitum, ipſum ſuſcipere & expurgare nequit; quæ cauſa tùm individuo tùm ſexui morboſa exiſtit, hæ igitur valetudinariæ degunt, priores ſine nocumento vitam tranſigunt.

Sola copia menſtruum ſanguinem peccare, eodemq; infantem in utero nutriri

Cap. X.

Contr. agitatur. Plinii ſententia. Lib. 18. nat. hiſt.

Menſtruum ſanguinem non ſolâ quantitate ſuperfluum eſſe, verum etiam qualitate, & illâ quidem non manifeſtâ ſolum, ſed etiam occulta, Plinius exiſtimavit eo ductus argumento, quod non ſine moleſtia viarumque mordicatione profluat, ac per id tempus non ſolum univerſum fœminæ corpus malè coloratum appareat, verum imbecillius, & ſi, quamdiu menſtrua purgatio duret, coitus contingat, virile membrum ruborem excoriationemque contrahat, innumeræq; aliæ ęgritudines hominibus inde contrahantur, quæ excedentis caloris manifeſtæq; vitiatæ qualitatis indicia ſunt: Occultâ etiam pernicie inquinari inde palam eſſe, quod eo excidente ſi novella vitis tangatur, in perpetuum læditur, ſteriles fiunt tactu fruges, moriuntur inſita, exuruntur hortorum germina, muſtum aceſcit, æs quoque & ferrum rubigine corripiuntur, prægnans mulier, ſi alterius menſtrua ſupergrediatur, aut illis circumlinatur, abortit, ei vero, quæ uterum non gerit, concipiendi ſpem adimit, menſtruatæ mulieris habitus ſpeculi ac eboris nitorem obſcurat, guſtatus hic ſanguis canem in rabiem agit, homines affligit miris cruciatibus, comitialem morbum, pilorum effluvium, aliaque elephanticorum vitia infert, &, ut auctor eſt Conciliator, homines menſtruus epotus obliviofos, Lunaticos, ac veluti præſtigiatos, maleficiatosq; reddit. His omnino ſuum addit calculum Fernelius, ac propterea à veteribus inter venena relatum fuiſſe putat, neque mi-

Morbi qui ex manifeſta qualitate menſtrui ſanguinis oriuntur.

Ex occulta qualitate affectus.

8. Phyſ. t. 7.

que minorẽ perniciem inferre, quam potus ſanguinis elephantici, ideoque dum in muliere ſupprimitur, neq; ſtatis temporibus emanat, ei etiam, cui proprius eſt, graviſſima, quæ indies videmus, afferre mala, viſcerum obſtructiones, tabem, cancrum, morbum comitialem, uteri ſtrangulatum, gravidis vero corporis gravitatem, fœdum colorem, varices, malaciam, ac tandem proclivitatem quandam ad omnes ferè ægritudines; quapropter adduci non poteſt, ut credat, eo fœtum in utero nutriri, ſed ab alio puriori totius corporis ſanguine, menſtrui tantiſper parte, una circa uterum hærente; alterâ priori illi ſanguini permixtâ, ex qua præfata ſymptomata gravidis ſuboriantur; quin imo, inquit, quia tunc uterus mundus redditur, propterea mulier optimè concipit, quando repurgata eſt ab hac fœda illuvie. Subſcribunt huic opinioni Ariſtoteles, Columella, Solinus, Ælianus, & Gentilis qui 39. extravagantium dupliciter accipit menſtruum ſanguinem; uno modo pro illo, qui ſingulis menſibus à corpore mulieris effluit: altero pro ſanguine convenienti fœtus nutritioni, illum quantitate, & qualitate vitioſum eſſe: hunc ſola quantitate, quem etiam ſperma mulieris vocat, quâ in re cum Ariſtotele, Avicenna, eorumque interpretibus multipliciter ludificatur; Ejus tamen ac reliquorum de hac re ſententia poteſt etiam ex Zabrorum legibus comprobari, ubi mulier, cui menſes fluerent, ſola domi manere præcipiebatur, loca cremabantur, in quibus pedem poſuerat, neq; ſolum pollutus erat, qui eam alloquebatur, ſed ſuper quem ventus ab ea parte, ubi illa foret, tranſiiſſet. Nota eſt Levitici lex de hac re, ad cujus normam hæc lata videtur. Eadem ratione nobiles Indi, quos Naires vocant, pollutos ſe putant ex contactu hominis alterius ſortis. Alii ſunt, qui licet non negent, menſtruum ſanguinem aliquando eſſe pernicioſum, nonnunquam tamen multorum morborum remedium eſſe affirmant; ita referunt podagram, ſtrumas, parotidas, panos, ſacros ignes, furunculos tactu menſtruatæ mulieris leniri; geſtatione vero portiunculæ veſtis mulieris ita infectæ tertianas quartanasque febres curari, illitu comitiales morbos, ac rabie percitos omnino ſanari. Hæc tamen omnia parum firma ſunt, ſi ita intelligantur, quaſi Ariſtotel. Plin. Fernel. & hujus opinionis aſſertores, ſanguinem illum, quem natura ad uterum tranſmittit, ex propria conditione pernicioſum, ac peſtiferum eſſe arbitrentur, ideoq; ex eo fœtum in utero alimentum non capeſſere, neque eum ſed alium ex

Fernelii opinio.

Ariſt. 3. de hiſt. animal. 19.

Col. 11. rei ruſt. c. 3.

Solin. Polyh. hiſt. 14.

Aelian. 6. de animal. cap. 36.

Aver. alleg.

Zabrorum lex de menſtruatis.

Aliorum opinio de menſtruo ſanguine.

Mēſtrui illitu qui morbi curentur.

corpore-

Plinii & Fernelii opinio confutatur.

corpore pro alimento allicere : Si enim non aliâ de cauſâ niſi propter fœtus nutritionem natura in fœminis majorem ſanguinis ubertatem excogitavit,id quod exuperat,vitioſum eſſe non eſt credendum,cum pro alimento ſit à naturâ inſtitutum , & per eaſdem vias tranſmiſſum, per quas fœtus alitur ; inſuper lactis ac menſtrui eadem eſt natura, ſi igitur illud alimenti habet rationem,hoc etiam fœtum nutrit; adhæc ſi veneficus eſſet,fieri profectò nullo modo poſſet, ut per id tempus, quo naturaliter aggregatur , non officiat , & illius auctione ſymptomata quoque terribilia augeantur ; parva quidem copia alterius humoris præter naturam,nauſeam,vomitum,alvi fluxiones,dolores, febres, vigilias,& ſimiles calamitates ſolet excitare , cur igitur, ſi venenoſus hic humor eſt vehementiora non facit, qui majori copia accumulatur , & diutius cohibetur? At dices , propter conſuetudinem perniciem hanc à fœminis facilius tolerari ; ſed quid de juvenculis, quibus primum menſtrua erumpunt,nullâ præhabita conſuetudine? quid de prægnantibus,in quibus naturaliter ſupprimitur ? quicquid autem ſecundum naturam detinetur in ſanis , non potuerat per ſe nocere corpori, cui inerat;adde quòd ſaltem nondum aſſuetum fœtum enecaret,generationemq; prohiberet, vel lac conſpurcaret , contrarium vero experientiâ comprobatur ; videmus enim toto geſtationis , lactationisque tempore menſes ſupprimi, neque tamen id fœtui aut matri per ſe officere : quid? quod gravidæ difficilius profectò ægrotarent , quàm non prægnantes,quoniam in his juxta eorundem ſententiam ſanguinis pravi pernicies boni alterius commixtione (quem illi dicunt fœtui deſtinari)corrigeretur,in prægnantibus vero nullo frœno cohibitus lethalia ſemper ſymptomata excitaret , cujus tamen contrarium eventus docet : Jam vero ſi ſanguis menſtruus pernicioſus eſſet, quantò in majori copia aggregaretur , tantò acquireret efficaciorem corrumpendi vim;atque ita in ultimis menſibus,in quibus major ejuſdem copia accumulata eſt,fœmina deteriùs omninò ſe haberet,quod tamen contrariâ ratione contingere cernimus : ſed quem quæſo locum in corpore aſſignabunt , in quo tàm copioſe contineri poſſit ille ſanguis , cùm per biennium,& diutius nulla illius expurgatio in lactantibus appareat?nam ſi dicas,ex eo lac generari,inde inferre licet, ergò alimentalis eſt materia,atque adeo benigna,laudabilis,ſalutifera,non ferox,pernicioſa neque venefica. Quæ cum ita ſint , & ex alterâ parte videamus , menſtruum

Contr. deciditur.

ſtruum ſanguinem plurimarum ægritudinum ſæpiſſimè cauſam eſſe, potius cenſendum eſt, ſanguinem in fœmina redundantem dupliciter eſſe donſiderandum, non quidem de menſtruo & ſeminali (quod putavit Gentilis) ſed primo modo de eâ ſanguinis portione, quam natura ſingulis diebus ab univerſo ſanguine ſegregat, & paulatim in utero collectam menſtrualem efficit purgationem, quæ quidem portio redundat ex nutritione partium ſingularum, ita ut ex ſingulâ concoctione ſanguis qui ſupereſt, non gravidis neque lactantibus, in vaſis uteri reponatur, ut poſteà ſingulis menſibus erumpat, gravidis vero in fœtus alimoniam cedat, lactantibus per ulteriorem elaborationem à propriâ mammillarum ſubſtantiâ in lac convertatur, unde palam eſt, humorem hunc ex propriâ naturâ partem eſſe ſanguinis purioris illius, quem pro fœminarum alitione natura ſejungit; quamobrem hunc dicimus eſſe ejuſdem ſubſtantiæ, & qualitatis cum eo, quem ſibi fœmina reſervavit, & ad ſui nutritionem uſurpavit, utpote ab iiſdem alimentis, & facultate eodemque nativo calore genitum ac gubernatum, & ſuis usque ad excretionem venis locisque contentum, quibus unumquodq; commode conſervari ſolet; ideoque cùm ſanguis iſte ſuperfluus aut excrementoſus dicitur, non ad qualitatem manifeſtam vel occultam, ſed ad quantitatem referendum eſt, nam ſi quod vitium illi ineſt, idem & reliquo toto ſanguini commune exiſtit, proprium verò & peculiare nullum poſſidet, hunc inſuper aſſeveramus benignum eſſe fœtus in utero alimentum, atq; ſincerum; infantis verò in lucem editi gratiâ à provida naturâ in mammas deferri, ut ibi lac jucundiſſimum fiat alimentum; & quemadmodum ſemen alterum noſtræ generationis principium puriſſima eſt ſubſtantia, ita menſtruus ſanguis; neque ob aliam cauſam infantes & pueri plus habent nativi caloris, & humidi ſubſtantifici, quàm quia his duobus puriſſimis & laudabiliſſimis generationis principiis proximi ſunt; quin etiam ideo natura ſagax ex menſtruali ſanguine lac conficere decrevit, ut ſimile haberet fœtus alimentum ſuis principiis, quem ſi craſſiori, aut minus benigno nutrimento alas, ob diſſimilitudinem contabeſcit, ac propterea lactanti fœminæ menſes denegavit natura, ut eorum materia ferretur ad mammas, & lac fieret, nec illicò, poſtquam in lucem editus eſt, deſtitueretur infans aſſueto ac ſibi familiari alimento. Et quænam cauſa fuerit, cur infantes quàm matres præſtantioris, laudabilioriſque caloris, ac ſubſtantiæ ori-

Sanguis redundans dupliciter conſideratur.

Sanguis futurus menſtruus ſola quantitate peccat.

Sanguine futuro menſtruo fœtus alitur.

Pueri quare plus habent caloris nativi.

Gal. lib. 14. cap. 6. Av. lib. 9. cap. 3.

ri videas? nisi quia, ut Galen. auctor est lib. *de usu partium*. Et Avicenna lib. *de animal.* ex puriori totius sanguinis parte alimentum intra uterum sumpserunt; & quod magis fortasse mirabere, hunc etiam sanguinem dicimus facultatem, perinde ac semen, possidere, sed tanto minorem, quanto plus materiæ informando fœtui subministrat: Nam cũ ex materia, & facultate unumquodq; animal gignatur, & in semine, & in mẽstruo utrumq; principiũ continetur effectivum & materiale ea moderatione, quã infra trademus, ab eo igitur carnosæ partes materiã & formam accipiunt, eodẽ attracto semen fruitur, conceptus in utero nutrimentũ capessit, in lucem editus alitur. Secundo modo cõsideratur sanguis menstruus, qua ratione in mulieribus non lactantibus, nec uterum gerentib. congeritur, & in corpore præsertim circa uterum tanquam otiosus, ac nullius usus detinetur, ac circa uterum coacervatur, ubi lõga facta morâ sensim ẽt alienam acquirit qualitatem ab alimenti sinceritate longe distantem; quin etiam nisi consuetis temporib. expellatur, superius allata symptomata, ac innumera penè mala producere cõsuevit; certum n. est uteri in mulieribus permagnam esse vim, ut qui non modo gravissimorũ morborum causa sit, sed etiam corporis totius tẽperamentum immutare possit: Is igitur si à suo temperamento recesserit, si vitiosos humores aut in acetabulis aut in cornibus, aut inter tunicas, aut sinu suo collegerit, sanguinem menstruum, ejusq; maxime partem, quæ primum ad eum pervenerit, & in eo diutius resederit eodem vitio inficit, atq; depravat: unde supra ab adversariis commemorata maleficia: Verum vitium hoc ex accidenti potius quã naturâ inest hujusmodi sanguini, quia alias in muliere bene constituta omnis vitii expers gignitur. Unde planũ fit, non in omnibus vitiari, sed in iis, in quibus præter consuetudinem immoratur; plus enim afficit, si unâ die ultra mensem detinetur, quam toto mensis spatio, tantum consuetudo valet & naturæ lex illa æterna, à qua in vasis per mensem regulatur; itaq; nõ omnes menstruantes fœminæ speculum maculant, segetes exurunt, aut prædicta inferunt mala, sed illæ tantũ, quibus deterrimum inest uteri vel totius corporis temperamentũ, aut morbus aliquis, aut improspere procedunt menses, reliquis purus ac integer sanguis in uteri vasis acervatur, quem Hip. rubentem ac victimæ jugulatæ similem ex intervallis à fœmina exire prodidit; Neque propterea, quod fecit Gentilis, sanguinis menstrui duas constituimus partes, species, & differentias, purio-

Et in semine, & in menst. utrũque principium continetur effectivum, & materiale.

Mẽstrua remorata alienam acquirũt qualitatem.

Uteri vis magna.

Menstruorũ maleficia unde proveniant.

Consuetudinis magna vis, & naturalegis.

1. de morb. mul.

purìorem,cui beneficia prefata accepta ferantur,fœculentam,cui maleficia;ſed eundem duobus modis variisq; temporibus conſideramus, quamdiu nimirum integer incorruptusq; manet, aut contrà. Ex his jam patere arbitror, quàm parum appoſitè de menſtrui ſanguinis pravitate cum Plinio & Ariſtotele Fernelius judicaverit,quamq; hi omnes cum Polybio,ſive quis alius fuerit auctor libri de fœtus formatione, minus concinne tradiderint, fœtum menſtruo ſanguine non nutriri, niſi eâ, quâ diximus, ratione interpretentur, quod equidem malim, quam erroris ab iisdem forte non commiſſi præſtantiſſimos viros malevolè inſimulari.

Variolarū & morbil. pernicies à menſtruo fit

At dices, magna eſt pernicies variolarum & morbillorum, hanc vero non aliunde contraxiſſe quam à menſtruo ſummus eſt philoſophorum conſenſus: cujus teli impetus ex dictis jam facile repellitur;nam,ut & nos innuimus, & ex Avicenna cap. *de generat. embryonis* etiam diſces, ſanguis in fœminâ redundans in tres dividitur partes,

Sanguis in fœmina redundans in tres partes dividitur.

quarum prima toto geſtationis tempore, materia fit generationis,& nutritionis conceptus,eam enim quia purior ac ſincerior exiſtit, fœtus per acetabula pro alimento trahit; 2. ultimis menſibus ad mammas recurrere incipit,cum fœtus jam movetur,ut naturæ mutationibus in lac converſa, recenter nato infanti familiare & conveniens ſuppeditet alimentum,ſitq; materia lactis : tertia eſt ea, quæ in venis uteri aſſervatur usq; ad tempus partus, quæq; ab alimento redūdans inter tunicas depoſita ac mora contaminata, & infecta in ipſo partu,& aliquandiu poſt copioſè dimanat, quæ ultima cum deterioris ſit conditionis,ſanguinem,qui defertur ad uterum pro fœtus nutritione,ſuâ qualitate in tranſitu inficit, qui deinde jecur fœtus & illius mēbra ſimili qualitate afficit,nec mirū,ſi cùm fœtus novē menſiū ſpatio in utero contineatur,propter contactum imbibat qualitatē illius ſanguinis retardati;quæ qualitas ſive fermentū inpoſterum quibuſdā temporius,aliis ſeriùs cauſa eſt ebullitionis in ſanguine,unde efflorescentiæ illæ,atq; variolæ:

Objectio.

ſed cur ſanguis hic novē menſib. citra evidens vitiū in utero gerentibus detinetur?

Solutio.

dic,incolumē ibi aſſervari,quod partim repleat vaſa,partim fœtui præſtet alimentum, pars vero illa, de quâ agimus,in ſecundina colligatur, quam ob id familiariſſimā ſanguinis ſubſtantiæ natura fabrefecit,ut ibidē citra evidentem corruptionem toto geſtationis tempore contineri tutò poſſet. Ex quibus jam plane aſſequitur Gal.1.*de ſympt.cauſis* aſſerens, fœtum non ſolum nutriri optimo, & lau-

C. 5.

& laudabili sanguine, sed impuro & vitioso; Et adversus Erasistratum dicens, fœtum in utero nutriri eo sanguine, qui ad uterum solebat fluere, qualis est menstruus, quem secundo de semine salutarem vocat evacuationem in fœminis, quæ non concipiunt; in gravidis verò materiã, ex quâ fœtus generatur; causã etiam assequitur, ob quam fœmina majori ex parte cum à menstruis fuerit expurgata concipiat, collectus enim ante purgationem in utero sanguis vitium acquirit propter moram, ac genituram inficit ineptumq; fit ac perniciosum alimentum, tantoque magis, quantò purior, & præstantior substantia fuerat, quia quo res aliqua perfectioris est naturæ, eò, dum corrumpitur, graviorem concipit labem, ut in putrescenti ovo, in hominis cadavere, & in semine corrupto evidentissimè apparet; ideo quæ vitia, fluenti jam menstruo, aut inquinato alterius opinionis assertores suboriri viderant, ea in futurum vocatum menstruum rejicere minimè debuerant, quin potius ex illis, si pensiculatius rem perpendissent, majorem sanguinis menstrui perfectionem possent arguere. Si autem scire aves, cur sanguis, & semen, quæ perfectissimæ sunt substantiæ, citiùs ac deterius corrumpantur, bilis eisdem multò deterior non solùm in vesica fellis, sed prope cutem in morbo regio: & pituita in articulis per articulares morbos incorrupta maneant? in mentem revoca Aristotelis sententiam lib. *de longit. & brevitate vitæ* dicentis, pura omnia, & impermixta, ut quæ magis à contrarietate recedant, diuturniora esse; contra citò vitiari, quorum essentia multâ oppositione constat: abi ad elementa, lapides, metalla, quæ simplicia cum sint, aut eis proximè accedant, ferè incorruptibilia creduntur; contrà ea, de quibus sermo antea erat, lac, sanguis, semen, quæ manifestâ, ac variâ compositione constant, servari diu minimè solent; testatur sanguinis grumus, lac in ventre infantis coagulatum, semen retentum, quæ vel ab aeris contactu vitiantur, quia variam & perfectissimam nacta sunt elaborationem; Testatur homo, qui crebriùs ob eandem causam ægrotat; vides igitur cur citiùs vitientur præstantiora quæque, cur item sordidiorem & deteriorem putredinem acquirant, ut de hominis cadavere constat, de ovis putrescentibus, & pomis, quæ quantò odora sunt magis, deterius corrumpuntur: duplex est ratio, 1. quod præstantissima substantia nequit superari nisi à causa vehementissimâ ac spurcissima. 2. quod ex pluribus & maxime diversis perfectiores mixtiones evadant, calore nativo veluti

Fœmina à mẽstruo purgata faciliùs concipit.

Præstantioris naturæ res deterius putrescunt.

Cur quæ perfectiora sunt, sordidiorem labem cõtrahunt.

veluti vinculo omnia colligante, quo dissoluto dispersisque omnibus prodit fœdus sapor, odor, & color, quæ horridæ putredinis sunt indicia, idcirco quod semen adhuc deterius putrescat, quam sanguis, seminis probitas facit, & major quàm in sanguine coctio, proinde in emissione sanguinis menstrui mulieres debilitantur minùs, quam in seminis emissione, & quia cum semine multi spiritus exeunt, cum menstruo sanguine pauciores, adeo ut scriptum ab Avicenna reperiam *3. de animal. 3*, emissum semen multò plus inferre damni, quam si quadragies tantum sanguinis emitteretur.

In emissione menstrui quam seminis mulieres minus debilitantur.

Per quos ductus menstruus sanguis expurgetur.

CAP. XI.

NOn est autem silentio involvendum illud, quod à plerisque probatæ fidei auctoribus scriptum reperio; uterum in menstruâ purgatione nullam peculiarem operationem edere, sed usum: neque enim fieri posset, ut si menstruum traheret, utilem etiam fœminæ sanguinem non alliceret, quod si in gravidis fœtus alendi gratia sanguis ad uterum trahitur, attractio quidem illa non uteri munus est, sed fœtus ipsius: Ideo autē reliquis temporibus per hanc partem potius fluit, quàm per aliam, quia tempore, quo conformatur nutriturq; fœtus, in hanc ipsam fluere pro ejusdem alimento oportuerat. Cæterùm per quos ductus ab universo corpore ad uteri usque regionem confluat, priori jam libro à nobis proditum est; nunc per quam partem ab utero foràs expurgetur, erit compendiosè delibandum, de qua re anceps & subobscura controversia Anatomes professorum animos distrahere solet; aliis ad venas per uteri fundum tendentes, aliis per eas quæ ad uteri cervicem veniunt, non corruptis solum, sed etiam virginibus & prægnantibus perpetuò expurgari contendentibus. Vallant priores suam sententiam non rationibus solum, sed experimentis, nam mulieres se vidisse testantur, uteri procidentiâ laborantes, quibus ex uteri osculo sanguis evidentissimè promanabat, neque aliâ de causâ mulieri utero gerenti si purgationes procedant impossibile esse fœtum sanum permanere, dixisse magnum medicinæ dictatorem, nisi quia, præterquam quod fœtus privatur alimento, portendit illud quidem

Vterus sanguinem menstruum non trahit.

Fœtus sanguinē trahit.

Per fundi an cervicis venas menses expurgentur.

Vesal. 5. de fab. 15.

5. Aph. 60.

Menstrua purgatio in prægnantibus unde.

imbecillitatem uteri sese aperientis, quo tempore debuerat occludi. Si autem ab illis quæras, qui fiat, ut saluberrimè aliquandò in prægnantibus videamus menstruam purgationem profluere, dicunt chorion mẽbranam ac fœtũ ipsum non omnibus uteri vasis, sed lateralib. tantum adhærere, ut reliqua vasa supersint, tum ad mensiũ purgationem, si necessaria sit, (quam tamen non nisi perexiguã eo tempore salubriter posse contingere arbitrantur) tum ut nova involucra generari possint, si superfœtatio accedat. Hæc sanè disertè ac concinnè prodita sunt: sed in eo cespitare videtur hujus placiti auctores, quod omnem sanguinis fluxum in gravidis fœtui funestũ esse dicant; illud prætereuntes, quod pleriq;, ac nos sæpissimè observavimus, sanguineis & succulentis fœminis toto ferè gestationis tempore menses periodis solitis absq; ullâ noxâ prodire, imo plerasq; fœtũ nõ servare, nisi præter has evacuationes singulis mensibus sanguis mittatur; quamobrem disertissimus Gal. meritò ex verbo (*purgationes*) in plurali dicto, & (*procedant*) colligit, Hippocratem de immoderatis solum, & quæ diu ac multum fluunt, purgationibus esse intelligendum. Alii verò per cervicem uteri omnibus fœminis hunc sanguinem expurgari non minus acriter persuadere moliuntur, quod primũ de prægnantibus exploratum esse rentur, nam eisdem os uteri conclusum est, ideo prodidisse Gal. *in com. citat. aph.* excretionem, quæ in gravidis fit, ex venis, quæ in collo sunt existere: virginibus vero conveniens non fuisse per uteri interiores venas expurgari: ex concreto n. sanguine hymenem non penetrante, aut membrana intra uteri sinus disrumperetur, aut gravissima alia excitarentur accidentia; alias etiam fœminas per eandem partem sanguinem excernere fuisse consentaneum; quorsum n. propagines illas venarum, quæ juxta os ilii à divisione venæ cavæ exoriuntur, & in uteri cervicem utrinq; implantantur, natura fabrefecisset? nisi ut per eas menstruus sanguis expurgaretur, sicuti per alias ad uteri sinum tendentes fœtus & ipsius uteri substantia alitur: Verum & hi etiam mea quidem sententia ludificantur nam quod de virginibus asserunt, ex ignorata hymenis fabrica evenit, quem pleriq; falso impervium arbitrantur, de prægnantibus verò quid sit sentiendum, paulò supra jam explicavimus. Quare ut inter gravissimos viros tandem lites componantur, ita de totâ hâc disputatione pronunciandum esse judico; fœminis quidem tum corruptis, & non prægnantibus, tum etiam virginibus, & utero gerentibus interdum per venas,

Hip. textus elucidatur

Positio auctoris.

nas, quæ ad uteri sinũ, nonnunquã per eas, quæ ad ipsius cervicem deducuntur, expurgari, sæpe ẽt per utrasq; , illa nihilominus adhibita distinctione, quod virginib. & gravidis plerisq; omnibus per colli venas, sicuti Gal. est sententia citato, reliquis, tùm per has, tùm per alias indifferẽter sanguiné effluere posse intelligas: quod planum omnino evadit, quia si natura duplices hasce propagines fabricavit in suos usus, & uterus toto gestationis tempore occluditur, credibile profectò est, si sanguis eo tempore redundet, per cervicis potius venas evacuari, sicuti & in virginibus, ut vitet superius cõmemorata incommoda, vel quod magis crediderim, quia sanguis ad expeditiores ac patentiores vias agilius tendit, in aliis vero fœminis suo munere utrasque fungi credibile est. Porro illud etiam observatione dignum apparet, sanguinem istum neq; in fundi sinu, neq; in ipsa cervice toto mensis intervallo sensim coacervari, ac mensis periodo turgentibus his partibus promanare, ita enim nequaquam tenuis, floridus, & jugulatæ victimæ sanguini, ut inquit Hippocrates, similis proflueret, quin potius concretus frustulatimque educeretur, sicuti paulò post partum ab aliquibus exire cernimus, perinde ac sanguis per venæ sectionem extractus, & in vase aliquot horis asservatus atque in partes cultro divisus: quod certè non alia de causa obvenit, nisi quia venæ quę secundinis innascuntur, in uteri sinum per id temporis laxæ sanguinem effundunt: Quamobrem potiùs credendum est, in sanis mulieribus, venas ad fundum cervicemq; uteri pertinentes sanguinem hunc paulatim in se reponere, eumq; tantisper gubernare, quousq; illum singulis mensibus apertis earum osculis guttatim emittant; non enim, quod præcipitanter Aristot. adstruit, sanguinem hunc per vasorum resudationem, quam diapedesin vocant, sed potius per anastomosin sive per eorundem reserationem expurgari existimes, & ad ipsius uteri sive capacitatem sive cervicem devenire; quî enim fieri posset, ut tanta sanguinis ejusque crassi copia brevi temporis spatio non seclusis venis ad illum veniret? in ægrotantibus verò fœminis, quibus aut obstructio aliqua inest, aut naturalis locus obstaculo quovis est denegatus, aut ipsa natura turgens errabunda vagatur, quibusdã per nares, aliis per os menses agit, per cavam n. venam & stelecheiam, & ex eâ per mesenterii venas in jejunum intestinum, ac tandem in pylorum, & ventriculum pervenit, à quo vomitu rejicitur: Nonnullis etiam per mammas, quod licet Galenus non viderit, cum Hippo-

Sanguis redundans non in utero aut cervice, sed in vasis toto mensis spatio asservatur.

1. de morb. mul.

Floridus est.

Sanguis extra venas in grumum concrescit.

2. de gen. animal. 4.

Menses non per resudationem, sed per anastomosin expurgantur.

Menses per varias partes erumpentes.

Hippocrate tamen Luſitanus Amatus in duabus nobilibus lactantibus ſeſe vidiſſe teſtatur, & Muſa Braſavolus refert à ſe viſam mulierem, cui ſanguis per ubera flueret, quæ gemellos nutriebat, qui cum vehementer ſugerent, ſanguinem in lac converti non patiebantur, perindè atque iis qui nimio utuntur coitu, ſanguis pro ſemine excernitur, quia moram, ut in ſemen converteretur, non obtinuit: Sed (quod fortè magis mirabere) viſæ jam ſunt quibus per minimum digitum, & per annularem ſingulis menſibus ſanguis profundebatur, quibus per uterum menſtruam purgationem natura denegaverat, altera cui per majorem oculi ſiniſtri angulum fluebat, aliis per ſanguinis ſputum, aliis in ruborem faciei ſingulis menſibus exortum cedebat, ut ſcribit Mercatus;

Hæmorroidum fluxus menſtruus.

quin etiam virum ſe vidiſſe teſtatur Veſal. qui ordinatis vicibus, ut mulieres, ſuis menſibus ſanguinis fluxu per hæmorrhoidales venas vexari conſueverat.

De tempore, quantitate, & duratione atq; ſubſtantia menſtruorum.

Cap. XII.

Ingens circa pubertatis annos hominis mutatio Fratrare quid.

Ut maribus ſic etiam fœminis, circa annos pubertatis ingens corporis accidit mutatio, pubes erumpit, ſemen generatur, ubera tumeſcunt, quod peculiari vocabulo Fratrare dicitur, corpus libidine accenditur, vox in graviorem mutatur, maribus ſanguinis narium profuſiones, puellis menſtruorum eruptiones contingunt, tum temporis enim illis venæ, quæ ad nares pertingunt, his illæ, quæ ad uterum, & ejus cervicem ſunt conſtitutæ, facilius reſerantur, quæ omnia ab increſcente jam per id temporis, & vegetiore facto nativo calore, contingunt, undè etiam viæ ampliores redduntur. Tunc igitur puellæ nubiles ſunt, & ad generandum aptæ, nam & viri acceſſum amare incipiunt, & citra damnum perferunt, ideoque hoc potiſſimum tempore magnâ indigent cuſtodiâ. Quo verò ætatis anno id fieri incipiat, non eſt ita certum definire, ac pleriq; exiſtimarunt totam rem hoc verſiculo comprehendi:

Adde decem ternis, mulierum menſtrua cernis,
Ad quinquaginta durat purgatio tota.

Verum

Menses quã do incipiãt.

Verum Hippocrate dicente, differt ætas ab ætate, & natura una ab aliâ naturâ, & id tempus, quod uni est pueritia, alteri adolescentiam esse apparet, ita illis quæ carnes habent molles, laxos meatus, lascivæque sunt, & Veneris imaginibus deditæ, temporius prorumpunt menses quam hirsutis, gracilibus, & iis, quæ pauci sunt sanguinis, & carnis, ac meatuum adstrictiorum, castis, pudicis, & à virorum consortio semotis; hinc fit, ut septentrionalibus fœminis rarissimè ante decimum quartum, sæpius post decimum quintum ac decimum sextum menstrua purgatio incipiat; commune autem ut plurimum est mediis regionibus, ac temperaturis, ut prorumpat circa 14. ætatis annum, tuncque ubera ad duos digitos prominent, & vox gravior efficitur, quibusdam tamen duodecimo & undecimo anno provenit, sed hæ vitæ sunt brevioris, quibus verò serius prorumpunt, diutius vivunt, proptereaq; secundum jura publica duodecimus annus in fœminis, quartus decimus in viris constituunt pubertatis ætatem, ut autor est Macrobius.

Pubertatis ætas quo anno constituatur.

Quod si scriptoribus fides adhibenda sit, fœminæ viræ jam sunt, quæ novem annorum ætate utero gestârunt, quod & Savanorola & Sylvius tradiderunt, his tamen credendum est ætatem maturiùs provenire, ut quæ decimo, undecimo & nono anno circumscriberetur; cum tamen è converso aliis 15. annorum curriculum non sufficiat. Plinius refert apud quosdam populos in India quos Mandros & Calingas vocat, fœminas quinquennes, septennesque concipere, sed illas octavum vitæ annum, has quadragesimum non excedere:

Lib. 7. c. 2.

sed quia nostri Lusitani (qui forti præpotentique animo, & bellicâ virtute totas illas regiones peragrârunt, & ad earum intima penetrârunt, quæque rariora sibi visa sunt, inclytis literarum monumentis sedulo consecrârunt) hujusce rei nullibi (quod sciam) meminerint, figmentum potius, & ad forum excogitatum videtur, quippe cum in illa ætate angustiores viæ sint, quam ut per eas sanguis possit ad conceptum liberè permeare.

Lusitanorũ laus.

Non minus autem incertum est tempus, quo naturaliter desinat hæc fluxio, frequenter tamen occultatur, 45. anno, quem si præterierit, mirum videri non debet, si sexagesimum attingat; pleraque vero exempla fœminarum, quæ in ultima senectute menses ordinatos habuêre octogenariæ, & nonagenariæ; vide in consiliis Solenandri Juliacensis medici, & apud Schenkium ubi de quinquenni, & octenni puella facit mentionem, quæ in mensibus laborabat; ego quidem aliam vidi no-

Menses quo tempore desinant.

4. obs. 23.

di novem annorum, quæ fluxu uteri vexabatur fœdo,& ſanioſo, non tamen menſtruo,ſed continuo,Porro à 45. rarò fœminas naturaliter fœcundas eſſe contingit, (naturaliter dixi, quoniam divinâ virtute multa in ſacrâ paginâ reperies, quæ quoniam ſupra naturæ vires facta ſunt,nec ſub medicam,nec ſub philoſophicam cadunt contemplationem)nam etſi principium & finis mulieribus recipiendæ, & viris præbendæ prolis eſt menſtruorum, & ſeminis emiſſio, non tamen cum incipiunt, ſtatim prolifica ſunt,neque cum deſinunt,quia in utroque tempore pauciora, & infirmiora contingunt,in ſenioribus, quia ſufficiens calor in corporibus amplius non reperitur, imo oſſa incipiunt dureſcere,atque humido carere radicali: neque imbecillus calor jam conficit ſanguinem niſi admodum pituitoſum, deniq; expultrix ad uterum facultas valde languet ob ipſius nativi caloris imbecillitatem: in junioribus vero,quę cauſa ſit,cur generationis illa principia ſint imbecilla,diſſidium eſt,quidam caloris paucitatem fœtui efformando in illa ætate impedimento eſſe arbitrantur,qui tamen ab Hipp.deſciſcere videntur,dicente:*qui creſcunt plurimum habent caloris innati*,quid autem illi de intenſivo atq; extenſivo calore comminiſcantur in promptu eſt, illum juvenibus,hunc pueris tribuentes,quòd plures in his reperiantur partes calidæ, utpote quibus ne os quidem multi caloris expers ſit: juvenibus autem pauciores,ſed acriori præditæ calore, ac vehementiori:quæ tñ vim argumenti non infringunt,quoniam ſuavis ille, qualem eſſe affirmat Galen. puerorum calor,& à primordiis generationis proximè deductum,atq; benignum ad generationem potius facere debuiſſet. Hanc charybdin vitare cupiens Mercurialis in ſcyllam incidit, exiſtimans,in ſecundo ſeptenario corpora eſſe valde calida,ita ut vehementer conſumens calor,nil quicquam ſupereſſe ſinat,poſt ſecundum vero remiſſo calore, materiam ſupereſſe atq; excludi,ſed non advertit ſpiritum,& ſanguinem, quæ præcipua appellantur caloris ſubſtantia, quod in iis nativus calor inhabitet, in juvenibus copioſa reperiri, eorundemque calorem non intenſiorem, & acriorem ſolummodò eſſe, ſed à puerorum calore non abſimilem, convenit enim in eo citato, atq; ubiq; Galenus,quod calor puerorum atq; juvenum ejuſdem ordinis exiſtat; Non igitur exuperantia, & defectus caloris cauſa eſt, cur junioribus generationis principia ſint invalida,ſed operum naturæ firmiſſimus ordo,à quo fit,ut ipſa toto ferè adoleſcentiæ tempore corporis in-

An caloris inopia ſit cauſa cur juniores nō concipiant.

1. Aphoriſ.

ris incremento incumbens, minus adhuc generationi intenta sit; quare miror præstantes viros, quem pulverem ob oculos effusum habuerint, qui ad hãc, vel pueris perspicuam rationem, animum non intenderint: sed ne à proposito digrediamur, colliges ex dictis, eis, qui uxorem ducunt prolis suscipiẽdæ gratiâ, ab extremis ętatibus cavendum esse, quia infœcundę sunt, qui autẽ eam suscipiunt ne urantur ferè ad extremum usq; senium fœminas Venerem amplecti sciant. Dividit Arist. menstruam purgationem in albam & rubram; illam fœmellis, hanc perfectis jam fœminis propriam esse dicit: nam si sanguis probè concoctus est, ruber erit, si crudus, albus: sicuti in parvis puellis, & iis præsertim quæ cibo utũtur humidiori, ac crudiori qui, si frequenter & immodicè procedat, puellam extenuat, & incrementũm prohibet. Cæterũ huic Arist. sententiæ cõtrarius videtur Hip. 2. *de morb. mul.* dicens, *fluxus albus in senioribus mulieribus magis fit, quam in junioribus fluxus, fulvus in utrisq́, fluxus ruber in junioribus*, quâ quidem sententiâ ductus Baptista Mont. lib. *de uterin. affect.* credit virginibus alba menstrua nunquam contingere, & si accidant, puellam concubuisse ac virginem non esse; addit auctoritati rationem. quia, inquit, in illis non ea est latitudo viarum, per quã possit pituitosus crassusq; humor expurgari. Verum non video, cur temerè sint condemnandæ, cũm experientiâ constet, honestissimas virgines, & haud dubiæ pudicitiæ juvenculas albâ destillatione sæpè vexari, quâ quidem vel contabescunt: vel ingratè degunt, easdemq; aliquando excernere calculũ pituitoso humore multo crassiorem, quod quidem Hip. innuit cit. loco, quoniam iisdem hunc fluxum non denegat, sed seniorib. frequentius fieri dicit, ex quibus hoc solum Montan. merito deducere potuisset, fluxũ illum album, qui fœminis contingit, pituitosum magis esse, & depravati humoris, qui verò virginib. serosiore, & incocti sanguinis quod & Hip. insinuâsse constat, & Arist. quasi ejus Paraphrast. apertiùs explicuisse citato, ac exemplo illius puellæ, quam hoc malo laborare vidisse superius diximus, probatur facile, ideoq; quæ alba vocantur mẽstrua, parvis adhuc puellis provenire dixit Arist. *de gener. animal.* Porro neq; etiam determinatum durationis tempus videtur habere menstruâ purgatio, nam quibusdam biduo, aut triduo tantum terminatur, quod etiam spatium Hippoc. tempore, rarò excedebat, aliis ad sex, septemvè dies protrahitur, quod præcipue accidit eis, quæ genio nimis indulgent, & in otio vivunt, venosævè sunt,

1. de gen. anim. 20.

Duplex purgatio menstrua.

Menstrua alba quibus

Lib. 4. c. 2.

Menstruorũ duratio.

ſunt,hūmidæ,ac magnum hepar habentes, ac ut uno verbo dicam, iis quibus citius apparere menſtruam purgationem ſuperiùs dictum eſt, quibus etiam uterī ſtrangulatio faciliùs contingit atque frequentiùs ex immodicis retentis menſtruis,donec erumpant,

Menſtrua purgatio morboſa.

Quamdiu menſes fluūt laborant fœminæ.

quæ verò ab his deficit purgatio aut excedit, morboſa judicatur,niſi quod feliciores cenſentur fœminæ, quibus affatim, & brevi tempore profluit, dummodo juſta ſit quantitas, quàm quibus paulatim, & in longum tempus protrahitur, quia quamdiu fluit humor;omnes laborant, & habent corporis gravitatem,floridumque colorem magna ex parte amittunt.

Quantitas menſtruorū.

Sed quænam illa fuerit juſta hujus ſanguinis quantitas atque menſura? Hipp.1.*morb.mul.*affirmat, moderatos eſſe menſes, prodeuntes in muliere ſana, ſi ad duas heminas Atticas quæ libris noſtris propemodum ſunt æquales ſecedant,aut paulò plures,vel pauciores.

Cauſa uberioris ſanguinis menſtrui aut parcioris.

Quà in re conſiderandum eſt,multa eſſe quæ faciunt,ut menſes largius, & frequentius,aut contrà,rariùs & parcius fluant; plures enim & frequentiores illis proveniunt,quibus diutiùs durare ſuperiùs diximus: quibus etiam ſomnus longior,aër pluvioſus,& auſtrinus,ac iis, quæ modicis frictionibus & balneis utuntur, quæque juvenes ſunt ac debiles, ſi modo impinguante victu ſaginentur, & Veneri aſſueſcant, ac in vere aut æſtate ſint conſtitutæ,quia tunc ſanguis magis in corpore redundat, ipſiusque motus à natura fieri ſolet. A contrariis vero cauſis rariores, & pauciores fiunt;præſertim ſi craſſus ſit ſanguis, lentus, aut mulieres calidiores ſiccioresque,in quibus ſuperfluitas ferè omnis abſumitur;fiunt etiam pauci menſes illis,quæ febre diuturnâ corripiuntur, aut ſanguinis per alias partes evacuatio contingit;ut per nares, ſedem, gulam, aſperam arteriam,inguina, aut per venam à medico ſectam, vel aliter diviſam,vel ſi alia larga fiat evacuatio per ſudorem,alvi fluorem,puris vomicam,per vomitum,ſputum,aut urinarium meatum,vel per ruborem alicujus partis, aut per effloreſcentias, & puſtulas; corpulentis inſuper mulieribus multum ſanguinis in corporis alimentū tranſit, & in coitu candidæ plus evaporant, quam fuſcæ; parciores igitur illis hâc ratione menſes fiūnt,præſertim ſi adſit labor,cura,aut triſtitia;

Lib.7. c.5. lib.16. c.51

Corpulentæ mulieres quæ dicantur.

corpulentas vero cum Aetio appellamus,quæ planè viriles ſunt,fuſcæ, compactæ,robuſtæ, piloſæ, venoſæ,lumbis & natibus ampliores, humeris latiores,quæ etiam quadratæ dicuntur; quippe hæ, etſi plurimum ſanguinem generant, eundem tamen in corpus abſumunt & pilorum genera-

nerationem, si præsertim victu utantur parciore & sicciore: Pauci etiam menses proveniunt iis, quæ naturâ sunt admodum obesæ, quia venas habent angustas, paucum sanguinem continentes, & qui in adipe fere absumitur, ob idque rarò nec nisi imbecillos fœtus concipiunt; hæ causæ sunt à quibus intra sanitatis limites uberiores vel parciores fieri menses contingit, quæ quantò plures conjungentur, tantò etiam copiosiores, vel parciores erunt, quâ etiam in re multum consuetudini tribuendum, ut si hâc vel illa quantitate purgari soleat mulier, si anteà morbosa erat ob nimiam vel paucam quantitatem, & nunc mutatione factâ ad salubriorem statum transmutetur, quod optimum erit: cum itaque tot sint, à quibus possit immutari sanguinis mensura, à conferentiâ potius, ac tolerantiâ, quàm à copiâ metiendam esse dicimus. A quibus autem causis detineantur aut immodici fiant menses præter naturam, posteà, Deo bene juvante, investigandum suo loco erit, nunc de colore perscrutemur, de quo jam supra prodidimus, oportere, ut sit sanguis veluti à victimâ recenter jugulatâ procedens, in modo etiam exeundi medium tenere oportet, ita ut neque confertim nimis fiat, quia periculosum existit, neque admodum lentè, & guttatim, quia hoc commune omnibus est, ut quamdiu fluxerint menses aliquâ molestia afficiantur, præsertim si in qualitate mordacitatem aut calorem participent. Ex dictis planum fit, illam esse esse naturalem menstruorum excretionem, quæ quatuor potissimum conditionibus donata fuerit: Prima, ut servet periodos suas naturales, id est, ut singulis mensibus excernatur, quando vero seriùs vel temporiùs prorumpit, periodus naturalis non dicitur: Secunda, ut duret debito tempore, tribus nimirum vel quatuor diebus, quem terminum si citra tolerantiam pertranseat, non est naturalis: Tertia, ut sit in debita quantitate, id est, ad duas ferme cotylas Atticas, pendit autem cotyla uncias novem, ita sit oportet tota mensura octodecim unciarum: Quarta, ut præter quantitatem sit etiam naturalis color, ac substantia sanguinis, id est, neque admodum subtilis, & tenuis, neque crassa aut viscida; quin etiam odor nullus esse oportet, quia sanguis optimus expers est odoris. Quod igitur menstruum his præditum fuerit conditionibus, naturale erit, quantò vero per plures ab hac perfectione defecerit, tantò plura suboriantur mala necessum est. Illud præterea silendum non fuit, menstruam purgationem ad ætatis usque vigorem augeri, floren-

Vnde metienda sanguinis menstrui copia.

Color menstruorum.

Exeundi modus.

Menstruorũ naturalis excretio quatuor conditiones habet.

Menstrui substantia.

Odor.

Seniorum menses quales.

Mulieres quæ probè purgantur, immuniores à morbis sunt.

florente ætate æqualem perseverare, parumvè auctam, aut diminutam, declinante vero paulatim minui, donec omnino desinat, & rursus, ut admodum puellis sanies tantùm fluit aut serosus sanguis, sed copiosior, ita senioribus crassum, nigrum, paucumque exire, & facile concrescentem, ætate mediâ medium tenere. Quæ insuper mulieres pro multitudine sanguinis menstrui tempestivè purgantur, cæteris à morbis immuniores, fœcundiores, castioresq; vivunt, quibus autem parciùs fluunt, his imbecillitas, salacitas, infœcunditus, aut concipiendi ineptitudo contingit; Adhæc paucis mulieribus varices, aut profusio sanguinis narium accidit, neq; etiam hæmorrhoides, nisi iis, quæ sæpiùs & cum difficultate pepererunt, quia quæ viris per has partes prodeunt excrementa, fœminis per menses excernuntur; quamobrem si probè repurgentur, cæteris sanguineis morbis minùs quam viri infestari compertum est.

Sanguineis morbis mulieres quam viri minus infestantur

Menstruum sanguinem natura sua calidiorem non esse virili: & qua ratione fœmina absq; vel ante mensium præsentiam possit concipere.

Cap. XIII.

Contr. agitur.

Parmenides & Demetrius ut auctor est Arist. 2. *de part. animal.* mulieres viris esse calidiores existimârunt, quod etiam plerisq; aliis placuit, copia sanguinis ductis, quâ menstrua fiunt, cui sententiæ patrocinari videtur Hippocrates sive Polybius sive quis alius fuerit autor primi libri *de morb. mul.* sub his verbis; *habet enim* inquit, *mulier sanguinem calidiorem, & propterea calidior est quam vir*: Macrobius etiam idē omnino sentit, ita scribens; *neq; hoc tacebo, quod cum calor semper generationis causa sit, fœminæ ideo celerius, quam viri fiunt idoneæ ad generandum, quia calent amplius.* Hujusce autem rei indicium esse putant, quod quædam mulieres quibusdam viris proceriores sunt, imo omnes ferè citiùs ad incrementum veniunt, accretio autem a nativa fit caliditate, qui enim crescunt, plurimum caloris nativi habere Hipp. dixerat, superiori capite cit. sententia; Addunt autem audaciam & iracundiam à calore provenire plurimas vero mulieres viris esse iracundiores; quin etiam in ge-

Accretio à calore fit.

in genere rapacium avium fœmellas maribus præpollore, & fortiores esse & ad quærendũ alimentũ ac repellendas injurias promptiores, & venatorũ omnium summus est consensus, leænã quoq; leone esse ferociorem & ursam urso. Quæ tamen omnia infirmiora sunt, quam ut sanæ mentis quemquã eo impellant, ut dubitet de exuperantiâ nativi caloris in maribus, in quibus procul dubio cæteris partib. semper excellit, ut auctor est Hipp. *1. de Diæta*, cui summis assensionibus omnes adhærent tum medici, cum etiam Philosophi; sed videamus, quæ sit adversariorum tam firma, constansq; ratio; Mulieres dicunt menstruis abundare idq; non alia de causa, nisi quia, cùm vehementer calidæ sint, sanguinẽ gignunt acrem, & fervidũ, qui ubi exerescit, acrimonia suâ irritat ad excretionem; Hęc tamen si paululum invertantur, facilè in ipsos argumentum torquebitur, nam in fœmina redundat quidem sanguis, sed non propter vehementiam, imò propter inertiam caloris, qui superfluum discutere non potens, in menstruam purgationem convertit: ideo n. frigidiorem concessit natura fœminis temperaturam, quò plus appeterent, quam concoquerent, ut fœtui superesset alimentũ, auctâ vero sanguinis quantitate, non nisi ex accidenti incrementum capit nativus calor, imò muliebris sanguis ex se frigidior, non antequã in uteri vasis ad periodicã asservetur excretionem, ex suppressione incalescit, & sanguis ipse & corpus universum, quãdiu n. uteri venarum oscula minus patent, ex remorato sanguine incalescit uterus, & reliquo corpori calorem immittit, ut lib. *de nat. puer.* auctor est Hipp. tantoq; majorem, quantò propinquius instat menstruorum tempus, ut in iis fœminis videre est, quibus per id temporis, & manuũ, & pedum plantæ, perinde ac febrientium, calent. Hinc illud est, quod pleriq; affirmant sanguinis virilis parvam quantitatem nutriendo augendoq; efficaciorem esse, quam muliebris multò majorem, quia ille perfectior est, magis coctus, elaboratus, & majori spirituum copiâ refertus, quo fit, ut quidquid ingesserint in corporis alimentum facile convertant, superfluum per insensilem transpirationem facilius digerant atq; discutiant. Locum verò primi *morb. mul.* quidam ab Hippocrat. operibus exterminandum esse censent, imò propterea existimant totum librum non Hippoc. esse sed alicujus sectatoris Democriti, aut Parmenidis, quia in eo hæc virorum sententia reperiatur, Hippocrat. placitis planè adversa; alii per calidiorem sanguinem legunt ibi corruptiorem, & putredinosiorem, sed neque hoc placet, quia sequentibus Hippocratis verbis pa-

Positio.

Fœmina plus appetit quam concoquit.

Calor pedũ & manuũ fœminis unde.

Sanguis viri perfectior & plus nutriens.

rum quadrat, & quia fœminarum sanguinem incorruptum, & ex se minimè putredinosum esse, jam superius accuratius retulimus, neque illud vim teli propulsat, nam etsi donemus Hippoc. lib. non esse, omnes tamen in eo conveniunt, ut saltem vel à Thessalo ejus filio vel à Polybio discipulo conscriptus fuerit, qui sanè viri sui temporis magni nominis medici extiterunt, & non solum discipuli verum etiam Hippocraticæ doctrinæ disertissimi assertores, quorum propterea dicta amicè potius interpretanda, quam temerè rejicienda putamus, atque ideo mendum ibi subesse arbitramur, & per calidiorem uberiorem potius legendum, quæ sanè lectio toti seriei convenientissima est, imo ex eadem apertissimè colligitur, addit enim illico autor hæc verba; *Si vero amplior accedens sanguis cesserit, dolor non fit à sanguine neq; calor*, ac si dixisset, habet mulier sanguinem abundantiorem, ac propterea ex accidēti calidior est, quam vir, si vero copia sanguinis cesserit, quia residuũ ex se admodum non est calidum, dolor à sanguine non fit neque calor quippe, ut suprà jam prodidimus, mulier quæ ordinatas habet mensiũ purgationes, sanguineis morbis min⁹ affligitur, quorũ soboles est dolor & calor, quam esse omnino congruam & à nemine (quod sciam) animadversam hujus loci lectionem asseveranter confirmo, & ab omnibus recte sentientibus approbandam iri confido. Hæc cum ita sint, nihil tamen prohibet fœminam aliquam aliquo viro fieri calidiorem, sunt enim quædam viragines, quæ firmissimos habent artus, neque plus viris sunt excrementosæ, quis enim dubitet biliosam fœminam pituitoso mare calidiorem esse, iracundiorem, potentiorem, ac promptiorem? rapaces vero aves igneo calore præditæ sunt, vehementi, ac sicco, qui in fœminâ frigiditate, & humiditate attemperatus ad operationes obeundas commodior redditur, in mare vero auctus igneus ille calor immodicâ sua intemperie debilitat ac operationibus officit, ut plurimum tamen imò ferè semper testibus ac membris genitalibus fœminæ maribus frigidiores existunt, præsertim in humana specie, mulier enim quantumvis calidissima tamen secundum illas partes frigidissimo viro est frigidior; quod si citiùs ad incrementi statum perveniunt fœminæ, minus tamen crescunt, atque illud propter humiditatem temperamenti fit, quæ magis cedit atque extenditur; hoc propter caloris penuriam, proindeque minores habent ætates, & breviores periodos, quæ etiam causa est, cur mulierum corpora candidiora sint, molliora, glabra magis, ac

Hipp. locus restituitur & enarratur.

Fœmina aliqua viro aliquo calidior esse potest

Rapacium avium temperatura.

gis, ac

gis, ac levore perpolita præter caput ac verticem, in quo capilli affatim erumpunt, quia vapores in sublime affluenter assiliunt, in cæteris vero partibus pilis nudata cutis est, quod humor calorem superet; illis enim usu venit quod in solo palustri, & uliginoso, in quo ob immodicam humiditatem nulli nascuntur frutices, nec virescunt gramina: ubi enim humiditas affluentior est, impotentior redditur calor ac minus efficax, quam ut humorem in crines elaborare possit, præterquam in capite ubi capilli ob humiditatem longiores nascuntur quam in maribus, & in abditis partibus iis, quæ fratrare virique congressum optare incipiunt.

Mulier toto corpore depilis cur in capite longiores habeat crines.

Cæterum mulierem ambidextram non fieri scribit Hipp. ratio est quia non mediocris, sed qui supra communem hominum statum sanguine & spiritu pollet ambidexter nascitur, qualem in lib. Judicum Aoth inclitum filium Gera fuisse legimus, qui, ut in sacris literis est, utraque manu pro dextrâ utebatur: cùm igitur mulier etsi calidissima ad illum caloris gradum venire non possit, ambidextram non vidit, Aponensis tamen se vidisse memorat, sed insuper non calvescere mulieres neque Eunuchos scribunt Hippoc. Galenus, Aristoteles & Plinius, ut antea diximus, propter temperaturæ frigiditatem, tametsi Albertus Magnus libr. *de animal* & Argent. *in libr. artis medicæ* falsum id putant, exemplo vetularum quæ nudatum habeant caput, & alieno crine tectum, imo Albert. duas vidisse testatur: Insuper neq; podagra mulierem laborare, nisi menstrua deficiant, idem Hippoc. scribit, quanquam enim omnia, quæ ad id faciũt, in eâ videantur concurrere, imbecillitas articulorum, crapula, & Venus: tamen duo posteriora imbecillius, paucum enim semen edit, ideo Venere minus exsolvitur, rariusque crapulâ oneratur, nec sicci adeo sunt ejus articuli, quæ quidem siccitas ad articulorum enervationem facit: sed & mensibus expurgatur, ideo humores non adeo superabundant. Cæterum hoc olim verum esse potuit, ubi tamen non omnino menstrua defecissent, quia parva delicta superioris ætatis mulieres committebant, nunc tamen ob eorum magnitudinè nonnullę podagrâ laborare visæ sunt, antequã menses deficiant. At dices, si menstruus sanguis profluit, quia non potest confici, & in membra converti, cur mulieres pinguiores viris apparent, potius enim emaciari debuissent debito privatæ nutrimento? Respondeo, mulieres etsi totum alimentum non perficiant, atque assimilent, assimilare tamen, quantum sat est, ad restaurandum deperditum, & ad augmentum pinguedinis, quæ pin-

7. Aph. 43. Mulier raro ambidextra.

12. Proble. 6 Aph. 28. Arist. 5. de gen. anim. 3 Pl. 11. c. 37. Al. 19. c. 6. Arg. lib. 2. Mulier & eunuchus non calvescit, neque podagra laborat.

Obiectio.

Solutio.

quæ pinguedo augetur propter adipoſam mulieris humiditatem facilè concreſcentem, non quidem à frigiditate poſitiva, ſed à moderato calore: Facit enim, ut mulieres menſtrua habeant, & obeſiores ſint, non multitudo caloris generantis, ſed paucitas caloris diſcutientis. Si rurſus interroges, cur natura non quotidie excernit paulatim hunc ſanguinem, quod facilius videretur, & mulieribus minus operoſum? rationem reddimus, quia ſi ſingulis diebus purgatio illa fieret, conceptionem procul dubio prohiberet, nam unà cum ſanguine ſemen ob uteri lubricitatem prolaberetur; mulier præterea univerſam vitam cum tædio atque moleſtia tranſigeret, adhæc ſordidum atque abominabile viris foret, cum hujuſmodi mulieribus Venerem exercere, quibus uterus tali excremento madeſceret. Superius quidem retulimus, nubiles, & ad generandum aptas eſſe mulieres, poſtquam menſtruæ purgationes eis contingunt, quod placitum occaſionem nobis nunc ſuggerit, ut antequam huic de menſtruo tractationi finem imponamus, prius vocemus in examen, fieri nè poſſit, ut fœmina concipiat citra menſtruorum profluvium; dubitandi ratio eſt, quia ſi menſtrua purgatio in fœtus uſum à natura potiſſimum dirigitur, cum deeſt, fœtus fieri non poteſt, quia deficit ea ſanguinis copia, quæ fœtui alimentum futura erat: Ad quam tamen dubitationem, ne multis lectorem remoremur, non menſtruantem mulierem dupliciter concipere poſſe dicimus; uno modo, quia, ut auctor eſt Ariſtoteles, fœmina natu grandior menſibus carere poteſt, cui nihilominus tantum ſanguinis in uteri vaſa coacervetur, quantum iis, quæ purgantur, poſt purgationem reſtare ſolet, quâ etiam ratione, quæ pepererunt, ſive lactârunt, ſive non, concipere poſſunt, priuſquam menſtrua purgatio recurrat; ſed prioribus illud raro contingit, quia mulieres illæ neque habent debitam ſanguinis quantitatem in vaſis, neque ora vaſorum patentia. Altero modo concipere poſſunt juvenculæ, quibus nondum menſes fluxerunt, ſi paulo ante debitum menſtruationis tempus à viro compreſſæ ſint: Jam enim in iis aſſervata erat debita ſanguinis quantitas, quæ conceptui nutriendo abundantiſſimè ſuppeteret. Sed enim nonnullæ, dum profluunt menſes, concipiunt, poſtea concipere nequeunt, quibus nimirum uteri os ſtatim à purgatione comprimitur; ſunt inſuper, quibus prægnantibus menſtrua uſque

Fœmina citra menſtruorum profluvium an poſſit concipere.

Dupliciter non menſtruantem mulierem poſſe concipere.

Mulieres aliqua non concipiunt niſi fluentibus menſtruis.

ad po-

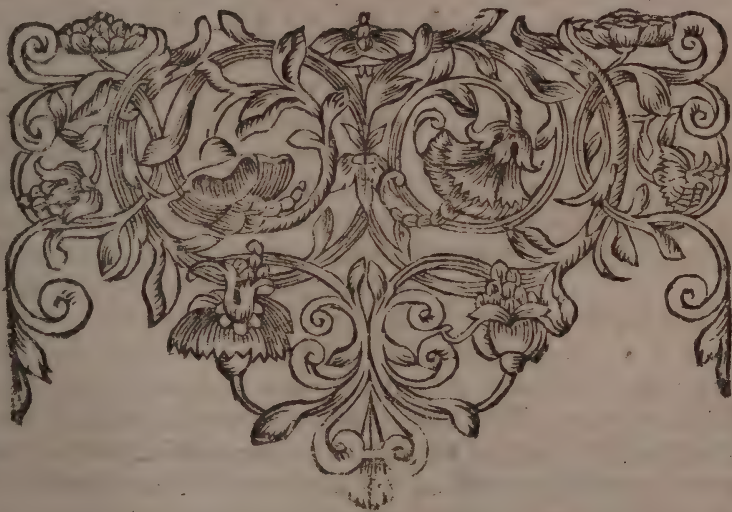
ad poſtremum geſtationis tempus proveniant, ſed hæ utplurimum parvos pariunt fœtus, aut invalidos, & minus vitales, niſi admodum ſanguineæ fuerint; deniquæ viſæ etiam ſunt, quæ ad juſtum tempus fœtum geſtare non poterant, niſi præter has evacuationes per ſectionem quoque venæ cubiti ſanguinem minuerent, à cujus copiâ fœtus alioqui ſuffocabatur, ſicuti nos contingere vidimus illuſtri D. Joannæ Villæ Francæ Comitiſſæ, ac dominæ inſulæ ſancti Michaelis; multis præterea nutricibus, quæ valde ſanguineæ ſunt & victu utuntur pleniori, quamdiu lactant, menſes etiam procedunt, ſed hæc omnia perpaucis, & rarò accidunt, quæ verò magna ex parte fiunt, maxime ſunt ſecundum naturam.

Prægnantibus menſtrua fluunt aliquando.

Prægnantibus venam incidere ſæpe oportet.

Menſes nutricibus & lactantibus nonnunquã fluunt.

FINIS LIBRI SECUNDI.

RODERICI à CASTRO LUSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS

De natura Mulierum

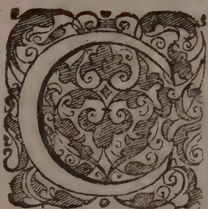
LIBER TERTIUS

De Coitu, & conceptu.

Quid coitus, & quibus de causis excitetur.

CAPUT I.

Propagationis desiderium.

Unctis animalibus, ut superius jam commemoravimus, ingenitum à natura est sui propagandi desiderium, ideo concipiendi organa feminisq; genitalis proferendi animantibus natura dedit, ipsisque genitalibus mirificam procreādi virtutem, & ineffabilem quendam concumbendi appetitum, cui eximiæ delectationis voluptatisque illecebras copulavit, ut blando hoc naturæ stimulo in Venerem prona generis propagandi causa forent, quo nullum animalis genus deficeret. Hanc maris, & fœminæ conjunctionem ex communi sese copulandi desiderio concubitum atque congressum nuncupamus: Coitus aliis dicitur, Venus, res Venerea, sive Venereus amplexus; de quo nobis in priori hujus libri parte futura indagatio est, quænam ejus causa sit? cur mas & fœmina alter alterius conjunctionem desideret? unde proveniat voluptas, quæ cum illa conjuncta est? cur tanta percipiatur? & num major fœminæ quam viro contingat? quisnam sit illius finis? cui ætati, temperamento, atque naturæ magis conveniat? quis modus tenendus, ut fœcundus con-

Concubitus

dus congreſſus ſit? quæve ſalubris congrediendi ratio? Hæc omnia ut accuratius percipiantur, ſcire inprimis licet, quatuor eſſe ad fœcundum coitum neceſſaria inter ſe invicem coordinata. Primum ſalacitas eſt ſive appetitus ad Venerem: 2. ſeminis copia. 3. protuberatio partium in fœminis, erectio membri in viris: 4. & ultimum fœcunditas. Porro excitatur appetitus duplicis illius humoris, prolifici, & ſeroſi titillatu, qui ad ſui excretionem turgens in vaſis animal vehementer impellit, præſertim ætate florente, & virtute valida; quippe continetur in locellis muliebribus, & virorum partibus genitalibus ſeroſa quædam humiditas (ut ſupra jam dictum eſt) acris & mordax, quæ motu ſuo ad uſum & delectationem opidò excitare potis eſt; perinde ac iis, quibus ſub cute acris & mordax ſuccus deliteſcens ad ſcalptum ſtimulat, & vellicatu pungit, motuq; ſuo ac pruritu ſcalpendi excitat deſiderium: quâ planè ratione humor ille copia redundans, naturâ acris, & pungens, ſpiritu multo calidoq; refertus, ad ſui excretionem animal provocat, quo ſanè in motu ob jucundum titillatum, blandumque genitalium partium ſenſum mira naſcitur ad concumbendum tentigo, & incredibilis voluptas: hinc ſuaviſſima res cenſetur concubitus, in eoq; corpus geſtit univerſum, aut quòd (ut in problematis Ariſt. eſt auctor) è toto corpore ſemen profluit, aut quia per eam partem ſe promit, in quam meatus omnes venæque applicantur, multò cute ſenſibiliores, adde ſeminis celerem expulſionem, à quâ fit ſubitus reditus ad naturalem ſtatum, quem Galenus *1. de cauſis ſympt.* maxime voluptuoſum eſſe cenſet; his accedit, quod partes in eo actu propriam deprehendunt perfectionem, quâ anteà privatæ erant, quod maximam etiam parit voluptatem: & multo majorem in expulſione ſeminis, quam in expulſione cæterorum excrementorum, quia materia eſt temperata, & unitur membris temperatis, ſicuti conveniens convenienti: quæ quidem omnia ſapientiſſima natura ex induſtriâ machinata eſt, ut propagandi generis cauſa prona in Venerem animalia ultro ferrentur, ne faſtidio ſuperveniente periret animalium generatio: Ut enim Ovidius cecinit:

Quid creat omne genus volucrum niſi blanda voluptas?
Nec coëunt pecudes, ni levis adſit amor.

Quatuor neceſſaria ad fœcundum coitū.
Salacitas ſive appetitus concumbendi unde.
Salivalis humoris natura.
Voluptas unde.
In coitu univerſum corpus geſtit.
Reditus ad naturalem ſtatum voluptuoſus eſt.
Natura induſtria.

Quibus adhuc favet pinguedo, & unctura ſeminis, per quam membra ad propriam veniunt integritatem; ac denique motus ſpiritus, qui per omnia interiora diſcurrit, & intima ſubtiliter tangens corpus exten-

Seminis unctura & pinguedo.

Protuberatio partiũ.

extendit ac oſcitare facit. Cauſa vero erectionis aut protuberationis partium eſt valida imaginandi vis, quæ cogit cor impellere ſpiritum flatuoſum, & caliditas renum validorum, & pinguium, trahentium, &

Seminis fœcunditas unde.

tranſmittentium: De ſemine, & quid illud ad generationem conferat, fuſiùs jam ſupra explicatum eſt: Fœcunditatem efficiant ea, quæ etiã appetitum augent ſpiritus, humor & ventoſitas, quorum (ſi fides Conſtantino ſit adhibenda) appetitus ab hepate potiſſimum eſt, ſpiritus à

Cauſa cur mas & fæmina alter alterius opem requirat.

corde, ventoſitas à calore humidum diſſolvente, & ad membra genitalia dirigente, humor à cerebro (ut quidam ajunt) ſed nos aliter cenſemus, hunc potius à toto promanare. His ita conſtitutis, ſi in memoriã adducas, quæ 1. c. primi libri hujus operis tradidimus, facile perſpicies, quænam ſit cauſa cur fœmina marem tantopere deſideret, & alter al-

Vterq; principium generationis incompletũ continet.

Prima ratio ex diſsidio partium

terius ope ad congreſſum indigeat, quia nimirum uterq; generationem appetit, & ſui perpetuitatem, uterq; etiam motum, & originem generationis in ſe continet, neq; tamen poteſt alter ſine altero generare, quia mas in alio gignit, fœmina in ſeipſa, ideo non facultate duntaxat, ſed partibus corporis quibuſdam diſſident, quæ quidem illi ad ſemen emittendum inſunt, huic ad recipiendum, & alendum fœtum. Fuit igitur convenientiſſimum, ad procreationem partes aliquot eſſe accõmodatas, eaſq; inter ſe diverſas, quibus mas à fœmina differret; nam ſi de toto animali mas, & fœmina dicitur, non tamen quâvis ſua parte potentiâq; idem mas, & fœmina eſt, ſed certa quadam virtute, & parte,

1. de gen. animal, 2.

ut docta eſt Ariſt. ſententia; haud immerito Empedocles dixiſſe videtur, maris & fœminæ quaſi ſymbolum eſſe, totum verò à neutro proficiſci, neq; ex utroq; eadem ſecedere, ſi quando enim generatio fieri debet, commiſceantur coeantq; neceſſum eſt, ut ex ambobus ſic copulatis unum tandem animal fiat: Ut enim ſacræ teſtantur literæ, *erunt duo in carne una*, ideoq; ibi fœmina adjutorium viri ſimile à divino vate

Secunda ratio à principio effectivo.

Tertia cauſa.

nuncupatur. Altera etiam cauſa eſt, cur alter alterius opem requirat, quòd cum uterq; habeat incompletum principium effectivum, neceſſum omnino fuit, fœminam cum viro convenire, ut quidquid uni deeſſet, alter ſubminiſtraret. Tertia & ultima cauſa eſt, quia oportuit ab utroq; parente materiam immitti, in qua amborum vis ac poteſtas contineretur, & tanquam confluentibus principiorum, & facultatum igniculis tertium quippiam inde gigneretur.

Dub. Vir an fæ

Sed vir an fœmina in coitu magis delectetur, quærunt noſtri ſeculi ple-

plerique, & quæsitum jam olim fuerat Tyresiâ arbitro, qui quidem fœminis majorem voluptatem adjudicaverat, considerans fortassis ipsam diutius immorari, ac ut auctor est Avicenna, tres in coitu percipere delectationes, primam cum projicit proprium semen, & tunc toties delectari, quoties projicit. 2. deglutiendo virile semen. 3. cum matrix commovetur; quæ tametsi ita sint, sanior videtur illorum opinio, qui putant virum majorem percipere delectationem, quoniam ex prima conformatione calidior est, proinde latiores habet vias, & in coitu moratur minùs, quia plerumque citius effundit, imo (ut scribit lib. *de genit.* Hipp.) derepente secernit fortiori agitatione, ac turbatione, quam mulieres, quæ etsi longiori tempore delectentur, non tamen ab intensiori voluptate id fit, sed quia propter viarum structuram lentiùs emittunt, imò nonnunquam omninò emittere nequeunt, quod eisdem vehementem, & difficilem irritationem indit, ac multis imponit, existimantibus à calore id fieri, cum potius ideo contingat, quia cum viri citius emittant, destituuntur ipsæ re inconfectâ; quod non aliter evenit, quam dum in flammam vinum infunderet, primo n. contingit flammam exilire, & per modicum tempus augeri ad vini infusionem, postmodum desinere. Quin etiam vehementia delectationis mares excedere, indicio est maxima virorum exsolutio, quæ non nisi à voluptate fit, dissertante Galeno: ad hoc ejaculatum à mare semen copiosius, & crassius, ac calidius, & tantò per plures involutiones velocius exiens, quanto expultrix virorum quam fœminarum validior est: Quæ causa censetur, cur in fœminâ habeatur libido criminosior, & minus excusabilis, quia minus intensè oblectantur; est & alia hujusce rei non infima ratio, quòd quia mulieres alia virtutum gloria non adeo præstant, nec ad præclara alia facta aptæ videantur, cùm igitur ejus potissima, ac propria operatio sit, procreatio prolis, quæ vaga Venere præpeditur, ut pudore, atque infamiæ timore, hanc maximè conservarent, ideo leges humanæ dedecus & infamiam, natura vero verecundiam fœminis ingeneravit, quæ custos esset atque tutela pudicitiæ, ut quæ alias virtutes nequeunt exercere, & quibus earum defectus facile condonatur, hanc omnium pulcherrimam omni molimine, industria, & circumspectione tuerentur.

mina in coitu magis oblectetur.

In coitu fœmina tres percipit delectationes.

Positio.

Fœmina longiori tempore, viri intensiori voluptate delectantur.

Similitudo.

1. de sem. 7.

Semen viri copiosius & crassius.

In fœmina libido criminosior, & minus excusabilis.

Coitus

Coitus finis, & quod sola prægnans mulier virum admittat.

Caput II.

SI quæreres ab Epicuro viro alioqui modestissimo, atque optimo, & sui temporis philosopho summo, ecquisnam esset coitus usus in sanitate? nullum profectò responderet; neque is suâ destituebatur ratione, quia existimabat, Veneris etiam moderato usu, & corporis & animi vires labefactari: Et haud multum ab hac opinione diversus fuerat Pythagoras, qui interrogatus, quando congrediendum cum fœmina foret? cum voles, inquit, teipso fieri debilior. Diogenes Cynicus in eâ fuit sententiâ, ut crederet, modestis hominibus Venere utendum esse, non ob copulatam illi voluptatem, sed ut noxam vitarent, quæ à retento semine nasci solet, ut de eo scribit Galenus, ubi in eandem sententiam inclinat. Aliis præsertimque mulierculis ac sensualibus, libidinosisque hominibus videtur Venerei coitus oblectamentum à natura mortalibus datum, ad humanæ vitæ miserias, voluptatis illius tanquam blandimentis leniendas, demulcendasque. Verumenimverò moderatæ Veneris salutarem sæpissimè esse usum, & suadet ratio, & docet in arte medica Galenus, & nos jamjam demonstrabimus, non tamen in illum potissimum finem, quem voluptuarii, & in Venerem putres homines putant, neque solum ad depellendum nocumentum humanæ speciei, de quâ agimus, sed ad sobolis potius propagationem, & sui conservationem coitus fuisse concessus videtur; cui tamen insignes illecebras, ac superflui excernendi cupiditatem copulatam esse voluit industria natura, ut tantò libentius imò avidius inter se invicem conjungerentur. Si enim solà voluptate, quæ omnium est esca malorum ad congressum, non ductu naturæ, impellamur, futurum omnino esset, quod Epicurus dicebat, ut non corporis modò sed animi vires frangerentur, & unà cum vita perirent, quod etiam ita Poeta significavit:

6 de locis

Coitus usus moderatus salutaris est.

Coitus finis est sobolis propagatio.

Voluptas esca malorū

Corporis & animi vires ab immoderato coitu franguntur.

Vina sitim sedant, natis Venus alma creandis,
Sed fines horum transiluisse nocet.

At ut rectissimè animadvertit Constantinus Africanus; pauci (prô do-

(prô dolor) coeunt hodie propter prolem, plures propter sanitatem, plurimi propter luxum ac delectationem; ideoque non mirum, si coitus ut plurimum superfluus est. At fortasse Epicurei mulum in medium afferrent, qui ob accessus abstinentiam multo est parentibus, asino, & equâ vivacior, mares itidem passeres, qui citiùs fœminis ob Veneris assuetudinem senescunt. Meminerint tamen aliud esse in totum abstinere, quod corporis sanitati procul dubio officit; aliud temperantem esse, quod perpetuò confert, mulum autem nón in totum abstinere, sed minus parentibus salacem esse, sic fœminas passerum maribus collatas; nam si retinetur calidum humidum in loco calido humido, putrescat necessum est, & non quâvis sed pessimâ putredine, qualis corripere solet optimas quasque substantias, ut sanguinem, lac, semen, quod quidem in frigidum venenum abit, cujus vapor cordi accedens minuit respirandi usum, ad cerebrum verò permeans spirituum vias obsepit, & hystericam immotam reddit.

Obiectio.

Solutio.

Coitus abstinentia quo pacto noceat.

Quoniam autem de mulis sermo incidit, obiter excutiendum erit, quænam sit causa, propter quam genus hoc animalium sterile omnino censeatur; Arist. frigiditatem causatur, quia, inquit, asini semen frigidum est, equi calidius, cum igitur mixtum utrumque, vel calidum cum frigido, vel frigidum cum calido est, conceptus evenit, at quod ex iis provenit infœcundum existit, quia in exiguo jam continetur generandi vis corporis asinini. Si obtrudas saltem mulam ex equo hac ratione posse concipere, idipsum inficias ire videtur, quia tota fere illa vis equina est, asini perexigua, asinus igitur gigni non potest, quia exilis ibidem reperitur ejusdem facultas, neque etiam equus, ubi asini materia reperitur, neque mulus, quia is ex æquis utriusque portionibus fit; addit mulam non concipere solum sed enutrire opus esse, quod nequit, quia menstruis caret, utpote quæ superfluam menstruorum materiam una cum urinæ excrementis expellat; quare etsi dicamus gravidam fieri posse, quod ipse jam visum fuisse testatur, non tamen poterit perficere, & edere prolem; marem autem mulum asinum generare posse non negat, quoniam & calidior est, & nihil præter semen generationi confert. Cæterùm Empedocles, & Democritus, quibus hâc in re libentius adhæreo, aliam hujusce rei ex sensuum fide depromptam rationem prodiderunt, quod è duobus diversis generibus nata tertii generis fieri observatum est, & neutri parentum assimilari, eaque ipsa

Mulorum genus sterile.

Mula gravida iam visa.

Diversa specie terti-

...am gignunt ſpeciem.

quæ ſunt ita nata, non gignere in omnium animalium genere, quia ex his alia quædam natura procrearetur, & alia ex eâ, atq; ita in infinitum procederent ſpecies, quod (vel ipſo Ariſtotel. dicente 1. *de gener. animal.*) natura, quæ ſemper finem quærit, pro virili vitare contendit. Quod ſi in Cappadociâ, & in Syriâ, ut Theophraſt. & Ariſt. ſunt auctores, mulæ coeunt, & pariunt, non mulæ quidem illæ ſunt, ſed diverſum ac ſui generis animal, alteri tamen ſimilimum.

Capadocia, & Syria mula concipiunt.

In animalium genere ſola mulier gravida virum admittit.

Morales cauſa

Illud autem ſilentii velariis involvendum non erit, quænam ſit cauſa, cur in animalium genere ſola mulier gravida admittat marem? de quâ re jam olim interrogata Populea Agrippæ filia, & cur beſtiæ non coeunt, niſi cum volunt concipere, cauſam eſſe reſpondit laſciva fœmina, quia illæ beſtiæ ſunt. Lactantius lib. *de vero cultu*, duas hujuſce rei morales adducit rationes 1. eſt, Deum immortalem hoc humano generi conceſſiſſe, ut fœminæ gravidæ ſine noxâ virum ſuſtinerent, ne alienas mulieres calcare cogerentur; altera, ut mulier gravida renuens virum poſſet mereri continentiæ laudem; quo potiſſimum nomine inter alias conſpicabiles animi ſui dotes integerrima matrona Zenobia Palmerinorum Regina laudanda venit, quæ Obedenatum maritum gravida nullatenus admittebat, modeſtam mulierem non propter voluptatem, ſed prolis cauſa matrimonium celebrare dicens;

Zenobia cõtinentia.

Naturales cauſa.

Sed illius etiam rei naturales cauſæ ſunt, quòd brutorum uterus gravidus valdè extuberet, & propinquus eſt foramini exteriori, ideo mares qui alioqui genitalia magna habent, facile quatiunt, & impellunt plenum uterum, quas moleſtas, & doloroſas percuſſiones brutorum fœminæ ferre nequeunt, ideoque reſiſtunt; Mulieri verò, quæ locos circa uterum habet craſſos, plenus uterus non extuberat, neque genitale humanum adeo eſt durum, & oblongum, ut ab ipſo uterus moleſte percutiatur. Præterea beſtiæ ſenſu tantum moventur ad id, quod adeſt, ideoque elapſæ voluptatis, poſtquam conceperint, immemores à coitu abhorrent, Veneris enim ſenſus illis ſolùm ad prolis generationem datus eſt, minime ad voluptatem, & delectationem, quamobrem ſentiunt tunc temporis noxam ſine delectatione, quod ſi materia abundet, tranſit in pilos, cornua, & ungues, ac reliqua integumenta: atque hinc eſt quod ſomnium coitus nulli animalium niſi homini tantummodo accidat: nam, ut ſentiunt Dinus ac Thuriſanus ſupra caput *de generat. embryonis*, delitia pollutionis nocturnæ ſive ſomnii coitus, ſicuti &

Soli homini ſomnium coitus, & noc-

uti & quodvis aliud gaudium in somnio apparens, utpote cum somniamus gratulari cum amicis, ad cogitativam, & imaginativam potentiā potissimum pertinet, quare nil mirum si brutis non contingat, quæ cogitativa carent, ac viros infestet, quibus illa per somnium liberius operatur, etiamsi sensus externi ligati sint. Illud tamen probe intelligendū erit, apprehensionem istius, aut illius objecti etiamsi non præsentis, sed actualiter moventis, utpote quod homo sit cum hâc, vel illâ fœminâ, ad internam potentiam pertinere, cui famulatur expulsiva virtus genitalium, ad quam expulsionem sequitur actualis delectatio in sensu tactus realis: sensus quippe exteriores non semper per somnum privantur omnino spiritu sensitivo, neq; ita sunt ligati, ut forte sensibile non sentiant aliquando aut delectans aut contristans, ut in propatulo est in quibusdam dormientibus, quorum membra, si pungas, contrahuntur, & dolent, neque tamen excitantur à somno, quare mirandum non est, si semen, quod vehementissimum est sensibile, per genitalia membra transiens, quæ subinde exactissimo sensu prædita sunt, etiam dormientibus delectationem inferat. Si verò quæras, an sit consultum mulieri prægnanti viro uti? Respondemus, si non appetat, satiùs esse carere usu Veneris, ne fiat superfœtatio, aut provocentur menses qui causa abortus sint: si verò appetat, & sit in mediis mensibus, uti poterit, quia gravida nil debet desiderare; si in primis, nequaquam, quia eo tempore sunt fœtus quasi recentes fructus, qui quolibet vento decutiuntur, ut scribit Galenus; In postremis, est omninò abstinendum, quoniam, dicente Aristotele, si eo tempore mulier concubuerit, solent exire fœtus muco oppleti.

ctuma pollutio contingit.

Pollutio nocturna qua ratione contingat.

Sensus externi per somnum non ligantur omnino.

Notabiliá nonnulla circa coitum.

CAPUT III.

Medicorum princeps Hippocrates coitum partem quandam comitialis morbi appellavit, propter spirituum ni fallor conturbationem indeque concussionem, quæ à cerebro præsertim fit, in quo epilepsia sedem habere consuevit. Hominem autē primi coitus duntaxat pœnitet, augurium calamitosæ vitæ à pœnitenda origine. Scitum est, Demosthenem fœminæ, quam amabat, postulanti ab eodem, ut sui copiam faceret, centum talenta, tanti respondisse, pœnitere non

Coitus est quidā morbus comitialis.

Primi coitus hominē pœnitet.

Melancholici libidinoſi

emam. Libidinoſiores melancholici ſunt, quia plurima ventoſitate oppleti. Illud non fuerit omnino præter rem dicere, quod etiam Ariſtoteles in problematibus quærit,

Problema.

cur juvenes mulierem, quam primò ineunt, coitu peracto, odio utplurimum proſequantur, cujus rei permutationem magnam, quâ noſtra tunc corrumpuntur corpora cauſam eſſe putant: ideoque ſequentis triſtitiæ ex amiſsâ virginitate, & corporis ac animi operationum permutationis memores, eam fugiunt tanquam hujus rei fontem.

Vir primo ſibi cognitã fœminam odit, contra fœmina virum incredibili amore proſequitur.

Sed hac ratione etiam fœmina virum odio habuiſſet, contrà quam videmus, illam marem, cum quo prius fuit congreſſa, incredibili amore proſequi. Conciliator ductus eorum auctoritate, qui fœminam viro imperfectiorem eſſe arbitrantur, ideo id fieri putat, quia perfectior vir fœminæ conjunctus imperficitur, fœmina perficitur, aut quia materia, cujus vices gerit fœmina, formam appetit, quam aſſequuta quieſcit, hæc vero à materia nihil accipit.

Coitum mulieres æſtate magis: viri hyeme appetunt.

Coitum porrò mulieres æſtate magis appetunt, quia ſemen earum frigidum tunc calore temporis contemperatur, ac movetur, in viris autem fit exhalatio, conſumptio, ac debilitas à calore adaucto: hyemis vero frigore vigoratur, & vegetior ac fortior redditur, ideoq; magis appetunt viri hyeme, quam mulieres.

Aſſuetudo rei Venereæ cur homines reddit libidinoſiores.

Sed enim aſſuetudo rei Venereæ homines reddit libidinoſiores, tum ex memoriâ blandimenti, tùm quia corpus lubricum fit, & meatus latiores maxime adoleſcentibus, quorum membra nondum conſtiterunt;

Subpubertatem mares & foeminæ potiſsimum ſervari debent.

ideo per pubertatem mares ac fœminas ſummopere reſervandas eſſe monet Ariſtoteles quo per totam vitam continentiores degant: nam & in ventriculo aſſuefactio multi alimenti hominem edacem reddit; quibus accedit, quòd per exercitium tractrix roboratur, & valida fit.

Virginitatẽ ſervare facilius eſt quam caſtitatem.

Hinc teſte Tertulliano lib. ad uxorem facilius eſt virginitatem ſervare, quam caſtitatem, nam facilius eſt non optare, quod nunquam habuimus, quam quo aliquando fuimus potiti, ideoque virgines quæ nunquam coitu uſu fuerunt, non tantopere optant, quia ſolum ad deponendam moleſtiam, reliquæ fœminæ tum hac de cauſa, tùm quia præteritæ voluptatis reminiſcuntur, optant exercitium illud,

Tribades ſeu fricatrices mulieres quæ.

imò quædam, quæ tribades dicuntur ſeu fricatrices, ſolam fricationem inter ſe amant, & ita infamem actum mutuo inter ſe exercent, cujus flagitii aliquot jam accuſari, & convictas in exilium miſſas fuiſſe diximus; inſuper virgines, etſi appetant, timent illius naturæ ornamenti amiſſionem, quod hymen vocavimus, ſimulque anne-

annexum voluptati dolorem, quem tamen fœminæ jam præterierunt. Cur autem coitus cerebrum lædat, pituitosos sanet morbos, causa est quia caput, cùm sit extremum, ubi cessat vis tractoria, Veneris excessum plus sentit, adjuvat cerebri mollities, & dorsalis medullæ concedentium trahentibus testibus, quorum tractoriȩ virtuti solidiora membra non tam facile cedunt, ideo magis evitantur, exhauriunturque, & ideo voluptuarii exhausti creduntur, ut supra diximus, dorsali humore & medullis: quia verò Venus motu excalefacit corporis habitum, vacuatione vero & resolutione siccat, quæ duo sunt potissima pituitæ remedia, idcirco morbis pituitosis medetur; quâ in re sciendum est, illis etiam affectionibus, quas fœmina patitur ex retento semine, aut menstruo sanguine, coitum esse præsidium non contemnendum, quoniam hâc viâ, expurgatur uterus, & immunis fit, quâ etiam dissenteriam coitu, aut superveniente partu sanari, auctor est Hippocrates, quoniam fortassis fit humoris diversio, non tamen adduci possum, ut credam, quod Amatus ait, ante partum dissenteriam omnino salubrem esse, ductus illâ Hippocratis sententiâ, *Epicharmi uxori ante partum dissenteria, dolor alvi, egestiones subcruentæ, mucosæ, ubi peperit statim sana erat, diversionis fortè ratione*: Et quod duæ à se fœminæ visæ sunt, quæ dissenteriâ incurabili laborantes partu superveniente fuerunt liberatæ, nam & nos contrarium sæpè sumus experti, & ratio dictat, ut suo loco dicendum erit, nam etsi diversionis causa aliquando partus sit utilis, quia lochiorum viæ & sanguinis liberæ manent, quibus anteà à fœtu compressus sanguis nec ad uterum penetrare pro alimento poterat, nec ad cervicem, ut foras expelleretur, tunc vero liberè permeat, tamen illud est ubi vires sunt satis constantes, alioquin non potens mulier tolerare duas evacuationes lochiorum, & ventris, ac duas etiam affectiones, partus, seu abortus, & ulceris intestinorum facile succumbit, Major tamen & à priscis jam orta de melancholicis, præsertimq; hypochondriacis dubitatio est, an scilicet eis usus Veneris sit salutaris, qui, uti Galenus & Aristoteles perhibent libidinosi sunt, quia in ipsorum præcordiis flatuum copia excitatur, atque adeo ejuscemodi vitia præcordialia, spirituosa, seu flatuosa nominantur: flatuum vero pars pudendorum meatus distendit, & semen facit pruriens. Quod autem usu Veneris juventur, tribus potissimum rationibus confirmari videtur. Prima, quia Galeno auctore, in opere *de locis affect.* ex retentione seminis fiunt

Coitus cerebrum lædit.

Coitus pituitosis prodest morbis. Aliis etiam morbis prodest.

Coitu vel partu dissenteria sanatur.

7. Epid.

Dub. An Venus competat melancholicis.

G. 6. Epid. 3. 2.

Arist. in lib probl.

1. Ratio. Gal. 6 de locis c. 5.

Sunt multi melancholici, qui seminis excretione necessario allevātur quando enim retentio alicujus substantiæ est causa morbi, evacuatio illius est medela; exemplo est quidam, cujus eo loci meminit, dicēs: *Quidam uxoris mortem lugens, & à concubitu quo antea creberrime fuerat usus, abstinens, cibi cupiditatem amisit, ubi vero seipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitum excitabatur, mœstus etiam apparebat: verum hic ad pristinam consuetudinem rediens quam celerrime liberatus fuit.* Se-
2. cunda ratio est, quia per Venerem flatus cum semine excernuntur, & ipso congressus calore discutiuntur, detruduntur que ex hypochondriis; sublevantur ergo hanc ob causam, ut etiam ructibus sublevari
3. certum est. Tertia ratio ex voluptate Venerea desumitur: cum enim melancholici metu, & mœstitia maxime affligantur, evenit, ut voluptate reddantur alacriores, atque adeo melius habeant. Ex alterâ tamen parte est, quod Venus refrigerat & exsiccat, exhauritque spiritus, idcirco adversissima melancholicis esse videtur; Nam melancholici

Positio. frigidi sunt & sicci, jhorosi, & flatuosi, ac spirituum bonorum inopes. Quocirca sic statuendum videtur, eis quidem, qui ob retentionem corrupti seminis, facti sunt melancholici sive Hypochondriaci, sive non, dummodo non sint adhuc admodum debiles in essentiâ, haud dubie Veneris usum esse convenientem; nam uti antea diximus, affectus ex repletione sanat evacuatio, cum qualia oportet excernuntur, hoc est, propria cujusque morbi materia & causa: Aliis vero omnibus melancholicis noxia est Venus, nisi forte admodum moderata, & rara nondum debilibus: his enim, non quod propriæ materiæ sit evacuatio, sed ob flatus discussionem, & alacritatem aliquam, levamen quoddam affert, sed neque id magnum neque firmum, imò si quis leviusculo illo solatio allectus Venere ulterius utatur, recidet in longe majorem noxam, ob refrigerationem, exsiccationem, & spirituum resolutionem: etsi qui sint jam per essentiam debiles, quales eorum multi existunt, non à longâ duntaxat & multâ, sed à quantulâcunque Venere maxime lædentur, neque id solum paulo post, sed mox ab ipso congressu deterius se habere sentient. Denique cum varia animalium genera variis suæ ætatis temporibus coitum appetere incipiant, nam ovis, & capra ad primum ætatis annum, vacca & equus cum duos habent dentes, quod ut plurimum fit ad annum secundum cum dimidio, porcæ circa sextum mensem, canis ad octavum, homo eo tempore ge-

Varia animalia diversis temporibus coire incipiunt

re generare incipit, quo anteà pubescere diximus viros, fratrare mulieres quod à 14. ad 60. usque plus minusvè durat, tametsi, ut à plerisque scribitur, Phares vivebat annum nonum cum genuit Ezron, & Salomon 11. annos natus genuit Roboam. Nam Roboam annum 40. vitæ agens patri Salomoni successit, Salomon autem cum vitam & regnum deseruit, erat annorum 52. cum anno ætatis 12. regnum susceperit; Achaz etiam decennis procreavit Ezechiam, ut colligere est 4. Regum 16. quomodo vero gignendi periodus in mare & fœmina finiatur infrà patebit.

Homo quando incipit generare. *2. Reg. 14. 3. Reg. 11. Lib. 4. c. 8.*

Quibus, quo tempore, ætate & temperamento coitus conveniat, aut noceat.

CAP. IV.

FRequens & inordinata Venus habitum corporis dissolvit, senectutem accelerat, canos maturat, nervorum incontinentiam, podagram, arthritidem, tremores, sensuum hebetudinem, intellectus ac mentis torporem, malum corporis habitum, succorum cruditatem, visus, auditus, cerebri, ac ventriculi debilitatem, mejendi difficultatem, consumpto nimirum humore oleoso, quo natura prostatas respersit ad urinæ vias lubricandas parit, vires resolvit, imbecillioresq; reddit, quia plurimi spiritus vitales unâ excernuntur, pallorem inducit, sensuum etiam internorum imbecillitatem, oblivionem, artuum tremorem, pravum halitum, renum, & vesicæ dolores, dentium cruciatum, ac denique omnes corporis ac animi infirmitates parit: præterea multus adolescentiæ coitus reliquis ætatibus semen imbecillum, aut corruptum efficit, ob vasorum spermaticorum cœptam imbecillitatem, neque solùm læditur à prædictis corpus quod voluptate multâ Veneris motus acrius intenditur, & subinde corpus dissolvitur, sed quod à crebro concubitu multa fit nativi spiritus atq; caloris dissolutio, in eo plurimum seminis excernitur, in quo ista continentur, & tandem continuato tractationis motu non solum quidquid in testibus & vasis seminariis continetur, sed quidquid in proximis erat venis testes trahunt, & hæ rursus ab aliis, donec nutrimentum partibus solidis aufertur, & tandē pro semine verus cruor excernitur, ac repentina mors nonnunquam.

Inordinatæ Veneris nocumenta.

Sanguis pro semine excernitur.

Venere consumpti.

quam sequitur, qua ratione Cor. Gallum & Q. Ætherium equites Romanos in Venereo actu expirasse, Plinius lib.7. auctor est, & Bertrandum Fererium Barchinonensem Hispanum, ut scribit Jovianus Pontanus in opusculo de obedientiâ, quod pariter cuidam studioso Salmanticæ paucos ante annos contigit: inde etiam macies, pallor corporis, & virium defectio: potissimum autem nocet refrigeratis, inanitis, exsiccatisque corporibus, imbecillibus, senibus, aut adhuc junioribus: quin etiam coitus, si cum puellâ nimis pusilla exerceatur, proprietate quâdam semen corrumpit, uti & si quis morbo cerebri laboret, cordis, hepatis, lienis, renum, vasorumve spermaticorum aut testium, quæ ferè omnia Galeno 2. *de sanit. tuend.* ferimus accepta: Hinc Democritus Veneris raritatem commendabat, & Celsus concubitum frequentem dissolvere dicebat; Et Aristot. plurimum coeuntes parum vivere, ac cito senescere, ideoque mulus longioris est vitæ, equâ, & asino à quibus genitus est; sic castrati plus vivunt, quam non castrati, & fœmina ex accidenti plus quàm masculus, cum tamen ex naturâ masculus non castratus sit longioris vitæ, quam fœmina, quia calidior, in calore verò stat vita hominis: de quo quidem immodico atq; effrænato coitu Claudianus ita cecinit:

Quibus potissimũ nocet Venus.

Lib.1. c.7.

Semen a quibus corrumpatur.

Luxuries prædulce malum, quæ dedita semper
Corporis arbitriis, hebetat caligine sensum,
Membraq; Circæis effœminat acrius herbis,
Blanda quidem vultu: sed quâ non tetrior ulla.

E converso moderata Venus plurimas secum affert commoditates, quia corpus recrementis plenum inanit, excitat, & auget seminis instrumenta, indurata mollit, meatus dilatat, pituitam expurgat, impeditam mentis vim explicat, iras remittit, unde metancholicis, mœstis, furiosisque convenit, interdum comitiali morbo laborantes sanat, capitis gravitatem & dolorem emendat, emaciatos recreat, ægre spirantibus opitulatur & cibi cupiditatem amissam restituit, ac nocturnas pollutiones depellit; præsertim autem pituitosis morbis succurrit, itaque ut læditur natura nimio alimento, & nimis modico, mediocri servatur, ut etiam offenditur nimio motu & nimis modico, mediocri recreatur; sic nimia Venus nocet homini, moderata conducit, sicuti denum *Omnibus in rebus modus est pulcherrima virtus*: quamobrem saluberrima Venus censetur, si justis intervallis moderatè exerceatur eatenus,

Venus qui-

tenus,

tenus, dum corporis vires non lædat, & levitatem corpori inferat, ac alacritatem & meliorem illi habitum concilient, potissimumque ætate florentibus, iisque, qui calido, & humido sunt temperamento, succulento, ac optimo corporis habitu constantes (quos quadratos vocant) iis enim teste Celso præallegato, rara Venus corpus excitat, imo animam exhilarat, iram ingentem remittit, & plurimas pituitosas melancholicasque ægritudines aufert, vertiginem tollit, seminis fumositates ac vapores à cerebro divertendo. Ideoque salubrius cæteris indulgere Veneri poterunt modo intervallo tàm longo repetita sit Venus, ut neque (uti diximus) resolutio aliqua inde sentiatur, neque languor, aut dolor, sed homo seipso quodam modo levior sibi factus ac melius respirare videatur; quod ut plurimum fiet, si bis in septimana celebretur: frequentior enim languorem imbecillitatemque afferre solet non solum viro, sed etiam fœminæ, ut videre fuit in conjuge illius Tarraconensis, quæ ut in historiis est, apud Arragoniæ reginam marito litem intendens atque conquesta, quod cum illa decies in die congredi solitus esset, effecit, ut capitali supplicio imposito, hoc imposterum ne faceret, prohiberetur: neque satis video, an magis hanc mirari possimus, quæ, cum fœmina sit alioqui insatiabilis, ut refert Salomon, tamen de hâc re querimoniam excitaverit; an juvenculam illam germanicam, quæ, ut refert Mizaldus, unâ nocte triginta quinque seriatim militibus prostitit, aut Proculum Cæsarem, è quo centum germanicas virgines intra quindecim dies concepisse ferunt, decemque ex virginibus unâ nocte fœminas reddidisse, aptùs omnino Imperatrici Messalinæ vir, quæ etsi centies à viro calcaretur, ut erat prostitutæ libidinis mulier, defatigari se dicebat, non satiari, quæque hanc planè regiam existimans victoriam, eligit in id certamen nobilissimam è prostitutis ancillam, eamque die ac nocte quinto ac vigesimo concubitu superâsse, auctor est Plinius; narrant Herculem quinquaginta virgines una nocte oēs mulieres reddidisse, & herbā ajunt Indicā tantæ virtutis esse ut ea comesta quidā ad 70. coitus processerit: sed isthæc inauditæ libidinis exempla insectari, hujus loci non est, crederem equidem hos semen non emittere, sed quandam duntaxat exhalationem: Est etiam raræ libidinis exemplum, ac penè inauditum, ut Cœlius narrat cujusdam, qui quo pluribus afficeretur plagis, eò impetuosius, ac ardentius in concubitum præceps ferebatur, proinde precibus flagellari expo-

bus salutarus.

Moderata Ven. utilitates.

Intervallū.

Veneris terminus.

Effrenata libidinis exempla.

Iuven. Sat. 6.

Tacit. libr. ii.

Plin. lib. 10 c. 62.

10. lib. c. 63

10. Antiq. lect. c. 15.

scebat,nec scires utrum affectaret avidius verbera an coitum,nisi quod illorum mensurâ libidinis voluptas constabat,unus mortalium,qui eorum impetu in supplicium ferretur ac delicias : contraxerat assuetudinem depravatam, quod ita à puero assuesceret, communicatâ stupri fœditate inter æquales,postea sibi infestus vitium improbabat& sequebatur. Redeo nunc unde digressus fui ad præcepta, quæ in Venere sunt observanda; qui concubitu speratæ prolis desiderio utuntur, iis frequentior rariorve esse non debet,quam res exigit, utrumque enim fœcunditatem impedit, quippe semē profundere immoderatius, vires exhaurit,& spiritus depopulatur,diutius vero,quàm par est,cohibere; & à congressu desuescere; seminis efficaciam,virilitatemq; minuit; neq; etiam oportet,ut exerceatur, nisi quando omnium excessuum mediocritate corpus fuerit constitutum,quando scilicet, nec supra modum plenum neque vacuum extiterit, nec nimio calore aut frigore, nec nimiâ siccitate aut humiditate affectum,

Coitum quæ impediant.

nam repleto nocet Venus agitatione multa,quæ cruditatum causa est; inanito vacuatione officit; calefactum motu inflammat, refrigeratum sequenti refrigerio offendit; Quod si in his peccare contigerit,tolerabilior erit excessus, si calefacto potiùs quàm refrigerato, humectato quàm exsiccato, pleno quam vacuo corpore contingat.

Repletio quam arefactio facilius emendatur.

Repletus à re Venerea abstineat.

Nam ex Galeni decreto cruditas, & repletio, facilius emendantur, quam arefactio, & marasmus; sed utrumque periculosum,quidam enim repleto ac distento corpore rem habuit cum meretrice, ac repente expiravit, ut refert Alexandrinus. In die etiam purgationis à re Venerea cavendum omnino est, non enim fert natura duplicem vehementemque resolutionem; Pinciæ levissimo morbo affectus alius imprudens coivit; & eadem die obiit, esset igitur optandum, ut medici de hac etiam re eos, qui catharticum sumunt, admonerent.

Qua diei hora concumbendum.

Quâ verò diei horâ coeundum sit, non satis concordes sunt auctores, nam Hippoc. & Galenus præscribunt auroræ tempus, quoniam peracta concoctione oportune excrementis omnibus purgatur corpus,quam causam præter foraminum apertionem esse puto,

Ieiuni celerius concumbunt.

Lib. 1. c. 35

Lib. 3 cap. 8

Victus ordo.

cur jejuni celerius concumbunt;quod etiam insinuasse videtur divinâ vir scientiâ Hippoc. in ea sententiâ,in quâ luculenter, & argutè humani victus ordinem disponit; *Labor,cibus,potus,somnus, Venus,omnia moderata*,ubi apertissimè jubet,ut labor cibum, cibus potionem, potio somnum,somnus Venerem præcedat: Aliter tamen Paulo & Aetio visum

sum

ſum fuit, ante ſomnum concumbendum, & poſt cibum, ut ſuccedens ſomnus abſumptas reparet viri vires, fœmina vero ſemen genitale illapſum facilius ac fortius retineat, & quiete ad conceptum paret. Oribaſius timens non minus inanitionem, quam repletionem, vult expergefactos primum alvum veſicamq; purgare, purgatos levi jentaculo muniri, ita mutuo congredi; quod ſi quis à prandio prurire inceperit, & in Venerem ferri, ceſſare tantiſper oportere, quoad alimentum conſtiterit, ſi vero à cœnâ, paululum prædormire: Avicenna ex conſuetudine petendum docet quo tempore corpus cujusq; levius redditur. Nobis ita de tota re ſtatuendum videtur, ut ſalutarius commodiusq; quis congrediatur à ſomno, & poſt cibi confectionem, quàm ante ſomnum, & à cibo, vel ſaltem ubi aliquantulum ſomni acceſſerit, & leviorem ventriculum ſenſerit homo, quod ferè ſub auroram fieri expertum eſt, & tunc ſecurè concũbi poſſe, ſi præſertim, quod reliquũ eſt antelucani tẽporis, ſomno iterũ & quiete tranſigatur, ſic nec cruditas noxã, nec laſſitudo languorẽ afferet; ſed adhuc ſalubrior, & ad generandũ prolem aptior concumbendi ratio erit, & multò utilior, ſi alvus, veſicaq; prius exonerentur, ſed maxime veſica, ea n. intentâ parum probe concubitus procedit: non proinde exiſtimes ſemẽ à proximâ cœnâ, ſed multò antea, & confectũ, & paratum in vaſis fuiſſe, alioqui oporteret homines poſt quamvis cibationẽ coire, non minus quam excernere; interdiu vero deterior eſt coitus, nocturno aut matutino tutior. Porro tempus anni ad prolificum concubitum idoneum eſt ver, potiſſimum verò ceſſantibus aut incipientibus menſtruis, tunc enim & ſi quà opus, ut ſemẽ adhæreat, aſperitas adeſt, nec ab influentis ſanguinis copiâ ſemen eluitur, quia paulatim jam effluit, nec tamen quod ſatis eſt ad alendum deeſt: Qui verò in menſium fluxu concubitus exercetur, exitialis omnino & peſtifer eſt, tum iis qui commiſcentur, tùm fœtui, & ſi fortè in menſtruis poſita mulier conceperit, plerumq; invalidus, impurus, morboſus, minimeq; vitalis, vel ſordidus, tetraq; lue madens fœtus, qui ſic generatus eſt, prodeat oportet; Fieri enim non poteſt, ut qui ſanguine jam vitiato gignitur, non etiam vitioſus aut ulceribus plenus naſcatur, unde pſoræ, lepræ, elephantiaſes, impetigines, alphi, cutis, & faciei decolorationes apparent, quamobrem toto menſtruationis tempore, coitum in lege interdictum fuiſſe credibile eſt. Sciẽdum præterea, quod tametſi ex retento ſemine noxa non exigua corpori accedere poſſet,

Propoſitio auctoris.

Sub auroram concumbendum.

Coitus veſica intenta parum probe procedit.

Coitus interdius nocivus.

Tempus anni.

In menſium fluxu coitus exitialis fœtui & parentibus.

Ex coitu menſtruata incommoda

Plura incommoda ex immodica Venere quam ex dimiſſa.

nam viduis majoribusque natu virginibus religioſis, & caſte viventibus in utero concluſum refrigeratur, & in peſſimam qualitatem converſum intolerabiles generat cruciatus,& quamplurimas ægritudines; tamen ex venereorum uſu, gravius ac ſæpius, quam ex ejus intermiſſione corpus læditur, quoniam ad intemperatæ cupiditatis libidinem plerique omnes ſunt proclives, qua ratione ad vitam præferimus vinum aquæ, ſed quia plus in vino peccatur, pluribus vinum quam aqua obfuit. Illud inſuper requiritur, ne corpore nimium commoto, aut laboribus & vigiliis fatigato, aut animi perturbationibus affecto Veneri operam demus, ex his enim aut virtus plurimum exſolvitur, aut cruditas generatur: Sunt, qui referant mulierem, ſi in coitu ploret, non poſſe concipere, quod etiam facit timor, mœror, & immodica ira, eſt etiam ſterilis, & inanis invitus coitus; nam ut auctor eſt Aetius conciliat amor genituram, amare igitur mulier debet, & prolis deſiderio affici, ut concipiat: Impeditur etiam conceptus, ſi mulier clunes nimium retractet atque agitet, ut notavit Lucretius. Immodicus etiam coitus, aut nimis ardens infœcundus eſt, quia in illo ſemen non emittitur, ideoque meretrices non concipiunt, in hoc prius effluit, quam oporteat, ideo laſcivus Poeta expetens in coitu tarditatem, inquit, *Crede mihi Veneris non eſt properanda voluptas*, & alibi: *odi concubitus qui non utrinq; reſolvunt*. Et ut uno faſce multa complectar, omnes animi paſſiones ſunt omnino avertendæ horâ coitus, non enim ſolum ad concipiendum confert tranquillus animus, ſed etiam ad bonos edendos conceptus: quapropter ſpurii magnâ ex parte ſunt pravis moribus, quia concipiuntur, parentibus vel timentibus, vel animo male affectis: qua ratione etiam in Germaniâ viliſſimo in pretio habentur, ut principum ſpurii ad nulla publica munia admittantur, niſi gratia, aut privilegio particulari; hinc etiam fit, ut ſapientum filii ut plurimum rudes, ſtupidoque ingenio nati ſint, ut in proverbio eſt, quia viri docti dum concumbunt, magnas ferè ſemper curas gerunt, neque animo ſunt tranquillo, unde mulieres vel non concipiunt, vel conceptus hebetes ac pravos edunt. Sunt etiam quædam vinorum genera, quæ ſterilem coitum faciunt, quale tricænium creditur.

Similitudo.

Affectiones aut perturbationes in coitu conceptum impediunt.

Invitus coitus ſterilis.

Meretrices cur non concipiant.

Spurii pravis ſunt moribus.

Spurii in Germania admodum viles ſunt.

Sapientum filii ut plerumq; rudes.

Quæ

Quæ in ipſo coitu obſervanda.

CAP. V.

Quæcunque hactenus prodidimus, in eum finem diriguntur, ut publicis perſonis ac probis viris ritè conſultum ſit, ſi quando poſteritatis avidi de rectâ ad tuendam valetudinem, & prolem generandam congrediēdi ratione medicos interrogaverint; quod quia frequenter uſu venit, ne irritus congreſſus ſit, obſervare oportet, ut vir, cum in amplexum conjugis venerit, omni illam deliciarum, omni blandimentorum genere excipiat, molli etiam complexu fovebit, demulcebit, titillabit, nec ex abrupto in agrum naturæ irrumpet, ſed ſenſim irrepat potius, laſcivis, quantum conjugalis modeſtia tolerat, verbis, laſciviora oſcula commiſcendo, genitalia, & mammas contrectando ut flammam ipſa accipiat, & ad Venerem intendatur, ſic enim demum proprii ſeminis excernendi, & virilis unà concipiendi deſiderio fremit, & ardet uterus, hæc ſi inflammandæ mulieri non ſufficiant, adhibeantur, quæ ſuo loco dicenda ſunt, fuerit tamen multò utilius, ſi non imaginatione, viſu, aut laſciviis appetitus ad coitum generetur, ſed urgente copia ſeminis ad Veneris uſum impellamur: Tu autem ex ſupra dictis jam facile colligere potuiſti, quâ ratione ad coitum appetitus excitetur, & quatuor ad grande hoc opus requiri, imaginariam cupiditatem, affluentem ſuccum, ſpiritualem ſubſtantiam, & flatuoſam materiam; quorum cupiditas ex deprehenſo rei delectabilis, & concupitæ ſimulacro excitatur, quâ quidem percepta in ſpongioſitatem, quæ in medio glandis colis apparet, cupidinis ſpiritus confeſtim ſubit; ac 3. alia vis, quæ huic obtemperat, genitalis ſeminis materiam à ſeminariis meatibus peculiari titillatione concitatis movet, cujus portio à calore agente in flatum vertitur, à quo præterquam quod ad ejaculationem facit, genitalia extenduntur, virorum nimirum rigeſcunt intumeſcuntque, fœminarum fatiſcunt, & tunc, ſi quod à parente ſemen prolificum excidat, uterus undique complectatur, & ita avidè retineat, atque adſtringat, ut ne minimum ſeminis exire permittat, conceptus dici meretur, de quo ſequenti tractatione ſcrupuloſius perſcrutabimur.

Congrediendi ratio.

Quatuor libidinem movent.

Cupiditas ut excitatur.

Cupidinis ſpiritus.

Qui tamen ut felicius procedat, dum invicem congrediuntur, po-

Situs in co-

[S]itu obſervandus.

natur mulier in dorſo, cruribus benè divaricatis, & acclivibus, ut os vulvæ elevetur ad illam, quæ ibi eſt concavitas uteri, quia tunc directe in ipſum projicitur ſemen; quando enim diſponitur in latus non fit conceptus quia in colli matricis latus ſemen projicitur, neque etiam quando ſtat mulier, quia extenditur uterus, & conſtringitur os ejus, ſic ut non recipiat, & ſi recipit, effunditur propter extenſionem; caput vero paululum dimiſſum mulier habeat, omniaq; ſecundum naturam

Semen non intus, ſed ante os uteri eiicitur.

A concubitu mulier qua ratione ſe gerere debeat.

fiant, donec vir ſemen ante oſtium vulvæ emittat, non enim intus, ut quidam opinantur, ſed ante oſtiolum magnâ ex parte utrorumq; oblectamento excernitur, unde ab utero avidiſſimè trahitur, ſi calidum & modicè temperatum eſt. Cum vero fœmina inſtare proprii ſeminis effluxum ex titillante voluptate perceperit, virum eâ de re admonebit, ut eodem ſi fieri poſſit temporis articulo, & ipſe ſemen ſuum ejaculetur, & ex ſeminis concurſu conceptus fiat, fœtusq; tandem prodeat, quod felicius adhuc ſuccedet, ſi non ſtatim ab opere peracto ſeſe à complexu muliebri vir ſeparet, ne aer in uterum adhuc hiantem ſubeat, ſeminaq; corrumpat, antequam planè commixta coierint; quieta digreſſo viro ſe continebit mulier, cruribus decuſſatis, & molliter in altum ſublatis, ne motu declivíq; ſitu ſemen prolabatur;

Abſtinendũ à tuſſi & ſternutatione.

contineat ſe tũ temporis à ſermone, præſertim contentioſo, tuſſi, & ſternutatione, ac, ſi fieri poſſit, ſomno ſe tradat. Rationi, experientiæ, ac pudicitiæ penitus adverſatur Lucretii ſententia dicentis:

Nam more ferarum
Quadrupedumq; magis ritu plerumq; putantur
Concipere uxores.

Quoniam mulier poſteriùs inita, præterquam quod indecens ac impudicum id eſſet, non recipit ſemen niſi inter labia vulvæ, quia ſpiſſitudo natium impedit membri ad os matricis porrectionem; ut mirari ſatis non poſſim Mercurialem, qui cum Paulo in eâdem omnino fuit

Modeſtia, & pudicitia in coitu ſervanda.

ſententia. Multò tamen æquius atque probiùs modeſtiam, & utilitatem reſpiciens Ariſtot. *in œconomicis* jubet uxori appropinquandum eſſe cum magnâ modeſtiâ, & temperantiâ; *ſit*, inquit, *pudor in verbis, in operibus vero fas, atq; honeſtas, nec partes quatiant ſine verecundia ac pudore, hæc enim meretrices ad mœchos pati decet*; quæ ſententia digna profectò viſa eſt, ut eâ tractationi huic finem imponamus, in quâ, quoniam modeſtis auribus fortaſſe parum grata quantumvis neceſſaria fuerit, hactenus

tentâſſe

tentâsse sit satis; si quid tamen minus pudicè dictum inesse videatur, haud minus tamen ob id seriæ & pernecessariæ tractationis vim retinere debet, siquidem non ad lasciviam, sed utilissimæ rei dilucidationem urgente necessitate & rerum serie dicta sunt.

Poßintne diversa genere coire.

CAP. VI.

BRuta ex hominibus, & vicissim homines à brutis posse concipere plerique omnes difficilius non putant quam ex diversis brutorum speciebus (quod sæpe evenit) conceptum fieri, ita ex tauro, & Pasiphae Minotaurum natum fabulantur, & Plutarchus in Parallelis refert, ex Aristonimo, Demostrati filio, cum odisset mulieres, & cum asina rem haberet, formosissimam puellã nomine Onoscelim natam; pariter ex Fulvio Stello, & equa aliam puellam pulcherrimam, quam Eponam sive Hipponam nominarunt, neq; id mirum existimant, siquidem in homine, & brutis naturalis appetitus idem est, naturæ ex delectatione eadem provocatio; virtus attractiva uteri subinde in hominibus, & brutis omnino similis. Illa tamen acclivior ac scopulosior semper sapientiæ studiosis visa controversia est, possintne dæmones cum hominibus rem habere, de qua re maximam apud scriptores reperio dissensionem; nam Psellus apud Pium voluptatem ac corpus dæmonibus tribuit, imo valde pati posse retur, adeo ut nonnulli semen jaciant, à quo pusilla animalia generentur, habeantq; excrementa, & membra genitalia, ac subinde nutriantur, alii inspiratione per arterias, alii humorem non ore, sed sicuti spongiæ, & ostreæ exugentes extrinsecus adjacentẽ; sex insuper dæmonum genera numerat, igneum, aereum, terrenum, aquatile, subterraneum, ac lucifugum seu tenebrosum. Non multò diversa sunt, quæ disertissimus Lactantius 2. divinarum institutionum prodidit, sic scribens; *Cum numerus hominum cœpisset increscere, providens Deus ne fraudibus suis Diabolus, cui ab initio dederat terræ potestatem, vel corrumperet vel disperderet homines (quod in exordio fecerat) misit angelos ad tutelam cultumq; generis humani, quibus ante omnia præcepit ne terræ contagione maculati amitterent dignitatem substantiæ cœlestis, scilicet id eos facere prohibuit, quod sciebat esse facturos, ut veniam sperare non possent: Itaq; illos cum hominibus cõmorantes dominator ille terræ fallacissimus consuetudine.*

Bruta ex hominibus cõcipere posse.

Naturalis appetitus idem in homine & brutis.

Dub. Dæmones cum hominibus an possint coire.

Sex dæmonum genera.

Lactantii sententia.

De dæmon. vide Card. 19. de subtilitate infin. Et 16. de varietat. rer. cap. 103.

tudine ipsâ paulatim ad vitia pellexit, & mulierum congreſſibus inquinavit, tum in cœlum ob peccata non recepti ceciderunt, ſic eos Diabolus ex angelis Dei ſuos fecit ſatellites: ita videtur interpretari Lactant. Locum Geneſis: *videntes filii Dei filias hominum quod eſſent valde pulchræ, acceperunt ſibi uxores ex omnibus quas elegerant*, intelligens ibi per filios Dei angelos cuſtodes.

Athenagoras philoſophus.

In quam etiam ſententiam pedibus diſcedunt Athenagoras Philoſophus, & Tertullianus, tametſi alii ibi per filios Dei Dæmones incubos intelligunt, propter naturam ſpiritualem, unde & primo Job dicitur, Satan fuiſſe inter filios Dei; Alii intelligunt filios judicum vel potentum, quia dictio Elohim, quæ ibi ponitur, interdum accipitur pro Deo apud Hebræos, interdum pro Diis in plurali, & pro judicibus, ut Lyra notavit,

Dæmones ſylphes, pygmæi, ſive lemures.

ex quâ conjunctione angelorum cum filiabus hominum non ſolum gigantes, ut ex eodem loco colligitur ſcripturæ, ſed etiam Dæmones ſylphes, qui etiam vocantur heroes, lemures, penates, lares, genii, larvæ, parvæ perſonæ ſive pygmæi, genitos fuiſſe putant, ac demum ſex illa dæmonum genera, quæ ſupra connumeravimus, qui non potentes in cœlum ire, juxta cœlum commorentur, quorum vim putat Plato trajicere humana ad Deos, & divina ad homines quaſi delatores hinc precum inde donorum, eisque ſingularum mundi regionum gubernacula diſtributa eſſe, neque vero gentibus duntaxat aut provinciis, ſed ſingulis nobis addictos eſſe curatores dæmones, qua ratione Socratis Dæmon celebratur ab eodem; quæ quidem quamvis ad ſacrorum imitationem Plato ediſſerit, in hoc peccare videntur, quod nuſquam bonos dæmones à malignis ſejungat,

Platonis placitum.
Platonis & Lactantii ſententia improbatur

Inter gnomos & diabolum differentia.

quos etiam vocant gnomos, & terrenos ſpiritus, non quod veri ſpiritus exiſtant (quia ſanguinem, & carnem illis tribuunt, ac poſt longam vitam morti obnoxios eſſe dicunt) ſed quia illis comparantur propter ſimiles artes, & induſtriam, quam cum illis communem habeant, & ſunt qui credant magnos theſauros ſub terra habere, & ſervare; aliquando iis, quibus apparent infeſtos eſſe, quos larvas dicunt, alios bonæ fortunæ præſagos, ut plurimum honeſtos, bonosque homines mirifice diligere, improbos vehementer odiſſe gentilitas credidit, & lares vocabat, inter quos & Diabolum, hanc putant differentiam, quod iſte non moriatur, quod vero ſanguinem & carnē habet ſemel mori neceſſum ſit, ex quorum etiam ſpirituum ſemine gigantes natos eſſe dicunt, qui in terra fuerunt. His accommodant elegantiſſima illa Virgilii carmina.

Igneus

Igneus est illis vigor & cœlestis origo *Aeneid. 6.*
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus, moribundaque membra,
Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, nec auras
Respiciunt, clausæ tenebris, & carcere cæco,

Illa tamen opinio prorsus est rejicienda, nam etsi sacra scriptura Michaelem Hebræorum principem constituat aliosq; angelos aliarum gentium præsides Danielis 10. subindeque historiis proditum sit, primi parentis custodem angelum dictum fuisse Razielem, Isaaci Raphaelem, Jacobi Pelielem, Moysis Metraton, qui & ipse inferioris mundi præfectus dicitur, & ita reliquis hominibus angelos custodes concessos, tamen spiritus incorporei, de quibus Lactantii sermo est, fœminarum amore non tenentur, nec ex illis generare possunt, cupiditas enim suam originem ac radicem inferiorem habet, ubi enim non sunt partes generantes, nec etiam Venereus appetitus esse potest; ubi neq; cibus, neq; potus est, ibi nec etiam semen; ubi deniq; nulla est necessitas perpetuandi, aut regenerandi, ibi natura neque posuit desiderium coeundi. Quare potius ibi per filios Dei intelligendi sunt homines, qui Deum cognoscebant, & descendentes de Seth, qui à patre suo fuerant instituti in cultu divino, & veram profitebantur religionem, tales enim sacræ literæ solent appellare filios Dei; ut: vocavi filium meum ex Ægypto; Israel filius meus; Ego dixi, vos estis filii Dei, & omnes filii altissimi, sed sicuti homines moriemini: Per filias verò hominum, filias gentium, & fœminas corruptas intelligere oportet præsertim filias Cain, quæ erant curiosæ, dissolutæ & lubricæ, & cum illis præceperat Seth filiis suis ne contraherent matrimonia, sicut præcepit dominus filiis Israel ut non contraherent cum mulieribus Cananæis. Alii inter Dæmones succubos, & incubos esse arbitrantur, succubos igitur ex viro posse genituram concipere, & mox in incubum mutatum eandem genituram in uterum mulieris projicere, ac ita ex eâ hominem generare, quod etiam vanum, & anicularum fabulis omnino simile est: Si enim possibile id esset, quot ferarum monstris tanto tempore humanum genus, seminum permixtione per dæmones in brutis & homnibus factâ, infestatum esse à tanto sui hoste vidissemus; Adde illud, quod suprà jam prodidimus, semen statim extra vasa corrumpi, & infœcundum reddi; nemo itaque potest concipi, aut originem capere absque copulâ

Loci scriptura enarrantur.

Spiritus fœminarum amore non tenentur.

Aliorum opinio.

viri cum fœminâ, contrarium enim repugnat non veritati duntaxat, sed etiam universali rerum naturæ. Si igitur de his, quæ fortasse curiosa nimis, & præcipiti indagatione viri sapientes perquisiverunt, nobis liceat pronuntiare, crediderim equidem, æquiùs multò censere eos, qui putant dæmones nullo pacto cum homine generare posse, aut concipere; Si vero donemus, permittente Deo formam assumere humanam, & coire saltem posse, quoniam id multis, & variis historiis tum hominum confirmatur, tum mulierum, quæ insciæ cum dæmone coeuntes in genitalium gangrænam, & uteri inflammationem devenerũt, unde esse spiritus quosdam dæmones, qui mulieres aliquando sollicitaverint, & compresserint non solum olim, sed etiam nostris temporibus, à quibus non admodum differunt Satyri atque Sylvani, nunquam tamen concepisse affirmamus, sed plenum uterum devenisse aliquoties, & cum instaret hora partus, diris cruciatibus stupas, crines, lapides, ossa, ferreos clavos, & similia per uterum excrevisse innumera, quæ malus ille dæmon subdolè supposuerat: quod si aliquando ex hoc congressu pariunt filios, suppositicios, & aliunde furto sublatos esse credimus ab illo dæmone qui præstigiis uterum inflaverat: nam sine utroque semine viri ac fœminæ conceptum fieri non posse, superius jam planum fecimus. Quod verò Merlinum ferunt ex dæmone natum ac Anglicanâ fœminâ fabulam ac merum præstigium censemus, & veneficam (ut proditum historiis est) ejus matrem in dæmonis cui addicta erat, gratiam tantum mendacium protulisse ad præstigãdas hominum mentes: quæcunque etiam historiæ (quarum magnum acervum invenies in malleo maleficarum, & in Vincentii speculo historiali atque aliis in locis) aliud commonstrant, & vanæ omnia videntur, nec aliunde originem suscepisse, quam ex humana vanitate, & novitatis desiderio, ac ignorantiâ eventuum naturalium, aut negligentiâ eorum, qui harum inquisitioni præfecti fuerunt; sicuti de navicula cygni, de muliere crinibus apprehensâ à juvene in mari natante, de Magdalenâ ancillâ Germanicâ à dæmone gravidâ, de Merlini matre, & alias quampluri-mas. Itaque vix credimus dæmonem concubuisse posse, hominem vero ex illo concipi, fieri non posse asseveramus; nam & sine concubitu præstigiis uterum inflare potuit, ut se ex illo gravidam esse putaverit (quod credibilius est) & exacto tanto tempore, quanto uterum gestare solent mulieres, dolores graves in utero concitare, & aliunde subla-tum

Positio auctoris.

Dæmones etsi coire, tamen generare non possent.

Satyri & Sylvani.

De Merlini fabula quid sentiendum

Vana persuasio unde

Dirimitur cōtroversia

tum infantem aut aliter dolose supponere, tumoremq; ventositate concitatum illico solvere & reprimere.

His finitimum est, possitnè coitus per maleficium impediri, quod fere omnes summis assensionibus concedunt, idque diversimode fieri credunt. Primo si vir privetur generativâ potentiâ cum propriâ uxore, cùm aliis tamen vim obtineat & efficaciam. Secundo, cum uxorem habet exosam, nec potest ipsam cognoscere. Tertio, si non habeat exosam, imò potest ipsam cognoscere, membri tamen vigore careat. Quarto, si vigorem habet membri, non tamen possit semen excernere, quod quâ ratione fiat non est hujus loci dissertare; hoc solum determinamus, non nudis characteribus, suspensionibus, imaginibus, aut conjurationibus veneficarum mulierum illud fieri, sicuti ipsæ à dæmone deceptæ existimant, sed ab ipso immundo spiritu, qui nervos, & partes genitales retrahit, aut infrigidat, cum hâc, & non cum illâ. De spiritibus verò, quorum hoc capite facta est mentio, & quid inter ipsos & bonos intersit Fernel. multa in lib. *de abditis rerum causis*, quorum pleraq; ex Platone, ad quos auctores lectorem relegamus.

Coitus per maleficium impeditur.

De Conceptu.

CAPUT VII.

SI quæcunque superius dicta sunt probe observentur, seminisq; ac menstrui sanguinis bonitas accedat, nec non partium principalium temperies, ac sanitas, virium integritas, & uteri apta commoderatio, conceptus fit Deo auxiliante, ad quem reliqua omnia naturæ ductu constituta, & coordinata fuerant. Cæterum conceptionis nomen à comprehensione seminis deductum, & hinc à mulieribus compositum esse scribit Galenus *1. de semine*, unde colliges conceptionem nihil omnino aliud esse, quam genitalis seminis in utero mulieris ad fœtus generationem, comprehensionem; fœminæ n. quæ concepturæ sunt intus contineant semen oportet, & quandam sentire in vulvâ motionem, quæ contrahitur, & quasi convellitur, ut triplici viâ nimirum mulierum relatione, brutorum concisione, & priscorum auctorum omnium suffragiis Galenus citato comperit. Ex dictis fere jam cõstare arbitror, quęnam sint conceptionis causæ, proba nempe uteri commoderatio, recens mensium purgatio, idonea ætas, appositus congressus;

Notio. Definitio conceptus.

Causa ex partu fœminæ.

Causa ex parte maris

In viro etiam præcedat oportet bonus corporis habitus, ad calidum præsertim, & humidum inclinans, seminis prolifici copia valida, & virilis ætas cum robore virium conjuncta, membri genitalis optima structura, concubitus moderatus, & plena victus ratio.

Signa conceptus.

Concepisse vero mulieres cognoscemus, si vir pudendo discedat à coitu nimis exsiccato, si suctionis sensum perceperit; si fœmina nihil, aut parum seminis effluere senserit, & gratissimam consequuta sit delectationem, tunc deinde cessent purgationes menstruæ, neque febris aut rigor superveniat, sed parvus quidam horror, sese utero colligente, & seminis novitate alterato; fastidia insuper incidant, vomitus, animi deliquia, & depravatus appetitus, quos picaceos vocant; subinde, si decimo à conceptu die dolores capitis, oculorum vertigines, tenebræq;, sputatio, inquietudo accedat; id etiam cognosces, si pupillæ imminuantur, si candida pars oculi amplior fiat, si flavescat, si venæ cruore turgeant, caventur oculi, molliantur palpebræ, panus, & rufæ lenticulæ præter solitum fœminæ faciem deforment, si venæ inter oculorum angulos & nares sitæ magis conspicuæ appareant, si sub lingua vena virescat, si cervix calidior, dorsum algidius sit, si colli venæ, arteriæque extendantur, si pectoris venæ livescant, & nigrescant, mammæ obdurescant, extuberent, prædoleant, si papillarum color in rubeum mutetur, si cujusvis potus calor, aut frigiditas recto tramite in mammas sentiatur, si malacia apprehendat, aut pigritia, si dum bibit languida fiat mulier, si acida eructet, si cordis pulsus perturbetur, si ocyssime lætetur, tristeturvè, aut tormina juxta umbilicum fatigent, & renum aut coxendicum gravitas, si coitum renuat, aut solito ardentius cupiat, si venter præsertim circa ilia intumuerit, inguina torqueantur, uteri os arctissimè conniveat, dummodo tamen molle ac naturale extiterit, maximum enim hoc conceptus indicium fuerit, si modo obstetrix immisso digito uterorum os tangere potuerit; Adhæc si dolores, tumores, extuberationesq; carnis sæpe etiam lividitates in cruribus succrescant, ac universum corpus gravetur.

Signum ex pulsu.

Præterea prægnantium pulsus à principio vehemens, & magnus est, procedente tempore parvus, & velox, quæ fere omnia indicia 5. Aphorismorum, & libr. *de genitura* Hippoc. accepta ferimus.

Quæst. An ex lotio conceptus possit cognosci. 21, 3, 6, 33.

Ex lotio autem fieri etiam posse de uteri gestatione judicium, sunt, qui credant, ductore Avicenna, qui tradit, urinam prægnantium citreo, aut sublivido esse colore præditam, crassiusculam, aut sub-

Avicennæ opinio.

aut subturbidam, & in qua leviter concussa granula sive atomi ascendentes, & descendentes, ac stellati lapidis colorem præ se ferentes, aut etiam candicantia corpuscula inter crassioris farinæ, è summa corona visuntur, in quâ insuper quod per quietem subsidet, innatatve crassiusculum sit, & male cohærens, lanæ aut carminato bombaci non absimile; quæ subinde vini albi permixtione similis evadat elixarum fabarum, aut cicerum jusculo. Horum causam & rationem videtur adduxisse Galenus, cum inquit, melancholicum esse sanguinem, qui in gravidis detinetur, & à puerperio evacuatur, ideo conspici urinas omnibus prægnantibus infectas ac si foligo quæpiam in eas incidisset. Quod si mota urina turbetur impraegnationis finem præmonere; si non turbetur principium: in fine conceptionis ibi ruborem apparere, ubi primum albedo inerat; ita sunt, qui tradunt, urinam prægnantium in primis tribus mensibus sanguinis colorem referre, & in se quasdam quasi nebulas, & sedimentum album habere, à quarto mense viridis esse coloris cum livido sedimento: Alii existimant vana hæc, & commentitia plane esse, si enim certa atq; firma ex urinâ impraegnationis signa forent, Hippoc. & Galen. *de urinar. indiciis*, & utero gerentium signis multa scribentes non latuissent, sed neque Hippoc. in Aph. & lib. *de genitur.* ubi plurima impraegnationis signa docuit, neque Galen. lib. *de crisib.* aut de judiciis urinarum ullum tale signum unquam attulerunt, addunt urinam eorum tantum signum esse, quæ continentur in jecore, venis, renibus, ac vesica. Cæterum cùm superiùs proditum sit, in venis & sanguine mulieris magnas etiam permutationes per conceptum fieri, aliquando nos certi aliquid ex earundem lotio elicere posse, non est omnino rationi dissentaneum: Quod si Hippocrates, & Galenus prætererunt, illud fortasse factum, quia hæc signa fallacia, & parùm firma judicarunt; imo neque reliqua inchoati hominis indicia admodum firma sunt. Quamobrem fœminam concepisse cautè pronuntiandum erit, alioquin periculum est, ne in dedecus incurrant medici, si semel prædicto conceptu, aut menses fluant, aut excreto flatu venter subsideat, quod Agyrtis pleramq; doctis non raro accidit, ideo, quæ dicta sunt, ex eorum numero censentur, quæ plerumq; contingunt, perinde ac ea quæ nunc de sexus indiciis breviter cudemus:

2. Epid. 3.78

Aliorum sententia.

Auctoris positio.

Inchoati hominis signa firma non sunt.

Igitur ætate florentes fœminæ utplurimum mares gestant, novellæ aut senescentes fœmellas, propter dejectum in his, vegetiorem calorem in-

Signa maris & fæ-

rem in illis, quæ inſuper maſculum geſtat coloratior eſt, ac moderati vultus, læta, agilis, velox, & utero gerentium ſymptomatibus minus affligitur, quod adhuc minus certum eſt, quia ſunt robuſtæ mulieres, quæ melius ſe habent dum fœmellam geſtant, quam aliæ delicatiores geſtātes mares, quare potius de muliere ad ſe ipſam collata, non ad aliā, hæc veniunt intelligenda, nigricātes etiam ac tumeſcentes in dextro inguine venæ marem portendunt, in ſiniſtro fœmellam, quod quidem collegarum relatu diſci honeſte poteſt. Ad hoc ſi mulier ſtans ambulare velit, ac primum dextrum pedem moveat, maris indicium eſt, item oculus ejus dexter lætus magis & velocioris motus, alvus rotunda, & in dextra parte magis elata, mamma dextra tumidior, & ejus papilla coloratior, gravedo, pondus, ac ſæpe motus ſentitur in latere dextro: Nam ut eſt apud Hipp. mares plerumq; in dextris, fœminæ in ſiniſtris concipiuntur, quâ etiam ratione è dextro teſte avulſum ſemen maſculinum magis: ex ſiniſtro fœmineum eſt, pulſus item dexter major, manumq; dextram porrigit primum; E converſo autem quæ mulier fœminam concepit, minus ſe ipſa colorata apparet, quoniam fœmina mare frigidior eſt, nunquam vero talem concepiſſet, niſi viri ſemen aut mulieris uterus frigidior eo tempore fuiſſet, reliqua etiam ſigna ob eandem cauſam perinde contraria apparebunt, nullum autem fœminei fœtus ſignum reperies firmius ac certius, quam ſi fœmina ultimis menſibus labores aut morbum paſſa, tamen abortum non fecit, nam mares ultimis menſibus ob ſiccitatem ligamentorum magnos non ſuſtinent labores. Quod alibi explicabitur.

De ſimilitudine in ſexu: & an fœmina viro imperfectior ſit.

CAPUT VIII.

Prima opinio Anaxa. & Hippoc.

POſtulat jam tractationis filum, ut quænam ſit potiſſima ratio, cur alterum mas, alterum fœmina generetur articulatè diſſertemº; de quâ re varias admodū reperies auctorum ſententias. Anaxagoras in ſemine ſitam hanc differentiam eſſe exiſtimavit, ita ut ſemen, quod à teſtium dextro exciditur, ſi prævaleat ei, quod à ſiniſtro, marem gignat, contrarium ſi accidat, fœminam, atq; ita marem à parte dextrâ, fœmi-

fœminam à ſiniſtra proficiſci, idq; propter hepatis rectitudinem, ſic ad mares gignendos ſummè facere, ſi mas in acceſſu elevet dextrum crus: & rurſus uteri latere dextro marem contineri, fœminam ſiniſtro. Priorem hujus opinionis partem infirmam experimentum reddit, quoniam non minus viſi ſunt, qui dextro teſte carerent filios generare quam reliqui. *Convellitur Anaxag. opinio.* Secundam vero (cujus fuiſſe creditur Hippoc. dicens, mares in dextris, fœminam in ſiniſtris magis) parum etiam conſtans videtur, *5. Aph. 48.* quia id opus acceptum eidem potentiæ ferendum eſt, cui fœtus conformatio; quæ potentia, quoniam in ſemine eſt, ut paulo infra planum erit, ab ipſo non ab alio ſexus differentia pendet, neq; inſuper tam eſt diſtincta ſinus dextri aut ſiniſtri natura, ut tantæ differentiæ cauſa eſſe videatur; fœminam inſuper parte uteri dextrâ contineri vidit Ariſtoteles, & marem læva, & utrumque eadem in parte, idq; non ſemel, ſed ſæpius, atq; etiam cum gemini, mas, & fœmina geſtarentur, marem in lævâ, fœminam in dextra ſitos eſſe. Neq; multo diverſa ratione exploditur Empedoclis opinio, qui uteri caliditati id adſcripſerat, ita ut quod ſemen calidum ſubierit uterum, mas, quod verò frigidum, fœmina efficeretur. *Secunda Empedoclis* Democritus maſculos fieri aſſeruit ex prædominio maſculini ſeminis, fœminas ex prædominio fœminei; ſed tenetur aſſerere, *3. Democriti* fœminam matri non ſolum in ſexu ſimilem eſſe, ſed in aliis, at contra videmus multas filias prodire patri ſimiles, filios matri, ut plane perſpiciatur, non hunc à patris, illam à matris ſemine prodiiſſe. Sed enim quædam fœminæ ex multis viris mares ſemper ediderunt, quarum viri aliis mixti fœminas genuerunt, ut negari non poſſit, eſſe in fœmineo ſemine nonnunquam virilem vim, & in virili fœmineam. Ariſtoteles multo abiit diverſus, nam totam hujus rei cauſam, ad actionem & paſſionem refert, *cum enim (inquit) principium non ſuperat, neq; concoquere poteſt propter caloris inopiam, nec ducit in ſuam formam, ſed ſuperatur, mutari in oppoſitum neceſſe eſt, oppoſitum autem mari fœmina eſt, quatenus nimirum alterum mas, alterum fœmina dicitur:* *4. de gen. anim.* Solet autem facultatibus ſua inſtrumenta natura prudens concedere, oculos viſuro, pedes progreſſuro animali; colem fœtui, cui craſſi conſtantiſque ſeminis ac maſculini gignendi, & in alterum effundendi vis ineſt; ſi igitur exordia prima invalida ſunt, nec potentia fœtui communicare, prolificum ſemen, ſed aqueum, tenuemque hunc fœtum utero donat, ut quia ob innatam frigiditatem perfectum ſemen effundere non poterat ſanguinis

non

Ariſt. ſententia improbatur.

non exhauſti copia aleret, quod in utero geſtaret. His fere concludit Ariſtoteles mares generari ſuperante principio paterno, hoc eſt, activo, fœminas ſuperante materno, hoc eſt, paſſivo; fuit enim ejus opinionis, ut crederet, vim à patre tantummodo, materiam à matre tribui, quæ inter ſe opponerentur, ſicuti agens, & patiens. Quæ tamen Ariſtotelis ſententia in eo deficit, quod non explicet, cui agenti ſit tribuenda diverſa partium configuratio, non enim ex eo ſolum quod materia reſiſtat agenti differentes conformationes, & connexiones fieri poſſe credibile eſt.

Galeni ſententia.

Galenus maris cauſam eſſe prodidit calidiorem, & ſicciorem ſeminis temperaturam; frigidiorem verò, & humidiorem fœminæ, cui tamen non parùm faveat ejuſdem uteri temperamentum, & ſitus, imo conſentaneum eſſe fœtum maſculum in dextrâ, fœmineum in ſiniſtrâ parte generari, quod ſi contingat ut ſiniſtri teſtium ſemen in dextrum matricis ſinum cadat, aut è converſo, plus efficaciæ habere matricem ad fœtum ſibi aſſimilandum, ut quæ diutius cum eo converſetur, ita unam, & eandem rem confirmat, dum caliditati, aut frigiditati maris, aut fœmellæ generationem tribuit; ac dum dextras partes maſculorum, ſiniſtras fœminarum genetrices eſſe ediſſerit, quia ut ipſe explicat, quæcunque ſecundum epatis rectitudinem ſunt locata, calidiora exiſtunt; neque vero diffitetur, primum naturæ inſtrumentum propterea quod non potuit animal omnium perfectiſſimum, id eſt, virum generare, ideo imperfectius fœminam nimirum, at non ſine maximâ generis totius utilitate genuiſſe, ita cautè, more ſuo, ex Anaxagoræ, Empedoclis, Democriti, & Ariſtotelis opinionibus ſuam conflavit, ex ſingulis illud ſupplens, in quo deficiens videbatur.

Galeni ſententia mutila.

Verum enimvero neque ipſe explicat, cuinam opifici tàm mira partium fabrica ſit tribuenda; non enim ſolus calor tam maxima hęc poſſe videtur, ut eidem ſoli ſexus differentiam acceptam feramus, ſi enim conditi ſunt uteri mulieris ob caloris debilitatem, cur veſica & renes, & aliæ internæ partes in viris, quibus calor exuperat, pariter non prominent?

Similitudo in ſexu unde.

Etſi igitur negandum non ſit, ſemen calidius optimèq; concoctum mares gignere, frigidius, & male elaboratum fœminas, & ad hoc plurimum conferre, ſi ſemen à dextro ſive calidiore teſtium excidat: ſi in dextro ſive calidiore etiam uteri ſinu recipiatur, quæ quidem concauſæ ſunt ſeminis utriusq; calorem adjuvantes in quibus procul dubio marium generationem quodammodo ſitam eſſe arbitramur; Haud tamen hanc

eſſe

eſſe putamus præcipuam ſexus differentiæ cauſam ſed formatricem illam virtutem,de quâ ſuprà luculentius diſputavimus, quæ calore ſeminis teſtium, & uteri,quaſi inſtrumentis & concauſis utitur, quæq; in ſemine ſita eſt; ad eandem enim potentiam hoc opus pertinet,ad quam conformatio totius fœtus; Et quia non ſtatim ubi ſemen in uterum conjectum eſt hæc facultas in opus inſurgit; ideo neq; ſtatim hoc mas, illud fœmina eſt,ſed aliquandiu poſt alterutrum pudendorum conformatur. At ſciſcitaberis ſi facultas formatrix pro materiæ varietate, & totius ex utroq; ſemine compoſiti qualitate modò marem modò fœminam effingit, quæ ubi ad calidum inclinaverit marem, ubi ad frigidum fœminam efformat, quî fieri poteſt ut multæ fœminæ viris multis calidiores ſint? manus dare omnino fuit compulſus Mercatus hoc telo trajectus,quod tamen plumbeum atq; ficulneum mihi videtur,quippe non à principiis generationis, ſed poſt generationem ipſam exercitio,cibis,& aliis ſupervenientibus, tales evaſiſſe credibile eſt, vel ſi largiamur (quod ipſe ac pleriq; putant) calidas poſt generationem non deveniſſe,ſaltem fatendum eſt, illum calorem illis poſt primam ex ſemine conformationem accidiſſe ex menſtruo, quo carnoſæ partes, intra uterum generantur,& ex alimento,quo mater per totum geſtationis tempus uſa fuerat, quam facilem, & parum laborioſam teli hujus contorſionem virum præclarum,& alios,qui ante nos fuêre, non perſpexiſſe miror, Marem vero fœmina calidiorem eſſe ſecundo hujus operis libro abundantiſſime diſſertavimus. Ex dictis planè jam conſtare arbitror, ſexus ſimilitudinem ex ſeminis efficaciâ proficiſci, quâ utitur facultas formatrix,quæ quidem ubi caloris uberiorem copiam in ſemine invenit,maſculum,ubi minus abundantem, fœminam effingit. Corruit ſubinde Priſciani ſententia, qui exiſtimat,ſi prius fœmineum ſemen in vaſculis concidit, maſculum ex eo naſci ſuperveniente ſemine virili: ſi vero anteceſſerit maris ſemen, & in vaſculis ceciderit prius,ſuperveniente fœmineo, fœminam naſci, unde concludit virili ſemine puellas,fœmineo pueros naſci,ſi vero utrumq; ſemen permixtum obviando ſibi in vaſculorum cavitatem ceciderit;hos viragines evadere,ex uno conſenſu prudentes atque pulchros naſci, nil in ſe retinētes iracundiæ; ſi verò ex uno cōſenſu permixtio nō fuerit ſed vacāte uno, incitatum alterum in vaſculis ceciderit, debiles atque ſine intellectu naſci, eò quod ipſum ſemen minutim moveatur non pingue ra-

Concluſio auctoris.

Obiectio.

Deciditur tota controverſia.

tionabiliter,ſed aut aquoſum, bilioſum, cænoſum, aut corruptum, fæpiusq; mutos,ſurdos,aut raræ cõtexturæ,eò quod non ſit integrum ſemen nec tempore competenti, ſed hanc opinionem, quia nullis nititur pedamentis,contempſiſſe expeditius erit,quam refellere.

Dub. An fœmina ſit viro imperfectior.

Porro uti homo animal eſt perfectiſſimũ, ita in eo genere virum muliere perfectiorem eſſe exiſtimavit Ariſtot. cui conſentiens Galen. in frigiditatem fœminæ imperfectionis cauſam rejicit, quia tantò imperfectiorem mare eſſe putat, quantò eſt frigidior, calorem enim omnium actionum potiſſimum eſſe inſtrumentum, qui ubi defecerit,nõ poſſit partes extra emittere,ſicuti in viris, ideoq; intus reconditæ maneãt: Hinc barbari referẽte eodem Ariſt.fœminis,& conjugib.ſuis pro ſervis utebantur. Attamen ſi conſideremus nullum eorum, quæ ſupereminent,membrorum intus prius imperfectius formatum fuiſſe, non manus,non pedes, non nares, non aliquid aliud; ſi inſuper meminerimus fœminam oſſa ilii habere ampliora, craſſioraq; ad fœtus geſtationem,uteri cervicem meatu colis ampliorem, & cum reliqua ſuperiora habeat mulier minora multo,uberius eſſe longe amplioribus; palam omnino erit fœminam à natura non per quandam reſultationem,& primarii finis fruſtrationem,ſed primariò fuiſſe tentatam, & viros ſapientiſſimos(quod pace ipſorum dixerim) minus naturæ tribuere, quam mereatur;Non n. credibile eſt,voluiſſe ſapientiſſimum opificem, partẽ totius generis noſtri dimidiam imperfectam eſſe,neq; inſuper ex qualitatibus,& partium ſituatione,ſee ex fine naturæ, & communis agentis intento quærenda eſt,rerum naturalium perfectio;atq; generationis& propagationis ſpeciei gratia fœmina fuit viro conjuncta,ad has operationes partes habet,& temperaturã convenientiſſimam; eſt igitur viro æque perfecta, imo perfectionis ſuæ initium ſumit ab ipsâ frigiditate, quæ facit,ut fœmina minus alimenti conſumat, ac ſubinde pro fœtus alimento redundet,tantum abeſt, ut imperfectionis cauſa ſit. Quod ſi fœminam præter inſtitutũ generantis fieri dicas, ac propterea aliquid deficiens,& occaſionatum eſſe,ideoq; imperfectam; ſcias oportet fœminã fieri quidem pręter inſtitutũ agentis particularis,ſed juxta intentionẽ univerſalis naturæ,ad opus generationis ordinatam, ideo omnes partes, & inſtrumenta æquales viris ſortitam eſſe,niſi quod ad generationem attinentes diverſum ſervant ſitũ;qua ratione ductus Plato 7. de leg. recte quidem exiſtimat, ad eadem animi ſtudia, & eaſdem operatio-

Poſitio.

Ex fine naturæ rerum perfectio eſt quærenda.

Fœmina viro eſt æque perfecta.

Obiectio.

Fœmina habet eaſdem partes quas vir.

nes æquè mulieres atq; viros natos eſſe;cujus viri auctoritati altera adhuc ratio firmamentũ addit,nam quæ animi operationibus inſerviunt, neq; plura neq; pauciora in mulierib.reperiuntur quam in viris.Ex his jam omnino corruit Chryſippi ſententia,qui virilem ſexũ ſic exornaſſe naturã cenſuit,ut adjungeret muliebrem quaſi appendicẽ ſeu caudã pavoni,unde nugatorum pleriq; ac peſſimi noſtro hoc ſeculo homines intemperanter calamo abutentes,probare ex ſacris literis, mulierẽ hominem non eſſe petulanter fanaticeq; contendunt,quia(inquiunt)viri adjutoriũ nuncupatur,& procreationis eſt inſtrumentum,malleus autem faber non eſt,nec acus ſartor; ideoq; publica officia mulieribus eſſe interdicta,quia ratione careant , nec animâ rationali à Deo donatã eſſe fœminam uſpiam ſcriptum putent; multis præterea conſimilibus contumeliis,& ſpurciſſimis convitiis muliebrem ſexũ conſpuunt,bruti quidem potius quam homines dicendi iſti, qui quavis beſtiâ deteriores in elegantiſſimã Dei creaturam ſcripturarum ignari debacchantur; nam creavit Deus hominẽ in imagine ſua,in imagine,inquam,Dei creavit eos marem,& fœminam , item virgines tantum ex hominibus ſervantur bello contra Midianitas juſſu Dei geſto ; agnoſce, inquit Machabæa mater ad filium,Deum omnia feciſſe ex his quæ, non erant, & nos homines ita factos eſſe: Dicitur autem mulier auxilium viri , quaſi alter ipſe,quę cum ipſo ſemper converſetur,à publicis officiis aũt ſexus pudor reſilit ; & nihilominus in Græciæ locis morem fuiſſe , ut etiam fœminæ publicis conſultationibus intereſſent ſcribit D. Auguſtinus,idque etiam in Galliis olim celebre erat.ac Debora populo Iſrael aliquãdiu præfuit: Animam tamen rationalem primo homini Deum inſpiraſſe legimus,à cujus hominis coſtâ facta eſt mulier in animam viventem,non ad ornatum ſolum,ſed ad ſocietatem generis, vitæq; humanæ perfectionẽ. Quamobrem eorum monſtroſas, & diſtortas naturas rejiciamus,qui ducunt ingenii decus, falſas opiniones novitatis amore , & ſtudio contradicendi ſophiſticè tueri , ſive igitur fœminarum vim in propaganda ſobole intueamur , ſive utilitatem mulierum ad benè beateq; vivendum ſpectemus; ſive copiam ipſarum conſideremus ; ſive formam,hoc eſt, animam rationalem, ſive materiam , non monſtrum ſanè,ut pleriq; falſo rentur,neq; reſultatione natam, aut quippiam deficiens, ſed potius primò à naturâ ſpectatam , & alteram naturæ humanæ partem fœminam eſſe palàm intelligamus.

Fæmina ad eadem munia nata ac qua vir.

Vide epiſt. Scalig. ad Fennam.

Vide Merulam in Gal.

De similitudine specifica & individuali.

Cap. IX.

Similitudo in specie ad materiam refertur.

Quum duplex adhuc in fœtu conspiciatur similitudo, in specie nimirum, & in individuo; similitudinem in specie, sive in genere (utroque enim modo hominem, equum, bovem, appellare consuevimus) ad materiam referendam esse veterum monumentis proditum est, quippe quæ ex specificâ nascitur seminis varietate, in quo facultas ipsa formatrix determinatur ad certam speciem. Et hoc est quod vulgariter dicitur, naturam communem contrahi per signatam materiam ad determinatum gradum entis, nam quod producitur leonem esse, equum aut hominem à matre, & ex substratâ materiâ fieri fatendum est, quia ut non contemnendæ auctoritatis viri censent sanguis menstruus, & ille, ex quo fit semen, sigillationem quandam in jecore accipit, tanquam ab opifice naturam particularium membrorum, & commodum respiciente, ideo talem sanguinem generat, quo possit homo nutriri, non aliud animal, hinc quod ex animalium diversi generis concursu progignitur, propius ad fœminæ quam ad maris speciem accedit: ex ove & hirco ovis gignitur, pilis durioribus; ex capra & ariete capra fit pilis mollioribus, quo in opere formativa virtus quamvis inferior, utpote vegetabilis potentia, tamen ex præcepto Dei fit tanquam rude instrumentum in manu peritissimi artificis, ac ita organizationem parat convenientem introducendæ formæ hominis, hoc est, animæ rationali, ita ut aliquatenus ultra sui naturam, & propter finem agere videatur: quibus accedit uteri etiam vis, cui efformandi virtutem nonnulli concedunt peritissimi viri; neque tamen, aut parti continenti, id est, utero; aut agenti virtuti, id est, facultati formatrici primam hujus operis rationem omnino inesse putamus, sed materiæ, semini nimirum à quo provenit, ut formativa virtus hanc potius organizationem, ad quam erat in eodem semine potentiâ, fabricetur, ac uterus eidem sese accommodet; quæ omnia ex infra dicendis luculentiùs innotescent.

Natura cōmunis constrahitur per signatā materiam.

Sanguis in iecore sigillationem accipit.

Similitudo.

Vterus efformandi vim habet.

Similitudo individualis.

Acclivior ac majori controversiâ plena est de similitudine individuali seu in effigie disputatio, quam veritatis cognoscendæ studio paucis perstringam. Eam igitur Galenus, ad victoriam & motionem seminis

ſeminis alterutrius parentis refert; ideo ſimilitudinem, quæ in individualibus conſiſtit, non tam matrem, quam patrem repræſentare, quia ut plurimum prædominium, & efficacia paterni ſeminis major eſt. At, inquies, hâc ratione oporteret fœtum patri ſimilem ſemper gigni, quia patris ſemen validius eſt materno? Vel ſaltem fieret, ut ſuperante principio materno fœtus in omnibus ſimilaretur matri, & paterno, patri? Cujus oppoſitum docet experientia, nam conſtat eundem fœtum in quibuſdam patri, in aliis matri aſſimilari. Reſpondet Galenus fœmineum ſemen aliquando ſuperare, propterea quod novem menſium ſpatio vim plurimam ſumit ex menſtruo; Et mora in utero materno tantò invaleſcit, & ſuperat, quantò in primo congreſſu fuerat ſuperatum, hinc fieri, ut ſpecies animalis matrem, effigies patrem magis repræſentet, quia illa ex materiali fœtus principio, cujus major pars à matre eſt: hæc ex efficaciâ, & efficientia, cujus plurimum eſt à patris ſemine, quamvis & in ſemine, & in menſtruo, utraq; hæc principia materialia, & effectiva habeantur, non tamen æqualia, quia uti ſupra jam diximus in ſemine effectivum validiſſimum eſt, quod ad materiam ſpectat, pauciſſimum; contra in ſanguine materiale plurimum, quod autem ad vim ſpectat, imbecillimum: Quam tamen ſententiam vix ſibi conſtare credunt, quia ſanguini menſtruo facultatem etiam formatricem tribuere arbitrantur; Probabiliusq; eſſe putant, ſimilitudinem hanc tribuendam eſſe vehementi comprehenſioni aut firmæ cogitationi viri, aut fœminæ in coitu, à qua vim, quæ fœtum conformat, quodammodo duci, ac gubernari omnino ſibi perſuadent, argumento ducti, quod fœminæ, quæ nuper concepit, ſi ceraſum vel roſam, vel fragrum in ſinum effundas, quod graviter ferens vehementer apprehendat, infanti inuritur nota ejuſdem rei; ſubinde ſi gravida eo, cujus flagrat deſiderio, minimè potiatur, infans illius ſignum geret; Addunt albam fœminam ex albo viro Æthiopem edidiſſe, quia pictura erat nigri hominis in cubiculo, in quo convenerant; aliam fœtum piloſum, & unguibus urſinis, quia adverſus paries urſum habebat effigiatum; quibus perterritæ fœminæ pleræque ſeptentrionales, Belgæ præſertim ac Germanæ, ſimilem timentes caſum æthiopes videre, aut domi habere, dum utero gerunt, reformidant. Sed illud etiam ſancti patriarchæ de virgis decorticatis exemplum afferunt, ideoque plures humano generi, quam cæteris animalibus ſimilitudinum differentias accidere, quia cogitationum veloci-

2. de ſem. 5.

Obiectio.

Galeni ſententia.

Sanguis menſtruum vim etiam habet effectivam.

Fernelii opinio.

Septentrionales fœminæ gravidæ æthiopes aſpicere nolunt.

Humano generi quã cæteris animalibus plures accidũt ſimilitudines.

velocitas, animi celeritas, ingenii varietas multiformes notas imprimere neceſſum ſit, ut nõ ſine magnâ admiratione duos videas, quos vix quiſquam diſcernere inter ſe queat, quod de Artemone, & Antigono rege ſcribitur, de Alexandro, & alio ex infimâ plebe homine: quales etiam duos gemellos Eboræ vidi Alvari Vaeſiii celeberrimi juriſconſulti ex ſorore nepotes, quos vix ipſa mater, & non niſi ex voce diſcernebat, qui ambo vivunt monachi, & theologiam profitentur, in ſuo conventu. Sanguini vero menſtruo vim effectivam tribui, piaculum non eſſe, ſuperius prodidimus, & Galenus latiſſime confirmat; Sed hæc reſponſio plus videtur tribuere imaginationi quam par ſit. Quare potius ad objectionem dicendum, quod quamvis ſemen ſimilarem naturam habeat, & ejuſmodi ſit, ut omnia ex omnibus ejus partibus animalis membra fabricari queant, tamen illam ſeminis partem, quæ primò excidit, craſſiorem eſſe, quæ verò ſecundâ vel tertiâ ejaculatione emittitur, tenuiorem, frigidiorem, ac imbecilliorem, ſubſtantiæque inſiti caloris minus participem. Cum igitur non ſimul totum, ſed per partes ejaculetur ſemen, fieri poſſe, ut idem ſecundum diverſas partes, & ſuperet, & ſuperetur, & ob hanc rationem eundem fœtum in quibuſdam patri, in aliis matri aſſimilari. Sed qua ratione potuit ſeminis portiuncula imprimere fœtui notam aut effigiem illius partis, à quâ deciſa fuerat? Hoc ut accuratè intelligas, præmittere oportet, facultatem formatricem uti tanquam inſtrumentis temperamento ſeminalis ſubſtantiæ, & genitivo ſpiritu ſeminis ipſius, ſcitum enim eſt, temperamentum omnium noſtri corporis actionum immediatum eſſe inſtrumentum: hoc autem duplex exiſtit, peculiare, & cuique parti proprium unum, quod cujuſque partis forma eſt: commune ſeu totale alterum, quod ex omnibus particularibus conflatur, & energiâ quadam omnium noſtri corporis partium temperamentorum vim ac rationem in ſe continet: ut igitur totale hoc temperamentum virtualiter continet reliqua omnia; ita ſemen quod ex materiâ totius corporis conficitur, quæ totali illo temperamento fruitur, eodem etiam temperamento præditum eſt, veluti corpus à quo decidit; quod quidem ſemen cum in generatione materiam præſter, facile commigrat in ſimiles partes eis, à quibus deciſum fuerat: ſubindeque ſpiritus genitivus, qui ex animali, vitali, & ex conſequente temperamento influente potiſſimum conficitur, ſimili energiâ in ſe continet o-

Deciſio controverſiæ. 2. de ſem. Solutio obiectionis.

Obiectio.

Seminis portio effigiem partis qua ratione imprimit.

Temperamentum facultatis eſt inſtrumentum.

Temperamētum duplex.

net omnium membrorum, à quibus decidit, proprietates. Nam formativa omnium membrorum vis ad testes, & semen in iisdem contentum mediis his spiritibus vim formativam sui similem transmittit, testibus coctionem huic operi ministrantibus: & in hoc differt semen, quod vasa spermatica conficiunt, ab eo quod testes, quod illud infœcundum, hoc hâc ratione prolificum jam est. His si accedat vehemens comprehensio, & illa sigillatio, quam in jecore sanguinem suscipere prodidimus, nulli profecto mirum esse debet, cujuslibet partis vel minimam notam fœtui imprimi posse Neque vero huic sigillationi tantum tribuas, ut putes, jecur agnoscere verrucam, aut maculam corporis, ac propterea sanguinem illi alendæ commodum progignere, sed partem ipsam habere vim, sanguinem ad se delatum in sui similem substantiam transmutandi, neque rursus imaginationi aut temperamento totum hoc opus acceptum ferimus, sed seminis prædominio, quod reliqua haud mediocriter coadjuvare credimus. Ut igitur, quæ fuso sermone prodita sunt, in pauca redigamus, triplex in fœtu consideratur similitudo; Prima, in specie sive in genere, cum homo ex homine, equus ex equo procreatur, cujus majorem partem mater exhibet, & à materiâ est: Altera in effigie seu proprietatibus individualibus, quâ hominis ad hominem, & equi ad equum fit differentia, in qua seminis prædominium, & temperamentum substantiale vim obtinet, majoremquè si valida accedat comprehensio & imaginatio. Tertia similitudo est, qua maris ad fœminam, fœminæ ad marem diversitas consideratur, de qua primo loco capite superiori egimus, quæ ex utrorumq; principiorum temperamento qualitativo suboritur, ex majore nimirum vel minore calore totius compositi ex utroque semine, ad quod etiam multum juvat, si è testium dextro semen decidatur, & in dextro uteri sinu sit receptum. Facultas tamen formatrix harum omnium similitudinum præcipua causa est, quæ ad hoc vel illud animal generandum materia utitur; ad hanc potius quam alteram effigiem & notam seminis prædominio, & temperamento substantiali; ad hunc potius quam alium sexum, qualitativo temperamento.

Semen continet omniũ membrorũ vires.

Semen quod vasa spermatica conficiunt, ab eo quod testes, differt.

Hæc Fernelii fuit opinio.

Hæc Mercati.

Epilogus.

Triplex in fœtu similitudo.

Species.

Effigies.

Sexus.

Defi-

De similitudine ad maiores, & consanguineos.

Cap. X.

Similitudo ad maiores

4. de gener. anim. 3.

Quod autem avis, proavis, atavis, patruis, vel aliis consanguineis, qui jam diu perierunt, neque quicquam ad generationem contulerunt, fœtus interdum similetur potiùs quam parentibus, & hos aut illos voce, risu, ac gestu referant, Aristotelis decreto, motionibus seu actionibus facultatis formatricis in semine existentibus tribuendum est; quarum quædam insunt actu seu proximâ potentiâ; aliæ potentiâ, & illâ quidem remotâ, cum igitur formatrix virtus patris à formatrice membrorum avi producta fuerit, juxta similitudinem avi recipit species, quia in semine erat non sola imago oculi paterni, sed etiam oculi aviti, à quo intercedente patre vim excepit, quâ ratione evenit jam, ut quam quidam in brachio notam haberet, hanc non filius sed nepos ea præcisè corporis parte proderet: Patrui vero similitudinem fœtus fœtus repræsentat eò, quòd præ se fert avum, cui patrui oculus similis erat, & ita longius proceditur, quousque vetustate obscuratur, & delitescit imago, quod ad quatuor progenies extendi quidam arbitrantur, & ideò neque ulterius consanguineitatis gradus numerari. Non tamen video, cur ad multò plures similitudo extendi nequeat; nam si quartus similis fuit primo, ac filius illius patrem referat, poterit profectò quinto & sexto simliari, cui quartus similis erat. Sentit igitur Aristoteles, naturam sive facultatem formatricem semper tendi ad illud, quod sibi similius est, nimirùm ad patrem, quod si hunc motum non assequatur, solvi in propinquum, & similem avo generare, atavo, aut aliis consanguineis; quod si neque hoc quidem obtinebit, in remotiorem adhuc motum solvi, & generare animal, atque hinc monstra, & tandem, si neque hoc assequi possit, molam, & informem carnem, de quibus proximo capite sermo erit. Neq; mirandum est, proximiores motus facultatis formatricis solvi seu frustrari, ipsamque per remotiores operari, siquidem & in facultate imaginatrice sæpe experimur, insomnia fieri ex imaginibus multo ante prægressis, quod evidentissimum est argumentum, facultatem formatricem semini communicari, non solùm ex certo testium temperamento, sed etiam ab anima totius, sicut reliquas facultates, quæ in illâ emi-

Ad avos.

Ad patruos & avunculos.

Ad quatuor progenies similitudines extendi & ulterius.

Aristotelis sententia.

Mõstra cur generentur.

Facultas formatrix non solum à temperamento, sed ab anima

eminentiâ continentur. Cæterùm vox, riſus, geſtus, ad poſteros, tranſeunt, quia organa, à quibus ipſa eduntur, ſimilia evadunt, à ſimilibus autem organis, ſimiles omnino eduntur operationes. Proceritas autem corporis ad naturam ſeminis paterni; amplitudo ſolidarum partium ad ipſius copiam referenda eſt; at vero moles ad alimenti ſanguinisq; materni bonitatem, & ubertatem, ac inſuper ad uteri capacitatem: quemadmodum enim ſi quis cucumerem, qui jam defloruit, & adhuc in cucumerario adhæret, immittat in vas anguſtum, æqualis ac ſimilis evadet cavitati ipſius, ſi vero in vas pro cucumeris naturâ amplum, æqualis itidem ac ſimilis erit, dummodo materiæ ubertas adveniat; ita etiam in majori uteri capacitate, majores fœtus, in anguſtiori minores procreantur, quo ducti exemplo, qui catellos parvos habere volunt, ipſos ſtatim poſt ortum vaſis anguſtioribus concludunt, atq; ita prohibetur augmentum. Ex dictis liquidò conſtat, traduci quidem ad prolem motus virtutis naturalis, non tamen facultatis animalis; aut animæ rationalis; ideoq; non communicantur fœtibus artes parentum, neq; ſcientiæ, neque virtutes, neque vitia; quantumvis interdum facultas ipſa formatrix ab imaginatione, & cogitatione ſoleat immutari.

totius ſemini communicatur.

Similitudo in voce, riſu, & geſtu.

Proceritas, amplitudo & moles.

Similitudo.

Facultatis naturalis motus ad fœtum traduci, animalis non ita, nec rationalis.

Sic intelligendum illud Horatii:

Fortes creantur fortibus, & bonis
Eſt in juvencis, eſt in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Et Mantuanus Poeta:

Qui viget in foliis, venit à radicibus humor,
Sic patrum in natos abeunt cum ſemine mores.

De cauſa diſsimilitudinis ad parentes, & cur monſtra & molæ generentur.

CAP. XI.

HOminem, cujus cauſa videtur natura cuncta animalia genuiſſe, parvum dici mundum veterum monumentis celebratum eſt, quia omnia, quibus mundus conſtat, perfectione continet; quippe qui

Homo continet in ſe omnia quæ mundus.

pe qui essentiam cum elementis habet, vitam cum plantis, sensum cum animalibus, & sibi peculiarem animam rationalem, per quæ omnia utpote simpliciora hominem efformando servato ordine natura transit: Hæc autem si aut vitio materiæ, aut facultatis formativæ defectu in itinere intercipiatur, genitum fit dissimile generanti, tendente naturà ad id, quod melius est atque perfectius, subsistente vero in eo, quod potest.

Tripliciter cõtingit dissimilitudo.

Tripliciter autem hæc dissimilitudo contingit: Primo quia formatrix facultas conata assimilare, impeditur in opere, quia similitudo diversa in altero semine potentior, evertit remissiorem similitudinem alterius, qua ratione in altero brachio, aut crure, aut oculo patrem, altero matrem refert. Secundo modo deformitas contingit, si formatrix facultas licet habeat omnium membrorum simulacrum, non tamen æqualiter ab omnibus excitetur, ex quâ causa prodit dissimilitudo natorum ad parentes in accidentibus, quas profecto duas dissimilitudinis rationes omnino monstrosas esse non crediderim; nisi forte non æqualiter duntaxat, sed etiam inordinatè facultas per semen moveatur, quia tunc partes in diverso situ collocat, ut oculos in humeris, aut in fronte, quod monstrosum esse, nemo est, qui dubitet.

Prima monstrosa species ex inordinato motu seminis.

Secunda monstrosa species ex non regulata materia.

Tertio modo dissimilitudo contingit, quia materia seminis vel menstrui non potuit à formatrice regulari, neq; quoad similitudinem, neq; quoad speciem, quâ potissimum ratione, quia servato in generatione universali, perit omnino singulare, gignuntur monstra, quæ Plato clàm nutrienda esse voluit, Aristot. verò ne nutrienda quidem.

Monstra clam nutrienda.
5. de leg.
7. Polit. 10.

Ex his in propatulo est: cur in fœtu humano similitudo ad parentes minima sit, major in brutis, maxima in plantis; quia nimirum in his sola ineptitudo terræ similitudinem evertere potest; in brutis etiam locum habet diversitas formatricis duorum seminum, rarissimè vero imaginatio; in homine tamen tres omnes causæ reperiuntur, & similitudinis in semine diversitas & inepta materia, & imaginatio varia.

Monstra ex materiæ defectu.

Porro non potest materia regulari ad similitudinem proferendam; aut ex defectu sufficientis copiæ in toto, vel habito respectu ad partem aliquam, quâ ratione pumiliones generantur, vel partes progignuntur aliquot longè minores, quam toti corpori conveniat;

Monstra ex materia ubertate.

aut ex materiæ ubertate, cujus copiam si rite gubernare potest facultas, gigantes, vel deformes magnitudine homines procreantur; sin autem gubernare nequit, mille monstra generat, aut informem illam carnem, quam molam vocamus;

Ex inæqua-

aut etiam inepta materia fit ex inæqualitate, & effusione ipsius per uterum, veluti

accidit liquido plumbo, quod inæqualiter fusum inæqualia efficit simulacra; ex quo vitio deformes, & inæquales suboriuntur partes, ut caput crassius, & membra reliqua minus eleganter, ac speciosè efformata, ac sine proportione; quod perinde accidere potest, ex duritie, crassitie, fluxibilitate, aut corruptione seminis vel menstrui, aut denique ex variâ, & vehementer distractâ imaginatione, aut inter concipiendum, aut toto formationis tempore; quoniam imaginatio ad facultatem formatricem ita se habet, ut potentia superior ad inferiorem, ideo ad speciem imaginatione conceptam mutatur spiritus corporeus, in quo inerat vis formativa, atq; ita mutatio fit in prole, ex imaginatione parētis in ipso coitu, si vehemens sit, imaginationiq; repræsentatæ rei accidentia potius, quam idolum imprimitur; accidentia dico, quoniam ex imaginatione solummodo conceptum frustrari formâ hominis, fieriq; sensitivum sive animal ejus speciei, cujus erat animal imaginatione cōceptum aut ad cujus occursum fœmina conturbata fuerat (quod aliqui autumârunt) vix aut ne vix quidem adduci possum ut existimem; neq; n. vehementer apprehenso ceraso, rosâ, aut fragro, quippiam horum concipitur, sed eorum accidentia fœtui imprimuntur; multo igitur minùs perfecta animalia, ut canis, vitulus, ovis, quæ non nisi ab univoco agente generari possunt; quamobrem si quippiam simile aliquando contingat, haud libera omnino mulier erit de suspicione bruti alicujus accessus. Neque etiam impudici concubitus notâ carebit alba fœmina, quæ Æthiopem peperit, si planè Æthiopico colore præditus erat, vel saltem ex eo solùm, quod depictum Æthiopem intuita fuerat, subnigrum hominē peperisse credēdum est, quantum illa natio pateretur, non tamen colore penitus Æthiopico, qui ipsis purum accidens nō est, sed inseparabile quarto modo, quod à sola imaginatione induci posse verosimile non est; possunt tamen corpus deformare, varias alienasq; species, & absurdas sexui imprimere non solum defectus, ubertas, & inæqualis seminis fusio, sed etiam metus, consternatio, influxus siderum, variaq; simulacra, quæ mulier mente concepit tempore cōceptionis, & gestationis. Ex dictis jam in propatulo est, monstrum nil aliud esse quam vitiosum, & præter naturæ institutum conceptum, quod etiam ex Aristotele colligitur; fieri autem vitiosum, aut ex vitio materiæ, seminis nimirum & menstrui sanguinis; quia multa, pauca, intemperata valde, vitiosa, corrupta aut inæqualiter fusa facultatem

li fusione se minus.

Similitudo.

Imaginatio superior potentia est, collata ad facultatem formatricē.

Imaginatio quid possit in conceptu

Accidentia mutare potest, speciem non potest.

Perfecta animalia ab univoco agente generantur.

Monstrum quid.

Vitiosi conceptus causa.

4. de gener. anim. 5.

impedit; aut ex ipſius facultatis formativæ vitio ab imaginativâ diſtractâ: aut à calore, & ſpiritu genitivo, qui tametſi ſui domicilii architectus merito nuncupatur, ſi debitâ deſtituatur temperaturâ, fit facultati ineptum inſtrumentum. Cæterum cum nomine naturæ tum materia, tum etiam forma comprehendantur, quinque reperies monſtrorum genera, quorum tria per materiam, duo per formam à natura deficiunt; Primum comprehendit omnes nationes, quæ defectu inſigniuntur, quales apud Plinium Arimaſpi uno oculo in mediâ fronte inſignes: & alii ſine cervice oculos in humeris habentes, & in Ponto Thybiorum gens multiq; alii geminam pupillam, & in alterâ equi effigiem habentes, Et Anthropophagi Scythæ averſis poſt crura plantis miræ velocitatis; nec non Sciopodæ ſingulis cruribus miræ ad ſaltum pernicitatis, ita dicti, quod majori æſtu humi jacentes reſupini umbra ſe pedũ protegant; Et Aſtomorum gens ſine ore halitu vivens: ſubindeq; Choramandæ, ſine voce ſtridoris horrendi, Et præter hos Nomadæ narium loco foramina tantum habentes, quorum etiam meminit Bejaminus in ſuo itinerario ab Aria Montano translato, ubi eos Copher Althorec vocat. Secundum genus eorum eſt, quorum corpora magnitudine ſuperant, ac parvitate deficiunt, à debitâ hominum commoderatione, ut pumiliones, & gigantes, quales in quibuſdam Indiæ locis, ubi umbræ non ſint cubitorum quinûm, & binorum palmorum, annos vivere 130 idem Plinius auctor eſt; quin etiam Pygmæorum gentem juxta paludes Nili habitare prodidit, & alios juxta Gangem ternos dodrantes non excedentes, quorum hodie pleroſque etiam apud nos naſci videmus. Tertium ea continet corpora, quibus aliquod membrum deeſt, vel ſuperabundat, quo genere comprehenduntur, quæ formâ prodeunt multimembria, ſcilicet multis pedibus manibus aut capitibus, ut ille qui Amiterni noſtris temporibus natus eſt, brachio uno, pedibus tribus, & alter pedibus tribus reliqua probè efformatus, & non procul ab Oxonio in Angliâ alius capitibus duobus, brachiis quatuor, manibus totidem, ventre uno, membro muliebri, ac ſede unâ, ex unâ parte pedibus transverſis, ex alterâ unus rite exporrectus. Hoc etiam genere complectuntur Androgynos ſive Hermaphroditos, quorum nec exiguus eſt hodiernus numerus; & ſupra Naſamonas pleroſque eſſe Plinius refert inter ſe vicibus coeuntes: Illi præterea quibus aut brachia, aut membrum aliquod deficit, qualem nos vi-

Quinq; monſtrorum genera.

Conceptus qui defectu inſigniuntur.

Magnitudinẽ ſuperantes iuſtam aut ab illa deficientes.

Quibus mẽmbra deficiunt, aut ſuperabundant.

Androgyni ſeu hermaphroditi.

nos vidimus adoleſcentem anno 1577. ſine brachiis natum ac gibboſum, qui nihilominus pedum digitis ad ſcribendum, nendum, ac reliqua munia obeunda exactè, & expeditè utebatur, ac in Eborenſi academia literis incumbebat; cui ſimilis alter ille eſt, ab oppido Dagvardâ oriundus, qui cum hæc ſcriberemus Salmanticæ ſtudiis operam navat. Quartum ea monſtra comprehendit, quæ partim humano corpore fruuntur, aliquâ tamen particulâ aut pluribus bruti ſpeciem referunt, quale genus illud hominum, quod fertur capitibus caninis pro voce latratum edere, & unguibus armatos, venatu, & aucupio veſci: Huc illud referendum erit quod Ravennæ anno 1512. natum traditum eſt, quod habebat cornu in capite, alas duas, brachia nulla, pedem unum, ut avis rapax, oculum in genu, ſexum utrumque, in medio pectore Y & crucis effigiem; qui conceptus etſi à cauſis illis naturalibus contingant, tamen haud ſine Dei providentiâ fieri credendum eſt, pro puniendis, & monendis hominibus, iisdemque arcendis ab effrænata & turpi libidine: Horum pleraque varia, & mirabilia exempla, quæ noſtro ævo edita ſunt, apud Rufum extant, ad quem lectorem relegamus. Quintum & ultimum monſtrorum genus eorum eſt, quæ bruti alicujus animalis, vel plurium ſimul ſpeciem ac figuram repræſentant, ut Elephantis, quem Alcypes peperiſſe hiſtoriis traditum eſt, & ſerpens quem initio Marcici belli ancillam enixam eſſe Plinius ſcripſit *matremq; ſuam conterruit infans*, ut Lucanus cecinit, quorum etiam pleraque apud eundem auctorem reperies; Et hâc ratione quaſdam mulieres regionibus nonnullis meridionalibus, animal vivens (quod feram vocant) genuiſſe ferunt: Verum non ſolum dicuntur monſtra, quæ diverſorum animalium ſpeciem gerunt, quæ formâ prodeunt multimembri, ſed etiam, qui numeroſi unâ fœturâ prodeunt: maxima enim ex parte mulieres unum duosvè pariunt, juxta mammillarum numerum. Plures licet formâ, & natura totali genitoribus ſimiles ſint, numero tamen, & naturæ ordine ac inſtituto à natura diſſident, hæc vero eſt differentia, quod iis, qui ex hominibus ſunt prognati, & in quibus viget aliqua rationis vis naturæquè legibus ducuntur, animam rationalem ineſſe ſapientes ſtatuunt, nam tametſi dignam homine venuſtatem non conſequantur, ſed membra habeant diſtorta, hiulca, incurva, mutila, ac deformia, tamen loquuntur, ratiocinantur, judicant, reminiſcuntur aliaque animæ munia obeunt; quòd ſi rationis vigor in iis mi-

Bruti ſpeciē una aut pluribus partibus referentes.

Monſtra ſine Dei providentia non fiunt.

Qui bruta plane referunt.

Fera, quid.

nùs elucet, id propter organi ineptitudinem fit, ut in pueris, ſenibus, ebriis, delirantibus: Ex quâ tamen claſſe rejiciendi ſunt Fauni, Satyri, Centauri, Lemures, Tritones, Sirenes, Harpyæ, & quæ ex alterius animalis commixtione conflata eſſe fabulæ comminiſcuntur; quicunque tamen enormi corpore, aſpectuque tetro atque horrido, ut roſtro ſuillo, vel capite canino naſcuntur, hi adhuc in hominum numerum referuntur.

Mola quid.

Haud multò diſſimili ratione generatur mola, quæ tradente Hipp. lib. *de morb. mulierum*, *& de ſterilitate*, & Ariſtot. citato, caro quædam eſt informis in ipsâ uteri capacitate genita, inarticulata, ac variarũ figurarum, quæq; abortione editur ſicuti fœtus, & ſine oſſibus, ſine inte-

Mola natura.

ſtinis, ſine viſceribus. Huic aliqui ſubobſcurum extenſionis, & contractionis motũ concedunt; majori tamen ex parte plurimis venarũ ramificationibus intercepta eſt, quibuſdam albis ductibus, viridibus, aut ſubnigri coloris permixtis ſine ſenſu neq; motu, quæ nonnunquam etiam viſa eſt in membranaceam ſubſtantiam degenerâſſe, aquoſis plerisque

Mola unde dicta.

bullis, ac pellucidis plenam plerumq; cum ſanie fœtidâ ac diluta. Dicitur autem mola, à molon quod rotundum Græcis eſt, aut à Perſica voce moly, quod eſt informe, vel etiam vocatur mola à mole, quod ut Moſchioni & Aetio placet, tanquam moles, & põdus gravat mulieres; Avicenna, Paulus, & Aetius, nomine molæ comprehendunt etiam uteri tumorem, inſtar lapidis adeo induratũ, ut ferri acie vix trãſigi queat; quam tamen affectionem, qui rerum naturas penitius rimantur, non ad molam ſed ad tumorum ſpeciem merito reducunt; quod ſi aliquando adeo induretur mola, illud ex diuturnâ morâ in utero fieri cenſendum

Quandiu geſtatur mola.

eſt, viſæ n. jam ſunt quæ ad ſextum ſeptimumq; annum molam geſtaverint, quin & malum in tota vita plerumq; durat, ita ut cum eo fœminæ & conſeneſcant, & commoriantur, ſed plerumq; leviùs adhæreſcens tertio quartove menſe excidit nondum ad juſtam magnitudinem

Omnium animalium ſola mulier molam concipit.

perducta. At cur omnium animalium ſola mulier molam concipiat, quæſitum etiam olim jam fuit, & cauſa reddita ab Ariſtotele citato, quod menſtrua huic concoquere non potenti affluentiora ſint, ex quibus conſtat menſtruorum copiam ad molæ generationem neceſſa-

Dub. An mola ſine viro concipiatur.

riam eſſe, viri etiam ſemen prærequiri Galenus apertiſſimè teſtatur, 14. *de uſu partium*. dicens: *non enim ſicut gallinæ ova pariunt ſine maribus ita mulierem aliquando viderunt ſine viro vel molam, vel hujuſmodi quippiam aliud*

aliud concepiſſe: itaque ex ſententia Ariſtotelis atq; Galeni duplex eſt molæ cauſa, altera menſtruorum copia, altera defectus virtutis formatricis in virili ſemine, quibus accedat uteri frigiditas (quæ facultas devita contendens aſſequi non poſſit) provenit autem imbecillitas facultatis, ob morboſum ac exiguum virile ſemen, quod principium præſtat pauciſſimum, & imbecillum, quod facile à copioſis menſibus obruitur, ideoq; potiſſimum mola contingit, ſi inſtantibus, fluentibus, aut nondum omnino purgatis menſibus fœminam coire accidat, quibus Averroes mea quidem ſententiâ ſubſcribit, qui molam fieri confirmat, ob defectum formatricis facultatis, quem morboſo ſemini ineſſe procul dubio certum eſt. Hæc cum ita ſint, tamen Avicenna, & cum eo Mercurialis acerrimè contendunt, ſine viri ſemine molam generari; eamque potius fieri, ubi copioſa mulieris genitura, quod aut concubitu aut ſomnio proruperit, menſtruis augeatur: & matricis calore coaguletur. Itaque quod Ariſtoteles & Galenus uteri frigiditati tribuunt; ipſi calori adſcribunt, quo videntur ſupplere exiguum illum motum imbecillis ſeminis virilis, quem Galenus requirit, ita ut hujus carnis generatio non differat ab alterius cujuſq; carnis generatione; ſed in eo differt Mercurialis ab Avicennâ, quod hic ſine viri acceſſu, ille non niſi coeuntibus contingere poſſe arbitrantur, non quod requiratur virile ſemen, ſed quod ex concubitu uterus amplius concaleſcat, calorem enim ad ampliorem menſtruorum tractionem, & carnis generationem ipſam plurimum conferre; quæ quidem omnia adeo mihi videntur veroſimilia, ut cogar exiſtimare, ab utraque cauſâ molam poſſe provenire, nimirum aut ab exiguo, & debiliſſimo principio maſculino, aut à nullo, ſi modo ejus vices ſuppleat caliditas uteri cum muliebri ſemine; quod rariſſime tamen contingere poſſe autumaverim, atque ita ſi tale quippiam virginibus aliquando accidat, potius ad lumbricos, aut tumores matricis revocandum erit; nuſquam enim viſa fuit mulier, quæ molam ſine mare conceperit, nec mihi eorum ſententia omnino improbatur, qui molam etjam fieri credunt præter dictas cauſas ab exurentis ſeminis conditione, cum defectu, & reſolutione ſpiritus genitivi à morboſo calore depopulati, ſæpe enim à diverſis cauſis idem effectus diverſimodè poteſt provenire. Multæ præterea ſunt falſæ, irritæ, & inutiles conceptiones, nam quædam quaſi prægnantes turgent, nunquam tamen infantes emittunt; aliæ vento, aliæ

Galeni ſententia.

Mola cauſa

Avicennæ & Mercurialis opinio.

Deciſio autoris.

Mercati ſententia.

Falſæ gravidationes.

aliæ aqua tument, qui certè hydrops est uterinus, de quo ac reliquis tumoribus uteri suo loco copiosius dicendum erit.

De hermaphroditis.

Cap. XII.

INter reliqua monstrorum genera hermaphroditi frequentius enascuntur, de quibus tamen exigua, aut ferè nulla, & parum sufficiens in libr. Hippocrat. Galeni, ac in ipsis gynæciorum voluminibus facta est mentio; ideo de his sermonem hic subnectere haud præter ordinem visum fuit. Est autem hermaphroditus complexus utriusque sexus masculini scilicet ac fœminei, seu qui gemina habet genitalia alterum maris, alterum fœminæ, ut ex auctore definit. med. colligitur, & ex Arist. licet Aristot. sententiâ alterum genitale ratum, alterum irritum sit, cum per alimentum subinde delitescat, quoniam præter naturam est, & in modum abscessus. Dicitur autem hermaphroditus quasi compositus ex Mercurio & Venere: sive Androgynus ex viro & fœmina, plerumque tamen à superabundanti vel mares, vel fœminæ nuncupantur, ut vel plantandis hominibus, vel homini suscipiendo sunt aptiores. Clarioris tamen doctrinæ gratia quatuor Androgynorum constituuntur classes sive ordines. Prima est hermaphroditus mas, seu qui virilem sexum perfectum ac potentem habet, in perineo tamen id est inter anum, & testes, quo loco sectio fit pro extrahendo vesicæ lapide, foramen perstat, minimè tamen pervium, ut ex quo neq; lotium prodeat, neque genitura, quod genus plerique cum hippospadiis confundunt, sed male, sunt enim hippospadii, qui ex generatione urinæ iter inferius subcanale habent, qua præputium alligatur glandi, ut apud Paulum est & auctorem lib. *introductorii Galeno adscripti*, qualem vidimus Anglum. Secunda est hermaphroditi fœminæ, quæ præter vulvam naturaliter constitutam, seminali, & menstruo excremento manantem, supra ad os pectinis membri virilis carneam, & cutaceam quandam similitudinem habet, profusionis seminis impotentem, & testibus carentem, quam supra nymphæam nominari diximus, & quibusdam mulieribus inesse. Tertia est eorum Hermaphroditorum, qui etsi utriusque sexus expressas habeant notas, inefficaces tamen ad seminis profusionem, & generationem existunt, alterutra tamen parte ad mi-

2. de gener. anim.

Epigram. de hermaphr. vide cod. H f. 133.

Hermaphroditi 1. classis.

Hippospadii

P. libr. 6. c. 54. G. c. 18.

Secunda classis hermaphroditus fœmina

ad mictionem conferente. Quarta eorum, qui utroque ſexu pollent, mariſque & fœminæ munera potenter obeunt, quia utraque genitalia completa perfectaque habent, quin etiam mammam dextram virilem, muliebrem lęvam. Paulus citato ex Leonide hermaphroditi differentias aliter diſtinguit, & tres quidem in viris, unam in mulieribus conſtituit, prima virorum eſt, cum iter ſcrotum & anum, ſecunda cum in medio ſcroto pudendi muliebris pilis obſiti forma apparet, tertia cum ibidem, hoc eſt, in eodem ſcroto foramen adeſt, per quod lotium egreditur, mulieribus ſupra pudendum, juxta pubem virile genitale invenitur tribus extantibus corporibus uno tanquam cole, duobus veluti teſticulis. Cæterum qui gemina habent genitalia, fere nunquam contingit, ut utrumque completum poſſideant, nam ut ex Ariſtotele retulimus, alterum firmum, alterum debile ac inutile redditur. Porro hermaphroditis, qui utraque genitalia notatu digna poſſident, leges ſexus in quo manere ac vivere velint, optionem faciunt, pœnâ tamen capitali impoſitâ, ſi ab electo ſemel ſexu diſceſſiſſe comprehendantur, ne promiſcuè utroque abutantur; reliqui autem fœminis an viris annumerandi ſint ſumptis ſignis ex genitalibus, & facie cognoſcitur, nam fœminei ſexus hermaphroditus erit, ſi vulva omnibus ſuis dimenſionibus exacta ſit, & adeo pervia, ut virile membrum admittere poſſit, ſi menſes illac profluant, ſi glabri ſint, ſi promiſſi ſint tenues ac molles capilli, ſi toto corpore effœminati, animi fracti, timidi, voce acutâ, & mammis elatioribus, & juxta anum crines nulli. E converſo autem ſi perinæum & anum pilis obſitum habet, ſi penem juſtæ magnitudinis alacriter arrigentem, & ſemine manantem, in virorum potius numero cenſendus erit, tandem quicunque plus viri quam fœminæ habebit, vir erit, fœmina vero, qui plura cum fœminis communia habuerit; qui vero utrumque æque participat, virfœmina dicitur, qui neutrum, neutris adſcribitur. Galenus refert ſententiam quorundam, qui dicebant fœminam nullam eſſe hermaphroditum, deque his intelligebant ſententiam Hippocratis, *mulier ambidextra non fit*, quaſi diceret; mari muliebre pudendum adnaſci poſſe, mulieri autem virile nequaquam. In causâ, propter quam hermaphroditus generetur, variatum eſt; nam aliqui ſcribunt, ſi mulier viro congrediatur, à primo qua eſt menſtruis purgata die, usque ad quintum, mare producit, à quinto ad octavum fœmellam, ab octavo ad duodecimum rurſus maſculum: poſt illum

Lex hermaphroditi.

Qui cognoſcatur ſexus.

7. aph. 44.

Cauſa hermaphroditi

dierum numerum hermaphroditum: conatur Lemnius hanc sententiã ratione vallare, quia inquit, *Primis diebus sordido humore repurgata vulva plus concipit caloris, quo virile semen coalescit, & in dextrum uteri sinum dirigitur, hepatis dextriq; renis vi attractoriâ, è quibus etiam sanguis calidus in alimentum futuri fœtus derivatur: sinistræ vero partes, utpote frigidiores & sanguinis inopes statim à purgatis mensibus aliquid conferre non possunt, sed post quintum diem usq; ad octavum ex illis, liene & sinistro rene aliquid sanguinis confluit, quo fœtus alendus est; ita cum istæ partes vices suas obeant, cessentq; dextræ ex situ loci & alimenti frigidi ratione fœmella effingitur. Post octavum dextræ rursum operantur, masculusq; progignitur, post quod dierum curriculum, quia ex omni parte promiscue sanguis prorumpit, & semen neutri parti associatur, sed in medio vulvæ fluctuat hermaphroditum confusa inter se semina moliuntur.* Hanc sententiam perperam Lemnius, & alii non sine crimine Avicennæ adscribunt, quoniam ipse eandem omnino rejicit, seu fortè quia auctorem habere voluerunt eorum, quibus nec ratio nec experimentum suffragatur, eàdemq;, qua dicuntur, facilitate refelli possunt: nam fœtus masculus aut fœmineus ex dierum discrimine non nascitur, ut suo loco cudimus. Et certe si hermaphroditi omnes essent, qui post 12. à repurgata muliere diem concipiuntur, copiosior eorum numerus nasceretur: ideoque alii astris vitiosum cõceptum potius acceptum referunt, iis præsertim bicorporea signa occupantibus: Alii ex vitioso indecoroq; concubitu nasci putant, cum præter usum vir supinus, mulier prona decumbit non sine magno dedecore, & valetudinis dispendio, quippe qui herniosi plerumq; fiant. Tertia fuit sententia eorum, qui plures cellulas in utero constituunt, hi namq; hermaphroditum gigni tradunt, cum semen in mediâ colligitur. Quarta adscribitur Hippocrati, quod nimirum quando duo semina, virile, ac fœmineũ æqualia sunt viribus, & copiâ, ex quibus virtus formativa ex unoquoq; contendit effingere id, cui aptum est, fit ut in uno eodemq; corpore utrumq; effingat. Tandem quidam non toti semini sed cuilibet parti id tribuunt quæ virtutem habeat duo hæc membra efformandi.

C. lib. 7. c. 83. L. thom. 1. Epist. 70. M. in 2. dis. c. 18.

Porro non solum in hominum, sed etiam in brutorum genere hermaphroditi reperiuntur, equum, & canem hermaphroditum vidit Cardanus, de cervis Androgynis scribit Langius, Venatores communiter credunt, id quod etiam Archelaus confirmat, lepori utrumq; sexum, & utrãmq; gignendi vim inesse, quod naturam pati non posse Matthiolus ar-

ſus arbitratur, & commento anſam præbuiſſe leporum fœcunditatem eximiam; non ſolum enim crebro ſuperfætant, auctore Ariſtot. ſed ſtatim à partu iterum concipiunt. Itaq; ſingulis menſibus generant, & interpoſitis diebus pariunt, unde tam innumera fœcunditas, ut quamvis plurimi quotidiè capiantur, fœcundius procreent, qui tamen eorum mares, quive fœminæ ſint cognitu perdifficile eſt.

Lepus an hermaphroditus.
A. 6 de hiſt. animal. 33.

Qui ſuperfœtatio contingat, & concipiantur gemelli.

CAPUT XIII.

Superfœtatio quid.

AGE igitur indeſinenter pergamus, & de ſuperfœtatione, & gemellorum conceptione perveſtigemus: Eſt autem ſuperfœtatio, ſecunda quædam conceptio, cum gravida jam mulier iterum viri concubitu uſa concipit; nam, ut ſuperius jam diximus, ſola mulier gravida virum admittit, ideoque huic ſoli ſuperfœtatio contingit. Si quod tamen à viro ejaculatum ſemen ſtatim dilapſum uteri ſinus ambos ex æquo ſubeat, hisq; concluſum foveatur affluente muliebri ſemine uno eodemq; concubitu gemelli procreantur, autore Hip. quãvis Ariſtot. ſeminis multitudini, & copiæ idipſum tribuat. Plures aũt fœtus ſingulos ſeorſim membranis in hominibus ſicuti in brutis contineri pleriq; exiſtimant, mulieremq; cum aliâs non cognatos aut monſtroſos gemellos habet, plures ſi geſtat fœtus, ſingulos propriis involucris ſingulis fœtibus peculiaribus continere; Alii gemellos unius ſexus iiſdem involvi ſecundinis, diverſi autem ſexus, diverſas obtinere ſecundas arbitrantur. Nonnulli eos qui iiſdem tunicis involvuntur, uno & eodem concubitu fuiſſe genitos, qui vero ſecundinis diſcreti ſunt ex ſuperfœtatione, & alio concubitu interpoſitis aliquot à conceptu diebus. Potius tamen exiſtimo, mulierem cum gemellos geſtat, unicâ tantum ſecundinâ, chorion dicta, id eſt, farciminali ſimul cum chorio (quod complexum nomine ſecundinæ intelligi diximus) eos cõtinere, quamvis uterq; ſuum habet amiculum, argumento eſt, quod, quæ duos geſtat fœtus, nunquam ſecundum cum primo emittit, niſi poſt ſecundi fœtus exitum, ideoq; cum primus infans in lucem venit, prudentiores obſtetrices urinaculum præſcindunt, & ipſius reſiduum, cujus ſuperior pars ſecun-

Superfœtatio ſoli mulieri contingit.
Gemelli unico fiunt concubitu.
An plures fœtus pluribus contineantur membranis.
Poſitio auctoris.

secundæ intra uterum hæret, parturientis fœmori alligant, quoad alterius infantis intus manentis umbilicus ab utero divellatur, & sola, si alius non subest, cum secundo fœtu secundina etiam excernatur: nec deest experimento auctoritas gravissimi viri Hippoc. qui lib. *de superfœtatione* ita inquit; *quæ gemellos gestat eadem die parit veluti concepit, habet autem utrosq; pueros in una secundina.*

Obiectio.

Superfœtatio tertio gestationis mense.

Sed quid si contingat mulierem tertio gestationis mense superfœtari, ut Aristot. vidisse refert, & Mercatus fœminas esse tradit, quæ tertio superfœtarint, dum tamen justum pariendi tempus instaret, primos vitales edidisse, secundum quinto mense mortuum elisisse; & alteram, quæ primum vitalem mense septimo peperit, mox geminos nono mense vitæ etiam compotes; nam quæ

Octavi mensis concubitus mucore partum opplet.

octavo mense concumbunt, plerumque partus edunt mucore plenos, ut sæpe vidi?

Solutio.

Sunt qui respondeant, utrumque etiam fœtum eâdem contineri, ego vero, quia in hoc casu non video qua ratione non solum os uteri sed etiam Allantoides & chorion aperiantur, potius existimo, diversos istiusmodi fœtus diversis secundinis contineri.

Superfœtatio raro contingit.

Porro superfœtationes, & raro sunt, & nihil quicquam proficere possunt, præter dolorem, quo uterque fœtus pereat, nisi paululum temporis inter illos intercesserit, sic enim visi plerique sunt qui vitales exierint:

Gemini diversi sexus raro servantur.

Sed enim & geminos diversi sexus in genere hominum raró servari contendit Aristotel & Avicenna, etiamsi ex eodem concubitu geniti sint, quod etiam Plinius confirmat, ac plerique omnes, qui post eum scripserunt, & rationem reddunt, quia concursus fit præter naturam, cum non pari tempore mas, & fœmina in utero perficiantur, sed aut marem cunctari aut fœminam prævenire necessum sit.

Auctoris frater, & soror gemelli.

Attamen amantissimus frater meus Franciscus à Costa gemellus est cum charissimâ sorore Leonora Paez, quorum uterque summo Dei beneficio quadragesimum ferè agit annum, atque ille non solum viribus corporis, verum etiam (quod citra invidiâ dictum velim) animi ornamentis, virtute, prudentiâ, & morum integritate conspicuus: soror vero, quæ illum uno die tantum prævenit numerosam habet prolem (ut vel hinc etiam, quam parum valeat vis horoscopi, intelligas, nam cum ipsi adhuc summo Dei beneficio vivant, & ambo ætate vigeant inter se persimiles, corporum specie haud admodum pares quamvis voluntatibus non distent, tamen instituto propositoque vitæ ita sunt dispares, ut ille longè à patria peregrinetur, illa domi maneat, ille cœlebs, nec unquam uxorem du-

xerit

xerit,illa maritata) quibus alios ſimiles geminos D. Auguſtinus vidiſſe refert,ut etiam contra Ariſtot.2. colligas,multum intereſſe ex libris an ab experientia loqui.

5. de civit. Dei cap.1.

Obiectiones duæ.

At non injuria ſciſcitaberis,ſi gravidarum uterus toto gravidationis tempore adeo clauditur,ut neque acus cuſpidem admittat,quî fiet ut poſt conceptum reſeretur? Subinde ſi vaſa omnia primi fœtus chorio,& involucris aliis ita adhærent, ut ob id menſtrui ſanguinis nihil profluere poſſit,ac ſi profluat, abortionis periculum portendat, quia vincula & vaſa abrupta eſſe indicium eſt, quî fieri poteſt ut ſuperfœtatio fiat,ſi neque ſunt vaſa quibus coagmentetur novum chorium, neq; per quæ novus fœtus alimentum ſuſcipiat? primæ objectioni ſunt qui reſpondent, gravidarum uterum in coitu perpetuò aperiri, veteres tamen docuiſſe ſponte ſua non hiare; alii uterum poſt conceptionem certis temporum intervallis aperiri rentur, ut excrementitiis humoribus, qui in ipſo accumulari ſolent, exitus pateat, ideoque concipere gravidam, quæ tum temporis in viri amplexum venerit. Qui tamen rem accuratius conſiderant, uterum tantummodo aperiri tradunt, cum avidior eſt, & libidine efferatus, aut jucundam nimis ſentit viri titillationem,perinde ac ventriculi orificium à paſtu clauſum, oblatis delicatioribus cupediis reſeratur, non tamen quibuſvis hominibus ſed edacioribus; hoc tamen rariſſime contingere, atque adeo rariſſime fieri ſuperfœtationem. Secundæ objectioni dicendum eſt, id perpetuò ſagaciſſimæ naturæ curæ eſſe, ne omnia vaſa pro ſui nutritione unico fœtui implantentur; ſed ſemper aliqua ſervari vel ad menſium purgationem, ſi fortè ſanguis redundet, ne copia fœtura ſuffocetur, vel ad novos conceptus alendos,ſi forte concubuerit fœmina,& ſemen concipiatur,ut per dicta vaſa,quæ majoris utilitatis gratia otioſa huic uſui relicta ſunt,novum fœtum fabrefaciat. Si adhuc quæras cur nonnulla animalia,eaque parva,ut mus,cuniculus,canis, ſus,multipara ſint, alia unipara,ſicuti mulier & biſulca fere omnia magni corporis, cum præſertim majora animalia plures fœtus generare poſſe videantur? Cauſam reddit Ariſtoteles, quia in magnis cibus abſumitur in corporis incrementum; minoribus natura demendo de magnitudine auget exuperantiam ſeminalis excrementi, ideoque numeroſiorem quam duorum fœtuum in muliere ſobolem ſuperiori capite monſtroſam eſſe prodidimus; Et ex eo apparet, quia duos tantum ſinus

Solutio.

Prægnantis uterus aperitur.

Vaſa omnia non implantantur unico fœtui.

Parva animalia cur multipara, magna unipara.

4. de gener. animal. 4.

uterus habet muliebris, ac duæ duntaxat mammæ ſint a natura eiſdem conceſſæ,

De fœtus formatione, & uteri geſtatione.

Cap. XIV.

Uteri geſtatio quid.

Fœtus formatio quomodo differat a conceptu.

Mas citius quam fœmina intra uterum efformatur.

Temporis formationis ad motum & huius ad partum proportio.

Formationis ordo & ratio.

Tres bullæ.

UTeri geſtationem totum id tempus dici volunt, quod à genito intus infante ad ejus exitum intereſt, in quo quidem quid intra uterum peragi ſcriptores prodiderint, poſtulat rerum ordo, ut altius repetito principio ſuperioribus annectamus. Cum igitur ſemen utrumque in utero conſtiterit, neq; intra ſeptem poſt ejaculationem horas fuerit effuſum, ſed uteri calore conſervatum, fœminam concepiſſe credendum eſt, & tunc geſtationem ac fœtus formationem incipere; quæ quidem differt à conceptu, quod hic uteri calore fit, formatio vero fœtus ab ſpiritu genitivo, & formativâ vi. Cæterum totum conformationis ordinem varii variè deſcribunt, in hoc tamen conſentientes, quod mas citius quam fœmina intra uterum efformetur, ob vehementem calorem, quod inſuper in utroq; ſexu alii temporius, alii ſerius ad perfectionem perveniant: Porro hoc etiam mari, fœmellæq; commune eſt, ut duplicato à conceptu ad formationem tēpore moveatur, ſubindeque triplicati dies motus, indicent diem partus, nimirum ſi fœtus formatus ſit 45. die, movetur nonageſimo, quo triplicato reſultat nonus menſis, in quo partus utplurimum in lucem prodit. Sex itaq; ſeptemve primis diebus, ut egregie Bonacciolus, & poſt illum Mercatus ſcripſerunt, ideoque eorum ferè ſerie utar, ſemina duo otioſa non ſunt, ſed quaſi utrumque bulliens ſpiritu genitivo, & uteri calore caleſiunt, quo fit ut craſſeſcant, ſpiſſenturque, & ex calore flatuoſus ſpiritus generetur, quo flatu commixta ſemina turgent, & intumeſcunt, mox minutiſſimæ bullæ ſpiritu repletæ aſſurgunt, ex quibus junctis una fit cavitas uberem ſpiritus copiam comprehendens, qui intro concluſus calidior factus refrigerationem quærens ad ſui cuſtodiam, ſibi pervium iter parat, ut per expirationem temperatus ſpiritus ad fervorem contemperandū eâdem via ſubingrediatur, quo ſpirituum ingreſſu, egreſſuq;, atq; vi ſpiritus poteſtate vitalis, animalis, ac naturalis, ad proportionata loca movente facultate formativâ diſcedit, ibiq; tres generantur bullæ, pro corde una, altera pro cerebro, tertia pro jecore: prior

prior enim puriorq; seminis pars, in cordis, crassior & pinguior, in jecoris: frigidior, & crudior in cerebri materiam cedit; tametsi Galenus cerebrum tantummodo ortum ex solo semine obtinere confirmat: cor autem & jecur ex sanguine attracto augeri: quod minus placet, quia hæc omnia spermatica sunt membra, quæ prima sui conformatione à semine fieri fatendum omnino est, quod si à sanguine attracto postea augentur, ut de corde, & jecore ipse testatur, id procul dubio omnibus tribus commune est: nec insuper ea videtur accedere posse seminis copia, quæ valeat cerebrum ad tantam magnitudinem augere. Porro tota massa seminalis externâ parte terrena resiccēte membranula obducitur, quemadmodum in pane, dum coquitur, tenue quiddam pelliculæ specie in superficiem abscedit, quam tunicam chorion nuncupavimus, eamq; posteà aliæ duæ in generatione sequuntur, sicuti jam dictum est, quæ sanè tunica summâ opificis providentiâ illico fuit obducta, tum ne minime constans semen diffueret, tum ut tres primorum principiorum bullulæ, molles adhuc & exiles, uteri duritie minimè oblæderentur, aut spiritus exhalarent: quod quidem ad eximii architecti exemplum factum fuit, qui prius tectum parat, sub quo posteà ab injuriis munitus egregium ædificium possit fabricare. Cum igitur hæc membranula per uteri acetabula dicta utero committantur contenta semina eidem annectit: Et in eâ membrana meatus ad spiritus eventationem permanet, inter quem venæ arteriæq; procreantur, quarum ora exteram tuniculam penetrantia vulvæ, venarum, arteriarumque oris committuntur, ex quibus venæ non pulsantes in unum coeuntes similique modo arteriæ, venas duas, totidemque arterias constituunt, quas cuticulare putamen ambit, ex quibus conflatur umbilicus, per quem ex vulvæ acetabulis cruentus succus resudans fœtum postea nutrit. Quæ omnia intra septem dierum spatium fiunt, & hunc terminum spumificationis tempus vocant, ac tunc adhuc genitura vocatur, quod in utero est, & si abortus contingat, effluxio nuncupatur & apparet, ut vidit Hipp. perinde ac si quis crudi ovi exterius putamen detrahat, & per interiorem membranam interior humiditas pelluceat; rubrum etiam liquorē fuisse inclusum ipse prodidit: in pelliculâ verò fibras quasdam albas & crassas, cum cruore crasso, & rubro obvolutas: circa pelliculam foris cruenta vestigia sugillationum instar, juxta medium tenue quid eminere, quod umbilicum fuisse judicat, Galen. jecur, al-

Cordis, cerebri, ac iecoris generatio.

Membrana qua prius obducitur.

Similitudo.

Vasa umbilicalia.

Primum tempus spumificatio vel lactatio.

cur, al-

cur, albas & craſſas fibras cum ſanie delineationem venarum, arteriarumque fuiſſe, itaque primis hiſce diebus tota hæc ſubſtantia rudem quandam ſortitur primorum principiorum adumbrationem; & hoc eſt primum formationis tempus, quod, ut diximus, ſpumificatio, ſive lactatio nuncupatur.

Formativa virtus fœtus repuerascens eſt.
Principiorũ ſeparatio.

Poſt id tempus operante jam vegetativà facultate ipſius fœturæ (quæ non propterea vegetior eſt, quod nova quædam ſit, ut Auicennæ & Mercato placet, deperditâ jam ea, quæ à parente defluxit, ſed quod repueraſcens perpetua ſit, & novas vires reſumit, non ſecus ac in ſtirpium ſeminibus videmus) primum inchoata principia, & adhuc rudia, cor, jecur, cerebrum in propria loca ſejunguntur, propriaque figura, & ſpecie exornantur, & incipit reliquorum membrorum conſtitutio, tunc enim è jecore primum vena porta, quæ continua eſt venæ umbilicali; deinde vena cava, ex qua poſtea per ramificationes ſuas univerſum ſemen nutriri queat, multiplici ſobole diſperguntur, è corde arteriæ, è cerebro ſpinalis medulla, è qua nervi tenuioribus aranearum filis ſimiles emergunt; ventriculus, inteſtina, veſica, cordis involucrum, peritoneum, meninges, ac reliquæ membranæ obtenduntur, quamvis adhuc partium inferiorum, ventris præſertim, obſcura nimis diſtinctio ſit, cutis etiam concreſcit, omniaque contegit ex ipſo quoque ſemine, ex quo oſſa ſubſtantiam conquirunt atque figuram, etſi mollia ſatis, quæ omnia novem dierum intervallo peraguntur interdum octo, qui additi ſeptem ſpumificationis quindecim efficiunt, & hoc tempus lineationis ſive ramificationis dicitur, in quo adhuc ſola exiſtit ſolidarum partium conformatio ex ſolo ſemine: Sunt tamen, qui putent, ex virili ſemine principalia membra, ex fœmineo cætera produci. Cæterum adhuc quamdiu lineamenta ſuæ ſpeciei non accepit, quod in utero cõtinetur, Embryo dicitur, quod Græcè intrinſecum germen ſonat, ſi verò deperditur, deperditio propriè vocatur nondum abortus. Tertium ſequitur formationis tempus, in quo ſanguis uberius ex utero prolicitur, qui primum circum jecoris ſpermaticas fibras & membranam concreſcens totam reliquam illius molem, & ſubſtantiam conſtituit, tuncquè conformatæ partes ſolidæ nutriri incipiunt, & carne fulciri jecoris beneficio, quod omnibus alimentum conficit, & miniſtrat, ac ex eo natura ſenſim carne implet eas capacitates, quæ inanes inter ſpermaticas fibras interciderant, pictoris exemplo, qui primo imaginem,

Vena porta.
Vena cava.
Secundum tempus lineationis vel ramificationis.
Quid Embryo.
Deperditio.

nem rudibus lineis adumbrat, mox vario pigmentorum genere illuſtrat ac perficit; hoc itaque tempus quod carnificationis appellatur, duodecim ſequentibus ſolis terminatur, ac ita jam 27. conficiuntur, quo tempore jam fœtus ſive fœtura nuncupatur, nec amplius genitura dicitur, ſed adhuc inſtar plantæ vitam poſſidet. Ubi notandum eſt ex ipſo ſemine, ſicuti cæterarum partium ſeminalium, ita etiam jecoris tunicam generari, quæ omnia poſtea à menſtruo ſanguine vegetantur per umbilici venas attracto, quę ex venarum orificiis in matricem tendentibus obſervantur, unde cum Galenus, Rufus & Mercatus dicunt, hepar concretum, & coagulatum eſſe ſanguinem, ſeu potius ſanguinis quandam affuſionem, non exiſtimes ipſum à menſtruo gigni, & ſubinde ſpermaticum non eſſe, ſed à ſanguine menſtruo carnificationem, ſicuti cor, & reliqua ſeptem membra, quæ nigra à Macrobio dicuntur, nempe lingua, cor, jecur, pulmo, lien, & renes duo, ſortiri poſt primam conformationem; hoc ſolum diſtans, quod ipſius parenchyma magnum ſit; & minus elaboratum, quâ etiam ratione interpretatur Iſac dicens, de ſanguine menſtruo hepar, & præter cor omnia membra carnoſa generari, cor autem de ſanguine arteriali. Quarto conformationis tempore non ſolum interiora membra conſpicua ſunt, ſed crura & brachia diſtinctè, abſoluteque delineata cernuntur; tuncque primò, ut auctor eſt Hippocrates lib. *de naturâ pueri*, caput ab humeris diſtantiam ſumit, brachia à lateribus, crura diſparantur, os per ſe deducitur, naſus, & aures eminent ac perforantur, oculi implentur humore puro, pudendum conſpicuum fit, utrum tandem ſit, venter, & inteſtina inflantur, ab hisque foras in podicem via fit, & omnia ab ſpiritu coarticulantur, & jam non amplius fœtus aut cyema, ſed infans appellatur, id quod in utero eſt. Hæc autem decem, & octo diebus ſequentibus fieri à probatiſſimis auctoribus teſtatum reperio, ita ut totũ cõformationis tempus ſit quadraginta quinque dies, ſi partus major ſive nonimeſtris futurus eſt: nam ſeptimeſtrem, quem partum minorem vocant, breviori tempore conformari prodiderunt, & antecedere prædicta formationis tempora uno atque altero die. Cæterum fœtus usque ad perfectam formationem plantæ modo diſpenſatur, poſtea adminiſtratur ut animal. Nec multo aliter hæc quatuor tempora diſtinguunt, qui ita de iis decidunt, ut in primo ſpumificatio fiat, in ſecundo opera vegetativæ, in tertio opera ſenſitivæ, in quarto opera ani-

Sanguinem ex utero quando primum prolicit fœtus ad carnificationem.

Tertiũ tempus carnificationis.

Iecur à ſemine generatur.

3. theor. 34

4 formationis tempus articulationis.

Infans quãdo primum dicatur id quod in utero eſt.

Minor partus vocatur ſeptimeſtris.

animæ rationalis apparere incipiant, quæ tamen propter humoris redundantiam nondum eluceant;ac in primo solum gubernatur à virtute sibi à parentibus tributâ quam formativam appellant;in reliquis hæc ipsa nova jam sive repuerascens fit, & sibi propria. Porro per singula tempora diversos sortiri entis gradus, & diversam conformationem frequenti sapientissimorum experientiâ confirmatur; qui observarunt id quod intra sex septemvè primos dies abortiebatur,lacteum plane esse,& hoc genituram vocârunt, quale illud quod Hippocrates vidit, quod postea usque ad decimum quintum lineamenta rudia habet, Embryonem dixerunt, si ita mavis quam genituram distinctionis gratia appellare; atque deinceps sanguineum usque ad 27. fœtum esse sive cyema,tandemque, inquit Hippocrates, plurimas mulieres puerum perdidisse paulo ante trigesimum diem, & inarticulatum apparuisse, quicunque vero posterius perditi sunt,aut in ipso trigesimo aquâ frigidâ exceptos,articulatos,coactos,consistentesque visos fuisse, si modo mares erant,nam fœminæ,ut mox apparebit, hoc tempore perditæ in aqua dissolvuntur,nec articulatæ conspiciuntur,quia majora requirunt suæ formationis intervalla. Putat tamen Fernelius totam fœtus conformationem usque ad quadragesimum diem ex solo semine fieri, nullo adveniente sanguine, nec ad prædictum tempus conformatas partes aut sanguine nutriri,aut carne fulciri, fœtus illius exemplo ductus, quem sese vidisse refert quadragesimo die ejectum semidigiti aut majusculæ formicæ magnitudine,prorsusque conformatum, cujus tamen partes omnes excepto jecore albæ ac spermaticæ cernebantur; At ut una hirundo non facit ver, neq; unum exemplum experientiam facit,cum præsertim plurima habeat repugnantia à priscis sapientissimis observata;Potius ergo fœtum illum penuriâ alimenti ejectum fuisse credendum est,siquidem constat,conceptionem facilius procedere, quamdiu vasorum oscula penitus clausa non sunt, sed aliquid sanguinis stillat ad fœturæ alimentum: proinde existimo ad septimum usque diem membra tantummodo formari seu lactari à solo semine, menstrui sanguinis nondum indiga,tunc jam exhaustâ totâ seminis materiâ,majori corpusculum indigere nutrimento,quod ex umbilico postea quæritur,qui tunc propterea inchoatur,ac reliquæ duæ secundinæ Amnium, & Allantoides.

Fœtus singulis temporibus diversos sortitur entis gradus

7. Phys. 10. Dub. An ad 40. usq; diem tota conformatio fiat ex semine.

Ad 7. usq; diem membra ex solo semine lactantur potius quam formantur.

De

De fœmineo conceptu, ac quo tempore fœtus sentiat, & moveatur.

CAP. XV.

EX dictis palam jam est, sex soles spumificationi dicari, novem lineationi, ex ipsius repletioni, duodecim carnificationi, octodecim configurationi, seu efformationi: hæc porro hoc disticho comprehenduntur:

Sex in lacte dies, ter sunt in sanguine trini,
Bis seni carnem, ter seni membra figurant.

Quod si secundum tempus in duo dividant, sic ut tres dies tribuant lineationi, sex lineationis repletioni, perinde erit, eodem enim pacto erunt 45. formationis dies plus minusvè. Quæ quidem de partu majori seu nonimestri intelligantur, nam si partus minor futurus sit, tunc sex soles spumificationi tribuuntur, octo lineationi, ac repletioni, novem carnificationi, & huic parem dierum numerum configurationi, ut plurimum enim hisce temporibus, paulo brevioribus longioribusve tota articulatio fit: quæ omnia de masculi generatione veniunt intelligenda, nam fœmina longioribus temporum impendiis intra uterum absolvitur: quod tamen decem dierum intervallum ultra masculi tempus ad sui generationem fœminæ nonnulli tribuunt, ludificari mihi videntur; hâc enim ratione semper fœmellæ gestationis tempus duobus mensibus tempus gestationis masculi superaret, decem enim duplicati usque ad tempus motionis viginti efficiunt, & hi rursus ad partum triplicati 60. si itaque constituas tempus maris nonum mensem, oportebit omnino fœminam nō ante undecimum in lucem prodire; si vero hanc dicas nono mense exire, tunc masculus perpetuò erit septimestris. Hinc comprehendes eruditi Mercati lapsum decem dierum numerum ultra masculi spatia pro fœminæ efformatione expostulantis; hâc etiam difficultate circumventi nonnulli triplicandos censent dies formationis, ut inveniatur motionis tempus, cujus opinionis fuit Bonacciolus. sed hic etiam à vero deviat, nam tunc fœtus qui formatur quadragesimo quinto die, partus (quod plane est ridiculum) contingeret mense decimo tertio, cum dimidio, nam

Hip. lib. de nat. puer. text. 10.

Partus septimestru tẽpora.

Hipp. cit.

Fœminei fœtus conformatio.

Quæst. An fœmina ad sui conformationẽ 10 dierum spatium ultra masculi tempus requirat.

Mercati lapsus & Bonaccioli.

triplices quadraginta quinque dies, centum & triginta quinque invenies, qui numerus etiam triplicatus efficit 405. qui certè constituunt prædictos 13. menses, eosque solares cum dimidio. Potius igitur dicendum, fœmellam tardius masculo efformari non quidem tam longinquo intervallo, sed tribus duntaxat, quatuorve diebus ita ut pro unoquoque suæ formationis tempore uno die vel aliquot horis amplius, quam mas indigeat. Sed nulla injuria sciscitaberis, cur fœmina in utero tardius, extra velociùs adolescat, quod Hippoc. Aristot. & Galen. summis assensionibus confirmarunt, annè citius extra uterum suscipit incrementum, ut sugillatores malevoli dicunt, quia arbor mala cito crescit? minime; sed propter caloris copiam mares intra uterum citius efformantur, quam fœminæ, à debiliori enim calore tardior fit articulatio, postquam vero semel formata est fœmina, & intra, & extra uterum velocius incrementum capessit, propter humiditatem, quippe humidiora corpora, sicuti fœminarum, promptè extenduntur, & augentur; quâ etiam de causâ pubescunt, sapiunt, senescuntque citius, sed propter facultatis imbecillitatem desinit in ipsis celerius incrementum, & vitæ terminus brevior est, quam maribus, unde ipse Aristot. dicebat, *Et pubes & vigor, & senectus fœminis prius venit, quam maribus.* Respondent alii, fœminas extra uterum citiùs pubescere; quod sint viris debiliores, sicut horarii ac teneriores fructus citiùs maturescunt, quam solidi & durabiliores, & communiter, quæcunque infirmiora sunt, temporius perficiuntur, unde proverbium, quæ cito fiunt, cito pereunt: at hæc ratio cum superiori eadem est, nam quia fœminæ humidæ sunt, ac frigidæ, ideo debiliores.

Positio.

Hipp. lib. de na. pueri. A 7. de hist. animal 3. G 6. Epid. 2.44.

A 4 de gen. animal. 1.

Fœmina citius pubescit, sapit, & senescit.

At si vir longioris est vitæ quî quæso fit ut plures communiter viduas fœminas, quam viduos viros conspiciamus? Multiplicem id habet causam. Prima est, quia viri pluribus sese periculis exponunt in conquirenda re familiari: quin etiam naufragio, & bello plerique pereunt, & salaciores sunt, idcirco ex accidenti plus in illis deperditur de calido & humido, in quo vita consistit. Secunda causa est, quia viduatæ semel fœminæ in plerisque regionibus rarius quam viri secundas nuptias celebrant. Tertia, quia ut plurimum fœminæ juniores nubunt, ideoque nil mirum, si maritis natu majoribus supervivant. Hoc tamen telum declinandum restat Hippoc. cit. fœminam ut longissime 42. efformari prodidit, masculum 30. hunc numerum si usque ad mo-

tum

tum duplices, duos menses efficies, qui triplicati usque ad partum, sex tantum menses tibi dabunt, quod si primum numerum perinde ac secundum triplicaveris, reperies novem ferè menses, est igitur Bonaccioli computandi ratio rationi magis consentanea. Hujus violentiam infringes, dicendo, Hippocratem de minori partu ibi esse intelligendum, semperque primum numerum duplicandum, ut optime animadvertit Avicenna cap. *de generat. Embryonis.* Jam verò ut ad institutam fœtus formationem redeam, ubi ad mensem tertium mas pervenerit, fœmina ad quartum, firmatis jam utcunque officulis, & paulò duriusculis factis moveri incipiunt, sensus autem facultate prius quàm motu illustrantur, nimirum circiter diem sextum & trigesimum, sensu tamen hebeti admodum & obtuso, quæ quidem actio prior editur, quia interioris partium dearticulationis, motus vero certioris, & firmioris indiget, ad illum insuper minus validum robur satis est, cum sit passio, hic validius exigit, quia est actio, qua ratione in lib. *de locis patientibus* Galenus prodidit partis resolutæ motum aboliri posse relicto sensu. Neque obtrudas, hâc ratione perfectiorem formam, qualis est sensus, qui non nisi perfectioribus animalibus convenit, priùs acquiri, quam minus perfectam, motum nimirum, quo etiam donantur minus perfecta, quoniam loquimur non de dilatationis, aut contractionis motu, sed exacto, & voluntario, quod non nisi perfectis convenit animalibus. Cum enim eo usque vegetabilis fuerit substantia, & vitam plantæ vixerit, jam circa quadragesimum diem incipit animal esse quoniam sentit, ac non multò post movetur; Ac indies post tertium quartumve mensem magis ac magis vegetatur, quoniam uberiori jam utitur alimento, majusq; suscipit incrementum, & uterus indies magis magisque distenditur, quæ causa est, cur tunc fœminæ sæpiuscule coactæ mejunt, quia tota vesica à tumente utero comprimitur, Verum contrarius huic dogmati videtur difficilis Aristotelis locus, ubi in hunc modum scripsit, *sed cum fœtus magis magisq; perficitur, plus excrementi superest, minus enim absumitur idq; dulcius est, cum non bene trahatur, quod bene coctum sit, non enim insuper ad fœtus formationem consumitur, sed ad incrementum mediocre quasi jam fœtus constet adeptus finem suum*: qua quidem serie minus alimenti absumere fœtum conformatum apertissimè sentit; quod tamen non solùm innumero penè sapientum numero contrarium est, sed ipsimet Aristoteli qui sexto capite præcedenti fœtum in principio præ sui exi-

Infantis motus & sensus.

Fœtus prius sentit quam moveatur. [illegible]

Animal fœtus quando incipit esse.

Ar. locus 4 de gen. ani. elucidatur.

guitate copiam alimenti absumere non posse prodiderat, ideoque gravidas initio gravidationis pertubari, easdemq; postea, ubi jam pleniùs absumitur alimentum allevari. Cæterum tantam hanc in ejusdem viri verbis primo intuitu contrarietatem sic conciliabis facile: Nam minus alimenti absumere fœtus majores eâ ratione intelligendum est, ac si dixerit, minùs quidem ad proportionem corporis, quam ubi erant quatuor, quinqueve mensium, aut sex, nam his mensibus non solùm aluntur, sed etiam magis integrantur omnes partes, vegetantur, ac perficiuntur, licet antea primam articulationem ac conformationem habuerint; postea vero jam fere perfectus, ac integre conformatus mi- 1 nori augmento, & minori alimento indiget ad proportionem suæ molis. Et cùm jam non æquè trahatur, incipit natura illud dulcorare, & dulcissimam pinguioremque illius partem ad mammas trudere per communia vasa, ut fœtui, quem jam conformatum esse prævidet, quique eousque per umbilicum nutriebatur, jam per os nutritionem paret, ideoque hoc tempore à septimo nimirum usque ad nonum mensem incipiunt intumescere ac grandiores fieri mammæ, & lac apparere, ut infrà constabit, fœtus itidem pro mole suâ incipit defectum nutrimenti sentire, & sese movere, quousque tandem in lucem veniat, quâ ratione fit ut illud, quod dulcius est ac bene coctum jam non æquè 2 trahatur ad uterum, quia fertur ad mammas, cujus difficilimi loci ultima verba explicuit, quod sciam, ante nos nemo, ac licet priora tentaverint plurimi, nullam tamen causam assignānt, cur cum major sit fœtus, plus tamen alimenti superfit, quod inextricabile ac indissolubile videbatur, ea autem est naturæ egregia, & optime ordinata œconomia, quæ eò plus trudit, ubi majorem prænoscit futuram indigentiam, ad uterum, dum fœtus nutritur ac conformatur: ad mammas, cum jam externo alimento incipit indigere; adde quod, ut suprà jam prodidimus, à grandiori fœtu magis premuntur vasa, ideo alimentum liberè non permeat, subindeq; plus superest. 3

Ar. contraria loca conciliantur.

Vltimis mensibus minus alimenti ad proportionē corporis consumit fœtus

Lac prægnātib. 7. mense incipit apparere.

1. Causa.

2. Causa.

Vtrum viscerum prius generetur, cor, an hepar.

Cap. XVI.

Agitatur controversia.

Difficilimæ illæ sunt tractationes, in quibus Galenus, & Aristoteles pugnant, è quarum numero hæc etiam non minima existit,

quâ

quâ de ordine generationis partium principalium summâ contentione disceptatur. Arist. quia putavit non arteriarum duntaxat, sed etiam venarum, & tùm movendi, tùm nutriendi principium cor existere, neque tres principes animę facultates naturalem, sensitivam, atq; vitalem sedibus discludi, sed omnium membrorum nobilissimum membrum cor omnium facultatũ originem esse, ac sedem primariam, cerebrum atq; hepar illius solummodo instrumenta; ideo cor contendit primum effingi, *quia*, inquit, *id primum constare necessum est, ex quo incrementum ac motus cæteris accedit: & insuper quia quod per obitum vita ultimo deficit, primum id effici atq; vivere necessum est*. Huc accedit, quod nutriri membrum nullum animalis possit, in quo non sit sustentatio vitæ, ut n. nutriatur, in vivis esse oportet, siquidem quæ vita privata sunt, ea ali non possunt; cor igitur primo creari necessum est, utpote vitalis facultatis principium & origo, à quo nativus calor, & vita tanquam à fonte enascuntur. In hanc sententiam Avicenna pedibus omnino discedit, eamque adhuc altera ratione in hunc ferè modum confirmat; facultas formatrix cum fœtum effingit, nutritione partium, quas format, non indiget, quia tunc resolutio effatu digna nulla accedit, cujus causa refici ipsa alimento oporteat, quod quidem alimentum ad id solum exigitur, ut quod de substantia membrorum effluxit, restituatur ac restauretur; si igitur tunc alimento opus non est, neque hepar quod solum, ut alimentum suppeditaret partibus, fuit animalibus tributum, primum gigni oportebit. Hæc est philosophi, ac peripateticorum sententia: contra tamen sentiunt Hippocrates, Plato, & post eos Galenus libr. *de fœtus formatione*, jecur prius generari, quamvis nonnulli Hippocratis mentem fuisse censeant, cerebrum, & oculos primum in fœtibus efformari, ut in pullis ab ovo genitis fieri cernitur, sed Galeni rationes audiamus: Prius ali fœtum oportet usque ad perfectam effigiationem jecoris beneficio, quam respirare, quod per umbilicum intra uterum fit, aut sentire ac moveri, quorum nulla ad vitam simpliciter necessitas urget. Insuper fœtus primum vivit altrice virtute, deinde vitali, tandem animali; igitur qui ordo virtutum est idem generationis membrorum, quæ causa est, cur infantes altricis animæ functiones validissimas habeant, imbecilliores vitalem, & pulsificam, quæ à corde: imbecillimas quæ à cerebro proveniunt. At si obtrudas, hepar hâc ratione extincto corde posse alere utpote quod

Arist. sententia.
Arist. 3. de part. ani. 3.
A. 21. 31. tract. 1. c. 2
3. & 4. Galeni sententia.
Galeni sententia roboratur.

quod ante ejus formationem etiam alebat, id quidem negat, quia pereunte corde hepar extra uterum destituitur maternâ pulsatione, quâ intra ipsum fovebatur, nec sequitur, si antecedit in fœtu efformando jecoris generatio, ut postremò jecur pereat, quoniam & immixti generatione materia formam præit, & tamen formæ abolitio mixti est corruptio; huc accedit facilitas generationis hepatis, quod quidem præter prima lineamenta, nil plané aliud, quam coagulatus sanguis videtur: præterea experientia, quæ sola omnium rationes omnes una evertere potis est, idipsum testatur, in ipsius psaltriæ genitura, quam Hipp. viderat, rubrum quiddam erat ac rotundum, quod procul dubio hepar fuisse ex eo apparet, quia fœtus in utero per umbilicum recipit alimentum, vasa vero umbilicalia recta ad illud rubeum corpusculum tendebant, corde aut cerebro nondum efformatis. Cum igitur partes corporis non creentur, antequam earum sit usus aliquâ ratione necessarius; & fœtus, dum planta est, nullatenus corde indigeat, aut cerebro, ut capite sequenti palam fiet; reliquum est, ut jecur primùm generetur, cujus operatione primum indiget: idcirco vulvę prægnantis jecur, quam cor propius constitutũ fuit; cerebrum corde etiam longius, quippe quod posteriùs etiam fabricetur, utpote non ad vivendum, sed ad benè vivendum necessarium. Ejus profectò sunt efficaciæ utriusque partis rationes, ut eas sequantur neotericorum phalanges numerosæ atque præcipuæ; Idcirco si de his, quæ discam potius, quam dicam, ne docere videar quod ingenii acie percipi non potest, aliquid proferendum, sit fœtus partes omnes æquè sui adumbrationem, & rudimentum nancisci crediderim, nisi quod superiora inferioribus, interiora externis, spermatica sanguineis priùs orta apparent: quæ verò præstantiora sunt, priora cæteris initium capiunt, licet sæpè posterius perficiantur, qua ratione tria præcipua membra, cor, jecur, & cerebrum, priùs quam umbilicus, aut quicquam cæterorum, primordia sumunt, quæ illico in totum quod subinde efformatur corpus, germina effundunt, cerebrum spinalem medullam: cor arterias: venas jecur, omnium tamen primus umbilicus perfectè consistit: cujus etiam sententiæ ipsemet fuerat Galenus lib. *de semine*, ubi hæc tria principia simul conformata apparere prodidit, licet postea citato palinodiam cecinerit, quòd omnibus tum medicis, tum philosophis probabilius visum fuisse compererit, cor ob prædictas rationes post jecur efformari: quæ etiam causa nos movet, ut

vet, ut

Iecur vulva pragnantis propius accedit quã cor aut cerebrum fœtus

Cerebrum non ad vivendũ, sed ad benè vivendũ necessarium.

Positio auctorũ.

Cor, cerebrum, & iecur simul formantur.

Vmbilicus omniũ primus perfectè consistit.

1. de sem. 8. Et cui tit. animal esse, quod in utero est.

vet, ut eidem potius (si cuipiam adhærendum sit) hâc in re cooperemur, quam Aristot. cujus & Avicennæ rationes solvere non est animus, & quia quatenus cor prius efformari contendunt, plane inutiles non sunt, & quia jam hæc nimis multa esse videntur in re, quæ ad philosophum potius, quam ad medicum spectat, eaque admodum ambigua, & salebrosa: quis enim exactè agnoscet, quid fiat in tenebris illis, & quisnam ibi sit ineffabilis atq; reconditus, longeq; nostra cogitatione profundior naturæ ordo? Quamobrem non possum non vehementer mirari imo irridere sciolos quosdam, qui non solum de his principiis, verum etiam de minimis quibusque particulis, & venarum portiunculis longâ differunt oratione, & tempora quibus singula effinguntur non minus temerè quam frustra somniant potius, quam assignant: Non legerunt profecto hi aut certe oscitanter verba illa concionatoris; *Quomodo ignoras quæ sit via spiritus, & qua ratione compingantur ossa in ventre pragnantis, sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.* At sicuti honestus ille labor est, qui ad possibilia comparatur, ita profecto furor censetur, id quærere, quod superat nostram mentem. Sed ut eò, unde digressa est oratio redeat, constat fœtum prima sui conformatione ex solo semine effingi, eundem verò ex menstruo sanguine postea ali, non secus quam ex albo ovi pullus progignitur, ex luteo alimentum suscipit, quamdiu testâ includitur; nam etsi de hoc etiam repugnantes sint Hippocratis, Aristotelis, ac Plinii sententiæ, omnes tamen qui rectè judicant, & experientia ipsa testantur, album ovi semen humanum, luteum menstruum repræsentare.

Eccles. 11.

Ex albo ovi pullus gignitur ex luteo alimentum capessit. Album ovi semen, luteum menstruum repræsentat.

De operationibus, quibus in utero infans caret, quibusve utitur.

CAP. XVII.

NUmquid verò quemadmodum in utero infans sudores, & urinam ejicit (quod supra monstravimus) ita etiam egestiones emittit? minime: neque id immerito, quia egestio excrementum est primæ concoctionis, quæ incipit in ore, & in ventriculo perficitur; at fœtus in utero alimentum per os non sumit, sed sanguine nutritur jam elaborato, qui per umbilicum permeans recta tendit ad hepar, ubi secunda concoctio celebratur, merito igitur lotium emittit, sudorem ac sor-

Infans in utero egestiones non emittit.

Lotium, sudor, sordes,

ac sordes, quæ sunt excrementa secundæ ac tertiæ concoctionis, egestiones vero, quæ primæ superfluitatis existunt, nullas habet; cum hoc

Crassa, & varia bilis in intestinis fœtus reperitur.

tamen etsi non stercus, crassa saltem, & varia bilis in ipsius intestinis colligitur, quæ inter dissecandum apparet, & alias mox à partu illam fœtus excernit, *collostrum* Itali vocant, Hispani *ferrado*, quę si non expellatur, retrocedere ad præcipua membra solet, & vel mortem, vel epilepticum morbum aliaq; perniciosissima symptomata inferre, ideo peritiores fœminæ aliquid deglutiendum exhibent, antequam lac gustent ad expurgandũ teterrimum excrementum, ne cum lacte permixtum ad venas permeet, & corpus universum inficiat; ex eo autem quod hunc

An infantes in utero ore nutriantur

humorem viderint autor lib. cui titulus, animal esse id quod in utero continetur, & autor libr. de carnibus, ludificatos fuisse constat, infantes in utero ore nutrimentum sumere existimantes, quod ille ex mammę appetitione colligit, neq; enim, uti ipse ait, nisi antea ore sugere fuisset assuetus, tam citò ad mammas ferretur. Posterior tamen excremento hoc ducitur, quod à partu nullo adhuc lacte accepto infantes emittunt, qui quidem sive Polybius fuerit, sive alius à rationis orbitâ aberrat. Constat enim priorem librum Galeni non fuisse ex pluribus erroribus quibus scatet, & sententiis Galeni dogmatis contrariis, qualis hæc est, cujus contrarium in lib. *de fœtus formatione, de usu partium*, & mille aliis in locis Galenus protulit: Liber etiam de carnibus Hippocrati falso est adscriptus, nam is in lib. *de natura pueri*, quem Galenus veluti germanum recipit, per umbilicum infantem in utero nutriri asseveranter confirmat, *juxta mediam autem carnem*, inquit, *umbilicus distat, per quem alimentum ac incrementum puer capit*, idemque repetit libr. *de septimestri partu*, quod si advertissent Vesalius, Columbus, & Censorinus libr. *de die natali*, adeo insolenter insontem Hippocratem non sugillassent, sed hi nihil antiquius habuisse videntur, quam contra sapientissimum senem, ac disertissimum Galenum vitilitigare. At quæres, quonam igitur modo infantuli illud habent excrementum, si per

Vnde illud excrementum.

os nihil assumunt? ex sanguinis quo nutriuntur fœculẽtia, quæ quidem à naturâ critica quadam expulsione ab epate ad intestina, & ventrem, per mesaraicas venas exploditur, ne nimirum retrocederet ad membra præcipua, & mortem induceret, quod neq; Vesalius perspexit, nec à quopiam alio notatum reperio. Si adhuc quæras, num infans in utero dormiat aut vigilet? Respondeo, Gentilem ex mente Avicennæ ex-

An infantes in utero

perge-

pergefactionem aut somnum saltem manifestum in infantibus non agnoscere; contrarium tamen fœminæ experiuntur, fœtum manifeste in ventre nonnunquam dormire nonnunquam vigilare, quia ut illæ ajunt, sæpè sentiunt in utero quietem veluti dormientis, aliquando motum instar vigilantis.

dormiant aut vigilēt,

Porro fœtus parentis pars non est, nam pereunte illo, necessum esset, hunc quoq; emori, vel saltem edito functionum offensam capere, tanquam deficiente partis alicujus operatione. Quidam animal esse dixerunt id, quod in utero est, alii minime: qui animal esse credunt, ex motu ipso illud conjectant, nam movetur ac delectari videtur, & ad matris gaudium affici, ac subsultare, eademque affecta contrahi, & ut sensibile animal cogi, quæ sensibilitas non nisi animali inest, pleriq; tamen nondum animal esse dicunt, sed nutriri, & augeri, ut stirpes, & arbores, neque motum edere voluntarium, sed vibrationis, ut plantæ. Asclepiades vero neq; animal esse, neq; non animal fœtum in utero autumavit, sed dormientibus simile quippiam ac sopitis, qui sensus habent, sed non utuntur, sed hos omnes profundius dormitare convincit citatus lib. Galeno adscriptus, & quidem si de toto gestationis tempore id intelligunt, prorsus commentitia tradunt, nam antequam fœtus in lucem veniat, introducitur rationalis anima, ut mox dicetur, ad quam vegetabilem ac sensitivam præcessisse necessum erat. Idipsum facile colligitur ex pœnis legibus illatis iis, qui aborsus causa extiterint, subinde quod in ventre constitutos fœtus leges hæredes legitimos constituunt, haudquaquam id effecturæ, nisi animal esset, quod in utero est. Actiones tamen voluntarias fœtus in utero non edit, &, quod magis mirabere, neq; oculis utitur, neq; auribus, neq; odoratus instrumento, aut gustus, neque pulmonibus, ventriculo, aut intestinis, neq; ano, neque pene, neq; manibus, pedibusvè; non n. erat, quo iret in illis materni uteri tenebris, neq; quo oculos flecteret, neq; cordis usu tùm eget, nam vitales spiritus per arterias umbilicales ad fœtum deferuntur, quarum auxilio respirat, sed neq; etiam vocalibus utitur instrumentis, non enim antè loquitur, aut plorat, quam in lucem veniat, tunc vero etsi ploret, lachrimas tamen non emittit: sicuti neque ridet, ut plurimum nisi post trigesimum solem, quod si antè risus eruperit, ominosum ac timoris plenum vulgo judicatur; Risus filioli mei tertio à partu die mihi nono sequenti in fletum, ac in summum mœrorem fuit conversus:

Fœtus parentis pars non est.

Quæst. An sit animal illud quod in utero est.

Asclepiadis sententia.

Pœna illata illis, qui aborsum movent.

Actiones voluntariæ

Cordis usus in utero qualis.

Vox.

Risus & ploratus.

Risus ante 30. diem ominosus.

nam in eodem puerperio conjux chariſſima obiit: Alias infans cum primum plorat, vigilat, cum ante ridet, dormit indicans vitæ hujus infelicitates, futuræ autem jucundam ac lætam converſationem. Adhæc

Dentes.

neque dentes in utero naſcuntur, ſed poſt editum in lucem infantem ſeptimo menſe naſci incipiunt primores, fereque prius parte ſuperâ, quod tamen perpetuum non eſt, quia nonnullis inferiores prius pullulant. Cæterum priores ſeptimo anno decidere ſolent, & alii ſuffici.

Cum dentibus naſci viris auſpicatius, fœminis infauſtum cenſetur.

Cum dentibus verò naſci, quemadmodum Marco Curtio Dentato ob id appellato, & Cn. Papirio Carboni præſtantibus viris contigiſſe ſcriptis proditum eſt, viris quidem non malum fuiſſe auſpicium priſci crediderunt, at in mulieribus infauſtum inauſpicatumq; ſemper extitiſſe.

Nominis impoſitio.

Imponuntur nomina ut plurimum ſeptimo die, cujus conſuetudinis ratio eſt, quia comitiali morbo plerique ante ſeptimum ſolem pereunt, ob id igitur die ſeptimo, tanquam eorum ſaluti magis credamus, nominibus inſigniuntur.

Quo tempore rationalis anima corpori infundatur.

CAPUT XVIII.

Agitatur controverſia.

PRincipem vero illam animę partem, ac rationis participem, quam mentem appellamus, eo tempore, quo fœtus incipit moveri, in præparatum jam ac inſtructum infantis corpuſculum cõmigrare ſapientes omnes aſſeverarunt; verum cum in fœtu duplicem ex libr. Hippocratis & Ariſtotelis motum agnoſcant, alterum vitæ manifeſtativum, quem circa quadrageſimum quintum diem fieri arbitrantur: alterum partus præſagum, quem ſeptuageſimo, aut nonageſimo die evenire certum eſt, prout partus ſeptimeſtris, aut nonimeſtris futurus eſt,

Duplex motus in fœtu.

Quorundã ſententia.

quidam à 35. uſque ad 45. rationalem animam advolare putant, & ſimul cum vita infundi, ſed quæ veluti igniculus immerſa materiæ ſupra modum humidæ nondum queat exercere vires ſuas, quia (inquiunt) completa organizatione, & conformatione mox anima actus ejus corporis eſt, cujus organizatio completa eſt. Huic opinioni cooperatur Mercatus, & omnis fere peripateticorum ſchola; Plurimi tamen eorum qui ſapientiſſimi habentur, non ante tertium, quartumvè menſem, quo tempore cor, cerebrum, jecur, non ſolum inchoata, ſed abſoluta jam conſummataque ſunt, commigrare in corpus autumant, talem

enim,

enim, & non qualemcunque conformationem perfectiſſimæ formæ convenientem eſſe: Ita quidem ſentit Ocha doctor dictus Angelicanus, cui adhæret Fernelius & Luſitanus, id quod itidem nobis probabilius videtur, nam ut docta eſt Ariſt. ſententia, non idem ſimul animal, & homo fit, ſed prius animal, poſtmodum verò homo; igitur etſi vivat fœtus 45. die, non propterea credendum eſt, perfectam illam formam rudi adhuc, & imperfecto corpori, neque plane conformato infuſam eſſe. Cæterum ut nec ſunt alia metalla à naturâ inſtituta, ut ex iis fiat aurum, ſicuti Chymici nugantur; ita nec cæteræ animantes, ut ex iis homo fiat, ideo cum in fœtu ſolitaria inerat anima vegetabilis, etſi fruticis inſtar vivebat, frutex utique non erat, neque cum anima ſentiens acceſſit, brutum is certe fuit, nõ enim bos, aut leo, aut eorum quidpiam, ſed perfectiori modo, & vegetabat, & ſentiebat, inſunt enim hæ vires illi in ordinem ad rationalem, & quamvis per gradus ſive partes ingrediantur, tamen abſoluto jam homine nulla poteſt perire, reliquis ſalvis, tanta fit earum connexio: quæ cauſa eſt, ut illi, quorum ſupra mentionem fecimus, primo conformationis tempore crediderint, fuiſſe rationalem animam introductam, quæ cæterarum virtutes contineret, & primò vegetativæ opera edidiſſet, ſecundo ſenſitivæ, tandem rationalis pro majori vel minore fœtus organizatione, & ſubjecti amplitudine: Quocirca, hi fortaſſis minus ſubibunt vituperationem, quam Averroes, qui in errorem multo intolerabiliorem ſe conjecit, quippe qui non prius mentem copulari corpori arbitratur, quam infantes omnes fœminas matres, viros patres appellare conſueverint, itaque ex mente illius in utero hominis generatio non fuit abſoluta, quia ſolæ genitæ fuerunt vegetativa, & ſenſitiva, ſed quis credat mentem illum habuiſſe, cum hanc de mente opinationem effudit, & ſeipſo indignam, & à mente philoſophicâ adeo alienam, ut eam attuliſſe ſit refutâſſe? nam ut dictum jam eſt, etſi rationalis anima, antequam fœtus in lucem veniat, & loqui, velle, ac intelligere incipiat, nullam ſui proferat actionem, illud quidem fit, quia humoris redundantiâ, veluti in lethargo aut ebrietate ſopitâ nondum poteſt, quæ ſua ſunt munia exercere. Porrò quamvis extrinſecus illa adveniat, neque poteſtate inhæſerit in ſeminis materiâ, non propterea negandum eſt in humano fœtu quandam corporis præparationem, partium temperaturam, & compoſitionem à vi effectrice produci, quæ divinam illam mentem quodammodo elicit, at-

A. 2. de gen. anim. 3.

Autoris judicium.

Chymicorũ nugatio.

Forma rerũ non permutantur.

Facultatum connexio.

Averrois error.

Anima rationalis in infantibus ob humorũ redundantiam ſua munia non exercet.

Anima rationalis extrinſecus advenit.

Anima humana humanum corpus requirit.

Anima facultates essentia distinctæ sunt & realiter.

Distinctis sedibus sua munia exercent.

que conservat: requirit enim anima humana humanum corpus, & figuram; utrum vero appellente sentiendi animâ, pereat vegetativa, & cũ rationis particeps accesserit, quæ omnium vim habeat, cæteræ intercidant; an vero essentia sedibusq; distinctæ manentes, eidem famulentur & assideant, quod quidam minus apposite existimârunt, neq; virtualiter duntaxat, eminenter, aut formaliter eidem insint, sed realiter distinctæ separatæq; maneant, non est præsentis operis definire, si modo hoc attentiuscule expendas, cæteras sive partes animæ, sive species, sive facultates ipsius nuncupaveris, sive eidem qualibet prædictarum ratione inesse putaveris, distinctis sedibus sua obire munia vegetabilem ab Aristot. dictam, à Stoicis naturalem, à Platone concupiscibilem, in jecore: animosam, irascibilem, seu vitalem in corde: eam vero quà sentimus, ratiocinamur, & movemur in cerebro.

Anima rationalis à Deone an ab angelo creetur.

A Deo solo creatur.

Occurritur obiectioni.

Jam vero rationalem animam jussu Dei ab Angelo creari arbitrãtur nonnulli; Nam Hebræi novem angelorum ordines constituentes, per quos Deus universa, quæ sunt in mundo, producat, in nono Cherubim collocant, per quos homines procreentur; alii non nisi ab ipso solo summo Deo produci, quia solam eam unam virtutem, quæ nullam planè ad alias vires proportionem habeat, quæq; fine careat, creationis opus, quo nullum aliud majus potest excogitari, postulare censendum est, utpote in quo ex nihilo aliquid fiat sine ulla substratâ materiâ. Quod si dicas Deum primum esse animæ artificem, angelum vero instrumentum, neq; hoc quidem admittunt, quia creatio subjecto non indiget, neq; motu, neq; temporis impendiis; igitur neq; instrumento, neq; concausa, sed agente totali; agens vero totale in creatione angelum esse non posse, cujus natura terminata sit, insuper quia creatura est, quarũ nulla potest esse ita agens, ut nullius agentis ad productionem indigeat; ideoq; sine medio à solo summo ac immenso Deo animam creari.

Dub. An rationalis anima ex traduce sit.

Ex dictis corruit eorum sententia, qui animam ex traduce esse, ut ipsi loquuntur, confidenter disputarunt, & ut caro ex carne, sic animam ex animâ parentum propagari, non aliter atque ex uno lumine plura alia luminaria accendi solent; his ducti argumentis, quia non minorem virtutem videatur habere homo ad producendam suam formam, quam reliqua animalia minus perfecta; & quod si adhuc de novo novæ indies fierent creationes, mundus videretur imperfectus, nec ejus opus absolutum septem diebus, quod tamen habetur Genesis 2. ubi scriptura sa-

ra ſacra docet, Deum creâſſe omnia ſimul, & ceſſaſſe die ſeptimo ab omni opere, ex quo effici, omnes animas hominum poſtea creatas, fuiſſe aliquo modo in anima primi hominis. Non advertentes, formam aliquam eſſe ex traduce nil aliud eſſe, quam produci dependenter à potentiâ naturali materiæ, ita ut nec fieri, nec conſervari poſſit extra materiam, at animam rationalem à corpore ſeparatam permanere; & fuiſſe etiam antequam corpus ingrederetur, *formavit*, inquit ſacra pagina, *Deus hominem ex limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ*, ut oſtenderet animam extrinſecus per divinam creationem infuſam eſſe: Quod verò rationalis anima non educatur de materiæ potentiâ, non propterea eſt, quia homo minorem habeat virtutem, quam cætera animalia, ſed quia rationalis anima, ad quam ordinantur diſpoſitiones, quas homo in materia inducit, eſt longe præſtantior cæteris formis rerum naturalium: homo tamen verè dicitur generare, non quod animam generet, nec enim ad rationem generationis pertinet productio partium, ſed totius compoſiti, quod hoc ipſo fit, quod partes invicem copulentur, & quia homo attingit hanc unionem partium, introductionemque formæ, alium hominem generare vere dicitur. Et ſine ulla hæſitatione credendum eſt, totum opus mundi inferioris, ſeptem diebus completum fuiſſe & abſolutum; Et certe cum ſcriptura ait, Deum inſpiraſſe in corpus hominis animam rationalem, non obſcurè indicavit eam extrinſecus advenire homini, & à ſolo Deo creari, neque ex materia ulla, neque ab alio efficiente generari. Cum enim memoraret generationem animalium, refert juſſiſſe, ac dixiſſe Deum, ut terra & aqua producerent animas terreſtrium, & aquatilium animantium; ea ratione ſignificans animas cæterorum animalium ex materia elementari eſſe productas: de anima verò hominis dixit eſſe à Deo inſufflatam ſeu inſpiratam, ut intelligatur eam diverſæ conditionis eſſe, cujus non ex re aliqua corporea, ſed ex ſolo Deo ſit origo. Verum hæc & pleraque alia, quæ in hoc negotio mentis acie percipi non poſſunt, theologis diſcutienda relinquamus; quia multa involvunt, quæ non ſunt hujus loci: hic ſatis ſit, dicere animam rationalem, quia incorporea eſt & indiviſibilis, ideo non poſſe ex alia anima propagari & quia immaterialis, ideo non poſſe ex ullâ materia procreari, aut multiplicari.

Humanam sive rationalem mentem mortis expertem esse.

Cap. XIX.

Prisci animæ rationalis essentiam ignorarunt.

Hipp sent. l. diet. tex. 8

6. epid. p. 5. tex. 5.

Anima à natura qui differat secundum philosophos.

Liberatur Galen. a calũnia Petri Vaetii.

c. 2. mod. comment.

Galen. fatetur se ignorare animæ essentiam.

Porphyrii sententia.

HAud tamen inauspicate huic libello colophonem impositurum me puto, si de animæ rationalis immortalitate pauca addidero, qua in re cum plerisque omnibus prisci seculi philosophis Hip. ét cespitavit animã nostram mortalem esse, & modo temperamentũ modo sanguinem, & spiritum esse fœdissimè sibi persuadẽs, *irrepit* (inquit) *in hominem anima, ignis, & aquæ temperamentum habens.* Et 21. tex. l. de dieta: *Si autem quis non credat animam animã admisceri demens est, & hominis anima semper producitur, usq; ad mortem, si autem ignescat simul cum morbo & anima corpus depascitur.* Hanc tamen Stoici assignabant differentiam, inter naturam & animam, quod naturam vocabant, quâ stirpes reguntur, animam vero quã animalia, utriusque vero substantiam ingenitum spiritum statuebant; quo in loco liberandus venit Galenus à multorum calumniã, præsertim Petri Vaetii Lusitani popularis nostri viri alioqui docti atque diserti. is enim illum taxat, imo insolenter execratur quod in commentariis præfati Hippocratis loci mortalem itidem animam rationalem esse profiteretur, quo tamen commentario nihil minus, si diligenter inspexeris, asseveratum reperies; ut verò veritas amplius inclareat, præter consuetudinem meam ejusdem Galeni verba adjungam, quæ ita jacent; *Neq; animæ substantiam me firmiter scire, mihi persuadeo, sive tota cerebri natura ex quatuor elementorum temperatione ad eam substantiam vel proprietatem redacta sit, per quam sensus motusq; voluntarii in animali primus auctor habeatur, & memoriæ & intelligentiæ sive quædam alia vis corpore vacans à nostro conditore cerebro indita fuerit, & morientibus animalibus recedat, nullam hac de re firmam rationem habeo, quin & eos, qui de hoc quippiam affirmarunt, audaciã magis quam sapientiã nobis antecedere existimamus.* Hæc Galenus, quibus equidem non video, quâ ratione animæ immortalitatem deneget, quin potius in contrariam sententiam propensus videtur. Autor vero libelli de spermate, sive is Galenus, sive quis alius extiterit, palam concludit cum Porphyrio, animæ differentias firmas & immortales esse, differentias vero corporis mortales,

tales, ac in homine incorpoream ſubſtantiam & immortalem in ſubſtantiâ mortali reperiri: Quare non erat, quod Vaetius nimis petulanter litem adeo iniquam Galeno intenderet. Cæterum multo deteſtabilius execrabiliusq;, quam Hippocr. & Stoici, Epicurus ſummus philoſophus, & poſt eum Lucretius Epicurearum opinationum pertinax ſectator, animam mortis lege ſolutam non eſſe mordicus credidit, & ſcriptum reliquit, ita poſt pleraq; lemmata & nugas varias concludens: *Epicuri opinio execranda.* *Lucretius.*

Quapropter neq; natali privata videtur
Eſſe die natura animæ; nec funeris expers.

Cujus cavillationibus, quia ſuâ futilitate corruunt, ſatisfacere haudquaquam immoraremur, niſi hanc de animarum interitu vanam opinionem improbi, ac infeliciter nati atheiſtæ fœdiſſimè uſurpaverint, ideoq; non mirum ſi ſceleſtiſſimi evadant, vix enim, aut ne vix quidem quiſquam poteſt ritè ac piè vitam inſtituere, niſi & Deum eſſe ſentiat, & animam immortalem; quicunq; enim ſine Deo fuerunt, & animam putarunt cum corpore interire, omnes fere perditiſſimis fuiſſe moribus, memoriæ proditum eſt, quippe qui ſubinde de omni bono futuræ vitæ deſperantes, & nihil poſt mortem mali timentes, omni ſcelerum generi ſemetipſos tradiderunt; *erimus*, dicunt, *tanquam ſi non fuerimus, venite ergo, & fruamur bonis quæ ſunt in terra*; cui conſimile Sardanapalitium illud eſt: *Ede, bibe, lude, & cum te mortalem noveris, mortalibus exple delitiis animum, poſt mortem nulla voluptas.* Valeant tamen inſipientes, qui non pluris fieri ſunt digni, quam ipſi faciunt animam ſuam. Ex his verò, qui naturalibus rationibus de hoc negotio penſiculatius, imo profundius philoſophati ſunt, Heraclitus incorpoream: Alcmæon immortalem: Plato plane divinam eſſe animam noſtram diſputarunt, cujus ratio in ſummâ eſt hæc: anima ex ſe movetur, quod autem ex ſe movetur ſemper movetur, quod ſemper movetur, immortale eſt: quibus Ariſtoteles digitum attollens, hanc alteram rationem addit, corruptibilia tempore ſeneſcunt, intellectus tempore non ſeneſcit, imo procedente ætate, ſcientiæ ac ſapientiæ incumbentibus melior evadit, eſt igitur incorruptibilis, neque enim ſenectus eſt, quia anima quicquam paſſa eſt, ſed quia id, in quo eſt, aliquid paſſum eſt, etenim ſi ſenex talem reciperet oculum, qualem juvenis habet, videret procul dubio, ſicuti juvenis: Inſuper confirmatur id ipſum, quia non invenitur cor-

Epicureorũ & atheiſtarum confutatio.

Epicureorũ dictum.

Aliorum ſententia.

Plato qua ratione probet animæ immortalitatem.

1. Ratio.

Ariſtotelis, 2. Ratio.

3. De anima immortali.

 tur cor-

rate rationes probabiles.

tur corruptio, nisi ubi sunt contrariæ qualitates corrumpentes, ideoq; cœlestia corpora corruptionis expertia censentur, has igitur cum anima non habeat, incorruptibilem esse fatendum est: Quid? quod
4. appetitus naturalis frustra non est, & homo naturaliter appetit perpetuò manere; nam ab omnibus expetitur esse, secundum quod cognoscitur, homo autem agnoscit, non solum sicuti bruta secundum
5. hoc tempus, sed secundum omne tempus: Adhæc si generabilis esset & corruptibilis anima, omnes ejus operationes forent purè naturales, ita ut posito objecto, seclusoque impedimento necessario intelligeret, sed operationes ejus sunt merè liberæ, ac voluntariæ, neque posito objecto obit operationem suam, quia magis aut minus intendit ad rem, pro voluntatis imperio; est igitur immortalis. Hæc breviter sunt, quibus sine fidei radio naturales philosophi animæ immortalitatē artificiosissimè collegerunt, sed omnium profectò rationum, quæ in hoc negotio formari possunt. Sanctissimus domini timor fit complementum, & basis; enimvero si quis Deum opt. Max. revereatur, timeat & animo secum posito profunda & abscondita ejus attentius rimetur, sui animi divinitatem facile percipiet, è converso quicunque quolibet Thiresiâ cæciores animam immortalem esse negant, negent necessum est Deum humanarum rerum esse procuratorem, ac judicem; si enim justi migrant, affecti injuriis, & laboribus; improbi vero gaudiis, & rerum omnium abundantiâ saturi; neq; post mortem aut beneficium est aut supplicium, quænam esset in cœlo pietas, quæ justitia, quæ & malos puniat, & præmiis bonos afficiat? quamobrem, ad defendendam ineffabilem bonitatem, & justitiam Dei, fateri necesse est, animam immortalem esse: *non mortui laudabunt te Domine*, scribit Propheta; ex quo constat, Deum celebrantes in nihilum reducendos non esse, sed præmia habituros, Ideo Sapientiæ 2. *Creavit DEUS hominem inexterminabilem ad imaginem, & similitudinem suam fecit illum*; ubi de homine differit juxta animam, non autem juxta corpus, ut ex literâ patet, & per inexterminabilem immortalem legunt pleriq; omnes, juxta quam animam in homine imago sita DEI est, sic enim ait, *judicarunt honorem animarum suarum, & non vidistis imaginem mei*, quod de imagine incorporeâ, ac divinâ, quæ oculis corporeis videri nequit, intelligitur, & clarius c. 3 sequenti: *Justorum*, inquit, *animæ in manu DEI sunt, & non tanget illos tormentum mortis*, Sed multo apertius Esaiæ 26. *Vivent mortui, interfecti*

Dei opt. Max. timor immortalitatē docet.

Animam esse immortalem ex sacris literis comprobatur.

fecti mei reſurgent, expergiſcimini: & laudate, qui habitatis in pulvere. Daniel: *Multi de iis qui dormiunt in terræ pulvere reſurgent alii, in vitam æternam, alii in opprobrium ſempiternum.* Ac Baruch. 3. *Qui argentum fabricant, & ſolliciti ſunt, neq; eſt inventio operum illorum, exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt, & alii loco eorum ſurrexerunt.* Veriſſima igitur ac certo certior de animarum immortalitate ratio eſt iis, qui radio veræ lucis deſtituti non ſunt, cum hoc tamen evidens demonſtratio ad id probandum formari minime poteſt, quia quod ſub fidem cadit, etſi veriſſimum ſit, apertâ ratione vallari nequit, eſt enim fides habitus verus, & certus, ſed non evidens; Eſt tamen ſimplicitatis fides multò præſtantior, quam curioſitatis perſuaſiva ratio, nec enim humano intellectu capiuntur, niſi quæ prius in hominis ſenſu fuerant, & quæ intellectus non capit, ea nec ratio diſcutit, nec rationis diſcurſus judicat, nec valent naturalia, qualia demonſtrationis præmiſſæ ſunt, dirigere divina, aut ea ullâ ratione poſſunt demonſtrare humanitus ſcibilia; Cui rei rectè accommodari poteſt illud Ariſtot. Stultum eſſe æqualem omnibus rebus evidentiam exigere, in naturalibus quippe diſciplinis minor eſt, quam in mathematicis, & in moralibus minor adhuc, quam in naturalibus; à nobis vero adductæ morales ſunt, nam quæ naturæ vires excedunt, ea demonſtrationum cancellis coarctari minimè queunt; triumphent hæc, ſi fas eſt, ſyllogiſmorum artificia in naturâ, & humanis inventionibus, atq; figmentis; In divinis magis ſunt contemplationibus detrimento, quam lucro: Furor enim eſt quærere quæ noſtris mentibus excellunt, ſiquidem & in ipſâ naturâ multa ſine controverſiâ veriſſima reperies, quorum rationem reddere non poſſis, ut quod magnes ferrum alliciat, ſtruthiocamelus idem concoquat: veratrum, & cicuta ſit homini venenum, coturnicibus, & ſturnis alimentum, quorum quidem, & ſimilium qui rationem quæritant, ſimul cum ratione ſcientiam tollunt. Hæc autem, etſi præter inſtitutum adnotâſſe libuit, ut ſiquidem de hominis conformatione ſermo eſt, de alterius illius partis, & ejus quidem præcipue excellentiâ non ambigatur, & ut obiter execrabiles Atheiſtarum errores funditus evertantur, quibus breviter appunctis ad penſum redeo.

Daniel. 12.
Baruch. 3.
Primo eth.

FINIS LIBRI TERTII.

Roderici à Castro Lusitani Philosophiæ ac Medicinæ Doctoris

De natura Mulierum

Liber Quartus.

De partu & lacte.

Quid partus, & cur ſola mulier incertum habeat pariendi tempus.

Caput I.

POſtquam abunde explicuimus, quâ ratione hominis generatio contingat, fœtus in utero conformetur, & ad partum moveatur, jam tempeſtivum eſt, ut de ipſo partu, & de lacte quo fœtus in lucem editus enutritur, ſedulâ diſquiſitione conſequenter perſcrutemur. Ac de primo quidem multa ſeſe offerunt conſideranda, quid nimirum nomine partus intelligamus? & cur, cum cæteris animantibus conſtitutum à naturâ ſit pariendi tempus, nullum tamen ſit certum mulieribus definitum? cur ſeptimeſtres, & octimeſtres non raro edantur? cur illi vitales ſint, hi vero minime? quâ tandem ratione dies, menſesque in uteri geſtatione dinumerari debeant? Et num ad undecimum uſque menſem geſtari fœtus in utero ſalubriter poſſit? Quia vero, quicunque cum demonſtratione quippiam perquirunt, ab ipſius rei eſſentiâ ordiantur neceſſum eſt, partum eſſe primo ſtatuimus geniti in utero infantis, atque jam perfecti in lu-

Quæ de partu hoc libro cudenda.

Partus definitio.

cem

cem editionem : non me latet aliquando pro ipsâ gestatione usurpari, qua ratione Plinius, *cæteris* inquit *animantibus, statutum pariendi, & partus gerendi tempus est*. Et Arist. *cætera animalia omnia singulari ac simplici modo partum suum perficiunt*. Accipitur etiam pro edito in lucem infante, ut apud Hippocratem innumeris in locis videre est. Nos verò pro ipso potissimum pariendi actu partus nomen usurpamus, tum & de edito in lucem infante, cum quærimus, cur septimestres, octimestresq; nascantur, & quinam eorum vitales sint. Porro partus actio est partim quidem uteri, partim vero ipsius fœtus, uteri quidem quoniam ille offensus gravitate adaucti fœtus, & excrementorum redundantiâ propria vi expultrice fœtum in lucem ejicit, fœtus verò, tum quod auctior satis alimenti à matre non accipit, tùm quod plus calidi nativi jam habens magis quoque refrigerari postulat, quamobrem cum non sufficiat spiritus maternus, qui per arterias illi subministratur, concitatur ad exitum, ut auctor est Hippocrates lib. *de natura pueri*. Ex quibus liquido constat, naturalis partus triplicem esse causam, primam respirationis defectum, quia calor cordis adeo crevit, ut diutius sine ampliori ventilatione vivere non possit : alteram defectum alimenti, quia id, quod à matre sumit, jam ei satis non est, ideoque cogitur quod deest, aliunde disquirere, atque ita calcitrat, acetabula disrumpit, & matri pariendi initium affert : Tertia causa est loci angustia, quoniam uterus ipsum fœtum jam grandiorem factum non capit : qua identidem ratione volucris pullus non habens sufficienter, unde vivat, fortiter movetur, in ovo uberius alimentum quæritans, ac pelliculas disrumpens, quod ubi mater sentit, putamen scalpens, pullum vehementer motũ exedit: sic ẽt in humano utero ruptis membranis, ichor prodit multus & cruenta quædam; ac dum vincula disrumpuntur, dolores varii parturientes divexant, majores, si primiparæ sint ob dolorum insuetudinem, & viarum majorem coarctationem Hippocrat. cit. Quo in loco dubitare occurit, cur sola mulier in partu maximos sustineat labores, reliqua animalia partus cruciatibus non premantur, (hoc enim præter experientiam testatur Aristoteles? Quod theologi asscribunt peccato primæ mulieris, nã extat scripturæ locus, *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios*, ex quo constat, voluisse Deum eum sexum, qui fuit mortis causa, hujuscemodi subjici calamitatibus; tres insuper naturales causæ possunt assignari ejusdem eventus : Prima est, debili-

P.7. naturalis hist. 5.
A.7. de hist anim. 4.

Pariendi ratio.

Partus causæ tres.

Partus dolores unde fiant.

Dub. cur sola mulier in partu maximos sustinet dolores.
7. de hist. anim. 9.
Genes 3.

Doloris in partu causæ naturales tres

5. aph. 55.

debilitas fæminarum humani generis, nâm in genere brutorum fæminæ plerumq; maribus robustiores sunt, at in humana specie contrà se res habet, ideo enim mulier magis timet, irascitur, mæsta redditur, ac dolore afficitur, quia facilius patitur, partus autem, teste Hippoc. tum infantis, tum etiam prægnantis vigorem exigit. Altera ratio est, quia bruta animalia sunt laboriosa, mulier sedentariam vitam degit, & otiosam ac delitiis deditam; quamobrem magis in partu quàm bruta laborat, quod inde planum fit, quia inter mulieres eæ quæ laboribus, & exercitiis magis assueverunt, ut Belgæ, & Germanæ facilius pariunt. Tertia ac præcipua causa est magnitudo capitis fætus humani, nam teste Alberto Magno, homo ferè in utero habet totam capitis magnitudinem, quod ex Aristotele suscepit, qui pueros omnes nanos vocat, eò, quod habeant pergrande caput proportione sui corporis, præsertim in utero, extra quem parum aut nihil crescit, bruta vero in utero caput non habent adeo magnum, si ad suum corpus conferatur; quia vero caput est, quod primò exit, ideo fit, ut magna difficultas insit mulieri, & quamvis Aristotel. cit. bruta etiam pumiliones esse scribat, & habere supernas partes inferioribus multò majores, tamen in utero nō tanta est capitis ad reliquas partes magnitudinis differentia, quanta in homine, nam ad huc extra uterum caput illis multum augetur, cujus rei ratio est, quia cum caput sit sedes animæ præcipua, ut recte sentientes confirmant, & tota anima simul ingrediatur, æquum omnino erat, ut præcipuum ejus domicilium illicò vel perficeretur, vel parum à perfectione sua abesset.

Caput in utero homo ad sui proportionẽ habet maius quã bruta: pueri nani cur dicantur.

10. de an. 4. 2. de gen. anim. 4.

Caput in utero homini cur pergrande.

Partus non morbus sed crisis est.

Gestatio est veluti morbus.

Mulier sola non habet statutũ pariendi tempus.

Considerant pleriq; omnes partum veluti quendam morbum, id quod ex Hippo. colligunt lib. de septimestri part. dicente, *Mulieribus & fætuum conceptus, & abortiones, & partus, eodem tempore judicantur, quo & morbi, & sanitas, & mors cunctis mortalibus, sed omnium istorum alia quidem diebus, alia mensibus, alia dierum quadragenariis, alia vero annuo spacio evenire videntur*, quo tamen in loco Hippoc. potius gestationem ipsam morbum vocare eumq; longinquum mihi videtur, partum vero crisin, quod qui attentiusculè collimaverint, perspicere haud difficulter poterunt, sed quâ ratione idipsum intelligendum sit, fusiùs inferiùs explicabitur. Nunc cur homo solus, non uno, sed incerto ac vario gignatur spatio pervestigemus, quāvis enim controversum adhuc sit, an etiam aliis mensibus salubriter nasci possit, sexto nimirum, undecimo, & duode-

& duodecimo, tamen septimo, decimo, &, quod ut plurimum evenit, nono vitalem in lucem exire inter medicos omnes atq; philosophos convenit. At vero capra, & ovis, quinto mense semper; sus quarto; asina, & equa undecimo; elephas secundo anno, & ita reliquorum animalium singula certis temporibus pariunt, quod multis in locis scriptum reliquit Aristot. præsertim vero undecimâ sectione problemat. ubi hæc jacent verba; *Et cum cætera animalia omnia singulari ac simplici modo partum suum perficiant (unum enim pariendi tempus constitutum omnibus est) homini uni multiplex datum, nam & septimo, & octavo, & nono parere potest, & quod plurimum est decimo, nonnulla etiam undecimum tangunt*, quod etiam Plinius confirmat; & ipse Aristoteles de naturâ animalium per totum, quanto tempore singula animalia fœtum gestare soleant abundantissimè explicat. Hujus autem in muliere varietatis, à variis variæ traduntur causæ; quidam enim id referunt ad primum infantis motum qui fit in utero, juxta quem cætera gestationis tempora regulari autumant; nonnulli ad formationem ipsius, quæ quibusdam celerius, quibusdam tardius accidit, & prout tempestivius aut serius conformatur, celeriùs etiam aut tardius movetur, ac tãdem (uti diximus) triplicato tempore motus in lucem venit: si vero causam quæras, cur hi seriùs, illi temporiùs conformentur ad seminis genitalis naturam, aliam atq; aliam id referunt, nec immeritó, nam quemadmodum in genere tritici est quoddam semen quod tribus mensibus fructificat, unde & trimestre vocant, aliis setaneũ; quod dam vero quod mensib., pluribus ut docta est Fracastorii sententia lib. Ge simp. & antipat. ita in genere humani seminis quoddam esse credibile est, quod temporiùs proveniat, aliud quod seriùs, cujus quidem rei argumentum est, quod plurimæ fœminæ, ex diversis maritis variis temporibus partus suos ediderunt, quod de Vestilia plinius memoriæ prodidit, quæ ex Herdicio, Pomponio, & Orfito fœtum alium octavo, alium septimo, alium undecimo mense peperit. Tertia ab aliis causa assignatur, quod cæteris animantibus statuto tempore insit ad generandum appetitus, quo prolis amore ad Venerem concitentur, alioqui quieta, homo vero ad concumbendum nullum certum habeat tempus ac designatum, sed toto anno, & ex incertis spatiis non solo naturæ justissimæ motu, atque impulsu prolis gratiâ in Venerem feratur, sed explendæ magis cupiditatis causâ incertos habeat, & inordinatos ad Venerem motus, pro seminis genitalis

Brutis varia pariendi tempora.

41. & 7. de hist. ani. 4.

Variæ hujus eventus causæ.

Varii infantis motus primi.

9. de hist.

Optima similitudo.

Seminis humani varia natura.

Incerti & inordinati ad Veneris motus.

in vasis collecta copiâ, vel fucculentiori corporis habitu, & pleniori victus ratione: vel depravatâ inferiori animæ parte (quam concupiscibilem vocamus) unde fit ut cujus generationis initia tam incerta inordinataque fuerint, ipsa quoque tum gestatio, tum editio, non uniusmodi sit, sed incerta, varia, & inconstans. Quarta adhuc causa est, quod perquam varia sit victus institutio, variaque imaginativa virtus, ac tandem variæ animæ passiones, quibus mulieres toto gestationis tempore afficiuntur; Brutorum verò simplex, & uniusmodi est victus, ac vitæ ratio, nec animi perturbationibus, & imaginationibus, perinde ac homines, obnoxia sunt, ideo & gestationis, & editionis sua habent tempora præfinita, intra quæ fœtum perficiunt, & in lucem edunt, quâ ratione ductus Gentilis 4 o. extravag. speciem humanam sortiri magnam diversitatem in individuis prodidit, propter diversum temperamentum, cibum, ac vivendi modum, adeò ut ex mente Algazelis plerique hominum ex præstantiâ intellectus perveniant ad intellectionem substantiarum angelicarum, alii ex hac diversitate cum brutis participent. Quintam etiam eamquè non minimam adjungimus causam, quod coitu (quem mulierem solam prægnantem inter reliqua animalia tolerare diximus) tempore gestationis idem quod satis, & vinearum gemmis accidit, quæ si quis, dum in terræ gremio foventur, aratro proscindat, semẽtem aut gemmas, aut disperdet, aut saltem fructificationis tempus variabitur, quo eodem modo mulier, si gravida cõcubitu agitetur, tẽpora conturbat, ideo natura solicita propagationis, & conservationis humani fœtus voluit, ut non unum solum tempus haberet, ne forte periret si tardius aut temporiùs exiret. In cujus rei explicatione solito placuit paululum immorari diutius, quia non parum afferet emolumenti, ad elucidationem eorum, quæ de legitimis partus temporibus cudenda erunt.

Variæ animæ passiones

Concubitus per gestationem agitatio.

Quo tempore contingat naturalis partus, & à quo legitima computatio sit ineunda.

Caput II.

Computatio à quo.

Computatio communis partus à die conceptionis auspicanda erit, dummodo is possit accuratè cognosci; hujus autem certissimum

mum indicium erit, si ex unico cum viro congressu concepit mulier, quod si pluries congressa fuerit, & partus perita, ac cognoverit quando genitura non exciderit, certo etiam scire poterit, quâ die intra se conceperit, Hippocrates libro de genitura. Adhæc mulier, cum concepit, statim horret, calor, & dentium stridor consequitur; convulsio occupat tum articulos, tum totum corpus, & alia adsunt signa, quæ lib: hujus operis 3. cap. 10. luculentius adduximus; quibus si expiscari possumus conceptionis præcisum diem, ab illo incipi debet computatio, sin minus à menstruis, non quidem ab iis, quæ ultimò fluxerunt, sed ab eo die, quo primum defecerunt, cum tamen fluere debuissent, ac expectarentur; quia vero perrarum est, diem conceptionis esse ipsummetdiem, quo menses fluxerunt, sive primum sive ultimum intelligas, ideo si computatio fiat à menstruis fluentibus, semper ferè producetur partus ultra novẽ menses, hoc est, ultra 200. & septuagesimũ diem; si autem fiat à menstruis deficientibus, semper quidem attinget nonum mensem, parietque post 270. dies, sed nonnunquam exceptis tot, quod præcesserunt à die conceptionis usq; ad diem deficientium menstruorum. Porro dicimus mulierem, si recens purgata conceperit, parituram initio noni mensis: si cum jam menstrua imminerent, in fine: si inter hæc, medio mense, quia ut statim post novilunium sata temporius ad maturitatem perveniunt, post plenilunium serius, sic etiamfœtus ob majorem vel minorem uteri vigorem, ut plurimum tamen intra nonum, & raro ultra 270. aut ad summum 280. diem ex Hippoc. mente producitur, nam legitimum pariendi tempus in communi hominum naturâ nonum mensem esse constat, secundum obtinere locum decimum, & post hunc septimum. Hi enim tres ex naturâ & judicandi ratione efficacissimi sunt, & maxime potentes, ita tamen ut qui initio noni mensis editus fuerit, id est, à decem ultimis diebus octavi ad decimum usq; noni, vix profectò vivere queat, aut si vitalis existat væsanus, & valetudinarius sit? at vero à decimo die noni ad decimum usque decimi mensis vitalis, & benè valens prodeat, nam quantò magis de complemento noni participaverit, tantò perfectior erit; Et de septimo quidem extat lex septimo mense ff. de statu hominum, ubi à Paulo ita sancitum legimus, *Septimo mense nasci perfectum partum jam acceptum est propter autoritatem doctissimi viri Hip. & ideo credendum eum, qui ex justis nuptiis septimo mense natus est, justum*

die.
aufpicit da.

Conceptus nota.

Legitimum pariendi tẽpus.

Nonus mẽsis.

Quanto magis de complemẽto nõ ni participat partus, tanto perfectior
Septimus.
Decimus.

esse filium. De decimo vero est etiam Hippocratis testimonium lib. de octimest. partu, & Aristot. cit. Et Sapientiæ 7. *Decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, & semine hominis*, qua ratione Vergili[a] inquit:

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

Comicus etiam Plautus: *Tunc illa quam compresserat, decimo post exacto mense hanc peperit filiam*. Porro de tribus supra memoratis mensibus, nono, decimo & septimo, sententia omnium calculis comprobatur; an vero aliis etiam vitales partus nasci possint, magna cõtroversia est, nã potior scriptorum pars octavo vitalem non edi conspiranter profitetur, preterquam in Ægypto, & Hispania, atq; aliis in locis, ubi mulieres fertiliores esse, Avicenna autor est, in lib. de natura animalium.

Octavus.

Dub. An undecimo ac duodecimo mense vitalis partus ac legitimus fit. 7. de nat. anim. 4.

De undecimo vero, ac duodecimo pugnaciter contenditur, non inter philosophos modo, ac medicos, sed inter peritiores jurisconsultos; nam Hippoc. pugnantia reperiuntur loca, quia lib. de naturâ pueri, longissimum terminum ponit decimum mensem, & lib. de octimestri partu undecimestres admittit; Aristoteles vero nonnullos undecimo contingere asseverantius dicit, cui cooperatur Plinius, qui Vestiliam ut supra memoratum est, ex Cajo Herdicio, Suilium Rufum undecimo peperisse mense, memoriæ mandavit; quinetiam â Gellio scriptum est, fœminam bonis, ac honestis moribus, nec ambigua pudicitia undecimo mense post mariti mortem peperisse, delatâ causâ âd imperatorem Adrianum, decrevisse undecimi quoque mensis posthumum (sic enim appellat partum à morte patris editum: ut proculus dicitur qui patre peregre absente editus est, & opiter, cui superstes est avus mortuo patre, vopiscus vero è geminis, qui retentus utero nasceretur, altero interempto ab ortu) legitimum judicandum esse, cui tamen decreto contrarium aliud factum est á Justiniano; & Ulpianus, lege, intestato ff. de suis, & leg, hæred: post decem menses natum ad legitimam hæreditatem non admittit, & quod omnes pene negant, ad duodecimum usque pervenire posse. Homerus summus non Poeta duntaxat, sed etiam philosophus innuit, qui Neptunum puellam à se recens compressam, sic alloquentem introducit:

Adriani decretum de undecimi mensis partu. Posthumus. Proculus. Opiter. Vopiscus. Duodecimus.

Gaude hoc amplexu, nam cum se volverit annus,
Formosum puerum paries.

Decimus tertius.

Sed enim, si Deo placet, Plinius secundus scriptis mandavit, possesionem datam esse contra secundum hæredem puero, qui natus fuerat

deeimo

decimo tertio mense. Et Mercatus ex sententiâ aliorum addit, quinto etiam aliquando robustum infantem prodiisse, cum potiùs vix sexto quidem vitam retinere possit, quia nondum justæ est perfectionis, ut planum jam jam fiet. Porro qui fœtus tardius post nonum mensem nascuntur cordi dicuntur à Plinio. Septimo vero natus vivit, quia satis perfectus existit: octimestres raro supersunt, cujus rei ratio est, quia septimo movetur infans ad partum, quo tempore si validior fuerit, prodit; sin minus, ex motu debilior redditus, in utero manet, donec per duos sequentes menses satis invaluerit; quod si ita debilis, sequenti, hoc est, octavo mense ad partum procedat, vivere omnino nequit, tum propter eum motum, ac proximum laborem, quo nimirum debilitatur, tùm quia octavus mensis, Saturno proprius est, hosti eorum omnium, quæ vitam accipiunt.

Quintus ac sextus.

Cur septimo vitales, octavo non ita.

Variæ mensis acceptiones; enarratur etiam de legitimo partu Hippocratis sententia.

CAPUT III.

HÆc tamen pinguiori Minervâ sic pronũtiata, quia ambigua omnino sunt & multis tenebris submersa, altius, & à primâ suâ origine fusiori oratione explicanda erunt; & quia gravissimorum scriptorũ, atq; adeo sapientissimi senis Hippo. pugnantes locos reperiri diximus de mense, in quo legitimus partus eveniat, illud inprimis cudendũ venit, mensis nomine aliquando intelligi solarem mensem, id est, spatium illud temporis, quo sol in unoquoq; signo zodiaci detinetur, & triginta dies complectitur: Nonnunquam vero lunares, qui triplices statuuntur, singuli dierum numero inter se differentes. Primus est mensis coitus Lunæ, qui etiam dicitur civilis, seu congressionis, & est spatium illud temporis, quod habetur ab uno lunæ cum sole congressu ad alterũ usq;, quod quidem constat vigintinovem dierum ac dimidii spatio; alter, qui propriè lunaris dicitur, definitur lunæ ab uno zodiaci puncto in idem punctum profectione, & reditu, in quo certè luna viginti septẽ dies cum horis octo insumit, & is vulgo progressionis, peragrationis, & à Ptolomæo longitudinis mensis nũncupatur. Tertius dicitur mensis illuminationis, impressionis, seu apparitionis, ut vocat Galen. quod tùm luna à sole sejuncta est, spatio tãto, ut acceptũ ab ipso lumẽ impartiri

Mensis nomine quodnam spatiũ intelligatur.

Mensis solaris.

Mensis lunaris triplex.

Mensis coitus vel civilis.

Mensis peragrationis.

Mensis illuminationis.

impartiri ſubditis corporibus poſſit, eaq; vehementer afficiat, vimq; ſuam imprimat, quod ſanè intervallum cæteris brevius eſſe apertiſſimum eſt, continet enim ſex ac viginti dies, & horas 12. & fit à 1. (quod viginti novem dierum cum dimidio eſſe diximus) ſi ſubtrahamus tres circiter dies, quibus ſub ſole deliteſcens atq; abdita luna lumen nobis ſuum communicare nequit, ideoq; hi tres dies à Galcit. occultationis, à ſcriptoribus, illunes dicuntur, quaſi ſine lunæ ſplendore. Illud inſuper prætereundum non eſt, quod plurimum facit ad hujus rei elucidationem, Hippoc. partus tempus per hebdomadarum decadas computare, conſtat autem unaquæq; decas 70. diebus, hebdomada vero ſeptem totos integros dies complectitur. Cum igitur Hippocrates lib. de carnibus affirmat, ſeptimeſtrem puerum legitimè natum eſſe, & continere tres hebdomadarum decadas, quæ ut è proximè dictis conſtat, conficiunt ducentos ac decem dies, fatendum omnino eſt, geſtationem in utero matris ſolaribus menſibus eo loci metiendam, quorum ſingulis triginta dies tam in ſeptimeſtri, quam in nonimeſtri partu reſpondeant, vel ſaltem lunaribus civilibus, ſi forte dicas, antiquos præſertim græcos (quæ multorũ ſententia eſt) annum totum ad lunæ rationem ſubduxiſſe, & alios menſes non habuiſſe, quam lunares, nondũ redacto anno in eam formam, quæ nobis uſui eſt. Hos igitur ducentos ac decem dies, ſi ſeptenario numero partiaris arithmetica computatione triginta conſtabunt, aut ſi triginta dies ſeptenario ducas, ducentos ac decem conficies, ſepties enim triginta hunc dierum numerum complent, ut novies triginta ducentos & ſeptuaginta. Hanc quidem menſium ſupputationem ſequitur Avicenna, Jacobus de partibus, & Fuchſius, & deducitur ex eodem Hippocrate lib. de alimento, ubi ita ſcribit, *Cumq; triginta ſoles fœtum formant ſeptuaginta movent, decem & ducenti perficiunt*, quæ ſi diligenter perpendas, eundem Hippocratem per ſeipſum facile conciliari videbis, ex quo loco obiter notandum, ſolis etiam circuitus Hippocratem conſideraſſe, Jam vero cum ipſe lib. de octimeſtri partu, decimeſtres & undecimeſtres partus ex ſeptem quadragenariis fieri prodidit, etſi primâ facie ſui immemor atq; contrarius videatur, nihil ſane contradictionis eſt, quia ibi menſes intelligit propriè lunares ſeu progreſſiones, quorum decem, undecimq;, haud multo plures dies conficiunt, quam novem ſolares, nam ex ſolaribus ſeptem quadragenariis novem

Dies illunes.

Decas et hebdomada quot diebus conſtant.

Hipp. locus elucidatur lib. de carnibus.

Hipp. locus lib. de octimeſtri partu enarratur.

vem

vem tantum conficiuntur menses, & decem dies, quorum unusquisq; constet 30. diebus; dies vero 24. horis, ut subducenti facile patebit; septies enim quadraginta conficiunt ducentos, & octoginta, qui si per triginta dividantur; novem menses emergent, & dies decem si vero eundem numerum 280 per 27. & tertiam unius partem, id est, horas octo distribuas, qui quidem est numerus dierum mensis peragrationis, decem menses reperies, & sex dies cum dimidio, decies enim $27\frac{1}{3}$ conficiunt $273\frac{1}{3}$. Quia igitur partus, qui ducentesimo octuagesimo die eduntur, non multum superant decimum mensem, decimestres vocat, & quia jam septimum ferè diem undecimi attingunt, vocat etiam undecimestres, cuilibet igitur Leberide cæciori jam in propatulo est, eundem dierum numerum, qui efficit novem menses solares, decem, undecimq; lunares conficere, neque apud Hippocratem hos partus decimestres, & undecimestres, quorum meminit lib. de octimest. partu, diversos esse ab illis, quos libro de carnibus dicit novem mensium, & decem dierum partus esse, & habere ad hebdomadas quadraginta numerum exactum, fere enim idem numerus dierum, qui continetur in novem mensibus solaribus, aut civilibus additis decem diebus continetur, in decem, undecimq; mensibus progressionis, quos loco, quem hic enarramus, ab Hippocrate, intelligi luce meridianâ clarius est, quia inquit, ex dimidio anno septimestres fieri; at vero medietas anni sex tantum menses continet solares, septem lunares progressionis, hos ergo intelligit, & non illos, continet enim media anni pars 182. dies cum dimidio, qui numerus septimum lunarem mensem fere conficit, est enim 182. dies septimi mensis lunaris decimus octavus; quod si tertiam mensis lunaris differentiam accipias seu illuminationis, jam propemodum absolutos esse 182. diebus septem comparies menses. Hanc esse germanam hujus loci explicationem adhuc comprobatur, quia inferiùs scribit, ducentos, & octuaginta dies undecimum mensem apprehendere, quod solùm de lunari progressionis intelligi potest, merito igitur, ac iuxta Hippocratis placita c. superiori à decimo die noni mensis qui fere quinquagesimus supra ducentesimum à conceptione usq; ad decimum diem decimi, qui est 280, legitimum ac maxime vitalem partum fieri pronunciavimus, quia is numerus nonū mensem, & initium undecimi lunaris attingit, de quo quidem mense intelligendi veniunt Aristoteles, & Plinius, supra cit di-

Decimestres etunde cimestres lunares eundē numerū dierū continent ac novimestres solares Media anni parte nati 7 mense nascentur.

cit. dicentes legitimos partus ad decimum, & undecimum mensem pervenire.

Partus terminus latitudinem habet.

4. Aph. 1.

Quod vero partus terminus latitudinem habeat, à decimo noni mensis die usque ad decimum decimi, ex eo disces, quia sicuti laudabilis crisis dicitur, quæ in toto critico contingit die, etiamsi anticipetur, aut postponatur, per quatuor, quinq;vè horas, & sicuti fructus arborum, quibus fætus in utero assimilatur, constitutum habent tempus suæ perfectionis, & quidam nihilominus seriùs, quidã temporiùs perficiuntur, ita etiam partus citius, aut tardius in lucem veniunt; cum præsertim aut calida ipsius natura, aut exiguum matris alimentũ ipsũ fætum cogat, & aerem quærere, & alimentum externum; ad hoc si latitudinem habent tempora conformationis fætus in utero, & tempus introductionis animæ rationalis (non quod per partes introducatur aut per temporis spatia, sed quod non præcisè hoc vel illo die) quid mirum si latitudinem similiter habeant tempora partus? cum major sit mutatio dispositionis, & formæ, quæ in illis contingit, quam loci, que in partu fit. Præterea per ætates homo quasi à generatione in corruptionem tendit, quia ad juventutem usq; , dicente Averroë, homo quasi generatur, à juventute ad senectutem incipit corrumpi; & tamen hæc transmutatio omnibus non est æqualis, quia aliqui trigesimo anno, alij 35. nonnulli quadragesimo ad juventutem perveniunt, non est ergò, quod difficile videatur, præcisum non esse partus terminum. Impendio majorem ingerit difficultatem partus, qui decimo ante nonum mensem die, hoc est vigesimo die octavi in lucem prodit, nam his procul dubio octimestris esse videtur, quemadmodum tempus partus nonimestris latitudinem habet, ita etiam octimestris non solum dicendus erit, qui in principio, aut medio octavi mensis oritur, sed qui usq; ad finem ipsius excluditur. Cum igitur superiùs illum vitalem constituerimus; & ex dicendis octimestrem inanem esse con; stet, contraria omnino hæc dogmata videntur. Et quidem si tempora conformationis latitudinem habent, ut mox planum fiet; demus ergo, fœtũ qui 45. diebus conformatur, non his sed 43. cum horis octo articulari, is profectò movebitur octuagesimo sexto, & sedecim horis, & qui in triplo nascitur, veniet in auras 260. qui numerus conficit menses octo. & 20. dies. Respondet Gentilis cit. rationem de duplicatione temporis conformationis ad tempus motus, & hujus triplicatione

Maior est mutatio dispositionis & formæ, quam loci.

In commēt. 2. de generatione.

Ad iuventutem usq; homo generatur, dein de incipit corrumpi.

An partus, qui decimo die ante nonum mensem oritur, sit vitalis.

Gentilis sententia.

ctione ad tempus partus, tunc ſolum veritatem obtinere, cum ex eâ ad legitimũ partus tempus pervenimus, olioqui augeri, aut inminui poſſe numerum dierum utriuſq; termini; Poſſumus etiam dicere illũ partũ, qui decem diebus ante nonum menſem contingit, verè nonimeſtrẽ eſſe, ſi lunares menſes ſpectes, ſed quid, ſi à vigeſimo uſq; ad trigeſimũ octavi lunaris partus accidat? Reſpondeo, decem illos octavi menſis ultimos dies jam redolere naturã noni menſis, ſed adhuc vix vitales in eiſdem partus contingere, quia ſi nonimeſtres futuri erant, nondum perfecti exiſtunt, ſi ſeptimeſtres, nondum ſatis temporis habuerunt, ut à præhabito in ſeptimo labore reficerentur.

Autoris ſententia.

Epilogus.

Ut igitur quæ prolixiori fortaſſis, quam par erat, oratione diximus, ſummatim, ac breviter in pauca contrahantur, ex dictis facilè colliges, ultra decimum decimi menſis ſolaris aut civilis diem legitimum partũ in lucem non edi; neq; fæminã ultra decẽ menſes uterũ ferre poſſe, id pluribus ration. Hipp. concludit lib. de nat. pueri, & nos ſequenti c. demonſtrabimus ulterius; quod ſi probati ſcriptores undecimo menſi partũ adſcribant, lunarẽ intelligunt longitudinis ſive progreſſionis.

Ultra decimum diem decimi menſis legitimus partus non eſt.

Si vero nonnunquã ex alimenti ubertate, quâ fœtus gaudet ad integram perfectionẽ adipiſcendam, vel ex matris labore ſive impotentiâ in duodecimum menſẽ partus protrahatur, id quidem fieri poterit, ſed rarum & monſtroſũ erit; Ac ſi mulieres arbitrentur, ſeſe uterũ diutius quam decẽ menſibus tuliſſe, ſi circumſpectè ac ſeveriuſcule rem judicare velimus, eas deceptas eſſe credendum eſt, dum ex flatu aut menſibus retentis uteris elevatis ſi poſtea concipiant à falſâ gravidatione initium ſumunt; partũ vero, qui maturiùs quam ſeptimo lunari menſe prodierit, vitalem nullâ ratione cum Ariſtotele arbitramur, quin potius ut plurimum ad decimum ſupra ducenteſimum diem, hoc eſt, ad tres hebdomadarũ decadas pervenire oportere, aut ſaltẽ, ſi ratione proprij roboris magis quã legitimi temporis exeat, plane valetudinarium ac debilem futurũ eſſe, quemadmodum etiam ut plurimum ad 5. duntaxat diem ultra decimũ lunarem menſem partum ſe extendere, neque totos undecim menſes conſiſtere in utero fœtũ naturæ ratio admittit.

Mulieres in tempore partus ſæpe falluntur.

Ante ſeptimum menſem lunarẽ vitalis non eſt.

Ar. lapſus.

Quæ tamen omnia contingere poſſunt diebus pluribus aut paucioribus, haud multo tamen pluribus, vel paucioribus ut ſentit Hipp. Quod autem Ariſtoteles inquit, mares magis, quam fœminas fieri ſeptimeſtres, & has quidẽ decimeſtres magis, perpetuũ non eſt, quia contrarium contingere ſepiſſimè videmus.

7. De hiſt. animali. 4.

Hippo-

Hippocratis de partu hominis sententia ulterius elucidatur: totamq́, dierum ac hebdomadarum vim in partu à solis ac lunæ actione pendere ostenditur.

Cap. IIII.

SEd cur his dierum, ac mensium numeris potius quam aliis partus salubriter in lucem veniant, inquisitione dignissimum arbitror, id autem duplex habet principium experimentum, & rationem. Experimentum sanè, quod non in omnibus similiter mensibus legitimus, & vitalis partus contingat evidens affert testimonium, quodq; septimus atque nonus validissimâ sint virtute præditi; rationem ut promptè assequaris, ex omnium ritè philosophantium mente, potissimum ex Galeno, advertere licet, hunc orbem inferiorem, à superioribus corporibus moveri ac dirigi, & cunctas, quæ hîc contingunt mutationes, à cœlestibus pendere maximè à sole, ac luna, ab illo, quidem per se, & primariò; ab hâc vero, quatenus à sole aspicitur, & illucescit, cujus accessione vel, recessione ut diversas sustinet mutationes, ita profectò varia in nostro orbe operatur, suntq; ejus opera tantò, quam reliquorum planetarum, magis conspicua, quandò ipsa huic inferiori mundo vicinior est, Quatuor verò mutationibus Luna à sole afficitur; conjunctione, plenilunio, & duabus intermediis, cùm media est ad augmentum septem diebus, & media ad decrementum totidem finitura, ita septimo quoque die momenta eveniunt mutationis ejus, quæ quatuor sunt ab uno ad aliud cum sole congressu, nam post septimum à primo apparitionis die per medium secta apparet, qui aspectus dicitur tetragonus, & septem post dies pleno orbe vehitur, qui aspectus diameter nuncupatur, & contingit die decimo quarto; ac si quemadmodum aucta est ita minui intelligas, duas pariter habebis septimanas: Sed quia vim omnem lunæ à sole pendere diximus, nemo certè dubitabit, quin insignes etiam ab eo mutationes pendeant, ambo igitur vires magnas possident, & excercent, non in morbis tantum, sed in omnibus corporibus inferioribus, quod ab Ægiiptiis astronomis se verissimè comperisse scribit Galenus: & magnum quidem virtu-

Inferior orbis à superioribus gubernatur.

Solis ac Lunæ magna potestas in hac inferiora.

Lunæ mutationes quatuor.

Tetragonus aspectus.

Diameter.

Vis Lunæ à

virtutis ſolis indiciū eſt, quod ex terreſtri limo animalia generare poteſt, fruges maturare, ad coitum, & generis propagationem animantia provocare; magnam etiam Lunæ eſſe vim, vel in marinis animalibus apparet, & menſibus, quos ipſa perpetuò diſponit, ſed hoc ipſum ſolis beneficio habere ex eo liquet, quod tanta ejus portio ſemper illuminata appareat, quantam Sol aſpicit. In illis ergo mutationibus, quæ breves ſunt, & paucis diebus finiuntur, rem totam ad lunam deferri, in aliis, quæ non niſi longo tempore judicari poſſunt, ſolis curſum potius eſſe conſiderandum, cum Hipp. Gal. conſpiranter profitetur. Atq; adeo acuti morbi, quia breves ſunt, quatuordecim diebus judicantur, quartanæ febres quia longæ, non diebus ſed menſibus ſex; rerum enim circuitus, qui diebus aliquot concludi poſſunt, ſeptimani ſunt, & Lunæ modo geruntur, qui vero menſibus, ad ſolem referuntur, eandemquè, quam ſeptimanæ, rationem ſortiuntur. Ut enim à menſis principio uſq; ad plenilunium quatuordecim propemodum dies ſunt, qui lunaris circuitus dimidium complent, ita profecto ab initio veris ad æſtatis finem, quæ ſunt duæ anni totius mutationes, ſex menſes ſunt anni dimidium; ei autem menſis medietati, quæ eſt à plenilunio uſq; ad occultationis tempus, ſex alii menſes reſpondent, ab æſtate quidem ad hyemem; nam quemadmodum lunæ curſus per ſeptimanas diviſus, quatuor mutationes habet, ita ſi ſolis iter diſtribuas in quatuor ſtationes, ſingula anni tempora ſeptimanis ſingulis proportione reſpondebunt. Igitur ut dies ſeptima, quæ pars quarta eſt totius menſis lunaris morbos acutos indicat, ita anni temporis mutatio diſcutit diuturnos affectus: hyeme genitum morbum ver ſolvit, vere excitatum æſtas, in æſtate autumnus, in autumno hyems. Cum igitur ex Hippocrate ſuperiùs proditum ſit, partum eſſe criſin, uteri geſtationem morbum non quidem acutum, ſed diuturnum; palam omnino eſt, in tempore ipſius definiendo ſolis curſum, & menſium maximè obſervandum eſſe; ſed lunæ ac dierum rationem interim non negligendam; Ex diebus primus ſeptenarius decernendi vim habet maximam: huic diximus antea tempus unum anni, hoc eſt, menſes tres reſpondere, ſubit igitur fœtus tertio menſe manifeſtam mutationem, tunc enim excitatùr moveturquè, ſed non, ut ſeptimus dies morbum judicat, ita tertius menſis fœtum vitalem in lucem emittit; quia ut ad criſin optimam, & perfectam cocti humoris obedientia requiritur, ac facilitas,

ſole dependet.

In brevibus motionibus lunæ, in longioribus ſolis curſus conſiderandus.

3. De diebus decret. 7.

2. Aph. 23.

Quatuor anni tēpora totidē lunæ mutationibus correſpondent.

In partu ſolis curſus cōſiderādus. lunæ tamen ratio non negligenda.

Prs. ſolaris ſeptimana.

Cur 1. ſolis mutatio fœtū nō exclu-

[...]fit, sicuti luna mutatio morbum sæpe judicat.

litas, & virium robur: sic in edendo partu dispositio ipsius fœtus, & firmitas, ac robur, quæ trimestri intervallo obtinere non potuit. Rursus ut à septimo ad decimum quartum, dies nullam vel perexiguam habet ad judicandum potestatem, ita neq; ad partum edendũ quartus, quintusvè mensis, qui diebus illis assimilantur; quamobrem si quâ occasione, vel potius infortunio illis mensibus fœtus ejectio contingat, violenta censenda est, haud aliter quam diebus non decretoriis excretiones symptomaticæ, non criticæ proveniunt.

Dierũ anni ad dies decretorios similitudo.

Primũ pariendi tẽpus.

Itaq; erit primum pariendi tempus, & in quo dies legitimus, ac fœtus dispositio, & robur concurrunt, illud, quod superius recensuimus, posuisse Hipp. lib. de septimestri partu dicentem, *Septimestres dimidia anni parte nascuntur*; est autem ille centesimus octogesimus secundus; nam annus integer 365. diebus, cũ horis sex componitur, quos si in duas partes diviseris, habedis 182. cum horis quindecim, qui quidem dierum numerus sex menses solares efficit; septem vero lunares, qui lunarium septimanarum fere tres decadas constituunt; & tunc certè secunda est solaris septimana seu mutatio;

Secunda solaris septimana.

in quâ uterus mulieris mole ac pondere jam gravatur, & fœtus perfectionem habet, & tantum virium, quantum ad tolerandos partus labores sat est, & ad vitam postea salubriter transigendam: potissimum si ex valentiori semine procreatus est. Vides quo pacto denuò inclaret, pugnantiam nullã esse in Hip. verbis,

Hipp. in suis placitis consensus.

dum septimestres dimidia anni parte nasci dixit, nam, ut nos superius jam tetigimus, & sex menses solares, & septẽ lunares, & tres hebdomadarum decades, & dies 182. in unum & idem propemodum coincidunt, subinde solaris mensis nonus, decimus lunaris, & quatuor hebdomadarum decades, ab uno eodemq; numero, hoc est, à ducentis septuaginta diebus solaribus efficiuntur usq; ad 280. Nos enim jam tradidimus, decem diebus plus minꝰ salubriter partum posse contingere, de quo quidem Hipp. explicandus venit lib. de nat. pueri, dicens: decimo mense fœtũ exitum affectare, & membranas disrumpere; est n. hæc tertia solaris septimana, qua tertia mutationum periodus fit;

Tertia solaris septimana.

Septenario numero finitur humana rota.

septenario n, numero rotam humanam finiri scripserant Solon, & Hebræi, ac Hetroscorum libri rituales idem videntur indicare, & Hipp. lib. de carnibꝰ, à quibꝰ non est diversus Galenus. Ut igitur partus minoris seu septimestris origo in sex diebus est, ita majoris, id est, nonimestris in septem, post quos semen in sanguinem vertitur; & ut ibi 35. diebus infans efformatur, ita hîc diebus fere quadragin-

Quadragesimi diei energia.

dragin-

draginta; qui dies etiam inſignis habetur, tot enim parvulos ſine riſu, nec ſine periculo eſſe experientia docet; ob quam cauſam, cum is præterierat, diem feſtum ſolebant Græci agitare; quadraginta porro dies per ſeptem illos initiales, uti diximus, multiplicati ducentos, & octoginta efficiunt, ac hebdomadas quadraginta, qui numerus dierum ad tetragonum Chaldæorum aſpectum ſubtiliter congruit; dempta enim quartâ dierum parte totius anni, id eſt, ſeptuaginta duobus diebus, & aliquot horis; tres quadræ ſeu ſtationes ſuperſunt reliquis 274. diebus, qui fere quadraginta efficiunt ſeptimanas, nec procul abſunt à 280. die, in quo partus emergunt frequentiſſimi, & maxime vitales.

Ex dictis jam aliquot corollaria eliciemus. Primum, non Lunæ ſolum, verum etiam ſolis mutationes in partu agere, & conſiderandas proinde eſſe, ludificariq; eos, qui ſibi perſuadent, ſolis duntaxat circuitibus ſupputationem faciendam eſſe, cùm utriuſq; ratio ſit habenda; imo propterea, qui dimidio anno in lucem venit, ſeptimo menſe natus dicitur ab Hippocrate, quia veteres omnes tàm medici quàm aſtrologi annum ex menſibus lunaribus potiſſimum, quorum tredecim cum aliquot adhuc decimi quarti diebus ſolarem annum conſtituunt, ſolares quidem cognoverant, ſed annum, & menſem ad lunæ non ſolis rationem ſubducebant. Conſtat ſecundò partus temporis ſupputationem non integris diebus aut hebdomadis fieri, ſed additis quibuſdam temporis momentis (quas fracturas vocamus) qua ratione Hippocrates lib. de judicationib. & Galenus, dies decretorios numerare docet, quia (inquit Galen.) *neq; annus neq; menſis ipſi integris diebus numerantur, ſed quemadmodum annus ad trecentos ſexaginta quinq; dies particulam diei maiorem quarta adiectam habet; & menſis ad triginta dies abſolvendos unius dimidium deſiderat, ita ſeptimana ſextâ maxime diei parte indiget, ut ſeptem integros habeat dies, nulla igitur ſupputatio per dies integros fieri poteſt, & citra fracturam; neq; ſeptimana, neq; quaternio, neq; menſis, neq; annus, neq; alius numerus.* Sed non injuria poteris obtrudere Hipp. lib. de carnib. per integros dies atq; hebdomadas geſtationis tempus numerare, ſolaremq; menſem triginta dierum numero exacte conflatum conſtituere; quia ſeptimeſtrem puerum legitimè natum, & vitalem eſſe affirmat, quod rationem, & numerum habet, ad hebdomadas exactum, nempe tres hebdomadarum decadas, quarum ſingulæ ſeptuagintâ dies complectantur; quod ſimiliter de nonimeſtri prodidit, factâ ſupputatione

Non lunæ ſolū ſed ſol etiã in partu agit.

Dub: An temporis ſupputatio integris diebus ſit facienda.

3. crit. 9.

Obiectio.

tione ad hebdomadas quatuor,quod ſi ita eſt, hebdomadam ſeptem totos integros exactè dies complecti, neceſſe procul dubio erit,nam more arithmetico denario per ſeptenarium ducto ſeptuaginta conſurgunt: Igitur cum ſeptimeſtris partus ſupra ducentos decem dies integros contineat, ſeu tres decadas hebdomadarum, fit, ut ſi eos per ſeptenarium diviſeris, triginta ſingulis menſibus dies integri conveniant. Hoc primo aſpectu validiſſimo telo coacti nonnulli arenâ cedunt, & non ſicuti judicatorios dies per fracturas, ſed integris plane diebus geſtationis tempus numerandum eſſe cenſent.

Solutio.

Hipp. locus elucidatur.

Sed non advertunt, Hipp. eo loco voluiſſe perſuadere, vitam hominis dierum ſeptenario conſtare, & ideo legitimum partum eſſe ſeptimeſtrẽ, propterea quod in tribus hebdomadarum decadibus perficiatur, quarum ſingulæ ſeptuaginta dies contineant, eſt enim partus ſeptimeſtris dierum numerus decẽ ſupra ducentos, quod de menſibus lunaribus intelligit, quorum ſeptẽ ad eum numerum dierũ proveniunt, exceptis tribus cum dimidio, quod parũm refert, neq; enim tã exacte ibi dies, menſéſq; numerari præcipit, ut parum ultra citravè partus conſiſtere nequeat optimus: nam lib. de alimento poſteaquam fœtus conformationẽ, & partus tẽpora diſtinxit, ſubjũgit; *fiunt vero hac diebus pluribus paucioribusve*, quod nos ſuperius jam fuſius demonſtravimus; libuit ergo numerum illum abſolutum trium hebdomadarum decadum potius adſcribere,

Decretoriorũ dierũ & dierum partus eadem eſt ratio.

quã illum alium, qui demptis fracturis tribus ferè diebus cum dimidio minor eſt, ut ad ſeptenarium deveniret, quod intenderat; cæteroquin idem autor decretoriorum dierum eandẽ eſſe, quæ dierum, partus rationẽ lib. de ſeptimeſt. partu latiſſime confirmat. Nobis autem viſum fuit in re abditâ & admodum inviâ paululũ immorari, ut quos inveneris poſthac pugnantes locos non ſolum apud ſapientiſſimum Hippo, ſed etiã apud reliquos ſcriptores, & de partus tẽpore contradictiones, ex his quæ diximus facile poſſis conciliare.

Mulieres ferè ſemper pariũt eadẽ horâ qua concipiunt.

Porro parere mulieres eâdem ſemper diei horâ quâ conceperunt, diligẽtiores obſtetrices obſervâſſe adſtruunt, quod etſi à nemine ſcriptum reperio, tamẽ experientiâ confirmari videtur, quia certum eſt, ut plurimũ noctu aut diluculo infantes in lucẽ prodire, quibus etiã tẽporibus plerumq; feminæ viris ſuis conjunguntur; interdiu, quo tẽpore rarò etiam partũ accidere; quod ſi ita eſt, non ſolum dierum, verum etiam horarum certus ac præfinitus numerus ad partum legitimum requiritur.

Aſtrolo-

Aſtrologorum, Arithmeticorumq́ de tempore partus opiniones.

CAP. V.

NUnc reliquorum de partus tempore ſententias, ne quid deſideres, recenſere erit operæ prætium. Aſtrologi, ut in eorum libris copioſius ſcriptum jacet, corpora inferiora à ſuperioribus affici loco axiomatis habent, ſeptemq; planetas in hominem non modo jam natum, ſed etiam, quam diu in utero eſt, imperium obtinere, non ſimul quidem, ſed ſuo quemq; ordine, ita ut unusquisque peculiari menſi dominetur: ſic Saturnus (ut eorum fert ſententia) primus ex ſua naturâ genituræ dominatur, humida enim cum ſit, & liquida, coagulari, & inſpiſſari oportet, antequam hominem queat generare, quod illi frigidus, & ſiccus Planeta ſuppeditat, ſiccitate ſua retentiones in utero autor, ideoque primũ menſem Saturno tribuunt: Deinde vim ſuam Jupiter in ſemen exerit calidus, & humidus quibus qualitatibus augmentum incrementumq; præbet, iiſdem ſpiritus vivificantur, & membra vigorem recipiunt, quæ opera ſecundo menſe fieri dicunt: Poſt Jovem Mars puerum veluti in ulnas accipit, qui caliditate, & ſiccitate ſua fætui motionis autor eſt, & tria præcipua membra ſuo calore formæt, crura, brachia, caput à cæteris membris ſeparat, ideo tertio menſe infantem moveri ſolitum: Quarto loco ſuccedit Sol, cujus beneficio tùm oſſa excavantur, tùm meatus corporis evadunt ampliores, & ſingulis membris ſua perfectio accedit; eſt enim calor ſolis, qui hoc menſe dominatur, inprimis vivificans: A Sole Venus fætum inviſit, quæ frigida, & humida de eo tàm benè meretur, ut calorem ſiccitatemq; à ſuperioribus Planetis impreſſam mitiget, membrorum externorum lineamenta perficiat, virorum mulierumq; pudenda efformet, ac inſuper, naribus, ori, manibus, digitis, & reliquis membris venuſtatem decorumquè conciliet: ad prolem ſextus prodit Mercurius, qui operi ab aliis inchoato ultimam imponit manum, vocis inſtrumenta perficit, ſupercilia, oculos, atque ungues auget, ac motionis initia, & inſtrumenta, quæ reliqui dederunt, firmiora reddit, accuratiusquè abſolvit: tandem ſeptimo menſi luna præeſt, quæ quia frigida, & humida eſt, adipem præbet, & pluribus in partibus reponit, ac inſuper

Septem planetæ in homine dominantur iuxta aſtrologos.

Planetarũ ordo in fœtu gubernãdo.

Septimo mẽſe cur ſalubriter fit partus.

matricem humore ſuo relaxat, &, quò facilius fœtus prodeat, diſtendit. Sic igitur fœtus numeris omnibus abſolutus exitum affectat,

Octavus mẽſis cur infelix.

& ſi exeat, ſalubriter degit, exit autem, ſi robore poleat: Et hæc eſt cauſa, quare ſeptimeſtres partus vitales apud philoſophos cenſeantur; ſi vero octavum menſem fœtus expectare cogatur, iterum revertentem Saturnum ſentit, ſed non ita mitem atq; placidum, quemadmodum primo conceptionis menſe, nam multam in eum inſpirat frigiditatem, quo non modo nativum pueri calorem imminuit, ſed etiam ad motum tardiorem reddit, & ſua ſiccitate os uteri conſtringit, quo tempore laxari oportuerat, quare ſi eo menſe pariendi aliquá externa cauſa contingat, tàm mater quàm fœtus in diſcrimine verſabuntur; & aut non vivet partus, aut vitam deget plane laborioſam, & ærumnarum plenam; ideoq; ob hujus planetæ inclementiam octavus menſis

Vita in calido & humido potiſſimum conſiſtit.

infelix habetur ac minimè vitalis; at ſi nihil eo menſe præter naturam fœtui accidat, quod partum in lucem prodire cogat, nono menſe jam multo ſereniorem Jupiter, qui iterum redit, faciem oſtendit, qui ſuo calore, & humiditate vitam (quæ duobus iſtis potiſſimum conſiſtit) puero inſtaurat atq; conſervat, ac Saturni maleficia delens nonũ menſem efficit ſaluberrimum;

Vita in calido & humido potiſſimum conſiſtit.

Noni & decimi menſis partus vitales.

quia vero Mars qui Jovi ſuccedit, & decimi menſis dominiũ habet, altera qualitate vitæ amicus eſt, ideo ſi quis decimo naſcatur menſe, vitalis etiam eſt: Sol undecimo præeſt, beneficus etiã planeta, ac vivificans, ideo in ipſo natus vitalis quidem eſt; & ſi ad duodecimum partus protendatur menſem, quamvis id rariſſimum ſit, vivit puer; quia tunc Venus vitæ amica dominium reſumpſit. Proclus philoſophus autor eſt, non infantibus duntaxat in utero præfici

Ætates à planetis etiam gubernari.

planetarum vultus, ſed etiam ætates univerſi ordinem ſequi, utrumq; tamen diſpari ratione, nam qvæ vires ſuas poſtrema in partum exerit luna, eadem natum infantem haud deſerit, ſed primam ejus ætatem moderatur, humiditatem impartiens, qua nutriens ac vegetabilis potentia perficitur; poſt lunam Mercurius puerum gubernat, eoq; fit ut literarum, citharæ, arithmetices, ac conſimilium nobis ſtudium ea ætate ingeneretur, & quemadmodum inconſtans Mercurii ſidus eſt, & omnino ejuſmodi, quale id, cui adhæſerit, nempe cum benignis benignum, & exitiale cum exitialibus; ſic puerilis ætas facile eos ſequitur, quibuſcum conſuetudinem habuerit; ut vero ille ſecundæ ætati præficitur; ſic Venus tertiæ; Sol quartæ; Mars quintæ; Jupiter ſextæ ac po-

tè postræme Saturnus, qui frigiditate siccitatequè vitam finit. Porro etiam quid Arithmetici de hoc negotio prodiderint, raptim perlustremus. Hi supponunt numerum parem fœminœ, imparem maris rationem obtinere, illum imperfectum esse, hunc vero perfectum, illum materiam, hunc formam: adducunt illud Vergilii: *numero Deus impare gaudet*, ideoq; imparem patris; & parem matris appellatione venerantur, ut refert Macrobius in som. Sci. atq; ex illis maximum esse septimum, ideoq; nodum omnium rerum septimum numerum appellâsse Ciceronem in somnio Scipionis, Cœlius etiam Rodiginus lib. 12. lectionum antiquarum, in confirmationem præstantiæ hujus numeri adducit illud scripturæ; *Septies in die cadit justus*; Et; *Septies in die laudabo te*, hoc est, semper, & omnibus modis, illud etiã poëtæ: *O terq; quaterq; beati*, per quod perpetuam designat felicitatem: eundem numerũ extollunt septem planetæ, & quòd septimo quoq; zodiaci signo annus immutetur; & quòd dentes tam superi quam inferni, quatuor septenaris concluduntur, quos infantes septimo anno complent: & homines ad summum inediam sufferunt per septem dies, totq; sint liberales disciplinæ, tot etiam nigra, & præcipua membra à nobis numerata, cor, pulmo, lingua, jecur, lien, & renes duo, & semen in utero septem horis contentũ prolificũ est, unde Plutarchus docet homines primo septenario dentes habere, secundo pubescere, tertio præceptis subjici, & Hipp. lib de carnib⁹. septenarium mirabilẽ vim obtinere cõfirmat, & idcirco numer⁹ plen⁹ perfectusq; vocatur, unde illud Lini vetustissimi poëtæ:

Septima cum venit lux, cuncta absolvere cœpit
Omnipotens pater, atq; bonis, & septima, & ipsa,
Est etiam rerum cunctarum septima origo,
Septima prima eadem perfecta, & septima septem,
Vnde etiam cœlum stellis errantibus aptum
Volvitur, & circlis totidem circum undiq; fertur.

Adducunt etiam septem pleiades, septem ostia Nili, septem metalla, quæ hujus numeri excellentiam confirmare videntur; ideo Censorinus affirmat in lib. de die natali, per omnem vitam septimum annum crisimum esse, cujus numeri præstantiam sequitur novenarius, qui etiam impar est, & subinde perfectus, quo fit, ut in eo mense etiam vitalis perfectusquè fœtus prodeat, nonus autem dies morbos judicet; annus rerum vitæquè rationem, ac gravia pericula invehat, quo fit

Arithmeticorũ de partu sententia.

Numerus impar mas et perfectus, par fœmina & imperfectus.

Septenarius omnium numerorũ nodus.

Septenarii numeri laudes.

5. de placit. philosophor c. 18

Septimus numerus plenus.

Septimus quisq; annus criticus est.

Noni præstantia.

Climactericus annus cur sit 63.

quo fit ut sexagesimus tertius annus, qui utriusque numeri septimi & noni multiplicatam summam continet, non sine periculo ingruat, novies enim septem, & septies novem sexaginta tria conficiunt, atque ob id climactericus is annus appellatur. His rationibus Pythagorici numeris efficientiam maximam concedunt, & ideo in septimo & nono natos vitales esse confirmant, quia impares sunt, atque perfecti, in octavo vero non vivere, quia par est & imperfectus; Si illis obtrudas denarium mensem parem esse, & tamen vitalem in eo nasci; respondent, denarium ex paribus solum perfectum esse, quia numerorum omnium perfectio, & complementum est; neque enim omnes, qui antecedunt numeri, denario majorem efficere poterunt, sed qui denario succedunt omnes ex decem, & praecedentium aliquo constituuntur; & ob id omnes tam Barbari quam Graeci, dicente Aristotele, numerant statuto termino denarii numeri, exceptâ unâ Thracum gente, quae ad quatuor numerandi seriem terminat, eo quod amplius meminisse modo puerorum non potest; quod ideo fieri dicunt, quia perfectus numerus denarius sit, continet enim omnia numerandi genera, ut par impar, quadratum, longum primum, compositũ, & si quae sunt alia. Sed cur de octonario tã sinistrè sentiunt, ex quo, ipsis Pythagoricis autoribus, solidũ ac perfectũ componitur, corpus quippe qui ex illis cõponitur qui neque generantur, neque generant, scilicet ex monade & septẽ, aut ex eo, qui tum generatur, tum generat, nempe quaternario duplato; qui etiã justitia vocatur, quia prim⁹ omniũ solvitur in numeros pariter pares, id est, in bis quaterna, ut nihilominus in numeros aeque pariter pares divisio solvatur in bis bina, & tandem resolutio aequaliter redeat usque ad unitatem, qui ergo tam justus est, non convenit profecto faetui iniquum esse? Sed etiam sphaerae octo sunt mobiles ad ipsam coeli harmoniam firmandam; quae cum ita sint, parem numerum non semper imperfectum esse apparet? Hoc ut solvant Pythagorici, ex ipsâ arithmeticâ aliam demonstrationem afferunt. Sit, inquiunt, triangulum scalenum, id est, ex tribus lineis inaequalibus constitutum, A, B, C, cujus latus B, C, sit unitatum 4. latus autem A, B, sit unitatum 5. perspicuum est ex disciplinâ Pythagoreorum 3. & 5. esse mares, ut suprà dictum est, utpote impares, 4. faemimam ut parem; multiplicentur itaque 4. per 5. fient 20; 5, per se multiplicentur fient 25. simul juncti numeri conficient 45. haec per medi-

Denarius ex parib. solus perfectus

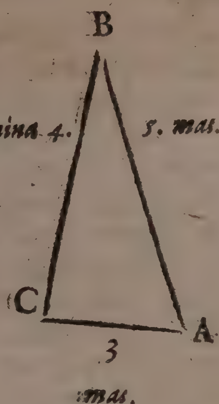
15. probl. 3. Omnes nationes numerant statuto termino denarii.

Thracũ imbecilla memoria.

Denarius omnia numerandi genera habet.

Obiectio.

Pythagoreorũ solutio.

medium ſpatium trianguli, id eſt, per ſex, (conſtat enim totum 12.) multiplices, fient 270. quæ novem menſes conſtituunt. Rurſus multiplices 4. per 5. fient 20. & ſimiliter 3. per 5. fient 15. ſimul juncta erunt 35. hæc per medium ſpatii trigoni multiplices, hoc eſt, per ſex, fient 210. quæ ſeptimum menſem componunt, in quo minor partus educitur. Iterum ducas tres per 5. fient 15. ducito 5. in ſe emergunt 25. ſimul componas erunt 40. hæc per medium ſpatium, ut ſuprà multiplica, fiunt 240. qui octavum menſem componunt, quia igitur in ſeptimo & nono menſe duntaxat maſculi & fœmine (quæ numeris 3. 4. 5. ſignificantur) conjunctio reperitur, meritò qui iſtis menſibus eduntur partus, ſunt vitales, in menſe autem octavo non eſt ulla maſculi cum fæminâ copulatio, quia non ducuntur 3. aut 5. per 4. quod fœminam repræſentat, ideo conjunctio præter naturam eſt, ex quâ partus vitales non ſunt. Quæ autem dicta ſunt, etſi in numeris aliquid reconditum eſſe atteſtari videantur, à Galeno nugæ cenſentur, atque adeo magnoperè miratur Pythagoram illum tam ſapientem virum numeris tantum tribuiſſe, de quibus tamen ejus placita plane incerta ſint, ac luxatis ſubſiſtant pedamentis: cur enim monadem formam, dualitatem materiam? cur parem fœminam, imparem maſculum ſtatuant? adhæc volenti perfacile videtur, quemcunque numerum magis minusvè laudare aut vituperare. Nam Ariſtoteles decimum extollit, Plato in Timæo octonarium plenum facit, quia abſolvit numerum cælorum mobilium; Philo in lib. de opificio DEI ſenarium eſſe perfectiſſimum cenſet, ideo in eo mundũ perfeciſſe Deum Opt. Max. cui cooperatur S. Auguſtinus. Agrippa quartum, Verderius tertium, alii centeſimum evehunt, multarum rerum, quæ hoc comprehenduntur numero, in medium adductis exemplis. Ut cumque tamen conſtat, rationem numeri contemnendam omnino non eſſe, quæ in multis ſanctarum ſcripturarum locis, quam magni æſtimanda ſit, elucet diligenter intuentibus, nec fruſtra in laudibus Dei dictum eſt: *Omnia in menſura, & numero, & pondere diſpoſuiſti.*

Recondità aliquid in numeris eſt. Gal. de numeris ſententia.

11. de civit. Dei, 30.

Cur septimestres, octimestresq; non raro edantur: & cur septimo mense nati vitales sint, octavo vero minime.
Cap. VI.

Septimestres cur edantur.

NUnc qua ratione septimestres, octimestresque partus edantur perscrutandum erit, quod quidem non Hippocratis solum, Galenique testimoniis constat, sed etiam experientiâ, quæ normæ vice semper est habenda, & omnis demonstrationis initium. Cur igitur septimestres nascantur, causam assignat Hippocrates lib. de carnib. quod per id temporis fœtus, & maturescere, & robore augeri incipiat, magisque quam aliis perficiatur temporibus, & velamina, in quibus ab initio nutritus fuerat, ad id coacta laxentur, aut ex fœtus naturæq; instituto, quòd plenissimus jam sit uterus, & fœtus fortissimus;

Septimestres ex duabus causis diversis.

aut ex occasione aliquâ, quæ debitum tempus antevertat, antequam perfectè maturescat; quo fit ut ex septimestribus quidam pereant aut valetudinarii vivant, qui nimirum ex causâ præter naturam expelluntur, nisi robusti sint, atque validi, & firmi existant, qui operante naturâ prodeunt,

Septimestres aliquot cur valetudinarij, & imbecilles.

Cur verò talia infanti septimo mense potiùs quam aliis contingant, Hippocrates nonnunquam cum Pythagora septenarii numeri arcanæ naturæ acceptum fert; aliàs à nobis superiùs propositam rationem assignat, quia nimirum dimidiam jam compleverunt anni partem, decadas septimanarum tres, & dies lunares 210. solares 182. quo tempore solis motio secunda perficitur, & Lunæ septima.

Septimestres cur vitales.

Cur potius hoc quam alio tēpore.

Hæ tamen rationes, cur hi fœtus vitales sint, duntaxat mihi demonstrare videntur, cur vero hoc potius quam alio tempore excludantur, in causâ est maturitatis perfectio, propter quam celer fœtus violentusq; fit motus, quo nimio calcitratu membranas laxans atque disrumpens viam sibi ad exitum aperit, quin etiam vulva per id tempus expletur, & maturo fœtu jam distenta laxari incipit,

Vterus septimo mēse cur expletur.

expletur autem septimo mense nonnunquam ob locellorum angustiam, quæ fætum grandiorem continere non potest, plerumque propter validissimam vim in vulvâ informatricem utilemq; , ac moderatum sanguinem fœtum celerius explicantem: sed summa, & maxime naturæ consentiens ratio mihi videtur, cur septimo mense vulva expleatur, genitalis seminis natura alia atq; alia, ut suprà jam prodidimus, Porro genitos in ipso

Ante plenilunium ge-

ipso interlunio, aut ante plenilunium temporius ad maturitatem pervenire, fœcundiusq; in utero crescere, & ideo celerius vulvam explere verisimile est, atque hanc fuisse existimo Plinii sententiam, quæ et si à nonnullis ineptia judicetur, eorum contra hoc sapientissimum decretum ineptiores mihi videntur futiles nugationes; vulvam, ajunt, expleri, partus per id tempus consummatio atque perfectio, & tunicarum disruptio, causæ sunt cur septimo mense partus contingat: non igitur interlunium, aut plenilunium, nam quantumcunque crescente luna generetur, si tamen vulva non expleatur, septimo mense naturaliter non prodibit. Nos tamen non imus inficias, neque Plinius negat, partùs consummationem, & vulvæ expletionem causam esse septimestris partus, sed citiùs expleri conceptu facto interlunio aut ante plenilunium, rationi maximè cohæret, cum videamus sata, & arbores eo tempore consitas, nec non ungues capillosque cæsos temporiùs repullulare, quia tunc partes succulentiores sunt & magis excitata in radicibus ac seminibus genitiva virtus, quare non mirum si eo tempore humanum etiam semen vegetius sit fœtus pabulum, hoc est, menstrua defæcatiora, & abundantioris alimenti, virtusque uteri efficacior atque præstantior; & quam quæso poteris invenire causam cur citiùs aut temporiùs vulva expleatur? nisi aut uteri virtutem aut seminis naturam, aut pabuli abundantiam, aut tempora conceptus, cumque tres primæ inferiores sint ac secundariæ, si ad superiorem aliquam causam prioremque sit recurrendum, ut certe est, ad lunæ procul dubio incrementum deveniendum erit. At dicunt; Hippocrates & Galenus, atque alij veteres illustresque scriptores, qui astrorum aspectus potestatesque diligenter notarunt, & de septimestri partu exactissime scripserunt, causæ hujus nullam fecerunt mentionem; quasi vero valeat quicquam hoc argumentum, prisci illi sapientes Rhabarbari nullam fecerunt mentionem, ergo bilem non purgat, nec morbis opitulatur: atqui ipsi oscitanter percurrerunt Hippocratis locum lib. de octimestri partu, ubi ita scripsit, *Nam cum ultra plenilunium mulier concipit, necessum est eum conceptum undecimum mensem apprehendere*, quo nihil ad hanc sententiam fulciendam apertius dici potuit. Existimo tamen mendum subesse in Plinij litera, sic enim legimus apud ipsum; *septimo non nisi pridie posterove pleni lunii die, aut interlunio concepti nascuntur*; ubi dempta voce, poste-

niti tempo. rius matu- rescunt.

7. naturalis hist. 5.

Quorundã adversus Plin. sen- tentia.

Cur serius aut tempo- rius partus fiat.

Causæ cur citius aut temporius vulva ex- pleaturque druplex.

Occurritur obiectioni.

Pliniȷ locus restituitur.

postero, legerem potius *septimo non nisi pridie plenilunij die aut interlunio concepti nascuntur*, ut comprehendat tantummodo illud tempus quod est ab interlunio ad plenilunium usque tum plenilunij spacium à quo partus tardiores gigni certum est, quippe qui nonum decimumque attingant mensem. Ut autem receptui canamus, & quæ fusius dicta sunt, in pauca contrahamus, celerioris sive septimestris partus causæ sunt ipsius perfectio, celerque motus, (de naturali loquor) vulvæque expletio: cur verò ita expleatur, facit vis genitiva uteri, seminis natura, pabuli abundantia, & Lunæ positura, tempore conceptionis.

Causa celerioris partus.

Octimestris infeelitas unde proveniat.

Octimestris vero infelicitas, ex fætus imbecillitate, & tempore minus oportuno; quo nimirum nulla conspicabilis fit solis commutatio, potissimum pendet, quare cum nulla ejus possit assignari naturalis causa, vitalis esse non potest, non enim ex naturâ suâ prodit, neque ex temporis efficaciâ; ideo similis censetur octavo diei in morbis, qui quoniam neque index est, neque decretorius, si quando in eo crisis contingat difficilis planè est, & perniciosa. Præterea contingit 240. (qui sextum efficit quadragenarium, de quo consimile judicium faciunt scriptores atque de die sexto, quem tyranno omnino infideli, & proditori assimilant) quo tempore nulla est solis mutatio, quæ fœtum dejicere possit, & in lucem proferre; quod si tanta illi commutatio accidat, à Lunæ mutatione, quæ singulis mensibus fit, ut prodeat, admodum imbecillum esse necessarium est: nam etsi temporis ratione perfectus est, quodammodo tamen recruduit, & imbecillus evasit propter colluctationem, & motum septimi reiteratum in octavo nondum viribus refectis, sicuti secundo hujus libri capit. jam prodidimus; quod si ita fatigatus, & imbecillus, quo tempore maximè laborat, exeat in lucem, aeris perturbationes locique, admodum diversi ab eo, in quo erat, sustinere non potest, & intermoritur.

Dies sextus & mensis octavus tyranno assimilantur.

Præterea, autore Hippocrate, octavi mensis gestatio onerosa est, & perdifficilis tum matris ratione, affectæ ob pueri intus conditi perturbatos motus, tum uteri incommodius se habentis; quare si se tum temporis partio ostendat, dupliciter læditur fœtus, & à proprio motu, quo se imbecillus præcipitat, & à matris uterique, in quo continetur, affectu.

Octavi gestatio onerosa.

Huc accedit experientia ab ipsis fœminis concepta, (quibus fidem non omnino derogari vult Hippocrates lib. de septimestri partu) hæ vero ex eo, quod cognoverunt in corporibus suis,

Foeminis in suis affectibus fides omnino non est deroganda.

Qui menei aut claudi

suis, dicunt octimestres superstites haudquaquam manere. Imò quicunque partus manci, claudive, aut cæci in lucem veniunt, hos in ventre octavo mense laborâsse multorum fert opinio, quicunque autem sexto mense nati fuerint, vitam naturaliter sustinere non posse, eo quòd, licet distinctè formati sint, nondum tamen justæ perfectionis existunt. Non est tamen octimestris aborsus dicendus, connumerant enim illum scriptores inter partus, ut videre est apud Hippocratem, Aristotelem, & Galenum locis cit: & insuper quia alicubi, ut in Aegypto, & Hispaniâ vivunt ob matris robur, temperiem probam, succulentum habitum, regionum fertilitatem, & pariendi facilitatem, quâ minus fœtus offenduntur, quod tametsi ab autoribus scriptum reperiam (ut hoc obiter appungam) tamen hodierna experientia contrarium testatur, nam fœmine Hispanæ debiliores sunt, & partus difficultate sæpius divexantur, quinetiam quantumcumque calore abundent, qui ad generationem facit, tamen infœcundiores sunt, quam septentrionales, cujus rei causam esse puto, quia simul cum calore siccitatem habent conjunctam, quæ generationi adversatur, ac insuper quia mulieres ibi aquam bibunt, quæ sterilitatem inducere solet: ob quas quidem causas Hispaniam minus populosam esse reor, adde meretricum numerum, à quibus homines exhausti, & infœcundi redduntur, & illa fœminarum pars ob seminũ commixtionem, & crebram coitus agitationem generationi inepta fit. Sed ad pensum redeuntes, neque etiam legitimus partus dici meretur octimestris, cùm in cæteris regionibus & vitalis non sit, & matri exitium afferat, quamobrem accomodatè cum additamento, ac secundum quid, uti ajunt, octimestris partus nuncupatur. Ex dictis jam aperte colliges, quid sibi Hippocrates velit in illo obscurissimo ænigmate, quovis Herculeo nodo inextricabiliori, quod nobis lib. de alimento proposuit dicens: *Est & non est octimestris generatio*, quibus verbis indicat eum, qui natus est mense octavo aliquo quidem modo esse, & natum videri, revera tamen non esse, quia palò pòst interiturus est.

in lucem veniunt, octavo mense laborarũt.

Octimestris plane aborsus non est dicendus, neq; legitimus partus.

Octimestres alicubi cur vivant & serventur.

Hipp. locus explicatur.

De par-

De partus exeundi modo ac debita figura.

Caput VII.

Naturalis partus qui fiat.

Superest ut eàdem, quâ sumus ingressi januâ, profecti ex supradictis jam eruamus, naturalem partum tum maximè fieri, cùm puero, & alimenti, & loci inopia oppresso motus validus accidit, quo manibus, pedibusq; calcitrante tunicæ seu velamenta fœtus disrumpuntur ac dehiscunt, quod appositissimo spicarum exemplo comprobat Hippocrates; nam sicuti in illis, malis granatis, & amygdalis ob molis intus increscentis violentum impetum ligneus ille cortex dehiscit ac interrumpitur; sic quæ fœtum cooperiunt involucra; tuncque à vinculis exsolvitur, & agitatus foras procedit, & jam virtus retentrix non potest onus sustinere, quo fit, ut exurgat expultrix; dilaceratis autem membranis, ichores prodeunt multi, & cruenta multa, doloresque tunc validi parturientes excrutiant, dum vincula rumpuntur, & fortiter calcitrat fœtus exitum sibi parans; tuncque naturalis dicitur partus, si ordinem naturæ servet, hoc est, si in caput procedat puer, brachiis subsequentibus super coxas extentis. fiunt verò dolores parturitionis quantumvis naturalis tempore, propter separationem fœtus à vasis; velamentorum disruptionem, & spiritus confertum impetum ad embryonis excursum excitatum ut definitionum med. autor prodidit: Quibus adde tres alias causas quas 1. c. hujus lib. quarti posuimus, ac tandem propter exitum per tàm angustas vias, uteri enim os (qui antea clausum arctissimè fuerat) aperitur in hoc opere, quantum sufficiat infanti exitum præbere, & qui novem continenter mensibus connixerat fœtum avidè comprehendens, tum paulatim reseratur, ut obstetricibus minimum in id digitum immittere liceat. Quod autem sola mulier maximos in partu sustineat labores, superius jam diximus, & ejus eventus causas attulimus. c. 1. hujus libri: nunc ad pensum. Ad fœtus igitur prolapsionem satis jam patente utero, universus ejus fundus quam proximè potest ad os convertit, fœtumq; foràs propellit, cui & aliæ circumjacentes partes suppetias ferunt, ipsaq; mulier non mediocriter sibi opitulatur, viribusq; ad fœtum expellendum connititur, contractis intentisq; iis, qui in abdomine sunt musculis: multa igitur in tam difficili arduoque opere conve-

Ichores in partu.

Doloris causa in partu.

Tria ad partum concurrunt.

conveniunt, fœtus, mulier, uterus; in quo certe opere quinque potissimum requiruntur conditiones, prima ut fiat perfecto jam fœtu, 2. ut debito tempore, tertia ut debitâ figurâ, 4. ut levibus accidentibus, 5. ut lochia, & secundinæ rite expurgentur. Ex quibus liquet, naturalem partum esse consummati ac perfecti fœtus justo tempore & figurâ in lucem emissio; quæ definitio non solum abortum, sicuti prima, sed etiam illegitimum partum excludit; nam ibi partum definivimus, hîc naturalem partum, quo autem pacto os uteri tantopere dehiscat, ut per id fœtus elabatur, se ignorare confitetur Galenus, neque aliud quam mirari posse; Avicennas existimat, pubis ossa necessario sejungi, commissurâ quasi dissolutâ, dissociataq;, quod tamen fieri non posse primo libro demonstravimus, valentissimis enim firmissimisq; vinculis natura munivit partes eas; potius igitur id ipsum accidit ossi sacro; à quo aliquantulum abducuntur pubis ossa, quæ illi colligata circumjacent, aut etiam aliquantulum cedit cauda, & ossis sacri cum ipsa cauda articulatio, nam cùm os sacrum in caudam desinat, ita cum eo articulantur ipsius ossa, ut reflecti possit in partem exteriorem; quia quantum cunque posteriora dilatentur, non adhuc video, quid illud faciat ad cervicis apertionem. & exitum infantis à corpore, etsi à matrice eâ ratione educi facilius possit, propterea anteriora etiam & ossa pubis aliquo modo non quidem dissociari, sed dilatari ac cedere putârim; partibus tamen posticis, quibus vulva parturiendo multum innititur, magna vis infertur, rectum enim intestinum, & podicem gravissime premi constat, plerumque enim post partum acerbior aliquis ibi remanet affectus, qui curationem postulat: cæterum ne in exitu offenderetur crena, quam diximus cavitatem quandam esse, sub medio ossis pubis consistentem, ureterem capit, & in tuto tantisper tenet, eximiâ & admirabili naturæ providentiâ. Porro in partu plurimum laborant primiparæ ob inexperientiam laborum, autore Hippocrate libri de natura, pueri: quod si fœtus valetudinarius est, & mater imbecilla, non sine periculo res est, id autem potissimum contingit, si hyems australis præcesserit, & pluviosa, ver autem siccum, & septentrionale, cujus rei causam esse dicunt, quia tenelli fœtus ab inæquali intemperie admodum offenduntur; atque adeò à contrariis tempestatibus percussi in utero, priusquam excludantur, sœpe pereunt; aut qui antea

Quinq; ad naturalem partum requiruntur conditiones.

Naturalis partus definitio.

Qua ratione uterus tantopere in partu aperiatur.

Non posteriora solum sed etiam anteriora in partu cedunt aliquo modo.

Dolor post partum.

Crenæ usus.

Primiparæ in partu plus laborant.

Contrariæ temporum mutationes fœtum corrumpunt.

antea debilis fuerat in ipſo enixu ſuccumbit, vel ſaltem tenuis, & valetudinarius vivit, quia corpora rara, mollia, ac humida, qualia mulierum, humidiora per illam conſtitutionem tepidam reddita ac rariora, ad intimas ſui partes aëris ambientis qualis ſicci & aquilonaris veris acutam frigiditatem facile admittunt.

Septentrionales venti foetum firmant, auſtrales laxant.

Cur autem ſeptentrionales venti conceptum firment, auſtrales abortus cauſæ ſint, neq; ab Hipp. neq; à Galeno ſcriptum reperio, cauſa tamen ex Democrito deſumitur, quia ventrem ferentibus corpora auſtro laxantur, & diſſolvuntur, & idcirco receptaculo dilatato, & longè lateq; diffuſo ac malè compacto, partus errare, & vagari, eoſdemq; calefactos huc & illuc dilabi, & diffluere, ac jam locis diſclusis & remiſſis faciliùs excidere coguntur: contra ſi tempeſtas ſit frigida & ſeptentrionales venti ſint, locorum adſtrictione fœtus contrahi, & comprimi ut de locis dimoveri, ac depelli non queant, neq; ſane diſſolutione, & laxitate, quaſi tempeſtate quati, præſertim cùm à perturbatione conquieſcant, & firmiſſimâ ſede diſtringantur, ita ut facilè ad pariendi tempus durare poſſint, quamobrem frigidâ conſtitutione (dicebat Democritus Abderites) fœtus manent, calore verò, ut plurimum excidunt, hoc enim ſuperante fieri non poſſe, quin artus, & nervi laxentur, & fatiſcant.

Cur capite prius foetus exeunt.

Sed cur capite prius fœtus exeunt? Hippocrates cauſam eſſe dicit, ipſius capitis pondus, quod eſt omnium partium graviſſimum, ideo primum ad foramen deſcendere; exiſtimandum tamen eſt prudentiſſimam naturam juſſu magni & excelſi Dei ſtuduiſſe, ut fœtus exeant quam tutiſſimè, & ſibi & matri, quod hâc figurâ fit, nam ſi in pedes egrediantur, diſrumpuntur brachia, ſi in reliquas figuras, quas mox recenſebimus, mater omnino periclitatur: id tamen ſilentij velo non contegam, quòd Plinius ſcribit, mortuos pedibus efferri, eo quod mors ſit vitæ contraria; ideo ſicuti in vitâ exit homo capite, ita etiam in morte debeat ritu naturæ pedibus efferri.

Mortui cur pedibus efferuntur, & naſcentes capite exeunt.

Exeundi modus.

Egreditur igitur mas quidem facie ad matris podicem: fœmina verò ad partes obſcænas converſa, quoniam in utero illis quoque contrarius ſitus erat; quamvis hoc alij vanum putent, & tùm mares, tùm fœminas ſemper pronos exire prodiderint.

Plinii & priſcorum querela.

Conqueritur Plinius, reliquis animantibus varia tegumenta naturam tribuiſſe, teſtas, cortices, coria, ſpinas, vilos, ſetas, pilos, plumam, pennas, ſquamas, vellera: homini cujus

cauſa

causa videtur cuncta omnia animalia genuisse, novercam potius, quam parentem extitisse naturam; quem quidem inopem, nudum, querulum, ejulantem, & ad lachrymas projectum, quasi humanæ miseriæ præsagum in lucem projicit; quod ante ipsum ita cecinerat Lucretius:

Tum porrò puer, ut sævis proiectus ab undis
Navita, nudus, humi jacet infans, indigus omni
Vitali auxilio, cùm primùm in luminis oras
Nixibus ex alvo matris natura profundit:
Vagituq; locum lugubri complet, ut æquum est:
Cui tantum in vita restet transire malorum.

Hinc Thraces ac finitimi populi, autore Valerio Maximo in infantium natalitiis convocatis consanguineis, quantum miseriarum eis transeundum restaret, deplorabant, exequias vero cum hilaritate celebrabant. Verum enim vero si exactiùs ac emissitiis oculis ad naturæ opera collimemus, & rem æquâ lance pensitemus, immerito quidem naturam pro matre novercam ab illis fuisse appellatam comperiemus, atque hoc convitium, etsi verbotenus naturam feriat, revera tamen in eum redundare, qui naturam condidit, cujus potius omnipotentiam, sapientiam, ac bonitatem in hoc potissimum opere admirari collaudereqvè debemus, qui tam benignam matrem naturam hominibus præfecerit. Nullum enim animal à natura armatum valet exercere alia arma quam sua propria, ideo homo caruit illis, ut omnes habere posset; nam cum intellectu omnes artes, & cum manibus omnia arma valet exercere; quod si nudus obnoxius erat periculis, & minus firmus, tribus illum natura armavit præsidiis, ingenio ad inventionem necessariorum, sermone ad auxilium, manibus ad perfectionem eorum omnium, quæ vel ingenio excogitasset, vel sermone ab aliis didicisset. Ploratus vero causam sapientum plerique perquisiverunt; & alij cœlestium orbium motiones, quibus tenella corpuscula commoveantur: Soranus Ephesius causam dicit, quòd insuetam tangit terram, & tenellus spiritus à luce concutitur; alij & hoc addunt, quod à lumine exterretur, non, ut quidam ajunt, quòd anima cœlestium regionum extorris terrenum corpus prius inhabitet, atque ideo flere infantes cogantur: Alij terræ revolutiones causam esse ridiculè credi-

Thraces infantium natalitia deplorant, exequias celebrant.

Natura hominibus benigna est mater, non noverca.

Ploratus infantium egredientium causa.

C. 17.

crediderunt, hinc putabat, eos qui in navibus nascuntur, non plorare, cujus contrarium quotidianæ experientiæ testimonio comprobatur: est enim infantium nascentium ejulatus potissima causa ambientis aeris alteratio, diversa ab eâ, quâ intra uterum afficiebantur: adjuvat cohibitus spiritus, propter quem vox, quam intra uterum nullam infans adhuc emiserat, majori impetu prorumpit.

Partus non naturales figuræ Agrippa.

Porro fœtuum in nascendo quatuor sunt non naturales figuræ; prima quando non in caput, sed in pedes egreditur, quos Agrippas, quasi ægre partos appellamus, quo pacto Marcum Agrippam natum esse ferunt, ac Agrippinas utrasque, & Neronem illum generis humani hostem: Altera, quando manicus exit, quem ego vitalem sæpe vidi; ubi notandum has figuras duplicatas esse, quia interdum duos pedes effert infans, interdum unum duntaxat. Tertia figura est, quando in latus fœtus progreditur, qui item partus difficilimus habetur. Quarta, quando duplicatus exit, idquè aut natibus primo oblatis, aut cum manibus pedibusque simul ad partum inclinat infans; quod si in pectus aliquando procidat, retrò manibus, pedibusquè conjectis omnium periculosissimus habendus erit; has vero figuras omnes Eucharius, Rodion, & Jacobus Rufus diligenter depinxerunt.

Ex naturali & nō naturali composita figura.

Vopisci.

Cæsares vel cæsones auspicati nascuntur.

Quæ autem in simplici partu dicta sunt, eadem in gemino & trino perinde observantur, nisi quod aliquando contingit, alterum infantem in caput, alterum in pedes demissum sese exhibere; quæ quidem ex naturali, & non naturali partus genere composita figura est: ita Vopiscos appellat Plinius, cùm è geminis unus vitalis nasceretur, altero interempto abortu; quemadmodum qui enectâ parente, cæsâ vitales nascuntur Cæsares, & Cæsones nominabantur à cæso matris ventre, auspicatiusque gigni crediti erant, quo pacto Scipionem Africanum, Julium Cæsarem, & Manlium natos esse scribit.

Foetus vivi è viva matre productio.

Sæpe etiam, quod miserum, & lamentabile est, ferramentis, ut uncinis, rostro anatis, & tersa forcipe, prout necessitas urget, fœtus vivi, à vivâ, & integrâ matre educuntur: de quo opere & modo extrahendi fœtum ex utero materno absque vel matris vel fœtus periculo, aut fœcunditatis abolitione, quatuor extant Francisci Roussetti integri commentarii.

Quibus

Quibus signis partus cognoscatur, & de lochiorum expurgatione.

Cap. VIII.

IGitur instante jam partu, acrior sub umbilico, & ad inguina dolor premit, inde se ad lumborum vertebras reflectens, genitalia cum dolore tument, febrilis horror corpus invadit ex naturæ ad excretionem conatu, facies rubet, venter incalescit, cum verò magis instat parturitionis tempus, urinæ adest incontinentia, uterus solvi, & laxari sentitur, tormina vexant, partes superiores graciles fiunt, & extenduntur loca, super pectinem & inguina; immissoquè digito, quid ad magnitudinem ovi in orificio invenitur, convoluto nimirum fœtu eâ ratione, quâ libro primo diximus: ac tunc ruptis membranis, quibus continebatur, aquæ ex utero defluunt (sic enim vocant obstetrices fœtus sudorem, & innominatam aliam sordem, quæ inter amnion, & fœtum continetur, quæquè innatat) is autem humor primo paucus effertur, postmodum plurimus, ac demum sanguis aquosus, si fœmina nascitura est, ruber, & purus si masculus; quo tempore, & non antea in sede constituenda est mulier, quia jam obstetrices os uteri tangentes aperiri sentiunt, & dehiscentis uteri modum augeri, ideoq; in sellâ collocant, aut surgere jubent, & ad expellendum fœtum strenuè se paret, adhortantur, ad quam quidem rem in quibusdam regionibus obstetrices peculiaria sedilia habent, quæ ab humo non altè distant, ita ut mulier neque stare neque prorsus jacere videatur, & excavata ita sunt, ut facile, quæ debent, transmittant, ac reclinantem tergo accipiant, quorum formam idem Eucharius depinxit: Cum itaque jam jam partus instat, os uteri directum apparet, quod perpetuò in partu fit, perinde ac in conceptu, tunc si partus naturalis est, quod cognoscitur ex eo, quia in caput nascitur, totum opus soli Deo, & ipsius parturientis diligentiæ; & viribus committitur, ipsa enim abdominis musculis, puer propriis viribus partum facilem parant; uterus vero otiante jam retentrice, & proritatâ expultrice, tanto interdum impetu operatur, ut simul foràs excidere visus jam sit: Postea vero acetabula dicta dissolvũtur, ab acetabulis secundinæ evelluntur, ac tandẽ fœtus viarum angustiâ secũdas exuit, & in lucem prodit, quẽ prudens obstetrix apte, & mol-

Partus instantis signa.

Aquæ præfluvium.

In sede mulier quandò constituenda.

Sedilia.

Partus naturalis in quo cognoscatur.

Acetabulorũ dissolutio

Secundinæ evulsio.

Illico à partu quid faciendum. & mollissimis linteis excipit, statimq; aliquæ obstetrices umbilicum, qui postremus omnium in lucem prodit, relictâ quatuor digitorum circiter longitudine secant; securius tamen est, & in Hispania usitatum, non illico umbilicum præscindere, & à secundinis divellere, ne sine involucris fœtus exeat; quæ quidem, ne diutius intus maneant, ab umbilico secanda non sunt, sed per quatuor aut quinq; horas expectandum, remediis interea ad id adhibitis, quæ suo loco ponenda sunt; ac si non proficiant, ita sentiente Hipp. lib. de superfil. & 1. de morb. mul. tunc secandus umbilicus erit, duploq; filo constringendus, quam proxime ad ventrem infantis, quod pollicis ab abdomine latitudine fit.

Vmbilici resecatio.

Vmbilici ligaturā qualem esse oporteat.

Non tamen arctior fiat strictura, ne quæ ultra ipsum umbilici pars est, citiùs, quam oportet, excidat; nec etiam laxius ne funesta hæmorragia per vasa umbilicalia sequatur, aut aër frigidus intrò in puerum subeat; sectio vero fiat novaculâ peracutâ, vulneri imponendus pannus linteus duplex, oleo ros. & amigd. dul. madidus ad doloris sedationem; ita paucis pòst diebus una cum vinculo excidet, quod intra nexum est, constricta enim vena, & arteria nutritione & vita destituitur; loto vero puero, & sordibus absterso, quod vino calenti fit, in quo rosarum, & mirthi folia incoxerint, siccus jam umbilicus pulvere ex Bolo Armeniæ, sanguine draconis, & mirrhâ conspergi solet, ut qui nullius amplius sit usus, & gossipio potius involvas, quam abdomini incumbere sinas; nam calore vitali destitutus frigiditate suâ dolorifica tormina infanti excitat, sed hæc in praxi copiosius invenies.

Vulneris curatio.

Fœtus ablutio.

A partu umbilici nullus est usus.

Lochia.

Reliqua umbilici pars, quæ cum secundinis intus remanserat, eisdem connexa postea excernitur: tuncq; tertia illa mēstrui portio, quam circa uterum toto gestationis tempore accumulari diximus, per ipsum dimanat copiosè primum ad heminam ferè cum dimidiâ; deinde paulatim, quousq; quæ marem peperit, triginta diebus expurgatur, estq; longissima hujusmodi purgatio plena perfectaq;, quæ tamen si ad 20. dies duret, nihil porsus habet periculi: si vero filiā genuit, duobus, & quadraginta diebus repurgatur, quæ certè purgatio ut maxime est diuturna, ita perfecta est: attamen periculo vacaverit, si 25. diebus peragatur, Hipp. decreto lib. de morb. mulierum, qui tamen terminus in nostra praxi moderandus: hoc nunc intelligatur oportet, quod juniores diebus paucioribus, seniores pluribus expurgātur.

Quotdiebus puerpera expurgetur.

Lochiorum causa. Purgantur autem à partu mulieres eam ob causam, quod antea

ad 40.

ad 40. uſq; diem, ſi utero puella geſtaretur, aut uſq; ad trigeſimum, ſi maſculus, pauciſſimus ſanguis ad incrementũ fœtus delabitur (namq; hoc dierum numero infantium membra articulantur) deinde copioſior, donec in lucem infans prodeat, reſiduo ſemper ibidem depoſito: ideoq; purgationes has, quæ lochia nuncupantur, à partu manare ad portionem dierum neceſſum eſt, quamvis robuſtis, & exercitio deditis non tamdiu ſæpe fluant. Oportet autem ut lochia ſint inſtar ſanguinis à victima exeuntis, quæ ſi retineantur aut immodicè fluant, vel ſecundinæ non expellantur, in innumeras ac periculoſiſſimas calamitates incurrunt puerperæ, quas Hippo. commemorat lib. de morb. mul. & nos ſuo loco recenſebimus. Unde conſtat lochia nihil aliud eſſe, quam ſuperfluum alimenti, quo fœtus nutriebatur in utero, quod toto geſtationis tempore retentum fuit, ne apertis matricis venis una cum illo laudabilis ſanguis expelleretur, neve acetabula in ipſa reſeratione laxarentur, aut etiam uterus lubricus redderetur, unde etiam aborſus facilis foret. Jam vero quia excrementum piceũ, de quo Ariſt. & nos ſuprà egimus, quodq;, ſi ante editum in lucem infantem egrediatur, mortui fœtus indicium fœminæ eſſe dicunt, ſi intus maneret, perirent infantes, aut ſaltem toto pueritiæ tempore, epilepſiæ, & periculoſioribus variolis obnoxii manerent, ideo ex conſilio Avicennæ, non ante lactandus infans eſt, quam ei butyrum, & mel virgineum, aut ſirupum violaceum cum ſeſamo, aut ſimile quidpiam adhibeatur, quo egeſtionem prius emittat, cum quo etiam palatum perungitur, ut infantis ventriculus ab omni pituita, & recremento mundus evadat, quo etiã in caſu aut ſirupus violaceus ſimplex, aut tantillum theriacæ exhibetur, quamvis cum Galeno in lib. de theriaca putem eandem ſuperare vires tenellorum infantium, niſi ſeptentrionalibus, ut Belgis, & Germanis, qui ut referunt parentum naturam, ita medicamenta fortiora facilius, ſanguinis miſſiones difficulter tolerant. Poſtquam vero egeſſerit, tunc primum lactandus erit infans, dummodo lac primis duobus diebus matris ipſius non ſit, quia nondum ſanguis ejus ita purificatus eſt, ut poſſit in laudabile lac converti, ideo ab eo afficiuntur pueri, & malum dicitur coloſtrum Avicenna cit. & Plinius: Lac ex papillâ ſæpius in os infantis exprimatur, ut ita ſenſim aſſueſcant ventriculi fibræ atrahendo, de quo quidem lacte in reſiduo hujus operis Deo Opt. Max. auſpice, pauca cudere conſilium eſt, ſi prius de periodo, quã tum in

Robuſtis pauciora lochia.

Lochia quid.

Et 1 pro. 45.

7. de hiſt. nat. 10.

Quid puero ante primã lactationẽ exhibendũ.

3.1.d.3.c.2.

Theriaca nõ omnibus infantibus convenit.

Septentrionales cathartica facilius ſang. miſſ. difficilius ferunt.

lib. 11.c.41.

Lac primis duobus diebus matris non fit.

Coloſtrum quid.
Lactandi ratio.
Gignendi periodus in mare et foemina.

mare, tum in fœmina generandi ac pariendi tempus finiatur, breviſſime diſſertavero. Igitur mulier poſt 50. annum non gignit ut plurimũ, majoriq; parti quinto & quadrageſimo profluvium ſiſtitur, amiſſæ fœcunditatis teſtimonium. Mares ad ſeptuageſimũ annum generare poſſunt, ſed nullo certo præfixo termino, nã in utroq; ſexu, alii aliis temporius, aut tardius generandi tempora aut finiunt aut producunt prout corporis, & vitæ, & ſuccorum, & temperamenti, & cœli bonitas, atq; habitudo, quemq; in meliorem aut deteriorem naturam provexerit. Maſſiniſſam poſt 86. annum filium genuiſſe, proditum eſt, Catonem Cenſorinum octogeſimo exacto; inter mulieres Corneliam è Scipionũ gente Voluſſium Satı rninum poſt 62. annum, & Valeſſus in ſuo Filonio ſcribit, puerperam ſe vidiſſe, quæ 67, ætatis ſuæ anno filium peperiſſet: ſed magna ex parte maribus 65. annus finis progenerandi eſt, fœminis quintus, & quadrageſimus, ut autor eſt Ariſtoteles; quando autem incipiant homines generare jam prodidimus.

5. de hiſt. anim. 14. lib. 3. c. 3.

De lacte, quid illud, generationis modus, partes, conditiones, ac qualitates.

Caput IX.

Lactis materia.

SOlers, & ſapientiſſima natura à ſummo Deo erudita infantis, quem in utero fabrefecerat, extra uterum conſtituti non obliviſcitur, imo ſanguinis portionem, quâ intra ipſum nutriebatur, ad mammas per communes venas, quarum ſæpè meminimus, extrudens, candore modificans, ne cruore delibuta ubera oculos alumni averterent, aut mater ſanguinis metu expaveſceret, commodiſſimum parat puerulis alimentum in eâ parte, qua facilimè ſimul & citiſſimè elaborari lactis copia poſſet, & ab alumno facile ſugi, qui viciſſim poſſet à matre foveri, amplecti, oſculari, & amorem ejus promereri. Poſteaquã igitur reliqua quæ priora ſunt naturâ priùs, ut par erat, forſitan fuſiùs, ſed quàm potui lucidiſſimè expoſui, poſtulat ſeries rerum, ut de hoc etiam naturam imitando nonnulla annectam. Empedocles apud Ari: lac pus eſſe dicebat, fortaſſis, quia veteribus ſolitum fuit, concoctionem per corruptionem intelligere. Eſt tamen lac nil profecto aliud quam benignum corporis excrementum, ſanguine è rubro in candidum mutato, ad fœtus nutritionem: cæterum non ſolum poſt editum infan-

Mammæ cur in pectore ſitæ.
4. de gener. anim. 8.
Lac quid.

Lactis tempus.

infantem lac apparet, sed, cum jam partus instat, scaturire incipit, quò scilicet, cùm jam eo uti infantem oporteat, maturiùs, concoctius, ac veluti paulatim paratum lac fiat, ideo incipit aliquibus priùs, plerumq; autem septimo octavoq; mense; quod quidem lib. de nat. pueri Hipp. accidere putavit, quia retentis per conceptum menstruis alimenti abũdantiâ omentum pinguescat, & recente adipe albo, necdum concreto abundans, ceu oleo corium illitum, à turgido utero compressum, & sursum & deorsum destillat, deorsum quidem in Embrii alimentum, quamdiu in utero est, sursum in mammas recipiatur. & id lac vocem⁹; sed hæc sententia quia nullam veritatis similitudinẽ capit, repudianda omnino est, quinetiam quia ipsius Hipp. placitis contrariatur, aliunde ejusdem lib: inserta videtur, nam ipse in aphorismis, & Galen. in comment. aliam veriorem, & magis accommodatam innuunt; nimirum, quia justissima natura in ultimis mensibus sanguinem in fœmina redũdantem, nec tamen aliter quam copiâ superfluũ, deponit apud mammarum glandulas, tùm per communes mammarum, & uteri venas, tùm per eas, quæ à propaginibus venæ cavæ descendunt, ubi glandularum vi (quibus proprie conficiendi lactis facultas tribuitur) in album è rubro vertitur, & lactis naturam nomenq; sortitur: non dissimili modo, ac idem sanguis in spumosam vertitur humiditatem in pulmonis carne, & testium facultate in sperma appellatũ transmutatur, in linguâ salivæ nomen accipit; dum n. glandulæ illum sibi assimilare conantur, non solum dealbant, sed frigidiusculum etiam reddunt, ita tamen, ut facile à tenello fœtu, ad cujus nutritionem comparatum est, concoqui possit. Quod porro septimo octavoq; mense mammæ magis attolli incipiant, papillæq; gliscere, & turgere, causam esse constat, quod ultimis mensibus multum jam crassioris sanguinis congestum est in venis, & arteriis uteri, per quas fœtus alimentũ transit, quod quidem sanguini influenti impedimento est, fœtus n. jam grãdior multo indiget, & multum trahit, multus autem sanguis penetrare non potens recurrit per communes venas ad mammas; unde etiam ulterius elucidatur difficilis loc⁹ Arist. quem 3. lib. c. 14. explicuimus, ubi fœtum ultimis mensibus minùs consumere alimenti confirmare videtur, quod quidem fit non quòd minori indiget alimento, sed quod min⁹ ad ipsum jam penetrare potest, ideoq; recurrit ad mammas, qui certe recursus, & ad lactis, cujus usus jam imminet, præparationem utilis est, & ut fœtus penuriam senti-

Hipp. lib. de lacte inserta falsa sententia.

5. aph. 39. Vera lactis ratio.

Mamma 7. mense cur incipiant attolli.

ſentiens exitum paret, ita enim æquiſſima natura. & ejus omnipotens, & ſapientiſſimus conditor Deus omnia menſuravit, ut neceſſarias cauſas iis, quæ fieri expedit artificioſiſſime aptaverit; ſic quamdiu in utero alendus fœtus erat, ad uterum univerſus ſanguis colligebatur, lactanti mulieri ad mammas.

Cauſæ lactis quatuor

Palam jam ex dictis eſt, ſanguinem materialem eſſe lactis cauſam; (ſanguinem inquam dulciſſimum, & pinguiſſimum Hip teſte lib. de nat. pueri, & 1. de mul. morb.) glandulas mammarum efficientem: fœtus nutritionem, & conſervationem finalem: formalem vero concoctionis modum, quo acquiritur ipſa lactis forma, qui quidem modus á calore influente cordis, & nativo mammillarum dependere autor eſt Dinus ſuper lib. de nat. pueri: ſed enim

Cauſa multitudinis lactis.

multitudinis, vel paucitatis lactis cauſa ſæpe regiones eſſe temperatas cenſet Ariſt. cit. potius tamen in humidis regionib. copioſius lac fieri crediderim, ut de Epiro, Friſiâ, & Hollandiâ Albertus ſcribit, in ſiccis minus abundans, ſed craſſius.

3. de an. 9. Lactis partes.

Jam vero lac etſi ſimilare videatur, partes tamen diſſimiles habet; conſtat enim tribus potiſſimum ſubſtantiis craſsâ, ſeu caſeoſa: pingui, hoc eſt, butyraceâ: & aquea, quam dicimus ſerum. Pars caſeoſa frigida, & ſicca eſt, ſi caſeus recens ſit (vetus enim ad caliditatem tendit) butyroſa temperata exiſtit.

Dub. An ſerũ lactis ſit calidum vel frigidum.

3. de alim. fac. 16. lib. 2. c. 63

De ſero prima inter antiquos medicinæ profeſſores reperitur quæſtio: nam Galenus lactis ſeroſam partem calidam, & acrem eſſe judicare videtur, cui ſententiæ patrocinatur Avicenna c. de lacte, & Meſues c. de aqua lactis, quibus in locis ſapientiſſimi viri ex eo videntur colligere, ſerum calidum eſſe & ſiccum, quia vim habet ſubducendi ex ſententia Dioſc. quin etiam extenuat, abſtergit, & nitroſam poſſidet facultatem, ut ſuper eundem Lacuna notavit, ideoque jecoris obſtructiones aperit; quod idem perſuaderi poteſt, quia quod ſudor, ſive lotium in ſanguine eſt, idem ſerum in lacte, ſed illud refragante nemine calidum eſt, ergo etiam ſerum.

4. de ſimpl. med fac. 17

Autoris ſententia de ſeri temperamento.

Ex altera tamen parte idem Galenus, in alium flectitur ſenſum, ac ſerum eſſe frigidum, & humidum aſſeverantius dicit, cui cooperatur Andr. Lacuna, & communis practicantium uſus, qui ad reprimendos febris æſtus, & bilis furorem, & pruriginoſas puſtulas maximâ cum utilitate ſerum exhibent, cui ego ſententiæ libentius acquieſco: etſi aliquem calorem ſero ineſſe non diffiteor, eum tamen ex herbis calidis, aut coagulo quo fuit extractum contraxiſſe reor potius, quàm à naturâ ſuâ, illum tamen ca-

lorem

lorem non talem tantumve esse, quin à frigidioribus partibus superetur; ratione igitur caliditatis, & acredinis vires in ipso sunt subducẽdi, attenuandi, & abstergendi, suâpte vero naturâ vim habet refrigerandi, & ardores ac bilem compescendi, & pruriginosis pustulis succurrendi, quia frigidum & humidum est, ideo illud lac frigidius censetur, cui plus inest seri, quâ ratione Galenus, Mesues, & Avicenna superioribus locis si explicentur, omnis omnino controversia dirimetur: Nunc ad propositum redeo.

Boni lactis conditiones

Optimum itaq; lac censetur, quod purum sincerumq; est, nec amaritudinis, nec acrimoniæ, nec aciditatis, nec salsedinis particeps, non graveolens, sed modice odorum, gustu suave, & parum dulce, album & æquale, ac mediæ consistentiæ inter liquidum & spissum, ita ut in unguem instillatum non diffluat, quod tale fuerit, boni succi est, corpus alit, alvum emollit, ac facilis concoctionis existit, præsertim vero humanum huic mediocritati accedit: quod autem lac pituitosum est, ex ungue facile defluit, & in sapore ad aciditatem vergit: biliosum, subtilius cum sit, amarorem aliquem præ se fert: melancholicum crassius, & tenax est, colore lividum aut subnigrum; nihilominus Aristoteles, lac lividum, & fuscas nutrices laudat, quod idem à Belgicis fœminis fieri video, cujus rei ratio esse potest, quia lac melius concoquunt propter vegetum ac validum calorem; quod iis in mentem non venit, qui hanc Aristotelis sententiam respuunt, quam nos infra elucidabimus: Plinius in Ponto capras reperiri scribit, quæ lac nigrum generent, quâ in re damus, quæ accepimus.

Pituitosi lactis signa. *Biliosi.* *Melancholici.* *3. de hist. animal. 21*

Lactis albedo qualis. *A. 4. meteorum.* *P. 6. sympos. 8.*

Insuper lactis albedo non transparens est nec imagines reddit, sicuti vinum, & aqua, & alia pellucida corpora, propterea quod in lacte plurimum est terrenæ, & crassæ substantiæ, quæ, dicente Aristotele, & Plutarcho, ipsius colorem obtusum reddit. Cæterùm si infans aliquâ ratione cogatur alio quàm humano lacte uti, caprinum præferendum est, crassius ovinum, crassissimum, & pinguissimum bubulum, tenuissimum cameli, mox equæ, tùm asinæ, sus planè crudum, & aqueum lac habet, ita ut ex iis caseus confici non possit, sicuti nec ex ullo eorum animalium, quæ utrinq; dentata sunt, quæ etiam plures, quam ternas mammas habent, caseo inutilia, utiliora, quæ binas; tot præterea dedit natura mammas cuiq; animalium, quot

Brutorum lac quodnã preferendũ *E lacte animalium utrinq; dentatorũ caseum non fit.*

Volatilia lac non habent. Lactis penuriam amore compensant. 11. de hist. animal. 41. Lac generant calida, & humida. 5. simpl.

quot ad ſuos fœtus alendos neceſſarias eſſe duxit; Porro volatilia propter corporis ſiccitatem lac non habent, & quia pondere gravia volare non poſſent, ideo etiam veſica deſtituuntur, ſed lactis penuriam majori in filios amore natura compenſat; omne autem lac igne ſpiſſari, frigore ſereſcere, Plinius teſtis eſt, quod ex Ariſtotele ſuſcepit infra citato. Gigni lactis abundantiam à calidis, & humidis rebus ſcribit Gal. minuitur autem ab omnibus impenſè calidis, frigidis ac ſiccis, quod ſi nonnunquam ea, quæ ſunt calida, & ſicca, uti fœniculum, & apium, aut nimis frigida, ut lactuca ad lactis generationem exhibentur, illa quidem, quatenus aperiunt, & movent ſanguinem ad mammas, hęc vero in quantum temperaturam calidam, & exſiccatam corrigunt, lac generare per accidens dicuntur, quæ enim propriè & per ſe lac producunt, calida procul dubio, & humida eſſe oportet.

Dub. An ſalita lactis copiã efficiant. Mercurialis ſententia expleditur. 3. de morb. mul. 1. 2. in Dioſc. lib. c. 65. Qua ratione ſalita lac efficiũt. 5. ſimpl. 21. Menſes cientia lac deſtruunt.

Utrùm vero ſalita lactis copiam efficiant inter ſcriptores controverſum eſt, nam Arabes pleriq; Aetius, Moſchio, & Albertus Magnus, laudant capita ſalitorum piſcium: Hippocrates 1. de mulierum morbis, Galenus, & Avicenna à rebus ſalitis omnino abſtinere jubent, ea potiſſimum ratione, quia ſal impendio exſiccat, & conſumit omnia, ergo etiam lac; quâ quidem ductus ratione Mercurialis ſalita nullo pacto ad lactis generationem conducere exiſtimat, niſi quatenus reliqua modice condiendo ad ſaporem, & penetrationem facit, quod ſi aliâ virtute id efficiat, illam plane ſe ignorare fatetur: Eſt tamen in promptu alia non contemnenda ratio, quæ ex Lacuna deſumitur, referente, Romæ caprarios, & opiliones tempore æſtatis, quo paſcua areſcunt, & lac perpaucum generatur, hac arte plurimum lactis provocare; ſalitis rebus, oves, & capras paſcunt, ita ob ingentem ſitim magnam hauriunt aquæ copiam, quæ continua mulſione ad mammas trahitur, & in lac convertitur, aquoſum tamen & ſalitum, cujus ſerum febrientibus pernicioſum eſt, & vitæ inimicum; nec diſſimili ratione ſeptentrionales nutrices halecibus veſcuntur, niſi ut excitatâ ſiti majorem hauriant cereviſiæ copiam: non igitur mirum ſi in Barduana regione de qua Moſchio, & Albertus loquuntur, ubi paſcua ſalſa nitroſaq; ſunt, eâdem de cauſâ magna proveniat lactis abundantia. Galenus quæcunq; admodum calefaciunt, non tamen valenter deſiccant lactis proventum prohibere retulit; cum autem talia ſint, quæ menſibus eliciendis congrua ſunt, planè ſequitur, ea quæ provocant menſtrua

cum coloris mutatione, & adhuc ulteriorem rursus in venis cum reductione ad ruborem, quia color variat pro ratione partis. Porro sæpissime accidit, ut, quæ semel uterum gesserunt, semper aliquid lactis continerent, & exprimere possint, donec iterum conceperint, quæ rursus tertio à conceptionis mense iterum lac ostenderent; quibusdam etiam natu majoribus suctu frequentiori lac prodiit, & copia tanta, ut infantem enutrire potuerint; quin etiam aliœ urticâ perfricant vehementer ubera, ut dolorem excitent, ac ita primo cruentum humorem eliciunt, post modum lac ut tradit Arist: quod sæpius se vidisse testatur Albertus Magnus, plerisq; autem totis mammis atq; etiam alarum finibus fluere scribit Plinius, aliquando tamen sanguis ob impedimentum aliquod eo ascendit, qua ratione, & virginibus, atq; corruptis, etsi nondum matribus, ubera distenduntur, & prodit lac atque etiam maribus, ut autor est Aristoteles citato: Communiter tamen mares lac non producunt, quoniam beneficio nativi caloris, ac laboris adeo concoquunt, & absumũt nutrimentum, ut perexiguum supersit excrementi; adhoc quia non habent mammas adeo spongiosas, ut possint sufficere materiæ proprii nutrimenti, & lactis. Quod vero de apro Aristot: refert, ex quo tantum lactis indies emulgeretur, ut collostra inde efficerentur, vanum omnino, & fabulosum videtur. E converso autem aliæ sunt fœminæ, quæ naturâ suâ lacte carent, & aliæ, quibus lac deficit ante tempus, quæ quidem naturâ solidæ sunt, & densæ carnis, quamobrem sufficiens humor à ventre in mammas non penetrat; aliæ sunt, quæ mammas quidem habent satis capaces, ad quas lactis sufficiens quantitas fluit, sed papillis omnino & fonticulis destituuntur externis, quibus ni lac exsiccetur, ab eodem ibidem remorato perdifficiles cruciatus excitantur: non tamen lacte ubera nutriuntur, alioqui in virginibus etiam ac viris perpetuo lac appareret, sed per diversas venas lac, & nutrimentum illis dispensatur, ut suo loco dictum est; nec etiam statim menses ascendunt, ubi ubera turgescunt, plerisq; enim idipsum ob solam carnis multitudinem evenit, quibus nunquam ubera plurimo lacte turgent, quia capacitas deest.

Color variat pro ratione partis.

Lactantiũ diversa natura.

Lac virgines aliquãdo habent.

Lac mares habent nonnulli.

Lac mares cur communiter non habent.

Papillis carentes mulieres.

Vbera lacte non nutriuntur.

Cæterum quibus menstruæ vacuationes contingunt, rarò fit lac, & vice versa, quia eadem est materia utriusq;, ideo mulieri utero gerenti si lac ex mammis fluxerit copiosum, fætus redditur imbecillus, nempe quia alimentum omne sursum ascendit ad mammas, quod fœ-

Quibus mẽstrua fiunt lac non fit, et è cõverso

Mammarũ extenuatio, abortũ præsagit.

tus in venis reliquerat, quia ipse præ imbecillitate, quantum sibi ad moderatam nutricionem satis esset, attrahere nequiret, & consecutionis mutato ordine, si gravidis mammæ repente extenuentur, abortus sequitur, quia etsi fætus validus fuerit, copiosum tamen ei alimentum deesse significat, ideoq; primum ex venis matricis communibus sanguinem trahere, unde mammæ gracilescant prius, & non multò post, cum nutrimentum omnino deficit, abortus fiat, nam sicuti lac in mammis fœtus debilitatem, ita gracilitas earundem alimenti penuriam arguit:

Dub. An fœminæ quæ lac habent, interim dum habent, mensibus perpetuo careant, & steriles censeantur.

5. Aph. 39. 1. de morb. mul. 10. Mercati lapsus.

quod vero Hippocrates, & post ipsum Mercatus, menses licet fluant, suppressos omnino putant, si lac in mammis apparuerit, plerumq; quidem ita fit, sed non perpetuo; vidimus enim fœminas (quarum una erat Jacobi Zueri jurisconsulti conjux) quæ quantumvis infantes prægrandes lactarent, menstrua tamen toto lactationis tempore ordinata, & copiosa habebant, nec id semel, sed quoties pariebant; Mercatus refert, fœminas, quæ lac habent, interim, dum habuerint, steriles censeri, & ad conceptum ineptas; quod non experientiæ solum, sed clarissimorum virorum placitis, & rationi dissentaneum est: nam pleriq; omnes, qui eligendæ nutricis præcepta tradiderunt, hujus non fuerunt obliti, nec ipse silentio prætermisit, quod non sit prægnans; igitur quæ lac habet, gravidari potest, quod quotidie videmus.

Adversus Mercatum rationes.

Eventis ratio adstipulatur, quia si aliquando contingat, ut mulier simul lactet, & menstrua habeat, quod fieri posse docuimus, alimenti penuria quæ in illo casu potest esse causa quo minus conceptus fieret, nulla omnino esset, atq; adeo fæminam concipere nil obstaret: adhæc mulier gemellos sanguine in utero nutrit, in lucem editos eosdem lactat, nil ergo vetat, ut quæ sanguinea corpulentaq; fuerit unum uberibus, alterum in utero, quamdiu saltem pauco indiget alimento, foveat;

Natura variismodis in suis operibus ludit.

Quæ quidem commemorare libuit, non quidem animo criminandi sapientes viros, quod ego ingenium naturâ horreo, sed tuendæ veritatis studio illectus, quo nihil ab initio habeo antiquius, & ut cuncti, quam variis modis natura soleat in suis operibus ludere, perspiciant, nec tyrones ex lactis præsentiâ mensium aut gravidationis defectum in universum vaticinentur, quod in praxi fœdus error, præposteræq; morborum curationis causa foret, cum iis neq; purgatio neq; sanguis missio sit adhibenda:

Lactans uterũ ad ali-

esto enim quod communiter lactans non possit ad nonum usque mensem alterum fœtum enutrire, potest tamen concipere,

ſtrua, deſtruere lac; cujus rei ratio eſt, quia ſanguis ad ubera non tantum mittitur, ſed trahitur, ac pro inde cum lac deficit, ad illud promovendum ſufficiunt quæcunq; leniter aperiunt, & movent, contra uterus nihil confert ad delationem ſanguinis, qui ſolum ad illum pellitur, quocirca quæ menſes movent majores vires obtinere oportet, aut in majori copia exhiberi, nam quando in eâ copiâ aut qualitate exhibentur, quæ evocare menſes valeant, valent etiam lac non movere ſolum, ſed exſiccare, quoniam non deſiccantia, & modice excalefacientia lac gignunt; quæ vero plus excalefaciunt, nec valenter exſiccant, menſes proliciunt, aliquando tamen pro variâ naturæ inclinatione accidit, ut ea ipſa, quæ menſes evocare apta ſunt, lac provocent, & è converſo, quâ ratione quæ provocant ſudorem, validiora ſunt iis, quæ urinas movent, quia multo difficilius eſt, humores in halitus tranſmutare, quam eoſdem extenuare, & à ſanguine partem ſeroſam ſecernere, quod diureticum medicamentum inſtar coaguli facit; Et quia materia urinæ trahitur à renibus, ſudoris vero materia ſolum impellitur verſus cutem: ſœpe tamen una pro alterâ operatio contingit; Illa autem quæ lotium cient, non ſolum lac, ſed menſes etiam avertere nata ſunt, quia impenſius exſiccant, ſed dicens: ſi menſes exſiccant cur non urinas, cum præſertim minori vi opus eſſe videatur, ad urinam ciendã, quæ trahitur ad renes, quam ad menſes, qui non proliciuntur? Solutio eſt, menſes provocantia calorem, qui ad motum facit æqualem cum diureticis obtinere; diuretica vero excellere ſiccitate, quæ quidem ad ſeri ſeparationem facit, ideo reliquum ſanguinem craſſiorem reddunt, & magis tenacem; ac proinde menſes ſupprimunt, urinam vero ſeroſumque humorem promovent: quia tamen hæc hujus loci non ſunt, ad propoſitum redeamus.

Sanguis ad ubera trahitur, ad uterum mittitur.

Quæ provocant ſudorē validiora ſunt, quam quæ urinas movent.

Lotium provocãtia lac & menſes avertunt.

Obiectio.

Solutio.

Cur lacti albedinem natura tribuat, & an illud per concoctionem fiat, aliaq; ſcitu digna.

CAPUT X.

SEd forſitan ſciſcitaberis, cur lacte, & non ſanguine nutritur infans? cujus rei cauſam ex ſupradictis quodammodo jã colligere potuiſti,

Cur lacte non sanguine nutriatur puer.

tuisti, voluit enim natura illud dealbare, ne puer, aut mater, sive nutrix cruore exhorrescant; & insuper, quia extra uterum debuerat pueri cibus ad ventriculum permeare, ibi concoctus ad jecur uti sanguinis officinam, si ergo sanguis exsugeretur à puero, nec concoqueretur à ventriculo, neque esset quod rursùs fieret in jecore; fuit ergo convenientissimum, ut ex sanguine lac fieret in mammis, & ex lacte in ventriculo concocto, & ad jecur infantis delato alius purissimus, & defæcatissimus sanguis, qui esset pabulum caloris ipsius nativi, & humidii primigenii, quod in illâ ætate perfectissimum reperitur. His sic compendiose appunctis, alia se offert illustranda controversia multorum animos distrahere solita, utrum lac per concoctionem ex sanguine fiat, an per solam coloris mutationem? concoqui ulterius sanguinem Aristoteles sentit lib: de hominis structurâ, ubi lac eodem modo, quo semen genitale ex sanguine generari prodidit, in cujus sententiam Gale: pedibus omnino discedit; at ita lac, sanguinem, & mammæ venas calore superarent, siquidem concoctio à calido fit, & calidiorem rem ipsam reddit; ideo putant aliqui non concoqui sed dealbari à partes; alii concoqui quidem respondent; non tamen impensè sed competenter, hoc est, ad æquabilitatem reddi; nam beneficio tepidi mammarũ caloris igneas, & acriores partes dissipari, crudiores attenuari, & concoqui, neq; vero quæcunq; concoquuntur, calidiora fieri, sed quæ à calido intensissimo, hinc fit, ut dicente Galeno, lac medium quoddam fit inter pituitã, & sanguinem, quia pituitâ calidi⁹ est; sanguine autẽ tantò frigidius, quantò jecoris parenchyma glandulosa mammarum corpora calore superat, longius tamen abest à pituitâ, propiùs ad sanguinem accedit: jam cum simillimum nutrimentum lac sit ei, quod fœtus in utero sumebat; paucissimam mutationem adeptum fuisse credibile est; quod si consideres instrumenti frigiditatem, nil profecto mirum, si quantumvis à calido fiat hæc actio, tamen ratione instrumenti lac sanguine frigidius evadat; adde etiam mammarum laxitatem, cujus ratione plus solent recipere; qam per frigidam temperaturam, etsi à corde, & partibus pectoris concalefiat, concoquere valeant. Non tamen inferas, in illis mulieribus quæ lactare renuunt, & lac ad venas regurgitat, ac rursùs in sanguinem convertitur, idem semel coctum recrudescere; nam juxta priorem dubii solutionem nil plane vetat aliquam concepisse in venis concoctionem, majorem in mammis simul cum co-

Dub: An lac per concoctionẽ fiat ex sanguine, an per solã coloris mutationem.

Ar. et Gal. sententia.

7. de usu part. 22.

Aliorum opiniones.

5. sympl. 21.

Non omnia quæ concoquuntur calidiora fiunt.

Lac mediũ inter pituitam et sanguinem.

Lac sanguine est frigidius.

Occurritur obiectioni.

pere, & ad aliquod saltem tempus utrique præbere alimentum: sed neque etiam lac, fœminam esse corruptam, semper arguit.

quod tempus gestare potest.

De crassamento, grumefactione, & caseatione lactis.

CAPUT XI.

PRimum novissimumque lac inutile est, quod si crassum efficiatur, pleraque mala infantibus, & matribus ipsis infligit: crassescit autem duobus modis, uno secundum omnes sui partes cum substãtia caseosa, butyrosa, & serosa unà concrescunt, & dicitur affectus Græce trombosis, Latine grumefactio, Arabib. congelatio: Altero secundum duas tantum partes, caseosam, & butyraceam, qui affectus caseatio nuncupatur: utrum tamen serosa pars veré possit crassescere, controversum est, nam plerique id negant, eo ducti argumento, quod dum sanguis extra vasa crassescit, serum integrum separatum, ac liquidum manet, non tamen advertunt, serum, etsi omnino non crassescat, eo modo quo reliquæ sanguinis partes, tamen aliquantisper crassius evadere, cujus rei indicium est, quod si serũ urinæ recenter mictæ conferatur, crassius esse apparet, cum tamen una eadẽque substãtia sit, quinetiam ipsa urina sæpissime interposito tempore crassior redditur. Nunc de grumefactione & caseatione indesinenter agere pergã: illam à frigido fieri, compertum exploratumq; est, nam extravasatus sanguis nõ nisi à frigido grumefit, & accidentia frigida ex grumo sanguinis excitata, animi defectus, exsolutio, pulsus parvus idipsum attestantur; quod tamen Mercurialis non recipit, quia, inquit, in pectore, & ventriculo sanguis grumefit, nec tamen à frigido, parvus pulsus febrem sequitur hecticam, exsolutio, & animi deliquium, ardentes febres, quæ quidem calidæ sunt affectiones: sed meminisse oportuerat, in pectore, & ventriculo sanguinem, etsi in calido sit, non tamen à positivo, sed à diminuto calore grumefieri; destituitur enim copiâ spirituum, quibus in venis refertus erat, per febres autem hecticas calorem intensum quidem esse, sed extensivè diminutum, quia sanguine, & spiritu hectici carent, in quo potissimũ nativi caloris robur consistit: in reliquis non tam à calore, quã à venenatis qualitatibus, quæ fere putridos humores comitantur, animi deliquia excitari: abi ad semẽ, & menstruũ putri-

A vitiato lacte nocumenta.

Lactis crassities.

Grumefactio.

Caseatio.

Dub. Serum an possit concrescere.

Dub. An grumefactio lactis à frigiditate fiat.

3. de mul. morb. c.5.

Aquea à frigido, terrea à calido concreſcunt.

putridum, à quibus videas eadem ſymptomata ſuboriri: Neque quicquam urget Ariſtotelis auctoritas, quam affert ex 4. meteororum 5. dicentis, aquea à frigido, terrea à calido concreſcere, quæ ſimul terrea, & aquea ſunt, à calido, & à frigido, ut lac: nam paulo poſt Ariſtoteles addit, à calore rem concreſcere exhauſto humore: & ita quidem lapides in renibus fiunt: neque nos negamus, ſi lac igni adhibeatur, concreſcere, & incraſſari, exhauſtâ parte aquea: ſed grumefactionem in mammis haud ita fieri cenſemus, non enim absque magnis febribus, & ſymptomatibus tantum caloris poſſet fœmina concipere, at ſæpe ſine illis ſanguis grumefit in mammis: potius igitur ab oppreſſo ſpiritu, qui à frigore cogitur, & ſuffocatur: Minus adhuc opis ab Avicenna conſequitur: quem de grumefactione à cauſa calidâ, & de grumefactione, à cauſa frigida 21.3. verba facere arbitratur: quia eo loci non quidem de grumefactione, ſed de caſeatione ſermo eſt, ut legenti perſpicuum erit. Quod ſi c. 5. de congelatione differens, medicamentis utitur frigidis, vel certè anodinis, non video profectò, qua ratione ea congelationi convenire poſſint: niſi quatenus ea, quæ moderate ſunt frigida, ſi cum frigidis intenſis conferantur, vicem obtinent contrarii, & anodini, quo pacto à viris fide dignis accepi, in Moſcovitarum regione, Sarmatia olim dicta, per magnos hyemis rigores aqua plenas tonnas ad diverſorii fores paratas haberi, quibus adventantes hoſpites pene congelatos immergant, atque ita paulatim incaleſcere, ne rigidi, ut erant, hypocauſta ingredientes ab uno ad aliud contrarium ſubitâ factâ mutatione periclitentur: ſed quid multis moror in ea confutanda opinione, quæ nullam omnino capit probabilitatem, nec in Ariſtot. aut Avicen. mentem unquam incidiſſe palam jam feci, cum ex ipſa voce ejus inſtabilitas convincatur, non enim aliud eſſet rem à calido congelari, quam à frigido comburi.

Grumefactio lactis qui fiat.

Avic. locus perperam à Mercuriali citatus.

C. 4.

Frigida medicamenta quo pacto congelationi conveniant

Moſcovitarum mos.

Dub. An caſeatio lactis à calido ſemper fit. ſimpli. 13.

Porro lactis caſeationem tam internam quam externam à calido ſemper fieri nemini dubium eſſe debet: nam ut urinam cientia prius fundunt ſanguinem, deinde partes craſſas, ac ſeroſas ſeparant, Galen. auctore, ita coagulum in lacte prius ſeparat caſeoſam partem a ſeroſa, deinde eandem craſſam reddit, Ariſtot. decreto, dicentis, frigidum non propriè lac ad caſeationem reddere, ſed potius a calore id fieri: quin etiam ipſius coaguli natura idipſum palam facit, quod, ut ſcribit Ariſt. igneam habet facultatem, cui Gal. & Averroes plane ſuffragan.

Coaguli natura ignea eſt.

4. de hiſt. animal. 3.

3. eiuſdem tit. 21.

tur;ad

tur; adde ſedimentum in urinis non niſi à calore ſecerni, & quæcunq; ad ſeri extractionem, & caſei ſeparationem faciunt, cinaram, cnycum, guttur galinæ, vinum, & reliqua calida eſſe omnia; ut mirari ſatis nequeam, quid venerit in mentem eruditiſſio viro, qui loco allegato ſcribit, horum pleraque frigida eſſe, quæ tamen cuncta tertium aut ſaltem ſecundum attingunt caliditatis gradum. De aceto, quo ſolo aliquando lactis ſerum extraximus, etſi ejus nullam fecerit mentionem, difficilior poſſet ſuboriri controverſia: ſed neque hoc quidem frigidis ſuis partibus id efficit, verum ſubtilioribus calidiuſculis, & admodum ſiccis, quibus primum penetrat, deinde caſeoſam partem cogit atque conſtringit, quâ ratione ab eodem quamvis à prædominio frigidum ſit, tamen propter has partes acredinem ſero ineſſe, & quandam ſubducendi abſtergendique vim ſuperius jam prodidimus. Sed ut à Galeno te explicare poſſis, qui 3. de alimentorum fac. c. de oxigalate, lac interdum uſu vaſis aquæ frigidæ ſpiſſari pro comperto affirmat, ruſticos conſule Hiſpanos, qui probè norunt illam ſpiſſationem non ab aquâ, ſed à calore ignis fieri, cum enim volunt lac ſpiſſare, pro ſapidiſſimo illo cibo, quem ipſi Luſitanè *Atabeſe* vocant, prius leviter bulliunt, interim tamen, ne fiat caſeatio, aquam infundunt, qua tantum abeſt ut ſpiſſetur, ut potius alioqui futura caſeatio impediatur. Cæterum putat Mercurialis duas eſſe caſeationis ſpecies; propriam, quæ à ſolo coagulo fiat, & impropriam, quæ ab aliis rebus; illam ſemper à calido: hanc tum à calido, tum à frigido poſſe contingere in mammis: Sed ut illi hâc viâ ſubterfugienti iter occludamus, reducamus ei in memoriam, impropriam hanc caſeationem tunc fieri duntaxat, cum præternaturalis calor in mammis augetur, quod ipſe paulo inferius affirmat, nullam aliam cognoſcens hujus caſeationis cauſam, quare volens nolens ſui fortaſſe parum recordatus rem, ut eſt, profert. Noſtræ huic ſententiæ patrocinatur Dioſcorides, ubi ad diſſolvendum lac in ventriculis puerorum coagulatum, acetum exhibet, at quæcunque à frigido diſſolvuntur, à calido concreſcunt, ut tritiſſimum eſt philoſophorum dictum: quid? quod non invenies lac coagulatum niſi in locis calidis, in ventriculo, & ad ignem: nam in aere potius corrumpitur, & grumeſit: quod ſi opera caloris contempleris, cujus proprium eſt, homogenea conjungere, heterogenea verò diſgregare, eadem profectò in caſeatione fieri planè comperies.

Serum extrahentia calida ſunt.

Acetum calidas habet partes.

Lactis ſpiſſatio qui fiat.

Duplex caſeatio.

Impropria caſeatio non à frigido ſed calore fit præter naturali.

Lib. 2. 46.

Quæ à frigido diſſolvũtur à calido concreſcunt.

Lac non niſi in locis calidis coagulatur.

Ee Non

Caloris opus.

Non igitur est, quod de caseationis causa de inceps quisquam dubitet cùm ex eventis, autoritatibus, & firmis rationibus calorem esse in propatulo sit.

Coagulum quid.

Verum quoniam de coagulo sermo incidit, sciendum est, illud quidem nihil aliud esse, quam albam illam substantiam, quæ reperitur in animalium ventriculis, una tantum parte dentatorum, & quæ nondum usa sunt alio nutrimento, quam lacte; cum primum enim herbis pasci incipiunt, corrumpitur coagulum, ideo in grandioribus non invenitur; quatuor porro habent ventriculos animalia hæc, quibus possint haud bene ob dentium defectum incisum in ore alimentum, alioqui asperũ, & durum exactè concoquere, ideo ruminant, dum ex uno ad aliud transferunt; Est enim ruminatio reductio ad os, & ulterior præmansi alimenti masticatio, quæ omnia ferimus accepta Aristoteli, & Galeno, ventriculis autem hæc nomina indita sunt, venter, reticulum, omasum, & obomasum, germanice Mage/ Panzen/ Roden/ Psalter. In illo verò, quem omasum Græci vocant, germani, Roden/ materia hæc sive fermentatum lac reperitur, quod coagulum dicitur; nam sicuti mulieres crudam massam servant, quæ acorem caliditatemque contrahens causa est, ut melior panis, cui commiscetur, evadat, ita lac in hoc ventriculo asservatum fermenti concipit qualitates igneam, & acrem, quibus lac commixtum caseationem efficit, ijsdemque valet liquida coagulare; congelata dissolvere, ideò contra lac in puerorum ventriculis congelatum, Dioscorides citato exhibet. Si interroges, unde lac in mammis coaguletur, si nullum ibi hujuscemodi coagulum reperitur? Respondet Mercurialis, à quâdam casearoria vi lacti intrinseca id fieri; cum tamen, qualis illa sit, non appareat, nec alia ibi reperiatur, quam concoctiva, quæ à calore nativo fit, ac reliquæ naturales, Potius equidem puto, id calore fieri præter naturam, si eò lac perducat, ut calorem acoremque concipiat, ac similem coaguli naturam, quod forsitan & ipse significare voluit.

Ruminātia quatuor habent ventriculos.

Ruminatio quid.

A. 3. De part. anim. 14.

Ventriculorũ nomina.

G. de admist. a nat. 3

Coagulum liquida agglutinat, congelata dissolvit.

Cur lac in mammis sine coagulo coaguletur.

Matrem

Matrem ipsam infantem lactare convenientissimum esse, sin minùs id fieri possit, qualis sit nutrix eligenda.

CAPUT XII.

EDito in lucem infante, transactisque illis diebus, quibus antea diximus, lac maternum rectificari, ac benignum reddi; ipsa quæ peperit mater, eademque sui partus fidissima nutrix sit, est enim Galeni testimonio lac maternum jam edito infanti saluberrimum, quoniam qui eo aluntur pueri, ij non solum consueto, verum etiam maximè proprio utuntur alimento; nam cùm infantes, dum adhuc in utero sunt, sanguine matris ali supradictum sit, ex sanguine vero lac gigni exiguam in mammis adepto mutationem, constat profectò feliciorem procedere nutritionem, quæ lacte matris conficitur. Præterea quia matres longè vigilantiores sunt in liberis suis educandis, quàm stipendiariæ nutrices, quæ lucrum potius quàm fœtum respiciunt, ac vix ulla reperitur, quæ nutricationis omne tædium perinde, ac mater possit tolerare, sordes, vagitus, morbos, ac servandi nunquam satis diligentem curam, & ut numero dicam, quia nulla est, quæ pariter amet ut mater, nulla procul dubio erit, quæ pariter curet: sic vidimus hoc eodem anno duos infantes à nutricibus somno profundo stertentib. suffocatos, unum Belgæ filiolum, alterum Lusitani. Tertio quia permittendum non est, ut alieni lactis contagio inficiatur puer (si modo benè temperata sit mater, salubrequè corpus nacta) nam & indoles ex lactis naturâ vitiatur, quocirca non temerè vulgo dicitur, hunc aut illum cum lacte nutricis malitiam imbibisse, si quidem una cum lacte vel vitiosi, vel ingenui non solum addiscuntur mores, sed imbibuntur, ita ut ad fingendas tam animi quam corporis dotes, non tam seminis naturam, quam lactis & alimenti valere, existimaverint sapientes, & Galeni liber cui tit. est, quod animi mores corporis temperaturam sequantur, apertissimè personat: puero ægrotante nutricem purgamus, sicq; sanitatem consequitur infans, itaq; ut una & eadem est salus sic idem corpus, & humores ijdem subindeq; propensiones eædem, unde merito hæ ipsæ propensiones hispanicè *Humores* appellantur, ob ma-

Rationes ob quas mater puerum lactare debeat.

1. De valetudine tuenda.

Lac maternum saluberrimum, & consuetum alimentum est infanti.

Mater vigilantior est quã nutrix.

Lacte alieno alieni mores imbibuntur.

Lac ad fingendos animi mores multum valet.

Lib. 3. C. 10
Matres quæ filios non nutriunt integræ matres non ſunt.
Lib. 12. C. primo.

ob maximam quam cum illis habent cognationem, ſic triticum in aliũd ſolum jactum degenerat in avenam, aut ſiliginem, vitis in alium collem translata mutat ingenium, planta revulſa à parente terrâ flacceſcit, ac veluti emoritur, non tamen inficias imus, ſemini etiam magnam vim ineſſe, ut jam ſuperius expoſuimus. Quarto ſatius multo erit, ſi maternam pietatem exercentes mulieres, & ſui officij memores, filios alant, quos pepererunt, quia quæ matres filios non nutriunt, integras non eſſe, ſed ſemimatres, nec materno officio liberos demereri dicebat M. Aurelius Rom. Imp. apud Gellium. Et certè quî fieri poteſt, ut filij matris ratione illam dignentur, quæ eos tot ac tantis periculis expoſuerunt, & quæ materfamilias debuerat pietatem erga domeſticos omnes exercere, talem erga liberos exercet crudelitatem, ut tradat viſcerum ſuorum fructum & imaginem virtutis à natura in eo effigiatam coinquinandam nutrici atq; alendam; meritò qui ita nutriuntur, ſemiſpurios dicendos eſſe quidam æxiſtimarunt, & matres ſemiadulteras; ſi enim mater ſanguine fœtum nutrivit per novem menſes, certè nutrix per biennium lacte, quod idem ſanguinem dealbatum eſſe jam ſuperius tradidimus: hanc eſſe dixerunt differentiam, quod in verè dicto adulterio mater filium alterius patris marito ſupponit, in hoc vero filium alterius matris. Hinc eſt, quòd nobilis Romanus juvenis ex Gracchorum familiâ è bello redux dives, ac cum victoriâ occurrentibus unà matre & nutrice cum gaudio, & alacritate, ſic inter eas ſpolia diviſit, ut matri daret annulum argenteum, nutrici torquem aureum, de quâ re condolente matre, tu, inquit, me ſolos 9. menſes in utero, hæc vero per integros duos annos uberibus ſuis aluit, corpus à te habeo, & illud quidem medio parùm honeſto, hæc vero candidâ ac ſincerâ voluntate mores dedit; tu me natum primum à te procul rejeciſti, hæc à te deſpectum ſuis ulnis recepit, & ad hunc uſque ſtatum perduxit; Quod aqua gignit, in aquis educatur, terra ſuo ſucco alit, quidquid in eâ naſcitur; neq; eſt tam ferum ullum animantis genus, quod non alat ſuos fœtus, tygrides ſanguinis ſitientes proprium ſanguinem & lac ſuis catulis non denegant, ululæ, leones, viperæ, educant partus ſuos, & homines ſuos fœtus abjiciunt, exponuntq; : ô delirationem incredibilem, & execrabilem, quod enim poteſt eſſe crudelius expoſitionis genus, quam pepeniſſe, & ſtatim abjeciſſe, aluiſſe in utero ſanguine ſuo, neſcio quid, quod nondum viderat,

jam ve-

jam vero perfectum, jam in lucem editum, jam filium factum, tenerum infantem, adhuc rubentem, & matris opem implorantem, eâ voce, quæ movere dicitur & feras, rejecisse, ac proprij, & consueti lactis alimoniâ privare, & mulieri conductitiæ, rusticæ, nec moribus integris, sæpè etiam meretriculæ, & lue venereâ infectæ tradere; sed tanta hæc crudelitas summâ Dei providentiâ sæpe punitur, Etenim coagulatus eisdem lac in mammillis gravissimos, ac diros excitat cruciatus, ita ut sæpe cogantur canibus sugendis præbere easdem papillas, quas filiolis denegarunt, neq; ibi punitiones consistunt, imo plerumq; inflammātur suppuranturq; mammillæ, & novaculis præcisæ, & ignitis cauteriis aut cancro corruptæ per frusta decidunt. Obtrudunt aliqui, parcendum esse teneræ ætati imbecillæq; valetudini: non advertentes, naturam, quæ dedit ad concipiendum vires, haud dubiè dedisse & ad lactandum; neque aliud in pectore duos illos veluti fonticulos turgidos, & lacteo liquore suâ sponte manantes admonere, nec putent matris officium esse concipere, & parere, in quorum uno oblectamentum secutæ in altero naturæ necessitatem, nil hactenus de puero sunt bene meritæ, sed quod sequitur post partum, esse verum matris munus: hoc tamen permittimus, ut si fœmina fuerit tenella, juvencula, aut imbecilla, & pauci lactis, quod respectu infantis in lucem editi non tantum suppeditet alimentum, quantum sanguis in utero materno, coadjutricem sibi associet, nec propterea filiolum penitus exponat; quibus de causis si nutrix infanti sit abhibenda, vel quia mariti delicatioribus uxoribus suis parcendum esse volunt, propter mollitiem, vel morbum, vel lactis vitium, deligenda probata aliqua mulier erit, quæ corpore benè temperata sit, ingenuis moribus prædita, quæ vigesimum circiter annum ætatis agat, ut Galeno placet, & Paulo, & Aëtio aut saltem trigesimum non excedat, quia jam tunc permultis menses ordinem non servant, lato etiam sit pectore, corpore firmo, colore suavi, & vivido, mediocribus mammis: hilaris præterea sit, casta, sobria, alumno assidue arridens, & cantillans, diligens circa pueri mundiciem, articulatè etiam loquatur, quia hanc præcipuè habet puer loquendi magistram; ejus caput inspiciatur, ne tinea, aut achoribus affecta sit, nec rubiginosis aut cariosis dentibus, nec oris fœtore, arthritico, elephanticoq; morbo, neve venerea lue, qua plerumq; inficiuntur, nullo deniq; sit affecta morbo nec etiam facilè irascatur, nam

Obiectioni occurritur.

Nutrix qualis.

Gal. primo de sanit. tuenda.

Paul. lib. 1. c. 2.

A. lib. 4. c. 4.

Animi passiones.

Coitus lactanti nocet. *Lac fœminæ nõ corrũpitur, si ex eodem viro conceperit.* *Victus ratio.* *Lactandi ratio.* *Decem in nutrice conditiones.* *Optimi lactis conditiones ad 4. reducuntur.*

hoc fervidam, & biliosam naturam arguit, non sit primipara, quia lac nondum satis purgatum habet, ideo saltem bis peperisse oportet, quippe quæ mammæ olim plenæ fuerunt, & impleri consueverunt, venas arteriasque habent crassiores, & capaciores; enixa autem sit duorum tantum mensium, & non ultra decimum à partu, constituta, quæ insuper legitimo tempore masculum pepererit, quia hæ ut plurimum melius coloratæ sunt, sanguinemquem habent laudabiliorem, lusca non sit, quia non nisi transversim intuetur puerum, qui propterea eandem inspiciendi consuetudinem plerumque contrahit; abstineat à concubitu, etenim coitus sanguinem, & lac ipsum conturbat, lactis etiam copiam minuit, quia menses ciet, quæ vero menses habent, lac non habent, ut supra enarravimus; præterea virosam quandam qualitatem coitus lacti conciliat; adde quod inde non raro gravidæ fiunt, quod & alumno, & conceptui nocivum est, neuter enim satis alimenti habere potest, subinde purus sanguis circa uterum subsistit, impurus ad mammas conscendit, ac demum quantum accedit fætui, tantum decedit alumno: quo in loco illud mirari subit, quod plurimi retulerunt, non corrumpi lac fœminæ, si ex eodem viro rursus conceperit: talis itaque nutrix probatis cibariis vescatur, à salsis, acutis, & adstringentibus abstineat; & primis diebus singulis vicibus ante lactationem puerulo tantillum mellis lingendum exhibeat, deinde mammillæ pressione lactis pauxillum mulgeat, ac ita pueri suctionem juvet, ne vehementi suctu gulæ instrumenta aut palati lædantur, neve malarum articulationes laxentur, nec insuper singulis lactationibus uberem lactis copiam exhibeat, sed parcam. Ex quibus jam colliges decem in nutrice consideranda esse, ætatem nimirum, habitum corporis, mammarum & papillarum formam, tempus à partu, ultimi infantis sexum, ut sana sit, & non gravida, demum lactis conditiones quas nos c. 9. hujus libri jam tradidimus, & ad quatuor reduci possunt, dulcedinem, candorem, odorem, & consistentiam.

Par-

Parvæne an magnæ mammæ ad conficiendum lac commodiores ſint, & an lividæ nutrices eligendæ.

CAPUT XIII.

DE magnitudine mammarum apud majores noſtros verſata fuit controverſia, jam inde à Pauli & Avicennæ temporibus, qui eas laudant, quia plus ibi ſanguinis generetur: Aëtius reprobat, eò quod grandiores mammæ ſuſcipiendis cancris ſint expoſitæ, qua ratione Moſchio & Athamantius ſcribunt eas, quæ habent grandes mammas, vinoſas, libidinoſasque eſſe, quia utrumque proficiſcitur à calore uteri, & pectoris: Mercurialis conciliare nititur hos autores, atque ita Aëtij locum intelligit de magnis mammis ſecundum carnem, quas quidem vituperat, commendat vero eas, quæ ſecundum capacitatem magnæ ſunt, de quibus Paulum, & Avicennam intelligi vult, atque hac interpretatione quaſi ex tripode dictâ totam dirimi controverſiam arbitratur; Sed quoniam quæ magnæ ſunt ſecundum capacitatem, plus lactis conficiunt, quam conveniat, unde retentum lac putreſcit, & moleſtiam infert, quæ autem ſecundum carnem magnæ exiſtunt, ſat lactis generare nequeunt, potius mediocres commendandas eſſe puto; Paulum vero, & Avicennam magnas commendaſſe non quidem ſecundum carnem, neq; ſecundum capacitatem, ſed ſecundum venas per eaſdem diffuſas, quæ multum faciunt ad lactis bonitatem, nam & cavitas moderata, & debita portio carnis eſt, quare tùm ad decentiam corporis tùm ad lactis elaborationem præferuntur reliquis quæ ad utrumq; extremum recedunt, quarum aliæ ſufficientem lactis copiam non progignunt, aliæ haud probè complectuntur, ac inſuper rugoſæ ſunt, laxæ, ac pendentes, quod deformitatem inducit; præterea quia in mediocribus temperatus eſt calor, & magis coactus, cujus rei non ſolũ contractꝰ fidem facit, ſed quod permulti venarũ rivuli liventes per eaſdem circumſpiciuntur, qui tamen latent in laxis, quia ſubſidet. Igitur mediocriter carnoſa nutricis ubera papillas habeant nõ cõniventes, nec curvitate averſas, non valde graciles, aut breves nimiſvè tẽſas; illas n. non facile apprehendit puellꝰ, harũ cõtactu offẽditur, quæ

Mercurialis ſententia.

Autoris poſitio.

Mediocres mammæ præferendæ.

In mediocribus temperatus eſt calor.

Papillæ quales.

quæ insuper si crassiores sint, totum ejus os implentes suctum impediunt; neque porro ad pallidum, aut lividum vergant, hoc enim si citra manifestam causam fiat, corpus, & uterum laborare indicium esse scripsit Hippocrates: Sit insuper nutrix densâ solidâque carne prædita, vigiliarum, & laborum, quæ circa alumnum contingunt tolerantissima, non nimis albas subpallida, aut lentiginosa, sed pulchra & candida, rubore perfuso; qualem Avicenna citato eligit. Sed jam video sophistarum potiùs quàm Aristotelicorum turbam hic obstrepere, fuscas potius eligendas esse, quâ ratione ducti, seu potius seducti Hispani hybridas eligunt, quas *Mulatas* vocant, ex parente Hispano, & matre Æthiopissa ortas, calore Numidico, sæpè etiam ipsas Æthiopissas atro colore: quænam autem est eorum tam firma constansque ratio? quia, inquiunt Pareus, & Bonacciolus, quemadmodum terra fusca fertilior est albâ, sic fusca mulier lacte est pinguiori, alimentum facilius concoquit, & excrementa digerit perfectius; addunt, quia, quæ nigra sunt, calidiora, & validiora existunt, ac eorum carnes jucundiores, quia magis mixtæ, & elaboratæ Aëtio autore, ideo Avicenna carmen nigri animalis incolumiorem, & suaviorem esse prodidisse, nigredinem vero signum esse caliditatis, & roboris, ut cum Hippocrate dicebat Galenus, idcirco in praxi lac capræ nigræ commendari receptum esse, ideoque Aristotelem lac lividum prætulisse; quæ tamen omnia facilè corruunt, si peritissimis viris in mentē reducamus, non sicuti in brutis nigra, etiam in hominibus, sed alba rubro suffusa magis laudari, cujus rei ratio est, quia cum homo sit ultimum mixtorum, & ejus forma perfectior, ac magis elevata in suo esse, majorem requirebat mixtionem, & elementorum refractionem; ideoque illi conveniens esse non potuit caloris magna exuperantia, sed abundantia solum naturalis, quæ in temperatâ naturâ potissimum reperitur, cujus sobolis color roseus est: in brutis vero quia non eam habent elementorum refractionem, & quorum moles crassior est, conveniens fuit exuperans caliditas, à quâ nigredo provenit, ut molem illam possit conficere; Aristotelis vero sententia de lacte brutorum intelligatur, aut certe non de livido positivè, sed de candidissimo lacte, intelligenda est, quod ut plurimum lividitatem quandam præ se fert, qua ratione Angli, & Belgæ amylo, quo dealbare, & indurare solent collaria. tantillum lividi coloris commiscent, quo magis candor elevetur;

An livida nutrices sint eligendæ.

Hybridæ quæ dicantur.

Quæ nigra sunt calidiora.
6. Epid.

Lac capræ nigræ laudatur.

In hominibus alba potius quam nigra commendãtur.

In brutis cur nigra laudentur.

testa.

testatur vastissima maris planicies, & convexa aeris superficies, quæ in magna seren tate, quo tempore albissima sunt, cærulea apparent: quin etiam ut eundem per se ipsum Aristotelem explicemus, ipse ea quæ sunt alba, calidiora, & suaviora esse prodidit, quod si ad [illegible] nominem, non ad bruta animalia aptaveris, veritatem obtinebit. Videant igitur quam fœde [illegible] eæ, quæ filiolos suos tradunt Æthyopissis & hybridis illis, quæ præter hoc, quòd calore sunt intensissimo, moribus ut plurimum corruptissimis inquinantur, hoc solùm nomine laudatæ, quod suavissimè modulentur.

Hybridae suaviter modulãtur.

Cæterum Pauli decreto lacte pueruli ad biennium usque nutriri debent, quod si id abunde non supererit ad nutritionem, & incrementum, pulticula exhibeatur, ex tenuissimâ panis rasurâ, cum butyro, & sacchαro, aut etiam cum oleo & [illegible]ncile, cum pulvere sesami aut anisi; tamdiu verò lactentur, quamdiu dentibus nondum instructi sunt, quorum præsentia solidius quoddam lacte, & pulticulâ alimentum natura videtur exposcere, ante hoc tempus nutriendi haud sunt solidiori alimento, offis, aut intritis, quia inde ob exiguam adhuc concoquendi facultatem, & imperfectam masticationem multi à cruditate morbi contrahuntur, extinguitur enim calor à multis cibis. Cum his tamen septentrionales fœminæ tamdiu lactare non solent, & pulticulam citius infantibus exhibent.

Quandiu lactandi pueri.

Pulticula qua ratione conficienda.

Cæterum ubi jam ablactati infantes fuerint, sensim ad pleniora cibaria traduci debent, tuncque liberiori modo vivere sinendi sunt, & suo ingenio, hilaritate, relaxato animi fræno, exercitia ludicra & lusus illis permittendus, nam animorum securitas, relaxatioquè haud parùm ad vegetam corporis educationem momenti affert. Verum simulatquè sextum, septimumve annum attigerint, mitioribus magistris tradantur, duodecimo altioribus disciplinis imbuendi jam sunt; ad vigesimum usq; mathematicis, & philosophiæ studiis exornandi, deinde graviora exercitia imperanda, ut otio carentes à Veneris stimulis coerceantur, quibus ea ætas tentari plurimum solet, ideo in eâ potissimum corycæis, & inspectoribus indigent, nec sine pædagogis, si fieri possit, à parentibus ablegentur. Vini etiam usus per totam pueritiam, & adolescentiam interdicendus, nam ut Plato, & Galenus præcipiunt, præterquam quod sit ignem addere igni, caput etiam halitibus replet; quare nil mirum, si hoc ævi, ut sunt corruptissimi instituentium mores, puerorum ingenia

Educandi ratio

Magistri.

Disciplina

A vini usu abstinendū quandiu.

Puerorum ingenia cur refractaria fiant.

aſpera, indomita, refractaria, ſuperbaq; plerumque cernamus, dum vino oppreſſi, ac in mollitiem, & luxuriam ſoluti pueri, & adoleſcentes inſaniunt, & hebetiores fiunt, pudorem, obſervantiam, & officium poſthabentes. Sed ego dum ea perſequor, quæ cognoſcere potius, quam permutare licet, ac communem ſeculi calamitatem deploro, fortè orationis impetu meos limites videbor excedere; quare hic jam emenſus totam de hominis procreatione hiſtoriam, pueri animum magiſtrorum curæ perpoliendum relinquo; & quia de corporis ægritudinibus, quæ viris cum fœminis communes ſunt, alibi traditur, modo ad fœminas reflectentes noſtri inſtituti memores, quæcunque per eas quatuor ſtationes obveniant iis, quæ naturaliter fieri tradidimus, quot ſint earum languores, & quâ ratione reficiendi (quæ medicis planè utilis tractatio erit, reliquis non injocunda) DEO auſpice cudere exactiuſq; perpendere ſecundâ hujus operis parte, ne quippiam deſideretur, totis viribus adlaborabimus.
Nunc adepti hujus laboris finem, orationi quoque noſtræ hic finem imponamus.

FINIS LIBRI QVARTI, ET primæ partis hujus operis.

INDEX.

INDEX LOCVPLETISSIMVS RERVM MEMORABILIUM, QUÆ IN HAC PRIMA DE UNIVERSA MULIERUM MEDICINA PARTE continentur.

Anodina

Cadavera

Con-

Dormientes

Fœtus

G.

Menstruum

Menstruus

de Mola

Partus

Parmenidis

Satyri

Semen

Thoracis

Venere

Indicis rerum, & verborum hac prima parte memorabilium

FINIS.

RODERICI A CASTRO LUSITANI,
PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS
PER EUROPAM NOTISSIMI,

De universa muliebrium morborum

MEDICINA

Pars secunda, sive Praxis.

QUATUOR CONTENTA LIBRIS, IN QUIBUS MULIerum morbi universi, tam, qui cunctis fœminis sunt communes, quam, qui virginibus, viduis, gravidis, puerperis, & lactantibus peculiares, singulari ordine traduntur, subindeq; variæ sterilitatis species, earumq; naturæ, causæ, signa, & curationes, distincta & accurata methodo edocentur.

ADDITIS INSUPER SINGULIS FERE CAPITIBUS, EJUSdem autoris scholiis, quibus, quæcunq; circa fœmineos morbos curandos dubia, aut controversa hactenus apud medicos fuerant, brevissime deciduntur, ab eisque non parva lux cunctis aliis morbis profligandis accessit, utpote quibus pleraque Hippocratis & Galeni difficilima loca universaq; ferè ars medica illustratur.

CUM TRIPLICI INDICE.

HAMBURGI, ex Bibliopolio FROBENIANO.
ANNO CIↃ IↃ CXVII.

IN SECUNDAM OPERIS PARTEM SIVE PRAXIN AD LECTOREM

PRÆFATIO.

DE Anatome, & natura mulieris; deq; semine, menstruo, congressu, conceptu, partu, & lacte abunde, uti arbitror, à nobis quatuor praecedentibus libris dictum est; Nunc, lector amice, rationem curandi sive praxin familiarissimam ordine facili & pellucido hac secunda de muliebriũ medicina parte comprehendimus: In qua omnes affectus, qui foeminis contingere solent, eorumque causas morborum, signa, prognostica, species & curationem exponemus. His veluti appendicis loco ad calcem omnium fere capitum Scholia adjecimus, quibus succincte dubitationes, quae circa hosce affectus possent occurrere, brevissime decidimus. Sic quaecunque hactenus à varijs scripta disperse fuerant, collegimus: quae vero deesse videbantur supplevimus. Neque id feci quod cupiam clarissimorum virorum laudes, & scripta obscurare: Sed ut praesenti labore consulerem ijs, quibus hactenus operosum, & perdifficile fuerat, apud diversos autores non sine magna ambiguitate ea pervestigare: in quibus si quaedam inveneris familiarissima, & quasi pramanse tradita, scias nos hujusmodi laborem impendisse non doctis tantum & exercitatis, sed reliquis etiam medicis, ac praecipue tyronibus, quibus permulta in hac re ignota, & prorsus fortasse inaudita essent, quae tibi forsan, caeterisque tui similibus jamdudum fuerant luce meridiana clariora: proinde quidquid à nobis hac in parte desudatum est, boni consule & nostrum saltem conatum amplectere, ac tutare ab eorum levissimis ingenijs qui, plane otiosi ac desides contactu omnia foedant, polluunt ore dapes, & vestigia foeda relinquunt: Vale.

INDEX DUBIORUM QUÆ SECUNDA PARTE CONTINENTUR.

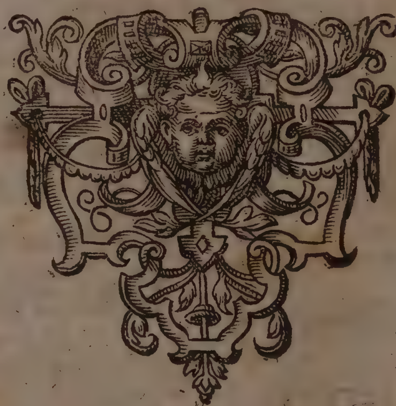
LIBRO PRIMO.

PAG.

LIB. SECUNDO.

LIB. TERTIO.

LIB. QUARTO.

SERIES MORBORVM MVLIEBRIVM QUÆ ETIAM CONTINET INDICEM capitum ſecundæ partis.

- Morbi mulierum
  - Cunctis fœminis communes
    - Circa menſtruum
      - In retentione
        - Atretæ, ſive clauſæ fœminæ lib. 1. c. 1.
        - Fœminæ quibus menſes nunquam fluxére l. 1. c. 2
        - Menſes locis non naturalibus erumpent, l. 1. c 3.
        - Menſes ſuppreſsi l. 1. c. 4.
        - Imminuti menſes l. 1. c. 6.
        - Difficiles, & cum graviſſimis ſymptomatibus l. 1. c. 7
      - Jn immoderata fluxione
        - Jmmodici mẽſes, l. 1. c. 5
          - Menſes remorati l. 1. c. 9
          - Menſes aduſti l. 1. c. 11.
          - Menſes ſtillantes quoad copiam
        - Antevertentes l 1 c 8
        - Corrupti & ſuppurat. l 1 c 10
        - Menſes ſanioſi, fulvi; lutei l 1 c 12
        - Stillantes quoad tempus
        - Menſes cum morbis complicati l. 1. c 13.
        - Fluor muliebris l 1. c 14
        - Gonorrhæa mulierum l. 1 c 15
    - Circa mammas.
      - Jnflammatio l. 1. c. 16.
      - Flatuoſus tumor l. 1. c. 17
      - Oedematoſus tumor l. 1. c. 18
      - Mammarum glandulæ l. 1. c. 19
      - Scyrrhus exquiſitus l. 1. c. 20
      - Scyrrhus non exquiſit. l. 1. c. 21
      - Cancer l. 1. c. 22
      - Flacciditas mammarum l. 1. c. 23
  - Viduis ac virginibus peculiares
    - Uterini ſive hyſterici affectus
      - Strangulatio uteri l. 2. c. 1.
      - Epilepſia ex utero l. 2. c. 2
      - Melanchol. virginum & viduarum l. 2. c. 3.
      - Pulſatio in arteriis dorſi l. 2. c. 4.
      - Morb. virgineus, feb. alba l. 2. c. 5.
      - Ventriculi accid. ex utero l. 2. c. 6.
      - Capitis, ac totius corporis dolores ex utero l. 2. c. 7.
      - Uteri cruciatus l. 2. c. 8
      - Uteri pruritus l. 2 c. 9
      - Furor uterinus l. 2 c 10
    - debilitas
      - Jn propria ſubſtantia l 2 c 11
      - Jn intemperie frigida l 2 c 12
      - Jn intemperie humidâ l 2 c 13
      - Jn intemperie ſicca l 2 c 14
      - In intemperie calida l 2 c 15
    - Jn ſitu uteri
      - Uteri procidentia l 2 c 16
      - Aſcenſus uteri, & recurſus ad varias partes l. 2. c. 17
    - Jn magnitudine
      - Nymphæa ſive ſymptoma turpitudinis (l 2 c 18
      - Uteri hydrops l 2 c 19
      - Uteri inflatio l 2 c 20
      - Inflammatio uteri l. 2 c 21.
      - Uteri eryſipelas l. 2. c. 22.
      - Scyrrhus uteri l. 2. c. 23
      - Uteri cancer l. 2. c. 24.
      - Uteri condyloma l. 2. c. 25
      - Uteri hæmorrhoides l. 2. c. 26
      - Verrucæ, thymi, acrocordones, ficus (l. 2. c. 27
      - Scabræ uteri puſtulæ l. 2. c. 28.
      - Uteri ulcera l. 2. c. 29
      - Uteri fiſtulæ l. 2. c. 30
      - Uteri rhagadiæ, ſive fiſſuræ l. 2. c. 31.
      - Uteri gangræna l. 2. c. 32.
      - Uteri vermes l. 2. c. 33
      - Uteri calculus l. 2. c. 34
  - Circa generationem
    - Circa conceptum
      - Quia impeditur.
        - Sterilitas naturalis l. 3. c. 1
        - Ster. per collationem l. 3. c. 2.
        - Sterilitas morboſa l. 3. c. 3
        - Sterilitas ad tempus l. 3. c. 4
        - Sterilitas ex viro l. 3. c. 5
      - Quia depravatè fit
        - Monſtroſus conceptus l. 3. c. 6
        - Mola l. 3. c. 7
        - Falſa gravidatio l. 3. c. 8
    - Circa gravidationem
      - Picaceus appetitus l. 3. c. 9
      - Cibi faſtidium prægnantis l. 3 c. 10
      - Vomitus & nauſea l. 3. c. 11
      - Ventris dolor l. 3. c. 12
      - Cordis palpitatio & ſyncope l. 3. c. 13.
      - Tuſſis prægnantium l. 3. c. 14
      - Alvus & urina ſuppreſſ. l. 3. c. 15
      - Alvi fluxus prægnantium l. 3. c. 16
      - Jnflata prægnantium crura l. 3 c. 17
      - Sanguinis fluor ex utero prægnantis l. 3. c. 18
      - Aqua ex utero prægnantis profluens l. 3 c. 19
      - Dentium dolores l. 3. cap. 20
      - Morbi acuti prægnantium l. 3. c. 21
      - Prægnantium moderamen & cuſtodia l. 3. c. 22
    - Circa partum & in puerperio
      - Proprii
        - Partus natural. & puerp. tutela l. 4. c. 1
        - Fœtus mortuus l. 4. c 2
        - Partus cæſareus l. 4. c. 3
        - Aborſus l 4 c 4
        - Partus vitioſus l. 4. c 5
        - Partus difficilis & laborioſus l 4 c 6
        - Secunda relicta l 4 c 7
        - Mola poſt partum l 4 c 8
        - Tormina poſt partum l 4 c 9
        - Jmmoderatus ſanguinis fluor poſt partum l 4 c 10
        - Imminutus l 4 c 11.
      - Communes
        - Omnes morbi acuti in generè l. 4. c 12.
        - Febris puerperæ l. 4. c 13
        - Alvi fluor puerperæ l. 4. c 14
        - Puerperæ vomitus l. 4. c. 15
        - Pleuritis, jecoris inflammatio &c. l. 4. c. 16
        - Melancholia, delirium, epilepſia l. 4. c. 17
        - Pedum, ventris ac corporis inflatio l. 4. c. 18
        - Inflammatio uteri poſt partum l. 4. c. 19
        - Uteri ulcera poſt partum l. 4. c. 20
        - Rugæ poſt partum in ventre relictæ l. 4. c. 21
        - Virginalis adſtrictio à partu comparanda l. 4. c. 22
    - Circa alitionem fœtus
      - Nutricis electio, ac moderamẽ l. 4 c 23
      - Lactis defectus l 4 c 24
      - Lactis redundantia l 4 c 25
      - Lactis concretio, pilaris morb. febris (lact. l. 4. c. 26
      - Lactis vitium l 4 c 27
      - Ratio tractandi recenter natos infantes l 4. c 28
      - Quandiu lactandus infans & parandæ pulticulæ ratio l. 4. c. 29
      - Morbi recenter natis contingentes, eorumque medela l. 4. c. 30

RODERICI à CASTRO LUSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS

De

Universa Mulierum Medicina.

PARS SECUNDA SIVE PRAXIS.

Liber primus de morbis cunctis fœminis communibus.

SECTIO PRIMA

De affectibus circa menstrua contingentibus.

De uteri clausura.

CAP. I.

CUM MULIERIS PARS GENITALIS CLAUDITUR, & quoquo modo pervia, aut debite perforata non est, affectus oritur, qui latinis dicitur uteri clausura, Arabibus Ratica, sive Alratica, græcis Phymosis, qua etiã appellatione insignitur ille virorum morbus huic proportione respondens, in quo glandem nudare nequeunt, quia ei præputium per partem frœnum dictam coalescit, adhæretq;. Martinus AKAKIA vocavit agglutinationẽ, seu mutuũ uteri contactum, & complicationem. Mulieres autem quæ hoc malo vexantur, dicuntur atretæ, sive velatæ, id est, non perforatæ vitium hoc non solũ usus commoditatẽ interdicit, sed gravissimis morbis occasionem præstat, quoniam menstruis non habentibus liberum exitum, virgines jam visæ, quarum ventres adeo intumuerunt, ut non absque famæ dispendio prægnantes

Naturæ morbi.

Nomenclatura.

Lib. 1. C. 11.

Differentia. gnantes crederentur, quæ poſtea curatæ à morte ſimul, & dedecore liberę evaſerunt.

Accidit hoc malum tripliciter, quibuſdam enim obſepta eſt pars anterior: ut ſexquianni puellæ, quam hoc menſe curavimus: alijs media: nonnullis os uteri profundius; quod autem foramen, *Cauſa.* intercipit, intercluditq; , vel caro, vel membrana eſt. Cauſa duplex, altera naturalis; cum à nativitate membrana, ſive carnoſa ſubſtantia coaluit; altera accidentalis, utpote ulcera prædictarum partium, quibus ſupercrevit caro, quæ obturat, tumoreſvè alij indurati, qui meatum occludunt; vel etiam quando ſine callo ſupercreſcentevè carne ulcerum labia coaluerunt: adde etiam medicamentorũ conſtringentium nimium uſum; qua ratione Nicolus refert à ſe vi- *Hiſtoria.* ſam mulierem, quæ poſt partum cum obſtetrices nimis adſtringentia adhibuiſſent, ita clauſa fuit reddita, ut non potuerit coitum exercere.

Signa. Cognoſcimus cauſam fuiſſe ſolutam unitatem, cujus extrema coaluerint, aut callum contraxerint, ex præcedente vulnere, ictu vel caſu: tumorem præter naturam, vel ſupercreſcentem carnem, ex ſenſu partis; ſentitur enim in ea, tanquam quid extraneum, & à naturâ alienum: ſi vero nativum fuerit vitium, ex privatione prædictorum ſignorum percipitur; quæ tandem ex tribus particulis ſuperiùs numeratis ſit affecta; & an membrana an caro ſupercreverit, oculorum inſpectione ex membranæ candore, & carnis rubore dijudicatur, ſubinde, & tactu indicis digiti extremitate; potiſſimum vero in virginibus, & fœminis viro orbatis perdiſcitur adhibito ſpeculo matricis dioptra dicto, quo medici utuntur, ad conſpicienda uteri penetralia: in alijs quæ viro utuntur ex defectu illius actionis, quæ parti affectæ debetur, nam ſi pudendi labia connivent, nec coire poteſt fœmina, nec menſtrua purgare, neq; concipere, quia vel aditu carent accommodato, vel perpuſillum perq; anguſtum habent foramen, vix ad urinæ uſum pervium: ſi vero uti viro poteſt, & menſes non purgantur, & ſemen ejaculatum illico decidit, neq; concipit, clauſa eſt pudendi pars media: ſi deniq; coeat, ac menſtrua tempeſtivè fluant, nec tamen concipiat, in ipſo uteri oſtiolo vitium exiſtere indicium eſt. Malum hoc ſi eſt in anteriori, mediave parte, aut à *Prognoſtica.* cauſis adventitijs ortum, facilius curatur, ſi vero à naturâ ſit, aut in parte interiori, difficilius.

Cura-

Curatio ut plurimum chirurgia perficitur; si igitur ex præcedenti ulcere proveniat, cujus ratione partes coaluerunt, novare ulcus oportebit, ut separatæ partes seorsim coalescant, insperso utrinq; diapasmate seu pulvisculo, qui vim habeat cicatrizandi; deinde immisso instrumento, argenteo, vel stanneo ad formam virilis membri, aut etiam efformato ex linteis, & filamentis, quo exitus excrementis pateat, & partes sese non contingant. Quod si callosa substantia adsit, prius scalpello est abscindenda: si tumor, mollientibus, ac resolventibus medicamentis inprimis utendum, paratis ex hydræleo, decocto fœnigræci, seminis lini, additis violis, althea, camomilla, parietaria, ex quibus pessi, lotiones, balnea, injectiones, & alia confici poterunt, quæ c. de uteri scirrho copiosius dicenda sunt. Subinde pars reseretur, dilateturq; quantum propriis ministeriis opus. *Curatio.*

Secundo si à natura, & nescio qua nascendi lege vitium inest, fomentis prius, pessariis, incessionibus, & injectionibus supra dictis, partibus humectatis sectionem per chirurgum expertum fieri hoc modo curabis; patiens in loco lucido supino ferè decubitu collocetur, tibiisq; ad coxas reflexis, manus utrinq; inversas per posteriorem partem idoneis vinculis ad cervicem alligabis, nisi fœmina cordata sit, & animosa adeò, ut velit sectionem constanter tolerare, tunc ad claram lucem membrana novaculà vel lanceolà dissecabitur, donec figura putendi ad naturalem dimensionē deveniat; curandū autem, ut non obliq;, sed secundum rectitudinē sectio fiat; postea erecta mulier diductis cruribus statuatur, ut humor in utero collectus commodè profluat, quod ubi sufficienter factū fuerit, mulierem ad priorē decubitus formam reducemus. Si vero orificium aliquod, sed exiguum appareat, minimo digito intromisso locus dilatabitur, dilacerabiturq;, postea torunda loco applicabitur suppurante medicamento madida, quod parabitur ex vitello ovi, uncia una terebintinæ & olei ros. ℥ ß. aut in oleo, & vino imbuta, idq; si nullus sequatur sanguinis fluxus; qui si timeatur aut adsit, pulvere adstringente utendum ex bolo armeno, thure, sanguine draconis, ac pilis leporis, ex quibus cum albumine ovorum mixtura etiam fiat; sequentibus diebus locus aqua mulsa eluatur, tandem cicatrizantibus utendum, ut unguento de tutia, diachylone parvo, diapalma, emplastro geminis.

Curatio si à natura vitium sit.

Suppurans medicamentum.

Pulvis adstringens.

nis. Consultum etiam fuerit si toto curationis tempore mulier habeat intra fœmora pulvinar; ubi vero jam cicatricem obducere animus est, tubulus argenteus, vel stanneus pervius locis indatur, aut etiam radix gentianæ, aut spongiola in hydræleo madida, aliovè convenienti liquore; Ac si mulier nupta fuerit, mariti congressum innoxie tolerabit, lenta enim venus, & minime violenta non nocebit.

Medicamen consumens membranam obtentam. *P. lib. 3. c. 7. 3.* *A. lib. 4. ser. 4. c. 86.*

Hippocrates lib. de sterilibus, & 2. de morbis mulierum docet, membranã obtentam medicamentis consumendã liquandamq; esse, componit ad id medicamen ex ærugine æris, felle tauri, ac serpentis, cum adipe, quod lana exceptum applicare jubet in formam pessarij. Hæc tamen curatio hodie non est in usu, quia raro succedit, nisi forte eam usurpemus, quando os uteri interius conclusum est, nam quando media, anteriorvè occluditur, utilior est sectio, nisi sufficiat fomentatio, ut colligitur ex Paulo & Aëtio.

Admonitiones.

Nonnulla sunt in hac curatione summopere advertenda: primum, ut pulvis adstringens semper sit in promptu, si forte hœmorragia sequatur. Secundum ut quæcunq; injiciuntur tepida sint, nam frigida nervosis, membranosisque partibus sunt maxime adversa. Tertium ne, dum incisio fit, collum vesicæ lædatur, minori enim cum periculo erratur deorsum ad intestinum rectum, quam sursum ad vesicam. Quartum, ut post incisionem carnis aut membranæ studium omne eò convertatur, ut conglutinationem impedias; nam hæc pars promptissima à naturâ est, ut coalescat. Quintum, ut sit expertus in hac re chirurgus, qui ad hoc opus accersitur. Sextum, ut sæpiuscule dioptra pars inspiciatur, ne caro, aut membrana superecrescat. Sciendum etiam, ex membranæ exanguis non tantum, quantum ex carnis, pertusione periculum impendere. Septimum, ut localibus prius curationem tentes, quam chirurgia.

Scholium.

Scribunt de hac affectione Hippoc. lib. de sterilib. text. 13. & 2. de morb. mulierum; Gal. 3. de sympt. causis 4. Avicenna vigesima prima tertij tract. 4. c. 1. Paulus, & Aetius locis citatis. Priscianus lib. 3. suæ medicinæ c. 14. Autor introductorij c. 18. Albucasis c. 72. Aristot. 4. de generat. animal. primo. Plinius lib. 7. c. 16. Celsus lib. 7. c. 28. inter quos:

Avicen-

Avicen. citato inquit: quibus os uteri concluſum eſt, aut non concipiunt, aut in partu moriuntur. Sed interrogabit aliquis quî fieri poteſt, ut concluſo utero mulieres concipiant? dupliciter reſpondet idem Arabs, aut quia membrana raræ contexturæ eſt, per quam tenue ſemen tranſcolatur; aut quia in eadem eſt foramen perpuſillum, per quod uterus ſemen trahit, ſed infans egredi non poteſt. *Quæſitum.* *Solutio.*

De fœminis, quibus menſes nunquam fluxerunt.

CAP. II.

Menſtruorum fluxus indubitatum ſignum eſt fœminam viro eſſe maturam, ut ſcribit Galenus lib. de vulvæ diſſectione; ſunt tamen nonnullæ fœminæ, quibus menſes, etſi conſenuerint, nunquam fluxerunt, ex quibus alias concepiſſe conſtat, alias ſteriles permanſiſſe, quod qua ratione contingat 2. lib. de natura mul. jam tradidimus. Sed & aliæ integrâ & inculpatâ fruuntur valetudine, nonnullæ variis morbis divexantur, hujus defectus menſtruorum duplex in genere cauſa eſt: prima toti corpori communis, quia nimirum fœmina carnoſa eſt, laborioſa, talique partium configuratione, & temperie prædita, ut quodvis membrum trahat, conficiat, & expellat, quod ſibi proficuum eſt, ideoque menſtrua purgatione caret, & hæ calore ſunt abundantiores, ac viragines dicuntur, quia omnino viriles exiſtunt, coloris fuſci, corporis compacti, venoſæ, lumbos, & nates ampliores habent, pectore, & humeris ſunt latiores, mammis ſolidis, voce gravi, fortes & hirſutæ, quæ quidem conſtitutio, etſi cauſa ſit, ut fœminæ inculpatè vivant, tamen ſexui vitioſa, & præter naturæ inſtitutum eſt, ideoque utcunque menſes non fluant, vitioſum cenſetur, agnoſcitur tamen hæc differentia, inter vitia toti communia, & parti propria, quòd illa ſalubritatem impedire nequeunt, hæc morboſa planè exiſtunt, exemplum eſt corpus proportionale infra mediocre parvum, aut ſuprà id magnum: Et corpus cui aliquod membrum magnitudine, aut parvitate ab aliis nulla ſervatâ proportione diſſidet, morboſum enim hoc eſt, illud verò minimè. Secundo modo menſes deficiunt ex cauſâ utero peculiari, quia etſi corpus debito mulieris temperamento frigido, & humido præditum ſit; uterus tamen temperie, conformatione, aut

Cauſæ in genere. *Prima.* *Viragines.* *Secunda.*

ſitu, à naturali conſtitutione recedit, quo fit, ut proprio officio uti non valeat, atq; adeo redundans in corpore ſanguis per eum non expurgetur, ac de his ſermo hic inſtitutus eſt, quia hæc ſuppreſſio tùm ſexui, tùm fœminæ morboſa exiſtit; de primis autem, quia rarò remedia exigunt, verba non facimus, nam, ut inquit Gradius c. de menſt. ſuppreſſione, viris ſimilimę ſunt; ideoq; non indigent menſium provocatione, quia nihil in eis ſupereſt, quocirca ſi mulier nullâ inde moleſtiâ corporis, aut uteri afficitur, curatio tentanda non eſt.

Cauſæ morboſæ privat. menſtru.

Morboſæ menſtruorum privationis triplex eſt cauſa. Prima, nimis calida uteri intemperies, quæ aridum ibidem ſanguinem ineptum fluxioni reddit, atq; remoratum in uteri ſcirrhum, cancrum, aut alios tumores convertit, vel ſi ſanguis aliunde calorem contraxerit, cum tamen uterus plus ſuſceptare nequeat, quod ſupereſt, per univerſum corpus inundat ac vitioſum factum mille mala generat; cutis nimirum fœditates, articulorum dolores, Epilepſiam, capitis cruciatus, cordis palpitationes, tuſſim, phthiſin, & ventriculi affectus varios. Secunda cauſa eſt, ſicca uteri ipſius intemperies unde & viæ ſicciores, arctioresq; redditæ facilè corrugantur, collabuntur, obturanturq;, hæc quidem conſtitutio ad febres, aut obſtructiones in pueritia ſequuta eſt. Tertia cauſa, uteri depravata figura, quæ aut vaſis aut meatibus caret, aut ea malè configurata averſavè habet, aut contorta, ita ut ſanguis in uterum prorumpere non poſſit, quod aut à naturâ fit, aut ex diuturna obſtructione, caſu, ictu, vel alio accidenti, ut ex Galeno colligitur 3. de ſympt. cauſis 4. Prima cauſa fere ex parte materiæ eſt; ſecunda ex parte viarũ, tertia ex parte ipſiuſmet uteri.

Signa.

Si à calidâ uteri intemperie affectio contingat, dignoſcitur; quia fœmina graviſſimis uteri doloribus, & totius ventris ardore cruciatur; ex genitalium etiam ſqualore, cum gracilitate, tentione, & duritie, quibus ineſt pilorum nigrorum, & craſſorum maxima copia; ſiquid autem ex utero fluere contingat, rubræ ac fœtidæ colliquationi ſimilimum eſt, & erodens. Ex ſicca intemperie ortum trahere indicium eſt, ſi in pueritiâ diuturnæ præceſſerunt febres, ſi graciles ſint partes pudendæ, quæ alioqui in virginibus craſſæ, prominentes, & carnoſæ, eſſe ſolent, ac procedente tempore univerſum corpus gracile redditur; inſuper quia nil quicquam per uterum excernunt, & tamen imbecilles ſunt, languidæ, & à leviſſimis labori-

bus

bus defatigantur, procedente vero adhuc ulterius morbo, externæ partes craſſiores fiunt veluti cachexiâ, & malo habitu affectæ, utero præ conſtrictione nihil ſuſcipiente. Demum ſi ex depravatâ contingat figurâ, ex privatione cæterarum cauſarum deprehenditur, ſi præſertim, cum fœmina in cæteris ſana appareat, & optimi ſit habitus, graviſſimis tamen accidentibus infeſtetur, uti ventris tumore, dolore, gravitate: obſtructionem vero demonſtrant propria obſtructorum viſcerum ſigna, quæ reperies c. de ſuppreſſion: menſtruorum, & de febre alba. Si à calidâ intemperie ortum ducat, quod plerumq; fit, curatur quatuor remediorum generibus; Primo victu infrigidante, aut aëre temperato frigidiori, cibo ex pullorum, vituli, aut arietis carne, vel juſculo, in quo cocta fuerint frigida olera, endivia, acetoſa, lactuca, ſpinachia, & ſimilia, conducunt etiam mala granata, aurantia, ptiſana, poma aſſa, pruna cocta. Potus eſto hordeatum, aut mediocris cereviſia, ſomnus moderatus, & moderatum excercitium, nam valida exercitia, & frequentes deambulationes planè nocent, ut etiam animi perturbationes.

Curatio à calidâ intemperie.

Victus frigidus.

Secũdo evacuatione factâ, bis, aut ter in anno per ſanguinis miſſionem ex venis pedis, tùm ut uterus nitatur ſucceſſione ad id, quod evacuatur, aliquid etiam expellere, tùm ut ventilatis illis partibus ſanguis minus exuratur, tum etiam ut menſtruum provoces ſi fœmina ſit adhuc juvenis infra 25. annos conſtituta; nam quod Mercatus affirmat, menſes in his movere tentandum non eſſe, de ſenioribus intelligendum eſt, aut de ijs quibus affectus aliquis in utero exiſtit, ut ulcus aut tumor, quibus ſi naturam diſſueſcere ab utero animus ſit, ex dextrâ, aut ſiniſtrâ ſalvatellâ, aut ex utraq;, prout copia exigit, ſanguiné detrahes; aut ſi ſanguis fœculétus appareat, hæmorrhoides provocabis, ineunte vere, aut Autumno; fiet etiam ab utero diverſio mollib. frictionibus, partiũ ſuperiorũ ligaturis, & balneis aquæ dulcis, quibus ſi quid fortè in uterum tranſcolaverat, placidè per halitũ digeritur, & uteri ardor temperatur; Deinde per dies aliquot exhibitis ſirupis, qui vim habeant præparandi, & contemperãdi calidos, & bilioſos humores, ut roſaceo, de portulacâ, de cichoreo, de endiviâ, violarũ cum aquis earundem herbarum, ſequens medicamentũ cholagogum propinetur. ℞ *rhabarbari optimi* ℈ ij. *infundantur per noctem in* ℥ iiij. *aquæ endiviæ, coletur manè, & adde mannæ electæ aut pulpæ caſſiæ* ℥ j. *ſir. roſati ſolutivi unciam* j. *miſce.* Tertio

Sanguinis miſſio.

Quibus natura ab utero diſſueſcit.

Frictiones.

Purgatio.

Tertio per plures dies utendum ijs, quæ paulatim contemperent humoris, & partis fervorem, ut conservâ rosarum, aut viol. cum aqua endiviæ, aut ptisanâ, ante cibum sumptâ, aut sero caprino matutino tempore addito sacharo, in quo flores viol. & borraginis maduerint, potissimum autem in hunc finem laudatur usus apozematum infrigidantium ut: ℞ *Hordei mundi p. iij radicis borraginis, cichorei, an.* ℥j *foliorum borraginis, cichorei, endiviæ, scolopendriæ, fumariæ acetosæ, an. m.* j, *florum cordialium seminum frigidorum, an. p.* j. *seminis anisi* ℥ j. *prunorum numero xij. passularum* ℥j. *coquantur in s. q. aquæ ad lib.* 1. ß. *colaturæ adde sachari albissimi q. s. fiat apozema clarum aromatizetur* ℥ j. *specierum triasandali*: quod si animus sit, adhuc nonnihil purgare, addatur in ultima decoctione *foliorum senæ, pulpæ tamarindorum an.* ℥ j, *& post coctionem* ℥ *iij syrupi rosati solutivi aut de cichoreo cum rhabarbaro.*

Apozema infrigidans.

Quarto utendum localibus medicamentis, quæ eandem habeant facultatem, veluti inunctione in inferiori parte ventris ex oleo violarum septies loto in aqua rosarum, & addito lacte muliebri, vel cum oleo cucurbitino, aut rosarum, vel cum hoc linimento ℞ *olei amygdalarum dulcium aqua hordei loti, cucurbitini, rosarum an* ℥ j. *axungiæ gallinæ, butyri vaccini, lactis caprini an.* ℥ ß. *succi cucurbitæ, endiviæ, aut violarum an* ℥ vj. *cum cera, fiat linimentum, unguentum, aut cerotum* prout magis fœminæ placuerit; quod utilius fuerit si præcedat fomentatio ex aquâ dulci mediocriter calidâ, aut balneum ex decocto lactucæ, violarum, altheæ, fumariæ, malvæ, ex quo etiam evaporationes fiant: additis semper, si velis uteri vias reserare, foliis capillorum veneris, mercurialis, arthemisiæ; clysteres etiam nocturni, quos Lusitani vocant (*de meioada*) uterum, & universum corpus mirifice refrigerant; parantur autem sic, ℞ *juris gallinæ alterati cum herbis supradictis* ℥ vj, *olei amygdalarum dulcium, viol. an.* ℥ ij, *sachari* ℥ j, *vitella ovorum numero* ij *misce*, retineat, si potest, per totam noctem, & quando fervor est magnus, gallina aut pullus pro hac decoctione repletur rosarum conservâ.

Localia.

Balneum.

Clyster nocturnus.

Si à siccitate malum proveniat, curabitur cibis, & potibus humectantibus, ac optimi nutrimenti, dicendis infra c. de siccâ uteri intemperie; subinde frequentioribus deambulationibus, quæ tamen lassitudinem non pariant, sed sanguinem ad uterum evocent, item frictio-

Curatio si ex siccitate proveniat.

frictionibus super uteri regionem, ut partes dilatentur, ac menstruus sanguis, & alimentum in uterum prolabatur, ita enim humectior fit, & purgatio interdum sequitur; adhæc balneis ex aquâ dulci, supradictis inunctionibus, aut ex oleo sesamino, ex quibus cum muscilaginibus psilij, seminis cydoniorum, & cera linimentum fiat; confert etiam inunctio ex decocto limaciarum addito oleo viol. & liliorum, aut ex unguento resumptivo; sed & clysteres prosunt ex prædictis oleis, cum jusculo aliquo pingui, aut cum decocto limaciarum, extremitatum hædi, aut vervecis, aut ℞ *decocti althea, malva, viol.* ℥ vj, *butyri recentis* ℥ iij. *misce, fiat clyster*: vacuationes omnino vitentur sicuti in hecticis, ne partes, quæ jam exaruerunt, per venæ sectionem, aut purgationem ulterius exsiccentur.

Vacuationes hecticis, & siccis temp. vitanda.

Si tandem ex depravatâ uteri configuratione malum sit, medicamenta sunt ferè inutilia; ideoq; in id omnino incumbendum, ut redundans sanguis minuatur, aut aliò transferatur, antequam vitietur, morbum generet, quod consequitur, sanguine ter aut quater singulis annis misso ex brachijs, vel ex pedibus, si sanguinem jam in utero redundare suspicemur: quod si vires fœminæ phlebotomiam non tolerent, tunc victu tenui utendum, & frequentiori exercitio ac frictionibus per universum corpus, præsertim summo mane, sic enim sanguis avertitur ab internis ad extima, & pars eius discutitur: idem præstant balnea modicè calida, & hæc beneficia maritatis sufficient, quæ quia viris utuntur, resolvuntur amplius. At virginibus, & viduis sat non erunt, ideoq; hæmorrhoides provocare, aut fonticulos aperire oportebit, quâ vero ratione aperiantur, scriptum reperies c. de Epilepsia ex utero; hæmorrhoides provocabis uti c. de melancholia. Si vero ex inveteratâ obstructione malum oriatur, curationem ex capite, de suppressione menstruorum mutuabis, eademq; ratione medeberis juvenculis, quibus instantibus, aut incipientibus primitus menstruis ex irâ, timore aut gravi aliquo symptomate suppressa fuerunt. De hoc affectu consulendus Galenus 3. de sympt. caus. 4. Avicenna vigesimâ primâ tertii tract. 4. c. 25. Aëtius lib. 4. 5. 4. c. 51. Gradius c. de retentione mensium.

Ex depravatâ figurâ uteri.

Hæmorrhoides.

Fonticulus.

Curatio si ex inveterata obstructione.

De menstruis per loca non naturalia erumpentibus.

CAP. III.

Differentiæ.

Enstrualem sanguinem per loca aliena erumpere dupliciter contingit; aut enim natura provida fœminei corporis curam gerens, quando in utero, & eius venis, aliquod novit impedimentum, propter quod sanguis nequit commodè expurgari; aliam quærit regionem, per quam sese possit exonerare, & fœminæ sanitatem incolumem tueri: aut eadem natura loci naturalis oblita, alteri assuescit, vel quasi errabunda modo hunc, modo illum locum quærit, ita quibusdam per os, alijs per nares, per oculos, & cruentas lachrymas, per ubera, per hæmorrhoides, per sedem impetum faciunt; sed &, per digitos, & urinas singulis mensibus sanguis menstruus erumpere visus jam est, interdum etiam rubore facto in altera maxillarum; quarum historias Schenckius refert ex Hipp. Galeno, Areteo, Brassavola, Amato, & alijs, ac nos curavimus illustrem D. Johannam comitissam Villæfrancæ, quæ nisi singulis mensibus sufficientem sanguinis copiam per os rejectaret, in febrem, & gravissima symptomata incidebat: nec mirum, facilis enim est via ex utero ad os per cavam in stelechejam, inde per venas meseraicas in duodenum, ac jejunum intestinum, à quo tandem in pylorum, & ventriculum sanguis ascendit; sed enim per alia loca efflorescere menstrua credibile est, quoniam naturæ potenti nihil est impossibile, quæ, ut Guido scribit, humorem vel per medium os expellere sæpissimè solet. Per quamcunq; partem menstrua erumpant, symptoma est, pertinens ad excretricem vitiatam; ac si in utero impedimentum sit, provenit symptoma hoc, à morbo in via, nam tum facultatem robustam esse constat, imo quia gnara, & valida natura melioris rei gratia tum id molitur, putant aliqui curandam affectionem non esse, si ab hâc causâ proveniat, nam, dicente Galeno, ubi menses defecerunt, non solum per nares vacuatio bona est, sed etiam per sedem, vel quampiam aliam partem: melius enim est menstruum sanguinem quacunque parte foras erumpere, quam morbum intus alere, in cujus rei confirmationem Hippo-

Menstrua per loca diversa.

Natura morbi.

5. aph. 33.

Hippocratem citat, dicentem, menſtruis deficientibus ſanguinem è naribus erumpere bonum; nam quod menſtruis deficientibus corpora fœminarum morboſa evadant, ut ſcripſit idem autor lib. *de geniturâ*, niſi aliunde ſanguis prorumpat, intelligendum venit, quibus tamen non obſtantibus, ſi affectio non ſit inveterata, curandam eſſe præſertim in juvenculis planè cenſeo, nè in poſterum infœcunda fiat mulier, alioqui nefas, & periculoſum eſſet tentare naturæ conſuetudinem jam inveteratam pervertere; curatio vero non admodum diverſa erit ab eâ, quam poſtulat affectio à naturâ turgente, & errabunda proveniens, cui potiſſimum hoc caput dicatum eſt.

Cauſæ. Huius affectionis cauſa ſæpiſſime eſt vehementiſſimum aliquod animi pathema, aut mentis conturbatio, præſertim ſi inſtantibus vel fluentibus menſtruis contingat; fit etiam ex uteri & vaſorum ejus obſtructionibus, aut vehementiſſimis partium ſuperiorum doloribus, & graviſſimis affectibus; inſuper ex earundem partium ſuperiorum imbecillitate, cum uteri & partium inferiorum robore, nam conſueverunt debiliores partes ſemper recipere, quæ à fortioribus tranſmittuntur, aut recuſantur, ut enim recte cecinit Mantuanus.

Sic flumina rurſum
Se exonerant, pelagusq; onerant, hominum quoq; mos eſt
Quæ nos cunq; premunt alieno imponere tergo.

Cauſæ externæ. Provenit etiam malum ab aliquâ cauſa externâ, ut mentis conturbatione, de quâ ſuprà, intempeſtivo frigidæ potu, à quo clauſis meatibus cogitur natura petere ſuperiora; inſuper ex crurum aut capitis lotione intempeſtivâ, vel uſu aceti inſtantibus menſtruis; illud lotricibus ſæpe obvenit; hoc reliquis fœminis haud rarò, iis præſertim, quæ obæſitatis pertæſæ, ut gracileſcant, quod elegantius putant, acetum ingurgitant.

Signa. Cognoſces melioris rei gratiâ id fieri, ſi fœmina ſit boni habitus, adſit conferentia, & tolerantia, vacuationeq; abſolutâ, ſi quid mali fœmina fuerat perpeſſa, libera ab eo evadit, & uterus ſingulis menſibus quodammodo turbatur, ſignificat enim naturam uterum petere, quem cum ſentiat præpeditum, ad conſuetum locum regreditur. Turgentem vero & oberrantem naturam dignoſces ex fidâ

laborantis relatione, quia præcesserunt aliquot ex prædictis symptomatibus, aut causis, aut etiam ex signis obstructionis uteri c. de suppressione menstruorum infra ponendis, quarum curationem audacius quidem aggredieris, tametsi id quidem cum formidine, & ubi gravius periculum impendet, quam ex violentiâ naturæ illatâ, quæ semper opidò commovetur, dum eam ad contrarium institutum compellimus. Si per hæmorrhoides aut urinas natura menstruum purget, etsi conceptui obstet minus, tamen vitiosum censetur, omnium minimè, si per nares.

Curatio.

Sanguinis ad uterum evocatio.

Sanguinis missio.

Curandi scopus duplex, primus sanguinis redundantis evacuatio; alter ejusdem sanguinis ad partes imas evocatio; quod imprimis fit, si partes superiores refrigerentur ac densentur, infimæ calefiant, humectentur, & aperiantur. Uterque tamen scopus rite completur sanguinis missione ex talo factâ, triduo aut biduo antequam sanguis prorumpat, cucurbitulis fœmoribus, suris & coxis adhibitis, interdum siccis, sæpe etiam cum sacrificatione, insuper provocatione hæmorrhoidum, frictionibus, deambulationibus, balneis calidis, naturalibus, aut arte paratis, fomentis, incessionibus ex herbis aperientibus, inunctionibus, pessarijs, clysteriis uterinis, quorum omnium materiam supplebis ex capite de suppressione menstruorum. Duo tamen huic malo peculiaria præsidia sunt; sectio venæ tali pluribus mensibus facta, eo, quo diximus, tempore iterata, & usus balnei imprimis sulphurei, quod fœmina summo manè ingrediatur, & ibi debito tempore commoretur, juxta regulas à nobis tradendas c. de sicca uteri intemperie, ubi de balneis lucu-lentius, Deo annuente, agendum est: Hoc interea animadvertendum, ut balnei aqua uteri, & jecoris regionem duntaxat pertingat, quo etiam tempore fœminæ superiores partes flabellare, & attemperare oportet, ne balneo dilatentur.

Duo sequentia capita aliquantulum longiora esse oportuit quia ad ea ex aliis sæpiusculè recurrendũ est: suppressio enim & fluor menstruorum duo quasi cardines cunctarum muliebrium affectionum existunt.

De

De suppreßione menstruorum.

CAP. IIII.

Natura morbi.

Enstruorum evacuatio, sicuti & cæteræ actiones aut ex toto aufertur, aut imminuitur, aut vitiatur, de reliquis paulò infra dicturi sumus, de ablatâ solum hoc capite agendum. Fit igitur menstruorum ablatio, quando ex toto supprimuntur; cum hoc quod fœmina, nec admodum annosa sit, nec infra 14. annum constituta, aut ex nativâ structurâ inepta, aut gravida, lactans, vel laboribus, & validis exercitijs assueta: symptoma est de genere eorum, quæ retinentur, pertinens ad retentricem validam, vel expultricem diminutam, aut otiantem; sequitur autem morbum intemperamento, aut obstructione viarum, quas natura huic usui destinavit; otiatur vero facultas ob defectum materiæ, propter morbum per consensum totius aut alicujus membri.

Causæ.

5. aph. 28.

Ex parte humoris.

Ex parte vasorum.

Si inverteris, quæ de fluxu menstruorum inferiùs relaturi sumus, facile invenies causas, signa, & curationem suppressionis eorundem. Verum clarioris doctrinæ gratiâ sciendum, ex causis hujus affectus alias internas esse, alias externas, seu primitivas. Internas Galenus reduxit ad duo genera, alterum ex parte humoris: alterum ex parte vasorum; quibus nos addimus tertium ex parte facultatis. Porro ex parte humoris menses supprimuntur, quia crassus, viscidus, lentus, qualis generatur in splenis, jecoris aut meserei obstructionibus, aut quia paucus in jecore, & in venis est; fit autem paucus sanguis, vel ob cibi paucitatem, vel ob diversionem per copiosos sudores, sanguinem per nares, vel hæmorrhoides, aut per aliam regionem, aut sanguificandi jecoris impotentiam: nimia etiam copia facit ut sanguis à naturâ ad expulsionem non reguletur, uti videmus in doliis admodum plenis, præsertim si crassities conjungatur. Vitiosus etiam sanguis suppressionem parit, quia, etsi abundet, tamen solers natura sæpè eius nihil ad uterum transmittit. Ex parte vasorum seu instrumentorum causa est strictura, & angustia vasorum, angusta autem redduntur vasa sex potissimum modis, Primo, ex compressione à pinguedinis multitudine in cavitate

Sex modi quibus uteri vasa angusta redduntur.

tate venarum, aut in omento, aut etiam ex tumore præter naturam, circa partes vesicæ, aut in utero ipso, ut autor est Hippocrat. 1. *de natura mulierum*. Secundo, ex vasorum obseratione à membranâ, aut carnositate aliquâ ibi natâ. Tertio, ex cicatrice induratâ, aut crustâ derelictâ, ex caustico imprudenter utero applicato. Quarto, ex contorsione, aut depravato situ uteri, & colli ejusdem. Quinto, ex densatione substantiæ ipsius uteri, & angustiâ vasorum, quæ densitas fit à frigiditate contrahente corpus uteri, & vasa in eo contenta, ita ut sanguis non fluat, aut tenuis, & aquosus exeat; ideo dicebat Hippocrates mulieres frigidos, & spissos uteros habentes non concipere. Sexto, ex coalescentiâ, nam post abortum sæpè venæ, quibus colligabantur secundinæ, ita coalescunt, ut postea separari nequeant. Cæterum non solum constrictio, quæ fit in internis uteri venis, verum illa etiam quæ in venis cervicis advenit, suppressionem gignere apta est, utræque enim venæ à frigore densantur, à calore adjunctâ siccitate contrahuntur: ut prudenter Paulus notavit. Ex parte facultatis debilitas quidem virtutis expulsivæ potissimũ sequitur intemperiem frigidam, & siccam, nam frigiditas inspissat, & immobilitatem inducit, ac debilitat calorem: siccitas constringit meatum, subindeq; virtus debilitatur; quin etiam excellens caliditas humidum exsiccando facit ad constrictionem meatuũ, nam exhalantibus humoris partibus tenuioribus, residuum crassius redditur, & ad expulsionem ineptum: quæcunque porro expultricem debilitant, eadem retentricem roborant, nec in utero duntaxat frigiditas, & siccitas, aut calor immodicus virtutis debilitatem inducunt, sed in reliquis etiam membris; ita infrigidato, exsiccatoque jecore sanguinis generatio minus bene procedit, subindeque jecoris ipsius expulsiva infringitur, ita nec generat sufficientem sanguinis copiam nec genitam debite ad uterum transmittit.

5. aph. 52.

Lib. 3. c. 58.

Ex parte facultatis.

Externa causa.

Causæ externæ seu primitivæ sunt, quæcunque superiores promovere possunt; utpote aër, vel cibus frigidus, & siccus, medicamentum interius assumptum, exteriusvè applicatum circa uterum, quod sæpe imprudenter in uteri fluxionibus accidit; quæcunque præterea impensius calefaciunt, aduruntque humores, &

meatus

meatus constringunt, ut laboriosum exercitium, quâ ratione, saltatrices, cantatrices, & viragines menses non habent, paucitas etiam cibi, & ejus medicamentivè qualitas impense calefaciens, dolores, vigiliæ, mœrores, timor, & animi perturbationes, ob quas viduæ sæpe non purgantur, febres insuper ardentes, & hecticæ, & alij morbi acuti, quia & corpus hæc omnia calefaciunt, & cum per ea fœmina non bene nutriatur, deficit materia in generatione sanguinis. Adhæc quæcunque sanguinem crassum viscosumque reddunt, ut nauseativa satietas, usus ciborum viscosorum, & constringentium, fructuum infrigidantium, potus aquæ frigidæ. Quæ etiam nimiam copiam sanguinis generare valent, ut vita sedentaria in muliere, quæ validam habet jecoris sanguificam vim, quæcunque etiam sanguinem fluentem, aut paratum fluere circa venas uteri congelare nata sunt, ut lotio pedum, aut intromissio eorum in aquam frigidam, quod lotricibus non raro accidit, & mulierculis servituti deditis, præsertim si quando instantibus menstruis aquam ingrediuntur. Ex dictis constat, causas hujus mali vel ex utero esse, vel ex toto; ex utero quidem, quia sanguinem non suscipit, aut quia susceptum non expellit; ex toto vero, quia ad uterum non pellit, aut penuriâ, aut crassitie, aut aversione ad alias partes.

Signa morbi in communi hæc sunt; si mulier, quæ neque concepit, neque peperit, lac habet, menses ei defecerunt ex Hippocrat. mensium suppressionem sequuntur omnia fere hysterica symptomata, corporis insuper insolita gravitas, sterilitas, mania, epilepsia, uteri suffocatio, ac ipsius inversio propter redundantem sanguinem, qui replet magis in unâ parte quam in alterâ, horror inæqualis, dolores circa lumbos, collum, synciput, & oculorum radices, ac fœmora, sæpe etiam circa uteri regionem; pravus color, debilitas concoctionis, cibi fastidium, nausea, ructus, tussis, difficultas respirationis, urinæ suppressæ, nigricantes, tumores in ilibus cum inflammatione, & ardore, tristitia, tumor lienis cum aqua fluctuante, melancholia dicta hypochondriaca, inflammatio, erysipelas, scirrhus, cancer, sæpe etiam podagra, ac tandem hydrops, febris præsertim alba, quæ virginibus est peculiaris, non tamen assiduè febris hunc affectum comita-

Signa.

5. Aph. 39.

Febris non ſemper concomitatur menſium ſuppreſſionem.

comitatur, ut Aëtius autumat, nam plures menſium retentione ſine febre laborare experientiâ conſtat; ſolent tamen plerumque hoc, nonnunquam alio, atque alio ex numeratis ſymptomatibus conflictari. Quoniam autem plurima ex his ſignis utero gerentibus ſunt communia, diſtinguere diligenter oportet, nam utero gerenti color hilaris, & vividus ſæpe eſt, animi conditiones non mutantur, & accidentia primis menſibus duntaxat durant, nec menſes ſuppurantur, cuius ſuppurationis ſigna ſunt, dolor in pectine, fortes pulſationes, & contactum non ſuſtinent, *Hippocrates primò de morbis mulierum*. In menſium ſuppreſſione contrà omnia fiunt, nam primis menſibus leviſſima ſunt accidentia, procedente ſuppreſſione affectus fit difficilior; Potiſſimum autem diſtinguuntur à prægnantibus, quia eis, aut os uteri non occluditur, aut cum quâdam duritie occluſio adeſt, atque hæc ſunt ſigna morbi in communi.

Diſtinguenda ſigna inter menſium ſupp. & uteri geſtationem.

Suppuratorum menſium ſigna.

Signa cauſarum & humorum.

Pituitoſi humoris ſigna.

Externas cauſas ex relatu dignoſces, ſigna vero, quibus reliqua ſigna diſtinguuntur, ſic accipe; humorem quidem lentum, craſſum, ac pituitoſum cauſam eſſe, conjicies ex victu præcedenti frigido, & corporis colore albo, vel plumbeo, tactu frigido, molli, ſubtumido, cum venis in partibus inferioribus nigricantibus, & ſomno profundo, pigritia, cibi faſtidio, præterea quia tarde incipit purgatio, & cum multo labore vix quicquam proficit, pulſus rarus, urina multa, ſed tempore purgationis pauca, aut nulla, ac tenuis, abſentia ſitis, & ex utero humiditates quædam prodeunt craſſæ, mucoribus ſimiles, quæ eadem ſigna meatuum obſtructioni ferè communia ſunt, ſæpè enim hæ cauſæ coincidunt, ut & humor craſſus ſit, & ideo obſtructionem pariat: aliæ tamen obſtruentes cauſæ, ut membrana, carnoſa ſubſtantia, converſio uteri, & ejuſdem cicatrix oculari inſpectione, aut obſtetricis relatione deprehenduntur, aut ex defectu cæterarum, quæ tamen nos hîc non admodum curamus, quia rarò poſſunt impedire menſium evacuationem, quæ ſi per os uteri non fiat, per venas cervicis procedere poteſt. Verum ſi adhuc frigidior pituitoſiorque ſit humor, frigus ad fundũ uteri ab ipſa fœminâ perſentitur, ſtupor membrorum, tardus menſium albicantium deſcenſus, Veneris inappetentia, delectatio nulla, urina craſſa, pallida, multa, pinguedinis multitudo, color albi-

albidior, venarum major viriditas, ac raritas pulſus, & mollities, quæ etiam in debilitate expultricis, & melancholico redundante humore reperiuntur; niſi fuerit atra bilis, quia tunc Veneris appetentia adeſt, velox ſeminis excretio, uteri labra ſicca, ac ſciſſa, menſium ſeu potius humiditatum fluor, cum morſu, & eroſione; ſed enim ſanguinis multitudinem ſignificat tentio, & dolor cum gravitate totius ventris, ac lumborum, cum dolore capitis, ſplendore juxta oculos, ſanguinis vomitu vel fluxu per nares; demum humoris natura, ſi ſanguis linteo, aut arena excipiatur, dignoſcetur, ut c. de fluxu menſtruorum ſcriptum reperies. Siccitatem, & paucitatem ſanguinis ſignificat extenuatio corporis, venarum inanitio, pulſus durus, & color lividus, vel pallidus; & præceſſerunt ægritudines acutæ, vel ardentes febres, jejunia, vigiliæ, nulla tamen ventris gravitas, nullus dolor, aut tumor. *Melancholici.*

Si menſtrua plura fiant, accidunt morbi, ſi non fiant ex utero morbi contingunt 5. aph 57. menſtruis deficientibus ſanguis ex naribus fluens bonum ejuſdem lib aph. 33. quia etſi retentionem augere videatur, tamen ex accidenti juvat, quatenus & deobſtruit, & à multis morbis alioqui impendentibus liberat: Retentis menſtruis mulieres ſæpe deformantur, & hirſutæ fiunt, & barbam ac virilem habitum contrahunt: retentio menſium, quæ ſequitur ad cicatricem, aut coalitionem venarum, fere curationem non ſuſcipit, ut Gradius refert, ut autem Hipp. lib. 1. de morb. mulierum ſcribit, fœminæ quibus menſes ſuppreſſi ſunt, tertio menſe poſt ſuffocationem incipiunt ſentire horrores, & obdureſcit venter, urina copioſior, vigilia, dentium ſtridor, quinto doloribus gravioribus infeſtantur, ſexto menſe inſanabilis redditur, & anxia fit, & animo linquitur, pituitam vomit, ſitis maxima, partes ventris, & pectinis dolent, febris accenditur, ſupprimitur alvus, & veſica, dolet ſpina dorſi, balbutit, intumeſcunt crura, pedes, & venter, urina rubra, ſanguinea, dolor totius corporis, ac tandem hydrope moriuntur. Hæc Hippocrat. ibi, ubi tamen legitur ſexto menſe inſanabilem reddi affectionem, potius difficilem curatu legerem. *Prognoſtica.*

Ad curationem accedentes cavere medici debent, ne menſtrua *Curatio.*

Menſtrua quibus non debent provocari.

evocare tentent ijs, quibus non debent, aut quibus fieri nequit, ut evocentur, ſic neque ijs quæ lactant, aut utero geſtant, nec laborioſis, & admodum tenuiter viventibus, aut morbo confectis, nec viraginibus, & ijs, quæ nullum inde ſentiunt incommodum, & ſi diu ſuppreſſa habuerint menſtrua, nec ijs, quibus malum ex cicatrice originem traxit, quia, uti diximus, curationem non recipit; quo tamen in caſu ſi ijs, quæ mala inde ſentiunt, curatio non procedat, medici conſilium converti debet ad ſanguinem minuendum per alias vias, & per intervalla, ſanguinis miſſione per infernas partes, quia mulieres felicius ſemper 1
purgantur per eas partes, in quas natura incumbere conſuevit, item exercitio, frictionibus, & frequenti purgatione. Verum ſi humor ſit multus, omni arte minuatur, ita ſi ejus copia uterum diſtendat, ſic, ut comprimi ad expulſionem nequeat, ſanguinem copioſe ex utroque pede detrahes: ſi paucus, adjectione curatio perficitur per alimenta, & victus rationem reficientem; corruptio ac vitium contemperetur; ſi per alteram partem ſanguis fluere aſſuevit, omni ſtudio ad uterum evocetur frictionibus, vinculis, lavacris, balneis, cucurbitulis ſuris applicitis, & coxis, aut frequenti ſanguinis miſſione ex pede. Si à cauſis externis ſup- 2
primantur menſes, plerumque earum remotione evocantur, quæ enim calore reſolutæ ſunt, aut frigore denſatæ, contrarijs attemperandæ, ſpecialius tamen, ſi à frigore uteri os durius ſit factum, calorificis utendum, ſuffitibus, evaporationibus, balneis, & inunctionibus, denique unaquæque uteri intemperatura curanda ut libr. 2. c. proprio *de uteri intemperaturis*. Si auerſio fiat propter dolorem, ſedandus procul dubio dolor erit, vel ſi id fieri nequeat, purgare corpus convenit, & menſes provocare, ut infrà. Si ex uteri diſtortione affectio fiat, noſcitur, & curatur, ut lib. 2. c. proprio dicendum eſt; Si ex cicatrice, emolli- 3
entia uſurpanda ſunt; Si ex tumore, petenda curatio eſt ex capite *de uteri inflammatione*; Si ex carne, aut membranâ ſupercreſcente, ex capite *de uteri clauſurâ*, poſteà menſes evocandi; ante affectus curationem nequaquam.

Si ex ſanguine pituitoſo curatio.

Si ex ſanguine pituitoſo, viſcido, & craſſo, facultatem expultricem retundente, & vias obſtruente contingat, uti majo-

ri ex

ri ex parte ſit, ferè communis eſt curatio, frigido, & craſſo ſanguini, atque obſtructioni, nam etſi ſæpe obſtructio reperiatur ex alijs cauſis, nunquam tamen ſanguis craſſus ſine obſtructione, Galeno teſte lib. *de vena ſectione*; conſtabit igitur curatio ſex remediorum generibus, primo victu tenui attenuante, & aperiente, ut pane optimè fermentato, & condito cimino, & aniſo, carne avicularum montanarum, aut lactantium animalium, piſciculis ſolidioris carnis ac ſale modicè conditis, ſorbitionibus ex petroſelino, pulegio, ſatureia, nepita, ſerpillo, aſparago, cum aromate, aromata enim omnia deobſtruunt, & menſes provocant; ſed & allia, ac porri aſſuetis conveniunt; ex fructibus caricæ, amygdalæ, paſſulæ, pineæ, dactyli; imprimis vero commendatur jus cicerum rubeorum cum multo croco ac petroſelino. Exercitium, & ſomnus ſint moderata; potus eſto vinum album, tenue, ætate medium, aut, ſi febris adſit, aqua cocta, cum cinamomo, corticibus citri, coriandro vel ſaſafraſia.

Aromata deobſtruunt & menſes cient.

Secundo ijs, quæ ſanguinem minuunt, mobiliorem, ac fluxibiliorem reddunt, & deorſum trahunt, quod perficitur ſanguinis detractione, nam hoc remedij genus in omni ſuppreſſione menſium à quacunque cauſa proveniat convenit, etiam in cauſa frigida, quia ſanguine detracto hoc ſemper conſequitur, quod natura, ut vacuum repleat, undique ſanguinem movet, ideoque fluxibilior redditur; Cæterum detrahendus eſt, non quando menſes jam fluunt, ut rectè Paulus notavit, idquè duplici de cauſa; prima, quia, ſi quo tempore menſes erumpunt, ſanguis mitteretur, natura aliò diſtraheretur, ac derivatio fieret. Secunda quia, ſi fœmina ex ſanguinis miſſione animi deliquium incurrat, evacuatio ſupprimeretur. Eſt igitur mittendus in medio menſe ex brachio, & iterum biduo triduovè, antequam fluant, ex pede, ſi fœmina plethorica ſit; ſin minus ſat erit biduo ante tempus fluxionis venam pedis tundere, idq; ſi mulier ſit nigra, robuſta, & magnas habuerit venas; aut per crurum ſcarificationes, ſi fœmina ſit candida, & obœſa, quia hæ exiguas habent venas, & facile reſolvuntur, ideoq; per ſanguinis miſſionem, aut non evacuantur, aut multorum ſpirituum ſit reſolutio, quam cauſam eſſe exiſtimo, cur Hiſpani hoc remedij genere potiſſimum utantur in

Sanguinis miſſio.

Scarificationes cur magis quam phlebotomia conveniant pueris, & fœminis tenellis.

pueris, & fœminis debilioribus, & Galenus in peſte correptis, in his enim omnibus ſpirituum reſolutionem veremur, quæ per ſcarificationem non tanta fit, quanta apertâ venâ. E converſo verò nigræ fœminæ, ſanguinem habent craſſum, qui per ſcarificata loca haud commode evacuatur, ut autor eſt Galenus. Porro vena ex pede ſecari debet, non quidem ſub talo, ut plerique faciunt chirurgi, ac ſæpe fruſtra, quia ſanguis non fluit propter venæ exilitatem, ſed circa talum, ea nimirum, quæ pedem perreptat, quia & magna eſt, & facile tunditur, vitanda tamen ſunt loca tendinum, & phlebotomo potius, quo Saxones utuntur, quam lanceolâ utendum in hac ſanguinis miſſione, cujus quantitas habitu fœminæ, viribus uſuquè menſuretur. Modum autem ſcarificandi crura ab Oribaſio traditum, & à Luſitanis potiſſimum hodiernâ die uſitatum nos jam poſuimus noſtro de peſte tractatu. Cæterum minuitur etiam ſanguis ac deorſum trahitur, fœmorum interiori parti, ac ſuris cucurbitulis adhibitis, cum ſcarificatione, aut ſine illa, ligaturis etiam, frictionibus, pedum lotionibus, & fomentationibus ventris inferioris hanc complebis intentionem.

lib. de ſang. miſſ. c. 11.

Vena qua parte pedis ſecanda.

7. collect. 18. & 19.

Cucurbitæ, & frictiones.

Tertio pituitam apparantibus, & extenuantibus, ac iis quæ obſtructiones tum univerſi corporis, tum etiam uteri tollere valeant, ut oxymelite ſimplici, & compoſito ſirupo de duabus radicibus bizantino, deliquiritia capill. veneris, de arthemiſia, de hiſſopo, de abſynthio, cum aquis apij, betonicæ, petroſelini, cuſcutæ, nepitæ, fœniculi, pulegij, hiſſopi, aut decocto earundem herbarum ut ℞ *ſrup. bizantini, & de hiſſopo an.* ℥ j. ß *aquæ fœniculi, pulegij an.* ℥ ij. ß, quibus mane & veſperi, potiſſimum ad ingreſſum lecti utendum eſt, idque per dies decem aut quindecim continuatos, antequam menſes fluere debeant, ut eſt ſententia Galeni lib. de ſang. miſſ. & in magna quantitate ut ad ℥ viij aut x, quia longa eſt via à ventriculo ad uterum.

Pituitæ concoctio.

Sirupi ad movendos menſes in quantitate magna exhibeantur.

Quarto evacuantibus, quod imprimis fit iterata venæ ſectione bis ex pede, quoniam proxime partem reſpicit, idque biduo uti diximus, triduovè, antequam fluere incipiant menſes, ſingulis vicibus parum detrahendo, ut à ſupernis ad inferiora major fiat attractio, in quem etiam uſum hirudines ſunt utiles ſuris, & pedibus applicitæ, præſertim quando vena nequit inveniri, neque cucurbi-

Hirudines.

curbi-

curbitulæ commodè applicari. Subinde purgatione utendum, in quâ semper primas habere debet hiera picra quia abstergit, attenuat, & obstructiones tollit, laudant etiam aliqui hermodactylos; concinnetur igitur purgans medicamentum hac ratione: ℞ *specierum hieræ* ʒ ij, *trochischorum de mirrha* ʒ j. ß *diaphanici*, *&* *pulpæ cassiæ an.* ʒ iij, *cum rhodomelite, aut sirupo capillor. Ven. fiant boli, qui bis aut ter sunt iterandi illis 12. diebus ultimis*; *vel* ℞ *agarici trochiscati*, *aut turpeti* ℈ iiij. *pulpæ cassiæ* ℥ j, *aut diaphanici*, ℥ ß *cum sacharo, fiant boli.* Verum si magis potione delectatur, hæc paretur: ℞ *agarici trochiscati* ʒ j. ß. *dissolvatur in seri caprini aut decoctionis pituitosæ* ℥ iij ß, *cui adde oxmelitis simplicis* ℥ j *hieræ simplicis* ʒ j. ß; Quia tamen quædam sunt fœminæ vino assuetæ, aut quæ difficulter catharticis utuntur, hoc vinum soleo parare, quod mitissimè purgat: ℞ *turpeti electi*, *rhabarbari*, *mechoacanæ*, *agarici optimi an.* ʒ j ß *epithimi*, *foliorum senæ*, *scolopendriæ capill. Ven. an. p. 1. seminis anisi*, *cardamomi*, *galangæ*, *carthami*, *an.* ʒ ß *cinamomi* ℈ ij *terantur crasso modo*, *&* *cuncta sacculo includantur*, *qui madeat*, *in lib.* iij. *vini Rhenani*, *aut albi tenuioris per xxiiij. horas*, *posteà in vino dissolve* ℥ ij *mannæ calabrinæ ex quo patiens per horas duas ante prandium capiat* ℥ v, ac si primis diebus minus copiosè purgaverit, sequentibus fiat levis sacculi expressio. Pro ijs vero, quæ pilulis magis capiuntur, formentur *ex* ℈ iiij *agarici*, *&* ʒ j. *hieræ cum sirupo de arthemisia*; vel usurpentur pilulæ de hiera cum colochintide, quia mirifice colochintis menses ciet, item alephanginæ, de agarico, fœtidæ, cochiæ, de sagapeno, aggregativæ, de hermodactylis: hæ etiam rotulæ placide purgant, ℞ *Rosarum rub. Zinziberis*, *cinamomi an.* ʒ ij, *sandalorum alb. & rub. an.* ʒ 1. *hermodactylorum* ʒ iij *turpeti* iij ß *diagridij* ʒ 1. *masticis* ʒ. ß. *sachari lib.* 1. *dissolvantur omnia in aquâ arthemisiæ*, *&* *fiant rotulæ*, *dosis* ʒ iij *summo mane*, *aut* ℞ *tabellarum de succo rosarum* ℥ j.

Purgatio. · *Vinum purgativum.* · *Pilulæ.* · *Rotulæ purgativæ.*

Quinto validius menses provocantibus, & ad locum convenientem cientibus, ut usu melicrati confecti ex sabina, diptamo, pulegio, aut hoc alio; ℞ *cinamomi*, *corticis cassiæ fistulæ*, *radicis aristolochiæ*, *calami aromatici*, *an.* ℥ ß, *radicis capparorum*, *costi*, *diptami*, *tormentillæ*, *eringij an.* ℥ 1. *foliorum lauri*, *origani*, *pulegij*, *an.* m. 1.

Validius menses cientia. · *Melicratū menses ciens.*

m. 1. *calamintæ, thymi, smirnij an. m.* ß *seminis rutæ, dauci, nasturtij, hissopi, melantij, anisi, baccarum lauri, Zinziberis, an.* ʒ ß *coquantur in s. q. aquæ ad lib.* iiij, *colaturæ adde mellis despumati octavam partem, fiat melicratum, aut cum sirupi bizantini, de quinque radicibus an.* ℥ iiij. *mellis, & sachari, an. q. s. fiat apozema clarum aromatizetur* ʒ 1. *specierum diaireos.* Aut ℞ *Radicis asparagi, brusci, apij, petroselini, an. m.* ß *faseolorum rub. cicerum rub. an. p. 1. rubeæ tinctorum* ʒ 1. *macerentur per noctem in s. quantitate aquæ, bulliant manè quousque faseoli sint cocti, & adde mellis, sachari, aut convenientis alicuius sirupi q. s. croci* ℈ ij. de quo accipiat fœmina manè ℥ v. aut vj. quo tempore menstrua expectat, & jejunet, per iij. horas, ac sit in lecto benè cooperta. Mercurialis terit ciceres, quod non probo, quia eorum pars interior est terrestris, & crassarum partium. Summæ esse utilitatis crebra experientia comprobavi hoc medicamentum, *foliorum matricariæ, capil. Ven. nepitæ, pulegij an. m.* 1. *radicis apij, asparagi, fœniculi, an.* ℥ j. *coquantur in s. q. aquæ ad libr. ij. cujus decocti* ℥ *iiij. adde sirupi de arthemisia, capil. Ven. an.* ℥ *1.* ß. calidum bibat fœmina bis in die, manè jejuna, & ad ingressum lecti tùm antequam menses prorumpant, tùm etiam posteaquam fluere cœperint, si lentè procedant; ex ijs quæ facile parantur est *cicerum rubeorum p. ij. radicis petroselini* ℥ *ij. coquantur in s. q. aquæ ad libr. 1.* ß, *colaturæ adde pulveris cinamomi* ʒ *1. croci* ℈. ß *mellis q. s. misce*, de quo calido bibat fœmina sæpiuscule ℥ vj. Valet etiam sæpius assumere ʒ 1. *trochiscorum, de myrrha in vino aut decocto sabinæ, & pimpinellæ, aut fermenti magnitudine avellanæ cum sacharo, & croci* ℈ 1. *aut dactylos numero* vj. *extractis officulis, & repletis croci fibris, aut* ʒ ß *hieræ s. Galeni ex qua formentur pilulæ* v. quæ sumantur tertio quoque die, cum prædicto decocto; egregiè tamen menses provocant sequentes pilulæ, & ventriculum corroborando purgant, ideoque maxime conveniunt, ubi in ventriculo pituita redundat, quo in casu vomitus etiam utilis existit. ℞ *opopanacis* ʒ *ij. galangæ, myrrhæ, an.* ʒ 1. ß, *specierum hieræ. s.* ʒ *ij. masticis* ʒ *1. cinamomi electi,* ʒ 1. ß *calami aromatici, rubeæ tinct. seminis citri an.* ʒ 1. *omnia in pulverem redigantur, & cum sirupo de arthemisia fiat massa dosis* ʒ *iij. bis in mense, aut* ℈ *1. alternis diebus.* Hæc etiam confe-

Apozema.

Dactyli.

confectio valenter menſes prolicit. ℞ *diacurcumæ, dialaccæ, an.* ℥ *1. trochiſcorum de myrrhâ, de cappar. an.* ʒ *iij, pulveris ſpicæ, croci, cinamomi an.* ʒ *1.* ß *ſirupi de arthemiſia q. ſ. miſce, fiat confectio, doſis cochleare, cum* ℥ *iiij. decoct. capil. Ven. nepitæ, arthemiſiæ, ſabinæ;* eſt tamen majoris efficaciæ altera, quæ *Recipit trochiſcorum de abſinthio, de rhabarbaro an:* ʒ *1, antidoti hæmagogi* ʒ. *1.* ß *pulveris arthemiſiæ, cinamomi an.* ʒ *1. limaturæ ferri præparati* ℥ *1. cum ſirupo capil. Ven. fiat confectio, cujus exhibetur* ℥ *1. cum felici ſucceſſ.* cum enim limatura ſit craſſarum partium, in cauſa eſt, ut reliqua medicamenta immorentur, & reddantur anaſtomotica, quam ob cauſam proſunt omnia ſerapia, & confectiones, quæ c. *de febre alba* ex chalybe parata recitabuntur, valet etiam *theriaca aut mithridatij, aut tripheriæ magnæ* ʒ *1. ſæpius ſumpta cum vino, aut decocto ſæpius repetito, vel etiam tabellæ diaphraſij aut diacalaminthæ ſine opio.* Hæc etiam tragæa, quibus magis arridet hæc forma, utilis eſt, *ſpecierum diamargaritionis* ʒ ß, *trochiſcorum de myrrha* ʒ *1. ſabinæ* ℈ ij *pulegij, baccarum lauri, caſſiæ ligneæ, ariſtolochiæ rotundæ, & longæ an.* ℈ *1. cinnamomi electi* ʒ ij. *ſachari pulverizati* ℥ ij *miſce, aut cum eodem ſacharo diſſoluto in aqua arthemiſiæ fiant tabellæ vel cum ſyrupo de arthemiſia confectio.* *Confectio.* *Altera confectio.* *Tragææ.*

Sexto localibus, quæ humores attenuare valeant, vias ampliare, & expultricem facultatem excitare, in quem uſum ℞ *pulegij calamenti, origani, ſabinæ, ſatureiæ, arthemiſiæ an. m. 1. rubeæ tinctorum, radicum apij, petroſelini, aſparagi, aut fuſtium eorundem an.* ℥ *1. bulliant omnia in ſ. q. aquæ ad tertias,* deinde cum ſpongia, philtro, vel ſacculo, præſertim ex lino canabino, in quo pars herbarum includatur, fomententur partes ventris, & circa pubem, & inguina, aut habeat mulier pedes, uſque ad genua, in eodem decocto calido; vel etiam ſumatur earundem herbarum major quantitas, & fiat balneum in quo ſedeat mulier uſque ad umbilicum per ſemihoram, ac interim, dum ibi eſt, aſſumat per os aliquod ex ſupradictis medicamentis, aut etiam fiat evaporatio decoctionis earundem herbarum per infundibulum, nihil tamen præſtantius reperies, quam ſi mulier ſedens in balneo ex prædictis herbis parato, bibat decoctum aliquod ex ijs, quæ menſes movere diximus, per aliquot dies, poſtea evaporationem accipiat ex filis cannabinis cum cinere coctis, ut ſolent mulieres antequam telam confi- *Localia.* *Fotus & balneum.* *Filamenta canabina.*

conficiaut, eademque fila calida, & madida ventris regioni ac pubi applicentur. Possunt etiam in supradicto balneo addi *camemalum, malva, parietaria, mercurialis, præsertim autem fovendus uterus est odoratis, ut majorana, serpillo, calamintha, camomila, thymo, pulegio, radice iridis*, ac similibus, & mox à balneo totus venter ab umbilico

Inunctio. usque ad pectinem, & renes inungatur *olio liliorum alb. anethino, rutaceo, de spica, de sabina, quæ olea utiliora fuerint, si in eisdem incoxerint pulegium, menthrastum, sabina, calamintha, juncus odoratus, addita quarta parte vini, & bulliant ad vini consumptionem*, aut hoc applicetur

Vnguentum unguentum *olei sesamini, scorpionum, liliorum alb. an.* ℥ j. *axungiæ gallinæ, cuniculi an.* ℥ ij. *pulveris croci, spicæ, sabinæ an.* ʒ j. *ceræ q. s.*

Emplastrũ. *fiat unguentum, aut emplastrum paretur ex farinæ lupinorum cicerum rub. an lib.* ß. *herbarum absinthij, pulegij, diptami, an. m.* ß *nigellæ, hellebori albi, myrrhæ an.* ℥ j. *herbæ prius coquantur, postea contundantur omnia, & ad ignem fiat emplastrum.* Posteaquam à balneo lecto se fœmina com-

Vterinus clyster. posuerit, & inuncta fuerit, utatur hoc aut simili uterino clystere, *junci odorati diptami, menthrasti, sabinæ, pulegij, singulorum* ℥ v. *fiat decoctio in aqua, ad mediæ partis consumptionem, colaturæ libræ adde olei liliorum, nardini an.* ℥ ß *moschi optimi* ℈ ß *castorei, croci an.* ℈ ij. *misce* ac tepidum per methencritam in uterum conjiciatur, subindeque ap-

Pessaria. ponantur pessaria, quæ varie conficiuntur, ut *ex succo mercurialis cum theriaca commixto, ac lana excepto, aut ex radice gentianæ, vel rubeæ tinctorum in eodem succo madida; & felle taurino, ac oleo liliorum*, mitissimum etiam illud est quod paratur sic, *pulveris castorei* ℥ j. ß *muschi. g.* iiij. *olei sambucini, therebintinæ an. q. s. misce, & cum lana, aut gossipio, fiat pessus longus*; aut ℞ *medullæ caricarum* ℥ ß *succi mercurialis* ℥ j *pulveris radicis gentianæ, pulegij an.* ʒ ij, *pulveris nigellæ*, ʒ j. *cum therebentina, & lana fiant pessi duo oblongi, aut sine therebentina gossipio in ijsdem intincto fiant nascalia:* Ejusdem fere virtutis est aliud quod *Recipit olei moscelini, liliorum an.* ℥ iij *pulveris gentianæ* ʒ ij *misce* gossipio excipiantur; efficacior tamen est ille pessus, qui conficitur ex æquis portionibus *galbani, ammoniaci, sagapeni, & euphorbij, serico inclusis*; fortissimus, si addas *radicem ciclaminis, allia hortensia cum oleo de spicâ trita* & linteo excepta ad formam pessarij utero indita, ipsum mira voluptate reficiunt, menses valenter movent, & conceptum in longo tempore desperatis mirifice juvant.

Suffitus

Suffitus aromatum.

Suffitus aromatum etiam muliebria ducit, quo potissimum utendum in causâ frigidâ, ne ignis, & qualitas acris in calida noceat, fiunt autẽ ex *baccis lauri, juniperi, cassia lignea, gariophyllis, Xylo aloës, nuce muscata, junco odorato, & ex herbis siccis, ut pulegio, tanaceto, origano, capill. Ven. calamintha, arthemisia, & ex trochiscis de gallia, & alipta moscata*; validior tamen suffitus sic paratur: *pulveris colochintidis* ʒ j, *cinnamomi, assari, costi, calami odorati, an.* ʒ ij, *myrrhæ* ℈ iiij, *ex omnibus tritis fiat pulvis pro suffitu*: verùm si ex suffitu, aut ex pessarijs, & aliis medicamentis utero inditis symptomata suboriantur, corrigenda omninò erunt, ut si ardor aut caliditas excitetur, mitigabitur lacte commixto cum albumine ovi, & oleo rosar. & viol. cum aqua rosacea, vel ptisanæ cremore, aut certè si calor non fuerit magnus, vino, in quo bullierint melissa, & pulegium.

Symptomat. mitigatio.

Curatio si fiat ab atra bile.

Si atra bilis suppressionis menstruorum causa sit, utendum frictionibus, vinculis, & alijs mediis, quæ deorsum trahunt, tundenda vena pedis, præsertim sinistri: hirudines hæmorrhoidibus applicandæ, abundant enim hæ venæ melancholico humore, & promptius per eas ab utero sanguis evacuatur; si tamen à liene retentio originem ducat, & ipse obstructus fuerit, salvatella aperiatur præmissa purgatione, & humore prius parato, *sirupo de pomis, de succo borraginis, de Epithimo, aut de fumaria, cum aquis earundem herbarum, aut cum decocto prunorum, passularum, radicis scorsoneræ, buglossæ, cinamomi, florum violarum, & borraginis, epithymi, & foliorum senæ.* Purgatio concinnabitur ex ʒ x *cassiæ cum* ℥ v *prædicti decocti, aut cum* ʒ iij *pulveris foliorum senæ & sacchara fiant boli, aut ex uncia una diacatholici, vel confectionis hamech sine scammonio, & colochintide in pari quantitate eiusdem decocti, vel seri caprini, quibus addi potest* ʒ j *agarici trochiscati, aut* ℞ *corticum myrobalanorum Indorum* ʒ iij, *luteorum* ʒ ij, *epithymi* ʒ ij ß *infundantur per horas 12. in* ℥ v *seri caprini factâ colaturâ, & expressione adde mannæ electæ* ʒ ij, *mellis rosati* ℥ j *fiat potio.* Utendum etiam apozematibus ex supradictis confectis additis, quæ melancholiam purgant, ut *foliorum adianti, camedrios, lupulorum, melissæ, sing.* m. j, *florum borraginis, buglossæ, viol. stœchados, an.* p. j. *polypodij* ʒ iij, *glycirrizæ, uvarum passarum an.* ʒ ß, *omnia leviter contusa coquantur in s. q. aquæ lento igne, & vase obturato ad* ℔ ii. *in fine adde epithymi* ʒ ß *coletur, & cum sacchari s. q. fiat apozema dosis* ʒ vj. Deinde utendum pulveribus, & electuariis supradictis, adjunctis

Purgatio.

Apozemata

Confectiones

junctis quæ contra melancholiam pugnant, præsertim *theriaca, confectione alkermes, conserva scorsoneræ, buglossæ, violar.* quo potissimum in casu locum tenere arbitror id, quod plerique sine discrimine, mirificè prodesse scribunt in omni mensium retentione ℥ j. *conservæ borraginis, in vino albo sæpius sumptæ.* In balneis & incessionibus admisceri debent *folia malvæ, violarum, altheæ, flores borraginis, buglossæ, semen psilij, lini, fœni græci,* ex quibus insuper uterini clysteres concinnentur, *adjunctis muscilaginibus, & succo borraginis.* Pro inunctione utile erit *oleum amygdalarum, & sesaminum.* Suffitus hîc raro usurpandi, quia deficcant, at eorum loco evaporationes usui erunt.

A flava bile curatio. A flava bile licet rarò suppressio contingat, fieri tamen potest calore incrassante totam massam; cognoscitur ex colore pallido vultus, ac totius corporis, siti, oris amaritudine, pruritu, & inquietudine. Curatur victu, & aëre frigido, & humido, potu largiori, inciditur prius basilica in medio tempore, deinde vena pedis instantibus jam menstruis, tandem si affectio duret, salvatella dextra in medio alterius mensis.

Purgatio. Purgatio perficitur *uncia una cassiæ cum* ℈ iiij *rhabarbari in unciis 5. decocti florum cord. aut corticum myrobalanorum citrin.* ʒ j ß *mannæ electæ* ℥ j *sirupi ex 9. infus. rosʼ. aut violar.* ℥ j. *in pari quantitate prædicti decocti, aut seri caprini, fiat potio,*

Concoctio. *præmissa semper humoris concoctione, per sirupos de cichoreo, rosarum, violarum, buglossæ, cum dupla quantitate aquarum hordei, violarum, adianthi, cichorei, scorsoneræ, Eupatorij, aut per sirupum de muscilaginibus, cum aqua stillatitia, malvarum, altheæ, cucurbitæ, lactucæ, papaveris.*

Paulatina purgatio. Factâ semel aut bis confertâ purgatione Paulatinâ, utilis erit, ex *diluti rhabarbari* ℈ ij, *aut sero lactis cum sacharo, aut devoretur* ʒ ß *rhabarbari, cum uncia conservæ rosarum tertio quoque die.* Utendum etiam frictionibus, vinculis, cucurbitulis, lavacris, ut supra dictum est 6. remediorum genere. Ex conservis verò tragæis, & electuariis, frigidiora usurpanda, aut trochisci confecti ex seminibus frigidis cum sacharo.

Balneum. Pro balneis, & incessionibus frigidiores, humidioresque herbæ, ut folia malvæ, altheæ, violarum, Flores camomilæ, viol. Utile etiam est balneum aquæ dulcis.

Pessi. Pessi, & methencritæ in hâc causâ conficiuntur ex radice malvæ, altheæ, sacharo rubeo, & adipe gallinaceo, aut anserino, serico rubeo involutis, quod inungatur oleo amygdalarum dulci lacte, aut emulsione seminum frigidorum. Uterinus clyster paratur ex cremore eorundem semi-

feminum cum decocto hordei, malvarum, viol. & saccharo. Inunctiones fiunt ex oleo amygdalarum dulc. violarum, sesamino, de cucurbita, cum muscilagine malvarum, & pauco croco; utilissimum tamen est id linimentum, quod habet *olei amygdalarum dulc. amararum, de cucurbita an.* ℥ j, *adipis anseris, butyri recentis an.* ʒ iij, *ceræ alb. & ladani an.* ʒ j. *fiat unguentum*, quibus non proficientibus adhibenda sunt, quæ moderatè menses movere possint. *Inunctiones.*

Ex dictis facilè erit jam colligere, quâ methodo antea dictis medicamentis in sex illis remediorum generibus utendum sit, prius enim à principio mensis, usque ad decimumquartum, decimúmve quintum diem tenui, & inscindente victu insistendum, tunc si plenitudo adsit, vena brachij aperienda, mox serapiis res agenda, ita, ut purgatione fœmina uti possit circa octavum, decimúmve diem ante assuetum mensium tempus, tandem triduo seu biduo ante idipsum tempus secanda vena pedis, ut sanguis jam attenuatus & paratior redditus deorsum proliciatur, & à loco evacuetur; tunc localia usui erunt, & per os validiora medicamenta, potissimum dum fœmina in balneo est, ita enim in calidum adhuc, & solutum corpus illabens medicina vires suas efficacius exercet; sunt etiam efficacia horâ somni sumpta, à levioribus tamen semper incipiendo, universalia particularibus præmittendo, ne si menstrua validè provocantibus utamur, dùm adhuc venæ sunt obstructæ, secum ductis humoribus obstructiones impensius augeantur. Porro ubi causa calida aut melancholica suffitu minus, balneis, & incessionibus magis utendum. Præsertim autem si nimia plenitudo adsit, in medio mense cubiti venam secare poteris, ut revellendo minuatur sanguis, qui obstructionem fovet, ac ne pedis venâ scissâ fluor sequatur major, quam ut sistere possis; instantibus verò jam menstruis in utroque pede vena aperietur: nec desunt qui solent & in medio mensis, & in fine hanc venam aperire, quod tunc sequi potest, cum plenitudo est exigua aut nulla. Ad hæc medicamenta menses cientia in majori copiâ quam reliquæ potiones exhiberi debent, quia eorum virtus retunditur in longo itinere à ventriculo ad uterum. Suppositoria, & injectiones somni tempore potissimum sunt adhibenda, idq; cum maxima cautione, quia solent uterum inflammare, exulcerare, & ardorem excitare, quam ob causâ diu *Adversion.*

in corpore non immorentur præſertim validiora, ſed alligatum filum peſſariis appendatur, ut extrahi commodè poſſint, cum volumus, poſtea uterino clyſtere locus abluatur, iis præterea, quæ in uterum intromittuntur, quidpiam odoratum admiſcere oportet, cujuſmodi eſt gallia, muſcus, vel ambra, ut uterus reficiatur. Tandem peſſaria, & uterini clyſteres nuptis, & corruptis duntaxat conveniunt, naſcalia verò, balnea, & inceſſiones tùm his tùm etiam virginibus.

Tametſi autem, quæ ſuperius dicta ſunt, ſatis eſſe videantur, uberiorem nihilominus ſegetem auxiliorum menſes ducentium adjungere, erit operæ pretium, quia non ſolum menſes, verum etiam fœtum, molam, ſecundinaſque proliciunt, & uteri ſuffocationi eorum pleraque utilia ſunt, ideoque ſæpius lector ad hoc caput ex ſequentibus relegandus erit.

Simplicia menſes ducentia.

Igitur ſimplicia quæ menſes movent ſunt ſemina, radices, folia, flores, fructus, ſucci, ligna, fungi, cortices. In univerſum autem ſunt in triplici differentia debilia, media, valida, omnia quidem calida, at debilia, moderatè ſicca, reliqua ordine ſicciora.

Debilia.

Ac debilia ſunt ſemen ruſci, aſparagi, pentaphylli, adianthi, cichorei, intybi, & radices earundem herbarum vel graminis, folia eupatorij, braſſicæ, malvæ, hyperici, adianthi, pentaphylli, lactucæ agreſtis: Ex leguminibus cicer, orobus, lupinus, phaſeolus; ex fructibus caricæ, oleæ, nuces juglandes, paſſulæ, amygdalæ amaræ, inter quæ ſunt quædam minimè ſicca, quæ tamen non cogunt, ſed reſerant, aperiunt, emolliunt, & attenuant.

Media.

Media ſunt ſemen raphani, lolij, melanthij, lauri, juniperi, apij, cerefolij, allij, cepæ, porri, petroſelini, aniſi, anethi, ameos, carvi, dauci, fœniculi, leviſtici, ſeſeleos, ſaxifragiæ, erucæ, naſturtij, & radices, folia, ac flores eorum, ac bunij, quæ napi ſylveſtris ſpecies eſt, betonicæ, valerianæ; inſuper radices paſtinacæ, peoniæ, cappar. ireos, rubeæ, ariſtolochiæ, gentianæ, enulæ, aſphodeli, eringij, abſinthij, cum foliis earundem, ac abrotani, arthemiſiæ, capill. Vener. calaminthæ, matricariæ, pulegij, origani, aſſari, ſaturejæ, hyſſopi, ſerpilli, helenij, majoranæ, ſcordij, marrubii, camedrios, camepithis, mercurialis, rutæ ſiccæ, inter quas herbas ſium etiam adnumeratur, hiſpanicè (*rabacas*) thymus, ſmirnium, peucedanum, melliſophillum, hypericon, betonica, flores ſampſuci, camemali, ſtœchadis,

croci.

croci. Ad hæc juncus odoratus, calamus odoratus, amomum, cinamomum, cardamomum, cassia, Xylobalsamum, spicanardi, costus, cyperus, zinziber, galanga, nux muscata, piper, cubebæ, moscus, ambra, castoreum, unguis odoratus, æsipus, bitumen, sal, nitrum, sulphur, aloes; Ex gummis stirax, opoponacum, ammoniacum, sagapenum, galbanum. Valida sunt elleborus, hermodactyli, turbith, colochintis, timelæa, ac titimalorum genera omnia, scamonium, cantharides, fella animalium, radix ciclaminis, piretrum, staphisagria, brionia, sabina, siliquastrum, cucumis agrestis. *Valida.*

Ex quibus parari possunt sirupi, apozemata, electuaria, tabellæ, trochisci, pulveres, fomenta, incessiones, balnea, injectiones, suffitus, pessaria, linimenta, unguenta, emplastra, cataplasmata. *Composita menses moventia* Itaque conveniunt *sirupi capill. Ven, de arthemisia, de duabus, & quinq, radicibus, de calamyntha, de stœchade, de hyssopo. adianto, de eupatorio, de absynthio, de betonica, cum aquis earundem herbarum, aut graminis, fœniculi, pulegij, matricariæ, raphani, apij, enulæ, valerianæ, marrubij, majoranæ, pentaphilli,* aut *sirupi de arthemisia capill. Ven. an.* ℥ *j. cum* ℥ *iij decoctionis rubeæ, assari, pulegii, diptami misce, pro dosi:* aut ℞ *calaminthæ, arthemisiæ. pulegii, thymi an. m. j. acori* ℥ j *bulliant in* ℔ vj *aquæ ad medias in fine adde croci* ℥ j. *colaturæ admisce mellis optimi despumati* ℥ iiij, *iterum leviter bulliat, despumetur, & fiat apozema dosis* ℥ vj. Est etiam præsentaneum aliud, quod recipit *radicum fœniculi, acori, an. numero iij, rubeæ tinctorum, sabinæ an.* ℥ iij *foliorum arthemisiæ, pulegij, melissæ, buglossæ, fœniculi, mercurialis an. m.* j *squinanthi, cyperi, calami aromatici an.* ℥ ij, *seminis anisi, fœniculi, galangæ, an.* ℥ ij, *medullæ passularum* ℥ ß, *fiat decoctio secundum artem ad* ℔ ij. ß *colaturæ adde mellis despumati, sachari albissimi an.* ℥ iij, *cinamomi electi* ℥ ij. Ejusdem virtutis est hic stillatitius liquor; accipe *panem*, qui mediocriter, & ad fermenti ferè naturam acescerit, & in furno moderatè coxerit, cui ablato cortice adde *mellis* ℥ xij, *pulveris seminis urticæ, dauci, ameos, anisi, fœniculi an.* ℥ j ß, *trochiscorum, galliæ moscatæ, myrrhæ, rubeæ an.* ℥ ß. *cotulæ fœtidæ* ℈ ij *infundantur in* ℔ iij *vini, aut sequentis decoctionis, & omnia in balneo Mariæ destillentur:* cujus destillationis, sumat fœmina *uncias tres cum* ℥ ij *sirupi capill. Ven. aut de duabus radicibus sine aceto, recipit autem decoctio faseolorum rub. cicerum rub. an. p.* j. *seminis juniperi* ℥ j. *radicis rubeæ, rusci, raphani sylvestris, asparagi, petroselini an.* ℥ ß, *camedrios*

Sirupi. *Apozemata* *Liquor stillatitius.*

Aqua theriacalis.

recentis m j. seminis ameos, anisi. fœniculi an. ℥ ij. *secundum artem fiat decoctio.* Hæc etiam aqua vitæ, seu potius theriacalis, & menses mirificè movet, & ventriculum roborat, *accipe vini hispanici optimi* ℔ *centum seu canadas* XXV. *herbarum melissæ, centaurij, betonicæ, veronicæ, capil. Ven. pulegij, arthemisiæ, nepitæ, an. m.* vj. *destillentur omnia simul secundum artem primâ vice, secundâ vice liquori extracto adde prædictarum herbarum an. m.* iij, *& iterum destilla, ut primo, tertiâ vice adde herbarum earundem an. m.* j. ß. *quartâ m.* j. *quintâ m.* ß. *sextâ ac postremâ adde theriacæ Andromachi* ℔ j. *destilletur sine herbis, post ultimam, hoc est, sextam destillationem adde auri laminati folia* XXIV. *servetur diligenter dosis cochleare* j.

Alius liquor

Utilis etiam est liquor destillatus ex *arthemisia, vino, & mulsa simul, aut potus concinnatus ex* ℔ ij *decocti pulegij, & calamintha cum* ℥ iij *mellis, vel castorei* ʒ j *trochiscorum de myrrhâ* ʒ ß *croci* ℈ j. *vini albi optimi* ℥ iij. *aut opoponacis, vel sagapeni* ʒ j *cum eodem vino, vel decocto, aut trochiscorum de Gallia* ʒ ß. *cum vino:* sed mirificè attenuat, & obstructiones reserat id, quod habet *decoctionis sabinæ* ℥ iiij *sirupi de quinque radicibus, aut capill. Vener.* ℥ ij, *misce* pro dosi singulo manè, quoad menses procedant; valet etiam sirupus, qui exprimitur *ex conserva florum, vel corticum auranciorum cum pulvere cinamomi, aut corticis cassiæ fistulæ.* Ne tamen uno semper remedii genere defatigentur patientes, quibus magis arriserint conservæ, sic parentur;

Conserva.

foliorum eupatorij, spicæ Romanæ, corticum cassiæ ligneæ, croci, seminis apij, liquiritiæ, squinanti, seminis levistici an. ʒ iiij, *rhapontici* ʒ iij *masticis, sacæ non ablutæ, spodij, rosarum rub. aristolochiæ an.* ʒ j. *cuncta in tenuissimum pulverem redigantur, & cum melle despumato fiat conserva; dosis an.* ʒ ij. *ad* ℥ ß.

Altera conserva.

Ejusdem est efficaciæ altera, quæ habet *spicæ Indicæ, ac Romanæ, corticum cassiæ ligneæ, rubeæ tinct. assari, anisi an.* ʒ j ß *seminis mellionis cucumeris, phaseolorum, apij, rutæ, ciceris nigri, seminis endiviæ, verbenæ, spicæ Romanæ an.* ʒ j, *fiat ex his pulvis, qui oleo amygdalarum aspergatur, postea cum melle despumato fiat conserva dosis ut supra cum unciis septem decocti faseolorum aut cicerum rub.*

Tertia.

Tertia confectio habet *myrrhæ calaminthæ montanæ an.* ʒ iiij, *medullæ passularum* ℥ ij, *rutæ viridis* ʒ ij, *sabinæ* ʒ j. *contundantur, & cum melle fiat confectio dosis an.* ʒ j ß. *ad* ʒ iij *cum aqua pimpinellæ*, est etiam utilissima pastinaca condita cum *melle, zinzibere, cariophillis, pipere, & croco, de quo insuper sirupo accipiat fœmina unc.* iij, *cũ* ʒ j. *cinamomi:* valent præterea omnia electuaria ex chalybe quarum descri-

descriptiones reperies c. de febre alba, sed & in eundem usum conficiuntur pilulæ, quæ recipiunt *musci, myrrhæ an.* ℈ ij. *stœchados, rubeæ tinctorum, pulegij, corticum citri, cassiæ, piperis longi, granorum pæoniæ, calami aromatici an.* ʒ iij. *spicæ nardi* ℈ j. *cum succo vel aqua arthemisiæ fiat massa, ex cujus* ℈ ij *formentur* vij *tertio quoque die assumendæ.* *Pilulæ*

De decoctionibus, balneis, fomentis, & incessionibus plus satis superius dictum est; suffitus, si eis utendum sit, conficiuntur, ex ligno aloës, laserpitio, seu bejoino, aristolochia, castoreo, adianto, peucedano, semine apii, fœniculi, rutæ, cipero, junco odorato, calamo aromatico, nigella, sizimbrio, cinamomo, myrrha, styrace, galbano, thure, bdellio, cariophillis, zibeto, mosco, sabina, trochiscis de gallia, de oppoponace, de sagapeno, de myrrha, raro tamen suffitus usurpandi, & non nisi in obstructionibus à crassis humoribus, quia exsiccando constringunt. Ex iisdem medicamentis varia parari possunt pessaria ut ℞ *radicis gentianæ, pulegij, an.* ʒ ij, *seminis melantij* ʒ j, *carnis caricarum q. s. terantur terenda, & cum succo mercurialis fiat massa,* quæ cum gossipio aut lana securè applicetur, quia ardorem non inducit, & mirificum est. Simile est id, quod habet *mellis cocti* ℥ j *circum adde hieræ picræ* ʒ ij, *pulveris Euphorbij* g. iij *misce, vel accipe mellis, & ceræ an.* ℥ ß *trochiscorum de myrrha* ʒ j *musci, zibeti, vel ambræ g.* iiij Aliud sic conficitur; *medullæ cervinæ, therebinthinæ an.* ℥ ß, *succi mercurialis* ℥ ß, *aut pulveris ejusdem, agarici an.* ʒ ß. probè commixta linteo mundo involvantur. Parantur etiam pessaria ex pari quantitate styracis, ladani, galbani, bdellii, additis pulveribus radicis ireos, arthemisiæ, absynthii, hyssopi, cyperi, capparorum, aristolochiæ, rubeæ, melantii, anisi, urticæ, ac si fortioribus uti sit animus, additur ℈ j aut g. x. pulpæ colochintidis, scamonij, aut fellis vaccini, seu hircini ℥ j. Alia mediocris efficaciæ sic concinnantur: *accipito assari, cinamomi an.* ʒ j. *succi mercurialis decocti cum melle* ℥ j incorporentur, & linteo excipiantur, aut excipiantur gossipio; vel fiunt ex *herba mercuriali, arthemisia, majorana, cum hiera simplici, theriaca, mithridato, &* g iiij. *mosci, aut ex radice malvæ, altheæ, iridis, apij, fœniculi, illitis oleo liliorum, rutaceo, jasminorum, costino, aut irino cum pulvere hieræ,* consimile paratur ex *resinæ* ʒ ß *mirrhæ* ʒ j. *croci* ℈ ß. *stiracis, & galbani an.* ʒ ij *mellis unciaj*, cum gossipio, vel lana carminata fiant pessaria seu nascalia, quibus addere licet adipem anserinum, & gallinaceum. *Suffitus* *Pessi & nascalia*

Jam

Vterini clysteres. Jam verò uteri clysteres conficiuntur *ex* ℥ iij *decocti radicum, & herbarum supradictarum addita* ℥ j. *pulveris seminis alicujus convenientis, & uncia olei, veluti si sumas quinque rad. aperientium an.* ℥ j, *foliorum matricariæ, nepitæ, pulegij, roris marini, thymi, valerianæ, anethi, an. m* ß. *sabinæ parum coquantur in debita quantitate aquæ ad medias, decocti* ℥ iij *adde olei liliacei, camomilini vel laurini* ℥ j, *pulveris melantii, trochiscorum de myrrhâ, croci an.* ℈ j, *fortior hic erit roris marini, sampsuci, smirnii, fœniculi an. m. j. radicis eringij,* ℥ j. *fiat decoctum cujus sume* ℥ iiij *catholici* ℥ ß. *stiracis* ℥ j. *dissolve, & tempore somni infundito.* Adhuc tamen majoris erit efficaciæ hæc alia *injectio radicum apperitivarum rubeæ an* ℥ j, *radicis eringij, ciclaminis an.* ℥ ß *mercurialis m.* j. *sabinæ parum, spicæ, assari, an.* ℥ ij ß *fiat decoctio, cujus colaturæ* ℥ iiij *cum uncia vini in uterum infundantur; si vis abstergere in decoctione, addito lupinorum, vel fabarum an.* ℥ ij.

Inunctiones. Inunctiones fiunt ex oleo liliorum, rutaceo, anethino, de baccis lauri, de croco, de napha, de vitellis ovorum, de capparibus, de succo angelicæ; ex quibus etiam cum cera, & croco ac aliquo ex prædictis pulveribus, & si opus sit muscilaginibus unguenta parantur; ut *olei liliorum, irini an.* ℥ j, *olei amygdalarum amararum, cappar. an.* ℥ ß *succi rutæ, aut artemisiæ, vel sabinæ* ℥ iiij, *coquantur ad consumptionem succorum, & adde ladani, & ceræ q. s. fiat unguentum.* Aut accipe *succi mercurialis, vini optimi an.* ℥ j. *olei anethini, de baccis lauri an.* ℥ ij, *ceræ q. s. croci parum, fiat unguentum.* Inungitur etiam imus venter, & inguina unguento, deopilativo succorum aut oleorum, cujus descriptiones suo loco recensebimus; aut etiam oleo de stirace, de bezoino, laurino, anethino, addita myrrha, & galbano, quibus lumbi etiam perfunduntur.

SCHOLIUM.

Nimia etiam copia] *autumat Mercurialis multum sanguinem retentionem non efficere, cum potius multitudine ipsa vasa sponte hiare soleant, ideoque non supprimi, nisi quando ex accidenti crassities multitudini jungitur. Speciosa duntaxat ejus ratio est, non tamen cogit, nam ob nimiam plenitudinem vasa ita distenduntur, ut comprimi ad humoris expulsionem non possint, viis præsertim obcæcatis, & naturâ gravatâ à multitudine, neq; potente regulare humores ad expulsionem à Venis communibus ad Venas uteri, nec vacuâ ullâ existente parte, per quam fluat: ita videmus vinum quantumcunq;*

tumcunque tenue, aut alium liquorem ex dolio admodum pleno unico tantum foramine non fluere, merito igitur à Gradio, ac reliquis scriptoribus multitudo inter causas connumeratur.

Excellens caliditas] *Qui fieri potest ut caliditas menses supprimat, cum caloris sit aperire, & rarefacere, quæ ad expulsionem conducunt? Respondeo, robur quidem expultricis in calido, & humido consistit, caliditas enim affectivè juvat ad expulsionem; humiditas fundendo ac liquefaciendo humorem. Cæterum caliditas impedire potest per accidens expulsionem, primo, quia qualibet exuperans qualitas sive intemperies virtutem debilitat; Secundo, quia dissipat, & exsiccat tenuem, & acrem substantiam, quæ facit ad penetrationem. Tertio, quia immoderatus calor plus assumit, quam attrahit. Ut autem hoc obiter advertas calor alterando, & concoquendo ad nixum facit, & retentionem, humiditas verò ad expulsionem, & nutritionem, quod si calor siccitati conjungitur attractionem juvat, nam frigus nulli functioni est usui, ut Galenus autor est, quod si frigus ad retentionem facit, per accidens id est, dum incrassat, & gelat, calor vero expulsioni potissimum conducit cum humiditati conjungitur, vide cap. de uteri debilitate, & Avicennam prima primi d. 6. c. 3.*

Naturales facultates à quibus primis qualitatibus inventur singula.

3. de Sympt. caus. c. 3.

Insanabilis redditur] *Quod Hippocrates scribit primo de morb. mulierum, suppressionem ultra sex menses persistentem esse incurabilem, non, sicut jacet, accipiendum videtur, nam & nos multas vidimus restitutas, quibus diutius menses fuerant suppressi, & ipse Hippoc. 4. pop. & 5. ejusdem tit. ancillæ mentionem facit, & Gorgiæ uxoris, quarum altera per quadriennium, altera per septennium menses suppressos habuêre, ac tandem curatæ sunt; dicendum ergo curationem quidem post sex menses esse difficiliorem, aut ibi loquutum fuisse de suppressione ex inversione colli uteri, ut ex serie colligi potest, quæ certè post sex menses incurabilis redditur, quia non facilè reducitur uterus.*

Cæterum detrahendus est sanguis] *Pauca quædam de sanguinis detractione hîc discutienda sunt. Primo Galenus lib. de sanguinis missione venam secat triduo, quatriduovè, ante consuetum tempus muliebris circuitus. Paulus vero non nisi decem diebus posteaquam constitutum tempus præterierit: conciliantur hæc loca facilè, si Galenum intelligas de sectione venæ pedis, ut legenti patet, Paulum de sectione venæ cubiti, aut si Paulum interpreteris de venæ sectione, quæ plenitudinem deponit, Galenum de ea quæ ad locum conferens trahit: Demum si Paulum de revulsivâ, Galenum de evacuativâ. Sed contra est quod Galeno authore 4. de valetudine tuend. c. 4. crurum scarificatio solvit etiam plenitudinem; & eodem teste 2. ad Glauc. 2. Sectio venæ pedis ab utero derivat, idem sentit 13. meth. ubi in uteri inflammatione hanc venam ad derivandum secat, quod etiam experientia confirmare videtur,*

Quæst. celebris de sanguinis missione in menstr. suppress.

Gal. c. 18.

P. lib. 3. c. 60.

tur, vidimus enim ſæpe menſes fluentes vulneratâ hâc venâ cohiberi & iſchiadem ex ſanguinis abundantia factâ ex crure evacuatione Galenus curavit allegato. Non igitur ad revellendum, aut plenitudinem deponendam brachij venam tundere oportet, cum id ex pede fieri poſſit, nec rurſus ſectâ venâ pedis menſes moventur, quia derivare eſt ab utero evocare, menſes autem movere, eſt ad illum ſanguinem trahere, ac ejus venas replere. Dicendum ad primum crurum ſcarificationem ſolvere quidem plenitudinem non tamen magnam, qualis in hypotheſi erat, hæc enim promptius, commodiuſque per venam amplam baſilicam dictam deponitur. Ad ſecundum dicimus venâ in pede ſectâ à ſupernis ad inferna ſanguinem evocari; ſi igitur in utero ſanguis redundet, ab ipſo derivatur ad pedes, ſin minus à ſuperioribus locis ad ipſum tranſit, aut certè ad venas ſedis, prout huic aut illi parti natura pronior eſt, ſic Galenus cap. 19. ſequenti hæmorrhoidas provocat ſectis venis, quæ in cruribus ſunt; in fœminis verò potiſſimùm ad uterum trahit, quia ex ipsâ naturâ per eum locum expurgantur; & hoc ſemper conſequimur, ut hæc ſanguinis miſſio obſtructione liberet; ſubindeq; ad expulſionem juvet. Ex dictis patet, aliud eſſe ex utero, aliud per uterum evacuare, per uterum ſectâ inferius venâ commodè evacuamus, ex utero factâ prius repulſione ex brachio. Verum neque hæc omnia difficultatem penitus exhauriunt, nam illud ſolum concludunt, quod diximus, initio curationis venam cubiti, poſtmodum venam poplitis tundendam eſſe. At Galenus cit. quem ſequitur Fuchſius, Mercurialis, & alij viri in arte præſtantes, nunquam licere venam cubiti ſecare in menſium ſuppreſſione aſſeverantiſſimè confirmat, licet plenitudo adſit, eò quòd & purgationem menſtruam comprimat, & ſanguinem ad ſuperiores corporis partes retrahat; Et libr. de ſanguin. miſſion. adverſus Eraſiſtratum, Hippocratem vehementer laudat, qui 2. Epid. 4. in fine, Sthimargei famulæ ſuppreſſis menſibus cum plenitudine occupante univerſum corpus, ut lib. de tremore c. 8. ipſe declarat, venam talo proximam ſecuit. In contrarium eſt Aetius lib. 4. ſ. 4. cap. 57. ubi cubiti, ac tali venas ſecare jubet, quem ſequitur Gradius cap. proprio. Avicenna, & acerrimi judicij vir, ac de medicâ materiâ benè & præclarè meritus Mercatus: Eorum ratio eſt, quia ubi plenitudo ſuperiora obſidet, ſanguinis minuta detractio ex brachio non tam ſupprimit, quam juvat ad earum evacuationum provocationem impediendo, ne ſuperiorum plenitudo deorſum irrepat, ſi tali venas protinus incidas, & aut obturet vaſaq; obſtruat uteri, aut ſanguine copioſius ad uterum evocato immodicum ſequatur menſium profluvium, quod cohibere nequeas. Pro qua ſententia eſt etiam Paulus l. 3. c. de uteri inflammatione, & Galenus lib. 11. meth. c. 13. ac communis practicantium uſus, qui in inflammatione partium inferiorum, & pudendarum prius venam cubiti tundunt, deinde venam pedis, nam cum prædictæ partes propendeant, & pondere gravent, ſic ini-

Fuchſius 5. aph. 32.
Merc. c. prop.
Avic. 21. 3. tract. 2. c. 12.
Prima ratio
Secunda.

initio vena poplitis scarificetur, periculum est, ne accurrente humore in desperatam incurrant inflammationem. Est & tertia ratio, quia omnium medicorum consensu semper initio morbi revellendum est, quod ad distantissima loca fieri debet. Verum ut ab eo, quod ultimum est, incipiamus, distantiam ab utero ad pedem sufficientem ad revulsionem esse dicimus; sanguinis praeterea missionem ex pede plenitudinem etiam deponere ex Galeno superius allegato, quod si magna sit plenitudo, copiosa etiam evacuatio medebitur. At si confertam vacuationem mulier ferre nequeat, non erit abs re, Basilicam prius tundere, quod propterea plerumque fit, ac fieri debet, quia copiosissimae illae evacuationes, quibus Hippocrates & Galenus utebantur, in usu jam non sunt. Praesertim autem vena Gyberi tundenda infestante cum suppressione febre, & longissimè ab eo tempore, quo purgationem mulier expectat: fatemur tamen Hippocratis & Galeni sententiam securiorem esse, alteram non nisi ab exercitatissimo peritissimoque medico cum magnâ praemeditatione usurpandam.

Tertia. *Deciditur controversia* *Autoris sententia.*

Quinto. Validius menses provocantibus] *Galenus saepius allegato postponit venae sectionem iis medicamentis, quae menses proliciunt: Mercurialis anteponit, & vult sanguinis missionem, aut purgatiunculam praemitti; Galeni sententia hac nititur ratione, quia sanguis obstruens ab exiguis uteri venis evacuari nequit, nisi attenuatus ac incisus, ablatâque obstructione. Mercurialis ratio est, quia si, quae impensè menses movent, ante venae sectionem adhibeantur, cùm venae adhuc sint obstructae, & sanguis impactus, calida medicamenta universi corporis humores secum ducent, & obstructiones magis augebunt. Conciliatio tamen ex methodo nobis propositâ patet, quippe ante evacuationes non nisi mitioribus utendum, post evacuationes validioribus, aut distinguendum de sanguinis missione ex brachio aut crure deponente plenitudinem; & de provocativa menstruorum ex pede.*

Quaestio, An vena sectio debeat praecedere medicamenta menses cientia?

Simplicia quae menses ducunt] *Galenus 5. simpl. 22. menses cientia in hoc à diureticis distare scribit, quod quae urinas movent, impensiùs exsiccant, subindeq; tametsi tenue serosum segregant, reliquum nihilominus sanguinem cogunt, crassioremque reddunt, qua ratione mensium purgationes impediunt; qui igitur fit, ut pleraque hic in eodem gradu cum diureticis sicca ad mensium provocationem annumerentur? Et Galenus cit. quamquam diuretica talia nonnulla dici fatetur, non quia sola moveant urinas, sed quia solas, & non menses: tamen c. 13. praecedenti multa posuit, quae propriè urinas ducere affirmat, ea tamen postea menses movere dixit, veluti asarum, & meum. Respondetur, menses moventia in duplici esse differentiâ, quaedam enim sanguinem fundunt, & liquant, tenuioremq; reddunt, & haec propriè* talia

Menses moventia in duplici sunt differentia.

talia calida sunt, & moderatè sicca conveniuntq; imprimis menstruis imminutis: alia præter hæc obstructiones insuper aperiunt, quæ tenuium sunt partium, ac propriè attenuantia, & cum diureticis ferè coincidunt, & ex accidenti menses movent, quatenus vias liberant ab infarctu. At contrà est, quòd sanguinem cogunt, immobilioremq; reddunt. Respondet Jachinus, id efficere si quis multis utatur, potius tamen puto, quando his menses proliciendi sunt, ea semper admiscenda, quæ una colliquant, & attenuant, & quæ uterum respiciunt, & ad ejus vias humores deducunt. Non est autem dubium pleraque esse, quæ particularibus membris tertiâ quâdam facultate conveniunt, nam & Galenus 5. simpl. 13. eadem planè concedit contra Thessalum, & medicamentum dari, quod propriè epaticum, nephriticum aut pleuriticum sit; hinc fit, ut idem medicamentum, pro diversitate eorum, cum quibus commiscetur, modò menses moveat, modo urinas, aut etiam sudorem, lac, vel semen. Is enim est (ut hoc obiter intelligas) horum medicamentorum ordo, ut omnia calida cum sint, quæ lac, & semen augent, humida esse debeant, idq; vel in tenui, vel in crassâ materiâ; quæ urinas movent, sudoresq; proliciunt, sicca sint, & tenuis materiæ, talia enim humores dissolvunt, atque halitu digerunt, cutem rarefaciunt, & poros ejus, aut imi corporis, prout in hanc aut illam partem natura inclinat: At quæ propriè menses evocant, in medio horum consistunt sicca quidem, sed moderatè.

Tertiæ facultas in medicamentis, quæ partem hanc aut illam respiciunt.

Differentia inter medicamẽta lac, semen, urinam, sudorem, & mẽses cientia.

De immodico menstruorum fluxu.

CAPUT V.

Descriptio.

IMmodicus menstruorum fluor tunc fit, quando menses plures, copiosioresve fuerint, quam solebant autore Galeno 6. popul. primo com. 7. aut quando ultra consuetum purgationis tempus fluxerint præter modum, aut naturæ ætatis, vivendiq; institutum: aut tandem, quando statas periodos non servaverit, ut si bis in mense repetat. In cunctis tamen respectu ad consuetudinem mulieris habito, quod potius metiendum erit ex natura, & viribus cujusque, quam ex termino dierum, & quantitate humoris, quam prisci in biduo, aut triduove constituerunt heminas duas atticas, cum nostris temporibus magna sit diversitas, aliæ enim longiori tempore, & in majori quantitate; aliæ breviori, & minori, salubriter expurgantur. Symptoma est de genere immodicè excretorum, quanquam enim ex sanguino-

Natura.

guinolentis evacuationibus sola menstrua mulierum præter naturam non sit, ut scribit Galenus, id quidem intelligendum, dummodo non excedat, quamvis si excedat, nec adhuc certe toto genere præter naturam est, sed multitudine & qualitate. Sequitur hoc Symptoma ad morbum in depravatâ figurâ, meatuum scilicet dilatationem, quæ tripliciter contingit, aut enim vasa rumpuntur, dilacerantúrve contusione, seu ruptione, & tunc dicitur diæresis, quo casu confertim sanguis fluit; aut aperiuntur propria foramina, & extremitates venarum, & dicitur anastomosis; aut exeduntur tunicæ, quod diapedesis nuncupatur. Porro vasa hæc aut sunt interna uteri, & tunc propriè fluxus menstruus nuncupatur, aut sunt externa illa, quæ terminantur in uteri cervice, & tunc fluxus fit quasi hæmorrhoidalis: rursus aut sanguis, qui fluit simplex, & impermixtus est, & tunc uteri fit profluvium menstruum exquisitum; aut alteri materiæ permiscetur, & tunc vel menstruus sanguis prædictum humorem superat, & fit profluvium mensium notum, seu menses decolores, aut ab illo superatur, & fit profluvium muliebre notum, de quo infra.

3. de Sympt. caus. c. 2.

Tripliciter vasa aperiuntur.

Provenit hæc affectio interdum à causis externis, utpote ictu, casu, cursu, saltu, aut choreis, immodico exercitio, nimio calore, balneorum usu, maximè crurum frequenti ligaturâ, frictionibus, aut vehementi animi commotione, hæc enim omnia aut solent sanguinem concitare, fluxibilioremque reddere, & ad uteri partes deferre; aut certè vasa rumpere, aperire, dilatare. Accidit præterea ex uteri rhagadijs, ulcere, virilis membri excedente magnitudine, laborioso partu, vel abortu, insuper ex aromatum, aut vini albi fortioris usu, aut suppressis ani hæmorrhoidibus.

Causæ externæ.

Internæ causæ triplices numerantur; aut enim sunt ex parte virtutis, aut ex parte humoris, aut ex parte uteri, & vasorum ejus; & quidem ex parte virtutis sanguis fluit quadrupliciter, vel expultricis robore & efficaciâ, qua ratione à nocuis humoribus expurgetur. 6. *de locis*: aut virtutis retentricis impotentiâ, quæ humorem sibi commissum retinere non potest 2. *de morbis mulierum*: aut robore alteratricis jecoris, quia plurimum sanguinem conficit, cujus pars per uteri venas expurgatur *primo de morbis mulierum*, aut debilitate ejusdem alteratricis membrorum, quando ipsæ partes in se convertere nequeunt debitam sibi commissam humoris copiam, licet plus

Internæ.

Ex parte virtutis.

ab epate genitum non fuerit, quam conveniebat, quia tunc residuum suo pondere deorsum fertur, aut à naturâ pellitur, quod tametsi ad omnem sequatur intemperiem, præsertim tamen ab humida fit: Demum ob fortitudinem attractivæ uteri, quæ ut plurimum à causis externis conciratur, vel quia uterus concalesit, vel quia vasa aperiuntur. *Ex parte humoris.* Ex parte humoris causa etiam multiplex, aut n. humor quantitate peccat, & tanquam onus à naturâ deponitur *1. de morbis mul. cit.* aut qualitate alienus ab eâdem naturâ rejicitur, utpote serosa aut biliosa 6. popul: *p. 5. text. 6.* aut nec qualitate quidem alienus est, & debitâ quantitate à jecore generatur, sed à debili mebrorum alteratrice virtute non conficitur, quæ causa superius comprehensa fuit. Cæterum humoris substantia ut plurimum liquida, ac subtilis est, utpote serosa, aut biliosa; qualitas calida, acris & mordax, à quâ orificia venarum dilatantur, ideoq; nihil mirum, si initiò sanguis fluat floridus, ac subtilis, posteà etiam crassùs ac fœculentus, dilatatis jam poris, & meatibus, ut Avicenna & Gradius propriis capitib. annotârunt, plures etiam menses vidimus crassos, ac nigros, ob lienis obstructiones, ejus potissimum vasis, quod jecur à melancholiâ repurgat; quinetiã pituitosi menses superfluè fluunt, si corpus, & caput pituitâ repleantur, quæ nec per nares, sedem aut urinas excernatur, sed ad uterum cum menstrua purgatione deturbetur, ut placuit Hippocrati *1. de morb. mul. 22.* *Parada lapsus.* Non igitur audiendus Paræda, qui hosce humores mẽsium potius suppressionem semper efficere credit, quia sanguinem crassum reddunt; nam etsi initiò obstruunt, postmodum gravatâ naturâ majori impetu prorumpunt quanquam hoc forte concedendũ, *P. lib. 3. c. 63 G. c. proprio.* hos humores non tam superfluum fluxum menstruum, quam nothum profluvium muliebre concitare ut colligitur ex Paulo, & Gradio. Tertia causa ex parte uteri est, *Ex parte uteri.* quia rarus, laxus, mollis, patentior, hians, aut levigatus, aut quia asperitatem continet, qua nequit claudi, aut quia ejus vasa rupta sunt dilaceratáve, ut dictũ est, quod etiã ex causis primitivis superius annotatis potuit cõtingere, presertim ex laborioso partu, & imperitiâ obstetricis, secũdinas à cotylidonib. dilacerãtis.

Signa. Cognoscitur immodicus menstruorum fluxus ex patientis aut adstantium relatione, quemadmodum etiam causæ externæ. At si dilatatione tunicæ vasorum sanguis profluat, paulatim instillat, & tenuior est; uberior, & cum sensu quodam doloris, si ora venarum sint aperta; sin

ta; ſin autem per apertionem vaſis rupti dilacerativè contingat, repentino quodam impetu proſilit: Si ex humoris acrimonia, & mordacitate, comperies id ex dolore, levi illo quidem, ſed moleſto, circa lumbos, uterum, ac pudenda; ex ſanguine, & virulentiâ ſanguini cõmixta, & graviter olente, & quia lentus eſt fluxus initio, major in proceſſu, qui ob concretum ſanguinem interdum cum dolore ſupprimitur, ac denuò copioſius prorumpit, deniq; ex labiorum & gingivarũ ſciſſuris, quæ à vaporibus inde aſcendentibus fiunt. Sanguinis copia dignoſcitur ex conferentiâ, ac tolerantiâ, corporis conſiſtentia, & habitudine bona, & quia vividior, coloratiorq; redditur fœmina, & ab aliis affectionibus liberatur, ac fluens ſanguis ruber omnino eſt, ab adſtringentibus læditur patiens, & ſi fluxio ſupprimatur, intumeſcit venter, quaſi mulier prægnans ſit, membra laxa fiunt, & fœmina valetudinaria evadit, quæ eadem ſigna jecoris robur, & ſanguificandi efficaciam demonſtrant, quo in caſu diſſenteria epatica ſæpe toto juventutis tempore citra nocumentum contingit. Jam verò peccans humor dignoſcitur, quia in corpore effloreſcit color eidem ſimilis, ex calore præterea aut frigiditate, colore, conſiſtentiâ, ſubſtantiâ, & odore, & quia ſanguine linteo excepto, exſiccatoq; in medio rubra eſt macula, in circuitu vero humoris redundantis notæ apparent; ſubinde ſi fluens ſanguis colligatur ſuper arenam ſiccam ac minutam, & in ferventiſſimo ſole exſiccari ſinatur, ſi bilioſus fuerit, pallidus, aut viridis arenæ color evadet; ſi pituitoſus, albus, & veluti muceus erit; ſi melancholicus nigreſcit, quas notas poſuit Hippocrates. Uteri vitia ex fœminæ habitudine dignoſcuntur, nam decolor, marcida, vieta, faſtidiens, confracta, & imbecilla redditur, aliaq; poſtea pejora ſequuntur ſymptomata. Facultatis vitium ex defectu reliquarum cauſarum deprehenditur, ulcus ex ſanie cum fœtore, dolore, & aliis, quæ ulcera concomitantur. Demum ſi ex utero ipſo prodeat ſanguis niger, graveolentior & grumoſior eſt; ſi ex venis cervicis, rubicundior, fluidior, nec adeò malè olens. Conſideranda igitur ſanguinis quantitas, qualitas, fluxionis duratio, ac delationis modus, amplioribus namq; vaſis ruptis magna ſanguinis copia confertim profluit: eroſis vero & apertis parva, ſed ab eroſione cum dolore, ab apertione citra illum.

Sanguinis indicia.

1. de morbis mul. 37. & 119.

Sequuntur hanc affectionem ſæpe graviſſima mala, fœdus nimirum color, pedes molli tumore attolluntur, virium debilitas, vitiatur ciborum tum concoctio, tum cupiditas, tabes, ſyncope, hydrops, ac

Prognoſtica.

reliqua omnia quæ quamlibet immoderatam ſanguinis evacuationem ſequi conſueverunt ſymptomata, teſte Galeno, fœminas haſce infeſtant, nam &, Hippocrate dicente, ſi menſtrua plura fiunt, accidunt morbi, totius corporis præſertim, ſuppreſſis autem menſtruis ex utero morbi contingunt, nimius verò fluxus, ut declarat Gordonius, ducit ad ægritudines vel conſumptivas, vel cacheticas, aut ad paſſiones ventriculi; ſi ad immodicam evacuationem animi defectus ſequatur, malum ait Hippocrates. Porro immoderata ſanguinis fluxio in ſeneſcente muliere lethalis ut plurimum: in juvenculâ admodum periculoſa, ſi perſeverat, quia ad hydropem terminatur. At ſi per ſolis, aut Lunæ Eclipſin menſes profluant, rarò, inquit Apulejus, curantur, quia ora vaſorum occalluerunt, quod ego potius de conſueto, & antiquo fluxu dicendum puto, quia in eo venarum uteri ora diu aperta occalluerunt, & ſi ſupprimatur antiquus fluxus, periculoſum ducit Galenus ſæpius. Omnium difficilimè curatur fluor, qui provenit ex malâ uteri diſpoſitione, quia pars hæc facilè excrementa ſuſcipit, tum ratione ſitus, tum etiam ratione multarum venarum, quæ eò confluunt, tum denique ratione aſſuetudinis naturæ, quæ ſingulis menſibus per eam partem ſeſe exonerare ſolet; Præterea à profluvio ſanguinis deſipientia, ac convulſio malum. Si menſes decolores fuerint nec per idem tempus ſemper venientes, purgationem indicant eſſe neceſſariam.

6. de locis 5. — *5. aph. 57.* — *5. aph. 56.* — *Apulei ſententia.* — *7. aph. 9.* — *5. aph. 36.*

Fluxus menſtruus per viam criſis in corpore pleno aut vitioſis humoribus redundante, ac cum patientis tolerantia cohiberi non debet; quod ſi ex partu, aut abortu proveniat, curatio petenda ex capitibus de partu, & abortu laborioſis; ſi ex ictu, caſu, medicamento exedenti, calore vel frigore, aliáve cauſa dilacerante, curatur victu parco, quiete, ſanguinis miſſione ex brachio, frictionibus, ac ligaturis partium ſuperiorum, & iis, quæ adſtringunt, atque conglutinant infra dicendis. Si à ſanguinis ubertate, victus ſit frigidus, & parcus, fiat ſanguinis miſſio conveniens, vitentur balnea, reliquum opus naturæ committendum, nec ejus motus aliter præpediatur, niſi magna impendeat ſpiritus reſolutio. Verùm ſi ex ſuppreſſâ aliqua evacuatione ſuboriatur, veluti fluxu ſanguinis per nares, aut hæmorrhoidas, aut per meatum urinarium, aut per manuum, & pedum fiſſuras, aut ex abſciſione ſudoris, tota curandi ratio poſt ſan-

guinis miſſionem, & purgationem in provocatione ejus evacuationis conſiſtit. At ſi (quod plerumque fit) ex humoris alienâ qualitate accidat, ſi quidem à bilioſo, & calido ſanguine fiat, quinque remediorum generibus utendum erit. Primo victu refrigerante ex extremitatibus animalium, vituli præſertim, vel arietis, aut ex pullorum carne aſsâ, vel coctâ cum lactucâ, ſcariolâ, cucurbitâ, acetoſâ, portulacâ, quibus ſine carne in cibo veſcendum erit, aut pulticulâ, ex duabus partibus cremoris hordei paratâ, & unâ lactis amygdalini cum ſacharo, & aqua roſacea, vel ex amylo, aut etiam panatella ex panis medulla abraſa, cum butyro, ſacharo & aqua roſacea, Luſitani vocant *caldo demiolo depam*; ex fructibus conveniunt pyra, cotonea, mala granata, meſpila, fructus berberis conditi, aut ribes. Potus eſto aqua chalybeata, aut ex ignito auro, vel cocta cum maſtice, hordeo, vel coriandro præparato, cui immiſceri poteſt rob. de ribes vel ſirupus de berberis: exercitium vitetur, & omnis laborioſus motus, aut violentus; ſomnus ſit moderatus vel paulò longior, aër ſubfrigidus, citra exceſſum tamen, quia excedens frigiditas humores ad interiora impellendo fluxum auget, nimius enim calor internus ac externus attenuando nocet: fugiat vinum & aromata omnia, ac diuretica; aquoſoſque cibos, quales fructus horarii, & inter olera ea, quæ valde humida ſunt, & flatulenta.

Curatio à bilioſo ſanguine ſi fiat.

Panatella Luſitana.

Excedens frigiditas fluxum auget.

Secundo avertentibus, ut ſanguinis miſſione factâ ſemel & bis, aut quoties neceſſitas poſtulat, & vires tolerant, paulatim tamen ac per intervalla digito foramini applicato, tundenda autem primò baſilica vena, deinde ſalvatella dextræ manus, ſubinde cucurbitula jecori, & nonnunquam lieni aut ſub mammis affigenda, ut monuit Hippocrates, ſi tamen fluxus diu perſeveraverit, hirudines hæmorrhoidibus applicentur, ut altero excitato fluxu prior ſubſiſtat.

Averſio.

Sanguinis miſſ. paulatina.

5. aph. 5.

Tertio refrigerantibus, incraſſantibuſque ſerapiis, & apozematibus, contemperetur ſanguis, utpote ſirupo roſar. granatorum, de portulaca, de roſis ſiccis, myrtino, de acetoſâ, de ribes, de berberis, cum aquis portulacæ, roſarum, acetoſæ, capitum roſ. plantaginis, ſanguinariæ, cichorei, endiviæ, ac ſimilium, ut ſi pluribus dieb. capiat patiens ℥ ij *ſirupi myrtini vel granatorum, cum ℥ iij aquæ capitum roſ. vel portulacæ, vel ℥ v. hujus apozematis, hordei mundi leviter toſti p. ij. foliorum portulaceæ, acetoſæ, polygonij, plantaginis, ſanguinariæ, an. m. j.*

Contemperantia.

capitum ros. p. j. coquantur in s. q. aquæ pluvialis ad ℔ ij ß, colaturæ adde sirupi cydoniorum, myrtini an. ℥ ij fiat apozema clarum aromatizetur ʒ j ß. specierum diarrhod. abb. frigidæ etiam potio, aut dilutiores sirupi hoc in casu conceduntur, si modo fœmina carnosa sit, ac boni habitus, nec aliud subsit, quod impediat.

Frigida potio.

Purgatio.

Quarto, si his fluor non detineatur, biliosum humorem subesse conjectandum est, quem purgare tentabimus pharmaco, quod habet *rhabarbari electi, cort. mirob. citr. an.* ℈ ij *infundantur per noctem in* ℥ iiij *aquæ portulacæ colaturæ adde mane sirupi ex 9. infus. ros. siccarum* ℥ j. *pulpæ cassiæ, & tamarindorum an.* ℥ ß. *misce, capiat in aurora:* aut ℞ *decoctionis biliosæ vel seri caprini, aut decocti capitum rosar. florum cord. & tamarind.* ℥ iij *in quibus infunde parem quantitatem rhab. & myrobal, & adde sirupi ex 9. infus. ros. siccarum* ℥ ij. mirificè etiam prodest sumere singulis diebus manè & vesperi ℥ iiij. *aut* v. *sequentis decocti, foliorum cichorei, scariolæ, lupulorum, fumariæ, borraginis, sanguinariæ, portulacæ an. m. passularum* ℥ j ß. *prunorum numero* xv. *flor. cord. an. p. j. anisi* ʒ j. *quatuor seminum frigid. major. an. p. j. fiat decoctio secundum artem in sero caprino, vel aqua pluviali ad* ℔ ij *in fine adde foliorum senæ* ℥ j ß *medullæ carthami* ʒ iij, *colaturæ misce succi rosar.* ℔ ß, *succi intybi* ℥ iij *sachari q. s. fiat apozema clarum aromatizetur* ʒ j. *spec. triasandali: vel cum ulteriori decoctione fiat ad formam sirupi cui addi possunt* ʒ ij *rhabarb.* quòd si vitellina bilis commisceatur admiscenda sunt, quæ pituitam purgant, de quibus infrà. Est etiam ex usu ter, quaterve citra dierum intervalla, hunc bolum exhibere, *sachari ros.* ℥ j. *pulveris rhabarb.* ʒ ß. *aut* ℈ ij *misce. Plura vide c. de uteri intemperie calida.*

Decoctum.

Bilis vitellina.

Bolus.

Fervorem sedantia.

Assumenda.

Potiones.

Quinto iis, quæ flavæ bilis fervorem compescant, ac frenent, qualia sunt refrigerantia, & adstringentia, quæ per os assumpta ebibuntur, aut devorantur, aut utero admota, induntur, vel extrinsecus applicantur. Intus quidem assumuntur potiones, pilulæ, & opiatæ: offeratur itaque post universales evacuationes serum caprinum, aut lac ipsum, si febris non adsit, ptisanæ cremor, farrum cum jure pulli, sirupus de agresta, de berberis, de ribes ros. borraginis, acetosæ; de succo plantaginis, de succo acetosæ, de rosis siccis, de muscilaginibus, de portulacâ, de papavere, cum decocto hordei, plantaginis, lactucæ, solani, symphyti, bursæ pastoris, capitum rosar. ex quibus etiam stillatitiæ aquæ probantur, ac minus fastidiosæ sunt, aut aquâ in quâ

in quâ sæpius extinctum sit aurum ignitum, ad sistendum fluxum, & somnum conciliandum mihi expertus est potus, qui habet *sirupi, papaveris, myrtillorum an.* ℥ iiij, *aquæ symphyti, plantaginis an.* ℥ IX *pulveris diamargaritonis frigidi* ʒ j. *boli armeni* ʒ ß, *misce sæpius, capiat* ℥ IV. *aut* v. quo tempore se componit ad somnum. Inter devoranda hæc mixtura sive opiata valde probatur, *conservæ rosar. antiquæ, conservæ symphyti an.* ℥ j. *pulveris trochiscorum de Karabe, tragacanti, spodii, boli arm. præp. corall. rub. præpar. masticis, balaustiarum, acaciæ, gum. arab. an.* ʒ ß. *cum sirupo myrtino fiat confectio, cui addi possunt* ʒ iii *micletæ.* est etiam magnæ utilitatis altera, quæ recipit *carnis Cydoniorum conditæ* ℥ i ß. *trochiscorum de spodio, terræ sigillatæ, pulveris diamargaritonis frigidi, specierum diapapaveris albi, diatragacanti an.* ʒ j, *cum sirupo cydoniorum, fiat opiata, cujus dosis magnitudo majusculæ avellanæ cum* ℥ iii *aquæ plantaginis, vel bursæ pastoris.* Prodest triphæra minor, sed mirum in modum valet assumere singulo mane cochleare unum conservæ de scoria ferri, quæ ex Rasio sic paratur; *myrobalan. Emblicorum, belliricorum an.* ʒ v. *spicæ, squinanti, cyperi, zinziberis, piperis nigri, ameos, olibani, sive thuris an.* ʒ ij, *scoriæ ferri præparati per hebdomadam in aceto, deinde extractæ & torrefactæ* ʒ XV. *omnia subtiliter pulverizentur, & cum melle despumato, vel cum sacharo fiat conserva,* curat fluxum uteri, ventris, hæmorrhoidum, & omnem aliam. Scoriam tamen exactè præparare docet Quiritus de Augustis in luminari apothecariorum. Pilulæ hæ sunt etiam utilissimæ, *olibani, mastices, myrrhæ, an.* ʒ j. *boli armeni* ʒ ß, *pulverizentur subtiliter, & cum succo cydoniorum fiat massa,* cujus decima pars accipiatur vesperi ante cibum; conveniunt etiam pilulæ de bdellio. Quod si nec his quidem fluxus sedetur, ad narcotica veniendum, qualia sunt *requies magna, Athanasia, Philonium Romanum, Persicum, vel Tarsense, quorum dosis* ℈ iiij *pro fortioribus, pro aliis* ℈ ij *aut* ʒ ß *in* ℥ ij *vini adstringentis, & una aquæ rosar.* In eundem usum pilulæ hæ conficiuntur, quæ mitioris sunt facultatis, ℞ *calchanti, opii, thuris, masticis, coriandri tosti an. g. j. ß terantur diligenter, & cum sirupo de ribes fiant pilulæ* v, vel septem accipiendæ noctu quatuor quinquéve horis post cœnam, quæ tamen omnia, quia sanguinem quasi congelant, cum præmeditatione & non nisi urgente necessitate sunt exhibendæ.

Opiata, sive conserva.

9. ad Almans. c. de hæmorrhoid.

Conserva de scoria ferri.

Distinct. 2. descript. 24.

Pilulæ.

Narcoticæ.

Admonitio.

 Porrò

Vtero immittenda. Porro, quæ utero immittuntur, aut injectiones sunt per methencritem, sive uterini clysteres dicti, aut pessi; injectiones commodè fiunt ex iis, quæ adstringunt, & ora venarum consolidant, ac *Clyster uterinus.* retundunt acrimoniam humoris, nam ad hos tres scopos medicus collimare debet, ut ex aquâ vel succo plantaginis, solani, portulacæ, sanguinariæ, & similium, aut ex decoctione earundem herbarum, rosarum, & myrtillorum, aut ex cremore ptisanæ, vel decocto hordei, & orizæ torrefactæ cum muscilagine tragacanti, & pulvere adstringenti, & si accipias *succi polygonij* ℥ iiij, *muscilaginis tragachanti extractæ in eodem succo* ℥ j, *amyli* ʒ j, *aquæ capitum ros.* ℥ iij *misce, infundatur per methencritem.* *Pessi.* Ex quibus etiam herbis, succis, & aquis cum jam dictis pulveribus, & albumine ovi pessarii conficiuntur, ut ℞ *succi plantaginis vel centinodiæ* ℥ ij. *pulveris trochis. de Karabe, acaciæ an.* ʒ j, *cum albumine ovi unius misceantur, & involvantur serico panno*, majoris virtutis est alius, qui habet *pulveris hypocistidis, acaciæ, boli armeni, sanguinis draconis, radicis consolidæ, arnoglossæ, gallarum, an.* ʒ ß, *succi portulacæ vel sirupi de rosis siccis aut myrtillorum q. s. excipiantur bombace:* facilius paratur ex semimanipulo portulacæ, plantaginis, aut polygonii, vel alterius herbæ convenientis contusæ, & linteo involutæ, aut ex unguento comitissæ lanâ excepto, & utero indito, commodè etiam conficitur ex *ovi albumine agitato cum pulveris tragacanti, farinæ volatilis an.* ʒ j ß, *amyli* ʒ ij, *succi bursæ pastoris* ℥ ß. Verùm, si patiens virgo sit, nascalia potius ex usu erunt, quæ ex eadem materia conficiuntur lana, aut bombace excepta, at non intus immittuntur, sed *Admonitio.* osculo pudendi adhibentur, quo differunt à pessariis. His tamen remediis cum prudentiâ utendum, & non nisi re prius communicatâ cum matre ægrotantis, aut assistente seniori, alioqui fœminæ, præsertim nobiles, præcipuæ, aut juniores solent ea ægre tolerare, & medicis *Suffitus.* irasci; utuntur quidam suffitu ros. aut myrtillorum, quod minimè *Encatisma.* probo, quia usta materia bilem exasperat. Exterius fiunt encatismata seu incessiones *ex decocto foliorum pirorum, quercus, prunorum, balaustiarum, corticum granatorum, granorum myrti, sumach; quarum rerum partes æquales bulliant ad tertias in s. q. aquæ pluvialis addito in fine modico aceto*, ex decocto tepido aut frigido fiat, incessio, ex fecibus emplastrum ventri, & posteriori etiam parti applicandum, quod in omnibus quæ utero applicantur, observandum est. Quod si materia frigida sit,

da fit, addes in decoctione *foliorum absinthij, menthæ, spicæ, an. m. j.* ab incessione venter inungatur hoc aut simili linimento, *olei myrtini, cydoniorum, masticis an.* ℥ j. *Pulveris boli armeni præp. sanguinis draconis, trochiscorum de Karabe an.* ℥ j. *aceti cochleare j. ceræ q. s. fiat linimentum, aut unguentum*; aut adhibeatur unguentum comitissæ, quo renes, umbilicus, & prope os pubis inungatur; vel iisdem partibus applicetur emplastrum contra rupturam, aut hoc aliud, quod mirificè sistit omnem fluxum non solum uteri, sed etiam sanguinis per nares, ex pectore, ventriculo, aut aliis partibus; habet autem *gummi tragacanti torrefacti* ℥ ß *corallij albi, & rubei, ossis dactylorum combust. hypocistidis an.* ℥ j ß, *balaustiarum, scoriæ ferri præp. mumiæ, sanguinis draconis, boli armeni, terræ sigillatæ, masticis an.* ℥ ij, *pomorum cupressi, corticum thuris an.* ℥ ß. *bdellij torrefacti, styracis, calaminthæ, trochiscorum de terra sigillata an.* ℥ j. *foliginis camini, plumbi usti an.* ℈ j. *picis colofoniæ, glutinis piscium aceto macerati an.* ℥ j. *secundum artem fiat emplastrum, panno coccineo applicetur.* Ejusdem est efficaciæ hoc cerotum *boli armeni, terræ sigillatæ, sanguinis draconis, thuris, masticis, myrrhæ an.* ℥ ij. *pilorum leporis combustorum* ℥ iij *acaciæ, hypocistidos an.* ℥ j *seminis acetosæ, plantaginis, portulacæ, cydoniorum an.* ℥ ij ß *subtiliter pulverizentur, ac cum oleo rosar. omphancino incorporentur, & additis pice & cera, fiat magdaleon*, cujus portio super corium extendatur, & dictis jam partibus adhibeatur. Possunt præterea inungi eædem partes unguento rosar. vel refrigerante Galeni admixto aliquo ex prædictis pulveribus, semper caventes, ne frequenter actu frigida utero admoveantur, solent enim transpiramenta cutis obserare, ac subinde majorem fluxum concitare; exemplo sunt menstruatæ mulieres, quibus uberius menses profluunt, si, cum jam sisti incipiebant, munda indusia accipiant. Si pituita huic malo initium præbeat, syrupi conficiantur ex decocto corticum granatorum, balaustiarum, symphyti, bursæ pastoris addito syrupo de Ribes, de rosis siccis, & pauco melle rosf. Purgatio verò sic concinnetur; ℞ *agarici trochiscati* ℈ iiij. *diacatholici* ℥ j. *misce, fiant boli, aut eadem agarici quantitas infundatur in* ℥ iiij. *aquæ capitum rosf. per noctem, manè factâ colaturâ, & expressione adde sirupi ex 9. inf. rof. sicc.* ℥ j. *diaphœnici, aut electuarij Indi, vel confectionis hamech* (si melancholia abundet) ℥ iij, *misce, fiat haustus.*

Linimentũ.

Emplastrũ.

Cerotum.

Admonitio.

Curatio ex pituita.

Curatio si ex seroso sāguine fiat.

Quod si ex seroso sanguine affectio concitetur, investigandum prius ob jecoris invalidam virtutem, an quia sanguis à renibus haud debitè expurgetur id fiat, reductoque jecoris temperamento, & renibus deobstructis, & præpurgatis, primò crassior victus ac tenacioris substantiæ constituendus, utpote caro perdicis, & extremitates vituli, aut arietis, amylum, oryza, ova sorbilia, potus parcus ex aqua chalybeata, aut cocta cum mastice, & coriandris, vel vino rubro adstringente, præsertim si humor sit admodum frigidus, & vires collapsæ; somnus esto longior, aër temperatus, exercitium moderatum per intervalla, aut eius loco leves fiant frictiones, & ligaturæ partium superiorum. Rejicienda enim est Pauli & Aëtii sententia, qui femorum frictiones in hoc casu fieri jubent, cum potius hæ à superioribus deorsum trahant, & contra præceptum sit diversionis, quæ ad contraria fieri debet, infernis etiam laborantibus superna vincire, exercere & fricare convenit; itaq; constare eorum sententia non potest dum magnus est impetus, & copia magna; ubi tamen sensim fluit humor, locum tenere potest, quia crura ab utero derivant, ut superiori cap. diximus, securius tamen cucurbitulæ mammarum radicibus affigentur; Purgatio exercenda ex ℥ j. *pulveris rhabarbari tosti cum uncia conserva rosar. aut corticis mirobal. citrin.* ʒ j *agarici* ʒ ß. *dissolvantur in* ℥ IV *seri lactis, vel cum eadem conserva ros. fiat bolus*; excitandus deinde fluxus sanguinis narium aut vomitus: præter cætera tamen sudores movere utilissimum est, quod Avicenna fieri iubet decocto Asari, apii, & rubeæ, nos decoctum radicis chinæ, aut sarsæ usurpamus, quæ quaratione parentur videre est infra cap. *de humida uteri intemperie*, vomitum vero cientia c. *de uteri strangulatu*.

Vinum in quo proflu- vio concedatur.

Paulus & Aetius taxantur. P. lib. 3. c. 62 A. l. 16. c. 64

Purgatio.

Sudor.

Curatio si ex venarum apertione.

Si fluxus proveniat ex eo, quod uteri venæ aut ipsius cervicis sunt apertæ, aut ruptę, reliquis non neglectis, præcipua curandi ratio in iis sita est, quæ in uterum immittuntur, adhibita tamē distinctione, nam si venæ uteri sint læsæ, iis quæ per metenchriten injiciuntur, sin autem eæ, quæ ad cervicem terminantur, pessariis potius utendum est.

Si fiat ab erodente humore.

Si tandem propter arrodentem humorem vena sit exesa, usurpandus erit sirupus de muscilaginibus, & purgatio per Epichrasim facienda, ne conferta acuti humoris ad intestina effluxio dissenteriam provocet, & ut paulatim benignior sanguis reponatur. Utendum igitur manna, cassia, sirupo ex infus. ros. infuso rhabarbari, aut myroba-

lano-

lanorum in ſucco granati, vel portulacæ; conveniunt etiam cucurbitæ ſine ſcarificatione, ne ſanguine miſſo humor magis effrænetur; poſthæc exhibeatur ſæpius radicis filipendulæ ʒ j. in ovo ſorbili, quæ mirè omnem ſanguinis effluvium ſiſtit, aut ſirupus conficiatur ex ſucco eiuſdem cum ſacharo.

Catalogus eorum quæ ſang. ſiſtunt. Erit tamen operæ pretium pauca quædam adjicere, ut ſit tyronibus catalogus omnium ferè medicamentorum, quæ ſanguinem ſiſtunt: Ea verò in genere aut ſimplicia ſunt; aut compoſita: & rurſus aut intus aſſumuntur, & ſunt potanda devorandaque; aut exterius applicantur, ut ſunt inceſſiones, balnea, fomentationes, olea, linimenta, unguenta, emplaſtra, cerota, naſcalia; aut ſinui muliebri induntur, ut peſſi, & uterini clyſteres. *Simplicia.* Inter ſimplicia connumeranda veniunt, aqua pluvialis, amylum, hordeum uſtum, farina volatilis, albumen ovi, lac vel aqua extinctionis chalybis, lapidum, vel auri, oryza, Polygonium, myrtus, plantago, burſa paſtoris, ſymphitum, portulaca, acetoſa, urtica, ſive galiopſis, radix, ſymphyti, nymphеæ, chelidoniæ, ſandali omnes, flores cydoniorum, & roſ. pirorum; cortices granatorum, glandium, aut capuli earum vel roſarum capita, caſtanearum cortices, fabarum, lentium, balauſtia, hypociſtidis, cydonia pira acerba, & auſtera, meſpila, ſorbæ, nuces, cupreſſi, gallæ immaturæ, glandes, ſumach, uva omphancitis, fructus ribes, berberis, ſemen uvæ, plantaginis, portulacæ, acetoſæ, pulveres margaritarum, boli armeni, terræ ſigillatæ, ſpodii, cornu cervini, lapidis hæmatitis, corallus, ſanguis draconis, gypſum, acacia, gummi arabicum, tragacantum, thus, maſtix, colofonia, Karabe, mumia, coagulum leporis, hædi, cervi, cinis oſſium cruris bovis, ſcoria ferri, ſtercus aſininum, ſpongia uſta, caſeus lactis capræ, necdum ab hœdo ſuctæ: *Calida ſtiptica.* Inter quæ calida ſtiptica ſunt aniſum, ciminum, naſturtium torrefactum, coriandrum, thus, & cortex ipſius, maſtix, poma & folia cupreſſi, ſtyrax calamita, alumē, myrrha; ſalvia vero ebibita aut appoſita mēſes evocat, ſuffita ſiſtit.

Potiones. Ex quibus componi varia poſſunt; aſſumenda quidem, ut *boli armeni* ʒ ii *coquito in aqua chalybeata colaturæ porrige* ʒ ii, *vel ſumito ſcoriæ ferri crematæ, & in aceto extinctæ, ac ſubtiliter pulverizatæ lapidis hæmatitis an.* ℈ ß, *Sirupi myrtillorum, & roſarum an.* ℥ ß. *aquæ plantaginis* ℥ iii, *miſce, aut præbetur* ʒ i, *trochiſcorum de Karabe, de ſpodio, vel de terra Lemnia cum modico vino auſtero, & duplo aquæ plantaginis*;

valet

valet etiam ſuccus millefolij cùm ſacharo, vel ʒ j. *pulveris corticis radicis mori, & capulorum glandium cum vino nigro, aut par quantitas gummi arabici, aqua plantaginis diſſoluti, additis guttulis vini auſteri.* Sequens medicamentum ſæpius exhibitum tantæ eſt efficaciæ, ut affirmet Gainerius, in eo errorem inveniri nunquam, niſi fluxus ab ulcere proveniat, recipit autem *ſucci ſtercoris aſinini, ſirupi myrtillorum an.* ℥ ß *aquæ plantaginis* ℥ j. quod tamen neſciente muliere exhibeatur. Memini quidem expertiſſimum virum Emanuelem Vaezium avunculum meum, qui ob conſummatiſſimum in arte medica judicium, & peritiam non vulgarem, fuit ſucceſſivè quatuor Luſitaniæ regum, Johannis tertii, Sebaſtiani, Henrici, & Philippi ſecundi cubicularius medicus, quiq; ſanguinis fluore per nares jam Septuagenarius ſępè divexabatur, ſtercus aſininũ modicè exſiccatum in capſulâ ſemper ad manus habuiſſe, cui medicamento nullum aliud ſimile reperiſſe, ſæpiſſimè referebat, præſertim ſi ſucco urticæ commixtum, cum ſiccum jam erat, aut recens per ſe naribus adhiberetur: probata eſt etiam potio, quæ recipit *aquæ portulacæ* ℥ iij, *ſirupi portulacæ* ℥ j, ß. *trochiſcorum de Karabe, de terra ſigillata an.* ʒ j. *lapidis hæmatitis* ʒ ß *miſce, detur ſingulis diebus cochleare* j *aut* ij, *aut ſucci urticæ depurati* ℥ iiij, *ſirupi portulacæ* ℥ j ß. Serenus laudat pulverem ſuberis in aquâ calidâ epotum; conficitur inſuper ſirupus ex ſucco radicis phylipendulæ, plantaginis, myrti, papaveris, capitum roſarum, de roſis ſiccis, acetoſæ, portulacæ, ſymphiti, ex quibus etiam poſſunt fieri aquæ ſtillatitiæ, minoris quidem efficaciæ, ſed guſtui gratiores; hic tamen ſtillatitius liquor primum obtinet locum: ℞ *panem ex amylo, farina hordei, & orizæ recenter coctum, projice in* ℔ vij *aquæ chalybeatæ, & adde roſ. rub. ſiccarum p.* ij. *ſucci plantaginis* ℔ j. *conſolidæ majoris virentis leviter contuſæ* ℥ iij. *caudæ equinæ m.* j. *medullæ pyrorum agreſtium, & cydoniorum an.* ℥ ij. *portulacæ m.* j. *boli armeni* ℥ j. *balauſtiarum, & ſandalorum omnium an.* ℥ ß. *cuncta per alembicum ſtillentur, & accipiat mulier liquoris hujus* ℥ j. ß *ſirupi portulacæ aut roſati* ℥ ß *miſce; valet inſuper ſæpius aſſumere corallij rub. g.* xv, *cum vino rubro.*

Medicamentum egregiũ

Emanuel Vaez, autoris avunculus.

Stercus aſininum.

Stillatitius liquor.

Devoranda.

Devoranda ſic parantur: ℞ *conſervæ roſ. antiquæ* ℥ j. *boli armeni, margarit. præp. pulveris ſuccini, corallij an.* ʒ ß. *omnia cum ſirupo plantaginis excipiantur, & detur*, aut ℞ *conſervæ roſ.* ℥ ij. *ſeminis plantaginis* ʒ ij. *pulveris coralli rub. præp.* ʒ j. ß. *lapidis hæmatitis, gummi arab. an.* ℈ j.

miſce

misce, fiat bolus: vel cum sirupo myrtino, & trochiscorum de Karabe ʒ i. fiat conserva: scoria ferri tenuissimè trituratur, & aqua ros. per horas xxiiij. maceratur, ad ignem exsiccatur, ejusque præbetur ʒ i. cum uncia conservæ ros. Ovorum recentium adustorum, thuris, masticis, an. ʒ i. margarit. corallij rub. præp. Karabes an. ʒ ij. lapidis hæmatitis, smaragdi præp. an. ʒ ß farinæ hordei sine furfure p. ij. albumina quatuor ovorum, aquæ chalybeatæ q. s. fiant duo panes, coquantur donec in pulverem possint redigi, cujus porrigitur ʒ ß, aut ʒ j. probatum est electuarium, quod recipit ovorum recentium albumina duo, thuris masculi, boli armeni, terræ sigillatæ an. ʒ ß misce, vel accipito carnis cydoniorum vino rub. decoctæ ℥ iiij. pulv. spodij, sanguinis draconis, cornu cervi usti, thuris acaciæ, gummi tragacanti an. ʒ ß, lapidis hæmatitis præp. ℈ ß misce dosis ʒ iij. summo mane, ac superbibatur succi polygonij ℥ ß aquæ pulvialis ℥ j utilis est etiam alia mixtura, quæ sic paratur: ℞ *conservæ ros. ℥ j, sirupi papaveris ℥ ß pulveris corallij ʒ j. marg. præp. trochiscorum de Karabe an. ʒ ß terræ lemniæ ℈ ij. misce, fiant boli deaurati*; ejusdem fere virtutis sunt rotulæ hæ: accipe *coriandrorum præparat. seminis acetosæ, plantaginis, an. ʒ ij terræ sigillatæ, boli armeni an. ʒ ß, specierum aromatici ros. gummi tragacanti an. ʒ j. ß subtiliter omnia pulverizetur, & cum saccharo in aqua plantaginis dissoluto fiant rotulæ singulæ ponderantes ʒ j. ß quarum una cum vino nigro exhibeatur.* Laudantur etiam pilulæ, quæ recipiunt *pellicularum interiorum, quæ adhærent nucleis avellanarum sylvestrium ʒ ij, terræ sigillatæ, Trochiscorum de Karabe, pulveris pilorum leporis ustorum, conchularum ustarum, thuris, masticis, an. ʒ ß succi millefolij q. s. fiat massa pilularis cujus dosis ℈ iiij* fiant etiam aliæ quas scio esse magnæ utilitatis ex *folliculis, & floribus galeopsis herbæ, quæ alias dicitur urtica mortua, inter manus cum sale commixtis, formatisq; pilulis ad ℈ iiij.* valet præterea coagulum leporis correctum absynthio, mentha, myrto; Aut loch quod hac ratione paratur: *vini nigri chalybeati ℥ iiij gummi arabici, tragacanti, boli armeni, corallij rubei, pulv. myrth. coriandrorum præp. an. ℈ j. misce.* Consimilis efficaciæ est pulvis hic: ℞ *Lapidis hæmatitis torrefacti, cornu cervi usti, corallij rub. an. ʒ j. ß irrorentur cuncta, aqua ros. aut chalybeata, ac sole exsiccentur, dosis, à ʒ ß ad ʒ j; alius paratur ex ossium dactylorum ʒ ß sanguinis draconis ʒ j & amyli ℈ ij. aut præbentur ʒ ij. pulveris capulorum glandium, vel ʒ ij. thuris cum ʒ j. granorum granatorum torrefactorum:* mirifice tamen sistit omnem sanguinis fluorem pulvis, qui recipit *spongiæ lotæ, & ustæ, ac se-*

Pilulæ.

Loch.

Pulveres.

cundò in aqua plantaginis abluta ℥ ij. *raſura eboris, cornu cervi an.* ʒ j. ß *roſ. rub. corticum citri an.* ʒ j. *gallitrici, cyperi an.* ʒ ij. *ſacchari roſ. tabulati* ℥ ij. *miſce fiat pulvis*; valet etiam portulaca ſæpius commanducata; aut pulvis, & vinum reſtrictivum, quorum deſcriptiones reperies cap. *de Nymphaea.*

Quæ utero induntur. Clyſteres, qui in uterum induntur, parantur ex eodem vino adſtringente, aut cocto cum ſolo cortice mali granati: aut ex ſucco ſanguinariæ, plantaginis, conſolidæ majoris, burſæ paſtoris, & ſupradictarum herbarum, vel ex decocto earundem cum pulvere boli armeni, & ſanguinis draconis, ac reliquis addito ſucco ſtercoris aſinini. Aut accipito *muſcilaginis, gummi arabici, tragacanti, extracta in aqua plantaginis* ʒ ij. *ſucci plantaginis* ℥ ij. *vel* ℞ *ſucci polygonij* ℥ iiij. *aquæ capitum roſar. chalybeata* ℥ iij. *amyli* ʒ j. *muſcilaginis, gummi tragacanti* ʒ iij. *miſce, aut foliorum plantaginis, abſynthij, tapſibarbati, roſ. rub. an. m.* j. *balauſtiarum, caliculorum glandium querci an. p.* j. *fiat decoctio in 5. q. aquæ pluvialis, colaturæ* ℥ iij. *adde pulveris maſticis trochiſcorum de Karabe an.* ʒ j. *per uterinum clyſterem infundantur.*

Suffitus. Suffumigia (ſi in hoc caſu admittenda ſunt) fiant ex maſtice, pice, thure, ladano, ranis combuſtis, ungula mulæ, ſegmentis coriorum, ungula odorata, gallis, roſis, uvarum granulis, ſtercore aſinino, ex quibus trochiſci parari poſſunt. Singulariter tamen contra

Peſſaria. hunc fluxum peſſaria faciunt, quæ communiter conficiuntur ex prædictis pulveribus, admixtis ſuccis, albumine ovorum, & farina volatili, ut ℞ *pulveris radicis conſolidæ, arnogloſſæ, ſeu plantaginis, gallarum, ſanguinis draconis, boli armeni, an.* ʒ ß *ſucci portulacæ, aut ſirupi de roſis ſiccis q. ſ. miſce excipiantur bombace; vel balauſtiarum, olibani, acaciæ, aluminis uſti, terræ ſigillatæ an.* ʒ j. *cum ſtercore aſinino, ſucco plantaginis, aut quinquenerviæ, aut vino ſtiptico incorporentur, & cum goſſypio ſupponantur.* Aliud, *aluminis ſciſſi, acaciæ, gallarum, thuris, an.* ʒ j. *pulverizata incorporentur, cum ſucco plantaginis*; aut ℞ *cytinorum, foliorum cupreſſi, oleæ an. partes æquales cum aliquo ex prædictis pulverib. fiat peſſus:* Utiliſſimus alius eſt, qui recipit *aluminis, ſpodij, lapidis hæmatitis an.* ʒ j. *cumini toſti* ℈ j. *florum roſarum rub. nucum cupreſſi, foliorum myrti an.* ʒ j. ß *terantur omnia diligenter*, & panno excipiantur ad formam digiti; quibus urgente neceſſitate commiſceri poteſt *triferæ, micletæ, vel athanaſiæ* ʒ j.

Forin-

Extrinsecus admovenda. *Nascalia.* *Encatismata.*

Forinsecus applicantur inprimis nascalia, quæ ex molliori lana, vel gossypio conficiuntur, similibus, quibus pessaria, medicamentis madefactis, & osculo uterorum appositis, quia virgines, ac mulieres pleræque pessaria non admittunt. Encatismata seu incessiones usque ad umbiculum fiunt ex prædictarum herbarum decocto, in quo mulier detineatur non quidem calido, sed tepido, aut actu frigido, quantum citra uteri læsionem tolerari possit, fiat autem decoctum in causâ frigidâ, ex *absinthij, menthæ, spicæ an. m.* j. *pomorum cupressi, foliorum myrti an.* ℥ ß. In calidâ verò causâ ℞ *foliorum pyri, quercus, prunorum, balaustiarum, corticum granat. granorum myrti, sumach. an. partes æquales, bulliant in aqua pluviali ad tertias, in fine addito modicum aceti, ex decocto fiat incessio, ex fece vero cataplasma*, quod ventri, & posteriori parti applicetur. Aut unguentum ex *olei myrrhæ, nenupharis, cydoniorum an.* ℥ ij. *succi plantaginis, linguæ passerinæ, caudæ equinæ an.* ℥ j. *coquantur ad consumptionem succorum, & adde corallij rubei, seminis plantaginis, myrtillorum, cerussæ, boli armeni, pulveris conchularum an.* ʒ ij. *ceræ q. s. fiat unguentum.* Aut hac ratione emplastrum paretur, ℞ *cytinorum, gallarum, hypocystidos, boli armeni, stercoris caprini, an. partes æquales, colæ, quæ fit ex pellibus bovis dissolutæ in posca* ℥. j. *olei cydoniorum, myrtini an.* ℥. j. ß *lento igne fiat emplastrum molle*; conficitur etiam aliud ex albumine ovi conquassato cum gypso, pulvere thuris, masticis, balaustiarum, aut cum pulvere restrictivo, vel ex carne cydoniorum, ex pyrorum agrestium, coctis in vino rub. austero cum pulveribus conchularum, boli armeni, cornu cervi usti, gummi arabici, & farina orizæ: magnificè etiam sistit aliud, quod habet *masticis, olibani, mumiæ, sanguinis draconis an.* ʒ j. *albumina duorum ovorum, succi arthemisiæ* ℥ ß *caudæ equinæ* ℥ iij. *fiat cataplasma. Papyri combustæ, cornu cervi usti, limaturæ ferri præparat. an.* ℥ j. *pulveris corticum glandium* ℥ ij. *cum aceto, & ovi albuminibus fiat emplastrum.* Aut cerotum hoc, *boli armeni, terræ sigillatæ, sanguinis draconis an.* ʒ ij. *thuris, masticis, myrrhæ an* ʒ j. *pilorum leporis combust.* ʒ ij. *acaciæ, hypocystidos an.* ʒ ß, *seminis acetosæ, plantaginis, portulacæ, cydoniorum an.* ʒ j. ß *olei omphancini, succi plantaginis an.* ℥ vj. *lentè bulliant ad succi consumptionem, & adde ceræ q. s. fiat cerotum.*

In causâ frigidâ. *In calidâ.* *Vnguenta & emplastra.* *Emplastrum.* *Cerotum.*

Reliquum est ut in applicatione præcedentium medicamentorum hos canones sive admonitiones diligenter observes; Prima,

Fluxionibus quæ ex vaſorum diſruptione fiunt convenientiora eſ-
2. ſe glutinantia, alijs adſtringentia. Secunda, Topica utero con-
venientia non pubi duntaxat, verum etiam lumbis, & renibus ad-
hibenda, quia ibi etiam uterus incumbit, & venæ per eas partes in
3. uterum derivantur. Tertia, Extrinſecus utero frequenter frigida
non adhibeantur, quia ſolent plerumque majorem concitare fluxio-
4. nem ob rationem ſuperius recenſitam. Quarta, Nec etiam in u-
terum frigida crebro immittantur niſi calidorum aliquid per inter-
5. valla admiſcueris, ne uteri virtus debilitetur. Quinta, Quæ ad-
ſtringunt frigida actu applicãda eſſe, præſertim in causâ calidâ, ideo
balnea, & fomenta calida in ſuperfluo menſiũ fluxu ſunt vitanda, re-
ferente enim Hippocrate; *quæcunq; refrigerata ſunt excalefacere oportet,*
6. *exceptis ijs, quibus ſanguis fluit, aut fluxurus eſt.* Sexta, In corroſione, aut
apertione venarum localia præſtantiora eſſe ijs, quæ per os aſſumun-
tur, quorum virtus eo non pervenit niſi admodum refracta.

Scholium.

Quatuor ſunt præſidia, quibus frequenter in affectibus uterinis utimur,
peſſus, naſcale, methenchrita, & encatiſma; ideo quid quodlibet eorum ſit,
Peſſus quid. *meritò hic explicandum venit. Igitur peſſarium ſive peſſus, qui etiam nodu-*
P. lib. 3. *lus dicitur ſive glans, autore Paulo, quem etiam lemniſcum vocare, & e-*
c. 60. *motum quibuſdam placuit, ut refert Rouſſetus, eſt lana concerpta, & ad*
Sect. 5. c. 3. *digiti figuram rotunda facta in qua pharmaca concipiuntur ac retinentur;*
verum non ex lanâ ſola, ſed ex panno etiam aut bombace, aut linimentis, &
ex conducibilium herbarum radicibus hodie fiunt, quæ primum demergun-
tur in medicamentum morbo conducens, deinde involvuntur ſerico, & mu-
lierum locis admoventur filo appenſo, ut tempeſtivè extrahi poſſint. Porro
Differentia *non omnes peſſarij ejuſdem ſunt figuræ, aut conſiſtentiæ, nam quadruplicem*
peſſ. ex fi- *eorum formam apud ſcriptores reperio, & eorum cuilibet peculiaria indita*
guræ. *ſunt nomina. Primus, quem jam ferè deſcripſimus, quatuor, aut quinque*
1. *digitorum, ut intrinſecus loca attingere poſſit, colopus dicitur ſive tyridon*
quaſi collirium medicinale, & ad eas confert, quæ aborſum facere conſueve-
2. *runt. Secundus vocatur Splendonius à Cleopatrâ, qui ex lanâ factus, aut*
C. 55. Har- *goſſypio in modicam deducitur latitudinem, lateribus deinde collectis medi-*
monia gynæ- *camento parte utraque linitur, & cum ſubjectum fuerit duplicatur, ita ut*
ciorum. *caput ejus dependeat quo facilius auferri queat. Tertius balanum dicitur*
3. *aut ſcianus Ægyptius olivæ majuſculæ magnitudinem habens. Quartus o-*
4. *vatus nuncupatur, & eſt peſſus debitæ craſſitiei longitudinis octo, aut*
no-

novem digitorum ex metallo vel ſubere cera tecto, ovatâ figurâ, funiculo quo revocari poſſit, ad alterum extremum alligato; intruditur locellis, poſt revocatum procidentem uterum, ut rectius contineatur. Alterius peſſarij prolixam facit mentionem Rouſſetus in prolapſu matricis convenientis, quem affirmat etiamſi mulier intra uterum ferat, non impedire, quo minus concipiat, uterum gerat ad juſtum tempus, aptè recipiatur genitura, utero adhæreat totoque gravidationis tempore geſtetur, quin etiam cum proprio viro congrediatur ipſo neſciente, quod peſſarium geſtet, ni ipſa velit, eumque proprium eſſe adſtruit ad indendum, & retinendum in propria ipſius uteri concavitate, non abſimilem ei quem depingit Paræus multis foraminibus extremo ſuo pervium, quo materiebus pateat effluvium, & uterus perſpiret liberius, niſi quod hic ex metallo, ille ex linteo, aut ex candela cerea perforata in modum penicilli fiſtulati paratur linteo, aut bombace obducto butyro recenti, pinguedine gallinæ, oleo roſato, ac vitello ovi juncto; communis tamen peſſus, & pluribus uſibus utilis figurâ conſtat tereti longitudine quinque digitorum, craſſitudine unius poplitis, ac qui tutiores fiunt linteo vel ſerico tenui indui debent, ut uterus vires medicamenti ſuſcipiat, acrimoniam non guſtet.

C. 6.

Differentiæ ex parte materiæ.

Ex parte materiæ, tres maximè generales peſſariorum exiſtunt differentiæ, ut ex Antillo, Oribaſius refert, alij ſiquidem emolliunt: alij adſtringunt: alij aperiunt, & uterum purgant.

Emollientes.

Emollientes, uteri inflammationibus, tumoribus duris, ſtrangulatui, exulcerationibus, & alijs ſimilibus affectibus conveniunt, fiuntque ex cera tyrrena, oleo cyprino, amygdal. dulc. pinguedine anſeris, aut gallinæ, butyro inſulſo, reſinâ, medullâ cervinâ, fœnugræco, & conſimilibus, in quem uſum etiam peſſus, qui à colore, & utilitate aureus dicitur, in hunc modum paratur; croci, æſipi an. ʒ j. medullæ cervinæ ʒ ij, reſinæ, terebentinæ, ceræ, adipis anſerini an. ʒ iij ovorum toſtorum lutea xvj. olei irini, & roſacei ex æquo q. ſ. valet ad duricies, dolores, & inflammationes uteri, ſæpiuſquè nobis impoſterum ex uſu erit.

Peſſus aureus,

Aperientes peſſi.

Aperientibus utimur, cum purgationem ſuppreſſam promovere conſilium eſt; fiunt ex melle, arthemiſia, mercuriali, diptamo, braſiccâ, porro, ſucco rutæ, ſcammonio, & radice rubiæ, iridis, apij, enulæ, fœniculi, ſuperficie deraſa, & illita oleo, liliorum Jhaſminorum, coſti Euphorbij, theriaca, & alijs jam dictis cap. de ſuppreſſione menſtruorũ; hi vero nocte non dimittendi in utero, aut ipſius collo ne phlegmonem aut febrem excitent, aut exulcerent; quod ſi contingat, uterum diluere oportet decocto malvæ, cum oleo roſato, & butyro recenti inſulſo, cremori hordei, vel lacte, ut concitatus ardor mitigetur.

Adſtringentes peſſi.

Adſtringentes in contrarium uſum adhibentur, nam fluxum cohibent & apertum contrahunt uterum, prolapſumquè reprimunt, de quibus hoc capite poſita ſunt exempla, ijs tamen, quæ uterum purgant, ſemper aliquid odoratum admiſcendum, ita enim uterus reficitur, & promptius attrahuntur humo-

res

Naſcale. *res purgandi. Naſcale medicamentum eſt ex iiſdem fere paratum oleis aut linimentis, non tamen herbarum radicibus, aut ſolidâ aliâ re, ſed goſſypio, lanâ, cerâ, reſinâ, aut ficu exceptis, quia pudendi oſculo duntaxat adhibetur, muliebria non ingreditur, atq; adeo forma fit molliori, ut melius adhæreat. Eſt enim differentia ſola inter peſſum, & naſcale, quod ille duriori teretiq; formâ muliebribus inditur, hoc molliori ſubſtantiâ pudendi oſculo tantummodò applicatur.* *Methencrita.* *Porro methencrita eſt inſtrumentum quo injectiones fiunt, & uterini clyſteres adhibentur. Peſſariis & methencritis cautè in fœminis utendum, quia uterum diſtemperare, inflammare, & exulcerare ſolent, in virginibus autem nequaquam uſurpanda.* *Encatiſma.* *Encatiſma græcis, inceſſio latinis eſt, quæ ex decocto herbarum morbo convenienti parari ſolet, & nihil differt à fotu in materiâ ſed in formâ, cum balneo autem convenit, ut ſit quaſi balneum ventris, & partium inferiorum.*

Ad narcotica veniendum] *Narcotica, opiata, & ſtupefacientia medicamenta tribus de cauſis adhibentur propter dolores ingentes, propter longas vigilias, propter rebelles fluxiones, & deſtillationes contumaces, ut Galenus notavit 12. meth. cap. 1. tria etiam in eorum propinatione obſervanda. Primo ut ſenſus ſtupefiat. Secundo ut nullum in parte nocumentum promoveant. Tertio ut affectio inde maximè juvetur eodem autore 9. ſecundum locos.*

De menſtruis diminutis ac de eorundem ſtillicidio.

CAP. VI.

Natura. CUm menſes guttatim fluunt affectio fit quam nomine à ſymptomate deſumpto, menſium ſtillicidium vocat Aëtius, qui ſolus inter antiquos ejus mentionem facit, & uteri ploratus etiam dicitur à Mercuriali, Hiſpanis dicitur (*ſangrelluvia*) præſertim quando ultra menſtruationis tempus affectus procedit in grandioribus fœminis, *Species.* ac duplex eſt, aut enim cum dolore infeſtat (de quo ſequenti capite) aut ſine illo; & rurſus, aut tempore menſtruationis duntaxat contingit, & tunc ſymptoma eſt, de genere eorum, quæ pertinent ad excrementa diminutè prodeuntia, *Affectus.* aut toto ferè menſe, & tunc quidem in genere excrementorum immodicè fluentium conſtituendum eſt, quia fluit id, quod non debuerat, ſaltem ſi tempus excretionis intuearis, nam etſi, quod guttatim ſtillet, diminuti,

tamen,

tamen, quod diutius fluat, aucti fluxus rationem ſubit; denique aut junioribus, & mediæ ætatis fœminis accidit, & tunc fit aut ex anguſtiâ vaſorum, aut multitudine obſtruente, non tamen omninodè, aut à frigidis, impactis & pituitoſis humoribus qui ubertim fluere non poſſunt, quiq; ſolum id, quod tenue eſt, tranſcolari ſinunt, nam cum craſſum fluere nequeat, neq; tenue omnino detineri, ſtillatim prodeunt, quod idem facit ſanguinis fæculentia, aut acrimonia, tenuitasque ejuſdem, quæ facultatem expultricem perpetuo ſtimulat, quo in caſu conatu doloreque irritante menſes inſtillant; aut ex debilitate provenit ejuſdem expultricis virtutis. Aut certe quadragenarijs accidit fœminis, & quibus jam menſtrua incipiunt ſiſti, vel in totum defecêre, & tunc fit à debilitate retentricis, aut alteratricis, aut à ſeroſo humore nequeunte jam naturâ in illâ ætate humorem ad integram perfectionem deducere, præ debilitate, & languore caloris, aut in vaſis continere, præ eorundem infirmitate, & tunc quidem ſine conatu, dolorevè aut irritatione, imo plerumque citra mulieris ſenſum menſes hi aſſiduè dilabuntur, quæ omnes cauſæ poſſunt etiam in omnibus fœminis concurrere. Hic affectus non ſolum fœminis circa 45. annum, verum etiam ætate jam confectis ſolet accidere, quibus etſi ſanguis is per uterum interdum inſtillet, non propterea ætatem ſimulent, ſiquidem hæc purgamenta potius ex uteri, corporiſvè totius, aut partis alicujus vitio fit, quàm ex naturali conſuetudine. *Cauſæ.*

Signa morbi facilè ex patientis relatione, & fluendi modo deprehenduntur; ideoque cauſarum tantum indicia proponemus. Plenitudo igitur dignoſcetur ex fœminæ habitu, ac totius corporis gravitate, laſſitudine, lumborum, ac renum dolore gravi, caput dolet, manus torpent, crura ſtupore corripiuntur, præſertim inſtantibus menſtruis, & ſi plus ſolito excernatur, levamen ſentiunt, ſanguis autem, qui excernitur, purus eſt, & inculpatus, tenuis, ac ruber. Sanguinem eſſe pituitoſum, atteſtatur ejus color, albicans enim fluit, craſſus, mucoſus, ac lente mobilis, fœmina etiam mollioris carnis eſt, alba, vitæ ſedentariæ, ac crapulis dedita, ejus muliebres loci jugiter madent, pigræ admodũ ſunt, ſomnolentiæ, tædioſę. Fœculentiæ indiciũ fuerit, ſi craſſus admodũ ſanguis exeat, inæqualis *Signa.* *Plenitudinis indicia.* *Pituitoſus ſang.* *Melancholicus.*

tamen.

tamen ex craſſis, & tenuibus partibus conſtans, colore niger; ſi inſuper fœmina hirſuta ſit, ſubnigra, pravis dedita alimentis, mœſta, cogitabunda, male morigerata, & tandem ſanguis potiſſimum inſtillat, dum per alvum excrementa vi depellere nititur.

Biliosus. Porro tenuis, & acris ſanguis, ex mordacitate, conſiſtentiâ, dolore, & exulceratione partium muliebrium dignoſcitur; ex naturâ præterea, & colore excreti, & fœminæ habitu, & vitæ inſtituto; pruritu partium genitalium, ac doloris naturâ, qui quaſi ulceroſus eſt, & major efficitur ſanguine adhuc fluente, ex oris inſuper amaritudine, & ſalſuginis ſenſu, denique quia os uteri acri madore, muſcilaginoſo ſanioſoq; plerumq; abundat. Si vero tenuis ſine mordacitate, & acrimonia ſanguis fluat, ſeroſus eſt. *Serosus.* Facultatem ſecernentem invalidam eſſe demonſtrat excretio citra moleſtiam; & quia plerumq; citra fœminæ ſenſum, uti diximus, per ædes paſſim fluit, ac exercitio calidiſq; auxilijs major profuſio ſequitur, quia à calore adjutâ naturâ apertiſq; vijs, & humore ab exercitio commoto ſanguis uberius fluit. Demum vaſorum anguſtiam ex privatione reliquorum ſignorum facilè deprehendes.

Prognostica. Affectio periculo non vacat; nam humoribus abundantibus conſuetam evacuationem deficere grave eſt, facultate autem imbecillâ paulatim augetur plenitudo, & corpus ad propellendum, reſiſtendumq; impotentius indies redditur. A pituitosâ vero cachochymiâ malus corporis habitus, hydrops, diuturnæ febres, graves, & importuni capitis dolores deſtillationesq; exoriuntur. A fæculento humore depravati appetitus, puſtulæ per univerſum corpus, melancholici affectus, & concalefacto humore furores fiunt.

Curatio. Recentiores fere omnes curant hunc affectum ut menſium ſuppreſſionem, & Aëtium ſequuti, lectorem ad illud caput relegantes, in hoc dolorem, qui ſtillicidio conjungitur, ſedare contendunt, quos nos fere imitabimur; nam quia ab ijſdem cauſis fit, ſed minus intenſis, ijſdem utendum remedijs, ſed debilioribus, quæ inde petenda in curatione ſeorſim poſitâ à ſingulis cauſarum generibus. Verum quia nos de mitigatione doloris cap. ſequenti pertractabimus, nunc hæc pauca admonitione digna duximus. *Pessus ex aloë.* Peſſaria ex aloë ſingulari quadam ratione vias reſerare & ſanguinem fundere; *Si à plenitudine.* Inter reliqua autem præſidia huic affectioni apta quando ex plenitudine

Sanguinis missio.

tudine oritur præter sanguinis missionem ex pede, inunctiones maximæ esse utilitatis, eas potissimum, quæ ex emollientibus attenuantibus fiunt, veluti ex oleo sesamino, liliorum alborum, de croco, vino albo fervefactis ad vini consumptionem interdum etiam theriacâ additâ.

Curatio si à pituita.

Cùm vero pituita abundat, alijs prædicto capite appunctis non proficientibus, ad ea confugiendum, quæ humores attenuant & urinas cient, vel ad sudores per lignum, sarsam aut radicem chinæ excitatos, qui quâ ratione promoveantur cap. *de uteri intemperie humidâ*, Deo bene juvante, exponemus. Prodest insuper multis diebus assumere ℥ iij alicujus aperientis decocti cum ℥ ij oxymelitis, & Paulatina purgatio, ac tandem si reliquis malum non obediat, balnea sulphurea utilia erunt, vel fontanella in altero crure aperiatur. Si ex sanguinis acrimoniâ, & mordacitate fiat, curatur, ut difficultas urinæ, purgato prius humore per ea, quæ dicenda sunt cap. *de calidâ uteri intemp.* 3. remed. genere. deinde residuo contemperato sirupis refrigerantibus ibi positis aut decocto malvarum altheæ, & portulacæ, vel stillatitiis aquis earundem herb. cucurbitæ, seminis papaveris, & melonum cum sacharo, & sirupo de muscilaginibus, cujus hæc est descriptio ex Gradio c. de urinæ acrimonia; *seminis altheæ, malv. cydon. an ℥ i. tragacanti ℥ iii. infundantur in aquâ tepidâ decoctionis malvarum, seminis papaveris albi, granorum alchechengi q. s. postea fiat fortis expressio, & ℞ prædict. muscilaginum ℥ i. ß ejusdem decocti malvæ ℥ iii. sachari opt. vel sirupi de portulaca q. s. misce pro una dosi.* Reliqua petenda ex nuper dicto capite.

Sirupus de muscilaginibus.

Curatio à debili expultrice.

Si à facultatis expultricis languore affectio fiat, ipsa irritabitur, ac ejus motus supplebitur clysterijs uterinis acrioribus quidem ut; ℞ *Fermenti dissoluti in succo mercurialis cum modico aloë ℥ i.* eandem intentionem præstant pessaria ibidem posita, ac reliqua, quæ valentius menses provocare diximus per os assumpta, & utero admota, nisi quod nec sanguinis missio, nec frequens purgatio hoc in casu ex usu est, suffitus tamen prosunt.

Curatio si à retentricis infirmitate.

At si ex retentricis impotentia proveniat affectio (quod tamen raro accidit) corroborantibus utendum, & ijs, quæ intemperamentum quod imbecillitatis autor est, corrigere valeant, quæ sicca esse debent, & adstringentia, hæc enim ad retentionem faciunt, cui humiditas contraria est.

Si à viarum angustiâ.

Tandem viarum angustiam emendare oportet, cognitâ causâ coarctante, quæ si inflam-

matio fuerit propriam petes curationem ex cap. *de uteri inflammatione*; si dislocatio, membri reductio ad pristinum statum medela erit; si siccitas, humectatio. Denique summa curationis erit, ut multitudinem evacues, facultates firmes, & meatus dilates. Reliqua ex c. *allegato*, & ex sequenti mutuanda sunt.

De menstruis difficilimis, & cum gravissimis symptomatibus.

CAP. VII.

Natura. SImilis est hæc affectio dysuriæ seu urinæ difficultati, quæ sane cum dolore molestiaq; fit, non enim satis est difficulter, sed cum his accidentibus evenire; eveniunt autem accidentia hæc sæpe instante purgatione, interdum etiam jam fluente, itaq; per menses difficiles affectionem intelligimus, in quâ sanguis, non solum guttatim, sed

Species. etiam cum gravissimo dolore prodit. Symptoma quidem pertinens ad depravatam diminutamque actionem facultatis expultricis, sequens morbum in via, id est, obstructionem, nonnunquam continui solutionem, ut ulcus, aut erosionem; aut deniq; affectionem aliquam

Differentia. dolorosam alicujus vicini membri. Prodeunt menses per hunc affectum interdum guttatim, nonnunquam etiam affatim, aliàs per intervalla, aliàs etiam continuè; & interdum citra ordinem, interdum ordinate.

Causa. Fit ab iisdem ferè causis, à quibus mensium suppressio, sed levioribus; non enim omnimoda obturatio adest, sed inæqualis vasorum uteri obstructio à sanguine denso, concreto, grumoso, ac fœculento, qui vasa distendit, & dum valida expultrix virtus excretioni nititur, eumq; movet, crassi, caliginosi, ac densi flatus elevantur, qui vasa, & partes vicinas distendentes graves excitant cruciatus, quoad grumus extruditur, aut sanguis stillatim profluit, aut certè affatim, quod etsi contingat, difficiles adhuc, ac diminuti censentur menses, quia indicium est copiam tantam existere, ut id quod excernitur, etsi plurimum videatur, respectivè tamen parum sit, quia multitudini non respondet. Secunda causa est ulcus aut tumor aliquis præter naturam in utero, & partibus vicinis, quæ à commoto

san-

sanguine læsæ exacerbateq; dolent. Tertia est humorum acrimonia, & mordacitas viscidis humorib. inhærens, unde redditur eorũ substantia inæqualis, & quia viscidi difficulter prodeunt, quia vero calidi acres, & mordaces cruciatus, & dolores inferunt, quo ad tandem manente, quod crassum erat, tenue sibi viam parat, & instillat.

Signa. Cognoscitur affectio, quia instante mensium purgatione, aut per octiduum ante, mulier sentit capitis dolores, ventriculi morsus, inquietudines, confractiones lumborum, & infimi ventris instar parturientis cruciatus intolerabiles, sæpè cum animi deliquio, convulsione, aut cordis saltu. Hæc in genere: grumum sanguinis, & ejus crassitiem peculiariter visu dignosces: Et quia in inguine altero vel utroque, ut refert Hippocrates, exiguus tumor persentitur à grumo incluso, quo excreto sanguineve fœculento dolores leniuntur, sed paulò pòst iterum redeunt: præterea quia dolores multò ante excretionis tempus exacerbantur, naturâ quasi parturiente, nitenteque concretum sanguinem per angustas vias propellere, ex quâ commotione aut aliunde si eleventur flatus, dolor fit tensivus, & ad tempus exacerbatur, cessatq; excreto flatu per uterum aut sedem, menses cum strepitu, sonitu, & murmure ventris inferioris profluunt, & undiq; dolores vagi fiunt, ac lumbis, & ilibus incumbunt. Si ulcus adsit ex prægressis causis, & notis particularibus dignoscitur; sanie vel pure cum sanguine mixto, & cum dolore fixo menses diutius durabunt, ulcere lacessente facultatem ad expulsionem: si ex acrimonia humoris signa petenda ex cap. superiori. *Causarum signa. Grumi signa. Flatus.*

Prognosticũ. Vehementius affligit hæc affectio steriles ac virgines, minùs vehementer eas, quę jam pepererunt; rei causam affert Hippocrates, quia ijs quæ pepererunt, venulæ fluidiores sunt ad menses, fluidas autem ipsas fecit purgatio illa, quæ fit à partu. *Primo de morb. mulierum.*

Curatio. Duplex curandi ratio; prima, quæ causam respicit; altera, quæ dolorem mitigat. Si igitur à fœculento, crasso, ac grumoso sanguine fiat, institutâ victus ratione tenui moderatoq; exercitio, curatur primo revellentibus simul, ac vacuantibus remedijs; itaque mittendus sanguis ex brachio, ut remeet ad superiora, si magna fuerit plenitudo; aut ex pede, si non adeo magna, quod tutius fuerit, quia etiam evacuat ab utero, & derivat, ut suo loco dictũ est: quod vero concretũ jam ibi est, & evacuari nequit, per os uteri evocetur, *Revulsio. C. de suprẽs menst.*

cucurbitulis furis, & fœmoribus cum scarificatione adhibitis, & crurum ligaturis, derivatur etiam humor, si hæmorrhoidibus hirudines affigantur, idque cessante jam omnino menstruo, & infestantibus doloribus; si enim antea applicentur, periculosum est, quia derivatione facta impeditur purgatio, ni magna sit copia.

Evacuatio. Secundo vacuantibus, hâc adhibitâ distinctione, ut in grumoso fœculentoq; sanguine phlebotomiam; in ulcere, flatuosave, vel acri materia purgationem magis usurpemus, igitur præparato humore per convenientes sirupos, ut ℞ *sirupi de muscilaginibus* ℥ ii. *aquæ malv.* ℥ iii. *purgatio fiat, quæ bis, aut ter iteretur ex* ʒ i. *rhab. aut pulveris myrob. citr. cum* ℥ i. *cassiæ aut mannæ, & tantundem sirupi ros. solut. dissolutis in sero lactis, vel in aquâ stillatitiâ malvarum, aut altheæ,* si materia calida, & acris sit; sin minus in decoctionis senæ pari quantitate additis loco cassiæ ʒ. iii. diaphœniconis.

Dolorem sedantia. Tertio, ac præcipuè vias aperientibus, laxantibus, & dolorem lenientibus, ac modicè discutientibus, quæ omnes intentiones iisdem ferè remedijs, quæ mixtas habeant facultates, præstari poterunt: imò ab his sæpe initio sumpto ad reliqua venire non fuit opus. Ergo si materia crassa, flatuosa, fœculenta, aut tenax sit, miva pastinacæ ex melle convenit ad ℥ ii. singulo mane sumpta: aut ad ingressum lecti, aut ʒ i. theriacæ, seu mithridatij, cum ℥ iii. aquæ mellissæ, hæc enim præter jam dictas utilitates sanguinem attenuant, & fundunt, quod concretum est: ad idem valet *decocti chelidoniæ, & capillorum veneris* ℥ iiii, *cum* ℥ ii. *mellis aut* ʒ i. *coaguli leporis, cum* ʒ iii. *aquæ graminis, aut radicum diureticorum, & liquiritiæ singul.* ℥ i. *passularum* ℥ i. ß. *coquantur in s. q. aquæ fontanæ ad libram, colaturæ* ℥ iiii, *adde sirupi de quinq, rad. capill. veneris, vel arthemisiæ sing.* ℥ i. tepidum bibat fœmina mane, & vesperi.

Externa. Subinde fiant incessiones, & crurum lotiones ex decocto altheæ, seminis lini, fœnugræci, anethi, rutæ, arthemisiæ, in quo calido pedes aliquantisper detineantur, & evaporationem recipiat, ac spongijs in eodem madidis muliebres loci madefiant, ac venter inferior postea lanâ succidâ vino, & oleo ros. imbutâ foveatur, vel vesicâ tepido oleo semiplenâ; utilius tamen fuerit umbilicum ac inferiorem ejus regionem inungere oleo de croco, liliorum alborum, sesamino, de semine lini, caparorum, de vitellis ovorum, amygdalarum dulcium, in quibus vel aliquo eorum dis-

Pessus. solvatur dragma theriacæ. Quod si pessus in eadem intinctus mulie- bri sinui imponatur magnæ esse solet utilitatis, aut prædictas partes inungere axungia gallinæ cum butyro, vel butyrum, & aliquod ex prædictis oleis commiscere cum superiori decocto herbarum, ex quibus etiam sacculus parari potest. *Sacculus.* Est insuper utilissimum unguentum, *Unguentum.* quod habet *succi angelicæ* ℥ i, *olei caparor. liliorum alborum an.* ℥ i. ß *vini albi* ℥ ß *cum cerâ secundum artem fiat unguentum*; *Cataplasma.* Paratur etiam cataplasma ex æquis portionibus medullæ panis, ac semine lini in aqua mulsa, sed majoris efficaciæ est aliud, quod sic conficitur; *olei communis, vini dulcis, butyri recentis an.* ℥ ii. *furfurum medianorum* (quas Lusitani *semeas* vocant) ℥ iii *bulliant leviter, & calidum applicetur, ac frequenter iteretur.*

Si a materia acri. At si materia acris, & erodens fuerit, levioribus inunctionibus, fomentis, & infusis utendum erit, qualia parantur ex solâ aquâ tepidâ, vel ex aquâ portulacæ, aut lactulæ cum emulsionibus seminum frigidorum. Inunctiones autem fiant ex oleo amygdalarum dulcium, violarum, ros. de semine melonum, cuburbitæ, aut ex unguento ros. & resumptivo.

Si ab ulcere. Si tandem ex ulcere dolor suboriatur, ulceris curationē reperies c. proprio *de uteri ulceribus*; dolor autem mitigabitur infusis per uterinos clysteres *ex aqua mulsæ* ℥ iiii, *vel si calor sit magnus, saccharatæ cum* ℥ i. *trochiscorum alborum Rasis*; *vel ex* ℥ iii. *aquæ aluminosæ*, quæ mirabiliter prodest, *vel tantundem decocti hordei cum* ℥ i. *sirupi ros. aut aquæ lactis cum sacharo, aut ex lacte ipso ad* ℥ i. ß *cum pari quantitate decocti foliorum vel seminis plantaginis, quibus addi licet* ℥ ß, *emulsionum seminum frigidorum*; ac si dolor vel ardor sit vehemens, infundantur ℥ ii. *Narcotica.* *decocti Ihoschiami vel papaveris albi*; denique alijs non proficientibus, prædictis decoctis opiatorum aliquid misceatur, ut g. v. opij thebaici, quibus tamē cautius utendum ne nimis infrigidato utero, sterilis fiat mulier. Porro ulcere præsente à vaporationib. & fomentis abstinendum, quia ulcus humectant, & consolidationem impediunt, unde *Admonitio.* difficilior redditur in virginibus curatio, quia infusiones non fecunt. Postremò alijs remedijs non proficientibus, fontanellam in crure aperire utilissimum fuerit, dum nimia corruptorum humorum copia, ex toto aut membro aliquo ad uterum fluit.

Scholium.

Pleriq; uteri affectus, vesicæ affectionibus similes sunt, nam urinæ incontinentiæ, seu profluvio (quam diabéten seu dipsacon, & hydropem matellæ pleriq; vocant, ut refert Galenus) mensium fluor quadantenus correspondet; Ischuriæ, quæ eodem autore est urinæ omnimoda retentio, mensium suppressio similis est; dysuriæ vero, quam Galenus difficultatem urinæ vertit, in qua urina magno cum cruciatu, & dolore interdum stillatim, interdum affatim redditur, menses difficiles, & cum gravissimis symptomatibus correspondent; Ita profecto certum est mensium stillicidium stranguriam æmulari, hoc est, urinæ stillicidium, quod cum quodam conatu fit, dolore vero alias magno, & irritante, alias ferè nullo, ut enim dysuriæ ratio in dolore consistit, sic stranguriæ in exigua quantitate, hæc enim symptoma est in actione imminutâ, illa in actione vitiatâ, diabetes in aucta, Ischuria in ablata.

c. de locis 3. — *6. aph. 36. & 7. aph. 48.*

De menstruis, quæ debitum tempus antevertunt.

CAP. VIII.

Natura. IN plerisq; fœminis menstrua purgatio aliquando consuetum terminum anticipat, aliquando verò remoratur, in quâ quidem anticipatione, remorationevè interdum inordinatè procedit, interdum proportionaliter: *Species.* meminit hujus affectionis Hippocrates 1. *de natura mulierum*, & 5. *aph.* dicens, menses decolores nec per idem semper tempus venientes, purgationem indicant esse necessariam. Est de genere symptomatum in actione naturali vitiatâ videlicet retentricis uteri debilis, aut expultricis irritatæ, unde menstruus sanguis in naturæ usum non adservatur, quia aut temporius fluit, aut, ut par est contineri nequit, idque interdum ex proprio uteri vitio, ut intemperamento, deformi figurâ, aut solutâ unitate; interdum nocumento aliunde illato, utpote ex vitioso humore ante tempus facultatem lacessente.

Causæ. Causæ omnis actionis, quæ debitum tempus præveniunt, desumuntur ex Galeno 3. *de symptomatum causis cap. 2.* exemplo posito in imi ventris evacuationibus; aut igitur menstrua purgatio antevertit ob materiam, vel ob facultatem, vel ob causam sine qua non.

Prima

Prima subdividitur adhuc in plures, copiam, alienam substantiam, tenuitatem, humiditatem, calorem, acrimoniam, aut mordacitatem humoris. Secunda in retentricis impotentiam, expultricis robur, & irritamentum ob maximum uteri calorem: causa vero sine qua non est ipsius sensus acuties ac perspicuitas.

Signa. Affectus per se patet; ideo superest causarum dignotionem docere, à quibus varia desumitur curandi ratio. *Plenitudo.* Humorum itaque copia deprehenditur ex gravitate totius corporis, ponderositate, pigritiâ ad motum, ex fœminæ habitu sanguineo, vita sedentariâ, otiosâ, & crapulæ deditâ; ex suppressâ, vel diminutâ aliâ evacuatione, pulsu magno, cui accidat ex intervallis parvitas propter aggravationem; urina rubra, crassa, & multa, ex sanguine excreto minimè vitioso, sed solâ copiâ peccante; *Humoris acris, & biliosi indicia.* acrimonia, & mordacitas deprehenditur ex calore, erosione, & dolore præsertim ante excretionem, vel dum excernitur, ex vitioso fœminæ habitu, ac præcedente vitâ, & alimentis, quibus vesci solita fuerat, acribus & calidis, præterea ex sanguinis excreti naturâ, tenuis enim apparet, dilutus, aquosus, decolor, aut colore aliquo præter naturam infectus, & multa bile commixtus, quæ omnia si desint, & sanguis impetu prorumpat, excretricem virtutem fuisse lacessitam conjectandum est; At si absque impetu, & citra læsionis sensum fluat, retentricem debilem significat: an vero ex temperamenti vel figuræ vitio debilitas proveniat, distingues ex sensu excedentis qualitatis, qui si nullus fuerit, vitium figuræ subesse indicat. Depravatum uteri structuram ex ictu, casu, aut præcedenti laborioso partu conjicies; ulcus, cicatricem, aut tumorem, ex proprijs notis. *Prognost.* Porro ex hac anticipatione nimium aliquando sanguinis profluvium suboritur, quod conceptui, & fœcunditati obesse solet.

Curatio. Si ex retentricis vitio, aut laxitate instrumentorum proveniat, robori providendum per ea, quæ adversa sunt distemperamento, de quibus peculiaria capita inferius scribemus. Si vero ex plenitudine instituto victu parco, exercitio moderato majori, & parco potu, sanguinem detrahes ex utrâque basilicâ in eâ quantitate, quæ viribus respondeat in medio mense, vel paulo antequam fœmina fluxum expectat; frictiones etiam fiant in brachijs, & in tota superio-

ſuperiori corporis regione; abſtinendum à vino, & aquâ cinnamomi, cujus loco chalybeata, aut cocta cum mica panis leviter toſta utilis fuerit, quibus non proficientib. dextra ſalvatella tũdenda erit.

Ex humoris vitio curatio.

Si vero (quod ſæpe accidit) ex humoris vitio contingat, qui aut acrimonia, aut mordacitate expultricem facultatem irritat, aut tenuitate fluitat, ſcopus erit, ſenſum, & expultricem retundere. Quod fiet primo, copioſiori ac optimi nutrimenti cibo, & exercitio parco. Secundo attemperetur humor ſirupis, apozematibus & alijs ſupradictis cap. *de menſium fluore* ab hâc eâdem causâ, & infra cap. *de calidâ uteri intemperaturâ.* Tertio confertim corpus purgandum, quo major cachochymiæ pars deponatur, ut ibidem dictum eſt, deinde paulatine per ℈ ii. aut ʒ ß. rhabarb. optimi infuſi in ℥ iiii. decocti myrobolanorum, vel foliorum ſenæ, idque bis, terve, in ſeptimana. Quartò contemperantibus uterinis clyſterijs ex oleo violar. roſ. Nympheæ ad ℥ ii, cum ℥ iiii. decocti malvarũ, hordei, violarum, ac florum cordialium addito ſaccharo, aut ex ℥ iiii. expreſſionis ſeminum frigid. deinde fiant inunctiones pubis, & partium infra umbilicum ſitarum cum eiſdem oleis; caventes ſemper, ne, dum hæc fiunt, menſium ſuppreſſio ſequatur, quia periculoſum eſt ſanguinem vitioſum detinere: refrigerij etiam gratia, ſi jecoris adſit caliditas, ſalvatella ſecanda erit, & ſupra jecoris regionem applicandum hoc unguentum. ℞ *emplaſtri ſandalini, unguenti roſ. an.* ℥ i. *aceti roſ.* ℥ ß *miſce*: at ſi calor in utero ſit, loco ſalvatellæ ſaphena vulneretur, & intemperies ſupradictis encatiſmatis, & inunctonibus corrigitur.

Admonitio.

Ex ſalvatella ſanguinis miſſio.

A frigido humore curatio.

At ſi ex humore frigido fieri contingat, quod tamen rariſſimè accidit, purgatio erit *ex agarico trochiſcato ad* ʒ i. *diacatolicone, vel electuario Indo ad* ʒ iii, *cum* ℥ i. *ſirupi ex 9. infuſ. roſ. in* ℥ iiii. *aquæ fœniculi, vel decoctionis pituitoſæ.* Uterus inungatur oleo liliaceo, camomillino, anethino, rutaceo, aut balſamo, addita theriaca; aut cerotum ex ijſdem paretur cum modico ladano, ſtyrace, bezonio, aut apponatur emplaſtrum pro matrice, vel de galliâ, vel ſacculus ex milio, furfure, camomillâ, anetho, ruta, pulegio, thymo, angelica, & ſimilibus.

Si à causa procatarcticâ.

Tandem ſi ictus, caſus, aut laborioſus partus, huic malo anſam præbuerit, præter ea, quæ propriis capitibus hoc opere reperies, utero &

& vicinis partibus applicandum est cataplasma, quod habet; *pulveris sanguinis draconis, thuris, masticis, consolidæ majoris an.* ℥ i. *terebintinæ q. s. fiat cataplasma*; vel si fœmina calidior sit, aliud sic paretur; *pulveris rosarum, myrtillorum, balaustiarum, masticis an* ℥ i. *farinæ volatilis* ℥ i. *cum albumine ovorum fiat emplastrum*; aliud etiam fit ex melle, cum pulvere coralli, tragacanti, & alijs supradictis, ex quibus etiam addito ladano, & cerâ cerota conficiantur.

De menstruis, quæ debitum tempus remorantur.

CAP. IX.

Remorantur menses vel ætatis causâ, cum jam desinere incipiunt, vel vitio totius corporis; aut solius uteri. Si ætatis causâ vitium fiat, curatione non indiget, sed præcautione, ut vitentur incommoda, quæ ex cohibito fluxu pullulare solent, podagra præsertim, & coxendicis dolor, quod fiet victu parco, exercitio valido, & annuatim sanguine misso, donec ex toto natura à menstruâ purgatione dissuescat. At si ex vitio totius fiat, curationem mutuabis ex cap. *de suppress. menstruorum*. Si vero ex peculiari uteri nocumento, peculiarem requirit curationem. Et est symptoma de genere vitiatæ, ac diminutæ actionis ex creticis, idque per se in proprio temperamento, vel quia impedita est à malâ figurâ, aut crasso humore obstruente. Unde patet, causas mali esse tres, causis anticipationis menstruornm contrarias; facultatis nimirum impotentiam, humoris vitium, & sensus hebetudinem, quas etiam Galenus tetigit. Rursus facultatis impotentia fit vitio temperamenti in frigiditate, & humiditate, aut instrumenti in depravatâ figurâ; humoris vero vitium crassities esse solet, acerbitas, viscíditas, aut siccitas; sensus hebes ut plurimum redditur ex abundante humiditate.

Differentiæ. *Species.* *Causæ.* *3. de sympt. cap. 2.*

Imbecilla ob frigiditatem facultas dignoscitur, si transacto menstruationis tempore fœmina molestiam, & gravitatem sentit, detento enim sanguine facultas languida ad expulsionem sese accingere nequit, donec validius proritetur. Instrumentum vitiatum ex præcedentibus dignoscitur, ut ex laborioso partu, tumore, cicatri-

Signa.

ce, saltu, aut casu, à quibus uterus vel pars ei subserviens sit dislocata, aut pravâ figurâ affecta. Humoris vitium ex ijs quæ cum sanguine excernuntur patefit, albidior quippe visui apparet, crassus, viscidus; item ex præcedenti sedentariâ vita, victu crasso, & pituitoso; fœminæ habitu molli, ac subalbido, aut plumbeo, & obæso, demum quia sanguis lente effluit, subindeq; menses diu durant, & desinunt in quosdam mucores. Qui si diu remorentur, nec fœmina in utero aut vicinis locis molestiam sentiat, sensus hebitis indicium

Curatio. est. Si affectio oriatur vitio humoris crassi, ac viscidi (quod majori

5. aph. 36. ex parte fit) curatur ex Galeno quatuor remediorum generibus. Primò, victu extenuante, & calefaciente, exercitio moderato, ac crurum frictionibus. Secundò, potionibus etiam attenuantibus, calefacientibusq;, ex radicibus aperitivis, calamintha, fœniculo,

Admonitio. saxifragia, pimpinella, adiantho, hyssopo, & similibus, addito croco, & cinamomo; auspicanda vero curatio est mox, à factâ mensium purgatione, quippe quæ plenitudinem deponit, ac sic purgantia, inscindentiaq; remedia, securius adhibentur, quam collectâ aut instante purgatione menstruâ, & corpore pleno existente. Accipiat igitur fœmina singulo mane ℥ v. aut vi. hujus apozematis ℞ *radicis apij, fœniculi, petroselini an.* ℥ ii. *foliorum matricariæ, nepitæ, pulegij, capill. ven. an. m.* i. ß. *seminis anisi, fœniculi an.* ℥ i. ß *coquantur in s. q. aquæ ad lib.* ij. *colaturæ adde sirupi de arthemisiâ, capill. ven. an* ℥ iii. *misce*; valet etiam sirupus de Endivia, de liquiritia, de hyssopo, de duab. & quinq; radicibus sine aceto cum aquis fœniculi, nepitæ, pulegij, petroselini, & reliqua cap. *de suppress. menst.* jam descripta.

Purgatio. Tertiò, purgatio exercenda agarico trochiscato, electuario Indo, diaphœnicone, sirupo ex 9. infus. rosarum, ut *si Agarici trochiscati* ℈ iiij. *diaphœnici* ℈ iij. *sirupi ros. solut.* ℥ i. ß *dissolvantur in* ℥ iiij. *decoctionis pituitosæ*; aut si pilulas magis amat, mastichinæ erunt ex usu, de agarico, alephanginæ, ut massæ pilul. de agarico, alephanginarum an. ℈ ij. cum sirupo de arthemisia formentur viiij.

Derivatio. Quartò ijs, quæ sanguinem ad inferiores partes valeant evocare, ut sanguine ex pede misso triduo, quatriduovè ante consuetum menstruationis tempus, reliquis etiam jam peractis crurum balnea fiant, & fomenta inferioris ventris, ex decocto fœnugræci, camomillæ, anethi, meliloti, fœniculi, petroselini, dauci, ac interea,

rea, dum in balneo eſt, capiat tabellam unam diacalaminthi, poſtea fiant ſuffitus aromatum, & frictiones ac ligaturæ crurum, quibus inſuper & ſuris cucurbitulæ applicentur ſine ſcarificatione ad partem anteriorem. At ſi nec dum menſtrua ſequantur, per Epicraſin corpus purgetur tribus aut quinque pilulis ex prædictis tertio quoque die aſſumptis, aut infuſo agarici, turpeti, & ſeminis carthami ſingulorum ad ʒ ß in ℥. iiii. vini vel prædicti apozematis, aut aquæ graminis, calamintæ, vel fœniculi, aut ℥ ß tabellarum de ſucco roſarum, vel de diaturbit, quæ citra moleſtiam purgant. Ab his inferior venter inungendus oleo capparorum, liliorum alb. anethino, de cinamomo, de croco, de angelica, vel balſamo, fiant etiam uterini clyſteres, ex ℥ iiij. decocti origani, pulegij, menthaſtri, ſyclæ, thymi, naſturtij, cum ℥ ij, olei rutæ, aut anethi, qui mirificè ſopitum uteri ſenſum proritant. Denique menſes omni arte ſolicitandi, ut ſupra allegato cap. ſcriptum reperies. Eâdem ferè ratione curabitur ſi ex imbecillâ facultate fiat ob intemperiem frigidam, & humidam, aut ſenſum hebetem, quæ enim dicta ſunt calefaciunt, & corrigunt exceſſum humiditatis, quâ ſenſus obruitur; quo in caſu victus acris, & mordax inſtituendus eſt. Exſiccantium vero uberiorem ſegetem reperies c. *de humidâ uteri intemperie*. Cæterum ſi ex vitio figuræ accidat, emplaſtris potius, cerotis, & cataplaſmatis ſuperiori cap. jam dictis utendum erit.

Curatio per Epicraſin.

Curatio ſi ab imbecillâ expultrice: Et ſenſu hebete fiat.

De menſtruis corruptis, aut ſuppuratis,

CAP. X.

PAulus, Aëtius, Avicenna, ac reliqui fere omnes præcipui ſcriptores hunc affectum ab uteri albis purgamentis, non diſtingunt, quia tamen in illo humores, quanquam labe affecti, nondum tamen corrupti, in hoc vero corrupti jam, putrefacti, aut ſuppurati expurgâtur, merito diſcriminari videntur, & Hippocrates de ijſdem ſeorſim egit, nam de menſtruis corruptis, primo *de morbis mulierum*, de albis vero ſecundo ejuſdem tit. Porro, ut in menſtruis vitia fiunt, tum in quantitate auctâ, aut diminutâ, tum in profluendi ordine, quibus ſuperiora capita dicavimus; ita etiam vitium hoc ſymptoma eſt pertinens ad exiens mutatum non quidem in aliquo

Species.

supradictorum, sed in substantiâ ipsâ sanguinis vitiosâ factâ. Id *Differentia.* quod quadrupliciter contingere potest; Primò, quia putredinosam qualitatem à toto jam deduxit. Secundò, ob mixtionem putridi alicujus humoris in vijs adjuncti. Tertiò, ob suppressionem, cui accedens impedita ventilatio putredinem induxit. Quartò, ob uteri ipsius vitium in intemperie, compositione, aut ob abundantiam putridorum humorum, qui interdum in tunicis, uteri cavitate, cornibus, cotylidonibus, aut vasis spermaticis ejusdem continebantur, quiq; menstruum dum per mensem ibi asservabatur corruperunt, ac sui simili labe contaminârunt, unde fit, ut juxta ipsorum naturam, aut vitium aliunde contractum menses decolores fiant, albi, pallidi, lividi, virides, nigri, pelliculosi, fibrosi, membranosi, arenulenti, flatulenti, fœtidi, aut verminosi.

Causa. Albicantium causa est inundans pituita in utero, aut ventriculo: pallidorum exurens jecoris caliditas: nigrorum melancholia in toto vel in liene; viridium, lividorum aut variegati coloris, membrorum nutrimentalium valida intemperies; est insuper huius mali causa depravata victus ratio, aut potus substantia, ut autor est Hippocrates lib. *de aëre, aquis*, & locis; cruda enim aqua in frigidis fœminis non coquitur, ideoque sanguis crassior redditus non bene expurgatur, ac subinde suppressus corrumpitur, vel suppuratur, si præsertim per duos, aut tres menses moram traxerit, teste Hippocrate, *1. de morb. mul. tract. 8* idque maximè si à febre aut supposito igne fuerint combusti, de quo sequenti cap.

Signa. Cognoscuntur humores corrupti tum præcedentibus notis, tum etiam experimentis c. *de fluxu menstruorum superfluo* præscriptis, *Humorum nata.* linteo nimirum excepti, aut arena. Præterea, quia pituitosi, plerunque fiunt pelliculosi, ac veluti aranearum casses distenduntur, cognoscitur etiam pituita ex stupore, mucore, frigiditate, flatu, uteri tensione, & quia menses remorantur nisi serosi sint: bilis vero ex acrimoniâ, calore, partium muliebrium exulceratione, cibi fastidio, anxietate, vigiliâ, & quia festinantèr prodeunt menses, ac fœmina segnis est, pusillanima, anxia, sibi displicens, & subtristis, præsertim si melancholia admiscetur: ac si mordaces sint, & exulcerent, *Lib de nat. mul.* ex ventre, sin minus, ex cerebro fluxio est, ut idem Hippocrates notat. Porro incipiente morbo solito modo purgatur mulier: si pluribus

ribus diebus infeſtet, febres adveniunt erraticæ, acutæ cum horrore, anorexia, ſtomachi dolore, infra umbilicum in inguinibus, & lumbis, nonnunquam etiam purgatione ſurſum repente ſtrangulatio accidit, caligo, & vertigo: quod ſi ſuppurati fiant, ſigna erunt dolores pectinis, pulſationes validæ, & contactum non ſuſtinent; ac ſic ſuppurati tripliciter terminantur, aut enim erumpunt in pudendum, & egreditur ſanguis, & pus graveolens, quæ terminatio optima erit, nam ſi ulcus in utero non fiat, & ad ſeptem, octo, novemvè dies perpurgetur mulier, liberatur, ſi vero ulcera magna in uteris relinquãtur, etiamſi melius habebit, tamen ſterilis fiet mulier. Quod ſi in pudendũ non procedant, ſuppurati facti ad partes ſupra inguen erumpent citra tumorem, & juxta hypochondria foras prodeunt, quo caſu fœmina aut ſuperſtes non manet, aut ſterilis ſaltem evadet, ut idem refert autor. Alijs (quæ tertia terminatio eſt) poſt duos, treſvè, aut plures menſes ſupra inguen elevantur in tumorem magnum, rubeum, ſine capite, quia caro ibi impletur, & aſſurgit ac eminet, eſtque talis œdematodes tumor ſoboles pituitoſi ſanguinis, qui per univerſam carnem eſt diſperſus, quem tumorem ignarum medicorum vulgus interdum ſecat, ſed non citra periculum, melius enim fuerit ſi os uteri eo incumbens ad pudendum convertatur, & menſes prodeant, ſic enim id quod eminebat facile ſedatur, attamen ſi non convertatur os uteri, & ibi menſes ſuppurentur, ſuperius relata pericula fiunt.

Suppuratorum Signa. *Prognoſtica.* *Vlcus magnum in utero ſterilem reddit mulierem.*

Curatur eodem ferè modo, quo alba uteri purgamenta, de quibus infra; nam ordinatâ prius optimâ victus ratione, ſanguinis miſſio vitanda erit, aut quidem parcior exercenda, quam dum ſanguis citra corruptionem vitiatur; præparandus etiam humor juxta uniuſcujuſq; naturã, ut ibi dicendum eſt, craſſum attenuando, ac tenuem incraſſando, ac compeſcendo, quanquam ſunt, qui jubeant attenuare etiam bilem, quod minimè probo, nam quæ amplius attenuantur, ulterius concaleſiunt, atque putreſcunt, ſubindeque majora concitant mala, quin potius putridæ pituitæ interdum ſola coctio ſufficit, ut jam domata melius educatur. Si igitur bilioſus ſit humor per ea præparandus, quæ calorem putredinemq; compeſcant, de quibus cap. *de calida uteri intemperie*: ſi autem craſſus ac pituitoſus, à quo maximè conſuetum eſt hunc fieri affectum

Curatio. *Brachelij 5. aph. 30. lapſus.*

5 aph. 36.

Attenuantia qualia.

per attenuantia, ideo Galenus horum duntaxat meminit; Attenuant vero acria omnia, mordacia, calida, aromatica, salsa, nitrosa, amara, præsertim sicca; acidis tamen, & ijs quæ validius menstrua proliciunt caute utendum, nam illa uterum debilitant, hæc multitudinem in vasorum angustijs, putredinemq; augent; conducunt itaq; allium hortense, nasturtium, smirnium, piretrum, origanum, calamintha, sisimbrium, pulegium, satureja, thymus, cappares, fructus terebinthi, eruca, syum, apium, petroselinum, anisum, fœniculum, melissa, raphanus, brassica, beta, ex quibus, & ex ijs, quæ mitius provocant menstrua, (de quibus cap. *de suppress. menst.* dictum jam est) apozemata poteris conficere, nam fortiora, febres, & fluxiones augent: aut fiat hic sirupus. ℞ *Sirupi de stœchade, de thymo an.* ℥ i. *aquæ pulegij, calaminthæ an.* ℥ i. ß *misce*, At si bilis abundat, *sirupi eupatorij, & cichorei pares accipe portiones cum aquis intybi, ac cichorei.*

Purgatio pituitæ.

Secundo purgatione, quæ si pituitosus humor abundet, sic concinnabitur; *Agarici trochiscati, turpeti, aut mechoacanæ* ℈ *iiij. electuarij Indi, vel diaphænici* ℥ *iij, aut diacatholici* ℥ vj. *sirup. ros. solut.* ℥ j. *aquæ graminis* ℥ *iiij. misce*, quod si potio fastidiosa sit *bolus fiat ex* ℥ j. *agarici, vel mechoacanæ, cum* ℥ j. *diacatholici, & saccharo:* vel si pilulis magis capitur, ex usu erunt *mastichinæ, de agarico, alephanginæ, aggregativæ, aut de hiera dosis* ℈ *iiij. aut* ʒ j. ß *formentur* viiij. Verũ si biliosi sint humores, purgatio erit *rhabarbari optimi* ℈ *iiij. aut myrobal. citrin.* ʒ j. ß *infundatur per noctem in* ℥ *iij aquæ cichor. facta colatura, & expressione adde sirup. viol. aut ros. sol.* ℥ j. *mannæ, aut pulpæ cassiæ* ℥ j. *aut si fœmina sit robusta electuarij rosati Messues.* ʒ ß *misce*: vel capiat ℥ j. *tabellarum de succo ros.* demum si humores fuerint melancholici ℥ j. *foliorũ senæ cum* ʒ j. *seminis anisi in* ℥ *iiij. aquæ fumariæ infundantur ac leniter bulliant, cujus colatura, & expressioni adde confectionis hamech sine scammonio aut confectionis psilij* ℥ ß, *aut pulpæ cassiæ* ℥ j. *sirup. ros. sol.* ℥ j. factâ semel conferta evacuatione per Epicrasin postea vitiosi humores purgentur apozemate aliquo ex prædictis simplicibus parato, addito convenienti purgante medicamento, ut ℥ j. *foliorum senæ, aut Epithymi, ac sirup. ros. solutivi, vel de cichoreo cum rhab.* ℥ *iij. vel iiij.* tandem si suppurati fuerint menses, ijs promiscuè utendum, quæ adustos, & biliosos humores evacuare nata sunt, quæ facile parabuntur ex agarico, rhabarbaro, sena simul mixtis; summè etiam prodest, paulatina purgatio ex decocto mer-

Bilis.

Purgatio per epicrasin.

Si menses suppurati sunt.

 curialis,

curialis, aut glandes ex eâdem herbâ, interim tamen clysteribus utendum, & modico exercitio, quæ corpus, ac uterum purgent, & si ventriculus redundantis pituitæ causa sit, vomitus per intervalla utilis erit, ut, quod ibi indies congeritur, antequam venas ingrediatur, præpurgetur.

Sudorifica.

Tertio reliquias dissipantibus, ac ijs, quæ malum valeant radicitus extirpare, qualia sunt si humores frigidi, & crassi existunt, ea, quæ sudores proliciunt, quos maximi esse momenti certum est, provocantur autem decocto pentaphylli, camemali, florum papaveris erratici, sarsæ parellæ, ligni sancti, radicis chynę, de quibus suo loco, aut ʒ j. theriacæ, vel mithridatij cum ℥ iij. decocti angelicæ, vel sasifraziæ; sed quia hæc flavam bilem acuunt, & exasperant, si ea redundet, potius balneis aquæ dulcis discutienda, contemperandaq; erit, uti etiam melancholia; frictiones tamen molles utrisq; conveniunt, & pessaria cap. *de supress. menstr. conscripta*, inungendus venter oleo amygdalarum dulc. viol. quæ etiam in uterũ immittenda sunt, at si neq; cuncta hæc prosint, fontanella, in altero, vel ambobus brachijs aperienda, quippe humores, qui à pharmaco læduntur, ab hoc saluberrimo medicamento præsidiũ sentiunt longè maximum.

Balneum.

Scholium.

Quæst. An coctio humorum procedat attenuando. 1. aph. 24. Ac de ijs quos purgare oport. Manardi error. 3. Epyst. 1.

Præparandus etiam humor] *Qui se Galenicæ doctrinæ constantissimos assertores profitentur, concoctionem humorum extenuationem appellant, ea omnes morbosos humores indigere arbitrantur pituitam, melancholiam, atq; etjam bilem, quod hæc, dum morbum facit, se ipsa integra crassior existat, gloriantur se in hoc Galenum imitari, qui ad concoquendos humores etiam turgentes melicratum exhibet in quo decoctum sit aliquid hyssopi, vel origani, vel tragorigani, vel thymi, vel pulegij. Adjungit Manardus, quia humores coquendi privilegium calori duntaxat debetur, nullis utendum esse sirupis, cum plerique frigidâ præditi sint facultate, subindequè nihil faciant ad concoctionem, alijs potius, ijsquè calidis tentandam medijs. His tamen sic magnificè pronuntiatis bifariam peccant, primò quod cunctos absque distinctione humores attenuandos autumant; Secundo quia sirupos relegant à numero medicamentorum; quod quam sit devium, & à Galeni mente alienum, perspicuum fiet, si prius mente concipias, triplicem coctionem à medicis considerari, primam naturalẽ dicunt, quia circa alimenta versatur & est alteratio alimenti in proprias nutriti qualitates, Galeno autore 3. de nat. facult.*

Triplex coctio.

facult. 7. & lib. de differentijs sympt. c. 4. Secunda est humoris putrescentis, & est alteratio, quâ evincuntur humores & reducuntur ad benignitatem quam possunt acquirere; seu est alteratio, in quâ natura causis fortior evadit, permutatq; eas pro suo robore. Et hoc est apud Galenum & Hippoc. coctionis universalius significatum, sic bilis, & salsa pituita, ac reliqui inutiles humores crudi dicuntur, cùm putrescunt, non quod ulteriore coctione nutrire possint, aut ad sanguinis naturam redire, sed quia in modo substantiæ, & qualitatibus acquirunt dißimilitudinem quandam, cujus ratione nequeunt nutrire, nec à partibus trahi, ad hunc modum bilem crudam flavam admodum esse, acrem, & maleolentem, scribit Galenus cit. coctam mitiorem fieri, pallescere, ac minus fœtere: sic sanguis cum inflammationem committit, crudus dicitur, quia putrescit, deinde cum transmutatur in pus, coctus, tametsi pars nulla ex pure alimoniam accipiat, sed quia superatur à naturâ, similitudinem contrahit cum partibus solidis in colore, & alijs qualitatibus, unde fit, ut hæc coctio sive naturæ victoria in venis per febres, & in pectore ac capite per catharros, & corizam maturatio; in tuberculis suppuratio dicatur. Tertia coctio est alteratio, quæ facit cessare putredinem manente substantiâ, de quâ idem Galenus art. med. 89. ac debetur humori semiputrescenti, qui si plus justo incaluit, ac semitam putredinis duntaxat contraxit, sola alteratione corrigitur, si jam saltem secundum exiguas sui partes putrescit, non solum indiget alteratione, verum etjam secundo illo concoctionis modo, quo evincatur à natura, separetur, ac deniq; evacuetur: ideo autem tertia hæc coctio dicitur facere cessare putredinem manente substantiâ, quia incipientem putredinem reprimit, & manet in corpore res, quæ alteratur, benigna, & utilis nutritioni. Hasce omnes coctionis species unica generali definitione Aristoteles comprehendit, dum ait: coctio est perfectio à naturali, & proprio calore ex oppositis paßivis, quæ sunt unicuiq; rei, quæ coquitur, materia. At vero Galeno sola prima coctio dicitur Primo Epid. & locis primo citatis, quia in ea sola mutatio fit ejus quod concoquitur, in substantiam aliti, atq; hanc juvari scribit, somno, exercitio, modicâ frictione ex calefactione, calidioris vini potu, balneis, sacculis, fomentis, oleorum modicè calentium inunctionibus, ac boni succi ciborum moderato esu, quia hæc omnia nativum calorem juvant. Secundã vero concoctionis speciem, si ob craßitiem, lentorem, frigiditatẽ humor sit crudus, ut pituita, tùm ijs, quæ diximus, tùm calefacientibus, inscindentibus, extenuantibusquè serapijs promovetur; at si ob caliditatem, acrimoniam, & mordacitatem incoctus sit, refrigerantibus, & humectantibus, & abstergentibus, tum sirupis, tum etiam edulijs, ut ptisanæ cremore, farre, sero, mulsâ, loco obscuro, & quieto, hæc enim ad bilis concoctionem imprimis

[Margin notes: 2. acut. 44. — Coctionis definitio. — 4. meteor. 2. — Sect. 2. 44. — Lib de const. art. med. 21. — Naturales coctiones quæ juvant. — Humores peccantis coctio à quibus fiat.]

primis faciunt, quia calorem nativum attemperando juvant, & reducunt ad symmetriam, deinde retundunt humoris acrimoniam, tertio, si quid ejus partibus imbibitum est, abstergunt. Tertia coctionis species frigidis, ac siccis procuranda, quia hæc potissimum putredinem inhibere valent, subindeq; calorem præter naturam coctioni contrarium coërcere. Juvant itaque nativum calorem præcipuum coctionis instrumentum, alia ipsum fovendo, ut quæ primo loco retulimus; alia ventilando, ac prohibitam ventilationem prohibendo, ut quæ secundo; alia impedimenta removendo, hoc est putredinem, ut quæ tertio: quocirca omne siruporum genus coctionem juvat, quia aliquid eorum, quæ diximus, præstat. Non igitur ut Manardus quibusdam imponit, medici existimarunt sirupos vim habere concoquendi, sed alterandi, & reducendi calorem innatum ad temperamentum, quo melius ac facilius concoquat, & separet utile ab inutili, est enim ejus caloris proprium, homogenea conjungere, disgregare heterogenea. Ac tametsi julepi inventum Arabum sit, ut ex ipsâ barbarâ appellatione manifestò constat, ante annos plus minus trecentos usurpatum, longo tamen antè tempore veteres tàm Græci, quàm Latini ex eâdem materiâ, & in eosdem usus sua habuerunt apozemata, præparandis ad purgationem corporibus & humoribus accommodata; sic Galenus superius dictas herbas in mulsâ incoquit; & Celsus; antiqui, *inquit,* medicamentis quibusdam datis concoctiones moliebantur. *Si quæras qua ratione facilioris cibi moderatus esus coctioni opituletur? Respondeo, id facere, quia facili negotio à naturâ superatur, minimeq; excrementosus est, ac superatus nostri caloris substantiam auget, ac fovet, utpote in quam conversus est: adhæc quia parciori victu detractâ de consueto cibo portione nativus calor crudos humores concoquit, absumitq; frigidos, crassos, viscidos, ac glutinosos, visceribusq; & venis impactos partim absumit, partim extenuat, ita ut vel sponte interdum criticè fluant, cumq; inediâ corpus exhaustum excrementis vacat, medicamentum purgans facilè in omnia subit, ac integris viribus omnia penetrat. Ex quibus iam liquet quid medici intelligant, quidve intersit inter hæc quatuor vocabula, coctio, maturatio, præparatio, digestio; nam coctio, & maturatio à calore fiunt nativo, illa tamen in materia benigna, hæc in vitiata: in illa maior pars convertitur in aliti substantiam, in hac, quod assimilatur, paucum est, quod semicoctum ac superfluum relinquitur multum; præparatio vero est reductio ad benignum, simul cum separatione boni à malo, ac ferè cum maturatione accidit, at digestionis nomen tam coctioni alimenti, quam maturationi, & præparationi humorum barbari accommodârunt. Liquet etiam, cur iubeat Hippocrates concocta medicare, scilicet*

Putredo quibus inhibetur.

Siruporum usus utilis.

Nativi caloris quid proprium.

Lib. 3. c. 4.

Victus tenuis, qua ratione coctioni opituletur.

Coctio, maturatio, præparatio, digestio quid.

licet ad coctionem. Sequitur ſeparatio, ſolet enim natura poſt coctiones humores diſcernere, & ſuperfluitates expellere, ideo tunc potiſſimum, cum cocti ſunt, evacuationi adminiculatur cujus rei cauſa eſt, quia prius humorem quemlibet curat ſibi ſimilem reddere, quod cum ob materiæ ineptitudinem non poteſt, & materia aſſequuta eſt elaborationem, quam poteſt, optimam, tunc natura deſiſtens à concoctione ad expulſionem ſe convertit, & hæc ratio eſt, cur bilem tenuem ac fluidam initio non expellat, quia prius eam conatur concoquere, ut ſcribit Galenus 2. de differ. febr. per coctionem autem cuncta domantur, & ad temperamenti mediocritatem rediguntur eodem autore, quo fit, ut eadem calidiſſimam, ac tenuiſſimam bilem aliquantulum refrigeret, & ad teporem reducat, vitream pituitam calefaciat, unde evenit, ut illam refrigerando nonnihil incraſſet, hanc calefaciendo, quemadmodum Sol glaciem ac mel, liquefaciat, neque id mirum: fiunt enim hæc à calore nativo ac benigno, qui moderatus eſt, non fervidus neque intenſus, non ſecus ac per anodina, quæ hoc calore pollent, frigida calefiunt, calida refrigerium ſentiunt. *Neque verò bilis, quod craſſeſcat, idcirco coquitur, nec cocta idcirco purgari aptior eſt, quod craſſior evaſerit, ut quidam exiſtimârunt, exemplo ducti eorum, quæ ex pectore educuntur; ſed quod ſit à reliquis humoribus ſecreta, eamque tunc natura evacuare contendat, ut partibus diſſimilem; ut enim ſimilitudo ad permutationem facit, ſic ſequeſtratus humor ideò facilius expelletur, quia nullam habet ſimilitudinem propter quam à partibus retineatur.* *Refrigerio igitur, & non incraſſatione bilis indiget ut evacuetur, nec rurſus attenuatione, niſi pituitæ permiſceatur, cujuſmodi eſt, quæ ſpuriam gignit tertianam, quæ quidem attenuanda eſt, & inſcindenda, quæ vero vitellina dicitur, quia per aſſationem craſſa redditur, diluenda potius, & medicamentis attemperanda quàm inſcindenda eſt.* *Dupliciter enim craſſa attenuantur, aut liquidis diluta, ut lutum aquâ mixtum, aut inſcindentibus & calefacientibus liquata, ut quæ viſcida ſunt, & lenta. Si obtrudas Galenum de iis, quos purgare oportet, dicentem,* inter initia morbi, tenues & aquoſos humores purgabis, ubi craſſi, & tenaces fuerint, quales pituita & nigra bilis ſunt, coctionem expectabis, *ergo tenuem bilem nulla expectata coctione evacuandam.* *Reſpondeo, quoſdam legere non inter initia, ſed ante initia morbi, dum adhuc nec putrent, nec febrem commit-*

Bilis tenuis initio cur nō expellitur.

6. Epid. p. 5. tract. 6.

Craſſa dupliciter attenuantur.

Objectio.

committunt; alij respondent serosos, & aquosos humores expressisse, qui nullam præparationem admittunt, & crassos ac pituitosos qui majori molimine concoquuntur, biliosos verò qui concoqui valent, non tamen multo negotio non exclusisse, sed inter initia digestos, ut addit Coquilatus, evacuari posse, principij vocabulo non pro primo morbi insultu, nec pro cruditatis tempore accepto, sed pro spacio trium dierum aut plurium, in quo signa coctionis tenuis humoris apparere solent, sicuti sputum apparens eo tempore morbum facit breviorem ut Galeno placuit primo aph. 12. Porro non defuerunt, qui priori è diametro contrariam opinionem defenderent, existimantes, humores purgandos semper incrassandos esse, idq; hisce ducti rationibus, prima quia dicente Hippocrate, coquendi sunt prius, quæ autem concoquuntur autore Arist. & Galeno, crassiora evadunt, coctio enim dimanat à calore permiscente opposita passibilia; ideò necessariò caloris vi, id quod tenue est, dissolvitur, & humidum cum sicco permiscetur, ex qua miscella, & defectu humidi, quod exhalavit, id quod superest, crassius, siccius, ac calidius redditur. Secundam rationem desumunt ex Galeno 2. progn. 43. ubi tenuem materiam à pectore expelli non posse affirmat, quia circiter spiritum circumfluit, ideo humorem in fistulis pulmonis reconditum modicè crassum esse oportere ut excreetur. Respondet primæ rationi Gentilis, per coctionem, sicuti in mixtionibus, siccum terreum agere in humidum aqueum; si igitur plus amittatur de humido aqueo, totum remanere crassius, si verò plus de terreo sicco, tunc tenuius evadere; quæ tamen solutio anilis omninò est, nam caloris vi non terreum, sed aqueum exhalat. Ugo Senensis distinguit de coctione in materiâ benignâ, & in materiâ vitiosâ; in benignâ, quia tendit ad retentionem, & nutritionem incrassando semper procedere; in vitiata verò, quia est præparatio ad expulsionem, modò attenuando modo incrassando fieri. Alij dicunt per coctionem, etiamsi humor crassius evadat, acquirere tamen quandam fluendi facultatem, quod idem esse arbitror, ac si dicerent, separari, æquabiliorem reddi, ac expultrici facultati obedientiorem, unde dicebat Avicenna, coctionem in materiâ crassâ, æquationem esse ejus cum subtiliatione: in subtili æquationem cum inspissatione. Nobis quidem sic sentiendum videtur, cocta quidem semper evadere crassiora, at humores qui coctionem veram, ac naturalem subterfugiunt, non semper crassos, sed semper peracta coctione permutatos, domatos, & obsecundantiores reddi, id quod concoqui vocavit Hippocrates coctionis nomine in suo universaliori significato accepto, cujus evictionis permutationisque variæ differentiæ sunt, nam & crassa dum extenuantur, aut lenta inscinduntur,

Altera opinio.

Primo aph. 22.

Ar. 4. met. 4.

Gal. de tot. mor. temp. 3.

Gentilis solutio prima primi d. 6. c. 3.

Ibidem.

Aliorum.

Prima 4. tract. 2. c. 7.

Autoris solutio.

Primo aph. & 2. acut.

aut tenuia incrassantur, aut putria in pus vertuntur, à natura vinci, & concoqui dicuntur, coctione omnem ad mediocre temperamentum adductionem significante. Et hinc est, quod illicò incipiat apparere eorum humorum portio in urinis, tuncq; signa coctionis adesse dicimus, ac naturæ victoriam, si modo morbus salubris futurus est, quod si natura ab illis oppressa, neque hos evincat neque alimentitios concoquat, tunc succumbit, & æger in deterius ruit, maleficum fit morbi judicium, aut saltem difficilior, diuturniorq; affectio. Vides quo pacto sola pituita dulcis, & acida, quando citra sanguinis temperamentum sunt, verè cruda dicuntur, & concoqui valent, & in bonum sanguinem ac membrorum substantiam converti, quod etiam Galenus asseruit; reliqui humores, ut utraque bilis, & salsa pituita, quoniam per ulteriorem concoctionem à moderato sanguine recesserunt, nunquam perfectè concoquuntur, satisq; cocti hi humores videbuntur, quando à natura apti redditi sunt, ut per se aut artis adminiculo expellantur. Ad secundam rationem dicendum minimè idoneum esse exemplum eorum, quæ ex pectore educuntur; purgatio enim medicamento trahente, & natura expellente fit, non ergo spiritu excipiuntur, quæ purgantur aut sua subtilitate exclusionem naturæ frustrari possunt, quin potius subtilia facilius trahuntur à medicamento, & expultrici promptius cedunt, si modo, uti diximus, cocta jam sunt.

Pituita dulcis, & acida duntaxat verè cruda dicitur.
4. de sanit. tuend. 4.
Purgatio qui fiat.

De menstruis adustis.

CAPUT XI.

SOlet interdum sanguis concalefieri, & exarescere, idq; sæpiusculè contingit ex incensis carbonibus inferiùs subditis, quod incautæ fœminæ vigente hyemis rigore faciunt, unde uterus exuritur, menstrua arefacta, siccioraque reddita detinentur, & strangulatum uteri ac pleraque alia mala concitant, sicco utero ad superiora recursante, aut menstruis ipsis, quanquam citra putredinem calorem quendam concipientibus, à quo uterus facile excandescit. Causam hanc fuisse ex fœminæ relatu percipies. Signa sunt, quod fœmina huc illuc se jactat, animo deficit, pituitam cum bile vomit, sitit vehementer, dum nimirum venter æstuat, ad contactum dolet, febricitat interdum, urina supprimitur, & alvus, dolet spina, & dorsum, turbatur lingua, ac voce aliquando privatur, ventriculi morsus adest, & spiritus

Causa.
Signa.

tus offendens ex flavâ bile, quæ caloris est soboles, unde etiam postmodum urinam habent rubram, dolet universum corpus, maximè collum, spina, lumbi, & inguina.

Curatio. In hujus affectus curatione duplex erit proponendus scopus; primus sanguinem, & uterum contemperare, secundus defectum evacuationis supplere. Esto igitur cibus frigidus, & humectans, ut lactuca, cucurbita, sonchus, juscula pullorum, cremor ptisanæ; potus, aqua hordei, aut cerevisia mediocris. Secundò utendum potionibus contemperantibus frigidis & humidis, vel hoc sirupo. ℞ *sirupi borraginis, cichorei, violar. an.* ℥ ij ß, *aquæ endiviæ, violar. buglossæ an.* ℥ IV. *misce pro quatuor dosibus*, sirupi granatorum, & acetosæ omittendi propter adstrictionem. *Evacuatio.* Tertio evacuatibus, quod primo statim initio fiet, sanguine copiosè ex utroque pede misso, deinde ex salvatellâ distante jam mensium statuto tempore; deinde præmissa per sirupos attemperatione leviter purgetur mulier sic: ℞ *mannæ electæ* ℥ ij, *dissolvantur in jure pulli aut in* ℥ IV. *decoctionis florum cord. cum sirupi rosar. solutivi sesquiuncia*, vel, si à potione abhorret, boli fiant ex ℥. x. *cassiæ cum sacharo*, vel capiat per plures dies singulo mane ℥ VI. *seri caprini, aut vaccini in quo per noctem maduerint* ℥ ß *foliorum senæ, & p. ij. florum cord. manè facta colatura adde sachari q. s.* *Clyster.* Hic etiam clyster alvum lenit, partes utero vicinas contemperat, & humectat, *foliorum malv. lactucæ an. m.* j. *hordei p. iij. prunorum numero* XX. *coquantur in s. q. aquæ, colaturæ* ℥ X. *adde olei viol. ros. sachari an.* ℥ j. ß. *fiat clyster*, subinde inungenda inguina, & loca muliebria, ac totus inferior venter oleo rosar. viol. amygd. dulcium, de semine cucurbitæ, melonum, addito etiam unguento rosato. *Admonitio* Considerandum diligenter, ne nos causa decipiat, nam aliis ex causis suppressis menstruis, aut corruptis frigida ut plurimum nocent, quia magis impinguntur materiæ ex illis, omnibus tamen sanguinem per hirudines ex hæmorrhodibus detrahere mirificum semper præsidium fuit.

De menstruorum fluxu rubro, sanioso, fulvo, & luteo.

CAPUT XII.

TAmetsi ex iis, quæ cap. *de menstruis corruptis*, *de fluxu menstr. immoderato, & de fluore muliebri* tradita sunt facilè possent suppleri

quæcunque hoc cap. ſunt dicenda; tamen, quia Hippocrates olim, & nuper Martinus Ακακια de fluxu rubro, fulvo, & luteo peculiariter differuerunt, ijſdem etiam fluxionibus ſingulare caput deſtinavimus.

Deſcriptio. Fluxus itaque ruber fit, cum ſanguis ex utero fluit, qualis ex victimâ recens mactatâ, & grumi pellucentes. *Cauſæ.* Hujus rei cauſæ ſunt, febris, abortus, partus laborioſus, & à menſtruorum interceptione ſubita eruptio; febris enim ſanguinem inflammat, & ad motum reddit agiliorem, venas uteri & totius corporis reſerat: in abortu & partu laborioſo cotylidones violenter abrumpuntur: in ſubito verò fluore menſtrua, quæ ſuppreſſa de repentè erumpunt, tanto impetu interdum natura ſuperfluum expellit, ut unà laudabile profundat.

Signa. Signa ſunt, quia mulier impotens fit, & attenuatur, venter imus attollitur, indureſcit, & ad contactum dolet, veluti ulcere præſente: dolor etiam ipſa pudenda pertingit, & pubem, & hypochondria, & lumbos, quinetiam in pectus & ſcapulas irruit: & febris adeſt, quia bilis ſuo fræno deſtituitur & putreſcit: & dentium fremitus fit; quinetiam prurigo excitatur à bilioſo humore per partes ſentientes delato: & ſudor multus diffunditur: ventriculi morſus vexat: & eâdē die ſæpe rigent, & rurſus ſubinde ſudant: & ſitis premit: & lingua aſpera eſt: & interdum per nares ſanguinem fundunt. Quin & procedente morbo puſillanimis mulier fit & magis debilitatur, ac pedes intumeſcunt, & cavitates oculorum, & color corporis immutatur. Sed adhuc magis ingraveſcente malo urinæ adeſt ſtillicidiũ, irritatâ veſicâ à bilioſo humore: aut certè retractâ à partibus, quæ jam ob ſiccitatem convelluntur: *Prognoſticũ.* quò cum pervenerit affectio, periculo plena eſt, & ferè intra quatriduum perimit, non tolerante natura longiori tempore tentionis laborem, ut Hipp. *5. aph. 6.* & Galenus *in opere aphoriſmor.* ſcripſerunt. Hæc affectio junioribus quàm ſenioribus magis accidit, quia plus ſanguine abundant. Egit de hoc affectu Hippoc. *in lib. de morbis mul.* *Lib.2.text. 6.* *Curatio.* Curatio ferè eadem, quam deſcripſimus ſupra cap. *de menſtr. corruptis*, aut certè cap. *de fluxu menſtr. ſuperfluo à ſanguine ſeroſo*: contemperato enim prius humore cibis refrigerantibus, & glutinoſis, atque iis quæ citra magnam adſtrictionem putredinem inhibeant, poſtea expurgetur, & adhibeantur ea, quæ ſanguinem omninò ſiſtant, de quibus citatis locis abundantiſſimè dictum eſt.

Fluxus fulvus. Porro eſt alius fluxus in quo veluti à carnibus aſſatis humor & veluti muria

muria fluit: quem magnus Hippocrates, & poſt eum prædictus Aκα-κια ſanioſum vocant; nos ſanioſum ſub rubro comprehendimus, & hunc alterum fulvum nuncupamus. Oritur ex partu, aut ex abortu laborioſo quoties de fœtu aut de utero ipſo quippiam dilaniatum fuerit, aut intus computruerit; aut cum plurimo evacuato ſanguine reſiduum bileſcit, nec expurgatur, ſed potius à calore extraneo exaſſatur.

2. de morbis mul. 13. 15.

Cauſæ.

Indicia ſunt horror, rigor, febris acuta, dolores in laterum mollitudine, lumbis & fœmoribus: uterus exulceratur circumcirca; & fœmora, & aliæ partes, et ſi humorem linteo excipias, fulvum refert colorem, & ægrè elui poteſt: inſuper impotentia adeſt, virium debilitas, ac procedente morbo tota intumeſcit infra umbilicum & in cruribus, & color fit morbi arcuati ex effuſa bile.

Signa.

Denique eſt alius fluxus, in quo, quod expurgatur, ſubluteum eſt, & viſcoſum veluti ex ovo, & fit ab ijſdem ferè cauſis, à quibus ſuperior, niſi quod humor non ita eſt exaſſatus. Notæ ſunt; quia cum fœmina mingit, morſum percipit, & lancinationes: uterus ulceratur, & febris corripit acuta; calor magnus, ſitis, vigilia ac mentis perturbatio, & ſi incedat feſtinanter, anhelatio, & membra exſolvuntur, ac temporis progreſſu, uti Hippoc. refert, venter imus intumeſcit, ac durus fit, & ſi contingas, dolet, & dentibus ſtridet: animi deliquium, anxietas, & perfrigerationes adſunt; pulſus celer, ac debilis, ſudor multus. Morbus eſt acutus, & ex quo plures citò, præſertim ſeniores ſuccumbunt: iunioribus ſi contingant, diuturnæ ut plurimum ſunt hæ duæ affectiones. Curantur ut cap. *de menſtruis corruptis* dictum eſt, & *de ſanguinis fluore immodico à birioſo humore.* Videre etiam non pigeat caput *de ſuperfluo ſanguinis fluore poſt partum*, & *de fluore muliebri*, ut integram habeas & morbi cognitionem, & curandi methodum.

Fluxus luteus.

Signa.

2. de morbis mulier. 13.

Curatio.

De menſtruorum cum morbis complicatione.

CAPVT XIII.

VIx quicquam reperies, quod cordatos, & exercitatiſſimos medicos magis anxios, & ſollicitos reddat, & in quo parũ exercitati & imperiti

Differentia.

periti ſæpius errores committant exitiales, quam menſtruorum cum morbis complicationem. Ea autem ſex potiſſimum modis contingit, primo cum morbus invadit menſtruis imminentibus. 2. ſi ob morbi invaſionem menſes debitum tempus antevertunt, & inopinatò irruunt. 3. ſi menſtruationis, & morbi tempora complicantur, ita ut menſtrua purgatio coincidat cum morbo. 4. ſi menſtruis ſuppreſſis, remoratis, aut diminutè ſtillantibus affectio aliunde ſuperveniat. 5. ſi præexiſtente morbo ſuppreſſio, aut remoratio menſtruorum cauſam præſtet, qua affectio, & ſymptomata augeantur. 6. ſi exiſtente morbo menſes deſtillent.

Curatio primi complic. mod.

Morbo invadente menſtruis imminentibus ex quâ parte mittendus ſanguis.

Si igitur menſes immineant incipiente, vel procedente morbo, conſiderandum eſt, ſitnè affectus ex iis, qui ex utero enaſcuntur, quo in caſu ſi morbus ſanguinis detractionem poſtulat, citra ullam cunctationem ex talo mittendus eſt, minimè verò ex brachio, ut per convenientem regionem evocetur, & evacuetur uteri redundantia, & mali cauſa. Verum ſi ex corpore univerſo vel aliquo ex præcipuis membris affectio ortum ducat, eam brachii venam tundendam eſſe plerique affirmant, quæ partem primariò affectam reſpicit, quæ tamen ſententia, ſi in univerſum accipiatur, mihi quidem periculoſa videtur, potiuſque diſtinguendum de numero dierum, de acutie morbi, & corporis plenitudine; nam ſi morbus non ſit acutus, ex pede ſanguinem detrahendum eſſe cenſeo, idque ipſum faciendum, ſi fœmina per triduum, aut quatriduum duntaxat à menſtruâ purgatione diſtet, etiamſi morbus ex acutorum numero ſit, idque tum ratio probat, tum exercitationis confirmat experimentum, quoniam natura jam eo inclinare incipit, & per locum quo natura vergit, ſi conveniens ſit, evacuandum eſt. E converſo vidimus ſæpius ſangine è gybero detracto raptum fieri ad ſuperiores partes, unde deliria, vigiliæ, ſopores, difficultates anhelitus, & tandem mors ipſa ſecuta eſt. Cæterùm ſi per octiduum, aut circiter adhuc conſuetum menſtruationis tempus diſtet, & plenitudo maxima ſit, nec fœmina poſſit tolerare ex pede confertam evcuationem, quam morbus poſtulat, tum ſtat eorum ſententia, ſanguiſque è brachio detrahendus eſt prius revulſionis gratiâ, præſertim ſi morbus fuerit acutus. Purgantia tamen medicamenta vomitum, aut ſudorem prolicientia in poſterum ſuſpendenda, donec menſtrua purgatio prætereat, ne natura diſtrahatur, & præ-

Purgantia menſt. tempore non adhibenda.

& præpediatur ab opere, aut ſaltem leviſſimis utendum, quibus nec corpus commoveatur, nec menſes ſupprimanrur, ne motui paratus ſanguis intempeſtivè detentus, aut aliò evocatus in partem principem inopinato irruat, & malum augeat, aut aliud gravius accerſat; quod intelligendum, niſi fœmina ſit ex iis, quibus menſes procraſtinari contingit, in his enim urgente neceſſitate purgare licet, quippe non rarò vidimus adhibitâ purgatione menſes prorumpi, & morbum ſolvi, dummodo quatriduo ſaltem ante 29. à menſtruatione præterita diem id fiat, in quibus etiam per id temporis ſudoriferis aut vomitum cientibus uti liberum erit, prout affectio poſtulaverit, cucurbitulæ autem, & crurum ſcarificationes ſemper locum habent. At ſi morbus chronicus ſit, utilius erit purgationem exercere octiduum, aut circiter poſt tranſactum menſtruationis tempus.

Curatio ſecundi modi.

Verùm ſi debitum tempus menſes in morbis antevertant, qui ſecundus erat complicationis modus, nihil profectò in curandis fœminarum morbis gravius, acclivius, ac periculoſius reperies, præſertim initio morbi, dùm adhuc univerſalia remedia non ſunt adhibita; in aliis enim temporibus, cum alias nihil agendum fuerat, minor perplexio: initio verò ſanguinem demis aut cathartico uteris impedis menſtruam purgationem: neutrum præſtas augmentum morbus capeſſit, quippe auxilia morbo proficua menſes renuunt, quia inde remorantur, & nihilo ſecius ſi fluant, parum de morbo ſublevant, quia tunc menſes evacuationis ſymptomaticæ rationem habent, quæ ferè ſemper pernicioſa eſt initio morbi, in quo natura rarò utilem ullam evacuatiouem ſolet promovere: quocirca diligenter conſiderandum eſt, quid boni vel mali ſecum afferat, & à quibus cauſis menſtruorum in morbis anticipatio proficiſcatur; nam initio, uti diximus, & in augmento periculo plena res eſt, propter adductas cauſas, in ſtatu vero, & declinatione ſi cum tolerantiâ menſtruorum irruptio fiat, utilis eſſe ſolet ob temporum ad evacuationes aptitudinem dummodo non complicetur cum aliâ naturæ evacuatione, tunc enim magnam copiam ſignificat, & naturam nimis proritatam, & ob diſtractionem nullam evacuationem perfecturam, ideoque ſubverendum, ne ab irritamento, & duplicato labore ſuccumbat. Porrò menſtruorum anticipatio cauſas habet quatuor; prima eſt materia copioſa, acris, mordax, tenax, & à naturâ aliena; ſecunda efficiens,

Cauſa anticipationis.

id eſt,expultrix facultas irritata aut retentrix collapſa ; tertia inſtrumentum ſeu vaſa laxa,aperta vel rupta; quarta & ultima eſt,ſine qua non, exquiſitior nimirum ſenſus partium , qui à rebus etiamſi ſecundum naturam exacerbatur. Igitur ex quacunq; cauſa fiat,ſi copia adeſt,aut affectio ex iis eſt,quæ ſanguinis miſſionem deſiderant,curatio inchoanda eſt à ſanguinis miſſione ex pede , inſpecto tamen fluentis ſanguinis impetu;nam ſi cacochymia adſit,& menſtrua purgatio cōſuetam quantitatem adæquare videatur,aliâ ſanguinis miſſione non erit opus; ſin minus,naturæ partes ſupplebis,ſanguine,ut dictum eſt, prius ex pede miſſo,id quod Gale.9.met. diſertiſſimè docuit,quamvis ſunt,qui illum eo loci tacitè calumnientur,quòd expectet,quoad evacuatio naturę abſolvatur: verùm ſi ejus verba accuratè perpendas,nō expectat quidē , ſed fluentis impetum animadvertit, quod ſi ſatis fore videtur,totum opus naturæ permittit, ſin minus illicò tantū ſanguinem detrahit,ut ex conjunctis ambabus evacuationib. perficiatur id, quod expetimus.

Quorundā opinio rejicitur in praxi.

Sunt qui deinde venam brachii tundendam ſentiūt præſente plenitudine,quod equidem nunquā fui auſus, neq; ſuadeo, niſi maxima fuerit plenitudo,& affectio urgentiſſima, ut apoplexia, angina,pleuritis,phreneſis ob alibi jam dictas cauſas,potiſſimum vero,ſi redundantia in utero extiterit, ſanguinis miſſionib. ex pede innitendum pro redundantiæ quantitate,non ter duntaxat,ſed pluries præſertim ſi affectio ſit ex iis,quæ caput invadere ſolent, ut febris ardens. Quod ſubinde in mediocri plenitudine faciendū cenſeo, licet affectio inter alas& inguina exiſtens ſanguinis miſſionem ex brachio poſtulare videatur, ut ardentiſſima febris,nam ſciſsâ venâ pedis, aut cruribus ſcarificatis,quod adhuc magis probo,plenitudo etiam deponitur,ut cap. *de menſt. ſuppr.* probatum relinquimus ; morbo inſuper ſubvenimus,& raptum humorum ad ſuperiora præcavemus ; ſecus de reliquis evacuationib. ſentiendum,pro quibus expectare oportet,donec natura quieverit,vel remiſſius egerit,

Menſtruis albidioribus jam fluentibus purgatio exerceri poteſt.

quo tempore ſtillantib. aut fluentibus ſanguinolentis,ſed albidiorib. jam uteri purgamentis cathartico medicamento utendum erit,quod laceſſentes humores contemperet,ac propellat,ſed id nō niſi maximâ impellente affectus urgentiâ,& pronunciato prius nocumento ex pharmaco,& periculo ex dilatione ; quod ſi morbus inducias præſtiterit,differre purgationem tutius fuerit. At ſi menſtrua purgatio fuit diminuta,& morbꝰ magnū calorem conjunctum non habet, ea etiam medicamenta uſurpanda,

quæ menses ulterius moveant, maximè si anticipatio fuit procedente morbo; nam si in principio, magis sanguinis missionibus quam aliis pugnandum, quia juxta medicorum dogmata sanguinis missio initio morbi, purgatio in statu, aut declinatione magis convenit, nisi etiam iis temporibus sanguis redundet, vel incuriâ medici, aut ægrotantis negligentiâ prætermissa initio fuerit, quæ tamen omnia cum magna præmeditatione sunt exequenda.

Sanguinis miss. initio morbi, purgatio in statu & declinatione magis convenit.

Si verò menses statâ periodo fluant, & cum aliquo ex morbi temporib. coincidant, si quidem id in morbi principio contigerit, expectato primo naturæ impetu, hoc est, transactis 12. horis, si fluxus in præsentia non sit, vel in posterum fore non videatur sufficiens, ex pede sanguis mittendus erit ad complendam naturalem ejus fœminę evacuationem, ac id insuper evacuandum, quod morbus exigit, quippe & consuetudini, & morbo satisfaciendum est. Quanquam autem id de urgentissimis morbis intelligi etiam possit, tamen in levioribus potissimum locum tenet, per quos ne graviores fiant, menstruationi omnino providendum lavacris, ligaturis, frictionibus, suppositoriis, clysteriis, atque aliis, quæ partes utero vicinas valeant proritare, ac si morbus à causâ frigidâ ortum ducat, potiunculis prætereà, quæ menses proliciant, & subinde morbum respiciant, de quibus capite *de menstruorum suppress.* purgationem tamen per pharmacum si fortè necessaria sit suspendentes, quoad menses desierint, ne turbato, commotoque sanguine graviora pullulent mala.

Curatio tertij modi.

Verùm si affectio sit ex magnis veluti angina, phrenesis, pleuritis, aut acuta febris, primâ vice ex pede, aut crurū scarificatione sanguine detracto, postea eâdē die, si menses non procedant, gyberi vena aperiatur, ligatis interea fortiter crurib. dum sanguis fluit: hoc in bonâ praxi sequendum esse ratio omnino convincit, urgentioris n. mali indicatio illam, quæ à menstruatione sumitur, perpetuò superat. Eâdem ratione in reliquis morbi temporibus te geres, in quib. etiam purgationem, vomitū, ac sudorem, si forsan hæc morbus requirat, suspendere oportet, quoad menstruorū præsentia non impediat, eorū siquidem indicatio illorū auxiliorū indicationes antecellit, nisi ultra statutos dies saniosa purgamēta duraverint, quæ nō tam plenitudinis ac naturę actionis, quā irritamēti indicia tūc tēporis censenda sūt, & hoc in casu urgente purgādi indicatione pharm. eum porrigere licet ad

Sanguinis missio bis in die.

Indicatio à menstruis antecellit indicationes ad purgationem, vomitum & sudores.

expurgandos humores mordentes ac proritantes. Cum his tamen, ubi menſes in morbis conſuetâ periodo fluunt, cautè, & non niſi jam jam deſinentib. inſtillantibúſve opus aliquod prudens medicus tentabit, præſertim ſanguinis miſſionem, aut purgationem, ut enim Hi- *Proverbium.* ſpanicum fert proverbium, Feriata dies eſt cum hoſpites adſunt, & periculoſum admodum fuerit à conſueto, & utili fluxu, ac debito *1. Aph. 20.* tempore commodo naturam divertere, ſiquidem, quæ judicantur & judicata ſunt, movere aut novare tutum non eſt. At quoniam qui methodum in omnibus nimis pertinaciter exquirit, pariter cum morbo plerumque hominem de medio tollit, ideoque præcepta artis interdum urgente neceſſitate evertere utile ſit, hæc omnia diligenter rimari, & exequi oportet, in quibus medici prudentia imprimis re- *In Procemio.* quiritur, ut id aſſequatur, quod Avicenna ultra ſcriptæ, & traditæ artis præcepta incomprehenſibile eſſe dixit.

Quarti modi curatio. Quartus erat caſus, quando menſtruis ſuppreſſis morbus aggreditur; quâ in re ſciendum eſt, unâ è quatuor cauſis menſes ſicuti alias evacuationes remorari, ac detineri à materiâ, à facultate, ab inſtrumento; & à causâ ſine qua non; à materiâ nimirum craſsâ, vel copioſâ, facultate debili, vel oppreſsâ, inſtrumento impedito; & ſenſû partis hebetiori, ab eorum contrariis anticipari, uti antea diximus. Igitur penſitandum priùs erit, an natura nunc primum menſes remoretur, an vero ſuppreſſi diu jam fuerint; & ulterius, an à prædictâ ſuppreſſione morbus ortum ducat, ſi enim inde ſuboriatur, à ſanguinis detractione ex pede procul dubio auſpicanda curatio eſt, neque antea purgandum, vomendum aut ſudandum, ſed ſanguine ex pede miſſo, pro conſuetæ menſtruationis copiâ ad ſciſſionem venæ gyberi aut ejus loci veniendum erit, quæ morbum reſpiciat, potiſſimum, ſi à conſueto tempore per quatriduum diſtet, tametſi menſes etiam remediis provocati non fluxerint. Verum ſi recentes fuerint ſuppreſſiones, & morbus non urgens, priuſquam ad alia auxilia devenias, eorum fluor expectandus erit, maximè ſi de natura morbi nondum conſtet, quippe ſecurius eſt, menſtruis ſuppreſſis ſanguinem mittere ex pede, quàm purgare, vomere, aut ſudare, nam ſanguinis miſſio cuilibet ferè morbo conducit, reliqua non niſi à frigidà causâ ortis, aut urgentibus. Si tamen menſtrua purgatio lentè procedat ſanguine ex pede detracto, ea medicamenta exhibere opor-

oporter, quæ menſes moveant, idque etiam antequam prorumpant exequi abs re non erit, ſi ſuſpicio ſit, naturam ſuum opus non completuram, aut tardius aggreſſuram; veluti ſi fœmina de more habeat, ut debitum tempus purgatio prætergrediatur, aut ſi jam prætergreſſum ſit, & non fluxerint, quo in caſu ſanguinem ex eà venâ practici mittunt, quæ è directo affectionem reſpicit, nullâ, vel levi de menſtruo factâ conſideratione: Ego vero tranſacto quatriduo id exequendum cenſeo, cùm jam natura alio intenta eſt: intra quatriduum ex pede mittendum, & menſtruorum habendam omninò rationem, in levioribus affectibus, de quibus hypotheſis eſt, quam quidem diſtinctionem ſemper ante oculos habere oportet, ne errores committas exitiales.

In levioribus affectibus non ab ipſis duntaxat, ſed etiam à menſtruis indicatio ſumenda.

At dum menſes remorantur, & affectus ex aliâ cauſâ ingraveſcit, quod quintum erat, plerique aſſeverantiſſimè confirmant, curationem ab eo auxilio eſſe auſpicandam, quod morbus & ejus cauſa poſtulat, citra reſpectum ad venas pedis, quibus ego accedere nunquam potui, in levioribus enim affectionibus, & qui inducias præbent, venam pedis potius ſcindere diutina experientia me docuit (nam indicatio à menſtruis remoratis, levem affectionem, uti diximus, ſuperat) deinde frictionibus, lavacris, ligaturis, cucurbitulis, & iis potiunculis utendum, quæ menſtrua proliciant, poſteà morbo providendum, quia ſemper eo tempore cauſa morbifica per eum locum convenienter evacuatur; nam quantumcunque menſtrua ſint ſuppreſſa, ſemper tamen natura eo tendit. Verum ſi morbus ſit urgens, veluti angina, pleuritis, aut ſimilis alius, tunc certè ea remedia adhibenda, quæ morbus exigit citra conſiderationem venarum pedis, quippe eorum indicatio eam, quæ à menſtruis deſumitur, ſuperare ſolet, tametſi venas pedis reſpicere etiamnum tutiſſimum ſemper fuerit.

Quinti modi curatio.

In menſtruis vero tempore morbi venturis ſed deficientibus, ita ut vero ſimile ſit, eorum retentionem morbum, & cauſam fovere, nil dubium eſt, ſanguinem ex pede eſſe detrahendum, quantum uteri plenitudo poſtulat, vel quoad menſes prorumpant, deinde, ſi opus ſit, blandè purgare concedimus, iis tamen medicamentis, quæ naturæ motum non evertant, & utilem moliantur evacuationem.

Sexti modi curatio.

Denique si præsente morbo menses instillent, si id quidem ante tempus statutum fuerit, te geres, ut supra in secundo casu de menstruorum in morbis anticipatione, aut si debito id fiat tempore, ut in tertio, quando menstrua cum morbi temporibus coincidunt, nisi quod stillantes menses majorem significant naturæ oppressionem, & majorem requirunt sanguinis missionem.

De Fluore muliebri.

CAP. XIV.

Nomina.

VArias sortitus est appellationes hic affectus, nam muliebris fluxus dictur, quod mulieribus sit peculiaris, & proprius; & fluxus humiditatum albarum, & alba menstrua, seu alba uteri purgamenta, vel albi flores, & profluvium muliebre, sive uterinum nuncupatur; tunc autem fit cum universum corpus per uterum à noxiis, & inutilibus humoribus expurgatur autore Galeno, qua ratione interdum etiam, ut ipse ait per renes evacuatur, unde fit, ut sæpe longo tempore citra interitum duret. Distinguitur à gonorrhæâ præsertim Venereâ cum qua maximã habet similitudinem, quòd per hanc seminalis materia non ab utero, sed à seminariis vasculis, & prostatis carnib. profluit, ac dimanantibus menstruis non cessat: muliebre autem profluvium sistitur, quando menstrua profluunt, & insuper quia ferè semper conjuncta habet Venereæ luis signa; At si ex impura Venere gonorrhæa non generetur, tamen in ea semper cum quodam licet exiguo voluptatis sensu semen profunditur, quod albis menstruis non contingit. Ab immodico vero menstruorum fluxu differt, quod in hoc sanguis etsi inquinatus integer tamen evacuatur, & grumescere potest, in muliebri fluxu non quidem integer, sed corruptus & in alteram naturam conversus cernitur, neq; grumescit unquam aut certè ita crudus ut nondum ruborem contraxerit. Fluit porro humor modo continenter: modo nullo ordine certáve periodo. Vanum est n. quod Mercurialis scribit, hunc fluxum continuum semper esse, argumento ductus, quòd loci muliebres madeant semper; quippe id perpetuum non est, neque si esset, propterea fluxus continuus dici posset, aliud siquidem est loca madere, aliud humorẽ fluere, qui per intervalla plerumque

Definitio.
6. de locis 5. & 3. de symp. causis 4.
Distinctio ab aliis morbis.
Differentia.

rumque

rumq; repetit, si n. materia acris & irritans est, continuo fluit, si non ita acris, accumulatur, quoad humoris copia gravata natura illum extrudat, unde fit ut quibusdam quotidiè, aliis statutis temporibus, aliis bis terve in mense citra ordinem inter duas purgationes profluat: sæpissimè tamen post mensium purgationem; contingit verò inter duas purgationes, aut post menstrua, quia semimutata illa excrementa, aut citius evocantur, aut facilius post debitum tempus consecutione ad menses excernuntur: sed n. fluit nonnunquam per venas uteri, sæpe etiam per eas, quæ ad cervicem terminantur: Cæterum humor ipse albus sæpissimè est ac pituitosus, sero lactis aut ptisanæ cremori persimilis, nonnunquam pallescit, flavæ bilis soboles: sæpe aquosus à serosorũ humorũ superfluitate: rarò niger, quoniã melancholicus humor suâ naturâ torpidus est, quanquam & ipsius fluxus interdum contingat: quod si ruber sit, haud exquisitè ruber, sed veluti saniosus, aut loturæ carnis similis existit; nonnunquam etiam subviridis, ac fuliginosus, subindeq; acris, & erodens, ita ut partes, quas attigerit, adurat & exulceret. Atque is rursus modo graveolens est, modo odore nullo molestus, plerumq; citra dolorem prodit, interdũ vero utero jam exulcerato cum dolore promanat, neque ætate maturas duntaxat affectus invadit, verumetiam virgines: nullatenus igitur Montano accedendum est, qui virginibus hunc fluorem nunquam accidere cõtendit, & causam adducit viarum adstrictionem: quod si contingat, ex eo corruptam esse incautè pronũciat, cum tamen illa causa sit, quòd rarò, at non quod nunquam virgines hoc malo exerceantur, visa n. jam est puella octo annorũ hoc morbo affecta, & ego honestissimas, ac integerrimæ famæ virgines tum in Hispaniâ, tum in Germaniâ vidi & curavi, quę per triennium, antequã menses prorumperent, hunc affectum passæ sunt, vel ob caloris debilitatẽ, vel quia cruditatib. abundabant. Symptoma est in exeũte mutato, vel ab intemperie, & morbo totius corporis, & partis alicujus præcipuæ, veluti jecoris, lienis, capitis, ventriculi, maximè uteri ipsius, qui inprimis afficitur, ac debilitatur. *Montani Lapsus lib. de uteri affect.* *Species morbi.*

Causæ hujus affectus sunt internæ vel externæ, interna est copia vel malitia vitiosi humoris, quæ citra nullum ordinem facultatem ad expulsionem lacessit, generatur autem is humor (ut dictũ est) vel utero vel universo corpore, vel particulari aliquo membro malè affecto. Utero quidem bifariam, aut quia proprium alimentum commutare *Causæ* *Ex utero.*

nequit

nequit ob debilitatem retentricis, aut alteratricis, ideoque residuum expellit: vel quia pravè conficit, vel potius corrumpit propter intemperiem suiipsius. *Alteratrix à frigido debilitatur.* Debilitas alteratricis à frigido temperamento nascitur, ideo tunc tenuia, cruda, vel serosa excernuntur, cumque uterus non alatur, & trahere nunquam desinat, fit, ut assidua sit expurgatio, & universum corpus extenuetur: *Retentrix ab humido.* retentricis robur à causis etiam externis enervatur, nempe fœtus gestatione, contusione, casu, erosione, ulcere, inflammatione, vel abscessu, dolore, calore, mordicatione, & frequenti coitu, potissimum vero ab humiditate, quæ lubricitatem inducit. Intemperies qualibet esse potest aut putredinosa qualitas, ob quam uterus alimentum corrumpit, & tunc ejus purgamenta pallida putria ac fœculenta promanant. *A toto corpore.* Si à toto corpore profluit, aut ex alimento depravato id fit, aut ex vitioso, & habituali totius corporis temperamento, aut quia partes, quos aliunde recipiunt humores, per uterum excernunt, quod fit vitio expellentis irritatæ, aut retentricis languidæ. *A parte aliqua.* Particularia membra, quorum consensu uterus in hoc morbo plerumque afficitur, sunt jecur, lien, ventriculus, vesica, aut caput, quæ excrementa progignunt, à quibus lacessita natura symptoma molitur, ut per uterum tanquam per sentinam sese exoneret, sunt enim hæ publicæ corporis officinæ, quæ si vitiosos humores conficiant, facile toti corpori, & utero communicantur, perinde ac boni, ideoque si membra hæc calidâ intemperie laborent, biliosa gignunt excrementa; si frigidâ, pituitosa, fluida, ac tenuia, quæ pro varietate materiæ commixtæ acria, nitrosa, salsáve existunt. *Externæ causæ.* Externas causas ex dictis facilè colligere est, quibus adde aêrem frigidum, mœrorem, eduliorum varia genera, præsertim herbarum, & leguminum, ac fructuum: partum difficilem, potissimum autem cruditates.

Signa. Ut affectus dignoscatur consideranda tria, affectus natura, pars primariò, aut per consensum affecta, & humoris conditio. Affectus dignoscitur, quia uteri purgamenta à menstruis diversa sunt colore, substantiâ, odore, ac profluendi tempore, & ordine; Menstruus quippe sanguis sincerus est, hic autem humor diversorum colorum pro humoris redundantis naturâ; & insuper imbecillitatem fœminis inducit, decolorationem, impotentiam, maciem, mœrorem, pedum ac manuum tumorem, difficilem respirationem; os

uteri

uteri perpetuo hiat, madet, quibuſdam excidit uterus ipſe, ita ut uſque ad muliebre pudendum progrediatur; fœminæ ſic affectæ ingratæ ſibi, & viris ſuis redduntur; interdum uteri exulceratio accidit, & tunc puris fœtidi nonnihil permiſcetur, aut ſanies, & fœminæ viri congreſſum non patiuntur, præſertim ſi ulcus in uteri collo ſit, dolent, quæ tamen ulcus non habent, etſi viri congreſſu minimè delectentur, haud tamen offenduntur; Pulſus fere in hoc affectu vermicularis eſt, ut ſcribit Galenus; urina veluti aſinina, ut ſenex notavit. Vitio totius corporis fieri deprehenditur ex laſſitudine gravativâ, à quâ levatur mulier copiâ excretâ, & rurſus gravari incipit; inſuper ex venarum plenitudine, tenſione, torpore pedum, manuum ac crurum; ſi vero non quantitas ſed humoris vitium in toto lædat, laſſitudo ulceroſa adeſt, cum pruritu, mordacitate, & calore univerſi corporis. At ſi cacochymia melancholica ſit, mœſtitiam, terrores, taciturnitatem, & alia ſimilia mala inducit; ſi biliosa, iracundiam, amarulentiam, anxietatem, ſitim, inquietudinem: ſi pituitoſa, fœmina pigra, & ſomnolenta fit, oculi ſine dolore tument, omnes tamen ut plurimum carnes habent candidas, & laxas.

2. de præſag. expul.
Hipp. 2. de morb. mul.
Signa ſi à toto.
Humorum Signa.

Si peculiare aliquod membrum afficiatur, peculiaria ejuſdem membri ſymptomata id monſtrabunt, ita dolor, calor, tumor, bilioſa excrementa jecur malè habere indicant; inappetētia vero vel ingens fames, ciborum corruptio, acidi, & crebri ructus, pituitoſa excrementa ventriculum affici declarant. Quæ omnia ſi deſunt, & lumborum, ac partium circa veſicam moleſtiam ſenſerit, conſenſus à veſicâ, & vicinis partibus erit, præſertim ſi urina craſſa, alba, & mucoſa ſit, qualem ſæpe vidimus. Quod ſi à capite contingat, cum dolore capitis, & ſpuma in excrementis fluxus fit, & per nares, & os ſuppreſſa evacuatio aliqua fuit. Si tandem à liene, plerumque rugitus ipſius adeſt, & aqua ſub ſiniſtro hypochondrio fluctuat, ac fœmina mæſta eſt. Ab utero provenire indicium fuerit, ſi cuncta hæc deſint, & fœmina boni coloris appareat, & nihil præter imbecillitatem perſentiat. Præterea in profluvio ab utero ſolo provenienti materia pauca eſt, cum ſolius uteri ſit excrementum; à toto autem, aut parte, quæ totius eſt officina, copioſior; dignoſcitur etiam ab utero fieri, ſi difficilis præceſſit partus, caſus ſupra ventrem, aut dorſum, ulcus vel tumor præter naturam in ipſo utero, aut medicamen-

Si à parte aliquâ affectâ.

tum validum intus aut extra uterum adhibitum, vel alia uterina accidentia, præsertim si fœmina adhuc nimis juvenis conjugio tradita fuit, & venerem exercuit.

Signa humoris. Humoris natura dignoscitur ex ijs, quæ cap. *de fluxu menstr.* dicta sunt, & ex corporis conditione, ac præcedente vita, præsertim vero ex humoris colore, nam biliosus flavus exit, aut pallidus cum acrimoniâ: Pituitosus albus multus; & citra acrimoniam; serosus sive saniosus loturam carnis repræsentat: melancholicus fluxus hic (ut diximus) raro accidit, quia melãcholia humor est suâ naturâ torpidus, nec facile fluens: meminit tamen Hipp. *2. de morb. mul.* cujusdam fluoris, in quo humor veluti à carnibus assatis exit, & pudendũ exulcerari dixit: insuper alterius graveolentis fulvi veluti ex ovo vitioso; hunc à vitellinâ bile, illum ab atrâ fieri certum est, & utrumq; admodum periculosum esse. De quibus jam dictum est cap. proprio.

Prognostica. Malum est cunctis ætatibus commune, maximè corruptis jam fœminis, & ijs, quæ pepererunt; licet etiam virginibus sæpe accidat, præsertim ijs quibus præ humiditate vasa uteri laxa sunt; salacibus enim potius accidit gonorrhæa. Porro ætate vigente magis rubra fluxio infestat, declinante verò, aut admodum pusilla alba; fulva tùm in juventute, tùm etiam in senectute, utraque tamen si suæ ætati acciderit facile curatur, si alienæ difficulter, quia tunc fit morbus inproportionalis. Malum periculosum semper est, quippe quod uterũ exulcerat, & cogit procidere, tabem inducit, hydropem, & mortem, conceptum plerumque impedit, quia semen vel corrumpit vel lubricando elabi compellit, vidimus tamen prægnantes albo fluore affectas, quæ nihilominus ad justum tempus fœtus gestarunt, & vitales peperunt, sed puellas. Deterius fluxus lividus, cruentus, fœtidus, aut luteus; minus periculosus, pallidus, albus, purulentus, convulsio aut animi defectio si in fluore muliebri advenerit, malum, 5. aph. 56. Fluor hic in senioribus prope incurabilis est, & eas ad mortem usque comitatur, ut sapientissimus refert senex *(21 de morb. mul.)*; quod si purgatio fiat à melancholiâ, tandem cancer excitatur, ut ait quidam *(Rondeletius)*.

Si à bile fiat curatur, ut menstruorum profluvium ortum à calido, & fervido sanguine. *Curatio si fiat à seroso humore.* Si verò à seroso humore, aut pituitosâ materiâ, à quibus muliebris fluxus plerumq; fit, tria illa revocanda

in

in memoriam suprà commemorata, à quibus triplex oritur curandi ratio; prima à toto, vel particulari aliquo membro sumpta. Secunda à naturâ humoris. Tertia ab utero. Si igitur serosum humorem à toto corpore fluere comperias, curatur 4. remediorum generibus. Primo optimâ victus ratione; ut tenui, sicco, & adstringenti cibo ex cydonijs, piris, agrestâ, acetosâ, amylo, & orizâ, cum lacte chalybeato, carnibus coctis in aqua pluviali, vel chalybeatâ addito succo granatorum, berberis, de ribes, quæ summè commendantur. Potus æsto pro occidentalibus aqua, in quâ ferrum vel ignitum aurum sæpius fuerit extinctum additis prædictis succis. Pro vino assuetis, & septentrionalibus vinum crassum, & austerum. Aër eligatur siccus; somnus sit paulò longior, corporis motus, & animi accidentia vitanda, mulier collocetur acclivibus coxis.

Cibus. *Potus.*

Secundo vacuantibus ac imprimis sanguinis missione (præsertim si sanguinem permisceri cognoveris) ex mediâ, aut axillari cubiti venâ, aut cucurbitulis scapulis adhibitis cum scarificatione; deinde ijs, quæ serum sanguinis educere valeant, parato prius humore ho[illegible] aut simili sirupo ℞ *Sirupi ros. simpl. de stechade an.* ℥ j ß, *aquæ fœnicul*[illegible] *lissæ, arthemisiæ, an.* ℥ ij. ß *misce pro duabus dosibus:* hoc postquam [illegible] dies circiter octo usa fuerit purgetur hiera, cassia fistula, myrobalanis citrin: sero lactis cum rhab. sirupo de cichoreo cum rhab. aut rosato solutivo, ut ℞ *Pulpæ cassiæ* ℥ j. *specierum hieræ* ʒ j. *cum sacharo fiant boli, aut* ℞ *rhab. electi, corticum myrobalanorum citrinorum an.* ʒ j. *infundantur per noctem in* ℥ iiij. *seri caprini, colaturæ mane adde sirupi ros. solut.* ℥ j. Prodest etiam ℥ j. conservæ ros. cum ʒ j. pulveris rhab. & gr. iiij. masticis, quibus ac similibus purgandum paulatine post unam confertam purgationem, aut convenienti apozemate, quale capite *de fluxu menstruorum* scriptum reperies, aut his pilulis, quę confortando purgant ac recipiunt *rhab. electi, succo ros. irrorati* ʒ ij. *myrobalanorum citrinorum, chebulorum, indorum infusorum in succo ros. an.* ʒ j. *masticis* ℈ j. *spicæ* ℈ ß *cum sirupo ex pluribus infus. ros. fiat massa,* cui addere poteris *myrrhæ* ʒ ß *croci* ℈ j. *dosis* ℈ iiij. *unâ vice, aut* ℈ j. *alternis diebus*, aut capiat pro unâ confertâ evacuatione ʒ j. vel pro paulatinâ unciam mediam pastæ electuarij de succo ros. quæ sic paratur, ℞ *prædicti electuarij* ℥ iiij. *sachari dissoluti in aqua morbo convenienti* ℥ iiij. *fiat pasta, sive rotula.*

Vacuatio. *Sanguinis missio.* *Purgatio.* *Pilulæ.* *Pasta de succo ros.*

Diversio. Tertio divertentibus ad alias partes, cum evacuatione tamen, ne humor decumbat in partem principem, in quem usum, si vires tolerent, iteranda sanguinis missio partita tamen, & per intervalla, digito foramini adhibito, uti fieri solet in ijs, qui sanguinem ex qualibet parte rejectant; mollibus deinde frictionibus, ac vinculis brachiorum, exercitio, cucurbitulis parvis, & frequentibus. *Balneum.* Præsertim vero prodest balnei sulphurei usus, & *Sudor.* provocatio sudoris per decoctum ligni guajaci, radicis chinæ, aut sarsæ parellæ de quibus cap. *de humida uteri intemperie* abunde scriptum reperies, potissimum tamen hæc sudorifica in vere, & autumno conveniunt: aut si fœmina sudare renuat, sirupus pluribus diebus exhibeatur ex aliquâ prædictarum decoctionum confectus. *Diureticum.* Derivatur etiam humor, ad vias urinæ, in quem usum confert mirificè hoc decoctum ℞ *assari, apij, calamenthi, soldanellæ an. m. j. sambuci m. ß. polypodij, seminis carthami an.* ℥ ß *coquātur in s. q. aquæ ad lib.* j ß, *cujus dosis* ℥ v. ac si volueris adhuc purgare, decocto adde *agarici, vel turpeti in ligatura* ℥ j.

Astrictio. Quarto adstringentibus, in quem finem pecten, venter, & lumbi spongia in posca madida fomententur, aut lanâ succidâ in vino adstringenti, & oleo ros. vel myrthino imbuta aut incessiones fiant ex decocto myrti, mali corij, cytinorum, rosis rubeis, rore marino, demum extrinsecus adhibeantur, & mulierum locis indantur, quæ c. *de fluxu menst.* s. remed. genere dicta sunt, quibus tamen non utendum ante totius corporis evacuationem per ea, quæ simul revellant, & derivent; tunc enim à retentis excrementis læsio nulla imminet.

Curatio si à pituita fiat. Si à pituitâ malum originem ducat, victus ratio eadem esto, humorem deinde, ac corpus præparabis, rhodomelite, sirupo de hissopo, de duabus radicibus, de prassio, de arthemisia, de betonica, *Purgatio.* cum aquis aut decocto earundem herbarum. Secundo purgabis sic: ℞ *Turpeti, seminis carthami, mechoacanæ an.* ℥ ß *coquantur in* ℥ vj. *aquæ ad tertiæ partis consumptionem, colaturæ adde agarici trochiscati* ℥ j. *mellis rosacei* ℥ j: *accipe diaphœnici* ʒ iij. *agarici trochiscati* ℈ iiij. *sirupi de hissopo* ℥ j. *aquæ fœniculi* ℥ iiij. *misce fiat potus*; aut si pilulis magis capitur, ℞ *massæ pilularum de hiera, mastichinarum, vel alephanginarum* ʒ ij. *agarici trochiscati* ʒ j. ß *cum melle ros. fiant pilulæ ex singulis dragmis* viiij. quarum primâ vice capiat xiij, posteà ut paulatine purgetur humor pitui-

pituitosus, capiat bis in septimanâ iij ex ijsdem pilulis aut ℥ iiij. vini purgativi à nobis descripti cap. *de suppress. menst. 4. remed. genere*; At si melancholicus humor redundet, prædictis potionibus admisceantur ʒ iij. confectionis hamech, ex quo etiam aut convenienti alio electuario cum sacharo dissoluto in aqua morbo appropriatâ tabellæ fiant sive pasta. Tertio reliquias discutientibus, in quem usum confert sirupus ex decocto ligni cum hermodactylis, carthamo, & folijs senæ cujus descriptionem habes cap. *de uteri intemperie humidâ*, aut sudores provocentur cum decocto sarcæ, radicis chinæ, ligni indici; aut utendum simplici eorumdem decocto pro quotidiano usu; conveniunt etiam asperiores frictiones, exercitium, balnea, aquæ aluminosæ, bituminosæ, sulphureæ; evaporationes ex decocto herbarum calidarum ut nepitæ, calaminthæ, fœniculi, hyssopi, enulæ, camemali, anethi, & similium, in quo etiam decocto balneum fiat: à balneo, corpus inungatur, oleo ex decoctione piperis, enulæ, camemali, squinanthi, vel radicis angelicæ, discutit etiam ʒ j. theriacæ optimæ, aut mithridatij, ex vino ebibita; aut suffumigia ex his trochiscis, qui supra ignitos carbones injiciantur ℞ *galliæ moscatæ, aliptæ moscatæ an.* ʒ j. *ladani, styracis, ligni aloës, bezoini an.* ʒ ß *gummi arabici, vini optimi q. s.* secundum artem fiant *trochisci*, quorum suffitum mulier benè cooperta inferius capiat, subinde frictionibus primò levioribus quibus ab internis ad extimas partes humor revocetur, deinde asperioribus, quibus per cutim, quod inutile est, resolvatur. Quarto corroborantibus, & adstringentibus ut ℈ j. cornu cervi usti, acaciæ, aut ʒ ß spec. diatragacanti sæpius in vino sumptis, aut ʒ j. seminis uvæ seu coaguli leporis, vel trochiscorum de terrâ lemnia, de spodio, de Karabe in vino austero, aut in aquâ chalybeata; hoc etiam conditum mirificè vires roborat ad discutiendas reliquias humoris, *conservæ rosarum, anthos an.* ℥ ß *specierum diarrod. alb. aromatici ros. an.* ʒ j. ß *cornu cervi usti, corallij rubei præp. an.* ℈ ij. *sirupi de corticibus citri q. s. fiat conditum*, cui addere poteris pulverem eboris, ac rosarum rub. vel sine sirupo tragæam parare, tandem applicanda utero emplastra, quæ confortare valeant pro matrice dicta, quorum descriptiones reperies cap. *de uteri debilitate*.

Balnea. — *Suffitus.*

Si vitio alicujus membri fiat, quod excrementa gignit, & in uterum transmittit, curatio fiet per ea, quæ generationẽ excrementi prohi- *2 Vitio ventriculi curatio.*

prohibeant, & genitum ab utero divertant, ita ſi accidat per conſenſum ventriculi, curatur primò vomitu tertio quoque die provocato. Secundo paulatina purgatione per ʒ ß pilularum maſtichin, de rhab. de agarico, de aloë, parato prius humore ſirupo de mentha, de abſynthio, de corticibus citri, cum aquis menthæ, fœniculi, betonicæ. Tertio ijs, quæ reliquias humoris conterant, ventriculum tamen roborando, ut rhabarbaro maſticato; aut ʒ j. ſpecierum diarrod. aut aromatici roſati, cum ℥ ij. vini, aut alicujus ex prædictis ſirupis ſingulo mane ſumpta, aut ſerapij radicis chinæ ℥ iiij. Quarto externis, quæ eaſdem habeant vires diſcutiendi, & roborandi, ut fomentationibus ex oleis de abſynthio, de mentha, nardino, de ſemine angelicæ, cinamomi, naphæ, aut balſamo indico, ex quibus emplaſtrum fieri poteſt, addito gummi tacamacca, caranna, dyaphœnicone calido, vel frigido, aut aliquo ex ſtomaticis medicamentis, capite *de vitijs ventriculi ex utero* conceptis, aut etiam cum cerâ ac pulveribus immediatè pòſt recenſendis, & prædictis oleis unguenta concinnantur. Fit inſuper ſacculus ſtomaticus ex æquis potionibus corallij, galangæ, cariophyllorum, nardi, cinamomi, roſarum, abſynthij, menthæ. Si à capite originem trahat, inſtituta bona victus ratione illud purgabis paulatine per pilulas cochias, arabicas, fœtidas, aureas, aggregativas, poſtea capiti ſi frigidum ſit, pileus imponatur ex æqualibus partibus camemali, coriandri præp. ſtechadis, majoranæ, roſarum ſiccarum, thuris, maſticis; cunctis inter duas ſyndones incluſis cum baſtituris: prodeſt etiam ad ingreſſum lecti noctu ſumere ʒ j. pulveris ſarſæ parellæ in ℥ iij. aquæ majoranæ aut in ovo ſorbili, quod ſi caput calore infeſtetur à purgatione abſtinendum, utendumque potius embrocha ex aqua dulci, lacte, vel decocto hordei, papaveris roſ. extremitatum, & capitis arietis cum oleis roſ. viol. papaveris, poſtea capiti inſperges pulverem roſarum myrthillorum, coriandri, corallij, aut pileus paretur ex ijſdem pulveribus addito bolo armeno, pulvere cornu cervi uſti, vel hora ſomni in ovo ſorbili capiat pulveris cornu cervi uſti, roſ. myrthillorum an. ʒ ß. Maximè etiam ſudores conveniunt, quibus non proficientibus ad fontanellas veniendum, in altero, vel ambobus brachijs,

Paulatina purgatio.

Diſcutientia.

Sacculus ſtomaticus.

Curatio ſi è capite fiat.

Pileus.

quod

quod utilissimum remedium est, quia diversione factâ, & caput purgat, & uterum à fluxione vindicat.

Si vero vitio jecoris obveniat, curatur sicuti quando à toto provenit, additis duntaxat, quæ jecur respiciant, si uterius primario afficiatur, & illud ex intemperamento, medebitur, ut cap. *de uteri intemperie*; si ex figurâ, aut complectendi, retinendiq; vitio, per ea, quæ densant, comprimunt, & corroborant, ac prohibent, ne excrementa ad uterum transmittantur, quorum materia cap. *de menstruorum profluvio* ad calcem posita, præter cætera tamen laudantur semper in his casibus balnea, sudores, & fontanellæ, de quibus seorsim suis locis tractationes reperies. *Si ex vitio jecoris.*

Scholium.

Oculi sine dolore tument] *Avicenna, & Altomarius putant, oculorum tumorem in hoc affectu interdum esse cum dolore, interdum sine illo, decepti Pauli verbis lib. 3. c. 63. ubi sic scribit :* loci continuè madent humoribus colore variantibus, *& cæt. & addit*, laborans oculos habet prætumidos nunc cum dolore, nunc citra illum; aut cum exulceratione, aut sine illa; *ubi quidem dolor affectui potius, ac fluori matricis, quam tumori oculorum tribuendus est; itaq; oculi tument, fluor autem, inquit, nunc cum dolore est, nunc citra illum, nunc cum exulceratione, nunc sine illa; quemadmodum enim in hydrope, & cachexiâ oculi sine dolore tument, ita etiam in hoc affectu. Porro investigatione dignum est, cur in plerisq; uteri affectibus magis, quam in morbis alterius partis, oculorum fiant dolores, ac tumores, cùm tamẽ adeo dissita sint partes, nam instantes & præsentes jam menses vel hoc solo signo interdum pronunciabis, quod per ea tempora alterentur, tumeant, ac livida appareant radices oculorum. Hujus tamen rei causam dicunt, quia oculorum radices cum utero mirificum habent consensum per spinalem medullam, à quâ etiam opticos nervos oriri Mercurialis Varolum sequutus autumavit. Potius tamen censeo in hisce morbis potissimum pituitosos ac crudos humores redundare, & multos vapores, qui in partibus mollioribus ac tenuiori cute obtectis facile recipiuntur, ac se produnt, quâ ratione per morbos acutos oculi cavi fiunt 1. prog. 7.* *Av. 21. 3. tract. 3. c. 23. Alt. c. proprio.*

Quarto adstringentibus] *An adstringentia in hoc affectu conveniant quæstionis est, cum præsertim Galenus lib. de prænotione ad Posthumum uxori Boëthij nociva fuisse scripserit, quia retentis humoribus ægra tumuit, &*

pessime

pessime habuit: Respondendum, convenire si tempestivè adhibeantur, evacuato nimirum priùs corpore, per ea, quæ simul revellunt, & derivant, tunc enim retenta minime lædunt. Inter initia verò non convenire, quia retinetur id, quod per convenientem regionem natura solebat expurgare.

Diuretica menses cohibent.

Derivatur etiam humor ad vias urinæ] *At dices, quæ urinas movent eadem menses; respondeo, quæ propriè urinas ducunt, menses non proliciunt, imo cohibent, quia sanguinem siccant, & incrassant, quod si iisdem ad commovendos menses interdum utimur, id quidem fit, quia obstructiones solvunt, quæ menses remorabantur. Si quis urgeat, pleraq; urinas ciere non quidem siccando, sed liquando, & separando aquosum, liquatum autem sanguinem ad uterum ferri posse, sicuti ad vesicam: dic talia vere diuretica non esse, nec nos de illis loqui; adhæc humorem non ferri ad renes, sed trahi, & eò magis, quo liquidior, ad uterum verò nec sponte ferri, nec trahi, sed trudi à naturâ, ideò facile averti posse ad alias partes. Vide quæ copiosius de his disseruimus in scholio capitis de supp. menst. & lib. 4. de natura mulieris cap. 9.*

Diuretica obstructiones solvunt.

Quæst. an in fluxu muliebri totum corpus afficiatur, an uterus ipse.

De loco affecto in fluore muliebri varij sunt scriptores, & in duas distributi factiones, quarum utraque eadem Galeni loca in sui subsidium affert, ut nullibi verius sit, argumentum ab autoritate cereum esse atque tornatile. Altomarius affici universum corpus contendit, & Galenum citat autorem, qui sic scribit. Sed accidit interdum fœminis muliebre vocatum profluvium, (*6. de locis 1.*) vel utero nequaquam affecto, cum universum corpus per ipsum expurgatur. (*Lib. 3. c. 63.*) *Et insuper quia Paulus vulvæ fluorem appellat destillationem totius corporis, quod expurgatur. His ductus Altomarius in hoc malo (licet ejus multiplicem originem agnoscat, quia interdum totum corpus: interdum jecur, aut lien: sæpe etiam ventriculus malè habent) haud quaquam tamen uterum affectum esse affirmat, cui Alexander Massaria planè subscribit, ut serie ipsius apparet non aliâ de causa quàm ut solitâ æmulatione Mercurialem insectetur, in quem finem superiora Galeni loca non tam vertit quam pervertit. Poterant adjicere ad sui dogmatis confirmationem, quod ex evacuatione morbi ad corpus universum attinere videntur ex retentione ad uterum, quod* (*5. aph. 57.*) *significavit Hippoc. dicens;* menstruis largiùs fluentibus morbi eveniunt: non fluentibus autem ex utero morbi contingunt. *Ubi largius quidem fluentibus simpliciter dixit fieri morbos, neque locum adjecit: non fluentibus autem adjunxit, ex utero. Neq; id immeritò; si enim ibi morbus constituitur, unde vel necessarium demitur, vel inutile adjicitur; in evacuatione sæpe corpus universum à quo sanguis aufertur ægrotabit: in retentione uterus, cui non suum adjicitur. Verum his non obstantibus, tàm Altomarius,*

quam

quam Massaria mihi videntur pessimè deducere, tametsi enim notum est, & jam alibi à nobis proditum, non quæcunque per uterum expurgantur, ab utero expurgari; tamen non sequitur, quia Galenus priori loco dixit, fluxum fieri cùm universum corpus per uterum expurgatur, propterea fieri numquã posse, utero malè habente, neque illud, vel utero nequaquam affecto, uterum planè excludit, sed fieri affectionem admittit illæso utero, qui tamen rudioribus potissimum læsus videretur, quod particula, vel, *apertè innuit, quam Massaria artificiosè dimisit. Nam indefinita propositio in materiâ non necessariâ particulari æquipollet, non universali, ut norunt Dialectici: non ergo quia ex corpore dixit, ideo semper ex corpore fit, sed plerumque, qua etiam ratione Hippocrates indefinitè dixit, menstruis largius fluentibus morbos evenire, qui tamen fluunt toto corpore, aut aliquo ex visceribus, vel etiam utero malè affecto, ut suo loco diximus. His accedit quod ipse Galenus in lib. de sympt. causis eandem affectionem exoriri scribit, propter affectum in utero exortum, & in lib. de locis dixerat, quemadmodum interdum per renes quoque evacuatur. Quibus affectis nemini dubium est, quin similis aliquis humor educi possit, idipsum Avicenna sentit, & Matthæus de Gradibus, uterq; solidæ doctrinæ viri, qui ob imbecillitatem resolutivæ uteri, & venarum ejus albas humiditates interdum per circuitus, nonnunquam etiam citra certas periodos expelli affirmant. Vt igitur à toto corpore semper fluere non recipimus: ita sæpe ab eodem emanare confitemur, addimus pronunciato firmamentum, quod crudus humor non solum ex secunda coctione redundat, verumetiam in tertia, quæ uti in venis totius fit, ita etiam in venis uteri.*

Avicen. 20. 3. cap. 32. Matth. c. de fluxu menst. De causis menst. alb.

De Gonorrhæâ.

CAPUT XV.

GOnorrhæa, definiente Galeno, est involuntaria, & assidua seminis profusio citra Veneris imagines, citra genitalium tentiginem, & cum nullo, aut levi quodam oblectationis sensu. Aëtius definitionem muliebri gonorrhææ accommodans, est, inquit, seminis citra contentionem ac tentionem veneream profluvium, ad quod uteri laxatio, & debilitas ac totius corporis tabefactio consequitur. Dicitur Gonorrhæa à γόνη, quod est genitale semen, & ῥεῖν, quod fluere significat.

Definitio. 6. de locis 6.

Optima definitio, nam sic experientia fœminæ comprobant.

Paul. lib. 3. cap. 55.

Distinctio.

ficat, perinde autem fuerit, si profluvium dicas, profusionem, aut excretionem. Paulus, Rondeletius, ac Mercurialis confundunt hunc affectum, cum veneris insomnijs, seu pollutione nocturnâ, sed malè: nam pollutio nocturna ab exuperante semine fit, vel à calore, & acrimoniâ ejusdem naturam proritante, vel ingenti vasorum seminaliũ robore, ideoque cum voluptate prosiliendo affatim procidit; in verâ gonorrhæâ crudum, aquosum, ac tenue promanat, ut plurimum citra appetentiam coëundi, quia cum debito tempore in capreolaribus vasis semen non retineatur spiritib. privatum, nec confertim, nec subitò movetur, sed paulatim & lentè fluit; subinde fœminæ, quæ eâ affliguntur, decolores sunt, & dolores circa lumbos sentiunt, neq; verò gonorrhæâ affici dicuntur fœminæ, quæ per uteri suffocationem, aut ex levi alterâ causâ, ut clysteris perfusione, aut ex concussione membrorum, ut in epilepsiâ semen ejaculantur; quia in his non assiduè, nec sine oblectamento, crudum, sed crassum, copiosum, & cum sensu voluptatis, ac tentione partium, genitura saliendo potius prorumpit, quã effluit. Porrò gonorrhæa communis est affectus, & viris & mulieribus, sed his quodammodo peculiaris ob seminis tenuitatem, & viarũ amplitudinem; licet propter verecundiam sæpissimè cælent, ideo secuti viros in arte præstantes Aëtium, Priscianum, Moschionem, Jachinum & alios de eâ inter morbos mulierum scribendum duximus, ac ut facilius distingueretur ab uteri albis purgamentis, cum quibus maximam habet similitudinem; discriminatur tamẽn, ut scribit Gradius; colore, quia semen pellucidum est, clarum, glutinosum, & magis concoctum: quantitate, quia minus seminis in gonorrhæa prodit, ni alius fluxus commisceatur, quam pituitæ in albo fluore; ac semen fœtidum non est, & per intervalla fluit licet non magna, ideo os uteri non semper madet, veluti in albo fluore: Insuper in gonorrhæâ corpus citius, & magis contabescit, si fluxus durat; & præsentibus menstruis fluxus albus cessat, quia ex eâdem materiâ fit, gonorrhæa tamen perseverat; contingit affectio omnibus ferè fœminarum conditionibus intra 14. & 40. annum constitutis, tametsi Mercurialis gonorrhæam prægnãtibus non contingere asseverantius confirmet, quia semen in uterum semper ejaculari arbitratur, & inde foras effluere, sed quoniam prægnantes dum congrediuntur ad uteri cervicis latera emittere 2. physiologiæ luculentius dissertavimus, per quas vias semen emittunt per

Semen per gonorrhæam spiritibus orbatum est.

G. de fluxu menst.

Distinctio à fluore mul.

per eaſdem gonorrhæam fieri nemini dubium eſſe debet. Cæterum eſt alia gonorrhæa, quæ ex venereâ ſpurcitie contrahitur, in quâ corrupti, ac fetidi humoris defluxus apparet, qui ſepe interni meatus exulcerationem concitat, quo à ſimplici differt gonorrhæâ, potiuſque corruptos menſes repræſentat, ni & cauſa procatarcticâ, & colore diſtinguatur, quia magis ruffeſcit; cum igitur diverſæ ſint cauſæ, ac diverſa ſymptomata, diverſa etiam eſt curandi ratio, quocirca non de ea, quæ impropriè ſic dicitur, ſed de ſimplici gonorrhæa ſermo hic inſtitutus eſt; quæ quidem, ut viſum fuit Galeno, ſymptoma eſt præter naturam de genere excrementorum immodicè fluentium: nam ut excernere tempeſtivè, ita continere naturæ officium eſt. Pars affecta inſtrumenta ſeminis ſunt, ſeu ſpermatica vaſa, in quibus generatur, & naturaliter continetur genitale ſemen, non verò pudenda, quæ viæ ſolummodo cenſentur, unde gonorrhæa involuntario urinæ fluori proportione reſpondet.

Altera ſpecies gonorrhæ. *3. de ſympt. cauſis.* *Pars affecta*

Ex dictis palàm eſt, præcipuam hujus mali cauſam eſſe vaſorum ſeminariorum, ac retentricis facultatis infirmitatem, & mollificationem, quam facultatē imbecillem reddere poſſunt omnes excedentes intemperaturæ, præſertim humida: lædunt etiam vaſa externæ cauſę, ut caſus vel ictus in renū regione; nimis frigida linimenta, & balnea earundē partium, & lumborū, ſeſſio ſuper frigidum lapidem, lumborū arcta ſtrictura, & linteorum calefacientiū ſuper lumbos nimius uſus. Fit etiā ex vaſorū reſolutione aut muſculorū convulſ. ubi ex Avic. notandum, quod ſicut cōvulſio muſculi ani feces retinet, quia ad retinēdum genitus eſt; ita convulſio muſculorū genitalium fluorē generat, quia expellere eſt ejus munus, ſed n. ex parte ſeminis etiā ubertas aut qualitas gonorr. excitat, ubertas quidē, ut in viduis, quæ anteâ veneri aſſuetæ, nunc continenter vivunt, & iis quæ nuptias protrahunt, ſpōſis tamen frequentius adhærent, ac cum eis luſitant: qualitas vero, ut acrimonia ac tenuitas, quæ ex calore renum vaſis ſpermaticis communicato, proveniunt, & faciunt, ut vel non concoqui vel nō retineri ſemen poſſit tantiſper, dū concoquatur, craſſeſcat, & ſpiritus acquirat, ſed crudum & incoctum excidat; ita qui acrioribus utuntur cibis, & crudis, ut multo aromate, oſtreis, bulbis, cæpis, ſcolimo, nucleis pini, aut meracioris vini copia, & qui intēpeſtivè equitant, ac ſe exercent, hoc malo laborāt ſæpius, illi etiā qui impuberes, nec dū matura ætate

Cauſa, vaſorum imbecillitas, intemperatura, etc. *Convulſio.* *Gonorrhæâ qui afficiantur.*

veneri petulantius ſe mancipârunt, nam imbecilles partes evadunt, in quas tamen longa conſuetudine humores uberius confluunt, ſic etiam illi, qui in adoleſcentiâ, (pudet dicere) nefariè manu pudendis admotâ ſemen projiciunt, maſturbatores propterea dicti. Quæcumq; verò præter has cauſas ſcriptores aſſignant, pollutionem potius gignunt quàm gonorrhæam.

Signa. Signa morbi, & quibus ab aliis, cum quibus ſimilitudinem habet, internoſcatur, ex dictis cumulatè patent; cauſarum indicia hęc ſunt: vaſorum imbecillitas ex intemperierum ſignis deprehenditur, ſimul cum corporis naturâ humidâ, ac ex præcedenti victus ratione non abſimili, ex laſſitudine inſuper, & debilitate, & quia in coitu ante tempus excernunt, ac demum ex cæterarum cauſarum abſentia; ſeminis abundantia proditur, quia ſic affectæ, nec oppidò pallent, nec adeo emaciantur, inſuper ex anteactâ vitâ, ut ſi mulier ſedentariam degat, bene nutrita ſit, & corpore carnoſo, calido & humido, ac continens cum ſit, cibis utatur, quæ Venerem excitent. Acrimonia, & cruditas ex ſeminis colore, & ſubſtantia dignoſcitur; acre n. bilioſum ac tenue in induſio apparet; crudum, album & tenue, ita ut vix maculam relinquat; Caliditas ſeminis colligitur ex genitalium calore, pruritu, & mordacitate, ac ex nonnullo voluptatis ſenſu dum excernitur; quæ ſi ex renibus proveniat, in iiſdem percipitur calor, & debilitas, & in urina pinguedo quædam ſupernatat à fervore liquata, *2. prædic. 35.* ideo Hippocrates dicebat, ſi pinguedo ſupernatans aranearum ſpeciem refert, damnandum eſt, indicat enim conſumptionem.

Prognoſtica. Gonorrhæa licet cunctis ætatibus accidere poſſit, plerumque tamen junioribus circa pubertatem accidit, ſæpe autem diuturna eſt affectio, adhuc tamen recentem reprimere & ſedare, enitendum eſt, nam ſi interpoſito ſpatio diligenter non curetur, *uteri ſequitur laxatio & debilitas*, ac tandem tabe conſumit, à toto enim corpore ad uterũ paulatim materia confluit, & quia excrementum eſt utile, quod natura ob generationem reſarcire properat, ſemper eò ſanguinem tranſmittit, ac ſeminaria vaſa humore deſtituta, id quod membra nutrire deberet, ſubinde ad ſe rapiunt; ſalaces etiam fœminæ, & illæ, quibus præ humiditate ſeminaria vaſa laxa fiunt, hoc malo ſæpius exercētur.

Si à cauſis procatarcticis ortum ducat, curatur earundem remotione, & affectuum ab iis derelictorum: ſin autem ex ſeminis copiâ, & va-

& vasorum imbecillitate, quod frequentius contingit, curatur in summa ijs, quæ seminis generationem prohibeant, genitum minuât, vasa constringant, ac roborent, id quod sex remediorum generibus fit. Primo victu exsiccante, ut aëre sicco, & temperato in activis, somno odorato, vel breviori solitu supra culcitram factam ex lana, & folijs agni casti, salicis, portulacæ, lactucæ, ac similibus arefactis, lectus sit asper, non delicatus, in alterum laterum non in dorsum decumbat, ne arteriæ concalefiant, quiescat præsertim initio morbi, alvus singulis diebus naturæ respondeat, sin minus levi clystere solicitetur; caveat à spectaculis, cogitationibus & lectionibus lascivis, presertim à conspectu viri elegantis formæ; potiusque tetrica utatur vivendi ratione, lectionibus, & colloquijs severis, ambulare pedibus nudis Venerem etiam reprimit. Cibus sit paucus, qui ægrè corrumpatur, difficulter permutetur, & exsiccandi vim obtineat, ita cum omnibus cibarijs permiscenda semen viticis, cannabis, rutæ, & folia Nympheæ, plantaginis, briti, atriplicis. Pyra etiam conveniunt, & mespila, cucumeres, lentes, cucurbita, morus, panis triticeus esto, carnes non humidæ, sed montanæ, ferinæ, præsertim aceto macerate, & assatæ aviculæ, cum quibus omnibus infra scriptus pulvis permisceatur; conveniunt etiam emplastica, ut pultes ex farre, hordeo, oriza, milio, pisces, gallinarum cerebella, potissimum in debilitate vasorum. Potus sit aqua chalybeata, aut cocta cum prædictis seminibus, vel si vino sit assueta, adstringenti utatur. Fugiendi cibi flatuosi, ut ostreæ, bulbi, fabæ, acres & multum nutrientes, ut aromata, eruca, nuclei pini, amygdalæ, dactyli, pistacia, ova, siligo, alica, & omnis caro glutinosa, ac cibi sorbiles, vini nimius potus, & lectus plumaceus. *Cibus.* *Potus.*

Secundò divertentibus, ut vomitu ex decocto seminis raphani, anethi, agarici, cum oximelite, frictionibus brachiorum, & exercitio partium superiorum. *Diversio.*

Tertiò evacuantibus, præsertim autem, si semen redundet, sanguinis missione ex utraq; basilicâ in eâ quantitate, quę plenitudini & viribus correspondeat. Si verò humores alienâ qualitate inquinentur, minus sanguinis missioni insistendum, nisi juvenis sit, & salax mulier; in alijs purgatione potius utendum, assumpto prius per aliquot dies hoc sirupo, quo humores attemperentur & corrigantur: *Evacuatio.*

℞ succi fœniculi, menthæ, calaminthæ an. ℔ ß, decoctionis myrthi, seminis

lactucæ, Nymphea, rhapontici ℥ IV. *cum s. q. sacchari rosarum colati, fiat sirupus mediæ consistentiæ dosis* ℥ II. *cum* ℥ III. *decocti myrthi, foliorum viticis, nenupharis, capulorum glandium.* Purgatio talis erit, ℞ *prunorum damascenorum, jujubarum, sebesten, an. num* X. *flor. viol. nenupharis an. p.* j, *pulpæ tamarindorum* ℥ j, *fiat decoctio in s. q. aquæ ad* ℔ j. *in colatura,* ℥ IV: *infunde rhabarb. optimi* ℥ j ß. *aut corticum myrobalanorum citrinorum* ℥ ij, *sandali citrini* ℈ II, *in expressione dissolve sirupi ex g. infusionibus rosarum siccarum* ℥ j. *fiat potus sumendus in aurora.* Cæterum conferta purgatio hîc rarò locum tenet, quia semen in vasis, & juxta prostatas contentum non purgat, sed potius commovet, & gonorrhæam auget, quamobrem paulatinâ potius, & per intervalla utendum, quâ citra commotionem quæ utero vicina sunt, expurgentur, eorumque successione à vasis aliquid discutiatur, vel divertatur, id fiet sirupo ex infus. ros. aut succo mercurialis, pilulis mastichinis, de aloë, de agarico, de rhabarb. ad ℥ j ß, aut ℞ *terebintinæ abietis* ℥ III. *agarici trochiscati* ℥ j *seminis dauci, cannabis, pulveris ligni aloes an. g.* VIII. *cum saccharo fiant boli*, qui singulis mensibus capiuntur, & sunt maximæ efficaciæ,

Purgatio.

Semen discutientia.

Quartò iis, quæ peculiariter semen gigni non permittunt, aut genitum discutiunt, cujus sortis multa circumferuntur, nos selectiora appendemus. Galenus 6. *de valetud. tuend. cap.* 4. inter reliqua commendat seminis viticis, & rutæ assiduum usum: idem author 6. *simpl.* lactucæ semen potum genituræ profluvium cohibere scribit. Porphyrius, ut refert Stobœus, salicis fructum cum vino propinatum libidinis impetum coërcere meminit, idem affirmat Plinius de foliis salicis é vino epotis, Nymphæam, & Eracleam Venerem in totum abolere Marcellus testis est: idem sentit de rutâ & coriandro. Avicenna tum hasce herbas, tum mentham & lactucam Veneri contrarias esse prodidit, & quidem de lactuca Galenus, ut supra dictum est, & Athenæus quoque subscribit, ideò à Pythagoricis, Eunuchion appellabatur, quod ineptos faciat ad Venerem, mentha autem, etsi calida est, in secundo, tamen exsiccando semen extinguit, ac dissolvit, quin etiam de ruta Macer suffragatur dicens:

Serm. 98.

Plin. lib. 24. c. 9. & lib. 26. cap. 1.

Cap. 33.

Expellit partus potu Veneremq; coercet.

& de

& de mentha similiter, dum inquit:

Matrici succus si subditur illius, ante
Quàm fiat coitus, mulier non concipit inde.

Mercurialis summis encomijs laudat acetositatem citri, & limonum ad exsiccandum semen, triphæram Mesues ad incrassandum, Rondeletius cinerem intestinorum gallinæ, Crato mandibulæ lucij piscis pulverem, electuariis admixtum; Rases serum lactis valde acetosum; Mercatus ʒ ß castorei, quod quibusdam pro secreto est, maximè, quando virtus retentrix debilis existit, sumitur autem in vino rubro, aut cum seminibus prædictis pilulæ fiunt: camphora à multis imprimis commendatur; ex omnibus tamen supradictis hæc paratur tragæa pro usu quotidiano, ℞ *seminis rutæ, urticæ, agni casti an.* ℈ ß. *seminis lactucæ, portulacæ, plantaginis, papaveris albi an.* ℈ j. *seminis coriandri torrefacti, cannabis an.* g. IV. *specierum diacalaminthæ* ʒ II. *cornu cervi usti, seminis rosar. sandali, corallij an.* g. V. *seminis melonum* ʒ III. *omnia pulverizentur ac misceantur, quibus adde, si velis, tertiam partem sacchari, &* ʒ j. *pulveris mandibulæ lucij piscis.* Sunt etiam quædam alia composita, quæ seminis generationem prohibent, ac genitum resolvunt, & minuunt, ut diacyminum, diatrion pipereon, diacalamintha quæ etiam reliquis admisceri possunt. *Pulvis eximius.*

Quintò ac potissimum ijs, quæ fluxum sistere valeant, & adstringere, ea autem ut plurimum frigida, & sicca esse debent; quippe quæ frigida sunt, incrassant, & immobile reddunt semen, ac proinde supprimunt, quæ vero sicca, ipsum sperma destruunt, seu potius gigni non permittunt. Utiliter igitur assumitur *lactis vaccini vel ovini* ℥ III. *aquæ plantaginis* ℥ j. *pulveris boli armeni, terræ sigillatæ, trochiscorum de rosis, & de Karabe* ʒ j. *misce*: aut, *lactis vaccini* ℥ IV. *pulveris pilorum leporis combustorum* ʒ j, *bis in die diutius accipiatur*: aut ℞ *seminis rutæ, nymphææ, agni casti an.* ʒ ß, *aquæ endiviæ* ℥ III, *misce.* Valde etiam commendatur hic sirupus: *seminis agni casti, portulacæ, coriandri præparati an.* ʒ j, *rasuræ eboris* ℈ j. *menthæ siccæ* ʒ ß, *contundantur, & per noctem infundantur in* ℥ IV. *aquæ plantag. colaturâ & expressione facta per filtrum aut crassum linteum, adde sirupi de mentha* ℥ II, *capiat singulo mane*: si fervor sit magnus, ℞ *aquæ myrthi, portul. an.* ℥ vj. *sir. Nymphææ, cichor. an.* ℥ II. *pro 4. dosibus,* utilissimum etiam est hoc apozema, ℞ *fol. sanguinariæ, acetosæ plan-*

Gonorrhææ sistentia.

Potiones.

plantaginis an. m. j ß· *baccarum myrthi, seminis coriandri prepar. seminis papaveris albi an.* ℥ ß. *florum nenupharis, borraginis, violarum, an. p.* ß. *foliorum rutæ, menthæ, calaminthæ, siccorum an.* ʒ III. ß. *bulliant secundum artem in aqua pluviali ad* ℔ III. *colaturæ adde succi rosarum rubearum, granatorum, pomorum acidorum, limonis, aut citri, vel aceti optimi an.* ℔ ß *cum sacchari s. q. fiat apozema*, cujus patiens singulis diebus deglutiat per vices ℥ IV. Mirificè etiam opitulatur hæc confectio, ℞ *seminis melonum mundatorum* ℥ ij. *seminis cucurb.* ℥ j. *seminis viticis* ℥ ß *acaciæ, corall. rub. an.* ʒ j, *been albi & rubei an.* ℈ ij. *cum sacharo, fiat velut opiata, quæ mordacitatem seminis imprimis temperat, dosis* ℥ ß, *cum* ℥ iij *aquæ plantaginis*: ejusdem & adhuc majoris est efficaciæ altera, quæ recipit *sirupi de acetositate citri* ℥ ij. *camphoræ* ℈ ij *seminis Nymphea, agni casti, rutæ, cannabis an* ℈ j. *pulv. intestinorum gallinæ combustor.* ʒ ß *in pulverem cuncta redigantur, & cum sacharo fiat mixtura*, hanc enim compositionem ingrediuntur ferè omnia, quæ à proprietate semen extinguunt,

Conserva.

Est etiam egregium remedium sumere singulo manè unum ex his trochiscis, ℞ *trochiscorum de rosis* ʒ ij, *seminis lactucæ, cucumeris, coriandri sicci an.* ʒ ß. *portulacæ* ℈ ij. *cum muscilagine seminis tragacanti fiant trochisci*, sed quia gustui ingrati sunt; poterit cum sirupo de mentha loco muscilaginis fieri opiata, aut cum saccharo dissoluto in aqua menthæ fiant rotulæ; pilulæ insuper probatissimæ in hunc modum paranrur, *gum. arab. tragacanti. Karabes, mumiæ, boli armeni, mandibulæ lucii piscis an.* ʒ ß *in pulverem subtilem redigantur, & cum sirupo myrthino vel de rosis siccis fiant pilulæ singulæ ponderantes* ℈ j capiat prima vice tres, deinde singulis diebus unam. Ejusdem virtutis rotulæ sic conficiuntur, ℞ *seminis rutæ, agni casti, urticæ an.* ℈ ß, *seminis lactucæ, portulacæ, plantaginis, papaveris albi an.* ℈ j. *seminis coriandri prepar. seminis cannabis torrefacti an. g.* iiij, *specierum diacalaminthæ* ʒ ij, *cornu cervi usti, seminis rosar. sandalorum, coralliorum rub. an. g.* VII. *seminis melonis* ʒ iij, *sacchari dissoluti in aqua rosar. q. s. fiant tabellæ singulæ ponderantes* ʒ ij *dosis* una singulo mane cum vino adstringenti, aut aqua chalybeata.

Trochisci.

Pilulæ.

Rotulæ.

Topica.

Sextò externis, quæ potissimum conducunt in mollitudine, seu laxitate, debilitateque vasorum, & ubi in viris testes ob eam causam penduli sunt, quod deforme ducitur. At in mulieribus topica hæc super ventrem, vel circa renes, & maximè ad latera, quo loco testes jacent, apponi debent, in hunc usum paratur fotus, vel bal-

balneum uſque ad umbilicum ex decocto *roſarum, foliorum myrti, mali cotonei, lentiſci, roris marini an. m. ij nucum cupreſſi, hypocyſtidis, acaciæ an.* ℥ ij. *coquantur ad tertias in aquâ pluviali*, in quâ ſedeat mulier ad umbilicum uſque, ac ſacculus ijs herbis repletus, renibus, pubi, & lumbis interim, dum eſt in balneo, applicetur, nec fuerit abs re balneis aquæ dulcis uti, ubi calor & acrimonia adeſt, ac ſæpius ſpongia poſca delibuta, aut vino rubro, & oleo roſarum eaſdem partes madefacere, lumbos, & ſpinam dorſi, cui etiam laminam plumbeam ac tenuem alligare laudat Aëtius, crebris tamen foraminibus perviam, caventes ne nimium frigidis renes, & vaſa debilitentur, aut nimis calidis, ac diureticis humores ad eas partes uberius confluant. A balneo loca prædicta ungantur oleo maſtichino, myrtino, melino, aut enanthino, vel hoc unguento *thuris electi* ℥ ij. *acaciæ, hypociſtidos an.* ℥ ij. *olei maſticis, de ſpica, myrtini an.* ℥ j. ß. *cum cerâ, fiat unguentũ, cui adde camphoræ* ʒ ß, valet præſertim in causâ frigida: ubi autē calida fuerit, hoc aliud utiliter paratur, ℞ *olei roſ. myrtini, nenupharini an.* ℥ j. *ſeminis lactucæ, portulacæ, cucumeris an.* ʒ ß *roſarum rubearum, myrtillorum, raſuræ eboris an.* ℈ j. *ſeminis agni caſti* ʒ ß. *cum cerâ fiat unguentum*. Tertium cæteris adhuc efficacius hac ratione concinnabitur: ℞ *ſandali utriuſque, terræ ſigillatæ, capulorum glandium, gallarum, omphancitidis, acaciæ, myrti, lapidis hæmatitis, coriandri ſicci an.* ʒ j. *caphuræ* ʒ j. ß. *olei roſ. myrtini, de cannabe, an.* ℥ ij. *aceti* ℥ j. *bulliant ſimul ad aceti conſumptionem, & cum cera alba q. s. fiat unguentum, cui ſi addas ſucci Iſochiami, ſolatri, lactucæ an.* ℥ j. fortiſſimum efficies: Mirificum etjam eſt, ſi Aëtio credimus, emplaſtrum ex palmulis, malis cydoniis, acacia, hypociſtide, myrti bacciş, lentiſco, ſimul coctis, & contuſis addito oleo roſ. & vino adſtringente. Quibus adhuc non proficientibus illud unguentum, quod cap. *de fluxu menſtruorum* ad finem deſcripſimus efficaciſſimum erit; imo etiam reliqua ferè, quæ eodem cap. ad fluxum ſiſtendum retulimus, huc debent accommodari, ideoque ad illud recurrere non pigeat.

Tet. 4. ſ. 4. c. 72.

Vnguenta.

Emplaſtrũ.

Septimò ijs, quæ malo jam curato maciem ac debilitatem relictam, ac debiles vires reficere valeant, reſtaurantia dicta, cui uſui huic electuario nullum medicamentum æquiparandum reperies, ℞ *Been albi, & rubei, doronici, Zedoariæ, macis, cinamomi, cariophillarum, croci, cardamomi an.* ʒ ß. *ligni aloes, ſeminis ocymi, cariophylatæ, margaritarum*

Reſtaurantia.

tarum ambarum, fragmentorum Hyacinthi, Saphiri, Smaragdi an. ℈ j. *corallij rubei, gummi arabici, tragacanti an.* ʒ j, *ſerici crudi, corticum citri, Karabes, limaturæ eboris an.* ℈ j. *trochiſcorum diarrod. abb.* ʒ j. *pinearum, fiſticorum, paſſularum an.* ℥ ß, *ſacchari diſſoluti in aqua roſar. q. ſ. fiat electuarium*, per morſellos aromatizetur moſcho, doſis ℥ II. ante cibum cum vino; ejuſdem ferè virtutis eſt, ſed paratur faciliùs aliud, ſic: ℞ *pulveris margaritarum* ʒ j ß, *nucleorum pini* ℥ ß, *pulpæ pectoris caponis cocti* ℥ II, *ſachari optimi* ℥ IV *ſecundum artem fiant morſelli*; in cauſa tamen calida tertium hoc commodius erit: ℞ *ſeminum majorum frigid. ſeminis papaveris albi an.* ℥ j *amygdal. dulcium mundatarum, ſebeſten, piſtaciorum an.* ℥ j ß, *paſſularum minorum aquâ calidâ lotarum* ℥ ij, *conſervæ borraginis, endiviæ an.* ℥ ij, *ſpecierum diarrod. abb. diamargariti frigidi an.* ʒ j. *ſacchari candi, & penidiati an.* ℥ j. *ſacchari albiſſimi* ℔ j ß, *carnis caponis*, ℥ VI. *ad ignem fiat confectio per morſellos*, aromatizetur ut ſupra citat. confert etiam electuarium ſeu paſta regia.

Paſta regia. non ſolùm in pulmonis pectoriſque affectibus optimus cibus, ſed omnibus extenuatis, ejus hæc eſt deſcriptio. ℞ *amygdalarum dulcium excortic. ſtrobilorum, piſtaciorum recent. excorticat. an.* ℥ ß, *pulpæ dactylorum mixariorum, uvarum paſſarum an.* ʒ VI, *gummi tragacanti arabici an.* ʒ j. *amyli* ℥ II. *pulpæ capi elixi* ℥ IV. *fructus aqua roſarum per horas* IV. *macerentur, deinde cum cæteris contundantur, & ſaccharo paulatim ſubigantur in maſſam*, ex qua fiant boli, ſeu panes dulciarij cujuſcunque figuræ, auri folijs cooperiantur, quibus adde, ſi velis, & patientis diſpoſitio poſtulet, ſemina frigida, cinamomum, moſchum, ambram, pulpam cancrorum. Pleraque inſuper ab authoribus huic uſui ſcripta reperies, ſelegi tamen utiliora, & mihi uſu diuturno probata.

Curatio ſi ex acrimonia. Denique ſi ex acrimoniâ, aut tenuitate, ſeroſitatéque ſeminis malum ortum ducat, curationem mutuabis ex capite ſuperiori *de albis uteri purgamentis*, quia tum parum ab ea differt, ſemper tamen ijs, quæ ibi ſcripta ſunt, commiſcenda, quæ ſemen extinguant, ac ejus generationem prohibeant, quorum ſegetem ex hoc capite repetes.

Scholium.

Text. 56. Tabes dorſalis. *Hippocrates 2. de morb. cujuſdam meminit affectionis, quam vocat tabem dorſalem, huic per omnia ferè ſimilem, quippe ut ipſe ſcribit, ea frequenter corripiuntur ſponſi, & veneri dediti, & prodit ſic affectis genitale*

ſemen multum, ac liquidum, & genitura in utero non manet, & cum iter fecerit, aut cucurrerit, tum aliàs, tùm in acclivem locum, anhelatio, ac debilitas, benè tamen cibum capiunt, ſed conſumuntur, & ſi interroges ſic affectum, dicet ſibi ſupernè de capite in ſpinam, veluti formicas deſcendere; hæc Hippocrates: Quæ penè omnia gonorrhæâ affectis obveniunt, niſi quod ille frigidis ſemper, & humectantibus curat, affectum fortaſſe magis, & tabitudinem, quam cauſas reſpiciens.

Tabis dorſalis ſpecies quatuor.

Cæterum cum quatuor ſint tabis dorſalis differentiæ, quarum prima ex nimia Venere: altera ex ſangine copioſiore in ſpinalem medullam irruente: tertia ex ejuſdem medullæ reſiccatione: quarta ex prava deſtillatione in eandem decumbente ortum ducunt, quoniam in his omnibus ea ſpinalis medullæ pars, quæ intra dorſi vertebras continetur, malè afficitur, & ex ejus pravo affectu reliquum corpus contabeſcit; Primæ, ac tertiæ ex his Hippoc. curationem potiſſimum adhibuiſſe videtur citato loco: Nam & hæ duæ ferè coincidunt ſimul, niſi quod reſiccatio fieri interdum poteſt occluſis venis, ad medullam tendentibus; ambæ tamen ex profuſione ſeminis ſi proveniant, re ipſa à gonorrhæa non differunt, niſi quod hæc à cauſa interna ortum trahit; illa ab externâ, & procatarcticâ, nempe à nimio Veneris uſu, à quo etiam temporis proceſſu cauſa interna efficitur, ſi nimirum juniores Veneri, uti diximus, aſſueſcant.

Obſ. med. 43
Hiſt. prima.

Signa morbi] *Duas reperio hiſtorias, quæ tum ad cognitionem, tum ad curationem hujus affectus non parum faciunt, ideo præter conſuetudinem meam eas recitabo. Prima eſt Dodonæi, qui generoſum virum noviſſe ſcribit, decem & octo annis hoc profluvio laborantem, is increſcente indies malo ad fontem, qui haud procul Leodio jacet, profectus, quamdiu aqua ejus uſus eſt, dolores, ac ſymptoma remiſerunt, multiſque annis ibi ſuavius, quam alibi, vixit, ejus ſiquidem fontis ea eſt proprietas, ut veſicæ, ac renum dolores leniat, rarò tamen affectum perſanet, illinc reverſus, pejus indies habuit, quoad ex morbo obijt, diſſecto corpore repertus eſt ren uterq; major, & durior, quam ſecundùm naturam, concreti, ac indurati puris colorem ac ſimilitudinem referens, ureteres ambo interius ulcerati, veſica ſic rigida, ut nec extendi nec contrahi poſſet, una membrana ejus ab altera divulſa copioſo intermedio pure, in exteriori tubercula livida, interior multis foraminibus pertuſa, colis in totum exulceratus, & concreto ſanguine plenus, quippe cereis candelis crebrius uſus fuerat. Altera hiſtoria eſt Rondeletij, is nobilem vidiſſe ſcribit, qui ex abſceſſu frigido renum gonorrhæa laboravit, & ſemper habuit deterius cum ſemen extinguentibus frigidis, vel calidis uteretur, inſtituta contraria victus ratione,*

Hiſt. ſecund.

jussusque bibere vinum generosum, alimentisque vesci optimis exsiccantibus ac minimè flatulentis curatus fuit: Hunc partes illas imbecillas habuisse autumat, ex coitu frequentiori, & ob tumorem renum frigidum, multos humores frigidos collegisse, à quibus copiosi flatus generarentur, qui meatus spermaticos dilatarent, distẽderent & semen irritarent, quod noctu ejaculabatur, post quam ejaculationẽ adeò erat imbecillis, ut sese continere erectus non posset, aut

Hist. 3. *ambulare, sed cogeretur in lecto decumbere, vel crurib. elevatis sedere. Nos etjam juvenem primatem vidimus, & curavimus; qui in adolescentiâ circa decimum quartum annum incautus, & ab alijs deceptus assiduis masturbationibus, ut dolens ac pœnitens referebat, usus fuerat, indeque tantam contraxerat* 1
vasorum seminalium, & testiculorum debilitatem, ut tametsi postea continenter viveret, gonorrhæâ tamen vexaretur, testiculis præter modum pendulis ob vasorum relaxationem, & pene in medio versus partem superiorem contorto, cumque antea vividi esset coloris, ac robustus, postea pallidus, emaciatus, & imbecillis evaserat, hecticum diceres; reliqua omnia ad unguem quæ Rondeletius scribit patiebatur nullo discrimine facto, nisi quod maximis, & assiduis alvi constipationibus vexabatur; non autem illico malum senserat, sed postquam in venatione perpessus pluviam ingentem & frigidissimam, refrigeratis lumbis malum increvit, & vasa amplius fuere debilitata.

Masturbatores] *Inter varia genera eorum quæ nefandas libidines ex-* 2
excent; quidam masturbatores appellantur, h. e. qui, ut Martialis loquitur, fi-
12. epig. 97. *unt sine fœmina mariti, vel ut clarius dicam, qui ducendo præputia genitale semen eliciunt, masturbare enim, sive manu turbare, ut scholiastes Aristophanis, & Suidas scribunt, est virilia tangere; sæpe autem hujus turpitudinis fit men-*
Lib. 11. ant. lect. c. 14. *tio apud Poëtas, & præcipue apud Martialem. Cælius Rodiginus tradit hoc genus libidinis Lydis esse peculiare, eosque meridianis horis eo uti solere, cujus etiam fecit mentionem Cælius Aurelianus, & Galenus 6. de locis 5. Diogenem*
Lib. 5. c. 9. *Cynicũ manu pudendis admota semen projecisse refert, ac venientem ad se deindè meretricem remisisse, eique dixisse: manus hymenæum celebrando te prævenit, qua in re non malus duntaxat Philosophus fuisse apparet, qui Venere,* 3
quâ ad generationem omnium bonorum consensu utendum est, ipse ad noxam vitandam utebatur, sed etiam pessimus homo; Neque verò solùm viri sibi ipsis pudenda contrectare solebant, sed etiam ab impudicis fœminis sibi id fieri nefarij homines patiebantur, ut Festus tradit & Catullus, præsertim vero Ausonius Epigrammate 70. quorum verba omitto, ne turpissimis in rebus, quæ salvo pudore proferri nequeunt, diutius morer. Illud tamen velim meminerint ij, qui hâc fœditate se pollũnt, quiq; semen, quod Deus cuiq; rei ad generis

propaga-

propagationem conservationemq; indidit, sic lascivè effundunt, se, etsi re ipsa homicidium non committant, non longè tamen ab homicidio abesse, siquidem fructus potentiâ saltem in semine continetur, ideo vel ipse lascivus Martialis contra Ponticum quendam sic scribit:

Ipsam crede tibi naturam dicere rerum, 9. epig. 42.
Istud, quod digitis, Pontice, perdis, homo est.

Licet autem leges civiles, quæ istam lasciviam coërceant, nulla, quod sciam, extent, facta tamen ejus mentio est in decretis Burcardi. In sacrâ verò paginâ Genesis 38. sic scriptum est: nam introjens ad uxorem fratris sui semen fundebat in terram, idcircò percussit eum Dominus, eò quod rem detestabilem faceret: Theologi, ut autor est Angelus de Gervasiis, D. Thomas in secundæ q. 145. art. 11. & Pererius super allegatum Genesis cap. ver. 7. inter nefanda connumerant, nam hujus peccati quatuor sunt species sive gradus, prima hac est in quâ omittitur concubitus ad alterum, & dicitur mollities: 2. quando non servatur debitum vas: 3. ubi non servatur debitus sexus: 4. ubi non servatur debita species. Hæc doctis duntaxat scripta velim, planè omittenda, si quis hanc praxin vernaculo transferat sermone, ne levioribus ingenijs, & depravatis mentibus fœdissimi sceleris via monstretur. Atque idcirco scholium hoc, quoad fieri potuit, contraxi, non tam de inopiâ, aut sterilitate materiæ, quàm de pudoris magnitudine. Lib. 17. c. 56

Victu exsiccante] *Præcipuus scopus curativus ex siccâ re est, ita enim semen non gignitur, sed extinguitur, ideo Alexander, & Paulus frigidis & siccis curant, quibus Aëtius accedit, dicens; & cavendũ ne affectæ partes inungantur, aut calefiant: quorum sententiæ ferè omnes recentiores ut Iachinus Altomarius, & Mercurialis suum addunt calculum. De calore tamen, & frigiditate variatum est; quippe Celsus frigidissimis utitur, alij temperatis potius, aut calidiusculis. Solvit difficultatem Avic. dicens, mollificationẽ vasorum, & tenuitatem, serositatem, seu cruditatem seminis curandam siccis, quæ simul calida sunt, & stiptica, nec id immeritò. Tunc enim malum frigiditatis, & humiditatis germen est, contra ac pollutio, quæ à calore & acrimoniâ provenit, ideoquè siccare cum modicè calidis, vel saltem temperatis scopus erit, ut rectè Iachinus notavit: sic Rondeletius nobilem illum, non frigidis quidem, sed calidis, & siccis curavit. At expulsivæ virtutis robur, & copiam seminis coërcendam inquit Avic. frigidis & stupefacientibus, mixtis stipticis, & emplasticis, uti retulimus, idcirco in 5. remedi. genere, ea non in universum, sed ut plurimum frigida & sicca esse oportere diximus.*

Dub. Calidane an frigida in gonorrhæa conveniant.
20. 3. tract. 1. 32.

Quaest. An mentha & ruta Veneri conducant. Quarto ijs quae peculiariter] *Id quod plerique de menthâ in quaestionem trahunt, de ruta etiam discutiendum venit; nam mentham Marcellus Veneri contrariam scribit, cui suffragatur Aristot.* *2. proble. 2.* *adducens tritum illud*, mentham in bello neq; edito, neq; serito, *quia inquit, refrigerat, ac semen genitale corrumpit, subindeque robori, & audaciae adversatur,* *G. 6. simpl.* *Gal: etiam conceptum impedire testis est, & Macer versiculis citatis, de ruta, & mentha; quibus tamen contrarium est, quod mentha vim calidam, & siccam possidet in gradu secundo, ruta vero virtutem fervidam esse scribit, idem Macer: cui adstipulatur Dioscorides,* *Diosc. lib. 3. cap. 37.* *dicens, eam herbam calefaciendi vim habere, ac Venerem stimulare, & Paulus mentham constituit calidam in 3. gradu, acrem, & tenuem, ideoque in Venerem incitare.* *Communis solutio.* *Communis solutio est mentham per se calidam esse, ex accidenti frigidam, quia exsiccando, ac consumendo humorem, facit, ut corpus alimento fraudetur, ac proinde calore, & semine destituatur: ideo mentham, & rutam, quia (ut Galenus scribit, & Avicen. confirmat) excrementitiam habent humiditatem, tenuissimis partibus admixtis,* *Aet. lib. 2. cap. 94.* *Galenus 6. simpl.* *virides quidem flatus, & Veneris stimulos concitare, siccatas vero hasce herbas vel frixas, & praecipue earum semina torrefacta, flatus discutere; Veneris impetus coërcere, ac proinde seminis profluvium; ita Mercatus; quae tamen responsio difficultatem penitus non exhaurit, quia sic quaecunque intensè calida, & sicca sunt, semen sisterent, quod nihilominus in aromatibus, & plerisque herbis non apparet, quare potius ad substantiae proprietates confugiendum, quae remotis impedimentis, hoc est, humiditatibus libere vires suas exercent.*

SECTIO SECUNDA.

De mammillarum tumoribus.

De mammillarum inflammatione.

CAP. XVI.

Consequens est ut servato ordine ad mammillarum tumores orationem convertamus, qui & cunctis foeminis sunt communes, & à mensium retentâ purgatione plerumq; obveniunt, ideo hunc locum in hâc praxi summo jure sibi vendicant; cûm autem plures sint eorum differentiae, nos ab inflammatione, quae omnium est communissima sermonem auspicabimur. *Definitio.* Est igitur inflammatio mammillarum,

larum, tumor durus, cum dolore pulsatili, rubore, & renitentiâ. Differt à grumefactione, & abundantia lactis (de quibus lib. 4. Deo bene juvante) pulsu, & calore, nam dolor etiam in abundantiâ adest ob distentionem. Causa conjuncta unica est, copia sanguinis attracti, suppressi, vel aliunde transmissi, quanquam & ex lactis ubertate fieri id etiam possit, quippe nomine inflammationis sæpè apostema omne calidum comprehenditur, nec aliud quicquam lac est, quam dealbatus sanguis, idcirco quando concalesit in capillaribus venis, inflammationem parit; est tamen differentia, quòd ex sanguine quovis tempore excitari potest, ex lactis copiâ plerumq; puerperis, ac utero gerentibus contingit. Fit etiam tanquam à causis prægressis ex suppressione mensium, hæmorrhoidum, ex mammarum percussione, earundemvè strictâ ligaturâ. Signa facilè ad sensum patent, tumor nimirum, rubedo, calor igneus, sæpè cum febre: quod si ex lactis copiâ fiat, cognoscitur, quia fœmina prægnans est, aut puerpera, aut præcessit magna lactis ubertas, ex quorum absentiâ, & sanguinis aliquâ suppressione, à sanguine provenire deprehenditur. A quâcunq; tamen causâ fiat non est aspernanda mammillarum inflammatio, cum enim earum substantia lata sit, & adenosa, ac diminuti caloris, verendum semper, ne primum in scyrrhum, deindè in cancrum degeneret: cum maximam recipiant mammæ humoris copiam, quam ob caloris paucitatē nec commutare, nec in pus vertere queant: sanguinē etiam ad mammas collectum in mulieribus furorē significare scribit Hippocrat. unde Avicenna inter signa maniam portendentia connumerat sanguinis ad mammas conversionem.

Causa. *Signa.* *Prognosticum.* *5. aph. 40.*

Curatur 4. remediorum generibus, ac primo quidem victu tenui infrigidante, & humectante, utpote jusculo pulli, in quo endivia, borrago, portulaca, lactuca, & acetosa incoxerint. Potus esto vinum granatorum, aut aqua hordeo, & aniso cocta, vel mediocris cerevisia, à vino, & aromate penitus abstineat, alvus, si natura lubrica non sit, lenientibus clysterijs proritetur, concilietur somnus, ac vitentur animi pathemata.

Curatio.

Secundò divertentibus, ut crurum frictionibus, ligaturis, clysterijs, sanguinis missione ex talo, aut scarificatione crurum, vel cucurbitulis ibidem appositis, si menses suppressi sint, aut circa tempus menstruationis fœmina fuerit constituta, sin minus ex brachio.

Diversio.

Tertiò

Evacuatio. Tertiò evacuatibus, & primo quidem sanguinis missione ex ejusdem lateris venâ internâ, aut mediâ, aut etiam ex saphenâ, juxtâ id, quod nuper de diversione diximus, quæ si opus sit, non semel duntaxat sed bis, ac ter vulnerentur. A venæ sectione catharticis utendum est, quæ tamen lenia sint, ut cassia, manna, tamarindi, sirup. rosſ. aut violar. solutivus vel conserva rosarum præmissis etiam sirupis, qui per dies aliquot humores contemperent, & compescant, ut: ℞ *Sirupi rosſ. de portulaca an.* ℥ i. *aquæ endiviæ, plantaginis an.* ℥ i. ß *misce*, conveniunt etiam oxisacchara, sirupus de cichoreo, de endivia, ac reliqui refrigerantes cum aquis plantaginis, sonchi, poligonij, endiviæ, aut cum decoctione earundem herbarum. Paratus humor hoc medicamento leviter educatur, *pulpæ cassiæ, & tamarindorum an.* ℥ vj. *cum saccharo fiant boli*, aut si potione magis delectatur, ℞ *pulpæ cassiæ*, ℥ j. *aut mannæ electæ* ℥ ij. *sirup. rosſ. aut viol. solutivi* ℥ j ß *decocti florum cord. & tamarind.* ℥ iij. *misce*, capiat per horam ante prandium, aliqui rhabarbarum, & diacatholicon exhibent, quod cum præmeditatione faciendum, ne humores amplius concalefiant.

Præp.

Topica. Quartò topicis utendum priusque repellentibus reprimentibusquè, minimè tamen validis, ne cor nimis infrigidetur, aut ad ipsum humor retrocedat, sed temperatis, quibus etiam admixta sint ea, quæ digerendi, ac discutiendi vim obtineant; in quem usum conveniunt lintea madida in posca, hoc est, in aceto forti vini albi, & aqua frigida, quæ sæpius mammis inponantur, ac iterentur, aut certè madefiant in decocto florum camomillæ, & violarum cum pari quantitate olei rosarum, & guttis aceti: prosunt insuper folia lactucæ, vel vitis, aut albumen ovi cum succo plantaginis, vel hoc, *succi solani, olei rosſ. an.* ℥ j ß. *decoctionis fænugraci, camæmali, seminis lini* ℥ ij. *aceti* ℥ j. *misce*, ex quo cum spongia, vel linteo foveatur mamma. Ejusdem utilitatis est cataplasma, quod recipit *foliorum solani, meliloti an. m.* ß *coquantur & extrahantur per cetaceum, tunc additis farinæ fabarum*, ℥ ij. *oxymelitis, oleo amygdalarum dulcium, singulorum* ℥ j. *ad ignem fiat cataplasma.* At in augmento, & statu adhibeantur ea, quæ magis discutiunt, in quem finem septentrionales fœminæ cum fructu utuntur cerevisiâ præsertim Hamburgensi coctâ cum butyro, cujus loco decoctio furfurum cum eodem butyro, utilis etiam est, si madida in ea linteamina mammæ apponantur; aut fiat

Discutientia in augmento & statu.

fiat hæc fomentatio: ℞ *foliorum malvarum, violarum, anethi, singulorum m. j. florum camomillæ, meliloti an. p. j. hordei mundi p. j ß. coquantur simul, & addito pauco vino, oleo anethino, aut sesamino, foveatur mamma, deinde inungatur linimento, ex æquis portionibus butyri recentis, olei violar. & pinguedinis gallinæ.* Quibus & alijs similibus sæpius admotis si inflammatio haudquaquam discutiatur (quod tamen optandum foret, quia ea terminatio semper præfertur) videndum, tendat ne humor ad indurationem an suppurationem; ac si ad indurationem, id profectò omni arte præpediendum emollientibus, inter quæ hoc potissimum commendatur, *medullæ cruris vituli ℥ II. æsypi ℥ j, croci ℈ IV. cumini triti ℈ ij, misce*, fiat linimentum. Aetius plura in hunc usum laudat, inter quæ sunt semen lini, & fœnugræci, aceto mulso coctum, ac sesamum tostum cum melle, & stercus caninum album cum terebinthina, & emplastrum dictum Dionysium, quo mammarum inflammationes jam in pus conversas frequenter à se fuisse discussas affirmat, ac parari dicit ex terebinthina, thuris manna, spuma nitri, oleo antiquo, & cera, plura ibi videre licet.

Indurationē probibentia.

Lib. 16. c. 38.

Si tamen inflammatio & tumor non induretur, sed spe omni discutiendi sublatâ ad suppurationem, ac maturationem tendant, ejus rei signa ex Hippocrate & Avicenna erunt, tumoris prolongatio, pulsus, calor intensus, & dolor magnus, sicut contactum non sustineat; juvanda autem omninò suppuratio erit calidis, & humidis medicamentis, quæ simul emplasticam vim habeant; quorum materiam reperies apud Galenum 5. simplicium, & Guidonem: communiter autem laudatur hoc, *foliorum malv. m. j. radicis altheæ vel brioniæ ℥ I coquantur simul, contusa extrahantur, & adde farinæ fabarum, fœnugræci an. ℥ j. vitellos ovorum numero ij; myrrhæ, assæ fœtidæ an. ℥ j croci ℈ j misce*, ejusdem est utilitatis aliud, quod conficitur ex *malvis, & radice altheæ similiter contusis, addendo farinæ tritici, & hordei an. ℥ j, butyri recentis majalis, si inveniri possit ℥ III, pinguedinis suillæ ℥ II, vitelli ovorum numero ij, croci ℈ j, fiat cataplasma, quibus addere licet fermenti acris ℥ I, vel si dolor & fervor ingens sit, lactis ℥ ij. Violariæ etiam & altheæ folia in hydræleo coquuntur cum adipe vituli conteruntur, & ovorum vitelli duo cum pauco croco commiscentur, aut hœdina capita, vervecini pedes cum althea, & violis similiter percoquuntur, & in*

Suppuratiā.

Hipp. 1. de morb. mul. 8.

Avicen. 3. 4. tract. 1.

Suppurationis signa.

Tract. 7. d. 1. cap. 15.

Tit. de maturativis.

P

in expresso succo bulliat farina orizæ bene mundæ addito butyro recenti, & in fine cum jam pulticula crassior est, vitellis ovorum duobus cum croco: vel farina fabacea, cum decocto caricarum subigitur adjecto oleo violarum, & aceti momento. Verum si neq; his neq; superioribus tumor ex se aperiatur, cochleæ contusæ admisceantur vel earundem concrematarum cinis emplastris apponatur, sic ut cinis partem contingat acuminatam, & quæ pus præ se fert. Quibus necdum proficientibus, aperiendum erit lanceolâ, aut phlebotomo apostema in parte tamen inferiori vulnere facto, ne venæ lacte priventur, idq; quando jam puris confecti notæ apparent, quæ teste Avic. & Guid. sunt; cessatio, pulsus, declinatio febris, doloris, & caloris partis; inundatio quæ digitis percipitur, acumen loci & quia ejus color ad albedinē vergit.

Nota confecti puris. Tract. 1. d. 1. cap. 1.

Vlceris curatio.

Apertus tumor curatur primo digestivo confecto *ex terebinthinæ* ℥ j. *olei ros.* ℥ ß, *& vitello ovi*, postea mundificatur *melle ros. terebinthina, & farina hordei, aut mundificativo apij addito succo nicosianæ*, si ulcus sit mali moris, aut unguento Apostolorum, si multæ sint sordes; fortius adhuc erit Ægyptiacum, exterius vero unguentum basilicon vel emplastrum Paracelsi suo loco descripti, quod mirifice digerit, mundificat, incarnat, & cicatrizat, sed & prædictis mundificativis ad incarnandum additur nonnihil myrrhæ, tandem cicatricem inducit idem basilicon, aut Paracelsicum vel diapalma. Hic diligenter advertendum, mammillam spongiosam & cavernosam esse propterea humorem in ipsa contentum, neq; à naturâ plane evictum, haud facile ad unum locum dirigi, hinc fieri ut plerumque varijs in locis aperiatur, & uno curato foramine per alterum materia erumpat, varijsq; in locis, duobus tribusvè, sæpe etiam quinque ad supurationem veniat, ut rectè quidam dixerit, adversus eas, quæ in eam fortunam inciderint, plerosque medicos se medicos non invenire, quo in casu candenti ferro sępè uti oportet. Illud præterea sciendum, mammillam affectam rarò ad sanitatem perduci, ni alterius sanæ lac exsiccetur, quoniam æque sanguis ex venis ad utramq; ducitur; Exsiccabitur autem si infans non sugat, & linteamina gelidâ aquâ madefacta superponantur, vel pulticula ex farinâ fabarum, & aceto, & alijs quæ cap. *de lactis redundantia* lib. 4. reperies; neq; porrò timenda est lactis exsiccatio, facile enim postea muliere jam restitutâ vel solo infantis suctu revocabitur.

Admonitio altera.

Scholium.

Scholium.

Furorem significare] *Celsus suffusas sanguine mammas furorem venturum attestari affirmat. Suscepit ex Hippocrate 5. aph. ubi ita scribit:* quibuscunque mulieribus ad mammas sanguis colligitur furorem significat; *per furorem ibi Jacobus Forolivienfis quamlibet maniam intelligit; per verbum* colligitur *antiquus codex legit, convertitur, quod Galeno consonum est, qui sentit, hunc sanguinem per totum corpus ferventem deferri. Est autem sanguinem ad mammas converti vel colligi, per venas duci, & non transmutari, quod potissimum contingit, quum mulieribus menses supprimuntur, quippe tunc ad mammas sanguis recurrit, & ad superiora, ac quod eò tendat naturale est, quod lac non fiat præter naturam, id vero provenit, vel quia copiosior, vel quia malignus, potissimum autem quia ferventissimus; quovis enim modo peccet, à debili mammarum virtute, & exiguo calore, vel non alteratur vel corrumpitur, ac ex ipso acuti vapores in cerebrum mittuntur, à quibus subindè cerebrum pervertitur, at non sanguis, qui inflammationem facit, furorem excitat, is enim loco circumscribitur, sed ille qui adhuc per corpus fertur, quem verosimile est adhuc redundare, ideo non omnes, quibus sanguis ad mammas colligitur, maniâ corripiuntur, sed aliquot, quibus nempe adhuc in corpore redundat. Verum dices, nonne commune est reliquis affectibus calidis, ut tetros ad caput transmittant vapores, cur igitur de mammis inflammatis duntaxat Hippocrat. id protulit? quia de mammis ibi sermo erat, & posuit id, quod rarum, sed animadversione dignum videbatur, quodquè tamen fieri observaverat. Unde Galenus, Brasavola, & Guido se nunquam vidisse scribunt. Vidit tamen Lanfrancus, Brachelius, & Andreas Valcacer insignis medicus, ac chirurgus, olim in Salmaticensi Academia summa cum laude publicus chirurgiæ professor, nec pœnitendus in eâdem arte præceptor meus, quo de vulneribus capitis, & pectoris nemo melius scripsit: vidi etiam ego nuper in nepti Simonis de Konig Belgæ, unde dicere merito illud possumus, pueri sumus in colo gygantis, quia videmus, quæ ipse videt, & nonnihil plus. Cæterum fiunt etiam tubercula quædam dura in mammis à menstruo suppresso, quæ teste Hippocrate libr. de morb. mul. certissima sunt cancri initia, & si non curentur à sanguine per corpus universum dilabente, mulieres mente percelluntur, ac maniâ corripiuntur, vel quia pars sanguinis ad cerebrum pervenit, vel quia vapores eò mittuntur.*

Objectio.

Solutio.

Galenus & B in com: Guid. tract. 2. d. 2. c. 3.

De flatuoso mammarum tumore.

CAP. XVII.

Natura. FLatuosus mammarum tumor fit ex crasso halitu à suppressis, corruptisvè in utero, aut vicinis partibus mensibus elevato, & ad mammas ob sympathiam ascendente, qui neque ab ipsius mammæ, neque aliarum partium diminuto calore, evinci, ac discuti potuit. Solet enim fieri flatuum generatio ex humore crasso per mediocrem calorem resoluto; summa quippe frigiditas vaporem non elevat, quia nihil attenuat, neque exuperans calor, quia quidquid elevat, discutit, mediocris verò, minoris existens efficaciæ, humorem dissolvit, non tamen perfectè consumit. *Causæ.* Sunt coordinatæ causæ hujus affectus quatuor, prima mensium suppressio; secunda eorundem aut seminis excretionis privatio; tertia excrementorum corruptio; ex qua fuliginum sive vaporum copia gignitur, quæ quarta causa est, & ea quidem conjuncta; *Signa.* ex his enim in mammis receptis tentio elevatur, quæ tumoris naturam æmulatur: & cognoscitur, quia dolor adest acutus, atque tensivus, ut est flatus conditio, cor dolitat communicato etiam flatu, mamma præsertim sinistra turget, simul cum brachij, & totius lateris, costarum, & scapularum cruciatu, cum hisce n. partib. mammæ colligantiam habent, his vero symptomatibus plerique decepti tumorem hunc cancrosum esse sæpissime judicarunt. *Distinctio à reliquis.* Distinguitur tamen à cancro, & alijs ejusdem partis tumoribus, quia pars cum albedine nonnihil splendet ob tensionem, & si tangitur sonitum edit in modum tympani, ac si quis mammam manibus comprimat, reperiet universam esse in tumorem elatam, tensam, ac dolentem, & non unam duntaxat ejus partem: deinde glandulas eiusdem citra dolorem attrectare licet, ac si doleant, extensione potius fit, quàm ex duritie præter naturam, quæ vera ibi nulla reperitur, sed tensio, & turgor. Præterea in reliquis tumoribus semper aliquid durum remanet dolorosum, & sine dolore diu perseverans; at in hoc per intervalla id totum, quod tensum est, evanescit, rursumque redit tempore præsertim menstruationis, vel lunaris circuitus, quibus temporibus fœmina mœstior est, & animo deficit, & uteri, hypochondriorum,

driorum, lienis, ac cordis dolores ſentit, ejuſdemque ſaltum, ac palpitationem; nam dum in utero aliquid putreſcit, vel movetur, magis ac magis conflictatur, quibus tamen occaſionibus ceſſantibus ſponte, vel quovis levi remedio mammæ ſubſident, & cruciatu levantur. Verendum tamen eſt, ne ſubinde ob dolorem humores aſcendentes ſcyrrhoſum, & cancroſum gignant tumorem, ideo difficilis ſemper eſt judicij, & quia malignitate flatus ille non caret, & quia plerumque cum alijs tumoribus complicatur, aut mox alter generatur effectus, ſubſequente humore alio. *Prognoſticum.*

Curatur quinque remediorum generibus, primo bonâ victus ratione, ut cibo parco, & ex quo crudum quicquam non ſuperſit, quod obſtructiones augeat, & flatibus materiam præbeat, ideo potus etiam parcus eſto, vinum nimirum, aut cerevifia, vel aqua cocta, cum cinnamomo, aniſo, aut corticibus citri. *Curatio.*

Secundo, ijs, quæ menſes omni arte evocare valeant, quorum uberrimam copiam reperies cap. *de menſ. ſuppreſſ.* ad quod recurrere omnino oportet; in his enim curationis præcipua ratio ſita eſt, potiſſimum autem utendum ſanguinis miſſione per vices factâ in pedibus ter, quaterve in anno circa menſtruationis tempus, ita enim fiet ut menſes evocentur, vel eorum defectus ſuppleatur, &, ne tumor ex flatuoſo in ſcyrrhoſum aut cancroſum degeneret, præcaveatur, in quem inſuper uſum conveniunt crurum ligaturæ, frictiones, lavacra, & inceſſiones ibi deſcriptæ aut cucurbitæ ſuris & coxis adhibitæ, aut chalybis præparati uſus, de quo cap. *de febre albâ.* *Menſtruorum evocatio.*

Tertia facta humorum in utero & venis cauſam foventium præparatione, per ſirupos pituitam, & melancholiam reſpicientes, ut cap. *de virginum, & viduarum melancholia* copioſe ſcriptum invenies, purgetur ſic: ℞ *foliorum ſenæ* ʒ vij. *ſeminis aniſi* ʒ j *infundantur, & bulliant in* ℥ iiij. *aquæ borraginis, colaturæ, & expreſſioni adde confectionis hamech ſine ſcammonio, & colochyntide, diacatolici an.* ʒ ß. *ſirupi roſ. ſolutivi* ℥ j. ß *pulveris corticum aut ſeminis citri* ℈ j. *miſce*, aut utatur apozemate, quod recipit *radicis tamariſci, cappar. borraginis an.* ℥ j. *foliorum borraginis, epithymi, ſenæ an. m.* ß *florum cordialium an. p. paſſularum min.* ℥ j. *prunorum numero* xij. *coquantur in ſ. q. aquæ* ℔ ij *ad colaturæ adde ſirupi de ſucco borraginis* ℥ iiij. *Præparatio.* *Purgatio.* *Apozema.*

sachari q. s. lapidis lazuli ℈ ij. *pro libr. fiat apozema, dosis* ℥ iiij. *vel v.* conveniunt etiam reliqua lenitiva, ut pruna, senæ, manna in jusculo pulli, tabellæ de succo rosf. vinum purgans; sirupus rosf. aut viol. ex pluribus infusionibus.

Topica. Quarto topicis calidis subtiliantibus, & resolventibus, ita fomentatur tota mamma spongiâ lixivio imbutâ, vel apponitur linteum in aquâ vitæ madefactum, & in umbrâ exsiccatum, aut saponis spumâ delibutum; aut philtrum in butyro, quod diu coxerit madefactum, aut oleum liliorum de sambuco, de napha, *Fotus.* de semine & radice angelicæ. Præstat tamen prius partem hâc decoctione fovere: ℞ *Furfuris triticei p.* ij. *foliorum anethi, meliloti an. m.* ß, *seminis anisi, fœniculi, cumini an.* ʒ ij. *florum camomilæ, p.* j. *coquantur in s. q. lixivij, ac vini albi ad tertiæ partis consumptionem*, in quo spongiâ madidâ ac leviter expressa locus fomen- *Vnguentum* tetur, deinde hoc apponatur unguentum, *olei liliorum de sambuco an.* ℥ j. ß *balsami optimi* ℥ ß, *pulveris plumbi usti non loti* ℥ ij. *semi-* *Emplastrũ.* *nis rutæ, aut anisi* ʒ j. *cum cerâ, fiat unguentum.* Est etiam utilissimum hoc emplastrum in omni rebelli inflatione ad resolvendam inclusam ventositatem, *stercoris vaccini, columbini, caprini an. p.* j. *pulveris cumini, carui, anisi, baccarum lauri, origani sicci, rutæ sylvestris, floris roris marini an.* ℥ ß, *sapæ, aut mellis q. s. aquæ vitæ optimæ* ℥ ij. *misce*, si tamen verearis ne calidissimis hisce tenella mammarum substantia offendatur, sequens sacculus post fomen- *Sacculus.* tationem applicetur: ℞ *milij* ℥ j. ß, *salis* ℥ j. *furfuris majusculi p.* ij. *foliorum arthemisiæ, majoranæ singul. m.* j. *seminis fœnugræci, cumini, carui an.* ℥ ß, *florum camomilæ, meliloti, stœchados, roris marini an. p.* ß. cuncta in sartagine leviter calefiant, & exsiccentur, ac duobus linteis cum bastituris includantur, apponuntur etiam utiliter stupæ calidæ suffumigatæ, rore marino, lavendula, thure, *Ad dolorem* vel anime. Quod si dolor sit magnus, mitigatur hoc unguento, *æsipi humidæ* ℥ ij. *therebinthinæ, olei nardini an. q. s.* Expertum est, panem calidum, ut ex furno extrahitur, oleo nardino, & rutaceo madidum applicare.

Quinto & ultimo cordi providendum per ea, quæ ipsum roborent, ac flatus discutiant, de quibus libr. 3. cap. *de cordis saltu in pregnantibus.*

Scholium.

Scholium.

Sex præter inflammationem sunt tumorum differentiæ in mammis, de quarum naturâ non satis concordant scriptores, & fœminis supervenire compertum est, ijs potißimum, quæ steriles sunt, aut parere ante tempus desiêre, aut viro carent, aut virgines jam grandiores existunt. Prima ex crasso, & caliginoso flatu provenit, ex quo universa mamma distenditur, ac turget, diciturque tumor flatulentus. Altera ex pituita, crassovè quopiam humore, â capite aut alio loco transmisso, qui citra collectionem mammis imbibitur, quo differt à vero œdemate, unde duræ apparent mammæ, sine dolore, vel etiam dolentes si bilis flava aut adustæ nonnihil accesserit, in quo affectu tota mamma augetur, quia humor in aliquâ parte collectus non est, ut in alijs tumoribus præter naturam, sed imbibitus ut in spongiâ; ex quo affectu ligaturis arctißimis, & alijs præposteris remedijs tractata ab Empirico conjux Davidis Lomelij Belgæ, contrà quam consulueram, in abscessum devenit, unde paullò pòst obijt. Tertia tumorum species fit, cum glandulæ tument, aut citra dolorem turgent ex humore aliunde fluente, aut ibidem concreto, cui dicatum est caput de glandulis mammarum. *Quarta, est cum scrofula mammis adnascitur, quam eodem capite comprehendimus. Quinta, Scyrrhosus est tumor, qui ex alijs affectibus malè curatis plerumque fit. Sexta, cum scyrrhosus aut quivis alius cæterorum tuberculorum in cancrum migrare incipit, aut jam mutatus, exulceratusquè est, de quibus omnibus tumoribus videndus Guido: de Erisypelate caput non fecimus, quia mammis rarò accidit, & si contingat, ut inflammatio fere curatur, intentioribus tamen topicis, evacuationibus paucioribus.*

Sex tumorum differentiæ in mammis. — *Prima.* — *Secunda.* — *Tertia.* — *Quarta.* — *Quinta.* — *Sexta.* — *tract. 2. d. 5.*

Solet enim fieri flatuum generatio] *Qua ratione extrinsecus frigidißimæ, & septentrionales per hyemem constitutiones, & calidißimæ æstatis tempore purum aerem reddunt, quæ vero inter hasce mediæ existunt nebulas gignunt: eodem penitus modo in animalium corporibus neque in extremâ caloris debilitate, neque cum vehementer calor invalescit, sed cum inter hos excessus medio modo se habent, magis tamen ad frigiditatem tendunt, flatus gignitur, qui ubi per ventriculum erumpit, ructum facit, per sedem strepentem aut sine strepitu flatum: cum autem neque per sedem neque per os excernitur, inflationem producit.*

De

De Oedematoso mammarum tumore.

CAPUT XVIII.

UT à sanguine, aut lacte in mammis coacervato inflammatio, & à flatu flatuosus tumor suboritur, ita à crassâ, vel aquosâ pituitâ ibidem collectâ œdema, quod barbari *undimiam* vocant, à non collectâ verò, sed diffusâ, & expansâ, alius tumor, quo tota mamma æqualiter intumescit, rectè dixeris cum Mercato mammas humore turgidas, aut cum Fernelio œdematosum tumorem, qualem modò in pedibus, & cruribus eorum, qui leucophlegmatiâ, aut cachexiâ laborant, modo per universum corpus fieri Galenus testatur, & nos quotidianâ experientiâ animadvertimus. De utroque igitur tumore in mammis promiscuè sermonem faciemus, siquidem curatio eadem est, affectibus prædictâ duntaxat ratione dissidentibus. Est autem œdema, eodem Galeno autore, tumor laxus, mollis, doloris expers, digitis cedens, & foveam servans. Verum si acrimonia, mordacitas, aut à vaporoso spiritu tensio accedat, dolorosus subindè tumor fit. Porro ut plurimum in mammis hi tumores gignuntur à menstruorum suppressione, facto ad ipsas recursu, vel aliàs à pituitâ tenui à capite descendente flatibus mixtâ.

2. ad glau. 3.

Definitio.

Causa.

Signa. Cognoscitur, ac distinguitur ab alijs tumoribus, laxitate, mollitie, & mitiori dolore; licet interdum in humero, brachio, & sub axillis dolor adsit, in pituitoso autem, & fuso tumore tota mamma æqualiter, & nulla pars magis, quam altera elevatur; sed per intervalla certis quibusdam temporibus tumor, ac dolor exacerbatur, nimirū prope menstruationis tempus, quo transacto subsidet, ac eò citiùs, quo uberius mulier fuerit repurgata, semper tamen tumoris aliquid remanet, quod in inflatione non accidit; quia penitus, quod flatuosum est, resolvitur; quo maximè hi duo tumores inter se differunt, & quia in flatu tentiò adest, & renitentia major. Cæterum pituitosi tumores cancrum omninò minantur, præsertim si minus diligenter tractentur; terminatur tamen, & declinat œdema ut plurimum per resolutionem, rariùs per suppurationem, sæpe per conversionem ad nodos, quæ induratio est.

Prognosticū.

Oedematosi tumoris terminationes.

Modo

Modò à capite, modo ex suppressis mensibus originem ducat, sex remediorum generibus curatur. Primò victu resiccante, ut in cibo, pane probè subacto, cocto, ac fermentato, passulis, amygdalis tostis, asparagis, carnibus avicularum assis: ante pastum assumat ℥ j mellis rosar. in folijs, aut in formâ sirupi, potus sit aqua ex decoctione anisi, cinamomi, radicis chinæ, sarsæ parellæ, sasafrasiæ, aut vinum defæcatum pellucidum, in mensium tamen retensione tosta, & assa minus conveniunt, carnesque potius coquantur cum salvia, hyssopo, betonica, petroselino. Semper verò lacticinia vitet, somnum pomeridianum, & usum panis non bene fermentati.

Secundo divertentibus, ut frictionibus, ligaturis, lavacris, & incessionibus, de quibus cc. superioribus dictum est, ac si menses suppressi sint, tùm ad divertendum, tùm ad evacuandum cucurbitulæ cruribus applicentur, aut pedis vena tundatur. *Diversio.*

Tertio præparato humore per sirupos de duabus radicibus rhodomelitem, sirupum de mentha, de prassio, de hyssopo, de liquiritia, capillorum Veneris, cum aquis fœniculi, hyssopi, majoranæ, roris marini, betonicæ, menthæ, aut cum decoctione earundem: purgetur ℥ j ß. *Pilularum sine quibus, cochiarum, aurearum, de hiera, arabicarum, de agarico*, vel si ventriculus affectioni consentiat, *per mastichinas additis, si velis vehementius purgare, g. iij aut v. diagridij, vel potius trochiscorum alandaal*; aut, si potio magis arrideat ℈ *iiij agarici trochiscati cum* ℥ j ß *sirupi rosar. solutivi, &* ℥ IV. *decoctionis pituitosæ*; aut fiat paulatina purgatio sumpta singulis septimanis ℥ ß prædictarum pilularum. *Preparatio.*

Quarto topicis calidis resolventibus, & attenuantibus, in quem scopum laudantur fomentationes superiori capite descriptæ, aut ex lixivio confecto ex cinere vitis, ficus & tartari, addito modico aceti, repercutientia nequaquam adhibenda, quia magis indurant. Post fomentationes liniatur mamma hoc unguento, *olei amygdalarum dulcium, de semine lini, liliorum singulorum* ℥ j. *axungiæ gallinæ, anseris an.* ℥ ß *cum modico diachylone, loco ceræ, fiat unguentum, aut cerotum*; prodest insuper emplastrum filij Zachariæ, quod communiter diachylon magnum dicitur, & si mammæ doleant, ac caleant, adhibetur unguentum rosar. cum modico plumbi usti, & cera alba, & idem unguentum in mortario plumbeo agitatum, aut oleum omphancinum *Topica.* *Lixivium.* *Unguentum*

cum pinguedine gallinæ, & oleo amygdalarum dulcium in eodem mortario sæpius ducto; discutiunt etiam balnea sulphurea, & aluminosa, aut ex decoctione hyssopi, salviæ, menthæ, post balnea unguenta applicentur ejusdem virtutis aut reliqua topica *superiori capite* descripta, quorum etiam seges uberrima est apud chirurgicos scriptores, quæ tamen maximâ cum consideratione mammis sunt applicanda, selectis semper mitioribus, à quibus tenella eorum substantia minimè offendatur.

Quinto si tumor ad maturationem tendat, suppurantibus, de quibus cap. *de inflammatione mammarum* 4. remediorum genere. Ex quibus, quia materia hic tenacior est, fortiora sunt eligenda, & reliquis admiscenda, ut radix brioniæ, liliorum, farina camomilæ, caricæ, diachylon ireatum, axungia anseris, suilla pinguedo, ruptus deinde abscessus methodicè curandus, ut ibidem dictum est.

Ventriculũ roborantia.

Sexto ijs, quæ ventriculum pituitæ receptaculum confortent, ac roborent, sumptis & admotis, cui usui commodissimum est capere singulo mane cochleare unum conservæ stœchados, rorismarini, aurantiorum, aut tabellam aromatici, ros. diagalangæ, diacymini, vel diatrion pipereon, vel fiant aliæ tabellæ hac ratione, ℞ *specierum aromatici rosar.* ℨ j, *diagalangæ* ℈ j, *pulveris corallij, & sandali citrini an.* ℈ ß, *corticis citri conditi, conservæ rosar. veteris an.* ℨ III *cum sacharo dissoluto in aqua menthæ, & absinthij, fiant rotulæ singulæ ponderantes* ℨ ij, *aut cum* ℥ j *vel altera alicujus ex prædictis conservis, fiant morselli.* Prosunt etiam sacharatæ confectiones seminis fœniculi, corticum aurantiorum, anisi, cinnamomi, coriandri præpar. vel ipsum anisum tostum, aut ℨ j theriacæ vel mithridatij, aut ℨ j pulveris sarsæ parellæ in ovo sorbili: aut hæ pilulæ, ℞ *pulveris agarici, sarsæ parellæ an.* ℨ ij *cum sirupo de stœchade fiat massa, cujus dosis* ℨ ß *singulis septimanis.*

Exterius admovenda.

Exterius ventriculo applicetur hoc linimentum, *olei de spica, de absinthio an.* ℥ ij, *ceræ* ℥ j, *masticis* ℥ ß, *liquefiant in duplici vase, & adde pulveris cyperi, macis, cinamomi an.* ℨ ß, *fiat linimentum*; aut sequens paretur unguentum, *olei lentiscini, masticis, rosacei, singulorum* ℥ j ß, *pulveris nucis muscatæ, cariophyllorum an.* ℨ j, *corticis citri* ℈ II, *utriusque corallij* ℨ ß, *florum camomilæ, anethi an.* ℈ IV, *spicæ nardi, squinanti an.* ℈ j, *aceti parum, ceræ q. s. fiat unguentum*, quod applicatur ventriculo, & dorso è ventriculi regione, aut emplastrum diaphœnicum, vel stomaticum, ac reliqua, quæ

capite

capite *de ventriculi debilitate* apud practicos reperies,& infra lib. 2. huius operis cap. *de ventriculi accidentibus ex utero.* Quibus tamen non proficientibus, sudare utilissimum erit ex decocto sarsæ, ligni sancti, aut radicis chinæ, quæ si adhuc sat non fuerint, fontanellam in altero vel utroque brachio aperire insigniter prodest. *Sudor.*

De mammarum glandulis, & earundem scrofulis.

CAPUT XIX.

GLandulę sunt partes corporis simplices, spongię instar molles, raræ, friabiles, & in se cōvolutæ, has naturaliter mammis inesse alibi jam prodidimus, quæ si præter modum induruerint, affluente solo pituitoso humore, vel etiam acri, & bilioso admixto tumor fit glandulosus; quem Mercatus ad phlygeton reducit minus forte aptè, dicente quia Celso phlygeton pustulam habet, aut quippiam simile, qua pustulâ tamen tumor iste caret. At dum in mammâ glandulosus quidam tumor denuò prognitur, non quidem tumefactâ præexistente glandulâ, sed denuò altera genita, tunc altera fit species, quæ apposité ad strumas, sive scrofulas reducitur; & est tumor ex pituita crassa vehementer indurata; vel ex pure & sanguine subter concreto, ut Celso placet, ac si dolor his tumoribus accedat, medici existimant cancros esse, aut minari, quos tamen decipi constat, quia in eodem statu pluribus annis sine ullâ exacerbatione persistunt. Cæterum mammis scrofulas, sive strumas adnasci confirmat Celsus, Mercatus, & Tagautius, ac nobis etiam id pluribus in fœminis experientiâ compertum est. *Glandulæ induratæ.* *Lib. 5. c. 28.* *Struma.*

Tument glandulæ per defluxum, strumæ per paulatinam congestionem, utrique tamen tumores fiunt deficientibus potissimum menstruis, ac ipsorum recursu ad mammas, ut illis fœminis accidit, quæ cantu aut quovis alio superiorum partium exercitio utuntur, sic enim menstruis ad mammas revocatis, earum glandulæ grandiores fiunt, ut quas antea difficile erat reperire, jam levissimo contactu obtrectes, sed præter hanc causam purulentus etiam, ac sanguineus humor in mammas decumbens, strumam gignere potest. *Causa.*

Signa. Facilius eſt hoſce duos tumores noſcere (quia ſenſui patent) quam eoſdem inter ſe diſtinguere; uterque enim indureſcit, ac dolet, ejuſdemque ferè magnitudinis exiſtit, ſed hæc eſt differentia, quod glandula magis dolet, & dolor quidem juxta affluentis humoris qualitates exacerbatur, & quovis levi præſidio reſolvitur, nonnunquam etiam ſponte ipsâ, ac hinc inde movetur, contrà verò ſtruma immobilis eſt, nec facile niſi plurimis adhibitis remedijs evaneſcit, dolet minus, dureſcit magis, ita ut ſæpe ſcyrrhum referat, à quo tamen, & à verâ ſcrofulâ differt, quia etſi indurata, dolet tamen; inſuper ſcrofula unum obſidet locum, glandula in parvos divaricata tumores intra mammas divagatur.

Curatio. Duplex in curatione ſcopus, alter duritiem emollire, alter cancrum inhibere, utrumque complere poteris victu tenui, modico, calefaciente, exercitatione ante cibum, uſu aquæ ſulphureæ, & aluminoſæ, è converſo ſatietas, quies, otium, craſſi, ac difficilis concoctionis cibi nocent; ſed, ut uno verbo complectar, victus ratio, humorum præparatio, purgatio, ſudores, topica, ac reliqua omnia, talia eſſe debent, qualia jam prodidimus capite *de œdematoſo mammarum tumore.*

Sang. miſſio. Hoc tamen perpetuo ante oculos habere oportet, ut ſi affectio ex menſium ſuppreſſione, aut diminutione oriatur, curatio à ſanguinis miſſione inchoetur ex baſilicâ, aut ſaphenâ juxta regulas à nobis cap. *de menſtruor. ſuppreſſione* jam poſitas, deinde menſes provocentur, ut ibidem dictum eſt. At ſi glandula ex acri, tenuique fluxione intumuerit localibus cap. *de œdematoſo tumore* in 4. remediorum genere recitatis: durante fluxione frigidiuſcula addenda ſunt, quæ ex cap. *de inflammatione mammarum* mutuabis, ut poſcam, oleum roſarum & violarum: ceſſante verò fluxione, addere licet oleum camomilæ, liliorum, & alia, quæ citra attractionem, & caloris concitationem diſcutiant, & reſolvant, in quibus diu perſiſtes aut tela ijſdem unguentis delibuta diutius mammæ adhæreat, vel hoc

Unguentum. unguentum, quod maximæ eſt utilitatis, ℞ *emplaſtri oxycrocei* ℥ j, *muſcilaginis, altheæ, ſeminis lini, fœnugræci an.* ℥ v, *olei camomilæ, liliorum, iridis an.* ℥ j, *coquantur ad conſumptionem muſcilaginum, & adde axungiæ anſeris, ſuillæ, medullæ cruris vituli, & cervi an.* ℥ j, *ac fiat linimentum.*

Strumæ curatio. Si verò ex ſupradictis ſignis tumorem ſtrumam eſſe compertum ſit, paulò efficacioribus utendum, ita in purgatione addere con-

venit

venit *radicis mechoacanæ* ℥ j ß, *aut turbith* ℥ j, *aut* ℥ *ij diaturbith*, vel singulo manè utatur patiens hac tragæa ℞ *radicis aristolochiæ rotundæ, raphani, spatulæ fœtidæ an.* ℥ j, *foliorum pimpinellæ, pilosellæ, rutæ an.* ℥ *ij, scrofulariæ, filipendulæ, seminis anisi, zinziberis an.* ℥ j, *turbith optimi, fol. senæ orientalis an.* ℥ *iij, sachari albissimi* ℥ IV, *fiat pulvis, dosis singulo mane cochleare* j, *cum vino vel aqua genistæ, vel pilulæ fiant cum s. q. succi fœniculi, aut cum sirupo de liquiritia, vel de hyssopo, fiat opiata.* Valet enim pulvis hic non solum manifestis qualitatibus, sed, ut quibusdam visum est, etiam à proprietate: prodest insuper singulo mane sumere ℥ II aureæ alexandrinæ.

Tragæa purgativa.

In topicis duplex est curandi ratio; prima, quæ emolliat, ac discutiat, sed vehementius, quàm in œdematoso tumore; altera, quæ manus operâ tumorem radicitùs extirpet. Primo tamen mollitionem & discussionem omni modo tentabimus, emplastro nigro á Galeno descripto, quod Recipit *olei veteris* ℥ III, *viridis æris* ℥ III, *picis navalis* ℥ j ß, *laudani* ℥ VI, *lithargyrij* ℥ III, *fiat secundum artis ministerium emplastrum*, cui utiliter addi potest *uncia media diachylonis minoris, aut alterius, qui dicitur Mesuei, aut* ℥ II *pulveris radicis ireos*: aut apponatur ℥ j *emplastri de meliloto cum* ℥ ß *ammoniaci, uncia olei liliorum, & radicis ireos* ℥ j ß, *cunctis juxta artis regulas mixtis*; est tamen efficacius aliud, quod sic paratur: *radicis altheæ* ℥ *ij coquantur, contundantur, & per cetaceum extrahantur, & adde olei bufonis, pinguedinis gallinæ, anseris, an.* ℥ j, *pulveris plumbi usti, radicis ireos an.* ℥ j ß, *misce*; nec est minoris virtutis hoc aliud, *nucum cupressi paria* V, *caricarum paria* III, *radicis arundinis* ℥ ß, *coquantur in oxymelite, liquori expresso adde salis communis, cineris spongiæ, calcytidis an.* ℥ III, *fiat unguentum*. Valent tandem reliqua ferè, quæ infra cap. *de scyrrho mammarum* dicenda sunt. At quæ sequuntur, quia validiora sunt, ideo mammis non applicantur, aut certè cum magnâ cautione adhibenda, præsertim verò delicatioribus feminis non conveniunt, sed rusticis aut robustis, aut cum tumor est in aliis corporis partib. ℞ *radicis brioniæ, cyclaminis, cucumeris agrestis, an.* ℥ II. *coquantur exactè in vino albo, terantur, extrahantur per cetaceum, tunc adde ammoniaci aceto squillitico dissoluti, bdellij, opoponacis in oleo sesamino dissoluti an.* ℥ j, *stercoris columbini, & caprini, an.* ℥ j ß. *ladani, styracis, calaminthæ singulorũ* ℥ ß, *picis navalis q. s. fiat magdaleon*: impensè etiam sequens hoc discutit, *radicis ireos* ℥ III, *aceti & mellis an.*

Emollientia & discutientia.

Emplastrum nigrum. 5. de comp. mec. sin. locos.

Fortiora.

an. ℥ IV. *perfectè ſimul coquantur, contundantur, & adde terebinthinæ, reſinæ, dialtheæ an.* ℥ III, *pulveris cumini, fœnugræci an.* ℥ j, *fiat emplaſtrum* vel accipe *cineris limacum* ℥ j. *axungiæ ſuillæ q. ſ. aut fiat emplaſtrum de limacibus*, & alia quæ apud Guidonem c. *de ſtrumis* reperies, ſed quæ retulimus probatiora ſunt.

lib.2.d.c.3.

Curatio ſtrumæ per manus operam.

Quod ſi per hæc tumor non ſubſideat, quin potius durities eo perveniat, ut emollitionis ſpe fruſtrata tumoris radices in venas, & arterias inſeri, & augmentari indies videamus, tunc ad manus operam veniendum, quæ tribus modis fit; quorum primus hic eſt: ſciſsâ mammâ ſcrofula utrinq; digitis prius compreſſa acu perforatur, & filo per foramen trajecto, manuq; ſiniſtrâ comprehenſo hinc inde leviter ſcalpello à mammarum carne ſeparatur, ita ut totam ſcrofulam cum pelliculâ, qua includitur, ſimul extrahas, cavens ſedulò ne pelliculæ quicquam intus ſuperſit, ex qua temporis tractu denuo ſcrofula generetur, hac facta operatione ulcus per ſimplicem unionem curabis factâ ſuturâ, quæ ſeparatas partes uniat. Verum, ſi pelliculæ aliquid intus remanſerit, aut ulcus nimis lacerum ſit, curabitur ijs, quæ digerant, ac ſuperfluum exedant, ut unguento Ægyptiaco cum pulvere aluminis, & albumine ovi ſuperpoſitis, aut unguentum Ægyptiacum intromittatur, & ſupra ulcus diachylon appones, quæ quidem curationis ratio multis profuiſſe certum eſt, & à Guidone ponitur. Verum ſi tumor varias in mammas radices inſerat, ſecundo hoc curationis modo utendum: juxta prædictas radices in ſcrofulæ circuitu fiat parvæ inciſiones ſcalpello (non enim candenti ferro in mammis utendũ propter partium principalium viciniam, ut monet Galen.) ac immittatur arſenicum inſtar grani tritici minutiſſimi, ſi fœmina ſit robuſta; ſin minus, indatur tantundem pulveris Joannis de Vigo, & deſuper oxycrato madidum linteum, aut unguento pop. appones idq; iterandum, quoad radices exeſas videas; tunc enim facilè ſtruma ſecedet, & ulcus digerentib. prius, ac ſuppurantibus, deinde abſtergentib. methodicè curabis. Tertio modo non admodum diſſimiliter curatur ſtruma affixo in medio ejus candenti ferro, vel, ſi in mamma ſit facta cum ſcalpello ſciſſura, in qua ex cauſticis aliquid immittendum erit, donec tota ſtruma excidatur. Paratur autem cauſticum huic uſui accommodum ex tribus partibus fermenti, & una arſenici ex quibus facta maſſa in furnello exſiccatur, ejuſq; inſtar nuclei pini loco immittatur,

tr.2.d.1.c.4.

Secundus modus.

2. ad Gl. 28

Tertius modus.

Cauſticum.

tatur, abſcindes etiam ſcrofulam, ſi radicem ejus ligaveris filo in aqua arſenici ter quatérve immerſo, donec vim cauſtici acquirat, ſingulíſque diebus compreſſeris, donec alimenti defectu arefacta decidat, vel facilius abſcindi poſſit, qua planè ratione curantur ſcrofulæ in alijs corporis partibus, & tumor ille ingentis magnitudinis, qui à chirurgis natta dicitur. His factis curationem, ut ulcus poſtulat, perſequeris, digeſtivis, mundificativis, incarnantibus, & cicatrizantibus, de quibus ad ſatietatem ſæpius jam diximus.

De Scyrrho mammarum.

CAP. XX.

SCyrrhus, qui à barbaris *ſephyros* dicitur, vel *ſchliroticum apoſtema*, eſt tumor præter naturam durus, ac doloris expers, iſque duplex; exquiſitus, quem ex naturali melancholia, aut fœculento, & craſſo ſanguine fieri Galenus ſcribit, vel etiam à vitrea, gypſea, & craſſa pituita nimis condenſata, ut idem author alibi prodidit, atq; hic omni prorſus dolore caret, eodem teſte *2. ad Glauc. 4.* Non exquiſitus, qui dolore non abſolvitur, idq; dupliciter, aut quia incipiens adhuc eſt, nec dum confirmatus, aut quia miſcellam habet alterius humoris, ut ſuperaſſati ſanguinis, vel atri ſucci, quem melancholiam vocant, unde ſenſum levem acquirit: ſunt tamen, qui exquiſitum ſcyrrhum à ſola melancholia generari affirmant, à permixtione vero alterius humoris cancroſum, œdematoſum, aut eriſypelatoidem, ideoque priori definitioni à Galeno traditæ humoris ſpeciem addunt, definientes ſcyrrhum, tumorem præter naturam ab humore melancholico durũ & inſenſibilem, quibus non invitus ſubſcribam, ſi humor admixtus copioſus non ſit. Omnes porro ſcyrrhi ſpecies mammis contingunt, ſed quoniam non exquiſiti cancroſi tumoris naturam referunt, de illis ſequenti cap. peculiaris fiet ſermo. Exquiſitus tribus potiſſimum de cauſis in mãmis generatur; Primò, quia obſtructus lien nequit ſanguinem à melancholiâ expurgare, ſicque in corpore redundat, & ad mammas convertitur, ac tumorem ſcyrrhoſum gignit; Secundò, quia menſtruis ſuppreſſis aut aliàs diminutè fluentibus fœculentus humor

Definitio. *5. ſimpl. 9. lib. de tum. præt. 12.* *Scyrrhi altera definitio.* *Cauſa.*

non

non expurgatur, sed paulatim ad mammas regurgitat, & in eadem carne ac venis colligitur. Tertiò, quia ex toto corpore humor per paulatinam (ut ajunt) congestionem in ijsdem mammarum locis accumulatur; sæpè etiam medicorum imperitiâ paratur, cum vehementer erysipelata, & mammarum inflammationes adstringunt, & infrigidant; aut induratis mammis, immodicè dissolventia, calefacientia, & exsiccantia adhibent, sic enim subtile digeritur, quod reliquum est, magis impingitur, & induratur, & hæc scyrrhi quarta causa constituenda: ex quibus constat quatuor has speciales causas ad duas generales reduci posse; aut enim primò, & per se humor crassus congeritur; aut ab humore alio tenuiore, ac subtiliori parte præposteris medicamentis exsiccata resultat, tuncque exsiccatio causa est efficiens, materialis vero lentus crassusque humor, qui inania partis spatia subit, ac replet nervos, nervosaque corpora, sic ut viam intercludat spiritui animali, à quo est vis sentiendi.

Signa. Cognoscitur, ex duritie sine dolore, ex inæquali corpulentiâ, colore subnigro, vel fusco, hoc est, ex rubro nigricante, quanquam qui ex pituitâ fit, coloris est albi, aut ex albo lividi, qui adhuc incipiens est, ad contactum dolet, minimum tamen, qua ratione ab incipiente cancro distinguitur, cui citra compressionem dolor inest haud exiguus, & à quavis causa excandescit, quod scyrrho non accidit.

Prognostica. 2. ad glau. 4. Scyrrhus insensilis curam non recipit, inquit Galenus, qui verò difficulter sentitur, nec incurabilis est, nec facilem admittit curationem; at insensilem dixit esse incurabilem medicamentis, nam manus operam admittit, & curatur; sed & quando scyrrho superveniunt pili, curari nequit, neque etiam qui magnus est durus, & capparorum colorem refert, ut scribit Avicenna, *3.4. tract. 2. cap. 11.* neuter tamen ad maturationem umquam venit, quocirca numquam tentanda, ne abeat in fistulosum, cancrosúmve ulcus.

Curatio. Duplex in curatione scopus; alter, qui diligenter emolliat; alter, qui extrahat id, quod in mammis durum superest ac emollitioni ineptum, ideo adhibenda, quæ emolliendo digerere valeant, nam, si duntaxat emolliant, non educitur humor; si citra emollitionem solummodo discutiant, tenuiori discusso humore residuum exsiccatum majorem contrahit duritiem, semper tamen universalia particularibus præmittenda,

Quo-

Quocirca quinq; remediorum generibus utendum est. Primò victus ratione extenuante, & humectante, convenit igitur panis triticeus, vinum substantiâ tenue, ova sorbilia, pulli gallinacei, gallinæ, perdices, capreoli juvenes, vitulina caro, ac vervecina; quæ cum spinachiis coquantur, beta, borragine, buglossa. Abstinendum omnino à carne caprinâ, hircinâ, cervinâ, bubulâ, aprinâ, leporinâ, omnique leguminum genere, præsertim à lentibus, & fabis: insuper à pane non fermentato, vino rubro ac fœculento, caseo veteri, & ab omnibus salitis, ac infumatis cibis: item acribus, ut pipere, sinapi, cæpe: ac retorridis, vel frixis, quæ adustum gignunt sanguinem: præterea â solicitudine, irâ, mœstitiâ, vigilijs, & immodicâ exercitatione, curandum etiam ut alvus lubrica sit. *Victus ratio.*

Secundò si menses sint suppressi, aut diminuti, ablatis obstructionibus debitè provocentur, quod fiet sanguine misso, & ad inferiora evocato, reseratisque vijs per ea quæ cap. *de suppress. menst.* dicta jam sunt: prodest etiam hæmorrhoides promovere, & sanguinem ab ijsdem per hirudines educere, aut ex sinistrâ salvatellâ, ut Galenus monet, potissimum si lien fuerit obstructus. *Mensium provocatio.* *13. meth. re.*

Tertiò humorum purgatione, quam ter, quatérve in anno exercere utilissimum est, factâ prius humorum præparatione sic, ℞ *sirupi fumariæ, borraginis, capill. vener. de Epithymo an.* ℥ ß, *aquarum lupulorum, melissæ, scolopendriæ, buglossæ an.* ℥ j *misce, aromatizetur* ʒ ß *pulveris cinnamomi, aut sandali moscati; erit utile addere post primam purgationem sirupum de cichor. cum rhabarb.* Purgatio vero erit hæc aut similis, ℞ *ellebori nigri,* ℈ ij *rhabarb.* ʒ III, *zinziberis, cinnamomi, cariophyllorum, nucis moscatæ an.* ʒ ß *masticis, croci, epithymi an.* ℈ ß *radicis liquiritiæ rasæ* ʒ III *macerentur per horas* XXIV. *in s. q. vini dulcis, ac leviter bulliant in cineribus calidis ad* ℔ j ß, *colatura sumat patiens* ℥ IV. vel fiat sequens apozema: *foliorum borraginis, agrimoniæ, scolopendriæ an. m.* j. *florum cord. an. p.* j. *corticum myrobalanorum omnium*, si nullæ sint in visceribus obstructiones ℥ ß, *polypodij* ℥ j. *foliorum senæ* ℥ ß *bulliant in s. q. seri caprini ad* ℔ 2. *in fine adde epithymi* ʒ j, *ellebori nigri* ℈ IV. *tandem sachari q. s. fiat apozema clarum aromatizatum* ℥ II, *specierum diamargar. frig. dosis* ʒ III, *vel* IV, aut capiat tantundem elleborismi Mathioli, quod nos cap. *de virginum & viduarum melancholiâ* describemus, aut alijs utatur hisce adhuc levioribus, quæ etiam ibi reperies. Nec desunt, qui *Purgatio.* *Apozema.*

qui in his difficillimis, & crassis humoribus, quia communibus medicamentis non cedunt, vehementer laudant, per intervalla exhibere g. v. vel vi, stibij præparati, inter quos sunt Mercatus, & Valesius, & alij primæ notæ ex nostris medicis, quod equidem non dissuadeo, si cum prudentia fiat, nam usu, & experientia hæc prodesse constat, levioribus morbum rarissimè extirpari, si tamen horum, & similium medicamentorum usus hodiernâ die à peritis medicis interdicitur, id propterea fit, ne à rudioribus, ac inexpertis errandi, & patientes interficiendi januæ aperiantur.

Stibij usus.

Roborantia. Inter unam, & alteram purgationem roborantibus, & cordialibus uti oportet, qualia sunt electuarium triasandalum, de gemmis, confectio alkermes, & similia: conserva radicis scorcioneræ, borraginis, florum ac corticum auranciorum, ex quibus cum sirupo de pomis, & speciebus supradictis opiata concinnare facilè erit, atque hæc sunt universalia, quæ prohibent melancholici humoris generationem, genitumque evacuant.

Localia. *5. simpl. 7.* Quartò ac potissimum topicis utendum est, quæ dicente Galeno, quia humor est frigidus calefacientia esse debent, quia humiditatem supervacaneam conjunctam habet, exsiccantia: utramque tamen qualitatem moderatam habeant, nam oppidò calefacientia tenuem humoris partem violenter digerunt, ac eliciunt, reliquum exsiccant, & incurabilem reddunt, quæ verò valdè desiccant, ex natura sua ad summam duritiem particulæ infixam fluxionem adigunt, quapropter moderatè calefacientia, & exsiccantia usurpanda, quæ *5. simpl. 9.* propriè malactica dicuntur, & eodem authore calida sunt in secundo, sicca in primo gradu: ideoque humida interdum vocat, quia paululum absunt ab ijs, quæ neque desiccant, neq; humectant, eò distincta à maturantibus, quòd hæc humidiora sint, & calorem obtinent humano similem, ac partis humiditatem conservant, illa nonnihil absumunt, ut idem refert Galenus, eorumque materiam ponit tum *5. simpl. 8.* in *libr. simpl.* tum *2. ad Glaucon.*

Malactica. Præcipuè autem inter simplicia commendantur æsipus, butyrum, propolis, cera; oleum amygdalarum, camomillæ, anethi, liliorum; adeps gallinæ, anseris, anatis, aquilæ, vulturis, vulpis, suis, taxi, ursi, leonis: medullæ cruris vituli, cervi: muscilagines omnes: malva, althea, lilium, branca ursina, caricæ pingues. Effica-

ciora

ciora sunt ammoniacum, quod thymiama vocatur, aceto dissolutum, bdellium, styrax liquida, pix liquida, galbanum, resinæ pingues, ac minimè acres: semen apij, cumini, anethi, rutæ, flores genistæ, radix ireos, ex quibus composita concinnantur, primò fomenta, deinde inunctiones, aut emplastra.

Si igitur tumor ex pituita vitrea, vel gypsea fuit genitus (quod cognoscitur quia non adeò tactui resistit, & quadantenus crassam præ se fert duritiem) ferè adhibenda topica, quæ cap. *de œdematoso tumore* dicta sunt. At si ex melancholiâ ortum ducat, hoc præmittatur fomentum, *foliorum althea, malva an. m.* ß, *seminis lini, fœnugraci an.* ℥ ij, *cucumeris amari, branca ursina an.* ℥ ij, *coquantur in s. q. aqua*, ac cum spongiâ novâ foveatur mamma per quatriduum ter quatérve in die, deinde factâ etiam fomentatione inungatur sequenti medicamento: ℞ *radicis althea* ℥ I *cocta contusa, & extracta, adde æsipi* ℥ ß *axungia gallina, anatis an.* ℥ j, *cera parum, fiat linimentum*, quo postquam per aliquot dies usa fuerit ad ea, quæ acetum recipiunt veniendum, nam etsi medicamenta cum aceto mirificè hos tumores comminuant, nihilo secius nec sæpe, nec inter initia, nec diutius eisdem utendum esse Galeno placet, quippe si impensius his utaris, partes violenter absumens, residuum lapidescit: si diutiùs persistas, substantia partis ipsius exsiccata tabescit, præsertim hoc in mammis observandum; quocirca post aliquot dies hoc utitor, *foliorum thymi, anethi, hyssopi, pulegij an. m.* ß *radicis althea* ℥ j, *seminis fœnugraci* ℥ ß *coquantur in s. q. aceti mulsi ad medias, tunc accipe pradicti aceti, pinguedinis anatis, anseris, medulla cruris cervi, olei ricini an.* ℥ ij, *bulliant ad aceti consumptionem, ac utere bis in die*: erit efficacius, si addas *ammoniaci, vel diachylonis gummati* ℥ ij, *ac fiat ad formam emplastri*: idem præstant emplastrum de meliloto, filij Zachariæ, oxycroceum, aut unguentum Agrippæ, si in plumbeo mortario agitentur, & addatur tantillum aceti, vel: ℞ *radicum althea* ℔ ß, *radicis liliorum alborum* ℥ IV, *coquantur in s. q. aqua contundantur, & extrahantur per cetaceum, & adde olei camomila, liliorum singulorum* ℥ ij, *æsipi* ℥ ß *diachyl. parvi* ℥ iij *cera alb. q. s. fiat cerotum*, quod tamdiu adhæreat, quoad ex se decidat, cui utiliter additur pinguedo anatis, medulla cruris vituli, oleum ricinum, & sesaminum. Confert nonnunquam pinguibus mineralia admiscere, ut quod calore, & laxativis funditur, &

Fomentum. *Vnguentum.* *Acetum.* *12. meth.* *2. Vnguentū.* *Cerotum.* *Mineralia.*

liquatur, mineralium ſiccitate attritum abſumatur: ſic adhibetur emplaſtrum filij Zachariæ, ceroneum, aut aliud ex prædictis cum pulveribus marchaſitæ, plumbi uſti drachma pro uncia; prędictis conſimile eſt, id quod recipit *caricas pingues* XII *coquantur ac contundantur, & adde ammoniaci, bdellij, galbani in aceto diſſoluti an.* ℥ ij, *ſtyracis liquidæ* ℥ j, *muſcilaginis, altheæ, ſeminis lini, fœnugræci an.* ℥ j, *æſipi, butyri majalis, aut recentis, olei ricini, ſeſamini, liliorum an.* ℥ j, *ceræ q. s. fiat emplaſtrum, cui addere poteris plumbi uſti* ℥ j.

Si ex reſolutione nimia fiat.

At ſi tumor ex nimiâ reſolutione fuit genitus, humidis magis utendum, quippe, quæ ſeparant id, quod viſcidum eſt à parte, cui adhæret, & craſſum mixtione attenuant ac liquant; in hunc uſum alimenta ſint copioſiora humectantia, & reficientia, ſomnus commendatur longior, animi tranquillitas, exercitium nullum, aut exiguum, linimenta & inunctiones conficiantur ex muſcilaginibus, oleo amygdalarum dulc. extractis, aut decocto ſeminis malvarum, melonum, fœnugræci, altheæ, & ſimilium, cum quo etiam decocto pars priùs foveatur; aut ℞ *prædictarum muſcilaginum an* ℥ ß, *pinguedinis gallinæ* ℥ ij, *cum jam dicto decocto, bulliant ad decocti ipſius conſumptionem, & utere*, aliud conficies ex *radicibus altheæ coctis, piſtis & extractis, cum modico unguento roſato reſumptivo, aut ex ceroto refrigerante Galeni cum oleo amygdalarum dulc. aut ex oleo de ſemine melonis, cucurbitæ, pinguedine anatis, cum unguento roſ. & modico ceræ.* Utiliſſimum hoc eſt, *muſcilaginis phylij, cydoniorum, fœnugræci an.* ℥ ß *olei roſar. omphancini* ℥ j ß *diu agitentur in mortario plumbeo, & utere.* Galenus rebelles ſcyrrhos evaporatione ex aceto acerrimo ſuper lapidem pyritem candentem perfectè ſanaſſe refert, ita ut magici opus videretur, quâ etiam evaporatione feliciter utimur ex aceto ſuper lapidem molarem, marchaſitam, aut laterem; quod ſi evaporatio fieri nequeat, linteum madidum in aceto, in quo prædicti lapides igniti extincti fuerint, loco applicetur; verum quia non ſemper acetum mammis conducit, poterit fieri evaporatio aliquo ex antea dictis decoctis.

2. ad Gl. 4.

Curatio per manus operam.

Quinto reliquis non proficientibus ad opus manuale veniendum, tumorq; ferro amputandus, niſi tota mamma induruerit, & ita thoraci tumor adhæſerit, ut citra periculum à ſanis partibus avelli nequeat: quod ſi contigerit, chirurgiam nullâ ratione tentabimus, ſi verò mammæ ſummitas duntaxat ſcyrrhoſa ſit, aut ultra dimidium

mam-

mammæ affectio non occupaverit, securissimè amputanda est, neque ullum alium ex duris mammarum tumoribus audaciùs ferro rescindere licebit; tum quia scyrrhus nullum habet, sicuti cancer sanguinem prope duritiem in venis congestum, cujus occasione denuo periculosiùs recurrat, & concrescat; tum quia non impendet hæmorragia, sicut in cancrosis tumoribus, ex quâ inter manus chirurgi patientes perire sæpè visum est: tum demum quia ulcera arte facta si debitè curentur, non ita maligna fiunt, & insanabilia, ut cancrosa, ex quibus ob affluxum vitiosi sanguinis, quantumvis exactè curentur, maligna fit ulceratio.

Ulcera deinde curantur, aut per primam intentionem, ut per simplicem partium coalitum suturâ, vel ligaturâ factum, aut inditis linamentis convenienti madidis medicamento. Accidentium curatio, ut fluxus sanguinis, aut carnis suppurationis, si contingant, ex Aëtio petenda: summopere tamen Galenus monet, ne ferro candenti in mammis unquam utamur, ob maximum periculum, quod impendet, si prope partes principes adustio fiat, cum præsertim sanguinis eruptionem, ut in cancro non vereamur. *Serm. 4 c. 45. 46. 2. ad gl. c. 10.*

Scholium.

Quarto topicis] *Scyrrhum per defluxum interdum fieri ex Galeno recitavimus: fluxioni autem repercutientia conveniunt, qui ergo fit, ut ea in curatione scyrrhi rejiciantur, Et idem Gal. 7. secundum genera 7. discutientia duntaxat, utilia esse dicat? An quia humor frigidus est, & à frigidis ulterius lapidescet? at frigido œdemati repellētia tutò adhibemus. An quia ex aliis tumorib. scyrrhi gignuntur, inchoantibusq; duntaxat repellentia conveniunt? at incipientes etiam fieri ex Galeno docuimus; crassum humorem esse si dicas, qui non facilè retrocedit; at cancro, & carbunculo à crassis genitis humoribus repercutientia utiliter adhibentur. Non igitur harum ulla est sontica ratio, sed quia humor scyrrhi crassus simul & frigidus est, ac cineritius, ideo repercussionem non admittit: in œdemate verò frigidus est, sed fusus & liquidus; in cancro & carbunculo crassus sed calidus, qui repercussionem non renuit: minus igitur aptè Trallianus in scyrrho à calidis, & siccis medicamentis indurato, frigidis utitur & humidis, siquidem scyrrhus etsi à calido tanquam à causa prægressâ genitus sit, affectio tamen frigida est, & contrarium postulat.*

Scyrrho cur repercutientia non conveniant. *1. Solutio.* *2.* *3.* *4.* *Autoris.* *Lib. 7. c. 12. Tralliani lapsus.*

De Scyrrho non exquisito, quem Zaratan vocant.

CAPUT XXI.

Definitio. DUplicem esse scyrrhum superiori cap. monstravimus, alterum exquisitum, de quo ibi; alterum per commixtionem alterius humoris, qui si atra bilis sit, tumor generatur cancro finitimus, cancrosum scyrrhum rectè dixeris, Hispanis *Zaratan* nuncupatur, ac definitur, non exquisitus tumor melancholicus per admixtionem atræ bilis, qui in cancrum migrare tentat, mediamque retinet duritiem inter scyrrhum & cancrũ, sunt tamen, qui existimant, mediũ esse non solũ inter scyrrhũ & cancrum, sed etiam inter scyrrhum, & alios tumores ab humore crasso, ut œdemata, glandulas, scrofulas, à quibus etiam fieri posse autumant, neque abs re, quippe hoc peculiare est huic tumori, ut à crassis, pituitosis, & melancholicis succis oriatur, ac postea adusto adveniente humore progressu temporis, ni diligenter cures, exulcerationem acquirat.

Distinctio à reliquis tumoribus. Differt à scyrrho, ut autores sunt Avicenna, Rasius & Vigo, quinq; accidentibus, pulsatione, inflammatione, punctione, dolore acuto, & tumore venarum in circuitu; à cancro verò difficiliùs distingues, nec nisi magnitudine accidentium; minor enim est durities, & inæqualitas, dolor, punctio, calor, & inflãmatio, nec adeò turgidas, & livescẽtes habet venas, & nec ita subitò accrescit, nec indesinenter vexat, sed per intervalla, præsertim imminentib. menstruis: à posteriori etiam, quia tumor is emollientia localia cum utilitate admittit à quibus cancer omninò exacerbatur, ut Galenus scribit. Præterea cancer vix unquam perfectè sanatur, & si uras aut seces, gravius, ut ait Celsus, affligit, prædicti tumores scissionem admittunt, nec amplius redeunt, si decenter curentur: atque hæc sunt tubercula, quæ Hipp. non suppurari dixit, sed semper fieri duriora, deinde ex ipsis cancros nasci occultos.

Av. 2. primi c. de æg. com. R c. de apost. schlirotico. Vig. l. 2. c. 8. 5. simpl. 9. de mor. mul. text. 24.

Causa. Causam huic malo plerumque præbet menstruorum omnimoda suppressio, aut eorundem imminutio, si modo, quod tenue est, fluat crassiore, ac fœculento sanguine intus remanente: insuper sterilitas, quia in causa est, ut mulier neque in puerperio, neque in lacta-

tione

tione à pravis,& melancholicis recrementis expurgetur : ideoq; virginibus,viduis,& nuptis sterilibus,aut, quæ præmaturè parere desierunt,affectio supervenire solet ; causam etiam præbet improba victus ratio,ut crassa,viscida,& vitiata edulia,quæq; fœculentum humorem gignere apta sunt,epatis ad generandũ tale recrementũ aptitudo,ac imbecillitas splenis,qui,quidquid de ea superfluitate generatur, trahere nequit:vita sedentaria,vel curis,vigilijs,& mœrore jactata;quippe cũcta hæc crassos gignunt humores, aut bonos nimiũ exsiceant , & in adustos commutant, qui immediata existunt hujus tumoris causa.

Signa.

Signa sunt tumor aliquantulum major cancro, conspicuus,colore cineritius, aut subobscurus,cum duritie,ac venis in circuitu nõnihil livescentibus varicum instar, quibus si adjungas, quæ superius dicta sunt, tum propria habebis signa , tum ea , quibus à reliquis tumoribus discernitur , quamobrem sermonem convertam ad ea , quæ futurum cancrum, aut exulcerationem demonstrant , quæ cum imminent , inquit Hippocrates cit. prius ora amarescunt , & quæcumque gustant , amara videntur , & accipere renuunt , ac compescenda faciunt , mente percelluntur , oculi duri fiunt , obtusè vident , & ex mammis dolores ad jugulum transsiliunt , & sub scapulas : mammæ graciles fiunt , & ipsæ per totum corpus extenuatæ sunt , sitiunt , spiritus est imminutus , & non olfaciunt, & nares obtusæ , & non levantur : quorum signorum incipientibus hisce tumoribus sat est quædam apparere , procedentibus plura, in jam perfectis ferè omnia.

Curatio.

Curatur 6. remediorum generibus : primo, victus ratione adustis humoribus contraria , qualem jam c. præcedenti descripsimus.

Evacuatio & diversio.

Secundo evacuatione simul cum diversione à mammis; diversio potissimum fiet frictionibus,crurum lavacris,& mensium provocatione,vel alterius evacuationis,si quę suppressa sit,evacuationem melancholici humoris in corpore redundantis feliciter auspicabimur à sanguinis missione ex brachio,ni menses prolicere animus sit,tunc n. ex pede facienda est,aut si minus commodè id fieri queat,fontanella altero crurum aperienda, qua quidquid crassum , & mordax,defectu naturalis evacuationis,exuperat,educatur.

Purgatio.

Purgatio deinde post attemperationem,& pręparationem humoris per sirupos ibi descriptos per Epicrasin semel aut bis in mense sic fiat.

℞. Rha-

℞ *Rhabarbari electi* ʒ j, *infundatur in* ℥ IV. *decocti foliorum senæ, & prunorum, colaturæ, & expressioni adde confectionis hamech sine scammonio* ℥ ß, *aut sirupi rosarum solutivi, vel de cichoreo cum rhabarbaro* ℥ j; *aut exhibeantur per intervalla* ℥ IV, *alicujus ex prædictis sirupis purgativis, aut Elleborismi Mathioli*, cap. de melancholia à nobis descripti, quibus urgente necessitate addi potest ʒ j *lapidis lazuli pro* ℔ *sirupi, vel grana* IV. *stibij præparati pro dosi: sumitur etiam* ʒ j. *Rhabarbari in infusione seri caprini.* Inter unam & alteram purgationem rotulâ aliquâ cordiali utendum est, ut triasandali, diamosci, lætitiæ Galeni, aut ʒ j. theriacæ optimæ, vel mithridatij; Quod si obstructio alicujus insignis visceris simul adsit, eam ánte localium applicationem usu chalybis præparati, vel simili aliquo medicamento demollire conabimur.

Admonitio.

Topicæ.

Tertio à prima statim purgatione localibus utendum est, non quidem adstringentibus, sed ijs, quæ repellendo humoris acrimoniam simul retundant, & majorem inhibeant fluxionem; talia erunt mixta ex emollientibus sive malacticis, & exsiccantibus, quæ media sunt inter ea, quæ cancro, & quæ scyrrho applicari solent: sic initio, quando tumor mammarum citra causam manifestam dolere incipit, utendum oleo rosarum, aut omphancino cum succo plantaginis vel solatri, ac si fervor adsit, in plumbeo mortario agitentur, ex quibus etiam additâ cerâ, & pinguedine anatis emplastrum fieri potest: idem præstat unguentum de tutia, sed mirabilis est efficaciæ lamina plumbea crebris foraminibus pervia, ut autor Galenus 9. simplic. aut unguentum sic paratum, quod ab eodem authore commendatur: ℞ *olei rosac. omphancini* ℥ VIII, *plumbeo pistillo in mortario plumbeo agitetur ad spissitudinem, & coloris mutationem, tunc adde pulveris cerussæ, lithargyrij an.* ℔ I. *misceantur diligenter in eodem mortario, & fiat linimentum*: idem præstat beneficium cerotum Philagrij, emplastrum filij Zachariæ, diachylon Rasis, cum pulvere marchasitarum, plumbi usti, lithargyrij, aut sequens unguentum *olei rosar.* ℥ IV. *cerussæ* ℥ ß *plumbi usti, tutiæ præparatæ, lithargyrij pulverizati an* ʒ j, *sevi caprini, pinguedinis gallinæ, anatis, caponis an.* ℥ ß, *ceræ q. s. fiat unguentum*: vel hoc aliud, *amygdalarum dulcium* ℥ j ß. *pinguedinis gallinæ, caponis an.* ʒ II, *pinguedinis suillæ* ℥ ß; *plumbi usti* ʒ IV. *ceræ q. s. fiat ad modũ telæ ceratæ*, aut ℞ *unguenti de tutia, empl. filij Zach. partes æquales.*

Lamina plumbea. Vnguentum I. Secundum locos.

Prodest

Prodest etiam unguentum, aut oleum ex bufone, aut oleum de viperis, præsertim cum venenosa subest materia; quod si magis repellere animus sit, & fervorem compescere: ℞ *succi sempervivi libr. ß olei rosf. cerussæ an.* ℥ ß *agitentur prius in plumbeo mortario, deinde leviter bulliant, in quo madida linteamina imponantur*; est etiam utile *foliorum solatri, plantaginis an. m.* ij *bulliant in succo malorum granatorum, contundantur, & adde, limaciarum cum conchulis contusarum* xxxiij. *fiat cataplasma*: vel applicentur folia fraxini, cocta in aquâ fontanâ, & contusa, & locus decocto foveatur; sequens linimentum maximæ est utilitatis, *ranas virides* xx. *in aquis puris, vel in herbis degentes vivas adhuc, si habere possis, sin minus recenter mortuas butyro recenti vel pinguedine anatis convolutas in ollam vitream multis foraminibus pertusam projice, ollam indito in alteram capaciorem bene lutatam, tunc per partem superiorem ignem appones, donec butyrum, & ranas in majorem ollam satis eliquari comperies, separata pinguedine ranas comburito, donec in pulverem redigi possint; ex quo pulvere & ranarum pinguedine solâ vel additâ cerâ mirificum parabis linimentum*, cui consimile aliud est ex pulveribus cancrorum, vel limaciarum, cum prædictâ pinguedine; aut emplastrum de carnibus ranarum; vel aliud ex limaciarum carne, & conchulis simul pistis; aut certè hac destillatione partem inunges, *terebinthinæ* ℥ ij. *masticis, sarcocolæ, an.* ℥ j. ß, *ligni aloës, ireos, carpobalsami an.* ℥ iij. *scissa, & contusa, plumbeo pistillo in mortario plumbeo diu ducantur, postea in alembico plumbeo vel stanneo, lento igne sublimentur, tandem destillentur, & liquor in plumbeo vase recipiatur, cujus liquoris* ℞ ℥ j. *balsami optimi, olei de vitellis ovorum an.* ℥ ß *misce*, poteris in destillatione addere carnes ranarum, limaciarum, ac gallinarum ova simul cum testis conquassata. Conficitur etiam emplastrum ex ciceribus coctis in aqua pluviali, & cinere, cum passulis mundatis, & folijs rutæ mixtis omnibus & contusis; emolliunt insuper cuncta illa, quæ cap. præcedenti dicta sunt in 4. remed. genere; sed & pleraque alia in hanc, & reliquas hujus tumoris curativas indicationes scribunt Aëtius, & Mercatus hoc cap.

Repellentia sine adstrictione.

Unguentum de ranis.

Lib. 16. c. 48.

Anodina.

Quarto si dolor sit vehemens anodinis, in quem usum laudat Aëtius rosas, melilotum, ac semen papaveris, paululum omnia trita, vino passo cocta, & vitellis ovorum subacta: vel psilij, quantum vis in cretico maceretur, & cum dactylorum pinguium carne conteratur & adde foliorum plantaginis, capitum rosf. exsiccatarum q.5. cum

adipe anserino, fiat emplastrum, apponatur in exiguâ quantitate, ne gravet; Prodest etiam linimentum *ex oleo rof. omphancino cum pinguedine aliqua, vel fine illâ, ac fi dolor fit adhuc* vehementior ℞ *olei rof.* ℥ *iij. feminis papaveris albi* ℥ j. *opij* ℈ j. *gummi arabici* ʒ *iij. ceræ q. s. fiat linimentum*; cui consimile aliud paraitur *ex mufcilagine feminis cydoniorum, phylij extracto fucco folatri, aut plantaginis fingul.* ʒ *ij, ceruffæ, tutiæ, vel lithargyrij* ʒ j. *agitentur in mortario plumbeo*; vel applicetur sola muscilago in prædicto mortario agitata. At si dolor vehementissimus fuerit, confert fomentum, quod recipit, *fucci plantaginis, lanceolæ vermicularis, vel confolidæ majoris* ℥ *iiij. ovorum albumina ij. aquæ rof. olei rof.* 1
an. ℥ j. *aceti albi* ℥ *iij*. calefiant, & linteum imbutum apponatur, utilis est etiam herba Erisimon, quæ ab hispanis dicitur, *saramago*, si ejus folia applicentur, aut emplastrum ex ipsis coctis cum hydromelite concinnetur, quod quidam habent pro mirifico secreto; prodest præterea spuma saponis cum aquâ rosaceâ agitatâ, & apposita.

Fragosius.

Cancrum inhibentia.

Quinto ijs, quæ malignam exulcerationem impedire valent, & efficere, ne affectus in cancrum commigret; cui rei apta sunt quæcunque nuper diximus; præter quæ apponitur utiliter succus nasturtij, coriandri, & intybi cum aceto, & farinâ lentium decorticatarum; aut gallitricum, tormentilla vel agrimonia cum nuce ran- 2
cidâ, ac vetustâ pistata, quas etiam herbas mandere utile fuerit, aut applicatur ranarum pinguedo vel ipsarum unguentum paulò suprà descriptum.

Prima curandi ratio manualis.

Sexto reliquis non proficientibus ad manus opera veniendum, ante tamen utilissimum fuerit corpore benè præparato hanc experiri curandi rationem, qua quidam cum laude utuntur, & utilitatis gratia, quam inde capiunt non exiguam, religiose seu potius superstitiosè cælant. Subtili, aureoque ignito cauteriolo foramen in parte efficiunt, in illum sublimati granum indunt, superposito linteo madido, in vaccino butyro, sequenti die prorum- 3
pit alba quædam, & crassa materia, & fungosa, quam radicem vocant, cujus si nonnihil remanet, ægyptiaco unguento, aut pulvere Joamis de Vigo extirpant, cui usui & ad malignitatem cohibendam utilem esse comperimus pulverem lapidis bezoartici, aut succum nicosianæ; Deinceps locum mundificant unguento Apostolorum, ac regulariter curant, ita gloriantur cancros curâsse, cum potius

potius hosce curaverint tumores, vel scyrrhos exquisitos Alij scissione utuntur, quæ tamen exequenda non est, nisi tumor in summitate mammæ consistat, ut antea ex Aëtio monuimus, nam reliquos, qui aut mediam mammam occupant, aut prope costas sunt, vel in pectore, humeris, sub alis, & inguinibus, scissione avellere non licet, quia perfectè tolli nequeunt, & sanguinis eruptionis timor incumbit, ex quâ æger inter manus pereat, nisi aut jam adeo induruerint, ut soli scissioni cedant, aut ulcerari incipiant, tunc enim licet costis adhæreant extirpandi sunt, quia quò diutiùs immorantur, eò certiùs perdunt, itaque eos, qui in summitate existunt, quia securè fieri potest, secabis, hosce ob periculum præsentaneum, ut Rasius docet. Scissionis modus hic est à junioribus utiliter inventus. Corpore, victu, & medicamentis præmunito tertio à purgatione die post prandium duo ovi vitella unà cum albumine & rosaceo agitantur magna lychnorum copia ex tenui stupa parata, pulvinis etiam, & ligaturis quinque digitos latis, acu consuendis fœmoribus idonea cum tenaci filo eoquè duplo, tunc patiens resupina collocetur, adsintquè utrinquè duo homines, qui brachia firmiter contineant, ne ipsa sibi contranitendo impedimento sit; aliæ duæ mulieres crura ejus contineant, ipsa à cingulo parte superiori nuda esto, linteum utrinque sit, quo sanguis defluat; tunc chirurgus per partem posticam mammillæ duritiem comprehendat, ut extrà ad papillam promineat, ac prudenter divertat, ne ipsa papilla excidatur, quod si versus axillam fuerit tumor situs, divertendus etiam est, ne musculi ab axillaribus orti lædantur.

Lib. 4. s. 4. c. 44.

13. continentis. Secunda curandi ratio.

His constitutis, tumoreque manu sinistra firmiter comprehenso acutissimâ novaculâ chirurgus tantum cutis longitudinaliter aperiat, quantus tumor ipse fuerit, deinde ex utroq; tumoris latere caro commota exscindatur, & separetur, ita tamen ut tumor non feriatur, quod si sanguis erumpat, globulo ex bombace facto locus opplendus est, quem alter eorum, qui brachia continet digito comprimat, ubi utrinq; tumor detectus fuerit, ac separatus, acu, filoq; medius transfigatur, ipsumq; filum alteri filo alligatum alicui astantium committatur, à quo firmiter teneri oportet, atq; hinc inde contra eam partem quâ chirurgus secat divertendum, ubi probe

fuerit ab utroque latere tumor ſeparatus per inferiorem partem penitus abſcindatur, idquè expeditiſſimè digitis admotis, ut totus tumor abſcindi ſentiatur, nihilquè ex eo relinqui; quod ſcarificatorio gladiolo aciem acutam utrinque habenti, quo tumores aperiuntur, commodè fiet; hanc totam operationem celerrimam eſſe oportet, & adeo expeditam, ut plus in trajiciendo filo, eoquè colligando, quam in tumore penitus eruendo moræ ſit, ob debilem fœminæ naturam, dejectumquè animum. Abſciſſo tumore diligenter providendum, ne quid remaneat, quod facile cognoſcetur, ſi nulla ſupereſt durities, tuncquè partes leviter comprimendæ fœculentus ſanguis extrahendus, ne poſteà fomentum præſtet.

His expeditis, ſanguis omnis, qui ex vulnere fluxit, abſtergatur, mox lychni ovo intincti indantur, nec tamen multi, ne comprimant, ac dolorem augeant, deinde ſtupæ imponantur eodem ovo madidæ, pulviniquè & ligatura. Poſtero die eadem horâ communi digeſtivo curetur, aut balſamo ex ijs, quę communiter parantur, ad vulnera curanda, quod applicatur plumâ leviter eo intinctâ, & ſicca filamenta ſuperponuntur, ita enim caro ipſa paulatim coaleſcit, ſuper balſamum emplaſtrum baſilicon applicatur, aut Theophraſti, quo utiliter utimur, ac mirabilem præſtat operationem, tandem ubi jam ſatis ulcus coaluit, filamentis ſiccis cum eodem emplaſtro cicatrix inducitur, emplaſtrum bis in die abſtergatur, ac tum in primâ operatione, tum aliquot dies poſt ſit ſemper in promptu pulvis reſtrictivus, ut ſi forte hæmorragia magna contingat, ſiſti tempeſtivè poſſit, aut interim, dum opus ſit, mamma propè radicem ligatura comprimatur; quod ſi tumoris aliquid, aut virulentiæ, ſeu pellicu-

Admonitio.

læ in ulcere remaneat, cauſticis medicamentis potius utendum, quàm uſtione; quippe uſtio in hiſce locis cordi proximis, & partibus vicinis uſurpanda non eſt, ne viſcera exurantur, ut Galenus ſapienter monet: quia autem maximi in praxi momenti eſt, ſæpius commendare oportuit ne uſtio fiat, niſi urgente ſanguinis nimiâ profuſione, quo in caſu aureum requiritur inſtrumentum ad dactyli formam, eaque duntaxat pars comburenda, quæ ſuperfuit, ſanis illæſis manentibus; ſed & inſuper ad partem poſticam mammæ ea adhibenda, quæ fluxionem, & cauterij calorem valeant compeſcere, ut ſuccum poligonij, equiſeti, ſempervivi, plantaginis, portulacæ, cum

2. ad Glauc. c. 10.

Admonitio altera.

cum bolo armeno, & terrâ Lemniâ (quod etiam in superiori curatione advertendum) ac si quid adhuc supersit causticis potiùs, quàm copioso igne extirpandum erit.

Scholium.

Mercatus Zaratanum distinguit à cancroso scyrrho.

Mercatus hoc loco sic distinguit inter Scyrrhum exquisitum, & non exquisitum tumorem ab Hispanis Zaratan dictum, & cancrum; quod exquisitus scyrrhus à melancholico humore generetur, ac dolorem non habeat conjunctum; non exquisitus ex admixtione alterius humoris, ac leviter doleat: cancer ex humore adusto atrabiliario cum magno dolore fiat: Inter cancrum verò, & scyrrhum Zaratanum illum constituit, quem ex quovis alio tumore generari prodidit, jam jam in cancrum tendente, à quo tantum differat, quod curetur, & emollientibus gaudeat; cancer vero acerbiore sit præditus dolore. Verùm, uti mihi quidem videtur, non exquisitum scyrrhum bis nobis describit, & Zaratanum (ita enim libet appellare illum tumorem) ab eo inutiliter diversum facit, ideoque ut hoc constituat discrimen conatur interpretari Galenum 5. simpl. 9. ubi scyrrhum ex atrâ bile fieri dixit, per atram bilem humorem intelligens melancholicum; cum tamen nihil minus Galenus ibi voluerit, siquidem apertè dixit, ex ea fieri cancrosum scyrrhum. At inquit Mercatus humidis curat; quæ cancrosis non conveniunt. Respondeo, Galenum non curare humidis cancrosos scyrrhos ex melancholia atra bile perfusa; sed eos duntaxat quibus dura pituita causam præstitit; cujus hæc est dictio, Nempe quæ proprie emollientia vocantur, medentur scyrrhosis tumorib. ex pituita resiccata: *& infra,* at quæ atrabiliario succo indurantur, cancrosa sunt omnia, & ab emollientibus exasperantur. *Eò tamen tendere videtur Mercati mens, ut novam tumoris speciem invenisse glorietur, quæ tamen à non exquisito scyrrho nequaquam differt, ut ex Hipp. Rasio, Avicenna, & Vigone monstravimus, quocirca nos, qui peregrinis opinionibus non applaudimus, nec ingenij decus putamus, absque necessitate nova obtrudere, novam illam tumoris speciem ponere supervacaneum omnino duximus. Porro hic est ille tumor, quem Italus quidam per Germaniam, Poloniam, & Angliam non citra vulgi admirationem curabat remedijs, hoc cap. & c. de struma dictis, fucatis tamen & aliâ specie indutis, ne dignoscerentur propter lucrum, quod non exiguum faciebat, cancrum curâsse prædicans, de quo cap. sequenti.*

Fuchsius Italus.

Scissionis modus hic est] *Aëtius lib. 4. s. 4. c. 45. hanc operationem fieri docet, & sistendi sanguinis gratia subinde urens quoad tota amputatio*

tio à summitate usque ad sanam partem sit peracta; ac primas inustiones sistendi sanguinis gratiâ facit, postremas ad omnes morbi reliquias abolendas; quarum quidem ustionum, etsi urgente necessitate usus sit ob sanguinis eruptionis metum, tamen morbi reliquia causticis medicamentis commodiùs ac securius extinguuntur, ut à nobis jam dictum est.

De mammarum cancro.

Caput XXII.

Definitio.

CAncer, græce carcinos, Celso carcinoma, Galeno cancrosum tuberculum, est tumor malignus, inæqualis, durus, ore prætumido, aspectu teter, aut lividus, venas tumidas, crassasquè in circuitu habens, protervus, calidus, & qui potius à curatione efferatur, quam mitigatur. Dicitur cancer ab effigie, quia venas turgidas habet, quemadmodum cancer aquaticus pedes; quidam ita nuncupari autumant, quia sicuti cancer animal, asper, & durus est, & quidquid forcipibus suis ceperit haud facile dimittit, ita tumor iste difficulter avelli potest ab ijs partibus, quas semel obsederit. Paulus tumorem esse sine dolore scribit: Aëtius dolorem ei tribuit; Hunc sequitur Mercatus, illum Gorrhæus in suis definitionibus. Celsus alium sine dolore, alium cum dolore esse refert; alij inter quos est Benedictus Textor dicunt initio esse sine dolore, qui tamen postea advenit; sed melius Avicenna litem componit, dicens alium esse vehementis, alium mitioris doloris, quod fortasse per indolentem Paulus intellexit. Porro duæ adhuc sunt cancri differentiæ celebriores, alij enim occulti dicuntur, alij non occulti; & occulti tàm ij qui sine ulcere sunt à veteribus fuerunt appellati, quàm qui in penitioribus corporis partibus latitant, ut in palato, in intestinis, & in sinu muliebri, quem peculiariter occultũ Philoxenus appellavit. Qua in re miror Mercatum sapientissimum virum ulceratum cancrum duntaxat ubicunque sit, occultum judicare, inde sumpta ratione, quòd curationem non admittat, non enim quia curationem non admittit occultum vocat Hippoc. sed quia occultus est, curationem dixit non admittere. Ideoque magis concinne, ut mihi quidem videtur, Mattheus de Gradi. & Dinus Florentinus non ulceratum can-

Ael. lib. 6. 43. *Fern. 3. 4. & 15.* *Differentia.* *Lib. 6. aph. 38.* *M. consil. 9.*

crum

crum occultum etiam fuisse appellatum existimant, illum tamen duntaxat, qui in interioribus partibus latet, aut qui etsi oculis sit manifestus, radices tamen in abditis corporis partibus occultas habet, modo ulceratus sit, modo non, atque Hippocratis aphorismum rectissimè utrisque aptari, quia neuter curandus est; mitiora enim medicamenta renuunt, si vero per incisionem aut adustionem cures, quâ solâ viâ extirpari posset, ulcera nunquam consolidabis, & hominem curationis afflictione ad mortem usque excarnificabis, qui nullâ fortasse curatione adhibita longiori tempore vitam, & cum minori molestiâ transegisset; malunt enim homines sæpe malum aliquod tolerare, quàm certam oppetere mortem, & plerique pro ambiguâ ancipitiq; valitudine deformiorem, sed securam magis vitam degere, meliusquè est infantem mucosum relinquere, quam nasum omnino avellere. Illis vero, qui non ulcerati in summâ corporis parte hærent, aut qui, etiamsi ulcerati vel occulti sint, laborantes adeo molestant, ut ipsi manum ultro admovere desiderent, curatio adhibenda, quia major est molestia sine medicamentis, quàm quæ à paleativis afferri potest, quibus duntaxat verum cancrum tractandum esse plerique censent. Nam ut Celsus scribit, quidam ferro adusserunt, quidam scalpello exciderunt, neque ulli unquam medicina profuit, sed adusta concitata sunt, & increverunt, donec occiderent, excisa etiam redierunt, & causam mortis attulerunt. Incertum enim est, an ex sententiâ Hippoc. & Galeni in com. aphorismi eos etiam, qui in summâ corporis sine ulcere consistunt, profligatoriè curare liceat, & sane experimentis constat, neque hos etiam consanescere, ob succi crassitiem, qui neque repelli, neq; discuti potest; si vero ad suppurationem perducatur, ulcus fit cacoêthes, quod curationem similiter respuit.

Cancer occultus curationem respuit.

Cancer verus paleativis duntaxat gaudet.

Gignitur cancer ab atrâ bile, id est, ex eo humore, qui fœci vinariæ similis à liene expurgatur, ubi tamen calorem conceperit, quem si nec per alvum, nec per hæmorrhoidas, nec per menses natura expellit, aut ad crura decumbit, ubi varices efficit, aut ad universam cutem, ubi elephantiasis nascitur (quam aliqui universalem cancrum appellare consueverunt) aut alias quidem partes impetit, uti os, oculum, vulvam, pectus, colem, anum, præsertim vero ad mulierum mammillas, quia fungosæ, & inanes, tùm à capite, tùm

Causa.

Mammillas cancrus plurimum infestantur.

2. ad Glauc. c. 10. tùm ex utero facilis eſt decurſus, quâ etiam in parte Galenus ſcribit, cancri animalis effigiem longe evidentiſſimè repræſentari; itaquè continens, & materialis cancri cauſa humor eſt melancholicus, qui jam ferbuit, & aduſtus eſt, actu tamen fervidus non exiſtit; at ſi iterum referbuerit in exulcerationem duritiem deducit, quo differt ab *Anthrax, ſive carbunculus.* anthrace, ſive carbunculo, qui ab atrabilario fervidovè ſanguine generatur, ut docta eſt Pauli ſententia, ad Galeni, & Avicennæ mentem.

Signa. Cognoſcitur ex renitentia tractus, radicibus longè extenſis, venis circùm ſitis varicoſis, quibus veluti alligatur, colore cineritio ad rubrum vergente, interdum ad lividum: aſpicientibus mollis apparet, tangentibus duriſſimus eſt, dolore ſæpe per ſcapulas ad claviculam extenſo: interdum ejus obſcura ſunt rudimenta, & ciceris magnitudine ſive fabæ uno alterovè, aut pluribus etiam annis perſiſtit, deinde nucem juglandem, & ovum æquat, quòad tandem in *Vlcerati ſigna.* ampliorem molem attollatur, & increſcat. Ubi vero exesâ cute ulcus efficitur, tum corruptæ carnis ſpeciem tumor exhibet cum fœtore, ſordidâ illuvie, horrido aſpectu, labris præduris & inverſis, ac ſanies tenuis, nigra, aut fulva ex eo manat, vapor inde gravis cordi, cerebro, & ori communicatur, febris aſſidua, & crebra animi defectio adeſt.

Prognoſtica. 6. aph. 38. Prognoſtica ex ſupradictis facilè deſumes; nam occultos habentes cancros melius eſt non curare, inquit Hippocrat. curati enim citiùs pereunt, non curati longiori tempore durant, idquè Celſus confirmavit, quam tamen ſententiam, ut ſcribit Galenus, multi magnæ autoritatis medici ad alios etiam cancros dilatârunt: diſcernere autem, an curationem admittat, nemo poteſt niſi tempore, & experimento; ſi enim impoſito medicamento adurente malum leniatur, & ejus indicia minuantur, procedere curatio poteſt, ſi vero irritatur, & excandeſcit, removenda ſunt omnia acria & vehementia.

Curatio. In curatione multum, ac diu variatum eſt; quidam enim, etjam non ulceratis cancris auxiliares manus non eſſe adhibendas autumant, ut nuper diximus, experimento ducti, quod multæ mulieres cancros in mammis habentes, ſolà bonâ vivendi ratione nullo medicamentorum localium irritamento, perinde ac ſi nullum paterentur morbum, incolumiter, ac proſperè vitam diutiſſimè protraxe-

traxerunt. Verum quia id rarum est, & facilè materia ibi colligitur, quæ putrefacta in malignam evadit exulcerationem; aut continuo repercutientium usu in pectus, & thoracem resudat, Empiemaquè gignit, ut ex continuatione plumbeę laminæ visum jam est; ideo non proficientibus medicamentis cap. superiori dictis, quibus non ulceratus cancer tractandus est (demptis tamen malacticis, quæ in cancro haudquaquam usurpanda sunt) præordinatâ victus ratione, quæ minimè generet atram bilem, de qua etiam ibidem diximus: Præparato insuper, & præpurgato corpore medicamentis, quæ melancholiam respiciant, ut sirupo borraginis, de pomis, de Epithymo, cum aquis borraginis, fumariæ, melissæ; subinde sumptis pilulis fœtidis, de fumaria, de lapide lazuli, de nitro, ac similibus; tertiâ à purgatione die si inefficacem esse viderimus curationem, per resolutionem, uti sæpe est, quam commodissimè id fieri possit, extrahetur eâ ratione, quâ dictum est capite superiori *de cancroso scyrrho 6.* remed. genere.

Resolutio. *Præparatio.* *Purgatio.* *Manus opera.*

At si ita profundas abditasquè radices habere comperiamus, ut scissionem non admittat, nec resolutivis cedat, tùm paleativis utendum esse censemus, ac ijs, quæ blandiantur duntaxat, in quem usum utile est certis, quibus commodum videtur, anni temporibus, præsertim vere, & autumno corpus purgare, deinde singulis mensibus duas tresvè pilulas atram bilem respicientes deglutire noctu ad ingressum lecti, cancro autem nondum ulcerato applicare imprimis convenit sequens unguentum; *Lithargyrij* ℥ j. *ducatur in marmorea pilla cum plumbeo pistillo, & adde donec incorporentur aquæ rof. olei rof. an.* ℥ iij. idem præstat beneficium unguentum pompholigos per se, aut ℞ *olei rof.* ℥ *iij. in pilla plumbea ducantur superaffundendo paulatim* ℥ j. *succi solani, deinde adde pulveris lithargyrij* ℥ *ij. pulveris Joannis de Vigo* ℥ ß, *pulveris cerussæ lotæ, plumbi usti loti, an.* ℥ *iij. ceræ albæ* ℥ vj. *misce, fiat unguentũ liquidum,* quo pars inungatur aut linimenta madida ulceri indantur, aut ℞ *olei rof.* ℥ x. *ducantur sub sole in mortario plumbeo ad crassitudinem, & nigredinem, postea adde plumbi usti loti* ℥ j. *cerussæ, pulveris lithargyrij an.* ℥ xij. *ducantur simul cum* ℥ j. *ceræ albæ, donec mediocrem acquirat consistentiam, aut tutiæ lotæ ac cerussæ partes æquales terantur, & addita s. q. succi portulacæ, vel cucurbitæ, olei rof. & muscilaginis phylij, fiat linimentum,* frequenter applicandum: prodest etiam aqua solatri, in

Topica paleatiua in non ulcerato. *Unguentum*

Topica in jam ulcerato cancro.

quâ amylum, thus, aloë ac terra lemnia dissolvantur; in quo etiam cum ulcus adest, lilimenta madida apponantur, quæ nunquam exsiccari permittes, ne & tenacius sanguinẽ eliciant, & dolorem pariant.

Linimentũ.

Cum vero ulceratus jam cancer apparet, etsi superiora omnia conducunt, utilissimum tamen est id, quod recipit *olei rosarum, olei omphancini an. lib.* ß, *sevi hircini, vitulini, unguenti ros. populeonis an.* ℥ *ij.* ß, *succi solatri, plantaginis, acetosæ an.* ℥ j. ß, *vini granatorum* ℥ *ij.* ß *bulliant lento igne ad consumptionem succorum, ac vini, coletur, &* *adde cerussæ* ℥ *ij.* ß, *lithargyrij* ℥ v. *plumbi usti* ℥ x. *tutiæ alexandrinæ* ℥ j. ß, *caphuræ secundum artem trituratæ* ℥ j. *ceræ albæ q. s. fiat linimentum liquefactâ cerâ cum oleis, & in colaturâ misceantur mineralia ducendo per duas horas in mortario plumbeo:* sunt, qui addunt prædictis unguentis pulverem Stibij præparati, aut arsenici, aut mercurij præcipitati ad ℥ iij. pro singulis libris: vel etiam admiscetur

Hordeolum, Lapis bezoarticus. 2. lib. in Diosc. c. de cancro.

pulvis lapidis bezoartici orientalis, aut Nicosianæ; Manardus laudat pulverem hordeoli Indici: Andreas Lacuna pulverem ex cancro animali frixo in sartagine cuprea tempore canicularium, ac postea trito, quem etiam pulverem momorsis à cane rabido conferre Dioscorides scripserat. Aqua aluminosa super ignitum laterem affundatur, ibiquè infrigidari sinatur, colligatur, ac in ea intinctum linteum ulceri applicetur, quia mirifice putridam carnem conterit:

Liquor.

vel etiam aqua fortis tenui linteo excepta; aut sume *aquæ ros. partes duas, succi coriandri partem* j. *aquæ ardentis partem mediam, mellis ros. partem etiam mediam, aquæ matris sylvæ tantundem, aceti quartam partem, viride æris* ℥ ß *coquantur in ollâ vitreatâ ad quartæ partis consumptionem factâ residentiâ, id, quod purius est, asservetur in vase vitreo, ac filamenta in eo madida ulceri imponantur.* Vallescus de Taranta extollit pulverem auripigmenti cum succo solani, & plantaginis, si cum penicillo in hoc intincto ulcus tangatur, quo multos curatos fuisse à cancrosis ulceribus testatur.

Diversæ aliæ cancri curandi rationes. Prima.

Alij cum sanguine alicujus, qui eodem malo fuerit affectus, ulcus inungunt; alij ipsum ulcus lanceolâ scarificant, tunc lavant, exprimunt, & superinspergunt hunc pulverẽ: Pulveris bufonis partes tres, viridis æris partes ij. sublimati partem unam; deinde superimponunt papyrum emporeticam aquâ madidam, crusta excisa,

Secunda.

curant solo bufonis pulvere, & papyro emporetica. Quidam

magnum nomen adepti ſunt, hac curandi ratione, quâ narium præcipue cancri, quos *Noli me tangere* dicunt, feliciter curantur, arſenici, ac lactucæ ſylveſtris menſe Junio collectæ partes æquales in pulverem redigantur, corpore præpurgato pellicula leviter tenacula avellatur, tunc prædicti pulveris ulceri tantum aſpergatur, quantum ulcus facile recipere poteſt ſuperpoſitâ papyro emporeticâ, quæ manu detineatur, quoad hæreat, ſic per integros 30. dies maneat, in quibus ulcus non attingitur; Prima die nullus adeſt dolor, ſecundâ agravativus, tertiâ dolor plane evaneſcit, in fine prædictorum 30 dierum ſenſim ſcara manu amoveatur, quæ ſi leniter non excidat, linteum butyro delibutum apponatur, & ſi patiens fuerit acutioris ſenſus, & dolor ex motione premat, butyrum etiam ante diem trigeſimum utiliter applicabitur; quod ſi ſcarâ exciſâ caro appareat adhuc nigra, vel pravi coloris, pulvis denuò continuetur, quoad rubeat, at ſi portiunculæ quædam albæ commixtæ ſint, quas alij nervos, alij radices mali vocant, ſequenti unguento extirpentur; ℞ *ceræ albæ, ſevi hircini an. partes æquales, myrrhæ, thuris, maſticis, ſingulorum quartam partem cum pauco ſapone molli, fiat unguentum miſcendo,* quoad infrigidetur, quod filamentis ex molli linteo abraſis apponatur, & alterum linteum eodem madidum unguento bis in die apponatur, interea ſingulis curationibus pelliculæ illæ albæ, ſeu mali radices forpiculâ leviter avellantur ni unguento conterantur, poſtea regulariter curetur ulcus, quod ſi ſanguis fluat, filamenta ſola apponantur. Plerique alij hanc tertiam curandi rationem cum felici ſucceſſu ſunt experti: *radicem ſerpentariæ majoris collectam menſe Junio tranſverſim ſcindunt, filo lineo trajiciunt, & ad umbram exſiccant, ita ſuſpenſam ut parietem non attingat, in ſubtiliſſimum pulverem deinde redigunt, cujus accipiunt ʒ j. arſenici non ſplendentis ʒ iij. foliginis camini parum, cuncta bene mixta in pixide ſervant lignea,* tunc ſi ulcus ſit putridum, arundineo cultro ſcalpunt, ut parum ſanguinis exeat, ac pulverem ſubtiliter inſpergunt, goſſypiumq; ſalivâ madefactum ſuperponunt; prædicendumq; eſt, quod per diem ac noctē unam dolorē patiens ſentiet acerbum, ac pars intumeſcet, ſed quò tumidior evadet, eò melius, nec tamen removendū eſt medicamentū, ſed ſcaram excitabit, quæ ſponte poſt octavū diem cadet,

Noli me tangere.

Tertia.

tuncquè sordidum ulcus mundificant melle ros. succo apij & farina hordei, aut cum unguento Isidis, superposito unguento de tutiâ, si vero radix aliqua mali remanet, pulverem repetunt, ad removendam scaram nihil omnino addunt, sed naturæ permittunt, quod opus peragitur corpore antea præpurgato, & hac curandi methodo

3. Epist. 411. Crato aliquot curasse scribit. Verum medicamenta hæc caustica, & planè corrosiva mammarum cancris rarò sunt adhibenda, ob cordis vicinitatem, sicuti neque prope alias partes præcipuas, nisi probè exusta, aut alijs mixta medicamentis, quæ eorum vim infringant: ta-

Fuchsij curandi ratio. le fuit procul dubio medicamentum, quo Fuchsius Italus cancros curare asserebat, ideoque medicus cancrorum vocabatur; ejus curandi ratio hæc erat; inspecto loco secretum, ut dicebat, sibi pulverem applicabat, si intra triduum tumor non exacerbabatur, sed in melius tendebat, sanari posse prædicebat, idque ex sibi secretis signis, quæ ego nulla alia esse existimo, quàm quod à medicamento corrosivo non excandescere, indicium est radices non admodum altè esse infixas, nec humorem valdè adustum, uti diximus, tunc igitur pulvere persistebat, ad 30. usque diem, quo termino, ut referebat, radices extinctæ, ac attritæ ex se cadebant, ac si quid adhuc adhæreret, scalpello sensim præscindebat; deinde pulvere incarnante, ex myrrha, thure, & similibus utebatur; superposito convenienti unguento puta basilicone, aut Theophrastico; tota tamen curandi vis consistebat in eo pulvere, quem mihi ostendit Stadæ, & erat coloris ci-

Pulvis Fuchsij. neritij, ponderosus, sic ut metalla recipere certum sit, quia vero patientes exiguos ex eo sentiebant dolores, exustum esse minerale, & alijs convolutum, quæ acrimoniam compescerent, nemini dubium esse debet, taleque concinnari posse, ex supradictis, arsenico, stibio præparato, sublimato lapide bezoartico, Nicosiana, hordeolo, singulis per se vel omnibus mixtis cum aliquo ex ijs, quæ superiùs dicta sunt, quæ quispiam pro libitu, & occasione experiri poterit, & medicamentum procul dubio mirificum inveniet.

Scholium.

Quæst. Quis humor sit materia cancri. Brachelij opinio, 6. aph. 38.

Gignitur cancer ex atra bile] *Illustris, & controversiæ plena est de materia cancri apud scriptores disputatio, nam Brachelius ex melancholico succo minimè adusto oriri; ideoque male quosdam ex fervidâ bile gigni dixisse pugna-*

pugnaciter contendit. Placiti ansam Galenus dedit qui cancro causam praebere dixerat humorem melancholicum, qui est fex sanguinis, & à liene attrahitur, is autem humor adustus non est, neque fervidus, sed pura sanguinis superfluitas, atque benigna, cum sit lienis alimentum, rectè dixeris sanguinem melancholicum cum eodem 6. aph. cit. Huic è directo contrariam tutatur sententiam cum Paulo Fernelius, qui ex bile atra sanguinevè fervido ac retorrido cancri originem constituit, utraque tamen harum opinationum illiminanda. Prima quia sic cancri materia, à materiâ scyrrhi non differret. Secunda, quia si acrior humor esset, & actu fervens, procul dubio anthracem, aut exulceratum cancrum faceret, vel saltem diu sine exulceratione permanere non sineret; quocirca ex melancholico potius succo adusto, & qui jam ferbuerit oriri dicendum est, qui si denuò acrimoniam concipiat, exulcerationem in cancro efficiet: cum igitur Galenus inquit, ex melancholico succo, qui est lienis nutrimentum, cancrum fieri, non de eodem succo adhuc integro intelligatur, sed jam adusto, ita enim scribit lib. de atra bile, procedente tempore (*de melancholico humore sermo erat*) terminatur in cancrum: ubi acrior & contumacior hic humor fuerit, cancrum exulceratum: ubi autem mitior latentem, & citra ulcus producit, *ut hinc obiter intelligas occultum cancrum non abditum duntaxat, & in partibus interioribus reconditum, sed non ulceratum etiam à Galeno nuncupari; At carbunculum à ferventissimo, atroquè sanguine oriri, autor est idem Galenus libr. de tumoribus praeter naturam, ubi hosce omnes tumores à melancholico humore originem trahere refert; sed ut à calidiori carbunculum, ita ab eo, qui minus calet, oriri cancrum consuevisse.*

2. ad Glauc. cit.

P. lib. 4. c.26.

F.7. pat.c.3.

Galen. loc. enodatur.

Vapor inde gravis] *Mirum, quòd cancer contagio careat, praesertim ulceratus, & qui tetrum expirat, eoquè magis mirari subit, quòd ejusdem naturae sit cum elephantiasi, quae tamen contagiosa est, nisi dicas contagiosum cancrum non esse, quia soli morbi corporis universi communicantur; non tamen video cur procax humor, & fervens in parte aliqua contentus tetrumquè de se expirans vaporem, contagionem efficere non possit.*

Cancer an sit contagiosus.

De mammarum magnitudine & flacciditate.

CAP. XXIIII.

QVia grandiores mammae praeter deformitatem, quae mulieribus semper acerba fuit, cancris suscipiendis sunt magis expositae, ideo

ideo de mammarum incremento hic agendum fuit, & quia, cum fœminæ laudum nostrarum præcones esse soleant, danda opera est ut hujus sexus assequamur gratiam, & cunctis earum malis occurramus, ut de nobis benè sentiant. Est autem hic affectus immoderata quædam & indecora mammarum magnitudo, quæ semper turpitudinem inducit, interdum etiam operationes brachiorum impedit, & lactis boni generationem; quia in illis plus conficitur, quam oporteat, ideoquè corrumpitur; quæ nocumenta agnoscentes Amazones dextram mammam sibi resecabant, ne impediretur brachiorum ac manuum motus, aptioresque ferendis armis redderentur, & ut manus dextra robustior evaderet, toto nutrimento in eam distributo. Sunt etiam aliæ mulieres, quæ adeo pendulas habent mammas, ut inde mammosæ dicantur, sive mammeales, lusitanè *mamudas*; virorum insuper illi hac indecentia laborant, qui temperamento sunt humidiori, ac venas habent exiles. Porro parvænè, an magnæ mammæ gignendo lacti commodiores sint nos jam alibi copiosè dissertavimus. *4. de nat. mul. c. 12.*

Causa. Causæ magnitudinis mammarum sunt, crebra earundem contrectatio, retentio mensium, copia alimentorum, præsertim humidorum, flatulentorum, ut castanearum, raparum, & similium, ideo rusticis mulieribus peculiaris est. *Signa.* Signa oculis subjiciuntur, sic affectæ periculo prorsus non vacant, nam quo majores sunt mammæ, eò facilius cancris afficiuntur, uti dictum jam est.

Curatio. Curatur hæc affectio quatuor remediorum generibus, Primò cibis adstringentibus, qui tamen minimè sint flatulenti, à quibus, frequenti balneo, & potu nimio fœmina omnino caveat.

Repercussio. Secundò ijs utendum, quæ sanguinis attractionem impediant, mammarum incrementum prohibeant, ac partes densas reddere valeant, ne facile influentem humorem suscipiant, in quem usum commendantur folia, vel succus cicutæ, aqua myrti, capitum ros. aut destillationis pinearum cum pauco aceto, & alumine, in quibus madidus pannus mammis applicetur, aut sequens cataplasma: *Cataplasma* ℞ *succi cicutæ* ℥ *iij. cerussæ, acaciæ, thuris an.* ℥ *ij. aceti* ℥ *j. misce; cui commodè additur bolus armenia, farina hordei, pulvis spongiæ combustæ, cortex granatorum, alumen, plumbum ustum, ex quibus etiam cum cera, & oleo myrtino unguentum conficitur;* aut *ex* ℥ *j. mica*

j. *mica panis cum ℥ j. opij, & s. q. aceti aliud concinnatur*; ova perdicis illita à proprietate mammas constringunt, aut pulvis testæ eorundem cum cadmia, cera, & oleo mastichino: valet etiam, ut refert Quintus Serenus, prassium, laphathum, & papaver, si cum fece aceti commisceantur. Aëtius ad coërcendas virginum, & reliquarum fœminarum mammas laudat æruginem ferri cum oleo omphancino, aut vino subactam, ac mammis appositam.

Ova perdicis.

Tertiò si jam mammæ excreverint; curantur ijs, quæ sanguinem absumant, humorem fluentem impediant, & jam contentum in mammis digerant, semper tamen adstringentia superent: quæ enim resolvunt, mammas emolliunt, & flaccidas reddunt, in hunc usum confert menses largius prolicere, præsertim si suppressi sint; deinde sequens unguentum admoveatur: ℞ *luti, quod reperitur in molis tonsorum ℥ ij. olei myrtini ℥ j. aceti ℥ ß misce*; aut aliud, quod paratur ex *ejusdem luti, boli armeni, vel rubricæ fabrilis ℥ j. cerussæ ℥ ij. olei mastichini ℥ ij. ß, emulsionis seminis Jhosehiami ℥ j. ß ex quibus fiat linimentum*, super quod imponatur linteum madidum in decocto gallarum. Sunt quæ violenter ubera ligaturis comprimunt, quod tamen sæpè lædit, & inflammationem parit; multis tamen prosunt formæ mammarum plumbeæ interius illitæ oleo ex semine Jhosehiami ac mammæ contineantur intra hasce formas, quæ indies coangustentur.

Discutientia.

Unguentum

Mammæ ligaturis fortiter non comprimantur.

Quartò postquam detumuerunt, & flaccidæ, ac pendulæ factæ sunt adstringentibus duntaxat utendum, ut cymolia, bolo armeno, rubrica fabrili, unguento comitissæ, & alijs supra jam descriptis: utilia etiam sunt reliqua, quæ solidare valent partes, quorum uberiorem reperies materiam infra lib. 4. cap. *de rugis à partu* 2. remed. genere. De cæteris mammarum affectionibus, & de mammarum pilo eodem etiam lib. 4. oportunius agendum est, quæ igitur ibi reperies hisce connectere haud pigeat.

Adstringentia si flaccidæ sint, & pendulæ.

FINIS LIBRI PRIMI PARTIS SECUNDÆ.

RODE-

RODERICI à CASTRO LUSITANI

De Morbis Mulierum

LIBER SECUNDUS

De affectibus, qui viduis, ac virginibus accidunt.

SECTIO PRIMA

De uterinis propriè dictis affectionibus.

De strangulatu ex utero.

CAP. I.

OSTEAQUAM AFFECTUS CUNCTIS fœminis communes præcedenti lib. curare abundè docuimus; Postulat rerum ordo, ut de ijs, quæ virginibus grandioribus ac viduis accidunt, continuatâ serie in hoc lib. sermonem instituamus. Inter quos uterini affectus, quos etiam hysterica symptomata medici appellare consueverunt, præcipuum obtinent locum; & inter hos quidem primus ac communissimus uteri suffocatio existit, quę etiam ablatio respirationis ex utero vocatur, & vulvæ strangulatus, rectiùs tamen dixeris strangulationem ex utero, videtur enim in eâ fœmina suffocari ex causâ ab utero communicatâ. Est autem, definiente Paulo, strangulatio uteri, ad superiora recursus; vel est magna respirationis offensio cum corporis refrigeratione ex uteri vitio,

Nomina.

Definitio.

Lib. 3. c. 7.

ri vitio, vel, ut copiosius definiamus, est uteri versus diaphragma, aut alterutrum latus retractio, cum emissione qualitatis sive substantiæ venenatæ ad partem aliquam principem ex retento menstruo, putrido semine, vel quopiam alio humore; mensium enim appellatione alios etiam humores Galenus intelligit. Porrò nec uteri commotio duntaxat, nec retentio seminis, aut menstrui, adeo mira symptomata, ut sæpe in hoc morbo apparent, excitare posse videntur, nisi in veneni naturam humores hi in utero transmutentur, ut Galenus ipse 6. de locis copiose disputat; cujus tamen veneni vis latet, quo usque à naturâ humor ad expulsionem dimoveri incipiat, tunc enim commotus, vel plus imprimit, vel partem aliquam tangit, vel vaporem ex se emittit, quem antea non emittebat, unde subitò accidentia infert, uterusquè primus malum sentit, & pellere nititur, ideò violenter contorquetur, ac interim varia excitat symptomata veneni qualitate, sive substantiâ ad alias partes immissis, quod sæpe per lienis regionem ad cor, indeque ad guttur transferri, & nos animadvertimus, & mulieres experiuntur. Quod si nocumentum cerebro communicatur, aut meningibus, sævissima, ac varia infert deliramenta: si cordi, præcordia sursum convelluntur, ac suppresso arteriarum pulsu, & anhelitu veluti exanimes in terram fœminæ concidunt, ac universum corpus perfrigeratur, quia obstructis naturalibus meatibus spiritus egredi non possunt, ideoque sanguis corrumpitur, & quodammodo concrescit, quam ob causam ad frigidos affectus hunc reducunt Galenus, Avicenna, & alij primæ notæ Scriptores; quos sequuti dicimus, affectum esse in frigidâ intemperie nudâ interdum, nonnunquam cum affluxu substantiæ, qui ad morbos in situ sive figura etiam reducendus est, quando simul pervertitur, controqueturque uterus; aut sursum, vel in latera retrahitur, sic ut ejus cervix extra naturalem situm obstetricibus appareat. Nil autem mirum, si utero affecto, afficiantur etiam reliquæ partes principes, hisceque mediantibus universum corpus; siquidem cum illis maximum habet consensum, cum cerebro nimirum per spinæ membranas ac per nervos; cum jecore mediantibus venis; cum corde medijs arterijs; cum intestinis, & vesica vicinitate: cum ventriculo septo transverso; liene, ac pulmone partium continuitate, ac etiam per occulta spiracula.

27. c. lib. de nat. humana.

Morbi conditio & natura.

c. 5.

Species morbi.

Uteri consensus cum varijs partibus.

Pars affecta

Pars affecta primò ac præcipue, totusque morbi focus in hoc malo uterus est, in eo enim sanguis menstruus, aut semen corrumpuntur, & venenatam quandam ex naturâ loci qualitatem acquirunt, unde postea respirationis instrumentis communicatur, cujus rei argumentum est, quod viduis, ijs maxime, quæ antea probè purgarentur, ac parerent, & virorum concubitu gauderent, quibus dum postea privantur, retenta menstrua, & cohibitum semen in utero corrumpitur, & grandioribus salacibusvè virginibus, quibus quicquam in utero præter ætatem, & consuetudinem detinetur, id accidat: quilibet enim humor in utero hoc modo corruptus ejus generis vaporem ex loci natura venenatum exspirat, ut unde vita, illinc & summa veneni pernicies sæpe etiam mors ipsa exoriatur. *Vnde vita illinc etiam mortis causa.* Cæterum corruptio illa menstrui aut seminis tum in vasis uteri, tum in utero ipso fieri potest, ac prope testes, quæ tamen diu durant affectiones, & diutinæ virginum febres potius ex causâ intra uteri vasa conclusa ortum trahunt; eæ vero, quæ viduis accidunt, & grandioribus virginibus salacibus, & virorum colloquijs, & contactui assuetis, ex ijsdem substantijs in uteri cavitatem prolapsis enascuntur, neque mirum, humores in proprijs & naturalibus locis computrescere, siquidem id etiam per febres continuas contingit, sanguine intra venas putrescente. *Humores in proprijs vasis sæpe putrescunt.* Nec solum viduis, & virginibus grandioribus affectus particularis est, verum etiam monialibus, & alijs, quæ ad Venerem proclives cum sint, tamen viri consuetudine non utuntur; & ijs quæ propter medicamenta steriles fiunt; aut quibus post abortum vel partum lochia retinentur; *Quibus affectus peculiaris.* Virginibus vero, quæ aut salaces non sunt, aut 20. annum ætatis non præterierunt, rarò ex corrupto semine vitium accidit, nisi nimio virorum consortio assueverint. Cum vero ex retentis, aut diminutis menstruis contingit, fere circa menstruationis tempora invadit, aliâs per alios circuitus recurrit, sicuti epilepsia; plerumque tamen circa hyemem, & autumnum, vulvâ repletâ, aut seminali aut aliâ materiâ.

Differentiæ.

Triplex hujus mali differentia, species sive gradus, primus cum laborantes ægrè respirant, pulsum habent parvum; sensu tamen non privantur. Secundus cum pulsu, & respiratione privari videntur, nisi quod in medio pectore minimum superest, & universum corpus

per-

perfrigeratur; tertius, in quo præter jam dicta brachia etiam, & crura contrahuntur.

Distinctio ab alijs morbis.

Magnam habet ſimilitudinem cum ſyncope, catalepſi, apoplexiâ, & epilepſiâ; à quibus tamen ſic diſtingues, à ſyncope quidem pulſu, nam in animi defectione ceſſat; in ſuffocatione uteri remanet licet exiguus, rarus, & languidus: in ſyncope ſudor frigidus, & color lividus adeſt; in ſuffocatione color non mutatur, aut certè ruber ſeu pallidus eſt, ſudor nullus: à catalepſi, quia ſic affectæ frigidæ remanent, & oculis apertis neque audiunt, neque vident, quod ſuffocatis non contingit: Ab epilepſia convulſione, quâ carent verè ſuffocatæ ſine complexu alterius affectus, licet convulſivum nonnunquam patiantur motum; præterea, quia in uteri ſuffocatione mulier vocata ſæpe audit, præſertim cum pungitur, aut pili avelluntur, ſentit, & manu collo admotâ ſe ſuffocari indicat, ac licet non poſſit reſpondere tamen poſt acceſſionem recordatur, & non habet ſpumam, qualis conſpicitur in epilepſia; in Epilepticâ autem acceſſione neque vocata audit, nec poſtea recordatur, & ſpumam in ore habet: Ab apoplexiâ, quia ſtertor non adeſt, neque anhelitus, aut ſenſus penitus intercipitur. Inſuper in hyſtericis ſpuma ſignum eſt ſalutis, in alijs lethale. A lethargo etiam febre diſcernitur, qua præfocatæ non vexantur. A venenis denique frigidis aſſumptis, dolore, icteritiâ, vomitu, unguium, & extremitatum lividitate, quæ ſicuti in venenatis non adſunt. Verum, quia pleraque ex his ſymptomatibus communia eſſe ſolent, accuratè omnia intueri oportet, ne turpiter decipiamur.

Cauſa.

Ex dictis jam conſtare arbitror, cauſas hujus mali antecedentes eſſe retentionem menſtrui, ſeminis, aut alterius ſubſtantiæ à quibus diſtentis vaſis uterus retrahitur, aſcendere ſolet, & aliquantulum propriâ ſede dimoveri, quippe repleta corpora quantum in latum, & profundum extenduntur, tantum in longitudine breviora fiunt, & quo breviora eò magis ad originem retrahuntur, ac ſi æqualiter id fiat, recta erit ipſius tranſmutatio & ſine inclinatione; ſi vero inæqualiter, ad partem vehementiùs trahentem incumbet; non tamen veluti errabundum animal per corpus diſcurrit, ut alibi jam docuimus, ſed ex tenſione retrahitur. Quod autem retentio menſtrui, vel ſeminis hujus affectus cauſæ ſint, conſtat, quia mulie-

mulieres quæ probe purgantur, & coëunt, raro ſunt hyſtericæ, at frequenter illæ quibus menſes ſupprimuntur, etiamſi viro utantur, ut apparet in nuptis, vel quibus retinetur ſemen, etiamſi probè repurgentur, ut conſtat in viduis, & monialibus, ac libidinoſis virginibus. Avicenna, & Averroes tertiam cauſam addunt, fluxus albi retentionem, & experientia teſtatur, ſi ſupprimatur, fœminas, quæ eo vexabantur, in uteri ſtrangulatum incidere, quæ cauſa ſub ſanguine menſtruo contineri debet, non enim ſolum ſanguinem comprehendit, ſed alios etiam humores. Sunt etiam remotiſſimæ cauſæ, aër frigidus ſpiramenta conſtringens, & impediens evaporationem, quies, ſomnus ſuperfluus, dimiſſio coitus, balnei, aut frictionis, cibi, ac potus multitudo; quippe cuncta hæc humores augent, & eorum reſolutionem impediunt; præterea animi affectus, qui ſanguinem, ſpiritus, ac humores ſolent agitare: boni etiam, ac grati odores, ad quos uterus retrahitur, præſertim vero Zelotypia hunc parit affectum, ut Montanus tradidit. Cauſæ vero conjunctæ ſunt, corruptio retenti ſeminis, menſtrui, aut aliorum humorum, à quibus tetri, ac ut plurimum venenati elevantur vapores: omnium tamen communiſſima, & immediata cauſa eſt, vitium inſtrumentorum reſpirationi inſervientium, ab humore vel vapore aſcendente, præpedienteque ſpirituum animalium tranſitum, ita fit, ut tùm infrequentiâ, tùm intarditate, & parvitate reſpirationis, nihil majus poſſit excogitari; ac ſi ad vocis inſtrumenta cauſa pertingat, nil eloqui poſſunt etiamſi velint, tùm ob hanc cauſam, tum quia defectus aëris ob reſpirationem impeditam loquelam interdicit; & quia inſtrumenta immota manent, ideoque aërem, qui locutionis eſt materia, trahere nequeunt, unde conſtat triplicem eſſe in hoc malo difficilis reſpirationis cauſam; Primam mutatum uteri ſitum; Secundam frigidum ipſius temperamentum, ex ſemine per corruptionem frigefacto, cujus halitus reſpirationis inſtrumenta pertingit; Tertiam corruptum, putridum, ac venenoſum halitum, à putridâ ſubſtantiâ elevatum, qui obturatis meatibus reſpirationis vias occludit; ex quo fit, ut ſæpè fœminæ aſcendere à pube, per alvum, & umbilicum, ac lienem aliquid perſentiant ad os ventriculi, & guttur, quò ubi pervenerit, concidunt ita, ut animam egiſſe diceres, nec priùs ad ſe redeunt, quam flatus, & humiditas ipſa, à quâ

Av. 31. 3. tract. 4. c. 16. Aver. 3. collig. 29.

Triplex difficilis reſpirationis cauſa in uteri ſtrangulatu.

flatus

flatus elevatur, ex locis muliebribus profluat. Is igitur halitus, ſi cerebrum pertingat, deliramenta gignit, ac involuntarios motus; nonnunquam ſenſus, ac motus privationem; furore inſuper fœminæ capiuntur vel convelluntur, quæ cauſa eſt cur ſcriptores affectionem hanc ſimilem epilepſiæ eſſe dixerint: ſi cor halitus feriat animi deliquium & ſyncopem infert, ſi ventriculum, morſus ventris, & plurima eructatio accidit.

Signa. Signa quintuplicia ſunt, quædam inſtantem acceſſionem prænuntiant; quædam jam præſentem demonſtrant: alia à ſemine an menſtruo fiat declarant; alia in quem locum uterus incumbat; ultima prognoſtica exiſtunt, & inſtantem quidem prædicunt, mentis tarditas, torpor, virium imbecillitas, refrigeratio, pallor faciei, triſtis aſpectus; præterea manibus comprimunt ventrem, quia ſentiunt aliquid ibi moveri, & aſcendere, adeſt crurum ſegnities, infirmitas, & contractio, ſomnolentia, deſipientia, quibuſdam riſus, alijs lachrimæ, alijs utrumque, à quibus etiam monitæ non ceſſant, adhæc morſus oris ventriculi, cibi faſtidium, nauſea, ſitis, tumor ventris, ac dolor, hypochondriorum murmur, ſeu borboriſmus, & quædam veluti rerum omnium oblivio, pulſus debilis, cordis ſaltus, dolor capitis, nonnunquam etiam rubedo labiorum, faciei, & oculorum, qui etiam interdum contrahuntur, aut ita clauduntur, ut aperiri facile nequeant. *Signa inſtantis acceſſionis.*

Præſente jam affectione reſpiratio læditur, vox intercipitur, motu & ſenſu privantur, aut convulſivum motum patiuntur, ſtupent, vertigine corripiuntur, delirant, & cum quâdam veluti deſperatione clamant; Ac licet intelligant, & audiant, reſpondere tamen nequeunt, tandemq; in dorſum veluti mortuæ cadunt, aliæ etiam actionibus integris manentibus difficilem duntaxat reſpirationem habent, unde colligitur, non ſemper circa cor, & ventriculum morſum, ſeu compreſſionem fieri, ſed halitum ad partes reſpirationis elevari. *Signa præſentis affectionis.*

Inclinante jam acceſſione quia diſcutitur cauſa, malæ rubent, ſenſum, & intellectum recuperare incipiunt, oculi poſt multam gravitatem aperiuntur; tunc uterus incipit laxari, & humiditas quædam ab eo prodit, cum ventris crepitu, tandem profundis emiſſis ſuſpirijs ad ſe redeunt, ac ſic exſurgunt, & corpus firmari incipit. A ſanguine nè, an ſemine fiat cognoſces, quia omnia ſymptomata à vitiato ſemine quàm à ſanguine tanto ve- *Signa ſanguinis aut ſeminis putreſcentis in utero.*

hementiora sunt, quantum vitiatum semen, quàm menstruum ad noxam corpori inferendam vim obtinet majorem; quod Galenus cit. observasse scribit; unde fit ut apnœæ, consulsiones, vocis abscissio, anhelitus difficultas, pulsus abolitiones, animi defectiones, ac sensus cujusdam vaporis ab umbilico, & pectine, ad superiora ascendens, qui altius fauces invadens, eas quasi vinculo perstringere videtur, prorsusquè spiritum intercipere, magno suffocationis metu, morbum arguant à seminis corrupti retentione pendere; cujus rei majorem certitudinem facit, si mulier à coitu desiderato diu abstinuit, & otiosa fuit, præsertim si vidua, vel monialis est, & ritè purgatur, ac naturaliter multo abundat semine. Sin autem à sanguine fiat, ipse suppressus fuit, mammæ turgent ob sanguinis ad illas regurgitationem, gravitas in corpore sentitur, sensus hebetatur, dolores adsunt oculorum, colli, fœmorum, & juxta renes ex calefactoquè sanguine superiores partes rubent.

Signa indicantia in quam partem uterus incumbat.

Porro æqualiter uterum versus superiora retrahi suspirium demonstrat, vertigo, capitis dolor, cibi fastidium, nausea, ructus, & intestinorum crepitus; ad anticam vero partem, posticam, dextram, aut sinistram torqueri indicia fuerint, si fœminæ gravantur, dolent, tument, ilia, pecten, vesica, aut rectum intestinum, & cervix uteri ab obstetrice conversa, in eam partem sentitur; ac si fœmina viro utatur, semen illabitur, quia os uteri perversum est. Specialius tamen si versus vesicam uterus convellatur, urina supprimitur; si ad sedem, impediuntur alvi excrementa, dolores occupant lumbos, podicem, imum ventrem, ac rectum intestinum; si in partem sinistram, dolor acutus ac vehemens habet lumbos, crura, & hypochondria, mulier claudicat; si ad cor, spiritus adest difficultas; si ad septum transversum, & præcordia, de repente voce privantur, ipsa præcordia dura fiunt, strangulari videntur, dentes conserunt, & vocatæ non audiunt.

Prognostica.

Ex hoc morbo multæ se iterum recolligunt; aliæ in ipsis acessionibus subitò periêre; deterior tamen, ac periculosior est, quæ ex seminis retentione, quam quæ ex retentis menstruis suffocatio fit, item ea, in quâ animi defectio adest, & tum respiratio, tum pulsus magis aboletur; ea insuper, cujus accessiones crebrò repetunt, ac diu durant; in his enim si pulsus fiat inordinatus, & creber; postea in to-

tum

tum aboleri solet, cum syncope, ac tandem exiguo humore faciem irrorante moriuntur. Minus malum est, si illæso spiritu reliqua symptomata adsint: si sensus, & motus integri maneant; si rarius accessio invadat, & breviori tempore duret: si ex menstruis fiat, quæ cum retenta fuerint, jam apparere incipiant. Minus etiam malum, si frigidæ mulieri contingat, quàm si calidæ, si prægnanti (nam ijs etjam accidere scribit Hippoc.) quam si viduæ, aut virgini. Cum his tamen gravidas, licet menses non habeant, raro hæc affectio exercet, nisi ex accidenti, febre nimirum, pravo vitæ instituto, aut antiquo uteri temperamento, quibus Hippocrates addit pituitam à capite ad præcordia defluentem, quæ respirationem impediat; rarò quidē gravidas exercet, quia fœtus puriori alitur sanguine, pars etjam ad replenda ubera regurgitat, reliquus ad lochia servatur, & à naturâ prohibetur, ne putrescat, quia in chorio conservatur, non minùs quam in suâ vesicâ bilis. Cæterum grandioribus etiam fœminis seminis, & mensium annos jam egressis ut septuagenarijs, rarò suffocatio ex utero contingit, nisi à pituitâ in ipso utero putrescente: frequentiùs tamen cessante mensium purgatione naturali 45. aut 50. anno vel cessat morbus, vel ingravescens interficit. Quod tamen mulieri, quæ uterinis symptomatibus molestatur, aut difficulter parit, superveniens sternutatio bonum sit, liquet ex Hippoc. cujus rei causa est, quia ostendit naturam propriarum meminisse motionum; & quæ prius torpebat, excitari; deinde etiam quia concussu sternutatio naturam excitat, & excernit, quæ partibus infixa hærent. At ubi morbus invadere assuevit, instar comitialis diuturnus efficitur, & per circuitus repetens.

1. de morb. mul.

Suffocatio ex utero raro gravidas exercet.

5. Aph. 35.

Sunt tandem alia signa, quæ distinguunt inter præfocatam, & mortuam, & vulgariter quidem floccis naribus admotis, clausis fenestris, & recedentibus adstantibus, cyatho aqua pleno pectori imposito, aut speculo ori, ex eorum motu, infectionevè præsentem respirationem, vitamque arguunt. Verum quia hæc parùm firma sunt, ideo pilorum avulsione potius de vitâ cognoscendum, & sternutatorijs, ex pulvere hellebori, ac piretri naribus insufflato, aut pennâ intinctâ in aceto acerrimo squillitico, in quo ruta incoxerit. Sed neque hæc certitudinem habent plenam, quia in quibusdam sola pulsatio vitam tueri potest, quapropter suffocati, apoplectici, ac

Signa discernentia inter mortuam, & præfocatam.

ac epileptici meritò aliquandiu ſervantur, etiam nullo reſpirationis indicio: fuerunt enim jam plerique ex ſarcophago relati, & ex ſepulchro auditi. Cur verò Arabes his, Germani cunctis defunctis triduū definierunt, cauſa videtur, fœtor qui in triduo ab obitu manifeſtatur: addunt alij humorum motum; cum enim ſanguis perpetuò, pituita quotidiè, bilis tertio quoque die, melancholia quarto moveatur; ad unum horum, ſi ſupereſſet homo, excitandus erat.

Curatio. *Admonitiones.* Ad curationem igitur vocati medici, caveant diligenter, ne incauti mortuæ remedia adhibeant; neve muliercularum communi errore, quidquid affectus illis contigerit, in uterum rejiciant, cum poſſint ex alijs cauſis suboriri; ne tandem vulgari ſuperſtitione ſic affectas ab immundo ſpiritu teneri judicent.

Deinde quia affectus per circuitus repetit, duplicem requirit curationem, unam in acceſſione, alteram extra acceſſionem: *In acceſſione.* & in acceſſione quidem tria potiſſimum ſymptomata urgent, ſtrangulatio, convulſio, animi defectio, quorum remedia promiſcuè ferè triplicem curandi ſcopum reſpiciunt; Primus eſt, uterum reducere ad propriam ſedem: Secundus prohibere, ne vapores ſurſum ferantur; tertiùs, humorem in utero contentum, qui eſt evaporationis cauſa, foras pellere; quæ omnia ut compleantur, in exacerbationibus patiens cibum nullum, aut perexiguum capiat, ut Paulus notavit; *Situs.* deinde cervice, & ſcapulis acclivibus collocetur, fœmoribus inguinibusque declivibus, ita enim uterus faciliùs reducitur, *Ligatura.* in quem uſum crurum ligaturæ dolorificæ *Frictiones.* frictionesquè conveniunt non ſolum infrà, ſed etiam ſupra genua, præſertim in interiori parte, tandemquè ventris ipſius deorſum verſus, non ſurſum, neque circum circa tunc uterus inferius ducendus ventri admota diſtenta manu madidâ in oleo laurino, rutaceo, anethino, de ſpica, vel florum auranciorum oleo, ſive unguento quod hiſpanis dicitur (*manteca de azahar*) poſteà ſupra umbilicum præcordia faſcijs fortiter ligentur; ita enim vapores non aſcendunt, uterus reducitur, diſcutitur humor, & attenuatus ab excitatâ expultrice faciliùs pellitur; *Cucurbitulæ.* cucurbitulæ etiam cum igne copioſo fœmoribus citra ſcarificationem affigendæ ſunt, deinde utrinque in inguinibus, quippe uterum deorſum trahunt ob ligamenta in illis partibus affixa: ſupra umbilicum vero,

ut

ut quidam non citra magnum errorem faciunt, minimè applicentur, quia aut uterum sursum trahent, aut elatum retinebunt, possunt tamen inter os pubis, & umbilicum utrinque admoveri, deinde altâ voce proprio nomine patiens compelletur, & quæcunque ligamenta ac vestes supra cor, & pectus habuerit, solvantur, liberumque haurire aërem sinatur; præstat nares, & aures vellicare, pilos digitorum, pedum, aut etiam pudendarum partium evellere, aut digitos ipsos contorquere: Ac quia uterus benè olentibus reficitur, & ad ea recurrit, pravum spirantibus offenditur, eaque refugit; ideò naribus fœtida suffiantur, ut charta leviter combusta, avium plumæ, præsertim perdicis, frusta calceorum, corij, vel pilorum hominis, panni, lanæ, vel cornu caprarum accensis carbonibus imposita; vel etiam naribus odoretur, assa fœtida, galbanum, sagapenum, castoreum, bitumen, sulphur, lucernarum recenter extinctarum funiculi, quidam etiam de munditie parum soliciti matulam cum lotio veteri, vel dejectione naribus admovent; fuerit tamen commodius sequentem parare suffitum, *galbani aceto dissoluti, castorei an.* ℥ ß, *sulphuris vini* ℥ ij, *misce*, ab his tamen quæ jam dictis fortiora sunt, abstinendum, si fœmina Epileptica fuerit, quia cerebrum Epilepticarum alioqui infirmum fœtidis offensum agitatur, unde humores in cerebri ventriculos præcipitantur, ac symptomata ingravescunt; Prodest tamen betonicam, aut rutam viridem manibus contritam naribus admovere, aut pulverem nasturtij, sinapi, quæ eadem cum thymo aceto acerrimo incoquantur, & naribus vaporatio fiat, aut insuffletur hic pulvis, ℞ *sinapi, piperis albi, pyretri, castorei an.* ℈ j, *misce*: vel alius fiat pulvis ex verrucis, quæ equorum tibijs adnascuntur, in calido furno exsiccatis, deinde contritis, quæ si naribus indantur, quasi momento mulieres reducunt; His omnibus uterus deturbatur; quia ab eis refugit, & excitatur facultas expultrix, quæ noxiam materiam expellendo, paroxismum abbreviat; ac præterea frigiditatem corrigunt, ac digerendi id, quod in utero est, vim possident. Methencritæ, sive syringæ vacuæ syphonem collo uteri immisisse, mox internum pulsorium retraxisse, deorsum uterum revellit. Prodest etiam brioniam in vino sæpius in potu dare tempore somni, aut quovis alio tempore, ℥ j. agatici in vino, quòd remedium est Galeni 9. secundum locos, ubi etiam commendat acetum squillitjcum in potu datum; aut exhibetur ℥ j. theriacæ

Aer.

Fœtida quæ uterum deturbare valent.

Admonitio.

Pulvis.

Syringa vacua usus.

riacæ optimæ, quæ etiam oleo rutaceo diſſoluta ei parti applicatur, per quam halitus aſcendere ſentitur, quo ſolo remedio nobiliſſima Margaretha ab Alefeldt à periculoſiſſimâ acceſſione alijs non proficientibus liberata fuit. *Error quorundam.* At quod plerique jubent nares claudere, & aërem retinere, ut unito calore, & ſpiritu, vapores maligni ocyus diſſipentur, mihi nunquam placuit, periculum enim eſt, ne fœmina penitùs ſuffocetur, præſertim ſi imbecilla ſit. *Bene olentia utero ſunt applicanda.* Jam verò beneolentia naribus nunquam ſunt applicanda, ideoque medici ad ſuffocatas accedentes, chirothecas deponant, poma, ac reliqua odorifera. *Suffitus.* Patiens verò pannis circumtecta, ac ſupra umbilicum ligata recipiat in utero per ſedem perforatam; aut per infundibulum jucundum ſuffitum ex caſſia lignea, myrrha, ſtacte, (quam ſtyracem liquidum vocant) laſerpitio, ligno aloës, cariophyllis, macis, amomo, coſto, ambra, zibeto, diambra, diamoſco, trochiſcis de gallia, & de alipta moſcata; aut alijs ex ſupradictis concinnatis; nam cuncta hæc laxandi, calefaciendi, & flatus diſcutiendi vires obtinent. Mire uterum reficit, & quam celerrimè in propriam ſedem reducit ſuffitus per infundibulum ex verrucis ſeu eminentijs, quæ equorum pedibus adnaſcuntur, quod ſecreti loco haberi poteſt. In quos etiam uſus uteri os perungitur cum oleo Jaſmino, de Napha, de ſpica, vel ſimili alio, in quo granum unum atque alterum Zibeti, vel moſci diſſolvatur; aut goſſypium eâdem mixturâ delibutum locis inditur: *Eductio humoris.* tunc (ſi fieri id ſine ſcelere poſſit) obſtetrix collum uteri confricet digitis, indice ac medio perunctis aliquo ex prædictis oleis, in quo diſſoluta ſint odorifera: ut irritatus craſſus humor, qui in utero hæret, provocetur, & calefactus excernatur. *Methenchrita.* In ipſum quoque uterum per uterinum clyſterem ſequens liquor injiciendus, ℞ *aquæ naphæ, vel lavendulæ* ℔ j, *aquæ ocymi* ℥ IV. *galliæ moſcatæ* ʒ ij, *galbani* ʒ iij, *muſci, & ambræ an. g.* V. *ſirupi de arthemiſia* ℥ IV. *croci pulverizati, cinamomi, cariophyllorum an.* ʒ ß, *miſce.* *Vomitus. Hipp. I. de morb. mul.* Hippocrates, Aëtius, Paulus, & Avicenna vomitum commendant, qui tametſi omnibus conveniat, peculiariter tamen iis prodeſt, quibus in ventriculo corruptus cibus, aut pituitoſus alius humor acceſſioni anſam præbuit, quod cognoſcitur ex graviſſimis ipſius ventriculi doloribus, & quanquam vomitu humor ad ſuperiora trahi videatur, major tamen eſt utilitas, quæ in hoc caſu ex eductione materiæ ſequitur: neque verò ciendus, niſi poſt purgationem: ac ſi fœ-

mina.

mina ad vomendum fit facilis, idque semper cum magna præmeditatione, ne violenter humor superiora petat, ut ipse monuit Hipp. Provocabitur autem titillatione faucium cum pluma madida in oleo liliorum albor, tepido; vel patientis os vi aperiatur, & injiciatur decoctum seminis anethi, & raphani cum oleo liliorum, cavendo ab oxymelite, ac sirupo acetoso, quia hæc uterum afficiunt, si Hipp. & Galeno credimus. At si superiora non sufficiant, totum caput perfundatur oleo laurino, anethino, rutaceo, de spica, vel sequenti similivè alia embrocha, ℞ *supradictorum oleorum an.* ℥ IV. *aceti ex decoctione rutæ, origani, pulegij* ℥ ij, *misce*, quippe cerebrum calefacit, humores attenuat, & vapores discutit, qui semper cum hoc morbo conjunguntur, imo ipsum efficiunt, & sunt de genere flatuum, ut Serapio, & Valescus de Taranta rectè notarunt. Quo etiam tempore pubi, & ventri pannus calidissimus imponatur: aut sacculi, quibus includantur cuminum, anisum, semen dauci, sal, ruta, arthemisia, furfur benè calidi, qui sæpe iterentur, aut ex supradictis unguenta, cerota, & pessaria conficiantur, de alijs paulò pòst: forma verò pessarij talis erit: *olei naphæ, vel de spica* ℥ jß, *ladani* ℥ ij, *galliæ muscatæ* ℥ j, *ligni aloes, & cariophyllor. an.* ℈ j, *misce*, fiant pessaria serico inclusa, ante hoc tamen quod confortat, utilis erit alius sic paratus, ℞ *succi mercurialis, vel decocti ejusdem* ℥ ij, *antidoti hæmagogi, theriacæ antiquæ an.* ℥ II, *pulveris de hiera* ℥ j *misce*: Valet etiam mirificè inunctio ex oleo Mathioli, quo partes infra umbilicum liniantur, & bibat patiens cochleare j. aquæ vitæ finissimæ ex herbis paratæ ad uterum conducentibus: virginibus tamen sat fuerit loco pessarij ventrem ac pudendum inungere, aut si ex retentione seminis laborent, suadendæ sunt, ut nubant: sin vitam castam potius ducere velint, parco utantur victu, & abstineant à vino, ac reliquis, quæ semen augent, de quibus ad nauseam jam scripsimus: quod si uterus deorsum processerit, curabitur, ut infra c. *de uteri prolapsu.* Atque tota hæc curatio desumitur ex Hipp. Aetio, Paulo, Avicenna, & Galeno citatis & 9. secundum locos in fine.

2. de morb. mulieb.

Hip. 3. ae. 39. Gal. 1. ad Glauc. 14.

Capitis ratio habenda

Embrocha.

Flatus dissolventia.

Sacculi.

Pessus.

Admonitio de virginib.

c. de gonorr.

Porro considerandum insuper est, à menstruóne, an à retento semine accessio fiat: ac, si à menstruo proveniat, inchoanda curatio erit à sanguinis missione ex pede, deinde ne excrementorum appositu uterus prematur sequens, aut similis clyster injiciendus est,

Curatio cum fit à menstruo.

foliorum malv. mercur. singulorum m. j. *florum camomilæ p* ij. *seminis anisi, fœniculi: fœnugræci an.* ℥ j. *coquantur in s. q. aquæ ad tertias colaturæ,* ℞ ℥ x *mellis rosati, olei camomilæ, liliorum, aut sesamini singulorum* ℥ ij, *electuarij lenitivi, aut diaphœnici* ℥ ß, *misce:* aut, *ex hiera* ʒ j, *& cumini tantundem cum* xx. *foliis rutæ, & caricis fiant suppositoria* ij, *quibus addere licet Agarici, salis gemmæ an.* ʒ II. cucurbitulæ suris, fœmoribus, &c. juxta pubem applicantur, reliqua ut supra.

A semine si fiat, curatio.

At si retentum semen accessionem efficiat, sanguinis missio nequaquam confert, quia vires dejicit, & quod in utero est non educit: potiusque adhibere convenit glandes, & clysteres tum per uterum, tum per sedem, ut ℞ *aliptæ moscatæ* ℈ ij, *ligni aloes, cariophyllorum an.* ℈ ß, *musci, ambræ an. g.* iij, *excipiantur oleo de spica, & cum cera fiat pessus*, qui serico includatur, ne in utero liquefiat, & Zibeto liniatur, cui consimilis est alius, qui recipit *galliæ moscatæ, cinamomi, cariophyllorum an.* ℈ j, *ambræ, mosci an. g.* iij, *ladani, styracis an. q. s. ut pessus conficiatur.*

Pessus.

Emplastra pro matrice.

His ubi jam aliquid ex utero fuerit excretum, apponatur emplastrum pro matrice, aut gummi elemi: aut ex carana, vel tacamaca confectum, vel balsamum, aut styrax liquida, vel oleum de styrace, quibus pro calidis, salacibusque virginibus admisce semen agni casti, corallium rubeum, pulverem rosarum, aut seminis plantaginis: Pro frigidioribus autem hoc salubriter paratur: ℞ *aliptæ moscatæ, pulveris cariophyllorum, angelicæ an.* ℈ j, *pulveris rosarum, corallij albi an.* ʒ j, *terebinthinæ, & ceræ q. s. adde ambræ g.* iij. aut, ℞ *galliæ moscatæ, diambræ an. g.* x. *pulveris sandalorum omnium, corallij, agni casti, rosarum albarum an.* ℈ j, *ladani depurati q. s. fiat emplastrum*: longè tamen majoris efficaciæ est id, quod recipit *olei naphæ, vel de spica* ℥ j, *theriacæ magnæ* ʒ ij, *pulveris galliæ moscatæ* ʒ ß, *zibeti* ℈ j, *pulveris seminis angelicæ, cinamomi, cariophyllorum an.* ʒ ß, *galbani* ʒ ij, *ladani depurati q. s. fiat emplastrum*: quo adhuc præstantius, ac nobilius sequens censetur *olei cinamomi, de spica, balsami an.* ʒ ij *pulveris cinamomi, macis, cariophyllorum, seminis angelicæ an.* ʒ j, *galliæ moscatæ, aliptæ moscatæ, diambræ an. gr.* v. *diamosci g.* IV. *ceræ & terebinthinæ q. s. fiat emplastrum*, aut cum cera duntaxat fiat unguentum. Aut quia oleum de cinamomo nimis constat, ideoque solis ditissimis ordinandum, ℞ *olei naphæ, de spica, liliorum alborum, laurini an.* ℥ j, *pulveris galliæ moscatæ* ℈ IV. *ligni aloes, cariophyllorum, seminis agni casti an.* ʒ ß *ladani, & ceræ, parum, misce, fiat*

unguen-

guentum: aut ex ſola theriaca, cum oleo de ſpica. Cæterum emplaſtra ad formam ſcuti fiant, & in parte acutâ apponenda g. aliquot moſci, ut gratum odorem utero inſpirent, ac ipſum retrahant; extenduntur vero ſuper pannum coccineum, & unum ventri; alterum infra renes in parte poſticâ apponitur. Quibus ſemper miſcenda quæ ventoſitates diſcutiant ob jam dictam cauſam; ideo clyſterijs additur oleum rutaceum, irinum; fomenta verò & inceſſiones fiunt decocto camemali, anethi, thymi, fœniculi, rutæ, artemiſiæ, aniſi, cumini, baccarum lauri: venter inungendus oleo de cinamomo, de angelica, de aniſo, de piperibus, cariophyllorum, quorum guttas aliquot in convenienti liquore guſtet. Peſſarijs & emplaſtris commiſcetur pulvis cumini, aniſi, rutæ, caſſiæ, cinamomi, ligni aloës, coſti, mirificè tamen proſunt cucurbitulę ſine ſcarificatione cum copioſa flamma inter pubem, & umbilicum appoſitæ. Errant qui illicò ab exacerbatione patientibus ſolent exhibere ſacchari paſtam cum ſandalis, & moſco (quam Hiſpani vocant *Alcorſam*) aut aliud ſimile cordiale cum vino: nam vinum vapores gignit, & penetrat, ſubindeque humores denuò in utero commovet, aut eò deducit, atque ita ſymptomata recrudeſcunt, præſertim ſi odoriferum eſt, uterum ſurſum trahit; quocirca ijs ſolum, quibus cum ſyncope acceſſio invadit, ſi nimium reſolvuntur, exhiberi poteſt; quia ad id, quod magis urget, curantis conſilium debet collimare.

Flatus diſcutientia, fomenta, & inceſſiones.

Extra acceſſionem ſi ex menſium ſuppreſſione, aut diminutione patiens ſit aſſueta, in uteri ſtrangulatum incidere, curatio ferè petenda ex c. *de ſuppr: menſtruor.* ſi ex retento ſemine, vocetur maritus, & adhibeantur ea, quæ cap. *de gonorrhæa* ad ſemen extinguendum dicta ſunt: ſi ex uteri inflammmatione, menſibúſve aſſatis, corruptis, aut ſuppuratis, ad propria horum affectuum capita recurrendum; particularius tamen, ſi à menſtruo, quod ſæpe fit, contingat, curatur victûs ratione tenui facilis digeſtionis, & boni nutrimenti: aër ſit temperatus, minimeque ventoſus, exercitium mediocre, præſertim matutino tempore convenit deambulatio, aut lenta equitatio, geſtatio verò in curru, & navi fugienda planè; quia vomitum ciet, & humores agitando ſymptomata excitat, quare non video, cur eas, quæ in navi, & curru fiunt geſtationes laudaverint Aëtius, & Altomarius: Porro ſomnus ſolito brevior eſto, excrementa alvi reſpondeant:

Extra acceſſionem curatio.

Si à menſtruis retentis curatio.

Aëtij lapſus.

deant natura vel arte, animi accidentia vitentur, & ea omnia, quæ flatus, humoresque melancholicos gignere possunt: cibus primis 12. quindecimvé dieb. à mensium purgatione frigidiusculus sit, & paucus, haud tamen adstringens, sed leniens, aperiens, lubricans, & abstergens, qualis erit ex pullo cocto cum radice cichorei, petroselini, fœniculi, ciceribus, & croco, aut cum hordeo, lactuca, cucurbita; ptisana etiam, aut cremor ejus conducit, potus esto mulsa, aqua hordei, aut serum lactis, in quo per noctem maduerint flores borraginis vel anisum,

Evacuatio. Vena sectio. Secundo, evacuantibus ut venæ sectione circa 15. diem ex brachio ad deponendam plenitudinem; quam sequatur purgatio, digesto prius humore per hunc aut similem sirupum, *foliorum arthemisiæ, capillor. Vener. an. m. j. seminis fœniculi, dauci, anisi, rubeæ tinctorum an.* ʒ j, *radicis borraginis, petroselini an.* ℥ j, *fiat decoctio ad tertias, in cujus* ℔ j ß, *adde sirupi de duabus radicibus sine aceto, capillor. Veneris, byzantini an.* ℥ II, *misce*, capiat mane, & vesperi ℥ v. Conveniunt etiam sirupus de arthemisia, de hyssopo, de quinque rad. cum aquis nepitæ, pulegij, fœniculi, hyssopi, arthemisiæ, petasitis. Ubi per dies

Purgatio. sex usa fuerit sirupis, sequenti mane capiat hanc purgatiunculam, ℞ *prædictæ decoctionis* ℥ IV. *rhodomelitis Persici* ℥ j ß, *Agarici trochiscati in ligatura, rhabarb. infusi per noctem in aqua cichor. an.* ℈ II. *pulveris de*

Pilula. *hiera* ʒ ß, *aut diaphœnici* ʒ II, *misce, fiat haustus*: vel si pilulis magis delectatur, ℞ *massæ pilul. alephanginarum, de hiera, an.* ℈ II. *diagridij g.* III. *cum sirupo de arthemisia formentur* IX. mox à vigesimo secundo die, quo purgationem accipiet usque ad vigesimum quintum acci-

Humores discutientia Rotulæ. piat singulo manè unam vel alteram tabellam ex rebus paratam, quæ aperiant, calefaciant, & humores discutiant, ut diagalangæ, diatrion pipereon, diacalaminthæ, diacimini, diamosci, diambræ, vel

Conserva. ʒ I. sequentis conservæ, ℞ *florum auranciorum conditorum* ℥ j. *theriacæ magnæ, vel mithridatij,* ʒ ß, *specierum diamosci. vel aromatici rosati* ℈ j, *cum sirupo de arthemisia, fiat conserva, cui utiliter additur pulveris castorei* ℈ j, *vel antidoti, hæmagogi* ʒ j, idem præstat beneficium altera, quæ sic concinnatur, ℞ *theriacæ antiquæ, mithridatij optimi an.* ʒ II, *conservæ buglossæ* ℥ III, *castorei* ʒ j ß, *specierum diamosci dulcis, diambræ, aromatici*

Trochisci Rasi. *rosati an.* ℈ II. *cum sirupo de arthemisia fiat confectio dosis cochleare* j, *seu* ℥ j. Rasius laudat sequentes trochiscos, ℞ *seminis mentrasti, seseleos, ari-*

aristolochia rotunda, rubea tinct. foliorum agni casti, ruta an. ℥ II, *cum sirupo de arthemisia, aut capillor. Veneris, fiant trochisci dosis* ʒ j, *cum aqua fœniculi, aut ex decoctione seminis anisi, dauci, radicis china, vel sarsæ.* Prodest etiam hisce diebus sumere g. VI. lapidis Bezoartici orientalis cum aqua arthemisiæ, aut duo cochlearia, sequentis aquæ stillatitiæ, ℞ *Zedoaria, seminis dauci, radicis levistici recentis, myrrha, rubea an.* ℥ II, *castorei, radicis paonia an.* ℥ ß, *Visci quercini decrescente luna collecti, nepita recentis an.* ℥ IV. *contundantur omnia, crasso modo ponantur in alembico, superaffundantur aqua matricaria* ℥ XII, *bene cooperiatur, ne quid exhalet, stet in infusione per octiduum, deinde lento igne stillentur, ac servetur aqua vase vitreo.*

Lapis Bezoarticus. Liquor.

Sequenti die, qui erit ferè quartus ante menstruorum adventum, fiat copiosa sanguinis missio ex pede, præmisso crurum balneo, ex decoctione florum arthemisiæ, capill. Veneris, lauri, lavendulæ, pulegij, majoranæ, calaminthæ, florum camomilæ, radicis ac seminis angelicæ, dauci, ibique pedes diutius detineantur, ex quo etiam decocto cum oleo de spica, & naphæ injectiones in uterum fiant, addito tantillo malvatici: At sequentibus quatuor diebus interimque dum menses fluunt, si lentè procedant, arte provocentur potionibus, evaporationibus, & aliis cit. cap. jam dictis: venterq; liniatur, ut suprà dictum est: & si cor, lien, aut membrum aliud compatiatur, ei per ea prospiciendum, quæ infra reperies, ubi de eorum affectibus sermo erit. Quæ si non fuerint satis, urina proliciatur ex decocto lupulorum, pentaphili, camemali, capillorum Veneris, florum papaveris, rubeæ ac buglossæ; vel etiam sudor ex decoctione radicis chinæ, sarsæ, ligni Indici; ut colligitur ex Hippoc. sed & in medio mense post sanguinis missionem ex brachio, & purgationem hæmorrhoides provocentur, affixis hirudinibus, idq; semel aut bis in anno.

Vena sectio ex pede. Balneum crurum. Injectio. Vrinæ ac sudoris provocatio. 1. de morb. mul. Hæmorrhoidum.

Tandem si ex semine affectio ortum ducat, victus esto frigidus, ut portulaca, lactuca, cucurbita, jejunent patientes, lascivum consortium, ac loquelas vitent, Veneris apprehensionem, impudicos sermones, lectiones, musicam, virorum elegantis formæ aspectus, vinum, & carnes, quia hæc omnia semen, & sanguinem augent, ideoq; sanguinis missio mirificum est remedium, magis tamen convenit superabundante semine, corrupto minùs, nisi benè carnosa sit juvencula, aut salax fœmina; rarò purgationes locũ tenent, quia semen non educũt,

Curatio si ex semine.

COR-

concitant vero in utero contentum, quocirca nunquam confertis purgationibus utendum, sed ijs, quæ paulatinè humores eluant, & vias, quas vocant communes abstergant, ne excrementa in uterum, sed forâs illabantur, & eorum successione aliquid etiam ab utero evacuetur; quod fiet, si bis in hebdomada tres capiat pilulas alephanginas, de agarico, de aloë cum rhabarb. mastichinas, de hiera, aut simile aliud medicamentum leniter purgans ex ijs, quæ supra retulimus, utendum insuper clysterijs, & glandibus jam descriptis. Hoc medicamentum semini purgando confert, *terebinthina abietis ℥ iij, agarici trochiscati ℥ j, seminis dauci, cannabis, pulveris ligni aloes an. g.* VIII. *cum saccharo, fiant boli.*

Boli ad purgandum semen.

Secundo utendum ijs, quæ semen gigni prohibent, genitumq; extinguunt, atq; compescunt, quorum uberem segetem reperies c. *de gonorrhæa.*

Uteri purgatio.

Tertio purgandus est uterus injecto superius descripto clystere uterino, aut simili quopiam, deinde etiam discutientibus, ac roborantibus tum emplastris, tum unguentis utendum; fuit semper utilissimum manibus gestare poma ex castoreo, galbano, asa fœtida, sagapeno: vel folia rutæ; aliæ cum fructu castoreum duntaxat gestant, reliqua ut suprà in curatione accessionis administranda sunt. Monet tamen, ac meritò Aëtius, mulierem non esse omninò negligendam, recuperatâ tandem sanitate, sed præservationis gratia per certa intervalla suspectis præsertim temporibus medicamentis utendum, sic ut eorum usus non planè deseratur, sed minuatur quantitas.

Admonitio.

Verùm si morbus pertinax admodum fuerit, efficacissimum præsidium est fontanellas aperire in utroque crure, per quas putores ex corrupto menstruo, aut semine spirent ratione venarum, quæ utero, & cruribus communes existunt. Est etiam receptissimum, ac non citra magnam rationem, & experimenti confirmationem in affectibus uterinis contumacibus, medicamentis uti ex chalybe concinnatis, quorum descriptiones petendæ ex capite *de febre alba.*

Fontanella.

Chalybis usus.

Scholium.

Uterini affectus] *Hysteram uterum appellari alibi jam docuimus inde hysterica seu uterina symptomata, quæ ab utero: inter ea gravissimus est stran-*

est strangulatus uteri, cujus excrementa tripliciter peccant, copia, qualitate, putredine; & quidem si copia plenitudinis nocumenta adsunt, ut sanguinis fluxus per nares, per vomitum, per urinam, aut hæmorrhoides, disenteria, hydrops, lassitudines, tumores, & alia: si vitium est in nuda intemperie calida, æstuationes parit, sitim, inquietudinem, interdum fœmina pallorem contrahit, coloremvè albidiorem, mœsta est, tædiosa, doloribus vexatur; quod si putredo accedat, mirum est cum una è duabus duntaxat ut plurimum sit materialis causa, semen, aut menstruus sanguis, una formalis putredo; una pars affecta uterus, quam varia tamen, & admiranda symptomata inde pullulent: quæ tamen varietas provenit ex varietate copiæ, membrorum compatientium diversa natura, vario putredinis modo; diverso uteri loco in quo materia putret: & varia natura rei putrescentis: aut prædominantis humoris in materia putrescenti; demum ob putrescentium perfectionem, ac diversam causam moventem. Ita fit, exempli gratia, ut copiæ varietate, si quantitas exigua sit, leves & exiguos excitet affectus, qui etiam levissimis auxiliis, aut sola distractione curentur, & brevi ab accessione fœminæ redeant: maxima vero quantitas sævissimis affectibus fœminam concutit, ac semper vestigia mali relinquuntur. Consensus fit quia aut membra reliqua utero consentiunt, aut uterus à reliquis membris affectus compatitur: aut humores ibi putrescentes redolent naturam partis à quâ fuerunt transmissi: sunt & aliæ consentiendi rationes per viciniam partium, qua ratione cum intestinis, & vesica consentit uterus, per colligantiam cum venis, & arteriis, per similitudinem cum nervis, cerebro, & ventriculo: per amandationem cum universo corpore, quod per cæcos meatus transpirabile est, & fluxile: Ita ex consensu ventriculi, aliæ famescunt, aliæ fastidiunt: aut picaceum appetitum patiuntur, vel ad vomitum propensionem: cui tamen rarò vomitio succedit, quod ex uteri halitu ad os ventriculi provenit; idq; interdum cum murmure, ventrisque rugitu, aut cruciatu. At ubi cor compatitur ejusdem morsus adest, saltus, dolor, animi defectio, syncope; pulsatio arteriæ, dorsi, ac meserei, unde mœror, anxietas, inquietudo, metus, ac desperatio plerumq; tanta, ut se mox interituram putet, ac interdum cupiat, nullaq; ratione in spem erigi recrearive possit. Ex septi transversi consensu, difficilis respiratio, suffocatio, strangulatio. Ex jecore depravatio sanguinis, obstructionis, tumores pedum, cachexia, ac febris alba. Ubi verò cerebrum afficitur, & animalis facultas, tremores suboriuntur, convulsiones, epilepsiæ, resolutiones, sopores alti, capitis, ac totius corporis cruciatus; vocis, & respirationis privatio, obstructis carotidibus arteriis, reliquisq; respirationis viis, ac musculis, item sensuum omnium interio-

Copia. *Intemperies.* *Putredo.* *Varietas symptomatum, unde.* *Consensus.* *Ventriculi cōsensu quæ symptomata fiant.* *Cordis consensus.* *Septi consensus.* *Iecoris.* *Cerebri.*

riorum, tum exteriorum læsio, præterquam auditus, qui in accessione plerumq; manet, gustus tamen, & olfactus sæpius vitiantur: hinc deliræ, melancholicæ, furibundæ, ac maniacæ redduntur, aliæ veluti congelatæ nihil respondentes; aliæ cum garrulitate, iracundia, & inquietudine, aliisq; desipientiæ generibus sese moventes. Hisce omnibus ex utero accidentibus primam hujus secundi libri partem sive sectionem dicavimus; in altera de morbis uteri ipsius in compositione, Deo benè juvante, scripturi.

Quæstio. An semen in utero deleteriam concipiat qualitatem.

Avicen. 1. 5.
Aver 3. co. 19
Veig. 6. de locis 5.
Fern. 6. p 16.

Porro nec uteri commotio duntaxat.] *Semen in utero deleteriam qualitatem concipere non posse pugnaciter contendit Mercurialis, ductus veterum, & Hippocratis sententia, qua expressum est, tria ad sanitatem maximè convenire: exercitationem: modum in cibo, & potu; & seminis conservationem. Contrariam sententiam defendit Galenus 6. de locis cit. Avicenna, Averroes, Veiga, Fernelius, ac ferè omnes medicinæ scriptores, quia semen excrementum est, quod si detineatur, copia lædit, & à nativo calore non regulatum, ab extrario corrumpitur; accedit innati caloris in fœmineo sexu imbecillitas, putredinis causis non repugnans: & quod ipse uterus corporis totius est sentina, & putridorum excrementorum conceptaculum; quod autem deterius semen putreat, facit probitas seminis: ut alibi ex Aristotele monstravimus; quocirca Hippocratis ac veterum sententiam debuisset potius Mercurialis intelligere, de naturali seminis conservatione; non de retentione immodica; offenditur enim natura omni nimio; quod autem in animantibus corruptio tanta esse possit, ut venenum æquet, Galenus pluribus confirmat, Thomas à Veiga, & Fernelius exempla ponit in syncope ex grumo sanguinis, sphacelo, ex septico humore, epilepsia, & uteri strangulatu.*

2. de an. 11.
lib. de peste.
Galen. cit.
Veig. 4. de locis 3.
Fern. cit.

Morbi & veneni seminaria cur diu lateant.

Cur autem morbi ac veneni seminaria sæpè diu lateant, causæ multæ sunt, primo quia quandiu venenum intus genitum aut extrorsum accedens imbecilliter agit, intemperamentum non imprimit; quod jam impressum, plurimum movet: secunda, quia quamdiu venenum ignobile membrum occupat, non ita lædit, quemadmodum ubi ad nobile migraverit, quia tum per totum corpus diffunditur: tertia est assuefactio partis, causa nō solùm ut inde nō ægrotet, sed ut sæpe alatur, quod anus Atheniensis experimentum docuit, ut apud Galenum est, & nostris temporibus Rex in Indiæ provincia: quarta quia modo retentrix excedit expultricem, & causa augetur, si calida est, aut putrida, modo è converso superat expultrix, cujus opera detrusus humor, aut frigidum venenum alicubi se prodit, qui alias humoribus commixtus retunderetur; iis enim quæ frigore noxam inferunt, actionis celeritas ad pernitiem proficit, quæ alioqui spatio excalefacta vim suam deperderent.

3. simpl. 18.

Con-

Corpus perfrigeratur] *Corporis perfrigerationis in suffocatis alteram causam affert Aëtius: quem sequitur Altomarius, quia, inquiunt, semen aut sanguis menstruus in utero paulatim coacervata, ac retenta vitiantur prius deinde perfrigerantur, & ad cerebrum, ac cor, frigiditatem, tetrumq; vaporem transmittunt, à quib. deinde universum corpus alteratur, perfrigeraturq;: qua tamen ratio prima fronte inutilis videtur, neque causam assignare, cur vitiatibi humores perfrigerentur, iidem autem per febres non ita: ea autẽ est, quia in utero extra vasa vitiantur, ubi ex natura loci tum natura frigidi, tum excrementis abundantis, & longè à corde distiti caloris fonte frigiditatem acquirunt, quam concipere non crederem intra vasa, quantũcunq; putrefiant. Hinc refutabis Rondeletij errorem, qui contendit, semen intra vasa spermatica non putrescere, propterea quod inquit, substãtia perfectè cocta benigna, & à recrementis repurgata non putret, sicuti per febres sanguis humiditate abundãs: sed aut conservatur, aut absumitur in nutritionem vasorum, aut certè si copia plurimum est, inter somniandum ad uterum pellitur. Laborat tamen in aequivoco Rondeletius, & quod de perfrigeratione certũ est, ad putredinem transfert: nam semen quidem in vasis putrere apud Galenum, & Aetium legimus: ibi autem refrigerari nec legimus, nec recipimus, ut patet in continẽti viro, in quo ex dimissa Venere accidentia suffocatis simillima putrente in vasis semine sapè visuntur, perfrigeratio, & apnoea ferè nunquam, quia extra naturalem locum non putrent.*

Perfrigerationis causa ex Aetio, & Altomario.

Rondeletij lapsus.

Triplex hujus mali differentia] *Cum plures sint uteri strangulationis gradus, in eorum aliquo respiratio omnino intercidat; meritò quaeret aliquis, quî fieri possit, ut foemina vivat sine pulsu ac respiratione, siquidem haec cum vita ad convertentiam dicuntur? Respondent Galen. & Aetius, interdum sublata penitus oris, ac narium respiratione, superesse adhuc eam, quae in toto corpore ab arteriis perficitur: id quod etiam in reptilibus venenatis contingere videmus: haec enim per hyemem in cavernis mortuis similia latent per arterias duntaxat respirantia: sic igitur fieri posse ut strangulatis ab utero, toto corpore perfrigerato, oris, & narium respiratio intercludatur, supersit tamen ea, quae ab arteriis fit, quam transpirationem vocamus: in quem etiam sensum inquit Aristoteles dari vivendi facultatem, etiamsi respiratio desit. Itaque dicere possumus perfecta animalia moderatè calida, dum sanitate fruuntur, citra respirationem non vivere: quae tamen suapte natura frigida sunt, ut latentia: aut ex accidenti universum corpus tale redditum habent, ut hystericae citra respirationem vivere posse: dicere enim licet oris & narium respirationem adeo in illis parvam esse, ut sensum lateat: Haec tamen*

Quaestio. An sine respiratione homo vivere possit.

2. de natur. al. 11.

Utero affectæ cur respiratione priventur.

rationem reddunt, cur respiratione privatæ fœminæ non adeò lædantur; at cur respiratione priventur, non assignant: id Galenus & Aetius perfrigerationi tribuunt, ac defectui usus: Fachinus ad voluntarium motum ablatum refert origine nervorum affecta.

Ex hoc morbo multæ se iterum recolligunt] *Quod ad hosce affectus excitandos retentum semen majorem, menstruum minorem vim obtineat, colligitur facilè, quia mulieres non viduæ, neque salaces, quibus menstrua purgatio supprimitur, tametsi plerisque infestentur accidentibus, respiratione tamen rarò privantur, neque animi deliquio afficiuntur: viduæ licet æquè, ut antea, purgentur, similibus nihilominus corripiuntur symptomatibus.*

Objectio. *At cur fœminæ potius quam viri ea patiuntur, commodè sciscitaberis, cùm causa videatur communis, nam in his etiam semen retinetur, quod cum acrius sit, & proritans magis per moram, plus vitiari oporteret?*

Respondeo. *Respondeo, apparere in maribus continentibus ex retentione seminis, & intermisso Veneris usu symptomata quædam hystericis similia, nam & capitis gravitatem, & cibi fastidium, & deteriorem concoctionem, & febres patiuntur, nonnulli etiam torpidi, pigriq; facti sunt, melancholici, mœsti, timidi, quod & Galenus testatur, & verum esse confirmat experimentum. In fœminis tamen hæc omnia vehementiora deterioraq; fiunt, quia calido viriliq; semini improportionale vitium est; & quia in fœmina cacochymia major, minor ad resistendum innati caloris copia, unde fit ut frigidum ac humidum semen frigidæ corruptioni calido masculino fit aptior, præsertim in utero contentum, qui corporis totius est sentina, & excrementorum conceptaculum.*

Quod autem Galenus prodidit primo ad Glauc. 14. omnem ex utero strangulationem animi defectionem procedere, si ita esset, fieri non posset, ut animi defectio distingueret inter periculosiorem, & nimis periculosam suffocationem; inter eam, quæ à semine, & eam, quæ à sanguine fit: quapropter per strangulationem eo loci Stephanus Athenienfis apnœam intelligit: differre autem apnœam uterinam ab uterina strangulatione, quod apnœa ex superfluitate seminis putrescentis, pravasq; & frigidas exhalationes ad cor, & cerebrum mittentis contingat, strangulatio autem ex matricis spasmo sursum tractæ, ac per continuitatem intestina, ventriculum, septum transversum, ac respiratoria membra comprimentis, illam animi defectionem semper præcedere, hanc non ita.

Ad curationem igitur vocati] *Ab immundo spiritu corripi suffocatas vulgus existimat, quia solent plerumque in illis miranda exaudiri voces ex imiss*

imis visceribus, nunc veluti ranarum coaxatus, nunc serpentum sibili, crocitus corvorum, gallorum cucurritus, canum latratus, ita ut haud ineptè possit eis accommodari illud poetæ: *4. Georg.*

Tum variæ illudent species, atque ora ferarum.
Fiet enim subitò sus horridus, atraque tygris,
Squamosusque draco, & fulva cervice leæna:
Aut acrem flammæ sonitum dabit.

Quæ tamen omnia pro viarum, & erumpentis spiritus proportione casus effingit ex hoc morbo; ideò à curatione non desistendum cum vulgaribus existimantibus, divinum quicquam subesse aut super naturam; sed fortiter remediis perseverandum, ut idem cecinit Virgilius dicens:

Sed quanto ille magis formas se vertet in omnes,
Tanto, nate, magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris incepto tegeret cum lumina somno.

Si id fieri liceat] *An liceat frictione facta in pudendo semen prolicere sapientibus discutiendum relinquo, advertens semen, quod eo tempore excernitur, prolificum jam non esse, sed venenatum, ac corporis excrementum inutile, & multorum malorum, sæpe etiam mortis causam, adhac fœminis invitis, aut saltem non consentientibus excerni.*

Cavendo ab oxymelite] *Mulieribus, inquit Hippocrates, magis quàm viris adversatur acetum, quod Galenus tùm ibi, tùm multis aliis in locis confirmat, ipse tamen 9. per loca acetum squilliticum absorptum strangulatis convenire scribit; à quo accepit Altomarius, quod fortasse duntaxat intelligendum, ubi semen redundat, quia exsiccat & infrigidat, utcumque tamen semper parcè aceto utendum, nervis aut utero affectis, nam & nervos, subindeq; uterum, qui & ipse nervosus est, acetum offendere testatur Galenus cit. & lib. de puero epileptico, & 14. method. cap. 5. ratio est, quia nervi exangues sunt, ideoque frigidi, quamobrem facile afficiuntur ab iis rebus, quæ refrigerant, & tenuium sunt partium, quale est acetum, quod in nervorum mergitur profundum, ita ut nec minimum quidem illorum illæsum maneat.*

3. acut. 39. Quæst. An acetum hystericis conveniat.

Acetum utero & nervis adversatur.

Errant qui illicò ab exacerbatione] *Hipp. lib. de nat. mul. vinum odoriferum mulieribus in strangulatione uteri ore aperto infundit; ejus usum Avicenna penitus interdicit. Videtur Hippocrates indicationem sumere à deficiente virtute, & languore facultatis animalis: Avicenna ex copia sangui-*

Quæstio, An vinum strangulatis conveniat.

sanguinis, & seminis, quæ augenda non est, nec commovenda. Inutiliter igitur] quidam distinguunt, de fœmina in accessione, & de ipsa extra accessionem constituta, & jam laboranti convenire dicunt: nam neque etiam in omni exacerbatione conducit, sed in ea tantum, quæ cum syncope conjungitur, ratione syncopes non strangulationis, quocirca miror Mercatum, & Avicennam, interpretari de fœminis extra accessionem cum ipse capit. de curatione accessionis dicat: Et cave ne eis des in potu vinum, *quæ verba Gradius transfert eodem modo, quo Bellunensis.*

Mercati lapsus.

Quæstio, An strangulatis competat sanguinis missio.

Secundo evacuantibus] *Cum omnia sint disputationibus pervia, quidam etiam in dubium vertunt, an strangulatis competat sanguinis missio, quantumcunque ex mensium retentione strangulatio oriatur; & quidem non desunt qui id inficientur, quia, inquiunt, facultas animalis est plus justo languida, & in consensum trahit reliquas, quas servare vitam ipsam conservare testis est Galenus: Secundo quia magna adest uteri frigiditas ob frigidos humores in eo contentos: existente vero horum humorum copiâ, sanguinis missionem vetant Galen. lib. de sang. miss. c. 9. & Avicenna 4. 1. 20. Tertio, quia animi deliquium conjungitur cum strangulatu ex utero, ut iidem scribunt autores. Quæ tamen nihil aliud convincunt, quàm in accessione venam secandam non esse; quum enim facultas tum temporis plus satis sit resoluta, subita mors accidere posset: at extra accessionem non est, quod id vereamur, & indicationes urgent, quia morbus magnus existit, & causa sanguinis retentio ut in hypothesi. Adde quod, dicente Tralliano, & Areteo strangulatio ex utero est Epilepsia per consensum uteri, hæc sanguinis missione curatur, ergo consultius illa, quæ ex copia sanguinis fit.*

9. meth. 10.

Gal. 1. ad Gl.

Avicenn. 21. 9. tr. 4. c. 16.

De Epilepsia ex Utero.

CAP. II.

Definitio.

EPilepsia, quem morbum comitialem appellant; & comprehensionem, detentionem, seu obturationem significat, est totius corporis concussio non perpetua, sicut in vera convulsione accidit, sed temporum intervallis repetens, cui accedit principis animæ functionis mentis nimirum ac sensus noxa. Symptoma de genere actionis læsæ; fit enim in eâ inordinatus motus, à crasso humore pituitoso, aut melan-

lancholico obstruente spiritus animalis meatus, qui in cerebri ventriculis sunt, adeò, ut spiritus ipsi in corporis membra distribui nequeant; non tamen eâ solum ratione, quâ obstruit is humor, Epilepsiam excitat, sic enim non depravatum, sed diminutum, aut ablatum motum concitaret, subindeq; apoplexiam aut certè paralysin, si in nervorum substantiam, aut spinæ medullam immergeretur; sed quâ spumosus, spongiosusq; redditus mordacitatem etiam acquisivit, acrimoniam, aut venenositatem, quæ facultatem ad sui tuitionem, & causæ præter naturam expulsionem proritat: nam ut acrimonia mordet, ita obstructio sensus impedit, unde duplex fit symptomatum genus, depravatio facultatum sensus, & motus ab acrimoniâ, diminutio, vel ablatio sensus, & subitus supra dorsum casus ab obstructione: hinc Epilepsia per consensum, ut quæ solũ ab aura fit, non tam sensuum læsionem quam obtenebrationẽ quandã infert, ritè cum Jachino adstrictionẽ, seu conniventiã dixeris. At objicies, si obstructionẽ adesse necesse est, qui fieri potest, ut ab aura excitetur, quæ obstruere haudquaquã posse videtur. Id quidẽ fit, quia nebulosa substantia caput obruens spiritus obtenebrat, ac vehementes concitat motus, quibus præsertim cerebrum est valde sensile: ita fit, ut cũ laborat per sympathiam simile quippiam cerebrum patiatur ventriculo à re aliqua infestato: ut enim singultire hunc cernimus, quoties, aut ciborũ mole gravatur, aut putres humores ipsum infestant, ita nervorum principium concutitur, ut à se expellat, quidquid à parte primò affectâ effertur. Ex his constat, differre ab apoplexia quod in hac prorsus repleantur, & obstruantur cerebri ventres, nec solum hi, sed etiam universum corpus cerebri afficiatur: à paralysi, quod humor in Epilepsia substantiam nervorum non penetret, à suffocatione verò ex utero differt, ut infrà patebit, spuma licet pauca, & majori motus depravatione, quę in suffocatis non apparent. His ita breviter appunctis, relictisque difficultatum plicatis, quorum explicationes aliunde petendæ erũt, venio ad id quod instituti est. Morbi comitialis tres sũt præcipuæ differentiæ, cunctis autem commune cerebrũ affici, sed id aut primariò, aut per consensum oris ventriculi fit: tertia est species cum ex parte quâlibet alia, in qua incepit affectio, sensibiliter aliquid etsi exile ac tenuissimum quippiam interdum à manuum pedúmve digitis, vel crure ad caput ascendit, quod sæpissimè ab utero fit, & hæc

Duplex symptoma in Epilepsia.

Objectio.

Solutio.

Distinctio à reliquis morbis.

eſt, de qua nunc agimus Epilepſia, quæ ut reliquæ, duas habet cauſas, auram, & obſtructionem: porrò auræ duplex adhuc cauſa, manifeſta, vel occulta, modò enim venenatus humor à quo ipſa prodit in corpore generetur, modò extrinſecus accedat, ut ex morſu venenati animalis, venas irruens cachexiam excitat; cor aut arterias, anxietates frigidoſque ſudores: nerveam ſubſtantiam, convulſionem: cerebrum, Epilepſiam, cui conſimile vitium uterus ex ſemine, & menſtruis corruptis invenenatamque naturam converſis capiti impertitur: quocirca viduis potiſſimum accidit, virginibus, & ſterilibus, interdum etiam gravidis, & iis omnibus quibus uteri ſtrangulatus contingit minus probè ſemine ac menſtruo repurgantur, à quibus ſic corruptis, ſi quid veneni ſimile contrahunt, mille accidentium varietates ſuboriuntur: cùm enim cadere, contorqueri, ac mentem intercipi communis Epilepſiæ indicia ſint, earum, quæ ex utero afficiuntur, quibuſdam totum corpus contremiſcit, aliis una vel plures partes, ut oculus, lingua, caput, manus, vel crus, aut ſeptum tranſverſum, vel reliqua reſpirationis inſtrumenta, pleriſque per ordinata intervalla; aliis citra ordinem, ſponte, aut ex levi occaſione, aut ex voce, ſonitu, flatu, muſico concentu, aut quâvis aliâ re: aliæ apertis oculis non vident; aliæ verbum audire nequeunt, nec potentes loqui, mutæ, ac veluti fatuæ decumbunt, aut ſedent: novi alias, quæ ſedentes, & acu pingentes, vultuque haudquaquam mutato audiebant, intelligebantque colloquentes, verbum tamen proferre non poterant: plures ſe videre, & audire putant, quæ nec audiunt, nec vident, & à ratione ſunt aliena; aliæ vociferantur, conqueruntur, nec poſſunt proferre, quid ſentiunt; nonnullæ rident; aliæ plorant; ferè omnes ſenſu tactus privantur, ſunt, quæ nihil appetunt; & ſi appetant, devorare nequeunt, imò ſi id conentur vomunt, à potu abhorrent, ideoque urinam non reddunt; quæ omnia à cerebro utero compatiente prodeunt, quod ita affectum alicui parti ſubinde vitium communicat, ideoque varia hæc accidentia efflorescunt, varieque complicata, prout uni, aut pluribus partibus vitium impartitur. Quod etiam vice verſa accidit utero nimirum lædente viſcus aliquod, quod poſtmodum cerebrum in conſenſum trahit: utcumque tamen fiat Epilepſia ex utero: habet halitum caput ferientem, aut partem cui caput conſentit: & quia ſemen ac menſtruum variè

Aura venenatæ cauſa.

Quibus morbus familiaris.

Signa.

variè corrumpuntur, diversæ etiam naturæ elevantur halitus; frigidi corrupto semine, calidi, mordaces, tenues, penetrantes, fœtidi, crassi, caliginosi, & varijs modis affecti à vario corruptionis modo: hinc alijs diu durat affectio, alijs brevis est; aliæ nihil fuisse perpessas præ se ferunt, quatenus ad corporis specimen attinet, etsi gravia sustinuerint accidentia; itaque varietas accidentium provenit, aut ex varietate corruptionis seminis, ac menstrui, aut ex varietate membrorum, quæ aut vitium ab utero susceptum capiti communicant, aut eidem capiti communicatum ab eodem recipiunt, quæ omnia aut ab externâ causa fiunt, halitus concitante, aut interna fovente. Porro quia ex prædictis signis quædam etiam cum indicijs vulgaris Epilepsiæ sunt communia, ideo alia afferamus, quæ peculiariter ex uteri consensu fieri declarant, Et Hipp. plurimas uteri affectiones à flatibus fieri scribit, indicia esse ructus, strepitus circa ventrem, & lumborum tumores, ac dolores circa renes, & coxas, cùm igitur hæc adsunt per consensum fieri credibile est: adhæc spuma pauca, aut nulla circa os apparet, quia concussio fit minor, ac minor etiam musculorum solutio, ideo nec urina nec stercus, nec genitura præter voluntatem semper excernuntur, quia hæc etiam assidentia signa censentur; menses suppressi sunt, aut imminuti, & in viduis, ac ijs, quæ viro utuntur semen, & accidunt nonnullæ aliæ uterinæ affectiones, & varia inordinataque accidentia à communi Epilepsia aliena, & si reliquis priventur sensibus, auditus tamen remanet, & ob malignam materiæ qualitatem non utcunque insaniunt, sed nunc furibundè, nunc procaciter, nunc devoventes sese, nunc loquentes turpia, ut vulgus hominum sic affectas immundis spiritibus divexari putet, ac si pars aliqua uterum primò afficiat, ejus partis affectio comes adest. An vero Epilepsia fiat ex vitio alicujus membri, quòd uterus primo afficit, subindè deprehenditur, nam si ventriculus ille fuerit, adest nausea, vomitus, cibi fastidium, ventriculi morsus, oris amaritudo, & famescentes potius, quam saturas accessio invadit: Si ex liene, rugitus sentitur in ipsius regione, dolor, mœstitia, taciturnitas, timor: si ex corde, anxietas, coloris mutatio, varietas pulsus, animi languor, palpitatio, ac totius corporis impotentia, ob quæ accidentia, quæ in Epilepsia apparent, putant vulgares Epilepsiam esse passionem cordis, fiunt tamen per-

Semen ac menstruum variè corrumpuntur.

Varietas accidentium unde.

Signa quæ ex utero fieri declarant.

7. popul. 68.

Auditus remanet.

Epilepsiæ ex utero per consensum alterius partis signa.

eas,quas diximus, compassiones. Si vero ex utero rectà caput afficia-
tur, subita fit accessio, nec reliqua præcedunt, nisi aut tinnitus au-
rium, aut vertiginosæ imagines. Semen corruptum esse dignosces,
quia omnia accidentia frigiditatem attestantur, ac sæviora sunt.

Prognostica. Affectio est periculo plena, maximè si frequētes fuerint accessiones,
& cor lædatur, interdum enim corpore pleno aut languidâ laboran-
te in levem apoplexiam, aut paralysin degenerat, at si rariores sint
accessiones, etsi sævę, non adeo periculosæ, utraq; tamen sedulo cu-
randa.

Curatio in accessione. Est autem curatio duplex, ut strangulationis; prima accessionis; 1
altera morbi: in accessione satagendum, ut fœmina ocyssimè revo-
cetur, prohibentes ne vulnere aut percussione afficiatur, vehementi
motu, qui tamen planè prohiberi non debet, ut perperam fieri solet,
unde accessio retardatur, nam concussione partium materia discuti-
tur, quæ sane discussio, omni arte penitus procuranda ijs præsidijs,
quæ tenuia sint, & ad cerebri ventriculos permeare valeant, qualia
jam retulimus superiori cap. In curatione accessionis imprimis com-
Suffumigia quæ Epilepsiam concitant, excitatam sedant. mendantur gravia suffumigia, hæc enim etsi Epilepsiam concitant,
ut ibi diximus, concitatæ tamen prosunt, quia materiam discutiunt,
& per ea commodè experitur an malum sit per consensum, nam in 2
primogenea affectione obsunt. Utero adhibenda benè olentia ibi et-
jam relata, nisi mulier sit gravida, cui satis erit superiora suffire. Pro-
sunt frictiones, vincula extremorum, cucurbitulæ cruribus affixæ,
ac medicamenta flatus discutientia, de quibus cit. cap. luculenter
dictum est. Insuper linimenta ventris ex oleo rutaceo, liliorum, de
baccis lauri, suppositoria valentiora, voces, strepitus, & in conspe-
Luminaria. ctu laborantis magna luminaria accendere apertis palpebris, tan-
dem avulsio pilorum, ac vellicatio pudendarum partium, &, ut ver-
bo dicam, omnia, quæ superiori cap. dicta jam sunt. Quod si acces-
Si ex mensium suppressione. sio diu duret, & proveniat ex mensium suppressione, convenit san- 3
guinis missio ex pede; cavendum verò à cucurbitulis supra umbili-
Sang. missio. cum, peculiari tamen utilitate Epilepticis fœminis exhibentur ℥ ij.
aquæ Langij infra descriptæ, aut aquæ ex destillatione cerasorum,
vel hirudiuum, quæ ori imposita mirifice discutit; olea quoq; intra
aures immittuntur, aut capitis suturis applicantur, de spica, de sam-
psuco, de cinamomo, de nuce moscatâ, rutaceum, cicionium addi-
tâ tertiâ parte aquæ vitæ.

In

In curatione morbi, animadvertendum priùs, variam ac multiplicem esse naturam, conditionem, & temperaturam mulierum, ut videre est apud Hippocratem 2. *de morb. mul.* Si igitur prægnans sit, omni arte curandum, ne fœtus dissolvatur, in quem usum emplastrum, cujus pars una ventri, altera dorso apponatur, sic conficies: ℞ *emplastri pro matrice, cerones an. partes æquales, musci g.* vj. *misce, cui poteris addere oleum de spica, liliorum*, utendum etiam trochiscis de musco, quos ore teneat, & umbilico applicanda, quæ cap *de abortu*, & *de prægnante febre correptâ* reperies, demùm ab accessione quàm citissime excitetur, periculum enim est ne fœtura suffocetur. *Curatio affectus. Epileptica prægnans. Emplastrũ.*

Reliquæ curantur tribus remediorum generibus, in quibus triplex curãdi ratio promiscuè servanda est; Prima, quæ utero; altera, quæ capiti; tertia, quæ illi membro provideat, cui caput vitium communicat. Primum igitur suppositâ optimâ victus ratione evacuantibus utendum, ac si à menstruo diminuto vel ablato fiat, omni arte provocetur frictionibus, ligaturis, sectione venarum pedis, hæmorrhoidum provocatione, ac reliquis jam dictis proprio cap. ita ut bis, tervè, aut quater in anno juxta indigentiam sanguis mittatur, aut hirudines hæmorrhoidibus applicentur, quo facto (quia conferta purgatio rarò convenit) sanguinem ex recrementis mundare oportebit bis tervè in anno levissimis cartharticis, quæ uterum respiciant, & quæ paulatinè ac per Epicrasin humores educant, *ut rhabarbari* ℥ j. si jecur compatiatur, *aut agarici* si ventriculus, aut *utriusque* ℥ ß, si utrumque *in* ℥ *iiij. aquæ lactis, aut decoctionis cordialis, vel melancholicæ cum* ℥ *iij. confectionis hamech sine scammonio, & colochintide aut* ℥ j. *cassiæ, &* ℥ *ij. sirupi rosati solutivi addita* ℥ ß *pulveris hieræ, anisi, aromatici ros. liquiritiæ, vel pæoniæ*, aut si pilulæ magis arrident ℞ *massæ pilularum de aloë, aut de hiera* ℈ *iiij. cum sirupo de arthemisia, formentur* xj. At si cruditates in ventriculo redundent, quod sæpe contingit per hunc morbum, tunc posthabitâ uteri ratione cogimur fortioribus uti medicamentis, præparatâ prius materiâ sic: ℞ *mellis rosati, sirupi de stachade, aut hydromelitis* ℥ *ij. aquæ gallitrici, betæ, rutæ, hyssopi, aut decoctionis earundem herbarum, & polypodij* ℥ iiij. *misce pro dosi, capiat per* 5. *aut* 6. *dies*; deinde sic purgetur: ℞ *massæ pilular. assajaret, alephanginarum, de hiera, de mastice, de agarico, sine croco, & myrrha, quia caput tentant,* ℥ j. ß *sarcocollæ, aut seminis pæoniæ* ℈ j. *cum sirupo de mentha, aut* *Evacuatio. Purgatio paulatina. Ventriculi respectus.*

aut de stæchade formentur xj. *pilulæ*, quas simul capiat post primum somnum. Quod si his affectus non obediat, laudant doctissimi viri Stibij præparati g. iiij. in conserva ros. aut ovo sorbili, quod præsidium in gravioribus Epilepsiis mirificum esse affirmant, in levioribus sequentem sirupum, qui paulatine purget, exhibere sat fuerit, ℞ *polypodij quercini* ℥ *iiij. radicis pœoniæ, seminis ejusdem an.* ℥ *ij. fol. gallitrici, viol. mercurialis, scolopendriæ an m.* j. *summitatum rutæ, pulegij, betonicæ, hyssopi an. m.* ß *seminis carthami contusi, foliorum senæ, Epithymi, singulorum* ℥ j. ß, *florum violarum, buglossæ, anthos, an. p.* j. *fiat decoctio in lib.* vj. *hydromelitis ad medias, in colaturâ factâ expressione infunde agarici in ligatura* ℨ *iij.* 1 *cum saccharo, fiat sirupus, aromatizetur* ℨ *ij. cinamomi dosis* ℥ *ij.* cum supradicto decocto, aut minore decoctione fiat opozema, cujus ℥ v. per intervalla damus, cum felici successu. Si ex semine proficiscatur affectio, minuendum erit aëre, cibis, potionibus & medicamentis dictis cap. *de gonorrhæa*; quibus non proficientibus, instituenda ea, quæ sensim per partem aliquam certam, cui natura assuescat, materiam educant, quod fit fontanellâ altero vel utroque crure apertâ, prout jecur aut lien compatitur; at si affectus sit per consensum partium inferiorum, aut novus, sat fuerit in cruribus; sin primarius aut antiquus in brahio, & crure simul aperiatur; illud quidem, ut, quod 2 in capite quotidiè aggregatur expiret; hoc, ut ab utero parum vel nihil ascendat, quod præsidium expertum ac utile semper fuit.

Stibium. *Apozema.* *Si ex semine curatio.* *Fontanella.*

Secundo utendum ijs, quæ flatus discutiant, quod imprimis fiet decocto galli veteris impleti brassicâ marinâ, polypodio, carthamo, scolopendria, passulis, folijs senæ, ac seminis pœoniæ. Venter inferior inungendus oleo liliorum, de ruta, de baccis lauri, camomilæ, cinamomi, anisi, piperis, caryophyllorum, facto prius fotu ex decocto camæmali, roris marini, meliloti, adianthi, radicum diureticarum, seminis anethi, fœniculi, rutæ, agni casti, cumini, lauri, utilis est etiam usus sequentis, aut consimilis clysteris, ℞ *foliorum* 3 *mercurialis, bliti, arthemisiæ, cuscutæ, melissæ, majoranæ an. m.* ß, *polypodij, carthami singul.* ℥ ß, *epithymi, thymi utriusque* ℨ v. *seminis anethi, rutæ, agni casti an.* ℨ *iij. coquantur simul in s. q. aquæ ad tertias in* ℥ xij. *juris dissolve diasenæ, aut diacatholici an.* ℥ ß, *olei camomilæ, anethi an.* ℥ j. *misce*; uterum præterea mundificare oportet pessarijs, suppositorijs ac reliquis præsidijs, quæ menses evocant, dè quibus cap. superiori abunde diximus.

Flatus discutientia. *Galli veteris jus.* *Unctio.* *Fotus.* *Clyster.*

ximus, inprimis autem convenit, per aliquot dies sudare ex decocto guaiaci, radicis chinæ aut sarsæ parellæ, additis radicibus pœoniæ, & angelicæ, ita enim non solum flatus dissolvuntur, sed quæcunque insuper in capite aut utero præter naturā continentur; ex capite etjam discuties si nuper dictis, oleis, & ijs, quæ superiùs scripsimus, perfundatur assumptis crebrò pilulis, ac reliquis medicamentis leviusculis.

Roborantia uterum.

Tertiò roborantibus tùm uterum, tùm etiam caput. Utero utilis est, ʒ j. theriacæ magnæ, mitridatij, diamusci dulcis, electuarij de gemmis, lætificantis Rasis, pluribus diebus mane assumptam, cum aqua capill. ven. buglossæ, borraginis, pœoniæ; mirum in modum prodest lapidis bezoartici orientalis g. vj. sæpiusculè assumere cum ℥ j aut altera aquæ scorcioneræ vel buglossæ, aut hasce tabellas *Tabellæ.* *seminis agni casti, rutæ, anisi, fœniculi an. ʒ ß, pulveris ligni aloës, corticis citri, menthæ, an. ℈ j. sacchari dissoluti in aqua menthæ q. s. fiant rotulæ singulæ ponderantes ʒ ij.* utero extrinsecus applicetur emplastrum pro matrice, vel ceroneum per se, aut cum prædictis oleis, ac reliqua, quæ cap. *de uteri imbecillitate reperies.* Caput peculiari ratione sequentia roborant, ac prohibent, ne denuò mali quicquam ibi generetur, aut ascendat, *Caput roborantia.* ac primò utilis est pulvis *ex* ℥ j. *coriandri præparati, radicis buglossæ* ℥ ß, *cinamomi, corticis citri, seminis anisi, agni casti singulorum* ʒ *iij. ligni aloës* ʒ j. *sacchari* ℥ *iiij. omnibus commixtis fiat pulvis*, dosis cochleare. Majoris pretij alius sic paratur, *Pulvis.* *florum violarum* ℥ j. *cumini, carui, seseleos, singulorum* ʒ *ij. seminis pœoniæ, rutæ, agni casti an.* ʒ j. *cineris cranij humani, vel hirudinum, vel melissæ, aut mustelæ* ʒ *iij. fiat pulvis, dosis* ℈ *ij, additis* ℈ *iiij sacchari candi cum aqua gallitrici, violarum, aut graminis*; concinnātur insuper hæ tabellæ *Rotulæ.* ℞ *myrrhæ, corallij rubri, cornu cervi, eboris an.* ʒ ß, *seminis pœoniæ maris, seminis agni casti, visci quercini an.* ʒ j. *cranij humani* ʒ j. ß *cum sacchàro dissoluto in aqua ros. fiant tabellæ*, ut supra: odorifera devorandis non sunt admiscenda, quia caput gravant, ac paroxismum suscitant. Utilissimę tamen sunt *Conservæ.* sequentes conservæ; primo, ℞ *theriacæ smaragdinæ* ʒ j, ß *diamusci utriusque an.* ʒ j. *theriacæ venetæ* ʒ j. ß *pulveris seminis agni casti* ʒ *iij. cum sirupo de stœchade, fiat confectio dosis cochleare.* Secunda *radicis pœoniæ, & eringij sufficienter decoctæ lib. 1. mellis q. s. pulveris cinamomi* ʒ *ij. seminis agni casti* ʒ *iij. misce*: Tertia ac præstantissima recipit *theriacæ smaragdi-*

na ℥ ij. *pulveris radicis pœoniæ maris, ſeminis ejuſdem, agni caſti an.* ℥ j. *corallij rubei præp.* ʒ ij *viſci quercini* ʒ j. *pulveris vermium rubi, ſucci rutæ an.* ℈ j. *cornu cervi uſti, ac monocerotis an* ℈. ij. *pulveris pullorum hirundinis aduſtorũ* ʒ ß, *rhodomelitis q. s. fiat confectio*, doſis, ut ſupra ſemel aut bis in hebdomada. Quarta, quæ mirifice prodeſt ℞ *oſſis de talo leporis, de talo canis an.* ℥ ß, *cornu cervi, aut unicorni* ʒ ß, *radicis pæoniæ* ʒ ij. *cum aqua hirundinũ fiat mixtura, doſis* ʒ ij. prodeſt etiam conſerva majoranæ, roris marini, auranciorum, vel anthos, aut meliſſæ. Ex quibus cum ſupradictis, & hirundinibus vino albo, & aqua borraginis cum mica panis, & melle roſ. exceptis per deſtillationẽ in balneo Mariæ, extrahatur aqua mirifica, doſis cochleare 1. vel pro ditioribus aqua ex theriaca magna. Sequens Langij eſt, & loco ſecreti laudatur ℞ *florum lilij convallij m.* vj. *infundantur in s. q. vini generoſi, aut moſcatelli per* v. *dies, deſtillentur, & adde cinamomi* ʒ vj. *nucis moſcatæ* ʒ iiij. *piperis longi,* ʒ ij. *viſci quercini, radicis pœoniæ maris, diptami albi, ſive fraxinellæ an.* ℥ ß *omnia trita in prædicto vino deſtillato infundantur per dies* viij. *deinde deſtillentur in loco aprico, doſis cochleare 1. bis in ſeptimana*, valet etiam in apoplexia, & caro. Exterius capitis ſuturis admovetur pulvis qui ℞ *granorum myrti, granorum tinctorum, roſarum, coriandri præparati, ſandalorum, violarum, nenupharis, capitum papaveris ſingulorum* ℈ ij. *florum anthos* ʒ j. *fiat pulvis capitis ſuturis aſpergendus*: aut ℞ *roſarum, granorum myrti an.* ʒ ß; *ſeminis lactucæ* ʒ j. *granorum tinctorum, ſandali rub. corallij uſti an.* ʒ j. ß, *garyophyllorum, cyperi an.* ℈ ij. *fiat pulvis*, ex quibus etiam additis calidioribus, ſi frigidior ſit capitis temperatura, pileus in hunc modum conficitur, ℞ *coriandri præp. garyophyllorum, cyperi, florum anthos, lavendulæ, ligni aloës, foliorum ſalviæ ſiccæ, ac roris marini an. partes æquales*, includantur in ſerico pileo cum baſtituris ad formam capitis.. His capiti, & utero ſatis proſpectum eſſe arbitror; quâ vero ratione reliquis viſceribus ſi conſentiant ſit proſpiciendum cap. *de febre albâ* videndum erit.

Aqua deſtillata.

Externa capiti admovenda.

Pulvis capitalis.

Pileus in temperatura frigida.

Scholium.

Apud neotericos in uſu, à priſcis jam derivatum eſt, in ijs morbis, qui neque victus rationi, neque medicamentis cedunt, fonticulos diverſis in locis pro

morbi

morbi diversitate aperire, cauterio actuali, & potentiali, ex quibus actualia tutiora sunt, & quæ ex auro vel argento fiunt mitiora, nam ærea, aut ferrea acrius urunt; utraque suam habent utilitatem, nam actualia ad evacuandum magis sunt apta, ut hydropicis; potentialia ad divertendum, & intercipiendas fluxiones, quia humores ad se magis alliciunt: cæterum potentialia partem affectam magis alterant, intemperiem malignam inducunt, ac debilitant; actualia parti robur addunt. Sunt porro cauteriorum usus quinque; primus membrum laxum, ac humiditatibus perfusum exsiccare, & roborare, qua ratione Hippocrat. quibuscunque, à diuturno coxendicum dolore molestatis, coxa excidit, his crus tabescit & claudicant, nisi urantur; ut enim Galenus addit ustione humiditas exsiccatur. Secundus usus ad evacuandam materiam aliquam, ut ex apostemate: ex pectore in empiematicis, ex ventre in hydropicis 6. aph. 27. Tertius ut membri corruptio impediatur 2. ad Glauc. cap. de gangræna. Quartus ut importunus aliquis fluxus mediante crusta ignis præpediatur 5. meth. 4. Quintus ad diversionem humorum, in quem potissimum usum fontanellæ fiunt in cruribus, aut in scapulis in asmate, paralysi, epilepsiâ, & similibus morbis, Aëtius serm. 4. sicuti etiam in capite ad inhibendum reumatis à capite ad pectus defluxum, ut in phthisi, in coronaria sutura: in auribus ad divertendum fluxionem ad oculos Manard. 6. Epist. 6. in morbis coxarum Celsus, Paulus, & Aëtius super iscyæ vertebra urere suadent, quod recentiores quincuspide ferramento faciunt, ut quinq; una aperiantur fonticuli. Rursus in brachio fiunt ad internum latus insertionis musculi hanc imaginem referentis Δ: in crure eâ sede, quâ fibula, à tibiæ osse primum dehiscit, versus latus externum tribus, quatuorvè digitis sub genu, quippe ibi minori molestiâ geruntur, aut in cavitate, quæ est inter musculos. In destillationibus antiquis à capite ad pectus in brachiis fiunt parte sylvestri quatuor digitis ab humero; contra articulorũ dolores in curibus parte etiam sylvestri quatuor digitis à genu; sæpe etiam juxta talos: At in uteri vitiis internâ potius cruris parte; In desperato catharro in sutura coronali; sed id quidem, si materia plane sit frigida. Jam vero actualia tenui fiunt ferramento ignito, punctuato, adunco ac brevi, apposita tamen prius signato loco, ferrea lamina, frigida perforata in medio, ut per foramen cauterium admoveatur; evulsa ignis crusta vaccino butyro, pila cerea cum pulvere turbit, hermodactylorum, agarici, & camepytheos digitis subacta cauterij osculum apertum asservetur; quæ medicamenta commiscentur, quando caulis vel hederæ folium sufficienter non trahunt, alias pila cerea, aut argentea, vel radix gentianæ, aut festuca linea, aut etiam spongiola cera, ac terebinthina madida satis fuerit; quidam præferunt

Duplex cauterium.

Vsus quinque.

6. aph. 60.

Loci diversi ubi fiunt.

Cel. lib. 4. cap. 21. Paul. lib. 6. cap. 77. Aet. 4. lib. 1. cap. 3.

Actuale cauterium.

ciceres

cicerem propter asperitatem, & quia cuspide apertum servat ulcus; superponitur vero brassica, aut beta folium, vel potius hedera, quia semper virescit, & succulentior est, aut unguentum citrinum, vel basilicon.

Tempus anni. *Potissimum autem aperiendi sunt verno tempore, ut Cels. cit. jubet, & cessante affectione obserentur alij ad 30. 40. vè dies, ac tres etiam menses apertos asservari volunt, Rolandus ad 160, verendum tamen ne diuturniores in fistulas evadant, quæ ægrè postea, & non citra periculum obducantur; quod si contingat præcipitatum Vigonis injicere oportebit, quo superflua caro conteratur, expurgetur & erodatur: ne autem fistulosum ulcus contingat, consultius fuerit in unâ parte obserare, & in alterâ aperire.*

Potentiale. *Potentialia cauteria, quibus fonticulus aperitur, concinnantur ex cantharidibus, viva calce, fermento acri, addito sapone, & aceto, ac ut tyrones formulas habeant ℞ cantharidum abscißis alis, & capitibus ℨ I. caricarum pinguium numero I. fermenti acris quantitatem duarum caricarum, cum pauco aceto squillitico fiat pasta; vel ℞ cantharidum, ut suprà, numero XV. euphorbij ℈ ij. in mortario redigantur in pulverem ac fermento excipiantur, cujus portione caput cavum glandis, aut avellanæ medietas infarciatur, & loco signato infigatur, ac in ejus circuitu ceratum diachylon, vel aliud simile imponatur, sed & medicamentum fortiter alligetur, ne hinc inde vacillans loca vicina exulceret; post horas viij. vel circiter vesiculam excitat, cui disruptæ cicer, aut aliud quippiam ex supradictis imponatur, & superponatur hederæ folium vel tabaci, ac ter in die innovetur, & abstergatur, sic sine dolore servabitur apertus fonticulus. Et hoc remedij genus abijt ferè in consuetudinem apud Italos, ubi primum pertinaci aliquâ fluxione divexantur.*

Admonitiones. *Sunt tamen aliquot servandæ limitationes in aperiendis, & apertis servandis fontanellis, quarum pleraque ex supradictis colliguntur. Prima, ut adhibeantur post alia remedia frustrà tentata, idquè in frigidis duntaxat affectibus cum humore; in calidis abstinendum prorsus, tùm à ferramentis candentibus, tùm à causticis medicamentis, quod Trallianus notavit, quia humores calidi tenuiores evadunt, & major fit fluxus. Secunda, non aperiantur, nisi corpore præpurgato, postmodum etiam interim dum apertæ servantur, per intervalla universales evacuationes iterentur. Tertia, vicinæ partes muniantur adversus vim caustici. Quarta, locus cauterij conscribatur, in potentialibus testâ nucis, vel simili re, quæ suis marginibus constans pateat in medio; in actualibus ferreâ laminâ. Quinta, potentialibus utendum ad aversionem, quia magis trahunt; actualibus in ablatione materiæ, quæ influxit, nam hæc roborant locum affectum, illa debilitant. Sexta, cavendum ne uratur vena, aut arteria insignis, nervi, aut tendines musculorum. Septima, non statim detrahatur*

trahatur crusta, sed cum mutari incipit, ac veluti maturitate suâ excidit. Octava, locus ulceratus conservetur apertus ad 40 dies vel paulò plures, longior enim mora partem debilitat, excrementa accumulat, ac sinus inducere potest. Nona, foramen ciceris grano primo, deindè globulo cereo, vel argenteo servetur apertum. Decima, foramini in aversione potissimam superponatur aliquid humorem trahere potens; ita in aqua agitatur agaricus, euphorbium & colochyntis, ac in eadem linteum madidum applicatur, & folium hederæ superponitur. Vel potius ℞ pulveris turbith hermodactilorum, agarici, ivæ arthetica. an partes æquales, cum cera fiant globuli magnitudinis ciceris masculi, quibus fonticulus apertus conservatur, & fluit copiosius. Undecima, circa vulnus repellentia apponantur, ut defensivum de bolo. Duodecima, ne super partes principes applicentur, ideo suspecta ustio in capite, & quantumvis necessitas urgeat, cavendum à suturâ, etsi quidam contrarium jubeant. Decima tertia, cavendum à parte exactioris sensus ut oculo. Decima quarta, eligatur semper pars inferior, ut expeditius humores expurgentur. Decima quinta, tempus cauterij commodum ver est, quia tùm humores omnes funduntur magis, & ad extrema pelluntur. His succinctè cuncta, quæ ad rationem, tempus, locum, & modum aperiendorum fonticulorum attinent, perstrinxisse mihi videor.

De melancholia virginum & viduarum.

CAP. III.

Melancholia virginibus, viduis, & sterilibus crebriùs quam reliquis fœminis accidit. Definitur ab Areteo animi angor in cogitatione defixus, atque inhærens, sine febre, furoris, vel maniæ initium; differt tamen ea, quæ communiter viris, & reliquis fœminis contingit, ab eâ, de quâ nunc sermo est, quòd illa ex aliquâ communi causâ proficiscitur, hæc ex certâ quâdam, & huic fæminarum conditioni duntaxat peculiari, nimirum menstrui sanguinis tetrâ ad cor exhalatione; item quia illa citra manifestam intermissionem affligit, hæc non nisi per intervalla, & suscepto initio à prædictâ occasione: Tertio quia illa nullum fere aliud accidens secum affert præter metum, ac mœstitiam, & ea, quæ melancholiæ sunt propria; hæc fletum, risum, variosque dolores, præsertim sinistri lateris, & è cordis *Definitio.*

regione universam mammam interdum occupantes, spiritus deficit, & alia accidentia mox dicenda se produnt; ideoque ritè definitur hæc virginum, & viduarum melancholia, ex levi occasione, aut citra illam insolens, & subita tristitia cùm tacito delirio, ac dolore alicujus partis internæ, anxietate, flendi, vel tacendi desiderio, hypochondriorum, ac dorsi manifestâ pulsatione, à quibus subitò ad pristinum redeunt statum.

Melancholiæ Virg. & Vid. definitio.

Quæst. Melācholiæ cujus morbi symptoma.

Haud facile est judicare, cujus morbi hæc sint symptomata; nam Galenus ex Dioclis sentētiâ melancholiam ex immodico calore venarū meseraicarum oriri scribit; vel ut aliis placet, ex inflammatione earundem venarum, & pylori, ac pancrearum. Quod jachinus non recipit, quia, ut inquit, adesset febris perpetua. Illorum tamen vestigia sequutus Mercatus, causam melancholiæ hujus, de quâ agimus, esse refert inflamationē arteriæ juxta dorsum, cui consentiant cerebrum, & cor, quæ adustis fuliginibus obscurantur. Cæterum cum ab internâ inflammatione febrem esse inseparabilem, tum reliqui medici, tùm Galenus passim confirmet, quâ tamen sic affectæ mulieres sæpissimè carent:

Autoris sententia.

Potius censeo, meseraicas, & arteriam dorsi præter naturam incalescere duntaxat, vel deteriorem substantiæ conditionem acquirere ex vitiato in utero sanguine, vel semine, tumque acrem de se vaporem exhalare, qui animum mentemque conturbet; ex quibus liquet cerebrum in hâc melancholiâ non per essentiam, sed per consensum lædi.

Causa

Ex dictis hujus mali causas colliges, quæ quidem duæ potissimæ sunt; prima muliebris natura, qui tenuioris est ac dejecti animi; secunda, crassus sanguis sparsus per mesenterij, & omenti venas, & ibi adeò exustus ut frigidus, & siccus tandem evadat, ejusdem etiam vitiosi prope cor ac in prædicta arteria conclusi tetra exhalatio; cùm enim uberius sanguis ætate crescit, confluit ad uterū, cumq; osculum exitus nondum fuerit satis apertum, aut obstructio effluxum impediverit, tunc præ multitudine resilit ad cor, ac septum transversum, unde postmodùm difficulter refluit, quia venæ obliquæ sunt, & locus ad insaniam, & deliriū paratus; itaq; cùm hæ partes repletæ fuerint, tunc ex repletione (ut Hipp. verb. utar) cor fatuum fit, ex fatuitate torpedo, ex torpedine delirium apprehendit, & si simul horror, & febris ingruit, præ acutâ inflammatione insanit, præ putredine clamat, oppresso à fuliginibus corde, præ caliginositate timet; præ compressione

Lib. de Virg. morb.

strangula-

ſtrangulationes parat; præ ſanguinis malitiâ animus mœrens,& anxius malum trahit, & ſpiritus cerebri obſcurantur, quæ cuncta augentur,amatorius ſi acceſſerit ardor. Viduis tamen ſæpè accidunt labores,curæ,& aſſidui mœrores,ob conſuetæ vitæ mutationem; ſed & puerperis ſæpiſſimè malum accidit,ex ſuppreſsâ purgatione, quia humoris illius vitium æquivalet temporis diuturnitati,ſi indebitè detineatur,virgines etiam viro maturas ſæpe malum exercet ob relatam jã cauſam. At licet ſanguis ille concluſus nec putreſcat,nec ad ſuperiora feratur, dum tamen prædictis in locis incaleſcit, & levi aliqua occaſione agitatur, ſolo halitu afficit ,quo halitu quieſcente, aut diſſipato,læta redditur fœmina,ſymptomataque miteſcunt, ſubinde tamen recurſura; habent enim cauſam intra ſe à quâ ſucceſſu temporis (ut recte Averroes notavit) in frigida ſymptomata delabuntur,ob innati calidi reſolutionem, nam ſanguine tenuiori reſoluto, reliqua portio melancholica redditur; quocirca etſi initio affectio calida ſit, quod colligitur ex ingenti illa arteriæ dorſi ſuccenſione pulſationeque,quæ etiam viris hypochondriacis contingit, tamen tractu temporis frigida nonnunquam evadit. *Puerperis melacholiæ ſit.*

Signa ſunt,pulſatio juxta dorſum,quod ſymptoma fœminis ſic affectis ferè eſt perpetuum; cutis aliquando ſqualida,rugoſa,& aſpera, præcipuè vero,ut Areteus ſcribit,in cubitis, genib. & digitorum articulis,multa cogitatio, commentatio, & ſuſpitio malarum rerum,verecundia,ruſticuſvè pudor, ignavia, animi dejectio, mentis, & ſenſuum caligo, turbulentus ſomnus, inſomnia terribilia ,perverſa rerum exiſtimatio,præpoſterum judicium. Præcordia ingenti ſæpè fervore æſtuant ac pulſant,cumq; vapor excitatus ſurſum evolat,cor palpitat,aut premitur,animus deficit,plerumque fauces ſiccitate præcluduntur,ſic,ut difficulter tunc poſſit ab uteri ſtrangulatu ſecerni;alvus pleriſque nil reddit, aliis exiguum, acre,bilioſum, lotium flavum;faſtidioſæ ſunt,languentes,tædioſæ ,conſilij inopes,ſitibundæ, vigiles, cum ſummâ vitæ ac rerum meliorum deſperatione, lachrymoſæ,timentes,mœſtæ; metus enim, ac mœſtitia, ſi longo tempore tenent præcipua ſunt melancholiæ ſymptomata, quæ ipſam tanquam charactere deſignant Hippocratis teſtimonio; nulla re delectantur,neque gaudent,ſolitudinẽ amant, à qua magis læduntur,donec halitus evaneſcit,tunc enim ſubitò, quod mirum apparet,ad priſtinã cõſuetudinem

Signa. *2. de paſſ. acut. 8.* *6. aph. 23.*

 nem

dinem revertuntur, nisi malum fuerit inveteratum, & jam per essentiam Adhæc verbis exprimere nequeunt, quid sentiant, ex quibus etiã interdum nil certum colligas, multaq; mala persentire dicunt, & tãetsi melancholia sit cerebri affectio, tamen de corde magis conqueruntur, quia robore ipsius minus valent, semper tamen universa hujus affectus causa ab utero pendet, & propaginibus venarum ipsum circundantibus; multæ etiam malum dicunt non esse naturale, sed divinum quid præ se ferre; aliæ ab spiritu vexari se putant, quæ persuasio apud germanorum vulgus frequens est. Porro hæc sunt melancholicarum symptomata mitiora, si tamen ex eâ in maniam vergant, tunc animus mœrens horribiliter compellat, & in puteos prosilire, ac strangulari cupiunt, tanquam meliora sint hæc, & omnem vitæ utilitatem excedentia, neque possunt ullâ orationis suavitate ad spem recuperandæ valetudinis erigi; præsertim autem hæc accidunt, quibus menstrua purgatio, aut alia uteri purgamenta ob subitam occasionẽ retrocesserunt. Differunt melancholicæ à maniacis, quod illæ verentur publicè proferre, quæ imagiuantur, & ob id cogitabundæ, mœstæ, & taciturnæ incedunt; hæ statim effutiunt, quæ mente concipiunt, unde facile deliramentum apparet, spectra, phantasmata, & dæmones videre se putant, sæpè noctu, quandoque interdiu, & aliquando utroque tempore: sæpe pactiones præstigiasque, ut ipsæ vocant, ab aliis sibi paratas suspicantur, ex quib, eliciunt morbum non esse naturalẽ, & idciro medicamentis nõ ante placandum, quam illas, quas sibi fingunt paratas insidias, penitus amoliantur; quæ tamen omnia erronea sunt, & à causâ præter naturam rectrices facultates maximeque imaginationem pervertente suboriuntur.

Signa si in maniam vergat.

Differentia inter melanchol. & maniam.

Prognosticum.

Tres morbi species sive gradus.

Tres itaq; sunt hujus morbi stationes sive gradus, juxta quos majus vel minus periculum subesse pronunciandum est & pro quibus etiam curatio evariat. Primus dum nuper leviora signa apparuerunt, & adhuc sanguis fervorem continet. Secundus, cum jam diu duraverit affectio, & mores mutaverit fœmina, neq; potuerit imaginationibus, ac mœstitiæ resistere, fœculentusque, ac crassus fuerit jam factus sanguis, cujus temperamenti rationem, ac conditionem, fœminæ natura insequitur. Tertius, cum penitus subversum fuerit vivendi studium, & fœmina nec loquatur neque respondeat, nec lætetur etiam cum familiarib. & amicis, tunc enim jam prope maniacum delirium est.

eſt. Primi gradus curatio complebitur, ſi fœmina parco utatur victu, corpus exercitio firmet, animum variis, ac jocundis rebus diſtrahat; quod ſi viro non utatur, tertio aut quarto quoq; menſe in medio ejus baſilica tundatur; ſi vero menſtruorum tempore mœſta, ac melancholica magis ſit, duobus tribuſvè dieb. ante, vel poſt eorum apparitionē vena pedis vulneretur; in medio autem menſis ſalvatella dextra, aut ſiniſtra, prout jecur, aut lien compatitur; quod ſi meſenterium afficiatur, per hæmorrhoides convenienter ſanguinem, detrahes. *Curatio primi gradus.*

At ſi morbus fuerit in ſecundo gradu, ad cujus potiſſimum curationem medici vocantur, quia primum mulieres contemnunt, tertium curari non poſſe arbitrantur, quatuor præcipuæ erunt intentiones curativæ. Prima, impedire ſanguinis congeſtionem in utero, cujus gratiâ menſtrua ciēda per ea, quæ ſuo loco dicta ſunt; ſecūda, quidquid melācholiæ congeſtū eſt expellere; tertia, flatus diſcutere; quarta, capiti, cordi, utero, & univerſo corpori providere. Curabitur ergo quinq; remediorū generib. Primo; quia victu ſicco melancholicus humor, & augetur, & exacerbatur, humectāte potius utendū, qui tamen leviter attenuet, & inſcindat, præſertim ſi mēſes ſuppreſſi ſint, eſto igitur prandium ex gallinâ novella tenerâ coctâ cum radicibus fœniculi, petroſelini, ciceribus rubeis, & croco; in cœna laudantur ova recentia, poma aſſa, pruna cocta, aut borrago parata cum lacte amygdalino, propter vigilias quibus maxime infeſtantur, vel ptiſana cum pauco aniſo, aut cinnamomo propter flatus. Potus ſit vinum Rhenanum vel album tenue, in quo maduerint flores auranciorum, vel potius boraginis, cerevifia mediocris, enulâ & meliſsâ parata; aut aqua cocta cum herba capillorum Veneris, radice ſcorcioneræ, cortice limonis, ſemine citri. Alvus reſpondeat, aut levi hoc clyſtere ſolicitetur: *℞ radicis fœniculi, petroſelini an. ℥ i, foliorum malv. m. i. polypodij quercini ℥ j. ſeminis carthami, lini, fœnugræci an. ℥ i coquantur ad lib. j. colaturæ adde olei anethini, camomilæ, violar. ſacchari rubei an. ℥ i, diacatolici ℥ ß miſce.* *Secundi gradus curatio.* *Victus ratio*

Secundo evacuantibus, & quidem, ſi plenitudo adſit, ſanguinis miſſione iis animadverſis, quæ aliis capitibus dicta ſunt, quia tamē ſucci jam melancholici facti ſunt, parcè mittendus, purgantiaq; medicamenta crebrius exhibenda, præſertim ea quæ leniter, & paulatinè palàm, ſed frequenter educunt, Prius tamen humor præparandus ſe- *Evacuatio*

quenti vel simili sirupo ℞ *sirupi borraginis ; de pomis, vel epithymo, an. ℥ i aquæ borraginis, melissæ an. ℥ ii misce*, quo ubi per vi. aut viij. dies mulier usa fuerit, capiat alternis septimanis ℥ j pilularum de aloe, mastichinarum, vel de agarico; vel potius, quia pilulæ exsiccant, & calefaciunt, ter, quaterve in anno accipiat ℥ ß *confectionis hamechsine scamon. & colochynt. cum ℥ i sirupi violar. solut. in ℥ iiij decocti melancholici*, aut bolum sic concinnatum, *pulpæ cassiæ ℥ i pulveris foliorum senæ ʒ ij misce, vel ℥ i* harum rotularum: ℞ *confectionis hamechsine scamonio, & coll. diasenæ, aut confectionis de psilio ʒ iij sacchari dissoluti in aquà melissæ aut viol. q. s. misce fiant rotulæ*; aut capiat iiij, quinqueve pruna senæ, quæ sic parantur; ℞ *prunorum numero xxx, foliorum senæ ℥ iij, seminis anisi ʒ ij, folia, & semina in ligaturâ, pruna per se in lib. ß vini Rhenani, aut albi tenuis per horas xxiiij infundantur, tunc adde aquæ tantundem, coquantur ad consumptionem vini, capiat à iij usque ad vj. & superbibat cochlearia tria jusculi vel dilutum senæ,* quod sic concinnatur: ℞ *seri caprini ℥ viij leviter calefiat, in quo infundantur foliorum senæ ʒ viij florum viol. p. ß zinziberis ℈ i in vase vitreo angusti orificij bene obturato maneat per noctem, coletur manè, & adde sacchari q. s. bibatur tantundem pluribus diebus*: laudatur etiam hoc aliud decoctum: ℞ *aquæ lupulorum, borraginis, aut cichorei lib. i. foliorum senæ ℥ i ß bulliant parum & maneant per noctem in infusione, coletur, & adde sirupi de succo borraginis ℥ ij sacchari q. s. dosis ℥ iiij*: experientia comprobavit hoc aliud serapium: ℞ *aquæ borraginis, cich. lupul. an. ℥ x. succi borraginis depurati ℥ viij succi pomorum redolentium ℥ vi, foliorum senæ ℥ iii florum cord. an. p. radicum scorcioneræ minutim scissæ, aut loco ejus angelicæ ℥ ij bulliant lento igne ad consumptionem vigesimæ partis colaturæ adde rhab. electi, agarici trochiscati an. ʒ iij ß facta levi ebullitione exprimatur, & adde pulveris lapidis lazuli præparati in ligatura ʒ ij sacchari q. s. fiat sirupus mediocris consistentiæ, aromatizetur cinamomo, dosis ab ℥ ij ad iij.* Principatum tamen obtinet elleborismus, quem hac ratione Mathiolus describit in epistola ad Nevium, ℞ *foliorum aspleni, adianti, fumariæ, mellisophili, absynthij, arthemisiæ, agrimoniæ, pulegij, thymi, senæ an. m. i. florum anthemidis, betonicæ, buglossæ, borraginis, roris marini, stœchadis, epithymi an. p. ij. radicum cichorei, intybi, apij, fœniculi, asparagi, rusci, pœoniæ, Anonidis, eringij, angelicæ, buglossæ, borraginis, doronici an. ʒ vi; seminis anisi, fœniculi, ocymi, citri an. ʒ iij cinamomi electi ℥ j santalorum flavorum ʒ ij, agalloci ʒ i in s. q. aquæ ferveant ad tertias secundum artem coletur,*

Pilulæ exsiccant, & calefaciunt.

Pruna senæ

Dilutũ senæ

Sirupus melancholiam educens.

Elleborismus Mathioli.

coletur, & ℞ prædicti decocti ℥ iij ß, sirupi de fumaria, de epithymo, byzantini, acetosi, de quinque rad. an. ℥ iij misce, pro singulo mane capiat 15. diebus continuis pro digestivo, 16. vero die purgetur sic: ℞ *prædicti decocti ℥ v rhabarb. optimi ℥ i ß. corticum rad. ellebori nigri, purpureum florem ferentis ℈ v, junci odorati, Zedoariæ, seminis pœoniæ decorticatæ an. ℈ ß vini cretici ℥ ij, terenda terantur, ac omnia per diem, ac noctem macerentur, deinde coletur, & facta expressione adde electuarij lenitivi, ℥ v. confectionis hamech ʒ ij sirupi sapor regis ℥ i misce fiat haustus,* qui propriè elleborismus dicitur: valet non solum in melancholiâ, sed etiam pro quartanariis, epilepticis, & reliquis morbis melancholicis. Ego verò faciliori, & pro melancholicis peculiari ratione hanc soleo potionem parare, ex qua maximam percipiunt patientes utilitatem. *Aliud.* ℞ *fol. aspleni, pulegij, adianthi, thymi, fumariæ, borraginis, arthemisiæ, agrimoniæ an. m. ß. radicis cichorei, intybi, angelicæ, apij, fœniculi, asparagi, eringij an. ℥ i; florum borraginis, stœchadis, roris marini, viol. an. p. i. ß. epithymi. fol. senæ an. ℥ ß doronici, seminis anisi, fœniculi, ocymi, citri, an. ʒ ij ß. cinamomi electi ℥ ß santalorum omnium an. ʒ ß coquantur in s. q. aquæ ad lib. ij. in fine adde, corticum radicum ellebori nigri, rhab. elect. an. ℈ iiij lapidis lazuli in ligaturâ ℥ i junci odorati, Zedoariæ, seminis pœoniæ, decorticatæ an. ℈ ß coletur, & adde sacchari albiss. q. s. fiat potio clara, aromatizetur ʒ i diamosci dosis ab ℥ iiij ad ℥ vi.* Quibus non *Stibium.* proficientibus grana iiij stibij præparati tutò præbentur, facto tamen initio à g. ij aut iij sic enim nil mali accidit. Quidam etiam in desperatâ melancholiâ non verentur exhibere iij, iiij vel. v. grana pulveris *Præcipitatus pulvis.* Joannis de Vigo, seu præcipitati cum ℥ i vini generosi, aut tantundem conservæ rosarum, vel sub hac forma: ℞ *prædicti pulveris g. iiij pulv. margarit. præp. g. v. electuarij diamosci, diambræ an. ℈ ß cum decocto nucis moscatæ, fiant pilulæ, dentur in aurora:* valet etiam in lue venereâ, & podagrâ; dicitur à quibusdam turpetum minerale; & à ladano *Turpetum minerale.* Mercuriali, ac medicamento alio, quod ab aliis Hercules dicitur haud multùm distat; Bolus Aldereti per Hispanias vulgariter nuncupatur, quia hoc remedio primarius ille, ac suo tempore celeberrimus Salmanticensis medicinæ professor mira operatus dicitur; Porro innoxia fœminæ præsertim melancholicæ valida hæc & similia medicamenta ferunt ob crassa, & viscida excrementa.

Tertio discutientibus flatus, qui numquam non redundant in hoc *Discutientia.*

affectu,

affectu, quorum materiam tum c. *de œdemate mammarum* 6. remed. genere, tum c. *de febre alba*, ubi de splenis rugitu sermo erit, tum *de epilepsia ex utero* 2. remed. genere luculenter invenies, præter quæ etiam sequenti aut simili clystere sæpius utendum est, ℞. *rad. fœniculi, petros. an.* ℥ *j. seminis carthami, anisi, lini, fœnugraci an.* ʒ *j. fol. malv. m. j. polypodij quercini m.* ß *coquantur in s. q. aquæ ad tertias juris lib. j. adde olei camomilæ, anethini an.* ℥ *j.* ß *diacatholici, aut electuarij lenitivi* ℥ *j. facchari rubei tantundem, misce pro clystere:* *in quem insuper usum sumat* ʒ *j. theriacæ optimæ, aut mithridatij in aqua melissæ, & vini optimi an.* ℥ *j.*

Clyster carminativus

Linimentū.

Est præterea utilissimum lienem inungere cum iis, quæ c. *de febre albâ* dicenda sunt, aut cum hoc linimento ℞ *decocti tamarisci, caparor. foliorum scolopendriæ* ℥ *ii. olei caparor. liliorum an.* ℥ *j. theriacæ magnæ, mithridatij an.* ℥ *ii. ceræ q. s. ad ignem fiat unguentum.*

Somnum provocantia

Quartò iis, quæ somnum valeant conciliare, cujus tanta in hoc malo penuria adest, ut sæpè symptoma hoc totam ad se trahat curationem; quod accidit ob cerebri siccitatem, idcirco humectantia & affectum curant, & symptoma: subindeque vires reficiuntur. In hunc igitur usum fieri solet lavacrum pro pedibus & cruribus ex decocto malvarum, rosarum, camomilæ, violarum, florum lactucæ, vel canarum, additio interdum Ihoschiamo, & capitibus papaveris albi; confert etiam usus balnei aquæ tepidioris, aut capiti embrocationes fiunt per vas angusti orificij hac ratione: ℞ *prædicti decocti lib. ij. olei papaveris, & rof. an.* ℥ *iii.* misce, & tepidum supra caput paulatim cadere finito, abrasis prius crinibus, quâ finitâ operatione, capiti imponatur linteū madidū in oleo rof. & camomilæ, aut papaveris, si somni defectus sit magnus, vel in lacte muliebri sive caprino; quæ si nō sufficiant, nares inungantur unguento popul. vel ℞ *unguenti rof.* ℥ *j. opii g. 4. misce*, quo non solum nares, verumetiam tempora, plantæ manuum, ac pedum, & pulsus inungantur; vel ℞ *foliorum Ihoschiami, viol. lactucæ an. m.* ß *capitum papaveris contusorum numero vi coquantur in æquis portionibus vini, & aquæ ac in hoc decocto madidam spongiolam patiens sæpe olfaciat.* Alij pro secreto commendant hoc: ℞. *succi foliorum coriandri viridis* ℥ *ij. leviter ferveant in vase obturato, & adde tantundem lactis muliebris, ac olei rosacei;* Intus assumuntur borraginis folia, quæ prius cocta sint, deinde minutim scissa, ac secundò cocta in lacte amygdalino addito sacccharo; aut ℞. *amygdalarum*

Embrocha.

minime

minime rancidarum detractis pelliculis ℥ *iiij. seminis melonis cucurbitæ an.* ℥ *j. seminis lactucæ, papaveris an.* ʒ *ij. simul cõtundantur, & extrahatur ex his lac cum aquâ violarum, cui adde sacchari, & aquæ rosarum q. s. fiat amygdalatum*; hæc autem in fine cœnæ accipiantur, ut major fiat ad caput evaporatio; at horâ somni capiat ℥ *ij. sirupi papaveris, cum tantillo aquæ lactucæ, vel* ʒ *j. theriacæ, aut mithridatij*, & si ingens sit vigilia, *requiei magnæ, philonij, persici, vel Romani* ʒ *j. in aqua ros.* sed hæc per iij. vel quatuor horas à cœna, patienti tamẽ nec sic soporatę dentur *g.* vj. *usq; ad* viij. *pilularum de cynoglossa in* ℥ *ij. vini vel earundẽ* ʒ ß *in convenienti clystere injiciatur*, aut fiant duo nascalia ex gossipio quæ madefiant in ℥ ij. lactis muliebris, in quo dissoluta sint g. v. opij, & imponantur utrique narium foramini.

Quinto & ultimo ijs, quæ cerebrum, cor, & uterum valeant roborare, & lætitiam inducere; cerebrum nullâ ratione melius recreabis, quàm per ea, quæ somnum conciliant; deinde per ea, quæ c. *de Epilepsia ex utero* 3. remed. genere dicta sunt; uterum per ea, quæ tum ibidem, tùm cap. *de strangulatione ex utero* ubi varia emplastra matricem roborantia scripsimus. Cordi prospiciendum ijs, quæ vires reficiant, & reliquias humoris melancholici contemperare valeant, in quẽ usum tale paratur Epithema: ℞ *aquæ melissæ, naphæ, borraginis, vel scorcioneræ an.* ℥ iij. *vini albi odoriferi* ℥ *ij. succi pomorũ redolentiũ, vel loco ejus sirupi de pomis* ℥ j ß *croci* ℈ ß, *pulveris diamosci, diambræ, corticis citri, an.* ʒ ß *misce*, & actu calidũ percutiẽdo prius leviter cordis regionẽ serico rubro, aut simili alio linteo applicetur; aut prædicti pulveris eidẽ parti aspergantur, & superponatur sindon ruber madidus in aqua naphæ, & vino generoso. Prodest similiter inungere cordis regionem unguento vel oleo confecto ex floribus auranciorum, vel tali linimento, quod Hispani vocant (*manteca dazahar*) Lusitani (*mantega defrol*) ℞ *olei florum auranciorum, vel loco ejus de spica, viol. an.* ℥ j. *corallij rub. sandali rub. an.* ʒ ß, *ambræ, & mosci an. g.* vj. *cum cerâ albâ fiat unguentũ*: utiliter etiam hic sacculus applicatur; ℞. *flor. ros. violar an.* ℥ ß *seminis, & corticis citri an.* ʒ ij. *corallij rub. scandali rub. an.* ʒ j. ß, *diamosci, diambræ, diarrod. galliæ moscatæ, an.* ʒ ß, *omnia in pulverem reducantur, & includantur in sacculo ex serico rubro*, pro corde, qui singulis diebus igne vel sole exsiccetur, ac denuò aspergatur vino generoso, & aquâ naphæ. Prodest insuper manibus gestare po-

Roborantia cor, cerebrũ & uterum.

Epithema.

Vnguentum florum auranciorum

Facultas.

Tabellæ.

ma ex rebus odoriferis, ac singulo mane unam, vel alteram tabellam accipere manus Christi cum perlis, aut ʒ j. conservæ Hyacinthorum, vel electuarij de gemmis, confectionis alkermes, theriacæ smaragdinæ, vel de citro, supra quæ medicamenta ebibantur ℥ ij. aquæ melissæ, in quâ etiam dissolvi possunt, & addi g. vj. lapidis bezoartici orientalis, vel rotulæ hac ratione concinnentur: *℞ margarit. prap. corallij rubei an. ʒ j lapidis bezoartici orientalis ℈ ij. ambræ grisea g. v. cum saccaro dissoluto in aqua melissæ, fiant tabellæ singula ponderantes* ʒ ij. mirificè insuper proficit singulo mane capere cochlearia ij. sequentis conditi cum ℥ iij. aquæ melissæ, scorcioneræ, aut naphæ: *℞ conserva melissæ, borraginis, viol. buglossæ an* ℥ j. *specierum diamargarit. frigid. lætitiæ Galeni, diarrod. diambræ an.* ʒ ß *excipiantur sirupo de pomis, aut de corticibus citri, & fiat conditum granulatum, cooperiatur folio aureo.* At si hæc fastidium pariant, capiat ℥ j. corticis citri conditi, aut radicis buglossæ, vel scorcioneræ; & quia morbus longus est, & sæpius purgare cogimur, ideo inter unam, & alteram purgationem semper ijs roborantibus utendum est.

Conditum.

Maniæ curatio.

Si tandem eò miseriarū res devenerit, ut fœmina planè deliret (qui tertius fuerat hujus morbi gradus) ijsdem ferè remedijs pugnandum est, veruntamen ex supradictis efficaciora sunt eligenda, inprimisque prospiciendum corpori, & toti capiti, ne habitualis sicca, & frigida intemperies contrahatur, ideoque minus sanguinis detrahendum, purgandum validius ʒ j. pilul. de lapide lazuli, vel pari quantitate sequentium: ℞. *Epithymi* ʒ vj. *agarici* ʒ iiij. *corticis ellebori nigri* ʒ j. ß, *specierum hieræ simplicis* ʒ iiij. *cum melle rosar. fiat massa*; utilius tamen est conditum *quod sic paratur*: *℞ lapidis lazuli* ʒ j *foliorum senæ* ʒ j. ß, *agarici optimi* ʒ ij. *sirupi portulacæ, vel de succo fumariæ, aut lupulorum* ℥ iij. *conservæ rosarum aut violarum* ℥ j ß *misce* capiat ℥ j. semel in hebdomada; ejusdem virtutis est opiata, quæ sic conficitur: *summitatum thymi* ℥ ß, *epithymi* ℥ j. *seminis cuscutæ* ʒ iij. *lapidis lazulij, decies abluti in aqua rosar. totidemq; in aqua portulacæ* ʒ ij. *diagridij* ℈ ij. *cinamomi* ʒ ß *pulveris foliorum senæ* ℈ iiij. *margarit præparat.* ʒ ij. *moschi g.* v *sirupi de pomis compositi q. s. fiat opiata, dosis* ʒ j. Ex quibus etiam sine liquore pulvis sive tragæa fieri potest, aut hic alius qui à Vallesco de Taranta & multis alijs laudatur vehementer: ℞. *hieræ puræ, Epithymi an.* ʒ iiij. *lapidis lazuli, agarici electi an.* ʒ ij. ß *scammonij.*

Pilulæ.

Conditum.

Opiata.

Tragæa. Lib. 1. c. 19.

monij g. XV. cariophyllorum numero XX. *facchari albiſſimi ℥ iij. cuncta tenuiſſimè pulverizentur, doſis an. ʒ j. ad ʒ ij.* datur etiam ellebori extractum chymica arte, aut pomū ellebori hac ratione medicatum; pomum exenteratur, ellebori corticibus repletur, charta cooperitur, in frigidâ aquâ madefactâ, ac ſic coquitur in calidis cineribus, inde extracto, radicibuſque rejectis fructus cum ſaccharo editur, non ſolum melancholicos curat, ſed menſes prolicit, ſi per trimeſtre ſingulis ſeptimanis iteretur. Ab his corpus omni arte humectetur balneis (quibus ſolis, & victu humido Galenus melancholiam curavit) ex quo vulgaris convincitur error exſiccantium melancholicos ſtatim initio pilulis, & validioribus catharticis, à quibus magis efferatur morbus, qui potius, uti dixi, balneis, embrochis, ac reliquis ſuo loco ſuperius recenſitis tractandus eſt, nec tamen omittenda, quæ menſes cieant, quibus non ſuccedentibus, mirificè prodeſt hæmorrhoidas per hirudines provocare, quia teſte Hippocrate, & Galeno, naturæ dictu per eas melancholicus ſanguis educitur (dicant alij quid velint, ac cauſentur animalia puriorem extrahere ſanguinem, deteriorem, & craſſiorem dimittere, non perpendentes ad eas venas non niſi fæculentum deferri ſanguinem) dupliciter autem reſerantur eæ venæ, primo podex fricatur aſperiori linteolo, aut folio ficus, ſicque oſcula dehiſcunt; ſin minus hirudines uſurpantur, quæ mediocres ſeligendæ, degentes in fluente nitidaque aquâ, non virides, pallidæ, neque piloſæ, ſed rubicundæ, captæ nonnihil exprimantur, ut, ſi quid habent veneni, evomant, tunc aſſerventur in vitreo vaſe aquâ nitidiſſimâ pleno, addito ſaccharo, ea tamen aqua ſingulis ſeptimanis mutetur; cumque jam applicandæ fuerint, locus foveatur ex decocto camomilæ malv. verbaſci, roſ. tum fricetur, ut ſuprà, quippe ſic apparebunt oſcula Venarum, quarum ſingulis ſingulæ applicentur hirudines, quæ ſi adhærere noluerint, locus perungatur ſanguine pulli, vel ſimili alio, hirudo canaliculo plumæ vel arundinis incluſa, altera ſummitate clauſa, altera applicetur; interim verò dum adhæret, ſubſit evaporatio ex decocto camomilæ, anethi, roſarum, malv. calido, ne beſtiunculæ frigiditas noceat; extractâ debitâ ſanguinis quantitate, facilè cadunt, ſi vel caudæ præſcin-

3. de locis.

6. Epid. 3. 37.

6. Aph. 11.

Ga. de Ven. sect. cont. Eraſiſtrat. 5. 6.

Error quorundam.

Hirudinū uſus.

præscindantur, vel super oscula earum aspergatur cinis, sal, vel aloës; quod si fluxus ultra modum perseveraverit, applicentur lintea madida in vino stiptico, vel posca, aut albumen ovi cum pulvere restrictivo.

Scholium.

Dubitatio prima, flatus qui excitentur in calidâ affectione.

Nonnulla hic de melancholiâ in dubium sunt vocanda; primùm, si ab inflammatione, vel saltem exuperante caliditate meseraicarum, pylori, & arteriæ dorsi originem trahit melancholia, qui fiunt in eâ flatus, qui non nisi à diminuto calore excitari solent? Respondent communiter medici, flatus non adesse initio, dum inflammatio, & calor viget, sed procedente morbo, & 1
affectione ad frigidum jam inclinante: quæ tamen solutio nulla est, quia flatus in hac affectione illico à principio comperiuntur, uti cuncti norunt, qui rem medicam sedulo exercuerunt; quamobrem potius cum Galeno cit. sic

Solutio.

dicendum: Quemadmodum elato ex ventriculo ad oculos fuliginoso, fumosoquè halitu, aut crassis vaporibus, similia suffusioni accidentia contingunt; ita sublata ad cerebrum ab atrâ bile evaporatione fuliginosa, fumosaquè melancholica eveniunt in mente accidentia, ea etiam dum in ventriculo cibis commiscetur coctionem vitiat, & fumi elevantur atræ bilis naturam redolentes, ac præcordiorum fluctuationes excitantes, quoad calore ulterius operante ructibus, aut aliter leventur; nec mirum cibos parum prosperè conco- 2
qui in ventriculo, qui aut ex morbo languet, aut si calor in eo viget præternaturalis, est destruens non concoquens; Hinc fit ut etsi sicca sit affectio, læsa

Melancholici cur plurimum exspuant.

tamen ventriculi coctione sputum humidum copiosè rejiciant. Hic obiter in memoriam revocandum est à quatuor humoribus sui temperamenti denominationem corpus suscipere, qui quidem forma inter se distincti non sunt, sed singuli sanguineæ massæ partem sibi vendicant, quorum melancholia frigida & sicca propriè dicitur succus melancholicus, & in ipsa sanguinea massa fæcis seu sedimenti instar residet. Merito igitur diximus secundam causam hujus morbi melancholici, cui etiam humoris nomen inditum est, crassum esse sanguinem per mesenterij, & omenti venas dispersum; ac tres ex eo 3
concitari affectionis gradus, in quorum primus sanguis ipse crassus fervorem duntaxat concipit, in secundo fæculentus jam fit, & adhuc crassior: in tertio vero adeo superassatur, ut calore tandem evanescente quidpiam cineri simile relinquatur.

An sicca & frigida intemp. delirium excitet.

Secunda dubitatio, qui fieri potest, ut frigida, & sicca intemperies nuda, & citra ullam materiam per se, & absolutè delirij causa esse possit; cum hæc intem-

intemperies, dicente Galeno, potius impediat spirituum agitationem, & motum, quæ necessaria esse videntur ad corruptionē rectricis cujusq; facultatis? Hæc mihi olim opponebat vir peritus Mathias Carnarius, illustrissimi Iohannis Adolphi Holsatiæ ducis medicus; prædictam vero intemperiem melancholiam excitare, ac delirium ex Galeno deprehendi videtur 3. de locis cit. ubi frequentibus duntaxat balneis, victu humido, & parco morbum curasse testatur. Solutio duplex: Primò enim dicimus, ex Galeno non colligi, intemperiem sine ullo humore delirium inferre, ibi enim scribit affectionem leviorem, necdum confirmatam fuisse, ideo humorem non multum vacuationi restitisse; ex quibus liquet humorem præextitisse, paucum tamen, quem recreata natura facilè potuit evincere ac protrudere. Secunda responsione melancholicam cerebri siccitatem, ac frigiditatem delirium inferre posse admittimus, nam quemadmodum spirituum debitum temperamentum calidum, & humidum ad lætitiam parat, ita profectò eorundem splendor, atque tenuitas; è contrario vero crassitudo, turbulentia, & obscuritas, subindeq; opacitas per se proclives, ad mœstitiam, & timorem patientes reddunt, nigrescit enim humor interdum ultra modum calefactus, sæpe etiam frigefactus; ita carbones dum uruntur lucidissimi ob flammam existentes extinctâ flammâ atri evadunt, & tale quippiam circa clarum sanguinis colorem frigiditas facit, & in externis corpora livida, ac nigra à frigiditate redduntur; ac rursus excessus caloris resiccans, & consumens humiditatē, à quâ calor nutritur humores atros reddit, ut Sol hominum corpora, & fructus. Porro nigredinem timorem ac mœrorem incutere nil mirum; nam & exterius etiam nihil homines perinde terret, ac tenebræ; cum igitur hæ ratione atri humoris vel vaporis rationalis animæ parti sint circumfusa, necessum est, hominem timere, ut qui semper unà cum corpore suo timoris causam circumferat; Prætereo sciens rationes, quibus Averroes hanc receptam Galeni doctrinam conatur impugnare, quia earū solutio difficilis non erit. Est & altera ratio, cur prædicta constitutio delirium faciat; nam frigidum, & siccum cerebri temperamentum jam ferè per essentiam factum spiritus minuit, qui in loco inani amplius, quàm deceat, exagitantur; hinc ritè Fernelius solam melancholicam desipientiam à frigidiori succo contrahi, reliquas à calido prodidit: atque idcirco vulgatum illud; melancholici sapientes, & splendor siccus animus prudentissimus, in quem usum illud Platonis in Timæo; summa siccitas, summa prudentia, de naturali siccitate, quæ intra limites sanitatis continetur, intelligatur; nam de melancholiâ, in quâ præter naturam cerebrum exsiccatur, commu-

1. Solutio.

2. Solutio.

3. coll. 4.

Melancholia est balneum diaboli.

communiter dici solet esse balneum diaboli, cujus dicti ratio est, quia ad abundantiam atri illius succi mens deprimitur, & conturbatur ob relatas causas, ad quam conturbationem, & depravatum ratiocinium dœmon sequitur, quippe cui minimè aptum domicilium sit pellucida habitatio, lux pura, tranquilla mens, constans, & à perturbationibus aliena. Ex dictis detegitur Avicennæ, & Vallesij error, existimantium, nigram bilem per melancholicos affectus à dæmone excitari, cum potius dæmon non quidem præcedat illam melancholiæ agitationem, sed sequatur, nec semper aut qualemcunq;, sed immoderatam, nec in quibuslibet, sed in ijs tantum qui demissi sunt animi, perturbati aut inconstantis, ut vetulis, puellis & viris timidioribus, cujus dæmonis potissima signa sunt, responsiones ad recondita, & diversitas Idiomatum, quæ nunquam didicerunt.

Av. 1. 3. tract. 4. c. 18. Valles. c. 28. Sacr. philosophiæ.

Tertium dub. melancholicæ cur rideant.

Tertia dubitatio, si melancholiæ perpetua symptomata sunt metus, & mœstitia, quomodo quædam rident, ut nos sæpè animadvertimus, & extat apud Hippocrat: Democriti exemplum? Sunt qui respondent harum risum esse falsum; est autem falsus risus oris gesticulatio contracta sine interiori lætitiâ, & animi intentione, qualis sæpè morientibus accidit, & ijs qui sardoniam herbam devorarunt; At verus est eadem oris effigies, cum internâ animi hilaritate. Verumtamen quoniam risus, qui multis melancholicorum accidit, verus esse deprehenditur, ex tripudijs, cantu, jocis, quibus sæpè abundant; ideo rectius omni melancholiæ propter jam dictam opacitatem, & tenebras tristitiam tribuimus; sed ubi permiscetur sanguis tristitia vehemens non est, & per temporum intervalla lætitiæ signa edit sanguinei humoris genuina; nam (quod Aristoteles prodidit) ut vinum potantium natura, & moribus; ita melancholia laborantium constitutioni sese accommodat. Sed cur magis cantant, & saliunt, quam dum sani sanguine abundabant? quia ratione orbantur renitente affectibus humorum; vel quia dum sanguis uritur, magis splendet, unde animo spes, vigor, & alacritas oritur.

Solutio.

De pulsatione, quæ fœminis interdum accidit in arterijs dorsi.

Cap. IV.

Pulsat non raro nec citra gravissima symptomata fœminis arteria dorsi, quod etiã melancholicis viris inrerdum accidit, hoc aliqui prove-

provenire arbitrantur à morbo in figurâ, dilatatâ nimirũ plus justo parte. Cui sententiæ Fernelius assilit dicens, fieri nonnunquã propter Anevrysma in interiorib. hisce arterijs genitũ; Est autẽ Aneurisma arteriæ dilatatio spirituoso plena sanguine. *Anevrisma quid? 1. P. 3.* Areteus vero, & Mercatus ex phlogosi, id est, siccâ inflammatione majoris rami venæ cavæ, quæ cor per sinistram ejus partem ingreditur, & adjacenti arteriæ damnũ communicat, fieri contendunt, quæ etiã dorsum perreptat, quâ parte potissimũ pulsatio sentitur; alterius, quæ cor intrat, notæ perobscuræ sunt, quia intra pectus vergit, rei nulli adhærens, eam tamen affici, cordis palpitatio declarat; & in hac Zetmata gignuntur, *Zetmata.* hoc est, diuturni affectus cordis ex defluxu materiæ, ita n. se habet hæc arteria ad cor, ut mesenterij arteriæ ad jecur; ideo Fernelius addit hujusmodi subsultũ præ se ferre etiã arterias mesenterij, dum inflammantur; sed neq; hoc Mercatus recipit, qui meseraicarũ pulsationem diversam à pulsatione arteriæ dorsi esse autumat, hanc rectâ per dorsum ferri, meseraicas vero hinc inde in hypochondrijs vagari, quod quid ad tantam differentiam faciat, non video, imò nihil peccaveris, si de utriusque Hippocratis sententiam intelligas, primo prognost: *præcordiorum venæ si pulsant, aut perturbationem aut delirium portendunt.* Certum tamen est, naturam hujus morbi sitam *Natura morbi.* esse in calido intemperamento ejus venæ, per essentiam aut per consensum alterius visceris, cujus ordinis ferè semper est ea pulsatio, quæ fœminas vexat. Porrò affectio aliquando subitò fit, & gravissima infert accidentia, aliquando lentè ut virginibus, & viduis ex viscerum obstructionibus, de quâ prisci pauca scripsere. Ejus verò causæ tres præcipuæ sunt; Prima, plenitudo *Causæ.* venæ cavæ à crasso & calefacto sanguine; ac tunc majoris mali præludium pulsatio esse solet, ut mox apparebit. Secunda, visceris alicujus calor acris, & mordax, cujus consensu arteria incalescit, & usus augetur, subindeq; major concitatur motus, quod gracilibus, & melancholicis, ob humorum adustionem frequentius evenit, ex mesenterio, & adjacentib. visceribus. A quâ vero ex his duabus causis proveniat, distingues; si n. subito pulsatio accidat, à primâ causa oritur, & subitò magna pullulãt symptomata; si sensim, & paulatim à secundâ, & affectus est quasi habitualis, quo laborans sana suo modo vivit, indies tamen vel corpore vel moribus adeo mutatur,

ut-

ut maximam inferat admirationem; nam viſceribus diſtemperatis, corpus indies deterius habet, & contabeſcit, ac citra alicujus membri conſpicuum affectum præter arteriæ pulſationem, & quendam quaſi formicarum ſenſum ibidem perreptantem, cor triſte eſt, timet, exareſcit, delirat, anxia, inquieta, ac tædioſa, mori exoptat. Tertia cauſa eſt viſceris alicujus aut meſerei obſtructio, quod plerumque citra corporis gracilitatem virginibus, ac viduis accidit, ex viſceris enim potiſsimumque meſerei obſtructione aut à re durâ arteria comprimitur, ideoq; vehementius pulſat, tum quia debitū ſpacium obſtructione impeditur, tum quia obſtructionis cauſa partes vicinæ debiles redditæ nequeunt debitè ventilari, idcirco frequentat ea pars, quæ libera permanet, utpote, cui naturalis ſpatij obſtructione aliquid detrahitur, eoque magis uſus adaugetur, eò quòd circumjacentium partium aliqua incaluerit, tuncque quod copiâ deeſt, frequentiâ compenſat.

Signa. Hinc fit, ut ob ſiccitatem, & auctum calorem cutis earum, quæ ſic afficiuntur, ſqualida ſit, rugoſa, aſpera, maximè in partibus prominentibus oſſeiſque, ut in cubitis, genibus, digitorum articulis, & alijs, quæ non ita ſolent humiditate perflui, hirſutæ etiam apparent ob multitudinem craſſarum ſuperfluitatum; adhæc inſomnes ſunt, ac tumultuosè dormitant; alvus nihil, aut diminutè fluit, & bilioſa nonnunquam egeſtio eſt, lotium mordax, & acre, mens torpet, anxietas adeſt, inquietudo, tædium, vigilia, cibi faſtidium, ſitis, pulſus in præcordijs, qui ſi augetur, in ſyncopen deducit, maximè ſi cor palpitat, & compatitur etiam jecur, ac ventriculus: calor inſuper per univerſum corpus per intervalla ſuboritur, præſertim in facie; denique, ut verbo comprehendam, omnia fere ſymptomata apparent, quæ ſuperiori c. in melancholiâ recenſuimus.

Prognoſtica. Gravis eſt affectio, nam ſi calor, & ſiccitas figantur, febrem acceſſunt hecticæ finitimam, & quæ in maraſmū deducit, idcircò neq; cunctanter neq; negligenter curanda, neque imprudenter agendū quicquam, quod majoris mali occaſio ſit. Si à primâ cauſâ ortum trahit, gravior multò eſt, ac periculo plena, quia fœminæ ſic affectæ cauſone laborant orto à plenitudine, ex phlegmone venæ cavæ, quas Aretæus 14. die plerumq; mori dixerat, at ſi diutius durēt duplo longiori tempore perire; quidam etiam cum jecoris inflammatione

Cum cauſone & jecoris inflammatione ſæpe confunditur.

2. de curandis acut. morb. c. 7.

matione confundunt, nec præter rationem, si à secundâ causa proveniat: tunc enim ibi calor, & æstus, & dolor sentitur, & licet sit minoris periculi, haud tamen levis affectio est, nam aut citra febrem consumitur patiens, aut nisi citò præveniatur, in melancholiam, & mentis perturbationem agitur, dicente Hippocrate cit. prognostico. Si à tertiâ causa oriatur, & cognitu, & curatu levior existit: curatâ enim obstructione, sanescit, nisi remoretur, quippe tum in hydropem, & cachexiam incidunt, crudis succis nutrimentalia membra refrigerantibus.

Curatio si à 3. & 2. causa.

Ut autem ab hac ultimâ causa curationem auspicemur, si morbus ex obstructione visceris cujuspiam proveniat, curatur per ea, quæ obstructionẽ demollire valeant: expendendũ igitur, cujusnã visceris sit obstructio, & ejus curatio ex proximè sequenti c. *de febre alba* mutuanda, aliquid tamen contemperans admiscendum, ne arteriarum calor intendatur: verum si curatâ obstructione subsultus adhuc mameat, curabitur per ea, quæ infrà dicenda sunt in 3. ac 6. remediorum genere de contemperantibus: quâ eadem ratione curatio perficienda, si à secundâ causa ortum ducat, id est, ex solâ intemperie citra humorem: contemperabis enim, & non evacuabis, nisi menses diminuti fuerint, aut suppressi, nam tunc venam tali inscindes, aliter refrigerij causa salvatellam duntaxat, validiora etiam pharmaca fugienda, neque dilutum rhab. aũt sirupum rosatum solut. exhibere sine magna præmeditatione audendum: ex his enim acerbiùs æstuare sic affectas vidimus: breviter præscripto victu modico, moderato exercitio, lentè contemperantibus medicamentis potiùs agere, quàm remediorum farragine patientem opprimere oportet.

Purgatio vitanda.

Curatio si à 1. causa.

Si à primâ causa malum originem trahat, curatio eadem, quæ febris ardentis sive causonis, quam nos dilucidioris doctrinæ gratia, in septem remediorum genera distinguemus. Nec mireris quod cum ei potissimum, quæ fœminis accidit, ac diuturna ferè semper passio caput hoc dicaverimus, hanc tamen, quæ est acuta affectio, præcipuè curare doceamus, id enim ex professo factum, quia reliquarum medelam ex alijs hujus operis capitibus mutuari poteris, hujus non nisi hinc, & quia quæcunque remedia huic utilia sunt, reliquis quadantenus aptare licebit. Primo itaque convenit victus tenuis fri-

Victus frigidus.

 gidus,

gidus, & humidus, qualis cremor hordei cum saccharo, & rosacea, aut cum sirupo violato; lactuca, cichoreum, acetosa, borrago cocta in jure pulli, aut gallinæ, aut in aquâ, & postea expressa cui additur sal, oleum, & acetum, Hispani sic paratas herbas (*esparragadas*) vocant: convenit insuper cucurbita cocta cum saccharo, & omphancio, juscula pulli quibus incoxerunt prædictæ herbæ Itali (*broeto*) dicunt, & extremitates ipsius pulli, aut farrum sive panatella, quæ fit ex panis triticei medulla cribellata, addito jusculo pulli sic parato: noctu sorbeat amygdalatum ex seminibus frigidis, & papaveris, vel lactucæ, non vero ex amygdalis, quæ oleosæ cum sint, facilè incen- ro
duntur. Ex fructibus cerasa nigra, pruna optima, melones, mala granata, & aurantia acida, aut medij, seu pontici saporis, limones

Fructus febrientib. cur noceant.

cum saccharo, poma anethina assa, fructus berberis, aut ribes, vel conserva eorundem, & licet cibū pyro asso claudere, reliqui fructus febrientibus suâ ebullitione nocent, quia ventositates excitant, & facile corrumpitur aquea humiditas, quâ abundant, ut notavit Avicenna, acerbos etiam fructus vitare docuit Galenus, ni vomitus adsit, aut debilitas oris ventriculi, quia adstringunt; conveniunt præterea cucurbita condita, radices lactucæ, scorcioneræ, vel buglossæ;

1.4.tract. 2. cap. 7.
1. acut. 18. com.

potus sit aqua ex hordei, & ribes decocto, cum passulis & pauco aniso, cui percolato aliquid sirupi de berberis aut ribes admisceri potest, 2
is porrò victus usq; ad morbi vigorem indies magis attenuetur. Aër natura sit frigidus, & humidus, aut arte ex doctrinâ Galeni paretur apertis fenestris, quæ septentrionem respiciant, irrigato conclavi limpidissimâ aquâ vel fontib. in eodē cubiculo arte paratis, sparsisque per aream floribus, & herbis refrigerantibus, ut rosis, violis, folijs vitis, lactucæ, cannarum, salicis, prohibeatur hominum frequentia, quia halitu calefit aër, lectus sit amplus non plumaceus, sed laneus, nec etiam stragula ex pluma aut filtro, sed tenuiora, non tamen nudetur, ne frigiditas poros obseret, unde caloris difflatio præ- 3
pediatur; esto insuper conclave obscurum, docente Hippocrate, alvus singulis diebus respondeat, sin minus hoc aut simili clystere sollicitetur ℞. *hordei integri p. ij. prunorum numero xx. foliorum malv. lactucæ, violarum an. m. j. coquantur in 5. q. aquæ ad tertias, colaturæ* ℞. *lib. j. olei rosʃ.* ℥ ij. *pulpæ cassiæ, aut diacatholici* ℥ j. cavendum tamen à benedictâ lax. hiera, & alijs acutioribus.

Aeris præparatio.
10. meth. 8.

4. de rat. vict. 48.
Clyster.

Secun-

Sang. missio.

Secundo, copiosa sanguinis missione ex basilicâ dextrâ, si vires adsint, eam tamen partiri securius est, nec bis tantum, sed ter, quater, ac sæpius, venam aperire, eamq́ue detrahere sanguinis copiam, quæ plenitudini, & viribus respondeat, prius semper depositis alvi superfluitatibus; fœminis utiliter venam pedis secabis, ut menses provocētur, aut ex hæmorrhoidibus per hirudines sanguinē demes: consentiunt enim hæ venæ cum venis dorsi, ac meseraicis, quod si jecur compatiatur, tandem dextram salvatellam oportunè tundes.

Præparatio.

Tertio coquentibus, ac contemperantibus sanguinis, & bilis fervorem, & acrimoniam, ut sirupo acetoso, de cichoreo, granat. rosſ. violar. acetosæ, buglossæ, borraginis ad ℥ ij. cum duplâ quantitate aquarum vel decocti earundem herbarum, quos sirupos per aliquot dies assumat.

Aqua frigida potus.

Quarto, posteaquam concoctionis signa apparuerint, largiori gelidæ aquæ potu utendum, si nihil sit, quod impediat; impediunt autem cruditas humoris, tumor aut obstructio visceris alicujus, nimia corporis extenuatio, aut nativi caloris imbecillitas, virtutis languor, & aquæ insuetudo; sed & patiens, quæ gelidam biberit, carnosa sit oportet, valida, ac boni habitus, adde etiam, ut non sit gravida, nec tempus sit hyemale, aut frigidum. Utcunq; tamē satius fuerit, aquā coctā esse addito saccharo, ac subinde refrigeratam, aut si aliquid ex dictis impedimentis adsit, loco aquæ fontanæ par quātitas aquæ buglossæ usurpetur, bibatq; patiens uno haustu quantum voluerit, ut jubent Galenus, & Avicenna; sic enim domitum, refrigerantumq́ue jam humorem natura expellit per vomitum, ventris fluorē aut sudorē, ita ut sæpe nullâ aliâ purgatione opus fuerit.

Gal. lib. 9. meth. 5. & 11. meth. 9. Av. 1. 4. tract. 2. c. 7.

Evacuatio bilis.

Quinto, bilis evacuatione rarò tamen catharticis utendum, quia viscera excalefaciunt, verum jam inclinante affectu si supersint recidivæ signa, h. e. ventris morsus, oris amaritudo ac cibi fastidiū, tum mannam, cassiam, serum lactis, succū rosarum, aut sirupū ex infus. viol. vel ad summum dilutum senæ tutò poteris exhibere, ut ℞. *fol. senæ* ℥ j. *infundantur per noctem in* ℥ v. *seri caprini tepidi, coletur manè, & adde sirupi ex infus. viol.* ℥ ij. *fiat haustus*; aut sequens concinnetur apozema, quo securè uti soleo ℞. *rad. cichor. borraginis an.* ℥ j. *foliorum acetosæ, cichor. violar. agrimoniæ, buglossæ an. m. j. florum cord. semi-*

Signa recidivæ.

Apozema.

seminum frig. an. p. j. prunorum n. xij. coquatur in q. s. aquæ ad lib. j. ß in fine adde fol. senæ pulpæ tamarind. an. ℥ j. cum colatura misce sirupi ex infus. ros. ℥ ij. fiat potio clara, aromatizetur ℥ j. specierum diarrod. dosis ℥ v. singulo manè. A fortibus abstinendum, utendum tamen sæpiusculè clysmate suprascripto, aut nocturnis clysterijs, qui dicuntur (*de mejoada*) ac sic parantur: ℞. *juris gallinæ herbis supra dictis alterati ℥ viij. olei ros. viol. singulorum ℥ j. ß vitellos ovorum n. ij. sacchari ℥ j. misce absque sale, fiat clyster*, qui tepidus applicetur, & retineatur, si fieri potest, per totam noctem, idcircò enim in exiguâ quantitate, ac sine medicamento proritante adhibetur.

Clyster nocturnus.

Refrigerantia & roborantia.

Sexto, cauma in visceribus extinguentibus, ac refrigerantibus, & cor, jecur, ac universum corpus corroborantibus, tam internis, quam externis, in quem usum post evacuationes adhibentur rotulæ diarrod. manus Christi, triasandali, diamargariti frigidi vel cõserva ros. aut aliqua ex prædictis primo remed. genere cum aquis cichorei, endiviæ, buglossæ, scorsioneræ, acetosæ, vel sequens conditum ℞ *specierum triasandali, diarrod. diamargarit. frigidi an. ℥ j. conserva ros. viol. an. ℥ j. ß sacchari dissoluti in aqua viol. q. s. fiat electuarium per morsellos, aut cum sirupo viol. fiat opiata.* Dorso, & cordis regioni sequens epithema applicetur: ℞. *aquarum ros. oxalidis, buglossæ an. ℥ ij. aceti ros. ℥ j. pulveris sandalorum rubeorum, corallij rubei, aut diamargarit. frig. an. ℥ j. fiat Epithema* admovendum omni tempore; quod etiam jecori imponatur, additis pro aquis succis earundem herbarum: aut inungantur prædictæ partes hoc; ℞ *unguenti ros. refrigerantis Galeni an. ℥ j. sandalini ℥ ß, aceti parũ misce, tũ epithemati, tum etiã unguẽto g. iij. caphuræ addi possunt*, utrũq; tamẽ tepidũ applicetur: mihi assiduo usu comprobatum est dorsum, lumbos, pedum, ac manuum plantas, totumque corpus præter caput, & ventriculi regionem hâc mixturâ perungere ℞. *olei ros. lactis muliebris, succi cucurbitæ, lactucæ, vel endiviæ an. partes æquales misce*, quo prædicta loca illinantur, ita in lecto contineatur patiens, nec aëri se exponat, nam sæpe in sudorem prorumpit, quia, uti censeo, collecta natura, & à frigido temperata vehementius humores nocivos ad cutim extrudit, accepi à vulgaribus, & eo solo plures vidi à gravissimis, ac periculosissimis ardoribus intra breve spatium liberatos, quibus alia nihil profuerant. Tandẽ balneis aquæ dulcis tepidæ utendum. At fœminis frequentioribus crurum lavacris utiliùs menses provocantur.

Conditum.

Epithema.

Unguentum ad febres mirificum.

Balneum.

Septi-

Symptomatum curatio

Septimo ijs quæ febrium ſymptomata valeant mitigare; ea autem potiſſima ſunt, vigilia, ſitis, ac dolor capitis: *de vigilia* ſuperiori cap. plus ſatis jam diximus; de dolore capitis infra cap. proprio dicendum eſt. Sitis ac linguæ ardor corriguntur, ſi os ſæpiuſculè abluatur frigidiſſimâ, cui guttæ vini rubelli, aut aceti commixtæ fuerint, vel ſero caprino, aut hordei aquâ, in qua emulſio ſeminũ frigidorũ ſit diſſoluta, aut ſirupus de ribes, ex quib. etiã emulſionibus, & ſemine cydoniorum, vel pſilij linteo incluſis, & in aqua violar. madidis, os abluitur; aut pruni lapillus vel fruſtum lactucæ ore detinetur, & guttur exterius perungitur roſaceo, aut refrigerante Galeni; inter reliqua autem utiliſſimum eſt, ut patiens os clauſum teneat, & parum loquatur, nam motu, & calore externo lingua exſiccatur, ut Hippocrates autor eſt: ſed enim toto curationis tempore addenda ea, quæ melancholiam reſpiciant, ac domare valeant.

Sitis & ardoris linguæ remedia.

3. Epid. 3. text. 33.

De febre alba, ſeu virgineo morbo: ubi etiam de ſingulorum viſcerum obſtructionibus.

CAP. V.

Nomina.

PLeræque ſunt ægritudines, quæ tametſi hactenus nomine, non tamen curâ caruerunt, inter quas affectio illa eſt, quæ recentioribus virgineus morbus; & febris alba, & amatoria febris, & alba ictericia nuncupatur. Virgineus quidem dicitur, quia virginibus peculiaris, ac frequentior; alba vero febris, uti Hippocrates alias febres rubras vocavit, alias præpallidas, alias lividas; non vero alba febris, quod ſic affectæ ſemper febricitent, ſed quia ſpecimen febrientium præ ſe ferunt; nimirum debilitatem, & pulſus celeritatem, & frequentiam, non ab caloris augmentum, ſed ob ventilationis defectũ; & palloré contrahunt, nõ tamẽ propterea amatoria dicitur, ut quibuſdã viſum, quia hic color amantibus aptus, ſiquidem pallet omnis amans, ſed potius quia amantibus, aut amabilibus virginibus, ac pulchrioribus ſæpe accidit; ut mox patebit: alba tandẽ vocatur ictericia, nam quâ ratione atro vel flavo humore redundantibus flavus, vel niger fit, ita crudo & pituitoſo humore exuperante albus

Febris alba.

6. Epid.

Amatoria feb.

Alba icteritia.

albus nascitur icterus, qui nunc ad flavũ vergit colorem, nunc ad fuscum, prout jecur, aut lien compatitur, in quo crura præcipuè juxta talum ad noctẽ ædemate tumescunt, quia humoris frigidi, & interdum tenuis, qualis fluxilis pituita est, non exigua portio ad cutaneas partes permeat.

Definitio. Poterit autem definiri sic; est obstructio vasorum circa uterum, ob quam humores ad venas majores remeantes universum sanguinẽ vitiant, ac frigidiorem reddunt. Cùm n. virgines viro jam maturæ existunt, naturâ duce sanguis menstruus ad matricis loca, ac venas, ab epate defluit, qui sanguis cum ob illarũ venarum angusta oscula, quæ nondũ patent, viscosis quoq;, & crudis humorib. obstructa, ob sanguinis grossitiẽ (à quâ solâ sæpe morbus junioribus contingit) erumpere non possit, per venæ cavæ majorisq; arteriæ propagines ad cor, epar, diaphragma, & præcordiorũ venas regurgitat, ac circũ viscera coacervatus obstructiones efficit, variaq; concitat symptomata dyspnœam, cordis palpitationem, epatis inflationem, cibi fastidiũ, cardialgiam, pro ut huic, aut illi parti vitium communicatur, sicuti jam sæpe ad satietatem dictum est: quia oportet semper ob oculos habere hanc harum affectionum communem causam, & rationem: quin etiam capiti bona pars vitij impartitur, ideo non raro ijs amentia accidit, & delirium, ut Hippocrat. scribit lib. *de virginum morbis*, quem perlustrare non pigeat. *Morbi species.* Ex dictis patet, affectum pertinere ad morbum in viâ, hoc est, obstructionem jecoris, lienis, ventriculi, uteri, meserei, aut alterius partis, quæ frigidam pariat intemperiem: nam frigidorum & crassorum humorum congeries nativum suffocat calorem, non aliter ac lignorum viridium acervus ignem: argumento sunt ferè omnia accidentia, quæ frigidã naturã attestantur.

Quibus familiaris. Accidit potissimũ virginibus, quæ jam viro maturæ sunt, aut certè viduis, & maritatis sterilibus, maximeq; pulchrioribus, cujus rei causa est, quia quò temperatiores, eò elegantioris formæ sunt: temperatius autem, ac perfectius corpus temperati, ac probè elaborati alimenti plus requirit, siquidem alimentum alito simile esse debet, unde fit, ut laudabilius duntaxat trahant partes, residuum redundet, & obstruat. *Objectio.* At dices, si hoc ita est, cur viri etiam temperati hunc affectũ nesciunt? *Solutio.* quia habent sanguinẽ defecatiorem, nec tot supersunt in illis excremẽtitiæ partes, quippè quia natura nõ habent temperamentũ, quod plus trahat, quàm concoquat, sicuti fœmina. Dis-

ſidet à ſuffocatione ex utero, quòd in hâc, uterus in ſitu vel figurâ vitiatâ oberrat: in virgineo morbo frequentius obſtructiones extra uterũ fiunt in vijs, nec ideo diſpnœá accidit, quod uterus ſeptum comprimat, ſed quod citius ac magis ſeptũ dilatari cogatur, & conetur, quod tamen nequit obſtructionis magnitudine impeditũ: differt à melancholiâ, quòd in ea humor craſſus per aduſtionem fit, in morbo virgineo per cruditatem: ab Epilepſia, quod in hac halitus ex uteró aſcendunt ex putrido, vel inquinato ſemine, vel menſtruo: in virgineo morbo non halitus, ſed humor ipſe per corpus univerſum diffunditur: & ſi quando halitus eſt, is quidem nec magnus, nec venenatus, ſed frigidus, & craſſus. *Diſtinctio à reliquis morbis.*

Duplex in hoc affectu cauſa conſideratur, altera morbi, id eſt, obſtructionis: altera ſymptomatũ: morbi cauſa eſt ſanguinis multitudo, aut craſſities, plerumq; tamen craſſities, lentor, frigiditas, & viſciditas, quæ ortũ traxit, vel ex rerum extranearum eſu, ut terræ, teſtæ, carbonũ, gypſi, cerę, ſalis, & ſimilium: vel ex ſuppreſſis, & inproſperè purgatis menſtruis: cum n. uterus ob vaſorum auguſtiam nequit ſanguinis viſcoſi præſertim, copiã recipere neq; expurgare, neceſſariò ad partes utero proximas remeat, ibique remoratur, vel in venis, vel facta obſtructione in jecore, ventriculo, vel ſplene, in quo etiã ſæpe rugitus, & incluſa aqua ſentitur: quarũ partium calor à tanta ſanguinis copia quaſi extinctus ipſum neq; conficere neq; diſtribuere valet. Partes itaq; ſic obſtructę (ut accidentiũ etiã cauſa pateat) cętera mala inferunt, nam ex tumore, & dolore circa hypochondria, diaphragmatiſq; compreſſione crebra fit reſpiratio, cum enim hepar à fœculento menſium ſanguine non expurgatur, & eo pręcordiorum venę infarctę fuerint, hypochondriorũ viſcera intumeſcere, & diaphragma (ut in hydrope) coarctari neceſſum eſt: & ulterius quia cor & ventriculus ramorum communitate venę cavę, & magnę arterię connectuntur: his ſanguine craſſo & flatuoſo ſpiritu, ac vapore refertis, ut ventriculo, & Epati, ita etiã cordi vitium communicatur, quod extrudere contendit, & ne ſuffocetur frequenti arteriarũ motu eluctatur: quod Galenus cenſet, unde fit ut palmo contremiſcat, tandemque frequenti motu defatigato corde, pulſus, & anhelitus intercipitur, & laborãs veluti deplorata jacet, ut idem ſcribit autor; quę etiam cauſa eſt arteriarum temporum pulſationis, earumque, *Cauſa.* *3. de diff. reſp.* *Palmus.* *4. de ſympt. cauſis & 4. acut.*

quæ

quæ dorſum perreptant: quia igitur vitioſus humor ad jecur retrocedit, ubi nonnunquam etiam incaleſcit, inde fit, ut univerſus ſanguis vitietur, unde gravitas, *Pigritia.* pigritia, animi dejectio: & quia ſpiritus ſuffocatur, ac calor minuitur ſubalbidus color effloreſcit: cibos inſuper faſtidiunt, quia ob inproſperam diſtributionem ventriculus magnâ redundat excrementorum copiâ unde etiam appetunt extranea, & adverſa.

Facile morbus dignoſcitur, nam ſic affectis faciei, genarũ, & labiorum color palleſcit, plumbeus, vel ſubalbidus efficitur, qui anteà roſeus, rubeuſque ſæpe fuerat, prædictę partes, & oculorũ palpebræ quadãtenus tument, ſicuti crura juxta malleolos, pręſertim quia tunc nativus calor oppreſſus externo etiam deſtituitur, unde aqua colligitur circa lienem, & in hypochondrijs *Rugitus* rugitus fit: pulſant temporũ ac dorſi arteriæ, ſæpe cum capitis gravitate, & dolore occipitis, ſi uterus compatiatur, vel ſyncipitis, ſi reliquæ partes: cor contremiſcit maximè, dum nimiũ moventur, ſaltant, aut acclivem locum aſcendũt, tuncq; etiã *Difficilis reſp.* difficilis accidit reſpiratio, ita ut confractæ, anheloſæ, atq; impotentes ſe projiciant: mœſtæ, dejectæ, ac pigræ fiunt, ac cibos faſtidiunt, præſertim carnes, laſſitudine premuntur, & corporis gravitate ob facultatũ ab humorib. oppreſſionẽ, & defectum coloris ac ſpirituum: appetunt nonnunquã extranea: certiſſimum tamen ſignum deſumitur ex menſtruorum ſuppreſſione, vel diminutione, ſi virgo jam menſtruationi ſit matura: licet interdum ante id tempus ob depravatos, & crudos cibos affectum pati ſoleant. *Prognoſtica.* Ex maritatis ſteriles difficilius corripiuntur: virgines promptius liberãtur, ſi aut viro cohabitent, aut menſes ſuboriãtur: difficulter etiã ſanãtur lienis obſtructiones, ob craſſitiẽ alimenti attracti: ideò diligẽter curandę, ne in melancholicũ habitũ, nigrũ icterũ, aut deliriũ degenerent.

Curatio ſi ex utero. Curandi multiplex eſt ratio, prout vaſis uteri, & obſtructioni, alterius partis obſtructio adjungitur, ubique tamẽ indicatio duplex, altera quæ communia deobſtruendi præſidia oſtendit; altera, quæ membrum reſpicit. Si igitur uteri obſtructio adſit, dignoſcitur ex privatione ſignorum, quæ reliqua viſcera obſtructa demonſtrant, ut infra patebit: curatur planè, ut menſtruorũ ſuppreſſio. *Si ex jecore ſit curatio.* At ſi jecoris ſit obſtructio, dignoſcitur ex colore flavo ſubalbido mixto: dolore ſub mammillâ & in dextro hypochondrio humeros, claviculamque pertin-

pertingente: ex bilioso vomitu, & difficili respiratione maximè si in sinistrum latus decumbat. Curatur 5. remediorum generibus. Primo victu parco ac tenuioris substantiæ, de quo c. *de suppressione menstruorum*.

Secundo evacuantibus, maximè sanguinis missione, & primò quidem ex brachiis, quamvis menstrua sint suppressa, si tamen per aliquot jam menses nihil fluxerunt: deindè ex pede, ne si sanguine redundante statim ab inferiori parte mittas evocata ad uterum & obstructas venas, plenitudine obstructio augeatur, cum exitum humores nesciant. Verum si affectus fuerit inveteratus quia corpus frigidius tunc est, laudatur magis purgatio, paulatina tamen, quippe conferta obstructioni non convenit, nec tamen expectanda perfecta coctio est, quia crassi humores eam non admittunt, quò tamen magis attenuatos humores cognoveris ex crassiore, & coloratiori urinâ, eò frequentius purgabis: initio igitur utendum hoc, aut simili lenitivo, ne si cruditates in primis venis extiterint, sanguine statim misso crudiores fiant, aut ad locum vacuum recurrant; ℞. *pulpæ cassiæ ℥ x. sirupi ex 9. infus. rof. ℥ j ß decocti apertivi ℥ iiii. misce; aut mannæ electæ ℥ ij. in seri, vel prædictæ decoctionis ℥ iij. vel in jure pulli; vel sirupi de cichoreo, cum rhab. ℥ ij. & pilularum de hiera ʒ i. in aliquo ex dictis liquoribus dissolvantur.*

Evacuatio.

Sang. missio.

Purgatio.

Coctionem perfectam crassi humores non admittunt.

Tertiò inscindentibus, aperientibus, & deobstruentibus quæ operationes variis julepiis, & apozematibus perficiuntur, ut ℞. *succi cich. clarificati ℥ x. aquæ hordei ℥ viij. succi granat. ℥ iij. mellis lib. j. aceti, ad gustum fiat sirupus aromatizatus, ʒ i. cinamomi dosis singulo mane ℥ ij. cum ℥ iij. aquæ fumariæ, graminis, aut radicum aperientium, aut cum decocto radicis filicis, & securidicæ*; prosunt etiam oximel simplex aut diureticum, sirupus acetosus, de duabus, aut v. radicibus. Byzantinus, à quibus iterum purgabitur, subindè ad apozemata redeundo, quorum hæc accipe exempla: ℞. *adianti, lapati, lentisci, rutæ an. m. ß, quinque radicum diureticarum, graminis, acori, gladioli an. ℥ ß. quatuor seminum frigid. majorum ℥ ij. seminis apij, fœniculi, petroselini singul. ℥ ij. camepitheos, valerianæ an. m. j. squinanthi parum, hordei mundi p. ij. radices, & semina per noctem in aceto macerentur, omnia simul posteà coquantur in 5. q. aquæ ad lib. i. ß colaturæ adde mellis aut sacchari q. 5.* Est insuper mirificum aliud quod recipit *radicis rumicis, acori, asari, apij, cassiæ ligneæ, an. ℥ ß seminis viticis, dauci, lupinorum, cicerum an. ʒ ß; florum stæchadis, junci odorati, centaureæ an. p. i. foliorum absynthij, hissopi an. m. i. coquantur in 5. q. aquæ ad lib. i. adde*

Inscindentia, & deobstruentia jecur

Apozema.

colaturæ mellis & facchari fingul.q.ʃ.ut fiat apozema: quibus etiam addi possunt cortices radicis capp, tamarisci, folia adianthi, maratrum, cinamomum, spica; inter ea tamen illa sunt exhibenda quæ jecoris venas abstergunt, & leviusculè purgant, ut rhabarbari dilutum ad ℥ j. ß, vel tantundem medullæ seminis carthami in ℥ iiij. seri caprini, aut aquæ graminis, seu Eupatorij ℥ j. cum ℈ iiij. agarici in eisdem aquis, aut hæ pilulæ: ℞. *rhab.* ʒ *i. agarici* ℈ *ij. diagridij optimi g. iij. cum succo eupatorij, vel alio convenienti liquore formentur pilulæ xv. accipiat v. alternis dieb.* quod si calor in visceribus vigeat, salvatella tundenda erit, aut si interim, dum hæc fiunt, menses instillare cœperint, saphæna aperienda.

Leviter purgantia, & inscindentia.

Roborantia jecur.

Quarto adhibenda ea, quæ jecur roborare nata sunt, ut ʒ i. trochiscorum de eupatorio, de rhab. vel de absynthio cum aliqua ex prædictis aquis, aut ʒ ij. diacurcumæ, dialaccæ, vel tabellarũ diar. alb. idq; per aliquot dies, vel opiata sic paratur: ℞. *conservæ radicis apij, florũ acori, & adianthi an.* ℥ *ß. specierũ diar. triasandali an.* ʒ *i. trochiscorum de eupatorio* ʒ *i cum sirupo de byzantijs, fiat opiata dosis* ʒ *iij. cum aqua radicis apij, vel graminis.* Sequens etiam conserva crebrâ experientiâ est comprobata: *conservæ capill. ven. cetarach, cich. betonicæ an.* ℥ *iij. corticum citri conditorum* ℥ *ß, pulveris radicis rubeæ major. corticum radicum capp. & tamarisci an.* ʒ *i. cum sirupo de cich. vel pro utero, de arthemisia fiat opiata; dosis quantitas nucis juglandis:* semper tamen per intervalla singulis ferè septimanis purgatio exercenda.

Unguenta deobstruentia.

Quintò externis inunctionibus, quæ tum jecoris tum uteri meatus valeant deobstruere, & reserare; ita jecur, & partes prope uterum sequenti linimento inungantur, ℞. *olei nardini amygdalarum amararum an.* ℥ *ij. succi apij* ℥ *j. coquantur ad consumptionem succi, & adde spicænardi, squinanthi, assari an.* ʒ *i. seminis apij, petros. cyperi, ros. an.* ℈ *ij. aceti parum, ceræ q.s. fiat linimentum;* vel ℞ *succi apij, petros. fœniculi, seneciorum, cich. an.* ℥ *i aceti* ℥ *ij. olei cappar,* ℥ *iij. olei absynthij* ℥ *i. ß bulliant ad consumptionem succorum, & adde sandal. omnium, spicæ an.* ʒ *ß, ceræ q.s. fiat unguentum.* Aut paratur illud, quod vulgò dicitur deopilativum oleorum, & magistraliter sic componitur. ℞. *olei amygdal dulc.* ℥ *i. olei camomillæ, cappar. tamarisci, ros. an.* ℥ *i. ß, olei viol. anethini an.* ℥ *ij. ß. Irini, absynthini an.* ℥ *iij. ceræ q.s. fiat unguentum;* validius tamen, & efficacius adhuc est unguentum deopilativum succorum, quod sic conficitur: ℞. *unguentum præcedens, & adde succi apij, & absynthij liquidi an.* ℥ *iij. succi fœniculi, petroselini, menthæ an.* ℥ *ij. succi ireos* ℥ *i. vini albi optimi* ℥ *iij. coquantur simul ad consumptionem succorum, & cum cera fiat unguentum.*

Unguentum deopilativũ oleorum.

Unguentum deopilativũ succorum.

cũ

nui adde dialthea ℨ *iij, axungiæ gallinæ, & anatis an.* ℨ *i. pulveris squinanthi, spicæ, singul.* ʒ. *ij.* ß. efficacissima sunt hæc duo unguenta ad omnes viscerum obstructiones, ideo sic parata reperiuntur in Hispaniæ officinis, rectè igitur fecerint Germaniæ seplasiarij si etiam posthac ea habuerint, cum in hisce regionibus potissimum obstructiones vigeant. Prodest præterea emplastrum *ex farina camomillæ, meliloti, abrotani ivæ an.* ℨ *j seminis apij, ameos, absynthij an.* ℨ *ij, spicæ* ʒ *j. dissolvantur in succo fœniculi, ac fiat emplastrum*, aut ex ijsdem herbis & oleis, cum modico aceto, fomentationes parentur.

Obstructionum lienis curatio.

At si lien obstructus sit, quod frequentius accidere diximus, ob alimenti crassitiem, præsertim si hæmorrhoides vel menses suppressi fuerint, dignoscitur id ex oblongo tumore sinistri lateris, dolore ejusdem partis sinistrū humerum pertingente, difficultate respirationis, colore subnigro, aut plumbeo, fœtido anhelitu, alvo adstricta, vel subnigra dejectione; adhæc quia corpus emaciatur, fœmina tristis redditur, meditabunda & fastidiosa, sudor adest nocturnus, sæpe etiam rugitus, & fluctuatio in latere sinistro, quæ omnia recenset Hippoc. lib. *de affectibus uterinis*. Curatur iisdem ferè remediis, quibus jecoris obstructio. At in cibo utilis est usus cappar. cum oleo, & aceto: vel sic parentur: ℞. *cappar. aut baccarum genistæ lib. iij Passularum corinthiacarū lib. j. reponantur in s. q. sacchari dissoluti in aqua borraginis vel naphæ, & adde aceti* ℨ *ij cinamomi* ℨ *ij. Purgativū efficies, si in vase addas* ℨ ß *scammonij*. Jn reliquis medicinis purgativis addenda erit confectio hamech, aut diacatholicon, vel diasena, vel utendum elleborismo, quē jam descripsimus c. *de melancholia*; sanguinis missio parcior sit, & ex basilica, vel salvatella sinistri lateris, at menstruationis tempore ex sinistro pede; longè tamen utilius fœculentus sanguis per hæmorrhoidas deponitur, per quas & evacuatur, & derivatur: Veteres secabant venas retro aures, & sanguine inde fluente lienem inungebant, quod ut superstitiosum simul & periculosum rejiciendum, utilius multò esse expertum est, corpore præpurgato, venis ad lienem nigricantibus hirudines applicare, aut cucurbitulas cum scarificatione, ac ex ijsdem debitam sanguinis mensuram detrahere.

Cappares condita.

Superstitio veterum

Attenuantia.

Melicratum

Ad tertium remediorum genus quod attinet, humor etiam levioribus attenuandus, quia validiora reficcant humorem melancholicū. & aridiorem reddunt affectum, utendum igitur præter cætera melicrato sic concinato; ℞. *corticum rad. cappar.* ℨ *iiij. polypodij* ℨ *ij. passularum*

larum sine acinis ℥ *j. prunorum numero x. fiat decoctum ad lib. ii. factâ colaturâ adde mellis* ℥ *iiij*. Aut ℞. *corticum rad. cappar. tamarisci an.* ℥ *j. corticis salicis* ℥ ß, *seminum frigid. major. seminis agni casti an* ℥ ß, *foliorum adianthi m. j. prunorum numero xij. passularum sine acinis* ℥. *j. fiat decoctio in 5. q. aquæ ad lib. j. adde sirupi acetosi, borrag. de põis, vel de scolopendria* ℥ *iiij misc*. Hic notandum semper in medicamentis pro liene addenda esse folia scolopendriæ, & cortices cappar. in ijs vero quæ pro jecore conficiuntur absynthium, & eupatorium; Nam, ut Gradius inquit, quale est absynthium jecori, tale est lieni cortex cappar. & quale est jecori eupatorium, tale est spleni scolopendria. Porro supradictis addi etiam possunt, quæ magis aperiant, & discutiant, qualia sunt ebulus, brionia, cortex hederæ; aut ℞ *sirupi bizantini, de scolopendria, de Epithymo, singulorum* ℥ *ij. aquæ graminis, lupulorum, fumariæ vel gallitrici an.* ℥ *iii. misce pro tribus dosibus*; Purgationes sæpius iterandæ, quibus adde Semiunciam Epithymi, aut foliorum senæ; vel ℈ iiii. pulv. hieræ; exhibentur etiam stibij præparati g. iiij cum ℥ j. conservæ florum borraginis; in universum tamen ijsdem purgantibus medicamentis utendum, quæ *c. de melancholia*, dicta sunt, inter quæ expertus laudo apozema descriptum in 3. remed. genere.

Localia. Quod si in scyrrhum degeneret affectio, quod ex tensa partis duritie deprehendes, aut si cachexiæ, hydropisvè præludia appareant, quod ex pedum crurumque tumore cognosces, validiora inscindentia, ac emollientia ex ijs, quæ dicta sunt, seliges; & insuper hunc fotũ parabis: *Fotus.* ℞ *radicum cucumeris agrestis, altheæ, liliorum an.* ℥ *j. corticum radicum cappar. tamarisci an.* ℥ ß, *foliorum malvæ, bis malvæ, scolopendriæ, absynthij an. m. j. seminis fœniculi, lini, fœnugræci an.* ℥. ß, *florum camomillæ, meliloti, genistæ an. p. j. fiat concoctio in æquis portionibus aquæ, & vini albi ad tertias, cui adde aceti acerrimi parum*, quo pars foveatur singulis diebus, & superponatur sequens cataplasma: *Cataplasma* ℞ *farinæ seminis lini, fœnugræci an.* ℥ *jß, farinæ lupinorum* ℥ *j. pulveris radicis Jreos aut brioniæ, tamarisci an.* ℥ *ij adipis vituli, axungiæ cuniculi an.* ℥ *i. olei cappar. q. s. cum modico superioris decocti, fiat cataplasma*; topica in hunc usum plura reperies apud Practicarum scriptores, *c. de scrhyro lienis*, inter reliqua tamen si affectio in scyrrhũ degeneret, sequentia inprimis laudãtur: *Vnguentum* ℞. *olei cappar.* ℥ *ii. medullæ vituli, pinguedinis anatis, ammoniaci in aceto dissoluti an.* ℥ *ij. aceti* ℥ *i. ceræ q. s. fiat unguentum*; aut ℞ *succi summitatum sampsuci, olei cappar. dialtheæ an. partes æquales, ceræ parum, fiat linimentum*; aut conficiatur tale emplastrum: *Emplastrũ.* ℞ *radicis lilij, malvæ, brancæ ursinæ, scillæ an.* ℥ *i. coquantur in*

vino

vino albo contundantur, & adde olei rutacei, cap. sing. ℨ *ij. dialtheæ* ℨ *i.* ß *misce,* quibus addere licet muſcilaginis altheæ ℨ i. pulveris ſcolopendriæ ℨ ij. acetum ſquilliticum, ſuccum bracſſiæ, oleum amygdal. amar. lilio-rum, de cucumere aſinino, ficus pingues, æſypum, emplaſtrum de meliloto, de muſcilaginibus, diachylum armoniacum cum muſcilaginibus altheæ, lini, & fœnugræci, quæ omnia præcedat ſemper fomentatio ex ſuperiori decocto; etiam utilis eſt vapor ex aceto acerrimo, & fuſus ſuper candentem lapidem molarem, ſeu pyritem, aut ſuper laterem, & per infundibulum acceptus; aut linteum madidum in aceto, in quo ſæpius chalybs fuerit extinctus, lieni calidum apponatur. *Aceti vapor.*

Si tamen cum his, flatus, rugitus, & aquæ fluctuationes in ſiniſtro latere perſentiantur, quod ſæpe accidere compertum habeo, quia perfrigidam & humidam intemperiem, humores frigidi, tenuiores, & aquoſiores redditi, facile in frigida parte colliguntur, & cum flatibus commixti rugitum efficiunt, ac fluctuationem; malum frequens poſt plenilunia, frigidiori cœlo, poſt uſum aquæ, & frigidorum alimentorum, ac indebitum vitæ inſtitutum; mox tamen renovatâ lunâ, calidiori aeris conſtitutione, ac debito vitæ moderamine nonnihil ſubſidet. *Rugitus ſiniſtri hypochondrij.* Curatur frequenti clyſteriorum uſu, ex decocto capitis vervecis, cum jam dictis herbis ac ſeminibus, cujus decocti ℞ ℨ x. *olei irini, & rutacei ſingul.* ℨ *ij. ſalis* ℨ *i* ß; laudantur deinde inunctiones, quæ inſcindant, reſolvant, & parum roborent: ut ℞ *theriacæ optimæ* ℨ *j. diſſolvatur in* ℨ *iij olei rutacei & anethini, ac cum cera fiat linimentum.* *Curatio rugitus.* Neceſſum tamen eſt ante omnia purgationem inſtituere ex ℈iiij hieræ ſimpl. aut diacolochyntidis; aut ex ℨ i ſequentium pilul. ℞ *aloës, rhab. agarici trochiſcati an.* ℨ ß, *ſcolopendriæ, ſeminis agni caſti, endiviæ an.* ℈ ß *cinnamomi, aſſari, ſpicæ an.* ℨ ß *raſuræ cornu cervi, raſuræ eboris, coralli an. g. viij cum aceto ſquillitico formentur pilulæ viiij ex ſingulis* ℨ. *Purgatio.* aut fiat vinū purgativum, nonnihil diverſum ab illo, quod alibi deſcripſimus: ℞ *turpeti, radicis mechoacanæ, agarici, rhab. ſingulorum* ℨ *i foliorum ſcolopendriæ m.* ß, *cinnamomi, aſſari, ſpicæ an.* ℨ ß, *includantur in ſacculo, qui pendeat per horas xxiiij in lib. ij vini albi tenuis, in loco calido, de quo ſingulis diebus mane capiat* ℨ *v.* facta majori aut minori expreſſione, prout magis minuſvè fluidam alvum habuerit patiens. *Vinum purgans.* Tandem aqua exſiccanda, quod fiet ſi mane, & veſperi capiat ℨ ij ſequentis mixturæ: ℞ *piperis, cumini, rutæ an.* ℨ *ij* ß, *nitri* ℨ *ij, melle optimo excipiantur:* vel *Aquæ exſiccatio.*

℞ *nigellæ Rõanæ ſeminis aniſi, apij, petroſelini, cumini an. ℥ ii, farinæ optimæ lib. 1. miſce* arte piſtoria, fiant panes, poſſunt etiam ſpecies in vino dari, aut cum pane ordinario commiſceri, qui utilior fuerit, cum aqua decoctionis fraxini piſtus; ſacculi quoque reſiccantes, ac reſolventes lienis regioni applicentur ut: ℞ *ſeminis milii parũ conquaſſati p. ii. ſalis p. ß, torrefiant in tegula, fiant duo ſacculi cum baſtituris, longitudinis medii palmi, qui ſuffumigati cum vapore aceti acerrimi, in quo lapis molaris ignitus, aut chalybs extinctus ſit, alternis vicibus applicentur;* alter ſic fit; ℞ *cumini p. ii. ſeminis agni caſti, rutæ an. ℥ i. ut ſupra, confringantur, exſiccentur, ac duobus ſacculis includantur.* Vehementer inſuper laudatur linimentum ex adipe ſtrutiocameli, & reliqua quæ hydrope affectis utilia ſunt.

Sacculi pro liene & ventre.

Meſerei obſtructiones.

At ſi venæ meſeraicæ infartæ fuerint, differt affectus à Melancholia, dicta hypochondriaca, quod in hac ſanguis ibi contentus efferveſcit, & exuritur ex cujus halitibus caput & cor tentantur; in morbo virgineo, licet ſanguis in eodem loco ſit impactus, refrigeratur tamen, ac recrudeſcit, unde ſubalbidus ille color; dignoſces id ex pituitæ vomitu, nauſea, cibi faſtidio, depravato appetitu, præcordiorum compreſſione præſertim à cibo, animi dejectione, alba urina, & copioſa (quæ melancholicis potius pauca, & ex viridi crocea) falſa ſiti, tumore oculorum, ac totius vultus, & quia minus intenſè, ſed diutius caput pulſat, & dolet.

Diff. inter meſerei obſtruct. & melancholiam hypochond.

Curatio.

Curatur ſanguinis miſſione, non quidem ex brachio, ſed ex pede, vel potius ex hæmorrhoidibus, hæ namque venæ cum meſeraicis mirificè conſentiunt, & earum ſunt veluti propagines; conveniens eſt etiam vomitus ſemel, aut bis in hebdomada, non tamen inſtantibus menſtruis, purgatio per vices medicamentis ſuperius relatis exercenda, quibus tamen non caſſia, nec ſenæ folia admiſceantur, quia nimis flatulenta; ſubide redeundum ad julapia, & apozemata attenuantia inſcindentia, & abſtergentia, ac denique ad ea, quæ menſes movere noſti, ventriculum verò, ac meſerei totam regionem inunges, prædictis jam linimentis, addito pulvere Diarrod. aut aliquo ex illis, quæ c. *de ventriculi accidentibus ex utero,* mox reperies.

Vomitus.

Purgatio.

Obſtructionibus cunctis communia auxilia.

Porrò ſunt præter jam dicta auxilia, quædam cunctis obſtructionibus communia, nimirum pilulæ aperientes, de quib. c. *de menſtr. ſuppreſſ.* exercitium, lapis bezoarticus, radix ſcorſioneræ, & uſus chalybis

lybis præparati; circa quæ notandum, pilulas & ſolida medicamenta, ventriculo magis convenire, potiones & liquida pharmaca, jecoris, lienis, & uteri obſtructionibus. Exercitium excitat viſcerum calorem, unde feliciores fiunt concoctiones, & pauciores redundant cruditates, deinde etiam ſi ad initium ſudoris deveniat, humores diſtribuit; tertiò aperientibus medicamentis viam parat, ideò parum exerceri ante eorum aſſumptionem utile eſt; convenit autem ſummo mane, præcedente alvi dejectione, in loco acclivi & laborioſo; terminus erit ſudoris initium, à quo deinde quieſcendum. *Exercitium.*

Lapis Bezoarticus delicatioribus fœminis exhibetur, & iis præſertim, quæ melancholicæ ſunt, quibuſve ſemē corruptum eſt, vel cordis ſaltu afficiuntur; Præfertur orientalis, levis, pellucidus, laminoſus, coloris ex viridi nigri; inſipidus, cujus pulverem ſi calce & aqua miſceas, colorem refert ex pallido viridem, quique ſuper accenſos carbones injectus, in auram penitus evaneſcit; aſſumuntur ſingulo mane quinque ſexvè grana ejus, in ſubtiliſſimum pulverem redacta, & aquâ aperienti vel convenienti aliâ diſſoluta, vel admiſcetur conſervæ adianti, ſeu borraginis, & ſuperbibitur parum aquæ ejuſdem herbæ; aut tabellæ ſic concinnantur pro nobilioribus ℞ *ſeminis agni caſti, rubeæ, cinamomi an.* ℈ *ii. lapidis Bezoartici* ʒ ß, *cum ſaccharo diſſoluto in aqua meliſſæ, vel naphæ, fiant tabellæ, ſingulæ ponderantes* ʒ *i*, idem etiam lapis utiliter adhibetur alicui ex electuariis, quę paulò infra ex chalybe conficere docebimus, aut reliquis rotulis cordialibus & aperientibus. *Lapis Bezoarticus.* *Tabellæ ex lapide Bezoartico.*

Radix ſcorſoneræ abraſa in vino per noctem maceratur, cujus vini mane accipiantur ℥ iij vel quatuor, aut eadem radix aliquâ ex prædictis aquis elixetur, deinde ſaccharo condita devoretur, & ſuperbibatur de eadem aqua, idem etiam ſaccharum ſive ſirupus, in quo radix fuit incocta, addito cinnamomo exhibeatur. *Radix ſcorſonera.*

Cæterum in demolliendis obſtructionibus primum obtinet locum uſus chalybis, qui ut ex eo varia poſſint confici medicamenta ſic prius paratur, ut docet Manlius: ℞ *chalybis tenuiſſime limati lib. i. toties aquâ fontanâ lavetur, quoad aqua limpidiſſima appareat, tum in olla vitriata ponatur ſuperaffuſa ea quantitate aceti acerrimi, quâ ſatis imbibatur, ſic maneat per dies xxx. agitando ſeptimo quoque die, & affundendo plus aceti, ſi opus ſit, poſtea in vaſe amplo pulvis extendatur, ac in umbra* *Chalybs.* *In Scolio triphœræ majoris. Præparandi chalybis primus modus.*

umbrâ exsiccari sinatur, subinde in mortario metallico trituretur diligenter, ac per cribrum adstrictum, tenuissimus pulvis extrahatur, & adhuc in marmore pictoris exactissimè trituretur, quoad visum effugiat, & intra digitos fere non sentiatur, tandem in vase vitreo servetur, vel cum gummi tragachanti, *Secundus* *fiant trochisci,* quod melius est. Secundo modo concinnatur chalybs, si ejus limatura sæpius igniatur, & subinde aquâ aut liquore affectioni cōveniente, novies extinguatur, aut quoad vim chalybis susceperit liquor, quo deinde utendum. *Tertius.* Tertio limatura, post macerationem in aceto, igne comburitur super laminam ferream, ut partes superfluas amittat, manentibus utilioribus ac purioribus; habet enim chalybs *Duplex sulphur ac mercurius in chalybe.* duplex in se sulphur ac mercurium, unum coctum, ac in ferri naturam jam conversum, quod expetimus, quia purgativum est; alterum crudum ac superfluum, quod inutile ac perniciosum censetur, & his præparationibus amittitur, quæ potissimum fieri debent ex limatura acuum aut armorum, vel alterius chalybis, qui ignem sæpius jam fuerit expertus; & hoc 3. modo etiam cum gummi tragachanti trochisci fieri possunt, aut aliter servetur.

Corporis prap. ante chalybis usum. Jam vero ante chalybis usum corpus tripliciter præparandum, primò exercitio, aut (si exerceri patiens ob debilitatem nequeat) potu aquæ calidioris, postea lenta deambulatione domi, & non sub *Prima viarum.* dio si tanta debilitas sit, sumpto per intervalla calidissimæ aquæ haustu, ut viæ laxiores reddantur ac facilius medicamentum permeet. *Secunda impedimentū removendo* Secunda præparandi ratio fiet per lenitivam purgatiunculam ex manna, aut vomitorium, ne ad vias obstructas humores deferantur, id *Tertia humorum.* quod potissimum convenit in scyrrhosis affectionibus. Tertiò præparantur humores qui obstructiones pariunt, extenuantibus, quod fit hac chalybis levi potiunculâ, ℞ *limaturæ chalybis ℥ iiij in ferreo instrumento ignicandescere sinito: deinde affunde aquæ lupulorum, graminis, rubeæ, aut borraginis vel fontanæ lib. 2. coletur, & iterum eadem limatura igniatur, ac in eadem aqua extinguatur, idq; septies fiat: rursus sume totidem ℥ novi chalybis donec hac ratione libr. 1. consumatur, tunc factâ colaturâ, adde sirupi violarum, borraginis, aut de quinque radicib. vel mellis rosati ℥ iiij, fiat potio, cujus patiens singulo mane, facto prius exercitio, capiat ℥ iiij,* quo finito eandem potionem repetes sed efficaciorem, facta pluries *Sirupus de chalybe simplex.* chalybis extinctione; vel fiat sequens sirupus (qui in officinis promptus esse debet pro hujuscemodi affectibus) ℞ *scoria ferri vel* (quod magis

magis semper laudo) *chalybis præparati lib. 1. passulærum sine granis lib. 2. infundantur per triduum in libr. 6. aquæ fontanæ, vel alterius morbo convenientis, deinde bulliant ad tertias, & adde, origani, ameos, juniperi limati an. p. 1. iterum parum bulliant, & ex colaturâ, cum sacchari sufficienti portione, fiat sirupus debitæ consistentiæ, cui adde in ultima ebullitione croci in ligatura* ℥ ij. & hic ritè vocabitur sirupus de chalybe simplex; compositus vero fiet, si in ultima ebullitione loco croci, addas dialaccæ, rhab. agarici trochiscati in ligatura, aut in substantia, prout purgare libuerit an. ℥ ij. aut loco rhabarb. pseudorhabarb. quod aliter dicitur Rhabarbarum Monachorum: validius etiam deobstruet si in prima decoctione addas radicis rubeæ ℥ ij. aut alias herbas vel radices partem obstructam respicientes, aliter sirupus sic concinnatur. ℞ *aquæ borraginis lib. 6. fol. capill. Veneris, aspleni an. m. j. passularum sine granis p. ij. radicis petroselini, fœniculi, eringij, graminis an. m. ß. seminis anisi p. ij. coquantur ad medias, coletur; & tunc ℞ chalybis præparati libr. 1. igniatur, & sæpius extinguatur in prædicta colatura, & adde sirupi borraginis, byzantini, capill. Ven. singulorum ℥ v. theriacæ antiquæ, mitridatij an. ℥ iij. sacchari q. s. iterum ferveat ac fiat julapium, dosis ℥ iiij.* per plures ex ordine dies quovis tempore, quia est medicamentum securissimum.

Syrupus de chalybe compositus.

Eadem ratione electuaria sive confectiones ex chalybe parari possunt, & primò si meseraicæ obstructæ sint, sic: ℞ *specierum diarrod. diacurcumæ, agarici trochiscati an. ℥ i. medullæ carthami ℥ ij. corticis radicis rumicis, rubeæ, seminis dauci an. ℥ i. ß cariophyllorum ℥ i. chalybis minutissimè vino præparati ℥ ij mellis despumati q. s. fiat electuarium, dosis a ℥ ij ad iiij* si laborans eo assumpto vomuerit, detrahe carthamum, ac agaricũ, & fœmina parum vini odorati superbibat, ut os abluat, & nauseam compescat; pro jecore verò obstructo agaricum detrahe ac carthamum, & eorum loco substitue ℥ ii ß, rhab. vel sic confice: ℞ *limaturæ chalybis vino præparati ℥ ij. pulveris spicæ, absynthij pontici, diarrod. abb. an. ℥ i. rhab. ℥ iij, cum melle, fiat confectio* aut ℞ *limaturæ chalybis præparati lib. ß. vini albi ℥ viij. in vase vitreo lento igni apponantur, agitando diligenter chalybem cum vino, donec spumosum quid sursum feratur, tunc pinguem hanc partem simul cum vino in aliud vas transfunde, & id quater fiat denuò vini parĩ copiã affundendo, in eandem limaturam, eodemq; modo fervere finito, & separa: Vinum itaq; cum hac quadruplici spuma rursus igni appone, donec leviter fervens mellis spissitudinem acquirat, tunc usui serva, & ex eo sic confice electuarium:* ℞ *seminis petroselini, dauci, specierum diacurcumæ, ac diarrod. an. ℥ i. cinnamomi ℈ i. chalybis dicto modo parati ℥ vi. cum melle despumato,*

Confectiones ex chalybe.

Pro meserco

Pro jecore.

Pro liene. *mato. fiat electuarium, dosis a* ʒ iii. *ad vi.* summo mane ut supra, utile etiam est puellis, quæ utuntur esu rerum extranearum. At si lien obstructus sit sic conficiatur ℞ *limaturæ chalybis aceto præparati lib.1. aceto acerrimo adhuc abluatur, & inspergito super pannum, & adde pulveris cariophyllorum* ʒ ß. *transacto die & nocte, vase vitreo excipiantur cum* ʒ *x. vini albi, & uncia media pulveris scolopendriæ, valide phialam concussam soli exponito ferventi, aut in æstuario per decem dies manere finito, singulis diebus agitando, & concutiendo, donec limatura cum vino liquetur, nec quicquam resideat, cujus porriges* ʒ *ij. vel ij* ß. at si nimis crassum sit, diluatur ʒ una vel altera aquæ borraginis, vel vini dulcis. Aut ℞ *dialaccæ* ʒ *vj. chalybis præp.* ʒ *viij. mellis despumati q.s. misce*; dosis ut suprà. Quod si magis purgare velis. ℞ *diaphœnici* ʒ *ij chalybis* ʒ *iiij.* pro dosi; Alij chalybem conficiunt potabilem, multò tamen securior est aqua, quæ excurrit ex lapide, in quo enses acuuntur, si centies in ea chalybis limaturam extinxeris, est enim utilissima, & magnos lienes mirificè curat, vulgò communiter adhibentur singulo mane chalybis præparati ʒ ij. aut iij. cum uncia conservæ rosarum. satius tamen fuerit incipere à ʒ i. addita si purgare volueris ʒ ß. rhabarb. sic pleræque fœminæ, quæ infelicius purgantur, aut uteri obstructiones patiuntur, citra medici consilium, hoc remedio ut sibi familiari, communiter utuntur, quod per plures continuatos dies assumunt.

Chalybs potabilis.

Pro utero. Tandem pro obstructionibus vel scyrrho uteri, ℞ *limaturæ chalybis, prius vino, deinde aquâ vitæ præparati* ʒ *ij. theriacæ antiquæ, mithridatij, antidoti hæmogogi an.* ʒ *ij. pulveris agni casti, diarrod. abb. an.* ʒ *i. cum melle despumato, fiat confectio. dosis a.* ʒ *ij. ad* ʒ *iij.* aut ℞ *limaturæ chalybis præparati* ʒ ß. *radicis rubeæ majoris fol. ceterach. an.* ʒ *i. cinnamomi, macis an.* ʒ ß. *menthæ, scolopendriæ an.* ℈ *i. corticis citri sicci, utriusq; coralli an.* ʒ ß. *sacchari albissimi lib.* ß. *fiat pulvis subtilissimus: dosis a.* ʒ ß *ad* ʒ i. aut cum saccharo dissoluto in aqua arthemisiæ fiant rotulæ singulæ ponderantes ʒ ij pro dosi.

1. Admonitiones. Porrò sunt in usu chalybis pauca quædam observanda: Primò ut sumatur servato exercitio, & præcedente purgatione. Secundò ut ejus usus sit in vere, aut autumno; quippe hæc tempora, temperatioria cum sint, remediis plus favent, ac insuper in æstate timor est, ne febris accendatur, & ob remedium ipsum, & ob validum exercitium, quod requirit; in hyeme meatus tam interni, quam externi obstructi sunt, unde impeditur medicamenti operatio, quæ est, penetrare, reserare expurgare, & abstergere, ac subinde febris excitari posset, dolor capitis, ventris torsiones, ac reliqua chalybis incommoda, quæ Avi-

2.

cenna.

cenna recenset. Tertiò advertendum, ut quo tempore sumitur cha- *A. 64. tract.*
lybs, victus sit exquisitus. Quartò ut si alvus soluta fuerit ex imbecilli- *1. cap. 8.* 3.
tate, vel scyrrho alicujus visceris, loco purgantiū medicamētorū cor- 4.
roborantia misceantur, ut diarrhod. dialacca, & similia, quæ partē af-
fectā respiciant. Quintò ut in lienis obstructionib. præparetur cū ace- 5.
to: in frigidis uteri affectibus, aut jecoris vel ventriculi debilitatib. in
vino, in calida vero jecoris constitutione in aqua rosar. vel sero capri-
no, & si adest acuties sensus ventriculi in lacte, aut oleo amygdalarum
dulcium. Sexta si obstructiones fuerint in vijs ductuū, levissima chaly- 6.
bis trituratio, & præparatio satis erit, sin autem in penitioribus venis,
& abditis corporis partibus, chalybem minutissimè, & aceto acerrimo
præparare oportet, & aliis medicamentis, quæ vim habeant expur-
gandi, attrahēdi, & penetrandi, admiscere, ita tamen, ne nimis minuta
trituratione (quod aliquandò fit) in argentum vivum degeneret, quod *Chalybis ni-*
cognoscitur, quia quando ut decet, est præparatus, levis redditur, ali- *mis minutâ*
ter ponderosus, fœminæ vomunt, ac alvū nimis turbatā habent. Septi- *trituratione*
mò ut primæ extinctiones semper rejiciantur, aut saltem eligatur *in argentum*
chalybs, qui ignis vires sæpius fuerit expertus, ut acuum, ac armorum *vivum de-*
frusta. Demum fœmina chalybem acceptura mane in agrum migret, *generat.* *Victus.*
ac paululum sese exerceat, tunc calibis quantitatē jam dictam sumat,
ac desuper bibat tantillum vini, aut aquæ calidæ, & indesinenter de-
ambulet in locis acclivibus, tametsi defatigetur, nam valido exerci-
tio partes calent, pori aperiuntur, & medicamentum expeditius di-
stribuitur: finito exercitio in lecto sese componat, ac si sponte sudor
erumpat, servet, sin minus non provocetur, utcunque tamen per du- *Cibus.*
as, aut tres horas in lecto maneat, ac dormire licet, postea cibum ca-
piat moderatum, ex cocta carne potius quam assa, & in cœna aliquid
de pullo cocto, aut recentibus ovis, auspicetur cœnam â capparibus,
vel asparagis coctis, aceto deinde resperso ac oleo; interdiu capiat
frustum radicis scorsoneræ conditæ, aut borraginis, aut flores auran-
tiorum: Terminus quibus chalybs assumitur, ad 12. dies extendi- *Terminus*
tur, 15. 20. 30. 40. pro indigentia; completæ ejus operationis in- *dierum.*
dicium erit agilitas ad motum, & quod non ita defatigatur fœmina, *Signa com-*
nec præterita sentit symptomata; color labiorum, ac totius vultus vi- *pletæ opera-*
vidus, qui antea subalbidus fuerat; potissimum tamen signum est mē- *tionis.*
struorū eruptio, si antea suppressa erant, & quod in hypochondriis ac

ventre, nulla ad tactum sentitur obstructio, nullus dolor quippe his sic apparentibus remedium profuisse certum est. Non solum autem curationis tempore, verum etiam postea per aliquot dies debitum servet vivendi modum, quod si (quia fœmina delicata est, aut jecur habet calidius) calor vel febris curationis tempore supervenerit, tunc quia exercitium hæc symptomata excitare solet, moderatum sit, & aut sellâ, aut manu ducatur, vel certè frictionibus suppleatur.

Scholium.

Ferrum notissimum est metallum, constans argento vivo modico, ponderoso, immundo, lutulento, & sulphure, spisso, impuro, adurente igne, excoquitur, quo in opere tria ex eo prodeunt, chalybs quod græcis etiam stomomma dicitur, ac ferrum idem est sæpius liquefactum, & purgatius redditum; squama quæ malleorum ictibus è ferro excutitur, aut ex chalybe; & scoria ferri, quæ & ferri spuma, aut ferri stercus, seu excrementum nuncupatur, & reperitur in fabrorum ferrariorm fornacibus, tanquam spongia quædam; quæ nequaquam in ferrum postea verti potest; præter quæ etiam rubigo ferri sive ferrugo reperitur; quæ omnia impensè exsiccant, quæ potissimum facultate, fluxiones sistunt, magnos curant lienes, ac omnem demoliuntur oppilationem; crassa insuper, & terrestris substantia in ferro multa, quæ adstringit; ratione vero sulphuris & mercurij, purgandi ac liberandi, ab infarctu vires obtinet; non quidem trahendo, nec solo pondere; sed liquando, fundendo, attenuando, quod viscidum, & crassum est, ac fortasse etiam commovendo, & irritando quemadmodum stibium, & Mercurius ipse. Nec nos latet stomomma proprie aciem dici, non quidem æris ut Cels. & Plin. sentire videntur, sed ferri aciem seu laminam ut declarat Aëtius lib. 8. cap. 11.

Celf. lib. 8. cap. 6. P. lib. 34. cap. 11.

Porro hujus remedij autor fuisse dicitur Christophorus de Honestis in tract. de trochiscis, *tametsi ante illum in scyrrho lienis, ferri usum, potissimum chalybis commendat Aëtius; & Avicenna ferrum habere vim exsiccandi, solvendi, ac coitum roborandi affirmat, ac plerique medicorum merito ei plures adhuc assignant virtutes, nam & in scyrrho uteri, & in obstructionib. omenti, mesenterij, jecoris, lienis, ac venarum ipsius uteri mirificè confert; sed & ex aceto illitum autore Dioscoride, igni sacro, & papularum eruptionibus prodest; ac insuper ad scabrities genarum, reduvias, quas panaritios vocant, pterigia, & condylomata valet, gingivas firmat, curat alopecias, & fœminarum profluvia, ac hæmorrhoidas, demum ut ipse Christophorus refert, mane sumpta ʒ i. pulveris chalybis præparati, cum conserva rosar. ventriculi villos seu fibras confortat, appetitum excitat, humiditatem ventriculi absumit, unde felicior*

Chalybis virtutes. Quatern. 3. s. 2. cap. 11. Av. 2. can. cap. 252.

felicior fit concoctio, cachexiæ medetur, ac incipientem sanat hydropem, & omnes corporis, ac humorum corruptiones, præsertim partium interiorũ emendat, atque rectificat; quæ omnia vera esse crebris confirmatur eventibus, ideoque plura ex eo conficiuntur medicamenta, sirupi, electuaria, trochisci, aqua chalybeata, conserva de scoria ferri, & crocus Martis de quo Weckerus; quæ ad immodicum, & intempestivum menstruorum fluorẽ valent, mensium stillicidium, dysenteriam, & omne aliud fluxionum genus sanant; Potissimum autem chalycis usus in obstructionibus, contumacibus fluxionibus, & internarum partium corruptionibus, utiliter usurpatur. Verumenimverò quibus id viribus præstet, controversum apud medicos est: neque enim constat frigidumnè an calidum sit, cum utriusque qualitatis notæ in eo luceant, sicuti in argento vivo; nam reserare, attenuare, & expurgare proditum jam est. At Galenus 10. simpl. & millies alibi fluxus potissimum dysentericos lacte curat, in quo fuerint extincti ferrei cylindri igniti, qui aquositatem lactis consumant, & adstringentem vim communicent, quibus subscribunt Paulus, & Trallianus. Sunt qui respondent (supposito uti diximus) quod ferrum, sicuti reliqua metalla, ex duobus conflatur principiis, sulphure sicuti patre, ut chymicorum more loquar, & mercurio sicuti matre; ratione sulphuris calefacere, exsiccare, absumere, aperire, confortare, appetitum excitare, & interiores corruptiones sanare; ratione verò mercurij frigidum esse, & ea qualitate simul cum terrestri sua nativa substantia, infrigidare, densare, ac retinere quoslibet fluxus. Alij, quod supra innuimus, duo metallorum principia sulphur & Mercurium, duplicia chalybi inesse adstruunt; alia cruda, & excrementitia, quæ natura ut supervacanea ad superficiem trudit; alia cocta, & utilia, quæ in substantia, & penitioribus ejus partibus reperiuntur; inde fieri, ut primæ extinctiones semper omitti debeant; etiam illis qui contra quaslibet fluxiones chalybem præparant; sed neque pro his exactissimam triturationem utilem, quia excitatur vis purgativa proritans, & conturbans sulphuris ac Mercurij, quæ in penitissimis partibus delitescit, crasso itaque modo triturandum, ita enim & sulphuris vires elici, quæ in superficie sunt fluxionibus accommodæ, exactius, ac minutius pro delendis obstructionibus, quia utramque vim expetimus, & eam quæ in superficie est, & alteram, quæ in partibus medijs, dummodo cocta sit, & minime recrementitia nec in aliam naturam degeneret, & dissolvatur metallum, quia hæc ut superius diximus fundit, liquat, & attenuat; Nec desunt qui Mercurium, & sulphur coctum in superficie inesse credant, ideò contra obstructiones, primas eligunt extinctiones; contra fluxiones, ultimas, atque pro his chalybem jam tritum, ut armorum, aut acuum particulas, pro illis novum semper chalybem usurpant. Sane verò si rem accuratius expendas chalybis triturati medicamentis ac trochiscis obstructiones magis curari reperies; aqua ex integri chalybis extinctione fluxus; interea tamen conservâ de

Dubium Chalybs frigidus ne an calidus.

G. de sero lactis.

1. Solutio.

2. Solutio.

Autoris decisio.

scoria ferri, electuarijs ac trochiscis utrumque affectum plerumque sanari; quocirca meâ quidem sententiâ idem chalybs, & ex eo confectum medicamentum, siccitate & substantiæ crassitie, fluxus sanat, & corruptiones emendat, sub varia forma: Et eadem qualitate, sulphuris & Mercurij viribus admixtis, ac ponderositate quadam penetrans, obstructiones demolitur. Adminiculatur huic meæ sententiæ Aëtius cit. ubi de ferri, & stomommatis squamâ inquit, præclare splenem liquefacit; utpote quæ consumendi facultatem præstat, & Galenus cit. ferrum, inquit, adstringentis facultatis etiam est particeps. Quod si crudus Mercurius alicui parti inest certe interiori, indiciũ est quod vomunt, & alvus turbatur, non iis, qui extinctiones, sed iis qui chalybem in substantia assumunt, etsi diligenter trituratum, quod provenit ex turbatis ab ipso humoribus, qui obstructiones efficiebant. Sub varia dixi forma, quia credibile non est, idem medicamentum pro nostra libidine modò adstringere modò purgare, & liquare, etiamsi utramque vim obtineat, nos non possumus medicamentis imperare, ita ut una ejus virtus quam expetimus operetur altera ociante, nisi præparationis modo ac forma, unam magis quam alteram suscitemus, sic Rhabarbarum leviter ustulatum adstringit, ejus dilutum purgat, & ejusdem rhabarbari tenuiores ac superficiariæ partes bilem educunt, ipsa substantia fluxiones sanguinis cohibet, nec aliter chalybis interiora aperiunt, & deobstruunt, exteriora siccant magis, & dysentericos fluxus sanant, ac rursus ejus superficariæ extinctiones dysenteriam sedant, interior substantia præsertim in forma solidiori exhibita obstructiones demolitur.

Chalybs sub variâ formâ modò liquet, modò adstringit.

De variis ventriculi accidentibus & dolore ex utero.

CAP. VI.

QUia uterus, ut multis alijs partibus, ita etiam ventriculo plurimum consentit, quod suo loco proditum est, contingit aliquando, ut à semine, vel menstruo in utero corrupto vel vitiato, aliquid in ventriculum transmittatur, unde fœminæ vel nil omninò, vel diminutè appetunt, sæpè etiam depravatè, quæ affectio citta tum dicitur, latinioribus pica, de qua latius lib. 3. c. 10. subinde odio habent cibos, & animus ex solo alimenti conspectu horret; interdum canũ more perpetuò appetunt, quæ omnes affectiones ad vitiatam appetentiam pertinent: nam & immodicam cibi, vel potus copiam ingerere, & diminutè aut nihil appetere, & in alienarum qualitatum desiderium propen-

propendere, à vitioso provenit appetendi opere, quod in ore ventriculi residere nemo ambigit, in qua certe parte non solum naturalis, verum etiã animalis facultatis symptomata efflorescunt, ob magnum cum utroq; principio commercium. Porro vitiatur hîc appetentia, ex ipsius oris ventriculi intemperamento solo, vel cum affluxu materiæ ab utero regurgitantis, à qua etiam causa plurima alia agminatim succrescunt accidentia, ut miri ac varij dolores acres interdum, & adeo vehementes, ut syncopen inferant cum tædio, ac mæstitia; adhæc nausea, vomitus, singultus, ructus, prout hanc aut illam vẽtriculi partem humor, aut vapor impetit; nam quæ evomuntur, in ventris spacio natant; nauseam movent, quæ adhærent; singultum excitant, quæ ipsis tunicis cõtinentur; ructus tardiorẽ infelicioremq; arguit concoctionẽ, ac proinde fundi ipsius vẽtriculi, ubi ipsa perficitur imbecillitatẽ.

Variae ventriculi partes affectas quæ signa monstrent

Ex dictis patet unam ac generalem esse harum affectionum communissimam causam, halitum ex putri semine, vel sanguine ascendente, qui dum os ventriculi pertingit, appetentiam vitiat, dum cavum ipsius vomitum gignit; dum tunicis adhæret, nauseam; penetrans verò ipsius substantiam, ac tunicas, singultum provocat, dũ concutitur, convelliturq; ut ipsum expellat; at dum distenditur, dolorem parit, & ingentem cruciatum, sæpe etiam cum syncope, ob cordis vicinitatem. Rursus vitiat appetentiam non solum quatenus os ventris attingit, sed quatenus etiam putridus est, vel calidæ humidæ, & pinguosæ substantiæ commixtus, quippe talia tædium, & subversionem inferunt, neq; solum cibos avertunt, sed etiam potum, sine quo diu degunt. Quod si qualitatem aliquam præter naturam halitus præ se tulerit, siquidem adscititia, nec dum facta fuerit, contrariis gaudet, ita dum calidus est, sitim excitat, quod si naturalis sit, aut licet tempore contracta, tamen diuturnitate, & fixione in consuetudinem habitumque abierit, tum rerum ejusdem naturæ appetitum suscitat, & vitioso similia recremento; sic si halitus exustus est, fœmina extinctos appetit carbones; si siccus terrã, testas, aut cimoliam; si frigidus, & siccus gypsum ocramve, ut plurimum tamen acida acerbaq; exoptant, ut limones cum plurimo sale, & viridia poma, juxta pravam halitus qualitatem, qui plerumque melancholicus est. Quibus accedit vitiosorum succorum copia in corpore præexistens, aut halituum occasione in dies accrescens, quibus potius humoribus quam vapori duntaxat

Causa

Variarum rerum appetitus unde.

duntaxat capsa durationis hujus affectus tribuenda venit, qui ventriculo adhærentes ab halitu putredinosam, deterrimamquè naturã mutuantur, & asservant.

Signa.

Notæ per se conspicuæ sunt, si exactè perpendas, quod nauseam, vomitum, singultum, ventriculum ipsum affici declarant, appetentia verò vitiata, syncope, anxietas, dolorq; ventriculi, os accusant; extranearum rerum appetitus, habitualem ferè halitus intemperiem, quæ sibi simile quasi insitâ, & naturali vi appetit: At si fœmina nihil omninò inediâ aut siti emacietur, universum corporis habitum, nimia humiditate, & crassorum humorum copia redundare, qui diu tolerant actionem caloris, antequam ad carnis consumptionem sit deventum. Porro ructus, & ventriculi flatulenta distentio cruditatis est soboles: dolorem ex flatu esse ostendit tentio, ex humore gravitas cum distentione, aut vomitu fit; species humoris ex sapore deprehenditur; mordicatio, humorum, aut vaporum acrimoniam prodit; & tunc propriè cardialgia, seu morbus cardiacus ab omnibus dicitur, nam & ventriculi os cor veteres appellarunt; verum ab alijs causis communi nomine ventriculi dolor vocitatur; quid autem reliquæ dolorum differentiæ, quæ plurimæ sunt, præmonstrent, disces ex c. *proximè sequenti.*

Cardiacus morbus.

Curatio.

Uti una est communissima causa, ita una communis, ac generalis curandi ratio, laborare, ut nimium semen non generetur, genitum extinguatur; ac menstrua probè repurgentur; quæ quo pacto fiant capitibus propriis jam didicisti. Particularius tamen, ut non solũ uteri, quæ pars est mandans, sed recipienti ventriculo prospiciatur, curabitur ventriculi dolor quinq; remediorum generibus, primò victu optimi succi, ac tenuis substantiæ, potu aquæ cinnamomi, anisi vel coctæ cum corticibus citri, radice chinæ, vel modici vini Hispanici, aut Jtalici, quod in hoc casu Rhenano præfertur.

Victus.

Diversio.
Sanguinis missio.

Secundò divertentibus, ne ab utero humor seu vapor ascendat, quod fiet sanguinis missione ex pede, si menstrua desint, aut diminutè fluant, nec verendum ventriculo fastidiente, vel nauseabundo sanguinem demere, causam enim inprimis abscindere expedit; quod si menstrua prospere fluxerint, tunc ex brachio medio mense fieri poterit: utendum etiam frictionibus crurum ventris, ac corporis universi, exercitio matutino, inunctione vẽtris inferioris, ex oleo anethino, liliorum

liorum alb. camomillæ, de croco, de baccis lauri, in quo ferbuerint radices lilij, angelicæ, aút ſemen agni caſti, addita deinde theriaca, & tertio quartóve quoquo die umbilico cucurbita cum multa flamma applicetur ſi copia adſit flatuum, inferius autem ſuffumigia ex rebus calidis de quibus cap. *de menſt ſuppreſſ.*

Purgatio ventriculi.

Tertiò iis quæ ventriculum purgare ſint apta, parato prius humore in eo contento hoc aut ſimili ſirupo per aliquot dies: ℞ *ſirupi de mentha, de abſynthio an.* ℥ *i. aquæ fœniculi* ℥ *iij. miſce*, aut ſi ventriculus æſtuet, par exhibeatur quantitas ſirupi acetoſi, granatorum, roſ. cum aquis endiviæ, fœniculi, deinde ſic purgetur ℞ *electuarij lenitivi, vel diacatholici* ℥ *i. diaphœnici* ʒ *iij. agarici trochiſcati* ʒ *i. fiat bolus, addito* ℈ *i. ſpec. diarrod. aut cum* ℥ *j. ſirupi roſ. ſolut. &* ℥ *iij decoctionis pituitoſæ, fiat potus*, a quo deinde adhibebis, quæ humores craſſos attenuent, ac inſcindant, de quibus c. *de febre alba* in 3. remed. gen. ſubindeq; redeundum ad ea quæ paulatim purgent, & abſtergant, in quem uſum confert alternis diebus tria capere catapotia, quæ ponderent ℈ i. aut ʒ ß. maſſæ pilul. de agarico, de aloe lota, maſtichinarum, ſtomaticarum, de hiera, vel harum ℞ *rhab. maſticis, agarici, aloes an.* ʒ *i. cum ſucco abſynthij, fiat maſſa*, conferunt inſuper vinum purgativum, ac pilulæ, quarum deſcriptiones habes c. *proxime citato*. Sed & clyſteres qui leviter purgent, quorum exempla habes c. *de febre alba, & de Epilepſia ex utero*; præſtat ſemel aut bis in ſeptimana vomitum excitare, ſi vitium ſit in ore ventriculi; frequentiori uti purgatione, ſi in fundo; à vomitu natura per aliquot dies reficienda una ex infra ſcribendis tabellulis, aut ʒ i. theriacæ quę ventriculum roborent, & reliquias nocentis materiæ elidant.

Pilulæ.

Vomitus ori ventriculi affecto magis convenit, purgatio fundo.

Roborantia & diſcutientia. Inunctio

Quarto iis, quæ flatus diſcutiant, & ventriculum firment, ut in unctione ipſius & oleis, nardino, abſynthij, de ſpica, de cinnamomo, de mentha, naphæ, calidis in duplici vaſe, vel balſamo; ſuper inſperſis pulveribus diarrod. aromatici roſar. abſynthij, menthæ, cinnamomi, corticum citri, ligni aloes, ſeminis angelicæ & pauco diamoſco, vel diambra. Ex quibus unguenta & linimenta fieri poſſunt, ut ℞ *olei de ſpica, de abſynthio an.* ℥ *ij ceræ* ℥ *i. maſticis* ℥ *ß. liqueſiant in duplici vaſe, & adde cyperi, macis, cinnamomi an.* ʒ *ß. fiat linimentum*, quo utrinque tum in ore ventriculi, tum retrò juxta collum ac dorſum inungatur patiens, utramq; enim partem ventriculus pertingit; præcedat inunctionem fomentum ex decocto cyperi, calami aromatici, ſquinanthi, cariophyllorum, abſynthij Romani, menthæ, origani, chamemali, roſ. quo-

Vnguentum.

Fomentum.

quorum æquæ portiones in pari quantitate vini, & aquæ ad tertias coquantur, & cum spongia locus madefiat; roborat etiam ventriculum catulus, vel temperata manus admota, pellis leporis, vel strutiocameli, pulvinare è mollissima pluma anseris, rasura dibaphi gossypium vinoodorifero, & decoctione menthæ immersum, expressum, & siccatum; aut hic sacculus ℞ *Radicis cyperi, calami aromatici, squinanthi, cariophyllorũ, absynthij, mentæ, origani, camomillæ, rosar. singulorum partes æquales in pulverem redacta*, duobus sacculis cum bastituris includantur, quorum unum super ventriculum gestet patiens, alterum juxta dorsum; Intus assumuntur ℥ *ij. vel iij. decocti angelicæ, aut diluti absynthij, cum* ʒ *i. aromatici rosar. vel diarrod. abb.* quod si amaritudine sit infensum *ex eodem succo cum sacchoro dissoluto in aqua mentæ, & speciebus recitatis, fiant rotulæ*; aut *capiat* ℥ ß. *aquæ stillatitiæ cinnamomi, vel floris ejus, aut aquæ vitæ finissimæ, aut guttas vi. vel vij. olei cinnamomi, anisi, cariophyllorum, piperis, vel macis arte chymica parati*, fœminarum vulgus cum fructu communiter utitur vino Rhenano ex decocto camomillæ, & quatuor seminum calidorum anisi, cumini, carvi, fœniculi addito saccharo. Horum tamen assumptionem præcedat una, vel altera tabella aromatici rosar. diatrion pipereon; diagalangæ, vel ʒ i. theriacæ, aut mithridatij, vel ℥ ß. hujus pulveris: ℞ *agni casti, cinnamomi, anisi, cumini, corticum citri, an. partes æquales, fiat pulvis.* Pari pensu proficit alius, qui paratur *ex anisi torrefacti* ʒ *ij. galangæ, cinnamomi an.* ʒ *iij. piperis longi* ℈ *ij. corticis citri* ʒ *i. sacchari finissimi ad pondus omnium*; vel ℞ *galangæ, cinnamomi, spicænardi, schœnanthi an.* ʒ *iij. cinnamomi, carvi in vino macerati, apij, petroselini singul.* ʒ *ij. seminis rutæ* ʒ *i. misce fiat pulvis.* At si ventriculus sit admodum calidus superiorum loco intrinsecus conveniunt tabell. diarrod. triasandali, haustus aquæ frigidissimæ; exterius emplastrum diaphœnicum frigidum, & inunctio ex oleo rosar. vel cydoniorum, ac myrthino, Inferiori ventri apponitur emplastrum pro matrice per se, aut dissolutum in oleo nardino, vel de angelica, sed & cucurbitula cum multa flamma ventriculo apposita reliquias discutit, aut ruta vino cocta ventriculo applicatur, & vas amplum calidis sarmentorum, vel ilicis cineribus plenum, & aceto irroratum superposito linteo. Quibus non proficientibus fontanella in altero vel utroque crure aperiatur.

Sacculus stomachalis.

Pulveres stomachales.

Calido ventriculo.

Cucurbita.

De va-

De variis totius corporis & capitis doloribus ex utero.

CAP. VII.

FOeminæ sæpissime de lumborum, crurum & aliarum partium doloribus conqueruntur; nullas tamen frequentius audies earundem, præsertim virginum, ac viduarum querelas, quam de maximis, & ingentissimis capitis cruciatibus, quibus revera acerbissime excarnificantur, ideo de his potissimum hic agendum, quidquid verò de capitis doloribus dictum fuerit, de aliarum partium cruciatibus dictum intelligatur. Offenditur autem ac dolet maximè Sinciput ob quatuor rationes; Primò quia cerebrum ea parte debilius; Secundò quia ibi major medullæ copia; Tertiò quia vaporosa recrementa ad eam partem potissimum tendunt per venas, & arterias, quæ utraque colli parte eo sese recipiunt, quippe caput humano corpori superjacet veluti tectum calenti domicilio; ideoque ibi suturæ plures, ut major fieret difflatio; quocirca falsum videtur, quod Celsus ait, quò suturæ pauciores sunt, eò capitis valetudinem esse feliciorem, & id caput firmissimum, ac à doloribus tutissimum, quod suturis caret; quin potius propterea fœminæ magis affliguntur, quia densiores habent suturas. Quarta causa est, quia partes ibi sunt magis sentientes, propter membranas, nervos, & tendines, qui membranam carnosam cum pericranio conjungunt, Indicium est, quod quando cerebrum per essentiam, & quandam idiopatiam afficitur, dolor præcipue in anteriori parte percipitur, ac per palatum, & nares morbi causa expurgatur. Solet tamen occipitium, sive posterior capitis pars etiam dolere, quia & ipsa spinali medullæ consentit, cui uterus per tendines, ac ligamenta connectitur; Nec solum communicatione humorum, vel vaporum fit; verum insuper ob similitudinem substantiæ, nam qua ratione venæ, jecori, arteriæ, cordi, consentiunt, ita membranosus uterus cerebri membranis. Porro dolor is nonnunquam totum caput detinet, & dicitur cephalæa, sæpe dimidium ejus, & hemicrania appellatur; interdum exiguam partem, & tunc clavus sive monopagia nuncupatur. Rursus aut gravativus est, aut exulcerans, aut disrumpens, aut lacerans, quicunq; tamẽ fuerit nõ mor-

Sinciput cur magis quam cætera capitis partes doleat.

Celsi lapsus de capitis suturis.

bus est, sed symptoma in genere actionis læsæ; nimirum sensatio tristis proveniens à morbo in intemperie, aut soluta continuitate.

Causa. Causa hujus affectus triplex, prima ac potissima sanguinis menstrui, aut seminis improba repurgatio; unde aut sanguis regurgitat in venas totiūs capitis, aut putres halitus transmittuntur per venas, & occulta corporis spiracula, quæ in partibus musculosis, membranosis, nervosis, ac sentientibus reperiuntur; non abs re igitur dixit Hippoc. *4. de morb.* caput quando incalescit ex omni parte instar cucurbitulæ ad se trahere. Porro haud rarò in occipitio sentiuntur dolores, quia plurima transpiramenta eam partem adeunt; & tunc dolor refert naturam halitus, ut infra constabit. Secunda causa est usus fortioris lixivij, quo ad decorandos capillos incautæ fœminæ sine delectu uti solent, & interdum ita vehemēti, ut immedicabilem ferè ac habitualem calorem ac siccitatem ex eo caput contrahat. Tertia est habitualis cerebri, aut membri alicujus infirmitas, vel acutus ejusdem partis sensus, & tunc ferè reumaticus est affectus, & humidus, ac morbo Gallico quam simillimus, qui & ipse est, de genere reumatici affectus, de quo Galenus *De sang. miss. 7.* multis in locis, & tunc maximè dolor sentitur, non tam in antîca, aut postîca, sed in ea capitis parte, quæ ex veteri hęreditarióve morbo, debilis reddita fuit, ut in summitate, aut juxta aures, & tunc illi quidem, qui per tempus quieti fuerant, dolores, aut menstruorum aut Lunæ vel aeris mutatione facilè recrudescunt.

1. Secundum genera 6.

Signa. Affectus clare patet, ab utero autem provenire deprehenditur ex ventris murmure, & quia dolor crescit circa menstruorum tempus, magis adhuc si suppressa sint aut diminuta. Ex diuturnitate, & ex eo, quod curationi non cedit, habitualem esse cognosces: ex æquabilitate, & symptomatum fixione siccam intemperiem: ex tentione citra gravitatem & pulsum, flatum; cum gravitate humoris multitudinem, quæ, si simplex sit, sanguinem; si cum acrimonia, & mordacitate bilem: si cum conquassatione, & ossium confractione, melancholiam accusat, si cum gravitate, torpore, pigritie, & obtuso, molestoque sensu pituitam, ut colligere est ex Galeno. Si tentio cum pulsu fiat membranosi corporis inflammationem arguit; & cum gravitate simul ac pulsu, humorum copiam intra membranulas contentam, ut eidem placet Galeno.

Varia doloris natura, varios humores accusat.

Varia partes dolentes ex doloris natura explorantur.

2. Secundum locos 2.

1. Ad glauc. 15.

Jam verò quando pars intra calvariam afficiatur, & quando extra, sic di-

sic distingues; nam si internus est dolor, in profundo percipitur capitis, quod compressum non dolet, sed melius habet, ac juvatur; ideo 3. de ijs quæ in medicatrina fiũt, quando acerbissimo dolore torquentur, fascijs alligantur; sed & frequenter sensus infirmat, adeo ut neque sonitum, neque lumen ferant: præterea dolor ad radices oculorum extenditur, quia ex cerebro, & ejus membranis, & vasis germina ad oculos derivantur. E converso si partes extra cranium afficiantur, dolor levior est, & augetur quando caput comprimitur, nec patiens permittit cutem, aut capillos attingi, nec dolor radices oculorum pertingit; quod tamen signum à Gal. & omnibus receptum, Fernelius vanum, & parum firmum esse affirmat, eò quod pericranium cui externi dolores insident, oculorum etiam cavitates succingat, & agnata tunica ex ipso pericranio originem trahat: conciliat Matthæus de Gadibus, dicens, ex affectu interiori oculorum radices vehementius dolere, quia tunicæ oculorum, quæ à partibus internis oriuntur, acutiori sensu præditæ sint. Scire tandem oportet dolorem capitis neutiquam singulas ejus partes suspectas facere, sed membranas potissimum, nam corpus cerebri exanime est omnique sensu destitutum.

5. Parthol. 1.

9. Ad alm. c. de dolore capitis.

Curatio.

Curatur dolor capitis 6. remediorum generibus, ac primo quidem optimo victu, de quo sæpius jam dictum est, corporis, & animi tranquillitate; somno qui omni arte procuretur, præsertim autem compressione si dolor sit in intimis partibus, in quem finem obligatur universum caput, ac tempora tenui linteo; quippe sic & repelluntur humores, & caput ex continuo arteriarum motu non ita cruciatur; suavissimi etiam odores cerebrum mirificè recreant; conveniunt crurum lotiones, ac frictiones.

Vacuatio.

4. Aph. 2 & 1. secund. locos. 2.

Secundo si intemperies materialis est, videndum quisnam humor redundet, quod explorare docet Gal. quem legere non pigeat, ac si sanguis est, & ab utero refluit, vena pedis tundenda, primum dextræ partis, aut è regione ejus, quæ magis dolet, deinde alterius; ac omninò menstrua cienda per ea, quæ suo loco dicta jam sunt, at si sanguis sit melancholicus, hæmorrhoidib. hirudines applicentur. Quod si alter à sanguine humor superabundet, purgandus erit per ea, quæ c. *de immodico menst. fluore, & corruptis menstruis*, ac sæpe alibi dicta jam sunt, potissimum tamen catapotijs, quia cum difficilius dissolvantur

vantur ac diutius in ventriculo immorentur, à partibus distantioribus vehementius trahunt.

Contemperantia.

Tertiò corrigentibus introductam intemperiem, quæ si calida sit, curationem mutuabis ex cap. *de melanchol. virg. ac viduarum* 4. remed. genere: oportet insuper, si dolor sit internus, caput perfundere succo pampinorum vitis, solani, plantaginis, lactucæ, additis oleis nenupharis, rosf. viol. papaveris, & pauco aceto, tametsi acetum mulieribus non adeo conveniat, ob debilitatem, & frigiditatem capitis, nec etiam in reumaticis doloribus, quare potius decocto anodinorum utendum, multo affuso oleo, & lacte muliebri. Si verò frigida sit intemperatura, quæ autore Galeno ut plurimum caput vitiat, totum caput irrigabitur decoctione majoranæ, salviæ, betonicæ, melissæ, rosf. rub. stœchados, addito oleo laurino, camomillæ, de spica, anethino, & ℥ j. pulveris castorei, vel diambræ; ex quibus insuper herbis decoctiones parantur, & evaporatio per nares accipitur, aut syndone cum bastituris, inclusis additisque aromaticis, ut cariophyllis, mastice, maci, coriandro, pileus fit qui capiti imponitur, in hunc modum. ℞ *florum roris marini, lavendulæ, camomillæ, betonicæ, rosar. rub. an. p. j. ß. foliorum salviæ, majoranæ, serpill. meliloti an. m. ß. fol. senæ stœchadis an. ʒ ij. cariophyllorura, nucis muscatæ, macis an. ℈ ij. contusa in pileo includantur, addita ʒ i. coriandri præp. & masticis ac thuris tantundē*; conveniunt præterea reliqua quæ mox ad discussionem flatuum recēsebimus; & hoc duntaxat remediorum genere curatur plerumque dolor ex usu lixivij proveniens.

13. meth. c. ultimo.

Sacculus capitalis.

Discutientia flatus.

Quarto ijs quæ vapores, & flatus discutiant, quæ maxime prosunt, ubi ex halitu dolores oriuntur, in quem usum præterea, quę dicta sunt c. *de œdemate mammarum, de Epilepsia, de febre alba, & ventriculi accidentibus*, crebræ frictiones insigniter conferunt tum universales, tum parti dolenti adhibitæ: exercitium, inunctiones ex balsamo, oleo sancto, de cinnamomo, de aniso, de spica, de rore marino, de castoreo; ex quibus addita theriaca & mithridatio unguenta parantur: ut ℞ *olei de spica, balsami an. ℥ j. mithridatij, theriacæ an. ʒ i. fiat unguentum, cui si addas gummi taccæ maccæ, thuris, aut myrrhæ ℥ ß. utile conficies emplastrum, additur insuper modicum succi angelicæ*: hoc etiam cerotum multum prodest appositum è regione venæ vel arteriæ, quæ magis dolet ℞. *taccæ maccæ, carannæ an. ʒ ß. olei cinnamomi, vel de spicâ ℥ j. misce*, adhibeatur temporibus, si caput dolet. Iisdem ferè discutientibus parti mandāti,

Tacca macca.

Vtero advocanda.

hoc est utero, providendum, ut quidquid vaporum ab eo ascendit, penitus dissipetur; aut umbilico frequenter applicetur cucurbita cum multa flamma, ac per sedem clyster carminativus injiciatur: ac balnearum aquæ dulcis, vel sulphureæ usus adhibeatur, pubi & ventri inferiori applicentur olea, unguenta, emplastra quæ suprà, & capite de suffocatione ex utero dicta sunt.

Roborantia cerebrum.

Quintò roborantibus, quâ ratione potissimum medetur doloribus ex nativa & habituali intemperie, ac debilitate. Eorum segetem reperies c. *de Epilepsia ex utero* in 3. remed. genere, neque enim libet eadem sæpius repetere, advertendum tamen in hoc casu, evacuationes inutiles esse, potiusque omni arte caput humectandum, oleis, perfusionibus, & embrochis modicè frigidis, ac humidis, additis altheæ, & malvarum muscilaginibus. Et quoniam propter debilitatem pars suscipit, nec valet transmittere, ideò diversionibus sæpiusculè utendum, quæ infernarum partium calefactione exequuntur, crurum, ac ventris frictionibus, ligaturis, lavacris, & parca sanguinis missione ex pede, quibus non proficientibus, fontanella aperienda in utroque crure, aut in brachio, si menses jam diu dissueverint, & caput malum habitum contraxit.

Diversio.

Sexto, ac tandem si dolores sint inveterati, reumatici, & ita rebelles, ut nullis alijs remediorum generibus mitigari queant, curatur ut morbus Gallicus validissimis medicamentis, ut sudore per plures dies continuato, ex decocto sarsæ parellæ, ligni Indici, aut radicis chynæ, addito ligno sasaphrasiæ, vel utendum sirupis ex Guajaco ac menses summa industria provocentur, aut fontanella in utroque crure aperiatur, si uterus adhuc transmittit; verum si dolor, irradiationis modo, caput infestat, mirum in modum prodest ignito cauteriolo in capite ulcusculum excitare, maximè si dolor sit in parte externa, quod qua ratione & cautione fieri debeat, suo loco dictum jam est.

C. de Epilepsia.

Reliquum est scire dolores in cruribus ac lumbis potissimum fieri ex abundantia sanguinis menstrui non repurgati, & ibi maximè manifestari, quia hæ partes majoribus venis præditæ sunt, & ex repletione distẽduntur. Succurritur sanguinis missione ex pede, cucurbitulis lumbis appositis cum scarificatione; inunctionibus ex oleo liliorum, viol. amygdalarum dulcium, vesicis plenis decocto anodinorum cum prædictis oleis, ex quibus etiam clysteres utiliter parantur.

Dolor crurum ac lumborum.

Scholium.

Scholium.

Dub. an oxyrrhodinum in cap. affecto conveniat. Solutio. 5. meth. 6.

Tertio intemperiem corrigentibus] *Oxyrrhodinum medicamentum quidam suspectum habent, eò quod circa partem principem non liceat adhibere repellentia, ne ex ignobili loco ad nobiliorem humor trudatur, quæ Galeni est doctrina. Quibus occurrendum Galenum non planè negare usum repellentium juxta eas partes, nisi ante aversionem, & evacuationem. Insuper capiti applicandum non esse, quando totum tumet, aut externus est dolor; sed quando interiora occupat, quippe tunc, qui pars excarnis est, & paucas ac exiguas habet venas, exiguum est, quod propellitur, neq; id ad partem præcipuam, sed ad inferiora aut externa; Cæterum ea medicamenta tepida applicari debent præsertim fœminis, nam frigida densant meatus, ac superfluitates capitis discuti non permittunt, & cerebro sunt inimica. Neq; obstat Galenus ipse, qui quam longissimè à tentata fluxione parte revellere docet; Et Avicenna, qui hæc non solum frigida actu, sed nive refrigerata esse jubet, quia eorum placita sunt intelligēda in principio, quando animus est repellere duntaxat, non evaporare, ac in magnis æstibus, & capitis inflammationibus, ac robustioribus naturis, alias modicè calefacientia dolorem sedant, & contenta digerunt. At oxyrrhodino præsertim frigido minimè utendum, ubi cum colore catharrus conjungitur, quia refrigerat, & obstruit, subindeq; humoris concoctionem, ac dissolutionem impedit, & dū constringit, catharrum auget: neq; etiam procedente jam febre, quia tunc prohibet dissolutionem vaporum, tametsi initio conveniat, quia ascendentes halitus trudit, & eorum acrimoniam retundit, quando vero vapores jam in capite congesti sunt, potius discutientibus utendum est.*

Avic 13. meth. 21. & 9. meth. 17. Av. 1. 3. tract. 3. c. 3.

Oxyrr. qua cerebri parte applicandum.

Cæterum quoties volueris, ut medicamenti alicujus vis ad cerebrum perfectè permeet, syncipiti applicabis, fronti ac temporibus, nam plures ibi suturæ, & tenuißimum ac rarißimum est cranium; utilius etiam fuerit, si tonsis capillis aut abrasis, ex alto fontis in modum illidantur medicamenta, quippe ictu magis intrò impelluntur; at posteriori parti si applices, parum proficies, quia ob angustas suturas, & cranij duritiem non penetrant, fortasse etiam nocebis, quia minus ea pars exuritur, ac frigidior est, ob paucitatem venarum, & arteriarum, quocircà à refrigerantibus tum ipsa læditur, tum medulla spinalis, quæ ab ea exoritur.

Pilulæ ad varios effectus dantur variis temporibus.

Potissimum catapotiis] *Dantur cathartica in forma pilulari, ut dum in ventriculo diluuntur, hærentia à longinquioribus partib. validius trahant. Dantur autem pilulæ, aut ad expurgandum ventriculum, & hæ semper cibo præmittuntur unâ vel alterâ horâ, ac in parva quantitate scilicet à ℈ j. ad ʒ ß, ne si multum moveant, cibi concoctionem interpellent: aut etiam exhibentur ad juvandā concoctionem ipsam, & hæ statim à cibo deglutiuntur,*

ac ut

ac ut plurimum speciebus aromaticis, & calidiusculis medicamentis minimè purgantibus constant: aut offeruntur ad caput expurgandum, & hæ longè à cibo. Matthæus de Gradibus, & Gentilis duabus aut tribus horis à cœna exhibent, quos sequuntur medici ferè omnes, & acceperunt ab Avicenna; sed viri mentem non assequuntur, ille enim non duabus horis à cœna, sed ab hora noctis exhibet, ac superdormiant, quod sufficiat, ut per somnum felicius diluantur, ac major fiat medicamenti evaporatio ad caput: quidam præscribunt quatuor horas à cibo, sed satius fuerit exhibere ea hora, qua conjectura artificiosa assequimur factam esse cibi concoctionem sive media nocte id fiat, sive tertiâ, aut quartâ horâ; nam cum cibo catharicum non est commiscendum, quia infringitur ejus vis, & cibus corrumpitur Hippocratis, Galeni, & Pauli decreto, quocirca si ante mediam noctem accipiantur, cœna est omittenda, quod si experientia ostendit, interdum purgantia cibo commixta liberalius solvere id, quod subducitur, peccans humor non semper est, sed cremorosa substantia adhærens in viis ductuum. Porrò quæ pilulæ diagridium aut colochyntidem recipiunt, & ad universum corpus purgandum exhibentur, mane ut cætera cathartica ventriculo vacuo exhibendæ sunt, ac ut melius diluantur, oportet ut patiens nonnihil superdormiat, unde alia differentia sumitur pilularum exhibendarum, nam quibus medicamenta facilè actuantur, hora 4. matutina, quibus difficile, decima, aut undecima noctis, omissa cœna, ac longiori somno imperato: Acuuntur granis aliquot diagridij in morbis biliosis; pari quantitate trochiscorum alandaal, in pituitosis, vel lapidis lazuli in melancholicis. Obiter etiam subjiciendam duximus causam, propter quam usu jam inolevit, pilulas ac morsellos in quantitate impari offerre; ac videtur derivatus mos ex Pythagoreorum doctrinâ, quia medicamentum debet agere, actio vero à forma est, non à materia, ac numerus impar induit rationem formæ, ut par materiæ, quod notavit Conciliator different. 49. in med. & Ferrerius.

f. Canones tit. de pil. aggreg.

Pilulæ ad caput purg. qua hora noctis assumenda.

Purgantia cibis non sunt commiscenda.

Hippoc. & Gal. 2. de Vict. rat. 17. P. lib. 7. c. 4.

Pilulæ ad universum corpus purgandum.

Pilulæ & morselli cur numero impari exhibeantur.

De varijs uteri doloribus.

CAP. IIX.

Quemadmodum Hemicrania, ac reliqui importuni capitis dolores sævissimi sępe excitantur ab exigua humoris vel halitus portione; vel ob malitiam humoris: vel ob acutum partis sensum, ita

profectò in utero sæpissimè contingit, quippe causæ ibi maligniores, & pars non obtusioris sensus, de his uteri doloribus hic agimus, sine alterius affectus complicatione, nimirum inflammationis, ulceris, inflationis, tumoris, menstruorum suppressionis, aut fluxus immodici, quibus peculiaria capita destinavimus.

Causa. Horum itaq; dolorum causæ proximę duæ, intemperies, ac soluta unitas subitò facta, remotæ plures, ut halitus corrupti malitia ex semine, & menstruo; vel mordacitas, & distendens copia eorundem; vel grumosi sanguinis corpulentia, vel inæqualis sanguinis plenitudo, vel contentum semen ob dimissam consuetam Venerem; aut acriores, & erodentes humores cum menstruo sanguine dilabentes, aut tandem obstructio aliqua in uteri collo, atq; hæ internæ. Externæ sunt ingrediens frigiditas ex loco frigido, aut frigida ablutione, præsertim instantibus vel fluentibus menstruis, aut à partu, nam per id temporis uterus apertior est; usus præterea aceti, rerum acidarũ, lactis frigidioris, lactucæ, aut potiõis frigidę maximè post exercitiũ.

Signa. Si à procatarcticis ac externis oriatur causis, ex patientis relatione deprehenditur, curatur contrarijs; si ex intemperaturâ aliquâ, cognoscitur & corrigitur, sicuti capitibus de uteri intemperantijs dicendum est; obstructionis aut tumoris earum partium indiciũ est, si fœmina dolitat dum viro accedit. *Flatuum indicia. Hip lib. de steril.* Dolores ex flatu (à qua potissimum causa fiunt) dignoscuntur ex tentione, rugitu inferioris ventris, exacerbationibus per intervalla, exitu flatus cum stridore; Insuper fœmina intumescit, virum non admittit, erigi non potest, & in utero sentit veluti grave onus, interdum etiam rotunditatem, quæ instar globi cujusdã in ventriculum effertur: caput dolet, anxia est, loqui non potest, & in accessione clamat, dolent etiã lumbi, pubes, & sedes, urina supprimitur, suffocatur venter, mori cupit, distenduntur præcordia, acida vomit, pura, meraca, frequenter ructat, à ructu melius habet: Interdum etiam febris adest, & ardor, potissimum si acris humor commisceatur, & tunc quidem pruritus in utero adest, os amarũ est, mordetur stomachus; *Perniciosæ qualitatis signa.* quòd si pravã aliquam, ac perniciosam qualitatẽ flatus imbiberint, id explorabis ex inquietudine, anxietate, jactatione, & exolutione, *Grumi sanguinis.* grumum sanguinis prodit uteri tenesmus; & quod fœmina frequenter urinã reddit, ob assiduũ naturæ conatũ, ad expellẽdũ quod nocivũ est, dolor fit acutus, veluti

sistilo-

ſi ſtilo perforetur, ac inſtar parturientis fixus, niſi grumus excernatur; at ſi grumus malitiã conceperit, animi accidentia ſuperius enumerata; & ut verbo comprehendã, cognoſcitur cauſa ex doloris proprietate, duratione, & ſymptomatibus, ut ex Galeno ſuperiori cap. prodidimus.

Curatio.

In curatione ſymptomatũ omniũ triplex eſt medẽdi ratio. Prima, quæ cauſam, ſecunda, quæ morbum, tertia quæ ſymptomata ipſa expugnet, dolor vero, qui & ipſe ſymptoma eſt, interdum levis exiſtit, & tunc ſublatâ cauſa miteſcit, ut ſuis locis reperies; interdũ ita ſævus eſt & immanis, ut neglectâ cauſa ei quã celerrimè ſit occurrendum, quippe & vires proſternit, & fluxiones auget; talis plerumq; ex flatibus, aut grumo ſanguinis oritur, ideoque de dolore ab his cauſis hic ſermo inſtitutus eſt; & univerſo communi medendi ordine uno generali medicamentorũ genere curatur anodinis: hæc n. medicamenta è directo contra dolorẽ pugnant, à quacunq; cauſa proficiſcatur: & ſunt medicamẽta vel temperata, vel primo ordine calida, ſubſtantia vero tenui, ita fit ut familiaritate elementorũ, naturæ partiũ noſtri corporis ſint ſimilima; ideò & doloris causã æquabilẽ reddunt. temperant, fovent, & dulci ſenſu, quem excitant, moleſtam ſenſationem demulcent: Inſuper tenuium partium ſint oportet, & nullius adſtrictionis, ita rarefaciunt, attenuant, digerunt, concoquunt, & evacuant; & tametſi cauſam non tollunt, tamen in medio conſtituta peculiarem ſibi operandi rationem habent omnib. cauſis, & naturis communem, nam & frigida calefaciunt, & calida infrigidant, ut & ipſe calidiſſimæ aquæ fervor tepidioris affuſione miteſcit, unde Galenus frigiditatem primi ordinis quandã tepidã caliditatẽ eſſe cenſet. Porro anodina nullum circumſcriptum habent tempus, quo magis adhiberi deſiderent, licet tutiora ſint, corpore utcunque vacuo, nam, quia laxant, fundunt, liquant, in pletoria, & cacochymia à materia calore fuſa locus infirmus diſtenditur, & acerbius dolet. Præterea interdũ ſolũ ſunt anodina, & cũ ſimilitudine, quã habent cum noſtro calore, dolorẽ mitigãt, ut natura ipſa noſtra neq; calido contrariatur neq; frigido, & tamẽ demolitur morbos calidos, & frigidos, quatenus naturale opponitur innaturali. Interdũ affectũ etiã ſanant duplici ratione, primò acrimoniã, & qualitatis exceſſum retundendo, ſi nuda ſit intemperies; Secundò diſcutiendo, ſi pauca ſit materia com-

6. ſimpl. & de artiplic.

Anodina quovis tempore adhibentur.

Natura noſtra neq; calido neq; frigido contrariatur.

Calefacien- commixta, quia calefacientia primo ordine ad id sufficiunt, qualia *tia 1. ordine* sunt inter simplicia altheæ radix & folia, malva, lilium, lini semen, fœnugræcum, lac, butyrum, æsypum, adeps omnis, ut porci, vituli, gallinæ, anseris, cuniculi, & inter composita, oleum camemalinum, liliorum, sesaminum, amygdalarum dulcium, anethinum, Irinum, de vitellis ovorum, lumbricorum, sambucinum; aut dulce olivarum ætate medium.

Externa. Specialius curatur dolor ex flatu 4. remediorum generibus. Primò quidem externis, externa hic voco, quæcunque per os non assumuntur, ijs autem carminativa commisceantur, adhibito itaque *Clyster.* victu optimi, ac fluidi nutrimenti, paretur sic clyster, ℞. *radicis angelicæ, altheæ an.* ℥ j. *foliorum anethi, mentastri, arthemisiæ, malv. an. m.* j. *florũ camæmali, seminis lini, an. p. ij. coquantur secundũ artẽ juris* ℞. ℥ x. *mellis rosacei* ℥ j ß, *olei anethi, liliorum alborum, camomillæ, de baccis lau-* *Clyster ute-* *ri, amygdal. dulcium singul.* ℥ j. *hieræ picræ* ℥ ß *misce*, per sedem injicia- *rinus.* tur: in uterum verò hic alter; ℞. *foliorum origani, petroselini, helenij, anethi, arthemisiæ an. m.* ß, *seminis nigellæ, cumini, dauci, anisi an.* ʒ j. *juniperi, spicanardi, nucis moscatæ, junci adorati, cinnamomi an.* ʒ ß *fiat de-* *Evaporatio.* *coctio in s. q. vini optimi ad medias*; post clysterem evaporationibus utendum ex decocto altheæ, malvæ, viol. camæmali, meliloti, anethi, seminis lini, fœnugræci, ex qua etiam decoctione fovendus uterus, & venter inferior cum spongia, post fomentationem ipsæ partes in- *Vesica.* ungendæ prædictis oleis, vel ex lib. j. decoctionis & media oleorum vesica vaccina semiplena apponatur; aut ex ijsdem oleis addita cera *Linimenta.* fiant linimenta, unguenta, & emplastra; ut ℞. *olei de semine angelicæ, liliorum, sambucini an.* ℥ j. *axungiæ anseris, cuniculi, gallinæ an.* ʒ iij. *muscilaginis altheæ, seminis lini, fœnugræci in aqua camæmikæ extract. an.* ʒ iij. ß *pulveris anisi, cumini, dauci an.* ʒ ij. *ceræ q. s. fiat unguentum*, aut cum majori, minorivè copia ceræ emplastrum, aut linimentum; vel ℞. *folior. parietariæ m. ij. contundantur, & adde seminis anisi, cumini, dauci an.* ʒ j. *vitellos ovorum numero* vij. *agitentur omnia, ac cum oleo li-* *Placenta ex* *liorum ad ignem fiat placenta*, quæ calida ventri admoveatbr: mirum *ovis.* in modum etiam prodest contra dolores, ac flatus uteri, olei anethini lib. 1. seminis agni casti, seminis rutæ an. ʒ iij. cinnamomi ℥ ij. omnia conquassata oleo immergantur, ac dieb. 40. sub caniculæ ardoribus insolentur, aut loco tepido ad focum contineantur, quoad oleum

oleum vim materiæ abundè induerit, quo ungatur venter. Aut olei communis dulcis ℥ x. castorei, vel euphorbij ℥ j. bulliant leviter, aut insolentur prædicto modo. Deinde umbilico applicanda emplastra pro matrice, de quibus c. *de uteri debilitate & suffocat.* vel concinnata ex tacca macca, & caranna cum sæpius repetitis oleis; & uteri regioni applicanda cucurbita magna cum multa flamma, profunt etiam fomenta sicca ex laneis, aut lineis pannis concalefactis, & sacculi calidi pleni furfuribus, milio, semine anisi, dauci, fœniculi, nitro; Aut utero inditur pessus aureus dictus, qui mirificam ad sedandos dolores efficiam habet, & Recipit *croci, æsypi an.* ℥ j. *medullæ cervinæ* ℥ ij. *resinæ, terebintinæ, ceræ, adipis anserini an.* ℥ iij. *ovorum tostorum lutea* viij. *olei Irini, amygdal. dulc. sing. q. s. misce*, aut allij caput integrum cum nitro & cumino tostum, & melle subacto, locis indito; Aut suffitus sic paretur ℞. *ladani puri* ℥ j. *styracis* ℥ ß, *cariophyllorum, agalloci an.* ℥ j. *ambaris* (*si dives sit*) ℥ ß, *mosci g. iiij. balsami* ℥ j. *secundum artem fiant pastilli*, ex quorum uno atque altero accensis carbonibus injecto mulier per infundibulũ suffiatur. His ipsis evaporationibus, inunctionibus grumosus sanguis dissolvitur, tenuior redditur, ac venter laxatur. Quod insuper præstat ruta trita cum melle, ventri ac pubi admota; aut clyster ex ruta, & anetho aut theriaca umbilico adhibita cum oleo naphæ, Jasmino, sesamino, aut de croco; Et evaporatio ex jure pingui gallinæ, cum multo croco, & cinnamomo, vel decoctum seminis angelicæ. Quibus addere licet, quæ cap. *de suppress. menst.* dicta sunt, quodsi fœmina gallici morbi quicquã redoleat, herbæ pro clysterijs, ac fomentationibus in ligni Indi decocto bulliant.

Cucurbita magna.

Fomenta sicca.

Pessus aureus.

Pastilli.

Grumosi sanguinis dissolutio.

Secundò ijs, quæ per os assumuntur, in quem usum laudatur haustus aquæ ferventissimæ, præmissa ℥ j. theriacæ optimæ, aut jus cicerum, & galli veteris, cum multo croco; aut potus vini meracioris, vel decocti cum floribus camomillæ, & semine anisi, aut capiat cochlearia tria vini, cum dimidio cochleari aquæ cinnamomi ex India allatæ, vel chymica arte extractæ; prodest insuper singulo mane accipere cochleare aquæ vitæ finissimæ extractæ cum aniso & theriaca; aut ℞. *vini optimi Hispanici lib.* xvj. *foliorum calaminthæ, foeniculi an. m. ij. anisi* ℥ iiij. *destillentur prima vice secundum artem; secunda vice liquori extracto adde prædictarum herbarum an. m. j. anisi* ℥ ij. *tertia vice*

Intus sumenda.

Aquæ vitæ seu theriacales.

vice adde herbarum m. ß, anisi ʒ j. quarta vice adde theriacæ finissimæ ℥ ij. destillentur ultimo, ac tandem additis foliis auri, numero vj. *servetur usui.*

2. aqua theriacalis.

Altera aquæ vitæ seu theriacalis artificiosius sic paratur, ℞. *foliorum salviæ, ebuli, betonicæ, hypericonis, camedrios, samphucci, camepitheos, origani, pulegij, hyssopi, rutæ, cariophyllatæ, gentianæ, aristolochiæ rotundæ an. m.* j. ß, *polypodij, schœnanthi, spicæ, cassiæ ligneæ, macis an.* ʒ j. *baccarum lauri* ʒ ß, *foliorum camomillæ* ℥ ij. *nucleorum persicorum, balsamitæ, pimpinellæ, chelidoniæ, agrimoniæ an.* ℥ ij. *rorismarini* ℥ j. *diptamni, tormentillæ, scabiosæ an.* ℥ iiij. *seminis bardanæ* ℥ j. ß, *anisi, fœniculi, serpilli, pomorum alchekengi, granorum juniperi, petroselini an.* ℥ ß: *sabinæ, nasturtij an. m.* ß, *carvi cumini, seseleos an* ʒ ß, *radicis ireos, tamarisci cum floribus an.* ℥ ß; *ex his omnibus fiat pulvis*, qui dividatur in vj. partes, quarum j. pones in S. quantitate aquę vitæ ter destillatæ per diem naturalem, deinde destillabis. Postea alteram partem pulveris in aqua sic destillata macerabis, similiterq; destillabis, ac sic deinceps, ultimum liquorem serva, & adde *nucis moscatæ, macis, cardamomi, cinnamomi, zedoariæ an.* ℥ iij. *agalochi, sandali albi, & rubei, costi an.* ℥ ij. *ossis de corde cervi* ℥ j. *theriacæ antiquæ* ℥ j. *zinziberis, amomi, cubebarum, granorum paradisi, galangæ, piperis an.* ʒ iiij. *mosci* (si dives sit) ℥ j. *vel amplius, per triduum omnia in prædicta aqua madefiant, deinde in balneo Mariæ lento igne iterum destillentur, tandem adde mellis despumati octavam partem, & cum per diem quieverit, destilla ut suprà, ac serva*; nam sunt eximiæ hujus aquæ vires, nec solum dolores sedat, & flatus discutit, sed plerisque alijs morbis à causa frigida aut maligna ortis opitulatur, quidam in ultima destillatione addunt olei olivarũ quartam partem.

3. aqua theriacalis.

Tertia aqua theriacalis, & quamvis minori apparatu, non tamen minus utilis hæc erit, ℞. *cardamomi, piperis albi, & longi an.* ℥ ß, *galangæ, macis, cariophyllorum, granorum paradisi an.* ʒ v. *ligni aloes* ℥ ij. *zinziberis, cinnamomi, cubebarum an.* ʒ iiij. *foliorum majoranæ, rorismarini, menthæ, pulegij, salviæ, nardi, asparagi, ros. rub. an. m.* ß, *seminis cumini agrestis* ℥ ß, *anisi, fœniculi an.* ℥ j. *seminis coriandri, sinapis an.* ℥ ij. *seminis pœoniæ, cumini Romani an.* ℥ j, ß, *radicum Enulæ campanæ, iridis an.* ℥ j. *foliorum angelicæ, pimpinellæ, doronici an.* ℥ j. *diptamni* ʒ *iij. sacchari candi albi lib ij, singula terantur, & cuncta simul in vino generoso quin-*

quies

quies destillato macerentur in fimo, vel aqua calida diebus xiiij. deinde in alembico vitreo sedulò argilla obturato destillentur, quod quinquies facito, postea adde croci orientalis ℈ *ij. mosci, & ambra an* ʒ *ij. foliorum auri numero* viij. *dosis quantum capiat dimidium avellana cum aqua buglossa, vel vino Rhenano, addi etiam in ultima destillatione potest* ℥ j. *theriaca.*

Tertio, reliquis non proficientibus utendum evacuatione, & ea quidem per venæ sectionem si grumus sanguinis, aut febris adsit, ex brachio, si menses non instant, aut si proximi sunt, ex pede; si verò humores acres, & erodentes abundent purgationibus utendũ per ea medicamenta, quæ cap. *de calida uteri intemperie* reperies, localibus addendæ muscilagines altheæ, psyllij, cydoniorum: pessaria insuper adhibenda ex lana intincta in decocto capitum papaveris, vel in succo plantaginis, & intybi, cum unguento ros. vel in lacte muliebri, & oleo ros. aut si sanguis exeat cum semine lini trito, & adipe anserino, inprimis laudatur pessus aureus de quo supra: eadem pessaria conveniunt, si ex viri accessu, aut tumore intus recondito dolor oriatur. *Si ab humore acri curatio.*

Quarto & ultimò reliquis non proficientibus ad narcotica veniendum, quæ sunt medicamenta stupefacientia, & quanquam rebellem in corpore frigiditatem interdum relinquant; tamen si patienti ex immani, ac intolerabili dolore, virium dissolutio, syncope, & mortis periculum immineat, eligimus potius læsionem ipsam, quam mortem: At quia his medicamentis extincto calore nativo multi perierunt, ac perpetuò dormiverũt, prudens medicus ea prius exterius applicabit, ita poterit prædictis jam emplastris, & unguentis g. v. opij thebaici admiscere, quæ si satis non fuerint, tria ejusdem opij grana uterinus clyster recipiat, aut paretur sequens clyster per sedem infundendus ℞ *lactis caprini, aut ovini* ℥ vij. *olei papaveris* ℥ ij. *philonij Romani* ʒ ß *vel pilul. de cynoglossa* ℈ j. Denique si neque his dolores quiescant interius adhibenda ʒ ß aut ℈ ij philonij Romani, Persici, aut Tarsensis, aut Requiei magnæ, vel Athanasiæ cum ℥ j. vini Rhenani, & ʒ ß aquæ ros. vel viol. laudatur etiam ʒ j. theriacæ magnæ; chymici conficiunt ladanum, quod vocant, opiatum; alij pilulas Nicolai contra fluxũ, pilularum dosis est ℈ j. ladani ℈ ß ac sic paratur: ℞. *specierũ diambra* ʒ *ij. infundantur, per xiiij. dies in vino destillato, ut latum digitum supereimineat, & adde opij* ʒ vj. *mumie* ʒ ß *Narcotica.* *Ladanum opiatum.*

succi

succi hyoschiami ℥ j. *corallij rubei, carabe an.* ℈ ij. *croci* ℈ j. *mosci g.* xvj. *ambra g.* xij. *affuso rursus spiritu vini*, ut superemineat latum digitum, digeratur post fornacem per mensem, quotidie agitando, dosis ℈ ß., pro ægri constitutione, valet non solum ad extremos dolores, sed etiam ad maniã, ac vigiliam, quas insuper operationes mirificè complet sequens pilula ℞. *opij g.* j. *cinnamomi, cassiæ ligneæ, croci an. g.* iiij. *cum gummi tragachanti, aut sirupo affectioni convenienti, fiat pilula*; Cæterum narcoticis compositionibus non nisi post sex menses, vel potius post annum à compositione utendum est, nam tunc tutiora evadunt; quod si philonium duorum, trium, quatuorve annorum fuerit, melius erit, nec inutile sequentibus ad decimum usque, sed tanto minus stupefacit, quanto est vetustius.

Pilula probatissima.

Scholium.

Narcotica impropriè anodina dicuntur.
12. meth. 1.

Quarto & ultimo] *Narcoticum medicamentum impropriè quidam anodinum appellarunt, ut refert Galenus, nam quæ levant dolorem, in duplici sunt differentia, quædam temperata, vel saltem intra primum ordinem calida, & calori nostro quam simillima, quæ tenuium sunt partium sine ulla adstrictione, & una pariter digerunt, rarefaciunt, extenuant, concoquunt, & æquabilem reddunt doloris causam, & hæc propriè anodina sunt, alia dolorem sedant, non æquabilem reddendo causam, & ex artis ratione; sed stupore inducto, partis sensum obtundunt, torpidioremq; reddunt, quia calorem nativum, spiritumq; extinguendo, vel repellendo, partem cui fuerunt admota, sensu privant, quippe sine spiritu nihil omnino sentire potest; adhæc comprimunt sua frigiditate meatus nervorum, & partium sensibilium; quæ compressio impedit influxum facultatis, & spiritus animalis, atque hæc vel quarto excessu frigida sunt, vel ad minimum tertio, & revera talia non sunt, sed impropriè, & abusivè anodina dicuntur, quatenus stupefaciendo faciunt, ut dolor non sentiatur, ac interim dum dolor cessat, vires recolliguntur, quæ & morbo resistere, & curationi sufficere valeant, quæ distinctio est omnino necessaria, ut liquido constet, quàm sit periculosus stupefacientium usus, cum calorem omnino extinguant, partes mortificent, & immedicabiles sopores inducant, quapropter non nisi maximâ urgente necessitate, & præsenti mortis periculo eisdem utendum, quod tribus in casibus contingit, in immodicis vigiliis, rebellibus fluxionibus, & ingentissimis doloribus: tria etiam potissimum obser-*

Narcotica qua ratione sensu privent.

Narcotica 3. in casibus adhibenda.

observanda in eorum exhibitione. Primum ut sensus stupefiat: Secundum ut nullum inposterum nocumentum inde relinquatur: Tertium ut affectio maximè juvetur, monente Galeno, ita fiet (quod Asclepiades commendaverat, ac proprium medici officium esse dixerat) ut tutò celeriter, ac jucundè curet, neque crudelis videatur, dum ægrum doloribus confici patitur, & horum usum prorsus reiicit: neque adulator, si ejus delitiis nimium indulgens hisce remediis minus tempestivè utatur. Iam verò duplex narcoticorum est differentia: quippe alia simplicia sunt, ut opium, hyosquiamus, mandragora, alterci semen: alia calidis admixta: & horum adhuc alia plus, alia minus calidorum continent, sed quantò eorum plus habent, tantò sunt minus efficacia, ac tantum in posterũ minus noxia: semper tamen tutiora exterius adhibita, quam intus sumpta: & post annum à compositione quam antea: sunt porrò assumenda post totius corporis evacuationem, & ventriculo vacuo, nec cibus ingerendus est, ante quinque aut sex ab assumptione horas, nisi quando somnum volumus conciliare, tunc enim una vel altera hora à cœna propinantur. Galenus 12. meth. 1. de narcoticis sic scripsit. Et talium quidem medicamentorum usus, eorum qui adversus symptoma pugnant est proprius, potissimum ubi ex frigida causa dolor est excitatus. Ex quibus verbis Mesues, & plures alij magni nominis medici eum sequuti, opiata & stupefacientia securius in frigidis affectionibus quam in calidis exhiberi temerè sunt opinati, nec illis defuit speciosa magis quam firma ratio, quod antidota hæc calida medicamenta multa recipiant, cujus vires, & qualitates citius exeruntur. At meâ quidem sententiâ pueriliter hallucinantur, quod sequentia Galeni verba aut non legerint, aut aliud agendo legerint, nam continuata oratione sic scribit, obsunt enim talia plurimum toti affectui ac curationi, contumacem eum reddunt; ac si dixerit narcotica nunquam convenire ratione affectus, sed ratione urgentis symptomatis, quando verò symptoma à frigida causa oritur, tunc potissimum ratione symptomatis, nequaquam ratione morbi prodesse, nam crassis, glutinosisque humoribus inimicissima sunt, quæ torporem inducunt; sin autem calidus, tenuis, ac mordens sit humor, tunc & morbum, & symptoma curant, eodem Galeno teste 12. meth. 8. hinc fit, ut licet in utroque affectu interdum cogamur hisce medicamentis uti, tamen minori cum noxâ, & majori cum utilitate in calidis, quam in frigidis affectibus exhibeantur, recipiunt verò plura calida, ut & citius distribuantur, ac in profundum permeent, & simul intensa eorum frigiditas corrigatur.

12. meth. 1. 9. secundum locos 4.

Narcoticorũ duplex differentia.

Quæst. Frigidis, an calidis affectibus narcotica magis conveniant.

In antidot. c. de Philonio.

Narcoticis cur calida admisceantur.

De uteri pruritu.

Cap. IX.

Tres sunt affectiones inter se admodũ similes, uteri pruritus, ejusdẽ furor, & nymphæ magnitudo, seu turpitudinis symptoma, de quib. promiscue Mercatus egit, nos clarioris doctrinæ gratia, Aëtiũ, & Moschionem sequuti, distinctis capitib. de his pertractabimus ac primũ de uteri pruritu, à quo haud valde differt ejusdẽ matricis fervor, ac satyriasis, quæ affectio à satyris nomẽ accepit, quos fabulosa antiquitas proclives in Venerẽ refert, ut scribit Aëtius; & est ardens scalpendi, coëundique tentigo, cum maximo desiderio & dolore; quod sæviorem reddit affectionem, cum enim partes affectæ distentæ sint, ac semen excerni non possit, quia meatus obstruantur, major materiæ copia ad locum frustrà trahitur. 1

Definitio. *Lib. 16. c. 82.*

Fit hæc affectio ex affluentia salsi, serosi, nitrosi, aut biliosi, & adusti humoris, cum acrimonia, & mordacitate, nonnunquam etiam ex ipsius bilis abundantiâ. Noscitur facilè, quia mulier locis manus assiduè adhibet, stimulo scalpendi seu cõfricandi partes pudẽdas, ex quo pars ipsa ad coëundũ magis gliscit, & ipsa intolerabili Veneris appetitu contabescit. Etsi autẽ idipsum viris contingat, differt tamẽ à priapismo, Aureliani decreto, quod licet conveniant in rigida, & involuntaria partis tentione, tamẽ satyriasis acutũ est malum, brevi hominem cõsumens, cum immani Veneris libidine, consequente sæpe totius corporis convulsione, dolore, lumborum gravitate, horripilatione, fastidio, urinæ, & excrementorum suppressione. At priapismus tarda est passio ex plurimo flatu, nec facilè dissolubili, intra fistulosum nervum contento. Ex utraq; tamen affectione sæpe ex præcipiti pereunt patientes, nisi confestim auxilium feratur, cum vero moriuntur ventre inflantur, & frigidum exsudant ob exhaustum calorem, & flatus copiam; id quod etiam ijs evenit, qui alijs confulsionis modis perimuntur, quando verò simplex pruritus est, solet nonnunquam finiri in ulcera. Symptoma est de genere actionis naturalis læsæ, nam immodica Veneris appetentia ad hanc facultatem spectat: Curatur tribus remediorum generibus, primum victu tenui, infrigidanti, parco, pauci nutrimenti,

Causa. *Nota.* *Priapismus.* 2 *Prognosticũ.* 3 *Curatio.*

menti, minimè flatulento, aut semen generare potenti, ut cremore ptisanæ, lactuca, scariolæ, cucurbita, & alijs jam dictis cap. *de pulsu arteriæ dorsi*; potu aquæ tepidæ, aut tenuioris cerevisiæ, oratione, solitudine, sancto & honesto consortio, ac omni corporis maceratione, jejunio, abstinentia, non à cibis duntaxat, verum à loquelis, & inspectionibus lascivis, prodest etiam usus seminis lactucæ, aut portulacæ, & conserva rof. rub. *Abstinentia*

Secundò evacuantibus, ita statim à principio venam secare oportet mediam, si nihil impediat, sin minus saphænam, & cruribus ac coxis cucurbitulæ cum scarificatione applicandæ sunt, deinde præparentur humores ut cit. cap. ac purgentur, siquidem biliosi sint, cassiæ ℥ j. aut ʒ j. rhab. in decoctione florum, & fructuum; vel ℞ *pulpæ tamarindorum* ℥ j. *santalorum flav.* ʒ j. ß *leviter bulliant in aquæ rof.* ℥. *q. colatura bibat sæpe* ℥ vj. *aut tantundem seri caprini cum sacchar o, aut* ℥ ij. *mannæ, ibi dissolvantur*; valent insuper refrigerantes sirupi, & frigida apozemata quibus ut leviter expurgent, additur ℥ j. foliorum senæ, aut ℥ ß, myrobalanorum, vel etiam epithymi: si melancholici succi aliquid commisceatur, aut ʒ ij agarici in ligatura, si salsa adsit pituita vel serosus humor. *Vena sectio.* *Purgatio.*

Tertiò localibus, quæ pruritū compescant, in quem usum maximè commendantur balnea aquæ dulcis, à quibus lumbi irrigentur succo lactucæ, portulacæ, plantaginis, aut decocto earundem herbarum vel salicis, viticis, lenticulæ palustris; aut rosaceo unguento perfundantur, & refrigerante Galeni. Utero verò infundendum decoctum florum salicis cum ʒ j. trochiscorum de caphura, vel tantundem collirij albi, Rasis, quæ etiam dissolvantur in aqua, quæ à vitibus amputatis destillat. Valet Ægyptiacum unguentum in aquâ marinâ aut lixivio dissolutū, & per methencritā injectum: aut pessus ex stupis cannabinis eodem madidis: aut ℞ *à axungiæ procinæ recentis lib.* 1. *saponis nigri, salis nigri, assari, tartari, staphysagriæ an.* ʒ iij. *sulphuris vivi* ℥ j. *argenti vivi* ʒ ij. ß, *aceti rof. quartam* j. *fiat secundum artem linimentum*, quod præsertim valet ad pruritum, qui ex pituita salsa senum scrotum, & anum exercet importuno scalpendi desiderio, cui etiam prodest unguentum enulatum cum Mercurio; aut locum ex aqua malvarum balneare, præcedente purgatione per jam dicta apozemata; quod experientiâ mihi compertum est, aut ℞. *aluminis,* *Topica.* *Balneum.* *Linimentum.* *Senes scalpendi desiderio teneantur.* *Unguentum enulatum.*

Aliud linimentum.

nitri, sulphuris vivi an. ℥ vj. *staphysagriæ* ℥ j. *dissolvantur omnia in aceto ros. & adda butyri recentis* s. *q. fiat linimentum* nascale in sequenti unguento intinctum ac vulvæ applicitum, usu comparatum est mirum in modum pruritum sedare, & mitissimum est medicamentum, nec admodum differt ab aureo pesso ℞. *croci* ℈ j. *ceræ* ℥ ß, *adipis anserini, æsypi, medullæ cervinæ an* ℥ j ß, *mellis* ℥ ß, *albumina ovorum* ij. *olei rosar. q. s. misce.* Prosunt reliqua quæ cap. *de gonorrhæa* ad semen extinguendũ scripsimus, & quæ ad infrigidandum cap. *de pulsatione arteriæ dorsi.*

Nascale.

De furore uterino.

Cap. X.

Definitio. *Species.* *Pars affecta.*

Uterinus furor est immodica, & effrenis coëundi appetentia, adeo inextinguibilis, ut in furorem & in deliramentum migrare fœmina videatur, ardore, & fervore uteri ad cerebrum & universum corpus distributo. Symptoma censetur in genere actionum læsarum tam naturalium, quam animalium; nam immoderata libido ad naturalem, depravata Veneris imaginatio ad animalem seu rectricem spectat, fitque jam malignæ, ac fœdissimæ mentis passio. Provenit ex vitiato uteri temperamento, unde locus primariò affectus uterus est, ac ejus partes, in quibus Veneris viget appetitus, ut sunt testes, & processus ille, quem delectationis sedem in quibusdam statuimus, ac præsertim collum uteri, & ejus osculum, sicuti canina fames, & immodica sitis in ore ventriculi fiunt; per consensum autem communicato fervore, diaphragma, & cerebrum etiam compatiuntur, utrolibet enim vitiato delirium sequitur. Ex dictis liquet, differre à pruritu uteri, quia hic in sui consensum cerebrum non trahit, neque rabiosum delirum ad illum sequitur, ex quo fœminæ depositâ omni pudoris verecundiâ insatiabili desiderio viros palàm insectantur, aut sese suspendio, flammæ, & in puteos præcipites dant, majoris dedecoris fugiendi gratia; Adhæc uti pruritus satyriasi virorum, ita furor priapismo videtur correspõdere, ac in pruritu quia humor turget, partes cum delectatione dolent, in furore non dolent; tandem quia pruritus annosis, furor virginibus magis contingit;

Differentiæ ab alijs affectibus.

Furor uterinus priapismo respondet.

git; nec aliter differt à fervore matricis, nisi quod in hoc uteri substãtia, & universum ejus corpus, eisdẽ afficitur symptomatibus, quib. partes pudendæ in pruritu, & furore. Differt insuper ab alijs delirij generibus, quia harũ amentia tota in Venere versatur, & nihil aliud imaginantur, aut loquuntur, quam de coitu; à suffocatione verò matricis, quia in hac mulieres manent attonitæ sine motu, & loquela, ac cum exigua respiratione, in furore uterino garrulæ, iracundæ, & inquietæ fiunt; ad suffocationem tamen sæpe furor consequitur, quando ex inextinguibili seminis appetitu provenit; tamen uterus in furore partes superiores non comprimit, sed eodem loco immotus permanens cerebro, uti dictum est, vitium communicat.

Causa externa.

Sunt hujus mali causæ externæ, aut internæ; externæ quidẽ vita otiosa, & Venereorũ cogitationibus mancipata, ac loquelis, lascivijs, & impudicis inspectionibus dedita, similibusque, ac versiculorum lectionibus, & histrionum spectaculis; ciborum usus assiduus, ac immodicus, & eorum omnium, quæ semen augere valent, qualia sunt scolymi, cynaræ, bulbi; potus meraciores, somnus in plumis, ac super dorsum, regio & aer calidus, & quod fœmina temporius incepit concumbere, unde nondum adhuc confirmato judicio libidini habenas laxavit. *Interna.* Internæ causæ sunt juvenilis ætas, calida & humida, acris, ac biliosa fœminæ temperies, ex qua semen genitale in proprijs locis copiosum, calidum, & mordax generatur, à quo vapor per medullam spinalem, & sibi insertas propagines vitiosam qualitatem ad cerebrum mittit, qui si mordacitatis tantum particeps est, ingentem excitat appetitum, ex quo tamen ut plurimum nondum audent præ pudore affectum proferre, sed tacitè lascivientes contabescunt, quod si putridus insuper sit halitus, desipientia conjungitur, ac tum fœminæ pulso pudore cum audacia, quasi æstro percitæ, viros insectantur, & appetere, imò sæpe sollicitare audent, maximè, si connaturale temperamentum calidum augeatur; quas plerumq; vulgares philtris, hoc est amatorijs poculis infectas ac seductas existimant, *Philtra.* quin & ipsæ non rarò idipsum prætexunt, ut patrata facinora excusent, aut metu pœnæ, aut rerũ causas ignorantes.

Signa.

Prodit affectionem fœminarum garrulitas, & quod istar Furiarum aguntur inquietæ, oculis sublimibus & incompositis, pruri-

unt, ac manibus locos ſæpius fricant, quorum attractu inſigniter delectantur, nihilque aliud imaginantur, aut loquuntur, quam de virorũ conſortio, de coitu, de reb. laſcivis, & inhoneſtis, quę omnia etſi pudore fœmineo interdum cælent, gaudent tamen ijs auditis, ac ſimilibus, maximè ſi impudicus tactus occultè accedat. Putridum vero ſemẽ accuſat inquietudo, & inſipientia, quod ſi ab eodem duntaxat excalefacto fiat, geſtum & vultum viris gratum, & amicum præbent, ſi demum ex connaturali temperamento aucto, impudentia adeſt & inſolita audacia. *Prognosticõ.* Affectio eſt multò gravior, & acerbior ſatyriaſi ac pruritu, indecens ac turpis, quæ tamen adhibitâ diligentiâ facilè curatur, non adhibitâ, in inſaniam procumbit & in opprobrium.

Curatio. Curatur igitur ferè ijſdem medijs, quibus uteri pruritus & fervor, præſertim ſi à ſemine concalefacto tantum proveniat, niſi quod ab Ægyptiaco, & ijs quæ acria recipiunt in 3. remediorum genere abſtinendum eſt. At ſi ex putri ſuboriatur ſemine, curatur ferè ut epilepſia ex utero, ijs præſertim, quæ ibi in 3. remed. genere dicta ſunt, ad caput corroborandum; quod peculiari ratione oxyrrhodino irrigandum. *Historia.* Exhortentur fœminæ ſic affectæ ad honeſtatem, & opprobrium eis proponatur, ni reſipiſcant: ſic Mileſias virgines curatas lego, lege promulgatâ, ut quæcunq; ſeſe hoc affectu percitæ necarent per forum nudæ traherentur: cavendum tamen ne dedecus divulgetur, ne ſpreto pudore & famâ, admonitiones non curent; confert coitus ijs quibus licet, nam etſi uſus Veneris libidinem augeat, moderatus tamen & modeſtus valet, quatenus mulcetur fœmina, & furor mitigatur, excerniturq; titillans ac turgens ſemen. *Topica.* Utero adhibenda peſſaria ex ſucco plantaginis, ſolani, ac portulacę, cum pauca ruta, & ſucco coriandri; & reliqua quæ c. *de ſuffoc. ex utero* ad ſeminis eductionem conferre diximus; omni inſuper arte ſatagendum ſemen minuere, ut cap. *de gonorrhæa* dictum eſt: quod ſi ſemen corruptum ſit, nitri, cardamomi, croci, ſpicęnardi, partes æquales in ſucco coriandri coquantur, aut in melle roſ. ac peſſum in eo intinctum ſubdito; aut rutam cum myrthino ceroto commixtã, & ſucco ſolani: vel diacodium in eodem ſucco, & aceto diſſolvatur: quippe hæc omnia ſemen ſalivæ in modum eliciunt, & furorem ſedant. Reliqua quæ ad victum, humoris evacuationem, & partium infrigidationem ſpectant, ex ſuperiori c. petenda ſunt. Nam etſi pa-

tiens desipiat, præcipua tamē curatio utero adhibenda, ideo & sanguinis missio diligenter administranda, & balnea ad umbilicum usque, ita enim universus corporis habitus refrigeratur.

De uteri debilitate.

CAP. XI.

QUoniam Nymphæa communia habet cum duabus præcedentib. affectionibus symptomata, de ea hîc agendū videbatur, verum quia ad morbos pertinet, in compositione ad sequentē sectionē relegamus. Et cōtinuato sermone agendū duximus de debilitate uteri, qui quidē multis modis infirmari potest, tum quatenus pars est simplex, tum etiā quatenus organica, & primo naturalib. ejus potentijs vitiatis, ita fit, ut si attractrix facultas validior quā decet extiterit, retentrix langueat, aut expultrix proritetur, menses assiduè fluant: & ipsa retinente languida, aut secernente stimulata, vel proprium semen profluat, vel virile, vel utrumque: ac insuper tenuiter efformetur fœtus, & postquā pondus aliquod nascíscitur primo, secūdo, aut ad summum tertio mense prolabitur; si verò, qua sibi uterus proprium conficit alimentum, concoctrix virtus debilitetur, multis humiditatibus, ac superfluis purgamentis redundet. *Definitio.* Ex quibus liquet uteri debilitatē illam appellari, in qua uterus communia vel propria munia debiliter exequitur, vel omninò non operatur: *Vteri munia propria & communia.* communia voco nutritionem, & quatuor facultates eidem subservientes: propria, mensium expurgationem, conceptum, ac partum: peculiari verò ratione de illa hic agimus debilitate, in qua nullo affectu in utero existente facultates naturales corruunt.

Causæ. Habet hic affectus causas tres, Prima est quælibet intemperies simplex, vel cum à fluxu materiæ, ab his enim communiter naturales facultates infringuntur, *Facultates naturales à quibus qualitatibus infringantur.* nam nimius calor colliquat, ac, si siccitati conjungatur, plus trahit, quam possit conficere, nec concoquit, sed adurit; frigiditas cruditates parit, nimia ariditas plus retinet, quam oportet: humiditas, sanguinis, seminis, ac fœtus retentioni est nociva, & fœminam viro ingratam reddit. Secunda debilitatis causa est spirituum vitalium, & innati caloris resolutio, quod plurimum accidit ex laborioso, & frequenti partu vel abortu; Tertiam

tandem

tandem causam statuimus laxiorem, molliorem, & infirmiorem ejusdem uteri substantiam.

Signa. Produnt uteri languorem in genere, Veneris fastidium, excretio flatus per pudendum, inordinata menstrua, seminis effluxus, frequens abortus, & quia menstruorum tempore pectinis, lumborum, & crurū gravitas adest; ventriculus laborat, & caput ex vaporibus ab eo elatis, ac tunc stragulatis ex utero, similes fiunt. Specialius causas sic explorabis, nam si ex laborioso partu, vel abortu spiritus sunt dissipati, relatione id deprehendes, & quia lumborum ac crurum languor adest; laxam, & mollem uteri substantiam accusant flacciditas partium pudendarum, menses decolores, & aquosi, corporis languor, & quod uteri osculum perpetuò hiat; intemperaturam cognoscendi & curandi methodum ex proximè sequentibus capitibus mutuabis, ideoque omissis nunc ijs, quæ adversus qualitates pugnant, de quibus ibi; debilitati ex resolutione spirituum; ac nativi caloris, quadruplici remediorum genere succurritur.

Curatio. Primò victu largiori facilis concoctionis, & optimi nutrimenti, ita pro cibo eligatur caro gallinarum, caponis, perdicis, attaginis, phasianorum, juvenum columbarum, turdorum, ac reliquarum avicularum, ova recentia, cum multo aromate, amygdalæ, nuces, passulæ, uvæ pensiles, dactyli, & in potu vinum generosum, aqua vitanda, evacuatio nulla molienda.

Calorem & spiritū suscitantia. Secundò ijs, quæ evocato sanguine, calorem & spiritum suscitare valeant, quod egregiè præstant exercitium, frictiones partium infernarum, & ventris inferioris; usus aromatum, ut accipere singulo mane rotulam unam vel alteram diacalaminthæ, diacimini, *Vnguentum* aromatici ros. diatrion pipereon diagalangæ, rosatæ novellæ, aut ℥ j. theriacæ, sive mithridatij, ac insuper inungantur jam dictæ partes, oleo naphæ, lavendulæ, nardino, liliorum, & laurino, ex quibus, cum gummi aliquo ex ijs, quæ apud nos nascuntur, aut ex India asportantur, uti ladano, tacca macca, caranna, unguenta parentur, *Injectio.* aut injectiones, ni virgo sit, in hunc modum: ℞ *cinnamomi, cyperi, costi, cariophyllorum, salviæ, macis an.* ℥ j. *m* j 5. *q. aquæ naphæ vel florum myrtillorum sive lavendulæ, fiat decoctum, cui percolato adde vini malvatici quartam partem, ambræ & mosci, singulorum* ℨ *iij. misce.*

Tertiò ijs, quæ caloris & spiritus effluvium impediant, ac ipsam matricis

matricis ſubſtantiam confirment, in quem finem cap. *de ſtrangulatu ex utero*, varia deſcripſimus emplaſtra pro matrice, quibus ſequentia addere licet. ℞. *olei jaſminorum, aniſi, cinnamomi, cariophyllorum, arte chymica extract. ſingulorum* ʒ j. *ceræ, ladani, reſinæ an. q. 5. galliæ, & aliptæ, moſcatæ, moſci, ambræ, zibeti an. g. 5. miſce, fiat cerotum*: aut ℞. *pulveris granæ, cariophyllorum an.* ʒ j ß, *pulveris roſ. coralli, angelicæ an.* ʒ j. *pulveris maſticis, ſanguinis draconis an.* ℈ ij. *ambræ, & moſci an. g.* x. *ladani depurati, & ceræ an. q. 5 fiat emplaſtrum*, quibus admiſceri poteſt theriacæ ʒ ß, ac non ſolum infra umbilicum, ac prope inguina ſunt adhibenda, verum etiam renibus. Tertium pretioſius conficies *ex olei laſerpitij, de ſtyrace, balſami an.* ʒ j. *pulveris cariophyllorum, ſeminis angelicæ an.* ʒ j. *diamoſchi, diambræ* ℈ j. *olei liquidambræ* ʒ ß *gummi carannæ q. 5. fiat emplaſtrum*; addit inſuper utero vigorem hoc aliud: ℞ *ladani depurati* ʒ ij. *thuris, ſtyracis liquidæ an.* ʒ ß, *ſpicanardi, cariophyllorum, ambræ griſeæ an.* ʒ ß *ceræ q. 5. olei liliorum, nardini, balſami an.* ʒ j *fiat emplaſtrum*. Nec minoris efficaciæ ſequens eſt, ℞. *emplaſtri ceronei* ʒ ij. *ladani depurati* ʒ j. ß, *galliæ muſcatæ, aliptæ muſcatæ, pulveris cinnamomi, baccarum lauri an.* ℈ j. *olei de angelica q. 5. miſce.* Placuit varia hæc deſcribere emplaſtra, quia non in uteri debilitate duntaxat, verum etiam in ſuffocatione, epileſia ex utero, ſterilitate, & pleriſque alijs affectibus maximus eorum uſus eſt.

Emplaſtra pro matrice.

Emplaſtri pro matrice uſus varij.

Quartò ijs, quæ non ſolum reficere, & ſpiritus excitare ac uterum odoris ſuavitate delectare valeát; ſed inſuper ipſum adſtringere, ac firmiorem reddere; quæ præter id, quod molliorem ac laxiorem ejus ſubſtantiam emendant, ac in ſolidiorem tranſmutant, ejuſdé etiam hiatũ in primis curãt, in quem uſum utilia ſunt localia fere omnia, quæ cap. *de ſiſtendis menſibus deſcripſimus*, & infra cap. *de ſterilitate ex hiatu uteri.*

Adſtringentia.

Hiatus uteri.

De frigida uteri intemperatura.

CAP. XII.

UTeri intemperaturas, ſervata ſerie, dignoſcere, ac curare nunc docebimus, quippe quælibet earum aliquam uteri facultatem evertere nata eſt, ac tandem eo debilitato, aut rite menſes non pur-

gantur, aut conceptus non fit, aut abortus sequitur; Auspicabimur verò à frigiditate, *Signa frigidi uteri.* quæ dignoscitur, quia menses supprimuntur, aut præ nimia crassitudine commodè non fluunt, mucosi sunt, crassi, subalbidi, pauci, decolores, tardi, interdum etiam aquosi, si venarum oscula ex parte claudantur, ac tunc sæpe debitum tempus antevertunt; insuper stupidus sensus circa inguina, lumbos, crura, & prope os sacrum percipitur; ac crurum ferè sunt impotentes, mucore & pituita plenũ os uteri obstetrix contactu persentit; Venerem non appetunt fœminæ, neq; concipiunt quæcunque frigidos & spissos habent uteros, teste Hippoc. *5. Aph.* & vir in coitu putendum sentit frigidum, nec fœmina semen percepisse, animadvertit; faciei color obscuratur. Cum hac intemperie plerumque semper conjungitur frigidi & pituitosi humoris copia, qui ejus germen est, ideoque intemperiem cum affluxu materiæ curare monstrabimus, ex qua, demptis evacuationibus, quæ copiæ debentur simplicis medela innotescet.

Victus calidus. Curatio igitur quatuor remediorum generibus perficietur. Primò aëre ac victu calido, ut cibo facilis cõcoctionis, & optimi nutrimenti, qualis accipitur ex carne arietina, capreolorum, gallinæ, caponis, perdicis, attagenis, avicularum montanarum, palumborum, ac cervi junioris; panis esto optimus ex bona subactus farina probè fermentatus, cui si commisceatur semen anisi, aut fœniculi utilior fuerit; *Fercula.* fercula juxta cujusque regionis consuetudinem concinnata, ex carvo, fœniculo, aniso, apio, smyrnio, asparagis, ciceribus, thymo, mentha, melissa, pimpinella, cum multo aromate, ut pipere, cariophyllis, croco, zinzibere, galanga, cinnamomo. *Radices.* Ex radicibus conveniunt radix petroselini, pastinacæ, eryngij; *Fructus.* ex fructib. amygdalæ, passulæ, dactyli, cappares, uvæ pensiles, nuces juglandes, avellanæ, nuclei pini; utiles etiam sunt confectiones coriandri, piperis, cinnamomi, cariophyllorum, corticum citri: conservæ zinziberis, florum ac corticum auranciorum, acori, myrrobalanorum, aut nucum Indicarum. *Vitanda.* Vitentur pisces, legumina, lacticinia, poma, ac pyra cruda, caro pinguis, panis typhaceus, acidus, ponderosus, aut non benè fermentatus, & recens. Potus sit vinum generosum, aut aqua ex decoctione anisi, cinnamomi, smilacis asperæ, radicis chynæ, sassafrasiæ; conferunt frictiones universales, præsertim ventris inferioris, exercitium, animi alacritas, somnus moderatus.

Secun-

Secundo ijs, quæ pituitosos ac frigidos humores concoquere, attenuare, & calefacere valeant, ut rhodomelite, sirupo de mentha, de absynthio, de hyssopo, de duabus & quinque radicibus, cum dupla quantitate aquarum hyssopi, salviæ, menthæ, betonicæ, pulegij, aut pari copia decoctionis pituitosæ, vel alterius, quæ recipit *quinq; radicum aperientium, graminis an.* ℥ j. *foliorum majoranæ, pulegij, nepitæ, gallitrici, calaminthæ, origani, sabinæ an. m.* ß *seminis cartami, anisi, fæniculi, petroselini an.* ʒ j. *fiat decoctio in 5. q. aquæ ad lib. ij. colaturæ* ℥ iij. *adde convenientis sirupi* ℥ ij. *pro dosi.* *Præparatio frigidi humoris.*

Tertio ijs, quæ prædictos humores educere valeant ut agarico, sirupo ex infus. ros. electuario Indo, diacatholicone, diaphœnicone, radice mechoacanæ, pilulis masticхinis, alephanginis, de agarico; ut ℞ *massæ pilul. alephanginarum, de agarico, mastichinarum an.* ℥ ß, *trochiscorum Alhandaali g. iij. cum sirupo de menta, formentur* xj. capiat post mediam noctem; vel si potione minus offenditur, ℞. *præfatæ decoctionis* ℥ iiij. *agarici trochiscati* ℈ iiij. *sirupi rosati solutivi* ℥ j. *electuarij Indi, aut diaphænici* ʒ ij. ß, *fiat haustus*, *cui additur* ʒ ß *rhabarbari aut tantundem hieræ Galeni* si humor aquosus sit, licet etiam humorem per Epicrasin, & paulatim sequentibus pilulis purgare. ℞. *rhabarb. agarici, masticis, carthami an.* ℥ j. *cum succo fæniculi, fiat massa, cujus* ʒ ß pro dosi tertio quoq; die capiatur, ex qua possunt confici v. aut vij. consimilem usum præstabunt hæ aliæ, ℞. *xylobalsami, carpobalsami, cinnamomi, sileris montani, assari, masticis, seminis anisi, fæniculi, macis, croci an.* ℈ j. *calami aromatici, sequinanthi, spicæ an. g.* x. *myrobalanorũ emblicorum, turbith an.* ʒ ij. *aloes*, ad pondus omniũ cum succo fœniculi, fiat massa. *Evacuatio.* *Pilulæ.*

Quod si ex ventriculi vitio aut indebitâ vivendi ratione uterus compatitur, utilis est vomitus bis in septimana, cum decocto thymi, & origani ante vel post cibum, vel ℥ iij. diasari Fernelij, cum ℥ vj. mulsæ, aut prædicti decocti, quia humores circa ventriculum exuperantes tutò educit, ac sic paratur, ℞. *sirupi de menta, viol.* ℥ viij. *coquantur ad mellis crassitiem, quibus subducto igne inspergito radicis peponis arefactæ, seminis raphani & urticæ, macerati in aqua ros. arefacti ac triti an.* ℥ j. *radicis assari contritæ* ℥ ij. *cinnamomi, seminis fæniculi an.* ʒ iij. *confice electuarium liquidum*, quibus vomitorijs post primam confertam purgationem utendum, deinde paulatim administrandæ. Peculiariter insuper, si quid in utero frigidi ac pituitosi humoris redundare, *Vomitus.* *Diassarum.*

Pessi. compertum sit, educendum per ea pessaria, vel nascalia, quæ simul purgent, calefaciant, & roborent ipsum uterũ, ut ℞. *arthemisiæ, sabinæ, majoranæ, diptami, absynthij an.* ʒ j. *anisi, ameos, rutæ, corticis, thuris an.* ℈ j. *fiat pulvis*, excipiatur succo mercurialis, ac linteo molliusculo locis indatur; aut ℞. *macis bdellij, galliæ muscatæ an.* ʒ j. *pulveris hieræ* ℈ ij. *agarici* ʒ ß, *mellis q. s. fiat pessus serico exceptus.* Tertius hic erit ℞. *styracis, theriacæ, agarici, an.* ℈ ij. *aloes* ʒ ß *cum succo mercurialis aut melle*, fiat pessi forma serico excepta; sed & alius ex allio hortensi trito cum oleo de spica linteo exceptus, & in vulvam intrusus maximè celebratur, quia menses promovet, & uterum mirâ afficit voluptate.

Discussio humoris. Quartò utendum ijs, quæ contemperent, attenuent, & digerant humoris reliquias, quas operationes complent frictiones, exercitia, usus aromatum, aut singulo mane accipere ʒ j. theriacæ, mithridatij, trypheræ, pliris sacroticon, diambræ, vel diasatyrionis cum vino; vel ℞ *corticum mali citrei conditi, conservæ anthos an.* ℥ j. *ramenti eboris, seminis mercurialis, coaguli, & matricis leporis an.* ℈ ij. *pulveris pliris sarcotici, mosci an.* ʒ j. *sacchari dissoluti in aqua melissophylli, & buglossæ s. q. fiat morselli, singuli ponderantes* ʒ ij.

Morselli. quibus consimiles sunt tabellæ, quæ recipiunt *pulveris castorei, pulegij, anisi, cumini, fructuum juniperi, ligni aloës an.* ʒ ß *cum saccharo dissoluto* ut supra, fiant rotulæ, aut cum melle, & vino albo electuarium; aut cum saccharo identidem dissoluto conficiuntur aliç ex pulveris corticũ citri, auranciorũ, cariophyllorum, cinnamomi, vel exhibetur ʒ j. diambræ; seu diamusci cum ℥ ij. vini vel aquæ cinnamomi, vel cum ℥ iij. sequentis

Decoctum. decocti. ℞ *radicis angelicæ* ℥ j. *epithymi* ℥ ß *foliorum pulegij m.* ij. *piperis, castorei, seminis anisi, cumini, angelicæ, dauci, petroselini an.* ʒ j. *coquantur in s. q. aquæ ad lib.* j.

Externa. Ab his, externis utendum & primò quidem balneis sulphureis, aut arte paratis, ex decocto arthemisiæ, rutæ, salviæ,

Balneum. enulæ campanæ, roris marini, hypericonis, camedrios, camepitheos chelidoniæ, foliorũ lauri, majoranæ, pulegij, seminis carvi, cimini, sileris montani, anethi, anisi, lini, cinnamomi, cyperi, origani, acori radicis ac seminis angelicæ, anethi, camomillæ; ex quo etiã decocto

Unctiones. fiant evaporationes, & injectiones, ac fomentationes inferioris ventris; qui postea inungatur oleo calido Irino, liliorũ, de angelica, rutaceo, momordicæ, naphæ, de styrace, de baccis lauri, vel macis, aut cinnamomi, piperino, de nuce moscata, cariophyllorum, de aniso, præser-

præſertim autē chymica arte paratis, ex quibus etiam poſtremis fœmina guttas aliquot aſſumat, cum pauco vino. *Olea intus ſumenda.* Deinde ſuffitus adminiſtrentur, fœmina undique cooperta, ex his trochiſcis, *Suffitus.* ℞. *galliæ muſcatæ, alipta muſcatæ an.* ʒ j. *ladani depurati, ſtyracis, ligni aloës, laſerpitij an.* ʒ ß, *gummi arabici, vini optimi q. s. fiant trochiſci, quibus addere licet maſticis, thuris an.* ʒ j. *baccarum lauri* ℈ iiij. *ambræ g. v. Et balſamum loco vini, aut etiam agallochi, cariophyllorum, ſabinæ an.* ℈ ij. Sacculi inſuper parentur ex ſeminibus calidis ſupradictis, cum milio, ſale, & fufuribus: *Sacculi.* tandem unguenta, & emplaſtra, quæ cap. ſuperiori in 3. remediorum genere dicta ſunt. Animadverſione hic dignum eſt *Admonitio.* ſuffitus maximè prodeſſe, quibus ob craſſitiem menſtrua deficiunt, aut diminutè profluunt: vaporationes, & balnea eis, quibus os uteri ob frigiditatem conſtipatur. Peſſaria quibus in utero pituita, aut aquoſus humor redundat, hiſce tamen neque colochyntidem, nec validiora medicamenta admiſcenda, & inſuper cavendum ne calidorum nimio uſu major humorum copia attrahatur.

De humida uteri intemperatura.

CAP. XIII.

HUmidam uteri intemperiem captabis ex præcedenti victu aquoſo, *Signa.* immodico potu, vitâ ſedentariâ, laxo fœminæ habitu, pilis mollioribus, & quia uterus multis ac liquidis recrementis continenter manat, menſes largiores, aquoſi, ac tenues fiunt, in coitu humore admodum perfunduntur, Venus ſopita eſt, & in ea delectationē non percipiunt; uterus ſemen non concipit, aut illicò evomit, vel ſaltem ſi concipiat, in incremento fœtus abortum patitur, quæ ferè ex Hippocrat. *2. de morb. mul.*

Curatur eâdem ferè ratione, quâ frigida, ſed rarius balnea conveniunt niſi ſulphurea, frequentius ſuffitus, & ea, quæ ſiccant, ut *Curatio. Victus ſiccus.* ſacculi, frictiones. Eſto igitur victus ſiccus ex paſſulis, amygdalis leviter toſtis, pullis aſſis, ac pane bis cocto; potu parco vini aut aquæ ex cinnamomi decocto, aniſi, radicis chynæ, aut ſmilacis aſperæ, utantur fœminæ laborioſis exercitijs, ac frictionib. partiū ſuperiorum; alvus naturâ reſpondeat, vel levi clyſtere ſollicitetur.

Ii 3 Secun-

Præp. & purgatio. Secundò utendum præparantibus sirupis calidis, de quibus di-
ctum est cap. superiori, 2. auxiliorum genere; deinde conferta pur-
gatione per pilulas de agarico, de hiera, mastichinas, de aloë, ut ℞.
massæ pilul. de agarico ʒ j. *mastichinarum* ʒ ß, *trochiscorum alandal. g.* v.
cum sirupo de menta, formentur xj. post hæc refectâ nonnihil naturâ
Pulvis catarticus. lentus humor per Epicrasin educatur sumptâ singulo mane ʒ j. se-
quentis pulveris; ℞ *hieræ simplicis, radicis chinæ, rubeæ an.* ʒ ß *singula
per se pulverizentur, deinde misceantur*, ac detur cum vino per plures
Sirupus de sarsa. dies; aut conveniens aliquod apozema exhibeatur cujus libr. 2. ad-
dantur ʒ ij. agarici, & ℥ j. foliorum senæ; vel hic sirupus. ℞ *deco- 1
ctionis majoris ligni Guaiaci, & sarsæ parellæ paratæ*, ut infra dicendum
est *lib ij. agarici trochiscati ligati, & expressi* ʒ viij. *foliorum senæ* ℥ *iiij.
Vomitus. sachari & mellis q. s fiat sirupus dosis à* ℥ *ij. ad* ℥ *iiij.* In eundem usum
vomitus convenit bis in septimana, per ea, quæ capit. superiori di-
cta sunt, præsertim si à ventriculo uterus compatiatur, aut ipse ven-
triculo humiditatem retribuat.

Externa. Tertiò externis exsiccantibus, ut fomentis siccis ex arthemisia,
camæmalo, anetho, cinnamomo, hissopo, mentastro, semine, &
radice angelicæ, baccis lauri, cariophyllis, quæ omnia sicca sacculis
includantur, & pubi applicentur, addito etiam sale, & milio; sed & 2
uteri regio inungatur oleis & unguentis, superiori cap. recensitis,
ac ibi descriptus pessus adhibeatur; peculiariter conveniunt suffu-
Suffitus. migia ex sequentibus trochiscis, *ladani puri* ℥ ß, *styracis, calaminthæ* ʒ
ij. *ligni aloes, sabinæ siccæ an.* ʒ ß, *ambræ, & mosci an. g.* v. *misce*, fiat suf-
fumigium; aut ℞. *liquidambræ, styracis an.* ʒ *iij. myrrhæ, masticis, thu-
ris, cariophyllorum, ligni aloes, cinnamomi, nucis moscatæ, nucum cupressi
an.* ʒ j. ß, *seminis angelicæ* ʒ j. *cum ladano, fiat massa*, ex qua suffitus pa-
rari possunt, aut pro arbitrio pessus, & emplastrum; Pro pauperibus
Methenchrita. verò ℞ *ligni aloes, bistortæ, nepetæ, melissæ siccæ, an. partes æquales, pulveri-
zentur & cum ladano fiat massa*, subinde administrentur uterini clyste- 3
res, maximè si ex humiditate lubricitatē uterus cōtraxerit; fiant au-
tem ex *decocto radicis chinæ, smilacis asperæ, & ligni Indici, cujus* ℞ *lib.* ß,
mellis despumati ℥ j. quo in casu proficuum est, singulo mane ʒ j. acci-
pere sequentis confectionis cum ℥ ij. vini, ℞ *cariophyllorum, cinna-
momi, galangæ, Zinziberis, ligni aloes an.* ʒ j. *nucis moscatæ, Zedoariæ, seminis
ocymi, spicæ, croci an.* ℈ j. *ossis de corde cervi, rasuræ eboris, margaritarū an.*

℈ ij.

℈ij. *ambrae g. x. moſci g. iij. ſachari diſſoluti in aqua roſarum q. ſ.* fiant tabellæ: aut cum melle deſpumato, loco ſacchari fiat opiata, vel etiã dempto ſaccharo, & melle, & addita ladani, & ſtyracis q ſ. fiat emplaſtrũ; utiles inſuper ſunt evaporationes è decocto ligni aloes, radicis chinæ, ſarſæ, & ligni Indici, maximè ſi laxus ſit uterus, reliqua vide ſuperiori cap. & *de ſuperfluis mentruis à cauſa frigida.*

Quartò potentiſſimè exſiccantibus, in quem uſum reliquis *Fonticulus.* non proficientibus fonticulus aperiatur in altero, vel utroq; crure, & patiens ad ſulphurea balnea ſe conferat, vel quod primũ obtinet *Balneum.* locum ad moleſtas humiditates exſiccandas, & conſumendas, ſudor *Sudorifica.* promoveatur ex decocto radicis chynæ, ſarſæ parellæ, & ligni Indici quod qua ratione exequendum ſit oportunè hîc docendum venit: nam hæc præſidia exercitatiores medici, ad omnes omnium partium humiditates conterendas, ſibi compararunt, quippe ipſis adjutus, inſitus calor humoris ſuperflui plurimũ populatur, ac diſſipat: nã etſi calore liquant, tenuitate tamẽ incidũt & attenuant, adeò ut exhinc vel ſponte ſua in halitũ & vaporẽ abeant, & facile diſſipentur, *Sudorem provocantia* vel per urinas evacuentur; & quanquã multa ſint, quæ idipſum efficiant, ut ramenta juniperi, fraxini, ebeni, radix apij, perſona- *Varia medicamenta.* riæ, tormentillæ, hippolapathi, rhapontici, ireos, enulæ, & folia pentaphylli, diptami, ſcordij, aſſari, hipericonis, ac pleraq; alia; tamen exotica hæc tria ut celebriora, ac efficaciora, nos præparare monſtrabimus radicem chinæ, lignum Indicum, & ſarſam parellam, quæ ex utraque India ad nos aſportantur, & eorum in medicina facultates inſignes ipſa experientia, & annorum uſu ſunt comprobata, non contra luem Veneream duntaxat, ſed ad eos etiam quos diximus uſus, & pleroſque alios. Auſpicabimur autem *Radix chinæ.* à radice chynæ, utpote fœminis de quibus agimus, & præſertim delicatioribus convenientiori; optima orientalis eſt, ſeu, quę ex chyna ad nos affertur regione ampliſſima, & ignota majoribus noſtris, nam quę ex locis nuper reperti orbis ad nos mittitur, *Electio.* minoris eſt efficacię; ſeligatur etiam ponderoſa, & quantum aridiſſima fert natura ſucculenta, minimeq; teredine, carie aut putredine infecta, nodoſa etiam ſit, talem enim habet ex ſua natura figuram, colore verò ruſeſcit cum quadam albedine inſtar roſę, odore nonnihil aromatico, guſtu inſipidam quandam præ ſe

ferens

Parandi modus. ferens unctuositatem. Mirum est, quam perperam exteri ab Hispana natione viri hujus radicis dotes, ac præparandi modum descripserint, quocirca non sine causa operatione sæpe frustrantur, quippe exiguam quantitatem in magna aquæ copia incoquunt, præsertim Vesalius, & Augerius quorum præparationibus rejectis, hæc radix per transversum inscindatur in assulas, sive taleolas rotundas ac tenues, quarum uncijs tribus, sex aquæ fontanæ libræ tepidæ affundantur, ac per 24. horas loco calido, vase pannis cooperto macerentur in olla figulina, vel vitreata, postea lento igne carbonum bulliant ad medias, deposito vase ab igne cineribus calidis conservetur *Modus exhibendi.* tepor, decocti hujus lib. per manicam trajectam apprimè calidam, patiens jejuna bibat, ac in lecto se contineat, bene cooperta, in cubili calido, ubi accensus sit caminus, aut æstuarium, sudetq; per horas duas aut tres, si citra cordis pressiones, aut palpitationes ferre possit, deinde ostio clauso calidis linteis sudor abstergatur, ac recens indusiũ capiat, idemq; repetat à prãdio iiij. aut v. interpositis horis, nisi admodũ languida evadat à matutino sudore, nam uti in proverbio est, *oportet medicum dextro oculo ad virtutem, sinistro ad ægritudinem collimare*, intermedias horas cum gratis familiaribus, aut cognatis bonâ erectâ sanandi spe, jocis, & salibus hilariter transigat; residuũ decocti sit pro potu in prandio, & cœna, addito nonnihil sacchari, sic enim abstergit, & alvum lubricam reddit, absterso sudore, vel unâ horâ elapsâ si tamdiu ferre possit, cibum capiat parce quidem ex *Victus.* pane optimè subacto, aut bis cocto, carne junioris gallinæ assę, hędi, aut pulli collumbini, perdicis, caponis, vel phasiani, aut etiam elixâ in decocto ejusdem radicis utendum, insuper amygdalis decorticatis, ac leviter tostis, passulis, & cibum claudat diacythonite, aut confectione coriandri: vinum exterminandum, aut saltem decocto lymphatũ modicè bibat; abstineat à rebus salitis & acidis, quæ*Vitanda.* cunque verò silentio hîc prętereuntur plane denegantur, panis ℥ iiij. delicatioribus, validioribus sex in diem non amplius concedantur; ac si plane duntaxat passulis, & amygdalis vivere possit utilius fuerit: panis bis coctus pro nobilioribus ita conficitur, ℞ *seminis cardui benedicti mundati, pimpinellæ, anisi, fœniculi, an.* ℥ j. *cum* 5. *q. pastæ ex optimæ farinæ flore bene fermentatæ*, misceantur diligenter, fiant panes benè cocti, qui ubi refixerit, in taleolas secentur, ac saccharo disso-

diſſoluto in aqua roſ.vel florũ auranciorum obliti,in furno tepido diu ſiccentur, quidam addunt vitellos ovorum. Hunc ordinem ſervet per 24.dies,nonnunquam per 36. aut 40.uti morbus, & accidentia remittere videbuntur.Quod ſi ſudor facilè non erumpat,plantis pedum & alis, ſacculi tritico elixo pleni admoveantur calidi, aut vaccinæ veſicæ ſemiplenæ decocto calido anethi ,pulegij, roris marini,camomillæ,ſcordij, aut lateres calefacti vino albo reſperſi, & linteis involuti : quæ ſi non ſufficians in Laconico ſicco ſudet,aut certè commoretur, quoad ſudor prorumpere incipiat. Porrò quia decoctum hoc aceſcit, ubi unum aut alterum diem tranſcendit, ideò in Hiſpania,ac locis calidis ſingulis diebus recens paretur : in ſeptentrionalibus plagis ad tertium diem duntaxat incorruptum durat. Si quid igitur remanſerit ad clyſteres parandos,aut elixandas carnes utiliter uſurpatur.Sunt qui filo trajecto coctas taleolas in umbra ſiccant, ac ſecundò concoquunt in media aquæ copia, at id pauperiores faciant ,pro divitibus prima decoctio utilior eſt. Jam verò accommodatum tempus ad movendos ſudores ver eſt aut autumnus,ſemper tamen corpore competenter præpurgato; ſi quis pomeridianum ſudorem ad nocturnum tempus differre velit non refragabor,dummodo decoctum capiat tribus ſaltem horis à cœna,nam per ſomnum felicius ſudores erumpunt, verum habeat aſſiſtentem, quamdiu ſudaverit,juxta ſe, & caveat ne in cubiculo clauſo carbones accenſi ſint,ex his enim ſuffocationem,ac mortem ſubſequi ſæpe vidimus. Quidam affirmant temperatam eſſe hanc radicem in primis qualitatibus, nec ſolum hiſce ,ſed ſpecifica quadam virtute ſuas edere operationes ; Revera tamen calida eſt in 2. ſicca in primo receſſu, quibus facultatibus vias urinæ aperit,ſudores prolicit,humiditates præter naturam in quacunque parte conſumit,ſubindeque impinguat,quia hiſce demptis corpus felicius nutritur : ventriculum roborat,jecur deobſtruit & matricem ; bonum efficit colorem, & præter eos morbos,qui ex luis Venereæ contagio proveniunt paralyſin curat, tremores, articulorum dolores , coxendicum dolores,podagram,ſtrumas, tumores ſcyrroſos , vel œdematoſos : nephreticis, calculoſiſque opitulatur , hydropi , aſtmati , & diuturnis affectionibus potiſſimum uteri ; quocirca fœminis , quæ ob uteri humiditatem non concipiunt cum feliciſſimo ſucceſſu exhibetur ; ſuccurrit capitis doloribus inveteratis à frigidis humoribus , externis ulceribus , aut veſicæ.

Numerus dierum.

Clyſter ex decocto chynæ.

Temperamentum.

Vires.

Sequitur lignum Indicum, quod majoris eſt efficaciæ, ideò robuſtioribus naturis convenit , ejus duæ ſunt ſpecies, nam unum Guajacum dicitur , minus efficax ; alterum ſanctum ob præſtantiam , utriuſque vires inſignes ; ex novo orbe affertur, illud ex inſula Dominica, hoc

Lignum Indicum.

Deſcriptio.

Kk

hoc ex portu divite, ligni hujus arbor est paulò minor nuce, similis fraxino, cujus aut ebeni species censetur, folia producit similia plantagini, fructus purgantis naturæ olivæ instar, corticem cineritij coloris ad nigredinem declinantis; ligni substantia pallida est, cor nigrum, sive matrix, qua tamen caret lignum sanctum quia homogeneum ferè est. Et totum ejus corpus subflavi coloris, duritie mira, odore grave resinaceũ quid aspirans, gustu suave, cum aliqua amaritudine, & in potu aciditate, calidam & siccam naturam in secundo gradu, & paulò suprà possidere videtur, neque enim placet Valcazeris opinio, qui temperatum esse, asseverat, cum sensibiliter sed citra læsionem humanum calefaciat corpus, quod secundo calefaciendi gradui adscribit Galenus. Eligitur recens à scissione, mediæ ætatis, quod cognosces, si linguæ contactu in colorem croceum vertitur; adhæc solidũ & crassum, quia in majori quantitate major est virtus; ponderosum, sine carie, & vermibus, leve, & nodositatis expers, ut virtus æqualiter in eo recondatur, colore flavum, nisi quod medium Guajaci subnigro colore donatum esse debet, odore & sapore uti jam diximus, & à quo igni admoto gũmositas aliqua seu pinguedo effluat. Hujus decoctum sic paratur: ℞ *ligni sancti ferreâ limâ raspati, vel scobinati ℥ xviij. infundantur per horas xxiiij. in aquæ electæ dulcis, ac limpidæ lib. xij. vase terreo, vitriato, novo, cum simili operculo circumcirca massa obturato, bulliat deinde lento carbonum igne ad duarum triumve partium consumptionem, decoctum in aliud vas transferatur*, & accuratè tectum in loco calido usui asservetur; ligno jam semel cocto denuò affunde aquæ tantundem, bulliat ad tertias pro potu secundario. Primæ aquæ calidissimæ actu jejuno ventriculo patiens ℥ vij. aut viij. ebibat, ac in lecto ad sudorem se componat. Secunda erit pro potu ordinario, de qua tamen parcè bibat: ubi venit repudiandus vulgarium error existimantium, quantò plus de ea bibitur, ut de reliquis aquis medicatis, tantò esse utilius, sed & calidam bibat intermedijs temporibus, frigidam tempore cibi, qui talis esse debet, qualem jam supra descripsimus cum de radice chinæ sermo fieret, nisi quod nec coctas carnes admittit, à quibus etiam assis in cœna abstinendum, nec ullo modo vinum; quippe expertum est neminem eorum, qui vino utuntur ligni aut sarsi curatione restitui posse, requirit enim exactiorem diætam, reliqua ut in assumptione chinæ servanda sunt: Verum istum vivendi rigorem vix unquam

Temperamentum.

Lib. de morb. galli 10. c. 8. 5. simpl. 1.

Electio.

Parandi modus.

Potus secundarius.

Error vulgarium.

Victus.

unquam quibusdam persuadebis, maximè septentrionalibus, vino cerevisiæ, multisq; epulis ac delitijs deditis, qui tamen vel paulatim assuefiant, vel si eorum consuetudini aliquid condonetur, hoc decoctum cum fructu uvæ passæ, & Glycyrrhiza permisceatur. *Admonitio.*

Descriptio. Sarsam parrillam, smilacis asperæ, volubilis, seu rubi speciem esse ajunt, Glycyrrhizæ tenuissimæ & viti tam albæ, quam nigræ, ac lupulorum staminibus non absimilis; hæc majores adhuc vires, quam reliqua duo possidere dicitur, & experimentis comprobatur indies. Radix est tenuis, colore cineritio, dilutiori, interius tamen alba, rugosa cum sicca est, gustu subamaro, & acuto, nisi quod inveterata dulcedinem tritico manso similem habet, odore vix perceptibili, intus lignosa, calida in primo gradu, sicca in secundo; *Temperatura.* ejus planta duos cubitos non excedit, radicibus quibus utimur alte demissis, ut ad eruendas profunda fossione opus sit, affertur ex nova Hispania, & illa optima censetur, quæ ex provincia *fonduras*; *Electio.* eligitur recens ponderosa, fractu contumax, & quæ fracta pulverem non emittit, minimè cariosa, & quæ ex colore subrubro ad cineritium tendit. *Vires.* Confert non solum lue Venerea infectis, verum defluxionibus, flatibus uteri ac ventriculi, frigidis morbis, pituitæ salsæ, & ijs, qui antiqua & crustosa laborant scabie, quod sæpe sum expertus, menstrua provocat, sanat dolores capitis, & articulorum, ac citra magnam sitim cunctas humiditates, ac universum corpus exsiccat & solidius reddit; ijs tamen, qui calida jecoris intemperie laborant, non convenit. *Propinandi modus.* Modus propinandi talis est, servato jam repetito regimine in sex rebus non naturalibus ac corpore præpurgato: ℞ *sarsæ parillæ per medium scissæ ac contusæ* ℥ *viiij. aquæ fontanæ limpidissimæ lib. xij. in fictili vitreato diligenter obturato in loco calido maneant in infusione per xxiiij. horas, postea bulliant ad medias* decocti hauriat patiens ℥ vij. aut viij. bis in die, aut semel si debilis sit, & sudet, ut suprà; *Secundana potio ex sarsa.* ex remanentiis secundanam confice potionem, quæ quasi lora est; vel ad efficiendum hunc secundum potum concoque denuò ℥ j. in lib. x. aquæ ad quartæ partis consumptionem. *Alius mod.* Primum decoctum fortius parabis, si radicis conscissæ ℥ iiij. aquæ lib. vi. maceraveris, dehinc in mortario contuderis, donec in muscilaginem quandam convertatur, colaturæ expressæ patiens bibat ℥ vj. ingratius est, sed efficacius, ideoq; primus modus communiter usurpatur, administratur per 40. dies, decimo quoque

Numerus dierum.

die crassiores humores purgante medicamento sequestrando; leviter tamen affectæ xv. aut xx. diebus perfectè sanantur, aliæ etiam novem. Sciendum medicos variè parare hasce decoctiones addendo vel minuendo aquæ quantitatem, & ligni ac sarsæ portionem. Ego verò præferre soleo eam, quæ pro qualibet sesquiuncia ligni recipit lib. j. aquæ, & pro quaq; sesquiuncia sarsæ, aquæ lib. ij. & coquantur ad consumptionem mediæ partis; vel si placet immiscere, quod sæpius fit, & oportet, ℞ *ligni scofinati ℥ viij. sarsæ parrillæ ℥ iiij. ß in lib. xii. aquæ, prædicto modo coquantur*; Piaculum quidam existimant ad alios affectus, præterquam adversus luem Veneream hæc medicamenta exhibere, qui certè plane ignorant eorum in ijs, quæ jam retulimus malis, eximias vires. Nec minus pernicioso errori addicti sunt, qui contendunt hasce decoctiones permixtionem aliorum medicamentorum non sustinere, quod ut ipsi autumant, eorum vires infringantur. Utiliter enim & cum maximo fructu pro ratione affectionis, simplicia alia in decoctione addi possunt, ita tamen ut virtus chynæ, ligni aut sarsæ prædominetur, neque certam aliquam, & occultam habeant repugnantiam cum hisce tribus, quorum permixtione egregiæ eorum vires hebetentur ac retundantur. Quin etiam pro iis, qui temporis aut negotiorum ratione sudare nequeunt, sirupi conficiuntur, quibus nõ sudant, sed lentè humores expurgantur, & inscinduntur hac ratione: ℞ *decocti ligni, aut sarsæ, ut suprà parati, lib. vii. foliorum senæ lib. ß rhab. optimi ℥ j. Epithymi ʒ x. polypodij quercini contusi ℥ v. radicum borraginis, Glycyrrhizæ an. ℥ ij. florum cord. an. ℥ j. santalorum flavorum, & alborum an. ʒ iij, seminis anisi, amei an. ℥ ß. coquatur simul secundũ artẽ ad tertias, deinde adde sacchari q. s. fiat apozema, cujus dosis ℥ vi.* aut fiat ad consistentiam, sirupi dosis ℥ iij. cum pari quantitate decocti ligni, aut sarsæ. Quod si inscindere vel attenuare magis quam purgare animus sit, hoc aliud confice: ℞ *sarsæ parrillæ, ligni sancti an. ℥ iiij. jujubarum numero xxxvi. prunorum damascenorum xxiiij. florum borraginis viol. an. ℥ ß. coquantur in lib. xii. aquæ ad duarum partium consumptionem; colaturæ adde sacchari, aut sirupi viol. q. s. ut fiat sirupus cujus dosis ℥ iij. cum pari quantitate decocti hermodactylorum, passularum, epithymi, & foliorum senæ, vel cum decocto ligni, aut sarsæ.* In quos insuper usus sequens pulvis paratur: ℞ *sarsæ parrillæ ℥ i. aloes ʒ iiij. spicæ, & ligni aloes an. ʒ i. ß fiat pulvis, dosis ʒ i.* cum decocto ligni, aut sarsæ; vel ℞ *ligni Indici ℥ i. foliorum senæ ℥ ß. fiat pulvis, dosis ʒ i ß* cui additur commode spicæ & ligni aloes an. ʒ j. Tertius hic erit: *smilacis asperæ ℥ ij. aloës ℥ i. spicænardi, ligni aloës an. ʒ j. ß fiat pulvis, dosis ʒ j. ß*

Errores quorundam.

Sirupi ex sarsa & ligno.

Alius.

Pulveres sarsæ.

cum

cum vino albo, aut decocto ligni, capiat postea parum ſacchari ob pulveris ingratum ſaporem, & ſudet ſi poteſt.

Aqua theriacales ex ligno & ſarſa.

Pro delicatioribus aqua theriacalis ad promovendos ſudores hac ratione concinnatur. ℞ *theriacæ optimæ, aut mithridatij ℥ vi. aquæ vitæ finiſſimæ lib. iij. pulveris ſarſæ ℥ viij. aut ligni Indici lib. j. miſceantur, ac deſtillentur ſimul, doſis ℥ j. vel altera*, & ſtragulis contecta ſudet patiens; alius inſuper deſtillatitius liquor chymica arte ſic elicitur, ℞ *decocti ligni Indici lib. iiii. vini puriſſimi lib. j. theriacæ optimæ ℥ j. ramentorum ligni ſancti, & corticis ejuſdem an. ℥ ij. calami aromatici, radicis aſſari, hermodactylorum, polypodij, agarici, cinnamomi an. ℥ vi. trita madeant in vino, & decocto per xxiiii. horas*, poſtea deſtillentur aucto, uti decet, paulatim igne, colliges ſeparatim tres liquores, colore, & viribus diverſos, nam primus aqueus eſt, ultimus igneus, medius extremorum particeps, miſceantur omnes, & dentur ex mixtura ℥ iiij. & in lecto, uti decet, expectetur ſudor, frigidis naturis convenit, calidis minimè propinandum: ex ſecundo, aut tertio liquore unctæ puſtulæ, ſi quæ ſunt, ſanantur.

Potus communis.

Conficitur etiam alius potus præſtantiſſimus, qui loco cereviſiæ adminiſtrari poteſt pro potione ordinaria, & confert ex utero affectis, aſthmaticis, catharroſis, defluxionibus à capite, phthiſicis, doloribus juncturarum, ſic autem concinnatur. ℞ *ligni ſancti ſcoſinati ℥ viij. corticum ipſius ℥ ij. ligni ſaſafraſiæ ℥ iij. ſarſæ parrillæ, ſciſſæ, & contuſæ, radicis liquiritiæ, prunorum ſilveſtrium an. ℥ iiij. coquantur in 50. lib. aquæ ad quartæ partis conſumptionem*, factâ colaturâ, materiæ affunde parem aquæ copiam, ac bulliant ut dictum eſt, idque fiat ter vel quater tum omnes hæ decoctiones ſimul miſceantur, vel ſi libet habere unam efficaciorem, & alteram minus efficacem, ſeorſim ſerventur, ab igne ſemotæ etjam dum calidæ adde cinnamomi. ℥ vj. aniſi lib. ß. vel macis, & zinziberis an. ℥ j. ß. & in morbis calidis ſeminum frig. hordei mundi an. p. vj.

De ſicca uteri intemperatura.

CAP. XIV.

Signa.

SIcca uteri intemperies deprehenditur, quia fœmina gracilis eſt, laboribus dedita, corpore ſicco piloſo, aut ſine pilis ſi frigiditas cõjungatur, facilè iraſcitur, coitum appetit, ut ſicca terra rorem, in actu

tamen Venereo tarda est mulier, & nihil vel exiguum seminis excernit; menses pauci, crassi, uteri os siccum, labia scissa, præsertim autem inferioris labij fissuræ in mulieribus, uteri accusant siccitatem, cujus eventus rationes petendæ ex scholio capitis de uteri rhagadiis.

Curatio. Victus humidus.

Curatur duplici remediorum genere, internis nempe, ac externis, quorum scopus sit humectare, & impinguare. Primum igitur victus sit humidus, euchymus, coctu facilis, ac minimè excrementitius, & plurimum nutriens, quod suppeditat caro avium aquatilium, aut domesticarum, quæ saginentur hordeo, ac pane in lacte macerato, *maccarroins* vocant, lactuca, scariola, intybo; simile nutrimentum comparatur ex jusculis pinguibus pullorum, gallinarum, phasianorum, vitulinæ, vervecinæ; in quibus etiam panatellæ parentur, aut farrum, & amylum, vel ptisana cum lacte exhibeatur, ova sorbilia, sive tremula recentia cum saccharo, pisces minimè saliti, fructus horarij, præsertim uvæ, melones, cucurbita; & ex oleribus lactuca, portulaca, intubus sativus, sonchus; lac etiam utile, casei recentes tremuli quales Ulisiponæ, & in aliis urbibus toto anno matutinis temporibus communiter divenduntur, qui potius lac coagulatum censendi sunt, cum major caseosæ substantiæ pars jam ab eis communiter sit extracta, eorum singulo mane duobus tribusve assumptis, plerasque novimus fœminas, quæ elegantem, juvenilem, ac decoram corporis constitutionem acquisiverunt, ac diutius conservarunt, idemq; præstant duo ova tremula, seu sorbilia, atque tota hæc humectandi ratio ex Galeno desumpta est.

Casei tremuli.

7. meth. 6. de sicca ventriculi intemperie.

Potus.

Potus sit aqua cocta cum hordeo, aniso, & passulis; vel potius vinum tenue aquosum; aut cerevisia probè nutriens; vita convenit sedentaria, & à curis aliena, somnus moderato paulò longior. Ira verò, labor, mœror, ustio, insolatio, sitis, fames, & evacuationes omnes vitentur, subinde bellaria, seu in sartagine frixa omnia, aromata, vinum generosum valde calidum, exercitium immodicum. Porrò utile fuerit singulo mane confectionis alicujus impinguantis portionem sumere, qualis sequens erit. ℞ *amygdalarum dulcium, pistaciorum, nucum mundatarum, strobilorum, seminis papaveris albi, sesami an.* ℥ *ij. omnia minutissimè pulverizentur, & bulliant in pari quantitate butyri*

Confectiones impinguantes.

recentis

recentis, & sacchari clarificati, ac fiat opiata, cujus dosis cochleare j. aut cum saccharo dissoluto in aqua violarum fiant morselli, singuli ponderantes ℥ iij. pro dosi; Ejusdem est virtutis altera confectio, quæ recipit *pectus unius caponis, vel gallinæ coctæ cum hordeo decorticato, amygdalarum dulcium ℥ viii. strobilorum recentium ℥ iiii. macerentur strobili in aqua ros. per horas viii. amygdalæ mundentur, ac omnia contundantur, & extrahantur per setaceum, & adde specierum diamargarit. frigidi ʒ ij. electuarij resumptivi ℈ iili. cuncta misceantur, & cum saccharo dissoluto in aqua buglossæ, fiat confectio* restaurans per tabellas magnas, utraque harum confectionem recipere potest conservæ rosarum ℥ iij. vel parentur aliæ quas habes cap. *de gonorrhæa* 7. remediorum genere, vel electuarium regium Mesues, quod à Neotericis pasta regia nuncupatur, & ibidem ejus reperies concinnandi modum, exempla attulimus, nam multa similia reperies apud practicas scribentes. *Morselli.*

Secundò externis, inter quæ Hippoc. teste primum obtinet locum balneum aquæ dulcis, aut ex decocto foliorum malvæ, borraginis, viol. buglossæ florum ros. camæmali, seminis lini, ac fœnugræci, vel arietum duo triave capita, coquantur ad ossium separationem, in fine decoctionis adde foliorum viol. vitis, salicis, meliloti, florum camomillæ an. m. ij. brancæ ursinæ, parietariæ, altheæ cum radice m. ß. fœnugræci, seminis lini an. ℥ iij. radicis Valerianæ lib. 1. adhuc leviter bulliant, & in decocto sæpius balneetur per horam singulis diebus. A medicis tria balnea parantur distincta; primum ex aqua dulci modicè calida; secundum ex aqua tepida, tertium ex frigida; Primo meatus laxantur, & aperiuntur, & si quæ fuliginosa recrementa sub cute delitescunt, evacuantur. Secundo humectantur partes, quia aqua apertis meatibus, & relaxatis partibus penetrat facilius. Tertium cutem densat ac refrigerat, ut humiditas cohibeatur, & partium dissolutio præpediatur; quæ sanè cuncta in uno eodemque balneo præstari absque ullo negotio poterunt; si patiens primum ingrediatur balneum modicè calidum; quod paulo post ex se tepefiat, vel additâ eâ frigidæ copiâ, qua tepidum efficiatur, deniq; plus aquæ frigidæ affundatur, ut balnei aqua planè refrigeretur. In calido balneo diu immorandum non est; in secundo diutius; in tertio minus, quam in reliquis solumque per illud transeundum, ut Galenus monet; in balneo fomentetur venter, ac tota uteri regio prædicto aut simili decocto, deinde inungantur, ac partes pudendæ oleo florum salicis,

1. de morb. mul. *Externa.* *Balneum.* *Balneorum tria genera.* *10. meth. 10.*

Vnguenta. salicis, amygdalarum dulcium, viol. de semine melonum, cucurbitæ, butyro recenti, minimè salito, lacte, unguento rof. resumptivo, aut sequenti ℞ *butyri vaccini loti, unguenti rof. an.* ℥ *j. olei Nymphea, viol. papaveris an.* ℥ ß. *muscilaginis tragachanti, seminis cydoniorum, althea, psyllij an.* ʒ *ij. ceræ albæ lotæ cum aqua rof. q. s.* fiat unguentum aut ℞ *medullæ cruris vaccini, adipis gallinæ an.* ℥ ß *æsypi* ʒ *ij. olei amygd. dulcium q. s. misce* in quibus linimentis si lanam & gossypium intingas pessos conficies; & ex prædictis decoctis uterinos clysteres, addito oleo viol. & amygdalarum dulcium, reliqua mutuanda ex capite sequenti.

De calida uteri intemperatura.

CAP. XV.

Signa. UTeri caliditas ex reliqui corporis caliditate dignoscitur, & ex mensium paucitate, cum dolore interdum prodeuntium genitalium, interdum exulceratione, & quia quæ profluunt atri sunt coloris, *Calida cur nigriora.* quippe proprium caloris est discussâ tenuiori substantiâ, reliquam incrassare, & per adustionem denigrare, adhæc quæ prodeunt fœtida sunt, & ob assiduam punctionem nullum servant ordinem, ac si arena substrata superfundas, & in sole exsiccari sinas, pallidi coloris fiunt, fœmina contabescit, & in coitu dolet; sequitur tamen hanc temperaturam insignis salacitas, ac genitalium pruritus, ac semen acrius suo per loca transitu percipitur, calor tactu obstetricis deprehenditur, semen in utero contabescit, uti alia semina sub cane, & fervido sole terræ commissa; Adjungitur cum hac temperatura ut plurimum biliosus, ichorosusque humor.

Curatio. Curatur quinque remediorum generibus, primo victu frige- *Victus.* facienti, ac humectanti, ita constituatur patiens in loco naturâ frigido, aut arte, flabellis, herbis, floribus, & irrigationibus alterato; vestes insuper linteamina, & stragula tenuissima sunto, minimè aspera, aut sordida; quies imperanda, somnus longior moderato; labor, ira, vigilia, vina fortia, & aromata vitanda, subinde ardor solis, *Cibus.* longa sitis, alimenta, quæ calefaciunt, Venus; sitque potius cibus frigidus ex lactucis, scariolis, borragine, soncho, blito, attriplici, por-

portulaca, cucurbita, melonibus cucumeribus, piſcibus ſaxatilibus, extremitatibus animalium, hordei ſorbitiunculis, juſculis pullorum, in quibus etiam panatellæ concinnari poſſunt; Potus eſto aqua hordei, aut vinum, tenue, album, aquoſum, vel cerevisia mediocris, aut vinum granat. Venter ſi conſtipatus eſt mollibus ac refrigerantibus clyſterijs humectetur, ac refrigeretur ut ℞ *foliorum lactucæ, portulacæ, violar. malvæ an. m. i. florum Nymphea, viol. an. p. i. ß. coquantur in ſ. q. aquæ ad tertias, colaturæ libræ adde olei roſ. viol. Nymphea an. ℥ i. ſacchari ℥ ij vitellos ovorum ij. miſce*; at ſi vis etiam ut purget adde pulpæ caſſiæ, aut diacatholici ℥ i. *Clyſter.*

Secundo apparantibus calidum, ac bilioſum humorem ſi quis ſubſit, quem purgare oporteat, nam is calidæ intemperiei potiſſimum ſoboles eſt, apparatur autem frigidis, & fervorem compeſcentibus ſerapiis ut, acetoſo, oxyſaccharæ, endiviæ, oxalidis violar. cichorei, roſar. bugloſſæ, aut ſirupo de endivia, compoſito de ſucco acetoſæ, de agreſta, de papavere, de acetoſitate citri aut limonum, cum dupla quantitate aquæ, lupuli ſalictarij, agrimoniæ, fumariæ, borraginis, acetoſæ; aut hoc apozemate. ℞ *radicis cich. borraginis an. ℥ i. polypodij quercini ℥ i. ß foliorum bugloſſæ, acetoſæ, borraginis, violar. an. m. i. florum cord. ſeminum frigid. major. an. p. j. ſeminis intybi ſcariolæ an. ℥ ß. fiat decoctio in ſ. q. aquæ, ſecundum artem ad lib. ij. colaturæ adde, vini granat. ſirupi de ribes aut de berberis lib. ß. ſacchari parum, lento igne iterum bulliat, clarificetur, & aromatizetur ℥ i. ſpecierum triaſandali.* *Præparatio.*

Tertio evacuantibus, quibus tamen opus non eſt, ubi ſola adeſt intemperies; at ſi ſanguis redundet venæ ſectio adminiſtranda ex baſilica dextri lateris, vel ex ſalvatella, ſi minor ſit copia, vel etiam ex pede, ſi juxta regulas à nobis ſæpiſſime traditas id fieri expediat. *Evacuatio.* Si verò bilis redundat, purgantibus, ſed clementioribus ne excandeſcat, & magis concalefiat, medicamentis utendum, ex manna, caſſia, ſirupo roſato, aut violar. ſolutivo, tamarindis, myrobalanis, quibus rhabarb. dilutum aut confectionem hamec ſine ſcammonio addere interdum licet; ut ℞ *decoctionis adianthi, florum cord. prunorum, tamarind. aut etiam decoctionis bilioſæ, vel ſeri caprini ℥ iiij. in quibus diſſolve pulpæ caſſiæ, vel mannæ electæ ℥ i. ſirupi roſar. ſolut. ℥ i ß. miſce; vel in pari quantitate decocti, aut ſeri diſſolve ℥ ij. diaphœnici, rhabarb. diluti ℥ i ß. ſirupi ex 9. infuſ. viol. ℥ i ß. miſce.* Si tamen buccellas magis amat, ℞ *medullæ caſſiæ re-* *Vena ſectio.* *Purgatio.* *Morſelli.*

fiæ recenter extractæ, vel diapruni simplicis ℥ ß. *electuarii de succo rosar. vel confectionis hamec sine scāmonio* ʒ *iii.*ß. *sacchari q.s. misce*, fiant xii. quibus interdum additur ʒ i. pulveris rhabarb. At si hæc forma fastidiosa sit sequentibus pilulis utatur, ℞ *massæ pilul. aggregativarum, de rhab. vel aurearum* ℈ *iiii. diagridij optimi g.v. cum sirupo de succo endiviæ, formentur viii.* quod si ab his etiā abhorret, exhibeantur g. vij. diagridij optimi in ℥ i, sirupi rosar. solutivi, aut conservæ ros. aut etiam capiat ℥ iiij. vel v. ejusdem sirupi rosarum Alexandrinarum, vel mellis rosarum earundem, vel de endivia Gentilis, aut de cich. cum rhab. & foliis fenæ.

Clanculum purgantia. Verum si medicamenta prorsus respuit, clanculum exhibeantur cibis, aut fructibus quibus uti solet excepta, quod multis fit modis.

Primus modus. Primus, ℞ medicamentum illud unum vel plura, quibus patientem, purgare vis, in majori tamen quantitate, & cum pauco cinnamomo, & aniso, macerabis in sero caprino, aqua hordei, vel vino, aut liquore patienti grato, per horas 24. coletur ac ponatur vas super calidos cineres, in quem liquorem projice fructus, quos purgativos reddere volueris, cydonia nimirum, pyra, poma, pruna, cerasa, caricas, persica aut similia, tantisper bulliant, quoad liquor omnis imbibatur, ac serventur, nam qui hos fructus comederit placidè purgabitur, at si sapore minus placido infecti fuerint, saccharum, & cinnamomum aspergatur aut sacharo incrustentur.

Secundus. Alii ligant cathartica in linteo, & aliquo ex supradictis liquoribus, bullire sinunt simul cum fructibus ad medias, & addunt sacchari s. q. qui fructus ac jusculum etiam sine molestia purgant, ac sic fiunt pruna senæ.

Tertius. Alij juxta primum modū in liquore, in quo chatariticum maceratum fuit, fructus etiam aliquandiu madefieri permittunt, eosque subinde resiccant, idque faciunt ter, aut quater semper accipiendo nova cathartica, hi fructus resperso sacharo, quo tempore devorandi sunt, gratissimè purgant.

Quartus. Quartus hic erit modus, ℞ *pulveris affectioni convenientis cathartici* ʒ *i. aut plures sacchari dissoluti in aqua viol. pro singulis medicamenti drachmis* ℥ *i. specierum diarrod. abb.* ℈ *i. pro* ʒ *fiant rotulæ seu tabellæ* ad formam tabellarum diarrod. abb. quæ potissimum conveniunt, quando patiens medicamentum retinere nequit, & hac ratione parantur rotulæ electuarij de succo ros. ac diaturbit, quæ communiter in officinis prostant.

Quintus. Quintus, ac usitatissimus modus præsertim pro nobilioribus, & delicatulis sequens est, ℞ *foliorum sena* ℥ *iiii.* ß. *rhab. electi.*

electi ℥ j. ß. succi cydoniorũ depurati lib. ii. bulliant secundum artẽ, expressioni fortiter factæ adde pulpæ pomorum redolentium, secundum artem coctorum lib. vi. brodij seu sirupi zinziberis, aut citronis lib. i. mivæ cydoniorum lib. ß. sacchari lib. 3. coquantur ad formam diacidoniati, seu mermeladæ, ac sub finem coctionis adde mannæ calabrinæ dissolutæ in vino malvatico ℥ vi. distribuatur per capsulas, cum voluptate, ac sine ulla molestia evacuat; poteris totam massam distribuere in duas partes, & alteri pro singulis unciis g. v. diagridij adjicere pro fortioribus, dosis ab ℥ ß. ad ℥ j. similiter poteris diacydoniatum concinnare, conservam pyrorum, ac plerasque alias, tuncque aptum fiet medicamentum prægnantibus, ac fluxionibus laborantibus, quia confortando purgat. Sexto adhuc modo pro exhaustis delicatis, nobilibus, aut iis, qui infortunatum sortitæ sunt ventriculum, cathartica recentia ac succulenta destillantur, vel si arida sint, aliquantisper prius in infusiõe dimjttuntur, si accepimus ab Eduardo Mender orientalis Indiæ protomedico cassiam fistulam viridem ibi destillari, ejusque destillatitiam aquam delicatioribus exhiberi, quâ eadem ratione materiam apozematum & catharticarum potionum destillari usui interdum erit.

Prægnantibus utilia cathartica.

Sextus.

Quartò humoris ac uteri ipsius intemperiem corrigentibus, quod fiet sanguinis missione ex salvatella, quæ mirificam jecori, ac corpori universo ventilationem præstat, similiter balneo aquæ dulcis, in quo mulier ad medium usque ventrem contineatur, vel ℞ *malvæ utriusque cum radicibus an. m. j. ß. foliorum vitis, malorum cydoniorum, viol. an. m. j. flor. viol. salicis rosᶠ. Nympheæ an. p. iii. seminis fœnugræci ℥ iiii. fiat decoctum* in quo mulier jejuna sedeat, præcavens ne sudet, ex quo etiam fieri possunt fomentationes, evaporationes, incessiones, & ex iisdem herbis sacculus pro vulva; postea lecto se componens capiat cochleare j. sequentis, aut similis conservæ ℞ *conservæ radicum borraginis ℥ i. conservæ capill. Veneris, acetosæ an. ℥ ß. rosaceæ, florum nymphea an. ʒ v i. specierum diamargaritonis frigidi, triasandali, pulveris margaritarum an. ʒ j. cum sirupo viol. fiat conserva,* aut cum saccharo dissoluto in aqua buglossæ fiat conditum per tabellas; aliam sic conficies. ℞ *conservæ viol. florum buglossæ, ros.* (quæ semper addenda quia haud facilè vertitur in bilem) *an.* ℥ j. *ß. specierum diarrod. abb. triasandali an. ʒ i. ß. cum saccharo clarificato, vel sirupo adianti,* fiat conditum pannis aureis co-

Alteratio seu refrigeratio.

Sanguinis miss. ex salvatella.

Incessio.

Conserva.

opertum, dosis ℥ j. ante prandium. Quod si fœmina sterilis sit, adde hisce confectionibus seminis mercurialis ℈ iiij. visci quercini, pulveris pudendi tauri, & matricis leporis an ℈ ij. *Inunctio.*] inungatur dorsum, & lumbi unguento ros. resumptivo, refrigeranti addito oleo ros. nenupharis, viol. & lacte muliebri, succo cucurbitæ, endiviæ, lactucæ, solani, umbilici Veneris, quibus etiam pubes inungi potest; hanc mixturam monstravit experientia esse utilissimam ℞ *olei ros.* ℥ *ij. succi cucurbitæ, vel endiviæ* ℥ *iiii. lactis muliebris* ℥ *iii.* ß *misce*, fiat linimentum pro universo corpore, cavendum tamen ne dorso nimium frigido adhibeantur. *Uteri ratio.* Cum autem quæ diximus universi corporis calorem compescant, peculiariter ipsius uteri fervor mitigabitur; si venter inferior ac pudendum liniatur oleo viol. de semine cucurbitæ; aut post balnea, & incessiones unguentis supradictis; aut sequens emplastrum ventri admoveatur. *Cataplasma.* ℞ *foliorum attriplicis, portulacæ, lactucæ an. p. ij. coquantur, pistentur, & adde olei rosar. viol. cydoniorum an.* ℥ *j. farinæ hordei p. j. cum aqua hordei, fiat cataplasma*; *Menthencrita.* in uterum verò infundatur, aqua portulacæ, cucurbitæ, cremor ptisanæ, lac caprinum, vel decoctum jam recitatum cum oleo ros. viol. Nympheæ; aut suffiatur ex hoc, ℞ *omnium santalorum an.* ℈ *j. ros. rub. florum Nymphea, & viol. an.* ℥ *j. styracis* ℈ *ij. ambræ* ℈ *i. trita omnia aqua ros. excipiantur, & in pastillos distribuantur*; *Pessus.* pudendo subditur pessarius, qui recipit *medullæ cruris vituli, cerebri cervini, butyri vaccini, adipis caprini aqua fontana sæpius loti, seminis mercurialis an.* ℥ ß. *acaciæ, hypocistidos, santali rubei, cornu cervi usti an.* ℥ *ii. oleo rosaceo, ac lanæ floccis in pessos excipiantur; vel* ℥ *ij. cerussæ aqua dissolutæ cum muscilagine malvarum, & cydoniorum liquato*, ac cum lana pessos confice, aut sine lana ex eo lumbos inunge, aut certè aqua hordei liquefiant pro clystere uterino; *Admonitio.* horum vero usum rectè administrabis, si semper singula multum posse cognoscens, lumborum, & uterorum nimiam perfrigerationem caveris, ex qua stupor nervorum, aut etiam sterilitas sequitur; reliqua, quæ hanc intemperiem curant supplebis ex capite *de pulsatione in arteria dorsi, & de fluxu menstruorum à causâ calidâ.*

SECTIO

SECTIO SECUNDA.

De morbis uteri in situ.

De uteri procidentia.

CAP. XVI.

Nomina. Descriptio.

UTeri procidentia, prolapsus, descensus, sive exitus, & egressus, quem Arabes matricis præcipitationem vocant, tunc fit, cum uteri corpus per feminæ pudendum ita evertitur, ut instar strutiocameli ovi foras promineat juxta majoris aut minoris differentiam, prout violenta eversio contingit; Agnoscit Fernelius inter prolapsum, & descensum hanc differentiam, quod in descensu in infimas partes uterus provolvatur, prolapsus vero gravior sit, quod eversus uterus foris procedat, ejusque fundum, uti diximus, instar ovi promineat; neque verò ut imperiti putant, à suis solutus appendicibus ac ligamentis totus decumbit, nam si ita procideret, restitui minime posset, sed ejus ligamenta fiunt laxiora, præsertim cũ peritonæum aut ipsius vincula dissolvuntur, aut disrumpuntur, uti enim variis partibus per diversas propagines alligatur, ita ilio per tunicam à peritonæo demandatam. *Species morbi.* Morbus est in depravato uteri situ cunctas ejus actiones lædens, tam proprias quam communes; cujus tres sunt differentiæ, prima quando collum uteri in pudendum procumbit; secunda quando ipsius uteri fundum, ac totum corpus in collum prolabitur, & tunc nonnunquam apparet veluti glans viri: tertia quando membrana ejus interna evertitur, ac rugosa extrà prominet.

Differentia. Causa.

Sunt porro hujus affectus causæ variæ, nam humiditas, & mucosa substantia ad uterum fluens vincula laxat, & longa sessio in loco frigido, musculos refrigerat, ac resolvit, quod senioribus accidit, & ijs quæ in frigido loco pedes diu continuerunt, sicuti lotricib. sed & multæ aliæ causæ hujus affectus reperiuntur, ut nimius in partu conatus, aut in

tenesmo, vel secundinarum expulsione, & inartificiosa fœtus ipsius vel secundinæ extractio, sternutatio frequens, strepitus, casus, ictus, saltus, cursus acclivis, aut declivis, choreæ, vociferatio, sectio lignorū; & insuper quæ animum afficiunt, ut filiorum amissio, hostium incursus, conflagratio domus, periculosa navigatio; à quibus facilè mulieres exsolvuntur, & uterus prolabitur, adhæc ex spiritus cohibitione, oneris elevatione, ac coeundi desiderio, aut longiori Veneris abstinentia, putrefactione, corruptione, vel incisione ligamentorum.

Signa. Cognoscitur affectio, quia in principio plurimus erumpit sanguis, deinde consequitur dolor partium, quibus uterus annectitur, præcipuè lumborum, pudendorum, imi ventris, ac præcordiorum; sed & in ipso pudendo gravitas percipitur, ac tumor ovi formâ, stercus & urina supprimuntur ab uteri tumore vesicam, ac rectum intestinum comprimente; febris adest, interdum convulsio, vel tremor, & gravitas quædam veluti fili glomeratio, hæc plerumque alias causas accusant, si verò ligamenta humore, & mucositate perfusa sint, sine dolore uterus excidit, ac pudendum humore madet, & præcessit victus ratio humidior, usus piscium recentium, fructuum & vita deses: si putrefacta fuerint ligamenta, virulenta sanies prodit; si scissa sanguis.

Prognostica. In principio facilè reducitur uterus, & rectè locatus permanet, præsertim in vigore ætatis, in provectioribus enim retrahitur quidem, sed ex levi occasione relabitur; ubi verò temporis progressu affectio invaluit, neq; convulsionis periculum est, neq; dolor infestat, minus tamen curationem recipit, nam licet aliquando medicamentis vel aliter reponatur, facilè tamen recidit; jam verò uteri procidentia à causis primitivis, si idoneis adhibitis remediis non curetur, malum, quia significat ligamenta esse rupta, quæ si putrescant, aut etiam id quod procidit, putrefiat, curationem non recipit, ideo amputandum, vel urendum, quod inutile fuerit, citra ullius periculi metum.

Curatio. Curatur quatuor remediorum generibus, & primò quidem victu calido, & sicco tenui, ac adstringenti, de quo cap. *de humida uteri intemperie*, & *demensium profluvio*.

Victus.

Evacuatio. Secundò evacuatione per sanguinis missionē ex brachio, si præ humiditate, & sanguinis copiâ uterum excidere comperiamus; vel si ob mucosa, & pituitosa excrementa prolabitur, purgatione per ea, quæ pituitam educunt, ut ℥ i pilularum de agarico Alephanginarum, cochiarum, Indarum, addito ℈ i trochiscorum de myrrha, aut ℥ ß diaphœnici in ℥ iiii. decoctionis pituitosæ. At si magna humorum copia non adsit, prohibet Hippocrat. cathartica, & meritò quia cum alvo uterus etiam movetur, quapropter præstat vomitū ciere bis in hebdomada per

Hip. de morb. mul.

Vomitus.

℥ i dias-

ʒ i diaſſari in ℥ vi, decocti ſeminis raphani, & per reliqua c. *de uteri frigida intemperie* jam deſcripta, ita enim revelluntur humores ab utero, & pituitoſi facilè expurgantur: duras tamen alvi feces in inteſtinis contentas evacuabis per clyſterem, qui urinas etiam movere valeat, quippe illis partibus plenis nequit uterus ad ſuum locum remeare, clyſter talis erit, ℞ *foliorum anethi, menthaſtri. an. m. j. florum camomillæ p. ij. ſeminis dauci, aniſi, cumini an. ʒ i. coquantur ſecundũ artem ad tertias juris ℞ ℥ xii. olei cãomillæ, & anethi ℥ i ß. ſalis ʒ i aut diaphœn. ʒ ii. miſce.* *Clyſteri.*

Tertiò iis, quæ uterum ad ſuum locum reducere valeant in quẽ uſũ mulier collocetur ſupina coxis altioribus, dilatatiſque & reflexis poplitibus, deinde prolapſa uteri pars, ſi frigida tenſave fuerit oleo tepido, ac butyro foveatur, aut decoctione malvæ, betæ, altheæ, fœnugræci, ſeminis lini, camæmali, & baccarum lauri, ut levior, tractabiliorque reddatur, tunc deinde obſtetrix, aut prudens alia mulier præcipitatum uterum manu intincta oleo maſtychino, aut adipe gallinæ in proprium locum reponat, ſed priuſquam reducatur uterus muſcilagine cydoniorum perunctus, pulvere reſtrictivo reſpergatur, aut ſequenti. ℞ *acaciæ ℥ ij baccarum myrthi, balauſtiarum, roſ. rub. an. ʒ j ß. miſce.* Tunc lanam in ſe convolutam, ſyſtrema Græci vocant, forma & craſſitudine ſinui muliebre reſpondentem, linteoloque exceptam, ac vino ſtiptico intinctam, aut decocto acaciæ, & hypociſtidos utero ſubjicito, atque ipſum abſq; violentia ſurſum reprimito, donec intra ſinum, & proprium locum regrediatur, tunc pecten ſpongia madida in poſca, aut adſtringẽti vino integatur, & mulier reclinetur extenſis ac coaptatis cruribus, ita ut alteri alterum incumbat, & immediatè poſt ſub umbilico, aut ſub mammis, & in dorſo è regione cucurbita una atq; altera ſine ſcarificatione applicetur, vincula brachiorum dolorifica fiant, & mulier ſuperius grata oleat ut ambram, moſcum, galliã, & aliptam muſcatam; inferius verò fœtida ſuffiantur, & quæ ingrati ſunt odoris ut galbanum, ſagapenum, aſſa fœtida, caſtoreum, ſoleæ combuſtæ, ac perdicum plumæ. Sic mulier locata maneat novem dierum ſpatio; alvus tamen reſpondeat, aut interdum clyſter lenitivus injiciatur, ut feces egerantur citra nixum. Quibus non proficientibus ovũ ſub gallina fractum, agitatum, & lanis involutum, ac vulvæ admotum uterum reducit ad ſuam ſedem, quia malè olentia refugit, aut cucurbitæ domeſticæ vel betæ decoctum mixtum cũ urina graveolenti, aut aceto acerrimo, vel re aliqua fœtida uterus

Uteri reductio. *Pulvis reſtrictivus.*

próluatur.

Cauterij ostentatio. proluatur. Præstat cauterium actuale ignitum manu ostentare, ac simulet medicus, vel obstetrix velle partem tangere, ita enim natura retrahitur, & cum ea uterus ipse, aut pars aliqua si quæ sit, quæ extra promineat, ut rectum intestinum; aut alia; vel si mulier timidiuscula sit, vivi mures filo ligati cruribus repente submittantur. *Mures. Andreas Valcacer. Historia.* Retulit mihi quondam Andreas Valcacer, exercitatissimus chirugus, ac ejusdem artis in Academia Salmanticensi professor cujus in juventute cum maximo fructu auditor fui, vulnus quendam in ventre accepisse, per quod intestina egrediebantur, quæ ut reducerentur in suam sedem, nullum aliud medicamentum profuisse, quoad candens ferramentum magnum coram patiente manu gestans vulneri applicaturum finxit, cujus rei subito terrore è vestigio intestina in suum locum reducta fuere.

Uteri conservatio in suo loco. Quartò & ultimò iis, quæ uterum jam repositum tutari, & in sua sede conservare valeant, in quem finem illicò post operationem jam dictam confert emplastrum, quod recipit *ladani depurati ℥ j. ß. thuris mastichis an. ℥ ß. ligni aloes, cariophyllorum, spicæ utriusq; an. ʒ i. ambræ g. aliquot, mosci electi ℥ ß.* fiant duo emplastra rotunda super pannum laneum novum, quæ è regione umbilici lateribus applicentur, & die, ac nocte juxta cutem gestentur; similem huic usum præstat emplastrum contra rupturam, unguentum comitissæ, vernicis, emplastrum de mastice rubrum, vel diaphœnicon, aut ℞ *galbani ℥ j. ß. myrrhæ, thuris an. ʒ ij. therebintinæ ℥ ß. seminis lavendulæ, sanguinis draconis an. ʒ j. pulveris rosar. corralli, myrthillorū an. ℈ ij. mosci ℈ ß. misce*, extendantur in linteo, vel corio, quæ fasciâ aut Zonâ Hippocratis, simili iis, quibus in rupturis utimur, subligentur si ita opus sit. *Zonâ Hipp.* Sinui verò muliebri pessus inditur ex lana, vino adstringenti madida cum pulvere supradicto in 2. remed. genere, aut cum alio qui recipit balaustiarum, nucum cupressi, rosar. cyperi, masticis, thuris an. partes æquales.

Armilla. Nec incommodè à perito quodam viro excogitata est armilla aut circulus ex ære factus, qui in vulvam immissus uterum in sua sede contineat, & urinæ excrementorumque egressum non impediat, cereâ tamen candelâ per ipsum convolutâ ne æs carnem contingat; uterum firmant incessiones ex decocto balaustiarum, nucum cupressi, acaciæ, baccarum myrthi, corticum pini, querci, thuris, ac florum stœchados, foliorum mespillorum, symphyti, rubi, malicorij, quo etiam aut vino adstringenti pecten sæpiuscule foveatur, aut idem vinum per methencritam in uterum injiciatur. *Incessiones.*

At si

Vterus tumidus.

At si prolapsus uterus tempore intumuerit, plurimoque humore turgidus præ tumore reduci nequeat, betæ decocto abluatur, deinde aceto, sale subinde insperso, ac sic imminuto tumore reducatur, quod si pars quæ excidit sit planè corrupta; aut assidua urinæ irrigatione, & adhærentibus sordibus ulcerata, ultimum erit, quod corruptum est abscindere citra ullius periculi formidinem, reliquum reducere, si vero corruptio serpat, caustico vel candenti ferro utendum sed rarissimè ob convulsionis periculum, ac videre licet varias præcisi omnino uteri citra nocumentum historias apud Rouzetum, ex quibus mulierem absque utero sanam vivere posse concludit. Denique si nimius totius corporis aut uteri mador in causa sit, confert sudare ex decocto radicis chynæ, sarsæ aut ligni indici, ut siccata ligamenta haud facilè denuò laxari, aut relabi possint.

Scissio. *Fol. 336. Gynacior.* *Sudores.*

De uteri ascensu, & recursu, ad varias partes.

CAP. XVII.

TRipliciter mutatur uterus ad inferiora, & dicitur procidentia, de quâ superiori c. ad ilia seu latera, & tunc fit reclinatio seu aversio, & contorsio; quemadmodum uteri ascensus si ad superiora recurrit; convulsio etiam, sive perversio appellatur, cũ vel ad superiora vel ad latera retrahitur, aut ad anteriora, id est, ad vesicam, vel, ad posteriora, id est, ad sedem: meminit hujus affectus Hippocrates; & est morbus in depravatâ figurâ vel situ, quem pro varietate loci in quem irruit, varia consequuntur symptomata, membrorum, respirationis, jecoris, lienis, ventriculi, vesicæ, intestinorum, lumborum, in hásce enim partes uterus si non ascendit, saltem incumbit. Differt ascensus à strangulatu, quod in ascensu premitur mulier duntaxat spirandi facultate, & animi defectione, id tamen citra metum, aut evidens delirium seu graviora alia strangulationis symptomata.

2. de morb. mul. & lib. de nat. mul. *Species.* *Distinctio.*

Fit à cunctis causis externis, à quibus uteri procidentiam fieri diximus, ut frigore pedum, aut lumborum, terrore, saltatione, lignorum sectione, cursu per acclivem aut declivem locum, potissimum autem ex ventositate, inflammatione, tumore, abscessu, siccitate, ac corrugatione uteri, & ligamentorum ut Galenus autor est; nam labor ten-

2. de causis Puls. dit; frigus, & siccitas & tendunt, & corrugant, sicque uterus convellitur; odorata etiam superius adhibita aut fœtida inferius ascensus causæ sunt, sed & vapores ipsum replere solent, quod maxime contingit, post immodicum menstruorum fluxum. Atque hæ numerantur externæ communioresque causæ; speciales verò, & internæ, ac *G. G. de locis 5.* frequentiores, uti Galenus & Aetius referunt, sunt mensium suppressiones; ab his siquidem venæ, & arteriæ ad uterum tendentes humore replentur, repletæ turgent, ac vicini uteri appendices sive habenæ *A. lib. 16. c. 76.* extenduntur, ad quarum extensionem uterus retrahitur, æqualiter si ex utraque parte æqualis fiat repletio: inæqualiter si venæ *Signa.* alterius partis magis repleantur, jecoris præsertim, aut lienis, nam si hepaticæ venæ superfluo sanguine sunt tumidæ è dextris, si splenicæ è sinistris uterus convellitur, prout hæ aut illæ magis fuerint repletæ; In utram vero partem uterus declinaverit digitorum admotione dignoscet obstetrix, & quod dolor ibi ingens persentitur; *Ad caput.* Adhæc quia si ad superiora recurrat, & ad caput, ipsum gravatur, venæ in naso, & sub oculis dolent, auditus minuitur, ac levia fiunt *Ad epar.* deliramenta; soporosa est mulier, & spuma adest juxta os. Si ad hepar, derepente voce destituitur mulier, dentes conserit, color apparet *Ad latus.* lividus, si oblique ad latus aliquod, vel coxendicem, tussis adest, dolor in latere acer, acerbiorque in sinistro, uterus ipse durus est, & ad contactum dolet, contabescit patiens, & veluti peripnevmonia afficitur, convellitur, ac menses non apparent, nec puerperia, vel antea conspecti evanescunt; propinqui insuper fœmoris distentio, dolor, perfrigeratio, impedimentum, ac torpor fit, quod prægnantibus sæpe evenire scimus; interdum ad enitendum ac deambulandum *Ad lumbos.* impotentia, unde gibbosa apparet. Si in lumbos incumbit, spiritus sublimis est, levis adest suffocatio, densa anhelatio, ac moveri non *Ad sedem.* vult. Si retro, & infra inclinat, torpor sequitur, & utriusque cruris motus difficilis, aut planè interceptus, ac ingentes dolores qui inter sedendum acuuntur magis, præsertim si versus anum retractio fiat, flatus retinentur, alvus supprimitur, neq; clysterem admittit, nisi geni- *Ad pubem.* bus patiens innitatur. Si ad pubem vergit, imus venter ad pecten extenditur, dolores ibidem percipiuntur, interdum etiam supprimitur *Ad inguina* urina maximè si uterus vesicam contingat. Si ad inguina, dolent uri- *Ad pedes.* næ meatus, & torpent crura. Si ad pedes, magnus pedis digitus convellitur, dolent crura, & fæmora; quod tamen non ita intelligas, quasi uterus,

uterus has partes pertingat, sed quod ipsas in consensum trahat, potissimum caput, pedes, & longinquiora membra, ac tum propriè non tam convulsio dicitur, quam matricis oberratio. At si os uteri contorquetur, menses, & lotia supprimuntur, aut minuuntur, & semen fœmina non suscipit. Contingit præcipuè hic affectus virginibus grandioribus, viduis, & ijs, quæ post partum steriles factæ sunt, ac prægnantibus, frequens quidem, at difficilis est affectio.

Vteri oberratio.

Prognosticũ.

Curatur quatuor remediorum generibus, primum victu parco & optimi succi, ut carne pulli, perdicis, palumbi, avium montanarum, & ferculis paratis cum aromatibus, & salsamentis, vino rubello. Mulier collocetur in aere calido, & sicco vel certè temperato, frigidus quippe ac ventosus utero inimicus, qui ex se exiguo calore præditus est, vitanda igitur frigiditas pedum, ac lumborum; modò sedeat, modo jaceat, caput & partes pectoris elatiores habeat mulier, subinde venter à ventriculo ad umbilicum usque fasciis ligetur, quo matrix inferius retrudatur, at infra umbilicum emplastrum aliquod ex gallia, vel suavi, alio odore applicetur; quies commendatur, sed & nonnunquam tussis, sternutatio, saltus, cursus efficiunt, ut ascendat uterus ac restituatur: animi pathemata vitentur, alvus respõdeat, aut clystere superiori c. descripto proritetur, urina etiam moveatur nõ quidẽ diureticis, sed mictione sæpiuscule sponte tentata, quippe vacuo intestino, ac vesica uterus qui inter hasce partes naturalem sitũ obtinet, melius in suo loco continetur.

Curatio.
Victus.
Locatio.

Secundò utendum iis, quæ causam retractionis removent, quocirca præsẽte plenitudine, sanguinis missione opus erit ex pede, si menses sint suppressi, aut uterus sursum retractus; ex brachio, si totum corpus consentiat, aut uterus ad latera inclinet, præsertim si menses non institerint. Si tamen cacochymia adsit, per inferiora purgabis convenienti medicamento, & peccantem humorem respiciente, at si ad latera vergat non solum medicamentis alvum movebis, verum etiam vomitum provocabis ℥ *iiij. decocti seminis raphani*, & ℥ *ij. oxymelitis aut diassaro.*

Vacuatio.

Tertiò si citra plenitudinem, & cacochymiam affectio oriatur, illicò utendum ijs quæ accidentia mitigare valeant, ut capitis perfusionibus, ac reliquis quorum uberem copiam reperies c. *de Epilepsia*, & *de suffocatione ex utero*, ex quo tota ferè ascensus curatio petenda erit; Potissimum autem dolori, quia vires destruit, & fluxiones excitat, ocyssime succurrendum; id fiet, si dolens particula inungatur oleo lilio-

Sympt. mitigatio.

Doloris sedatio.

liliorum, amygdalarum dulcium, de ſemine lini, angelicæ, cum pinguedine gallinæ, medulla cruris cervi, aut vituli, erit tamen pars prius fovenda ſpongia madida, in decocto altheæ, ſeminis lini, fœnugræci, camæmali, meliloti, arthemiſiæ, & ſimilium, vel ex decocto earundem herbarum balnea fiant, & inceſſiones; ac ut verbo dicam, utendum reliquis, quæ c. *de variis ex utero doloribus* dicta jam ſunt.

Balneum.

Vteri reductio.

Quartò poſteaquam pars laxa, ac ita emollita, & blanda fuerit, ut obſtetrici uterum tractanti cedat, ea adminiſtranda, quæ uterum ad ſuam ſedem reducere valeant, ita obſtetrix manibus perunctis aliquo ex prædictis oleis, perfricando, & comprimendo ventrem, uterum deorſum trahat, ac in ſuum locum propellat, donec tenſio & dolor quieſcat. Tunc verò appones peſſarium hac ratione confectū. ℞ *theriacæ magnæ ʒ ii. herbæ mercurialis contuſa, aut ſucci ipſius ℥ i. olei liliorum alborum q. ſ.* miſce & appone, ac è veſtigio cucurbita magna ſine ſcarificatione infra umbilicum apponatur. At ſi os uteri diſtortum ſit, aut averſio ipſius uteri verſus podicem fiat, obſtetrici imperabis, ut digito in anum immiſſo uterum propellat, deinde glandem ano ſubdat iiij. digitorum longitudine ex galbano & cera paratam, cujus extremitati filum extractionis gratia ſit annexum, atque ipſa obſtetrix ſpecillo cum digito ſubmiſſo uteri collum dirigat, patiens verò in contrarium parti affectæ latus, aut ſupina decumbat, ac tunc oleum tepidum in uterum ac inteſtina infundatur; & ea applicentur, quæ ipſum uterum ſuo jam repoſitum loco firmare, roborareque ſunt apta, in quem uſum ſub umbilico, & ſupra caudam duo emplaſtra applicentur ex iis, quæ pro matrice, appellantur, calidiora, ſi ex cauſa frigida malum ortum duxerit; frigidiora, ſi ex calida, aut certe diſcutientia, ſi adhuc abundantia ſuperſit, vel alexipharmaca ſi ſubſit malignitas, ideoque theriaca reliquis admiſcetur; conficiuntur autem emplaſtra, ex ſtyrace, galbano, tacca macca, carenna; conſideretur tamen ſemper, ſpecialis fœminæ conditio, nam aliæ hoc, aliæ illo medicamento magis gaudent; novi quandam cui nulla re promptius uterus recurrebat, quam ſuffitu ad nares ex panno veteri, alia ex plumis.

Peſſus.

Cucurbita.

SECTIO

SECTIO TERTIA.

De morbis in magnitudine.

De Nymphæa, sive symptomate turpitudinis.

CAP. XVIII.

Descriptio.

CUticularis illa Epiphysis, sive caruncula, supra alarum commissuram sita quam alibi descripsimus ejusque usus, quæque Nympha dicitur sive *cletoris*, aliis colliculus, Hippocrati Columella, Avicennæ Virga, vel Albatara virili peni respondens; nonnunquam ad tantam magnitudinem crescit, ut non decentis verecundiæ notam præ se ferat, & multis fœminis insignis quoq; impudicitiæ argumento sit; inveniantur que earum quædam, quæ per hanc partem etiam erectæ viris similiter consistant, potissimum autem à vestimentis jugiter pars attrita ad libidinem proritat, tunc igitur ad differentiam partis ipsius, quæ Nympha dicitur, & curationis ejus manualis, quam Nymphotomiam propriè appellaveris; affectionem hanc clarioris doctrinæ gratiâ Nymphæam appellandam esse suo loco conscripsimus. Albucasis tentiginem vocat, Moschio symptoma turpitudinis; Avicenna frustum magnum; si verò pars ea non augeatur, sed alia denuò crescat in orificio uteri, quæ extra per tempora propendeat, Cauda nuncupatur à latinis; ab Avicenna furfus; Albucasis ægritudinem appellat caudatam, alij simpliciter carnem vocant, & meritò quia simplex caro est, qualem vidi in muliere Hamburgensi honesti civis conjuge & in filiola Belgæ unius anni puellula: menstruorum temporibus accrescentem, ita ut ne tunc nec antea quidem mariti concubitũ toleraret. Est autem cauda, ut scribit Aetius, carnosa quædam substantia, ab uteri osculo exorta, quæ muliebre replet pudendum, & aliquando extra progreditur instar caudæ, unde etiam nomen accepit. Ex dictis liquet Nympham, Nymphas, Nymphæam, & Nymphotomiam differre uti partem affectam, affectum & curationem; appello autem Nymphas in plurali cuticulares carunculas, quas

1. de nat. mul. c. 3. Hipp. lib. de nat. mul.

lib. 2. c. 71.

Nomina.

Avic. 21. 3. tract. 4. t. 23.

Cauda quid.

inſtar geminæ linguæ propendulas, & gallorum criſtis non diſſimiles,prope os uteri in ejus cervice aſtare ſuo loco diximus. Cauda verò res eſt diverſa,caro nimirum toto genere præter naturam ab uteri oſculo propendens.

Cauſæ. Porrò in Nymphæa pars illa ſive colliculus, qui naturaliter fœminis ineſt,ex decumbente humore tumet,& accreſcit,uterq; tamen affectus à luxuriente fit natura plures humores,ac nimiam carnem in locis naturalibus generante,unde fit,ut æſtate augeantur, quia aeris *Diſtinctio.* calore funduntur,ac dilatantur. Diſtinguuntur facilè,nam ſi cletoris longius exeratur ac coagmentetur, nimiũ fit coeundi deſiderium, & *Species.* ad libidinem irritamentum ; in cauda fœminæ acceſſum timent,nec tolerare queunt,quia impeditur penis ingreſſus , quem nulla ratione præ dolore admittere queunt : illa affectio eſt in quantitate conti- *Nota.* nua aucta,hæc in diſcreta & invia. Affectus hi adhibito matricis ſpe- *Curatio.* culo ſatis patent. Quicunq; curationis mentionem faciunt, manuali præciſione exequendam eſſe prodiderunt ,quod mihi oppidò inprimis cruentum , deinde etiam valde periculoſum videtur ob cicatricem,quã perinde ac reliqua hujus partis ulcera difficulter ſuſcipiunt, ideoq; diſtinctione erit opus, & Nymphas quidem ſive cuticulares carunculas utero adſtantes nulla ratione ſcindendas cenſeo,præſertim ſi earum tumor ſive incrementum verſus ſedem declinaverit,quia *lib.16.c.10.* ex eorum locorum ſectione facilè fiſtula generatur,ut notavit Aetius. *Avicenna lapſus.* Nec poſſum aſſentire Avicennæ , qui Nymphæam reſcindendam , caudam medicamentis corroſivis tractandam ſentit ; quia expeditior videtur præciſio adnaſcentis carnis toto genere præter naturam : difficilior ejus particulæ,quæ & naturalis ex parte eſt, & cujus nervi, muſculi, ac membranulæ aliunde prodeunt.

Quocirca ſi cletoris ſive Nympha ex ubertate humoris in deformem augeatur magnitudinem,curanda potius erit,ſicuti pruritus,ac furor uterinus, Primò ſanguinis minutione, & aliorum humorum eductione,victu tenuiſſimo,ac refrigerante, & aliis quæ ſemen extinguant,ac materiam in locis naturalibus accumulari prohibeant, totumque corporis habitum refrigerare, & exſiccare valeant.

Attritio ſive diſcuſſio humorum. Secundò iis, quæ quidquid in parte contentum eſt, atterere,& diſcutere ac exſiccare nata ſint, in quem uſum ℞ *foliorum lentiſci , radicis lapathi,corticum malorum granatorum , foliorum olivæ an. partes æquales,* fiat decoctio in aqua cum qua locus foveatur,&ejus pars per ſiphonem injiciatur.

Tertiò

Caustica sine dolore excedentia.

Tertiò causticis utendum, præsertim iis, quæ ad superfluam carnem citra dolorem emolliendam faciunt, in quem finem prodest totam excrescentiam siccis filamentis involvere ac fortiter ligare, ita enim quidquid succi inest consumitur, & pars contabescit, potissimum si filamenta intingantur in hac aqua ac subinde exsiccata applicentur. ℞ *sublimati ʒ i. aluminis ʒ ij. ß. aquæ ros. ℥ vi. coquantur ad tertiæ partis consumptionem*, prodest etiam alumen ustum per se, aut vitriolum, aut ægyptiacum unguentum applicare: vel ℞ *ejusdem unguenti, olei ros. ceræ communis an. ℥ ß. misce*; fortius efficies, & quod non minori efficacia carnem sine dolore exedit hac ratione, ℞ *vitrioli Romani ʒ i. ß. lixivij ex quo confici solet sapo lib. ß.* coquantur, & incorporentur, in fine decoctionis cum jam inspissatum est, remove ab igne, & adde *opij optimi ℈ j. formentur trochisci*, ac serventur in vase æneo, cera obturato, ex quorum pulvere caro inspergatur.

Chirurgia.

Quartò reliquis non proficientibus, deformitates hasce, maximè verò caudam opere chirurgico penitus amputandā esse censeo, quod dupliciter fit, primo prope radicē crine equino ligato, vel filo serico intincto in aqua sublimati, superius descripta, & quotidie filum adstringatur. Secundo ferrò hac ratione, fœminæ in sella competenter locatæ retrò assideat vir robustus, qui manibus suis fœminæ poplites subjuget, cubitis ejus brachia contineat, ac totum corpus regat; Chirurgus ante ipsam stans speculo sive dioptra, quo naturalibus dilatatis latentes in utero morbi conspiciuntur loco ampliato, forcipe latiori superfluam deformitatem corripiat, ac sinistra manu distendat, dextra verò prope forcipis dentes vulsella resecet, ita ut funditus tota cauda, nympheæ verò superflua dūtaxat pars rescindatur; propterea verò diximus prope forcipis dentes resecandam, quia cum pelliculosa sit cletoris, plurimum extenditur, & nisi magna diligentia adhibeatur, facilè ultrà quam oportet amputabitur: unde fluidus affectus quem Paulus rhiada vocat, suboritur; peractā chirurgia adstringente vino, vulnus abluatur, ac pulvere restrictivo subinde insperso linteum mundum, aut posca madidum imponatur, post triduumque emplastrum nostrum ad vulnera applicetur, aut griseum, seu de lapide calaminari, quo ad cicatricem inducat.

Rhiadas quid.

Vinum stipticum.

Porro vini stiptici, cum variæ ac multæ circumferantur descriptiones, hanc reliquis præfero, ℞ *nucum cupressi, foliorum lauri, myrthi, olivæ, centaureæ, majorana, stæchados, florum rosarum, rorismarini, balaustiarum an. m. j.*

omnia

omnia conscia, & leviter contusa bulliant in lib.iiii.vini albi ad medias. Pulveris etiam restrictivi hanc accipe descriptionem præ cæteris usurpandam. ℞ *masticis, thuris, myrrhæ, sanguinis draconis an. ʒ ii. ros. rub. corticum granatorum, myrthillorum, balaustiarum, nucum cupressi an. ʒiiii. lapidis hæmatitidis boli armeni an. ℥ j. bistortæ ℥ ß.* ex quibus omnibus fiat pulvis, qui valet ad sistendum sanguinem ex quacunque parte profluat, quod si inspergi ob situm loci non possit, cum ovi albumine applicetur.

De uteri hydrope.

CAP. XIX.

Descriptio. QUando uterus aquarum copia tumet, affectus, hydrops uterinus nuncupatur, ac respondet tumori œdematoso, colligitur autem *Pars affecta* aqua tum in uteri capacitatem, tum inter ipsius tunicas, quod insinuavit Aetius dicens; sæpe humoris copiam in uterum confluere, & aliquando corpuscula quædam vesicæ fellis similia in utero generari, in quibus humor colligitur, quam sententiam ita accipit Mercatus, quasi pelliculæ ad oscula vasorum uteri ex humore ab ipsis vasis obstructis percolato, bullarum instar generentur, quæ deinde eodem mucoso humore repleantur, & uterũ, ac imi ventris partem in quam magis vesiculæ incumbunt, elevent. Mercurialis verò sic Aetiũ interpretatur, quasi aqua sese recipiat inter tunicã, & tunicam uteri, non quod tunicæ totæ à se invicẽ disiungantur, sed quod in aliquib. partibus duntaxat separentur, ita ut fiant in uteri substantia vesiculæ illæ aqua plenæ; sicuti in jecore fieri scribit Galenus; unde Arabes *7. Aph. 55.* haud ineptè mihi dixisse videntur fieri hydropem ex aqua, inter tunicas ipsius uteri contentâ, aut ex tumore pituitoso in tunica ipsiusmet uteri, sicuti fit in testibus aquosus tumor. *Falsus hydrops.* At si crassus viscidus, pituitosusq; humor, aut in vasis uteri, aut in rugis ipsius colligatur, ita ut in tumorẽ uterus elevetur, falsus hydrops generatur; sed & in uteri capacitate rarò aquam hanc colligi posse crediderim, cum ejus ostiũ sit pervium, per quod foras saltem per intervalla transcolari potest, nisi fortè ab affectu præter naturam sit obturatum, sicuti in prægnan- *Historia.* tibus, aut tumore aliquo uteri affectis, quod vel hac historia, quam refert

refert Fernelius,ſcitu digna facilè confirmatur.Mulier,inquit, quædam hoc hydrope correpta, quoties appetebat menſtrua purgatio omnem aquarum colluviem ex utero per cervicem profundebat, pelveſq; ſex, vel octo complebat aqua citrina ferventiſſima,dum uterus totus ſubſideret,mox deinde ex præſcripto naturæ menſes ſequebantur; collecta proximo menſe par colluvies, ſtato deinde tempore profluebat. Morbus eſt tum in magnitudine tum etiam in via.

Cauſa.

Neque verò duntaxat ſi varietatem locorum id quibus aqua colligitur inſpectes,verum ſi generandi hydropis uterini cauſas intuearis, diſſimillima apud ſcriptores reperies; nam Aetius longam menſium ſuppreſſionem tantummodo , & imprægnationem impeditam, quia menſium retentio,& nimia ſanguinis copia calorem,& ſpiritum obruit:Fernelius ſicut in communi ventris hydrope in vitium jecoris, ac lienis retulerunt, quæ certè ſunt duæ maximæ ac generales uterini hydropis cauſæ.Specialius tamen dicimus aquam aut gigni in ipſo utero , aut aliunde eò deferri ; gignitur quidem in ipſo, quando debilitatus ex nimio,in partu vel abortu,labore,vel ex occurſante frigore in aquam ſanguinem convertit,tum ſibi pro nutritione propria demandatum, tum etiam menſtruum. Defertur verò aut ex jecore quod ob frigidam intemperantiam ſeroſitates gignit,quæ in abdominis capacitatem recipiuntur,aquoſumq; hydropem efficiunt,indeq; per cæcas, & inuſitatas vias aditum ſibi in uterum parant.Hæc autem jecoris frigiditas contrahitur ex frigido potu immodico, præſertim dum vel æſtu, vel exercitatione corpus incaluit,ejuſq; ductus patentiores fiunt, ex eſu fructuum, olerumque frigidorum & acuto morbo ſpiritus diſſipante, aut larga ſanguinis profuſione per nares, uterum,aut hæmorrhoidas. Aut defertur etiam aqua in uterum ex liene , quando & ipſe aqua repletur, quod maximè per febres contingit cum fœmina ſiticuloſa plurimum aquæ hauſit,quæ tamen neq; per vomitum neq; per ſedem educta fuit, tunc enim pars una ad veſicam tendit,& per urinas expurgatur,altera ex abdomine ad lienem trahitur, qui ſpongioſus molliſq; exiſtit,ac non procul ſitus indeque per cœcos etiam,quos diximus,meatus in uterum exoneratur,ut ſcripſit Hippocrates;Defertur præterea aquoſus hic humor ex vena cava,ſerum ſanguinis in uterum ſtillante, aut ejus vaſa,ſicuti ex ſuperiori hiſtoria conſtare arbitror; reliqua ex Hipp. Aetio,& Avicenna deſumpta ſunt.

Hydropis generalis cauſa.

Lien promptè aqua repletur.

1. de morb. mul. 37. Hipp 4. de morb. Aet lib. 16. cap. 29. Avic 21. 3. tract. 4. cap. 25.

Cognoſcitur affectio,quia circa imum ventrem tumor adeſt,amplus, laxus,flatuoſus ex parte , unde ſæpe medici tyrones,& imperitæ obſtetrices decipiuntur,exiſtimantes ſic affectas prægnantes eſſe,murmura ſentiuntur in ventre veluti in inteſtinis,in ambulando gravitas , & ſpi-

Signa.

rãdi difficultas, alvi excrementa graveolentia sunt, & conceptus ac menses impediuntur, vel nullo servato ordine prodeunt, pravi, pauci, ac loturæ carnis similes, aut arenosi, dolet venter, lumbi, hypochondria, & inguina, semen in somniis effunditur, adest rigor ac sæpe febris, manus ac pedes tumescunt, mammæ fiunt molles, lac nullum, aut si antea adfuerat vitiatur, & aqueum redditur, os uteri gracile est, ac humidum tactui apparet, quibusdam etiam nares fiunt mucosæ.

Distinctio ab impregnatione.

Differt à gravidatione, quod in hydrope tumor extenditur juxta ventris amplitudinem non acuminatus ut in uteri gestatione: A vero ventris hydrope quia in hoc semper præcessit vitium jecoris, & color faciei mutatur ad pallidum vel lividum: at in hydrope uterino plerumque fœmina boni est coloris, & si aqua per uterum effunditur, venter detumescit, quod si hydrops uteri ex vitio jecoris etiam oriatur, tamen in illo venter primò intumescit superiori parte, & ad infimas tumor descendit; in uteri hydrope incipit in inferiori, & ad superiora ascendit; ac primo manus mammæque tumescunt, quam pedes:

Ab uteri inflammatione.

dissidet præterea ab uteri inflammatione, quia hanc concomitatur febris assidua, ac sæpe rigor adest, nõ tamen in hydrope in quo aquosum quippiam ex utero instillat, sanguine permixtum, aut album, fœtidum, muscosumq; & majorem in ambulando gravitatem hydrops infert, ac respirandi difficultatem cordisque ac cerebri accidentia.

A scyrrho, & inflatione:

Tumoris laxitate à scyrrho discriminatur, mollitie verò, & flacciditate ab inflatione, in qua uterus tensus est.

Prognosticum.

Hydrops conceptum sequi potest, sed conceptus hydropem non sequitur, quia in aquoso utero gigni animal nequit; sicuti neque in aquosa terra planta, & quia per hydropem ferè semper os uteri clauditur. Quod si gravida fuerit mulier fœtus corrumpitur, quia aqua illa fœtida, ac citrina intra duos ut plurimũ menses fœtum perdit, qui tunc cum ea ejicitur, & mater periclitatur, ac plerumq; moritur, quippe affectus is ferè lethalis est, quia hydropem uteri sequitur hydrops totius corporis; ideoque curatio actutum adhibenda.

Curatio.

Considerandũ igitur est, an fœmina gravida sit, quo in casu quamvis exigua adsit spes servandi fœtum: tamen quia contingunt monstra in arte, sicuti in natura, mitius tractanda fœmina. Præsertim si comperiamus fœtum jam moveri, solis fomentis, vomitu, ac levioribus purgatiunculis agendum erit.

Victus.

Reliquæ curabuntur quatuor remediorum generibus, Primò optimâ victus ratione exsiccante, qualem descripsimus c. *de humida uteri intemperie*. Potus inprimis sit parcissimus, ex aqua cocta cũ cinnamomo, semine angelicæ, saxifrasiæ, aut salsafrasæ.

Secundò evacuatione per sanguinis missionem ex pede, si menses sint suppressi, quo in casu si fœmina prægnans non est, reliqua omnia admini-

Evacuatio. Sang. missio. Purgatio. Succus Iridis. Vomitus. Clyster.

administranda, quæ ad mensium provocationem cap. proprio recensuimus. Aut fiat phlebotomia ex brachio, si plenitudo adsit, subindeque præparetur, expurgeturque aquosus humor in toto redundans; præparabitur autem oxymelite simplici, melle rosaceo, sirupo de arthemisia, de duabus, & quinque rad. byzantino; cum aqua genistæ, gentianæ, angelicæ, fœniculi, saxifrasiæ, aut ℞ *foliorum arthemisiæ, hyssopi, calaminthæ, pulegij an. m. j. radicis apij ℥ j. seminis anisi ʒ j. coquantur secundum artem, colaturæ ℥ iij. adde sirupi de duabus radicibus ℥ ij. misce*, pro vice; purgatio concinnabitur ex manna, cassia fistula, hiera simplici, sirupo ex infus. ros. aut viol. si humores in primis venis abundent. Pituitosum verò ac crudum, & serosum humorem in toto superfluum, agarico trochiscato educes, ac pilulis de hiera, de mastice, de agarico, diacatholicone, diaphœnicone, electuario Indo, turbith, hermodactylis, assaro, esula, iride, grano gnidio, ut ℞ *agarici trochiscati ʒ j. diaphœnici ℥ iij. specierum hieræ ʒ ß. sirupi rosarum solutivi ℥ i. decoctionis pituitosæ ℥ iiij. misce*; aut ℞ *massæ, pil. de agarico, alephanginarum an. ℈ ij. trochiscorum alandahal. g. iij. cũ sirupo de hyssopo, formentur viij.* aut si bolos magis amat, ℞ *specierum hieræ ʒ j. ß. diaphœnici ℥ ij. diacatholici ℥ ß. cũ saccharo fiant boli*, aut etiam *rhabarbari ʒ ij. cum ℥ ij. radicis fœniculi, & ℈ iiij. spicæ in lib. ij. vini infunduntur per horas xviij.* quo vino mane, & vesperi patiens utatur vel pro potu ordinario; quibus non proficientibus exhibentor ℥ *ij. succi Iridis depurati cum ʒ j. specierum diarrod. abb. & ℈ i. spicæ pluribus diebus*, alij *g. iij. stibij ritè præparati cum ʒ i. theriacæ, & ʒ ij. conservæ ros.* quod si bene cesserit, iterent. Vomitum bis in septimana provocare utilissimum est, quia vomitu, conferta evacuatione, aut valido exercitio vesiculæ rumpuntur, & aqua educitur, aut discutitur; quod idem præstant acriores clysteres; ut ℞ *foliorum arthemisiæ, betonicæ, brassicæ marinæ, matricariæ, mercurialis an. m. j. florum camomillæ, genistæ an. p. i. coquantur secundum artem juris* ℞ ℥ *x. in quibus dissolve succi betæ, & mercurialis an. ℥ i. urinæ pueri ℥ i. ß. hieræ Galeni, fermenti acris, mellis an. ℥ ß. salis ʒ i. misce*, fiat clyster, & quia morbus ex sua natura prolixus est, cuncta hæc sæpiusculè repetenda.

Aquæ eductio. Incessio.

Tertiò, quia non sufficiunt ea, quæ per alvum purgant, utendum iis, quæ ab utero ipso aquam educant tum ventri admotis, tũ utero inditis quẽ usum præstant incessiones ex decocto laureolæ, genistę saxifrasiæ, pulegij, cucumeris asinini, & injectiones, ut ℞ *foliorum pulegij, hyssopi, origani an. m. ß. spicæ ʒ ij. seminis amei, cumini an. ʒ i. coquantur*

in q.s. aquæ ad medias, colaturæ ℞ ℥ *vi. olei Irini* ℥ *ij. ellebori nigri* ʒ *i.* mixta omnia in uterum injiciantur; valent insuper reliqui uterini clysteres, quos menses provocare diximus; post hæc sequens applicetur pessus, ℞ *ellebori albi* ʒ ß. *colochyntidis* ℈ *ij. nitri* ℈ ß. *mellis q.s. misce*, lana excipiantur, vel ℞ *colochyntidis* ℥ *i. seminis cumini, nitri, mercurialis, myrrhæ an.* ℈ *i. melle excipe.* Exterius inunctiones administrentur, ex oleo liliorum, ebuli, addita ʒ *j. olei cinamomi, aut anisi arte chymica parati, cujus etiam propinetur* ʒ *j. cum vino, vel aquæ vitæ, aut anisi, vel cinnamomi:* Deinde emplastra ventri inferiori applicentur, ex folijs & radicibus ebuli frixis in oleo laurino; aut unguentum ex succi ebuli, vel *sambuci* ℥ *ij. emplastri de baccis lauri* ℥ *ij. olei laurini* ℥ *ij.* ß. *misce*, vel ex eodem succo & oleo cum pari quantitate vini albi, & aquæ vitæ ac ℥ iiij. stercore canini, caprini, bovini, columbini, quibus aliqui addunt cantharides, fel bovinum, aut leporinum, ac radicem ciclaminis.

Pessus. *Unctiones.* *Emplastrum*

Diuretica. Quartò ijs, quæ per urinas aquam educere nata sint, uterum calefacere, & exsiccare ut ℞ *foliorum sabinæ, matricariæ an. m.* ß. *Asari* ʒ *iij. radicis apij, fœniculi an.* ℥ ß. *bulliant in s. q. aquæ, vel juris gallinæ*, capiat patiens lib. ß. quia est medicamentum optimum, ac præbet utile nutrimentum; vel ℞ *calaminthæ, pulegij, origani, gallitrici, saxifrasiæ, rubeæ tinctorum an. m.* ß *levistici, arthemisiæ an. m. j. radicis Ireos* ʒ *iij. seminis dauci, smyrnij, ameos an.* ʒ *j. coquantur in q.s. aquæ ad lib. j.* ß *colaturæ adde sacchari, & mellis q.s.* hic etiam pulvis pro salsamento utiliter paratur. ℞ *hyssopi sicci* ʒ *j. pulegij* ℈ *ij. origani, cumini an.* ℈ *j. seminis ammij, spicæ nardi an. g. xij. salis tosti* ℈ *i. misce.* Ventri & utero applicentur vesicæ suillæ plenæ decoctione foliorum ebuli, sambuci, mercurialis radicis Jridis, seminis cumini, quæ omnia bulliant in vino albo; aut sacculi parentur pleni millio, cumino, & sale, ac furfuribus leviter tostis. Denique valent quæcumque ad aquam splenis exsiccandam c. *de febre alba scripta* reperies. Aquâ jam eductâ ea emplastra quæ ad confortandam matricem c. *de uteri debilitate* descripsimus, sunt admovenda. Ad quod etiam balnea sulphurea, vel sicca prosunt, aut arte parata ex decocto lauri, origani, cardamomi, pulegij, thymi, calaminthæ, cucumeris asinini, aut suffumigia ex myrrha, nitro, & sale mixtis, quibus necdum propulsato malo, ad sudores deveniendum per sarsæ decoctum, aut aperiendus fonticulus in uno vel ambobus cruribus.

Pulvis. *Confortantia.* *Balnea.* *Suffitus.*

De ute-

De uteri inflatione.

CAP. XX.

PRoxima hydropi sequitur uteri inflatio, tympaniti proportione respondens, & est ejusdem uteri tumor præter naturam elevatus à flatib. inclusis in vacua uteri capacitate, vel angustiis ipsius, hoc est in vasis, & apicibus, seu angulis locellorum, vel inter ipsas uteri tunicas. *Definitio.* Discrimen habet ab aquoso hydrope signis superiori c. allatis; *Distinctio.* à vera ventris tympanite, quod uteri flatu correptæ non ita siti premuntur, neque earum partes superiores emaciantur, vires minus labuntur præsidia magis prosunt, & per intervalla crescit, ac decrescit quod in tympania non fit; ab œdemate, quod digitis oppressus vestigium non exprimit, sed percussus reddit sonitum veluti tympanũ, morbus est in figura, & magnitudine aucta. Porrò flatus aut aliunde *Causa.* in uterum irrepserunt, aut illic geniti coarctantur; generantur autem aut ab externis causis, veluti esu flatulenti cibi, ut raparum, castanearum, fungorum, panis secalis, aut si post incommodum partum, vel abortum, vel balneum, frigus uterum infestavit, quod menses tardat, aut ex intempestivo frigidæ potu. Vel etiam generantur ab internis causis, quarum potissima materialis est copia crudi ac pituitosi humoris; efficiens imbecillus calor, nam neque omnimoda frigiditas, neq; vehemens calor flatus efficit, sed qui materiam quadantenus solvit, non tamen usquequaque discutit, ut ex Galeni mente c. *de œdemate mammarum* jã prodidimus; *3. de sympt. causis.* debilitatur autem calor, aut ex uteri percussione, aut ex crebro partu, vel abortu præsertim laborioso, aut ex uteri in aliquam partem conversione; aut ex jecoris vitio utero communicato, quippe qua ratione ab eo tympanites fit, eâdem uteri inflatio; aut ex retentis viscosis, crassisq; menstruis, quæ à naturâ bene regulari nequeunt. Sunt insuper aliquot concausæ, quæ potius efficiunt, ut flatus detineantur, quam ut generentur, talis est flatuum ipsorum densitas, & crassities, meatuum spissitudo, aut sanguinis exiguus excretusque grumus in uteri ostiolo cunei modo insertus. *Flatus quibus de causis distinentur.*

Dignoscitur affectio hæc, quia pecten, imusque venter inflatur, ac *Signa.*

 dolore

dolore premitur pungitivo, qualis nervosis partibus accidere solet, qui interdum ad septum transversum, lumbos, & ventriculum excurrit, nonunquam utrinq; ad latera, & sæpe ad alterum, sæpe ad utrumque inguen se extendit, umbilicumq; infestat, & caput per consensum afficit; ac ut ex Hippocrate colligere est, pedes tumescunt, & canæ faciei partes, color est injucundus, cum anxietate anhelat, præsertim cũ surgit, & expergiscitur; quidquid edit, aut bibit, ipsã molestat, gemit, ac tristatur magis, quam antea, quã comederit: sæpe etiam suffocari videtur, occultantur menses, non concipit, nervi contrahuntur, vesica dolet, & lotium detinetur, ac uterus, uti scribit Rasius, de loco ad locũ videtur moveri, cum tamen flatus ipsi sint, qui moventur; flatus interdum per muliebre pudendũ erumpunt, ac uti diximus ad digitorum pulsationem sonus tympani redditur. Cæterũ in cavo uteri, an in ejus angustiis flatus cõtineantur, exploratur, quia si in cavo, dum volvitur mulier, sonitus & strepitus auditur, qualis in intestinis quæ tormina vexant, & si tangatur uterus, pulsat instar tympani. Si verò in ejus locellis, tantus tumor non adest neq; sonitus, dolores verò graviores fiunt, quia flatus magis coarctantur; tandem à flatib. intestinorum distinguitur, quia pedes, & cava oculorum in illis non intumescunt; neq; menses, & conceptus præpediuntur, neque reliqua signa paulò supra ex Hippocrate memorata adsunt. Hoc malum lethale non est, neq; diuturnum, nisi tamen curetur, aliorum malorum origo esse solet, facilius verò curantur flatus, qui in uteri cavo, quam qui in ejus angustiis coarctantur, illi vero qui continentur in villis, & angustis rugis, ac ipsius uteri contextura vel raritatibus, curationem admittunt reliquis difficiliorem.

in. de nat. mul. — *a. de morb. mul.* — *A flatibus intest.* — *Distinctio.* — *Prognostica.*

Curatio.

Ut triplex est affectus causa, occlusio viarum, copia crudorum humorum, & uteri seu caloris impotentia: ita triplex curandi scopus, uteri vias aperire, crudos humores concoquere, inscindere, ac expurgare, uterum & calorem roborare; ut reliquiæ discutiantur. Si igitur morbus proveniat ex uteri imbecillitate aut frigiditate, curatio petenda ex proprijs capitibus: si ex suppressis menstruis omni arte provocandi, ac curatione à sanguinis missione auspicata, recurrendum ad c. *de mensium suppressione*: si ex frigore uterum post partum subeunte, venter fœminæ accuratè ligetur, & sacculi, ac cataplasmata calefacientia applicentur. Si verò (quod plerumq; fit) ortum trahat ex

crassis,

Victus attenuans ac discutiens.

crassis, viscidis, & frigidis humoribus, qui & meatus obturant, & uteri calorisq; vim infringunt, medela perficitur quatuor remediorum generibus, & primo quidem victu attenuante, ac discutiente, aere odoribus alterato; cibo, & potu, qualem descripsimus c. *de mammarum inflatione*, & *de humida uteri intemperie.*

Evacuatio.

Praeparatio.

Clyster.

Secundò evacuatione per sanguinis missionem, si nihil obstat, ac plenitudo adest, ex axillari; at si ex partu lochia retineantur, ex pede, alioqui rarò sanguinis missio juvat, quia calor est debilis. Potiusque purgandus pituitosus humor, ac crudus in utero aut ventriculo redundans, factâ prius præparatione per hunc aut similem sirupum ℞ *seminis anisi, fœniculi, anethi, ameos, rutæ, an.* ℥ ß. *fiat decoctio in lib. iiii. aquæ vel vini ad medias, colaturæ adde sirupi de hyssopo, aut de mentha, mellis ros. an.* ℥ *iii. misce*, capiat singulo mane ℥ v. deinde purgetur pilulis alephanginis, cochiis, aggregativis, de agarico, mastychinis, aureis, quarum capiat ʒ i. singulis septimanis, ac intermediis temporib. clysteres carminativi administrentur, qui communiter sic parantur: ℞ *foliorum arthemisiæ, anethi, rutæ, calaminthæ, pulegii an. m. i. seminis cumini, carvi, anisi, an.* ʒ *i. coquantur secundum artem in s. q. aquæ vel potius vini optimi, colaturæ* ℞ ℥ *x. olei rutacei, anethini, aut macis an.* ℥ *i. ß. hieræ picræ* ℥ *ß misce.*

Flatus discutientia.

Sacculi.

Incessiones fomentationes.

Balnea.

Unctiones.

Tertiò ac potissimum ijs, quæ calorem suscitandi, & flatus discutiendi vim habeant, quæ in triplici sunt differentia, aut enim exterius admoventur, aut utero injiciuntur, aut per os assumuntur, eorum amplam segetem reperies c. *de variis ventriculi accidentibus* peculiariter verò utero, ac sub umbilico applicantur sacculi pleni milio, furfurib. sale, cumino, aniso, tostis ac calidis, sed minꝰ pōderosi mihi magis probantur; alii qui replentur siccis herbis ut parietaria, ruta, absynthio, arthemisia, hedera terrestri, abrotano, nepeta, origano, calamentho, pulegio, sampsuco, thymo, serpillo, angelica, majorana, ex quibus etiā herbis coctis incessiones, fomētationes, & balnea parari possunt, imprimis tamē prosunt sulphurea, aluminosa, & salsuginosa, vel applicātur cataplasmata ex fimo vaccino, ovino, caprino, semine cūini, rutæ & nitro cū vino malvatico, vel distillato, & oleo laurino. Lusitanæ fœminæ utuntur emplastro ex oleo laurino, & rutaceo, in quo incoxerint vitellos ovorum agitatos cum pulvere seminis cumini, anisi, pulegio, & origano, cui si addas theriacæ ʒ i, & aquæ vitæ tantundē efficacissi-

mum

Vnctiones. mum concinnabis. Tota etiam uteri regio inungenda oleo camomillæ, liliorum, anethino, rutaceo, hypericonis, in quibus bulliat costus, cinnamomum, cariophylli, & adde parem quantitatem aquæ vitæ, paratæ cum baccis juniperi, sabinæ, hederæ, vel lauri; ex quorum oleorum ac decoctionum supradictarum æquis portionibus vesicæ semiplenæ sub umbilico applicentur; *Vnguentum* aut tale fiat unguentum, ℞ *olei rutæ, angelicæ, liliorum an.* ℥ *j. cariophyllorum, costi, cinnamomi an.* ʒ *i. aquæ vitæ finissimæ* ℥ *i.* coquantur parum, & addita cerâ, ac theriacâ fiat unguentum; *Emplastrum* aut sequens emplastrum, ℞ *bdellij, gummi arabici an.* ʒ *i. seminis rutæ, agni casti, centaureæ minoris, origani, calaminthæ, abrotani, cassiæ ligneæ, ameos an.* ʒ *i. therebinthinæ q. s.* fiat emplastrum, vel ex triphe- 1 ræ, ac theriacæ æquis quantitatibus; *Cucurbita.* aut cucurbita magna cum flamma copiosa sub umbilico affixa violenter detrahatur, quia incantamento simile est. *Suffitus.* Suffumigia præterea ex myrrha, ladano, gallia muscata, euphorbio, lasere, & ligno aloes parantur, nisi caput sit læsum.

Pessus. Utero immittuntur pessi hac ratione confecti, ℞ *caricarum pinguium exactè contusarum, ut grana non percipiantur* ℥ ß. *cumini* ʒ *ii. spumæ nitri* ʒ *i. mellis parum*, fiant pessi. Secundus recipit *foliorum rutæ, pulveris cumini, nitri an.* ʒ *i. mellis q. s.* Tertius *bdellij* ℥ *i.* ß. *xylobalsami, carpobalsami, costi an.* ℥ *i. origani, cymini an.* ʒ ß. *olei nardini, rutacei an. q. s. misce*; qui pessi per noctem integram retineantur, ac si acres fuerint, lacte immergantur. 2 *Injectio.* Cum primis tamen accommodatus est hic uterinus clyster. ♃ *foliorum origani, viticis, rutæ an. m.* ß. *anisi, ameos, cinnamomi, costi an.* ℥ ß. *olei, & vini an. lib.* ß. *fiat decoctio ad vini consumptionem, cui percolatæ adde hieræ picræ, aut Archygenis* ℥ ß. Subinde obstetrix illitum digitum inserat, incumbentesque sanguinis grumos, sensim dissolvat, ac educat, posteaquam fœmina in balneo, aut incessione fuerit; fugienda tamen semper sunt ut adversissima, *Intus sumenda.* quæcunque adstringendi vires possident. Intus per os assumuntur po- 3 tiones ejusdem virtutis; ut ℞ *malorum Persicorum nucleos xx. contundantur cum duobus vitellis ovorum quib. adde galangæ, piperis, cinnamomi, zinziberis, cariophyllorum, croci, nucis myristicæ an.* ℈ *ij. sacchari, & vini optimi q. s. ferveant parum, & calidi* ℥ *iiij.* mulieri propinentur facta sæpius residentia, prodest etiã stillatitia aqua, aut oleũ ex ligno Guajaco, ebeno, ammoniaco, succino, styrace, aut therebinthina arte chymica parata, quarũ guttæ iiij aut v. exhiberi possunt in ℥ iij. præcedẽtis decoct., aut aquæ vitæ seu theriacalis, cujus varias descriptiones reperies suprà

c. de

cap. *de uteri doloribus*, & miræ operationis sunt in hoc casu; vel ℞ *quatuor seminum calidorum an.* ʒ ij. *florum camomillæ p. ij. vini optimi Hispanici, aut Malvatici lib.* ij. *leviter bulliant, ac colatura bibat*, ℥ vj. *aut* ℥ iiij. *Hippocratici.*

Quarto & ultimo ijs, quæ ventriculum confirmare, ac simul flatus dissipare valeant, ut tabella una vel altera, diacimini, diagalangæ, dianisi, aromatici rosat. diacalaminthes, diaspermaton, diacurcumæ, diamarthæ Avicennę, & desuper bibat ℥ j. vel alterā vini generosi, aut supra dicti decocti, vel cochleare j. aquæ theriacalis; vel sequens concinnetur opiata ℞ *corticis citri, radicis eringij, florum aurantiorum conditorum an.* ℥ j. *specierum aromatici, rosar. diacalaminthes, diaspermaton, aut diagalangæ, aut* ʒ j. *confectionis saccharatæ, anisi aut cariophyllorum* ʒ ij. *cum sirupo de corticibus citri, fiat opiata*, cui adde si patiens non recusat, theriacæ ʒ ij. Aut ℞ *diacurcumæ, diagalangæ an.* ʒ iij. *conservæ florū aurantiorum* ℥ ij. *sacchari dissoluti in succo rutæ purificato q. s.* fiant morselli. Aut *quatuor seminum calidorum, baccarum lauri an.* ʒ ß *galangæ, zinziberis an.* ʒ ij. *anisi incrustati* ℥ ij. *sacchari dissoluti in aqua rutæ q. s.* fiat confectio per tabellas; utile est assumere singulo mane ʒ ij. theriacæ vel mithridatij cum ℥ ij. vini, aut cum aqua cinnamomi, aut guttas aliquot aquæ anisi, cinnamomi, cariophyllorū, vel macis arte chymica paratæ. Aut species seu pulveres supradicti quibus magis ea forma arriserit exhibentur a. ʒ ß ad ʒ j. cum modico vino. Attamē mirū in modū in hoc genere prodest sudare ex decocto chynæ, sarsæ, aut ligni Indici, nam & flatus dissolvit, & ventriculum, uterum, ac universi corporis partes strenuè roborat: plura hic poteris transferre, ex cap. *de flatuoso mammarum tumore, & de uteri doloribus.*

Vteri roboratio.

Rotula.

Opiata.

Morselli.

Sudorifica.

De uteri inflammatione.

CAP. XXI.

IDem est partem aliquam inflammari, ac si peruri, succendi, igniriq; dicas, est autem propriè uteri inflammatio, quam Græci phlegmone vocant, tumor præter naturam, ex affluente sanguine in ali-

Definitio.

qua uteri parte collectus cum dolore, rubore, tensione, renixu, ac pulsatione, si materia crescit, & pus conficitur, quia tunc omnia symptomata excandescunt. Scire autem licet in inflammatione è cava per tenues non in uteri capacitatem, sed in illius substantiam sanguinem effundi, nec purum semper sanguinem, sed interdum flava bile, pituitâ, aut melancholiâ perfusum: duplicem quoque esse inflammationẽ siccã unam, quando nullo affluente humore calor nativus effervescit, quæ veluti febris est membri, ac *phlogosis* nuncupatur: humidam alteram, quæ ex calida fluxione membrum occupante originem trahit, de qua cumprimis sermo hîc institutus est; in eaq; considerandũ, an humor jam putruerit, an solum acris sit, vitietur in parte, & incalescat, ut docet Galenus 2. ad Glauc.

Pars affecta

Distinctio. Differt à suffocatione ex utero calore nimio, & febre ardente, quam perpetuò habet comitem: à gravidatione, dolore, duritie, & calore: fit à causis externis, ut ex percussione, casu, abortu, partuve sinistro, ut idem Galenus autor est; aut etiam ex concubitu rationis metas excedente, unde uterus ardet, ac debilitatur; præterea ex sessione in sella duriori, ambulatione longa & intensa, præsertim instantibus menstruis; ex frigiditate externa prohibente transpirationem, aut flatuum copiã, vel exulceratione, & dolore, vel cucurbitularum applicatione supra uterum, ab his enim omnibus uteri calor intenditur & ipse debilior redditur. Internæ causæ sunt multus sanguis fervidus, qui ex alimẽto abundat, & ex vena cava per capillares effunditur, aut qui retinetur post partũ, vel certe dum ad menstruas purgationes fluit. Arabes, quos sequitur Valescus, & Mercurialis nimiã seminis retentionem addunt, quibus assentire nequeo, quia quantumvis retineatur semen, uteri substantiã non permeat, sed intra vasa, aut in uteri capacitate putrescit, ubi potius convulsionem aut suffocationem concitat, quam inflammationẽ, quippe non aliunde quodlibet membrum solet inflammari, quam à superfluitate proprij nutrimenti.

Causa.

lib. de humoribus.

Signa: Signa triplicia numerantur, quædam inflammationẽ ostendunt, quædam tempora ipsius; alia partem affectam, & inflammationem quidem produnt, dolores ardentes juxta loca muliebria, & pubẽ ac imum ventrẽ, coxas, lumbos, qui etiam ad claviculam porriguntur, ac si magna fuerit septi cõpressio, suffocatione premuntur fœminæ, si mi-

ſi minor magna ſaltem adeſt reſpirandi difficultas, unde Medici pa- rum exercitati pleuritidem eſſe autumant,non advertentes intenſo peritoneo,quo uterus ſuperiori parte alligatur, neceſſariò ſeptũ et- iam diſtendi. Hippoc. qui tam vallere,quam falli neſcit, alia addit ſigna,quod nimirũ menſes occultantur,aut pauci fiunt,çervix mul- tis tenuibuſq; venulis inſtar aranearũ telæ variegatur;venter incen- ditur ac nunc durus,nunc mollis eſt, nunc etiã tumidus,ut quodam- modo pręgnans videatur,vomit poſt cibũ,animo linquitur,& dolo- res ſentit,aç,ut ſcribit exactiſſimusGal.capitis dolor adeſt,potiſſimũ in parte poſtica,& in radicib. oculorũ ob vapores putres eò ex utero aſcendentes,nonnunquã etiam convulſio , & affectiones ventriculi per conſenſũ affecti,ſed& acuta febris perpetuus ei comes exiſtit,ob maximã cũ corde per arterias ſympathiã ;pulſus initio magnus, ce- ler, deinde parvus,debilis,creber. Quæ omnia ſymptomata in aug- mento ingraveſcunt,nam dum pus cõficitur,dolores& febres magis accidunt præſertim exacerbantur dolores ventris pulſatiles,deliria, animi deliquia,ſingultus,extremorũ frigiditas,retentio excremen- torũ,& capitis cruciatus, febris cum horrore, nõ quia intermittens, ſed ob retractionem caloris , & ſpiritus ad interiora , quæ magis ſub veſperũ accidunt,acceſſiões inordinatæ, dentium ſtridor,quæ om- nia indies acerbiora fiunt,donec confecto pure miteſcunt,ac denuò exacerbantur,cum abſceſſus jam jam rũpitur;& tunc pubes intume- ſcit,inundatio in utero percipitur, & urina ac alvi excrementa ſup- primuntur,facto ex pure juxta partem affectam impedimento. Atq; hæc quidem ſi in ſuppurationem deſinat, verum ſi diſcutiatur, quod ſemper optandũ(noſti tu enim inflammationes aut reprimi,aut diſ- cuti , aut in pus verti,aut indurari)ſymptomata quieſcunt,& tumor aboletur,ſin autẽ in ſcyrrhũ convertatur,febris ac dolor,reliquaq; ſymptomata mitiora fiunt,tumor tamen, & renixus , gravitaſq; , ac corporis ſegnicies permanẽt:ſi in hydropẽ evadat,ventris moles vacua apparet,alvus aqua impletur,umbilicus prominet,oſculũ uteri gracile fit,ſuperiora corporis attenuantur , ſomnus profundus,ac ſenſuũ ob- tuſio,caligo,&ſudor frontis,ſitit,cibũ averſatur,alvi excrementa olida fiunt.Adhæc contingit nonnunquã inflãmari partẽ anticam,quæ veſi- cæ adhæret,&tunc in pubem dolor inclinat,&urinæ difficultas adeſt, aut ſtillicidium ; parte verò poſteriori, qua recto inteſtino incumbit,

2. de morb. mul.

Lib. de humoribus & 6. popul. p. 1. cap. 2.

Signa temporum, inflammationes uteri.

Febris cum horrore non intermittẽs

Terminationum ſigna.

Signa partis affecta.

inflammatâ, dolor lumbos infestat, & circa spinam magis hæret, & alvus supprimitur; quod si latera uteri inflammentur, inguina distenduntur, & crura gravantur, ægrè moventur, & interdum claudicare coguntur, aliquando in superna fundi parte inflammatio est, ac tunc minus dolet, sed partes umbilico circumjacentes, dolore, ponderéve cruciantur; demum si in uteri ostiolo, cervice, aut juxta pudendum inflammatio fit, evidens signum ex tactu desumitur, quia obstetricis digito immisso, ostiolum durum, rigidum & ardens percipitur maximè si speculo matricis locus dilatetur, tumor oculis sese objicit; ac tandem in ea parte quæ inflammationem patitur magis dolor intenditur; quod si universa uteri substantia inflammetur, totus uterus undequaque inflammatione obsessus pulsatilem cruciatũ sentit. Jam verò si ex fervido tenuique sanguine fiat, lingua nigrescit, sitit, deliratque fœmina, & urina rubea apparet, vel cum lividitate subrubra, pulsus magnus, plenus, undosus, venæ tument: si ex flava bile, oculi flavent, sitis est ingens, inquietudo, anxietas. Malum hoc, inquit Fernelius, in cervice, quam in utero, frequẽtius, quia carnosior, at in cervice, & ore ipsius uteri minus periculosum, quia remedijs expositũ: adhæc major inflãmatio, & quæ plures uteri partes occupat, minore deterior; sudor gelidus, vocis interceptio, cum animi deliquio pessimum; potissimum si reliqua symptomata exacerbentur viribus labantibus, ac pulsu inæquali, mortem portendunt; Inflammatio uteri aliquãdo degenerat in Erysipelatẽ, œdema, scyrrhum, rarò in cancrum, rupto abcessu si pus exierit album, leve, æquale ac boni odoris, bonum: si variegatum ac substantiæ diversæ, & pravi odoris, malum, fluxus ventris, & copia urinæ inflammationi superveniens, bonum.

Signa humorum.

Prognostica.

Curatio.

Duplex curãdi scopus, prohibere id quod fit, & auferre, quod factũ est; primũ completur diversionibus, secundũ repellentibus, discutiẽtibus, ac suppurãtibus. Erunt itaq; quinq; remediorũ genera opportuna. Primũ victus tenuissimus, ac refrigerans; ac primis quidẽ dieb. satis erit pro cibo cremorem ptisanæ exhibere, aut cucurbitam cum saccharo bullitam, & omphacion, lactucam, endiviam, seu scariolam coctam addito oleo, sale, & aceto; vel brodium ex ijsdem herbis paratum in jure pulli: & panem lotum cum conserva rosʃ. à tertio die conceduntur ova sorbilia, ac pulli gallinacei caro. Potus esto aqua

Victus tenuis ac frigidus.

Potus.

aqua hordei, vel cocta cum coriandro præparato, aut scorsonera, vel in qua aurum ignitum fuerit sæpe extinctum aut vinum granatorum, aut aqua hordei, vel stillatitia endiviæ, acetosæ, violar. aut certè secundana cerevisia: à vino penitus abstinendum. Constituatur patiens in cubiculo obscuro, & frigido, quies imperanda, maxime crurum, quæ ab omni motu prohibeantur, vigilet quantum potest, quia inflammationes internæ, dicente Galeno, à somno augentur, caveat etiam ab animi perturbationibus ac Venere. Alvi excrementa, si naturæ compulsu non evacuentur, molli educantur clystere.

Inflammationes internæ à somno augentur. *6. Epid. 4. 17.*

Secundo ijs, quæ simul avertere, & evacuare valeant, quod primum fiet sanguinis missione, ex altera, vel utraque basilica juxta virium robur; postea ex pedibus, si ex laborioso partu, vel abortu, vel ex mensium suppressione citra plenitudinem, aut post largam sanguinis ex quavis parte perfusionem, oriatur, quod fieri Galenus jubet. Quippe tunc credibile est sanguinem in toto non redundare, licebitque non secunda die duntaxat, verumetiam tertia, & quarta detractionem repetere juxta vires, ætatem, habitũ corporis, & tempus anni, quin etiam cucurbitulæ cum scarificatione coxis applicentur, & vomitus provocetur, cathartica verò minimè adhibenda, quantumcunque alius à sanguine humor redundet, ne ad affectam partem magis trahant, & inflammatio augeatur: exhiberi tamen potest lenitivum, quod diuretica nequaquam recipiat. Præmissis itaque sirupis viol. acetoso, endiviæ, portulacæ, cum aquis cich. agrimoniæ, sonchi, viol. ac similibus, boli conficiantur ex uncia una vel altera cassiæ, vel tamarindorum, cum saccharo, aut eadem lenitiva in ℥ iiij. decocti florum cord. dissolvantur, vel ℥ ij. mannæ in jure gallinæ: aut apozemata ex supradictis herbis, & radicibus earundem cum tamarindis, & saccharo concinnetur.

Aversio & evacuatio. *Sang. missio.* *13. meth. 19. & de sang. miss. 18.* *Sirupi.*

Tertio topicis ac primum ijs, quæ repellant, in quem finem sedeat fœmina usque ad umbilicum in aqua tepida, cui rosaceum sit admixtum, & imo ventri ac lumbis lana oxyrrodino imbuta imponatur absque ligatione: aut sequens cataplasma ℞. *foliorum plantaginis, vitis, polygonii, portulacæ an. m.* j. pistentur diligenter, & panno lineo excepta, prædictis locis applicentur, quibus addi potest farina fœnugræci, seminis lini, hordei, & fabarum: aut si Erisypelatosa sit

Topica.

inflammatio, quod ex igneo calore percipies, adjunges umbilicum Veneris, Jhoschiamum, nympheæ flores, & papaveris semina aut folia; Galenus laudat hoc emplastrum. ℞ *balaustiarum, corticum mali granati an.* ℥ *j. coquantur in vino austero aut sapa, contundantur, & adde succi sempervivi, solani, aut plantaginis* ℥ *ij. farinæ hordei* ℥ *j.* ß misce; hoc etiam dolorem sedat, & digerit, *radicis althea. malv. an m. j* ß *fol. viol. meliloti an. p.* j. *coquantur, contundantur, ac per cribrum extrahantur, & adde farinæ hordei q.* j. *seminis lini q.* ß. *olei ros. q.* j. misce, fiat cataplasma, semper aliquid decoctionis addendo. Ad hæc ex oleo ros. myrthino, cum succo plantaginis, & aceto injectiones parentur, quia citius ad locum affectum peveniunt; aut ℞ *foliorum plantaginis, Nymphea, solani, endiviæ an. m.* j. *ros. rub. p. ii. coquantur ad tertias, & adde olei myrthini* ℥ j. *aceti* ℥ ß, in uterum injicito. Pessi insuper ex ijsdem herbis contusis, aut ex succo earundem cum oleo ros. & aceto ritè parantur; & per sedem hic clyster injiciatur: ℞ *radicis althea* ℥ *ii. foliorum malvarum, viol. lactuca, florum nymphea an. m.* j. *seminis cucumeris, aut peponis an. pug. ii. prunorum numero xii. seminis lini, florum viol. an. p. ii. coquantur ad tertias iuris* ℥ vj. *adde olei ros. viol. an.* ℥ *ii.* misce, fiat clyster in pauca quantitate, ne compressione dolores concitet. At si vehementissimus adsit cruciatus, qué omninò mitigare oporteat in uterum projice *lactis caprini, vel ovilli* ℥ *iiii. cum g. iii. opii, vel camphora, aut aqua arnoglossæ* ℥ *iii. cum* ʒ *ii. collyrii albi Rasis*, aut *hoc* pessarium uteri osculo apponatur; *cera alba* ℈ *iiii. medulla cervi* ʒ j. *adipis anserini* ʒ j. ß *croci g. x.* misce, ac linteo excipe, aut pessus aureus à nobis sæpius inculcatus, qui ferè ex superioribus fit medicamentis, additis ii. vel. iii. vitellis ovorum, & æsypi ʒ ii. aut tria capita papaveris albi, coquantur in lib. j. sapæ, aut vini austeri ad tertias, tunc rejectis capitibus reliquum coletur, & adde galbani, myrrhæ, thuris, opii, an. ʒ ß, cassiæ ʒ iii. singula per se terantur, & paulatim decocto misceantur, donec ad mellis spissitudinem redigantur, tunc adde æsypi, medullæ cervinæ, adipis anserini an. ʒ iiii. diligenter misceantur ac serventur, tempore utendi, eam quantitaté, quam volueris, oleo ros. dilue, ac subdito in pessarii forma; aut fiant pessi ex contusis herbis frigidis, supra jam recensitis, additis axungijs, & oleis, plura alia mutuabis ex Aëtio; ex prædictis cum capitib. papaveris incessiones, & evaporationes cõficies; vel pubi imponatur mica panis madida in lacte vaccino, oleo ros. vel camomillę, vitellis ovorũ, & croco.

Injectiones.

Pessi.

Doloris sedatio.

Lib. 16. c. 83.

Quartò

Signa discussionis.

Tract. 1. de apostem. d. 1. c. 1.

Discutientia medicamenta topica.

Quartò ubi curatio processerit, considerandum an ad dicussionem tendat, quod ex declinatione inflammationis, & doloris sine ponderositate cognoscitur, ac ex deficiente pulsatione, quæ in tumore præerat, dicente Guidone, tunc cibi liberius concedantur, & ea administrentur medicamenta, quę laxare, & omninò discutere valeant, quod fiet suprà jam dictis remediis, detrahendo de frigidis & addendo in balneo, & incessionib. rad. & fol malv. altheæ, folia salviæ, pulegii, anethi, ac flores camomillæ, aut sequẽs cataplasma, *radicũ altheæ, lilior. an.* ℥j. *folior. malv. m. j. arthemisiæ m.* ß *cõtundantur, & per cetaceũ extractis adde farinæ fabarũ, hordei an.* ℥j *pinguedinis suillæ, butyri maialis an.* ℥ *ii. olei camomillæ liliorũ an.* ℥j. misce, quibus addere poteris caricas, & dactylos contusos, semen fœnugræci, ac similia, quæ pubi applicentur, vel emplastrum de meliloto, aut diachylon gummatũ; locellis verò hic pessus subjiciatur, *medullæ cervinæ, butyri recentis, adipis anserini, gallinacei an* ℥j. *caricarum contus. num. vi. olei camomillæ q. s.* fiat massa pro pessis, aut loco caricarũ ponatur ladani, & styracis an. ℥ß. At si in abcessum & suppurationẽ inflammatio convertatur, quod in externis inflammationib. melius esse quam in internis Hipp. retulit, id deprehendes ex superius jam commemoratis signis, & quia dolor internus adest, pulsatio, & caloris incrementũ. Puris verò jam confecti indicia sunt, levitas affectæ partis, doloris mitigatio, remissus calor, eminentia loci, qui sæpe in mucronem fastigiatur, ac si digitis premitur, veluti inundatio percipitur, & mucronis illius color albescit, ut Paulus, Avicenna, & Guido docent, tunc quidem maturationem ac ruptionem moliri omninò studebis, ne uteri substantia corrodatur. Fiet id, nuperrime jam dicto cataplasmate, si majorem addas farinæ, & caricarum quantitatem, ut vim emplasticam majorem sortiatur, & cutis spiraculis obstructis, spiritu, caloreque nativo cohibito, non jam dissipetur, sed intro remeans pus conficiat, qua ratione quæcunque discutiunt, suppurantia reddi possunt, aut ℞ *caricarum numero xii. coquantur, contundantur, & adde muscilaginis altheæ* ℥ß, *farinæ seminis lini, fœnugræci, tritici an.* ℥j. *olei camomillæ.* ℥ ij. *vitellos ovorum num. iii.* misce, quod si nec ijs quidem rumpatur, prædictis adde, *fermenti acris* ℥ j. *aut stercoris columbini, seu seminis sinapis* ℥ ß; aut ℞ *mellis, fermenti acris an. partes æquales, stercoris columbini partem mediam; aut caricarum* ℥ j. *foliorum rutæ m.* ß.

Hipp. 7. aph. 8.

P. lib. 4. c. 18.
A. 3. 4. tract. 1. c. 12.
Guid. cit.

Maturativa sive suppurantia.

coquan-

coquantur, contundantur, & adde adipis anſerini ℥ j. *pulveris radicis Ireos* ʒ ij. *nitri* ʒ ß, miſce, fiat peſſus, imperanda etiam tuſſis, ſternutamentum, ac violentus motus, vel ſi abſceſſus fuerit in uteri cervice, idoneo ſcalpello aperiatur, quod fiet, ut monet Aëtius, ſi duo habeat crura ſibi occurrentia, cuſpidemque includentia, & parti jam applicitum aperiatur, ne in tranſitu lædat; vel ſi cuſpis ipſa intra cannulam continuatur, veluti Guidonis forfex.

Lib. 16. c. 86.

Quinto rupto jam abſceſſu, cujus rei indicium eſt, excretum pus, & doloris, ac tumoris ſubſidentia; ſi per veſicam pus excernatur (quod plerumque fit, ob magnum quem habent invicem uterus & veſica conſenſum, & vicinitatem: ita ut ſæpe etiam urina per uteri cervicem tranſcoletur, & fœminæ exiſtiment ruptam eſſe veſicam) adjuvatur puris excretio potu emulſionum ſeminũ frigidorũ in lacte aut aqua viol. ſeri caprini cum ſaccharo, aut ſirupi violati, vel exhibetur ℥ j. caſſiæ fiſtularis. At ſi per rectum inteſtinum tranſfluat clyſterijs utitor, ex aqua mulſa vel hordei cum ſaccharo, aut ex lib. 1. aquæ plantaginis cum ℥ j. aluminis, & ℥ ij. ſacchari, vitanda ſemper oleoſa. Verum ſi per ſinum pus erumpit, & laudabile eſt, ijdem clyſteres utero injiciantur, in minori tamen quantitate, aut lentium, & corticum malorum granatorum, ac roſ. decoctum cum ſirupo roſ. Et ſuperius dicta cataplaſmata exterius ſemper adhibeantur. Tandem ulcus curabitur per ea, quæ abluunt, & calorem temperant, ut crebra lactis per uterinum clyſterem infuſione, aut etiã mulſæ, vel aquæ hordei, aut cremoris ejuſdem cum ſaccharo: decocto lentium, & malv. cum ſaccharo: vel aquæ aluminoſæ, & portulacę, æquis portionibus. Porrò ſi intra uterum abſceſſus rumpitur, & inter inteſtina, ac peritonæum pus colligitur, exploratur id, quia ſedatis inflammationis ſymptomatibus tumor circa illas partes elevatur, quo in caſu cutis attenuanda, & eruptio ad ſuperficiem tendens, qua parte effluxum commodiorem fore ſperamus, quod etiam natura elevato tumore monſtrabit, in ſummo apice diſſecanda. Interim diureticis purgativiſque apozematibus utendum: ab ijs verò quæ menſes provocant, toto curationis tempore abſtinendum. Quod ſi egrediens pus fœtidum ſit, variegatum aut inęquale, curatio petenda erit, ex cap. *de uteri ulceribus.*

Pus collectũ intra inteſtina per peritonæum.

Scholium.

Scholium.

Galenus lib. de sang. miss. *uteri inflammationes magis quam renum, à venis incrure sectis juvari scribit, quod idem confirmat* 13. meth. *c.* 11. *quibus in locis secandæ venæ rationem præscribit, tum in superioribus, tum in mediis, tum etiam in infimis corporis partibus; ita autem scribit renibus, & vesica, pudendo, & utero sic habentibus eas, quæ in cruribus sitæ sunt, ac potissimum circa poplitem, seu minus eas, quæ sunt juxta malleolum, inscindere oportet. Paulus tamen & Aëtius in uteri inflammatione cubiti venam secant. Medius se inserit Avicenna, qui sentire videtur Galenum vacuandi gratiâ venam poplitis, Paulum, & Aëtium, revellendi causa basilicam secuisse, quod fieri omninò debet in abundantia sanguinis, & ubi non veremur menstruorum detentionem, nam sanguinis missio ex basilica, initio inflammationis fluxum prohibet ad locum inflammatum, deinde missione ex saphena, sanguis in parte ipsa aut proximis contentus educitur ratione communitatis, verba Avicennæ sunt hæc:* Et rectius quidem est in principio, ut phlebotometur basilica, nam prohibet effusionem materię; Subsequenter adhibeatur phlebotomia saphænæ, ut eradicetur sanguis ab apostemate. *Cum igitur Galenus lib. de sanguinis miss. dixisset, in recentibus inflammationibus renum, & inferiorum partium mittendum esse sanguinem à superioribus, in vetustis ab inferioribus, ut legenti planum est, postea subjunxit uteri inflammationes levari venis in crure sectis, ac si dixerit etiam, si utraque secandæ sint, non tamen auxilium persentitur, quoad servato ordine inferiores vulnerentur, ac post revulsionem sequatur etiam evacuatio. Cum autem in lib. meth. eandem sententiam inculcavit, de ea inflammatione, quæ citra plenitudinem fit, intelligendus erit.*

Cap. 18.
Vtra in inflammatione uteri, & partium inferiorum, Vena sit secanda, basilica an saphana.

P. lib. 3. c. 64.
Aët. lib. 16. cap. 83.
Avic. 4. 3. tract. 4.
3. tract. 4. cap. 12.

De uteri Erisypelate.

CAP. XXII.

ERisypelas sive ignis sacer, est tumor rubeus, qui à bilioso sanguine originem obtinet, multò inflammatione calidior, magisque flavum colorem repræsentans, & si tetigeris, facilè sanguis subterfugit, rursusque illabitur, & si febres interdum, ac dolores inferat, *Definitio.*

non tamen dolet veluti inflammatio, neq; pulsum invehit, aut tentionem tantam, ut hinc dissidium componas inter Galenum, qui nō dolere scribit, & auctorem definitionum medicinalium, qui dolorificum esse tumorem affirmat: nam ut ex eodem ipso Pergameno colligitur, non ita magnam infert tentionem, pulsum, ac dolorem, ac inflammatio, presertim, quando exquisitum est Erisypelas, per solam cutem diffusum, nil inferiorem carnem molestans, ad differentiam ejus inflammationis, quam superiori c. descripsimus, quæ ipsius uteri substantiā penetrat, & à sanguine fit solo, vel certè perfuso bile, pituita, aut melancholia; cum Erisypelas potius à bile fiat, sanguine tenuiori delibuta: nam cum sola flava bilis in utero substiterit, herpetem potius excitari certum est.

Causa. Gignitur Erisypelas in utero ab ijsdem causis externis, à quib. inflammationē oriri cit. c. prodidimus, à flava verò bile & sanguine calidioribus quam oporret, & una commixtis tanquā à causa interna, vel certe à sanguine effervescente & secundum substantiā tenuissimo. Quod si Galenus lib. *de morb. differentiis* à flava bile Erisypelas fieri dixit, ibi procul dubio per bilē flavam sanguinem calidissimum tenuissimumque, & effervescentem intellexit, nō verò humorem illum substantiâ quidem tenuem, qualitate verò atque potentiâ calidum siccumque ex eo, quod in alimentis assum ac veluti ustum est genitum, & quasi sanguinis spuma apparet, talis enim humor cum à sanguine secretus fuerit, nec jam amplius ei commixtus, pro sua tenuitate vel crassitie varia creat herpetis genera, uti jam diximus.

Signa. Cognosces uterum Erisypelate infestari, quoniam tumor fit à pedibus exorsus, qui ad crura, & lumbos procedit, ac procedente tempore intumescit etiam venter, & mammæ ob uteri cognationem, & rigor ac febris fœminam corripit, tumor totum occupat corpus, rapto scilicet animali spiritu ad uterum vi doloris, dolent genua, & toto corpore fœmina perfrigeratur, quia Erisypelas uteri, instar cucurbitæ spiritus & humores undiq; trahit, idcircò uti in febre lypiria exteriora frigent; Adest etiam debilitas, ac quiescere nō potest, sed jactat seipsam præ dolore, qui ex imo ventre & laterum mollitudine ascēdit ad lumbos, postea sursum vergens ad præcordia, & pectora, & caput, & mori sibi videtur exhaustis utiq; spiritibus animalibus, reliquis etiam, ac humorib. universis revocatis ad centrum

trum corporis. Quum autem remiſerit malum, torpor occupat manus, aliquandò etiam inguina, & crura, & poplites, & livida fit, & modico quandoq; tempore ſibi melius habere videtur; deinde rurſus eadem patitur, & corpus puſtulis impletur, & facies rubet, & ſiti cruciatur ingenti, ac fauces ſiccæ ſunt, & recta cervice ſpiratio fit; & in poplitibus interdum lividæ fiunt, at quando amplius tempus fuerit progreſſum, intumeſcit magis, & tota perfrigeratur, & ſpiritus denſus fit, & cum animi diliquio, ac debilitate triſtatur, & mente non conſtat, & aſſiſtentes putant aquam intercutem pati.

Hic morbus ſi prægnanti contingat, lethalis eſt, teſte Hipp. plurib. in locis, ſi non prægnanti, curata ſanatur. Pauciſſimę tamen etiã ex non prægnantibus evadunt: poſſunt tamen nonnunquam & fœtus, & matres ſervari. Diſtinguitur ab inflammatione uteri, oculorũ flavitie, ingentiſſima ſiti, inquietudine, & anxietate, & quia minorem quam inflammatio dolorem infert, præſertim quando Eriſypelatis materia profunda non eſt, ſed inter duas cutes exiſtit, ut verbis utar Avicennæ; Quæ quidẽ ſigna ferè omnia fallacia ſunt ad diſtinguendum, niſi quod mitiora in inflammatione reperiuntur quam in uteri Eriſypelate: idcirco, Mercatus hoſce duos affectus uno, & eodem cap. comprehendiſſe mihi videtur, & quia indicationes ferè ſunt eædem, neque curatio admodum diſſimilis.

Prognoſtica. 1. de morb. mul. 4. & 12. 2. de morb. mul. 18. 5. aph. 43. Diſtinctio.

Eriſypelas quantũ ad victum, & totius corporis evacuationes attinet, perinde ac inflammationẽ curare oportet, niſi quod ſi impurũ fuerit, ac phlegmonoſum, & à ſanguine nõ admodum tenui ortum, ſanguinis miſſione occurrendum ei erit: ſi vero exquiſitum fuerit Eriſypelas, à ſanguinis miſſione abſtinendum, potiuſq; purganda bilis eſt: nunquam tamen copioſis evacuationibus utendum, ſi gravida fuerit mulier; quia venâ ſectâ abortit, pręſertim ſi major ſit fœtus: & utero gerentes, à quarto uſque ad ſeptimum duntaxat, medicandę ſunt, idcirco lenitiva potius, & refrigerantia adminiſtrentur; neq; utiq; victus tenuis, qualis convenit ijs, quę internas patiuntur inflãmationes, imperetur, nam teſte Hipp. ijs, quib. nõ convenit, eſt periculoſus; non convenit verò gravidę, febre, & acuto morbo correptę, quia quodvis peccatum gravius ferunt, quã quæ non ſunt gravidæ; potius igitur clyſteriis refrigerãtib. alvus leniatur, ſanguinis miſſio repudietur; victus ſit moderatus, ac refrigerãs. Quod ſi mulier utero

Curatio. 1. aph. 4. & 9.

non gerat, victu utatur tenuissimo, ac refrigerante, serapiis, qui eandem vim habeant: sanguinis missione conveniente, & medicamento purgante, præsertim ubi Erisypelatis cauma nonnihil deferbuerit. Syruporum, & catharticorum materiam mutuabis ex c. præcedenti.

3.4.c.5. In topicis apud præcipuos scriptores variatum est, nam Avicenna ijs utitur refrigerantibus, quę simul vehementer adstringunt & exsiccant, scoria plumbi, carbonibus è cortice pini cum sevo, & oleo myrthino. *G p. ad Glauc.* *P. l. 4. c. 12.* *R. lib. divis.* Galenus vero, & Paulus ex opposito omninò sentiunt refrigerantia ac humectantia, absque ulla adstrictione convenire, qualia sunt lactuca, polygonium, lenticula palustris, psyllium, portulaca, seris, vel sempervivum, quibus assentitur inter Pœnos Rasius summo semper in honore habitus; qui videntur ab ipsa morbi natura curationis scopum, indicationemque sumpsisse. Nam Erisypelas à ferventissimo humore, eodemque sicco provenit, nempe à tenuissimo sanguine, cui flava bilis sit admixta: omnis autem morbus per contrarium tolli debet: consequens igitur est calidum, & siccum tumorem refrigerantibus, & humectantibus curandum esse, quæ tamen tanto sint frigidiora, quanto est major Erisypelatis, quam inflammationis fervor. Abdomini igitur, & lumbis applicentur frigida, & humida medicamenta, & quæ partium tenuitate corpus uteri subire queant, ut psyllium conquassatum cum aqua citrulorum: rasura cucurbitæ, vel citruli: portulaca trita, & quæ superius recensita sunt, succus cich. umbilicus Veneris. Aut ℞ *succi plantaginis ℥ j. olei ros. ℥ iij. lactis mulebris ℥ ij.* misce, ac frigida actu applicentur, & superponantur folia lactucæ, aut vitis. Et antequam lintea exsiccentur, denuo madefiant; Reliqua localia sunt petenda ex sup. cap. 3. remed. genere.

Quarto, ubi Erisypelatis fervor mitigatus fuerit frigidis medicamentis ea misceantur, quæ leviter discutiant, solet enim plerumque Erisypelas per resolutionem terminari, addatur igitur aqua solani, camomillæ, aut succus coriandri viridis sive recentis: aut adhibeatur emplastrum de oximelite seu de farinis, cum farina fœnugræci, nam quamquam initio calorem, & inflammationem fœnugræcum auget, tamen in fine deposito jam fervore strenuè resolvendo mirificè curat, dicente Galeno in lib. de simpl. med fac. *Lib. 8. c. de Fœnugraeco.*

De

De ſcyrrho uteri.

CAP. XXIII.

DE communi, ac generali ſcyrrhi naturâ, generationis modo, & quod alter, Galeno dicente, exquiſitus ſit, alter non exquiſitus, *c. de mammarum ſcyrrho* plus ſatis ſcripſimus, reliquum eſt nunc dicere, ſcyrrho uterum obnoxium eſſe, tum quia ejuſdem caro craſſa eſt, tum etiam quia ſemel admiſſas fluxiones tenaciter ſervat. Uterque autem tàm exquiſitus, quàm non exquiſitus dupliciter fit, nam vel uteri pars aliqua tumorem concipit, vel totus uterus: & rurſus vel in cervice contingit, vel in fundo uteri, interdum in parte internâ, quandoque in extimâ: alij ab initio fiunt, & derepente, ut nulla evidens cauſa præceſſerit; alij ex indurata inflammatione. Morbus eſt in magnitudine, intemperie, & ſoluta continuitate. Fit à cauſis externis, ut vitæ intemperantia, ac frigidorum ciborum eſu, vel quia fœmina dum calidis humoribus abundat, frigori ſeſe exponit. Internæ cauſæ tres maximæ ſunt atque potiſſimæ. Fit enim primum ex collectione naturalis melancholiæ extra venas, quæ exquiſitum generat ſcyrrhum: Secundò ex inflammatione, quæ neque diſſoluta eſt, neque in abſceſſum converſa, ſed in lapidoſam naturam mutata, quod propter medici, aut chirurgi imprudentiam crebrò accidit, cum inflammationes, aut eriſypelata plus juſto refrigerant, adſtringuntve repellentium immodico uſu, aut nimis diſcutientia œdemati, ſimilibuſve tumoribus temerè applicant, à quibus tenue, ac vaporoſum digeritur, craſſum ac terreſtre lapidis inſtar concreſcit; aut ſi ipſa fœmina, dum calidis tumoribus vexatur, in frigore ſedet, aut frigidâ aqua imprudenter utitur. Tertiò, ex qualibet materia craſſa indurata, ut pituita viſcida, gypſea, & condenſata. Quarto cum melancholiæ naturali alius permiſcetur humor, maximè pituita, cujus adhæſu craſſior, tenaciorque evadit; at ſi aſſatus ſanguis atrave bilis commiſceatur, tunc non exquiſitus gignitur. Meminit Aëtius alterius tumoris, quem Paulus ſceleroma vocat, & eſt induratio, quæ in uteri cervice, potiſſimum obvenit, elevationem ſcyrrho ſimilem habens, ſed minus renitentem, & cum mediocri dolore; quæ ultima verba faciunt, ut mihi perſuadeam nomine

2. ad Glauc.

Species morbi.

cauſa.

Sceleroma.

Aët. lib. 16. c. 84.

P. lib. 3. 86.

sceleromatis non exquisitum scyrrhum hosce autores insinuasse; à Mercuriali scyrrhosis dicitur.

Lib. 4. de morb. mul. c. 19.

Signa.

Affectus sensui obvius est, tactui enim renititur tumor ipse, durus ac sine dolore, adest crurum totiusq; corporis segnities, menses initio supprimũtur aut diminuti fluunt, aut fœminę, crescente malo, sanguinis magno fluore per intervalla divexantur, apertis nimirum plus justo venarum osculis, aut utero nequeunte consuetã sanguinis copiam suscipere ac retinere, sępe etiã adjungitur oris fœdus odor, ipsiusq; exulceratio, genuum impotentia, ac pedũ tumores sicuti in stomachace, & sceletyrbe, tandem non probè curatas, sequitur malus corporis habitus hydropem repræsentans, interdum verus hydrops, uti Avicenna scribit, stantibus grave pondus, quasi prolapsurum in pudẽda, incumbit, sedentib. aut decumbentib. rectum intestinum sua gravitate premit (quod aliis etiã uteri tumorib. cõmune est) Paulus scribit, sequi uteri in opposita declinationẽ, quod recipiendum non est, quia experientia contrarium docet. Cæterum si ex melancholico humore malum oriatur, color totius corporis ad nigrum declinat, si ex crassa pituita, ad subalbidum vel plumbeum, ut Galenus notavit, quibus adde humoris redundantis propria indicia à nobis suprà recensita, anteactam vitam, ciborum usum, fœminę naturam & habitum. Affectionem in uteri fundo esse colliges, si in coxam & dorsum uterus incumbat, ibidemq; dolorem inferat, in cervice vero, quia à viri accessu offenditur, & obstetricis digito tumor sentitur, vesica læditur, urina supprimitur à comprimente tumore, si in superiori sit parte; aut rectum intestinum offenditur, & fex alvi retinetur, si in infima; vel alterutrum inguinum; si in altero tantum latere affectus consistat.

Fen. 3. tract. 4. c. 14.

De tum. prat. c. 10.

C. de supres. menst-

Distinctio ab aliis morbis.

Distingues scyrrhum à mola, cum qua magnam habet similitudinem, quia in mola, si menses fluant, sunt inordinati; in scyrrho si expurgẽtur, cũ ordine fiunt: mola, dum fœmina stat, magis in os pubis incumbit, & mãmę lacte abundant, in scyrrho mammę attenuantur, ac gracilescunt. Ab splene indurato differt, quia is corporis colorẽ plus mutat, vel si nõ mutat mentẽ lædit, aut certè alium generat affectum melancholicũ. Porrò durities circa os, & collum uteri consistentes, facile curari Aetius scribit, circa fundum difficulter, non tamen quę in osculo, & collo exĩstũnt, simpliciter sunt facilis curationis, sed respectivè ad alias: *Scyrrhum, si non rectè curetur, sequitur*

Prognostica.

tur hydrops. Quod si minus providè tractetur, desinit in cancrum, ut inquit Avicenna.

Curatio fit per ea, quæ tumorem discutiant; quoniam vero dura lapidosaque materia dissolvi nequit, nisi mollificetur, ideo primò emolliendus erit tumor, deinde dissolvendus; nam si quis, quæ valenter discutiunt medicamenta, scyrrho admoveat, paucis primis dieb. scyrrhus decrevisse videbitur, quod tamẽ de affectu restat, durissimũ ac insanabile redditur; quocirca quinque remed. generib. utendum erit; Primo quidem victu moderato, humido, boni succi, convenit ergò panis mediocriter coctus, ova sorbilia, pulli gallinacei, capi, vituli lactentes, gallinæ coctæ, & jusculа, brodia, vel panatellæ ex ijsdem paratæ; ex olerib. lupulus, borrago, buglossa, sonchus, asparagus. Potus esto aqua scorsoneræ, lupulorum, aut chalybeata, aut in qua ignitum aurum fuerit extinctum; vel pro assuetis cerevisia mediocris minimè crassa, defecata, prædictis herbis parata; aut vinum tenue, probeve dilutum. *Curatio.*

Secundo apparantibus humorem crassum, & terrestrem hâc vel simili mixturâ ℞ *sirupi de Epithymo, de scolopendria, fumariæ, borraginis an.* ℥ *ij. decoctionis lupulorum, buglossæ, capillorum Veneris, cetarach, radicum tamarisci lib. j.* misce, dosis ℥ v. aut prædicti sirupi misceantur cum aquis earundem herbarum. *Præparatio.*

Tertio evacuantibus, quod fiet, si ater sanguis abundet, ejusdem missione per sectam venã axillarem sinistram, vel per salvatellam, si copia minor est, aut ex pede, si menses deficiunt; vel ex hæmorrhoidibus, quod mirificũ affert præsidium. Consequenter etiam purgatione per epithymum, folia senæ, lapidem lazuli, polypodiũ, fumariã, cassiam fistulam, myrobal. Indos, diasenã, diacatholicum, hieram rufi; confectionem hamech minorem; ut ℞ *lap. lazuli, g. vj. infundantur in* ℥ *iiij. decocti epithymi, polypodij, ac fumariæ coletur, & adde sir. ex 9. infus. viol.* ℥ *ij. diasenæ* ℥ *ß, pulv. cort. cit.* ℈ *j* misce; vel si magis amat pilulas, ℞ *massæ pilul. Indarum, de fumo terræ an.* ʒ *ß, diagridij, vel trochiscor. alandaal. g. v. um syr. de epithymo, formentur viiij.* conceduntur nonnunquam g. iij, st bij præparati cum ʒj. conservæ ros. aut florum aurãciorum, exploratis fœminæ virib. Factâ semel confertâ evacuatione, paulatim deinde tenacem humorem expurgabis, diluto senæ, & epithymi, vel sirupo de chalybe, cujus plures habes descriptiones *Evacuatio.* *Stibium.*

c. *de febre alba*; vel apozemate respiciente humorem melancholicum, sicuti c. *de melancholia Virginum*, & *de scyrrho mammarum* dictum abundè est. Inprimis tamen commendatur Elleborismus ibi descriptus.

Topica discutientia. Quarto ac præcipuè topicis, quæ valeant quidquid in parte continetur evacuare, quod cum summa attentione fieri debet, quippe cum scyrrhus à materiâ congelatâ fiat, medicamenta postulat discutientia permixtis humectantibus, & malacticis, quæ tamen ita attemperabis, ut ne si temerè resolventibus utaris, in duritiem majorem deducas, neve si plus quam par est tumorem emollias, materia corrumpatur, & scyrrhus in cancrum degeneret, quia tamen sine febre tumor est, fortioribus emmollientibus uti licet, quam in inflammatione. Convenit itaque Epigastrio, aut tumenti loco adhibere linimenta, unguenta, cataplasmata, & emplastra, verum ante horum applicationem fomentationes fiant vel semicupia ex hoc aut

Fomentatio. simili decocto: ℞ *radicis althea, liliorum, cucumeris agrestis an. m. ß radicis cappar. tamarisci an. ℥ ij. foliorum malv. nepitæ, arthemisia an m. ij florum camomillæ p. iij caricarum pinguium num. xx. seminis lini, fœnugraeci an ℥. ij fiat decoctum in aqua, addito oleo dulci communi,* in quo fœmina sedeat usque ad umbilicum, bis in die, idque diutius: aut ex ijsdem decoctis ℥ *x. & olei anethini, ac liliorum an ℥ ij.* fiat clyster; vel spongia madida in eodem, pars bis in die foveatur, deinde inungatur oleo amygdalarum dulcium, liliorum, myrrhæ, de styrace, vel sequenti

Linimentũ linimento ℞ *butyri recentis, pinguedinis porcinæ an ℥ ij. axungiæ gallinæ, anseris, anatis an ℥ j. olei jasmini, cervini an ℥ iij muscilaginis fœnugraeci vino albo extractæ ℥ j. ceræ & terebintinæ an q. s.* fiat linimentum; cujus

Vnguentum etiam virtutis est hoc unguentum. ℞ *olei sesamini, amygdalarum dulcium an ℥ j. olei cappar. ℥ ß, axungiæ gallinæ, anatis, ursi, medullæ crurum vituli an ʒ. iij dialthea simplicis, & hyssopi humidæ an. ʒ iij. ammoniaci vino dissoluti ʒ ij. ceræ q. s.* fiat unguentum: vel

Emplastrũ. emplastrum quod ℞ *opoponacis, bdellij, ammoniaci an. ℥ ij. dissolvantur in oleo liliorum, & vino malvatico, & adde myrrhæ, thuris, olibani an. ℥ j. styracis, propoleos, pinguedinis ursi, axungiæ anseris an. ℥ ß, croci ʒ ß, pulveris radicis Iridis ʒ j. cum cera, & terebintina s. q.* fiat emplastrum; valet insuper aliud quod dicitur filij Zachariæ cum plumbo usto, diachilon ireatum, vel magnum, aut ℞ *radicis althea, brioniæ coctæ, ac contusæ an. ℥ ij. plumbi usti,*

pulv.-

pulveris marchasitarum, & litargyrij an. ℥ *j olei ros. ac ceræ an. q. s, misce,* fiat unguentum, vel addita resina emplastrum. Valet præterea radix mandragoræ; vel cucumeris agrestis ℥ iij. coquantur in vino, & oleo amygdalarum dulcium, deinde pistentur, & addita pinguedinis porci ℥ j opoponacis ℥ ii. misce. Cataplasmata commodè parabuntur ex herbis, & caricis remanentibus, ex superiori decocto pistis, addito butyro, & oleo liliorum. Quin etiam in uterum, si fœmina id tolerare queat, sequens decoctum injiciatur, ℞ *foliorum matricariæ, malv. an. m. j. caricarum num. vj. seminis lini, fœnugræci an.* ℥ *j. coquantur in aqua ad lib. j. colaturæ adde olei liliorum, Ihasminorum an.* ℥ *ij. misce, in quo poteris etiam dissolvere castorei, masticis, ammoniaci an.* ℥ *ii.* ac subdere pessum aureum, à nobis sæpius inculcatum, vel alium confectum, *ex therebinthina, ammoniaco, galbano, myrrha an.* ℥ ß *hyssopi humidæ* ʒ *ii. vitellis ovorum tribus, olei amygdalarum dulcium* ℥ *ii. croci* ℈ *ii. misce,* fiant pessaria.

Cataplasma. *Injectio.* *Pessus.*

Quinto in declinatione, quæ valentius discutiant, adhibentur sic utiliter, in decocto augetur quantitas arthemisiæ, nepetę, pulegij, origani, calamenthi, & adduntur flores, anthos, meliloti, stœchados, sambuci, ac radices cucumeris agrestis, & brioniæ; in unguentis & emplastris major quantitas gummi, & axungiæ ursi, & commiscetur etiam pro uncia unguenti vel emplastri, nitri, & cumini an ℥ j. hæc porrò bis terve in die iterentur. At si scyrrhus ex illegitimis fuerit, tum quidem ijsdem ferè utendum est, electis tamen ijs quæ magis calefaciant, & fundant, & quod congelatum est solvant, solutum discutiant, quæ repetenda sunt ex cap. *de mammarum scyrrho non exquisito:* fuerit etiam utile sequens, ℞ *foliorum caulium m. j. coquantur in melle, & vino pistentur, & adde foliorum cappar. in aqua macerat. ac contusorum m. ß. butyri, ac ceræ q. s.* fiat unguentum. Verum si ex admotis medicamentis, impensè, ac temere digerentibus factus fuit scyrrhus, curabitur per ea, quæ emolliant, & humectent, qualia sunt omnia fere anodina suprà recensita. At si fœmina biliosi fuerit & exusti temperamenti, neque adsit copia flatus, aquę dulcis, aut ferreæ balnea erunt ex usu, aut incessiones ex decocto herbarum temperatarum, à suffumigiis, & calidis pessariis cavendum. Quod si pituitæ mixtionem scyrrhus habeat; aluminosa ferreaque balnea utilissima sunt naturalia vel arte parata, & ut semel dicam, condu-

Valentiora. *Ad scyrrhum illegitimum remedia.* *Unguentum.*

cunt quæcunque ad mammarum scyrrhum proficua esse diximus; Tandem reliquis non proficientibus, quia affectus difficilis est, ad majora auxilia confugiendum, & ad usum chalybis præp. cujus varios exhibendi modos cap. *de febre alba* videre licet, ibi namque eos semel luculenter exposuimus pro cunctis affectibus, quibus conferre solent.

Scholium.

Stomachaces quid. M. cap. 11. P. lib. 25. cap. 13. Scelotyrbes. St. lib. 16. geographia ad finem.

Stomachace & scelotyrbe] *Stomachacis, quam Barbari* Stomacachexiam *Marcellus* Oscedinem *vocat, meminerunt Plinius & Strabo, Danis dicitur* Schorbeck, *id est, oris depravatio, aliis* Schoermundt, *quod est rupta bucca, ac oris affectio existit, in qua gingivæ nimio prægnantes madore turgescunt, deinde etiam ulcerantur cum oris fœtore. Scelotyrbes verò cujus etiam Plinius cit. mentionem fecit definitur ab autore definitionum medicinalium cruris conturbatio, seu resolutionis diminuta species: qua erectus homo ambulare non potest, & latus quandoq; sinistrum in dextrum, nonnunquam dextrum in sinistrum circumfert, interdum quoque pedem non attollit, sed trahit, veluti qui magnos clivos ascendunt. Si tamen rectius definire velis, potius confusam, & interturbatam motionem dicas quam abolitam.*

Magni lienes. 2. prædict. text. 39.

Porrò hæc duo mala magnorum lienum potissimum soboles existunt, & melancholicorum affectuum: ea sapientissimus senex prudenter admodum notavit, dicens, gingivæ vitiatæ, & ora graveolentia ijs sunt, quibus splenes magni, quicunque verò habent magnos splenes, & neque sanguinis eruptiones ipsis contingunt, neque oris graveolentia, horum tibiæ ulcera prava habent, & cicatrices nigras, *quod idem confirmant Paulus & Aetius, unde etiam à lividis pustulis* blawschwit, *Hollandis indigitatur; comitantur igitur hæc duo symptomata omnes fere lienis affectus; præsertim ejus scyrrhos aut alterius visceris, ac cum primis scorbutum, quem morbum nostra ætate communissimum septentrionalibus populis ad mare præsertim habitantibus, ut Batavis, Hollandis, Zelandis, Frisiis, Westphalis, Saxonibus, Danis, Pomeranis, referunt quidam ad prædictos magnos lienes Hippocratis, alij ad nigram icteritiam, at minus apposite, cum non per totum corpus melancholia dispergatur, sed in uno alterove loco consistat. Quidam à duobus hisce syndromicis accidentibus nomine ficto gingipedium morbum vocant, quoniam gingivæ, pariter, & pedes male habent; affectus certè est minimè novus, sed qui jam olim Strabonis, &*

P. lib 3. c. 49. A. lib. 11. c. 7. — *Scorbutus.* — *Gingipedium.*

Plinij

Plinij ætate. Endemius fuit in Germania trans Rhenum, nec multò poſtea longius, latiuſq; graſſando verſus regiones Germanico Oceano, Belgicoquè ſinui adjacentes Epidemius, non tamen peſtilens evaſit: Fons (*inquit Plinius*) erat aquæ dulcis ſolus, quâ potâ intra biennium dentes deciderent, compageſque in genibus ſolverentur, ſtomachacem medici vocabant, & ſceletyrbem ea mala. *Simile quid contigiſſe legimus noſtris Luſitanis quando primum in Indiam Orientalem navigarunt, cum aquatum irent, haud procul à promontorio Bonæ ſpei, id quod etiam nuper Hollandis eò navigantibus accidiſſe fertur. Ceterum eſt ſcorbutus affectio orta ex impuritate viſcerum, & lienis obſtructione, propter quam impeditur attractio lutulenti, melancholicique humoris, qui reliquo ſanguini commixtus inficit corporis partes aliquot, nam quod tenuius eſt, ſurſum elatum gingivas relaxat, & erodit, ac putrefacit, craſſior autem limoſaquè pars ponderoſitate deſcendens puniceis maculis crura defœdat, aliter tamen quam in prægnantibus quibuſdam, quibus tumeſcentes in cruribus venæ lividæ apparent, nam lividitates hæ majores ac turgentiores ſunt, illæ minores diſperſæ ac minus elatæ. Repertam auxilio tum fuiſſe ſcribit Plinius herbam Britannicam noſtris ignotam; ideoque ejus loco recentiores biſtortam uſurpare ſolent, betonicam adjungentes, naſturtium, thelephium, ſeu cochleariam. Nec deſunt qui ſcorbutum ſic appellari autumant à* Schaurborch, *quæ dictio Danica eſt, à Saxonibus etiam mutuata, & vox non admodum diverſa eſt, à Schoerbuyck Belgarum, & ſignificat ventris rupturam, ego potius à ſuperius jam dicta dictione* Scorbeck *deductum, vero ſimilius puto; nomine morbo indito, à præcipuo ejus ſymptomate.*

Scorbutus Luſitanis accidit.

Cauſa ſcorbuti.

Scorbuti remedia.

De uteri cancro.

CAP. XXIIII.

Uteri ſcyrrhus ſi malè curetur ob materiæ ſimilitudinem facilè vertitur in cancrũ ſive carcinoma. Ex ijs autem, quę priori lib. ſcripſimus, conſtat, cur ſic dicatur, ac duplicem eſſe, ulceratum, & nõ ulceratum, quaque ratione uterque generetur. Eſt porrò non ulceratus cancer, tumor inæqualis, durus, colore ſublivido, venenoſus, calidus, perpetuo dolore affligens. Ulceratus verò eſt ulcus, quod

C. de canc. mam.

Non ulcerati definitio.

Vlcerati.

 præter

præter dolorem, ac tumorem, & inęqualitatem labra habet prætumida, dura, aſpectu horrida, ex quo etiam concreta illuvies ſordida, & livida, interdum etiam ſubrubra & cruenta ſanies emanat, tenuis, nigra, vel etiam fulva, & graviter olens. Quidam ſcribunt lupum etiam vocari, quia carnes avium ſi illi apponantur abſumit. *Lupia.* Ego potius lupum ac lupiam apud Chirurgos Hiſpaniæ vocitari comperio ſcyrrhos vernacula lingua, *lobillos, ſive lovanillos.* Cæterum non ulceratus cancer ut plurimum fit in uteri corpore, ulceratus in cervice, & orificio interiore ejuſdem.

Cauſa. Oritur ex menſtruo ſanguine copioſo ibi detento, ex cujus craſſiori melancholicaque parte ſcyrrhus primò fit, deinde ſi exuratur cancer; ac ſi adhuc acrior reddatur, ulceratum efficit cancrum, vel ſi tenuior ſeroſior, acriorque ſanguinis portio ad ſuperficiem tumidæ partis illabatur, venis circumſtantib, exulcerationem foventibus. Externæ cauſæ ſunt mœror, timor, cogitationes profundæ, ſollicitudines, uſus carnium piſciumve ſalitorum, & infumatorum, vinorum craſſorum, ac calidorum, & quæcunque alia, humorem gignunt melancholicum & aduſtum; oritur inſuper ex malignis ulceribus.

Nota. Cognoſcitur ex dolore circa inguina, abdomen, imum ventrem, ac lumbos; & quia ſi locus contrectetur, tumor ſentitur durus, ad tactum renitens, inæqualis, niger, aut lividus cum rubore, ac dolore, qui ad manus contactum vel medicamentorum applicationẽ efferatur, & circumcirca quidam ictus quaſi punctim illati perſentiuntur, interdum pars torpet, interdum dolet, venæque quæ in ambitu ſunt tumidæ apparent. *Signa ſcyrrhi in cancrum degenerantis.* Jam verò ſcyrrhum in cancrum degenerare deprehendes, quia cum ante tumor ſine dolore eſſet fœmina dolorem jam ſentit, ob caliditatem, & acrimoniam conceptam; Exulcerati verò indicium eſt, ſi ſymptomata exacerbentur, quib. perſeverantibus lenta accedit febricula, inquietudo, cibi faſtidium, anxietas, rubor maxillarum, & in muliebribus locis ardor, fœtor, dolor, tumque fœda, ac turpis illuvies ab utero procedit, & ſi vas magnum exedatur, ſanguis nonnunquam ita copioſè profluit, ut mortem temporius inferat.

Prognoſticũ Difficilis eſt curatio, & præſertim ſi malum excreverit nullâ ferè medicinâ curatur, maximè in utero ob loci incommoditatem nullam

nullam veram curationem admittit, nam cum incipit negligitur, quia non magnam infert molestiam, auctus jam aut ulceratus rescindi nequit. Sed in hoc inprimis opem medici desiderat, ut prohibeamus non ulcerati exulcerationem, & ulcerati incrementum, quippe ulceratus majores excitat cruciatus, vehementiusq; quo magis tractatur, affligit: uterq; mitiora contemnit remedia, vehementioribus proritatur, & excandescit, ita, ut quocunque te vertas, omnia plena miseriarum sint, idcirco meritò ab Hippoc. proclamatũ est, occultos cancros nõ esse curandos, quia curati citius interimunt, quæ sententia à nobis suo loco exposita fuit. *3. Aph. 38.*

Triplex curandi scopus; Primus melancholici, adustiquè succi generationem prohibere; Secundus genitum minuere; Tertius quod in parte contentum est digerere, vel quo minus augeatur, procurare, ita fiet, ut & mali incrementum præpediatur, & dolores exacerbationesque mitiores fiant; quæ omnia sex remediorum generibus consequeris. *Curatio.* Primò victu frigido, & humido, ac boni succi, quocirca conveniet cremor ptisanæ, artiplex, blitum, borrago, pisces saxatiles, carnes pullorum, gallinarum, hœdorum, avicularum, lutea ovorum, & similia, potus esto vinum album tenue; vitanda, quæ melancholicum ac lutulentum succum gignunt, ut caro bubula, cervina, leporina, porcina, saliti omnes, & infumati cibi, aves aquatiles, aromata, caseus, fabæ, lentes, caules, pisces saliti, cetaceorum, & conchyliorum genera omnia: quies imperanda, somnus moderatus, alvus respondeat, animi pathemata vitentur. *Victus.* *Melancholiam gignẽtes cibi.*

Secundò si affectio ex suppressa aliqua evacuatione, veluti hæmorrhoidum aut mensium, ortum traxerit, ea omninò promovenda erit, nisi magna sit plenitudo, quia tunc ex dextra basilica prius sanguinem detrahes, quo facto menses evocabis secta saphæna, vel hæmorrhoides hirudinibus ijsdem applicitis, quæ maximè utilitatis esse solent. *Sang. miss.*

Tertiò humoris acrimoniam, & adustionem reprimentibus ac contemperantibus, ut sirupo borraginis, buglossæ, portulacæ, de lupulis, de pomis, de epithymo, de fumaria ad ℥ ii cum ℥ iii decoctionis lupulorum, scolopendriæ, fumariæ, capill. Ven. cuscutæ, endiviæ, borraginis, vel cum pari portione aquæ earundem herbarum, aut seri lactis, in quo per noctem prius maduerint Epithymi, folio- *Præparatio.*

Purgatio. rum ſenæ, ſingulorum ʒ iii, vel fiat eorundem infuſio in aqua borraginis, tunc deinde ſenſim, ac per intervalla melancholicum ſuccum, qui in venis exiſtens cancrum fovet, bis in ſeptimana expurgabis, quod fiet ſi prædicto diluto addas confectionis hamech ℥ ß ac ſirupi viol. ſolutivi ℥ i, aut ſi præbeas ℥ iiii ß Elleboriſmi, aut iiii. vel v. pruna ſenæ, quæ medicamenta jam ſuprà deſcripſimus. A pilulis ac reliquis validioribus catharticis, quia nimis calefaciunt, & exſiccant, abſtinendum, fuerit tamen utile intermedijs diebus ʒ ii theriacæ optimæ cum vino exhibere. Proſunt reliqua quæ cap. *de melancholia virginum ac viduarum* dicta jam ſunt.

Topica. Quartò topicis, quæ humorem fluentem repellant, fluxum diſcutiant, & partem confirment, qualia erunt moderatè refrigerantia, & adſtringentia; locus itaq; inungatur oleo roſ. myrthino, omphancino, ex quibus cum ſpongia fomentatio fiat: cum farina emplaſtrum: cum cera unguentum, quæ pubi applicentur, ac uteri regioni; aut ſine farina, & cera peſſus intingatur, quem utero ſubdito; *Peſſus.* vel ℞ *ſucci plantaginis, portulacæ, ſempervivi, lactucæ agreſtis, muſcilaginis ſeminis pſyllij an. partes æquales, agitentur in plumbeo mortario ad ſpiſſitudinem, & addita olei roſ. 5. q.* fiat linimentum pro peſſarijs; laudat Galenus aliud linimentum quod paratur ex æquis portionibus Empla- *G. ad Glauc.* ſtri diapalmæ, ceruſſæ, aut nigri, ſucci ſolani, ac pompholigos; aut ℞ *olei roſ. ℥ ii ſucci ſolani ℥ i ß, ceruſſæ lotæ ℥ ii plumbi uſti loti, tutiæ præp. an.* *Unguenta.* *℥ i, thuris, litargyrii an. ℥ ß ceræ albæ ℥ v,* lento igne fiat unguentum; ſequens etiam miræ efficaciæ cenſetur: ℞ *olei omphancini, & roſ. an. ℥ iiii. agitentur ſub ſole in mortario plumbeo ad nigredinem, & craſſitudinem, tunc adde litargyrij, ceruſſæ an. ℥ iii cum cera,* fiat unguentum, quibus locus intrinſecus quotidie liniatur, hoc inſuper utiliſſimum eſt, quia impedit ne ulceretur, & ulcerati augmentum; ℞ *ſucci ſolani depurati, aut aquæ ejuſdem ℥ vi, tutiæ præparatæ, plumbi uſti an. ʒ i, caphuræ ℈ i cum piſtillo in mortario plumbeo diu agitentur,* & utero cum lana ſupponatur. Mirificum eſt id quod Recipit *ſpumæ argenti lotæ ℥ vi, thuris maſculi, æſipi, adipis porcelli, butyri recentis, ceræ tyrrhenæ an. ℥ ii, olei roſ. ℥ iiii, ſpuma argenti in ſucco ſolani liquefiat,* & reliqua adjiciantur ac ſerventur in pyxide plumbea, valet inſuper ad ſedis vitia. *Ad ulceratum.* Verum ſi cancri ulcerati ſint, plus de metallis addi poteſt, quippe metallica omnia partim repellendo, partim citra mordicationem di-

gerendo

gerendo malum leniunt: est igitur utile unguentum ex olei rosar. ℥ iii litargyrij ℥ ii aceti ℥ ß, aut ℞ *olei nenupharis, papaveris an. ℥ ii, olei ovorum ℥ ß cineris cancrorum fluviatilium loti in aqua solani ℥ ii, caphuræ ℈ i pulveris plumbi usti, antimonii an. ℈ ii* misce; vel succus solani, & plantaginis cum oleo omphancino in mortario plumbeo ducantur, & ℞ *herbæ scabiosæ, caprifolii an. partes æquales urantur, ac cineris drachmis tribus adde cineris cancri fluviatilis ℥ i, excipiantur ℥ viii liquoris stillatitii solani, ac in mortario cum pistillo plumbeo diu agitentur*, axungiæ hic non conducunt, neq; animaliū medullæ quia putrefaciunt.

Pinguia cancro exulcerato non conducunt.

Doloris sedatio.

Quintò dolorem sedantibus, in quem finem si cancer non ulceratus sit oleum ros. per methenceritam injicitur; si ulceratus lac muliebre, vel asininum tepidum, vel sequens pessus utero inditur: ℞ *lactis muliebris ℥ ii, succi papaveris ℥ i æsypi ℥ ß croci ℈ i* misce, aut malva, & althea in mulsa macerentur, contundantur, & cum oleo rosarum fiat cataplasma pubi applicandum, vel incessiones parentur, ex decocto malvæ, altheæ, coriandri viridis, papaveris albi, violarum, & seminis psyllj, ex quo etiam decocto ad doloris mitigationem aliquid in uterum injiciatur, cum emulsione seminis papaveris, & psylij, ac in extremis necessitatibus cum g. iii opij. At si dolor ingentissimis fuerit; ℞ *foliorum nenupharis m. ß florum rof. rub. p. i seminis papaveris ℥ i coquantur in 5. q. aquæ*, decoctum in mortario plumbeo ducatur, ac in uterum injiciatur, cui nonnihil jhoschyami addere poteris, ne rabiosa evadat mulier ob nimium dolorem, quod si sanguis effluat prædictis adjunge plantaginem, portulacam, & pulverem thuris.

Chymica auxilia.

Sexto reliquis non proficientibus, uti experientia monstratum est, magnitudo mali, malignitas, & necessitas postulant ad chymica auxilia, quæ potentissima sunt, devenire, inter quæ mirabilia sunt oleum de stibio, de auripigmento, de plumbo, quorum guttæ aliquot supradictis unguentis utiliter admiscentur, aut in aliquo ex recensitis dissolve ℥ i trochiscorū Andronis, vel de arsenico descriptionis Avicennæ, aut aliquid ex ijs, quæ ad nomas, & depascentia ulcera infra reperies cap. *de ulceribus uteri*; & hæc erit paleativa dicta cancri curatio, à qua non est desistendum, quia à plerisque morbis gravissimis sæpe ægrotantes ex insperato liberari vidimus, reliqua ex cap. *de mammarum cancro* sunt hîc in memoriam reducenda.

De-

De uteri condylomate.

CAP. XXV.

Definitio. CONdyloma est eminentia, quæ tum fit quum uteri aut ani ruga aliqua præter naturam intumuerit, cum enim sinuosæ sint hæ partes, rugas coagmentatas duplicatasq; habent, quæ ubi amplius *Cel. lib. 6. cap. 18.* tument, condyloma fit. Celsus dixerat esse tuberculum ex inflam- *P. lib. 6. cap. 80.* matione ortum; Paulus existimat esse tuberculum obcallescens, sive ex inflammatione, sive ex fissuris: Aëtius quamlibet rugosam uteri *Aët. lib. 16. cap. 106.* eminentiam condyloma appellat, sive callum contraxerit, sive recens sit, uti Celsus. Porrò condyloma interdum citra inflammationem fit, & molle est, quandoque cum inflammatione, tumque du- *In definitionibus.* rum existit, ac dolorificum ut recte Gorræus; dicitur autem condyloma à condylon, quod est articulus, quia plicæ prominent ad similitudinem nodorum, qui in digitis apparent pugno clauso: differt *Distinctio ab alijs tumoribus.* à tymijs, quia tymij sunt eminentiæ præter naturam, expertes doloris, auctæ, asperæ, oblongæ, & ubi parvæ sunt, tymij, ubi magnæ ficus appellantur, de quibus infrà; oritur interdum in utero, sæpe in *Pars affecta.* pudendi collo, & tunc facilius curatur. Ex dictis liquet, condyloma fieri ex inflammatione, aut rimis induratis in plicis, seu reduplicatis *Causa.* illis corporibus, potissimum autem ex crassis, adustis, & fœculentis humoribus, sed adhuc magis, dum menses prodeunt, aut post partum, attolluntur. *Signa.* Signis opus non est quia oculis condylomata apparent sæpe si plura sint, parvi racemi speciem referentia. Aut si in uteri ostiolo consistant, tactu dignoscuntur.

Curatio. Curantur quatuor remediorum generibus. Primò victu ac purgantibus medicamentis, quæ causam antecedentem respiciant, & elidant, & quod adhæc quidem attinet eadem observari debent, quæ infra cap. *de uteri rhagadijs* scripta, reperies.

Repercussio. Secundò repercutientibus, & exsiccantibus topicis medicamentis, si callum nuper genitum fuit, ut incessionibus, & evaporationibus ex decocto verbenæ, foliorum rubi, malicorij, acaciæ, & foliorum hederæ, additis ob dolorem camæmali floribus.

Tertiò

Tertiò si inflammatum sit condyloma ijs, quæ dolorem valeant mitigare, perfusionibus, ac incessionibus, ut ℞ *foliorum meliloti, malvæ, altheæ an. m.* ß. *seminis lini, fœnugræci an.* ℥ *iij. florum camomillæ p. ij. coquantur, ac decoctionis lib. 1. adde olei ros.* ℥ *ij. per syphonem infundito,* aut lactis tepidi tantundem, vel applicetur pessus aureus, aut conficiatur ex butyro, æsypo, vitello ovi asso, cum oleo ros. *Doloris sedatio.*

Si antiquum condyloma jam induruerit, neque prædictis desedit, emolliendum prius est jam dictis decoctis, & incessionibus deinde discutiendum in quem usum, ut admirandum remedium, laudat Aetius Misi assatum, & therebinthina exceptum, est autem Misi minerale, cujus vices vitriolum ustum gerit: Quod etiam vitriolum Romanum vocant, ego expertus sum *trochiscos de chalybe, quorum* ℥ *i. in pulverem redacta cum oleo ros. ac cera misce, & addita* ℥ ß *succi verbasci,* fiat unguentum: valet insuper hoc aliud, ℞ *cerussæ* ℥ *i* ß. *aluminis scissilis* ℥ *i. spumæ argenti loti* ʒ *ij* ß. *thuris* ℥ ß. *terantur affundendo aquam ros. ac vinum, postea cum oleo ros.* fiat unguentum, vel testas ovorum ustas ac tritas, lavato, & exsiccatas parti inspergito; hoc etiam celebre est ℞ *cadmiæ* (quæ est tutia) *ter ustæ ac lotæ, cerussæ lotæ, spumæ argenti lotæ an.* ℥ *ij. ovorum assatorum vitellos ij. ceræ, sapæ, & olei ros. an.* ℥ *ij.* fiat unguentum, aut iridis illyricæ ʒ i. ℥ ß. terebinthinæ, excipe, cui addi potest chartæ combustæ ℥ ß. Dux Complutensis aliàs de Alcala, hoc alio cum maximo juvamine utebatur, & *pomum insanum unum, in minutissimas partes conscisum, oleo capparorum incoquatur, quoad exsiccentur, tunc adde viride æris* ℥ *i.* omnia simul contundantur, & misceantur, ac cum sera fiat unguentum. Si plura desideras hujus generis Aetium consule; quæ si non prosint, ad sectionem devenire consulit Paulus, & si plura fuerint condylomata adustionem candenti ferramento, vel causticis uti Celsus, deinde ulcus regulariter curandum; ego verò sectionem ac ustionem harum partium periculo plenam esse video, uti enim hæmorrhoidas ferro tangere perniciosum est, ut infra patebit, ita condylomata. Verum si maxima necessitas urgeat, tunc condyloma volsella distentum rescindatur, & pulvis sanguinem sistens inspergatur, sin autem plura fuerint condylomata post excisionem ustio adhibeatur; ac tunc demum suppuratoriis repurgantibus, ac cicatrizantibus medicamentis utendum, quale est emplastrum lithargyrium.

Discussio.

Unguentum de melongena.

A. lib. 14. cap. 3.

P. lib 3. cap. 75.

Scholium.

Pomum insanum] *Hoc pomum communiter* melongena, seu melanzana, berengena, ac cupidinis pomũ dicitur, *crescit in tota Hispania familiariter, & inter cucurbitas, ac melones seritur, cujus folia lapathi foliis nõ dissimilia, planta flores purpureos reddit, fructum instar pomi communis oblongi, initio viridis, cum maturescit punicei coloris, quibusdam ligamentis instar dentium insertum, quæ semper viridia perseverant, victui non aspernandum obsonium, si ritè paretur, nisi quod succum gignit Melancholicum; circa Autumnum maturescit; Gallis & Germanis penè incognita sunt & planta & fructus.*

De uteri hæmorrhoidibus.

CAP. XXVI.

Descriptio. HÆmorrhois sanguinis evacuationem significat, per quamlibet partem, si nominis vim spectemus, tamen veteres fluores sanguinis per venas ani duntaxat propriè hæmorrhoidas appellarunt, & ad earum similitudinem etiam venæ quędam circa muliebres lo- *Pars affecta.* cos eodem nomine à medicis indigitantur, consistunt autem illæ in osculo uteri, & in collo, aut in ipso utero, aut in pudendo, ac sua incommoda, sicuti ani hæmorrhoides habent, nam ut ad venas intestini sic ad has crassior fœculentusq; sanguis defertur, à quo replentur, intumescunt, & eminentias generant, quas uteri hæmorrhoidas dicunt; quæ si fluant symptoma sunt in genere eorum quæ *Species.* præter naturam excernuntur, si non fluant, sed tumeant, morbus est instrumentarius in via, & cavitate, & inter tumores præter natu- *Differentiæ.* ram connumerantur. Harum differentiæ plures sicuti & hæmorrhoidum ani: nam aut cæcæ sunt, aut apertæ; cæcæ dicuntur, tum quæ intus latent, neq; videri possunt, tum quæ nullum emittunt sanguinem: apertæ è converso, aut in quibus sanguinis profusio fit, quanquam oculis non sint subjectæ, sed in alto positæ; aut quæ visui conspicuæ, extrà tument. Rursus vel sine inflammatione sunt, vel cum inflammatione: differunt insuper inter se magnitudine, numero, figura,

figura; ita aliæ morales dicuntur à mori effigie, aliæ verrucales, aliæ vesicales, seu uvales; loco præterea, quod aliæ in osculo uteri consistant, aliæ in collo ipsius, aliæ in pudendo, raro in ipso uteri sinu, nam ad hasce omnes partes venas terminari non contemnendas suo loco prodidimus. Veruntamen in Harmonia Gynæceorum raro in uteri sinu hæmorrhoidas contingere ex Cleopatra, & Moschione legimus; à quibus Mercurialis suscepit, Aetius, & Paulus idipsum affirmant, sed Aetius rarius adhuc in pudendo muliebri oriri asserit, quod mihi non admodum probatur, quin potius quia ex reliquis partibus menstruus fluxus fit, ideo cum venæ pudendi muliebris aperiuntur, aut intumescunt, tum potissimum hæmorrhoidas fieri existimo, alias nulla esset differentia inter mensium profusionem, & fluentes hæmorrhoidas; tandem differunt inter se more, quod aliæ mites sint, aliæ malignæ; mites ut plurimum humidæ sunt molles, breves, ac lenes: malignæ duræ, asperæ, grandes, curatu difficiles. Adhuc aliæ per brevissima intervalla sanguinem fundunt, aliæ per longiora, interdum, licet raro, per statuta tempora.

An hæmorrhoides fiant in pudendo muliebri.

Causæ.

Fiunt ex rhagadijs, & condylomate evocato sanguine ad eas partes, sed præcipuè ac tanquam ex proxima causa ex humore crasso ac fœculento ad uteri venas decumbente, aut ex inordinato menstrui sanguinis defluxu ad easdem venas. Quippe si ante debitum tempus hæ venæ repleantur, nec sanguinem profundant, quia necdum tempus excretioni aptum est, fit ut caleat & incrassescat, nec permeare possit, ac subinde tumorem elevet, quia calescentes venæ ex vicinis aliis sanguinem trahunt, & ubi replentur, tument, ac capita earum supereminent, & cum jam ab humore coacervato coguntur, sanguinem ejaculantur, sin minus dolore infestant molestissimo.

Malum dignosces, quia fœminæ sic affectæ lassæ sunt, tentionem & imbecillitatem sentiunt, ac pondus in illis partibus, & colorem habent abundanti humori persimilem; at si in alto consistant nec sanguinem profundant, dioptrismo explorabis, nonnunquam subrubra adest excretio, & in declinatione livida, ac fœculenta; Porro si hæmorrhoides ex sanguine fiunt fœculento, & crasso formam habent mori: si ex melancholia, verrucæ sunt, tymij, seu ficus, de qui-

de quibus infrà : si ex pituitoso humore, uvam aut vesicam referunt: si ex flava bile adusta, & crassa virulentiam cum fœtore ex se effundunt. Inflammationem prodit rubor, tentio, renixus, febris. Nec tamen ex humoris fluxione continuò hæmorrhoidas subesse colligas, sæpe enim ex uteri ulceribus, aut ob alias causas fluit, reliqua oculis sunt conspicua.

Prognosticũ. 3. Epid. 3. 37 & 6. Epid. 3.

Jam verò tam uteri, quam ani hæmorrhoides si moderatè fluant, quam plurimos morbos curant, imminentes arcent, uti scribit Hippocrates; curant quidem melancholiam, varices, induratos lienes, arthritidem, nephritidem; & quibus hæmorrhoides insunt, hæ, neque pleuritide neque peripneumonia, nec phagedena, nec furunculis, nec theremynthis, neq; fortassis lepra, nec alphis corripiuntur, adhæc uteri, vesicæ, pudendiq; affectibus prosunt, quibusdam etiam prægnantibus utiliter fluere notavit Hollerius. Intempestivè cohibitæ Epilepsiam deterioraque vitia pariunt. Sic nimium sanguinem effundentes cachexiam, hydropem, aliosque graves morbos invehunt.

Curatio.

Curantur ferè ut ani hæmorrhoides, peculiariter tamē quinq; remediorum generibus, ad quinq; curationis scopos collimando, quorum primus est impedire, ne sanguis fœculētus generetur: secundus dolorem mitigare, tertius tumentes aperire; quartus inflammationem tollere. Quintus apertarum fluxum immodicum compescere.

Victus.

Primus scopus perficitur alimentis concoctu facilimis, optimum sanguinem, & minimè fœculentum generantibus, quæ insuper temperata sint ac lenientia, non autem adstringentia, ut quidam volunt etiamsi fluant, quia talia feces indurant, & urinam supprimunt, ita ut postea magno molimine ad expellendum sit opus, ex quo fluxus augetur; utatur igitur patiens novellis gallinis, pullis, hœdis, carne vitulorum lactentium, phasianorum ac perdicũ, ovis tremulis, piscibus squamosis, aquarum mundarum, & fluentium, lacte amygdalino, hordeato, ac similibus, vino albo, aut rubello, cerevisia defecata, aquave anisi, satietas vitetur. Ut autem alvus quotidiè fluat cum carnibus incoquantur folia mercurialis, malvæ, salviæ, borraginis, fumariæ, betæ, vel pruna damascena, & passulæ, & fiant brodia, sive fercula assumenda initio mensæ, aut per horam ante prandium ca-

piat

piat ℥ i. cassiæ cum saccharo, vel vj. pruna senæ, aut molles clysteres applicentur, qui commodius in uteri hæmorrhoidibus applicantur; animi pathemata ac nimius coitus vitandus; inprimis autem à tredecim rebus, quæ melancholiam & flatus gignunt, abstinendum, aceto, fabis, lentibus, orobis seu ervis, brassica, dactylis, piscibus salitis, aut infumatis, carnibus etiam sic asservatis, & aquatilium avium caseo capitibus animalium, veteri, pane minus benè fermentato; & acutis sive acribus, ut alliis, cœpe, sinapi, ac similibus.

Melancholiam & flatus gignentes cibi.

Secundo curatur iis, quæ dolorem mitigant, quod præcipuè fit, per causæ diversionē, & abscissionem, & quandoà sanguine oppido eas venas implente provenit, considerandum an à liene malum ortum ducat, & tunc basilica sinistra; an ex toto corpore, ac jecore, & tunc dextra tundenda est, copioseque sanguis, si vires constent, detrahēdus, ex brachio si plenitudo adest, deinde ex pede si menses sint suppressi, aut hæmorrhoides, cucurbitulæ insuper hepati, & partibus superioribus affiguntur, & ligamenta fiunt, ac frictiones; & si ex humorum impuritate procedat, purgatio exercenda juxta peccantis humoris naturam.

Doloris sedatio.

Deinde anodinis, quibus statim à principio sæpe uti cogimur; quia dolor gravissimum est symptoma, ac totam ad se curationem interdum trahit, nulla habita ratione causæ. Fiant ergo fomentationes, ex decocto malvæ, altheæ, meliloti, violarum, parietariæ, florum camomillæ, verbasci, seminis lini, ac fœnugræci, ex quo incessiones etiam administrentur, & sacculi eisdem herbis pleni, ac in decocto madidi locis applicentur, deinde pars inungatur butyro vaccino ad solem agitato in mortario plumbeo; aut ℞ *olei seminis lini, de vitellis ovorum an.* ℥ *ij. agitentur in plumbeo mortario*; est etiam mitigatorium, quod paratur *ex oleo rosarum axungia anatis, & gallinæ an.* ℥ *ij. luteis ovorū iij. ceræ* ℥ *i. croci* ℥ *i ß. misce*, fiat unguentū cui adde *muscilaginis seminis cydoniorum, altheæ an.* ℥ *iij.* valeat etiā succus cœpæ cum butyro subactus, vitello ovi & oleo rosarum, consimile est hoc *olei nenupharis, camomillæ an.* ℥ *i. succi lactucæ* ℥ *ij. farinæ hordei* ℥ *i. bulliant, & adde croci* ℥ *i. vitellos ovorum num. iij.* fiat cataplasma, cui, si dolor sit intensissimus, additur seminis jhoschiami, aut mandragoræ, vel opij ℥ i. pessus etiam ex solo phylonio dissoluto in vino, & aqua rosacea dolorem lenit. Verum narcotica hæc securiora sunt in hæmorrhoidibus ani, quam uteri.

Anodina.

Narcotica.

Est tamen mirificum sequens cataplasma ℞ *radicum altheæ lib. ß. radicum liliorum ℥ ij. foliorum malvæ, ihosquiami an. m. j. florū camomillæ pug. ij. meliloti m. ß. seminis lini, fœnugræci, hordei an. ℥ i. seminis anethi ℥ ß. olei sesamini, vel de semine lini ℥ iij. opij ℥ i. misce*: atque hæc sunt quæ partim refrigerant, partim leniunt, & emolliunt, ideoque conveniunt imprimis, ubi propter siccitatem dolor intenditur.

Ad morales remedia. Verum si morales sint, nec tam ex sanguine, & bile, quam melancholia proveniant, conducunt teste Arnoldo Villanovano medicamenta leviter exsiccantia citra mordacitatem; ut pulvis radicis iridis, & verbasci; aut unguentum ex oleo de fructibus, momordicæ cum cerussa, & lithargyrio, cui prædicti pulveres addi possunt, & fiat linimentum aut pessarium, aut ℞ *cerussa, spumæ argenti, plumbi usti, & loti singul. ℥ iij. excipe melle*, & partem prius vino lotam linito; aut applicetur sacculus calidus repletus semine lini, & floribus camomillæ, quæ incoxerint in vino rubello. Eadem ferè remedia utilia sunt, si dolor procedit ex tentione venarum, ob violentiam qua egressæ sunt, tamen quædā reperiuntur, quæ omnium hæmorrhoidum dolores generaliter sedant, inter quæ primum tenet locum unguentum de melongenis superiori à nobis descriptum. Secundum unguentum de scarabæis, quod paratur ex ipsis animalculis frixis in oleo violarum, postea rejectis scarabæis adde axungiæ gallinæ, & ceræ q. s. fiat unguentum in quo pessaria liniantur. Tertium hoc est ℞ *cœpæ rubeæ, radicis liliorum an. ℥ i. coquantur, contundantur, extrahantur & adde, fecis olei communis, olei myrthini an. ℥ i. misce.* Quartum fit ex æquis portionibus succi portulacæ, ac mellis, quæ simul ad crassitiem coquantur, & in mortario plumbeo postea trahantur.

Ad tumidas remedia. Tertiò si valdè tumidæ sint, & materia ibi contenta multa, ad evacuandum quod ibi continetur, fiat prius evaporatio ex decocto malvæ, altheæ, viol. meliloti, florum camomillæ, parietariæ, verbasci, cum semine lini, fœnugræci, ac foliis ebuli, vel ipsa folia ebuli cocta, & butyro mixta loco applicentur.

Sanguinis evacu. His enim si materia pauca esse discutitur, quod si multa sit, ut nec his humor in eis contetus dissipari queat, sanguis ab ipsis extrahendus, quod fiet si præmissis jam repetitis fomentationibus, hirudines apponantur aut medicamenta quæ easdem reserare valeant, ut si locus fricetur folio ficus, vel parietariæ, vel frusto cœpæ, aut

linteo

linteo canabino, aut calamentho, origano, ciclamino, pipere, nitro, scylla, & lacticiniorum generibus, sed & oleum è nucleis persicorum, & fellis genera cuncta hæmorrhoidas aperiunt, si rubia minor, aut acre aliquid ex supradictis eis misceatur. Quidam hæmorrhoidas scarificant, aut lanceolâ aperiunt, quod periculo plenum est, quia aut ulcera inde fiunt corrosiva, & fistulosa, ob terream & malè cohærentem melancholiæ substantiam, aut incompescibilis sequitur hæmorrhagia, quia hæ venæ universi corporis extremæ sunt, quibus rescissis, sanguis ad eas magno impetu undique fertur, sic vidimus aliquot, ex hac scissione ab inconsideratis chirurgis facta, in extrema pericula conjectos, sic D. Johannes Austriacus ex unius hæmorrhoidis scissione superveniente fluxu obiisse fertur; minor tamen fluor est in hæmorrhoidibus ani. *Quorundã error.*

Quartò si inflammatio adest, & inde dolor augetur, curatur victus ratione, avertentibus & evacuantibus, uti in primo, ac secundo remediorum genere, subinde etiam repellentibus, ut aqua rosarum, portulacæ, plantaginis, cum albumine ovi, & muscilagine seminis lini, ac cydoniorum: vel unguento rosaceo diu agitato in mortario plumbeo: vel si dolor sit ingentissimus, ℞ *unguenti populeonis* ℥ *i croci* ʒ. ß. *opii g. v. cum vitello unius ovi misce*, prodest etiam vitellus ovi cum oleo rosarum in æstate, cum oleo amygdalarum dulcium in hyeme. Quæ omnia præcedat incessio ex decocto malvæ, hordei, camomillæ, violis, & similibus: deinde in augmento addatur prædictis linimentis oleum camomillæ, amygdalarum dulcium. In declinatione verò ex his duntaxat oleis cum farina fab. & fœnugræci, ac paucâ cerâ fiat unguentum. Quibus si discutiantur, optimum fuerit: sin ad suppurationem tendant, quod ad suppurantia, abstergentia, & cicatrizantia attinet, petenda curatio ex cap. *de uteri inflammatione* in 4. remediorum genere. At si in corruptionem, & gangrænam tendant, tunc necessarius planè erit usus ignis, seu actualis cauterij. *Si inflammata.*

Quintò si apertæ sint, ac moderatè fluant à multis morbis liberant, uti diximus, si verò immoderatè, multorum malorum causa sunt, ideoque compescendæ per ea, quæ capite *de immoderato menstr. fluxu* dicta sunt, nam fere omnia hic conveniunt. Adde tamen quod sirupis adstringentibus præmissis, fiat purgatio per myrabalano- *Fluxus sedatio.*

balanorum cortices, vel tamarindos vel rhabarbarum, poſt quæ aſſumitur cochleare i. ſequentis conſervæ: ℞ *conſervæ roſarum antiquæ ℥ ij. gummi tragachanti, ſanguinis draconis, boli armeni, trochiſc. de karabe an. ʒ ß. cum ſirupo myrthino, aut cydoniorum* fiat opiata, interdum etiam ſi fluxus ſit magnus, ad narcotica veniendum; Parti verò applicetur ſacculus repletus tribus partib. roſar. & una mirthyllorum, quæ leviter bulliant in vino rubro, aut fiant fomentationes, & inceſſiones in vino adſtringenti, aut adſtringenti decocto plantaginis, myrthi, florũ, & capitũ roſarũ in aqua pluviali, & vino rubeo; ac peſſaria locellis applicentur ex pilis leporis, cum ovi albumine, aut ex eodem ovi albumine cum aqua roſarum pulveribuſque ſupradictis, quæ actu frigida applicentur, preſertim tempore æſtatis, vel pulvere adſtringente locus inſpergitur, & renibus ac pubi unguentum comitiſſæ applicetur, prodeſt etiam terra Lemnia in vino auſtero diſſoluta, & in aceto pro ani hæmorrhoidibus, quæcunq; enim in alijs affectibus aceto diluuntur, in uteri affectibus vino diſſolvi debent, pulvis ſarſæ parellæ, & ligni Guajaci, cum melle hæmorrhoidas exſiccat: Item pulvis ex cortice nucis, ſpongiæ, & ariſtolochiæ. Tandem frictiones fiant partium ſuperiorum, cucurbitulæ lumbis, & ſub mammis apponantur. His non proficientibus conſulunt nonnulli uti cauſticis, quæ cruſta generent Hippocrat. potius igne non admoto, ſed juxta poſito ſiccandas jubet, ut rugas contrahant, & in ſe conſideant, hac ratione clyſteris fiſtula locis inditur, per eam candens ferramentum immittitur, & frequenter eximitur, quo magis calefieri ſuſtineat. Quod ſi tota excreſcentia in fungoſam carnem degeneret, tunc ſolum ſectionem faciendam cenſeo, ſi locus attingi queat, ſin minus medicamentis atterenda, ut ſupra capite de condylomate dictum eſt.

Ignis.

Scholium.

Objectio. *Obtrudes non differre hæmorrhoidas uteri cæcas à menſtruis ſuppreſſis, fluentes à ſuperfluo menſtruorum fluxu; quoniam eadem venæ videntur eſſe, quæ in hiſce tument, & eæ per quas menſtrua expurgantur.*

Solutio. *Dicimus verò rarò uteri hæmorrhoidas contingere, interdum tamen quia tanta eſt in quibusdam fœminis repletio, ut non ſolum per cotyledonas, & cervicis venas menſtruis deſtinatas fluat, ſed ad eas etiam copioſè feratur quæ ad pu-*

ad pudendi partes nutriendas genitæ fuerunt. Mercurialis distinguit inter fluxum menstruum, & hæmorrhoidalem; quod menstruus, quamvis immodicus sit, periodos habeat, & non sit cum dolore, nec corpus inde adeò emacietur; quæ omnia in hæmorrhoidali contraria fiunt. Hæc tamen distinctio parum sufficiens videtur; quia etiamsi nō habeat periodos, idem etiā menstruis inordinatis obvenit, & stillicidio eorundem, quin etiam dolores menstruis, cum gravissimis symptomatibus etiam contingunt, ritè tamen hæmorrhoidæ vocantur, ubi hæc omnia conveniunt, ut stillatim sine periodo, & cum dolore fluant; In quo tamen hæmorrhoidum ratio consistat, nec Mercurialis declarat, neque quisquam alius, quod sciam, potissimam tamen esse puto, quia cum ex aliis venis uteri, ac cervicis ejus fluxus fiat menstrualis; hæmorrhoides tum potissimū exoriuntur, cum muliebris pudendi venæ intumescunt, aut aperiuntur, quo in loco hanc affectionem maximè suboriri censeo. Quod autem Aetius scribit rarius in pudendo hæmorrhoidas fieri minus nobis probatur, nisi hæmorrhoidis nomen accipiat, pro quolibet sanguinis fluxu, quæ altera est vocabuli significatio, ac maxime propria; tunc quippe dubium non est, rarius accidere sanguinis fluorem ex venis pudendi, quam ex venis uteri; qui & menstrualis est, & creber. Verum si hæmorrhois pro affectu ipso accipiatur, hoc est pro vena dilatata ex fœculentia sanguinis; tunc affectus proprius pudendi est, sed rarissimus.

Lib. 4. c. 3. de morb. mul.

Hæmorrhoidum uteri ratio in quo consistat.

Aetii lapsus.

De uteri, & pudendi verrucis, thymiis, acrocordone, & ficu.

CAP. XXVII.

Verrucarum quatuor sunt differentiæ: Acrocordones, quæ tuberculosæ sunt eminentiæ, quasi ex filo pensiles, & ita dicuntur, quia vertice suæ resectæ, chordæ juxta extremitatem similes apparent. Myrmeciæ, ac si formicales dicas, talem enim habent pruritum, & in radicibus latiores existunt. Thymus, qui est tumor asper, oblongus, doloris expers formam thymi herbæ referens, unde nomen habet, non tamen thymi nostratis, sed veri thymi albi candiæ, cujus semen parvo continetur capite, ut stœchadis. Hic si mansuetior est, albescens conspicitur, aut subruber; si malignus lividus, ac dolorosus; sanguinem effundens dum avertur amplius, quam pro magnitudine apparente. Ac rursus si parvus est, thymius appellatur, si magnus, ficus aut marisca, de qua satyricus poeta,

Differentia Acrocordones.

Myrmecia.

Thymus.

Ficus & marisca.

Caeduntur tumidae medico ridente mariscae.

Quocirca decipiuntur, qui mariscas cum hœmorrhoidibus confundunt. Quarta est differentia clavus, callosa eminentia, alba, rotunda, duorum clavorum capitibus assimilis, quæ frequens nascitur circa manus extremitates, & calcaneum, ac plantas pedum. Addunt aliqui cornua dicta, quæ sunt verrucæ oblongæ, & in cornu figuram convolutæ nascuntur potissimum in juncturis, uti Avicenna scribit; hi omnes tumores modò simplices nascuntur, modo multiplices in pedibus, talis, manuum digitis, & palmis, mediis fœmoribus, in facie, in ano, & perinæo, in glande, præputio, uteri osculo, in alis pudendi muliebris, & in ipso pudendo, de quibus ultimis peculiariter hic agimus. Sunt hi tumores de genere scyrrhi; fiunt autem ex concubitu, immodica exercitatione, vel attritione, immediatè tamẽ ex humore melancholico, & crasso, vel terrestri pituita, & ex morbo Venereo malignitatem sæpe acquirunt. Mitiores dignosces ex colore albo aut rubicundo, & doloris absentia; maligniores ex duritie, sorde, colore plumbeo, ac dolore, & quia manuum aut medicamentorũ admotione exacerbantur; reliqua signa diagnostica ex supradictis patent; omnes in curatione majus, quam pro magnitudine, facessunt negotium; nam myrmecia non nisi post multas evacuationes, ac sudores curatur; thymius, & clavus etiamsi excidantur, iterum sæpe radices spargunt, acrocordones facilioris sunt curationis, ac si semel avellantur, radix nulla relinquitur; mansuetæ verrucæ facilè: malignæ, & exasperatæ difficilius sanescunt.

Clavus. *Cornua.* *7.4. tract. 3. cap. 14.* *Species.* *Causa.* *Signa.* *Prognosticũ.*

Curatio.

Curantur quatuor remediorum generibus, primo victu, qui crassos humores minimè generare valeat, catharticisq; ad eosdem purgandos accommodatis, tandemque sudoribus si rebelles sint.

Thymi & clavi discussio.

Secundò medicamentis discutientibus, quæ thymiis potissimum conveniunt, & clavis, ut salvia sicca, cum caricis pinguibus, aut soleas veteramentarias ustas, & tritas, ac vino exceptas appone, vel serpentis exuvias tritas cum caricis sine granis, sed & soleæ etiam & cucurbita sicca per se teruntur, permiscentur, & cum vino verrucis applicantur, pro optimo experimento; aut certè origani, & rutæ æquales partes ustæ, & tritæ; thuris cortex cũ vino & aceto, ocymi folia, cum sutorio atramento, aqua, quæ distillat ex amputatis vitibus, cum sale; vel in ea capita salitorum piscium incoquantur, & decocto pars humectetur, quod mirificum est. Item capræ recens jugulatæ oculos.

culos acu pungito, & humore inde fluente partem assiduè linito, & intra sex dierum spatium, ut scribit Aetius, myrmeciæ extirpabuntur; cochleam quidam superponunt, quoad tumor humectetur, & sic cadere sibi persuadent, alij super inspergunt pulverē myrobalanorum, citrinorum, & hermodactylorum, alij tanquam probatissimū laudant sabinæ siccæ pulverem. Curantur insuper clavi, si partem sæpius abradas, & tepida aqua subinde laves. *Lib. 15. c. 5.*

Tertiò medicamentis arrodentibus, & exedentibus & adurentib. quæ maxime myrmeciis conveniunt, & acrocordonibus, prodest itaq; succus cucumeris agrestis cum sale; lac fici arboris illitū: ærugo cum sulphure vivo; ficus primæ, quæ non maturescunt, cum farina & nitro, aceto exceptæ si in aliis partibus existant, aut vino, si in utero: stercus ovillum, aut bubulum calidum cum vino vel aceto: pulvis aluminis, & gallæ tritæ: aqua qua argentarij deaurant, si mitiori aliquo medicamento commisceatur, ut aqua ex amputatis vitibus, aut ex ocymi foliis, vel potius aqua rosarum seu plantaginis: Hircinum fel cum nitro illitum: Oribasius hoc laudat, tartari, calcis vivæ, floris æris partes æquales urina pueri excipiantur: vel floris æris, auripigmenti, salis armoniaci sing. ʒ i. cum succo thitymali misceantur, sed hæc Oribasij utero non conveniunt, quia sunt caustica: superiora etiam ibi diu immorari non sinas quippe exedunt ac corrodunt, ideo ubi per horam aut circiter applicueris, partem bis, terve, vino adstringenti lavare oportet. At cum in partibus exterioribus verrucæ consistunt, corrosiva hæc in glandium capulis, vel avellanarum medietatibus applicantur: aut circumcirca folia arboris, aut coria imponuntur, ne vicinæ partes offendantur. Sed & loca vicina unguento ex bolo armeno, terra sigillata aqua ros. & aceto muniuntur: vel in mediæ nucis putamine foramine facto, verrucæ per id extractæ medicamento tanguntur, & sulphure vivo liquefacto, vel aleæ lusoriæ cuspide eodem sulphure liquido intincta; cavendum penitus est ab humidis, oleosis, & laxantibus, quæ affectionem refricant, & faciunt ut thymi regenerentur. *Myrmeciæ arrodentibus curantur.* *Corrosiva applicandi ratio.*

Quartò si chirurgię hi tumores subjici possint, rescindēdi sunt, malignorū tamen sectio non admittenda, ob hæmorrhagiæ periculum, ideo mansueti tutius resecātur, neq; enim in ijs eruptionis sanguinis timor est. Muliere igitur rectè collocata, eminentia volsellæ extentę dentibus *Manu opera.*

dentibus funditus abſcindatur; ſic enim cavetur, ne uterus à ſcalpi acie vulneretur, reſectione facta pulvis contra ſanguinem inſpergatur, & ulcus cicatrizantibus curetur; alij pilo equino radicem tumoris ligant ac ſingulis diebus paulatim adſtringunt, quoad deficiente alimento excidat, quod ſecurius fit, & ne denuò pullulent, loca candenti ferro tangunt, quod inprimis fit, quando malignæ ſunt. Quidam etjam origani, aut roriſmarini ſtilum ad lucernam accendunt, ac tumori ſic admovent, ut inde non incendatur, ſed fumum ſuſcipiat, atque hoc ter faciunt ſingulis diebus, quod cum utilitate fieri vidimus; Et Aetius eadem ratione conjugem ſuam curaſſe refert. Alii ſarmento ignito verrucas tangunt quinque diebus, & affirmat Amatus poſt octiduum nec earum veſtigia ſupereſſe.

De Scabris uteri puſtulis.

CAP. XXVIII.

Deſcriptio. IN pudendo uterive oſculo, earum præſertim fœminarum, quæ lue Venerea ſunt affectæ, vel virorum eodem malo infectorum conſortio utuntur, puſtulæ exoriuntur, & ſunt eminentiæ, quæ ſchemate leviter extuberant, quarum varias deſcribit ſpecies Celſus; *Lib. 5. c. 28.* in his autem partibus maligniores potiſſimum generantur, quæ *Epinyctides* *Epinyctides.* dicuntur, qualitate magis quam copia moleſtæ, quarum etiam dolor ſupra earum magnitudinem eſt, neq; enim faba majores unquam viſuntur, ſæpe multo minores, ſcabræ, pruriginoſæ, ac furfuraceas ſquamas ex ſe projicientes, quales non rarò conſpiciuntur in volis manuum eorum, qui jecore calidiori ſunt.

Cauſa. Fiunt ex abundantia bilioſi aduſtique humoris cum craſſitie, vel etiam ex humore Venerea labe infecto, qui puſtulas haſce reddit curatu difficiles, rebelles, diuturnas, doloroſas, malignas, ac contagioſas, *Nota.* cognoſcuntur facile dioptrâ, ſeu ſpeculo matricis, quo uteri affectus oculis ſubjici ſolent.

Curatio. Curantur, quatuor remed. generibus. Primò cibis boni ſucci, de quibus ſæpius jam dictum eſt, & imprimis c. *de uteri hæmorrhoidibus*, abſtineto ab omnibus acribus, acidis, ſalitis.

Attemperatio. Secundò univerſalibus evacuationibus, ut ſanguinis miſſione, & purgatione pro ratione plenitudinis, aut cacochymiæ; Præmiſſa igitur humoris attemperatione per ſirupos borraginis, viol. fumariæ, cichorei, cũ aquis vel decocto lupulorũ, ſmilacis aſperæ, aut ligni guajaci

Purgatio

Purgatio instituenda per pillulas fœtidas de fumo terræ ad ʒi ß: aut ℞ *agarici trochiscati ʒ i, pulpæ cassiæ ℥ i, aut confectionis hamec ʒ ß sirup. ros. aut viol. sol. ℥ ii in decoctione melancholica*, fiat haustus; confert etiam diacatholicon, diaphœnicon, aut apozema descriptum infrà c. *de uteri rhagadiis*, quæ si non proficiant præsertim adhibitis topicis de quibus statim dicendum est, sudores pernecessarij sunt ex decocto sarsæ, vel ligni sancti, sæpiusculè tamen tum cathartica, tum etiam sudorifica repetenda, ob mali contumatiam. *Purgatio.*

Tertiò localibus, quæ valeant humorem discutere, & malam ejus qualitatem domare. Quocirca si mansuetæ pustulæ sint, balnea & incessiones conveniunt, ac postea abluere locum vino calido cum nitro, ac denuò aqua calida, subinde pustulam lenire butyro cum sulphure, aut unguento ex oleo myrthino, & rosar. cum lithargyrio & cera, vel alumine cum melle, & myrrha, aut amurca cum sulphure, & argenti spuma, vel ovi vitello cum amurca in mortario ad coloris mutationem agitato, vel malicorio cum myrrha, & melle, inprimis autem valet hoc unguentum, quod ad pustulas, & scabiē utiliter uti soleo, & paratum ad meos usus in officinis habere. ℞ *radicum enulæ campanæ, pimpinellæ, lapathi acuti an. ℥ iii, aquæ fumariæ ℥ vi, aceti acerrimi, aut vini optimi, pro affectibus uteri ℥ ii probè contusa infundantur per diem ac noctem, deinde bulliant, & exprimantur fortissimè, expressioni adde therebinthinæ lib. ß olei rosar. ℥iii, ceræ ℥ ß, coquantur rursus ad medias, & adde sulphuris citrini ℥ i ß cerussæ ʒ v. aluminis rochæ ʒ ß, salis gemmæ ʒ ii, olei ovorum, ʒ. vi, misce bene agitando, deinde totum lava aqua fumaria*, demum quando jam eo utendum est, pro qualibet uncia adde ℥ ß. unguenti lithargyrij, tum propter odorem, tum quia opus juvat. Utilius est si prius locus madefiat aliqua ex aquis infra scriptis. *Localia.* *Vnguentum ad pustulas & scabiem.*

Quartò si malignæ ac rebelles sint pustulæ, fortioribus utendum desicativis, & iis, quæ pustularum malitiam corrigant, quæ dum applicantur, sirupi ex ligno Indico utiliter exhibentur, aut per ejusdē decoctum sudores promoventur, qui dissipent ac doment eandem malignam qualitatem. Utilissimumque est locum abluere aqua Lamphranci, quæ conficitur ex vino, aqua rosarum, plantaginis, auripigmento, flore æris, omnibus mixtis ad formam collyrij, mirificè enim confert malignis partium pudendarum ulceribus ac pustulis, fecit ejus mentionem Guido. *Si malignæ sint.* *Aqua Lamphranci.* *C. 7. de ulceribus ancharum.*

Altera aqua. Securius tamen nec minus efficax est hoc aliud: ℞ *aloes, quantitatem unius ciceris, floris æris, quantitatem dimidij ciceris, pulverizentur, & adde vini albi ℥ i. aquæ plantaginis, capitum rosarum an. ℥ i.* serventur in phiala vitrea, mirè ac sine ullo nocumento sanat omnia ulcera, & pustulas partium pudendarum, si sæpe per clysterem aut siphonem infundantur. *Tertia* Ejusdē fere virtutis est id, quod ℞ *aquæ plantaginis, & ros. an. ℥ iiij. salis gēmæ, nitri, aluminis an. ʒ ij. sublimati ʒ i. ß. bulliant ad tertias, colaturæ adde viride æris* ℈ i. quo postquā usus fueris per biduum aut triduum, ad mitiora te convertito iterum ad id redeundo, quoad pustulosa caro evanescat, ac nova appareat: quidam supra hoc medicamentum diachylon applicant, & benè, quia sic non est necesse ad alia redire; & emplastra minus commode in uteri affectibus applicantur: Hoc insuper quod summæ utilitatis est prætereundum non fuit, incessionibus factis ex decocto fumariæ, lupulorum, lapathi, verbasci, rutæ, malvæ, lupinorum, fabarum, cum pauco sale. Locus inungatur hoc linimento, aut pessus in eo immersus indatur. ℞ *Radicis enulæ campanæ minutim scissæ ℥ iiij. coquantur exactè in q. s. aquæ cum modico aceto, aut vino* ut supra dictum est, *deinde pistentur ac per cribrum excolentur, & adde axungiæ suillæ sine sale ℥ iij. succi ebuli, & fumariæ an. ℥ i ß. mercurij saliva jejuni aut vitello ovi extincti ℥ ß. cerussæ, lithargyrij an. ʒ i. sulphuris vivi ʒ i ß. misce agitando per horam, ac pulveres sensim commiscendo.* *Admonitio* quia autem pustulæ diutissimè interdum infestare solent in hisce partibus, aut externis, Admonendi sunt tyrones, tutum non esse eas omninò sanare, nisi fonticulus in crure reseretur, ac diu, ut alibi diximus, apertus servetur.

De uteri ulceribus.

Cap. XXIX.

Differentia. Ulcus à vulnere distinguitur, quod vulnus extrinsecus semper accipitur, ulcus originem plerumq; habet ex interiori vitio. Ulcerum variæ sunt differentiæ, quarum quædā ex causis desumuntur, quædam ex accidentibus, quædam ex jis, quæ in ulcere succrescunt. Et ex causis quidem ulcus, aut corrosivum est, aut sordidum, aut

caver-

cavernosum, aut fistulosum, aut cancrosum; ex iis verò, quæ in ulcere succrescunt, saniosum fit, virulentum, purulentum, ac verminosum: Ex accidentibus distemperatum, dolorosum, tumidum, cum contusione, vel cacoethes sive malignum & depascens. In utero sordida potissimum fiunt ulcera, aut maligna, quod locus excrementis, putredinique patet; maligna, aut in cancrosa degenerant, & non distant ab ulcerato cancro, de quo supra: aut in depascentia quæ *Nomæ* ab antiquis Græcis fuerunt appellatæ. Sunt autem Nomæ ulcera inæqualia; quæ indies magis, magisque serpendo vicinas partes exedunt ac depopulantur, cæteris fœtidiora, sordidiora, acerbioraque, qualia plurima accidunt per antiquas dysenterias in intestinis. Porro tam sordida, quam depascentia, aut incipiendo fiunt, aut ex disrupto abscessu, & aut in uteri cervice, aut in ejus corpore, potissimum tamen in cervice, quia carnosior, carnosiores verò partes facilius ulcus depascitur.

Nomæ.

Contingunt ulcera in utero, vel post fluxus muliebres acres, vel à medicamentis erodentibus, & exulcerantibus appositis, ut sabina, colocynthide, & similibus; aut ab excrementis retentis, & putrefactis in uteri plicis, ex ipsius uteri impotentia sæpe etiam ex disrupto abscessu, ex qua causa, si abscessus pituitosus fuerit, sordida evadunt ulcera; si adustus, interdum in cancrum degenerant: non raro etiam eveniunt ex contagione Venereæ luis, & talia ulcera Chironia, vel Thelephia tempore fiunt, & eadem maligna sunt: frequentius tamen ulceratur locus ob partus difficultatem, cum aut grandior fœtus educitur, aut corruptus miserabiliter extrahitur. Hæc ex Hipp. & Galeno desumuntur.

Causæ.

Hipp. 1. de morb. mul. Gal. lib. de tum. præter nat.

Generica ulcerati uteri signa sunt, dolor in parte punctorius, & per intervalla saniosi humores, fœtidique ex utero prodeuntes; ac consequuntur peculiaria symptomata affecti uteri, ut dolor capitis, præsertim syncipitis, qui ad radices oculorum, manus & digitos se extendit, dolent insuper lumbi, inguina, & imus venter, febricula successu temporis supervenit lenta cum crebris horroribus, menstrua si quæ fluunt, purulenta & olida sunt, durante affectu tumescit venter, maximè crura, delirat, animo linquitur, perfrigeratur, & uti Hippocrat. cit. scripsit non concipit.

Signa generica.

Cæterum si ulcus in uteri orifico, vel collo existat, dioptra, instru-

mento

mento locis inſpiciendis idoneo, exploratur, ſi in profundo uteri, ab excrementis inde emanantibus dignoſcitur. *Specialia* Specialia ulceris indicia ſunt, quia ex ſordido copioſus humor & ſanies, cũ modico cruciatu profluit; ex depaſcente fœtida eluvies, nigra, viridis, livida cũ dolorib. acerbiſſimis, & alijs inflãmationis ſignis, & quæ laxant medicamenta irritant, contraria leniunt. At ſi ulcus fuerit jã mundum, humor paucus, æqualis, craſſus, minimèque fœtidus cum facilitate promanat. Si ſimplex tantũ excoriatio extiterit, percipitur ardor & punctio, & interdum materia quædam ſubtilis ac ſeroſa emanat. Sed *Excrementorum exulcerantium ſigna.* & excrementa, quæ uterum exulcerant, ſic dignoſcuntur, nã ſi tenuis ſanguis eſt, aut flava bilis, dolor acerrimus fit, pungens, cum ardore, & febre: ſi ſalſa pituita, pruritus adeſt intolerabilis, excrementũ paucum cũ fœtore, & paucâ ſanie: ſi ichoroſa humiditas, excrementa copioſiora fœtida: ſi ex melancholico humore, id quod excernitur eſt inſtar fecis vini: ſi ex menſtruis ſuppuratis, apparet ſicuti lotura carnis. *Signa ſymptomatum.* Ulcerum in utero ſymptomata præter cætera conſideranda ſunt tumor & intemperies, tumor ut plurimum eſt inflammatio, qua præſente paucus cruentus ac feculentus humor cum magno dolore prodit, diſtemperies autem ſi calida ſit, & ſicca deprehenditur ex defectu excrementorum: ſi frigida & humida ex abundantia eorundem. Tandem externas cauſas, ut medicamenti erodentis uſum, fluxum muliebrem, & ſimilia, ex patientis aut aſſiſtentium ſermonibus dignoſces. Per conſenſum verò alicujus partis, an ex proprio uteri vitio ulcus fiat, ſeu potius foveatur, ex partis cujuſpiam affectione deprehendes; & quia, quæ in utero excrementa generantur, purulenta ſunt, & compactiora, quæ verò aliunde prodeunt, tenuia ac ſanioſa.

Prognoſtica. Jam verò cum omnia matricis ulcera difficulter curentur, quia pars totius corporis recrementa excipit, quæ conſolidationem impediunt, difficilius tamen quæ in fundo recondita, quam quæ in cervice expoſita, quia uteri fundo medicamenta minus commodè applicantur, & quia totus nervoſus ſerius coaleſcit, adhæc recentiora, & in juvenculis faciliorem ſuſcipiunt curationem; Inveterata, & in ætate provectis in hydropem vel mortem deducunt, quinetiam pura ſordidis, ac depaſcentibus minus periculoſa.

Animadverſio. Hîc animadvertendum eſt, abſceſſus rumpi nonnunquam ad in-

teriorem

teriorem uteri partem,&tunc foras per uteri capacitatem,&cervicem ejus pus effluere, ſicuti menſtrua expurgantur. Interdum in exteriori ſuperficie corporis ipſius uteri intra corpus juxta inteſtina, & peritonæum, quo caſu ſi inter ea loca pus colligatur apertione opus eſt, ut in hydropicis; aut etiam rumpitur in externa ſuperficie cervicis, idque vel quâ veſicæ adhæret,&tunc pus effluens per eam egreditur,viciſſimque urina per uteri cervicem promanat, ac non raro ab impacto pure ſupprimitur; vel quâ recto inteſtino, & tunc clyſteres per pudendum, uteri verò ablutiones per anum ,emittuntur.

Curatio. Curantur uteri ulcera quinq; remed.generibus,Primò iis, quæ antecedentem peccantem humorem evacuare valeant,ac morboſum,uti vocant, apparatum emendare; quod fit laudabili victus ratione, ſanguinis miſſione,& purgatione; *Victus.* Eſto igitur aer ſiccus, & in activis temperatus,ſomnus conſueto paulò longior; exercitium vitandum ,cujus vices moderatæ ſuppleant frictiones,repletiones arcendæ,alvus emolliendа, animi affectus inhibendi, ac inprimis coitus ut infenſiſſimus. Cibus ſit parcus, ac humori peccanti contrarius,ut cremor ptiſanæ,ova recentia, tremula,lac, juſcula gallinarum , & caro earundem, præſertim extremitates, &aviculæ montanæ,paſſulæ, amygdalæ,piſtaceæ. Potus vinum album dilutum aut adſtringens, vel aqua ex decoctione hordei torrefacti, ac radicis liquiritiæ, tam cibus, quam potus moderatè, & debito ordine ſumantur. Deinde univerſales evacuationes topica medicamenta præcedant,ac inprimis quidem ſanguinis miſſio ex giberi vena pro virium robore,ſubinde ex pede, deinde purgatio poſt *Sanguinis miſſ.* humorum præparationem adminiſtretur pro natura humoris redundantis,ſicuti ſæpe jam repetivimus,cavendo ſemper ne quicquam miſceatur,quod humores ad uterum deducat. Avertunt inſuper vomitus, *Vomitus.* frictiones partium ſuperiorum, ſudor per decoctum ligni ſancti,ſarſæ *Sudor.* parellæ, aut radicis chinæ.

Secundò quia ulcus curari nequit, niſi accidentia , ſi quæ adſunt, *Accidentiũ* corrigantur, conſiderandum an inflammatio conjuncta ſit, intempe- *correctio.* ries, aut dolor: & ſi quidem cum inflammatione ulcus compoſitum eſt, iis utendum,quæ ad illam c.proprio ſcripſimus: ſi cum intemperie, *Vlcus cum* ijs quæ c. *de uteri intemperaturis*; ſi cum dolore,ijs quæ c. *de cancro quinto remed. genere*: *intemperie.* & ſi dolor partes ſuperiores pertingat, balneis utendum,habendaque ratio ſemper ejus partis,ſi qua ſit, ex qua acres ad ulcus humores confluunt. Peculiariter autem , ſi intemperies ſicca ſit,ulcus ablues infuſâ aquâ tepida cum ſaccharo , aut aquâ vel ſucco portulacæ vel cremore hordei; ſi humida , vino lavabis , aut decocto Guajaci,vel ſmilacis,in quo incoxerint alumen,malicoriũ,aut ſimilia, at ſi adjuncta ſit uteri vel ulceris labiorũ durities, olea miſcenda; quæ

c. *de scyrrho uteri* dicta sunt, vel ℞ *radicis althea, liliorum alb. an.* ℥ ß. *pulegij, origani an. m.* ß. *seminis lini, fœnugraci an.* ʒ ß. *flor. ros. p. j. coquantur in pari q. aqua, & vini, colatura adde adipis anserini* ℥ i. aut ℞ *lactis bubuli, vel asinini* ℥ iiii. *olei liliorum alb.* ℥ i. ß. *adipis anserini* ℥ i. *misce.*

Si sordidum. Tertio si ulcus sordidum fuerit, detergentibus medicamentis utendum est, veluti hydromelite, aut melle ros. cum decocto passularum, Ireos, & hordei, aut ptisanæ cremore cum melle, vel cum decoctione furfuris, & lentium decortic. addunt quidam fœnugræcum, & malvam, sed minus utiliter, quæ nimis humida sunt, applicantur, quia ulcus humidum est, & abstergi postulat, & natura partis sicca, quæ conservari debet.

Putridum. Quod si ulcus quia sordidum est, aut cum aliqua putredine, quam fœtor accusat, validioribus indiget detergentibus, dissolvitur in aliquo ex prædictis liquoribus unguentum Apostolorum, aut Ægyptiacum, vel mundificativũ apij, quod hac ratione paratur, ℞ succi apij aut petroselini ℥ ii. mellis rosacei ℥ i. ß. farinæ hordei q. s. ad ignem levi ebullitione fiat pulticula, cui addunt aliqui terebinthinæ ℥ ß. maximè si pars nervosa sit: at si corruptionis, aut malignitatis timor adsit, adde succi absynthii, aut nicosianæ ℥ i. ac si calor sit magnus tantundem succi plantaginis, in quo etiam pessaria intingi possunt, aut in hoc alio: ℞ *foliorum absynthij, centaurea, agrimonia an. m.* ß. *radicis aristolochia* ℥ ß. *coquantur in s. q. hydromelitis, & adde farina orobi, hordei an. q. s. pulveris radicis Iridis Illyrica* ℥ ij. *cum melle despumato* fiat unguentum; vel aquâ marinâ salitâve, cum aluminosâ seu lixivio ulcus abluatur, aut etiam vino albo aut pulvere aluminis usti, vel aristolochiæ, & Jridis; laudat Avicenna id quod ℞ *litargyrij, cerussa sarcocolla an.* ʒ ß. *cera, & olei ros. q. s.* fiat unguentum, in quo madida flammulæ utero applicentur. Verum aluminosa aqua, & ea quæ metallica recipiunt, non, nisi cum cicatrix jam est inducenda, conveniunt. Quod si in ulcere acrimonia puncturæque persentiantur, medicamenta detergentia citra mordacitatem esse debent, ideoque neque apium, neque absinthium, neque reliqua calidiora sunt admiscenda, sed injiciendum serum lactis cum melle, vel sirupo ros. aut ℞ *fol. plantaginis, myrthi, olivarum, capill. Veneris, agrimonia an. m. j. coquantur simul in q. s. aqua, colatura adde sirupi ros.* ℥ *ij.* utero injiciatur.

Mundificativum apij.

Cum acrimonia.

At si

At si medicamenta hæc non sufficiant, suffumigia sunt administranda, quæ fuliginem generant, ut ℞ *thuris, mastiсis, myrrhæ, styracis, ladani, lapidis pyritis, auripigmenti an.* ℥ *ij. therebinthinæ q. s.* fiant trochisci pro suffitu.

Trochisci fuliginem generantes in ulcere.

Quartò, si ulcus depascens fuerit, opus erit ijs quæ valentiori adstringendi facultate prædita sunt, frigidaque sint, stiptica, & exsiccantia, quo in casu primas tenet aqua aluminosa, quæ repellit & exsiccat; utilis etiã aqua plantaginis, rosarum, chalybeata in qua incoxerint cyperus, myrobalani, nuces cupressi, malicorium, balaustiæ, marrubij, vel centaurium: Fernelius commendat aloen, & absynthium. Ex harum igitur rerum decoctione fiant fomenta, & incessiones, aut mulsa injiciatur, in qua aliquot ex dictis simplicibus incoxerint, additis ℥ ij pulveris Iridis, & aristolochiæ, vel in eadem mulsa coquatur lentiscus, calamus aromaticus, & absynthium: ac si ulcera rebellia existant adde floris æris ℥ iij. aut ex Pauli consilio chartam combustam; vel si conspicua sint, arsenici ℥ i tametsi scarotica difficulter uterus sustinet, ut Aetius notavit. Si caro superemineat, adjice, quæ exedant, ut alumen ustum & reliqua mitiora caustica, quæ sine dolore carnem conterant, de quibus c. *de Nymphaa* 3. remed. genere.

Depascens, & erodens.

Rebelle.

Cum supercrescente carne.

Quinto ulcere ab accidentibus vendicato, simplex ubi jam fuerit, levioribus abstergentibus curatur, ut melle rosſ. cum aqua hordei, & ex decoctione rosſ. siccarum; sero lactis cum saccharo vel decocto lentium, cum sirupo rosſ. sic. vel succo plantaginis aut polygonij, & portulacæ decocto cum melle rosſ. in quibus insuper liquoribus si dissolvas pulverem aloes, tutiæ, hæmatitis, chartæ combustæ cucurbitæ siccæ, & adustæ optimũ paraveris; aut ex iisdem pulveribus cũ oleo rosſ. & cera fiat unguentũ, quod eodẽ liquore diluatur, addes autem pro ℥ i. pulveris ℥ j. olei: In quibus medicamentis flocci madefiant pro pessariis vel in sequenti unguento. ℞ *olei rosarum* ℥ *iij. ceræ albæ* ℥ *i. ß. liquefiant, & in mortario plumbeo, cum lacte muliebri aut caprino ducantur, donec albescant, tunc rejecto priori lacte aliud injiciatur, idq; ter quaterve fiat, tunc adde croci* ℥ *i.* fiat pessus, qui dolorem mitigat & calorẽ restinguit, cui cõsimile hoc aliud censetur: ℞ *tutiæ lotæ* ℥ *i. litargyrij, sarcocollæ, cerusſæ an.* ℥ *ß. cum oleo rosſ. & cera* fiat unguentum, quæ quidem omnia non solum in forma pessarij subjecta verum etiam abdomini,

Vlcus simplex.

& coxis imposita prosunt, ac per latentes meatus transferuntur, iisdem etiā aloe, myrrha, Iris & alia sarcotica admisceri possunt; ijsdemque partibus, aut super unguenta sequens emplastrum applicetur, quod cuncta ulcera mirificè sanat, ℞ *galbani ℥ i. ammoniaci, bdellij an. ℥ ij. opoponacis ℥ i.* omnia comminuta imponantur in olla vitreata, & affundatur acetum optimum post diem naturalem lento carbonum igne liquefiant, & per stramen extrahantur, ac exprimantur, colatura denuo coquatur ad aceti consumptionē, semper miscendo, quæ per se bene obturata serventur; ac seorsim, ℞ *olei olivarum lib. ij. ceræ novæ lib. ß. liquefiant ad lentum ignem; quibus ab igne separatis adde litargyrij lib. i. ß. misceto,* quoad nigrescant, tunc paulatim affundito prius liquefacta materialia, bene advertendo, ne virtus exhalet, tunc adde *utriusque aristolochiæ, calami aromatici, myrrhæ, thuris an. ℥ j. olei laurini ℥ j. ß. ac tandem optimæ terebinthinæ ℥ iiii.* misceantur diligenter, quoad in frigidam injecta materia postea manibus non adhæreat, sed malaxari possit. Atque eo tempore patiens cibis reficiatur, ut caro copiosius generetur, sæpe etiam satis est molliori flocco ulceris labia extergere, & ejus cavitatem siccis etiam linimentis replere, ubi nulla jam adest malignitas, nulla crassior sordes, nam dum
Vlceris ablutio.
hæc perseverant, ulcus abluere, antequam medicamenta applicentur, singulis curationibus necesse est, ac si sanies acris fuerit, sero ulcus abluatur, si copiosa sordes, melicrato, si multa & acris, sero cum sirupo ros. vel sacchari octava parte; si cavum, vino; si putridum & malignum, aqua marina, vel lixivio aut urina veteri, diluto marrubij, aloes, absynthij, myrrhæ in vino: fistulosum ijs, quæ c. *de fistula* reperies, aut certè cum vino adstringenti, vel ex decoctione myrthi,
Cicatrizantia.
thuris, nucum cupressi, mumiæ, myrrhæ. Demū quæ cicatricē obducunt adhibenda, aut liquorib. dissoluta aut in forma pessi, talia sunt unguenta siccantia, ut de pompholige, de plumbo, de cerussa, vel id quod supra descripsimus ex ros. cera, & lacte in mortario plumbeo
Admonitiones.
ductis: Hæc pauca admoniti, ut ulcere in cervice existente pessariis potius, in fundo verò uterinis clysteriis utamur, & ab uterino clysteri pessus applicetur, ac emplastrum Epigastrio, & coxendicibus im-
s. methodi.
ponatur. Secundo notandum ex Galeno ulcera uteri, ac pudendi medicamenta oppidò siccantia exposcere, tum ob partis siccam naturam, tum ob recrementa, quibus hæc loca abundant. Tertiò usum hypocausti utilem semper esse, quia exsiccat.

Scholi-

Scholium.

Tria in ulcere apparere ſolent recrementa, ut ſcribit Galenus, tenue unum, quod Icor dicitur ſive virus, & ulcus humectat, unde virulentum, ſeu icoroſum: craſſum alterum, quod ſordes etiam nuncupatur, unde ulcus ſordidum, nam quemadmodum in ſingularum partium coctione duplex gignitur excrementum, tenue unum, & vaporoſum ex ſeroſo liquore qui fuerat ſanguinis vehiculum, & inſenſibiliter tranſpirat: craſſum alterum, & terrenum ex quo ſordes ac pili gignuntur, & ſunt reliquiæ ſanguinis, quæ incoctæ permanſere, aut aduſtæ, eodem autore: ita hæc duo in ulcere recrementa ſuboriuntur. Præter quæ tertium inſuper eſt, quod pus dicitur, ac fit ex ſanguine extra venas effuſo per earundem, & arteriarum diviſionem, qui cum non poſſit à natura gubernari & ab aere ambiente alteretur, corrumpitur; ac multitudine hoc recrementum reliqua dura obſcurat, vel ex eodem, cum prædictis recrementis, ſi in majori copia ſint, fit ſanies.

3. meth. 3. — Icor ſive Virus. — Sordes. — 1. de ſanit. tuend. 12. — Pus.

Tametſi ſunt qui autumant ſaniem & Icorem non differre niſi hoc duntaxat, quod ſanies incipiente ulcere; Icor ſaneſcente jam appareat, virus ex maligno fluat; Et Galenus Icorem, & ſaniem idem eſſe ſentit. Sed utcunq; ſit, ex tenui recremento ulcus humidum redditur, ex craſſo ſordidum; quocirca duplex medicamentum ulcus exigit, ut humidum, ſiccans: ut ſordidum, expurgans & extergens, ſordes enim per ſe nõ effluunt, ſed ulceri adhærẽt; & cũ nullo tempore natura ceſſet, nullum certe tempus erit, in quo duo hæc in ulcere non colligantur, ſubindeq; utrumque medicamenti genus deſideretur.

Sanies. — cit. meth.

De uteri fiſtulis.

CAP. XXX.

Fiſtula eſt cavum, profundum, ſinuoſumq; ulcus anguſto foramine patens, callo obductũ; quo quidem callo à ſinuoſo differt; fiſtularum plura ſunt genera, quæ ex figura deſumuntur; aliæ quippe breves ſunt, aliæ altius penetrant; aliæ rectæ intus feruntur, aliæ ſimplices exiſtunt, aliæ duplices, aut multiplices, quaſi ramulis ab uno ore intus ſparſæ, interdum rectæ, nonnunquam flexuoſæ, tortuoſæq; aliæ intra carnem deſinunt; aliæ ad oſſa, & cartilaginem penetrant.

Definitio. — Differentiæ.

Fiunt fiſtulæ tanquam à cauſa remota, ex corruptis putrefactiſq; humoribus, tanquam verò à proxima, à difficilimis & negligenter

curatis ulceribus; aut ex abſceſſibus, haud tempeſtivè apertis. In utero autem non rarò contingunt, præſertim in ejus oſculo, & pudendo, tum quia prædicta ulcera, & abſceſſus ibi minus commodè curantur, tum quia plures erodentes, & acres humiditates ibi abundant, à quibus molliſſima carnis ſubſtantia facilè exeditur, ac poſtea difficulter coaleſcit, quæ calli, ac fiſtulæ potiſſima occaſio eſt. Proveniũt inſuper fiſtulæ, ut Hippocrates lib. *de fiſtulis* ſcribit, ex contuſione, aut equitatione, ſed hæ cauſæ potiſſimum in ſede fiſtulam gignunt.

Signa. Cognoſcitur ex figura fiſtulæ factitiæ non abſimili; id enim nomen habet ab arundinearum fiſtularum translatione. Deprehenditur etiam dolore nullo, niſi fiſtula nervum attingat, adhæc digiti compreſſione pus egreditur virulentum, quod ſi album ſit, fiſtulam recentem eſſe arguit, & in carne; At ſi craſſum viſcidum & inæquale, antiquam; ſi tenue paucum, & nigrum cum dolore effluit, nervi corruptionem accuſat; ſin autem fiſtula os pertingat, & non penetret ad ipſius cavitatem, pus apparet tenue, ac pallidum; oleaginoſum medullæ corruptionem atteſtatur, & fiſtulam ad oſſis cavitatem penetraſſe. At ſi fiſtula venã penetravit, ſanguis exit cum pure craſſus, & multus, tenuis verò & paucus ac per ſaltus, ſi arteriã. Quod ſi uteri fiſtula in ſuperiori parte conſiſtat, & ad veſicã permeet, urina per fiſtulam inſtillat, ſi in inferiori, & inteſtina perforat alvi excrementa; quam altè verò, & ad quẽ locũ fiſtula perveniat demiſſo per foramen inſpicillo dignoſcitur, uti Celſus docet, ex quo horum pleraque & ex Hipp. & Paulo. Ubi notandũ quod oſculum fiſtulæ interdum clauditur, & aliquantulum poſt alibi pullulat.

Cel.l.5.c.28. *Hip.lib de fiſtulis.* *P.lib.4.c.48*

Prognoſticũ Porrò expeditius curatur fiſtula recens, ſimplex intra carnem, & in corpore juvenili, ac boni habitus: laborioſius, anfractuoſa, multiplex, profunda, quæve os, cartilaginem aut nervum læſit, aut ad veſicam, inteſtinumve penetrat, in ſenili corpore, & pravis redundante humorib.

Curatio. Curatur iis, quæ fluxionem impediant, quo fiſtula medicamentis promtius cedat, deinde antecedentis cauſæ emendatione, habitâ ſemper ratione totius corporis; Speciatim autem quinque remed. generibus; Primò optima victus ratione parum exſiccante, ut evchymis cibis, & aere ad ſiccum tendente: Deinde prout corpus pletoricum, aut cacochymum eſt, ſanguinis miſſione aut purgatione;

gatione; item frictionibus, & ligaturis partium superiorum, si ex fluxione fistula pendeat: balneis etiam sulphureis, præcipuè sudoribus ex decocto ligni Indici, aut sarsæ, hæc enim exsiccando fluxum curant, ideoque post universales purgationes, & sudores convenit etiã sirupus de ligno, aut de sarsa, aut hoc apozema per aliquot dies sumptum, ℞ *foliorum oliva, filicis maris an. ℥ j. ß radicis gentianæ ℥ j. centaurea ʒ vj fol. portulaca m. ß plantaginis, agrimoniæ an. m. j. polypodij ʒ v. hordei mundi p. ii. coquantur in lib. iiii. aquæ ad tertias, factâ colaturâ adde sirupi rosati ℥ iiii.* sed si addas sirupum de rosis siccis, magis fluxio præpedietur.

Apozema.

Secundò orificij dilatatione, quo melius mundari extirpariq; fistula queat; dilatatur autem immissa radice gentianæ, brioniæ, aristolochiæ mundatæ, vel ciclaminis aut medulla sambuci, vel potius spongiola retorta, & acuta, quæ prius maduerit in sequenti aut simili medicamento, ℞ *ceræ, ac resinæ an. ℥ j. liquefiant, & adde sublimati ʒj. tunc spongiola intingatur, & fortiter exprimatur in prelo*, ac applicetur, ibique per 12. horarum spatium maneat.

Orificij dilatatio.

Tertiò ijs, quæ callum conterant, atque illidant, quo facilius ulceris labia uniantur, quod fit uno, è tribus medijs, medicamento, ferro, igne; ac si fistula recens sit, nec admodum profunda medicamenta satis erunt, ut penicillum madidum in aqua ros. cum modico arsenico; aut in hoc altero mirabili liquore, præsertim si à morbo gallico originem traxerit, desumitur ex Fernelio, & ℞ *sublimati g. xij. aquæ plantaginis ℥ vj. in cineribus calidis in phiala vitrea bulliant ad medias, aut* ℞ *unguenti Ægyptiaci ℥ i. pulveris Johannis de Vigo ʒi. dissolvantur in ℥ ii aqua plantaginis, aut unguentum Ægyptiacum cum lixivio diluatur, aut* ℞ *succi asphodeli ℥ iii. mellis, auripigmenti, calcis vivæ an ℥ ii.* misce, & in fictili coquantur, in furno cocta pulverizentur quo pulvere conspergantur lichynia; ante tamen quam hæc applicentur callus emolliendus erit quod fiet pessô aureo, aut ℞ *æsypi humida, radicis lilij, illyricæ, terebinthinæ an partes æquales fiat* unguentum: cui consimile parabis ex pari quantitate medullæ cervinæ, olei liliorum, & ceræ; At si fistula est admodum profunda, aut sinuosa, medicamenta dissolvantur in vino albo, & melle quibus incoxerint agrimonia, & gentiana, sumatur vero ʒj. pulveris & ℥ iiij. liquoris, vel ℞ *unguenti Ægyptiaci ℥ ß, sublimati ʒ ß auripigmenti ℈ i. lixivij, & aqua plantaginis*

Calli illisio.

Liquor ad pustulas fistulas & scissuras.

an. ℥

an.℥ iiij.aquæ rosarum ℥ ij. bulliant ad tertias injecto hoc liquore orificium fistulæ obturetur cera, vel gossypio, ut intus per aliquot horas manens, quod volumus, perficiat. Abluitur etiam ulcus cum aqua forti, sed hæc, & quæcunque arsenicum, vel sublimatum recipiunt vehementiora sunt, & ulceribus muliebris pudendi magis quam utero conveniunt, nisi durior callus sit, & patiens sectionem formidaverit, utcunque tamen circumcirca unguentum de bolo armeno semper applicetur: sequens aqua destillata fistulæ, cancro, & antiquis ulceribus utilissima est, atque etiam mundo muliebri ♃ *vitrioli scriptorum ℥ j, salis ammoniaci, nitri an. ʒ j. albumina ovorum indurat. sub prunis numero xx. incorporentur & sic maneant per horas duas, postea distillentur.* Secundus modus calli illidendi est incisio, qua tum utendum, quando callus durior fuerit, & antiquior, fit autem incisio, (pronunciato prius periculo) usque ad fistulæ finem, & callus unguibus, aut scalpro radicitus avellitur, excoriaturq; cavendo semper venarum arteriarumque sectionem, quo facto ulceris cavitas abstergenda, ut infra 4. remed. genere. Tertio modo ustione callus de medio tollitur, quod tunc fit, quando non solum callosa, sed virulenta, & maligna fistula, in pudendo muliebri potius, quam in uteri osculo, extiterit, aut ex Venerea lue originem traxerit. Fit porro ustio candenti ferro; aut caustico medicamento hac ratione, uteri aut pudendi cavitatem prius dilatabis, deinde specillo immisso per fistulam cujus ductu, fistula ipsa discindatur, partẽ elychynis formabis, donec undiq; discissa labia disjũgantur, secunda vel tertia die medicamẽtũ causticũ, de quo supra, applicabis, vel ferro ignito, si necessitas id postulet, partem inures, circum fistulam positis, quæ repellant ac refrigerent, ut unguentum de bolo, in ipso ulcere mitigatorio ex rosaceo, & ovi luteo, deinde butyro aut pinguedine utendum, qua crusta dejiciantur, tuncque pus coctum apparebit.

Aqua destillata. *Inscisio.* *Vstio.*

Mundificatio ulceris.

Quartò ubi tale jam videris pus, iis quæ ulcus detergunt ac mundant utendum est, quippe ejus cavum carne impleatur oportet, antequam labia coalescant, fieri autem id nequit, priusquam removeantur impedimenta; quæ verò ulcus detergunt mutuanda sunt ex superiori capit.3.& 5. remed. genere peculiariter tamen fistulis cõvenit mundificans ex ℥ iij. vini, & ℥ i. mellis ros. aut ♃ *therebinthinæ lotæ vini sublimati ℥ i succi apii, agrimoniæ, Nicosianæ an. ℥ iii mellis rosarũ ℥ i. pul-*

℥ i pulveris aristolochiæ rotundæ ℥ ii, coquantur ſucci cum melle roſ. & therebinthina ad mediæ partis ſuccorum conſumptionem, tunc reliqua miſceantur, quod ſi mundato jam ulcere addas myrrhæ, ſarcocollæ, radicis iridis an. ʒ i egregium efficies medicamentum ad producendam carnem; At ſi craſſius pus fuerit, major fiet deterſio hac forma ℞ *therebinthinæ, reſinæ, mellis an. ℥ ii, myrrhæ, ſarcocollæ, farinæ lupinorum, fænugræci, ac radicis ireos an. ʒ i ß* fiat unguentum. Sequens inſuper lavacrum deſiccat, & partem confortat ℞ *vini albi ℥ iij (quidam accipiunt vini ℥ ii aquæ ardentis ℥ i) mellis roſ. ʒ x. myrrhæ, aloes, ſarcocollæ an. ʒ ii ferveant lento igne ad tertias,* & per ſiringam ulcus eluatur; tertium hoc non ſolum detergit, verũ etiam ad exterendum callum, ſi quid ejus adhuc ſupereſt, utiliſſimum eſt, ℞ *Foliorum plantaginis, abſynthij, centaureæ minoris, ſabinæ, foliorum olivæ, agrimoniæ. an m. j. radicis gentianæ contuſæ ℥ ii. fiat decoctio in vino albo, colatura lib. I. adde mellis roſ ſirupi de abſynthio an. ℥ i ß,* tandem ea adminiſtranda quæ cap. ſuperiori ad conſolidandum, ac cicatricem inducendam retulimus: *Liquor ad abluendum & exterendum callũ.*

De uteri rhagadiis, ſive fiſſuris.

CAP. XXXI.

HAud aliter atque in ano, in manibus, labijs, & mammarum papillis ex vehementi frigore, vel ſeptentrionali vento, aut immodica jecinoris ſiccitate, ita in uteri oſtiolo fiſſuræ, ſeu rimæ fiunt, quas græci rhagadas vocant, ac ſunt ulcuſcula, in longum, & anguſtum deducta, interdum profunda cum labijs calloſis, interdum ſuperficiaria ac ſine callo, alia humida, alia ſanioſa, alia arida, alia cancroſa, quorum labia ſemper, cum diuturna ſunt, callum contrahunt, & indurantur. In quo malo caro non exeditur, ſed cutis ad nutum plicaturarum partis contrahitur, ita ut pars citra dolorem proprio fungi officio non poſſit, antequam cicatrix omninò obducatur, ideoque affectus importunus eſt, ac permoleſtus. *Definitio.* *Differentiæ.*

Porrò fiunt uteri rimæ aut ex violento enixu, ob magnitudinem capitis infantis, aut etiam ex coitu pudendo grandiori facto, tertia cauſa eſt humorum acrium, & erodentium afluxus, maximè ſi lentoris nonnihil particeps fuerit; quarta eſt uteri ingens ſiccitas; *Signa.*

quinta inflammatum condyloma, quod præ nimia tenſione cutim diſrumpit: uteri rhagades, primum quidem latent ob partus dolores adhuc recentes, poſtea paulatim percipiuntur, vel ad manus contactum, vel in coitu quia ex affrictu cruentatur pars; deprehenduntur inſuper ſinu dioptra inſtrumento adaperto, tunc enim ſciſſurę in oſtioli circuitu oculis patent, atq; hęc ſunt generalia ſigna; ſpecialius verò, ſi ob partum laborioſum, aut pudendi virilis magnitudinem ſiant, ex relatione id dignoſcitur; ſi nulla ex his cauſis præceſſerit dioptriſmo explorandum, an condylomatis tumentis ratione cutis ſciſſa fuerit, & ſi nec id quidem adſit humores acres, & erodentes, ac mordaces cauſam præſtitiſſe, conjectandum eſt, aut etiam bilioſos, qui ex calore deprehenduntur, reliqui ex mordacitate citra calorem, & ex ijs, quæ fluunt.

Signa.

Curatio.

Curantur 5. remed. generibus, primò victu humidiori, ac lubricante, fugiendo ſemper acria, & alvum comprimentia, eſto igitur cibus gallinarum, pullorum, arietis, vituli, hædique caro elixa, & eorum juſcula, aut brodia ex intybo, ſcariola, bugloſſa, borragine, ſpinachijs, mercuriali, ova ſorbilia, ptiſana, lac amygdalinum, paſſulæ imprimis proſunt, & cerevisia potius quam vinum, caſeum vitet, aromata, pira, pineorum nucleos, nuces, olivas, violentos motus, choreas ſaltem, vociferationem, & viri acceſſum.

Evacuatio.

Secundò evacuantibus, ſi ex acribus humorib. malum originem traxerit, quod fiet, ſi plenitudo adſit, ſanguine miſſo, pro redundantiæ ratione, deinde purgatione, ex caſſia manna, ſirupo roſ. aut viol. ſolutivo, diaccatholicone, confectione hamec ſine ſcammonio, rhabarbaro, & ſimilibus; facta prius humoris præparatione per ſirupum de cichoreo. roſ viol. borraginis, de fumaria cum aqua earundem herbarum; à fortioribus cathìarticis planè abſtinendum, quia epar calefaciunt. Poſtea jecour ac univerſum corpus refrigeretur ſerapijs, & apozematibus, quæ mulcebrem habeant facultatem, ut etiam balneis aquæ dulcis, quæ utiliſſima ſunt. Apozema in hoc caſu mihi çrebrâ experientiâ probatum ſequens eſt. ℞ *hordei mundi p. iij, foliorum lupulorum, endiviæ, aſpleni, fumariæ, borraginis, acetoſa an. m. j. camedrios, camepithios, ſquinanti an. p. j. florum cord. ſeminum frigid. an. p. j. ß infundantur per horas VI. in lib. vii. aquæ; poſtea coquantur vaſe cooperto, in fine adde foliorum ſenæ ℥ i, coletur, & cum ſacchari* 5. *q.* fiat apozema clarum

Præparatio.

clarum, aromatizatum, ℥ i ſpecierum triaſandali. Eadem prorſus curandi ratio ſervanda eſt, ſi à condylomate malum proveniat, facto initio à ſanguinis miſſione ex brachio, revulſionis gratia, deinde ex pede, mox chirurgiâ curabis, ut c. *de condylomate* ſcriptum eſt.

Symptomatum curatio. Cruor.

Tertiò ijs, quæ accidentia corrigunt, quocirca ſi à laborioſo partu, aut virilis pudendi magnitudine, fiſſuræ cruorem effundunt ſtatim à principio fluor ſiſtendus ſequenti clyſtere uterino ℞ *foliorum plantaginis m. j. florum & capitum roſ. an. p. ij. coquantur in 5. q. aquæ ad medias, colaturæ ℥ vi adde pulveris ſanguinis draconis, boli armeni, myrrhæ, thuris, ariſtolochiæ an ℥ ß vel omnia ſimul coquantur, contundantur, & per cetaceum extrahantur, vel per ſtramen, & addito ovi albumine cum prædictis pulveribus ex* lana madida fiat peſſus. Si verò fiſſuræ ſiccitatem, calorem, ac pruritum habeant, fovendus eſt locus humectantibus, ut hoc decocto, ℞ *carnis cancrorum fluviat. limacum, ranarum an ℥ ii. hordei p. ij. malvæ, lenticulæ paluſtris an. m. i ſeminis lini ℥ j coquantur in q. 5. aquæ decocti ℥ v* injice per uterinum clyſterem: deinde uteri oſtium liniatur unguento de ceruſſa cum caphura, vel alio ex muſcilagine ſeminis cydoniorum, malvarum, pſyllij, cum lacte caprino, & butyro vaccino aqua roſ. ſæpius loto; quod ſi ardor & dolor fuerit magnus ℞ *unguenti populeonis ℥ i caphuræ ℈ ii ceruſſæ lotæ in aqua roſ. ℈ i cum albumine unius ovi, miſce*, vel utitor lacte muliebri cum ſaccharo vel unguento albo, cum caphura, vel unguento pompholigos populeonis an. ℥ i, caphuræ ℈ ij, miſce. Meſues vehementer laudat oleum de ſemine lini calidum per ſe ſolum ad rhagades ani, & dolores hæmorrhoidum, ſunt autem ulcera ani, & pudendi ſimiliter ferè curanda, primas tenet unguentum pomadæ, quod per Germaniam & Italiam mirificum paratur, in Hiſpania dicitur *cevum confectum.*

Siccitas & pruritus.

Pomada.

Labiorum unio.

Galen. de comp. med. per locos 9. Paul. lib. 3. cap. 77. Aët. lib. 16. cap. 107.

Quartò ijs, quæ iſtius generis ulcerum peculiarem habeant rationem, & labia conjungere, ac carnis generationem adjuvare valeant, in ijs enim Galeno Paulo, & Aëtio autorib. manuum operatio, & mordacia medicamenta vitari debent. Antequam igitur in prędictos uſus unguenta applicentur, locus per uterinum hunc clyſterem abluatur ℞ *fol. roſ. myrthi, plantaginis, taſſi barbati, caudæ equinæ an. m. ij. malv. viol. an. m j. hordei mundi, lentium an. p. ij coquantur in 5. q. aquæ ad tertias, colaturæ ℥ vi adde ſirupi roſ. ℥ ii; aut* fiat fomentũ ex decoctione eâdem, deinde apponatur ſequens unguentum, *ceruſſæ, lithargyrij an.*

Unguenta ad fiſſuras.

℥ vi. *plumbi usti* & loti ℥ iiij, *myrrhæ, & aloes an.* ℥ *ii. gallarum* ℥ *i, cum oleo myrthino, ac vino veteri misceantur.* Valet oleũ de vitellis ovorũ,& de semine lini,quę in mortario plumbeo agitentur,vel unguentũ ex oleo de semine lini,butyro,& vitello ovi, aut vitellum ovi cum oleo ros. aut succus plantaginis,& portulacæ,agitatus in mortario plumbeo ad coloris mutationem, addita axungia anseris, aut anatis;hoc mihi expertum est maximè in fissuris mammillarum ℞ *olei ros.* ℥ *ii, pulveris mirobalanorum citrinorum* ℥ *iiii ceræ q. s. misce*; optimum est, quod conficitur ex muscilaginibus cydoniorũ ac plumbo usto cum oleo omphancino ros. de salice, ac vitellis ovorũ ; aut cerotũ lithar- 1
gyrium;vel ℞ *ovi vitellum assum,vino dissolvatur,& cerato ros.misceatur*; est etiam mirificum id quod recipit *pompholigos lotæ,plumbi usti, ac loti an* ℥ *is, cerussæ,litargyrij an.* ℥ *j gummi tragacacanti* ℈ *iiii thuris,pulveris radicis simphyti an.* ℥ *ii, terantur diligenter, & cum unguento ros.excipiantur*, cui si calor adsit magnus,adde succi plantaginis,portulacæ,aut centaureæ ℥ ß,& vitellum ovi assum;commendatur adeps hirci cum unguento ros. etiam ad manuum scissuras, quæ sanè cuncta, si in mortario plumbeo ad coloris mutationem agitentur, utiliora evadunt, nec minoris efficaciæ censetur id, quod recipit *olei de vitellis ovorum, de semine lini,an.* ℥ *x. adipis hircini, therebinthinæ optimæ an.* ℥ *iij,thuris,* 2
masticis an. ℥ ß *resinæ pini* ℥ *i,aloës epaticæ* ℥ *ii* ß *tassi barbati,foliorum plantaginis,caudæ equinæ an. m. j. omnia pistentur,extrahatur succus, tunc simul bulliant ferè ad succi consumptionem,coletur, & adde lithargyrij,auri & argenti an.* ℥ ß *cerussæ* ℥ *iii plumbi usti, tutiæ an.* ℥ *ii misce, & in mortario plumbeo per horas ij agitentur ad coloris mutationem*: summæ insuper utilitatis est hoc aliud ℞ *olei ros. mellis ros. ceræ an.* ℥ *i,myrrhæ,litargyrii argenti an.* ℥ *ii* fiat unguentum, sunt qui addunt ℥ i pulveris zinziberis,& ceram virginem ; vel ℞ *chartæ combustæ* ℥ *ii olei rosar.* ℥ *iij*, valet etiam ad callosa labia ; sequens erat secretum medici Hispani cui Torres nomen fuit, cranij canini recenter mortui combusti, ac in 3
pulverem redacti ℥ iij olei rosarum s. q. in mortario plumbeo trahantur,donec inspissentur;mirificum tamen,& certissimæ experientiæ est, præsertim si à siccitate malum oriatur, sacculos linteos hordeo replere, in aqua coquere,& ita tepidos manibus tenere, aut fissuris per novem dies applicare ; aut certè pulticulam ex farina in lacte cocta. Rasius laudat inunctionem cum cera auris, quod expertum habeo.

R. i. divis. cap. 125.

Qu ntò

Quintò si prædictis auxilijs rhagades non sanentur, malignitatem accusant, ideò consulit rei ratio, ad ea venire, quæ pulverem rubeum seu Johannis de Vigo recipiunt, cujus portio admiscenda erit cuilibet ex præfatis unguentis. Emanuel Vaezius observantissimus avunculus meus, vir magnæ experientiæ, hoc uti solebat, ℞ *pinguedinis porcinæ ℥ ii, factis scissuris repleantur ℥ j pulveris sublimati aut Johannis de Vigo, & insertis lichnis seu flammulis igni applicetur, quoad tota pinguedo instillaverit,* qua scissuræ perungantur. Secundum hoc circumfertur remedium à multis celebratum, & à me etiam probatum ℞ *aquæ vitæ finissimæ lib. j pulveris sublimati ℈ i, floris æris ℈ ß, albumina ovorum iii, omnia fortiter agitentur,* & pars alternis diebus liniatur, ac superponatur emplastrum diachilon commune, quod semper gestetur, aliquot transactis diebus granula apparent, tunc locus butyro recenti inungatur, & brevi sanescet. Tertium illud est quod à Fernelio superiori cap. parari diximus 3. remed. gene. quo scissuræ tangantur madido penicillo, ac diachilon superponatur; valet etiam ad pustulas & crustas manuum, plura vide apud Aëtium. Tandem si ulcera callosa fuerint, curantur per ea, quæ c. superiori 3. remed. genere dicta sunt, quibus adde chartam combustam, & oleum rosar. & si saniosa sint, abluantur sero lactis vel mulsa: si calida & fervida cum cancri timore, succo plantaginis, lactucæ, portulacæ, psyllij cum ceroto ros. & succo solatri, remoto callo, & malignitate ulcus consolidabitur, ut suprà dictum est cap. *de uteri ulceribus.*

Malignitatis emendatio.

Ioan. de Vigo.

Emanuel Vaezius.

Lib. 14. c. 3.

Scholium.

Haud immeritò sciscitaberis, cur fissuræ potius in manibus, labiis, utero, ano, & mammillarum papillis efflorescant, quam in reliquis corporis locis; ratio quidem est, quod illæ partes tenuiori cuticula cooperiuntur, quæ facilè rumpi solet, ac subinde subiecta caro finditur, nam & manus vola propter tactum tali cute prædita est, quibus accedit mirificus jecinoris cum ipsis extremitatibus consensus, unde cum præter naturam incalescit, acres fuligines ad ea loca transmittit, cum quibus prædictum habet consensum, & in quæ ultimus fit conatus, ac tandem per quæ ob cutis raritatem facilior evaporatio fit; est tertia adhuc ratio, quod extremæ partes internarum sunt emunctoria naturalia, ut notavit Valesius, non tamen quæcunque quarumcunque, sed earum cum quibus habent rectitudinem, veluti inferius labium cum utero,

Prima ratio

Secunda.

Tertia.

7. controv. 6.

Venæ sectio inter minimum & annularem.
Galen. de sang. miss. c. 41.
Paul. lib. 6. cap. 40.
Labiorum fissuræ in febrib. bona, linguæ verò fissuræ malæ.

extremæ manus cum hypochondriis, dextra cum hepate, sinistra cum liene qua potissimum ratione in affectibus jecoris ac lienis venam inter minimum, & annularem experti medici secare consueverunt, ut Galenus & Paulus; obiter notandum labiorum fissuras sive rhagadas in febribus, post signa coctionis, significare naturæ dominium mittentis ad exteriores partes; si verò fissuræ in lingua fiant, malum esse, quia maximum æstum in thorace & ventriculo arguunt.

De gangræna uteri, vel partium pudendarum mulieris, & earundem sphacelo.

CAP. XXXII.

Definitio.

LOci muliebres, quia viæ sunt, ac receptacula excrementorum totius corporis, & partes, quæ non liberè perspirantur, facile putredine infectantur, subindeq; gangræna memoratis tumoribus supervenit. Est autem gangræna, incipiens partis mortificatio, atque corruptio, quæ cum jam eò processerit, ut membrum sensum penitus amiserit, corruptioneque extinctum, & emortuum sit, non amplius gangræna, sed sphacelus, id est, sideratio nuncupatur; est enim inter magnam inflammationem, & sphacelum media gangræna tanto gravior inflammatione, quanto sideratione levior (*æstiomenon*, & *Asecachylon*) Arabes vocant, Hispanicum, & Gallicū vulgus (*ignem sancti Antonij*, & *sancti Marcialis*,) alij minus propriè (*herpetem*.) Causa hujus miseriæ una potissima est ac maximè generalis, quod pars affecta vitali calore, & spiritu destituitur, id autē tripliciter contingit. Primò quia arctiori ligaturâ, obstructioneve, vel contusione, spiritus vitalis à corde per arterias influxus prohibetur. Secundò quia insitus partis calor humoris copiâ venas obstruente suffocatur, & extinguitur, uti in maximis inflammationibus cum plus ad partem accurrit, quam ipsius virtute digeri, aut in pus mutari queat. Tertiò ex vehementi aliqua intemperie, frigida inprimis aëris, vel medicamenti, quæ sensum sopit, aut calida præternaturali; quippe caloris præter naturam excessus, nativum destruere, atque consumere solet, ita ex medicamentis causticis sæpissime gangræna suboritur, ut vidimus nuper in fœmina Hamburgensi; quibus insuper venenatam, & malignam

Sphacelus.
Æstiomenon, Asecachylon ignis sancti Antonij.
Herpes
Causa.
Pars affecta

lignam qualitatem adjungere eſt. Provenit hoc malum inprimus in collo pudendi ex inflammatione, cancro, vel ulceribus male curatis, & ni citiſſimè ei ſuccurratur, in ſiderationem, ac æſtiomenon facilè degenerat, ac ſubitam mortem infert.

Cognoſcitur in hiſce partibus, ex calore non uſitato, febre lenta cum horripilatione, ac tremore per univerſum corpus cum animi delîquio, adhęc primum coloris flos perit, & extinguitur, cumque jam ſphacelus adeſt, pars livet, aut nigreſcit, tumida, mollis, ac prorſus cadaveroſa evadit, nec arteriarum pulſus fit, nec dolor, nec ſenſus ullus, quinimò ſine doloris ſenſu, altè ſcalpellus adigi poteſt, & ſummus adeſt fœtor. Malo huic diligentiſſimè, uti diximus, obviandum eſt, alioqui non ſolum pars ipſa corrumpitur, ſed univerſo corpori malo communicato fœmina quam breviſſime extinguitur. *Signa.* *Prognoſticū.*

Curatur quatuor remediorum generibus, primum intemperiem corrigentibus, quocirca ſi pars calore deſtituitur ex arctiori ligatura, illa quidem ſolvatur, & pars inungatur oleo de ſcorpionibus Matthioli, ac theriaca magna, quod idem præſtandum, ſi ex materia venenata contingat; at ſi ob frigidam intemperiem per ſe calor ſit abolitus, calidis decoctis locus abluatur, ut pori aperiatur, & tranſpiratio fiat, ea conficies ex camomilla, anetho, pulegio, meliloto, lupinis, & abſynthio, ex quib. decoctis aliquid in uterum injiciatur; peculiarius ſi ex veneno aſſumpto, aut morſu animalis venenoſi fiat, curatur per ea, quæ tale venenum extinguere ac domare nata ſint, ſemper tamen utiles, leviuſculæ inciſiones. *Curatio.* *Intemperiem corrigentia.*

Secundò ſi inſitus partis calor humoris copiâ aut præternaturali calore ſuffocatur, injecto prius in uterum aut abluta parte decocto plantaginis, aut ſolani, curatur ijs quæ humorem in parte contentū evacuare, & locum diſſlare valeant, quod, dicente Gal. fit membrū ſcarificando uſq; ad partem adhuc ſanam ſecundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem, & ſinendum, ut bona ſanguinis copia fluat, quo melius pars perſpiret, ac deoneretur. Subinde abluendum aqua ſalita, & ſuper inciſiones peſſaria aut linteola vnguento Ægyptiaco madida applicanda, ac ſuper omnia emplaſtrum de tribus farinis, ſeu de oxymelite, quod vocant, contra gangrænam, & hac ratione paratur ℞ *farinæ orobi, fabarum, & hordei an. ℥i, bene triturentur, & addita oxymelitis libra, leviter bulliant, ad conſiſten-* *Si ex humoris copia.* *Com. in 2. Hippoc. de frac. 18.* *Emplaſtrū de oxymelite.*

tiam-

Putredinē & corruptionem impedientia.

tiam pulticulæ. Quod ſi magna ſit putredo additur prædicto emplaſtro tantundem *farinæ lupinorum, ſalis ℥ i, aloes, maſticis, myrrhæ an. ℥ i ß, aquæ vitæ ℥ ii ß* miſce, aut ſi malum contumax eſt, ad fortiora veniendum, ſic abluitur locus vino, aut aceto ſalito, vel lixivio ex decoctione lupinorum, et abſynthii, ac ſuper ſcarificationes pulvis inſpergitur trohiſc. Andronis, vel vino aut melle roſarum diſſolutus applicatur, & pulvis ſublimati ponitur inter partem corruptam, & ſanā, nunquā obliviſcendo emplaſtri de farinis, ſeu de oxymelite, quod maximæ utilitatis ſemper eſt, & mirifice corruptionem impedit. Quibus non proficientibus profundiores adhuc fiant inſciſiones, ac trochiſci de aſphodelo inſpergantur, aut in vino diſſolvantur, & in mixtura peſſus intingatur, quæ cum applicantur, vicinæ partes unguento de bolo muniantur; Porrò eſcara ab hiſce cauſticis ſuperinducta, facile decidit applicito recenti butyro, aut oleo. roſar. cum ovi vitello, quæ ſi diutius, quam par eſt, hæreat raſorio paulatim evellitur, ne venæ aut arteriæ lædantur, interea tamen lotio ex ſalita aqua adhibenda, & emplaſtrum de oxymelite.

Præcipuarū partium roboratio.

Tertiò ijs quæ partes principes munire valeant, & accidentia quæ ex hoc malo peſſime proveniunt impedire, in quem finem ſub umbilico applicatur unguentum de bolo, ne ad ſuperiora permeent tetri vapores, qui, quoniam ad cor per arterias inprimis communicantur, ideo maximè corroborandum conſerva roſ. bugloſſæ, borraginis, cum ſpeciebus diamargarit: frigidi electuarij de gemmis, cum ſirupo limonum, borraginis, & de pomis aut ℥ i theriacæ mitridatij, aut confect. alkermes. Et ſupra cordis regionem Epithemata apponuntur ex aquis cordialibus bugloſſæ, borraginis, roſ. florum auranciorum, cum aceto ſquillitico, & trochiſcis de caphura; ac ſi malum inducias præbeat, ſervata optima victus ratione ex cibis acidis, & qui putredinem arceant, univerſales purgationes utiles ſunt.

Membri amputatio

Lib. 5. de cur. gang. & lib. 7. c. 33.

Quartò reliquis non proficientibus, ſi membrū omninò ſit ſphacelatum ac demortuum, miſerrimum, ut inquit Celſus, unum auxilij ſupereſt genus, ut reliquæ corporis partes tutæ ſint, membrum, quod paulatim emoritur, amputare, quod etiam in uteri aut pudendi col lo fieri poteſt per novaculam, aut raſorium inſtrumentum, penitus uſque ad ſanam carnem abradendo. In brachio aut crure hac ratione, cutis ſurſū trahitur, & ligatur validè quatuor ſupra affectā partem

partem digitis, ut sensus sopiatur, in quem usum quidam etiam medicamentum aliquod stupefaciens ægrotanti præbent aliquot ante horas, tunc diligenter novacula usque ad os caro abscinditur, & os juxta carnem serra resecatur, ne denudatum os ipsum permaneat, sic pars cauterio tangitur, qua scissio facta fuerat, ut fluxus præpediatur, os siccis filamentis contegitur, & super partem scissam stupa prius posca, deinde albumine ovi madida, bolo armeno ac pilis leporum applicatur, sed & in parte superiori defensivum ex bolo; tandem opere completo solvatur ligatum membrum, ut caro decidat, quæ os contegat, tunc curetur, sicuti reliqua ulcera.

De uteri vermibus.

CAP. XXXIII.

Vermes in variis corporis partibus. *Aët. lib. 14. cap. 48* *Idem lib. 6. cap. 85.* *Paul. lib. 3. cap. 22.*

TAmetsi persuasũ sit quam plurimis, in intestinis duntaxat lumbricos gigni, experimentis nihilominus, & gravissimorũ virorũ autoramentis constat, in multis alijs (exceptis vitalibus) corporis partibus posse etiam generari, uti in ulceribus putridis, in dentibus, in auribus, in renibus, & urinæ vesica, licet rarò, ob acrimoniam, & salsuginem lotij, quæ abstergendo, & propria qualitate alimenti naturam egressa vermibus nutriendis inepta sunt; quam ob causam in mari mortuo nullos pisces, aut marina alia degere, à naturæ contemplatoribus proditũm est. In utero etiam interdum generantur, licet id rarò, ob ipsius patentes, magnosque meatus, qui non permittunt humores, etsi crassos, ac crudos ibidẽ tam diu immorari, quamdiu ad vermium generationem opus erat. Ascarides ij ut plurimum sunt, & in pudendo aut uteri collo, recto intestino non absimili, frequenter versantur, aut etiam ex intestino in vulvam irrepunt, quod, an reseratis ipsius intestinis, & uteri tunicis, an per partem sylvestrẽ fiat, autores non declarant, ego sanè per ipsum perinæum in uterum plerumque devolvi existimo; morbus est in numero substantiæ adauctæ totò genere, præter naturam.

Vermes in utero. *Species 1.*

Constat verò materialem vermium causã esse frigidos, pituitosos, ac crudos humores putredini accommodos, & vi caloris animatos, *Causa.*

perinde ac in externis cætera animalcula,quę non ex ſemine,ſed ex putredine ortum habent, quippe ſi uterus naturâ calidior, plurima excrementa cruda ſuſceperit,&ob ſolito anguſtiores vias retinuerit donec putridum calorem conceperint, vermes tunc gignuntur, ex quibus liquet,duplicem ad eorum proventum calorem, ut efficientem cauſam requiri,naturalem intenſum, partis, ac præter naturalem humoris.

Signa. *Lib.9.c.39.* Vermium generalia ſigna ex Aëtio petenda, peculiaria,cum in utero conſiſtunt, ſunt,quod univerſum corpus inquietudine moleſtatur,venter prurit,ideoq; maxima pituitæ copia in uterum confluit,ex qua os ipſius,ac pudendum perpetuò madent,ſudant,graciles, impotentes, & imbecilles fœminæ fiunt; nonnunquam cum menſtruis vermes expelluntur,nonnunquam aperto pudendo conſpiciuntur,tumultuoſè dormiunt,ac frequenter cum ſuſpirijs,ac vociferatione excitantur; febres ijs accidunt inordinatæ, & cuncta alia,quæ in inteſtinorum lumbricis apparent.

Curatio. Curandi duplex ſcopus, primus eorum generationem prohibere,ſecundus genitos enecare. Hæc fient tribus remed. generibus. Primum victu tenui calido ac ſicco,cibo acri, & amaro,qui tamen ſit optimi nutrimenti, facilis concoctionis, & ab omni cruditate alienus, ac generationem lumbricorum prohibeat. Conducit itaque caro pullorum,gallinarum,& avicularum montanarum,eorumque juſcula, cum multo limonum ſucco: ex fructibus commendantur mala aurantia,cappares, & olivæ colimbades cum aceto. Ex oleribus intybus,ſonchus,ſenecio; Potus eſto aqua ex decoctione cinnamomi,rhabarbari,ſeminis portulacæ, radicis chynæ,ſcorſoneræ,aut ſarſæ parellæ,vitentur lacticinia omnia,piſces,ac quæcunque pituitoſos gignunt humores,ut immodica ac craſſa cibaria depravata, ac præpoſtera victus ratio,ita nec craſſior cibus tenuem præcedat, nec paſtum ſequatur balneum,exercitium,vel coitus,nec manus,aut pedes à cibo tepida abluantur,ut Curio notavit.

Pituitæ eductio. Secundò ijs,quæ præterquam quod humorem pituitoſum gigni prohibeant,genitum etiam concoquant,& expurgent;& mollib.frictionibus,& tempeſtivo exercitio. Sirupis de abſynthio,de endivia, de cich. cum rhab. de acetoſitate citri,cum aquis earundem herbarum, aut graminis,portulacæ, acetoſæ. Deinde pituita aſſiduè expurganda

purganda per pillulas de hiera, de aloë non lota, maſtichinis, de agarico, aut electuario Indo, ſive rhabarb. in decocto vel aqua cichorei, ac ſimilibus, quę ultra purgatoriam vim amarorem obtineant, & abſterſoriam facultatem, qua aut vermes enecentur, aut extra corpus propellantur.

Tertiò ijs, quæ lumbricos interficiunt; quorum ſylvam reperies copioſam apud Aët. cit. & de ijſdem tum ſimplicibus, tum compoſitis integra conſcripſit capita Hieronymus Gabucinus, ex quibus paranda, non quæ per communes clyſteres injiciuntur, quia nullius eſſent vigoris, neq; quæ per os, quia tum jecur prætergrediuntur & majora mala inferre poſſent; ſed quę per uterinos clyſteres adminiſtrantur, quos concinnabis ex decocto abſynthij, abrotani, & centaurij cum alumine: aut ℞ *menthæ, calaminthæ, pulegii, diptamni an. m. j. coquantur ad tertias, & cum melle miſce, pro injectione, aut decocti lupinorum ℥ vi, aloës ʒ iii mellis ℥ i*, quæ etiam commodè cum pari quantitate decocti mercurialis, & abſynthij injici poſſunt. Aut peſſus hic applicetur. ℞ *fellis bovini ʒ i ß, pulv. lupinorum ʒ ii, olei de abſynthio ℥ ii, vini albi generoſi ℥ ß* miſce, in quo goſſypium intingatur. Eodem fere tempore uteri regioni extrinſecus applicentur ſequentia, ℞ *foliorum abſynthii, coſti amari, calamenthi an. m j foliorum perſicorum m. ß, coquantur in aceto acerrimo, aut vino pro utero, contundantur, ac poſt extractionem adde aloës, agarici an. ℥ ß, colochyntidis ʒ iii, olei amygdalarum amararum, fellis bovini an q. s, ceræ parum, aut etiam ſine cera* fiat unguentum. Cataplaſma inſuper conficies ex ijſdem herbis, coctis ac contuſis cum farina lupinorum, oleo abſynthij, ac felle bovino; aut ℞ *ſeminis melantii, porri an ʒ ii, contundantur, & in aceto macerentur, tunc adde utriuſque menthæ, abſynthii, perſicariæ in aceto aut vino coctarum, & contuſ an. m ß, farinæ lupinorum ℥ i. aloës ac fellis bovini ſingulorum ʒ ß miſce, quibus addere licet theriacæ magnæ ℥ ß.* Per os etiam utiliter crebrò aſſumuntur pillulæ de aloe, vel de hiera, ad ℈ i ſingulis diebus, vel ʒ i theriacæ de citro, aut ſmaragdinæ cum ℥ iiii, aquæ portulacæ, aut vini, aut etiam g. vj. lapidis Bezoartici orientalis cum eadem aqua, aut ʒ j. ſeminis ſantonici, aut ℈ j. rhab. pulverizati ſingulis ſeptimanis, quæ omnia ſelectiſſima, ac maximæ eſſe utilitatis multis novimus experimentis.

Vermes enecantia.

Clyster uterinus.

Unguentū

Cataplaſma.

De uteri calculo.

CAP. XXXIV.

5. popul. Calculi uteri, quales.

CAlculos in omni corporis cavitate concrescere posse, scribit Galenus, ut in utraque vesica, in renibus, in jecore, intestinis, ac plumonibus, nil igitur mirum, si etiam in utero generentur, uti scribit Aetius, & Hipp. in historia famulæ Disiridis; non tamen per omnia similes calculis vesicæ in utero generantur, quia non soluti ac liberi, sic enim, cum uteri cavitas sit magna, & osculum ejus patentius, ibi non possent immorari, sed calculi uteri tophaceæ, & callosæ sunt substantiæ, uteri ac ejus cervicis tunicis adnascentes, quæ non hinc inde moventur, ut constat ex prædicta historia; porro tophaceam hanc substantiam valida natura nonnunquam foras trudit, debilior ibi commorari diutius permittit: in prædicta famula per 40. ferè annos hæsit. Morbus est in numero aucto rei toto genere, præter naturam. Causæ sunt eædem, quæ calculi vesicæ, humores nimirum crassi spissi, ac viscidi, quos ob lentorem uteri calor discutere nequit, vel saltem tenue digerit, crassum verò in tophaceam naturam, convertit, quod dum, in porositate aliqua hæret, natura indies plus mittente accrescit, cui sanè causæ fomitem prębet retentio menstruorum, aut eorundem suppressio; Est & alia calculi causa, pus in utero concretum ac exsiccatum. Nec audiendi sunt illi, qui putant calculum à frigiditate etiam, ut efficiente, posse provenire, eo ducti argumento quod nephritici sæpe juvantur à calidis, & renibus igni conversis calculus excluditur, quippe calor, dum lapis in via est, ad expulsionem juvat, nondum tamen genitum effingit ex pituitosa materia, subindeque nocet.

Species. Causa.

Calculus à frigido efficienti non fit.

Signa sunt, gravativ9 sed levis in utero dolor, qui utero ipso compresso exacerbatur, fœmina non concipit, menses inordinati fiunt, ac digito per podicem immisso tactu deprehenditur calculus. At qui in cervice uteri generantur, majori cruciatu, vicinas partes afficiunt, magisque crescunt, ac majorem inferunt molestiam, præsertim cum fœminam minus commodè sedere contigerit; quin etiam diopatrismo oculis facilius subjicitur.

Curatur

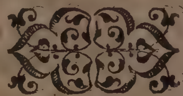
Curatur duplici remed. genere,& primò quidem, ſuppoſita victus ratione emolliente, ac lubricante, ijs utendum quæ craſſos viſcidoſque humores expurgent, de quibus c. *ſuperiori*, & *de ſuppreſſ. menſtruorum*. *Curatio.*

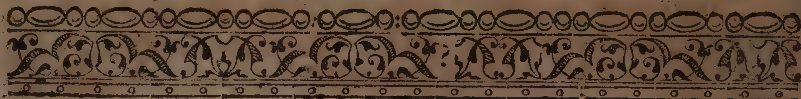
Secundò ac præcipuè iis, quæ calculum eradicare,ac evellere ab utero valeant, quod ut commodè fiat, prius partes leniantur clyſtere emollienti, ex decocto altheæ, malv. fœnugræci, ſeminis lini, admixto multo roſaceo oleo aut liliorum, ut facilius obediat operi manuali, quod ſic fit: Mulieri ſupinæ, diſparatis cruribus locatæ, duos longiores ſiniſtræ manus digitos in ani foramen chirurgus immittat, dextrâ verò ſuperiorem ventrem comprimat, calculumque extrorſum cogat, ac propellat, quod expeditius fit, ſi in uteri cervice calculus conſtiterit; ſi autem in utero ipſo, laborioſius, ideoque majori vi opus erit. At ſi in oſculo uteri, aut collo adnatus fuerit, & huic operi non cedat muliere ritè locata, & locis per dioptram dilatatis, ſcalpello reſecare oportet, quo facto in uterum injicienda, quæ ulcera curant, primò adſtringentia, & ſanguinem ſiſtentia, deinde exſiccantia; nec non imperanda optima victus ratio, corpus bis, aut ter in anno perpurgandum, ne affectio revireſcat. Haud valde abſimilis eſt curatio calculi veſicæ in mulieribus, quamquam his rarius quam viris contingit, & facilius curetur, quia latiorem, breviorem, ac rectiorem urinæ meatum habent; qui tamen ſi contingat, ſic extrahatur, muliere ut ſupra collocata chirurgus duos longiores ſiniſtrę manus digitos in pudendũ immittat dextrâ veſicã ſupernè comprimat,& calculum verſus veſicæ collum compellat, ac ut extra muſculum veſicæ collum claudentem prodeat, diligenter cogat, tunc paululum ſupra pudendi alas, quo loco calculus occurrit, ſectione facta per forcipem calcularium extrahatur calculus, denique ulcus adſtringentibus, aridis, & incarnantibus medicamentis curetur.

Calculi evulſio.

Opus manuale.

Curatio calculi in veſica muliebri.

RODERICI à CASTRO LUSITANI

De Morbis Mulierum

LIBER TERTIUS

SECTIO PRIMA.

DE STERILIBUS.

Ne confusionis obscuritatem pareret malè harum affectionum distincta tractatio, eas, quæ citra conceptum aut partum accidunt superioribus libris conclusimus, reliquas quæ vel prægnantes, vel puerperas exercent, in proximis relaturi.

De sterilitate naturali.

CAP. I.

Definitio. *Differentia.* *Species.*

STerilitas est quædam impotentia ac difficultas mulieris, viro utentis, ad concipiendum debito tempore. Ejus quatuor sunt species. Prima fit à vitio naturali, & congenito; Secunda per collationem fœminæ, ad proprium virum. Tertia ex morboso affectu, & ob diversas affectiones. Quarta est earum, quæ pepererunt, verum à primo aut secundo partu steriles factæ sunt, & hæc dicitur sterilitas ad tempus. Singulas hasce seorsim percurremus, ac deinde de virorum sterilitate sermo erit. Prius tamen considerandum sterilitatem, uteri vitium esse in actione læsa, quatenus concipiendi instrumentum est. Nam si diminuta, aut ablata concipiendi facultas sit, sterilis fœmina dicitur, si depravata, monstrum concipit.

Naturalis

Naturalis igitur ſterilitatis cauſæ ſunt totius corporis intemperamentum, nam & præter naturam craſſæ non concipiunt, quia omentum os uteri comprimit, 5. Aph. 46. & quæcunque frigidos, ac ſpiſſos habent uteros, quod etiam de humiditate, & ſiccitate Hipp. docet, quia & impenſè calidum temperamentum ſemen conterit, & nimis frigidum genituram extinguit; ac ſiccum ſemen ubi primum in uterum excidit, extendi nequit, niſi vero extendatur per uteri capacitatem parte plurima mulier non concipit, uti Galenus ſcribit. Columella etiam ſeu membrana utero adnaſcens impedit, ne ſemen viri ad uterum penetret, ut notavit Hippoc.

Cauſæ.

1. de ſemine 9.

Lib. de nat. mul. de morb. mul. de ſterilib.

Porrò exploratur ſterilitas naturalis ex voce fœminæ, aſpera, craſſa, vel rauca, cenſentur ſteriles calidiores, & hirſutiores, & quæ pilos circa pudendas partes craſſos habent, nigros, & hirſutos, maximè ſi in mento nonnullos habuerint, ad harum conditionem accedunt viragines, & quæ principũ partium, ut ventriculi, jecoris, cordis, lienis, ac pulmonis latente vitio, ut intemperie, obſtructione, aut ſcyrrho tenentur, quæq; inordinata habent menſtrua, diminuta aut copioſa, inſuper ſalaciſſimæ, ſi nigrioris coloris ſint, ac quæ ſtrictum habent ventrem, aut coxarum oſſa nimis conjuncta. Ex quib. ſignis obiter multę aliæ cauſę deprehenduntur naturalis ſterilitatis. Nec tamen ea ſatis eſſe Hippocrates putat, niſi & experimentis ſterilitas dignoſcatur, quorũ primum eſt, ſi veſtibus obvolutam fœminam, ac juxta lumbos obligatam ſubter ſuffias thuris, ſtyracis, aut alterius aromatis halitu, ac ſi odor per corporis ſpiracula ad os & nares tranſmitti deprehendatur, mulier fœcunda cenſetur; ſterilis verò cum in via ob vaſorum obſtructioné, vel ab uteri frigiditate extinctus odor eò nõ pertingit: ſed & allium expurgatum peſſi forma dormituræ utero ſubdito, & ſi odor vel ſapor poſtridie ad os pervenerit, fæcunda eſt, ſin minus, ſterilis; ſi tempore concubitus hirqui ſeu oculorum anguli croco liniantur, ac poſt coitum ſaliva colore croci ſit infecta, fœcunditatis indicium eſt; quia ſignificat poros, per quos, ut quidã referunt, ſemẽ à capite decidit, qui ideo ſeminales dicuntur, obſtructos non eſſe. Inprimis autem galbanum igne emollitum, ac ſerico incluſum mulieris utero noctu ſubdito, & caput mulieris lotum linteolo nullo odore infecto obligato, tunc ſi cras mane caput mulieris galbanum redolet, probè purgata eſt ac fœcunda, quæ ta-

Signa.

Signa ab experimentis.

men.

Alia fœcunditatis experimenta.

men hactenus allata experimenta mihi cum Avicenna absentiam obstructionis duntaxat arguere videntur, non fœcunditatem, ideo sequentia subjunximus. Hordeum mulieris urina maceratum, si decimo die germinet, fœcunditatem indicat, sin minus, sterilitatem. Balsami parum aqua admixtum, & bombace exceptum, in uterum immittito, ac leviter fœmori alligabis, tunc si uterus traxerit humorem, fœcunditatis est signum, aut si pesso ex aristolochia, & melle utero imposito saliva dulcescat; aut si urinæ sulphur vivũ inspergatur ac inde vermes prodeant, fœcunditas, sin minus, sterilitas adest. Sequens ut probatissimũ Lusitanus commendat, coaguli leporis drachmam aqua calida dissolve, ac jejunæ mulieri in aqua calida existenti, propinato, si ventris dolores sentit, apta, sin minus, inepta censetur. Alderetus verò vir in praxi exercitatissimus, & olim primarius Salmanticæ professor hoc experimento utebatur, ut reperio in ab eo dictatis scriptis observantissimi, ac piæ memoriæ patris mei Andreæ Fernandes, cui sit pax; ℞ *melantii* ℥ i ß *mellis q. s. fiant tria pessaria*, quorum unus utero subdatur, ac si supervenerit febris, fœcunda est, sin minus, alterum ac tertium supponatur, & nullo superveniente symptomate infœcunda judicetur, ideoque ab ejus curatione recedendum, *ut enim medicis gloriosum imprimis est, deinde etiam fructuosum, sterilitatem curare, conceptumquè adjuvare, ita profectò dedecorosum, incurabilibus sanitatem promittere.*

Centu. 6. curat. 66.

Alderetus.

Autoris pater.

Prognosticũ

2. de gen. anim. 4.

Avenz. 2. theisu. trac. 5. c. 1.

Aristoteles videtur innuere omnem sterilitatem naturalẽ, curationem non suscipere, Avenzoar sterilitatem naturalem à solo Deo curari posse scribit, ab homine naturaliter non posse; è contrario, Quintus Serenus naturam medicamento potenti victam sæpe fœtũ dare refert, quod etiam multis experimentis confirmari videtur, quocirca dicendum, si magnum vitium sit causa sterilitatis naturalis, incurabilem esse, sin parvum, curari omninò posse; Sterilitas per collationem fœminæ ad proprium virum, parum etiam commodi ex præsidiis suscipit, nisi, ut inquit Avicenna, permutet unusquisque socium suum.

A2.3. tract. 1. c. 8.

Curatio.

Curatio sterilitatis naturalis si consequi potest, certè instituenda est per ea potissimum, quæ à proprietate conceptum juvant, & intemperaturas respiciunt, quæ aut intus assumantur, aut apponantur exterius. Intrinsecus laudat Dioscorides, pastinacæ semen, & por-

rum;

rum; alij commendant radicem lapathi majoris, & coagulum leporinum, ac testes omnium fere animalium: Plinius oculum hyenæ; semen & fœcunditatem auget, si mulier salviæ hortensis succi heminam cum sale potaverit, deinde post horæ quadrantem viro sese commiscuerit, quo remedio post magnam pestilentiam, Ægyptias multos fœtus produxisse ferunt: Ipse Alderetus hoc vehementer extollit, ℞ *farinæ tritici, aquæ stillatitiæ petroselini, succi arthemisiæ q. s. ut fiant 17. plancentulæ, quæ in oleo communi friguntur*, & 15. à menstrua purgatione diebus incipiat fœmina singulo mane unam capere, ac superbibat ℥ii. aquæ petroselini, interea tamen servet uterque conjugum regulas à nobis traditas 3. *de nat. mul. c. 4.* utile est comedere testes gallorum, aut pastinacam, vel semen ejus cum vino per duos menses; ijs verò quæ ex frigiditate laborant, theriacæ usus, ac vinum Hippocraticum, semen seseleos saccharo incrustatum, caricas cum folijs abietis: genitale arietis, vel tauri coctum comedere, vel testes cervi in pulverem redactos, semen urticæ; laudatur potus lactis vaccini; ova perdicis, fimus accipitris cum mulsa, aut ℈ j. limaturę eboris sæpius sumere cum eadem mulsa, coagulum leporis cum pulvere arthemisiæ, g. x. mosci cum vino calido, in quo bullierit rasura eboris, & cornu capræ; vinum cum floribus rorismarini confectum: theriaca cum limatura eboris, electuarium concinnatum ex floribus rorismarini, aut stœchados cum melle; aut aliud ex pudendo tauri, cum mentha & melle paratum; sed & hic pulvis ad conceptum efficax dicitur, ℞ *salis ammoniaci* ℥ *ii, salviæ, cumini an.* ℥ *j. simul per triduum, menstruis desinentibus, cum vino præbeto.* dicitur sal sacerdotale; prodest insuper pulvis factus ex testiculis cervi, & visco quercino, aut alius ex arthemisia cum saccharo summo mane sumptus, si postmodum sequatur suffumigium ex calamintha: coagulũ leporis comestum valet, vel uterus ejusdem assatus. Aut à menstrua purgatione sumat duo ova sorbilia nepeta plena, ac postea cum viro congrediatur; aut ℞ *testiculorum verris desiccatorum, limaturæ eboris, seminis seseleos, uteri leporis, & coaguli ejus an.* ℥ ß, fiat pulvis, quo utatur mane cum jure pulli, vel gallinæ; aut hoc alio nigellæ, salis ammoniaci an. ℥ j. cyperi ℥ vi. terito, in quatuor partes divido, & unam singulo mane cum vino bibendam dato, menstruis desinentibus. Postea viro commisceatur, sed & virum stre-

Alderetì remedium ad sterilitatem pellendum.

Regula ad fœcundum concubitum.

Pulveres.

Sal sacerdotale.

nuam operam navare oportet, interimq;, dum fœmina medicamentis utitur, à Venere penitus abſtinere, & ſucculētis uti, ac bonis cibis.

Extrinſecus applicanda. Inunctiones ſuffitus. Exterius etiam fœmina pudendum inungat ſucco ſatyrionis, ſparſo pulvere leporis combuſti, aut balſamo, & uterus ſuffumigetur trochiſcis de myrrha vel de galbano, ſtyrace liquida, baccis lauri, aut lilio cum thure mixto, in forma polentæ, & limatura cornu capræ cum oleo de ſpica, fimo leporis; ruta ſicca cum melle, ligno aloës, eboris raſura, & pulvere uteri ſuis, aut ex opoponaco cum balſamo. *Peſſaria.* Peſſaria inſuper conficiantur ex mentha ſicca, myrrha, & cera, aut ex limacibus cum croco, vel ex coagulo, & ſtercore leporis cum melle; ex felle taurino, & adipe, aut butyro; ex felle etiam caprino cum oleo roſ. & cumino. Hæc quidem ante coitum, à coitu verò obturetur pudendū peſſo ſive naſcali ex lana, ſive goſſypio madido, in ſucco myrthi, vel ęquis portionib. croci, ſpicæ, pinguedinis gallinę, gummi alicujus, & olei de ſpica. At per quatuor horas ante coitum adhibeatur alius peſſus ex croco, myrrha, ſpica, ſevo, gallia, therebinthina, maſtice, & oleo de ſpica, cum pinguedine gallinæ, & lana; vel ex ſatyrione cum melle aut ex oleo roſ. cum ſtercore vulpis, aut ex ſucco mercurialis cum lana; aut ex eadem lana intincta in oleo de been, bdellij, balſami, vel nucis cupreſſi, aut de baccis lauri cum gallia, ammonio, & cera, aut oleo de bdellio, & melle; vel ex medullæ cervi, hyſſopi viridis, butyri, ſevi caprini, ſtyracis liquidæ, meliloti an. ʒ vi. olei de ſpica ℥ j. galliæ, maſticis, ſpicæ an. ʒ i. cum oleo roſ. fiat mixtura pro peſſo; vel ex fœnugræco, cum adipe anatis, vel ex muſco diſſoluto in oleo roſ. aut naphæ; vel ex triphæra magna cum ſucco arthemiſiæ, & myrrha, â quibus abluantur partes cum aqua meliſſæ; alia etiam peſſaria formantur ex Gentiana, croco, folijs myrthi, tritis cum pilis arietis, & oleo ſeſamino; aut ex teſticulis vulpis & felle galli, quo appoſito fœmina bibat ʒ i. limaturæ eboris cum vino, aut comedat oculum hyenæ glycyrrhiza, & aneto paratum. Peſſus qui ſequitur ſemel in hebdomada applicitus mirificè uterū purgat, ℞ *caſtorei, agarici, maſticis an* ʒ ß. *colochyntidis* ℈ ß, *bulliant in vino albo, colaturæ adde mellis q. ſ. fiat* lento igne peſſus, inſpergatur pulvere nucis vomicæ combuſtæ. *Balnea.* Sequantur poſtea balnea ex decocto ſpicæ, florum camæmali, meliloti, pulegij, ſeſeleos, ac tandem

jam

jam dicta suffumigia. Pleraque alia tum interius, tum exterius administranda videre licet apud Aëtium. *Lib. 13. c. 32.*

Non erit abs re hoc in loco, ut dexter remediorum usus innotescat, duos haud contemnendos sterilitatem curandi modos recensere. Et primò quidem comprobatum à plerisque est, ut fœmina per octiduum ante diluculũ capiat ℥ v. aut vj. sequentis syrupi. ℞ *matricariæ, pulegii, calamenthi, origani, hyssopi, pimpinellæ, camedrios, camepithi os. an. m j. radicum asparagi, brusci, rubeæ, eryngii, enulæ campanæ, acori, fœniculi an ℥ ii. cuscutæ, prassii, melissæ an. m. ß, seminis anisi, maratri, ameos, carvi, seseleos an. ʒii ciceRum rubeorum p. ii. bulliant in aqua fontana ad lib. ii. colatura adde oxymelitis squillitici syrupi de arthemisia an ℥ iiii. aromatizetur ʒii. cinnamomi, absumpto sirupo purgentur benedicta laxat. aut diaphœnic. aut pilulis fœtidis, cochiis, de agarico, de hiera cum pauco castoreo,* vel hisce aliis pilulis ℞ *xylobalsami, cinnamomi sileris montani, asari, masticis, anisi, fœniculi, macis, croci an.* ℈ *i. calami aromatici, squinanthi, spicanardi an* ℈ *ii. turbith electi, ac præparati* ʒ *i. ß aloes ad pondus omnium cum succo fœniculi, fiat* massa pilularis, cujus dosis ʒ ii. sed & vir interea, si cacochymicus sit, purgetur. Deinde fœmina balneum ingrediatur ex decocto foliorum lauri, mentastri, salviæ, origani, calamenthi, pulegij, menthæ, rorismarini, sabinæ, arthemisiæ, Valerianæ, millefolij, camomillæ, seminis anisi, fœniculi, additur etiam melilotus, spicanardi, seseleos, in quo quidem balneo fœmina sedeat usque ad umbilicum per horam, vel etiam fomentetur cum herbis venter inferior, & ex decocto evaporationes capiat, addito thure & alumine, ac in simili decocto maritus pedes lavet, à balneo in uterum hic aut similis liquor injiciatur, quo proluatur: ℞ *masticis* ʒ *ii. coquantur in* ℥ *vj. prædicti decocti, vel in vino, & adde hieræ* ʒ *ii.* sunt qui in decocto addunt colochyntidis ʒß. Post hęc odoriferis loca muliebria suffiantur, ut trochiscis de gallia muscata, de ladano, aut hisce pro nobilibus ℞ *mosci, zibeti, ambaris an.* ℈ *i ladani* ℥ ß secundũ artem fiant trochisci: subinde uterus ut mundificetur, aliquod ex his pessarijs contineat ℞ *macis, bdellii, galliæ muscatæ an.* ʒ *ii. colochyntidis* ʒß *hieræ* ʒ *i. omnia cũ ladano incorporentur,* addunt aliqui Euphorbiũ; aliud ℞ *fellis hædini i. satyrionis* ʒ *iiii, mellis* ℥ *iiii. incorporentur; aut* ℞ *croci, cinnamomi an.* ʒ*iii* ß, *spicanardi, meliloti, cardamomi an.* ʒ*i. axungiæ anatis* ℥ *ii. vitellos ovorum ii.*

Primus curationis modus.

Sirupus.

Purgatio.

Balneum.

Clyster uterinus.

Suffumigiũ.

Pessi.

Pessus reficiens uterū. *olei nardini* ℥ ß misce, sic purgato utero, fœmina per diem ante congressum retineat intra vulvam pessarium, ex prædictis rebus aromaticis paratum: aut hoc ℞ *xyloaloës, styracis, calaminthæ, myrrhæ an. cum oleo moschelino, vel balsamo, aut oleo de spica, in quo dissoluta sit mosci* ʒ ß fiat pessus. Ab his venter inferior, & muliebria hoc perfundantur unguento, quo uterus calefiat ac confortetur ℞ *radicis enulæ mundatæ ac* *Vnguentum.* *contusæ lib. j. brancæ ursinæ lib. ß, bulliant in lib. vi. vini albi, odoriferi, & adde axungiæ porcinæ lib. j matricariæ m. j. post longam ebullitionem coletur, ac ponatur in vase vitreato ad ignem, parum adhuc bulliat, ac paulatim indito thuris albi, masticis an.* ℥ ß *ceræ novæ* ℥ *vi.* & cum omnia fuerint incorporata removeantur ab igne, & asperge hunc pulverem: ℞ *cinnamomi, galliæ, cariophyllorum, nucis moscatæ, macis, galangæ, spicæ nardi,* *Confectiones.* *zinziberis an.* ʒ *iii. croci* ʒ *j* fiat pulvis subtilissimus, ac post balneum cum eo fœmina cuncta inferiora inungat, postea se lecto componat, & capiat parum de triphæra magna, sine opio, aut de nuce muscata condita, seu de myrobalanis aut ʒ ß specierum aromatici, ros. Gabrielis cum vino generoso, vel flores auranciorum conditos, ex quibus etiam mixtis cum sirupo de cortice citri fiat electuarium; aut cum saccharo dissoluto in aqua arthemisiæ, morselli, de quibus cum vino mane ac vesperi capiat ʒ ß, aut de hoc: ℞ *pulveris arthemisiæ, radicis bistortæ, nucis moscatæ an.* ʒ *i. sacchari dissoluti in aqua melissæ q. s. fiant tabellæ*; aut ℞ *cinnamomi, cardamomi, carophyllorum an.* ℥ ß, *croci* ʒ ß, *zinziberis, piperis longi, galangæ, macis, nucis moscatæ, cumini, aloës, an.* ℥ ß, *cubebarum* ʒ *iii. ambræ, mosci, an.* ℈ *i. pulverizentur omnia, & cum saccharo dissoluto in aqua melissæ*, fiant rotulæ, aut cum syrupo de cortice citri, fiat opiata. Vir etiam post lotionem pedum, inungat penem balsamo, aut pinguedine anseris, vel oleo liliorum cum mosco; atque hæc quidem curatio ijs potissimum accommodata est, quæ ob flatus aut uteri frigiditatem steriles sunt.

Secundus modus. Secundus curationis modus à doctissimis viris traditus, & expertus, quo asseverater confirmant fœminam fœcundā reddi, hujus cemodi est. Purgetur prius mulier ante tempus menstruorum decocto myrobalanorum, chebulorum Indorum, Emblicorum, cum saccharo, post menstrua balneum per vj dies continuos ingrediatur ex decocto rosi, rub. gallarum, balaustiarum, radicis pæoniæ, à balneo absterso

absterso ventre, utero indatur pessus ex lana, vel candela madida in oleo nardino, vel balsamo cum pulvere pæoniæ, vel ℞ *castorei, agarici, masticis an.* ℥ ß, *bulliant leviter in vino albo, & adde mellis q. s. fiat* pessus, qui per triduum applicetur, singulis diebus renovando; & sic paretur: ℞ *coaguli leporis, stercoris ejusdem, macis an. partes aquales,* misce, lana excipiantur. Vterus insuper abluatur hoc liquore: ℞ *nucum cupressi numero vi. contundantur, ac coquatur in vino albo, coletur & adde tryphera magna* ℥ j. retineat quantum potest, continueturque per triduum, suffumigetur insuper, cum æquis portionibus myrrhæ, thuris, ligni aloës, styracis, cinnamomi. Deinde capiat fœmina singulo mane ℨ ii. seminis seseleos, cubebarum, vel ameos cum vino albo, vel ℨ j. hujus pulveris: ℞ *testiculorum verris pulverizati, rasuræ eboris, granorum seseleos, matricis, & coaguli leporis an.* ℥ ß *pulverizentur omnia, & post menstrua capiat fœmina mane, & vesperi* ℨ j. cum vino, aut jure gallinæ, si vomit, adde liquiritiæ vel sacchari q. s. finito pulvere fiat hæc pasta: ℞ *ambræ, styracis, calaminthæ, an.* ℥ ß. *myrrhæ, masticis, thuris, caryophyllorum, ligni aloës, cinnamomi, nucis moscatæ, & cupressi an.* ℨ ii. fiat pulvis, incorporetur cum oxymelite diuretico, & aqua rosarum ad formam pastæ, quæ dividatur in quatuor partes, ex una fiat pomum odoriferum; ex secunda fiant pillulæ magnitudinis cicerum, quarum capiat singulo mane tres: ex tertia pessus fiat, qui præmissa balsami aut olei nardini inunctione, locellis indatur, quarto dissolvatur in aqua calidissima, & fiat vaporatio pro utero. *Pasta in varios usus.*

De sterilitate fæminæ per collationem ad virum.

CAP. II.

UT non quævis planta ex qualibet nascitur terra, sed semen unumquodque peculiarem terræ conditionem exigit; ita in hominis generatione, etsi fœmina suapte natura fœcunda sit, requirit tamen semen sibi idoneum, atque conveniens, citra quod procreare nequit, & quod de fœmina dicitur, licet nobis ad viros transcendentibus transferre; nam seminis fœcunditatem frigiditas, & agri-

spissitudo impedit, quia emergere non potest, ac per angusta uteri vasa, & frigore inspissata, non nisi serosus prolabitur sanguis, ad fœtus incrementum, quibus nec secundæ, nec cotyledones formari ritè possunt cum umbilico, unde fit, ut virile semen tametsi prolificum corrumpatur, sed & extinguitur in utero frigido, & humido perinde ac semen in solo humido, & paludoso, uti scribit Avicenna; Similiter etiam in sicco, & calido utero marcescit, non aliter quam semen in terris, in quibus calx sparsa permixtave fuerat.

l. 3. tract. 1. c. 8.

Fœmina an vir sterilis sit, quibus notis exploratur.

Veteres medici, fœminæ an viri esset sterilitas, hisce signis venabantur. Primò sperma utriusque conjugis seorsim in aquam infundatur, & quod supernataverit, fœcundum est, quod subsidet, infœcundum. Secundò, utriusque semen inspergito super lactucę, vel teneræ plantæ radiculas, & quod illas exsiccaverit, sterile est. Tertiò, acccipe septem tritici grana, septem hordei, & septem fabarum, mingat super ea uterque conjugum seorsim, & si post septem dies nascuntur, fœcundus est is, qui minxit, si non nascuntur, sterilis. Quartò, si alter conjugum mingat super malvam, & arescat, sterilis est, sin minus, fœcundus. Quintò, si vir dies novem aut circiter mingat in uno vase, & mulier in altero, in quibus sint furfures cocti, in cujus vase vermes citius enascuntur, ejusdem est sterilitas. Quorum tamen signorum priora absque scelere desumi nequeunt, omnia ridicula censet Avicenna cit. & vana, potiusque sterilitatis suspicionem arguere, si vir uxorem cum priori marito fœcundam implere non possit; aut si fœmina ex marito cum prægressa uxore fœcundo non concipiat, quanquam & hoc ex disparitate provenire potest, quippe sæpe fit, ut neuter coëuntium sit sterilis, sed quia eorum sunt abhorrentes naturę, idcirco nihil ex sese, ex aliis vero generare possunt; sic amborum impensè calidorum aut frigidorum, non facilis est consensus, temperatorum aut etiam contrariorum perutilis censetur congressus, ut copiosius prima hujus operis parte, explicuimus.

1. Signum. 2. 3. 4. 5.

Rasius 22 cent. tract. 6. c. 1.

Lib. 2. c. 2.

Causæ sterilitatis ex parte seminis

Quæ cum ita sint, efficaciora certioraque alia signa investiganda erunt, si prius sterilitatis causas perquisiverimus, quarum tum ex parte viri, tum etiam fœminæ quatuor numerantur præcipua genera; quædam enim sunt ex parte seminis; quædam ex parte uteri, & instrumentorum; aliæ ex parte principiorum, aut erroris in congressu commissi, quarta & ultima est

dissidium

dissidium inter utrumque conjugem, de qua ultima cit. jam plus satis disseruimus. Ex parte igitur seminis steriles censentur, quibus inutile fluit, exile, fluidum, frigidum aut insigni aliqua intemperie præditum; nec grandinis speciem refert, nec album est, tenax, splendidum, odorem palmæ, & jasmini, aut florum sambuci referens, quale optimum esse oportet, est etiam infœcundum semen valde senum post 70. annum, mulierum post 50. & puellarum ante 14. puerorum ante 18. eorum præsertim, quæ nauseativam satietatem patiuntur, & ebrij ægroti, aut ejus qui plurimo utitur coitu, quive seminis profluvio laborat, aut aquæ potatorum, heluonum, pituitosorum, nisi opposita seminis fœminei natura id attemperaverit, moderatum insuper semen esse debet, nam paucum generationi non sufficit, copiosius non concipitur, nec nutriri potest à semine mulieris, sterilescit etiam concubitus, si coitus coitui accedat, ideoque meretrices non concipunt.

Semen bonū quale.

Meretrices cur non concipiunt.

Ex parte uteri & instrumentorum generationis mulier non concipit, si uterum habeat vel calidum, vel igneum, vel frigidum, vel humidum, vel squalidum, vel nimis carnosum, & pinguem; vel oppido excarnem, vel gracilem, aut augustum, aut brevem, aut hiantem, quia semen rejicit; aut clausum, quia non admittit: aut si vasa ejus obserata sunt, & obstructa, aut per obductam cicatricem obcæcata, ut Paulus notat, aut si uteri cervix obliqua est, aut si ipsa angusta est aut ampla, quia sic pudenda adaptari non possunt, potissimum autem dicente Hippocrat. 5. aphoris. 52. frigiditas sterilis est, quia extinguit innatum seminis calorem, &, uti diximus, à frigiditate uterus cogitur, & comprimitur ita ut semē recipere nequeat, & venarum ora occludit, ut sanguis non possit in uterum stillari ad fœtus alimentum, & sanguinem aqueum efficit nutritioni ineptum, & multam in utero generat pituitam, ex qua humidior, ac mollior redditus generationi, & seminis compressioni fit ineptus, ea tamen inprimis frigiditas sterilis censetur, quæ spissum reddit uterum, quia intensa, nam densitas vehementer frigidos uteros comitatur auth. Galeno 5. aph. cit. Viri porrò steriles censētur spadones, aut semispadones, & quibus testes quapiam de causa attriti sunt, vel qui penem brevissimum habent, ita ut in uteri profunditatē ejaculari nequeāt, quod

Causa ex parte uteri.

Lib. 6. c. 74.

Steriles Viri qui.

quod etiam ob nimiam obeſitatem contingere diximus, aut etiam ſi penis reſpectu uteri longior, & uterum plurimum feriat; inſuper conceptum impedit craſſities, aut nimia latitudo ipſius, quam fœmina ſuſtinere nequeat, vel adeo os uteri aperiat, ut hiare ipſum faciat, & præ dolore comprimi non poſſit, ac ſemen retinere; adhæc hippoſpadij, & quibus virile membrum eſt contortum, aut paralyſi affectum, vel vaſa Spermatica obſtructa, coarctata, contuſave, quippe hi omnes rectà ad uteri receſſus non ejaculantur. Ex parte principiorū ſteriles ſunt & infœcundæ timidæ, triſtitia affectæ, aut animi aliquo ingenti dolore, nam hæc vitale robur infringunt. Error committitur, ſi fœmina & vir non eodem tempore ejaculentur, ſi fœmina ſtatim à congreſſu tuſſiat, ſternutet, clamet, ſaltet, aut reliqua non ſervet, quæ alibi docuimus, aut ſi coitus nimium ſit ardens, aut ſi ſemen diu in itinere commoretur in collo matricis, aut retineatur in teſticulis viri ante expulſionem, quia ſic Spiritus reſolvitur, adhæc inviti coitus utriuſque aut alterutrius, ut fieri ſolet inter eos qui inviti matrimonium contrahunt, ſteriles cenſentur, amor enim, ut inquit Aetius, conciliat genituram, quocirca amantes fœminæ crebrius pariunt, niſi nimium ardens concubitus fuerit, ex quo ſemen diſſolvatur, & evaneſcat; jam & ineptam mulieris formam, ſterilitatis cauſam cenſet idem autor, elegantem fœcunditatis, ſterilis etjam vaga Venus.

Cauſa ex parte principiorum. *Ex parte commiſſi erroris.* *Lib.13.c.26.*

Signa.

Harum cauſarum ſigna pleraque ex dictis jam conſpicua ſunt, nam quod ad intemperaturas attinet, tum totius corporis, tum uteri tum etiam ſeminis earum notas ex iis, quæ capitibus propriis tradidimus, repetere licet, peculiariter vero uteri & teſticulorum intemperaturas dignoſces; quia quibus calida eſt, proclives ad Venerem ſunt, & celerrime genitales partes in eis pilis obſepiuntur, ac ſi ultra modum calida fuerit, genitalia pruriunt, ac Venere adhuc magis titillantur, menſes parcè, & cum labore emanant, ardoreque exulcerant, calor percipitur in cute, & carnoſo genere, rubor, adipis inopia, capillorum nigrities, promptitudo ad actiones, vigilia, agilitas, iracundia. Frigidior intemperatura contraria efficit, nam & Venus ignavior eſt, menſes ſupprimuntur, aut parce fluunt, decolores, lumborum, crurum pubiſque ſtupor ineſt, frigiditas tactu, ac refrigeratio prompta Humida multo ac humido ſemine abundat;

Vteri calidi ſigna. *Vteri frigidi indicia.* *Humidi uteri.*

tenue,

tenue, aquosum, copiosumque menstruum redditur, sæpe uterinus fluor infestat, frequensque lumborum, ac pubis gravitas, carnositas, mollities, læsio ab humectantibus, fluxionibus parata est mulier, & multum spuens. Sicca paucum, & modicè crassum generat semen, in aliis contraria efficit, proxime dictæ intemperaturæ, adest durities corporis, gracilitas, tarditas, & facilis ab exsiccantibus offensio. Porrò si calida & sicca sit genitalium aut uteri intemperatura, celeriter ad coitum excitat, & non solum genitales partes, sed omnes circumstantes usque ad umbilicum, & media fœmora quam citissime hispidæ fiunt, petulcos homines reddit & ad libidinem pronos, ilico tamen satiantur, ac si cogantur, offenduntur. Sin autem calida & humida sit temperatura, hirsuti quidem minus, plus tamen semine abundant, nec tamen plus appetunt, sed minori detrimento ultra modum Veneri indulgent, imò si minus intensa sit hæc intemperatura, haud sine detrimento à Venereis abstinent. Verum à frigidiori & humidiori circumjacentes partes glabræ fiunt, & tardè rem Veneream, qui ea præditi sunt, exercere incipiunt, nec proni ad actum sunt, aquosum verò ipsis est semen, & tenue ac infœcundum, vel fœminam generans, pulsus tardus, urina remissa, humiditas in coitu molesta, & ingrata viro: uteri retentrix facultas imbecilla, ac si concipiat ob humiditatem, & lubricitatem facilè abortit; quã causam esse puto, cur septentrionales plurimũ abortiant, & maximus ibi sit fœminarũ proventus. Frigida & sicca intemperatura non admodum dissimilia signa habet ante dictæ; crassius tamen semen gignit, & paucum, & fœmina os uteri habet siccum, rhagadiis obnoxium; reliqua indicia oculis, & ex conjugũ relatione deprehendes.

Sicca.

Nota compositarum intemperaturarum.

Fœmina septentrionales cur plurimum abortiant.

Sterilitas maximè contingit ex parte mulieris, ut ait Celsus, tum quia frigidior est, tum quia ratione uteri, seminis, & menstrui multis morbis obnoxia, infrigidatio tamen & maleficium, quod est privatio coitus, ex parte virorum obtingit, autore Serapione, differunt tamen quod infrigidatio temperie læsa fit, maleficium verò compositione, & animo malè affecto, quorum contraria efficiunt Philtra sive amatoria pocula, ut quidam ajunt. Sterilitas ex ulcerib. si magna sint ulcera, non curatur, si parva, difficulter; qui genituræ meatus, à cicatrice, vel ob calculum exsectum obcœcatos habent, ij pro deploratis habendi. Sicuti etiam spadones, & fœminæ seniores, præsertim post menstrua, viri tamen senes curandi ut c. *de virorum sterilit.*

Prognosticũ.

Infrigidatio.

Maleficium

Curatio. Jam verò ad curationem accedens partium seminalium intemperantias in viro curabis, ut c. *de virorum sterilit.* in fœmina ut c. *de uteri intemperie*, si tamen advertas nativas intemperaturas sensim & paulatim, ascititias verò audacius corrigi posse. Seminis vitium, tametsi non nisi ex totius corporis, aut testium intemperantia provenit, seq. cap. emendare docebimus, quod si ob uteri laxitatem decidit, magnetem lapidem terito linteo alligato, & lacte muliebri intingito, ac subdito. At qui vaga Venere delectantur, servata continentia generabunt, qui verò seminis profluvio laborant, curati fœcundi fiunt; si immatura ætas sterilitatis causa sit, continentiam subinde imperabis, ne is, qui natu minor est, nimio coitu impotens fiat. Si intemperamenti dissidium adsit, vult Avicenna, ut permutet unusquisque conjugem, rationem esse, quia, ut est ventriculus avidus ad unum cibum, abhorrens ab altero, quantumvis meliori; sic uterus sæpe magis uno, quam altero semine delectatur, ita conjuges qui simul generare non potuerunt, separati uterque, & novis nuptijs celebratis generaverunt. Sed quia conjugium dissolvi non debet, nisi justissimis, ac gravissimis de causis, & quia multæ fraudes hac in re committuntur, consultius fuerit monere, ut invicem sese ament, sic illud dissidium amore vincitur, interimque temperamenti dissidium ad mediocritatem reducitur. *Si ex calidi-tate curatio* Quod fiet tribus remediorum generibus, si vir vel fœmina calidior debito extiterit; Primò victu frigido de quo cap. *de uteri calida intemperie*, & potu aquæ, cerevisiæ mediæ vel Rhenani vini. Secundò medicamentis, quæ excessum caloris frænent, ut sanguinis missione bis aut ter in anno facta, & toties iterata purgatione ex infuso rhabarbari in aqua lactis, aut cich. manna, cassia, tamarindis, syrupo ex infus. rosarum vel violarum. Tertiò à temperantibus calorem, quod fiet si pluribus continuatis diebus singulo mane capiat ℥ v. ptisanæ rite paratæ, aut seri caprini in quo per noctem maduerint flores violarum, & borraginis, addito deinde saccharo, aut aqua cich. borraginis, acetosæ, ac similibus cum sirupo violarum, vel alio infrigidante, aut farre, aut electuario aliquo ex iis, quæ à nobis descripta sunt, c. *de uteri intemperie*, in quorũ compositione, adde pudendi tauri, & vulvæ leporis an. *4. remed. genere.* ʒ i. ß. Exterius etiã lumbis ac renib. applicabis unguentũ rof. sandalinũ, refrigerans Galeni addito resumptivo, aut succo cucurbitæ, aut lenti-

lenticulæ paluſtris,& vaccino butyro recēti,cōmendatur aquæ dulcis balneum,quæ tamen cautè facienda,ne ultra modum refrigeres.

Curatio si à frigiditate.

Quod ſi frigidior fuerit temperatura,quam maximè ſterilem eſſe diximus,quatuor curabis auxiliorum generibus; Primò calida victus ratione,de qua c. *de frigida uteri intemperie*: multo aromate cibi condiantur ,potus ſit vinum Hippocraticum , vel aqua cinnamomi, aniſi,fœniculi vel cocta cum corticibus citri,radice chinæ, ſmilace aſpera,aut ligno Jndico præſertim ſi humiditas conjungatur,conveniunt inſuper frictiones factæ , quoad cutis rubeat , tandem obeſos macrefacies valido exercitio,labore, & potu parco.

Secundo apparantibus frigidos,ac pituitoſos humores hac ratione, ℞ *radicis enulæ ,cyperi,calamenthi,fœniculi an.* ℥ ß.*foliorum meliſſæ, betonicæ , arthemiſiæ , pulegii , majoranæ an. m. j. fiat decoctio ad lib. j. cujus* ℞ ℥ *iiij. ſyrupi de arthemiſia ; mellis roſ. an.* ℥ *i. miſce* , pro doſi capiat per octiduum, deinde ſic purgetur, ℞ *electuarii Indi* ℥ ß. *trochiſcorum de myrrha* ʒ *i*. ß. *diacatholici* ʒ *vi. aut diaphœnici* ʒ *ij*. ß. *decoctionis pituitoſæ* ℥ *iiij. miſce*,capiat ſummo mane.

Uterum calefacientia.

Tertiò uterum calefacientibus internis ut ſpeciebus ,aut rotulis diarrod. abb. cum duplo rhab. dianiſo,diacimino , aromatico roſ. vel accipiat ſingulo mane ʒ i. theriacæ finiſsimæ cum vino generoſo, aut cochleare j. aquæ theriacalis optimæ. At humiditate redundante utendum inſuper ſudoriferis paratis ex decocto radicis chinæ,ſarſæ,aut ligni , à quibus iterabit ſuperius dicta medicamenta, donec temperamentum immutetur. Inter reliqua laudatur ſequens confectio. ℞ *zedoariæ,doronici,galangæ an.* ʒ *ij*. ß *ligni aloës, cinnamomi, cariophyllorum an.* ʒ *i*. ß. *ſpicæ, piperis longi an.* ʒ *i. ſatyrionis* ʒ *ij. caſtorei* ʒ *i. moſci, ambræ, an. g. vi. ſacchari vel mellis deſpumati q. ſ.* fiat mixtura , cujus doſis ʒ iij. ſingulo mane, cum vino odorifero ac generoſo, confert uſus ſyrupi de radice chinæ cum multo aniſo,ac ejuſdē aniſi torrefacti creber uſus ante prandium,& cœnam, aut etiam aliæ tabellæ confectæ,ex aniſo, cimino,cinnamomo,amygdal. toſtis,aromatico roſ. Extrinſecus etiam balneis utendum ſulphureis, aut nitroſis, aut ex decocto herbarum matricariæ,arthemiſiæ, betonicæ, meliſſæ, in quo fœmina per horā ad umbilicum uſq; ſedeat,& interea ſacculis,in quibus portio earundē herbarū includatur, fomententur partes circa pubem: à balneo ſuffumigium capiat intra uterum per vas anguſti orificij carbones cōtinens accenſos,ſuper quos hic pulvis inſpergatur, ℞ *bdellij,myrrhæ an.* ʒ *i. foliorum arthemiſiæ, & matricariæ ſiccæ an.* ʒ ß.

Sudorifera.

Confectio.

Extrinſeca Balnea.

Inunctiones *testiculorum vulpis assatorum ʒ i. galliæ muscatæ ℈ i. omnia in tenuissimum pulverem redacta misceantur*; posthæc uterus ac totus venter inferior perfundatur oleo de baccis lauri, de momordica, de angelica, liliorum alb. de styrace, naphæ, cinnamomi, balsami, & apponantur emplastra pro matrice, quorum plures jam tradidimus descriptiones, est etiam non parvi usus hoc linimentum: ℞ *zibeti ʒ ß. croci, spicæ, styracis an. ʒ i. macis ℈ ij. olei de spica aromatica ℥ ß. vini optimi ℥ iij. ceræ parum*, fiat linimentum; Utero deinde ante coitum inditur pessarius hic, ℞ *castorei, opoponacis an. ʒ i. coaguli leporis ʒ ij. croci, ammoniaci, nardi, an. ʒ ij. ß. foliorum citri succorum, ac pulverizatorum ʒ iij. testiculorum vulpis ʒ ß. cum melle despumato* fiat collyrium, quo gossypium intinctum utero applicetur, ac retineat per diem ac noctem; celebratur maximè pessus ex allio hortensi, cum oleo de spica trito, linteo excepto, & locis muliebribus indito, qui uterum mira voluptate afficere creditur, & conceptum ac menses, promovere. Hippoc. polypos in flamma assatos, ac semiustos contra hanc sterilitatem laudat, quibus tamen omnibus cum moderatione utendum, ne noceas nimio usu, aut frustra labores, dum infra consistis.

C. de uteri debilitate.

7. popul. 6. 34.

Si ex humiditate curatio.

Humida intemperies conceptum impedit, primò, si cum humore conjungatur, genituram suffocat, & extinguit; Secundò lubricitatem parit, qua facilimè semen prolabitur; Tertiò, non permittit semen fœcundum generari, sed humidum, aquosum, labile, incoctum, ideoque generationi ineptum, Quartò, quia humiditas robur, & firmitudinem uteri destruit, ac veluti paralysin, perpetuumque hiatum molitur, cujus ratione semen non complectitur, nec os uteri clauditur, ea vi, quæ sufficiat ipsum continere, cum tamen ita occludi sit necessum, ut nec acus specillum ingredi possit; curatur ut c. *de uteri humida intemperie* luculenter dictũ est, ita tamen ut humiditati, quæ suffocat, evacuatione magis medeatur; ei quæ lubricat, exsiccatione & abstersione; quæ imbecillitat, roboratione; quæ laxat, adstrictione; sic tamen exsiccare oportet, ut modus servetur, quippe nec valde humidus, nec valde siccus uterus concipere potest.

1 2 3

Admonitio.

Conjuges examinandi ratio.

Quoniam autem sæpe fit, ut qui generare simul nequeunt, sese conjungant, unde natura deluditur, & generatio perditur, & alter conjugum divortium à magistratu petit, qui hanc rem medico committit, hunc examinandi modũ prudenter servari jubet Guido; considerată,

ſideratâ,inquit,prius temperaturâ,& compoſitione membrorum genitalium, adſit matrona proba,honeſta, ſenior, ac exercitata,quæ præcipiat, ut jaceant ſimul conjuges per aliquot dies ipſa matrona præſente, confabulentur, & amplectantur, poſteaquam calidis, ac multo aromate conditis cibariis uſi ſint, ac vino generoſo,partibus etiam calidis oleis perunctis,deinde quod viderit, referat medico, qui cunctis ſedulo penſitatis coram magiſtratu ſententiam dicat,caveat tamen ne decipiatur,quia uti diximus, hac in re multæ fraudes ſæpiſſime committuntur.

Scholium.

Qui generare nequeunt,impotentes dicuntur. Eſt autem impotentia duplex,naturalis, & accidentalis: Naturalis ſignificatur apud Jureconſultos per verbum (frigidi)*accidentalis per verbum* (maleficiati) *quoniam ad impedimentum frigiditatis reducuntur omnes alij naturæ defectus, aut exceſſus,& arctio membri,quæ copulam impedit: Et ad maleficium, ſive faſcinationem quodlibet accidentale, quod ex abſciſſione, caſtratione, vel alio artificio naſcitur,utraque impotentia ſi perpetua ſit, & ante contractum matrimonium contigit, ad ſeparationem ſatis eſt, quod autem matrimonium impediat contrahendum, contractum dirimat, ratio eſt, quia quemadmodum in aliis contractibus non eſt conveniens obligatio, ſi quis ſe obliget ad id, quod præſtare non poteſt,ut apud Jureconſultos eſt* L. impoſſibilibus ff. de reg. juris: *ita in contractu matrimonij,quo conjuges ad debitum obligantur, non eſt conveniens contractus, ſi fiat ab aliquo,qui debitum ſolvere nequit; Nomine autem impotentiæ coëundi, non ſolum viri, ſed & fœminæ naturale, & accidentale perpetuum vitium ante contractum matrimonium acquiſitum intelligitur; perpetuum dico, quia temporarium non ſufficit, additur ante contractum matrimonium, quia nec illud ſatis, quod poſt matrimonium contingit. Vbi advertendum leges maleficiatis concedere,ut poſt ſeparationem contrahant cum alia: frigidis verò minimè; reddunt rationem, quia frigidus uni eſt frigidus alteri; ſed cum antea dictum ſit omnia vitia naturalia ſub frigiditate comprehendi,& intemperatos non generare inter ſe, poſſe tamē gignere, ſi aſſocientur contrariis temperaturis, videant juriſperiti quam firmiter hoc eorum placitum conſiſtat in iis, qui propriè frigidi dicuntur,id eſt,per exceſſum qualitatis, quippe non ſemper ſequitur, frigidum uni eſſe frigidum alteri, quia tametſi moderatè frigidus, ſi cum moderatè aut impensè frigida conjungatur,non generet,tamen temperatæ aut calidiuſculæ ſi aſſocietur,gignere omninò poterit,idcirco ſatius fuerit,ſi denuo contrahat, ne ge-*

Impotentia quale vitiū.

Iuriſconſultorum placitum non conſtans.

Triennij tempus statuitur ad cognoscendam sterilitatem.

neratio frustretur. Porrò in debilitate membrorum, ad cognoscendum, sitne impotentia perpetua an temporanea, statuitur triennij tempus, in quo conjuges diligenter dent operam generationi, & tunc si non inveniatur consummatū matrimonium, separantur, qui tamen terminus interdum prorogari debet, ad majorē rei certitudinem; At si vir propter mulieris arctationem divortiū petat, jubent leges, ut vocentur honestæ matronæ, peritæ, ac fide dignæ, quæ sedulò eam inspiciant, & si deposuerint arctam esse, illicò divortiū permittunt, sed neq; hoc temere faciendum, quia stricta nonnunquam membrana, arctationis causa est, quam curari primo capite docuimus, & morbi qui recipiunt curationem, matrimonium non dirimunt, ut neque contagiosi, sicuti lepra, Elephantiasis, aut lues Venerea. At dicunt tergiversatores, dirimere, si præcedant: nō dirimere, si sequantur matrimonium, ego verò firmiter censeo, hæc neq; dirimere contractum, neq; impedire contrahendum, quod tamen faciunt vitia membrorum ad generationem pertinentium, si magna sint, dummodo post consummatum matrimonium non acciderint, quippe humanum est in casibus fortuitis mulieris maritum, & uxorem viri participem esse.

Morbi qui recipiunt curationē, non dirimunt matrimonium.

Quæst. an liceat sterilitatem inducere. 1. de morb. mul 99. Lib.16.c.16.

Quæstio hic evenit, an medico liceat sterilitatem inducere; quæ duas habet partes prima est, an conceptum impedire, secunda, an abortum provocare liceat, & quidem Hip. remedium ponit conceptum impediens, si misios magnitudo fabæ aqua diluatur, & fœmina bibat, & lib. de nat. pueri, *consuluit ancillæ, quæ dedecus verebatur, ut saltaret, quo fœtum expelleret; Aëtius jubet ut sternutet, potissima verò sunt, si in partu, ante, vel post partum non serventur ea, quæ ad prolificum congressum necessaria esse scripsimus, aut si contraria fiant, vidēdus etiā Galen. 3. de nat. fac. c. 12. Montagana cons. 208. Aëtius serm. 16. Mathiolus super Discoridem: Et amblotica nominantur medicamenta à Galeno 6. Epid. Sed & ipse Aetius non tantum medicamenta refert, quæ sterilitatē inducunt, ac conceptum fieri prohibent, sed quæ factū corrumpunt, & expellunt, cui cooperatur Avicenna; id quod in trib. casibus exequendum esse colligitur ex hisce autoribus, in quibus fœminis concipere tutū non esset, quia in partu periclitantur. Primò quia fœmina ita tenella est, ut fœtum perficere nequeat, aut uterus ita parvus, ut ipsum non capiat. Secundò, quando os uteri angustum existit, de quibus dixit Avicenna, quibus uteri os conclusum est, non concipiunt, aut si concipiant, in partu moriuntur. Tertio quando tuberculum, aut quippiam aliud in uteri osculo exortū est, aut morbus aliquis in eodē utero consistit. Addit Theodorus Priscianus, expedire interdum, prægnantibus in vitæ discrimine constitutis, sub unius partus jacturā salutem mercari certissimam, quando aut matricis vitio aut ætatis impotentia sub qua præpropere frequenter partus evenit, fœminæ periclitantur. Sicut arborū arescentum, ramorum accommodatur salutaris abscissio; & naves pressæ onere cum gravi tempestate jactantur, solum habent ex damno remedium. Ex altera nihilominus parte est idem circumspectissimus senex, qui in jurejurando mulieri ad*

21.8.tract.2. cap 17.

Conceptum tribus casibus impediunt autores.

Altera pars

corrum-

corrumpendum conceptum vel fœtum, medicamentum non esse exhibendum, asseverantissime confirmat. Quidam existimant conceptum, nondum animatum, urgente necessitate licere corrumpere, animatum verò minimè, hi Hipp. in jurejurando de animato intelligunt, in aliis locis, de non animato, & hæc est communis opinio, quæ tamen mihi non undiquaque probatur, quia neque inanimatus temere corrumpendus, nam omnis fœtus corruptio (præterquam quod à viris peritis meritò dicitur homicidium imperfectum) mulieri etjam periculosa est, præsertim robustæ, uterumque duriorem ac densiorem habenti.

Opinio quorundam

Quocirca de tota re sic statuendum existimo; fœtum aut conceptum corrumpere nunquam licere, etiã periculo matris præsente, hoc enim in casu, nondũ effigiatum animatumve perdere, minus esse malũ, etsi detestandũ planè ac fugiendum: nam contendit natura quantum potest fœtũ adhuc non maturum retinere; ejusq; retinendi avida, non nisi confecta & evicta causis cedit abortivis, proindeq; in abortu matrem ulterius periclitari necessum est, & ejus corporis magnam fieri concussionem, & indicibilem humorum agitationem, ex quo corruunt Prisciani, & aliorum speciosa magis quam firma argumenta, de qua re videndus Baptista Silvaticus; graviter præterea censeo delinquere eos, qui prece, aut pretio mulierculis modum monstrant, quo conceptus impediatur, in hunc finem, ut in delitiis vivant, aut ut cœlent sua sive stupra, sive adulteria, sive incestus, nam ibi etsi non perditur animatus fœtus, perditur tamen absque legitima causa semen potentia animatum, & tam duri reatus conscientia medicorum innocens officium non debet maculari. Adhæc si prægnans in ventre, aut alibi vulneretur, sic ut abortũ faciat, si fœtus animatus erat, qui percussit, reus est mortis, si verò nondum animatus, mitius cum illo agendum judicarem.

Conclusio autoris.

In medicis controvers.

Nulla tamen venia sceleratis illis vetulis, & aliis lenis concedenda, quæ divinas, & humanas leges negligentes, malis suis artibus, consiliisq; imprudentiorum medicorum usæ, atrocia infanticidia dare non verentur, ubi enim in virgine aut vidua cujus pudicitiam, lenocinio sua expurgarunt, mutationes animadvertunt, veluti appetitum varium, cibi fastidium, vomitum, nauseam matutinam, passiones cordis, animi deliquia, dentium dolores, illicò arctissimè eam præcingendo primam faciunt experientiam, ut fœtum in utero conceptum extinguant, inde cum nullam opem sentiunt, medicũ accedunt, petunt ad menstruorum suppressionẽ remedium, ea enim retenta parere dolores in præcordiis, & fœmoribus, multosq; ciere vomitus honestæ personæ, quæ ob verecundiã medicum haud libenter adire vellet, ubi itaq; quæ menses, & fœtum cieant à medico impetrarunt, utuntur, sin minus, ipsa malefica harum evacuationum nõ ignara à pharmacopolis petere & aliunde alias herbas cõquirere monet, ut his in vino utantur, alias suffiant, alias ventri imponant, & pro incessionib. parent, de quarũ etjam decoctis mane, & vesperi bibant, sed cum neq; hæc prosint, venas in utroque pede aperire monent, aut cucurbitulas fœmorum internæ parti, quo facto perit,

Lenarum scelerata artes graviter punienda.

Lenæ imprudentiorũ medicorum consilio, infanticidia dant.

perit, quod in utero erat, hac obſervantibus interdum matribus, & patribus familias, ipſis verò prægnantibus, quod res eſt, diſſimulantibus, prætexentibusq; dolores ventris, capitis, ac pectoris; redeuntibus verò menſtruis, quando ſe fœtu norunt eſſe liberas, ad conſuetam vitam redeunt, aliis quoque eaſdem artes communicant, ut eo plura infanticidia fiant, dum liberius vivere audent, & multa committere, quæ ex his paucis lectori æſtimanda relinquimus: hæc tamen in eum finem fuerunt animadvertenda, ut à prudentibus magiſtratibus præoccupentur, & veneficæ hæ vetulæ, ſeu peſtes per univerſum orbem liberrime vagantes, acerrimè puniantur.

Admonitio ad magiſtratus.

De ſterilitate morboſa, ſeu diverſis affectionibus, quæ conceptum impediunt.

Cap. III.

Cauſa. *Externa.* *Interna.*

Fit etiam fœmina ſterilis, ob morboſum aliquem affectum, qui partes generationi dicatas ſic diſponit, ut etiãſi fœcundiſſimo viro conjungatur, concipere nequeat. Hujus affectionis cauſæ, ſeu potius affectiones, quæ ſteriles fœminas reddunt, in triplici ſunt differentia; quædam externæ ſunt, aliæ internæ, pleræque etiam occultæ. Externæ quidem, ut tempus anni, aut regio nimis intemperata, præſertimque frigidiſſima conſtitutio aeris, vel etiam peſtilens, craſſa, nebuloſa; medicamenta intenſæ alicujus qualitatis utero impoſita, veluti ruta, vinum, camphora, ſempervivum, cicuta, calx, auripigmentum, pulegium, acetum, ſinapi, urtica, flos nenupharis; aut quæ nimium emolliunt, ut radix altheæ: aut quod impenſè ſiccat ut terræ plurima genera, vel quæ nimis aperiunt, ut abrotanum, & ſabina, ſi extra modum ac menſuram applicentur. Adhæc potus frigidæ, aut ebrietas, aut nimius eſus fructuum horariorum, balnei uſus immodicus, magnæ evacuationes, vita ſedentaria. Jnternæ cauſæ cenſentur intemperies quælibet uteri, aut totius, de quibus ſupra cumulatè jam egimus: Inſuper uteri laxitas ſeu lubricitas, & oſculi ipſius reſolutio ſive paralyſis, quæ facit ut ſemen ocyſſimè prolabatur: uteri durities ob ſiccitatem, frigiditatem, ſcyrrhum, aut callum, ejuſdem uteri aut totius corporis nimia pinguedo, nam præ pinguedine uterus clauditur, & ineptus redditur ſemini trahendo, ac craſſius omentum in cauſa eſt, ut pudenda aptari commodè nequeant ob prominentio-

Pinguedo.

rem

rem ventrem; præterea major pars materiæ seminis absumitur in pinguedinem, & crassitiem, si præter naturam sit, quippe seminis, & adipis eadem est materia; & in viris obesitas breviorem efficit penem; fœminæ verò præter naturam pingues, menses habent diminutos, & multus in pinguedinem sanguis absumitur, ac quod superest, alendo fœtui non sufficit, cum maxima alimenti pars in pinguedinem transeat, ut scribit Aetius. Et ob hanc causam Hippocrates dicebat Scytharum plures fœminas steriles esse. Mulieres insuper præter naturam tenues, sunt inutiles fœtus gestationi quod dixerat idem Hipp. cujus rei causam esse existimat Avicen. quod tenuioribus os uteri perpetuò hiat; ego verò potius dixerim, tenues fœminas tenuem habere uterum, ac imbecillum, idcirco etsi in principio parvum fœtum continere possint, auctiorem tamen, nec retinere, nec absolvere posse imbecillam fœminam, nec rursus se ipsam firmari, & impinguari, nisi nutrimentum sibi soli attrahere anticipet, subindeque fœtus sufficienti indigens alimonia corrumpatur. Flatus etiam in utero conclusi sterilitatem faciunt, vel quod præ distentione apertum tenent ostium uteri; vel quod impetu suo susceptum semen propellunt, membrana etiam utero adnascens, quæ ipsũ claudit, de qua primo c. *hujus operis egimus*, quod lustrare non pigeat; sed & uteri hiatus, ac perpetua adapertio sterilitatis causa est, quia semen non continet, contentũ non amplectitur, proprium ante tempus excernit. Provenit autem uteri hiatus, ex ipsius insigni debilitate, quæ aut ex continuo menstruorum fluxu originem habuit, aut suppressi diutius sive menses fuerint, sive alii humores, derepente vi eruperunt, & extra modum fluentes compesci nequeunt; ex laborioso partu, vel abortu, quippe ex hisce causis uterus ita debilitatur, ut fibras & membranas observare nequeat, similiter contingit, ut pudendi sinus nonnunquam hiet, & nimium sit apertus ex magnitudine membri virilis, aut frequenti coitu. His adjunge aversionem sive contorsionem uteri, quia sive sursum sive deorsum, sive ad latera torqueatur, virile semen in uterum rectâ ejaculari nequit. Sed etiã vitium menstrui sanguinis, steriles facit fœminas, nam si multus est, obruitur genitura; si parcus nec foras profluit, nec intus satis est, & inopia alimenti arescit semen, Hippocrat. & Arist. autoribus, si inordinatus, uterum non expurgat, & semen secum defert, ac genitu-

Aet. lib. 16. cap. 26.
Hip. lib. de steri. de nat. mul. de aere, aq. & locis
Gracilitas.
5. Aph. 44.
Flatus uteri
Uteri hiatus eiusq; causa
Menstrui Vitium.
Hipp. Lib. de steril. lib.
Arist. 7. de hist. animal

ram prohibet: si corrupti menses, aut utcunque vitiosi, aquei, fœtidi, nigri, albicantes, flavi, virides, serius aut temporius fluentes, minus apti sunt ad concipiendum, quæ omnia dignosces, & curabis ex primò hujus operis libro. Porrò etiam vitiosum semen sterilitatis causa est, nam si aquosum & tenue, delineationem non suscipit; si crassum, à calore non evincitur, neq; ex eo efformari quicquam potest, & ineptum etiã est si labem aliquam contraxit, ex putredine vel lue Venerea, aut ex vitio alicujus membri principalis, aut ex commixtione alicujus pravæ substantiæ, qua uterus scatet. Tandem si paucũ est, genituræ non sufficit; si nimium, copiâ suâ virile semen obruit; ultimò quæcunque aliqua ex superiori libr. numeratis affectionibus in utero tenentur, difficulter aut nullo modo cõcipiunt. In abditis causarum generibus numeratur inprimis divina voluntas, deinde maleficia, carmina, & magicæ incantationes, nodi, nexus, ac vincula, quibus maligni homines fœminas ligant; neq; enim (ut inquit Fernelius) fabula est, ideo in jure pontificio extat de iisdem textus *de frigidis, ac maleficiatis*. Et horum maleficiorum scribit Isaac quædã ex animatis fieri, ita testiculos gallorũ in lecto, sanguine positos, congressũ impedire; quædam ex inanimatis, ut si nux vel glans separetur, cujus medietates ab utraq; parte viæ ponãtur, per quã sponsi ituri sunt, aut si quatuor fabarũ grana, nescio qua ratione electa, in lecto ponãtur, vel in via supra ostium, quod maleficij genus pessimum, ac efficax esse putat: quædam ex metallis; ut ex acu cum qua mortui consuti fuere; quædam ex characteribus scriptis cum sanguine vespertilionis. Secundò annumeratur abditis rerũ causis, veneni alicujus assumptio quo membrum aliquod princeps perditur. Tertiò medicamenta quæ suapte natura, aut superstitione adjuncta, sterilitatem inducant, qualia plerique putant plurima reperiri, & ejus generis esse, radicem filicis fœminæ mulieri exhibitam; aut si nitri, aluminis, vel picis quantitas, ciceris vel fabæ post coitum in ore uteri ponatur, aut si mulier gestet testiculos mustelæ maris ligatos in sinu muliebri, in pellicula aliqua, aut matrix capræ, quæ nondum conceperat, juxta nudum corpus, in quorum numero est usus piperis, aut nascale ex ipso, aut si statim à menstruo capiat ℥ i. pulveris extremitatum hederæ; aut si gestet os de corde cervi, matricem mulæ, gagatem, aquilinumve lapidem sive ætiten, smaragdum, vel saphirum,

Semen vitiosum.

Abdita causa.

S. practica, ex Vieij.

Maleficiorũ differentia.

Veneni assumptio.

Medicamẽta superstitiosa.

saphirum, aut si comedat grana hederę nigræ, vel radicem pimpinellæ, vel in cubili appendat scolopendriam, aut corium mulæ, aut portet limaturam ferri, aut si mulier quæ peperit, & vult per aliquot annos nō concipere, liget in secundina infantis, quam pepererat, tot grana cataputiæ, quot annis vult sterilis permanere; sic & opium, cicuta, mandragora, & similia narcotica viri testibus aliquandiu illita, aut pessi forma muliebribus indita sterilitatem inducunt; sed superiora totâ substantiâ, hæc manifestis qualitatibus, nam omnia ferè frigidissima sunt; & squama ferri impensa siccitate seminis materiam dissipat, frigida gelatum, & extincto spiritu examinatū minimeq; prolificum reddunt. Hæc & multa alia à scriptoribus circumferuntur, sterilitatē inducentia, quæ tamen celare satius fuerit, ne maligni homines, aut incauti tyrones, prece aut pretio seducti, iis temere abutantur. Quartò ad hasce occultas causas quidā referunt astrorū aspectus infœcundos in exortu fœminæ, aut in congressu; ut oppositum vel quadratum Saturni vel Martis cum Venere, quod fortasse vir doctus, & quem honoris causâ nomino Johannes Bokelius, & alii non admittent, quia semper superiora, cœlestiave corpora, ad utilitatem, & bonum inferiorum operari sentiunt, sed debuerant considerare, aspectus cœlestes nec pestem, nec sterilitatem positivè inducere, sed privativè, quatenus interdum, quantum oportebat, non adjuvant, negari autem non potest esse aspectus, qui validius, ac efficacius aliis, inferiora foveant ac vivificent; & hoc est, quod dicitur, hunc aspectum pestem generare, illum sterilem esse, quia nimirum, aut aeri non imprimit eam vim, quæ ad eius incorrupti conservationem necessaria erat, aut semini, debitam ad generandum efficaciam & energiam, non communicat.

Narcotica.

Bokelius & alij notantur.

Causarum externarum signa colliges ex relatione conjugum: cœli statum & regionem infœcundam deprehendes ex privatione aliarum causarum, & quia ea cœli constitutione aut regione, communis sit fœminarum sterilitas. Ad internas verò ut veniamus, si intemperies aliqua subsit uteri, aut totius, dignosces & curabis, ut dictum jam est capite proprio *de uteri intemperiebus* & cap. præcedente; laxitatem, & paralysin uteri tactu explorabis, & quod semen non retinetur, aut 2. die elabitur; durities etiā tactu dignoscitur, quia digitum non admittit, menses occultātur, aut si apparent, sunt arenosi, teste Hippoc. geniturā non suscipit, dolet inguen, & lumbi, ac laterū adest mollitudo, ac de his extat aphorismus, *quibus os uteri durum est,*

Signa.

Internarum causarum signa.

Lib. de nat. mul. Lib. 5. aph. 54. 5. aph. 40. *iis uteri os comprimi necesse est*, est autem compressio diversa à compressione prægnantis, quia in hac molle est uteri osculum, in illa verò durum.

Adnascentem membranam digiti admotione continges; & genituram non suscipit, mensibus interdum secundum naturam fluentibus, nimia pinguedo & crassities, vel etiam gracilitas, & tenuitas visu dignoscitur, ac de his dixit idem autor, *quæcunque præter naturam crassæ, non concipiunt utero, iis omentum os uteri comprimit, & priusquam extenuentur, non concipiunt.* Flatus accusant strepitus, quos fœmina sentit, & nonnunquam silentes, sæpe etiam prostrepentes, per os uteri exire percipit, ventre inflatur maximè à coitu, à quo confestim semen elabitur, rugitus adest, in inferiori venter, tensio, & molestia quæ flatu excreto cessat, quarum Hippoc. meminit in lib. Epid. dicens, nonnullis, cum Venere utuntur, inflari ventrem, nonnullis etiam strepere; quæ, ut scribit Gal. in com. aut affecta sunt ætate, aut melancholiâ laborant Hypochondriaca; quæ etiam assiduè coitum appetunt, nam flatu replentur à caloris debilitate, tametsi autem de Damagora quodam ibi sermonem habeat Hippoc. tamen fœminarum & marium communis est ratio, ut Galen. in com. & Paul. infra inquit, in accessibus nonnullæ perstrepunt, nonnullæ horrent: aliis venter inflatur: & quæ horrent cacochymia laborant, nam omnes mali succi plenæ cum vehementer repente calefiunt, horrore divexantur. Uteri hiatum indicant menses, plures, ac humidiores, inordinati, ac citra certas periodos, genitura intus non manet & digito os uteri hians comperitur, adest impotentia, febris, lassitudo, rigor, dolor in imo ventre, ac lumbis, & laterum mollitudo, in congressu nullam vel exiguam sentit delectationem, facilè semen citra sensum pellit, viro ingrata est, pudendum habet humectum, ut refert idem, senex. Uteros distortos dignosces ex ijs, quæ capite de uteri cõtorsione dicta sunt, menstrui vitia ex propriis locis & c. *seminis defectum ex iis quæ superiori* c. *jam prodidimus*, ejus tamen labes ex colore, substantia, & odore dignoscitur; commixtio alterius substantiæ, ex superfluis purgamentis de quibus lib i. capite ult. Tandem abditas causas sic venaberis, venenum quidem sumpsisse, ex relatione, & ex læsione alicujus membri principis gravibusque accidentibus, & à communibus alienis. At ex influxu cœlesti provenire, indicium est,

Fœminæ, quibus venter per Venerẽ inflatur. com. 3. 6. Epid. 12. Com. 3. 6. Epid. 26. 2. de morb. mul. & lib. de nat. mul. *Signa abditarum causarum.*

si in

ſi in ſigno frigido ſicco, & ſterili mulier nata ſit. Maleficium & incantationes argues ex privatione aliarum cauſarum, & quia conjuges mutuò ſe diligentes coire nequeunt, aut cum ante ad invicem amore tenerentur, nunc citra evidentem cauſam odio ſe habent incredibili. Contingit autem maleficium quatuor modis. Primò ſi vir privetur genitiva potentia, cum propria conjuge, & non cum alijs, cujus contrarium facere credendum eſt philtrum, ſi tale quippiam reperitur, quod amare compellat hanc, non verò aliam. Secundò contingit maleficium cum uxorem habet vir exoſam, nec poteſt illam cognoſcere Tertio cum vult illam cognoſcere nec exosā habet, caret tamē membri vigore. Quartò ſi vigorem habet, ſed ſemen non emittit. Divinam voluntatem in cauſa eſſe comperies, ex abſentia reliquarum cauſarum, præſertim quia cum uterque conjugum ſint ritè conſtituti, tamen nulla ſequitur generatio.

Quatuor modis contingit maleficium.

Curatio.

Ut igitur ab hac cauſa curationem ſterilitatis ordiamur, implorãnda quidem eſt divina majeſtas, inprimis recedēdo à nævis, & peccatis, deinde ſtudendo eleemoſynis, iejuniis, ardentiſſimis precibus, ac orationibus aſſiduis. Aſtrorum pernicies corrigitur, ſi prædominante aſtro contrario eo tempore, quo Luna viget, in ſigno prolifico fœmina concumbat. Contra Venenum pugnabis communibus alexipharmacis, aut unicuiq; veneno peculiaribus, de quibus ſingulares tractationes ſcripſerunt, Aponenſis Gajnerius, & Avic. ac noſtra ætate Mercurialis, ac multi alij, ijs tandem medicamentis, quæ adverſa ſunt qualitati, à veneno aut medicamento in corpore relictę; odio ſe habentib. medeberis cum iis, quæ dejectam excitant Veneris appetentiā; ijs qui nimis ardenter coeunt, per ea, quæ calorē infringunt; Maleficia & incantationes exorciſmis curantur, & adjurationib. quibus per divina immundus ſpiritus expelli traditur. Prodeſſe inſuper contra maleficium dicunt, abrotanū oleo illitum, ac vino ſumptum, radicem aſparagi cum vino dulci coctam, allium hortenſe; ſatureiā, ocymū, vel carduum hortenſem, generoſo, vino maceratum, videndum etiam, ut ait Iſaac, an maleficium ſit ſupra lectum, & auferatur, ſed ſi autor die auferat, & nocte reponat, vel è cōverſo mutare domiciliū oportet. Si characterib. inveſtigandū, an ſint ſupra limē oſtij, vel ad cardines, ſi acus mortuorum, quærantur maleficia in culcitra, vel pulvinari, ac ſi non inveniantur, mutetur domus. Si ex fabis,

6.4. per totum.

Exorciſmus.

nullo humano auxilio, sed sola divina virtute curari scribit author iste, si verò ex nuce, jubet ut uterque conjugum nucem integram separet, spargatque ex utraque parte viæ, deinde conjungat, & post septem dies coeant, hæc tamen omnia ea fide scribo, qua accepi, in genere, fatens eorum nullam adhuc fecisse experientiam: autumāt etjam fel canis masculi nigri domui aspersum maleficium arcere, ac fel alicujus piscis, ejus præcipuè quem Itali (*Zangarinum*) vocant, si supra ignitos carbones ponatur, dum conjuges lectum petunt, omne maleficium dissipare; similiter si hydragyrum calamo inclusum nescientibus sponsis, lecto imponatur, nullum ejs maleficium nocere posse. Infœcundi aeris seu regionis medela est mutatio. Intemperierum curationes propriis capitibus tradidimus; sicuti etiam distorsionum, flatuum, & vitij menstruorum. Reliquum igitur est, ut laxitatem sive lubricitatem, hiatumque & duriciem, obesitatem sive pinguedinem, gracilitatem uteri, & seminis vitium, hoc capite inprimis curare doceamus.

Maleficium arcentia.

Curatio lubricitatis.

Lubricitatem igitur uteri, & laxitatem curabis, quatuor remed. generibus; præter ea quæ dicta sunt c. *de uteri intemperie humida*, & *de uteri imbecillitate*. Quocirca si humor simul adsit, quo uterus repletur, ac lubricus redditur, præordinata victus ratione exsiccante, utēdum primò evacuationib. per ea catharctica, quæ sæpius scripsimus, deinde sudor provocandus ex decocto radicis chinæ, sarsæ, aut ligni Indici. Cibaria condiantur sale, ab antiquis sacerdotali dicto, quod sic concinnatur ℞ *salis communis* ℥ *ij. cinnamomi electi* ℥ *iiij. piperis, ameos, sileris montani, hyssopi, origani, pulegij an.* ℥ ß. *siccentur omnia ac pulverizentur subtilissime*; absumit capitis, & ventriculi pituitosos humores, uterum purgat, bonum reddit anhelitum, oculos mundificat, ac dentium dolores mitigat, tussim sedat, & respirationis difficultatem.

Sal sacerdotale.

Abstergentia uterum.

Secundò abstergentibus, & exsiccantibus, abstergunt uterini clysteres ex prædictis decoctis cum melle, suppositorium sive pessus ex succo Mercurialis cum mithridatio, & mastice, qui per triduum detineatur; deinde sequatur hoc balneum ℞ *matricariæ, absynthij, origani, calaminthi, arthemisiæ, florum camamali, meliloti an. m. j. seminis rutæ sylvestris, styracis, calamenthæ, xylobalsami, carpobalsami, costi, rubeæ, been rubei an.* ℥ ß. *coquantur in q. s.* aquæ pro balneo, à quo fiat sequens suffumigium ℞ *thuris masticis, ladani, myrrhæ, nucis cupressi, folio-*

rum

rum ejus ligni aloës, capulorum glandium, zedoariæ, rasuræ eboris an. ℥ ß. *cum axungia anserina recenti*, fiant trochisci, ex quibus uterus suffiatur, ac denuo reponatur pessus.

Roborantia uterum.

Tertiò roborantia in usum veniunt, ut sequens confectio singulo mane cum vino exhibita. ℞ *cariophyllorum, cinnamomi, galangæ, zinziberis, xyloaloës an.* ℥ *i. nucis moscatæ, zedoariæ, seminis ocymi, spicæ, croci an.* ℈ *i. ossis de corde cervi, rasuræ eboris, margarit. an.* ℈ *ij. ambræ g. x. mosci g. iij. sacchari q. s. cum aqua naphæ, vel ocymi*, fiant tabellæ, dosis ℥ i. aut etiam dempto saccharo, & addito ladano, & styrace, emplastrum confice ad corroborandam matricem, in quem usum utilia sunt reliqua, quæ variis hujus operis locis habes, præsertim c. *de uteri debilitate.*

Adstringentia.

Quartò adstringentibus utendum, de quibus c. *de immoderato menstruorum fluxu*, satis copiose dictum jam est.

Hiatus uteri curatio.

Eadem fere ratione curatur uteri hiatus, victus nimirum ratione aridiori, & constringenti, crebra purgatione, si humores abundent, sudoriferis, ac balneis sulphureis, sirupis ex ligno Guajaco, suffumigiis supradictis, & evaporationibus ac fotu ex decocto myrthi, lentisci, vitis, fol. ros. & olivæ vel radicis bistortæ, quinquefolij, cyperi an. ℨ ij. ros. cum calicibus corticum mali granati, balaustiarum an. ℨ i suberis ℨ ß. hederæ m. j. fiat decoctio in aqua, & vino rubeo. Laudat Hippoc. pulverem magnetis linteo ligatum, ac muliebri lacte madidum, sinui muliebri inditum: conficitur insuper pessus sic, *aluminis, myrrhæ, agallochi, pilorum leporis, rutæ, baccarum lauri, doronici, nucum cupressi, singulorum* ℨ ß. *styracis* ℥ *ij. ambaris* ℥ *i. mosci* ℈ ß. *oleo myrthino excipiantur*, ac fiant pessi, aut per infundibulum uterus suffiatur ex iisdem pulveribus sine oleo, aut ℞ *symphyti, aluminis, balaustiarum, myrrhæ, olibani, masticis, terræ armeniæ, nucum cupressi, cornu cervi singul.* partes æquales, pulverizentur, ac dentur singulo mane ℥ ij. cum vino adstringenti.

Duritiei uteri ac siccitatis curatio.

Durities si ex frigiditate proveniat, evaporationibus, fomentis, ac suffumigiis curatur, & reliquis quæ c. *de uteri frigida intemperie* retulimus. Inprimis autem si durities ex siccitate contingat (quæ maximè facit steriles fœminas ut est sterilis sicca terra, argillosa, arenosa, vel petrosa, nã ex defectu alimenti corrumpitur semen, dissipatur & conteritur, & exiguum aut nullum ex utero sicco alimentum capessit)

Siccitas sterilis & cur.

pessit) tunc fomenta & balnea fiant aquæ dulcis, vel lactis, aut olei dulcis, seu amygdalarum dulcium aut etiam ex decocto herbarum, & rerum emollientium, ut malvæ, violarum, camomillæ, meliloti, radicis altheæ, iridis, asari, & similium; Hippocrat. hoc laudat ℞ *vini optimi, & aquæ an. partes æquales, radicis, ac seminis fœniculi an. m. ij. vel tres pro ratione liquoris, unguenti rosarum ℥ iiij. infundantur cuncta in vas novum, cujus operculum perforetur, ac imposita arundine fiat fomentatio.* Deinde sequenti unguento partes inferiores liniantur ℞ *axungiæ gallinæ, anatis, anseris, an. ℥ i. olei amygdal. dulcium, liliorum, sesamini, singul. ℥ i. ß. radicis iridis, altheæ, asari an. ℥ j. ceræ albæ q. s.* fiat linimentum; demum pessaria applicentur, primas tenet aureus pessus, cujus à nobis sæpius facta mentio est, aut ℞ *radicis, & foliorum altheæ, malvæ an. ℥ iij. farinæ seminis lini, fœnugræci an. ℥ i. adipis anseris ʒ iiij. ß. croci, & musci an. parum, excipiantur serico linteo,* ac fiat pessus, qui intinctus oleo irino, aut de semine cucurbitæ, si calor adsit, locis applicetur; alius conficitur ex radice altheæ intincta in axungia gallinæ, vel butyro non salito. Est tamen sequens majoris efficaciæ, quia emollit, digerit, humectat, extenuat, & repurgat: ℞ *cerothi hyssopi, medullæ cervinæ, adipis porcinæ recentis, therebinthinæ, ceræ albæ an. ℥ i. ß. aloês ℥ ß. butyri, adipis anserini, coaguli leporis, myrrhæ an. ʒ iiii. cassiæ, nardi, an. ʒ i. mellis q. s.* fiant pessaria; idem ferè præstat alius sic, ℞ *seminis lini, altheæ, fœnugræci an. ʒ i. in vas novum immittito, in quo olei dulcis ea quantitas sit, ut semina contegantur, quæ cum leviter concoqui cœperint, supernatantem spumam colliges, & addita axungia anserina, ac ceræ q. s.* fiant pessi. His non proficientibus, alius concinnabitur, ex nitro, & ficu arida, aut ex unguento irino cum lana, qui per triduum apponatur, deinde Mercurialis herba, vel pulvis ejus cum unguento rosarum, ut saniem, si quæ sit, educat; vel, uti docet Hippocrates, plumbeus penicillus per triduum indatur; at si durities fuerit callosa potius ex radice altheæ tres ordine fieri debent, magnitudine se superantes, quorum major primo die butyro, aut pinguedine illitus per 24. horas apponatur, à quo secundus, & tandem tertius crassior, quem immorari finito diutius, denique curabis sicuti hecticarum corpora, & siccitatem uteri.

Lib. de nat. mul
Vnguentum
Fomentum per arundinem.
Pessi emollientes.
2. de morb. mul.

Pinguedo & crassities sive obesitas, Galeno autore, duplex est, naturalis, & adventitia, de qua, ut idem refert, celebratum illud est, crassum

Pinguedinis curatio.
2. de temper. 4.

crassum ventrem non parere subtilem intellectum, est autem obesitas hæc morbus in magnitudine impediens coitus operationem, sæpe etiam est symptoma; quoniam solum pulchritudinem lædit. Causæ verò obesitatis sunt aer frigidus, somnus longus, vita otiosa, à curis & studijs libera, & à Venere, cibi copiosi, pingues ac boni succi; ac si naturalis sit, cognoscitur ex venarum angustia, glabritie, corporis infirmitate, & carnis frigiditate. Adventitia contra ex venarum amplitudine, hirsutie, corporis æquabiliori frigiditate, in utraque tamen vires sunt imbecilles. Curatur utraque, præsertim ascititia, nam naturalis ferè curari nequit, duplici proposito scopo, prior est, ut jam facta pinguedo absumatur, secundus prospicere ne nova generetur. Hæc fiunt quatuor remedior. generibus. Primò victus ratione, in qua potissimum curationis ratio sita est, esto igitur aer calidus & siccus, somnus parcus, ac super lectum duriusculum, vita laboriosa, & curis ac sollicitudinibus domesticis incumbens, exerceatur fœmina validè, alvus lubrica sit, potus vinum aquosum, aut granatorum, aut acetum lymphatum, in quem usum Hispalenses mulieres existimo uti cibo ex pane & posca, sive aqua & aceto quem vocant *gaspacho*; Salmanticenses verò, & alias ex aqua conficiunt, & speciebus aromaticis, & *alojam* dicunt, Lusitanæ pulchritudinis studiosæ usurpant limones cum sale, qui cibus valde extenuat, laudatur panis hordeaceus, quia minus nutrit, reliqua nutrimenta in pauca sint quantitate, ex piscibus salitis, & infumata carne, & montana, fructibus acidis, amaris omnibus & acribus, ut aromate multo, & amygdalis amaris, fames nunquam explenda, à pinguibus, & dulcibus abstineant.

Victus — *Gaspacho.* — *Aloia.*

Secundò evacuantibus utendum, ac potissimum vomitus prodest iteratus iis, quæ assuetæ sunt vomere, & facilè tolerant, deinde purgatiunculæ leviores sæpius iteratæ, nam fortiora medicamenta corpora obesa non tolerant, quia viribus non constant, idcirco etiam à sanguins missionibus abstinendum, quamobrem errant, qui putant ad pinguedinem detrahendam conducere hoc remedij genus, ex quo potius frigidior redditur habitus corporis, & vires labuntur. Utendum igitur hiera Galeni, pillulis de aloe, mastychinis, deinde iis, quæ per urinam evacuant, quæ maximæ sunt efficaciæ ad extenuandum, ut radice apij, asparagis, dauci semine,

Vomitus. — *Obesitatem non tollit sang. missio.* — *Diuretica.*

& ijs quæ menstrua provocent, ut capill. Vener. arthemisia, pulegio, sabina.

Tandem sudor proliciendus decocto sarsæ, aut ligni Indici, non verò radicis chinæ, quia impinguat. Plutarchus, & Cælius Aurelianus ad emaciandum laudant rorem cœlestem, rationem reddunt, quia mordicativam possidet virtutem, potius tamen puto, quia purgatoriam habet facultatem. Porrò commentitium videtur, quod Plinius narrat, Lucij Apronij consularis viri filio detractos adipes, levatumque corpus immobili onere, nisi prædictis remediis, ac non ferro levatos intelligat, vanum etiam, quod alius fecisse fertur, qui ad levandam molem, ventrem inscindi jussit, sic magna pinguedinis frusta detrahi.

Macrefacientia. Tertiò utendum medicamentis alterantibus, & discutientibus calidis & siccis, tam internis quam externis, ut oxymelite simplici vel composito, & posca pro potu; pro sale verò usuali, sale theriacali, vel sacerdotali dicto; trochiscis de vipera, theriaca, mithridatio, dialacca, diacimino, diacinnamomo, diatrionpiperion, gentiana, & similibus, ex quibus electuaria concinnari possunt, aut ℞ *seminis anisi, fœniculi, agni casti, rutæ, cumini, carvi, piperis, zinziberis, masticis, nucis myristicæ, galangæ, ameos, amomi, granorum juniperi, foliorum majoranæ siccæ, pulegij, laccæ, sandaracæ, radicis gentianæ, aristolochiæ rotundæ an. partes æquales, pulverizentur subtiliter*, de quo pulvere capiat per horas duas ante pastum ʒ j. cum aceto, vel cum melle seu oxymelite, fiat electuarium, cujus dosis ʒ i. Extrinsecus attenuant, & macrefaciunt balnea sulphurea, aluminosa, aut ex aqua marina, vel commoratio in arena, sole æstivo, frictiones, & reliqua remediorum genera jam connumerata. *Admonitio.* Sunt tamen admonendæ fœminæ, ne imprudenter desiccativis utantur, ab eis enim mensium viæ arctantur, qui ad superiora recurrentes, jecoris, & lienis pariunt obstructiones, unde mors etiam sæpe accidit, quod contigisse scimus filiæ Illustris cujusdam Comitis Hispani, quæ obesitatem pulchritudinem minuere sibi persuadens, immodico usu cicerum torrefactorum cum sale, loco elegantiæ conciliandæ prædicta mala contraxit, ex quibus mors subsequuta fuit.

Quartò iis, quæ partem respiciant, & prohibeant pinguedinem gigni,

gigni, in uteri osculo; aut genitam atterant atque consumant, prohibent quidem sanguinis missio ex brachio, cucurbitulæ scapulis affixæ, ligaturæ & frictiones brachiorum, atterunt jam genitum suffumigia ex sequentibus trochiscis ℞ *masticis, myrrhæ, aloës, aluminis, salis an.* ℨ ß. *cum gummi tragachanti*, formentur: aut administrentur evaporationes, & balnea usque ad umbilicum, ex decocto menthæ, calaminthæ, origani, pulegij, marrubij, centaureæ, radicis gentianæ, aristolochiæ, foliorum lauri; conducunt balnea sulphurea, vitrioli, aluminosa, aut ferrata, qualia sunt Leodij in Germania, Lucæ in Italia, Ledesmæ in Hispania, Benaventi in Lusitania. Suppositoria insuper minora initio, ut locus dilatetur, deinde majora, ex eadem suffumigia materia, cum oleo absynthij, vel ℞ *pulveris cinnamomi, cariophyllorum, nucis myristicæ, spicanardi, calami aromatici, majoranæ siccæ, pulegij, absynthij an.* ℨ. ß. *cum succo aut oleo convenienti*, fiat linimentum, in quo gossypium aut lana intingatur pro pessis.

Uterum respicientia.

Balnea naturalia exsiccantia.

Difficilius fuerit graciles incrassare & pingues reddere, ut etiam difficile, siccam corrigere intemperiem, quia humiditas contraria parum activa, & humida substantia deperdita, haud facilè restauratur, ideoque ritè Galenus dixerat, longius esse humectandi quam exsiccandi tempus. Curatio fiet per ea, quæ validè nutriant, & humectent de quibus copiosè dictum est cap. *de sicca uteri intemperie*, eis si addas, quæ etiam capite *de calida* scripta sunt, absolutam habebis curationem, haud multum diversam ab ea, quæ hecticis convenit; præter quæ prodest etiam creber usus cibi albi, leucophagum dicitur, & hac ratione paratur. ℞ *amygdalar. dulc. decorticat. lib. ij. per noctem in aqua macerentur, deinde in mortario diligenter contundito, inspergendo modicum aquæ rosarum ne oleum faciat, deinde capi vel gallinæ pectus exossatum in eodem mortario concoques, indesque farinam oryzæ, vel panem jure macro remollitum, zinziberis parum: aliqui addunt, sacchari lib.* ß. misce, & per extractorium farinaceum in ollam mundam transmittito, ferveat lento carbonum igne, sæpe agitando, ne adhæreat, coctum ubi sit, aquæ rosarum ℥ iij. affundes per patinas aut portiones distribues, & saccharum inspergito. Conducunt præterea vitelli ovorum, juscula pinguia, passulæ vino madidæ; farrum, lac vaccinum, vel amygdalinum; ficus; dactyli, pinei nuclei, pedes vitulini, arietini, vinum album tenue, somnus præsertim matutinus lōgus, lētæ frictiones, balnea aquæ tepidæ, aut ex decocto malvæ, bis

Si ex gracilitate curatio.

Leucophagum.

malvæ, brancæ urſinæ, viol. affuſa in fine frigida aqua, ne inſignis fiat evaporatio, à balneo inunctiones, & unguenta, potuſque lactis, & cibus, ex prædictis rebus à quo ilicò dormiat, clyſteres nutrientes, aer calidus, & humidus; animi pathemata omnia vitanda, admittendæ jucundæ confabulationes, animus ad hilaritatem componendus, Venus eliminanda.

Localia. Quod ſi aut ex cauſa aliqua prægreſſa, aut ratione totius, uterus etiam vel os ejus ſit gracile, iiſdem fere remedijs utendum, localia tamen parti inprimis ſunt applicanda. *Si ex vitio ſeminis, curatio.* Aquoſum ſemen emendabis per ea, quæ contra humiditatem hoc c. dicta ſunt, cibus ſit craſſus, & ſolidus, vina fortia, conducunt inſuper omnia, quæ contra virorum ſterilitatem ſunt dicenda; ſi provenit vitium ſeminis ex morbo, curetur ipſe morbus, ſi à nimio potu, abſtineat; ſi à calore, jũgatur fœmina frigidiuſculo viro: ſi ex frigiditate, calido, quales nigriores ac robuſti, utatur diagalanga, diamoſco, & diamargaritone calido. Craſſum ſemen attenuabis per ea, quæ adverſus ſiccitatem pugnant, de quibus c. *de uteri ſicca intemperie*: Corrupto providendum iis, quæ affectiones principalium membrorum ſanant, ac putredinem cohibent, ut bona victus ratione, ſanguinis miſſione, purgatione, & iis quæ per epicraſin corpus evacuant, deinde fontanellis, ſudoribus, & aliis, quæ uterum à ſpurcitia vindicant, de quibus c. *de epilepſia ex utero* id quod etiam Hippocrat. commendaverat; *1. de morb. mul.* præter quæ laudatur à Priſciano ſequens peſſus. *℞ opobalſami ℥ i. peucedanij ℥ j. ß. ariſtolochiæ ℥ i. myrrhæ ℥ ß. aloës ʒ ij. croci ʒ i. ß. medullæ cervinæ, adipis anſerini an. q. ſ. miſce,* fiant peſſaria; *Semen deficiens, aut ſuperabundans.* deficiente ſemine, mederi alimentis benè nutrientibus ac flatulentis Galenus jubet: *5. ſimpl. 13.* copia curatur, ut c. *de gonorrhæa* dictum eſt 4. remed. genere; reliqua, quæ ad ſeminis emendationem faciunt, petenda ſunt ex cap. *de virorum ſterilitate.*

De ſterilitate ad tempus.

CAP. IIII.

Affectus natura. STerilitas ad tempus, dupliciter fœminis accidit, primò quando fœmina ante maturam ætatem, vel poſt ſenectam nubit, ideo nõ concipit,

concipit, secundò quandò peperit quidem, sed à primo partu, aut secundo, sterilis facta est; Primi generis sterilitas accidit, cum fœminæ nubunt ante 14. annum, vel certè antequam menses efflorescant, de qua in physiogenesia plus satis dictum est, tunc enim non concipiunt, quia debiles evadunt, concalefactis aut disruptis vasis, maximè si virile membrum magnum sit, aut semen viri vitiosum, & sponsa tenella, quippe ex vi à pudendo illata os uteri inprimis debilitatur, insuper si virgines, quæ morbo aliquo afficiuntur, viro jungantur, dum enim devirginantur, os uteri enervatur, & humores in corpore redundantes ad uterum confluunt, obstructionesque, febres, & pleraque alia mala gignunt; quæ verò grandiores jam nubunt, difficulter concipiunt, quia uterus induratur, semen vitiatur, & menstrua evariant. Porrò sterilitatis, quæ fœminis accidit, posteaquā semel pepererunt, meminit Hippocrat. pluribus in locis, fit autem multis de causis: Primò ob naturalem defectum ex morbo, & vitioso apparatu, aut ex natura ipsa; sunt enim fœminæ, quibus sufficit semel peperisse, quamvis partus laboriosus non fuerit, tanta quippe illis inest compositionis tenuitas, & potentiarum uteri infirmitas, ut à novem gestationis mensibus, uterus prorsus defessus evadat, ita ut amplius concipere nequeat, aut si concipiat, fœtum continere non possit, quod malum illustribus fœminis, & ijs qui in otio degunt, potissimum obvenit, & Scytharum fœminis idem sæpe contingere Hip. scribit, ideoq; earum ancillas, ob frequens exercitium, virorum mixtione gaudere, & fœtus felicius concipere ac retinere. Secūdo provenit hæc sterilitas ex difficili laboriosove partu, vel abortu, à quo uterus labefactatur, distenditur ac dilaceratur, vel ligaméta ante statutum tempus disrumpuntur, vel ex mortuo fœtu, ob fœdam & conspurcatam colluviem, ac intemperiem, aut ex uteri mola, ad quam vel sequitur fluxus immoderatus mensium, vel suppressio; ac tandem ob vitiosum uteri situm, quem vel ex aliis causis acquisivit, vel ex laborioso partu, vel abortu, à quo articulationes ossis sacri, coxarum, & dorsi, ita distenduntur, ut uterus deinceps conceptionis officio fungi non possit, quia retrahitur, prolabitur, torquetur, vel quavis alia figura afficitur, ita ut antequam ad propriam sedem reducatur, debite semen recipere nequeat, ex quibus etiam variæ intemperies oriuntur, quæ sterilitatis causæ fiunt.

Causæ.

1. de morb. mul. 98. Lib. de ster. text. 12.

Lib. de aëre aquis & locis t. 48.

Scytharum ancillæ felicius concipiunt, quam eorum conjuges.

Curatio. Si igitur admodum puella sit sponsa, à viro arceatur, donec grandior facta, robur ex intempestiva devirginatione amissum recuperet, vitam agat sedentariam, bonis utatur cibis, ac optimi nutrimenti, à primo concubitu ea adhibeantur, quæ adstringunt, & roborant, de quibus superiori capite 3. remed. genere, & capite *de fluxu menstruorum*, deinde quando viro accessura est, pudendum lavet cum ijs, quæ laxent, & humectent, ac emolliant, de quibus superiori capite § *de uteri duritie*, à coitu emplastra roborantia umbilico adhibeantur. *Si grandior fit sponsa.* Quæ verò grandiores jam nubunt, balneis, fomentis, incessionibusque, & pessariis emollientibus, ac reliquis omnibus, quæ ibidem sicco & duro utero prodesse diximus, tractandæ sunt, ut uterus mollescat, semen rectificetur, ac probe menstrua fluant. *Si valetudinaria.* Pro valetudinariis, si affectiones, quas patiuntur à semine vel menstruis vitiatis, oriantur, nullum aliud præstantius auxilium reperies, quam si viro conjungantur: verum si ob jecoris, vel totius corporis vitia fœmina laborat, coitu non levatur, quin potius nova inde mala succrescunt, evocatis in uterum vitiosis humoribus, idcirco præsidium est à viro abstinere, donec bonam recuperet valetudinem, quod si matrimonio celebrato interdum viro accedere velit, purgato corpore, vel aliter præmunito, id fiat: *Error quorundam.* hinc vulgarium error reprehenditur, qui indiscriminatim nil utilius valetudinariis virginibus esse putant, quam si viro committantur, quippe si à menstruis, vel semine affectio sit levantur quidem, si verò ab aliis causis affectio proveniat, in majora pericula deducuntur.

Si ex partu vel abortu. Si ex laborioso partu vel abortu affectio fiat, curatur per ea, quæ propriis capitibus dicenda sunt; si ex mola, juxta conditionem affectus, quem dereliquerit, ut sistentibus fluxum, si immoderatus sit, aut provocantibus, si sit diminutus; si ex fœtu mortuo per odorata, & per ea quibus uterus delectetur, & ad nativam temperiem reducatur, ita conveniunt pessaria ex theriaca, & mithridatio cum balsamo, oleo naphæ, lavendulæ, aut Jhasminorum, quæ etiam liquata in conveniente liquore, per metencritam injiciantur, aut odoratis suffumigiis utendum, ut bezoino, styrace, ladano, & trochiscis de ambra, de mosco, aliptæ, & galliæ muscatæ. Si ex contorsione, dignoscitur ex tumore, ac dolore partis ad quam incumbit, curatur per ea, quæ retulimus c. *de uteri recursu ad varias partes.*

Si ob

Si ex delicata natura & debili.

Si ob delicatam & debilem naturam fœmina non concipiat, medeberis primò cibis solidioribus, vino, & exercitio habitum corporis reficere, & solidiorem reddere aptis, cavendum ne frequenter fœmina viro accedat, sed per longa intervalla, sic enim robustior erit, & uterus avidius genituram trahet, firmius retinebit, ac efformabit. Secundò adhibeantur utero & lateribus ejus emplastra ipsum roborantia, qualia pro matrice, & similia à nobis posita capite *de uteri infirmitate*, ex quo petenda reliqua hujus causæ curatio est; Eadem ratione medetur, si ex ruptione, lassitudine, aut tensione oriatur, ac per ea, quæ cap. *de partu laborioso* dicturi sumus. Tertiò si ex dearticulatione ossis sacri, coxarum aut dorsi, laborandum prius, si quid luxatum est, sublevata cute, ad pristinum locum reducere, ac divulsam carnem conjungere, donec sine molestia, ac dolore fœmina propriis muniis uti possit; deinde emplastra roboranta, & solidantia applicabis, hoc autem ut rectius fiat, emollientibus utendum, ut facilius cedant luxatæ partes, applicandum itaque prius hoc remedium, quod sevatum appellant, & mirificè emollit. ℞ *caricarum pinguium* ℥ *iij. dactylorum sine officulis* ℥ *v. florum lavendulæ p. ij. sevi renum capræ lib. ß. radicum altheæ coctarum, & pistarum* ℥ *x. fœcis ceræ lib. ß. bulliant in lib. ij. vini albi, ad vini consumptionem, facta colatura adde sevi arietis liquefacti* ℥ *i.* fiat ceratum; cujus infima pars attingens os sacrum esto amplior, quo utatur per dies viij. deinde reductis partibus adhibeatur sequens cataplasma ℞ *picis utriusque, therebinthinæ an.* ℥ *i. galbani, serapini, ammoniaci, myrrhæ, masticis an.* ʒ *ij. cinnamomi, nucis muscatæ an.* ʒ *i. croci* ʒ ß. fiat cataplasma, ejusdem fere virtutis est aliud, quod sic paratur ℞ *pulveris ligni aloës, cariophhyllorum, sanguinis draconis an.* ʒ *i. succini, bezoini an.* ʒ *ij. granæ* ʒ *ß. ambræ, & mosci an.* ℈. *therebinthinæ q. s.* fiat cataplasma parti luxatæ apponendum. Interim tamen umbilico aliquot ex emplastris pro matrice apponantur, aut ex proximè dictis pulveribus cum ladano, balsamo, & taccamacca, subinde post menstruam purgationem, fœmina suffumigium capiat per uterum ex his trochiscis ℞ *ladani depurati, styracis an.* ℥ *ß. cariophyllorum* ʒ *i. terantur in mortario lapideo cum pistillo calido & aqua rosacea,* ac fiat pasta pro trochiscis, à quibus fœmina os uteri zibeto inungat, ut curata affectione reficiatur, viresque resumat.

Topica roborantia.

Ex dearticulatione &c.

Sevatum.

Cataplasma.

Trochisci.

Do ste-

De ſterilitate virorum.

Cap. V.

Definitio.

QUoniam virorum ſterilitas fœminas etiam, etſi per accidens,
ſteriles reddit, de ijs hoc loco agendum fuit; fiunt autem viri

Quatuor modi ſterilitatis in viro.

ſteriles perinde ac fœminæ; idque ob varios affectus, utcunque ta-
men hæc affectio, eſt impotentia ſeu difficultas viri ad generandum
debito tempore; ſymptoma in genere noxæ actionis naturalis, &
contingit viris ex parte virtutis, inſtrumentorum, aut materiæ, ſive
ſeminis, ita fit ut quatuor ſint modi ſterilitatis in viro; primus eſt
genitalium partium ignavia, quæ quidē impotentia eſt ad exercen- 1
dam rem Venereā, quamvis ea uti vir cupiat; tales in Venerem haud
promptè ruunt, & ſi conentur, pudendum non attollitur, aut ſi at-
tollatur, molliter ac leviter id fiet, moxq; in fœminę acceſſu ſubſiſtit,
ſemine citiſſime citra ullā delectationē emiſſo, vel excreto flatu per

Vitiata penis figura.

inteſtina, aut aliter, ut in ſenib. contingit. Secundus modus eſt vitia-
ta figura, ut ſi penis decente brevior ſit ut ad os uteri pervenire ne-
queat, aut ſi debito lōgior, tunc enim minus delectatur fœmina, quia
pudendi ſummitas titillationis locū præterit, ac plurimū ferit, & u-
teri collū dilaceratur dolore; ac mala figura afficitur, ſemenq; in lō-
go itinere vitiatur: quidā addunt, quia etiā infrigidatur, quod mihi 2
minus probabile videtur, quia nō video, qua ratione in membro ca-
lido, munitoq; à collo matricis etiam calidiuſculo, infrigidari queat,
potiuſq; putarem haud debitā fieri ejaculationē, quæ tamen omnino
requiritur ad delectationem, quæ non parum ad generationē facit:
vitiatur inſuper figura ex nimia craſſitie, & latitudine, quā fœmina
ſuſtinere nequit, vel adeo os uteri aperit, ut hiare ipſum faciat, & prę
dolore comprimi nequeat, ac ſemen retinere, adhæc ſi ſit inflexum,

Hypoſpadij qui.

aut tortuoſum, aut vir hypoſpadius, (ſic dicuntur, qui non in glan-
dis ſummitate, ſed in radice ipſius foramen habent) quales ſæpe
vidimus, atque hi omnes non rectà ſemen in uterum ejaculari 3

Seminis vitium.

poſſunt, ut ſuperiori capite proditum jam eſt. Tertius modus eſt
ſeminis vitium, quia vel intemperatum ut frigidum, aut fervidum,
vel

vel fluxile,aquosum aut tenue; justo crassius,parcius, aut copiosius, unde fit,ut aut diu detineatur, aut citiùs,quam par est,excernatur, virileque detumescat ante debitum tempus, imo sæpius ante congressum,sic ut coire non possit. Quartus modus est totius corporis vel principis alicujus partis debilitas ob morbum, vel caloris defectum,ut si cor,cerebrum,aut epar, à quibus spiritus genitivus effluit, debilitate laborent,aut renes, vel lien affectu aliquo seu obstructione teneantur. Ex quibus constat steriles viros,aut coire non posse, aut semen non emittere,aut si emittant, inutile esse.

Debilitas partis princip.

Fit genitalium ignavia ex mollissima, & effœminata carne,pudendi nervosa substantia,testium attritione,parvitate, frigiditate, humiditate,paralysi,quales sunt enuchorũ,qui thlibiæ dicuntur,aut exectione eorundem, ut sic comprehendantur tres eunuchorũ modi,de quibus alibi dictum; fit insuper ex obstructione vasorum seminaliũ, colis aut viarum ejus distorsione, aut compressione, propter quam semen ejaculari nõ potest,fit etiam ignavia ex maleficio, ut dictum est c.superiori. Vitiata figura errore naturæ aut nervi brevitate contingit. Seminis vitium ex testium,& vasorum seminalium frigiditate nascitur,sicuti erectionis defectus,ex mollitie,&relaxatione fistulosi nervi,nam hæc invicem se consequuntur, quia ex frigiditate nascitur aquosus humor,qui laxat, & defectus flatus, unde virile non erigitur; aut etiam ex penuria spiritus, vel flatus, quos dissipat calor multus, aut constringit frigus,aut verecundia, & occupatio in rebus arduis facit,ut non accurrant ad testes spiritus vitales,ac influens calor, in quib. præcipua ratio prolifici seminis sita est. Ejus autem frigiditatis causæ prægressæ sunt,ventris nimia pinguedo,omenti moles,potus frigidæ,usus medicamentorum refrigerantiũ,qualia in testium inflammationib. adhibentur. Totius corporis,aut partis principis vitiũ fit, ob impensum aliquod intemperamentũ,vel ob luem Venereã,vel ex nimia obesitate,quæ certè una ex potissimis causis est, cur tam fœminę quam viri sint infœcundi, si Hipp.credimus,Arist. & Plinio;ratio est,quia seminis, & pinguedinis eadem est materia, ideoque tantum de semine deest, quantum pinguedinis abundat,ac insuper penis brevior efficitur.Evadunt etiam impotentes, quibus sectio venarum retro aures facta est, aut ob morbum assiduum ustiones,fontanellæ, vel aliæ apertiones fiunt, à quibus

Causa. *Lib. de nat. mul.* *Frigiditatis virorum causa.* *Hipp. lib. de sterilibus* *Arist. 1. de gen. anim. 18.* *2. de gen. animal. 19.* *Obesi cur steriles.*

quibus humor continuè manat, & minuitur materia ſeminis, tametſi enim ſemen à cerebro non decidat, eſt nihilominus cerebrum pars, quæ vim, & efficaciam ſemini ac teſtibus tribuit.

Signa. Igitur membri paralyſis dignoſcitur, quia nulla fit erectio, & in aqua frigida non contrahitur, quia ſenſu ferè caret; ignavia ex habitu obeſo, & molli deprehenditur, & glabricie, vita crapulis, & otio dedita, unde fit, ut viri ſeptentrionales minus cupiant fœminis commiſceri, ob nimiam corporis liquiditatem, ventriſque mollicíem ac frigiditatem, quæ faciunt, ut minus viri ad coitum proritentur; quippe accedit temperaturæ crapula, & aſſiduæ compotationes, quæ eos humidiores, frigidioreſque reddunt. Pudendorum defectus, mollities, laxitas, tortuoſitas, aut depravata compoſitio oculorum inſpectione captatur, aut laborantis relatione. Reliqua teſtium intemperatorum ſigna coincidunt ferè cum ſignis intemperati uteri, de quibus ſupra, nam viri calidiores teſtes accuſat in Venerem ab adoleſcentia propenſio cum ſubita penis erectione, ac celeri excretione ſeminis, quod etiam calidum, acre, & mordax ſentit, & ipſe, & mulier ipſa: offenſio à calidis idipſum oſtendit, & quod modico frigore juvatur, partes genitivæ & his proximę uſque ad umbilicum celerrime plurimis veſtiuntur pilis flavis, aut nigris: ſi calidiores & ſicciores ſimul præter dicta ſigna ſemen craſſum eſt. At ſi calidiores & humidiores, Venerem minus prædictis appetunt, & uſu ejus immodico minus læduntur; imo abſtinentia Veneris offenduntur; frigidorum teſtium ſigna ſunt contraria, nam ſi ſimul humidi ſint, vir verecundus eſt inter mulieres, penis illi tardè, & raro attollitur; Venerem ſerius exercere incipit, nec ea delectatur, ſemen tenue & aquoſum tardè in coitu excernitur, frigidum à muliere ſentitur, infœcundum omninò eſt; vel fœminas gignit; partes genitivæ, & his vicinæ aut glabræ ſunt, aut pilis tardè conveſtiuntur, & illis quidem tenuibus: frigidorum, ac ſiccorum teſtium indicia eadem, niſi quod ſemen parcius & craſſius.

Septentrionales cur Venerem minus appetant.

Testium calidiorum signa.

Frigidorum

Signa vitiati seminis Seminis vitium deprehenditur, quia ſi frigidum ſit, tenue aquoſumque ocyus redditur, ac prorſus labile, & ſine delectationis ſenſu, ſæpe etiam abſque erectione effluit, unde corporis imbecillitas ſequitur, extenuatio, & macies, quinetiam mulier ipſum in utero

frigidum

frigidum deprehendit, ac viri ut plurimum verecundiores sunt inter mulieres. Si paucum, cum animi deliquio excernitur, totius corporis debilitas ex morbo totius dignoscitur; partis autem principis, quia aut epileptici, aut epatici, aut timidi, solliciti, preter modum verecundi, tristes, furibundive sunt, aut coitum præter rationem abominantur, vel simili aliquo affectu corripiuntur; illud enim cordis, hoc genitalium infirmitatis indicium est. demum steriles sunt, qui actus excercent muliebres, aut voce fœminas referunt, quia & ijs membra præcipua, à quibus spiritus genitivus decidit, debilia sunt, sicuti & illis, qui paucos barbæ pilos & exiles habent, cum ijs enim testium frigiditas conjungitur, sed & steriles qui pluribus fœminis delectantur, & propriæ non conveniunt, quinetiã inviti coitus steriles censentur, nam dicente Aëtio, Amor geniturã conciliat, & propterea fœminæ amantes crebrius pariunt, nisi nimium ardens sit concubitus, ex quo semen dissolvitur, & evanescit. *Lib. 13 c. 28.* Porrò coitus frequentia homines reddit steriles, & ad generandum debiles, aut si quis à prima juventute immodicæ libidini sese emancipaverit, vel si coitum exerceat cum puella admodum pusilla, aut cum vetula, his enim genitalium virtus debilitatur; at si cum menstruata, aut valetudinaria congrediatur, aut non gignit, aut fœtus erit vitiosus: jam verò coitus illicò à medicamento purgante, aut sanguinis missione, vel evacuationibus magnis aut laboribus, non sterilis duntaxat est, sed plerumque lethalis. *Coitus à medicamento purgante lethalis.*

Curatio.

Qui ex ipso ortu spadones existunt, & impotentes, quia arte medica curari nequeunt, dimittendi sunt, sicuti & illi quibus arteriæ retrò aures scissæ fuerunt. In alijs curatur sterilitas, primò tamen videndum, an malum proveniat ex vitio totius corporis, cordis, jecoris, cerebri, aut renum, quo casu medebitur juxta rationem unius cujusque morbi præsentis, aut membri affecti; si ex seminis vitio, obesitate, aut laxo corporis habitu, curatur ut superiori capite dictum est; membri virilis mala compositio etiã corrigitur, nam hipospadij emendãtur summa glande perforata, & canaliculo immisso. *Hippospadij cur.* Exiguitas membri frequenti coitu, nam officij proprij exercitatio robur partium augere solet, ut Galenus autor est, *6. de locis. 4.* ideoq; asperis etiã frictionib. utendum, inunctione olei castorei, costini, nardini, lumbricorũ, fomentatione ex lacte tepido ac decocto piperis, & piretri,

14. meth. in fine.

præcipit enim idem Galenus, ut quibuſcunque particulis bonam habitudinem reddere cupimus, has, & fricare, & perfundere, & percutere, & picare jubeamus, tantiſper dum intumeſcant, protinuſq; deſiſtendum, id quod ſatis erit ſi fiat in hyeme bis, in æſtate ſemel; deinde in congreſſu fœmina crura habeat elatiora, & ventrem pulvino ſuppoſito: at ſi in longitudinem protenditur, fœmina totum viri pudendum non ſuſcipiat, ſed manu ad radicem ipſius penis appoſita, vir ſtrictim contineat. Si tortuoſum ac curvum ſit, quod ligamenti brevitate fieri diximus, paretur canaliculus plumbeus, vel argenteus, accommodatus craſſitudini ipſius penis, in quem immiſſo alligentur ſiſtellæ, ita, ut tandem figura membri recta ac naturalis recuperetur, prius tamen inungatur butyro recenti, oleo liliorum amygd. dulc. quæ ſi non proſint, ligamentum abſcindatur, deinde dictis jam, & alijs mollioribus inunctionibus tractetur, quo etiam modo frenulum curari debet.

Frænuli curatio.

Si ex ignavia genitalium.

Verum ſi ex ignavia genitalium, corporis ac ſeminis frigiditate vel paucitate oriatur, quod ut plurimum fit, curatur quinque remediorum generibus, quorum generalis ſcopus ſit Venerem excitare: ſunt porrò quæ Venerem excitant in triplici differentia, ut colligitur ex Galeno; quippe alia ſeminis abundantiam præſtant, quæ calida, flatuoſa, & humida ſunt, bene nutriunt, totiſque ſubſtantijs familiaria exiſtunt: alia genitum ſemen provocant, & tentiginem excitant, quæ calida ſunt, & flatuoſa citra exſiccationem; alia flatum generant, erectioni pudendi maximè idonea, quæ humiditatem flatuoſam, & ſemicoctam in ſe continent; ex his quælibet, alimenta ſunt aut medicamenta. Primò igitur convenit aër temperatus, ſomnus paulo longior, molliuſculis culcitris ex pluma, ut eſt ſeptentrionalium uſus, vita delitioſa, & læta, animi ſecuritas, remotio curarũ, ſollicitudinum ac triſtitiæ, leves etiam frictiones manibus fiant, deinde inunctiones humectantes, ſupra dorſum, genitalia, & circumjacentia membra; audiat amatorias fabulas, luſitet cum pulchris & laſcivis puellis, à coitu tamen abſtineat, quoad animus aſſueſcat, & genitalia valida facta fuerint. Aſpicere gallos & ſimilia animalia coëuntia, Veneris appetentiam excitat; nam.

Venerem excitantia.
6. de loc. 6.
5. ſimpl. 23.

Victus ratio.

Segnius irritant animos dimiſſa per aures,
Quam quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradit.

Reverentia

Reverentia tamen honestatis moraliter perpetuò servetur, vitetur repletio, ebrietas, & infrigidantia, ut lactuca, papaver, opiū, & similia, calida nimis, quæ ventositatē consumunt, ut agnus castus, ruta, balnei usus immodicus. frequens coitus, cacochymia, & larga sanguinis missio, aut purgatio; cibi sint optimi ac plurimi nutrimenti, sed qui non ita facile concoquantur, ut major flatuū copia excitetur; convenit itaq; panis ex optimo tritico confectus, cum semine sesami, aut dauci, ex reliquis cerealibus, oryza, cum amygdalarum contuso, & lacte ovino, fabę, faseoli, pisa, fœnūgręcū, & cicères, quib. præcipua laus est, quia & abundè calefaciunt, & flatum pariunt, multique sunt alimenti. Ex carnib. vitulina, vervecina, hædina, capones, gallinæ, perdices, phasiani, attagenes, & columbini pulli pinguiculi, sed omnium superat vires Catullianus passer, quia mirificè Venerē incendit, & semen auget, turturum etiam, anserum, anatumq; caro, aut bovina cum eruca cocta, præsertim verò passerum, & columbarum cerebella, arietum, & gallorum testes, Nota est apud Lusitanum historia mulieris, quæ incauta marito dedit in cœna testiculos gallorum, cum melle & aromate paratos, ex quo cibo in priapismum, & Veneris insatiabile irritamentum devenit: ova insuper sorbilia, præsertim perdicis cū pulvere pudendi tauri, vel cervi exsiccati, vel si necessitas urgeat cum pulvere pedum aut rostri stincorum; summè laudatur cibus ex ovis vinoq; paratus, adjectis croco, cinnamomo, & saccharo, qui cibus teste Valeriola Gallicis (*sambajon*) dicitur. Ex piscib. utiles saxatiles omnes, & optimi nutrimenti, ut gobiones, lucij, buglossi, cyprini, soleæ, auratæ, muli barbati, ac similes multo aromate ac vino conditi, aut hoc intinctu. ℞ *galangæ, piperis longi, cinnamomi, zinziberis, cardamomi, nucis muscatæ an. ℥ ii. croci ℈ j. nucleorum pini, pistaceorum, avellanarum, dactylorum, passularum an. ℥ iii. contundantur omnia simul, & cum sapa vel vino fiat intinctus*, quia tamen plures non delectantur dulcibus admixtis piscibus, dactyli & passulæ detrahuntur, & loco sapæ acetum additur. Ex oleribus conveniunt mentha, & ruta viridis, sic enim flatus excitant ac Venerem provocant, siccæ vel frixæ extinguunt ac discutiunt, nasturtium, asparagi, cynaræ, seu scholimus sive carduorum capita, quæ summè laudat Avicenna, melissa, pulegium, ocymum, satureia, enula, orminium, fœniculum, buglossa, brassica, borrago, & eorum semina: Ex fru-

Cibus. *Cent. 2.* *Sch. 8. Hist.* *Sambajon.* *Intinctus pro piscibus condiendis.* *Olera.* *20. 3. tract. 1 cap. 21.* *Fructus.*

ctibus nuclei pini, castaneæ, avellanæ, amygdalæ, pistaceæ, ziziphæ, mixariæ, dactyli, nux Indica condita, aut juglans recens, cinnamomum viride conditum, uva recens, aut sole exsiccata, ficus, eruca. Ex radicibus pastinaca, dauci radix, quam vocant carotam, satyrion, allium, cæpa, napi, raphanus, radix eryngij, vel acori, ac eorum semina, quorum condituras vide apud Platinam lib. de honesta voluptate, sive de arte coquinaria; præsertim vero bulbi copiosum generant semen & lac, unde illud Epigrammatarij.

Radices.

Cum sit anus conjux, & sint tibi mortua membra,
Nil aliud, bulbis quam satur esse, potes.
Qui præstare virum Cypriæ certamine nescit,
Manducet bulbos, & bene fortis erit.
Languet anus, pariter bulbos ne mandere cesset,
Et tua ridebit prælia blanda Venus.

Cibi compositi Venerem excitantes, & fœcunditatem inducentes.

Lac insuper bovinum, ovinum, humanum, camelinum, & butyrum omne ad Venerem faciunt, cum quibus, ac vino fruges ut plurimum elixentur, ita poteris parare vermiculos ex farina factos, quos Hispani (*fiados*) Lusitani (*aletria*) vocant, sic leucophagum parabis, aut ex vitellis ovorum tritis cicus concinnetur, cum semine erucæ, lacte, vino, & aromate, vel ex dactylis pinguibus cum hordeo, farre, lacte, vino, ac cinnamomo; sequens cibus plurimi est alimenti, tardè coquitur, epar, & renes concalefacit, ac Venerem mirificè excitat. ℞ *gallinas, caposve bene exenteratos & lotos, in veru tamdiu ad focum volve, quoad semicocti fuerint, inde tessellatim divisos in ollam indito, amygdalas deinde tostas sub cinere calido abstersasq; tere, his buccellas panis subtosti addito, mixta cum vino ac jure per cribrum setaceum transmitto, omnia in ollam pone, insperso cinnamomo, zinzibere, & sacchareo multo, tamdiu effervere finito lento igne procul à flamma, quo ad justam cocturam pervenerint, semper miscendo, ne adhæreat*; hic etiam cibus fœcunditatem inducit; ℞ *raparum, pastinacæ, oryzæ, frumenti excorticati an. partes æquales, coquantur in jure arietis cum cepis, & brassica, ac cerebellis avium, terantur postea, & asperge pulveris cinnamomi, cariophyllorum, galangæ, caudæ stinci an. pro ratione, jusculum potetur, ex reliquo fiat cibus spissus*, qui mirabiliter inducit fœcunditatem, cui rei etiam peculiaris est oryza abluta, ac emollita in lacte per diem ac noctem, postea cocta in lacte, & bu-

tyro

tyro vel aqua& oleo, additis znziberis, erucæ, piperis longi, an. g. x. facchari, & mellis ad guftum: Item cæpa cum ovis, & butyro frixa, caftaneæ excorticatæ, ac coctæ in jure pingui gallinæ, aut in aqua, deinde in lacte addito zinzibere, & eruca; aut ℞ *mellis anacardi, mellis apum, butyri vaccini an. partes æquales, ferveant fimul, & dormitum i*turus affumat quantitatem lupini cum vino; ad Venerem irritat id, quod ℞ *radicis fatyrij, eryngij conditi, conferva dauci an. ʒ iii. pulpæ dactylorum lib. ß, nucleorum pini, avellanarum torrefactarum, piftaceorum an ʒ iii. feminis bulbi, amaraci, napi, paftinaca, mercurialis, eruca, lingua avis, feu nucis mufcata an. ʒ i. piperis longi, albi, galanga, cardamomi an. ʒ ii. zinziberis conditi, teftium vulpis, priapi tauri an. ʒ ii. ß, medulla nucis Indica ʒ j. contundantur, & ad ignem cum facchare ferveant, & additis fpeciebus,* fiant rotulæ; addunt aliqui in compofitione ʒ ii. caudæ ftincorum; fed tunc magis erit medicamentum, quam cibus.

Secundo medicamentis utendum, quę femen provocent, tentiginem excitent, & ad membri erectionem faciant, hæc intus fumuntur, aut extrinfecus applicantur, utraque fimplicia, aut compofita; fimplicia quidē cenfentur, præter jam dicta, urtica, camepitheos, apium, petrofelinum, eruca, carvum, piper longum, ac nigrum, zedoaria, coftus dulcis, fatyrium, zinziber, galanga, piretrum, fœnugræcum, fefami, ac lini femen, dactyli, femen malvæ, lingua avis, quæ eft fructus arboris, cujus fuccedaneum nux myriftica. Fortiora funt, caro leutræ vermes multipedes, ut ftellio, lacerta, ftincus, præfertim ejus cauda, renes, & extremitates, ex quibus variæ fiunt compofitiones, inter quas ferè omnium confenfu hæc primum obtinet locum. ℞ *ovorum vitellos num. vi. butyri recentis, lactis ovini an. q. s. veretri taurini exficcati, fatyrionis, zedoaria, zinziberis conditi, tefticulorum vulpis, & galli ʒ i. tefticulum dextrum arietis, cerebellorum pafferum elixorum, deinde affatorum ʒ ii. medulla nucis Indica ʒ i. ß, nucleorum pini, piftaceorum, amygdalarum mundatarum, dactylorum, feminis malva, mercurialis, eruca, cariophyllorum, zinziberis, piperis longi albi, nigri fructus, qui dicitur lingua avis, cinnamomi an. ʒ ii. coquantur omnia in lacte ovino, contundantur poftea cum eodem lacte, & adde cauda ftincorum ʒ ß, mellis rofati lib. ii. facchari albiffimi lib. vi. bulliant lento igne, femper mifcendo,* quoad confiftentiam electuarij acquirat, dofis eft nucis quantitas ante prandium, & cœnam, cum vino optimo, eft adeo mirabile,

Medicamenta.

Conferva prima.

mirabile, ut plerique dicant, divinitus fuisse revelatum, quidam sine cauda stincorum parant, quod securius fuerit.

Secunda. Secunda confectio ejusdem fere efficaciæ sic concinnatur. ℞ *satyrionis lib. ß, dactylorum* ℥ *iiii. zinziberis conditi, myrobalanorum, emblicorum conditorum, jujubarum an.* ℥ *ii. coquantur in lacte ovillo, postea pistentur, & adde testiculorum gallorum, & verris an.* ℥ *ii. cerebellorum columborum, & passerum* ℥ *iiii. cerebella ac testiculi in vino coquantur, & cum modico butyro, vel oleo olivarum quodammodo frixa parentur additis vitellis ovorum tribus, ac tandem adde mellis despumati, sacchari albi an. lib. ii. bulliant lento igne,* semper commiscendo, & facta coctione pulverem adde hac ratione seorsim paratum. ℞ *pulveris pudendi tauri, seminis erucæ an.* ℥ *iii. galangæ, zedoariæ an.* ℥ *ß. cinnamomi* ʒ *v. piperis longi, seminis fraxini an.* ℥ *ii. ß, seminis mercurialis, & malvæ an.* ʒ *ß, medullæ nucis Indicæ, pinearum mundat. fisticorum, amygdal. dulc. an.* ʒ *ii.* sensim misceantur, & fiat electuarium, vel sine melle, boli parentur, seu morselli cum saccharo dissoluto in aqua melissæ, dosis ut suprà.

Tertia. Tertia sic conficitur: ℞ *diasatyrionis ex secunda Mesuei descriptione* ℥ *ii. utriusque diamargarit. aromatici rosſ. an.* ℈ *j. cinnamomi* ℥ *ß, pudendi cervi usti* ℈ *j. cum melle anthosato, & radice una zinziberis viridis, misce*, detur mane, & hora somni magnitudo avellanæ cum vino albo.

Quarta. Quarta recipit *corticis citri, zinziberis viridis conditi an.* ℥ *j. conservæ eryngij* ℥ *ß, carnis leutræ* ℥ *iii. testiculorum vulpis, vel pudendi ejusdem, & tauri an.* ʒ *ß, pulveris diamosci* ʒ *i. cum melle*, fiat opiata, dosis magnitudo avellanæ, ut suprà. *Pulvis.* Pulvis etiam paratur hac ratione: ℞ *seminis erucæ, pudendi tauri, testiculorum vulpis an* ʒ *i. galangæ, piperis longi an.* ʒ *ß, zinziberis, cinnamomi an.* ℈ *i. caudæ stincorum* ℈ *i.* fiat pulvis cujus capiat ʒ ß in ovo, horâ somni, cui addi potest saturejæ, & urticæ semen, aut ℞ *seminis erucæ, urticæ, satureiæ, testiculorum vulpis an.* ʒ *i. ß, caudæ stincorum* ʒ *ß, cum cerebellis passerum,* fiant pillulæ, dosis ʒ *i.* ℞ *radicis satyrionis, cerebellorum passerum an.* ʒ *ß, radices coquito in aqua, cerebella assato & admixtis palmarum floribus, & carne dactylorum, ac modico caudæ stincorum cum melle*, fiat confectio, mane & vesperi exhibeatur, quia maximi creditur esse juvamenti.

Externa. Interim tamen dum hæc assumuntur, lumbi, pecten, perinæum ac pudendum perfunduntur oleo sambucino, de nuce Indica, de styrace,

ſtyrace, de ſpica, liliorum, maſtichino, laurino, moſchelino, ac de euphorbio, vel de caſtoreo cum pinguedine vulpis, cuniculi, lacerti, vel ſtinci, aut fiat linimentum ſic; ℞ *olei de ſpica, de caſtoreo, ſambucini an. ℥ j. adipis cuniculi, & anatis an. ℥ ß, adipis paſſerculorum infarctorum radice ſatyrionis, & modico zedoariæ, adipis columborum an. ℥ vi. ſeminis erucæ, raphani, cœpæ, pulverizati, zedoariæ an. ℥ ß, croci g. vi.* fiat linimentũ pro prædictis partibus, cui conſimile ſequens eſt, ℞ *aſæ fœtidæ, pyretri, ſtaphyſagriæ, erucæ, ſeminis cœpæ, piperis, caſtorei, myrrhæ, ſtyracis calaminthæ an. ℥ i piſtentur omnia ſimul, & extrahantur per cetaceũ, adde axungiæ leonis, olei de coſto an. ℥ ii. ceræ q. ſ.* ad lentum ignem fiat unguentum, refrigerato, adde moſci ℈ j. poſt cœnam ungatur tota ſpina, renes, lumbi, teſtes, perinæum ac pudendum; ad Venerem etiam mirè ſtimulat id, quod recipit *olei formicarum ℥ ii. ſeminis cœpæ, erucæ an. ℥ i. euphorbii, caſtorei an ℈ j. cum cera,* fiat unguentum; aliud perutile, recipit *axungiæ vulpinæ, ſucci erucæ an. ℥ vi. teſticulorum vulpis ℥ ii. coquantur ad conſumptionem ſucci, coletur, & adde ceræ ℥ vi. ſeminis cœpæ, baccarum lauri an. ℥ ii.* fiat unguentum, aut ℞ *olei de caſtoreo, de nuce Indica ſing. ℥ j. aliptæ, muſcatæ ℥ i. ß, moſci ℈ ß caſtorei ℈ j ceræ q. ſ.* fiat unguentum; & galangam ore ſæpiuſcule maſticando detineat. Sequens tamen reliquas inunctiones longè ſuperat. ℞ *formicarum alatarum ℥ iii, olei ſeſamini, liliorum an. ℥ i. infundantur, ac per* vi. *dies ſoli exponantur, deinde coletur, & adde euphorbii ℈ i. piperis, rutæ an. ℥ i. ſinapis ℥ ß iterum inſoletur per dies viij.* & utatur pro inunctione prædictarum partium. — *Linimentum.*

Tertiò roborantibus renes, & genitalia membra, quod faciunt theriaca, mithridatium, diamarg. calidum, diamoſcum, diambra, diagalanga, diaſatyrion, diaſpermaton, quorum aſſumatur quantitas nucis juglandis cum vino generoſo mane, & veſperi; aut ſequens fiat confectio, ℞ *nucleorum pini, amygdalarum dulc. excort. an. ℥ ii. ſeminis erucæ, urticæ, fœniculi, paſtinacæ, aniſi an. ℥ ß. piperis, cinnamomi an ℈ i. ramenti genitalis cervi, ſatyrionis an. ℥ ß, diambræ, diamoſci, ſing. ℥ ß. ſacchari diſſoluti in aqua meliſſophilli q. ſ.* fiant morſelli: Roboratur etiam virile membrum, ſi id, ac vicinæ partes inungantur ſupra jam dictis linimentis, aut oleo in quo bullierit radix narciſſi, coccus gnidius, ſemen urticæ, viticis, pyretrum, coagulum leporis aut leonis: vel etiam melle, oleo de napha, nardino, aut balſamo, in quo grana ali- — *Roborantia genitalia.* — *Confectio.* — *Inunctiones.*

 quot

quot mosci sint dissoluta, aut piperis grana trita, misce cum tragacanto, & prædictæ partes, ac virgæ caput ijs inungatur.

Roborantia membra principalia.

Quartò ijs quæ reliquas partes principes, quarum infirmitate generationem sæpè inpediri diximus, vegetiores reddant, ac si cerebrum sit læsum, utendum est electuario plirisarcoticon cum mosco, dianthos cum eodem, aut conserva florum rorismarini, betonicæ, majoranæ, salviæ, melissæ, radicis acori, ac similibus. Si ventriculi affectio adsit, valet diatrion pip. diagalanga, diamentha, diambra; si cor, utendum mithridatio, conserva florum auranciorum, theriaca, diambra, diamargaritone; at si ex Epate debilitas sit, zinzibere condito, dialacea, diacurcuma, aromatico rof. ac similibus.

Quæ à tota substanstia Venerem juvant.

Quintò, subjungenda sunt quædam, quæ à tota substantia Venerem, & generationem juvare creduntur, in quorum numero est, cameli coagulum aqua potum, mulsum cum oleo amygdalarũ dulciũ, & pauco croco, galanga in ore detenta penis erectioni confert, limatura eboris, cor exosis sive Salmonis transglutitum, viscus quercinus, arthemisia, testiculus verris, & (uti dicunt) dexter sit, si vir masculam cupit prolem, sinister, si fœminam. In Atlantis jugis radicem reperiri Indi affirmant, cujus esus ad augendam continuandamque Venerem mirificè prosit, super eam si quis urinam reddiderit, ilicò turgere libidine, virginibus, si super eam sedeant, aut urinam faciant, perinde rumpi naturæ membra, ac si à viro fuerint vitiatæ, teste Scaligero. In Indiæ provincia sub terra laboratoris arborem esse, cujus fructus medulla adeò validos efficit ad coitum, ut propè sit miraculo ejus efficacia (*agnaca*) illi nomen; ejusdem facultatis sunt collocatię radix cruda vel cocta, sed & urtica prima, quam Ægyptij vocant (*Angiar*) si cum vino dulci bibatur, ut scribit Prosper Alpinus. Quinetiam Indi (*Bangue*) semen, & folia edunt, ut fiant in Venerem procliviores ut refert Graccas ab horto, cubebarum ad Venerem excitandam maximus usus apud Indos, Turcæ amphione utuntur in eundem finem; cariophylli quatuor drachmarum pondere, ex ovillo, bubulove lacte hausti Veneré excitant. Sitamus vulgo sigillus Mariæ si sub cineribus calidis assetur, ac comedatur reliqua superare auxilia creditur, ova itẽ cyprinorum frixa, aut polypi, si probe concoquantur. Oleum formicarum volantium plurimum ad coitum facit, conficitur autem, si formicæ alatæ cum oleo in vase vitreo sedulò

Radicis cujusdam virtus mirabilis.

Ad Cardani subtilitates.

De plantis Ægyptiorũ. Lib. 1. c. 22.

Matthiolus 3. Epist. ult.

dulò occluso per dies 40. insolentur; gallum pinguem verno tempore dempta cute, & interaneis sale fartum in umbra suspendito, donec arefiat, mox exossato, & una cum sale contérito, in vitrea ampulla servetur, hujus ʒ ii, si accipantur, mirè Venerem proritare dicitur; sepijs etiam nucibus & alijs paratis quidam vescuntur, ut salaciores fiant, chrysocolla, borax officinis dicta, ciceris magnitudine in ovo sorbili ebibita, tentiginem ciet, & hominem in priapismum trahit, ut scribunt Lusitanus, ac Mercurialis: de bulbis, satyrione, ac gallorum testiculis plus satis jam supra dictum est, stincorum caudam pleriq; comedunt, Trallianus tamen partes circa renes, Plinius laterum carnes accipiendas volunt, sed videtur quidquid circa renes est, undiquaque accipi posse, totumq; corpus præter caput & pedes, ut Gesnerus vult. Sed neque hoc silendum, quod ajunt, si quis fel ursi alligatum fœmori dextro habuerit absquè noxa coitum exercere, item lanam sanguine vespertilionis infectam, mulieri dormienti sub capite positam, ipsam ad coitum irritare. Hippomanes philtrum esse creditur, & tantas ei amoris veneficij inesse vires, ut mares ad rabiem coitus agat, Est autem Hippomanes, Plinio autore, tuberculum in fronte equi innatum, caricæ magnitudine, colore nigrum: quod statim edito partu devorat fœta, aut partum ad ubera non admittit, si quis præreptum habeat, reliqua, quæ ad prolificum congressum faciunt, ex Aëtio petenda, & ex Avicenna.

Cent. 2. 18. Merc. cons. 48.

2. de hist. animal.

Lib. 8. c. 42.

Aët lib. 11. cap. 31. Av. 20. 3. c. 15. & seq.

SECTIO SECUNDA.

De prægnantibus.

De monstroso conceptu.

CAP. VI.

De conceptu naturali, ejusq; causis & signis, lib. physiogenesiæ 3. abundantissimè diximus, ubi non solum conceptus generalia,

verum etiam specialia, hoc est, masculi vel fœminei fœtus indicia
proposuimus, unde petenda sunt, erat enim ibi de ijs, quæ secundum
naturam fiunt, tractatio, hîc ea quæ præter naturam contingunt
Definitio. duntaxat prosequimur. Ut igitur naturalis conceptus is dicebatur,
qui secundum naturam fit, ita quæ præter naturam effigiatur, mon-
2. Phys. 5. strosus nuncupari consuevit; at cum Aristoteles naturam appellet,
tum materiam, tum etiam formam, inde est, ut, qui in materia &
forma generanti assimilantur, naturales sint; qui in materia aut for-
ma deficiunt, monstrosi; medij in quibus vel materia, vel forma so-
la servatur; quia tamen forma magis videtur natura, quam materia,
ideò ea, in quibus forma suæ speciei servatur, magis secundum na-
turam censentur, hinc fit, ut animalia, & eorum partes, quæ molæ
dicuntur, in humanis conceptibus præter naturam sint, lapides verò
in renibus, ac vesica, & lumbricorum generatio toto genere præter
naturam; at monstra, si Aristoteli credimus, præter naturam qui-
dem, sed partim etiam, ac quodammodo secundum naturam. Ve-
rum ea omnia nos hic monstra appellamus, quæ quovis modo præ-
ter naturam contingunt, sive diversorum animalium membra, ex
toto vel parte, referant, servato in generatione universali, & pere-
unte specie, sive multimembria sint, sive defectuosa, quin etiam pro-
digiosos conceptus, ut numerosos, & qui utrumque sexum promi-
Differentiæ monstrorum quinque. Primum monstri genus. scuè habent, eodem ordine comprehendimus. Eorum quæ propriè
monstra dicuntur, quibus hoc capitulum destinavimus, quinque re-
periuntur genera, sicuti suo loco jam prodidimus, primum quodam-
modo secundum naturam comprehendens omnes nationes, quæ de-
fectu aliquo insigniuntur, ut gentes, quæ uno in media fronte ocu-
2. lo nascuntur. Secundum eos, quorum corpora magnitudine aut
parvitate, à moderatione recedunt, ut pumiliones, ac gigantes. Ter-
3. tium eos, quibus aliquod membrum deest, vel superabundat, ut qui
à necessarijs deficiunt, aut plures digitos in manibus, vel pedibus
habent, aut plura brachia, crura, vel capita, quo numero compre-
henduntur duo illi, qui tergo uno pro duobus corporibus perfun-
gentes, moribus tamen diversi, viginti annos vixerunt, & cum unus
mortem obiret, alter tamdiu supervixit, quoad socij ac germani pu-
trilagine fuit extinctus, inter quos etiam Hermaphroditi numeran-
tur.

tur. Quartum ea monstra complectitur, quæ partim humano sunt corpore, una tamen vel pluribus particulis bruti speciem habent, talem ferunt puerum in Gallia natum, qui ab umbilico suprà hominis figuram referebat, infrà Syrenis modo in unum pedem desinebat. Quintum eorum est corporum, quæ bruti alicujus ex toto, vel mixtim plurium speciem ac figuram repræsentant, ut ranæ, vel lacertæ, qualia ea, de quibus Lusitanus & Hollerij scholiographus seu bufonis, de quibus Alexander Benedictus, & Guainerius, talia monstra, feræ sive beluæ communiter dicuntur.

Lus. cent. 1. 27. Hol. Sch. c. 61 lib. 1. Alex lib. 25. c. 36. G. de ag mat. c. 52.

Causa.

Una prima, ac generalis monstrorum causa, est defectus similitudinis conceptus ad parentes, similitudo autem à forma, & materia proficiscitur, ac triplex est, in specie, in individuo, & in sexu; similitudinis causas suo loco posuimus, dissimilitudinis sunt, quia facultas formatrix non æqualiter ab omnibus membris, quorum habet in se simulachra, excitatur, aut quoniam in opere impeditur, & id, vel quia dissimilitudo diversa in altero semine potentior est, & evertit similitudinem seminis remissioris, vel quia materia seminis, aut menstrui, aut utriusque nequivit à formatrice regulari, cujus rei quinque sunt speciales causæ, juxta quinque modos, quibus id accidere potest. Primo enim contingit ex penuria seminis aut menstrui, habito respectu totius vel reliquarum partium, ex qua causa pumiliones fiunt, aut ij, qui partibus constant minoribus, quam par est. Secundò ex nimia ubertate, quam si rectè natura gubernet Gigantes, vel deformes magnitudine procreat homines, aut aliquot partes ingentes, aut numerosos conceptus, sic Cæsaris Augusti famula uno partu quinque edidit, & in Italia, ut refert Picus Mirandulanus, Germana fœmina duobus partubus viginti peperit, & Albucasis aliam 15. uno enixu abortivisse scribit. Tertiò ex dissimilitudine vel inæqualitate uteri aut substantiæ, & effusione ipsius seminis per uterum, ita liquidum plumbum, si inæqualiter fusum sit, aut in vasa malè efformata, inæqualia efficit simulachra, sic fiunt fœtus capite crassiori, grandiori, vel etiam pedibus, manibus aut naso deformioribus, quam reliquo corpori conveniat. Quartò ex vitio crassitiei, duritiei, fluxibilitatis, aut corruptionis seminis vel menstrui, ut, etiamsi aliquid generetur, longissime tamen à parentibus

Speciales. *Penuria.* *Vbertas.* *Partus numerosi.* *Inæqualitas* *Vitium ac corruptio seminis.*

dissideat: dissidet verò uno è tribus modis. Primò dum materia seminis idonea est, non tamen ex toto superatur, quo casu eorum, quibus assimilari potest, fit illud, quod maximè est universale, cum fieri non possit simile in specie, aut in individuo, ob id fit animal, cum homo fieri nequeat, natura ad id quod melius est tendente; sed in eo quod potest, subsistente. Secundò modo cum adhuc magis impeditur seminis facultas, ita ut neq; animal gigni possit, sed vivens quidem medium inter sensitivum, & non sensitivum, quo casu mola generatur, de qua proximo capite. Tertio cum tam est mutationi inepta materia, ut ab agentis facultate nullo modo transmutetur, quo casu illa, quæ toto genere sunt præter naturam, in utero generantur, calculi, thophaceæ substantiæ, aut vermes, de quib. superiori lib. egimus. *Imaginatio.* Quintum impedimentum, propter quod facultas formativa liberè non operatur, est imaginatio varia ac vehemens inter concipiendum, vel in toto formationis tempore, quæ dominatur formatrici facultati, ac sic imprimitur potius effigies imaginis conceptæ, quam paternum idolum, quod in semine erat, quia ad imaginatam speciem mutatur spiritus corporeus, in quo firmatur vis formativa, quia ille spiritus ad fœminæ testes, & uterum perveniens, fit subjectum formatricis facultatis, &, uti ajunt, majoris est efficaciæ, quam spiritus genitivus, qui in semine præerat, atque ad hanc imaginationem causam plerique referunt, cur potius hoc, quam illud monstrum generetur, quod mihi probari nunquam potuit, quia plerumque neque in congressu, neque toto gravidationis tempore, fœmina tale quoddam animal vidit, aut imaginatione concepit, quale postea peperit, aut cujus effigiem habebat pars aliqua monstri, & ut alibi copiosius diximus, imaginatio accidentia quidem ut mutare possit formas tamen non poterit, nedum proprietates; quocirca potius aliæ hujusce rei causæ mihi adjungendæ videntur: & prima quidem cur animalia diversæ speciei aut informia quædam generentur, est ira Dei, ac divinum judicium sic permittens, ob abominabiles congressus, aut alia parentum peccata. Secunda scelerati ad bruta animalia accessus.

Tertia est concubitus menstruationis tempore, quippe qui inde nascuntur, aut mutili sunt, aut deformes, aut gibbosi, aut defectuosi corpore, & spiritu, idcircò dicebat Esdras, fœminæ menstru-

atæ

atæ monſtra generabunt; ſunt & aliæ minus præcipuæ cauſæ, ac parum efficaces, ut Africus ſive Auſtralis ventus, ad hoc enim nonnihil juvat, ut Ariſtoteles ſcribit, unde proverbium, ſemper aliquid mali Africa nobis affert, adhæc appetitus rerum extranearum, caſus, ſaltus & ſimilia. *4. de gen. animal 4.* *Proverb.*

Hujus mali pauca extant indicia, niſi quod in monſtri gravidatione fœmina gravi aliquo, ac miro ſymptomate, cujus cauſa ignoratur, affligitur, nam quamvis hoc etiã in mola contingat, vehementiora tamen ſymptomata à monſtro premunt, ita Antigenis uxor, quæ monſtrum peperit quatuor digitorum magnitudine, ac ſine oſſibus, anheloſa erat ante partum, deinde ſimul cum partu pus evomuit modicum, veluti ex furunculo. Porrò ſi beſtia hæc ſeu fera nobilis eſt ut accipiter, refert Savanorola ex mente muliercularum; fœtum ex nobili viro fuiſſe conceptum; ſi verò ruſtica, ut bubo aut lacerta, ex ruſtico, quod tamen reliquis muliercularum figmentis connumerandum videtur. *Signa.* *Hippo. c. 8.* *popul. 2. 10.*

Jam genitum monſtrum curari auxilijs nequit, ſed fœmina quæ monſtrum ſemel peperit, præcautione utatur oportet, ne iterum tale quid concipiat, fit autem præcautio hæc quatuor remediorum generibus. Primò victus ratione, ut alimentis modicè calidis optimi ſucci, ac roborantibus, vitanda ciborum varietas, ſic unico duntaxat vel duobus miſſibus utatur fœmina ſingulis diebus, in pari quantitate. Aër convenit, & regio orientalis, leves frictiones, exercitium, ſomnus modicus, animi hilaritas, & oblectamenta, caveant conjuges à frequenti concubitu, maximè ſi menſes defecerunt, & fœmina præſenſerit ſe gravidam eſſe, ne adventu alicujus portiunculæ emiſſi ſeminis, incœpta formatio impediatur, vitietur, aut turpi aliqua nota inſigniatur; caveat etiam à concubitu fœmina adhuc menſtruis detenta, donec planè perpurgata fuerit, nil enim magis ad monſtri conceptionem facit, quam ſi ſanguis ille menſtruus, quem natura jam tanquam ſpurciſſimum expellit, materia fiat geniture, ſuperat enim ejus virus ac malitia omnes ſeminis, & facultatis formatricis benignas vires; adhæc imaginativam potentiam perpetuo à brutorum, turpiumque animalium contemplatione diſtrahere oportet, & pulcherrimarum rerum imagines non ſolum coitus tempore, ſed tota gravidationis duratione meditari, *Curatio.*

ideoq;

ideoque conveniunt musica instrumenta, gratæ loquelæ, hilaritas, constans animus, ne ad muris, serpentis, lacertæ, vel alterius occursum perterreatur, & paveat.

Evacuatio. Secundo evacuationibus, præsertim si ex corrupto sanguine menstruo monstrum generari consuevit, sanguinem ante conceptum mittes, & ipsum à putredine expurgabis cassia, confectione hamech sine scammonio, & colochyntide ad ℥j. in ℥ v, infusionis foliorum senæ, aut ʒ j. pilularum de aloe, mastychinarum de rhabarbaro vel ℥ j. passularum purgat. quæ sic parantur ℞ *rhabarbari optimi ℥ j. spica Indica ℈ ii. cinnamomi ℈ iiii. incisa infundantur in s. q. vini dulcis recentis per horas v i. deinde facta una, vel altera ebullitione, adde sacchari q. s. ut dulcescat, cum hoc irrorentur ℥ viii. passularum enucleatarũ, quoad consistentiam capiant.* Insuper fœmina concubitu non utatur, nisi quinque aut sex elapsis à menstruatione diebus, sanguine prius misso, ac corpore præpurgato. Quod si putredo ex seminis vitio contingat, corrigatur alimentis optimi succi, & quæ ipsam domare valeant, odoriferis, siccis, & iis quæ à putredine arceant, quæque semen per uterum expurgent, de quibus capite *de strangulatu ex utero*, & *de epilepsia*, ad satietatem dictum jam est.

Passula purgat.

Seminis emendatio si paucum. Tertiò ijs, quæ semen ad æquabilitatem reducere valeant, ita, si 2 ex paucitate contingat, uberius alendũ corpus est alimentis majoris substantiæ, humidioris & copiosioris succi; deinde abstinentiâ à Venere, & reliquis jam dictis capite præcedenti. 1. ac 2. remed. genere. Ubertati subveniendum inedia, exercitio, frictionibus, & alimentis pauci nutrimenti, sanguinis missione, balneis frequentibus sulphureis, aut calidis herbis paratis, valent etiam in hunc finem purgationes, tertio quoque mense antequam gravidæ fiant, ex agarico, carthamo, pillulis cochijs, & similibus, quæ crudos, ac pituitosos succos expurgant, ac reliqua de quibus c. de *genorrhæa*. Si

Si crassum. crassum sit semen, inscindentibus utendum, attenuantibus, ac di- 3 gerentibus, ut medicamentis, quæ crassas seminis partes fundant, & alimentis, ac potu, quæ fluidius reddant semen, de quibus satis dictum est, cap. *de febre alba*, ac *de mensium suppressione*. Contrà fiet, si liquidius semen fuerit; tunc enim adstringentia, & incrassantia usurpanda, de quibus cap. *de menstruis superfluis,*

conve-

conveniunt etiam balnea ſulphurea, & cathartica, quæ ſeroſos educant humores; genitalia inſuper calefacienda, & uterus calidis roborandus. At ſi inæquale ſemen eſt, proſperam coctionem in cunctis alimenti officinis procurabis, calidis roborantibus ac modicè adſtringentibus, plurium tamen in eadem menſa ciborum varietas eliminanda, inter unam & alteram menſam nullus cibus, aut potus ingeratur, nec potus quantitas ſicca ſuperet alimenta, denique ſerventur cæteræ regulæ 1. remed. genere recenſitæ. Quod ſi malum proveniat ex inæquali utriuſque ſeminis miſſione, ita conjuges ad toitum ſe invitent, ut ſimul ac confertim ſemen emittant, excitato tardo parente, & coercito, qui prævenit ijs, quæ ſuperioribus cc. dicta ſunt. *Si inæquale*

Roboratio formatricis.

Quartò ijs, quæ facultatem formatricem valeant roborare, ut ſibi demandatum negotium auſpicatè perficiant, talia ſunt, quæ ſpiritus generant, de quibus in noſtro tractatu de peſte, quæque genitos calefaciunt, & fovent, ut cibus ex vitellis ovorum cum melle, cinnamomo & cariophyllis, ac pane recenter cocto, reliquavè cibaria facilis ac optimi nutrimenti, vinum Hiſpanicum, Malvaticum, vel aromaticum ſive Hippocraticum, quod Hiſpani (*clarea*) Germani (*Luttertranck*) vocant; valent prætereâ leves frictiones, exercitium, ſomnus moderatus, animi tranquillitas, confert ſingulo mane accipere ʒ i. theriacæ optimæ, aut mithridatij, vel confectionis de Hiacyntho, de gemmis, cum ſpeciebus, & ſuperbibere de prædicto vino, aut de aqua vitæ, ex optimo vino, & floribus calidis odoriferis, & aromatibus; ac theriaca compoſita, vel cochlearia ij, aquæ naphæ, cinnamomi, aniſi, Jaſminorum, cariophyllorum, ac ſimilia; ex quibus etiam Epithemata cordi applicari poſſunt, nec non utero emplaſtra roborantia adhiberi, quorum meminimus cap. *de uteri imbecillitate*, quippe his facultas formatrix robuſtior facta, imaginationi & materiæ vitijs reſiſtere, eademque ſuperare facilius poterit.

De mola.

CAP. VII.

Pau. lib. 31. 69. A. lib. 16. 80.

MOlam rem esse præter naturam, ex superiore c. constat. Paulus & Aëtius nomine molæ omnem uteri tumorem induratū comprehendunt: Rasius & Avicenna flatuosam quandam substantiam vel aquosam; aut cujusvis alterius naturæ intra uterum conclūsam, & ipsum gravidationis modo in tumorem attollentem. Quæ tamen omnes affectiones, ad falsam potius gravidationem, reducendæ sunt, vel certè ad tumorum præter naturam species: idcirco, cum Aristotele & Galeno, molam appellamus carnem informem ac inutilem, in muliebris uteri capacitate, & non in substantia conceptam, quæ aliquando brevi emittitur, aliquando diu durat, & per annos. Hanc existimant nonnulli, interdum rudimentum obtinere formæ sensitivæ, & subinde obscurum quendam extentionis, & contractionis motum: Quod tamen plerumque visitur, corpus est vivens, vegetans, & carnem plurimis venis, & sanguinis ramificationibus respersam, quibusdam albis ductibus, vel viridibus, vel subnigris sine sensu & motu, sine ossibus, sine intestinis, sine visceribus, quod alimentum per venas prolicit, nutriturque plantarum more, nullâ servatâ figurâ, nulla lege, neque ordine, ac proinde in nulla specie contentum, nisi ut imperfectum in genere perfecto, nimirum in genere carnis humanæ, sicuti Embryo in genere hominis.

Arist. 4. de gen. anim. 7. 4. meteor. Galen. 14. meth. 23. 14. de usu part.

Definitio.

Differentia. Est & alia mola pelliculosa seu membranosa, aliquo sanguine affuso & concreto, quæ in aquam projecta in ipsam, quod sanguinolentum est, abit, remanente membrana seu pellicula, quę concreti seminis naturam refert. Tertia etiam invenitur, quæ est sicuti membranacea substantia globosa, aquosis bullis rotundis, tumidis, pellucidisque oppleta, & interdum cum sanie fœtida, & diluta apparet, nisi fortè hasce vocare velis deperditiones, ante fœtus delineationem. Porrò ex molis aliæ, primis statim mensibus excernuntur; aliæ diu durant per duos aut tres menses, imo per tres quatuorve annos, interdum etiam per totam vitam utero gestantur: aliæ cum fœtu generantur, aliæ aperto iterum uteri osculo fœtui alligantur; quædam

dam secundis ita implicantur, ut ipsæ secundinæ difficillime excernantur: nonnullæ etiam ingentis sunt magnitudinis, ideoque periculosissimæ. Ex dictis liquet molam esse morbum in compositione, speciatim in numero, ut calculus, hypochima, & myrmecia de genere eorum, quæ toto genere sunt præter naturam; nam etsi, uti Aristot. ci. scribit, neque perfectam neque alienam omninò habet naturam, & in ejus genere aliquid sit secundũ naturam; tamẽ molesta plane, & inutilis est tum speciei, tũ individuo, quapropter natura lacessita, vel defessa projicit, nulla servata temporis lege. *Species morbi.*

Fit mola, cum mensium copia exiguum, ac minimè robustum semen conceperit, quod alimentum quidẽ trahere, nihil verò conformare potest; præsertim cum semen paucum & vitiatum, in quo debilis, & imbecilla facultas formatrix consistit, cum copioso menstruo, crasso, fœculento, & inepto conjungitur, fit etiã ab exurente seminis conditione, quod contingit in semine morboso, & vitiato, in hoc enim resolvitur spiritus genitivus, quo orbatum semen, cum animal attingere non possit, carnem informem generat. Tertia causa erit, si fœmina coierit mensibus fluentibus, aut nondum ex toto repurgatis: aut si fœmina, quę jam concepit, ante fœtus formationem avidissimè viro conjungatur, vel si diu habuit menstrua suppressa quod de uxore Gorgiæ Hippocrat. retulit. Cæterum generatio molæ similis est ovi subventanei generationi, hoc uno diversa, quod illud sine maris consuetudine gignitur, mola non nisi concumbentibus mulieribus, coitum verò non in id requiri pleriq; existimant, ut semen virile generationem ingrediatur. Sed contrà est, quod Hippocrates dixit, causam molæ esse multos menses, cum modico & morboso semine commixtos, quod nequit intelligi de fœmineo, quia id semper modicum est, frigidum & humidum, & ad molæ generationem validius potius, & calidius fœmineum sit oportet, sed de viri semine, quod in doctrina Aristotelis contra menstruum distinguitur, nam ipse mulierem, nullum aliud, præter menstruum sanguinem, semen habere autumavit. Adhæc ut ex albumine, & vitello ovi nil generari potest, nisi semen galli sit inspersum, ita ex menstruo, & muliebri semine nil, nisi virile semen accesserit, idcircò peritiores ex debilitate utriusque, virilis inquam, ac fœminei seminis, molam gigni censent, cum nusquam visa sit mulier molam sine mare concepisse. *Causa.* *6. popul.* *Lib. de morbis mul.* *Quando ad molæ generationem requiratur.* *Virile semen* *Decisio.*

Quod autem ad ejus generationem non sufficiant sola menstrua & intensus calor (quæ aliorum fuit opinio) ratio est, quia carnis generatio non est caloris opus, sed spiritus genitivi & virtutis formatricis. Quod nullam certam obtineat figuram, causa est, quia continetur in genere eorum, quæ sunt præter naturam, hæc autem nullam servant legem, aut certum ordinem, denique quod durescat à mora fit, & materia cruda, ac crassa.

Signa.

Consequitur hanc affectionem gracilitas partium superincumbentium, uteri occlusio, appetitus prostratio, nausea, vomitiones, ventriculi subversiones: menses sistuntur, uterus attollitur, mammæ intumescunt, lumbi gravantur, ita, ut per initia concepti fœtus speciem prorsus exhibeat, verum temporis progressu discernitur, quia tunc solent fœtus, copiam absumere, & melius habere, in mola verò semper deterius, quoniã semper causa malè habendi urgentior est. Adhæc cum mas 3. mense, fœmina 4. moveatur, in mola motus nullus perfectus ac voluntarius sicuti in fœtu percipitur, nisi fœtus una adsit, aut dum fœmina volvitur, & uterus prolabitur, ad fœminæ decubitum dextrum vel sinistrum, veluti pondus iners, quod sentitur prope os pubis, toto gestationis tempore, quasi ad partum irritans, cum gravissimis accidentibus; adsunt insuper veluti punctionis sensus, ac tormina ventris & mola compressa manu loco cedit, mox in eundem locum recurrit: at infans ut non cedit, sic nec recurrit, & multò durior in molæ conceptu venter est, quam in ijs, quæ infantẽ gestant, uberaq; non adeò durescunt in mola, sed infans ultra undecimum mensem non gestatur, cum mola sæpe ad quintum annum protrahatur.

Distinctio à fœtu.

Porro in mola, quandoq; menses acervatim erumpunt, ac prodeunt, veluti frusta carnis, tuncque magis contabescunt mulieres, fit etiam coloris depravatio, sanguine ad superiora regurgitante, aut nimia per uterum profusione, etiamsi fœtus una adsit, quia molę magnitudine fœtus premitur, & alimentum non suscipit, quia ad incrementum nullus illi locus est, mola magnam uteri partem occupante, majora etiam, quam ex fœtu, animi deliquia, enixus, febris, insomnia, pulsus defectio, angustia, melacholia, timor, immodicus appetitus, nec tamen quiescit exhibita re appetita, vomitus deterrimæ conditionis, torpor, molescunt membra, turgent cum oculis labia,

bia, oculorum vertigo, membrorum tremor, sed & magis ac citius attollitur venter in mola, quam in gravidatione; ac tandem toto corpore imminuto, & ventre intumescente, hydropis opinionem præbet, à quo tamen duritie distinguitur mola, & quod ad digitorũ compressionẽ non cedit, neq; tympani sonum ad pulsationem edit, nec tactu fluctuatio percipitur, quanquam temporis progressu, epate refrigerato, hydrops molam revera subsequatur. Quando ante tertium post conceptum, mensem, magnus in utero sentitur motus, molæ indicium est, quia fœtus non tam cito movetur. Hic autem molum intelligo dilatationis, & contractionis, mola enim voluntario caret, ut superius dictũ est. Jam vero mola sæpe quadragesimo die ejicitur, interdum tertio mense, vel multo etiam serius, adeò ut plurimæ novem, decemve menses, aliæ ad tertium, quartumque annum, & toto etiam vitæ spacio eam utero gestaverint; hæc tamen curanda non est, ut inquit Hippoc. aut certè cum prædictione, quia tunc insanabilis magna ex parte redditur, incipientis curationem audacius aggrediemur, quin & alterius curatio negligenda non est. *Prognostică.* *Lib. de morb. mul.*

Carnosam molam hic curare docebimus, nam aquosa, de qua Arabes scribunt, nil aliud est, quam uteri hydrops, ex cujus cap. ejus curatio repetenda. Cavendum igitur inprimis, ne ambiguis signis decepti abortum provocemus; at ubi mola certò deprehenditur, curatur eadem fere ratione, qua fœtus mortuus aut secundina educitur, speciatim quatuor remed. generibus. Primò victus ratione ad calidum & humidum declinante: constituatur patiens in cubiculo subobscuro, in quo aër sit temperatus, nutriatur cibis modicis ac boni succi, somnus etiam sit moderatus, alvus singulis diebus fluat, exerceatur, vitet animi affectus. *Curatio.*

Secundò evacuantibus, & si plenitudo in toto fuerit, nec aliquid prohibeat, prius exercenda sanguinis missio ex basilica, deinde ex pede, si necessitas postulet, subindeq; cucurbitulæ cum multa flamma adhibendæ. At si frigidorum, ac crassorum humorum copia adsit, purgandi sunt prius præmissa attenuatione, & præparatione sequenti vel simili potione, quæ & venas aperiat, & ad inferiora impetum faciat. ℞ *arthemisia, sabina, utriusque calamenthi, levistici, betonica, camedrios an. m. j, anisi, marathri, squinanthi, spicanardi celtica, calami aromatici, cyperi an.* ℥ j. *aceti albi aut vini* ℥ iiii. *mellis rosacei lib. j.* ß fiat secundum artem sirupus, quo posteaquam per aliquot dies usa fuerit, *Evacuatio.*

 purgetur

purgetur hieralogodionis, electuario Indo, pilulis fœtidis, cochijs,
Vomitus. aut reliquis cap. *de menstr. suppressione* recitatis. Vomitus etiam
provocetur cum decocto seminis raphani, aut diasaro Fernelij.

Molam expellentia. Tertiò ac potissimum utendum ijs, quæ venas aperiant, quæ-
que impetum ad inferiora facientia, molam expellant, qualia sunt
Mollientia. omnia, quæ menses proliciunt; prius tamen mollientia adhibenda,
quibus ad partum facilitandum uti solemus, igitur fiant incessiones,
& fotus partium inferiorum, ex decocto malvę, viol. altheæ, ficuum,
sertulæ campanæ, fœnugræci, seminis lini, cum olei liliacei, irini,
camomelini, vel butyri copia, vel in hydræleo fiat decoctio, deinde 1
Unguentum imus venter, pecten, & inguina sequenti unguento perfundantur. ℞
olei irini, liliorum alborum, camomillæ, anethini an. ℥ ß, *vini odorati* ℥ *i,*
bulliant ad vini consumptionem, & adde butyri recentis, adipis anserini sing.
℥ *i, ladani* ℥ *i, ceræ q.* 5. fiat unguentum: aut cataplasma sic. ℞ *malv.*
radicum altheæ, & foliorum ejus an. m. j. farinæ, fœnugræci, seminis lini, hor-
dei an. p. i ß *olei amygdalarum dulcium & amararum, liliorum alborum*
an. ℥ *i, cum aqua mulsa & vino* misce, ac fiat cataplasma; aut pessus au-
reus applicetur, sed temporis processu in decocto, pro fotu & inces-
sione, adde folia lauri, thymi, pulegij, hyssopi, calamenthi, radicem
aristolochiæ rotundæ & longæ, arthemisiam, rorem marinũ, genistã, 2
& centaurium. Fit etiam aliud unguentum majoris efficaciæ in hunc
modum. ℞ *dialtheæ* ℥ *ii, emplastri filij Zachariæ* ℥ *i, pinguedinis porcinæ,*
axungiæ gallinæ, anseris, medullæ cervi an. ℥ *i, styracis, calaminthæ* ʒ *ii. pul-*
veris colochintidis, radicis utriusq; aristolochiæ an. ʒ *i. croci* ʒ *i. olei viol. q.* 5.
fiat linimentum, his sic emollitis & reseratis partibus, ad ea quæ mo-
lam expellant veniendum, in quem usum saltus & sternutamentum
maximè prosunt: deinde exhibito apozemate aliquo menses edu-
Trochisci. cente dentur hi trochisci. ℞ *cinnamomi, myrrhæ an.* ℈ *ii* ß, *fol. siccor. ru-*
tæ, sabinæ, pulegij, calaminthæ, sagapeni, opoponacis an. ʒ *i; cardamomi, gra-*
norum juniperi, mentastri an. ʒ *i* ß fiant trochisci, quorũ detur pondus 3
ʒ ii, cum prædicto apozemate, aut cum decocto sabinæ vel faseolo-
rum; at si angustiæ præmant, nec dum mola decidat, sequens pare-
Pulvis. tur pulvis: ℞ *cinnamomi, rutæ an.* ʒ ß, *pulveris aristolochiæ longæ* ʒ *i dia-*
marg. frig. ℈ *ii. misce,* dosis ʒ i, cum prædictis decoctis, aut cum deco-
cto anethi, & rutæ in vino calido, de quo sæpius bibat, utiliusque e-
rit; si castorei nonnihil addatur, aut diptami Cretensis; fiat insuper
Suffitus. Pessus. suffitus ex myrrha, & ruta, & pessus ex opoponaco, felle taurino, &

elleboro, sive agarico, quibus si radix ciclaminis; & colochintidis adjungantur, fortior erit: securius tamen sic paratur. ℞ *galbani ℥ i, ellebori albi ℥ i succi mercurialis q. 5.* incorporentur simul: valent etiam cuncta hæc ad secundam relictam, & fœtum mortuum expellendum, & menses mirificè movent. Posthæc patiens decumbat in modum parturientis, & obstetrix totam manum prædictis oleis imbutam utero immittat, ac conetur molam extrahere, quam si ab utero divelli, & eradicari contigerit, nec divulsam natura expellere, neq; obstetrix ob lubricitatē, & rotunditatem, quia ansam non habet, eam extrahere queat, muliere, ut antea diximus, collocata diductis cruribus chirugus immisso instrumento, cui à similitudine pes gryphius nomen est, reserato, cum jam in uteri capacitatem vagatur, molam comprehendat, alvusq; mulieris hinc inde comprimatur, quoad mola in angustum locum, ubi effugium non habeat, compellatur, sicque tandem facilius extrahatur.

Quartò ijs, quæ roborent, ac vires reficiant, præsertim si copiosior sanguinis fluxus præcesserit aut sequatur, utendum jusculis carnibusque caponum, & perdicis, succo, & aqua carnis cum margaritis, & speciebus electuarij de gemmis, jecore gallinæ, vel capi, & salsamento ex prædictis speciebus, & saccharo cum succo limonis vel omphacij, vel aqua caponis hac ratione destillata, ℞ *caponem leviter assatum unum, perdicem unam, panis albi lib. i. pulveris margaritarum, carsophyllorum, cinnamomi, coralli rubei an. ℥ ii, vini albi tenuis ac odorati q.* 5. ut cuncta irrorentur, & stillentur in balneo Mariæ. At si extractâ molâ plurimus sanguis effluxerit, curatur ut superfluus menstruorū fluxus; si, antequam extrahatur, irruat fluor, per intervalla vires reficiendæ, & adhibenda ea, quæ molam expellant, non tamen addenda, quæ sistant, aut retineant. Quod si dolor premat, adhibenda quæ supra 3. remed. genere prodidimus, tandem ne mola denuo generetur, præcavebis per ea, quæ c. præcedenti dicta sunt.

Virium refectio.

Aqua stillatitia caponis.

Hæmorrhagia curatio.

Scholium.

Exerceatur] *Altomarius, & cum ipso plerique alij, Pauli & Avicennæ autoritate, exercitium partium inferiarum vetant, quia motus fluxionem concitat; sed non advertunt Paul. ibi eam molam curare, quæ juxta ipsius sententiam, tumor est, præter naturam induratus, in vulva ostiolo; at prolabi non potest, imo ad motum augetur prolabentibus humoribus. At cum vera mola exercitio interdum avellatur, nō est quod illud impediamus,* sic

P. lib. 3.49. Dubium. An exercitium competat in molæ curatione.

sic ipse autor in fine capitis de vera scribens mola, ea præcipit, quibus quam citissime excutiatur. Alij dicunt hos autores in mola exercitationem prohibuisse, quando educenda est, non tamen in fœtu, quia fœtus naturaliter exitum petit, & humorem secum habet, os uteri & ejus collum lubricantem, qui fœtui viam faciliorem parat. At mola præter naturam est, & exercitio, siccatis ductibus, vix avelli postmodum potest. Est & tertia respondendi communior ratio exercitationem prohiberi initio, dum adhuc corpus plenum est, ne plures menses descendant, & materia fiant, qua mola augeatur, sed non interdici corpore jam evacuato, & in fine curationis.

De falsa gravidatione.

CAP. VIII.

Avic. 21.3. tract. 2 18. Grad. c. de mola matricis.

Discriptio.

Hippoc. de morb. mul. de nat. pueri. 2. prædict. 34.

AQuæ seu flatuum in utero collectio, quam Avicenna & Gradius ac barbari ferè omnes molam non veram appellant, ab Hippocrate, & veteribus Græcis pro mola non agnoscitur, sed falsa gravidatio nuncupatur, idem senex ejus sæpissime meminit, dum inquit, & putant se in ventre habere; & videntur sibi tum mulieres concepisse, & non conceperunt, tunc enim fit, cũ fœminæ viro utenti menses supprimuntur, venter intumescit, accidentiaq; veræ gravidationi similima accidunt, cum hoc tamen nil vitæ particeps in utero efficitur, sed aliquid quod cuipiam elementorũ proportione respondet, ut flatus, spiritus, vel aqua, aut tophaceum quippiam; nam cum quatuor sint gradus perfectionis in rebus, esse, vivere, sentire, & intelligere, & natura progrediatur perficiendo per accessum; contingit ut præ debilitate in prima perfectione subsistat, cum suscepto ab utero utroq; semine morboso, & planè invalido, clausi uteri calor imminutus, nullo affluente sanguine, nec facultatis formatricis opere, illa in flatum, aut aquam convertit, ac tunc venter intumescit, reliquaq; sequuntur gravidationis indicia, nec solum in aquam, ac flatum, verum & in pus, aut fœtidum mucorem, acrem, & serosum, & in globosam, tophaceam, ac pituitosam substantiam, quę omnes sunt falsę gravidationis species. Vide quę superius scripsimus de ijs quæ à coitu

4. rerum gradus.

Differentia.

coitu inflantur. Causa hujus affectionis est semen utrumque morbosum, ac prorsus inutile, in utero conclusum, & uteri intemperies, ob quam seminis spiritus perit, si ijs accedat defectus sanguinis affluentis, cujus loco vel pituita, vel aquosus, vel crudus humor accumulatur, præsertim id contingit, si fœmina menses decolores, pituitosos, & conspurcatos antea habuerit. Est etiam altera causa obtenta mēbrana densa, qua uteri orificium clauditur, ideoque superflua, ac reflua menstruorum materia, ingentem in ventre tumorem, & tensionem facit cum cruciatu, quasi parturientis, sed hæc non tamdiu durat, & divisione dictæ membranæ per volsellam curatur; acciditq; nonnunquam virginibus, non sine dedecoris periculo, dum reliqui putant gravidas esse, extat apud Neotericum historia virginis, quæ tale quippiam passa fuit, per tres integras septimanas, & omnes obstetrices partus dolores pati una voce affirmabant, adveniente tamen medico, ac judicante quod erat membranam per chirurgum dividere jussit, & sanguinis octo libræ concreti, ac ferè putrescentis dimanarunt, & intra triduum convaluit. *Causa.* *Param cap. 43.*

Signa sunt non minus difficilia, quam molæ: cognoscitur, tamen interdum falsa gravidatio, si fœmina antea mensibus corruptis infestabatur, qui postea supprimuntur, ac venter subitò intumescit, qui tamen in verè gravidis à principio subsidet, ac postea elevatur, tunc si flatus subsit, tympani sonum edit, & capitis, lumborum, dorsi ventris, ac inguinum dolor adest; si verò aqua, gravitas & fluctuatio in ventre percipitur, & album quippiam ab utero instillat, fœtidum, serosum, acre, & mordax; pedes, facies, & oculi tument, toto corpore pallent, & hydropicæ videntur, ac reliqua ferè omnia symptomata apparent, quæ in mola. Evadunt fœminæ ex hoc affectu plerumq; steriles, ac pudenda exulcerantur. *Signa.* *Prognostica.*

Curatur eadem ferè ratione, qua uteri mola, speciatim verò tribus remed. generibus. Primum victus ratione ad calidum & siccum declinante, frequenti exercitio, saltu, cursu valido, cibis siccis, & optimi nutrimenti; potu parco ex vino, vel aqua cinnamomi, anisi, corticum citri, aut radicis chynæ, vel sasafrasiæ. *Curatio.* *Victus.*

Secundò purgatione, præsertim si aquositas subest, ex hiera, pilulis mastichinis, de aloe, de agarico ad ℈ iiij. aut etiã ʒ vj. diaphœnici, vel diacartami in decoctionis pituitosæ ℥iiij. facta tamen prius præparatio- *Purgatio.*

paratione melle rof. sirupo de hyssopo, de thymo, betonicæ, fœniculi cum dupla quantitate prædictæ decoctionis, aut decocti anisi, cinnamomi, seminis apij, ameos, passularum in vino & aqua. Clysteriis insuper ex rebus discutientibus & expurgantibus, ut ℞ *camæmali, rutæ, anethi, serpilli, sisymbrij, arthemisiæ an. m.* ß. *seminis apij, fœniculi, ameos an.* ʒ ß. *coquantur in s. q. aquæ, ad medias colaturæ;* ℞ ℥ *x. olei rutæ, de baccis lauri, mellis rof. an.* ℥ *j.* ß. *hieræ picræ* ℥ *i. misce,* fiat clyster.

Clyster.

Flatuum discussio.

Tertiò iis, quæ flatus discutiant, maximè si eorum copia adsit; in quem usum fiunt incessiones, & encatismata ex decocto rutæ, calaminthæ, pulegij, fol. lauri, absinthij sicci, anisi, maratri, cymini, nec solum sedeat fœmina in decocto, sed pars herbarum sacculo includatur, & dum balneo insidet, lumbis imponatur, & ventri: mox à fomentatione utatur sequenti potu. ℞ *seminis apij, fœniculi, cymini, petroselini, cardamomi an.* ʒ *i. fol. rutæ m. ij. coquantur in vino, & addito sacchuro bibat patiens* ℥ *iij. aut nucleorum persici num. xx. galangæ, cinnamomi, piperis longi, zinziberis, cariophyllorum, croci, nucis moscatæ an.* ʒ. ß. *terantur grosso modo, ac coquantur in lib. ij. vini optimi ad tertias, capiat* ℥ *ij. aut iij.* vel fiat sequens liquor stillatitius. ℞ *anisi, dauci, cinnamomi, theriacæ an.* ℥ *i. micæ panis recentis lib. ij. radicis angelicæ pulverizatæ* ℥ ß. *decocti lupulorum, mellis an. lib. iij. in balneo Mariæ extrahatur liquor, dosis* ℥ *iiij.* utiliusq; fuerit si prius accipiat unam vel alteram tabellã diacimini, dianisi vel ʒ i. ß. aut ʒ ij. theriacæ optimæ, vel ℥ i. sequentis: ℞ *specierum diacurcumæ diacimini an.* ʒ. *iij. sacchari dissoluti in aqua rutæ q. s.* fiat confectio per tabellas. Uterus etiam ac totus venter post balneum inungatur oleo liliorum, in quo decoxerit cardamomum, anisum, semen apij, & ameos; aut oleo de cinnamomo, de baccis lauri, de maci, quibus addi potest stercus bovinum, columbinum, aut unguentum martiaton, vel applicetur sequens emplastrum, ℞ *seminis rutæ, nasturtij, cumini, centaureæ minoris, majoranæ, anisi, mentrasti an. m. i. inscindantur, & conquassentur omnia, ac cum vino fiat emplastrum.* Prosunt reliqua, quæ cap. *de uteri hydrope, & de flatuoso uteri tumore* sunt scripta, emollito prius ventre, per ea, quæ superiori c. 3. remed. genere diximus, quibus addenda, quæ menses & urinas cient, & abortum provocant.

Stillatitius liquor.

De picaceo prægnantium appetitu.

CAP. IX.

ACcidit interdum gravidis, circa secundum mensem affectio, quæ ab avicula loquaci, & variis picta coloribus nomen accipiens, la-

ens, latinis *(pica)* dicitur, Græcis *malacia sive citta,)* ob hederæ similitudinem, quæ græcè *(cittos)* appellatur, quia ut hæc variis plantis, prout occurrunt se implicat, ita pica laborantes varia edulia appetunt extranea, & planè absurda, ut carnem crudam, terram, carbones, tegulas, lateres, cretã, cymoliam, calcem vivam, testas, pelles, fructus acidos, & acerbos, quinetiam stuppas, & picem navalem, & visa jam est, quæ una gravidatione circa 20. piperis libras devoraverit; alia quæ glacie vescebatur; novi perplures, quæ terræ portiunculas, inter mundandum triticum repertas, indicibili aviditate devorabant; aliam lego quæ morsum cervicis juvenis cujusdam appetebat, aliam quæ omnem respuebat cibum, præter carnem humeri pistoris, quem denudatum viderat, ita ut maritus coactus fuerit, pecuniam pro singulis de humero morsibus pacisci, cumque sustinuisset duos, tertium doloris pertæsus ferre noluit, ajunt mulierem tergeminos enixam, duos vivos, tertium demortuum; aliam pedum desiderio ejus captam, qui nudis ac lotis pedibus à balneo revertebatur, in genua procidisse, & ambabus manibus crure altero apprehenso, de calce frustum mordicus evulsisse; sed hæc depravatum etiam, & lascivum animum accusant; nam haud dubiè similibus appetitionibus naturalibus laborant pleræq; omnes, at appetitum ratione moderantur, & evincunt prudentiores, constantes, & honestæ. Est autem hæc affectio, appetentia quædam ciborum vitiosarum qualitatum, ex quo patet esse oris ventriculi affectionem, in actione ejusdem depravata, quod Galenus docet: nec gravidis duntaxat, sed viris etiam melancholicis, ac virginibus accidit, atque aliis fœminis, quib. intra ætatem, in qua menstruationem habere possunt, deficiunt menses, cum appetitis rebus similis vitiosus succus in os ventriculi procubuit: plerumque tamen gravidis, & ijs magis, quæ optimi sunt temperamenti, quia in his fœtus præstantiorem sanguinis partem ad se allicit, relicta fœculentiori; quæ verò valetudinariæ sunt à fœtu expurgantur, idcirco gravidationis tempore melius se habent, sed morbosos edunt fœtus.

Natura morbi. *Species 5. de locis. 1. de sympt. causis.*

Tunc fit hæc affectio, cũ oris ventriculi tunicæ pravo aliquo humore, vel excremẽto fuerint imbutæ, pro cujus varietate, prædicta varia ac peregrina edulia appetunt. Unicam in prægnantibus hæc excrementa causam habent, mensium suppressionem, quippe qui singulis mensibus excerni solebant, à fœtu jam suppressi, modicaque & puriori parte eorum in fœtus alimoniam cedente, reliqua sursum vergit, & vel propria substantia, vel vapore suo tantæ est perniciei, ut ventriculum praeci-

Causæ.

præcipue,veluti subtiliori sensu præditum infestet. Hinc est, quod
circa quadragesimum ferè diem à conceptu affectio incipiat, & ad
quartum usque mensem duret,quo,crescente jam fœtu,plus alimen-
ti trahit tuncque vitioso humore partim per vomitum excreto, par-
tim ad fœtum delato, accidentia remittunt.

Signa. Fœminis sic affectis assidue accidunt oris expuitiones, ventri-
culi morsus,anxietas,totius corporis extenuatio vomitus,& nausea,
Insequuntur verò hæc omnia pravã ejusdem oris ventriculi intem-
periem,cum prædictis humoribus,qui si connaturales nondum sint,
contraria appetit fœmina remedium quærens ex assumptis, fiunt 1
quippe remedia per contraria; sic si viscidis ventriculus abundat &
frigidis, appetit acria; si calidis,acerba & acida; si occultæ vir-
tutis,indicibilis etiam qualitatis edulia,unde etiam monstrosæ libi-
dines in ijs,quæ semen retinent. At in gravidis rarò humores conna-
turales esse possunt, quia non nisi diuturnitate id fit, ac vehementi
impressione, tunc enim ut continens mutat contentum, sic con-
tentum potest mutare continens,& humor potest trahere in sui na-
turam ventriculi temperiem, ut vinum pravum saporem vitiosum
dolio communicat. At si connaturales fuerint jam facti,similia cu-
piunt,hinc,quæ exusto humore abundant, carbones appetunt, quæ 2
melancholico, terram,quæ crasso, gypsum, stuppas ac similia, quæ
salsuginoso, sal ipsum insatiabili appetitu vorant, ex qua causa et-
jam ferunt fœtum sine ungulis sæpissimè edi.

Dignoscitur similitudo aut dissimilitudo humorum,ac tempe-
raturæ,quia appetitus rerum similium non conquiescit, subsequuta
re appetita,dissimilium verò,quia contrarium quærit,obtenta re ap-
petita,quæ morbo contraria est, cessat protinus appetitio, quia ces-
sat necessitas, & hac limitatione appetitus, quo fœmina detinetur,
te ducet in cognitionem redundantis humoris.

Curatio. Curatur tribus remediorum generibus, primò victus ratione cō- 3
traria,pro ratione diversi humoris redundantis;cunctis tamen com-
mune est,ut utantur cibis moderatis & optimi succi,non pinguibus,
dulcibus,aut excrementitijs;conveniunt, aves & pedes animalium,
panis succo malorum granatorum aut cydoniorum maceratus; &
ante cibū olivæ muria cōditæ,aut sex vel octo amygdalæ amaræ,post
cibum uvæ passæ,mala punica,pyra,avellanæ,ciceres tosti cum sale,
quibus

quibus Lusitanæ maximè alliciuntur, synapi, cucumeris semen decorticatum ex aqua potum, polygonijve decoctum, raphani usus. Quæ cibos avertantur, obsoniorum salsamentorumque varietate ac jucunditate allici debent, conducunt portulaca cruda, vel cocta, cichorium, ac earundem herbarum syrupi, & aquæ; alvus respondeat, fugiatur aer crassus, & palustris, vigilia, aut somnus immodicus, ijs, quæ terram appetunt, nil tam prodest ac amylum pro terra oblatum. Potus sit vinum fulvum odoratum, aut aqua ex decoctione cinnamomi.

Secundò pueri, virgines, ac viri, parato humore, expurgandi sunt catharticis, quæ tamen prægnantibus nonsunt exhibenda, quia affectio in primis mensibus accidit, quibus Hipp. ea interdicit, devoratis igitur per aliquot dies mirobalanis embl cis conditis, aut pulvere rhab. cum conserva ros. si affectio urgeat, [illegible] deglutito melle ros. mox ad abstergentia nec tamen fortia deveniendum, præmisso vomitu, qui mirificè prodest, ac si ventriculus ab acri, acido, salsove humore mordetur, tepida duntaxat aqua vomitus provocetur, quod si difficulter vomat mulier, aut humor sit crassus, addendum parum oxymelitis, aut syrupi acetosi, aut raphani, vel anethi decoctum cũ aceto. Porrò rhapontici, & spicænardi cremor ventriculum abstergit; cavendum ne intrinsecus assumantur, quæ ex fœniculo & absynthio conficiuntur.

Purgatio. *4. Aph. 1.* *Vomitus.*

Tertiò utendum iis, quæ humores in ventriculo imbibitos conterant, ac discutiant, ipsumque demum roborare valeant, in quẽ usum intrinsecus assumitur cortex citri, conserva cydoniorum, mala punica, & mirobalani conditi; rotulæ diarrod. aromatici rosati, aut sequentes. ℞ *pulveris utriusque coralli, cornu cervi, margarit. rasuræ eboris an.* ℈ *i. cum sacchara dissoluto in aqua ros. fiant tabellæ sive rotulæ,* capiat ʒ ij. duabus horis ante pastum; viris ac fœminis non prægnantibus mirificè prodest, per multos dies sumere ʒ j. aut ʒ i. ß. conservæ de scoria ferri. Deniq; forinsecus adhibenda, quæ languidum ventriculum roborent, in quem finem inungitur oleo nardino, moschelino, de absynthio, de maci, de menta, premissa fomentatione ex decocto foliorum absynthij, menthæ, origani, ros. rub. rorismarini, majoranæ, nucis myristicæ cariophyllorum, cyperi, ligni aloes, deinde loco oleorum potest applicari sequens unguentum: ℞ *olei nardini, absyn-*

Humoris discussio. *Interna.* *Externa.*

absynthij, menthæ, aceti an. ℥ *i. seminis cumini, ameos, cardamomi, pulv. rad. cappar. an.* ʒ *i. ferveant ad aceti consumptionem, & cum cera* fiat linimentum. Mirum etiam in modum ventriculum firmat cataplasma sic confectum. ℞ *corticum citri, melissæ, calami odorati an.* ℥ *i. coquantur in vino, contundantur, & adde olei nardini, mastichini, an. q. s. cum pane tosto* fiat cataplasma; aut carnis mali cotonei ℥ iiij. cum posca terito & adde croci ʒß. unguenti nardini, aut rosſ. ℥ i. vel conservæ cydoniorum, & folijs absynthij cum vino tritis adde pulverem cariophyllorum, masticis, myrthi, aut ℞ *carnis palmarum* ℥ *ij. coquantur in vino, cum rosis, & fœniculo, ac omnia contusa ventriculo adhibeantur*, quibus, si necessitas urgeat addi possunt balaustiæ, myrtus, absynthij coma, ac semẽ fœniculi vel linteolum vino, & oleo rosarum, vel nardino, aut aceto, & oleo imbutum ventriculo adhibeto, quod etiam morsus, & stomachi puncturas mitigat.

Cataplasm.

De cibi fastidio prægnantium.

CAP. X.

Lib. 3. c. 37.

IN fame, uti scribit Galenus, hæc ordine se habent, partium inanitio, earundem tractio à venis; mox venarum à ventriculo, molestus suctionis sensus; & tandem animalis appetitus. Unde fit, ut fames suctionis ille sensus dicatur, appetentia verò implendi desiderium; si verò contingat, ut pereat sensus suctionis, vel nulla amplius fiat exsuctio, aut corpus non evacuetur, affectio oritur, quæ græcis anorexia; Latinis dicitur cibi fastidiũ, seu inappetentia, aut, uti Paulo placet, ciborũ aversio. Affectio est in genere functionis ablatæ; hæc autẽ in viris, pueris, ac virginibus ob multas caussas contingit, quarũ inter potissimas Galenus calorẽ annumerat, ut qui solidas corporis partes laxãdo exoluit, & ad attractionẽ imbecilliores reddit, idcircò, minus æstate quam hyeme, appetentia fit; sed & ab humiditate contingit, quæ fundendo supra modum extendit, & suctum ac compressionem impedit. Fit etiam in viris, ab immodico ventris profluvio, spiritus dissolvente; aut biliosi humoris, acris, porracei, & tenacis ad ventriculum delatione, aut pharmaci potione, aut immodica sanguinis detractione. At in prægnantibus potissima aversionis ciborũ causa est, menstrui sanguinis excrementitia pars, in

Causa.

1. de caus. sumpt. 7.

Æstate quã hyeme minor est appetitus.

utero

utero redundans, cujus vapores os ventriculi inficiunt, ac ejus tẽperiem evertunt, & mala afficiunt qualitate, unde coctio, & tractio præpeditur, idque potissimum primis mensibus, quia major redundat copia, & multò magis in plenilunio, vel cum fœtus capillum germinat; observarunt enim veteres, per hoc tempus pueros etiam in lucem editos, deterius se habere, & in utero id quoq; contingere, fœminasq; tædiosas fieri, & nihil appetere. Affectus se ipsum prodit, causarum notæ sunt, nam si à biliosis humorib. fit, ventriculi morsus adest, & sitis vehemens; si à putridis, febris interdum conjungitur; si à crassis & lentis, nec rosio ventris, nec sitis adest, sed sputatio crebra; communis tamen omnibus nausea est; calidam intemperiem detegit sitis, & quod nidorosum quippiam eructant, & calidus sentitur halitus, frigida expetunt, & ab eis juvantur. *Signa.*

In hac affectione multis medicamentis utendum non est, quia ipsa sponte desinit crescente fœtu. Si tamẽ molesta sit, & curationem requirat, non absimili ratione occurrendum, ac cibi fastidio virorũ, seu reliquarum fœminarum, cujus curatio ab ijs petenda, qui communitur practicas scripserunt. Sunt tamen tyrones commonefaciendi, in hoc casu purgatione non esse utendum, potiusque vomitus leviter ciendus, ut superiori cap. dictum est, maximè si mulier vomere sit assueta. Conveniunt cibi acidi, austeri, salsi: carnes minime pingues, assæ, aviculæ, pyra, mala cydonia, palmulæ, nuclei pinei, olivæ conditæ, confert etiam jejuno ventriculo capere rotulam unam diarrod. cum aqua tepida, si fervens sit temperatura; aut tabellam aromatici rosſ. cum cochleari uno, vel altero vini generosi, si frigida sit ventriculi intemperies. Exterius ungatur ventriculus oleo de mentha, absynthij, cydoniorũ, mastichino, myrthino ac super inspergatur pulvis rosſ. rub. diarrod. coralli, rub. aromatici rosſ. Conveniunt tandem quæcunque superiori cap. dicta sunt, idcircò à pluribus hic supersedemus. *Curatio.* *Admonitio.* *Cibi.*

De vomitu, & nausea prægnantium.

CAP. XI.

UT menstrui vapore tunicas oris vẽtriculi occupante, abolita aut depravata appetentia fit, sic eodẽ vapore ventriculi capacitatẽ *Causa.*

ingre-

ingrediente,vomitus aut nauſea,nam ,ut ſuperioris ejus partis propria operatio appetitio eſt,ſic retentio,& concoctio inferioris,ea tamen ratione ut ſi leviter afficiatur ,nauſeam excitet,ſi gravius vellicet, ac mordicet,vomitum ſæpe etiam cum dolore& cruciatu;& rurſus ſi calidus adſit vapor,ructum nidoroſum,ſi frigidus,acidum promoveat. Porrò vomitus eſt eorum,quæ in ventriculo continentur per os excretio: nauſea verò depravatus motus facultatis expultricis,quo nititur per os excernere,quæ ventriculo ſunt moleſta.

Definitio.

Signa. Affectio ſignis non indiget, inſtantis tamen vomitus indicia,ſæpe ſunt cibi abominatio , nauſea,cordis compreſſio, vertigo,& tremor labij inferioris.

Curatio. Vomitus ,quem ſequitur manifeſta alleviatio,cohibendus non eſt, ſi tamen moleſtus admodum ſit,curatur trib.remed. generibus, & relicta ea curatione,quæ convenit quando vomitus fit ab humoribus in ventriculo, nedum impactis ſed ibidem genitis,totus ſcopus hic erit,ventriculum roborare,ne prædictos vapores, aut humores ex utero aſcendentes admittat : admiſſos vero domare, ac retundere. Suppoſita igitur in reliquis optima victus ratione, cibos capiat optimi nutrimenti,ac facilis concoctionis,de quibus c.*de victu* dictū eſt ,ſpecialiter verò caveat à liquidis pinguibus, utatur aſſis cum ſucco granatorum, & omphancij,aut malorum aureorum, oryza,amylo,vel farre in juſculo caponis,aut hæc leviter torrefiant, & cum vitellis ovorum,aqua roſ.& ſaccharo fiat pulticula ; juvat vinum rubrum,cibus, & potus parcus, ac ſæpiuſcule aſſumptus ; ſtatim à cibo,ſi intemperies ſit calida , capiat hauſtū aquæ frigidę,vel ſi vētriculus frigida laboret intemperie ,malum cidonium in vino rubro coctum ad mellis ſpiſſitudinē , aut utatur malis punicis cum ſorbis,vel conſerva cydoniorum, mirobalanis conditis, aut nuce myriſtica,vel pulvere confecto ex corallo,cortice citri ſicco,& cruſta panis torrefacta cunctis mixtis: vel hac conſerva ſeminis apij ʒ iij. coralli rubei ℈ j. ſpicænardi ,piperis longi an. g. ij.mellis q.ſ. fiat electuarium doſis à ʒ j. ad ʒ i ß. aliqui myrrham addunt, ſed omiſimus, quia menſes & abortum provocat.Prodeſt inſuper ante prandiū mica panis torrefacti vino Hip.intincta:ut autem graveolentia omnia ventriculum ſubvertunt,ſic odorata corroborant , idcirco non ſolū in medicamentis ipſis,verum etiam in cibis ſæpius odorifica permiſcenda,ut aqua roſ.naphæ,moſcus,ambra,cortex citri,lignum aloes.

Graveolentia ventriculum ſubvertunt.

Secundò

Externa. Secundò externis, quæ & discutere, & roborare valeant, purgantia enim non sunt adhibenda, ut superiori c. diximus, possunt tamen masticare parum rhab. aut conservam cydoniorum purgativam devorare, vel adhibeantur clysteres ex decocto hordei, & parietariæ, vel ex lacte, aut jure gallinæ cum saccharo, & vitellis ovi in pauca quantitate, ac sine oleo, ne venter distendatur, aut lubricetur. *Inunctio.* Ab his inungatur ventriculus oleo nardino, absynthij, naphæ cum pulvere ros. rub. absynthij, cinnamomi, spicæ, si frigida sit intemperies; si verò calida, inungatur oleo cidoniorum, myrthino, addito olei absynthij parum, & guttulas aceti ros. ac pulvere coralli, diarrod. cornu cervi usti, rosar. rub. ex quibus cum cera fiat linimentum, vel adhibeatur emplastrum de crusta panis, de mastice, de carne cydoniorũ aut sequens cataplasma *Cataplasma* ℞ *succi cydoniorum* ℥ *ii. succi pyrorũ, sorborũ, & uvæ acerbæ an.* ℥ *i. aceti albi ros.* ℥ *i.ß. agitentur simul, & cũ pauca farina excipiantur*, ac admoveantur supra os ventriculi à parte anteriori, & posteriore, vel fiat sacculus ex æquis portionib. pulveris diarrodon, coralli, cornu cervi, ros. rub. absynthij, cinnamomi & spicæ. Affectione tamen diutius, & graviter perseverante, cucurbita ad os ventriculi cum flamma copiosa affigatur, tantisper dum cibus præbetur. *Cucurbita cum multa flamma.*

Aetius ad sistendum vomitum pedes, ac manus in calidam aquam demitti vult, vulgus in frigidam solet, hoc in calida, illud in frigida affectione magis convenit. Deniq; si calida sit intemperies, & nidorosus ructus, nil præstantius, quam aquam frigidam paulatim absorbere, ad cyathi unius, vel alterius mensuram, quæ tamen prius plurimum sit cocta, ac deinde refrigerata; alimentis utendum crassiusculis, pinguia & jusculenta fugiendo, quia facile corrumpuntur; si frigida sit affectio, & ructus acidus calidis, & roborantibus utendum, de quibus supra hoc c. & superiori, potus sit vinum aut aqua cinnamomi, vel cum cortice citri cocta, si alimentum corrumpatur, addendus bolus armenus, terra sigillata, species diarrod. aut electuarij de gemmis, quæ saccharo excipiantur.

Doloris curatio. Tertiò, si vomitus cum ventriculi dolore fiat, & cardiacis accidentibus; (id accidit ex humore ad os ventriculi confluente, jecore, aut universo corpore, in eundem quod molestum est exonerante, quod inprimis molestat primiparas, & eas quæ pravis alimẽtis usæ fuerunt

ac vitam transegerunt laboribus, ac curis plenam) si inquam ex hac urgentiori causa contingat, frequentiori aquæ ferventissimæ potu subveniendum, aut vino, si pituita adsit, vel aliquo ex supradictis medicamentis, & linimentis, præsertim hoc cataplasma ventriculo apponatur. ℞ *pulveris ros. rub. absynthij an. ℥ij. coralli ℥ i ß. ligni aloës, diarrod. an. ℥ i. furfuris q. s.* fiat cataplasma cum vino rub. vel ℞ *micæ panis tosti madefacti in vino rubro, aut succi cydoniorum, vel granat. vel* si ardor sit magnus *in succo plantaginis, aut aqua ferrata ℥ iiij. olei absynthij, ros. omphanici an. ℥ i. pistentur simul, & cum pulveribus supradictis*, fiat cataplasma. Utendum etiam sirupo cydoniorum, myrthino, de portulaca, acetosæ, & aliis quæ acrimoniam compescant, cum aquis earundem herbarum, ac subinde rhabarb. masticato, vel cum conserva ros. aut cydoniorum, apposito prius umbilico pomo asso, vel panis taleolã, vino malvatico madida, resperfis pulveribus supradictis, atque hic curationis modus repetendus, quoad fœtus crescat, & vomitus cesset.

Cataplasma

Vena sectio. Verum si neque his sedetur, sanguinis missio ex communi vena securè, & cum maximo patientis emolumento exerceri potest, idque mihi multis experimentis probatum est.

De ventris dolore in prægnantibus.

CAP. XII.

IMmanis & acerbus dolor in prægnantis ventre inferiori interdum suboritur à spiritu flatuoso, ibi incluso, elevato à sanguine menst. vel genito ob indebitum vitæ institutum, quippe ex fœtu, tum intestina tum reliquæ cavitates coarctantur, unde est ut crassi flatus sæpe ibi includantur, & difficulter discutiantur & tormina gravissima, ac cruciatum circa umbilicum excitent, ad pulsus usque defectionem, sic ut abortum crebrò minentur.

Curatio. Curatur iisdem ferè remediis, quibus uteri inflatio. Specialiter victu calido & sicco, utile est masticare cinnamomum, anisum, cortices citri, quorum etiam pulveres cum vino accipiantur, vel cum aqua stillatitia cinnamomi, anisi, corticis citri, potus etiam vini aromatici per se laudatur.

Sacculus. Sacculus umbilico adhibendus, ex semine

mine fœniculi, cumini, anisi, anethi, milij, vino aromatico vel aqua vitæ irroratus, ex quibus etiam in vino decoctis clyster paretur, in *Clyster.* pauca quantitate, cum paucissimo oleo anethino, & de baccis lauri, vel cum cera, & prædictis oleis unguentum fiat, aut hoc cataplasma, *Vnguentum Cataplasma* vitelli ovorum numero vi. fortiter agitentur, & adde pulveris anisi, cumini, seminis fœniculi an ʒ j. cum oleo laurino, fiat ad ignẽ placenta, quæ umbilico applicetur. Vitandæ plures inunctiones, & *Admonitio.* humida fomenta, quia dum flatus dilatant, priusquam resolvant, abortum provocant, uterum & ejus vasa dilatando, ideoque dum reliqua applicantur, ventriculo apponendum pomum assum vino irroratum, & aromatibus respersum, ut fœtus roboretur, reliqua ex prædicto cap. sunt petenda.

De cordis palpitatione & syncope prægnantium.

CAP. XIII.

Quando substantia illa flatulenta, quam superiori c. à menstruo detento, elevari diximus, per arterias, aut venã cavã in cor adscendit, saltus & cordis palpitationem concitat, nam dum cor, quod sibi præter naturam transmittitur, pellere nititur, motum illum extra proprij motus concentum edit. Est autem cordis palpitatio nil *Definitio.* aliud, quam immoderata concussio vehementi diastole, & systole molesta, ab hac facilis est ad cardialgiam transitus, & ad syncopen, seu præcipitem virium lapsum.

Curatur victus ratione non absimili ab ea, quam superioribus cc. *Curatio.* proposuimus. Deinde si copiam tetri sanguinis, à qua plerumq; fit, *Sanguinis missio.* adesse conjectura assequamur, sanguinem semel mittere opus omni nò erit, si aliter, usu pulveris rhab. cum conserva rosſ. humores pravos expurgare, aut confectione hamech sine scammonio, Valet etiam aqua ferventissima epota.

Secundò ea adhibenda, quæ cor à venenosis, ac tetris vapori- *Cordis tutela.* bus tueantur, ut conserva Hyacinthorum, theriaca smaragdina, electuario de gemmis ad ʒ i. vel altera cum vino, vel aqua naphæ, seu melissæ, aut etiam g. vj. vel vij. lapidis Bezoartici orientalis

cum prædictis aquis, vel conſerva radicis ſcorſoneræ; aut foliorum ejuſdem, carlinæ, ſcordij, lilij convallij, aquæ arte chymica extractæ.

Halitus diſſipatio. Tertiò ijs, quæ halitus diſſipent, & ad exteriora evocent, ut inunctione regionis cordis ex oleo naphæ, Jhaſminorum, lilij convallij, roſaceo, cum pauca theriaca, aut cum oleo cinnamomi, vel Scorpionum Matthioli. Adhibendus etiam cordi ſacculus cum baſtitura, repletus pulvere coralli, cornu cervi, carlinæ, ſandalorum, diambræ, diamoſci, ſeminis angelicæ, & flor. cord. vel corium cervi, aut capreoli, ambra, moſco, & gallia paratum, ut pro chirotecis odo- 1
riferis accommodari ſolet; vel fiat epithema ex mica panis toſti cum vino, & ijſdem pulveribus odoratis, ac reliquis gratiſſimis odoramentis, quæ ſtatus diſcutere valeant.

De tuſſi prægnantium.

CAP. XIV.

Definitio. TUſſis eſt expiratio valida, qua, quidquid ſpirandi inſtrumentis moleſtum eſt, excutere natura contendit. Prægnantibus periculoſiſſima exiſtit, movet enim capitis dolores, vigilias, difficilem
Cauſa. reſpirationem, interdum febrem, ſæpius abortum. Fit ſicuti etiam ſuperiores affectiones ex halitu tetro, & mordaci à ſanguine men- 2
ſtruo, in aſperam arteriam, fauces, pulmones & reliqua interiora thoracis, elevato, qui facultatem naturalem ad expellendum irritat, vel ex eodem menſtruo ſanguine ad venas pectoris converſo, aut ex albo fluore tum repreſſo, aut demum ex irruente à capite deſtillatio-
Signa. ne. Ex qua autem cauſa affectus originem trahat adjuncta ſymptomata produnt, nam ſi ex flatu, quantumvis fœmina tuſſiat, nil excernit, neque levatur, niſi vel ructu, vel medicamentis, quæ flatus diſcutiant, ſi à regurgitante menſtruo, vel albis menſtruis, pravo colore mulier afficitur cum laſſitudine, gravitate, oris madore, & crebra expuitione, id quod inſuper ex relatione deprehenditur, ſi fœmina 3
ante gravidationem albo fluxu vexabatur, qui, quia tunc ſupprimitur ad

tur ad superiora convertitur; si ex capite, à somno deterius habet, multa expuit, crebra expuitione levatur, & per longiora intervalla affectio repetit.

Prognosticũ. Tussis, uti diximus in prægnantibus, periculosa est affectio, quia aborsum excitat, vires prosternit, ac universum corpus attenuat: & præ concussione capitis accersit dolores, vigilias infert, difficilem movet respirationem, sæpe etiam defluxiones concitat interdum etiam febrem accendit: idcirco necessum est eam lenire, & quam citissime mitigare, ac fœtum interea roborare adhibitis umbilico, quæ ipsum reficiant.

Curatio. In curatione harum omnium affectionum, rarò adhibenda purgatio est; tussis verò curabitur tribus remed. generibus & primò si à flatibus proveniat iis, quæ ascendentes flatus deprimere ac digerere valeant; pro qua re conveniunt inprimis alimenta sicca, & boni nutrimenti ex assis, vel coctis aviculis, dummodo juscula non adhibeantur. Potus sit parcus, digerit tamen, aquæ calidissimæ potus cum saccharo ante somnum; aut vinum cum cinnamomo; aut aqua cinnamomi, vel florum ejusdem, & cariophyllorum an. ʒ vj. sacchari, & mellis despumati an. q. s. fiat linctus; aut ex solo pulvere cymini cum melle & saccharo. *Flatus deprimentia.*

Evacuatio. Secundò, si à sanguine vel albo fluore ascendente proveniat sanguinis missionem ex communi vena utilissimam esse scio, aut cucurbitulas cum scarificatione lumbis applicitas; deinde rhab. masticare, & ut id, quod ad pectus fluit, leniatur, & facilius educatur, convenit farina fabarum cum melle in forma pilularum, aut boli vel etiam ptisana; si fluxio sit calidior, tragacantum, amylum, muscilago cydoniorum, aut electuarium quod recipit *papaveris albi diligenter triti* ʒ. *x. amyli, gummi arabici, tragacanti an.* ℥ ß. *seminis cucurbitæ, cydoniorum mundat: an.* ʒ *ij. cum saccharo penidiato*, fiat electuarium, ad formam conservæ ros. vel cum saccharo pulverizato, fiat bolus, aut cum eodem dissoluto in aqua scabiosæ, fiant morselli. Vel ℞ *papaveris albi, & nigri an.* ʒ *x. succi glycyrrhizæ* ʒ *xv. seminis cydoniorum, altheæ an.* ʒ *ij. infundantur per noctem in lib. ij. aquæ coquantur postea ad medias, colaturæ adde tragacanti* ʒ *iii.* ß. *gummi arabici, seminis cydoniorum an.* ʒ *ij.* ℥ *sacchari lib. i.* fiat electuarium. Quod si fluxio sit ex frigidiuscula causa, qualis ex albo menstruo plerumque est, hoc aliud paretur electuarium. ℞ *succi glycyrrizæ* ʒ *v. hyssopi sicci, seminis urticæ, radicis*

iridis, cardamomi, aristolochiæ rotundæ, piperis, amygdalarum amararũ, seminis nasturtij an. ʒ ij. cum melle despumato, aut saccharo clarificato, omnia pulverizata bene misceantur coquendo, sed majoris efficaciæ est adhuc aliud, quod ℞ *carnis passularum* ℥ *ij. succi violarum cærulearum* ℥ *ij. pulveris liquiritiæ* ℥ *i. pulmonis vulpis, jecoris lupini an.* ℥. ß. *loch sani* ℥ *i. misce*, prosunt etiam in hoc genere reliqua bechica à practicis descripta, modò seligantur, quæ menses non admodum moveant.

Caput purgantia. *Pillulæ.* *Evaporatio.* Tertiò si ex capitis defluxu oriatur, conveniunt potissimum, quæ caput purgant, ut ore mandere myrrham, vel masticem, aut masticatorium ex æquis portionibus caricarum, piperis ac masticis, aut quinto quoque die assumere ʒ ß. massæ pilularum, quæ conficitur ex mastice, & rhab. aut per nares, & os recipiatur vapor ex decocto majoranæ, rorismarini, camemali, pulegij, menthrasti, salviæ; capiti vero imponatur hic pileus.

Pileus. ℞ *florum rorismarini, lavendulæ an. p. j. camomillæ, betonicæ, rof. rub. an. p. i. ß. foliorum salviæ, majoranæ, serpilli, meliloti an. m. ß. foliorum senæ, stœchados an.* ʒ *ij. cariophyllorum, nucis moscatæ, macis an.* ℈ *ij. melissæ parum; thuris, masticis, coriandri præp. an.* ʒ *ß. contusa in pileum demittantur cum bastituris.* Ad ingressum lecti, ut somnus concilietur, porriges sirupi papaveris, viol. an. ℥ i. aut ovum sorbile cum ʒ i. amyli, tragacanti, terræ sigillatæ, aut seminis papaveris albi.

De alvo suppressa, & urinæ retentione, in prægnantibus.

CAP. XV.

Causa. DUm alvus in prægnantibus, vel urina supprimitur, ac fœces induratæ non nisi magno conatu expelli possunt, periculum est, ne ligamentum aliquod disrumpatur, & prosiliente sanguine abortus excitentur. Contingit alvi suppressio ijs potissimum fœminis, quæ jecore sunt sicco & squalido, quia meseraicas habent voraces, sic ut multum humiditatis exsugant, fœcibus remanentibus siccis ac minimè fluidis; contingit etiam ex defectu alimenti, quia plurimum fœtus insumit, aut quia grandiusculus factus intestina comprimit, ex qua præcipuè causa urina ultimis mensibus supprimitur.

Curatio. Curatio, in gravidis potissimum, quam diligentissime adhibenda per ea, quæ alvum lubricam reddant, ac jecur contemperent; ita si ex defectu alimenti fiat restrictio, copiosiora conveniunt, maximè cocta

cocta ac juſculenta; ſi verò ex calore, cibus confert frigidus ac humidus ex juſculis pinguibus avium, vel arietinæ, ovis tremulis cum ſaccharo, ptiſana; prodeſt malva aut borrago in jure avium cocta, pruna in aqua hordei, malvarum aut violarum ſaccharo ebullita; conducunt etiã in prima menſa ante omnia ℥ iij. aut iiij. aquæ viol. malv. hordei cum ſaccharo: ac interdum clyſterem adhibere in pauca quantitate ex jure pingui cum oleo amygd. dulcium, roſ. viol ſaccharo, & vitellis ovorum, quæ omnia ℥ x, non excedant, adhibitis interim ventriculo, quæ fœtum roborent, ut pomo aſſo, vel panis taleola cum vino generoſo, & aromatibus; & etiamſi fœmina ad excretionem minimè proritetur, tamen diu non detineat fœces, ſed ſingulis diebus abſque magno enixu expellere conetur, ne diu retentæ poſtea difficilius, & cum majori vi excernantur. Porrò urinæ difficultate, inſtante partus tempore, fœminæ ut plurimum corripiuntur, compreſſa veſica; à prolabente jam fœtu, quæ affectio multis auxiliis non indiget, nam balneis ac fomentis ex rebus emollientibus, quibus ultimis gravidationis diebus, fœminæ de more ac facilitandum partum laxiores vias reddunt, urina etiam promovetur. *Urinæ difficultas.*

De alvi fluxu in prægnantibus.

CAP. XVI.

ALvi fluxus in prægnantibus periculoſus ſubinde eſt, quia ex eo ligamenta fœtus laxiora fiunt, & mater alimento deſtituitur, unde ipſe fœtus imbecillior redditus, ocyſſimè prolabitur, ideo quã citiſſimè ſiſtendus eſt fluxus, præſertim ſi lientericus, aut dyſentericus ſit, nam in diarrhæa, quæ ex abundantia pravorum humorum, gravidationis tempore aggregata fit, cavendum ab adſtringentibus, quamvis enim abortus periculum ob prædictas cauſas immineat, certius tamen id erit ob pravi ſucci redundantiam, ideoque optima, & contemperante victus ratione potius agendum eſt, & iis, quæ habitum mutent in melius. *Prognoſticũ.*

Dyſenteria verò curabitur cibis optimis, & facilis concoctionis, aſſis potiſſimum; potus ſit vinum rubellum, aquâ portulacæ, & chalybeatâ, dilutum. *Curatio dyſenteriæ.*

Secundò

Evacuatio. Secundò evacuatione humoris peccantis, ac si sanguis redundet, fiat venæ sectio ex communi vena, sin minus contemperandus humor peccans, ac compescendus syrupo de rosis siccis, myrthillorum, de portulaca, acetosæ, viol. buglossæ, cum aquis earundem herbarum capitum rosarum, vel ferrata: tunc deinde convenit rhabarbarum masticare vel ʒ i. ejusdem cum uncia conservæ rosſ. assumere. *Roboratio fœtus.* Interim autem dum hæc fiunt, umbilico adhibeantur, quæ fœtui robur præstent, ut pomum odoriferum assum cum theriaca, cinnamomo, cariophyllis, mastice; vel si calor adsit, cum pulveribus coralli, myrthillorum, rosſ. rub. diarrod. abb. & frustrum carnis semiassæ, aut taleola panis tosti vino irrorata, ac prædictis pulveribus respersa; At si dolor magnus sit, ea adhibeantur, quæ supra cap. *de ventris dolore in prægn.* dicta sunt, idq; ocyssimè, quippe ex doloris vehementiâ impendet maximum abortus periculum; nimius clysterium usus vitandus, quia ab ipsis fœtus laxatur, poteris tamen uti ijs, quæ leviter lubricant, ac dolorem mitigant, quales conficiuntur ex jusculis, aut decoctione malv. meliloti & altheæ, in aqua ferrata, cum oleis rosſ. myrthillorum, butyro, saccharo, & vitellis ovorum.

Curatio lienteriæ. Tertiò si alvi fluor fiat ex vitio ventriculi, qualis lienteria est, & cæliaca passio, curabitur eadem ferè ratione qua vomitus prægnantium, de quo supra proprio c. ijs autem, quæ ibi dicta sunt, addere est rhab. masticatum, vel cum conserva rosſ. Ut, si quis humor in ventriculo redundat, educatur; deinde roboratur electuario de gemmis *Conserva.* per tabulas diarrod. abb. aut diamargar. inprimis verò mihi usu probata est conserva, quæ recipit *conservæ rosſ. antiquæ* ℥ i. ß. *pulveris boli armeni, coralli rubei præp. trochiscorum de karabe, masticis an.* ʒ ß. *cum syrupo myrthillorum*, fiat opiata, dosis cochleare unum superbibendo ℥ ij. aquæ symphyti, portulacæ, extinctionis auri. In delicatioribus detraho masticem, quia ejus odorem non tolerant.

De inflatis ac lividis prægnantium cruribus.

Cap. XVII.

Causa. INflantur prægnantium crura, vel quia in gravidatione fluxus aliquis uteri aquosus supprimitur: vel ob copiā sanguinis mēstrui retenti,

tenti quam fœtus consumere nequit, ideoque matri, & fœtui inutilis in crura delabitur, hac adhibita distinctione, quod si epar debilitatur, & sanguis recrudescit, ac pituitosus aquosiorve existit, ac is, qui denuo in jecore conficitur, ob copiam vitiatur, tunc crura œdematosa fiunt: At si corrumpatur, calidioris ve bilis admixtum aliquid obtineat, inflammantur crura, & non rarò exulcerantur, ac sceletyrbica ulcera in eis apparent, quemadmodum in scorbuto, maximè si obstructiones, aut redundantiam pravorum humorum antea passa, aut lienosa fuerit mulier. Verum si nil horum, sed tantum crassus redundet sanguis, & ad inferiora tendat, lividitates quædam in inguinibus, & cruribus, cum tumore instar varicum frequentissimè fiunt, quod sæpius vidimus, ac sunt plures, quæ singulis gravidationibus id patiuntur. Hoc autem qua ratione contingat, *lib.5.c.6.* facilè deprehendes, si in memoriam revoces, quæ in lib. de natura mulierum retulimus, à cava vena in dextrum ac sinistrum crus duas venarum propagines derivari, juxta os pubis, à quibus illæ etiam venæ prodeunt, quæ cervici uteri inseruntur, in quibus crassus redundans sanguis nil mirum, si in earundem truncos recipiatur, unde etiam vidimus crurum tumores post partum contingere, si lochia *Hip.7.pro-* minus copiosè procedant. Scribunt de crurum tumoribus præ- *pul.6.* gnantium Hipp. & Aet. *Aet. lib.16. c.12.*

Signa. Tumoribus pedum crescente crudorum humorum copia, supervenit oculorum, & totius corporis tumor, perdifficilis incessus, difficultas respirationis, tussis sicca, febris exigua, rarò autem fiunt ante quartum gravidationis mensem quemadmodum ventriculi affectiones non nisi intra tertium, quia ventriculi passiones in hos tumores convertuntur; aut quia menstruæ purgationes pluries jam defuerunt, & epar cacochymiæ diuturnitate debilitatum est. Porrò *Prognostica.* tumores pedum; ac varices prægnantibus minus graves sunt, quam reliquis, nam morbi, quibus affectus naturales occasionem præbent, adeò periculosi non sunt, & in eis expectatur auxiliũ à partu, à quo solent, citra auxiliatrices medici manus, mulieres in pristinum statum reduci, quia crudus ille & vitiosus sanguis per lochia expurgatur, & causa cessat, natura in mammas, aut ad uterum residuum denuò transmittente. Idcircò si malum urgentissimum non sit, naturæ committendum, ne ad membrum princeps affectio irruat. Quæ

Hhh tamen

tamen crurum tumoribus, per gravidationes vexantur, frequentiùs pariunt fœmellas, nam & medici omnes censent difficiles & morbosas prægnationes, fœmineos conceptus indicare.

Curatio.

Si tamen magnus est tumor, & neq; noctu, neq; à partu crura detumescunt, lenis curatio instituatur, per optimam victus rationē parcam & ad siccum tendentem. Deinde ijs utendum, quæ digerant ac discutiant, in quem usum per os assumatur loch ex melle despumato, & farina fabarum, aut cumini semen cum vino idque sæpiusculè: crura laventur citrorum malorum decocto, vel lixivio sarmentorum, in quo bullierint folia quercus, pulegij, calamenti, origani, lupini, sulphur & sal, vel vino albo cocto cum limatura cornu cervi, in quo etiam lintea madefiant, & cruribus imponantur; vel sequens cataplasma. ℞ *sulphuris ℥ j stercoris columbini ʒ x. farinæ fabarum, lupinorum an. ℥ j ß, decocti asphodeli, succi caulium an. q. s. cum pauco aceto*, fiat cataplasma. Pedum plantæ fricentur aceto rof. & sale, vel alumine cum vino. Prodest emplastrum ex caulium folijs vino & aceto coctis ac contusis, vel ex cimolia cum aqua chalybeata, aut ferrariorum, & modico aceto, aut papyrus emporetica aceto madida, parti imposita. At si pars rubeat, cavendum diligenter, ne exulceretur, aut in corruptionem aliquam degeneret, adhibitis folijs brassicæ cum cimolia, rosaceo, & farina orobi, cicerum ac fabarum. Si lividi tumores appareant, sanguinis missionem cum felici successu inter 4. & 7. mensem exerceri, sæpius comprobatum est; si plenitudo magna sit, alias aut abortus sequitur, si sanguis mittatur, aut fœtus debilior in lucem venit; si quid verò residuum sit, post partum discutitur, ac evanescit.

Scholium.

Dubium an prioribus mensibus vomitiones ultimis crurum tumores magis fiant.

1. de sympt. c. 7.

Ventriculi affectiones] *Prioribus tribus mensibus solent fieri uterogerentibus vomitiones, nauseæ, picacei appetitus, ventriculo cito cum utero consentiente: tumores verò pedum, lividitates & alia hujuscemodi non ante quartum aut quintum, cum jam menstruæ purgationes sæpius defierint, & diuturnitate affectionis Epar debilitatum est, in hac degenerantibus uteri passionibus. Sed quæres, si tumores hi fiunt mense 4. aut 5. veluti majori jam facta causa mali, cur eo tempore cessent nauseæ, & depravati appetitus, quæ enim à minori causa fiunt, accessione majoris non desinunt, sed augentur, aut*

certè,

certe, ut erant, persistunt? Solvit Galenus, dicens ventriculi affectiones in 4. desinere, quia pars vitiosi succi vomitione evacuatur, pars in auctiorem fœtum attrahitur, cum jam ampliori utitur nutrimento. Verũ difficultatẽ nõ exhaurit, quia non declarat, unde pedum tumores fiant. Dicendum ex prædictis ventriculi affectionibus, & redundante humore epar debilitari, & quanquam cujus trahitur in compassionem ventriculus, quam epar, tamen diuturnitate intemperatum epar retinet magis compassionem, quam ventriculus, ijs præsertim, quibus epar infirmum erat; nam firmum ac validum nil vetat suas passiones in ventriculum deponere, nullis tumoribus succedentibus, quod sapè fit, ut etiam, quibus ventriculus robustus, & epar debile, nullis præcedentibus ventriculi passionibus, initio tumores crurum fiunt. Certum tamen est pedum tumores rarò ante quartum fieri; appetitus depravatos plerumq; intra tertiũm finiri, sed neutrum eorum perpetuum est, neque eas quibus pedes tument, ventriculo antea laborasse, neq; secus.

De sanguinis fluxu ex prægnantium utero.

CAP. XVIII.

SAnguis in gravidis uno è tribus locis potest prosilire, aut ex vasis quæ excurrunt ad uteri collum, aut ex ijs, quę ad corpus, & cavitatem ipsius tendunt: Et rursus ex ijs, quæ chorio, ac fœtui adhærent, per quæ ejus nutrimentum trahitur aut ex alijs, quæ natura reservavit pro superfœtatione, ac necessitate expurgandi sanguinis, si superfluum esse contingeret. Ex quavis harum partium fluit, aut apertis vasis, aut disruptis, aut dilaceratis. *Causæ.* Aperiuntur ex redundantia, aut quia natura solers per venas, quæ vacuæ supersunt à fœtus alimonia, excernit gravidationis tempore ea, quæ antea per aliam evacuationem nunc suppressam expellebantur. Dilatantur ex acrimonia humoris, aut propria contextura rara, disrumpuntur ac dilacerantur ex vehementi motu, saltu, ictu, casu, percussione, subita animi perturbatione, aut denegata re vehementer appetita, tussi, cruciatu, ac dolore maximo, vel etiam ex inclusis vaporibus, tenesmo, alvi fluxione, frigiditate ingenti, immodico æstu.

Signa. Si igitur ex apertis vasis prodit, id cognosces, quia ordinatè & cum prægnantis commodo tolerantia ac conferentia effluit, citra evidentem aliquam occasionem, citra dolorem ac molestiam, ac fœmina boni coloris est; si ex dilatatis, per anastomosin, quæ excernun-

cernuntur guttatim instillant, acria sunt, aut alba, & serosa, aut pallida, sanguinolenta, fœtida, ac tenuia: at ex disruptis ac dilaceratis vinculis confertim, & sine ordine prodeunt, cum molestia lumborum, & partium circa inguina dolore, id quod etiam ex relatione comperies, si causæ præcesserunt procatarcticæ. Jam verò operosum non est colligere, ex quo loco sanguis fluat; nam ex collo plerumque in minori copia fluit, sed cum ordine, copiosius ex fundo, atque etiam ordinatè ex venis fœtui non adhærentibus: inordinatè verò, confertim, ac cum dolore ex ijs, quæ fœtui jam alligatæ erant.

Prognosticū.

Porro sanguinis profluvium in prægnantibus, aut fœtum imbecillum significat, aut abortus præludium est; aut gravem & molestum partum fœmellæ portendit, qui ad decimum usq; mensem protrahatur; significat quidem imbecillum fœtum, quia nequit totam copiā sanguinis convertere in alimentum: abortum, quia si grandior & robustior est, & tamen ex causa procatarctica fluxio fit, alimento destituitur; molestum verò partum fœmellæ, quia Hippocratis ac medicorum communi consensu, difficiles ac morbosæ prægnationes fœmineos indicant conceptus, cujus rei causam alibi retulimus; quod autem ad decimum protrahatur mensem, ratio existit, quia si validus fœtus vitalis non est, nisi à labore septimi mensis per 40. dies reficiatur, debilis quidem longiori tempore indigebit, ideò tardius ad perfectionē veniet. Cæterum utero gerentibus sanguineis, pletoricis, & quæ largiori utuntur victu, ordinatæ singulis mensib. purgationes utiliter sæpissimè fiunt, imo visæ jam sunt & vidimus nos, quæ ad justū tempus fœtum non ferebant, nisi præter hasce purgationes, venâ quoq; cubiti sectâ sanguinem mitterent; nam ut sanguinis penuria potest fœtū perdere, ita copia tenellum ac imbecillū potest repente suffocare. Unde fit, ut etsi ex illis venis, quæ in fœtum impenduntur, cum periculo semper sanguis profluat, de quo potissimum Hippocrates intelligendus est, cum dixit: Si mulieri utero gerenti purgationes procedant, impossibile est fœtum esse salvum: ex alijs plerumque utiliter, ac cum maximo fœtus, & matris emolumento egrediatur; quare nulla indigebit ea fluxio curatione, sed corroborantibus duntaxat auxilijs, quæ fœtum & ligamenta firment, de quibus infra 3. remed. genere.

6. de morbis acutis prægnantium.

Morbosæ prægnationes fœmineos indicant conceptus.

5. aph. 60.

Si verò ex profusione qualibet sanguinis, fœtus imbecillitas & ab-

ortus

ortus timeatur, instituta bona victus ratione roborante, & sanguinem incrassante, ex carne assa, amylo, lacte amygdalino, aqua chalybeata extracto, & miva cydoniorum ligaturisque ac frictionibus brachiorum; curabitur tribus remediorum generibus. *Curatio.*

Primò si copia adsit, & patiens juvencula sit, sanguinea & abortiri assueta, sanguinis missione ex brachio, aut si serosus, & acris humor fuerit, quo facultas lacessitur, contemperantibus & expurgantibus, quibus tamen à 4. duntaxat usque ad septimum mensem utendum est, juxta Hipp. placitum; hac igitur poterit uti purgatiuncula. ℞ *radicis liquiritiæ, cichorei an. ℥ ß, herbarum agrimoniæ acetosæ, Endiviæ an. m. j. passularum ℥ i, polypodij quercini ʒ iij. florum cord. an. p. i. semin. frigid. major. seminis anisi an. ʒ ß, masticis in ligatura ʒ i, foliorum senæ ʒ vii. coquantur in s. q. aquæ ad lib. j ß. colaturæ adde rhab. electi pulverizati ʒ j. cinnamomi ℈ i. agarici trochiscati in petia ligati ʒ i, iterum leviter bulliant, posteaquam per noctem fuerint in infusione, tunc coletur, & adde syrupi ros. sol. ℥ ii, sacchari q. s. fiat potio clara, aromatizetur ʒ i specierum diarrod. dosis* ℥ iiii singulo mane, convenit etiam rhabarbarum masticare per se, & cum conserva ros. *5. aph. 39.* *Purgatio gravidis utilis.*

Secundò utendum ijs, quæ sanguinem densent, & fœtum roborent ac jecur calefaciant, si refrigeratum sit, in quem usum sunt utiles hi morselli. ℞ *margaritarum præp. coralli rubei præp. an. ℈ ß, zinziberis ʒ i ß. cinnamomi ʒ ii, cariophyllorum, macis, nucis muscatæ an. ʒ ii, utriusq. cardamomi an. ℈ i, sacchari dissoluti in aqua cinnamomi q. s.* fiant morselli aromatibus grossis manentibus. Verum si jecur calidum sit, aut humor tenuior, sequens fiat conserva. ℞ *conservæ ros. antiquæ ℥ i, boli armeni, terræ sigillatæ, coralli rubei præp. cornu cervi, electuarij de hiacinto, margar. præp. an. ʒ ß cum syrupo myrthino, fiat opiata*, dosis ℥ i, ac superbibat haustum vini rubei diluti aqua symphyti; quod si animus sit ulterius constringere, adde trochiscorum de Karabe, & masticis partes æquales, valet syrupus de rosis siccis, myrthinus, rosaceus, de portulaca. *Sanguinem inspissantia.*

Tertiò interim dum sanguis fluit ex utero, præsertim dum phlebotomia aut purgatio exercetur, ijs utendũ, quæ umbilico adhibita fœtum calefaciant, & roborent, qualia retulimus capite superiori de alvi fluxu in prægnantibus, ut mica panis recenter cocti vino odoratissimo, ac succo pomorum redolentium, ac pulveribus prædi- *Fœtus roboratio.*

ctis in compoſitione morſellorum; valet ſequens emplaſtrum. ℞ *dactylorum coctorum in vino auſtero ℥ ii, farinæ volatilis ℥ i. pulveris cariophyllorum, macis, cinnamomi an. ℥ ß cum eodem vino* fiat emplaſtrum; vel ex carne cydoniorum aſſa, ſive condita, ſi recens non reperiatur, cum vino rubro mixta ac prædictis pulveribus; aut hoc aliud quod mirificè roborat: ℞ *balauſtiarum, glandium, gallarum an. ℥ ß* contundantur, *& adde* karabis *ʒ ii, farinæ hordei ℥ i vini albi q. s. vel boli armeni, ſanguinis draconis, thuris, maſticis an. ʒ ii, acaciæ, hypocyſtidis, berberis, nucis cupreſſi an. ʒ i. farinæ volatilis ℥ ß cum vino nigro, & modico ſucco plantaginis, vel aqua chalybeata, aut ſucco pomorum redolentium,* fiat emplaſtrum, quibus addi poſſunt trochiſci de karabe, de bolo armeno, de terra ſigillata; atque hæc umbilico; ventriculo verò adhibeatur aliud, ſic paratum. ℞ *menthæ ſiccæ ʒ ii. cariophyllorum ℈ iiii, nucis moſcatæ ʒ ii, roſ. rub. ℥ i ß. miſce* fiat pulvis, qui ventriculo præuncto oleo cydoniorum, ac myrthino inſpergatur, aut cum cera, oleis prædictis, & pulveribus fiat unguentum. Ut ſanguine redundante per uterum inſtillatio fit, ſic aliquando ad ſuperiora tendente mammæ indureſcunt, lacte turgent, ac fluunt, quod accidens fœminas gravat, & curatur, ſicuti lactis redundantia, de qua infra.

De aqua profluente ex utero prægnantis.

CAP. XIX

Aqua ante partum effuſio unde.

INter membranam, quæ amnion dicitur, ac fœtui adhæret, & chorion, urina fœtus recipitur, & in partu naturali amnion frangitur, à puero grandiori jam, ac requirente copioſius alimentum, tunc urina mox fœtum tangit, & tanta afficit moleſtia, ut cogatur chorion lacerare, unde naturaliter fit aquæ hujus ſive urinæ ante partum copioſa effuſio. Sed hæc etiam aqua in gravidis, nondum adventante tempore partus, nonnunquam profluit, quod fit aut ruptis caſu aliquo membranis, aut plus juſto tenſis ſeu dilatatis ita, ut per anaſtomoſin tranſcoletur, rumpuntur quidem ex caſu, ſaltu, vel quapiã alia cauſa externa: dilatantur ex propria contextura aut animi perturbatione. Diſruptionem cognoſces, qui per eam ſubitò copioſè, & confertim aqua effunditur; dilatationem, quia ſenſim & paulatim: ad hæc rupta vaſa ſemper abortus ſequitur, alias cauſas non ita. Fluit præterea non raro valetudinarijs fœminis, dum utero

Cauſa.

Signa.

gerunt,

gerunt, humiditas quædam ex superfluis, & albis uteri purgamentis, cujus occasione plerumque septimestres edunt partus: alijs saniosa quædam, ac sanguinolenta humiditas promanat, quæ vitia ut plurimum gravidis eveniunt, quæ lienis vitio, aut pravo corporis habitu laborant, ut Hipp. refert.

Hæ cunctæ affectiones non aliter sunt curandæ, quam optima victus ratione, & fœtus roboratione. Esto itaque victus ex cibis solidioribus, ut carnibus assis, amygdalis tostis, passulis, pane bis cocto; ac in ultima mensa capiat mivam cydoniorum aromatizatam. Potus sit cerevisia optima aut aqua chalybeata, vel ex decoctione, suffumigationeve masticis, aut etiã cocta cum radice chinæ, cujus radicis syrupus, si per aliquot dies sumatur, utilissimus est, fit autem hoc modo. ℞ *radicis chinæ* ℥ ß *sarsæ parellæ* ℥ j *coquantur in lib.* viij *aquæ lupulorum, & borraginis ad medias, in fine adde in ligatura pulveris coralli rubei, rosʃ. rub. grana an.* ʒ j. *facta colatura cum saccharo*, fiat syrupus. Quod si serosum aliquid in corpore redundet, nõ erit abs re ℈ j rhabarbari masticandum præbere, aut cum ℥ j. conservæ rosʃ. aut tabellas diarrod. abb. cum duplo rhabarb. Si verò ex suppressa aliqua evacuatione fiat, annitendum est præexistentes humores corrigere, & attemperare.

3. de morbi mul.

Curatio.

Syrupus ex radice chynæ.

Secundò non solum dum reliqua curatio administratur, sed toto tempore, quo humiditates fluunt, roborantibus utendum externis umbilico admotis, de quibus c. superiori, & *de acutis prægnantium morbis* in 3. remed. genere.

De dentium dolore prægnantium.

CAP. XX.

FOeminarum plurimas ex nullo alio indicio gravidas esse, certius cognosces, quam ex dentium cruciatu; is autem in prægnantibus provenit ex defluxione à capite, nam vapores à menstruo elevati, si caput pertingunt, sanguinem ibi vitiant, ac cerebri nutritioni ineptum reddunt, unde à natura ad inferiora truditur.

Curatur si temporibus, supra eas venas, quæ à capite descendunt, emplastrum applicetur ex mastice, vel contra rupturam cum pau- *Curatio.*

co

co opio, deinde ad discutiendũ emplastrum de Indico gummi dicto tacamaca. Secundò dolor mitigandus in ore detento vino, in quo incoxerint salvia, cortex mori, coriandrum præparatum, & gallæ; aut vapor per os sumatur ex decocto salviæ, saturejæ, majoranæ; Et si causam doloris frigidam esse cognoveris, denti affecto instillabis unam, vel alteram guttam olei cariophyllorum chymica arte extracti: vel olei salviæ, aut thymi parum auri propinquæ instilletur: vel dens fricetur theriaca aut mithridatio, cujus parum cavitati, si adsit, indere utile est, aut granum piperis, aut cariophyllorum. Si verò causa sit calida, nullo alio auxilio promptius dolor removetur, quam si frigidissima aqua ore detineatur, quâ, cum primum concalefit, ejectâ, alia denuò capiatur, idque crebrius fiat, ac subinde denti imponatur tantillum phylonij Romani, quod hisce, & alijs dentium doloribus, mirum in modum prodesse, crebra me docuit experientia, ita ut pro optimo secreto meritò sit habendum.

De morbis acutis in prægnantibus.

Cap. XXI.

2. de dieb. dec. 12. Mus. 1 acut 8.

Acutum morbum, ex Dioclis sententia, Galenus eum definit cui motus est velox, & subitò pericula adveniunt. Brasavola illi, inquit, acuti sunt, qui & brevi fiunt, & sæviora habent symptomata.

Causa.

Horũ alij cũ febre invadunt, ut phrenitis, angina, pleuritis, jecoris & ventriculi inflammatio, causus, lethargus; alij sine illa, ut apoplexia, paralysis, epilepsia. Eorum causæ sunt, aut vitiosi humores, qui in corpore præextiterant, antequam fœmina conciperet, aut conceptio durantib. menstruis, unde eorum pars jam vitiosa detinetur, aut certè depravatus victus, quo aut antea usa fuit aut post cõceptũ, dum extranea appetit.

Prognostica. 5. aph. 30.

Nunquam gravidis, ait Hipp: sine discrimine contingunt aut fætus, aut matris; nam ex ijs qui febre carent (quia naturâ nõ solum acuti, sed valde acuti sunt, ideoque lethales) mater primum periclitatur, subinde etiam fœtus: ex alijs qui cum febre fiunt, primum periclitatur fætus ob calorem, & putredinem, quæ facilè tenellum enecant, deinde mater, quia remedijs desti-

deſtituitur victu tenui,& ſanguinis miſſione, quæ ſi adhibeas, defectu alimenti fœtum perdis,unde febri abortus accedit,& geminum fit malum: ſi non adhibeas,febrem auges victu intempeſtivo,& relicta ſanguinis redundantia. His accedit, quod gravidæ fœminæ habitudo imbecilla ut plurimū eſt, & valetudinaria,ob vitioſi ſanguinis redundantiam, & boni penuriam, qui ad fœtum deſcendit, & trahitur, unde facile tolerare non poteſt acuti morbi inſultus, fert enim natura ſæpè ſimplicem affectum, cui ſi alter ſuperadditur, aut ſuccumbit,aut ſine diſcrimine non tolerat. Porrò,quæcunque fœmellas conceperunt,facilius incidunt in morbos acutos,ſed facilius etiam liberantur, contrà, quæ mares; ratio eſt, quia morbis ex retentione obnoxiæ magis ſunt, ideoque ob familiaritatem ſecurius corripiuntur, quæ cauſa eſt cur majores hæ, quam mares ſuſtineant labores,ſaltem poſt primos menſes, fœmellæ enim rarò excidunt, niſi initio gravidationis; mares ubi augeri, & moveri cœperunt, quia acetabula tunc ſicciora ex motu vehementiori maris facilè diſrumpuntur. Sed & matri ſalubrior abortus qui minorem projecit infantem; at infans ipſe quanto minor, tanto minus vitalis, niſi octimeſtris ſit,qui etſi grandior, vitalis nunquam eſt.Iam verò fœtus in utero minus periclitatur 5.menſe, & ſexti initio. deinde 4.& ſexti fine,mox in ſeptimo,deinde in 3.2.& primo ordine deſcendendo, magis in nono ſed omnium maximè in octavo,quo etiam ordine remedia cum majori vel minori formidine& cautela ſunt adhibenda. Denique fœmina ipſa minus periclitatur, ſi abortum faciat primo menſe, magis ſecundo, deinde tertio, & ordine ſervato 4.5. & 6. in ſeptimo & in nono,ſi fœtus vitalis ſit,ſecuriſſimus partus cenſetur,ſi mortuus, periculoſiſſimus; omnium tamen peſſimus octavus, tum ob fœtus magnitudinem,tum ob menſis naturam;hæc de prognoſticis, nam demonſtrativa ſive indicantia ſingulorum morborum ſigna, ex proprijs capitibus petenda ſunt.

Quæ fœmellas conceperunt facilius morbis & corripiuntur & ab eis liberantur.

Acutos prægnantium morbos curare, & à curatione eorundem abſtinere,periculo non vacat, neque ex ſcriptoribus, quid ſit agendum, liquidò conſtat, curationem intelligo per magna remedia, quæ tria ſunt, diæta, ſanguinis miſſio, & purgatio, nam in reliquis auxilijs particularibus parum, aut nihil, evariat curandi ratio prægnantium, morbo acuto correptarum, ab alia, quæ reliquis corpo-

Curatio.

ribus utilis eſt, niſi quod acribus etiam clyſterijs, & ſuppoſitorijs abſtinere oportet, & inſuper à diureticis, quia menſes plerunque cient, & fœtui detrahunt alimoniam; nullibi itaque magis perplexi cordati medici ſunt, quam cum aliquod ex illis tribus auxilijs, gravidis acuto correptis, adhibendum eſt, quocirca quæ quiſque commoda, quæve incommoda habeat, perpendendum erit.

Dub. primum de victu ſive diæta.

1. aph. 4.
5. aph. 39.

Et primò quidem de diæta, ſeu tenui victu Hipp. & Gal. ſervandum eſſe dixerunt in morbis acutis, qui tamen utero gerentibus tutus non eſt, nam ut alibi ipſe ſcribit autor, ex acutis, gravidis non ſolum imminet periculum ob morbi naturam, ſed ob tenuem victum, qui ipſis debetur acutis, cujus tamen ratione, alimenti defectu, fœtum perdimus; at ſi, ut hic ſervetur, craſſiorem exhibemus, morbum augentes, matrem occidimus; nec ſatis eſt, quod gravidæ per cibi faſtidia longiſſimas inedias ferunt, nam tum ſimplex eſt affectus: at morbo acuto præſente, ubi tot ſunt quæ debilitant, ſi victu prives, ocyſſimè interficies; ſervanda igitur mediocritas, & ratione fœtus, aliquid tenui victui adjiciendum; ratione acutiei morbi, aliquid de pleniori detrahendum: ita ex duabus contrarijs indicationibus medium erit remedium mediocris victus, ex quo nec fœtus decidat, nec morbus augeatur. Talis parabitur ex juſculis pullorum, vel pullo ipſo juniori, ptiſana, ovis ſorbilibus, abſtinendo à vino, & reliquis ſucculentioribus carnibus, ac alijs, quę plenum conſtituunt victum; horum verò quantitas major, vel minor eſto, pro ratione magnitudinis fœtus, ita major ultimis menſibus, minor primis, moderata in medijs; interim tamen, quod de victu ſubtrahitur matri, ſupplendum fœtui per ea, quæ umbilico applicantur, de quibus infra in 3. remed. genere.

Dub. 2. de ſanguinis miſſione.

De ſecundo remedio, nimirum de ſanguinis miſſione, adminiſtrandam eſſe in acutis jubent ijdem autores, maximè ſi cum febre ſit morbus, verum ſapientiſſimus ſenex 5. aph. mulier, inquit, utero gerens, ſanguine miſſo ex vena, abortit, præcipuè ſi fœtus ſit grandior. Eſt igitur in gravidis ambiguitas, nam ſi vena ſecetur, ſubtrahitur fœtui alimentum, ac fit abortus, qui in acutis lęthalis eſt, ſi non vulneretur, fit morbus ſævior, ac perit mater. At longe aliter nos ſanguinem mittimus atq; antiqui, illi enim ad libras ſeu cotylas, quarum quælibet habet ℥ xij, ut ex Gal. liquet, nos ad uncias, idcircò

Lib. de pond. & menſuris.

circò dum fœtus eſt minor, ſicuti in primis menſibus, id eſt à primo uſq; ad quintum, tutò ſecatur vena, nec alimentum fœtui ſubtrahitur, maximè ſi plenitudo adſit, circa ultimos circumſpectius agendum, tamen ſi pletorica ſit mulier, mitti tuto poteſt, ſic enim ſedatur morbus & alimento fœtus non fraudatur.

In octavo menſe mulieri Ulyſſiponenſi ſanguineæ, cui nomen erat Eliſabetha Rodriges, pleuritide correptæ, ab alijs medicis pro deplorata relictæ, quater ſanguinem miſimus, & convaluit, ac puellum peperit egregium, imò ſunt plures fœminæ juvenculæ, & bonæ habitudinis, quibus citra morbum cum primum gravidæ fiunt, eò quod ex copia detenta ſuffocari fœtus ſolet, aut vincula diſrumpi, ſanguinem mittere expedit, ac bonum illum habitum ſolvere, antequã acutus aliquis morbus invadat, quod multis experimentis comprobatum eſt. Fiat igitur ſanguinis miſſio, ſed quibuſdam moderationibus. Prima ut ſit parca, ne vires deficiant, & fœtui geſtando aut morbo ſuperando non ſufficiant, neve tenerrima primis menſibus fœtus vincula, à quovis levi motu diſrumpantur, aut plures diſſolvantur ſpiritus, quorum defectu, infans debilitetur; qui etiam auctior jam factus, ſanguine miſſo, facilius corrumpitur penuria alimenti, quamobrem habenda ratio morbi, ſanguine miſſo, fœtus verò, minori ejus copia detracta, ac tanto minus extrahendum, quanto fœtus fuerit auctior. Secunda moderatio erit, ut fiat non ex baſilica, quę magis reſpicit fœtum, neq; ex pede, ſed ex humeraria, aut certè, urgente neceſſitate ex communi. Tertia ut interim dum adminiſtratur, ac tota die umbilico applicentur, quæ fœtũ roborent. Quarta ut, quia ſanguinis miſſio præſertim copioſa nunquam vacat periculo, non exerceatur, adverſus alicujus præſtantiſſimi viri ſententiã, ac ſi ſolus fueris, antequã vena ſecetur aliquem ex celebrioribus medicis ſocium tibi adjungas: ſi tamen matri certum periculum impendet, præſtat in dubio abortus ſanguinem mittere, quam ipſo non extracto matrem, & infantem ſimul neceſſariò perdere; aut ſaltem in hoc caſu, ſi vires ſint debiles, cucurbitulæ ſcapulis applicentur cum ſcarificatione, aut hirudines brachijs, quia cũ minore corporis commotione ſanguinẽ detrahunt, & febrilẽ calorẽ evocant, ac minuunt.

Hiſtor.

Admonitio prima.

2.

3.

4.

Cucurbita. Hirudines.

Tertium auxilium eſt purgatio, de qua an conveniat & quando, Hippoc. dixit hoc aphoriſmo, utero gerentes ſunt medicandæ, Si materia turget, à quarto menſe, & uſque ad ſeptimum, ſed hæ

Dub. 3. de purgatione.

minus, à juniori autem fœtu & seniori abstinere oportet; quam sententiam malè quidam ad sanguinis missionem transferunt, ac dilatant, cum potius Hippocrat. verbo medicari, pro medicamento purgare, uti consuevit, ut omnes uno ore interpretes, & Gal. ipse citato fatetur, neque, si de sanguinis missione intelligeret, excluderet primos menses. Itaq; , à quarto inclusivè, ad septimum exclusivè, adhiberi purgatio potest, neq; id semper, sed si materia turget, ubi tria consideranda; Primum cur medijs mensibus concedat, primis & ultimis non? Ratio est, quia medijs validora sunt fœtus ligamenta, ideoq; vehementiores medicamenti motiones potest sustinere; in alijs infirmiora sunt, & facile disrumpuntur, in primis, præ humore & mollitie, in ultimis, præ siccitate ligamentorum, quæ jam arent; sicuti pediculi, per quos maturæ ficus ac reliqui fructus arbori alligantur, ac etiam præ gravitate fœtus. Alterum considerandum est, in medio tempore, non sine distinctione, sed materia turgente, adhibendum esse pharmacum, cujus rei duplex est ratio; prima periculi magnitudo, altera materiæ turgentis & commotæ facilitas ad expurgandum, ex quo prodit mitius sufficere medicamentum, & quod naturæ duntaxat manum porrigat, ut humores, qui ex se facilè hinc inde fluunt, educat; qua etiam ratione purgandi sunt humores in vijs ductuum, esquitur insuper, minorem ex materiæ turgentis quam fixę purgatione in corpore ægrotantis fieri commotionem, unde multi in gravidis periculosiorem ducunt morbum acutum, ex materia quiescente, quam exagitata. Tertium considerandum est, purgans medicamentum in morbo acuto ex materia firmata non convenire; ratio est, quia levia illa, quæ motam educunt materiam, firmatam movere nequeunt; & fortiora nulla conveniunt gestationis tempore, quia magnam commotionem inducunt, oppidoque agitare apta sunt, & uterum gerentem & fœtum; Nunc non solum duabus limitationibus, si turget materia, & medijs mensibus, adhibenda purgatio est, sed aliæ cautelæ adjungendæ: Prima ne amara medicamenta sint, nuda ut rhabarb. & aloës, quia amara fœtum enecant, ideo dulcoranda. Secundò ne laxantia nimis, ut manna, cassia, sirupus rosatus solutivus, epithymus, sena, nam nimis lubricant, & non purgant nisi in magna quantitate, ideo potius adjuncto rhabarbaro conveniunt, aut ipsum rhabarb, cum de-

Primum considerandum. *Secundum.* *Tertium.* *Admonitiones.*

cocto

coctio florum cord. adjunctis ſemper corticibus citri, & ne ligamen-
tis laxioribus redditis abortus ſequatur, ſi quando his utendum ſit,
roborantia adjungenda. Tertia cautela erit, ne ſint valida, ut el-
leborus, colochyntis, turpetum, ſcammonium, quia eorum commo-
tiones fœtus non fert, & materia magis excandeſcit. Convenit *Modi pur-*
igitur rhabarbarum cum conſerva roſar. aut cydoniatum cum eo- *gandi robo-*
dem paratum, vel diarrodonis rotulę cum dum duplo aut triplo rha- *rando.*
barb. myrobalani ſpecies omnes, agaricus cum junco odorato, dia-
catholicon, & confectio hamec ſine ſcammonio & colochyntide, ac
ſimilia, vel etiam leves clyſteres cum pauco oleo; aut accipe coto-
nea interaneis purgata, in partes diviſa ſuperſtite pellicula, & cute
ſumma, coquito donec tabuerint, poſtea per cribrum extrahito, &
cum ſaccharo concoque, inter coquendum pro ſingula lib. adde ℥ i.
optimi rhabarb. doſis ℥ i aut ℥ i ß; ſequens etiam abſque moleſtia 2.
efficacius purgat, cydonium ſublatis ſeminibus reple ʒ i aut ʒ i ß o-
ptimi rhabarbari, agarici, vel foliorum ſenæ juſta quantitate, vel al-
terius medicamenti, quod morbus poſtulat, deinde partibus unitis
charta involvito, ac ligato, in clibano vel furnello coquito, abſolu-
ta coctione medicamenta rejiciantur ac cydoniū manducetur. Ter- 3.
tiò medicamentum catharcticum vino aut liquore, quem patienti
gratum eſſe cognoveris, per 24. horas macera cum cinnamomo, &
aniſo, coletur poſtea, & fruſta cotoneorum aut pyra tantiſper in-
funde, quoad liquorem imbibant, quibus ſic humidis uti poteris aut
reſiccatis, idque ter quaterve iteretur, quo plus liquoris fructus hau-
riant, magiſque fiant purgativi. Quarta cautela erit, ut exhibea-
tur duntaxat medicamentum purgans, dum res in dubio eſt, nam ſi
morbus ex ſua natura lethalis exiſtit, tutius fuerit eas non purgare,
ne medici errori mors poſtea aſſcribatur. Quibus verò certa ſalu-
tis ſpes promittitur, ne in majus periculum deducantur, adhibenda
purgatio non eſt, in dubijs ſolum ſatius erit anceps experiri auxili-
um, quam nullum. Quinta cautela erit, ut interim dum purgatio,
aut ſanguinis miſſio adminiſtratur, puero per ea provideatur, quæ
umbilico applicantur, roborandarū virium gratiâ, ut malum coto-
neum, vel pomum aſſum maſtice, cinnamomo, & corallis reſper-
ſum ac pauco vino malvatico vel odorifero; valet etiam fruſtum
carnis ſemiaſſum cum prædictis pulveribus, aut panis taleola tor-

 refacta,

refacta, vino madida, & pulvere macis, cinnamomi ac cariophyllorum consperſa, tēperatæ fœminę manus oleo delibuta omphancino, de ſtyrace, balſamo aut diutiſſimè ſuper umbilicum apposita, vel ſacculus plenus angelica, cariophyllis, maſtice, corallo, mace, & ſimilibus: aut unguentum comitiſſæ, vel aliud paratum, ex oleo myrthino, & maſtichino, cum pulvere boli armeni & coralli, quod dorſo & pubi apponatur, ſi calor & febris adſit, vel emplaſtrum ex ſupradictis pulveribus cum ladano, ſtyrace, & balſamo umbilico admoveatur.

Alvi fluor.

Nunc oportunè, qua ratione quidam morbi gravidis familiares curandi ſint, quam breviſſime adjungam, & quidem in alvi fluore expectata coctione cunctanda purgatio non eſt; nam pituitoſus humor redundans ad uterū demiſſus, fœtū citius effluere facit vinculis laxatis, bilioſus amarore ſuo ipſum occidit, nō ſecus ac venenū.

Eryſipelas.

Eryſipelas in utero prægnantis curatur, pronuntiato prius abortu, & mortis periculo, ſanguine ſufficienter ex brachio miſſo; levioribus ac refrigerantibus clyſterijs, inunctionibus dorſo & inguinibus adhibitis, refrigerantibus ac diſcutientibus medicamentis, & alijs cap. proprio *de uteri eryſipelate* 2. lib. recenſitis.

Febris. *5. aph. 55.*

In magnis febribus, ob vehementiam; in lentis, ob durationem, fœminæ adeo extenuantur, ut neque parere, neq; partus, aut à partu labores, & evacuationes ferre queant, teſte Hippocrate, ſi igitur vehemens ſit febris, parca ſanguinis miſſione utendum, ac extinguentibus fervorem; lentam verò contemperantibus ſerapijs, proba victus ratione, levibus clyſterijs, & abſtergentibus medicamentis, ut ptiſana, mulſa, apomeli, & oxymeli utendum eſt, inunctionibus præterea jecoris ac lumborum, ex roſaceo & ſandalino unguento.

Pravi humores.

Pravi humores ante vel poſt conceptum acervati, à quibus fœminæ malè habent, toto gravidationis tempore, ac ſœpe abortiunt, optima victus ratione, balneis, ſudoribus, ac debita purgatione præcaveri debent.

Scholium.

5. aph. 10. Dubium primum, ſit ne periculo-

Trahitur in controverſiam, ſitne periculoſius in gravidis ſanguinē mittere, an purgare, & quod purgatio ſit ſecurior, apparet ex ſententia prima quarti lib. aph. ubi eam admittit medijs menſibus Hippocrates qui de ſanguinis miſſione,

missione, absolutè & nullo tempore excepto, dixit, mulieri utero gerenti sanguine misso ex vena, abortit. Est tamen ex altera parte, quod sanguinis missio parum movet, & ea duntaxat ratione infensa est, quod fœtui alimentum detrahit; id quod in primis mensibus parum aut nihil nocere potest: contra verò purgans medicamentum, ut plurimum venenosum est, vel diureticum, ac proinde fœtum enecat, aut menses movendo abortum provocat, ac vehementes excitat motiones corporis, & ventris compressiones, quas fœtus sustinere nequit, sine eo quod ligamenta, per quæ utero alligatur, sicuti fructus arbori per pediculos relaxentur aut disrumpantur, nec solum hac ratione nocet, sed ut motus animi, ira, & metus, quia sanguis & spiritus in quibus uteri vires sitæ sunt, ab utero aliò rapiuntur, ac subinde suis viribus destituitur, suique muneris obliviscitur, hoc est, retentionis fœtus, dum humoris expulsioni intenta est; non enim cogitare oportet fœtum, quasi rem externam solis vinculis utero alligari, sed uterum ipsum viribus suis, quasi manibus quibusdam, fœtum complecti. Cum igitur phlebotomia solum subtractione alimenti noceat, purgatio agitatione, compressione, naturæ distractione, venenositate, & qualitate abortum facere nata, sequitur hanc multò periculosiorem esse. Sunt qui respondent, purgationem plus periculi habere primis mensibus, sanguinis missionem mediis & ultimis, quia in illis tenerior fœtus plus commovetur; in his major ac robustior, plus indiget alimento, ideo ab Hippocrate in ultimis potissimum sanguinis missionem prohiberi. At hi pessimè deducunt, quippe non sequitur ex eo, quod phlebotomia sit periculosa, periculosiorem esse purgatione, quæ tunc etiam periculosissima est; quia vincula, quæ fœtu jam perfecto flaccida sunt ac tenera, sponte sua, nedum commotione levi abrumpuntur. Valesius respondet, eam esse minus periculosam evacuationem, quæ fit majori præsente necessitate, sed neque is bene, quia potius concludit, eam esse magis necessariam: Quare potius absolutè dicendum, sanguinis missionem semper cum minori periculo exerceri, ob adductas rationes, præsertim si par sit necessitas, quod Gal. in lib. de ratione victus hisce verbis expressit. Sanguinis missio, vel cum minus auxilium est, probari debet, quia est multò tutius, nedum cum par est necessitas utriusq;. Id ipsum Averroes confirmavit, dicens, phlebotomia, quando adest repletio, quâ embryo non indiget, non est mala sed pharmacum non credo ad bonum pervenire finem, ac subjungit superius allatas rationes.

Evenit hoc loco etiam dubitare, an prægnanti morbo acuto correptæ liceat;

ad.

> *sius in gravidis sang. mittere, an purgare.*
>
> *Motus animi qua ratione abortum provocent.*
>
> *Solutio quorundam.*
>
> *Valesii responsio inutilis.*
>
> *2. acut. com 11.*
>
> *7. collig. 4.*
>
> *Dubium secundum an*

Liceat abortum provocare medicamento purgante.

ad abortum provocandum, catharticum exhibere, quod quidam facere ausi sunt, ducti Hippocratis aphorismo, mulierem utero gerentem morbo acuto capi, lethale, quia, ut notat Galenus in Commentario, duplex periculum, alterum à febre ipsa interimente fœtum; alterum quod ex longis intervallis cibum exhibentes defectu ipsum destruimus fœtum; si verò uberiorem cibum exhibeas, febrem augens, mulierem enecas, cum igitur alterum eorum sit servandum, matri prospiciendum in tempore putant, ne uterque pereat, at cum id fieri nequeat sine fœtus detrimento, satius esse, ut is statim projiciatur, qui postmodum, ut putant, projiciendus est. Verum eorum sententia nequaquam admittenda, dupliciter enim peccat, primò quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona, & fœtus cura adhibenda est, perinde ac viventis hominis, nec nostrum est unum salvare dispendio alterius. Secundò, quia in morbis acutis prægnantium abortus lethalis est, nam cum uterq; affectus per se semper sit periculosus, si conjungantur, ac malum malo addatur, res in extremum periculum deducetur. Sic Hippoc. mulieri uteri erisypelate correptæ, pharmacum bibendum dat, si modò gravida non sit. Quod si oppositum nonnunquam successerit, id rectum ex errore judicandum, quod imitari non licet, nec rationi illud tribuendum, sed robori mulierum, per quod errata medicorum tolerare potuerunt: Securiusque semper fuit, & fœtus & matris summam habere rationem, sic enim plerumque factum, ut uterque supervixerit.

Conclusio.

At si fœtum in utero jam esse mortuum, certò cognoverimus, medicamento quod illum educat, ac purgatione audacius prævenire oportebit extrahendi fœtus & peccantis humoris gratia, vide quæ de his cap. de sterilitate per collationem superius disputavimus.

De prægnantium moderamine atque custodia.

CAP. XXII.

Definitio.

Est uteri gestatio naturalis quidẽ, sed gravissima affectio, de qua propterea continuata seriè meritò hic agendũ fuit, eam natura concoctione, seu potius maturitate perficit, à quo tamen opere, si aliqua occasione intercipiatur, in mille prolabitur vitia, ideo utero gerentes maximè primiparas, & delicatiores prudenter tractare oportet, ne quid mali illis accidat; nam simile quippiam gravidis contingit, ac ijs, quæ grave onus filis tenuissimis appensum gestant,

geſtant, quod ſi cautè & lentè commoverint, innoxiè ad ſtatutum terminum deducunt, ſin minus conſideratè agitent, facile procidit: aut teneris arborum floribus, qui quavis aura vel pluvia dejiciuntur, quibus conſimilem ac mirè tenerā conditionem fœtus in utero ſortitur. Idcirco gravida vitet omnia, à quibus commoveri poteſt, ut aërem rudiorem, frigidiores & aſperiores ventos, magnos æſtus, Venerem nimiam, præſertim primis menſibus, & eo maximè ſi ſalax ſit, ne fiat ſuperfœtatio, quæ ſemper periculoſa eſt, ultimis tamen menſibus frequentiori uti poterit, ſed vir ſuis innitatur brachijs, ne ventrem gravet. Vitet inſuper gravida vigiliam nimiam, vehementes motus, & agitationes curru, lectica, vel alio quovis equitationis genere, ſaltum, curſum, tuſſim, zelotypiam, externum amorem, graves ſonitus, clamorem, iram, ſollicitudinem, triſtitiam, tenebras, & metum, præſertim caveat à repentinis terriculamentis, qualia ex incendijs, fulgore, fulminibus, tonitruis, monſtroſiſve hominum aut beſtiarum aſpectibus, aut mariti vel fratrum rixis concitari ſolent, nuncijſve repentinis, gaudium aut mœrorem concitantibus. Nec acutioribus utatur medicamentis, nec repletione, aut cibi nimia parſimonia, his enim fœtus commotus vehementes motiones in ligamenta infert, & calor ac ſpiritus ab utero ad alias partes avocatur; nec duris ſellis, aut ſolio inſideat, aut grave onus elevet; ſed & lucernarum fumus, ac graveolentia cuncta vitentur, & ingens alicujus vetitæ rei appetitus; hortos ne frequentet gravida, duplici de cauſa, prima ne forte ſedeat ſupra herbā, quæ abortum provocet: Secunda ne appetat fructus aut herbas, quæ, ſi concedantur, noceant; aut ſi earum deſiderio fruſtretur, fœtus exanimetur; ſanguinis etiam effluxio ex naribus, hęmorrhoidib. aut alio quovis loco prægnantibus periculum inducit, nec nimis arctè cingatur, nec acutis utatur clyſterijs, nec humidioribus cibis, quia ad abortum parant, neque acribus, aut depravatæ alicujus qualitatis, neq; craſſis, flatulentis, ac difficilis coctionis, diureticis, aut menſes provocantibus, ut fabis, lentibus, cicere, capparibus, cæpis, allijs, faſeolis, olivis, croco, & vino meraco, carne bubula, anſerina, ſuilla, infumatis, frixis, & ſalſis, nam ſalſioribus cibis uſæ carentem unguiculis partum edunt. Sitq; potius gravida hilari animo, luctu & curis ne conficiatur, gaudijs mediocribus operam det: bona ſpe alantur, diſtrahantur, ſolentur, eæ prę-

Vitanda.

Adhibenda.

ſertim, quæ delicatiores ſunt, & facilè expaveſcunt, ſed neque ſine præſtantioris, ac dilecti viri patrocinio unquam ſint; hæc enim infantem exhilarant, ac fœtus vires omnes excitant, & confirmant. Cibus eſto frugalis ac mediocris, copioſi tamen & facilis nutrimenti, ac laudabilis ſubſtantię, quorum tamen copia ſemel exhibita per initia ſit parca, ne calor ab utero diſtrahatur, & quia eo tempore ſanguis abundat, & fœtus parũ conſumit; ac ſi plurima excrementorũ copia in ventre congeratur, comprimitur uterus, ideo partiri melius eſt. Optima igitur cibaria parabuntur ex ovis, gallinis, caponibus, arietina, vitulina, & avibus varijs. Potus ſit vinum album, mediocre, aut dilutum aqua aniſi, aut defecata cereviſia; utatur mundis linteis, cuſtodiatur caput & pectus à frigore; poterit tamen ſolito modo caput lavare, modo à rubificantibus abſtineat. Somno utatur longiori: & ſi alvus compreſſa fuerit, ob inteſtini recti anguſtias ab utero illatas, quod plerumq; ultimis menſib. accidit, edulia adhibeantur, ventri ſubducendo apta, ut ptiſanæ ſuccus, mercurialis, malva, ſpinachia, lactuca, parata omnia pro more regionis, vel ſuppoſitoriis utantur ex melle, ſapone veneto, & vitello ovi, atq; hæc toto ferè geſtationis tempore. Hoc ſervato ordine, ut primo menſe non exerceatur, ſecundo rarò, & lentè; Tertiò expeditius, 4. 5. & 6. audacius, ſed moderato exercitio, & per planum, quibus etiam temporibus ordine; cibus augeri debet 7. 8. & uſq; ad dimidium noni detrahere de exercitio oportet, deinde intendere. Maximè verò circa octavum, qui moleſtiſſimus eſt, vehementem motum interdicere oportet. Nono relaxandi corporis, & meatus dilatandi gratia ſi quæ emplaſtra confortantia adhibuerat, dimittat, & paulatim exercitiis utatur, & balneo ex emollientibus; ac poſt; 15. diem noni menſis oblinatur pudendum muliebre, & venter inferior butyro recenti, vel axungia capi, aut oleo amygd. dulc. ac reliquis infra dicendis, ut facilior pateat exitus fœtui; Johan. Lebon choreas, & diuretica conſulit, quæ mihi non probantur, ne violenter partus fortè ante tempus provocetur; potius igitur deambulatione, & lanificij exercitio, partui proximæ exerceantur; nec alio induantur veſtimenti genere, quam levi ac laxo, nec thoracico indumento coarctentur; Scoticas ferunt ſimplici pallio uti, ac ſine obſtetrice parere.

Cibus. *Lotio capitis.* *Gravidis quæ ſingulis menſibus geſtationis ordine ſunt ſervanda.* *Johannis Lebon lapſus.* *Ventriculũ roborantia.*

Porrò mox à conceptu ea adminiſtranda, quæ ventriculum, cor, & uterũ roborent, & modicè calefaciant, nam quia uterus ad ſe

calorem

calorem trahit, reliquæ partes caloris præſidio orbantur, & pro ventriculo utilis eſt uſus cydoniatæ ſine aromate, aut tabellarum aromatici roſar. & diarrod. abb. vel ℞ *macis, cariophyllorum, coriandri præparati, cinnamomi an.* ʒ ß, *ſacchari diſſoluti in aqua bugloſſæ q. ſ.* fiant rotulæ. Ungatur etiam ventriculus oleo abſynthij, maſticis, cydoniorũ nardino, ſuperſparſis pulveribus diarrod. aromatici roſ. corticis, thuris, ligni aloës, cariophyllorum, menthæ, aut applicetur hoc cerotum ℞ *roſ. rub. maſticis, coriandri præparati, coralli rubei, balauſtiarum, biſtortæ, corticum granat. an.* ℥ii, *nucum cupreſſi* ℥ii, *pulveris ſanguinis draconis, ſerici, boli armeni an* ℥i *olei maſticis, cydoniorum an. parum, cum picis & ladani ſ.* q. fiat cerotum. Aut ℞ *olei cydoniorum, maſticini an.* ℥i, *pulveris coralli rubei, myrthi an.* ℥i, *ceræ parum,* fiat linimentum.

Quod ſi fœtus lentè & ægrè moveatur, umbilico adhibenda, quæ robur illi præſtent, ut filtrum ſericum goſſypio repletum cum baſtituris, quo totus venter muniatur, aut ſacculus ex ſerico, ſyndone cũ ambra, moſco, corallo, roſis, cariophyllis, ſemine angelicæ, maſtice; aut reliqua quæ ſuperiori c. in tertio auxiliorum genere dicta ſunt; quinetiam ore aſſumatur parum conſervæ, quæ recipit *ſucci pomorum dulcium deſpumati, ſucci bugloſſæ an.* ℥ ii ß, *doronici, corticum citri, florum borraginis, roſ. rub. been albi, & rubei, coralli, limaturæ eboris an.* ℥ i ß *ſpodij, nucis, & galliæ moſcatæ, ſuccini, oſſis de corde cervi, ſand. rub. an.* ʒ ii, *ſeminis ocymi, florum myrti, meliſſæ, coriandri, cinnamomi, galangæ, zedoariæ, ſpicæ nardi, ligni aloës, ſerici minutim ſciſſi an.* ℥i. *myrobolanorum* ℥ i ß, *fragmentorum ſmaragdi, hyacintorum, ſapphirorum, granat: præparat: an.* ℥ ß. *margaritarum præp.* ℥ i ß, *limaturæ auri, & argenti an.* ℈ ii, *ambræ g. x. moſci* ℥ ß fiat ſecundum artem confectio cum ſaccharo, doſis ℥ ii, ac ſuperbibat parum vini deſtillati cum fœniculo, zinzibere, cinnamomo, & cariophyllis, quæ etiam præſidia cordi utiliſſima ſunt. Aut ex prædictis ſpeciebus, addito pulvere roſ. ſeminis angelicæ, ſanguinis draconis, boli armeni cum ladano, & cera emplaſtrum fiat, vel ſequens. ℞ *tonſuræ ex panno coccineo* ℥ iiii, *zinziberis, galangæ, cinnamomi, cubebarum an.* ℥ii, *ſanguinis draconis* ℥ i *maſticis* ʒ ß. *moſci g. vi. mellis aut terebinthinæ q. ſ.* fiat emplaſtrum.

Umbilico admovenda.

Conſerva.

Cordi ſubinde providendũ, præſertim ſi ejus ſaltus ſentit fœmina, ſiccis epithematibus ex florib. cord. & pulverib. diambræ, ac diamoſci ſacculo incluſis, aut inunctione ex oleo naphæ, & Jaſminorũ; aut ſerico rubeo madido in vino odorato, aqua roſ. naphæ, viol. meliſſæ

Cordi providentia.

prædictis pulveribus : & capiat matutinis temporibus unam vel alteram tabellam electuarij de gemmis, lætitiæ Gal. diamargaritonis, diamoſci dulcis, diarrod. abb. triaſandali, ex quibus cum ſyrupo roſ. viol. bugloſſæ, borraginis fiat electuarium, aut cum conſerva earundem herbarum fiat conditum, vel parentur morſelli ex ijſdem, & ſaccharo diſſoluto in aqua borraginis.

Laxantia vias & aperientia. *Balneum.*

Tertiò ubi aliquot jam dies noni menſis gravida ingreſſa fuerit, adſtringentia, tum emplaſtra, tum confectiones planè dimittat, & balneum ingrediatur ex decocto altheæ, cum radicibus malvæ, meliloti, camomillæ, anethi an. m j. lavendulæ m. j ß, ſeminis lini, 1
fœnugræci, an. ℥ i fiat decoctio in q. ſ. aquæ, in qua ſedeat, quotidiè per ſemihoram; poſtea abſtergatur, & liniatur hoc linimento. *Linimentũ.* ℞ *olei amygdal. dulcium, liliorum alb. an.* ℥ *i* ß, *pinguedinis gallinæ* ℥ ß, *muſcilaginis ſeminis altheæ* ℥ *ii, olei ſeminis lini* ℥ *i* miſce, ungatur ab umbilico uſq; ad pubem; tum deinde aſſumat vitellum ovi, cum pauco cinnamomo loco ſalis, & ſuperbibat modicum vini albi aut Hippocratici, totoque hoc tempore utendum juſculis pinguibus, & humidioribus cibis. Atq; hoc quidem vivendi ordine præſcripto, pleraſq; vidi, quæ cum antea difficulter, & ſummo cum dolore parerent, nullo poſtea negotio & breviſſimè pepererunt. 2 *Si tranſcendant nonum menſem.* At ſi nonum videatur tranſcendere menſem, nec partus ſequatur, non ſolum laxantibus utendum, ſed ijs etiam, quæ nonnihil moveant, ideo fiant inceſſiones ex decocto malvæ, adianthi, parietariæ, arthemiſiæ, foliorum lini, altheæ, lavendulæ, lauri an ℥ iii, poſtea abſtergatur, & inungatur ſequenti linimento. ℞ *olei de ſemine lini* ℥ *ij* ß *amygd. dulcium* ℥ *i. medullæ cruris vituli, pinguedinis gallinæ an* ℥ ß *muſcilaginis ficuum, aquæ arthemiſiæ extractæ, butyri recentis an.* ℥ *i* fiat linimentum, quo perfundantur renes, lumbi, ab umbilico uſque ad pubem; tegatur poſtea pannis calidis, & quieſcat, ſorbeatq; juſculum gallinæ cum ovi luteo, cinnamomo, *Pulvis.* & croco; aut ℞ *cinnamomi electi,* ℥ *i* ß, *peucedani* ℥ *i fiat pulvis, capiat* ℈ *i* 3
cum juſculo gallinæ, aut vino, vel unam ex *Rotulæ.* rotulis, quę recipiunt *cinnamomi electi* ℥ *i* ß, *corticis caſſiæ fiſtulæ* ℈ *iiii. conſervæ capil. ven.* ʒ *ii. ſacchari albi in aqua ſabinæ aut arthemiſiæ diſſoluti q. ſ.* fiant tabellæ, ſingulæ ponderantes ℥ i, quod ſi magis arriſerit opiata, ſic concinnetur, ℞ *Opiata.* *myrrhæ, caſtorei an* ℥ *i* ß, *ſtyracis, calaminthæ* ℥ *i, cinnamom. elect.* ℈ *iiii, ſabinæ* ℥ *i. cum melle fiat electuarium,* doſis ℥ ii, cum tardat partus, aut difficulter procedit, & ſuperbibat hauſtum vini Hippocratici.

RODE-

RODERICI à CASTRO LUSITANI

De Morbis Mulierum.

LIBER QUARTUS.

De puerperarum, & nutricum affectionibus.

SECTIO PRIMA.

De morbis puerperis peculiaribus.

De partu naturali, & ut regendæ parturientes ac puerperæ.

CAP. I.

Artus est fœtus in lucem editio, naturalis verò partus, est consummati perfectique fœtus justo tempore, & figura, in lucem emissio. Quanquam autem inter morbos; quibus hoc opus dicavimus, partus non connumeretur, sed actio potius sit naturalis, per quam instar crisis, natura se exonerat, fuit tamen de eo hic agendum, ut servetur series affectionũ, quæ fœminis contingunt, & de quibus medici passim consuluntur; ideo autẽ brevior nunc ero, quia c.7. & 8. lib. quarti de natura mul. ea de re prolixius jam scripsi. Ex quo loco constat ad naturalẽ partum quinq; requiri conditiones, Prima est, ut fiat perfecto jam fœtu; Secunda ut debito tempore; Tertia ut debita figura, *Definitio.* *Naturalis partus conditiones quinque.*

Quarta ut levibus symptomatibus; Quinta ut evacuationibus debitis. Perfectus est fœtus, cum habita ratione temporis formationis, videlicet 45. dierum spacio duplicato, motus accidit, ac triplicato tempore motus perficitur, & integritatem recipit: debito tempore fit, si à primo die mensis noni ad decimum usq; decimi contingat: debita quidem figura, si in caput procedat, brachijs subsequentibus super coxas extentis: debitis verò symptomatibus, si citra fœtus vel matris periculum moderatis doloribus, ac debito durantibus tempore in lucem veniat; sit tandem moderatis expurgationibus, si neque secundinæ, neq; lochia detineantur, aut immoderatè fluant.

Causa. Naturalis partus causæ ex utero sunt, aut ex fœtu, ex utero quidem, quia circa id tempus, mole pondereve gravatus vi sua expultrice ad propellendum fœtum insurgit: fœtus verò, quia ob loci angustiam, & alimenti defectum exitum affectans, validè sese agitat, calcitrat, & membranas disrumpit, ac matura jam flaccidaque acetabula: sicque vinculis exolutus, foras prodit, unde ex parte fœtus tres sunt causę, necessitas refrigerij, inopia alimenti, & loci angustia, ob quam tantum os uteri aperitur, quantum sufficit fœtui facilem præbere exitum; hanc tamen actionem, & quare ipse fœtus in figura decenti collo uteri appropinquet, abditam, & creatori soli notam habere causam, medici concedant necesse est.

Signa instantis partus. Porrò instantis partus signa sunt, dolor acrior sub umbilico, & ad inguina: indeq; se ad lumborum vertebras reflectens, ipsius uteri ad inferiores partes descensus, & quod genitalia cũ dolore tument, & febrilis quidam veluti horror corpus invadit, ex naturæ ad excretionẽ accinctæ conatu; facies rubet, superiores partes gracilescunt, & loca supra pectinem extenduntur, immissoque digito ad magnitudinem ovi, in orificio uteri invenitur, & os uteri rectum apparet, *14. de usu part. 3.* sicuti in conceptu, ut Galenus asserit, urinæ nascitur desiderium, frequens humor effertur, primò lentus, postmodum plurimus, ac demũ sanguis, isq; aquosus, si fœmina nascitura est; purus, si masculus.

Prognostica. Gravida, si torminibus vexetur, ocyssimè parit, si lumbi doloribus, difficulter; quicunq; fœtus in 70. diebus movetur, is triplicato numero absolvitur, fitque septimestris, qui in nonaginta, triplicato etiam perficitur, & is nonimestris est. Si fœtus capite velato, veluti agnina membrana (quod fieri solet) prodeat, infantis, & ma-

& matris roboris, indicium est, nec restitisse in viæ, & genitalium angustijs.

Vt regenda parturiens.

Tria potissimum in parturientis gubernatione administranda, nonnulla ante partum; alia in partu; quædam etiam post partum. Igitur ante partum eligenda obsterix prudens, muliebrium affectionum docta, & obstetricandi exercitatione perita, nam hæc ars viros dedecet.

Documenta ad obstetrices.

1. Obstetrix itaq; pro primo documento curet, ne instante partu alimentorum copia gravetur mulier, quod pleræque faciunt, ex quo tamen distrahitur calor pro conficiendis alimentis, ac dum retentioni alimentorum vacat, viriliter expellere nequit.

2. Secundum documentum erit, ne obstetrix difficilè parientium uterum longo tempore dilaniet, sed leviter & placidè dulci oleo perfundendo contrectet.

3. Pro tertio documento caveat diligentissimè, ne fœtam mulierem ante in partus labores conjiciat, quam imminentis partus commemorata signa apparuerint, præcipueq; uteri osculum rectum, ac hians prominuerit, ac prædictarum humiditatum effluxus conspiciatur.

Situs.

Tunc verò convenienti ac debita figura sic collocetur, ut nec penitus jaceat, nec sedeat, sed erecto, & nonnihil sublimi dorso, quo liberior sit respiratio, & inniti validius possit, curvatis ac divaricatis à se invicem cruribus, calcibus ad nates nonnihil reductis; elatis præterea aliquantulū natibus, sic ad lecti latus transversum adnitatur. Sunt quæ stantes pariunt, manibus duntaxat nixæ, ad lecti spondam, aut sellam; aliæ ad focum, Gallicæ præsertim, & Germanæ mulieres, quæ in hunc usum sedilia quædam habent destinata, ab humo non altè distantia, ac ita in lunæ similtudinem excavata, ut facilè illuc infans, & reliqua, quæ debent, transmittantur; ac relinantem fœminam tergo accipiant, quorum formam Eucharius Rodion accuratè delineavit.

In parturiendi tempore quid agendum.

Secundò cum partus jam instat, & toto parturitionis tempore aër sit temperatus; aut calidiusculus, nisi ætas vigeat, tunc enim ex nimio calore defagitatur mulier, ac vires deficiunt, idcirco aërem difflare sæpè convenit, & fenestras aperire, quo facto dilectissima soror mea, quæ in maximo partus labore jam diu versabatur, resumptis viribus feliciter peperit, idque postea pluribus contigisse scio, sunt quæ fœmori alligant lapidem ætiten, & cavent ne in conclavi pyra sint, quia vulvam dilatari prohibent; Porrò debent jam dicta sedilia

Alia documenta ad obſtetrices.

dilia à tergo pannis expleri, ipſa verò obſtetrix ante prægnantẽ ſedeat ſella humiliori, ut ex ſuperioribus partibus infantem poſſit adducere, & interea, quantum & quatenus ſe moveat fœtus, obſervet; parientem obſtetrix doceat, atque confirmet, nec cibo ac potu ſolum recreet, ſed etiam verbis conſoletur cum bona ſpe felicis ac maſculi partus, eo enim mulieres ferè gaudent, deinde membra parturientis, & orificium matricis ac totum ventrem, & inguina manibus perunctis oleo amygdal. dulc. & liliorum alb. regat, & quam commodiſſimè gubernet. Ne verò pariens præ verecundia ſe concludat, obſtetrix faciem averſam habeat, ac digito ſiniſtro eodem oleo perunćto, orificium matricis ſenſim aperiat, & linteum molle, ac tenue manibus geſtet, ut partes tractando, an ſanguis fluat, conſpicere poſſit, aut exeuntem infantem molliter ſuſcipere.

Documenta ad parturientem.

Ad hæc parturienti cuncta ligamina auferantur, & cum dolor occurrerit, ipſa quantum poteſt ſpiritum cohibeat, clauſo ore & naribus, nec quicquam clamet, matrice autem ſe aperiente conetur, cum ſe concludit, conari abſtineat, ne fruſtra laſſetur, & fervor, ac ſanguinis fluxio emergat, vel motu uterus, & fœtus invertantur, quod accidiſſe viſum jam eſt. A lateribus etiam miniſtræ peritæ, & quæ ſæpius pepererunt, aut ipſe fœminæ maritus, ſine quaſſatione, manibus apertis deorſum deducat fœtum, ſupra umbilicum manibus molliter comprimendo, & urgendo, ut fœtus ad inferiora depellatur, quod ſi vires deficiant odoribus, vino, & carnibus aſſis muniatur; ſi alvus ſit ſuppreſſa, ſolis ſuppoſitorijs leniter ducatur.

Ad aſſiſtentes.

Tertiò cum infans exire cœperit, manibus, lino tenui, ac molli moderatè calefacto, & extenſo, eum ſuſcipiat obſtetrix, obſervetque ne ſubitò ſimul cadat, ne quaſſetur caput, aut alia pars lædatur, & ut unà ſecundinæ exeant, provideat diligenter, quæ ſi reſtiterint, aut alicui parti convolutæ adhæſerint, manum ſiniſtram calido oleo illitam in fundum uteri immittat, ac ſecundam extrahat. Si verò ſint fundo connexæ, leniter & placidè primo in obliquum deducantur huc, ac illuc circumagendo, deinde paulatim validius attrahantur, tuncque relicta obſtetrici infantis cura, reliquæ fœminæ puerperæ rationem habeant, ac primum quidem in lecto componatur, cubiculo obſcuro, cruribus modicè patentibus ne quid foras effluere promptum impediatur; ne autem nimio madore, & corro-

ſione

ſione humorum fluentium lædatur, ſpongia prius, deinde mundis linteis loca extergantur, ac pannis calefactis contegantur, ſæpiuſculeque mutentur, ne fœtorem contrahant, tunc deinde oleo cumini, modico vini admixto, venter & pecten perfundatur. Luſitanæ fœminæ puerperas ilico à partu ſupra umbilicum faſcia, latitudine ferè duorum palmorum obligant, ut major fiat lochiorum compreſſio ad inferiora, præpediaturque ingreſſus frigidi aëris, qui inprimis nocere ſolet, nam vacuus tum temporis uterus ventoſitatibus repletur, quæ diſtentionem tumoreſque pariunt, unde poſtea uteri ſuffocatio gignitur, dolores ventris, febres, & pleraque mala: Septentrionales ligaturam negligunt, ut liberiores ad fluxum partes ſint. *Luſitanarum mos.* *Septentrionalium mos*

His jam peractis fœmina cibis reficiatur, primò quidem liquidioribus ac tenuiſſimis, ut verò vires recreentur, illicò exhiberi poteſt purum Hippocraticum, ſed modicum, deinde ſuccus amygdalarum dulcium ſaccharatus, aut vitelli ovorum cum vino rhenano, ſaccharo, cinnamomo, (*chaudeau*) Gallicæ vocant, ſi autem vinum ſit Hiſpanum, aqua diluatur; Luſitanæ ex panis taleolis, cum ovis, cinnamomo, & melle vel ſaccharo ſuas concinnant, (*fatias*) quas etiam reliquas conſanguineas, & aſſiſtentes guſtare conſuetudo eſt, quemadmodum in quibuſdam Germaniæ locis vini menſuras aliquot ea ipſa hora inſumere; vel etiam exhibeantur puerperæ conſumpta, & juſcula gallinæ vel caponis, cum ciceribus & croco parata. Potus eſto aqua cocta cum cinnamomo, adiantho, & corticibus citri, quæ etiam in cereviſia concoqui poſſunt. Germanæ cereviſia calida leviter cocta cum pane & ſaccharo utuntur, quo quidẽ cibo nullus alius majorem præſtat copiam lactis, Belgæ vinum exhibent; ſed ſi tormina adſint, aut lactis copia moleſtet, vitandum. Biduo à carne abſtineat puerpera, & ijs quæ diximus ſit contenta. Quippe, ut Hippocrati, & Galeno placuit, à conferta evacuatione, ad plenum victum non eſt properandum, poſtmodum de gallina, aut capone uberius accipiat. Moleſtum ſemper fuit tolerare fœminas, quibus enixam moderari curæ eſt, ni enim epulis, & vino liberalius indulgeant, nihil boni præſtare exiſtimant, habent etiam neſcio, quas leges, & ſtatuta, miſerculis vehementer noxia, ipſis verò ſacra, quibus neglectis prudens medicus, ea providere jubeat, quæ neceſſaria *Cibus primis diebus* *Potiow* *2. accut.13.* *Adverte.*

fore judicaverit. Si partus laboriosus fuit, oleo amyg. dulc. ilia & venter foveantur. Si cruciatus & labores à partu suboriantur, (quod etiam in naturali partu contingit) obstetrix manum immittat in loca muliebria, sic interdum concreti sanguinis copia, interdum carnea quædam massa ejicitur, ibi detenta, ob facultatem expultricem lassatam ac prostratam, laborum priorum diuturnitate, qua tamen ejecta levatur puerpera; sunt etiam, quæ adlevandos dolores secundas adhuc calidas umbilico applicant, aliæ circa renes & ventrem, pellem arietinam è vivo animali recenter extractam, involvunt. Si masculum peperit 30. diebus lecto se contineat, si fœmellam 40. quanquam hęc regula non ita exactè servanda est, tamen toto hoc tempore à viro abstineat: tametsi autem Hippocrates hosce fere expurgandorum lochiorum terminos posuerit, tamen robustæ mulieres, & quæ valde exercentur, sæpè ad octiduum duntaxat, salubriter purgantur, & si quæ lochia postea habeant, non continuo fluunt, sed per intervalla singulis videlicet quatuor diebus, aut circiter. Si posthæc omnia ex ratione contigerint, naturæ & obstetrici totum partus negotium committendum, quo pacto verò puellus recenter natus sit tractandus, infra proprio c. dicendũ est.

Dolorum sedatio.

2. de morb. mul. 89.

De fœtu mortuo.

CAP. II.

Causæ. Cordæus in 2. de morb. mul. 6.

DEmortuum fœtum protinus cognoscere expedit, ne corrupto, matri quoque immedicabile accidat damnum, quanquam sint, qui scribant ad vigesimum jam annum gestatum vidisse. Moritur in utero ob alimenti defectum, vel ob malitiam, vel quia pletoria suffocatur, aut solutis acetabulis alimento defraudatur, solvuntur verò ictu, saltu, tussi, sternutamento, animi pathematibus, vel laxantur nimio mucore: corrumpitur etiam fœtus exhibito medicamento, quod menses provocet, aut ex potu amarorum, vel ex morbo acuto, æstuoso, & magno, ac demum ex partus difficultate.

Signa.

Cognosces fœtum in utero mortuum esse, si admota manu amplius moveri non percipitur, sed decumbente fœmina in latus, in id devolvitur etiam infans, veluti immobile quoddam saxum; sed & mor-

mortuus jam ponderosior est matri, quia facultatibus, quibus antea regebatur, non sustinetur, & spiritus, quibus orbatur, addunt corpori levitatem; adhæc mortuo fœtu extenuantur mammæ, dextra quidem si mas, sinistra si fœmina corrumpatur, dolores fiunt circa umbilicum ac lumbos, quia vivæ partes mortuum fœtum, ut sibi maximè dissimilem, rejiciunt, quo fit, ut inferiores partes comprimantur, & stranguria ac tenesmus accidat; tactu frigida genitalia sentiuntur, ob extinctum fœtus calorem, quo antea duplicabatur: fœtida, aquosa, deinde etiam subrubea quædem ab utero manant, ipsius etiam fœminæ oculi concidunt, palpebræ inflantur, ipsa languet, segnis fit ac mollescit, color ejus in fuscum mutatur, visus adest tenebrositas, anorexia; aures, labia, nariumque extremitates pallent, ac frigent, facies rubet, & tumescit; crebris animi deliquijs, convulsionibus & horripilationibus corripitur; sitis vexat, turbulenta insomnia, dentium fremitus; quæ omnia ex elatis sursum ad cor & cerebrum à cadavere vaporibus fiunt, & sub secundum aut tertium à mortuo fœtu diem contingunt. Verum si fœminæ anhelitus fœteat, indicium est, jam quoque cœpisse putrefieri, tandemque omnia accidunt, quæ ex relictis secundinis. Periculosum valde malum est, præsertim si octavo mense contingat, ideo diligenter curandum, ut quam ocyssimè emortuus fœtus expellatur. Quod si ante exclusum fœtum secundina excluditur, mortuus in utero fœtus est, quia cum fœtus in utero non nisi per umbilicalem arteriam spiret, & per venã umbilicalem nutriatur, eadem exclusa nullus spiritus, nullumve nutrimentum ad ipsum commeare potest; Porrò, quæ lethargico sopore premuntur, resolutæ sunt, ac difficulter revocari possunt, lethaliter afficiuntur, & quæ ad maximas exclamationes revocatæ, debiliter respondentes, rursus in soporem deferuntur, quæve per convulsiones contrahuntur, aut nervis tremulæ fiunt, & quibus pulsus oppidò tumidus, verum obscurus, ac debilis deprehenditur, & languidæ sunt, ac membra ægrè attollunt, quæ autem nil tale patiuntur, servari posse, expulso fœtu, spes est.

Hipp. 5. aph. 38.

Putridi fœtus signa.

Prognostica.

Curatur quinq; remediorum generibus, primò ijs, quæ uterum dilatent, in quem usum facit balneum ex emollientibus, ac inunctio ex oleo liliorum, camomillæ, amygdalarum dulcium; aut ℞ *succi marrubij, & apij an. ℥ ii. coletur, & adde olei ros. ℥ viij. adipis anserini ℥ iii.*

Curatio.

Emollientia.

℥ iii. cujus tepidi medietas in ſinum muliebrem infundatur; ac ſi fœtus jam intumuerit adde reſinæ ℥ ii. Paratur etiam fotus ex diptamo, betonica, ac thymo Cretenſi; & peſſus ex galbano & oleo irino, vel cedrino, vel ex parietaria cum vino trita; aut cataplaſma fit ex calamo odorato, cucumere ſylveſtri, & adipe anſerino, aut croci triti ʒ i adipe anſerino excipiatur, & in uterum indito; vel ℞ *pulveris conizæ, menthæ ſiccæ an ʒ i. mellis, & reſinæ q. ſ. fiat*; plures ſunt, qui nullo alio remedio promptius fœtum expellunt, quam clyſtere per ſedem indito, ex rebus emollientibus parato, cum multo oleo. Sed & per os aſſumitur ʒ i pulveris iridis florentinæ, cum jure pingui.

Proritantia

Secundò ijs, quæ vires habent proritandi, & excitandi facultatem expultricem, quam calcitratione ſuo mortuus fœtus non excitat, ſumantur itaque per os ea omnia, quæ menſes provocare valent, ac molam educere, de quibus proprijs capitibus, peculiariter tamen ſternutamentum errinis provocetur, ac exhibeatur ʒ i hæmagogi Nicolai, aut theriacæ optimæ cum vino, vel aqua arthemiſiæ: vel ℞ *ſabinæ, ariſtolochiæ, trochiſcorum de myrrha, caſtorei an. ʒ ii, cinnamomi ʒ i, croci ʒ ß.* fiat pulvis, doſis ʒ i cum aqua ſabinæ vel cinnamomi, aut cum aqua ex decocto dactylorum; aut ℞ *theriacæ, diateſſaron ʒ i. aquæ ruthæ, fœnugræci an. ℥ iii, ficus aridæ num. iiij, origani ʒ ii, coquantur ad tertias colaturæ ſumat ℥ ii*: aut *Ariſtolochiæ, gentianæ, baccarum lauri an. ʒ i. coſti, caſiæ, myrrhæ an. ʒ ß, cicerum rub. p. iij. coquantur in ſ. q. aquæ ad lib. i. ß. & addito croci ʒ ß*, fiat potio; aut detur cinnamomi, & rubeæ an. ʒ ß, cum ℥ ii aquæ ſabinæ. Quibus non proficientibus purgantia medicamenta exhibeantur, & altero à purgatione die capiat hoc remedium. ℞ *ſpicenardi, cinnamomi, rutæ an. ʒ i, myrrhæ ʒ ß, croci ℈ i* miſce, fiat pulvis, ſumat ʒ i cum decocto ſabinæ, vel rubeæ; aut ℞ *pulveris ſabinæ, aſſari, rubeæ myrrhæ an ʒ ß, detur ʒ i.* cum eodem decocto. Interea tamen exterius applicentur olea, unguenta, peſſaria, & reliqua quæ menſes provocare ſuo loco diximus.

Pulvis optimus. *Pulveres alij.*

Fœtum corrumpentia

Tertiò ſi adhuc fœtus hæreat, utendum ijs, quæ ipſum corrumpere valeant, ut per partes expellatur, in quem uſum, ℞ *aluminis ſciſſilis ʒ i, myrrhæ ʒ i ß. ellebori nigri ʒ ß, trita cum vino in uterum immittantur*; aut ℞ *ellebori nigri, ſtaphiſagriæ, ariſtolochiæ rotundæ,*

color-

colochyntidis, ammoniaci an. ℥ *i, fellis taurini* ℥ *ij; ammoniacum in melle aut vino dissolvatur, reliqua terantur, ac mixtis cunctis* fiat pessus; aut ℞ *galbani, laseris sive bezoini an.* ℥ *i, olei irini q. s.* fiat unguentum, quo pessus intingatur; sunt etiam quædam, quæ à proprietate fœtum expellere dicuntur, ut suffumigium ex ungula asini, per infundibulum instrumentum, quo suffitur uterus, cujus formam Paræus descripsit, aut suffitus ex piscibus salitis, aut evaporatio ex decocto foliorum citri, aut fel ovis suffitum, aut sequens emplastrum. ℞ *ciclaminis, arthemisiæ, elaterij an.* ℥ *v. absynthij, granorum gnidij an* ℥. *x. nitri* ℥ *viii, radicis cucumeris sylvestris* ℨ*i. opoponacis* ℨ. *x. lupinorum amarorum, radicis chelidoniæ, seminis violæ albæ an.* ℨ *vi. olei cyprini q. s.* ad emplastri formam; idem præstat collyrium ex opoponace, & alijs corticibus, aut pili mulieris suffiti, aut folia cupressi ventri imposita, aut ℞ *succi cucumeris asinini, mellis an.* ℥ *i cum lana succida*, fiat pessus.

A proprietate fœtum expellentia.

Lib. de hominis generatione.

Quartò reliquis non proficientibus, ad optus chirurgicum deveniendum, quod tamen incipiendum non est, si certò perituram fœminam intellexeris, ne audaciæ, & errori nostro periculum imputetur: at, si ex prægressis indicijs salvam fore spes sit, opus sic commodè aggredietur. Mulier transverso lecto sic collocabitur, ut nec planè supina sit, nec omninò insidens & erecta, natibus subjecto pulvinari solito elatioribus, crurib. elevatis, ac divaricatis, teneatur utrinque à robustis, & peritis mulieribus, vel certè calces ejus ad nates fascijs à cervice decussatim deductis revinciantur, tunc duæ aut tres buccellæ panis vino imbutæ offerantur ad arcendum animi deliquium, deinde delibuto ore matricis oleis humidis, cum muscilaginibus altheæ, fœnugræci, ac seminis lini, chirurgus vel obstetrix unguibus resectis, & annulis, si qui digitis inferuntur, extractis, totam manum oleo sesamino, aut liliorum perunctam, leniter ac sensim in matricem inferat; pertentabitq; infantis situm, qui si in caput pronus se ad uteri ostium offerat, unco instrumento, cavitatibus oculorum aut ori, cruribus, vel sub mento affixo, aut occipiti attrahendus. Verum si caput mollissimum naturâ sit grande, aut ex putredine tumefactum, vel hydrocæphalica affectione, forfice ad id parata, ab Albucasi descripta, cui dentes serræ insunt, confringendum, ac reliquæ corporis partes, si majores sint, quam ut commodè educi possint. Idem exequendum fœtu hydropico exi-

Opus manuale.

ſtente, aut ſi magna ſit thoracis moles. Quod ſi quando in utero caput duntaxat remãſerit, alio inſtrumento quod pes gryphij dicitur, ad molam extrahendam invento comprehendatur. Verum ſi alterutrum pedem foras proferat, latiuſcula inſtita, ſupra calcẽ nodo laxo injecta, in uterum pedem reſtituat, inſtitæ parte uni aſtantium tantiſper tradita, moxque veſtigatum alterum pedem ab utero proferat, ſimiliterque vinciat, tunc ambobus junctis ſenſim, & blande ab utero fœtum extrahat, ut ſit attractio æqualis alias mater plurimum læderetur, ideo autem prior pes in uterũ retrudendus, ne ſi in uteri oſtio ſtet, manui chirurgi ad alterum inveſtigandum officiat. Quod ſi manus protenſa fuerit ab humero reſecetur, ſic ut humeri articulus exeratur, idemque faciendum, ſi ambæ manus ſe prodant, tunc chirurgi aut obſtetricis conatus juvabunt miniſtræ, comprimendo matris abdomen, mater verò cohibito anhelitu, & ore, naribuſque occluſis, magnâ vi ad excretionem juvandam, quod, ut commodius præſtare poſſit, & ne in opere deficiat, facies vino aſſiduè reſpergatur, & panis vino intinctus offeratur. Extractus infans, ac penitus unco inſtrumento evulſus, adhuc tamen umbilico alligatus, uni aſtantium tradatur, quæ eum apertis manibus ſuſtineat, chirurgus ſiniſtra leviter umbilicum trahat, ita ut minimè abrumpatur, dextra eum ſequatur, uſque ad ſecundas, ſic venulas membranaſque omnes ab utero educet. At ſi ſecundę ſubſequi recuſant, filo diligenter umbilicus vinciatur, & fœmori deligetur, quoad tandem ſecunda egrediatur, nihilque in utero relictum comperiatur; ac tum demum fœmina lecto componatur; quod ſi clunibus vulvæ immineat fœtus, eadem erit operatio, quæ in partu laborioſo, de quo infra. Si tamen uteri oſculum ob inflammationem fuerit concluſum, nil violenter agendum, ſed infuſionibus, irrigationibus, inceſſionibuſque pinguioribus largiter utendum, & cataplaſmatis, quoad ſedata inflammatione, & locis dilatatis, fœtus, ut dictum eſt, educatur.

Si inflammatio adſit

Reſtaurantia.

Quinto compoſita jam in lecto muliere, ijs utendum, quæ proſtratas ex laborioſo opere vires reficiant, & locos laceratos, ac dolentes foveant, ac roborent, frigus inprimis præcaventes, quo puerperæ (cui præſertim fœtus vi extractus eſt) oppido læduntur; quippe dum frigeſcit, uterus diſtenditur ac intumeſcit, hyſterica ſuperveniunt ſymptomata; ſuffocatio, tormina, febres ac pleraque alia mala;

Frigus puerperam lædit.

mala; crura igitur ſic componantur, ut partes diſtractæ conveniant, conſtricto à parte ſuperiori hypogaſtrio, faſcia mediocriter lata, ut concluſum ſanguinem exprimat, nec quicquam ſupervacuum in utero relinquatur; tunc alimenta ſorbilia offerantur, ut juſcula capi aut gallinæ cum ovis, & croco, aut ova lombardica, quæ ex vitellis parantur, cum vino, ſaccharo & cinnamomo, aut panis buccellæ, cum vino malvatico; & nonnunquam etiam ſpecies diamargaritonis, ac electuarij de gemmis cum vino, & aqua bugloſſæ, Germanæ fœminæ communiter utuntur cereviſia cum ſaccharo, butyro, & pane, qui cibus noſtris panatellis reſpondet. Sed ut dolor mitigetur, decocto malvæ, & fœnugræci partes eluantur, & oleo calido perfundantur, eodemque lumbi, ac pubes, vel extracta ſecundina, vel recenter jugulati vervecis pellis calida uteri regioni apponatur, ac lumbis, ſicque obſerato conopœo feneſtris ac januis quieti ſe tradat, poſt horas quinque aut ſex pellis, aut ſecundina eximatur, & tota ventris regio, & hypogaſtrium ſequenti unguento liniatur, ℞ *Spermatis ceti ℥ ii, olei amygdalarum dulcium, hypericonis an. ℥ ß oleo myrtillorum, ſevi hircini an. ℥ i ceræ novæ q. ſ.* fiat unguentum, quo liniatur bis in die, vel umbilico apponatur emplaſtrum de galbano, cum granis aliquot zibeti & moſci, cujus tamen odor ad nares non perveniat; aut ſequens tela cerata toti ventri adhibeatur: ℞ *ceræ novæ ℥ iiii, ſpermatis ceti ℥ i ß. liqueſiant ſimul & auferantur ab igne, in quo immerge telam cannabinam ad ventris magnitudinem*; quæ eadem remedia prohibent, ne corrugetur externa ventris regio. Verum ſi educto infante urina, aut alvi fex, quod frequenter accidit, involuntariè fluant, curatur ut paralyſis earundem partium, ſic abſoluta purgatione fœmina ſedeat in oleo ex decocto foliorum lauri, betonicæ, ſalviæ, libanotidis, origani, pulegij, florum camomillæ, roris marini, ſtœchados; moxque inungatur oleo lumbricorum, liliaceo, vulpino, in quo etiam coquatur catellus, quoad oſſa à carne diſſolvantur, & tunc facta colatura & expreſſione, adde ſtyracis, calaminthæ, bezoini, opoponacis, thuris, maſticis an. ℥ i. aquæ vitæ modicum, adipis anſerini, ceræ an. q. ſ. fiat unguentum.

Localia.

Pellis arietina.

Vrina & fæces fluxus involuntarius.

Quod ſi extractionis violentiâ, genitalia matris ſint laniata, ita ut ani & vulvæ foramina in unũ coierint, vult Mercatus, ſutura ſarcien-

Laniata genitalia.

ciendum quidquid perinæi laniatum eſt, vulnuſque exactè tractandum, ſed quia cicatrix obducta partes in partu poſtea dilatari impedit, ita ut nunquam fœmina pariat, quantumvis parturiat, niſi partes denuò novacula ſejungantur, ideo potius fovendas eas partes, ſic conſulo, lavacris adſtringentibus, ut ſingula labia vulneris ſeorſim occalleant, plures enim vidi, quibus ea foramina coierant, & nihilominus bene habebant ac nullo inde incommodo acquiſito, feliciter pariebant.

Hæmorrhagia & exulceratio.

At ſi poſt eductum infantem, aut hæmorrhogia ſequatur, aut locorum exulceratio, aut tormina in ventre fiant, aut rugoſus, vel tumidus venter evadat, curabis ea ſymptomata, ut propriis capp. infrà dicendum eſt.

De partu Cæſareo.

CAP. III.

Definitio.

CÆſareus partus eſt ſcita ac dextra vivi aut mortui infãtis extractio ex utero matris, quæ fœtũ aliter excludere non poteſt, idq; citra vitæ diſcrimen amborum, aut alterius, ſervata etiam concipiendi facultate; hac arte Romanorum Primus Scipio Africanus ex matris utero ſectus, Cæſaris nomine fuit inſignitus, ſed nece matris. Tunc autem Cæſarea ſectio cenſetur neceſſaria, quando & mater & fœtus ita ſunt debiles, ut aliter ſalvari nequeant. Duplex verò hujus ſectionis uſus, unus, ut vivus extrahatur fœtus; alter ut mater in vivis conſervetur, licet dubia res ſit, quia melior eſt ſpes in ancipiti, quam certa deſperatio, ubi præſertim de hominum confœderatione periclitatur ob conjugiũ diſſolutũ, aut de generis extinctione, ad quod pertinet vel nomen familiæ, vel dignitas aliqua, vel hæreditas ingens, aut principatus. Hac ratione in Hiſpaniæ annalibus Regem Navarræ Sanctium ſervatum legimus, hunc enim matre à Saracenis inter venandum trucidata, per vulnus in ventre acceptum exertam manum oſtentantem, ſuperveniens nobilis Gevarra extraxit, ac clanculum enutrivit, eumque poſtea de principis electione diſceptantibus proceribus obtruſit, controverſiaſque ſedavit, à quo mirifico latrocinio nobilis latronum familia in Hiſpania nomen accepit.

Hiſtoria.

Porrò

Porrò causæ, propter quas sectio hæc administrari debet, sunt, si infans nimis crassus fuerit; aut gemini vel plures unà exitum affectent: Si mola carnea, aut monstrum sit conjunctum: Si non convenienti situ prodeat, ita, ut nec sui ipsius, nec aliorum ope in meliorem reduci queat; vel quia mortuus jam nec calcitrat, nec sibi ipsi auxilio esse possit; vel quia ex morbo adeò intumuerit, ut ipsi per locum consuetum exitus denegetur, tametsi hoc casu forcipe potius conterendus, ut ore uteri per partes exeat, sicuti superiori capite dictum est. Ex parte matris causæ sunt, si fortè viæ angustiores extiterint, vel quia meatus natura strictior, idq; ob ætatem, propterea quod nimis juvenis nupsit, vel quia senio jam confectæ uterus exaruit: aut quia ex cicatrice, vel callo obducto angustior factus, claususve sit, ut in atretis, de quibus dixit Avicenna, quibus uteri conclusi sunt, non concipiunt, aut si concipiant, in partu moriuntur, unde patet posse hac arte salvari, quæ ab antiquis pro deploratis fuerunt habitæ. Accedunt enarratis causis plerique tumores in utero, aut ejus osculo suborti, de quibus 2. libro copiosè dictum est, qui si eas vias ita coarctarint, ut fœmina parere nequaquam possit, non propterea partus, cujus tempus est præfinitum, differri tamdiu debet, donec tumores suppurentur, aut curentur, præsertim si lentè procedant. His de causis etsi periculo plenam, utilem tamen esse hanc sectionem, ac feliciter administrari quam plurimis experimentis comprobatum est, quæ apud Rousetum legere haud pigeat.

Causa. *Ex parte infantis.* *Ex parte matris.*

Indicia pleraque omnia, quibus deprehenditur, hanc sectionem esse necessariam, ex sensibus desumuntur, præsertim si gemini sint, aut plures, aut si situ non naturali prodeant: at si crassus aut tumidus, ex ventris mole; si vero mortuus fuerit, signa petenda ex capite præcedente, sicuti & tumorum signa ex lib. 2. Et angustiæ viarum ex 1. c. lib. 1. hujus operis; fœtus imbecillitatem, ex debili & remisso motu, matris verò languor, ex pulsu imbecillo, & impotentia ad motum ac reliquas actiones obeundas, deprehenditur.

Signa.

Ad curationem igitur accedentes prius considerandum, an possit faciliori alio modo fœtus extrahi per medicamenta, superiori c. descripta. Considerandũ etiam an signa adsint lethalia, quo in casu opus non aggrediatur, ne si mulier pereat, sectioni ac temeritati tribuatur mors. At ubi cordatè omnia pensitaveris, si mulier robusta sit natura,

Curatio seu administratio partus Cæsarei. *Paranda*

tura, quamquam ex morbo aut labore debilis, ad opus ſe accingat acceſſitus chirurgus, præſente etiam medico, & in proptu comparatis inprimis inſtrumentis ad id neceſſariis, novacula nimirum acuta, novacula globoſæ cuſpidis, acu cuſpide triangulari filo trajecta, ſpongia molli, panno lineo, molli, ac veteri complicato, & imbuto decocto adſtringenti calido, adſint etiam linteamina, quæ & mulieri ſubſternantur, ac circumponantur, quibus contegatur ſanguis, qui promanabit, ne, & mulieri, & aſſiſtentibus terrorem incutiat, faſciæ, præterea, linamenta, ſtuppa bene pexa, puluilli adſtringentibus medicamentis reſperſi.

Poſteaquam cuncta hæc fuerint in promptu, primò monenda fœmina, ut alvum, & veſicam exoneret, quo vacua deorſum concidant, ac minus impediant, tunc ſi viribus utcunque conſtet, ſituanda mulier eſt ſupra lecti marginem in dorſum inverſa, ita ut tibiæ nonnihil propendeant, ſed firmitere conjunctæ ſerventur, ipſa verò à robuſtis, & animoſis familiaribus blandè ſuſtineatur: aut, ſi vires ſint proſtratæ, ſemidecumbens continenda, ita tamen ut verſus pedes aliquantulum propendeat tibiis æqualiter extenſis. Tunc latus, quod voles, colliges, vitato illo, in quo jecoris aut lenis fuerit affectio: Si vero hernia ſit, in latere herniæ facienda ſectio eſt, ne utrinque hernioſa maneat mulier, &, quia ibi inteſtinum non hæret, ſed extra eſt, ideoque citius, quam in oppoſitum latus, uterus decumbit. Hoc facto optimo atramento locum inſcindendum notabis, linea oblonga recta per abdominis longitudinem, cavendo ne caput vel cauda muſculi lædatur, ſed enim eodem atramento, in quatuor aut quinque diſtantibus locis, quatuor aut quinque parvas lineas transverſaliter decuſſatas, ſuper lineam primam rectam, notare oportebit, ſuper quas ſuturæ puncta invicem ſibi reſpondentia ducantur, quo recta fiat gaſtroraphia. His peractis ſactio cutis ſuper lineam rectam fiat novacula acuta, quæ ad pinguedinem uſque adigatur, eſto autem vulnus longitudinis dimidii pedis, aut circiter, poſtea eodem ſectionis tramite muſculi Epigaſtrii cautè inſcindendi, tunc, implorato divino auxilio, uterus ipſe, cujus corpus tunc primum ſe offert, circumſpectè ſecandus, ita ut alta ſectio non fiat, ne fœtus, ſi fortè adhuc vivat, lædatur, ſin mortuus ſit, citius omnia peragi poſſunt, incipiatur verò ſectio à ſum-

Sectio.

mo

mo ipſius uteri, & deorſum ducenda, quo caveantur loca vaſorum ſpermaticornm, & teſticulorum, quod novacula acutiſſima exequetur, cujns tamen cuſpis globulo æreo, aut plumbeo muniatur, ne acumine lædatur infans.

Secundò poſt fœtus, & ſecundinæ extractionem, linteamine tenui blando, & veteri octies, aut ſæpius complicato, & ſequenti decocto quod in promptu debere eſſe diximus, madido, ſanguis abſtergendus, ita ut eadem opera moderato ejuſdem decocti calore, foveantur partes, ſanguis ſiſtatur, & ſanies abſtergatur. Habet autem decoctum ſic. ℞ *herbarum arthemiſiæ, abſinthii, agrimoniæ, betonicæ, altheæ, florum malvæ arboreæ, florum ac foliorum granatorum roſ. rub. ſic. m. 1. radicis ariſtolochiæ rotundæ, cyperi, ſquinanthi an.* ℥ ß. *fiat decoctio in lib. vi. vini craſſi, rubei, auſteri, ad tertias*, in quo madeſiant linteamina, tunc uterus in locum convenientem reponatur, abſque ipſius ſutura, nam ipſe in ſe concidit, vulneri verò ipſius abdominis ſutura adhibeatur, commiſſis labiis, ſecundum decuſſatas, quas diximus, lineas idq; quam diligentiſſimè, ne frigore interiora afficiantur, adſit interea miniſter, qui inteſtina, quæ tum juxta vulnus occurrunt introducant, ne acu lædantur, aut inter ſuturæ puncta occludantur, nec tamen peritonæum, aut uterus, aut quippiam aliud quam cutis, & ea quidem paucis punctis conſuenda eſt: poſt ſuturam, reliqua ex arte peragenda, ſicuti in aliis recentibus vulneribus, unguentis, cataplaſmatis, & fomentis, ad id dicatis, ſummopere frigus ſemper cavendo.

Fomentatio & ſanguinis cohibitio.

Decoctum adſtringens

Tertiò habenda eſt uteri ratio id quod fit peſſariis, & inunctionibus, peſſaria indantur effigiata in formam penicilli, pollicis craſſitie, ſatis longa, quoad uteri uſque cavitatem adigi poſſint, parantur ex linteo, ut cerea candela perforata in modum penicilli fiſtulati, ſeu cannulatæ tentæ, linteo aut bombace obducto, inunctoque butyro recenti, aut pinguedine gallinæ, aut oleo roſaceo cum vitello ovi, fit autem perforatus, ut ſaniei pateat tranſitus; longus, ut muniat collum, & os uteri, ne ſaniei acrimonia afficiatur, idcirco dixit Hippocrates, ſi cui uterus ſuppuratus fiat, huic conducit ſpecillum unctorium in uteri os demittere: in eudem uſum, clyſteres uterini per menthencritam injiciantur, qui ipſum foveant, abluant, abſtergant & conſolident, parabuntur autem ex ſupradicto decocto additis ſingulis lib. ℥ii hydromelitis.

Ablutio, abſterſio & ſolidatio.

li. de ſuperfoetatione. tex. 12.

Quartò victus ratio adhibenda ex cibis boni ſucci, non admodum exquiſita, ſicuti in reliquis vulneribus, ſed mediocris, ex juſculis, ac rebus reficientibus, alvus interim reſpondeat, aut mollientibus clyſteriis ſollicitetur.

Scholium.

Quaſt. an gaſtroraphia tutò adminiſtrari poſſit. b. meth. Occurritur primæ objectioni. Secunda.

Muſculi Epigaſtrii] *Poſſe hoſce muſculos, & peritonæum tutò ſecari, inde colligitur, quod ſæpè abdominis vulnera, per quæ inteſtina exciderant, feliciter ac expeditè curari vidimus. Scribitur autem Galenus, mediocre foramen anguſtiori ſalutarius eſſe, ut liberè retrudantur inteſtina. Nec admodum formidandæ hæmorrhagia erit, quia paucæ inſignes venæ eò loci occurrunt, nec ſubinde ſpaſmi periculum eſt, quia ſectio fit in loco commodo, non in capite, aut in cauda, ſed in medio muſculi, ubi nulli exquiſitæ nervoſæ fibræ exiſtunt, quæ propter rem infenſam, ad ſuum principium cum violentia, ac doloroſa diſtentione retrahantur. Sed & finis extremitatum, qui eſt in interiori parte, multò eſt laxior, quam circa vertebras, ubi cohæret, quod ſingulari naturæ providentia fuit factum, ut poſſit abdomen liberè contrahi, vel diſtendi, jejuno aut pleno ventriculo; craſſo aut macilento corpore: ſano, aut hydropico; aut etiam in gravidis mulieribus.*

Tertia. *At ſi fortè hernia, ſeu ruptura, ob peritonæum diſſectum, malè conſolidatum, maneat, magni id boni loco haberi debet, ſiquidem tam exiguo malo declinantur duo alia ſumma, quæ aliter vitari non poſſent, matris, & fœtus præſentanea mors, quippe naturâ præferunt homines, ambiguæ & ancipiti valitudini, deformiorem, ſed ſecuram vitam.* *Quarta.* *Nec inſuper perterrere nos debet uteri inciſſi magnitudo ulceris, quia ejus eſt uterus naturæ, ut confeſtim fœtu extracto, in ſe collapſus contrahatur, ita ut per primam (quod ajunt) intentionem conſolidetur; adjutus præſertim à calore nativo, & humido radicali, & à circumjacentibus partibus ſuaviter munitus.* *Quinta.* *Licet autem idem venas multas, & arterias habeat, non magis pertimeſcenda hæmorrhagia eſt, quam in naturali partu, in quo perinde omnes dilacerantur; ſed facilè per ipſius os, ſi opus ſit, injecto uterino clyſtere, evacuata prius debita copia, conſolidatur, diligenter animadvertendo, ne quid præter naturam intus remaneat.*

Roboratur ſententia. *Cum igitur ſectio veſicæ, ob ejuſdem calculum feliciter ſæpiſſime cedat; hæc uteri, quæ longè tutior, facilior, utilior, & urgentior, ac magis neceſſaria eſt, perquirenda omnino erit, & animoſè adminiſtranda. Inſuper cum uterus*

tanto

tanto apostemate affici possit, ut interdum in hypogastrio eum aperire oporteat, periculosiori sæpè loco, quam ubi cæsarea sectio fit: Cumq; rursus adeò magno ulcere affici possit, ut integer fœtus mortuus, aut ipsius ossa, ad intestina usq;, & abdomen perveniant, & inde per sedem, aut abdominis sectionem à natura rejiciantur, quidni uterus pari, aut majori necessitate confidenter secari poterit?

Hoc tamen advertant medici, exercendam hanc sectionem non esse nisi in desperatis omninò casibus; nam Hippocrate dicente, extrema, & admodum periculosa remedia, non nisi extremis morbis sunt adhibenda: præsertim a. à medico poterit exerceri, ubi à natura, vel casu, antea facta vel tentata fuerit. *Admonitio prima.*

Porrò servari pariendi facultatem, post hanc læsuram, mihi perdifficile est, ne dicam impossibile, tametsi enim consolidatus uterus possit concipere, in partu tamen post ingentem cicatricem dilatari satis non poterit, nisi cicatrix denuò hiscat, expultrixq; uteri dispergatur, ac proinde infirmior evadat, idcirco aut periclitabitur mater, aut oportebit eandem cæsuram denuò reserare, ac per eam fœtum extrahere, ideo in definitione, ubi ab aliis additum fuerat, salva pariendi facultate, nos concipiendi virtute superstite, posuimus. *Secunda.*

Advertant etiam medici id, quod ad successionem maximè interest, infantem supervivere non posse in utero, mortua matre, nisi in eodem ictu temporis, quo anima ex matris corpore migraverit, ab utero extrahatur, aut paulo ante, dum in agone puerpera est, præsentibus adhuc spiritibus vitalibus; hujus rei causa est, quia vita & motu puerperæ cessante, cessat etiam infantis vita, & motus cordis, qui in infante pendet ex distentione, & contractione duarum arteriarum umbilicalium, qui motus ubi cessat in matre, è vestigio cessat in infante, quia non ante umbilici scissionem spiritum per os trahit, nec in utero per os respirare potest, secundinis involutus, uteri parietibus occlusus, & tot mucoribus circumfusus; ideoq; quotquot cæsaris nomine fuerunt salutati, Scipio, Cæsar, Manlius, Sanctius ac reliqui, qui supervixere, palpitante, aut adhuc viva matre fuisse eductos, credendum est. *Tertia.*

De abortu.

CAPUT IV.

ABortus quasi à naturali ortu remotus, dicitur imperfecti, & ante maturitatis tempus, fœtus exclusio. Hæc si intra septimū diē

 contingat,

Definitio. Effluxio. contingat, effluxio nuncupatur, à quibuſdam obſtetricibus falſum germen: à die quadrageſimo aborſus, ſive abortus, nam inter haſce voculas plerique inutiliter diſtinguunt, aborſus nuncupantes, de- *Deperditio.* perditiones, quæ primis menſibus conceptu exorſo fiunt, abortus verò, quæ ultimis, & propè pariendi tempus eveniunt, quæ enim octavo contingit menſe abortus vacari non conſuevit, ſed partus illegitimus, *Partus illegitimus.* quia vivunt, in Aegypto, & aliis in locis. Eſt affectio in genere excretorum præter naturam. *Species.*

Cauſa. Porrò abortus, vel ab externis cauſis fit, vel ab internis: internarum aliæ ad corpus pertinent, aliæ ad animum; ad corpus quidem *Interna ex parte corporis.* quatuor intemperies, nam calida humorem depopulatur, quo fætus deſtitutus corrumpitur. Ex frigida, quia naturæ inimica parvum alimentum fætui ſuggeritur: Ex humida ligamenta inprimis non ſoliděſcunt, & humore plenis acetabulis facilè fœtus ſuffocatur, & humore retentrix infirmior fit, quam ut poſſit fœtum ad debitum tempus continere; atq; ex nimia humiditate, orificii matricis amplitudo, patula & hians reditur. Sicca intemperies abortus cauſa eſt, quia ligamenta, veluti chordæ, exſiccata diſrumpuntur, & fœtus nutrimento deſtituitur, ſubindeq; corrumpitur, haud ſecus ac planta in terra arida, & arenoſa. Sunt etiam internæ cauſæ, fœtus mortuus; inutilis, ac vitioſa fœtus moles; flatus: & uteri quilibet tumor præter naturam: aut ulcus; aut morbus acutus vel febris 5. aph. gracilitas & nimia fœminæ extenuatio: aut craſſitudo, vel obeſitas, craſa enim totum in ſe alimentum convertit, gracilis aurem ſufficientem non habet, & utero eſt minus capaci, demum internæ etiam cenſentur cauſæ diarrhæa ingens, tormina acuta, ſtranguria cum ardote, & inflammatione con- *Ex parte animi.* juncta. Ex parte animi ſunt omnes ejus paſſiones, ut ira, gaudium *Externa.* immodicum, triſtitia, riſus, præſertim horror ſeu timor. Externæ ſunt horrendus objectus, aut repentina hominum dimicatio: mortuorum & laniatorum inſpectio: latronum incurſus, fulgur, tonitruum, ignis accenſus in ædibus propriis, aut vicinarum; bombardarum & nolarum ſonitus; conſtitutio auſtralis inconſtans & parum clemens: aër fœtidus cloacarum: frigidus etiam nimis, aut impenſe calidus, quippe nimia frigiditas fœtum perimit, caliditas halitum intercipit, & in utero ſuffocat; teter etiam odor lucernarum aut funalium extinctorum: vel venenata ſubſtantia, aut peſtilens: ea inſuper omnia, quæ diſſol-

diſſolvunt uteri acetabula, per quæ fœtus alimentum capeſſebat, ut violenta exercitatio, ſaltus, equitatio dura, aut vectio: gravioris oneris geſtatio, tuſſis, ſternutatio, vomitus violentus, caſus vehementer concutiens, aut ventris ictus fœtum contundens: balneum, quia laxat, nimia evacuatio, venæ ſectio, hæmorrhagia, nam mulier ſanguine miſſo abortit, idque magis, ſi fœtus ſit grandior: immodicus, aut mali ſucci cibus, vel potus, inedia longa, & arcta jejunia: debilitas ipſius fœtus: coitus maximè poſt ſeptimum menſem debilitat, & abortum provocat, quia vincula remolliuntur ac diſſolvuntur; tranſitus per herbas, quæ abortum provocant, & menſtrua, arcta alligatio, qua fœminæ plerumque utuntur, ut corpori venuſtatem concilient, in quem etiam uſum aſſulas ligneas, ſeu eburneas, ac etiam ferreas Venetæ, Anglicæ, & Antvverpienſes ad ſternum, & pubem, haut ſine fœtus detrimento ſubjiciunt. Uteri præterea nimia magnitudo, vel exiguitas, abortus cauſa eſt, & vitia quęlibet totius vel principis alicujus partis.

Indicia, quæ futurum abortum portendunt, ſunt lac ſponte fluens è mammis, præſertim aquoſum: mammillarum ſpontanea extenuatio; nam, ſi gemellos habenti, dextra mamma gracileſcit, marem, ſi ſiniſtra, fœmellam amittit: laterum ventriſque ſuperioris coarctatio, lumborum, & coxarum gravitas, & ad motum ſegnities, capitis & oculorum dolor, ventriculi morſus, frigiditas extremorum, animi deliquia, febris, horror, convulſiones, quæ ſi retrorſum fiant, & veluti comitiali morbo afficiatur mulier, medicamentorum violentia, procuratum abortum accuſat, ut retulit Aëtius: Quod ſi fœtus jam moveri cœperat, rarior languidiorque motus evadit, cumque abortiendi tempus inſtat, aqua primum ſanioſa ab uteros profluit, loturæ carnis ſimilis, deinde cruenta, hinc purus ſanguis, poſtea grumi, ac demum fœtus ipſe formatus, aut informis excluditur.

Signa. *Hipp. 5. aph. 38.* *lib. 16, ca. 19.*

Quæcunque præter naturam tenues utero gerunt, ſecundo menſe abortiunt, priuſquam craſſeſcant: cauſa eſt alimenti penuria, vel humorum pravitas, & uteri imbecillitas, quæ nec trahere poteſt, nec habet unde trahat. Primis menſibus fœmellarum magis abortus contingunt, ultimis maſculorum, rationem tradidimus capitulo *de morbis acutis prægnantium.* In abortu, quam

Prognoſtica

quam in legitimo partu longè gravius afficiuntur, & torquentur fœminæ, minus verò læduntur illæ, quæ firmiores sunt, quam quæ laxam habent alvum, & partes uteri debiles, minus etiam periclitantur, quæ ætate sunt provectiores, quam primiparæ, facilius tamen abortit, quæ fœtum, ad tolerandam famen minus dispositum gestat. Si hyems australis, aut pluviosa sit, ver siccum, & Aquilonium, inquit Hippocrates, mulieres, quibus partus ad ver instat, ex quavis occasione abortiunt, causa est, quia humida, ac mollia, & rara reddita corpora, per hyemem tepidam, ad intimas sui partes descendentem frigiditatem facilè admittunt, ac præsertim si subita mutatio fiat, quia imbecilla prægnantium corpora, repentinam inclementiam perferre nequeunt.

3. aph. 12.

Curatio.

Curatio tota sita est in præservatione, nam facto abortu, non differt à curatione ejus, quæ legitimè peperit. Si igitur ab aliqua intemperie abortus fieri consuevit, introductione contrarii curatur: si à morbo quovis, providendum ei debita ratione. Si ex assumpto pharmaco, ex relatione id dignosces, præcavebis verò iis, quæ hypercatharsin prohibent, vim nimirum & acrimoniam medicamenti retundentibus, ut aqua tepida cum saccharo, amylo, syrup. viol. portulacæ, aqua hordei, & similibus; si ex sanguinis missione abortus impendeat, reficientibus omnino & roborantibus utendum, de quibus infra 4. remediorum genere: Si ex humoribus acribus & mordacibus, ex doloribus lumborum, & inguinum ac pudendi, cum erosionis, vel exulcerationis sensu id captabis, & ex reliquis quæ humoris prædominium demonstrant, quem ante conceptum purgabis, & cibis boni succi attemperabis. Si à tumore duro, mola, aut uteri hydrope, curatio ex propriis capitibus petenda; dignosces verò tumorem, ex dolore & tactu: molam, quia toto ferè gravidationis tempore sanguis aut virulentia aliqua ex utero instillat, hydropem, quia digiti tactu osculum uteri gracile, & obscuratum ac humidum persentitur circa initium: procedente verò tempore, cum fœtus movetur, venter intumescit, ad contactum dolet, febris adest, dentium stridor, & reliqua suo loco dicta. Si verò ab aliis causis fiat, curatur quatuor remediorum generibus: ac primo, si ab humorum copia fiat, dignoscitur ex pletoriæ signis, & quia juvenculis boni habitus primis præsertim mensibus, citra manifestam causam contingit, ac veluti

Hypercatharsin prohibentia.

Si ex humorum copia curatio.

varices

varices in cruribus & inguinibus fiunt, mammæ turgent, & ſanguis è naribus fluit, aut per os cum vomitu, aut tuſſi, ſæpè etiam per collum uteri. Curatur parco victu, modico exercitio diutino, ſed lentè, & per intervalla facto, ſomnus ſit paulò longior, aër temperatus, cubiculi feneſtræ orientem, aut ſeptentrionem reſpiciant, ſanguinis miſſio fiat bis, aut ter ante conceptum, vel 1. 2. 3. 4. 5. aut etiam 6. à conceptione menſe, quo potiſſimum abortire conſueverit: ſed in 5. & 6. cautè, & cum præmeditatione, urgenteque neceſſitate, & adhibitis interea umbilico, quæ 4. remed. genere dicenda ſunt. Renibus verò, ad extinguendum ſanguinis fervorem, adhibeatur unguentum refrigerans, ſandalinum, cum oleo roſ. aut viol.

Si ex laxitate. Secundo ſi ex laxitate ligamentorum fiat, ob mucorum copiam proveniente, dignoſcitur, quia menſes fiunt pauciores ante conceptum, & poſt menſtruam purgationem, per duos aut tres dies mucci ex utero prodeunt, ſæpè etiam cum horore, & calore. Curatur purgatione ante conceptum facta, per pillullas de hiera maſtichinas cum aromate, de agarico; de rhabarb. cum agarico, & maſtice: advertentes, quod hæ uteri cauſæ morboſæ, priusquam mulier concipiat, tollendæ ſunt, nam muliere jam gravida, difficilis eſt earum affectionum curatio. *Admonitio.* Sic poſt purgationem utendum iis, quæ pituitam ab utero deducant, ac diſcutiant, peſſis, ſuffumigiis, unguentis, emplaſtris: *Peſſi.* ut ℞ *ſeminis fœniculi, arthemiſiæ an.* ʒ ij *cinnamomi, cariophyllorum, mei an.* ʒ i, *radicis gentianæ pulveriʒatæ* ℈ iiij, *myrrhæ, & tragacanti an. q. ſ.* fiant peſſaria; aut ℞ *medullæ colochyntidis, myrrhæ, nitri, cumini an.* ʒ i. *caricarum contuſarum q. ſ.* fiant peſſaria: hoc etiam oleum in uterum injectum mirifice prodeſt, *Oleum.* accipe colochyntidem magnam, ſuperne incidito, ejectis ſeminibus ac medulla, capacitatem reple oleo irino, cooperiatur cum diſſecta particula, ac in cineribus calidiſſimis coquatur, oleum excolato, ac in vulvam tepidum injicito. Suffumigia verò parantur, *Suffitus.* ex cinnamomo, cariophyllis, calamo aromatico, ladano, ligno aloës, bezoino, pipere, lavendula, calamentho, arthemiſia, pulegio, alipta, & gallia moſcata, junco odorato, moſcho, & àmbra; ut ℞ *ladani puri* ʒ ß. *ſtyracis, calaminthæ an.* ʒ i. *ligni aloës ſabinæ ſiccæ an.* ʒ ß, *ambræ* ℈ i. *moſci g.* iiij. *miſce*, fiant trochiſci pro ſuffumigio: aut ℞ *ſtyracis* ʒ ß. *ligni aloës* ʒ ij. *balſami, & ambræ griſeæ an.* ʒ i. *muſci* ℈ i. *fiant ut ſupra*; aut linimenta hac ratione adhibeantur. *Linimentũ* ℞ *ſucci arthemiſiæ, men-*

thæ an ℥ ß, *olei anethini*, *rutacei an.* ℥ i. *vini optimi* ℥ iij, *bulliant in duplici vase ad vini consumptionem*, *& adde cinnamomi pulverizati*, *cariophyllorum*, *macis*, *piperis albi an.* ℈ ij. *mosci g. v. ceræ q. s.* pro linimento, quo inguina & pubes perfundantur. Aut fiat sequens emplastrum, quod iisdem partibus adhibeatur. ℞ *cariophyllorum*, *galangæ*, *zinziberis*, *ligni aloës an.* ℥ i. *nucis muscatæ*, *zedoariæ*, *seminis ocymi*, *spicæ*, *croci an.* ℈ ij. *rasuræ eboris*, *margaritarum an* ℈ ij. *ambræ g. x. mosci g.* iij. *styracis*. *ladani an.* ℥ ij. misce, fiat emplastrum, uterum exsiccat, calefacit, & roborat. Denique cuncta ferè conveniunt quæ utero humido utilia esse suo loco diximus, at reliquis non proficientibus sudare expedit ex decocto chinæ.

Emplastrum.

Si uterus parvus. Tertiò si ex utero parvo denso, ac constricto abortus fiat, curatur ijs, quæ dicta sunt cap. de utero sicco, præsertim balneis, sed his cautè; si mulier gravida jam sit.

Si à causis procatharcticis. Quartò si à causis externis fiat, à quibus plerumque accidit, eas ex relatione dignosces; fœtum autem omninò divulsum non esse, neque ligamenta disrupta deprehendes, quia sanguis nullus aut certè parcissimus instillat ex utero, ac tunc solum imbecillus est, & commotus, quia mater perterrita, defessa, dolens, percussa, vulnerata, aut aliter affecta fuit. Curatur roborantibus auxiliis, umbilico & dorso applicitis, imò etiam ventriculo, ut flatus discutiantur, felicioriqne ibi facta concoctione, fœtui alimentum copiosius subministretur; valet in hunc usum sequens confectio *zedoariæ*, *doronici an.* ℥ ij, *margarit*: *bdellii*, *coralli rubei*, *succini*, *serici crudi an.* ℥ i. *castorei* ℥ i ß, *musci super lapides in aqua nascentis*, *spicæ an.* ℥ ß, *cardamomi*, *croci*, *cariophyllorum an.* ℥ i *mellis aut sachari q. s.* dosis ℥ ij, cum vino; prodest confectio Alkermes de hyacintho, smaragdina, de citro, de gemmis, diamargariton, quæ omnia vires reficiunt, aut etiam diatrionpipereon, diagalanga, diacyminum. Extrinsecus ventriculo applicatur oleum nardinum, de mastice, de absynthio, cydoniorum; super insperso pulvere aromatici rос. calami aromatici, diarrod. coralli, rос. rub. absynthii, menthæ ex quibus etiam cum cera fiat linimentum, additis g. v. aut viij mosci, capitur autem ℥ i. ceræ pro ℥ j olei. Umbilico ad fœtum roborandum applicatur, mica panis leviter torrefacta, ac vino & pulveribus aromaticis respersa; pomum odoriferum assum eodem vino & pulveribus involutum, aut carnis semiassæ frustum, cum iisdem speciebus;

Roboratio fœtus.

Ventriculi.

Umbilico.

Emplastra.

ciebus; emplastrum de corticibus castaneæ Montagnanæ, aut aliud dictum comitissæ à Varignana descriptum; vel emplastrum de rasura panni coccynei, positum suprà cap. de prægnantium moderamine: efficacius adhuc est id, quod recipit *Ladani* ℥ ij. *galangæ* ℥ i, *nucis muscatæ, nucis cupressi, boli armeni, terræ sigillatæ sanguinis draconis, balaustiarum an.* ʒ ß, *acaciæ, hypocystidis an.* ℥ i, *masticis, myrrhæ an.* ℥ ii, *gummi arabici* ℥ i, *therebinthinæ venetæ* ʒ ii, *picis navalis* ℥ iß, *ceræ* q. s. fiat emplastrum, applicetur pubi, ac si pruritus supervenerit, remoto emplastro, locus inungatur unguento rosar. aut refrigerante Galeni. Facile paratu hoc est ℞ *olei myrtbini, cydoniorum, masticis an.* ℥ i, *hypocystidis, acaciæ, boli armeni, sanguinis draconis an.* ʒ i. *sandali citrini* ℥ ß. *ceræ q. s.* fiat unguentum; plura alia reperies cap. de prægnante morbo acuto correpta.

Animadversione dignum est, esse fœminas non paucas, quæ etsi ante gravidationem bene valeant, statim tamen à conceptu valetudinariæ fiunt, & ægrotant, quia habitu sunt bilioso, aut utcunque morboso, ideoque illico à menstruis retentis, mille symptomatum generibus corripiuntur, à quibus per alvi solutionem sponte, ac leni medicamento factam liberantur, prævenire tamen præstat ante gravidationis tempus, & pravum habitum in meliorem commutare, facta sanguinis missione, deinde purgatione ex diluto rhabarb. bis in septimana sumpto, si humores sunt biliosi; si vero adusti, decocto foliorum senæ, & post gravidationem à purgatione abstinere, nisi plurimi prædictorum succorum abundent, & certo fœtum perdituram constet, tunc enim modicum rhabarb. cum saccharo ros. porrigere licet, aut cydoniatum purgitivum, & ea quæ roborando sanguinem mundificant, de quibus c. de calida uteri intemperie, dictum abundè est. *Admonitio.*

Scholium.

Teter enim odor lucernarum] *Monet mortalium superbia, ut Plinii verba etiamsi invitus hoc loco inseram. Miseret, inquit, atque etiam pudet æstimantem, quam sit frivola animalis superbissimi origo, cum plerumque abortus causa fiat odor à lucernarum extinctu, his principiis nascuntur tyranni, his carnifex animus: tu qui corporis viribus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnum quidem ejus existimas, sed partum, tu cujus semper in victoria mens; tu, qui te Deum credis, aliquo suc-* 7. nat. hist. 7.

cessu tumens, tanti perire potuisti: atque etiam, hodie minoris potes, quantulo serpentis ictus dente, aut etiam, ut Anacreon Poëta, acino uvæ passæ; aut, ut Fabius senator prætor in lactis haustu uno pilo strangulatus: is demum profectò vitam æqua lance pensitabit, qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit. Hæc Plinius. Sed eò etiam humana fragilitas, & miseria devenire solita, ut & in utero matris, labores quoque experiatur homo, & mortem, ita ut fatigetur antequam indigeat, & nondum natus moriatur.

De partu vitioso.

Caput V.

Cum quatuor ad naturalem partum requirantur in genere conditiones, ut videlicet fiat tempore debito; debita figura; cum debitis symptomatibus; & moderatis expurgationibus; ubi erratum committitur in una, vel pluribus ex hisce conditionibus, non naturalis appellatur. Ac si in tempore error sit, aborsus dicitur, de quo superiori cap. si in figura, vitiosus partus; si cum sævis symptomatibus, difficilis; Secunda verò relicta, diminuta ac nimia lochia, ad expurgationes pertinent. Confundunt scriptores difficilem partum cum vitioso, nos clarioris doctrinæ gratia de vitioso hoc capite, de difficili in sequenti verba faciemus.

Differentia Tunc autem fit vitiosus partus, cum fœtus una è quatuor potissimum figuris exit, quippe aut pedibus promitur, aut manibus, & hoc dupliciter, quia interdum ambobus se præsentat, interdum uno: similiter nonnunquam ambabus manibus, plerumque una duntaxat. Tertia figura est, quando egreditur obliquus, id est, in latera, idque dupliciter, aut in alterum latus, aut in ventrem. Quarta duplicatus, quæ etiam figura gemina est, aut enim primitus natibus propinquat osculo uteri, aut capite, & plantis pedum simul junctis, quas omnes figuras Hipp. posuit, eas verò, ac plures ad easdem reducendas depinxit Eucharius Rodion. *1. de morb. mul. 47. Lib. de partib. hominis*

Causa. Contingit vitiosus partus duabus potissimum de causis, uteri videlicet spaciositate, vel quia mater in partus labore, dum acerbissimi ac extremi cruciatus parturiendo sæviunt, nullo loco conquiescit, sed modò sursum se jactat, modò deorsum, nunc in hanc, nunc in illam

partem,

partem, his enim de causis fœtus non consistit, sed huc ac illuc labitur, eas posuit Hipp. quibus adde capitis infantis debilitatem, quo, quia ligamenta disrumpere nequit, manibus vel quavis alia parte id efficere conatur. Porro indicia vitiosi partus ferè omnia conjecturalia sunt: nam si vehemens dolor adsit, & mulier prædicto modo se verset, verendum omnino est, ne inversa figura fœtus exeat, cunctæ verò inversæ figuræ adeò periculosæ sunt, ut ipsæ mulieres sæpius pereant, sæpissime infantes, nonnunquam matres una cum fœtibus, vel si felix, & fortunatus fuerit partus, saltem difficillimi sint, inter hosce tamen minus periculosi censentur, qui in pedes exeunt, quos latini Agrippas propterea dixêre, & malum omen portendere semper rati sunt, vel quoad corpus, vel quoad animum.

Lib. de nat. pueri.
Signa.
Prognostica
Agrippa.

Curatur vel potius præcavetur vitiosus partus tribus remediorum generibus, ac primò quidem situ parturientis, & infantis. Satagendum itaq;, ut mulier, dum parturit, semper quieta sit, ac debito modo collocata, uti cap. *de partu naturali* dictum est. Dolores, quoad fieri possit, patienter sustineat, quia sic minus agitabitur. Aër sit temperatus, sed neq; cibo impleatur, imò si fieri id possit, jejuna conservetur, aut saltem exhibeatur cibus exiguæ molis & plurimi nutrimenti, quippe ventriculo cibo pleno, dilatari uterus nequit, ac dum extenditur, magis mulier laborat; exhibeantur igitur ovorum vitelli cum vino, epata gallinarum, juscula earũdem, aut pasta sacchari cum ambra, mosco & aqua ros. Lusitani (*alcorsam*) vocant.

Curatio.

Secundo iis medicamentis utendum, quæ partum facilitent & dolorem minuant, sic enim mulier minus agitabitur, ea conscripta reperies cap. sequenti, præsertim autem adhibeantur fotus, & linimenta blanda, itemq; pessaria, ex myrrha & castoreo, sic fœtus faciliorem ac leniorem exitum inveniet, & mater cum minori ærumna, & cruciatu pariet.

Partus facilitantia, & dolorem mitigantia

Tertiò ac præcipuè universa vitiosi partus providentia in eo consistit, si obstetrix suo ministerio curet, ut fœtus naturali figura prodeat, parturiens igitur, competenter in lecto locata, elevatum habeat corpus, ac si fœtus in dextrum latus infixus est, in sinistrum cubet, & vice versa: si verò matris positura infantis situm corrigere nequeat, tunc chirurgus, diligensve obstetrix, quæ natura molliusculas habeat manus, vel oleis & unguentis delibutas, unguibus præcisis, ne fœtus offenda-

Obstetricis opus.
Infantis reductio si in pedes.

offendatur, ac in unum conductis digitis, primum curet, ut; ſi fœtus figura naturali appropinquat, in ea conſervetur, quod quâ ratione fiat, & quæ ſit naturalis figura primo hujus lib. c. jam diximus. At ſi in ambos exeat pedes, non eſt mutanda hæc figura, ſed tẽtandũ erit, ut man⁹ infantis in crura, & ſuras demiſſæ, una cum pedibus molliter prodeat, nam difficulter fieri poteſt, ut pedes ſurſum verſus iterum retrudantur, quo naturaliter exeat: ſin autem manus pedum muſculis non applicet, ſed in ſublime erectas habeat, periculoſiſſimus fit partus, & brachia læduntur. At ſi in manus procidat ambas, oportet obſtetricem humeris apprehenſis partum eouſq; intrò reducere; quoad manus lateribus applicet, ac deinde ſuo modo ad egerendum remittat; quod pariter intelligendum venit de manu vel pede ſingulari, utrumq; enim initiò reduci debet, ut pariter ducantur manus, &, ſi fieri id queat, in caput egrediatur. Conſimilis diligentia adhibenda, ſi ſuper genua, latus, aut quamvis aliam partem procubuerit, vel ſi complicatus exierit, pedibus capiti adjunctis, aut natibus primitus exeuntibus; quippe in hiſce de reducendo fœtu habenda eſt cura; quod ſi non conſequitur, tunc mulieris pedibus comprehenſis, ipſam vehementer concutere opus eſt, donec fœtus aliam repræſentare figuram comperiamus, ut enim motio, & agitatio iis, quæ naturaliter pariunt, periculoſa exiſtit, quia naturalem figurã invertit; ſic, ubi figura non naturalis eſt, conducit, quia eandem in naturalẽ convertit. Illud ſemper obſervantes in prædictis reductionibus, ne manus aut tenella pueri brachia plurimum tractemus, ne fortè ob teneritudinem divellantur, laxentur, flectantur, & exarticulentur. Verum ſi partus ſimplex aut unus non fuerit, ſed gemini, ijq; ſimul ſe promant, ſi in caput prodeant, obſtetrix alterum poſt alterum deducat, ita tamen, ut poſteriorem è manibus nõ emittat, & priorem debita figura conſervet.

Si in manus (beside "chia læduntur. At ſi in manus procidat ambas")

1 (beside "meris apprehenſis partum eouſq; intrò reducere; quoad manus lateri-")

Si complicatus, (beside "put egrediatur. Conſimilis diligentia adhibenda")

2 (beside "tio, & agitatio iis, quæ naturaliter pariunt, periculoſa exiſtit, quia na-")

Geminus infans. (beside "ne fortè ob teneritudinem divellantur")

At, ſi non capite ſed pedibus ambo exeant, danda etiam opera eſt, ut alterum quam commodiſſime, eo pacto, quo ſuprà in ſimplicibus docuimus, excipiatur. 3 Si verò ita ad exitum tendant, ut alter capite, alter pedibus ſeſe præſentent, elaborandum pari ſtudio erit, ut qui prior ex iis fuerit, is prius educatur, ita tamẽ ut neutrum alterum inter exeũdum allidat; tamen ſi, qui poſterius exit, in pedes converti denuo poſſit, ut caput foribus obvertatur, tutum id quidem foret, quod pariter in ſimplici intelligendum. Reliqua ad hanc operationem attinentia, videre licet c. de fœtu mortuo.

De

De partu difficili & laborioso.

CAPUT VI.

INter reliqua animantia sola mulier patitur difficilem partum, quippe quę sola maximos inter pariendum sustinet cruciatus cujus rei naturales causas assignant, debilitatem fœminarum nostri generis; earundem vitam otiosam, & magnitudinē capitis infantis, præcipua tamen ex divinis oraculis petenda, ac referenda in lapsum primæ mulieris, voluit enim altissimus sexum illum, qui tantarū ærumnarum causa fuit, huic subjici calamitati, ut scriptum est Genesis 3. Dicitur *Definitio.* autem difficilis partus ille, qui cum fœtus vel matris periculo accidit, vel quia cum gravissimis fit symptomatibus, vel quia tardius procedit, *Species.* ita ut longo tempore prematur mulier. Reponitur difficultas pariendi sub genere immodicè contentorum, nam etsi fœtus non sit res prę-ter naturam, nec pars utero gerentis; proportione tamen respondet iis, quæ nascuntur, & familiaria sunt, ut fructus, & ova,

Causa hujus rei, in universum aut externæ sunt, aut internæ. Ex- *Causa.* ternæ quidem quę partus difficultatem inferunt, sunt Aquilonaris constitutio, aut intemperata, veluti nimis calida, quæ vires dissolvit; frigida aut sicca, quæ uterum densat; moderate calida, & humida ad partum facilitandum valet. Sunt etiam externæ causæ omnes animi passiones, quæ distrahere possunt, quo minus mulier tota huic actioni sit intenta, ut ira, mœstitia, verecundia, timor, vehemens ipsius partus dolor, & inconveniens situs pariturae, ut si stet, aut sedeat.

Internæ verò causæ sunt ex parte mulieris, ex parte fœtus, & ex *Internae.* parte membranarum, Ex parte mulieris, quia cum imbecilla sit, enixu seipsam juvare non potest: aut quia anhelosa est ita ut non valeat spiritum cohibere. His accedit vigilandi impotentia, doloris privatio, insensibilitas, mansuetudo, nimia pinguedo, & obesitas præcipue omenti vel nimia extenuatio, & siccitas, sic ut ligamenta dura extensaque partui non cedant, qualia plerumq; habent annosæ 40. annum excedentes; quia iis uteri musculi exsiccati sunt, ac minus extensibiles.

Facit etiam difficultatem partus exigua vulva, aut tumor in locis genitalibus, vel caro iisdem adnata, vel obliquitas cervicis uteri; calculus vesicæ, aut urinę copia in eadem; aut excrementorum in intestinis

ſtinis multitudo; aut tumentes hæmorroides; nam qua ratione os uteri comprimendo, conceptum impediunt, eadem partum reddunt difficilem; adhæc uteri diſtentio, oris ipſius ſtrictura, & colli longitudo; aut ſi oſſa pubis nimium conſerta ſint, aut parturiens puella, necdum vigorem adepta, magis etiam primiparæ anguntur, & ob imperitiam corpus aptè præparare ignorant. *Ex parte fœtus.* Ex parte fœtus cauſæ ſunt, ſi inuſitatæ magnitudinis exiſtat, aut exiguus nimis, qui nec vincula diſrumpere queat: nec uterus ei adęquetur: aut ſi magni capitis, vel admodum exigui, hic enim non aperit vias, nec ab oſtetrice apprehendi poteſt; ille difficulter egreſſum invenit. Similiter ſi parvi ponderis aut debilis ſit, quia tunc ſeipſum adminiculantem non præſtat: fœmina inſuper majorem ſemper infert dolorem, quam mas, quippe quæ, debilior cum ſit, non ita ſibi inter exeundum auxiliatur; ſubinde ſi plures fœtus ſint, aut ſi mortuus, aut monſtroſus, aut ſi informem aliquam carnem ſecum junctam habuerit: aut ſi in figura aliqua, præter naturam, oſculo uteri appropinquet. *Ex parte membranarum.* Ex parte membranarum partus redditur difficilis, ſi aut non abrumpatur ſecundina ob craſſitudinem, aut ob tenuitatem priusquam eſt opus, dilaceretur, humore ſiquidem evacuato, infans præ ſiccitate debitè non devolvitur, nonnunquam etiam difficilis accidit partus, quia vaſa umbilicalia collo circumvolvuntur, duobus aut pluribus interdum gyris, quod ſtolidis mulierculis vanæ prędictionis occaſionem ſæpe præbet infelicitatis nimirum, filiolus meus ſic natus 8. tamen ſupervixit menſes, matre pia inpuerperio deſiderata, ego utrumque feliciſſimum judico, qui meliori fruũtur vita. Si autem amnion membrana ſola hiſcat, antequam fœtus in utero volvatur, tunc lotii moleſtia totus afficitur. *Facilis partus cauſa.* Hunc reducere oportet uteri imbecillam expultricem, & validam retentricem: nam mater abdominis muſculis, infans propriis viribus, uterus otiante retentrice, & irrita expultrice, partum facilem parant: difficulter tamẽ ſemper fœtus egreditur, ſi mortuus ſit, aut ſyderatus, aut duplicatus. *Signa.* Significant partum difficilem fore, primò conſuetudo difficulter pariendi: deinde præſentia cauſarum, potentium id efficere, quarum externas jam numeratas, ex laborantis & aſſiſtentium ſermonibus dignoſces: ſic etiam, ſi ſit tenella, aut nimis provecta, aut alias debilis, ob debilitatem matris partum fieri difficilem indicium eſt: ſi verò venter ſit magnus ex parte fœtus, quia aut totum corpus, aut membrum

aliquod

aliquod magnum est, ipsum autem debilem esse, ex languida & tarda motione percipitur, qui si mortuus sit, à motu prorsus cessat: ventris adest frigiditas, dolor circa umbilicum gravis, spiritum fœtidum mulier exhalat, color faciei mutatur, reliquaq; adsunt signa cap. *de fœtu mortuo* jam recensita.

Si ex parte ligamentorum, ex apparentibus, & ex defectu reliquorum signorum, id deprehendes, dolor etiam circa dorsum, aut ad clunes tendes, difficilem partum portendit, ac, ut Rasius scribit, multa ante partus tempus expuitio, quia inde contrahitur siccitas, qua nihil facilitati pariendi infensius est.

Dolor verò pectinem, & partes anteriores prope vulvam occupans, in muliere robusta, facilem promittit partum, præsertim si mulier constanti sit ac bono animo, & anhelitum habeat laudabilem, spes est salutis, & matris, & fœtus. Utrumq; tamen sæpe periclitatur, si contraria adsunt, omnis enim partus difficilis, præter vitæ discimen, alia etiam incommoda affert, nam sæpè ex magno conatu peritonæum rumpitur, prope umbilicum & inguina, ac exeuntibus intestinis hernia fit. Aut frangitur vena pectoris seu uteri, unde phthisin incurrunt, sanguinis sputum & tussim, dilatatur interdum pupilla, ac visus offenditur, quod Avenzoar notavit. Magnus Albertus, in lid. de secretis mulierum, partum aliquano adeò fieri difficilem adstruit, ut omnia ossa frangantur, & fiat scissura continua ab ano ad uterum, quod ultimum sæpè vidimus, nec tamen ruptio est, sed dilaceratio cutis. *Prognostick*

Curatur partus difficilis quatuor remediorum generibus, victu, situ, medicamentis tam externis, quam internis, & manus opera: Collocetur igitur mulier in conclavi non admodum calido, neq; frigido, ac in aêre temperato, per 20. dies circa partum degat, cibus utatur emollientibus, ut jusculis gallinarum pinguium, oleribus cum oleo, vel butyro paratis, vel cum jure pingui, conferunt caricæ, dactyli, uvæ maturæ pensiles, ova sorbilia, potus sit vinum dulce pauca dilutum aqua, aut cerevisia cum saccharo & butyro, demum esto cibus paucæ quantitatis, facilis concoctionis & optimi nutrimenti; potissimum autem instante jam partu, nec multa alimentorum copia nec varietate mulier gravetur, ne distractus calor ad alimenti concoctionem, minus sufficiat parturitionis operi: Exerceatur mulier motu ac levi deambulatione; idcirco ultra precum & divinitatis religionem mulieres, devo- *Curatio.* *Deambulationes.*

Deambulationes. devotiones, quas Novenas vocant, ad longinquiora templa; circa hoc potissimum tempus instituisse crediderim; fiat igitur deambulatio recta, non flexuosa, cujus finis esto modica lassitudo, quæ fatigationem non attingat. Somnus sit vigilia longior, vitentur animi accidentia, lætamque & placidam vitam fœmina degat: partu adventante, frequentior admittitur coitus, alvus respondeat, sin minus, glandibus utendum potius, quam clysteriis, nisi jam in ipsa parturiendi actione mulier sit constituta, alias fiant potius incessiones ex decocto malvarum, altheæ, camæmali, seminis lini, capillorum Veneris, meliloti, capitis agni, aut vervecis, vel fomentationes & evaporationes ex eodem decocto, à quibus inguina, venter, perinæum, ac loci muliebres oleis perfundantur emollientibus, veluti irino, amygdalarum dulciũ, camomillæ, anethino, cum pinguedine anseris, gallinæ, & medullæ cruris vituli, ac muscilagine seminis lini, & fœnugræci, quibus etiam os sacrum liniatur, ut facilius cedat.

Incessiones. *Inunctiones*

Collocatio. Secundò parturiens protinus in sella collocari non debet, sed obstetrix prius os uteri tangat, ac dum paululum apertum non invenit, ut lentè ac parum moveatur, jubeat: neque postea sedeat mulier, neque stet, sed manibus innitatur, contra lecti aut mensæ spondam, aut aliud quodvis sustentaculum, ita ut sit sufficiens spatium pro obstetrice susceptura infantulum; sustineatur verò à viris vel mulieribus, respiratiouem cohibeat, ac propellat ad anum & uterum, ut quæ alvum exonerare nititur. Interim obstetrix, & adstantes animum addant, & consolentur mulierem, ut in Theodecto Plato monet; & Galen. in lib. de facultatibus natural. præsertim verò juvenculæ, & primiparæ bona alantur spe, moneanturque, ut dolores patienter ferant, neque importunè se exagitent, ne fœtus convertatur in pedes, aut situm alium, unde partus fiat non solum difficilior, sed vitiosus, maximè verò, si ob nimiam pinguedinem difficilis fiat partus, præcipua ejus facilitandi ratio consistit, in congruo parturientis situ, ob id collocanda in lecto, aut sella prona, genibus flexis ad fœmora: deinde ex arte tractanda lenientibus: & os uteri, obstetricis digitis, oleo sesamino, aut simili aliquo delibutis, sensim dilatetur, idq; pari pensu fiat, si os uteri, vel cervicis ejus ex siccitate adstricta fuerint, quo in casu mollibus clysteriis ex jusculis, & oleis uti licet.

Lib. 3. c. 3.

Medicamenta. Tertiò medicamentis tum externis, tum etiam internis. Si itaq;

itaque intemperies adsit, & illa quidem frigida, incessiones fiant, fomentationes aut evaporationes ex sequenti decocto, ℞ *foliorum malvæ, altheæ m. 1. seminis lini ℥ i. aristolochiæ lib. 1. coquantur in aqua, & oleo camomillæ*, post fotum inungatur sequenti linimento, ℞ *muscilaginis fœnugræci, & seminis lini extactæ cum vino albo an.* ℥ i. *aristolochiæ longæ & rotundæ pulverizatæ an.* ℥ i. *styracis liquidæ* ℥ i. *propoleos* ℥ ii, *olei amygd. dulcium, lil. alb. an.* ℥ ii, reducantur ad formam linimenti; aut oleo sambucino, & jhasmino, vel etiam hydræleo partes humectentur. Pessus etiam sic fit. ℞ *œsypi, radicis lilii, origani calamenthi, an.* ℥ ß *therebinthinæ* ℥ iii, conquassentur, & cum lana fiat pessus, fortior paratur ex æquis portionibus ellebori nigri, opoponacis, ac fellis taurini, aut fiat suffumigium ex stipite caulium, myrrha, & felle taurino, aut ex ungula muli, aut ex piscibus salitis; aut reliquis non proficientibus, emplastrum ventri applicetur, ex succo rutæ cum ℥ i pulpæ colochyntidis. Interius autem assumat parum vini, diluti aqua arthemisiæ, aut micam panis vino Hippocratico intinctam, aut aquam cinnamomi cum aqua angelicæ, aut olei cinnamomi, vel macis guttas v i. cum jure pingui, & multo croco, mirificè prodest sæpius in vino generoso prębere trochiscorum de myrrha, cinnamomi, croci an. ʒ ß aut guttas aliquot extracti de croco, vel succini albi ℈ ii aut ʒ i in eodem vino, aut in aqua liliorum alborum, aut guttulas olei ejusdem, cum quo etiam si umbilicus inungatur, partum accelerare ferunt: Et usitatum est. Aut ℞ *corticum utriusque cassiæ an.* ʒ ß *cinnamomi* ʒ i, *croci* ℈ i, *aquæ arthemisiæ* ℥ iiii, *misce*, detur tepidum; hæ insuper species partum maturant, *cinnamomi* ʒ ß, *croci*, *corticis cassiæ fistulæ, an.* ʒ i *sabinæ, capill. Ven. dictami, baccarum lauri an.* ℈ ij, *ossis decorde cervi* ʒ ß, *sacchari* ʒ j ß, *tenuiter cuncta pulverizentur ac misceantur*, dosis ʒ i, aut ij in vino vel ovo sorbili. Pilulæ hæ partum etiam facilem reddunt: ℞ *cinnamomi* ʒ v, *florum camomillæ* ʒ iij, *cassiæ ligneæ* ʒ iij ß, *styracis, rubeæ, croci, radicis squinanthi an.* ʒ ß *cum syrupo de arthemisia*, fiat massa, dosis ʒ j, ejusdem aut majoris efficaciæ sunt aliæ, quæ recipiunt *sabinæ pulverizatæ* ʒ ii, *ammoniaci, asæ fœtidæ an.* ʒ ß. *bdellii, myrrhæ an* ℈ ii, *conficiantur, corticis cassiæ fistulæ* ℥ iii, *bulliant in s. q. vini albi ad medias, colaturæ adde juris cicerum rub.* ℥ ii, *croci, ac ammoniaci an.* ℈ i. *vel* ℞ *cineris urachi infãtis* ʒ ii, *cinnamomi* ʒ ß *piperis lõgi, galãgæ an.* ʒ i, *seminis plãtaginis, endiviæ an.* ʒ i ß, *seminis lavẽdulæ* ℈ iiii, fiat pulvis sumẽdo. cum

Intrinsecus sumenda.

Pulveris.

Pillulæ.

Pulveres alii.

cum aqua sabinæ, aut arthemisiæ; validior est, qui ℞ *pulveris præscripti, confectionis alkermes an* ℈ ii, *trochisc. de myrrha* ℥ ß, *castorei* ℈ i, sumatur in aqua arthemisiæ, aut vino albo; fortissimus erit, si addantur ℈ ii boracis, ut Lobelius præcipit, tum ad aducendas secundinas, tum fœtum vivum aut mortuum. Est enim borax officinarum ex iis, quæ à proprietate fœtum educunt, ut idem scribit, Fallopius, Montuus, ac plerique alii, pro mirifico secreto. Dolorem etiam sedat, & partus difficultatem mulcet sequens elegma. ℞ *Carnis dactylorum* ℥ iii. *muscilaginis psyllii, seminis cydoniorum an.* ℥ ß, *seminis pœoniæ, cinnamomi an.* ʒ i, *cassiæ ligneæ, croci an.* ʒ ß, *pulveris peucedani* ℈ ii, *ossis de corde cervi g. vi, cum sacchcaro dissoluto in aqua sabinæ*, fiat elegma, dosis cochleare, ac superbibat mulier ℥ iii, hujus decocti. ℞ *radicis graminis, petroselini an.* ℥ i, *arthemisiæ, nepetæ, an. m.* ß, *seminis anisi, fœniculi an.* ʒ i, *in q. s. aquæ*, fiat decoctum ad lib. I. cum quo etiam, quæ superius diximus, capi possunt, prodest haustus olei amygd. dulc. A proprietate verò juvant borax officinarum, de quo supra ad ℈ ii cum vino, fimi accipitris, vel falconis ʒ i, betonicæ, seu sabinæ, scobes ʒ i, aut lavendulæ, aut ℥ iiii aquæ, in aqua ablutus fuerit nidus hirũdinis, vel ℥ iiii succi gallitrici, vel decocti galli veteris: sed & partum maturare, primæ notæ scribunt autores, anguium senectam lumbis alligatam; idem præstat corallus, aut anagallis dextro cruri appensa, lapis apuilæ, styrax, coriandrum viride, Jaspis, polygonii radix, aut aristolochiæ, aut ciclaminis pudendi orificio, aut fœmori alligata, ex quibus ætites, seu aquilæ lapis brachio alligatus, fœtum continet, cruribus appositus, facit, ut brevi ac sine dolore mulier pariat, sed & magnes, manu sinistra à parturiente detentus, ut Leonus scribit, fœtum expellit, aut diptamus, vel corrigia ex pelle cervi cuncta, demum smaragdus, radix ocimi, & polypodium tritum, quæ etiam plantis pedum alligata, fœtum ciunt.

Elegma.

Decoctum.

A proprietate partũ expellentia.

Quartò manus opera, & obstetricis, aut chirurgi ministerio, & si secundinæ craffities, soliditasve partum impediat, Aëtii consilio cautè ipsa abrumpenda est, obstetricis unguibus, aut scalpello. At si tenuitas tunicarum fecerit, ut, quia intempestivè abrumpuntur, humore fluente ante debitum tempus, uterus siccus evadat, infundatur muscilago altheæ cum ptisanæ cremore tepido, aut cum malvæ, aut fœnugræci decocto, aut, cum antea dictis medicamentis humectantibus,

Manus opera.

bus, pudendum foveatur; haudquaquam tamen permittendum, ut vehementer uterus lanietur, ac etiamſi nulla medicamenta proſint, puer tamen vivus diſſecari nulla ratione debet, quamvis Avicenna, Aëtius, & Moſchio id præcipiant; *non enim licet unum interficere, alterius vita gratia*, ſed implorato divino auxilio medicametis inſiſtendum: Si tamen mater in partu moriatur, fœtu intus vivo ſuperſtite, quod ex motibus, & ſubſultationibus infantis conjicitur, tunc poſthabita matris ratione, expedit ejuſdem matris os, & genitalia patentia ſervare, ut per has vias anhelitum recipere infans poſſit, deinde hypochondrium ſiniſtrum inſcindere oportet, ea ratione, qua ſuperius retulimus c. *de partu cæſareo*, quippe dextrum latus liberum ingreſſum non ita præbet, ob ſubjectum epar, proſpiciendum tamen, ut dum extrahitur fœtus, ſpina toti obſtetricis palmæ incumbat, ne exarticuletur. Si tandem levi occaſione uterus laxetur, aut inter parturiendum promineat, quod ſæpè fit, pariat mulier decumbens in lecto, quod etiam caveri poteſt, ano impoſito panno, in modum pilæ oblongæ, quam in quolibet conatu obſtetrix fortiter comprimat.

Admonitio.

Infans vivus ex utero matris mortua.

De ſecunda relicta.

CAPUT VII.

SEcunda, quæ à latinis loculus etiam appellatur; à Græcis verò chorion ſeu deuterion; ſic dicitur, autore Aëtio, quaſi ſecundum ab utero fœtus domicilium, ac receptaculum, & eſt quaſi radicatio multorum vaſorum: hoc autem, quoniam umbilico infantis hæret, & umbilicus poſtremò ex utero exit; alias non accederet, per ipſum puero nutrimentum: ideo fœtu exciſo foras prodire neceſſum eſt; contingit tamen ſæpius, ut fœtu in lucem edito, ipſa præter naturam detineatur; quæ affectio, etiamſi nos perturbare non oporteat, tamen contemnenda non eſt, nam cum diu detinetur, cerebro, cordi, & ventriculo, terribilia infert ſymptomata, & dolores, ac cruciatus intolerabiles, & vaporibus ab ea putreſcente elevatis, interiora corrumpuntur, ex quibus etiam uterus afficitur, morbus cauſatur in numero & exceſſu.

Porrò ſecunda cum detinetur, nonnunquam uteri fundo con- *Species.*

1. *de morb. mul.* 2. *Epid.* 18. juncta est: interdum sejuncta & instar pilæ convoluta, circa aliquam uteri partem consistit, Egit de hac affectione Hipp. in lib. de morbis & in Epidemiis.

Causa. Detinetur secunda plurimis de causis, ut ex quovis animi pathemate, aliove subito casu enixæ adveniente, aut si odoramenta suavia naribus adhibeantur, aut ex potu aquæ frigidæ; potissimũ verò, si uterus ocyssimè à partu claudatur; aut si umbilicus infantis, à quo ipsa pendet, ab inexercitata obstetrice resecetur, antequã ipsa propellatur.

Signa. Signis ad dignoscendum hanc affectionem opus non est; tamen secundâ relictâ, purgatio malè procedit: venter attollitur, & durescit, febris suboritur acuta; dolor per universum corpus, maximè infra umbilicum, gravitas ventris, tormina, suffocatio, ac tandem ipsa secunda, si diu detineatur putrefacta, ejicitur, aut in saniem dissoluta exit. Non solum autem detentam, sed uteri fundo alligatam comperies, si ante tempus puer emissus fuerit, & id quidem citra magnos

Prognosticũ dolores, nam præcedentes labores fiunt, dum vasa rumpuntur. Non violenter extrahenda secunda est, ne uterus procidat: nec ejus eductio parvi facienda, quia, quo magis retinetur, eò majorem concipit putrefactionem: periclitantur sæpe mulieres, ac moriuntur, si adhæreat secundina, & contineatur; vel ob usum acrium medicamentorum ulcus in utero fit, idcirco antequam putrefacientia aut corrosiva adhibeantur, id prædicendum ad vitandam calumniam.

Curatio. Curatur 4. remed. gener. primò provocatione tussis & sternutamenti, si vires non fuerint debiles, ex castoreo, elleboro, & pipere; per hęc enim mediæ corporis partes comprimuntur, extremæ verò exprimũtur, & subinde uterus. deinde etiam vomitoriis, si reliqua non prosint: juvat autem vomitus, non quatenus ad superiora movet, sed quatenus expulsivam facultatem membrorum inferiorum excitat. Naribus insuper applicentur suffumigia ex unguibus capræ, & plumis perdicis, ac reliquis jam dictis c. *de uteri suffocatione*, uti etiam ex fimo equi arido, columborum, aut aquilæ: ex semine porri, urticæ, allio, resina pini, elleboro albo, aristolochia, nigella, quia hæc omnia uterum deorsum fugant, & sternutamenta provocant; cum verò jam circa pectinem dolores senserit fœmina, spiritum vehementer cohibeat inferius comprimendo, manu etiam validè super ventrem apposita.

Secun-

Secundam expellentia.

Secundò utendum iis medicamentis, quæ secundinam eijcese nata sunt, præsertim autem, si à frigore retineatur, aut si uterus à partu statim obseretur; sequens potus sæpiusculè exhibeatur, si febris absit: ℞ *sabinæ, arthemisiæ an. m. 1. fiat decoctio in aqua ad lib.* ß. *colatura adde vini optimi lib. 1. cinnamomi* ℥ i *iterum leviter bulliat*, laudatur etiam decoctum, vel aqua fabarum destillata, ut aqua florum croci, quæ detergit, secundas pellit, & dolores sedat, aut etiam ʒ i croci leviter triti, mirificè tamen sequens prodest.

Pulvis.

℞ *trochiscorum de myrrha*, ʒ i *rubeæ* ʒ ß, *croci, & castorei an.* ℈ i detur in vino albo, aut jure gallinæ, vel in prædicto decocto: valet ʒ i seminis panacis ex vino pota, aut cum melle apposita; aut decoctum centaureæ majoris, diptami, aristolochiæ longæ, & eryngii: aut cunctorum simul, quæ etiam fœminibus apposita prosunt: vel talis confectio concinnetur:

Confectio.

℞ *sabinæ, aristolochiæ, acori an, partes æquales, melle excipiantur, dosis* ʒ ii, *cum decocti mentastri, aut lupinorum*: hoc insuper præsidium utilissimum est. ℞ *opoponacis, galbani, fellis bovini an.* ʒ i. *castorei* ʒ ß, *detur cum aliquo ex prædictis decoctis*, si fœmina valdè periclitetur; ejusdem virtutis est hic pulvis:

Pulvis.

℞ *lupinorum, sabinæ an.* ʒ i. *myrrhæ, opoponacis an.* ʒ ß *castorei g. x. in pulverem minutissimum reducantur*, dosis ʒ i. cum decocto pulegii aut brassicæ, aut cum melle, fiat confectio. Commendatur ovis, aut capræ secunda arefacta, & ex vino tenui hausta, aut in pessis subdita, aut collo appensa.

Pessi.

Pessaria etiam fiunt ex mercuriali, arthemisia, salvia, iride, pæonia, tritis & unguento ros. exceptis, aut adipe anserino, quæ etiam in forma emplastri ventri applicentur: potiora concinantur ex allio, asphalto, bezoino, stercore accipitris, galbano, gentiana, sagapeno, brionia, scamonia, nitro, diptamo, quorum aut alicujus eorum accipe ʒ i, & cum succo, vel decocto, arthemisiæ, aut mercurialis excipiatur: œsypus etiam cum butyro & meliloto suppositum secundam extrahit: aut ℞ utriusq; aristolochiæ, sabinæ, nasturtii an. partes æquales, trita cum felle bovis excipiantur, ac fiant pessi: crocus itidem panno lineo involutus locellis apponitur; aut leporis coagulum illinitur, cum porri succo, & croco. At si res ferè sit desperata, ad efficaciora pessaria deveniendum, quæ comparantur ex decocto cucumeris silvestris cũ succo ejusdẽ, oleo irino, elleboro, staphysagria, & colochyntide, addito modico felle tauri.

Suffitus.

Suffitu insu-

insuper aromatum subtus adhibeantur, quales ex cassia, nardo, flore junci odorati, arthemisia, sabina, diptamo, pulegioq; conficiuntur, hos suffitus mulier suscipiat, undiq; vestimentis contecta. Utendum prętterea encatismatis, perfusionibus ac fomentis actu calidis, ex prædictis herbis, quæ potissimum administranda sunt, si os uteri fuerit clausum. Deniq;, nisi magnus sit sanguinis fluxus, omnia conferunt, quæ menses movent, fœtum mortuum ac molam expellunt; de quibus omnibus suis locis sermo factus jam est,

Manus opera.

Tertio manus operatione; ideoq; interea temporis, dum superius scripta adhibentur, obstetrix, si os uteri nonnihil aperiatur, manum sinistram calidam, & pingue factam in uterum immittat, ac secundam leviter extrahere tentet, quæ si alicui uteri parti convoluta inhæserit, facile educitur: si autem uteri fundo sit connexa, quod indicat fractam ac disruptam à vasis fuisse; umbilicumq; parum opportunè resecatum, tunc demissa similiter manu sinistra, oleo liliorum peruncta, comprehendere tentet, nec tamen in rectum deducat, ne vulva procidat, sed leniter primum hinc inde circumagat, deinde paulo validius attrahat, sic enim obedit, & à connexu dissolvitur. Quod si uteri os adhuc claudi, & connivere deprehendatur, crebris oleorum perfusionibus ac dictis jam evaporationibus insistendum. Ubi

Admonitio.

advertendũ, haudquaquã expedire, ut umbilicus resecetur, antequam secundæ prodeant, contra quod faciunt Germanę ac Belgicę fœminæ, quæ ilico umbilicum rescindunt, & secundas medicamentis educere conantur; potius tamen aliquot ex prædictis auxiliis prius tentanda, quæ si non prosunt, per spatium iiii aut ad summum vi horarum, (quo tempore in sella excavata mulier sedeat, ut propendens infans pondere suo secundas secum deferat, providendo interea, ne ipsa periclitetur) tunc quia si diutius puer pendeat, in discrimine erit, aut morbosus evadet, ad resecationem umbilici veniendum, cujus caudex parturientis fœmori alligetur, quo minus in uteri fundum commeare possit secunda: at si umbilici vasa mucore plena appareant, citius rescindi potest, quia fœtum morbosum indicat, postea rursus ad sternutamenta, & reliqua præsidia veniendum.

Suppurantia.

Quartò si neq; prædictis medicamentis neque unguibus extrahi possit, suppurantia in uterum injici oportet, ut sic putrefacta à natura expellatur, ad id valet unguentum basilicon in multo oleo amygd. dulc.

dulc. & liliorum dissolutum, aut in decoctione, quæ recipit *radicis malvæ, viol. an.* ℥ ii, *radicis aristolochiæ* ℥ i, *seminis lini, fœnugræci an.* ℥ ß, *florum camomillæ, centaureæ minoris an. p. 1. tritici p.* ii, *fiat decoctio, in aqua & oleo, in cujus* ℥ iiii *dissolve unguenti basiliconis* ℥ iii, *ægyptiaci* ℥ ii, ad detersionem, arrodit enim, abstergit, & expultricem movet.

Pueri providentia.

Tandem infanti, prædictis laboribus defatigato, providendum, calefaciendo ipsum eadem secundina, si juncta exeat, vino calido madida, aut certè calidis linteis, vel potius inter panes recenter coctos, calido vino, & aqua naphæ, vel lavendulæ irroratos, infans collocandus, atque halitu ejus fœminæ, quæ cuminum, anisum, cinnamomum, aut vinum ore detinuerit, tractato insuper infantis umbilico, calidis digitis modicè compressis, idipsum faciendum, si utcunque imbecillus, & sine ploratu, aut cum respiratione exigua exeat.

De mola post partum in utero relicta.

CAPUT VIII.

Li. 3. c. de mola.

MOlæ causas, & differentias, suo loco adduximus, nunc autem expendendum est, plures ne sint, quæ post partum in utero relinquuntur, parvæ, & non adhærentes, an una duntaxat grandis, & adhærens.

Signa.

Cognosces autem, molam post partum in utero relinqui, quia toto gestationis tempore, fœminæ solito sunt graviores, dolet uteri regio, & inguina, ac reliqua adsunt molę indicia ibi recensita, præterea difficulter pariunt, & à partu nihil aut parum levantur, supersunt enim dolores circa umbilicum; in dorso, & in guinibus, grumosus profluit sanguis, multus, carnosus, niger cum torminibus, & anxietate, ab excretione nullum sequitur levamen, imò nausea, vomitus, inquietudo, anxietas: venter in tumorem per circuitus elevatur, dolores etiam per intervalla succrescunt, quasi nitente natura contractione expellere: Et si mola grandis sit, postquam semel ad imas partes descenderit, sursum iterum ad superiora revertitur, natura nequeunte tam grandem molem expellere, nec uteri collo capere. Pulsus fit parvus, frequens, debilis, febris subsequitur, urina supprimitur, aut guttatim excernitur, & plurima demortui fœtus symptoma-

Mola plures

ta apparent: at si molæ plures sint, & parvæ, per intervalla post partum, succrescentibus doloribus, excernuntur.

Prognosticũ Li. de steril. Porro si plures molæ sunt, & exiguæ, nec adhærescentes, periculi nihil adferunt, & fœminæ, dicente Hipp. facilè restituuntur, ut, quæ cum lochiis paulatim citra magnam noxam educantur: verum cum una, & grandis est, ac adhærescit, periculosissima existit, & plerumq; ex ea mulier perit, idcirco ejus eductionem, sicuti secundinæ, *Curatio.* aut fœtus mortui, quam ocyssimè procurare oportet. Educetur autē iisdem plane remediis, quæ c. *de fœtu mortuo*, & *de retenta secundina* dicta sunt: Hipp. cit. tria potissima posuit præsidia, uteri & locorum ejus emollitionem, & apertionem, alvi purgationem per clysteres irritantes, & uteri infusiones, & cucurbitarum admotionem, quæ motus principium præstent ad inferiora. Reliqua sunt administranda ut c. *præcedenti, & de fœtu mortuo.*

De torminibus post partum.

Caput IX.

vide sup. c. de fœtu mortuo ferè in fine.

Acerbissimi dolores post partum, in ventre inferiori, & à renibus in laterum mollitudinem, & inguina puerperis succrescunt, qui duorum aut trium, sæpe etiam plurium dierum spatio per intervalla exacerbantur, sic ut fœminæ anhelitum comprimant, & videantur quasi, velle alterum fœtum ejicere. Sunt, qui negant primiparis hoc contingere, & causas afferre conantur, quod ex prima gravidatione, minus adhuc sit uterus defatigatus, subindeq; frigidum aërem minus admittat, quod insuper ex reiterato dolore magis offendatur, ac tandem quod sic Deus voluerit, quo minus fœmina abhorreret ab imprægnatione, quæ tamen omnia anicularia videntur, æque enim graviter primiparas, & eas, quæ sæpius pepererunt, hisce torminibus divexari, testantur multa experimenta, imò & fœminæ, ac virgines, citra puerperium ante mensium eruptionem, iisdem cruciari solent ex sanguine crasso, qui non ita facilè penetrare potest, ut foras evacuetur. Fiunt enim in puerperis hęc tormina, ex concreto grumosoq; sanguine, quem natura per vias non assuetas, neq; satis patentes etrudere nititur. Fiunt etiam ex flatuosa substantia, ac suscepto à

partu

partu frigore, ob enixæ & obstetricis imperitiam. Insuper ex acriori, mordacique sanguine; ac tandem ex uteri in aliquam partem inclinatione, ob laboriosum partum. A qua causa si fiat, cognoscitur, & curatur; ut c. *de uteri inclinatione dictum est*; si à frigiditate, ut c. *de uteri inflatione*: Si ab acriori sanguine, tenuitate dignosces, & quia partes inferiores calent, sæpè etiam febris adest, sitis & vigilia. Concretum crassum, & grumosum sanguinem, à quo plerumque accidit, accusant cruciatus per intervalla, ante sanguinis excretionem, quo excreto cessant, donec natura plus trudere satagit. Si ex mordacitate proveniant, & fœmina biliosa sit, curatur ferè ut colica, à causa calida: sic præstat bis, terve in die præbere hoc, ℞ *olei amygdalarum dulcium* ℥ iiii *syrupi viol.* ℥ i, *aquæ buglossæ, aut scorzioneræ* ℥ ii *misce.* Non desunt audaculæ fœminæ, quæ illico à partu, frigidam aquam præbere audent, quod tamen cum maxima præmeditatione faciendum, ac non, nisi prius cognoveris, fœminam impensè biliosam esse, quo casu cum optimo successu sit.

Signa.

Si ex mordacitate.

Si verò ab aliis causis proveniat, crassitie videlicet, & flatibus, curatur duobus remediorum generibus, quæ simul valeant sanguinem attenuare, vias patentiores reddere, flatus discutere, ac dolores lenire. Hæc autem per os assumenda, aut extrinsecus applicanda sunt. Ex his, quæ intus sumuntur ℥ iiii olei amygd. dulc. dolorem sedant, eodem oleo per clysterem applicito, quidquid in utero est intestinorum, vicinitate linitur, & attenuatum facilius expellitur, ac viæ patentiores redduntur. Flatus etiam discutiunt, & vias aperiunt ℥ vi vini Rhenani, in quo incoxerint flores camomillæ, ac semen anisi; aut hic pulvis. ℞ *cinnamomi, nucis moscatæ, cardamomi an.* ℥ ß, *zinziberis* ʒ vi. *piperis longi* ʒ i *croci* ℈ ß, fiat pulvis, quo utatur in cunctis cibis. Idem præstat confectio diagalanga, diatrion pipereon, diacyminum, ac similes aliæ: aut alius pulvis sic concinnatus: ℞ *nucleorum dactylorum persici an.* ʒ i, *nucis moscatæ* ℈ iiij, *spec: elect: diamargar: calidi* ʒ ß, *croci g.* vi, *anisi* ʒ i, *cinnamomi electi* ℈ ij. *sacchari ad pondus omnium*, dosis ʒ ij, cum vino aut jure gallinæ, bis in die; huic consimilis est alius pulvis, qui recipit *anisi* ʒ i. *nucis moscatæ, cornu cervi usti an.* ℈ iiii, *nucleorum persici, dactylorum an.* ℈ ii, *ligni aloes, cinnamomi an* ℈ ij, fiat pulvis, dosis ʒ i, cum vino alb. Hisp. Humores extenuantur decocto cinnamomi, adianthi, corticum citri, quorum æquales partes ut ʒ i. coquatur in l. I. vini ad medias ac præ-

Si ex crasso hum. & flatis.

Flatus discutientia.

Extenuantia.

ac præbeto; aut ℞ *corticis utriusque cassiæ, cinnamomi, capill. Veneris, seminis anisi an.* ʒ ii. fiat pulvis, cujus detur ʒ i, in vino albo.

Externa ex grumo.
Vnguentum

Secundò externis utendum, quibus flatus & grumus discutiantur, ac viæ patentiores fiant, in quem usum sequens cataplasma ventri admoveatur: ℞ *vitellos ovorum num.* v i, *conquassentur, & adde pulveris cymini* ʒ i, *coquantur in oleo jhasminorum, aut liliorum, aut lil. alb.* aut ℞ *ovorum vitellos coctos sub prunis quousque indurentur numero* xii, *pulveris seminis lini, fœnugræci an.* ℥ i ß, *florum camomillæ, donec reducantur in formam unguenti*, quod ventri sępius calidum applicetur, ac reiteretur; aut ℞ *farinæ camomillæ, roris marini an.* ℥ i, *seminis lini, anisi, fœnugræci, fabarum, cumini an.* ℥ i. *butyri recentis, adipis gallinæ an.* ℥ ii *cum oleo sambucino*, fiat cataplasma: ejusdem virtutis est hoc unguentum, *adipis anatis, butyri recentis an.* ℥ i, *succi samsuci,* ℥ i ß, *medullæ cervinæ, terebinthinæ, ac mellis an.* ℥ ß *myrrhæ* ʒ ß, *corticis cassiæ, aloes an.* ʒ iii, *coquantur ad consumptionem succi, & adde ceræ q. s.* fiat unguentum, umbilico, ac genitalibus apponatur. Cepæ etiam sub cineribus coctæ, adde butyrum, oleum liliorum, & parum vini, ac fiat cataplasma; aut linteum madidum in

Inunctio.

oleo liliorum, camomillæ, amygdalarum dul: prædictis partibus apponito, prius tamen eadem loca foveantur decocto, ex florum camomillæ, anethi, rorismarini an. p. I. seminis lini, anisi fœniculi. cumini an. ʒ ij. fiat decoctio, in pari quantitate vini, & aquæ, & cum spongia imbibita partes foveantur, aut ex herbis contusis fiat cataplasma,

Sacculus.

sacculus etiam paratur ex floribus camomillę, foliis sicci lini, aut cannabis, pulegii, origani, fœniculi, arthemisiæ, caryophyllis, quæ omnia trita, sacculo colligata, ac vino albo cocta, umbilico, & genitalibus apponantur: multa verò semina sacculis non commisceantur, quia fiunt ponderosi, ac molesti.

De immoderato sanguinis fluore post partum.

CAPUT X.

1. de morb. mul. 89.
Lochiorum quãtitas & duratio.

HIppocrates assignans tempus, & quantitatem puerperii, seu purgationis lochiorum, durare, inquit, si fœmellam peperit mulier, per 42. dies, sed extra periculum esse, si 52. expurgetur: si verò masculum peperit, diuturnissimam fieri purgationem 30. diebus, peri-

periculo carere, si 40. contingat: quæ verò abortiunt, si juniores corrumpunt fœtus, paucioribus diebus, si adultiores, pluribus expurgari: sanguinis autem colorem, quasi ex sana victima esse, ac sine pravo odore; primoque sesquiheminæ mensuræ, aut paulo plura, postmodum indies pauciora, donec cessent. Moschio debitam purgationem ex eo metitur, quòd sanguis prius uberius, deinde fœculentus, & paucus, postremò purulentus egreditur. Hippocratis sententiam sequuntur Mercurialis, & Cordæus, ego verò universalem non esse existimo, ac prædictos viros longe aberrare, si cunctis fœminis eandem præfinire velint quantitatem, & tempus, nam Belgæ, & Germanæ, & quæcunq; in illis vivunt regionibus, ubi fœminæ validius exercentur, breviori multo tempore, & minori quantitate salubriter expurgantur, sæpe ad octiduum duntaxat, ut plurimum ad 15. dies, neque per id tempus perpetuò fluunt, sed per intervalla, quatuor, quinqueve plerumq; interpositis diebus: sed & in illis etiam plagis, in quibus, quia fœminæ in otio vivunt, diutius in lochiis detinentur; maximam reperies varietatem juxta fœminæ habitum, & vitæ institutum: quamobrem ex conferentia, & tolerantia potius conjectura facienda est.

Causa immodici hujus purgamenti, est impetus sanguinis, & ejus tenuitas, laxitas viarum, vel dilaceratio vasorum: à quibus ultimis duabus causis fieri, indicium est, si statim à partu accidat, ac si semel incepta fluxio difficilius sistitur. *Causa.*

Immoderatam verò esse lochiorum purgationem, significat pulsus debilis ac frequens, impotentia, cibi fastidium, visus tenebritas, aut imminutio, gravis auditus, aurium tinnitus, vires prosternuntur, calor minuitur, & si copiosior, vel diuturnior persistat, animi sequitur deliquium, vel convulsio, ut in aph. Hipp. scripsit. grumi plerumq; compacti excidunt, dolor adest in lumbis, & hypochondriis cum torsione ventris, ac duritie, & ad contactum renitentiâ, rigore, febre acuta, rubore faciei, & venarum duritie, ac sæpe mors sequitur: Prædicta tamen symptomata periculosiora sunt ex abortu, quam ex partu, ut etiam semper corruptiones, quam partus, graviores periculosioresq; existunt. *Signa.* *5. aph. 56.* *Prognosticū.*

Curatur duplici remed. genere, & primo quidem, quamvis immodica sit evacuatio, statim cohibenda non est, sed solum victus ra-

Admonitio tione, ac leviusculis medicamentis, quæ laxas uteri partes firmare valeant utendum, diligenterq; pensitandum, quantum id, quod profunditur, naturalem puerperii purgationem excedat, quantumve vires prosternat; ac si immodica sit purgatio, quoad quantitatem, profusioni prius, quam affectui providendum; si verò duratione potius, quā conferta copia, debito copiosior sit, affectum prius curabis, deinde *Cibus.* profusionem moderaberis. Esto igitur cibus ex gallina, asa, amylo, conserva ros. antiqua, carne cydoniorum, oryza, & reliquis dictis c. *de menstruis superfluis*, quies imperanda, somnus moderatus, aut paulò *Admonitio altera.* brevior: ne calor longiore auctus, in partibus internis, sanguinem ulterius attenuet, quod in omni sanguinis fluxione advertendum, at si ad quietem, & resumendas vires longior somnus concedatur, id fiat, aliquantulum prius sedato fluxu, verum si diu fluor duret, tunc frigidis & adstringentibus conciliandus, sed parcus, & à quo facilè excitari possit, nec sola permittatur dormire mulier, sed præsente altera, quæ pulsum & respirationem, per intervalla intueatur, & obrectet, ne in somno deficere contingat,

Sanguinem sistentia. Secundò si nimis copiosa sit profusio, arte cohibenda levioribus imprimis, quæ si satis non sint, ad fortiora veniendum: convenient sirupus de rosis siccis, de portulaca, myrthinus cum aqua portulacæ, symphyti, cap. ros. aut in qua aurum ignitum sæpius fuerit extinctum, frictiones brachiorum; inunctiones ventris, cum oleo masthichino, myrthino, superspersо pulvere masticis, myrthillorum, trochiscorum de karabe; vel fiat fomentatio cum vino adstringenti: acetum super ventrem poni jubet Avicenna, *li.3. tract. 2. c.33.* quod in præsenti sanguinis fluore minus securum judico: deniq; prius moderetur, non in totum cohibeatur fluxio, ne erisypelas, tumoresve, & alia similia mala in utero concitentur, subindeq; difficilis respiratio, suffocatio, aut mors ipsa subsequatur, idcirco, nisi magna urgeat necessitas, adstringentibus, aut frigidis in puerperis utendum nunquam est. *Adstringentia non nisi magna urgente necessitate adhibenda.* Si tamen nimium fit immoderata, & effrænis fluxio, omni, ut diximus, ratione cohibenda est: quippe satius fuerit, eorum malorum aliquod, utero aut corpori inferre, quam certam oppetere mortem, ideoq; tunc ad illa deveniendum, quę c. *de menstruis superfluis in 5. remed. genere* abundè scripsimus quæ hic repetere supervacaneum fuerit, præter quæ etiam laudatur vinum, in quo suffocati sint cancri fluviatiles, stercus muli vel asini com-

ni combustum, aut exsiccatum, & per cribrum extractum, ac vino dilutum; succus urticæ ebibitus ad ℥ iiij, aut ʒ i spongiæ combustæ ac tritæ, & vino exceptæ, & quæcunq; præterea siccant, & adstringunt, suffita, aut apposita.

De diminuto sanguinis fluxu post partum.
CAPUT XI.

Lochia cur deteriora menstruis. 3. Epid. 3. 73.

Puerperæ, quibus à partu purgamenta supprimuntur, aut diminutè fiunt, in gravissimos incidunt morbos, quamquam enim gravis menstruorum suppressio oppidò offendit, non tamen perinde, ac si à partu naturali, vel difficili, vel etiam abortu supprimantur: nam, Gal. teste, lochia nō abundātia modò, sed insigni etiā pravitate, & vitio obsunt, quia laudabiliorem sanguinem, ad fœtus nutrimentum, uterus allicit, relinquitq; deteriorem: quod in causa est, ut prægnantes pravis humoribus repleantur, ideò non æqualis est multitudo, neq; æquale vitium in menstruis, ac in lochiis, neq; pari spacio purgantur: utplurimum autem melancholicus apparet sanguis, à puerperio evacuatus, idcircò conspiciuntur urinæ infectæ, ac si fuligo quædam in eas incidisset.

Causæ.

Suppressionis lochiorum causæ externæ sunt, vociferatio, splendor, risus, subita perturbatio, vel quodvis aliud subitaneum animi pathema, immoderati alimenti usus, labor nimius, incessio super nivem, intempestivus aquæ potus, aut frigidi aëris accessus, quo nihil deterius puerperis est, quia ex illo, vacuum uterum subeūnte, distenditur, frigescit, ac intumescit ipse uterus, ejusq; orificia, uti sæpe diximus, occluduntur, unde hæc lochiorum suppressio, subindeq; gravissima symptoma & mors ipsa sępissimè contingit, ex quo affectu charissima & lectissima conjux mea Catharina Rodrigues piæ, ac fœlicis memoriæ, summo meo, & consanguineorum dolore in flore ætatis sublata est, priꝰ alvi fluore initio puerperii correpta, deinde prę cōtracta debilitate lochiis ipsis ita suppressis, ut nullis potuerint mediis ad inferiora revocari. Internæ causæ sunt sanguinis crassities, & abundantia, quæ obstruit, viarum strictura, alicujus partis dolor, imbecillitasve, uteri angustum os, aut ejusdem distorsio. *Internæ.*

Præ-

Signa. Præter signa, quæ c. *de suppressione menstruorum* relata sunt, peculiaria lochiorum retentorum desumuntur ex Hippoc. lib. de nat. mulieris, nam & puerperio retento tumet venter, & crura: rigor, & dolor imum ventrem, & lumbos tenet, qui quandoq; ad viscera ascendit: animo linquuntur, & progressu temporis cavæ faciei partes rubescunt; febricitant, & interdum etiam perfrigerantur: pulsus est debilis, celer, & acutus, aliâs deficit, & aliâs attollitur: dolor procedit ad articulos manuum, crurum, & lumborum, sic ad spinam, inguina, & collum: & corporis partes impotentes fiunt, ac postea calor quietus, ulterius manifestatur: urinæ fuliginosum quid præ se ferunt: uteri inflammantur, & quæ postea exeunt graveolentia, nigra, livida sunt, & si non exeant, periculum mortis est, pariter ac si citò nō curentur, eodem Hippocrat. teste. Fiunt autem ex hac puerperii suppressione febres acutæ: difficiles respirationes, anginæ: pleuritides, paraplexiæ, maniæ: melancholia, vigiliæ, sanguinis sputum, vomitus, dissenteria, hydrops, sæpissime vero, uti crebrò animadvertimus, jecoris inflammationes, & phrenitides, quæ omnia periculosissima sunt, nisi sudor aliquis copiosus erumpat, quo sæpe ab hisce periculis fœmnæ liberari solent.

Prognostică 1. de morb. mul.

Curatio. Curatio perficitur triplici remed. genere. Primo tamen considerandum, an lochia supprimantur, eò quod sanguis ad mammas recurrat; quo in casu si mulier nutrix futura sit, non protinus sanguis mittendus est, sed inspecto prius naturæ impetu, si symptomata suboriantur, vena pedis tundatur, aut cucurbitulę fœmoribus applicentur, aut quapiam alia ratione sanguis evocetur, at utcunq; plenitudo in morbum degeneret, juxta morbi naturam, ex capitibus præcedentibus, curationem desumes; fuerit tamen operę pretium, si id pręsentias, præcavere, quod fiet, uti jam diximus, tribus remediorum generibus: primò quidem sanguinis missione, quæ præsertim conducit, quando causa suppressionis multitudo est, aut si sanguinem aliò confugere deprehendes, quod ex dolore vel quovis alio signo dignosces, quibus in casibus, adhibitis fœmoribus, ligaturis, frictionibus, & cucurbitulis, cum copiosa flamma, & scarificationibus, ac reliquis, quæ sanguinem ad uterum revocant illicò, si malum urget, venam pedis secabis, ac deinde juxta ea, quæ capitibus sequentibus sunt dicenda, recipienti membro providebis, hac adhibita admonitione, quod si in

Præcautio. *Sang. missio* *Admonitio*

totum

totum ſuppreſſa ſit evacuatio, protinus ad ſanguinis miſſionem confugies: ſi verò diminuta duntaxat, omni arte prius evacuatio ſollicitetur, & cauſis plenitudinis obvietur.

Secundo utendum iis, quæ reſerent, attenuent, ac emolliant, & vicinas partes laxent, quæ quidem potiſſimum conveniunt, cum ex ſanguinis craſſitie ſuppreſſio fit, quæ ex ipſo ſanguine deprehenditur: aut ex oſculorum venarum ſtrictura, quæ cognoſcitur ex corporis ſiccitate, & conſtrictione reliquarum venarum: facta igitur ſanguinis miſſione per latum foramen, aut per mariſcas, aut cucurbitulas, cum magnis crurum ſcarificationibus: venter univerſus, pubes, & inguina perfundantur oleo de croco, de cinnamomo, liliorum alb. de napha, de ſpicanardi, de angelica, admixto modico theriacæ: ſi verò animus ſit magis emollire ac laxare, utendum oleo amygd: dulc: ſeſamino cum dialthea, axungia gallinæ, medulla crurum vituli, & ante inunctionem eædem partes foveantur, decocto emollientium, ac attenuantium herbarum, quarum ſegetem reperies capite de *ſuppreſſione menſtruorum* in 6. remed. genere: vel etiam fiat decoctum in vino & oleo, ex radice, & ſemine angelicæ, foliis hypericonis, & cinnamomo, in quo etiam decocto, fiant inceſſiones, & balnea, aut in oleo tepido ſuffumigia inſuper adminiſtrentur ex bdellio, myrrha, cinnamomo, oculis, & capitibus piſcium ſalitorum, vel ex ungula equi, aſinę, aut capræ.

Reſeratio viarum.

Fomentatio

Tertiò per os etiam aſſumantur, quæ ſanguinem fundunt, & attenuant, quod mirificè præſtat ſucci borraginis, porrorum, ac petroſelini an. ℥ ß vel ℥ i, vini dulcis ℥ ij, capiat ſingulo mane: aut olei amygd. dulc. ℥ iiij vini albi ℥ ij, ſacchari parum, miſce; vel radicis graminis ℥ ij, foliorum adianthi, pimpinellæ, ſatureiæ an. m. j. cinnamomi, caſſiæ ligneæ an. ℥ ß, fiat decoctio ad lib. j. in fine adde croci ℥ i. doſis ℥ iiij. Peſſaria inſuper fieri poſſunt, ac reliqua, quæ præcit, copioſius ſcripta ſunt, ad quod omninò lectorem relegamus. In craſſitie tamen ſanguinis, attenuantibus magis: in ſtrictura vaſorum, reſerantibus; in plenitudine evacuationibus pugnabis.

Sanguinem fundentia. Interna.

Sectio Secunda.

De morbis puerperarum communibus cum reliquis fœminis.

De morbis acutis in genere.

Caput XII.

Puerperis plura accidunt incommoda, eis duntaxat peculiaria, ſicuti ſecundæ retentio, tormina, ſeu dolores ventris, ac circa uterum, menſium diminuta, ſuppreſſa, vel immodica expurgatio, de quibus ſupra jam ſcripſimus; & ex lacte febres, de quibus in poſterum: alia verò eis cum aliis fœminis communia ſunt, uti convulſiones, paraplexiæ, inſomnia; febres ardentes, mania, melancholia, angina, difficultas anhelitus, pleuritis, peripneumonia, ſanguinis ſputum, alvi fluxio, dyſenteria, ſanguinis vomitio, hydrops, animi deliquia, ſyncope, ac pleriq; alii morbi acuti.

Cauſa. Horũ in puerperis cauſa, aut eſt puerperii improſpera purgatio, diminuta, aut exuperans: aut præexiſtens in corpore morboſus apparatus, quem partus labores ſuſcitârunt: aut externa aliqua cauſa, quæ alterutram prædictarum duarum commovere nata ſit, ut frigus aut animi pathemata, ac reliquæ ſuperiori c. receſitæ.

Signa. Morbum quemlibet, ex propriis capitibus, poſitis ab iis, qui generales practicas ediderunt, dignoſces, verum ex qua cauſa originem trahat, deprehendes, quia ſi à puerperio, nihil aut diminutè fluit, cum torminibus, & graviſſimis ſymptomatibus, fœculentum, vel corruptum, vel calore ſuo partes pudendas exulcerat: vel ob admixtam alienam ſubſtantiam, uti molam, vel quippiam aliud, quod intus relinquitur, morbo materiam præſtat.

At ex præexiſtenti morboſo apparatu affectiones fieri aſſeque-

ris.

ris, si partus laboriosus sit fœmina primipara, corpus vitiosis succis abundans: si vita præcessit intemperata in cibo, ac potu, aut exercitiis, si aliquo morbo ante partum vexabatur, etiamsi probè à partu purgetur. Si ex puerperio morbi contingant, ab eo die initium morbi computari debet, quo lochia vitiosè fluere inceperunt: si verò ex morboso apparatu, ab ipso partus die initium sumendum est.

Initiũ morbi a quo die computari debeat.

Prognosticõ

Porrò iis, quæ abortiunt fœminis, graviora ab utraq; causa suboriuntur mala, quam iis, qui vitalem ediderunt partum, quippe in illis magis dilacerantur uteri acetabula, à quibus vi fœtus evellitur, quã à quibus naturaliter excidit, ut pomum nondum maturum difficilius arbore discerpas, quam si sponte cedat, utcunq; tamen periculosum est, fœminas à partu laborare, quia post tot labores vix possunt morbum alterum sustinere.

Curatio.

Curatio instituetur desumptis indicationibus à causis, & quidẽ, si ex suppressa evacuatione morbus oriatur, indicationes erunt, quantitatem, qualitatem, & impetum humoris ad partem fluentis compescere, diligenterque providere, ne membrum recipiat, itaque unus erit scopus copiosiorem excitare purgationem: vel si id nequeas, & plenitudo adsit, sanguinem minuere; aut purgare, si cacochymiæ notæ superent.

Verum si ex morboso apparatu fiat, majus periculum est, & res plane in ancipiti, quippe utero sese bene expurgante, si præsidium morbo non adhibes, exacerbatur affectus, si id præstas, natura à proprio munere distrahitur, ac præpeditur puerperium. Videndum igitur an mulier jam satis purgata sit, quo in casu affectui providebis, alterutra, prout morbus postulaverit, citata evacuatione. Si verò nondum satis sit evacuata, tenui victu, & optimo vivendi genere affectum conterere satius est, ac si videas puerperium satis naturæ non esse, nullum majus reperies præsidium, quam ulterius provocare, aut evacuare, quoad conjunctis ambobus perficiatur naturalis mensura.

Si à causa procathartica proveniat, quia aliquam ex duabus antecedentibus movet, ex dictis liquet, quid agendum sit. Illud etiam constare arbitror, tria remediorum genera in curatione horum morborum esse potissimum considerãda, victus rationem, sanguinis missionem, ac purgationem, sicuti in acutis gravidarum diximus.

Victus. Primum itaq;, quod ad victus rationem attinet, tenuis ille sit, maximè si primis à partu diebus afficiatur mulier, adhibeantur jufcula pulli, & parum carnis ejusdem, ptisana probè concinnata, & exactè cocta, in jure pulli cum aniso, ne flatus generet; potus esto hordei aqua, parata cum passulis, aniso, & petroselino, quem utilissimum esse scio, maximè si puerpera sit benè constituta, & ventriculus robustus, vel utatur aqua cocta cum cinnamomo, corticibus citri, & aniso, aut cervisia secundaria. Jura caponum, eorundem caro, aromata, vina generosa, lutea ovorum, ac reliqua, quæ victum constituunt plenum, quibus mulierculæ puerperas, quantumcunq; acutis afficiantur, tra- 1
2. acut. 13. ctare contendunt, penitus vitanda sunt; nam ut Hipp. & Galenus prodiderunt, ab evacuatione conferta, ad victum pleniorem transeundum non est.

Sang. missio. Secundò quod ad sanguinis missionem, considerandum, an acutus morbus initio puerperii, in medio, vel in fine contingat. Si initio,
9. meth. 5. Galenus fluentis sanguinis impetum considerare jubet, quo inspecto, si satis fore videbitur, totum opus naturæ relinquit, sin verò aut supprimatur, aut minuatur, tunc copiosè sanguinem mittit, tum ratione morbi, tum ad implendam evacuationem, quæ ex præscripto naturæ, copiosa esse debuerat. Si in medio tempore acutus morbus superve- 2
niat, considerandum prius, an pendeat à materia sparsa per corpus, uti febris, an à materia coacervata in aliquo loco, ut pleuritis, phrenesis, angina, & an mulier convenienti expurgetur mensura, an non; ac si materia sparsa fuerit, sive mulier minus sufficienter purgetur, sive copiosa sit evacuatio naturalis, nec tamen morbum minuat, confestim ad sectionem venarum pedis confugiendum est, sic enim humor minuitur, ac, si ita opus sit, sanguis per uterum evocatur.

Quæst. Quod si coacervata materia sit in particulari aliquo loco, ubi morbum acutum, gravem ac periculosum efficiat, qui sanguinis missionem requirat, sive mulier sufficienter purgetur, sive non, si morbus 3
ingravescit, venas brachii è directo ilico secare quidam consulunt, sic enim facilius procedere revulsionem, derivationem, & simul evacuationem existimant, rationem adjungunt, quia inferiores venæ, nec à loco affecto evacuare, nec revellere commodè possint, sanguine misso ex iisdem, vires labefactetur, & materia in loco conculcata maneat, vel totum sanguinem educes, priusquam revellas, & evacues

coacer-

coacervatam materiam, vel admodum tarda erit utilitas, & nimis periculosa procrastinatio. Sic Petrus Salius & alii sentiunt, verum cordatissimus Mercat⁹ in omni acuto puerperarum morbo, in quo humor coacervatus est, prius venas pedis non solum semel aut bis, verumetiam sæpius esse secandas existimat, quousq; satis factum sit puerperii fluxuri copiæ, & revulsioni impetus ad partem affectam, deinde urgente affectu ad venas brachii deveniendum, etiam fluente puerperio, quo sanguis ex vicinis partibus educatur: initio verò venas brachii neutiquam tundendas, ne ad locum affectum retrahatur puerperium, impediaturq; naturæ motus, quem procul dubio sequi necesse est. Si enim Avic. in omni pleuritide, nulla habita ratione sexus, partus aut puerperii, ex pede sanguinem mittit, cum majori multò ratione, in enixa, fluente puerperio, id esse servandum. Hæ sunt utriusq; opiniones in re ardua ac perdifficili, & in praxi maximi momenti. Mihi tamen securior multò apparet Mercati sententia, vel hàc una ducto ratione quod medicorum debet esse inconcussa norma, morbis ut prosint, vel saltem non noceant; & quanquam dilatio sit animi periculum, tamen consulta tarditas celeri temeritati semper fuit præferenda, idcirco ubi morbus inducias præstiterit, etsi exiguas, nec urgentissimus fuerit, semper ex venis pedum sanguis prius mittendus erit. Alias hoc summè advertendum, ut antequam venæ superiores secentur, frictiones fiant crurum, & coxarum, & ligaturæ dolorosæ, interim dum sanguis fluit, quæ misso sanguine solvantur, ac cucurbitulæ coxarum parti interiori citra scarificationem applicentur: sic enim materia peccans minoratur, & loci affecti allevatio fit, & naturalis purgatio conservatur. Idem in febribus ardentissimis faciendum esse, consulit rei ratio, quia etsi incendium circa cor & viscera adeò sit magnum, tamen verendus semper raptus humorum ad cerebrum; quã eandem methodum servare oportet, non in puerperis duntaxat, sed in reliquis fœminis morbis acutis correptis, quibus menses fluunt, aut fluere debuerant, de qua re lege c. *de menstr. cum morb. complicatione.*

Lib. de affect. part. cape. 23.

In febri ardentissima quid faciendum.

Lib. 1.

Si autem in ultimis puerperii diebus hi morbi contingant, cum minori periculo brachiorum venæ secari poterunt, in urgentissimo morbo, hoc moniti, quod quò magis distant fœminæ, à die partus, vel menstrui, eo tutius superiores venæ aperiuntur, quo verò magis ei appropinquant etiam in medio tempore, eò cum majori præmeditatione agen-

Puerpera qua magis distat à die partus tutius venæ superiores secantur.

agendum esse, maximè si puerperia ritè fluant, quo tempore venas inferiores ad supplementum debitæ quantitatis inscindere securius fuerit, maximè si morbus non admodum ingravescat, etiamsi materia coacervata in loco aliquo sit.

Purgatio.

Tertiò si qualitate humores peccent, & cacochymiæ adsint notæ, purgante medicamento utendum esse diximus, id tamen faciendum nõ est, dum puerperia adhuc fluunt rubra, aut copiosa, sed finita jam purgatione aut in ejus fine, cum jam id quod instillat, albidum est, aut alterius coloris, cumque jam reliqua remedia morbo opportuna, frustra tentata fuerint, materiaque concocta, & transactis primis à partu diebus; nec quolibet, sed leviori pharmaco utendum, ut rhabarbaro, myrobalanis, foliis senæ, cassia, manna, tamarindis, sirup. ros. aut viol. solutivo, ac similibus, quæ benedicta nuncupantur, quæ tamen quantumvis benigna sint, interim dum mulier expurgatur nulla ratione exhibenda sunt, quippe per ea natura à proprio divertitur opere; tamen omni tempore contemperantia serapia, apozemata, & clysteres administrari possunt, & debent, ijsdemque sæpissimè usus sum quarto, quintove à partu die, felici cum experimento, non tamen sine muliercularum obmurmuratione, quibus religiosum est, ad nonum usque diem, nil quicquam in puerperis movere, tametsi graviter laborent, qui ex lacte ea proficisci mala, atque ad id temporis extendi sibi persuadent, postea ex se desinere, ex qua dilatione multas in gravissima pericula crebrò deducunt.

Scholium.

Quæst. An puerperis morbo acuto correptis, à quo die sit facienda computatio criticorum.

1. crit. 6. 1. epid. sect. 3. tex. 4. 5. 11. 2. 4. tract. 2 6. 1.

Morbi initium computari debet] *Haud levis dubitatio est, in puerperis morbo acuto correptis, sitne dierum criticorum computatio facienda, ab hora partus, an ab ea, qua morbus invasit. Galenus à morbi invasione initium sumere videtur, cui adstipulatur Hippocrates in historia uxoris Phylini, & in historia uxoris Epicratis, ac Dromeadis, & Avicennam idem sentire apparet, ac ratione videtur consentaneum, quia à principio morbi, cujus exspectatur crisis, facienda computatio est: partus verò naturalis, de quo agimus, morbus non est, & si quæ in iis accidat humoris agitatio, ea non sufficit, ita enim & à tempore displicentiæ, decretorij dies connumerarentur, quia cibi fastidium, vigilia, dolor capitis, quæ sunt præludia morbi, ex agitatione fiunt; & tamen morbum non constituunt, quia is non ex quacunque pendet mutatione, sed ex insigni*

signi duntaxat. Contrarius tamen huic sententiæ alibi Hippocrates ipse est, & Galenus, ubi non à febre, sed à partu initium sumunt, & in historia ejus mulieris, quæ degebat apud Pantimedem, & duabus sequentibus; quos sequitur Averroes: ratio additur, quia humoris motus à partu instat, cui ex proportione critici respondere debent, licet delitescat per aliquot tempus, sicuti de veneno canis rabidi dicitur, quod non per quadraginta solum dies, sed per semestre latitare solet. Quidam conciliare nituntur hæc loca dicentes à partu faciendam esse computationē, quando morbus accidit 2. 3. vel 4. ab ipso die, quia ab eo cœpit humoris motus, cui ex proportione respondet circuitus ille; si enim humor peccans pituitosus est, secunda die superveniet febris; si biliosus tertio; si melancholicus 4. nam primo die obscurabatur invasio, ob graviora partus symptomata; & quamquam hæc sententia non sit planè rejicienda, potius tamen cum Conciliatore dicendum est, duplicem esse partum, naturalem, ac præter naturam, quorum notas suis locis proposuimus; in partu igitur naturali, si febris, aut alius morbus supervenit, quia non est symptoma partus, sed morbus, per se, non à partu sed à febre, computationem faciendam esse; contra in partu præter naturam, & ubi jam præextiterat morbosus apparatus, quia morbus est symptoma partus, tunc non à morbo, sed à partu initium sumendum esse, quod idem est, ac si dicas, in morbis, qui ex præexistenti morboso apparatu oriuntur à partu, in illis verò, qui ex suppressis, aut impeditis lochijs ab ipso morbo numerandum, qua ratione intelligantur prædicti viri variis in locis, à nobis superius adductis, ac solvantur, quæcunque aliæ difficultates de hac re reperiuntur.

3. progn. 10. G. in com. 3. epid. 2. 7. 4. collig. 4.

Responsio quorundā.

Conclusio.

De febre puerperarum.

CAPUT XIII.

INter affectus, qui puerperis sæpissimè contingunt, primus ac communissimus se offert febris, de qua extant pleraque exempla apud Hip. in loc. super. c. cit. Suboritur autem febris hæc, aut ex suppressis lochiis, aut ex iisdem non suppressis solum, verum etiā suppuratis; quippe dum supprimuntur, aut diminutè fluunt, quia os uteri occluditur à partu, vel contorquetur ob sanguinis copiā ibi conclusā, grumescere necesse est, aut putrescere, dum autem putrescunt febres,

Causa

acri-

ac rigores magis fieri, quia ex putrescentibus in utero humoribus cor incalescit. Aut etiam febris fit ex morboso apparatu præexistenti, difficilive partu, aut ex lactis abundantia, & ad nonum ut plurimum extenditur diem; nescio tamen, quo errore, mulierculæ febrem lactis appellare consuevere, omnem febrem, quæ difficilem sequitur partum, & humorum eam agitationem ac commotionem, quæ fieri solet cum natura humores aliunde ad ubera transmittit, ut in lucem edit⁹ infans nutriatur. Et quia observarunt hanc ad nonum usque diem extendi, postea ex se desinere in reliquis similitudine deceptæ medicamenta non admittant, unde in plurima incurrunt mala, quæ tamen prudens & cordatus medicus vitare debet, quod rectius fiet, si prius à qua causa utraq; proveniat, accuratè dignoscat. Ac si ex lactis abundantia suboriatur, mammarũ adest durities, turgentia, & dolor, cum dorsi & scapularum gravitate, ac dolore, & tamen puerperium procedit: quod si supprimatur, ab eo febrem concitari indicium est. Putrescere autem in utero humores cognosces, quia, quæ ab eo per id temporis prodeũt, graveolentia sunt, fœtida, aquosa, saniosa, vel alia pessima qualitate affecta, inflatur venter, & à contactu dolet, ac totum corpus, cibi fastidium adest, vigiliȩ ac punctiones, urina veluti asinina est, & quandoque septimo die turbatur venter, & si neq; à natura, nec ab arte purgetur mulier, magis affligitur & periclitatur, livida fit, & aquam patitur intercutem, ac umbilico circumcirca nigriori facto ad vigesimum diem, ut plurimum perit; quod si purgatio per alvum sponte procedat, eruperintq; graveolentia, ac nigra per uterum, melius habet ac si ritè curetur, restituiturr.

g. de morb. mul.

Signa. febris lactis.

Febris ex alia causa indicia.

Prognosticũ

Curatio.

Igitur si ex lactis abundantia febris oriatur, curetur ut capitulo proprio infrà dicendum est, *de lactis redundantia*, & sequenti *de febre lactis*, & *pilo mammarum*. Si verò ex suppressis lochiis, morboso apparatu, & partus agitatione, curatio ferè tota petenda ex capitulo præcedenti, ideo si jam prorsus puerperium cessaverit, supposita victus ratione ibi assignata, fiat sanguinis missio ex brachiorum venis, ad deponendam plenitudinem, si autem diminutè lochia fluant, venæ pedum aperiantur, sicuti etiam ubi humores in utero computruerint; at si ante debitum tempus, & quantitatem suppressa fuerint aliis etiam mediis provocentur, pessariis, inunctionibus, incessionibus, balneis, ac reliquis jam dictis c. *de menstruis diminutis post partum.*

Secundò

Secundo utendum attemperantibus, & coquentibus humores, qui, si crassi sint, ℞ *syrupi de endivia, capill. Ven. an.* ℥ i, *aquæ cich. fœniculi an.* ℥ i ß. si verò acres, vel putrescentes, acrimoniam retundentia sunt administranda, quæ simul putredinem compescant, ut ℞ *syrupi viol. cich. an.* ℥ j, *aquarum earundem herbarum an.* ℥ ii *misce*, semper tamen quæ attenuant, misceantur, ut ad expurgationem humores prōptiores fiant; acida verò & adstringentia penitus vitentur. Conferunt tamen clysteres sic parati: ℞ *juris gallinæ alterati cum foliis malvæ, & endiviæ, florib. viol. & hordeo* ℥ vi, *olei viol.* ℥ iii, *sacchari* ℥ i *vitellos ovorum num.* ii *misce.* *Concoctio.*

Tertiò urgente malo, purgantia conveniunt juxta humoris naturam, quibus tamen non utendum, nisi puerperium jam desierit, aut saltem, id quod fluit, exiguum fuerit, corruptum, fœculentum, & minimè sanguineum, ac magnitudinem morbi non imminuerit. Quibus limitationibus, si crassi sunt humores ʒ i. agarici trochiscati cum ʒ iii diaphœnici, & ℥ i rosati solutivi, in ℥ iiii decocti pituitosi exhiberi licet; si verò acres, purgatio minus erit ex usu, nisi per apozema hoc aut simile: ℞ *hordei mundi p.* iij, *prunorum numero 20. radicis cich. borraginis an.* ℥ i, *foliorum violarum, camedrios, agrimoniæ, scolopendriæ, cich. an. m. 1. florum cord. seminum frigid. an. p. 1. bulliant ad lib. 1. in fine adde foliorum senæ* ℥ i, *ac post colaturam* ℥ iii *syrupi violarum solutivi, sacchari q. s.* fiat potio clara, aromatizetur ʒ i specie triasandali. His ac reliquis jam dictis capite *de uteri intemperie.* cum à fluxu materiæ, humores in utero putrescentes purgandi sunt, præsertim ubi putredo reliquis totius corporis humoribus communis facta fuerit, quod cognosces, quia etsi copiosè putridi humores ab utero fluant, ob id tamen febris non minuitur, sed exacerbatur, quo casu universum purgabis corpus, nec te perterreat ab hoc opere, quod per regionem, cui natura innititur, per loca conferentia, evacuandum esse dixit Hippocrates, id enim intelligendum, quando evacuatio per eam regionem facta, sufficiens esse potest humoris peccantis redundantiæ, è converso verò ubi debita quantitas per eam regionem evacuari nequit, ideò quia uterus humoribus putridis in toto redundantibus (quos in hypothesi vacuare studemus) evacuandis non sufficit, idonea regio non est, & idcirco ob rusticum timorem, purgationem non differas, nec ita au-

Purgatio.

Putredinē uteri venis cōmunicari quo signo dignoscatur.

4. Ep. 2. 20

dacter aggrediaris, ut quicquam inconsideratè committas, quæ enim in sola vulva consistunt, purganda non sunt nisi per pessaria, ac reliqua, quæ uterum purgant.

Vias laxantia. Quartò iis, quæ uteri vias laxent, patentioresq; reddant, quorum materiam, ac formulas reperies capite de diminuto sanguinis fluxu post partum, & de menstruis suppressis, ex quibus tamen temperatiora seligenda, qualia verò sint, per quæ putrescentes in utero humores ab eo educi debeant c. *de epilepsia ex utero* abundè jam scripsimus.

De alvi fluxu in puerperis.

Caput XIV.

Vix ullum invenies morbum, in quo magis hæsitare soleant medici, & plus fœminæ periclitentur, quam alvi fluxû cum puerperio conjunctum, si enim sistas, detinentur lochia; si sinas, grave per se malum est, ideò vix quicquam tutum; sed in hac perplexitate distinguendum esse puto. Ac si alvi fluor, diarrhæa sit, per quam totum corpus exoneratur, fluxum non impedies; nec puerperia movebis, sed vires custodies, quo ad naturam se exonerasse, & utriq; evacuationi satisfecisse comperies; præsertim si conferat, & fœmina leviter ferat, quod si nec conferat, nec leviter toleret, considerandum, num puerperia satis fluxerint, aut jam suppressa sint, quo in casu optimis alimentis exhibitis, sistendus omninò alvi fluor adstringentibus medicamentis. At si diminutè adhuc fluant, optima instituta victus ratione, non adstringentibus quidem, sed lenioribus, & iis, quæ ad uterum, & vias urinæ derivare valeant, alvi fluorem sistere conaberis. Idipsum exequendum, si fluxus lientericus fuerit, habita ventriculi ratione, qui semper debilitatur in omni alvi fluxione, ex læsione tunicæ intestinorum, quæ ei continua est, potissimum in lienteria, ubi per se laborat, ideoque frigidis calidiuscula miscenda, ut cinnamomum, & anisum tostum: Et roborantia ventriculo etiam extrinsecus adhibenda, ut inunctiones, ex oleo masticino, ac myrthillorum cum pulvere diarrod. masticis & similibus; neque erit ab re modicum diarrod. cum duplo rhabarbari per os exhibere, aut rhabar. tostum, quo ventriculus purgetur, illæso utero. Quod si in dissenteriam degene-

Diarrhæa.

Lienteria.

generaverit, Hippocratis consilio, posthabita uteri purgatione, ipsam statim compesces, quod efficies quatuor remediorum generibus. Primò purgantibus. 2. Abstergentibus, & laxativis. 3. Dolorem sedantibus, intestina contegentibus, & acrimoniam retundentibus. 4. Adstringentibus. Purgat rhab. tostum, aut ex secunda infusione, priori rejecta, myrobalanorum species omnes, tamarindi, syrupus ex 9. infus. rosar. siccarum, ut ℞ *rhab leviter ustulati, corticum myrobalanorum citr. parum tost. an* ℈ ii, *syrupi ex 9 infus. siccarum ros.* ℥ i, *pulpæ tamarind.* ℥ ß, *cum* ℥ iiij *aquæ rosarum vel plantaginis*, fiat potus, ante quem quatuor aut quinque continuos dies, sumat hunc, aut similem sirupum. ℞ *sirupi de rosis siccis, myrthini an.* ℥ i *aquæ symphyti, portulacæ an.* ℥ iß. ac interim, dum sirupi capiuntur, fieri sanguinis missionem ex pede Mercatus consulit, quod equidem non auderem, veritus ne copiosius ad partem affectam fluat humor: nam etsi sanguinis missio ex pede, quemadmodum ab utero, ita ab intestinis divertere possit, id tamen intelligitur, dummodo corpus non sit repletum, & sufficienter evacuatum, alioqui procul dubio major fieret ad partes affluxus. *Dissenteria 1. de morb. mul.* *Purgatio.*

Secundò abstergentibus utendum, ut aqua lactis, mulsa, ptisana, sive aqua hordei, decocto altheæ, furfuris, tritici, cicerum, ligni Guaiaci cum melle rosaceo, aut saccharo; validius id tamen præstant lotiũ, lixivium, muria, ex quibus clysteres utiliter parantur. *Abstersio. Acrimoniæ compescentia.*

Tertiò iis quæ acrimoniam compescunt, dolorem mitigant, & intestina contegunt, qualia inprimis sunt adeps caprinus, porcinus, hircinus, gallinaceus, anserinus, albumen ovi, ac vitellus ejusdem, amylũ, tragacantum, gummi arabicum; oleum rosarum, cera alba, lac coctum; quæ aut per os, aut inferius accipiuntur. Ac si dolor sit urgentissimus ad narcotica, & stupefacientia veniendum, qualia semen Josquiami, papaveris, opium; pilulæ de cynoglossa, philonium, athanasia, quæ in quos usus, & quibus cautelis sint adhibenda, vide lib. 1. in scholio ad cap. *de menstruis immodicis*, ea per clysteres injiciuntur ad ℥ i; aut ℞ *philonii Romani* ℈ ij, *aquæ rosarum* ℥ ij, *vini albi* ℥ i, exhibe hora somni, est miræ utilitatis, & ad sedandum fluxum, & ad somnum conciliandum. Fiunt insuper glandes ex iisdem, ut ℞ *sev. hircini, tragacanti an.* ℥ ß *opii g.* v. fiat glans, quæ filo alligata immittatur. *Narcotic.*

Quartò adstringentibus, quam vim habent polygonium, sangui-

Constringentium farrago.

guinaria, gnaphalium, plantago, bursa pastoris, radix, & folia symphyti, salicis, rus coriariorum, rosa rubra sicca, myrtus, suberis cortex, glandium capuli, mora acerba, semen uvæ, lapathi semen, malicorium aridum, rubi radix, balaustiæ, equisetum, hypocystis: ludanum, acacia, corallium, rhaponticum, sanguis draconis, thus, mastix, terra Lemnia, succinum, cydonia mala, pyra agrestia, mespila, oryza tosta, lentes decorticatæ bis coctæ, cortices castanearum, cornu cervinum ustulatum, aqua pluvialis chalybeata, vinum nigrum acerbum, cortex arboris Indicæ, quæ gargapaum dicitur; conserva rosᶜ. antiqua ex quibus fieri possunt potiones, conservæ, clysteres, unctiones, unguenta, emplastra, linimenta, & pleræque aliæ formæ. Galyopsis etiam herba cum sale mixta, & in pilulis inter manus efformata, fluxũ sedat quemcunque; ad illum verò qui provenit ex obstructione vasis, bilem deferentis à jecore ad vesicam fellis, mirificè confert sequens mixtura. ℞ *conservæ rosᶜ. antiquæ* ℥ ß, *terræ sigillatæ* ʒ i. *theriacæ antiquæ* ʒ ß misce, capiat hora sexta matutina, & tantundem vesperi, ad ingressum lecti. Summe tamen advertendum est in sola dissenteria sistentibus utendum esse; in aliis alvi fluxionibus, quæ fluente ad huc puerperio contingunt, nequaquam.

Alvi suppressio in puerperiis.

Si verò alvi purgamenta supprimantur, quod sæpè contingit in puerperiis, quia natura aliò intenta est, levibus medicamentis sollicitetur, & lenientibus clysteriis, de quibus superiori capite, pinguibus jusculis, in quibus malva, blitum, aut mercurialis incoxerint; crebra ventris inunctione, ex oleo amygdalino, aut leni aliquo apozemate, quale erit illud, quod superiori c. descripsimus; plura in hosce usus vide lib. 3. c. *de alvo suppressa*, & *de fluxu eiusdem in prægnantibus*, nam is affectus minus aut nihil ferè periculi habet.

Scholium.

Quia alvi fluxus in puerperiis plerumque symptomaticus est, ut curandi ratio amplius innotescat, de evacuationibus symptomaticis opportunè sermo hic fiet, qua in re quid statuendum sit, tunc demum in medium proferam, cum hujusce rei partes diligenter fuerint examinatæ; ita enim methodo quadam, ceu Thesei filo, ex hac tractatione, uti labyrintho, me extricabo.

Quatuor igitur occurrunt pervestiganda: 1. Quænam illæ sint. 2. an omnis mala. 3. an à medico adjuvandæ. 4. an cohibendæ. Est quidem evacuatio sympto-

symptomatica species praeternaturalis evacuationis, nam hac quatuor fit modis aut enim toto genere praeter naturam est; Quia per inconvenientem regionem fit, ut sanguinis profluvium ex naribus: aut multitudine duntaxat, ut nimius sudor, aut mensium fluxus immodicus: aut qualitate, de qua Hipp. dixit, si qualia oportet purgare, purgentur, confert & leniter ferunt, sin minus, difficulter: aut tempore, de quibus idem autor decretoria, qua non decernunt, aut lethaliter aut difficulter judicant. Et Galenus in com. ejusdem sententiae, ante signa concoctionis nil utiliter evacuari scripsit. Est porrò praeter naturam evacuatio, qua vel retentricis facultatis imbecillitate fit: vel humorum copia: aut acrimonia, eam etiam validam irritante. Naturalis verò, qua à natura benè valente, & munera sua optimè obeunte citra vim ullam perficitur: at symptomaticam dicimus, vel ut contraria est naturali, ut fluxus sanguinis ex alvo: vel ut critica opponitur, id est ei qua concoctioni succedit. Cum igitur critica sit, & cocti humoris, & in debita quantitate, & per convenientem regionem, & justo tempore; de illa, qua quovis modo ab his deficit, potissimum qua ante cōcoctionis tempus contingit, sermo noster institutus est, qua etiam intempestiva crisis ab antiquis fuit appellata.

1. aph.

4. aph. 22. Evacuatio praeter naturam. Naturalis. Symptomatica. Critica.

Hanc quidem semper malam esse, plerique sibi persuadent. Primum, quia fiunt hae expulsiones natura irritata, qua ante humorum concoctionem cogitur expellere, dum adhuc cum vitioso humore bonum simul permiscetur, cujus boni evacuatio virtutem debilitat, iccircò Galenum dixisse symptomaticam evacuationē copiosam, esse malā, ut causā, & ut signū: parciorē ut signū duntaxat, & humoribus crudis existentibus nil utiliter evacuari, ut paulò ante diximus: Et Hippoc. concocta tantummodò medicari jussisse. Est tamen ex altera parte, quod plerique per febres acutas & malignas, mortem ab initio minantes, sanguine è naribus effuso, aut alvo turbata, melius solent habere, ac paulatim restitui: sicuti etiam quam celerrimè per febres pestilentes bubone apparente: 2. Quia si pituita initio pituitosi morbi excernatur, per vomitum, ventrem, aut aliter, quod nil vetat, procul dubio sublevabitur natura. 3. Quia humorem turgentem statim ab initio morbi nulla exspectata coctione, Hipp. evacuari jubet; si igitur idipsum à natura fiat, utile certè erit, alias rem noxiam medicus molietur. 4. Quia dicente Galeno, omnes malae excretiones, si commodè prodeunt, ad bonum possunt pervenire: in quem sensum Paulus evacuationem ambiguā modo bonā modò malā cōtingere scripserat, Et Actuarius juditium symptomaticum bonum nonnunquam exitum habere. 5. Experientia videtur id confirmare, historia Metonis, quem Hip. liberatum fuisse scribit sudore &

Dubium. An symptomatica excretiones semper sint malae. 1. opinio. 2. opinio. Gal. 1. pr. 1. 4. aph. 22. & 22. 1. aph. 22. 1. aph. 22. 4. aph. 10. 4. aph. 47. P. lib. 2. c. 8. Act. 2. meto.

sanguinis fluxu è naribus, nullis præcedentibus concoctionis indiciis. Hanc tanti in praxi momenti, ac verè medicam dubitationem, ut solveret Victor Trincavelius, tertiam quandam excogitavit evacuationum differentiam, quæ neque omninò critica esset, nec symptomatica; sed media; utque critica semper est utilis, symptomatica noxia, ita hanc ambiguam modò in bonum terminari, interdum in perniciem: cujus tamen sententia ex eo corruit, quia motum ex contrariis partibus constare, naturæ repugnat, & Philosophus eas non admittit, etiam in diversis partibus motus. Alii totam hanc controversiam definiunt, dicentes, symptomaticas illas evacuationes, quæ fiunt natura operante & expellente, utiles esse posse: alias verò, quæ fiunt natura nil efficiente, sed otiante, tantum sinente effluere, Et quasi evicta, ob languorem non potentem retinere quod gravat, semper nocere. Rectius tamen atque apertius idipsum alii exprimunt, dicentes: evacuationes symptomaticas utiles esse, si vires constant, quia per eas minuitur morbi causa: at dies, minuitur quidem, sed æger nil proficit, quia plus debilitatur virtus, ex evacuatione boni, quod simul effunditur; fatemur nos quidem majorem fieri virium jacturam, quando humor, qui evacuatur est copiosus, & virtus languida nimis, ac tunc fieri natura evicta, & sinente, perpetuoque nocere. Quod etsi sæpè accidat, quo in casu vix possunt patientes servari: tamen hoc perpetuum non est, imò contrarium sæpius evenire compertum habemus, quando nimirum non tam ex languore virtutis, quam ex copia humorum aut acrimonia hæ expulsiones proficiscuntur. At dices, qui fieri potest, ut symptomatica evacuatio sua natura mala, utilitus fiat? id ex nuperrimè dictis colligere potuisti, nam ob id damnantur, quia educitur bonum simul cum malo, ideoque viribus obsunt, si igitur adeò vires constent, ut quantumvis lædantur, residuum superare valeant, juvamentum attulisse certum est: imò si semper vires essent robustæ, semper symptomaticæ evacuationes profuissent, id tamen ita intelligendum est, ut morbus inde minuatur, & vires non admodum infringantur, quod sanè cognosci minimè poterit, nisi à generoso, prudenti ac perito medico, doctrinaque Hippocratica digno, qui & futurum statum præcognoscat, & mensurare morbi vehementiam cum ægri facultate apprimè noverit. Verum neque aliis id penitus erit impossibile, nam proprium signum earum evacuationum, quæ prosunt, est tolerantia, & conferentia, quarum conferentia ex pulsu, tolerantia ex patientis levamine deprehenditur.

Tertia sententia Trincavelii.

I. phys. 20.

4. sententia tenenda.

Nunc, sintne à medico promovendæ expulsiones, hæ determinandum est, is enim fuerat tertius disputationis articulus. Et quidem ratio ipsa id confir-

Dubium An evacua

confirmare videtur, nam utiles sunt, ut probatum relinquimus, & à natura fiunt, medicus autem naturæ minister est, & imitator, nec rationi deest magnorum virorum autoritas, & experimentum. Id enim visus est significare Hippocrates dicens, exeuntem verò una effundere, & Galenus naturæ imperfectè evacuanti opem esse ferendam, ut ex conjunctis evacuationibus perficiatur, quod postulamus sæpissimè jussit, & contendentibus ad ventrem excrementis, clysteriis succurrendum : in quem finem Hippocrates Metoni, cui sanguis è naribus effluebat, capitis lotionibus auxilio fuit : & communiter exanthematibus erumptibus cucurbitulæ, & buboni pestilenti, attrahentia medicamenta applicantur. Hæc tamen omnia verisimilia potius, quam vera & speciosa magis, quam firma existimant alii, quod medicus quidem minister sit, & imitator naturæ rectè operantis, non symptomaticè, neque dum invita agit, & proritata ; exeuntem verò humorem una effundere, quod dixit Hippocrates sic interpretantur, ut impedimenta auferri debeant, quæ ritè naturam per crisin excernentem, remorantur, quod naturæ est auxiliari, non eandem ulterius proritare, multoque minus per symptomaticos motus id exequendum esse. Quod si Galenus, dum tempore mittendi sanguinis, menses moventur, aut hæmorrois recluditur, fluentis sanguinis impetum inspicit, & si satis fore videtur, naturæ rem permittit, sin minus, tantum detrahendum jubet, ut ex conjunctis ambobus intentio perficiatur, id quidem, non ut eadem die fiat, intelligendum esse, sed sequenti, ubi jam à motu natura cessaverit, quem per convenientem regionem tentaverat, idque similiter de cucurbitulis, in erumpentibus exanthematibus & clysteriis in alvi fluxu pronunciandum esse ac simili quovis alio casu, sic Avicennam dixisse, Si natura non moverit, move tu hora motus ejus, id est, si natura non movet hora motus ejus move, tu exspectato motus fine, sed dum adhuc conjectura cognoveris, neque vias esse occlusas, neque humorem quietum, neque naturam ipsam aliò intentam. Vnde tertia eorum sententia pullulavit, qui non prius nos debere auxilio ipsi naturæ expellenti esse affirmârunt, quam opus ipsum eam derelicturam fore certò præcognoverimus ; nec tamen actionis finem exspectandum, quod facilius sit viis reseratis, naturaque adhuc operante, commotum expellere humorem. Sed neque hanc sententiam constare putant, quia nil est, quod æquè artem medicam conjecturalem faciat, ac ipsa remedii quantitas : Et insuper quia initio interdum segniter natura agit, & paulò post impetum accipit.

Margin notes: *tiones sympa sint promovenda.* — *6. Ep. sect. 2 textu 9.* — *9. meth. 5. Gom. in 8. de hum.* — 3.

4. *Quarta fuit opinio aliorum, qui à bonæ crisis conditionibus hac in re consilium*

consilium capiendum arbitrantur, nimirum à qualitate humorum, quantitate loco à quo, in quem, & per quem evacuatio fit, ac tandem à tolerantia & conferentia, ita si in pituitoso morbo sanguis fluat, immutandam censent excretionem; si quantitas diminuta sit, supplendum defectum: si per regionem fiat inconvenientem, revellendum ad commodiorem; si confert & patiens leviter fert, omninò promovendam. Verum quia non de criticis evacuationibus, sed symptomaticis quæstio est, hæc respondendi ratio inutilis planè videtur. Quemadmodum etiam quinta Trincavelli existimantis medios illos suos motus duntaxat promovendos, quia uti superius jam monstravimus, luxatis pedamentis insistit. Quæ cum ita sint, in re ardua & perdifficili duabus propositionibus
1. ad Glauc *respondendum censeo. Prima, natura motus symptomatici nulla ratione sunt*
14.
Decisio. *concitandi, ratio est, quia facile natura præcipitaretur, & corrueret, id quod*
1. propositio *Galenus apertè docuit in opere ad Glauc. sic scribens, sed neque si fuerit febris cum alvi profluvio, alia est opus evacuatione, imò hæc sola sufficit, quamvis non sit pro multitudinis ratione, quicunque enim his plus adimere necessarium fore putantes, aut sanguinem mittere, aut ventrem movere tentaverunt, in graviora pericula duxerunt, quam sententiam de alvi fluore symptomatico, intelligendam esse constat, quia in illo capite de febre cum symptomatibus Gale-*
2 propositio *nus edisserit. Secunda propositio, quando natura tentat aliquam evacuationem symptomaticam per convenientem regionem pigrè tamen procedit, aut propter humoris copiam, aut propter ejusdem crudi adhuc inobedientiam, aut ob viarum obstacula, licet medico impedimenta removere, ut si febricitans aut certè puerpera, de qua potissimum hic agimus, assidua ejiciendi per alvum cupiditate tentaretur, manum naturæ porrigere levi clystere, aut glande vel decocto prunorum conveniens erit, medicamentum tamen purgans, tametsi leve, per*
Hip. 6 Epid *os exhibere minimè suadeo, veritus majorem commotionem, quæ aut com-*
sect, 29. *pesci nequeat, aut à natura ferri non possit, confirmatur hæc doctrina ex Hip. dicente, revellere si quo non oportet, vergat: sin, quo oportet, aperire, quemadmodum singula vergunt, neque contrariatur Galeno cit. ad Glauc. quia ibi posuit vocem* (profluvium) *quæ ferè semper denotat copiam, nos verò de stillicidio tantum aut diminuto fluxu verba facimus; Et ratio est, quia ex assidua illa molestia vires debilitantur, & materia morbi non evacuatur: fuerit igitur multò utilius, humoris partem deponere, quia sic, quæ nostrum corpus natura gubernat adjuta & levata, residuum facilius superabit. Ea præterea quæ adversus primam propositionem adfert Iohannes Baptista Sylvaticus, quia hanc sententiam minimè evertunt, quippe quæ in solo statu morbi & crisis tem-*

pore

pore locum habent, ut legenti planum fiet, à quo ipse ad symptomaticas evacuationes, non aliter quam ab angulo ad parietem rationem transfert, minimè advertens ex hypothesi per id temporis naturam esse superiorem, noxium humorem jam evictum, & viarum impedimenta à natura aut medico semota: frustra etiam contra secundam nostram propositionem, subsidia postulat ab Hip. dicente, quæ judicantur & indicata sunt integrè, *neque movere, neque novare oportet, sed sinere. Fortè quia adverbium integrè non consideravit, ex quo vel idiotis ipsis planum est, de integris duntaxat indicijs Hip. verba facere. Sane vero si & sudores, & exanthematum apparitiones, & dejectiones, & sanguinis eruptiones per nares vel in mulieribus per uterum omnes deteriores iis sint, quæ nullo apparent pacto, si ubi cœperint, cessant, quia absolutiss. morbi malitiam vel potius abundantiam humoris, & virium imbecillitatem significant, ut Galenus monet in proreticis, satius multo fuerit easdem evacuationes adiuvare, & anceps experiri remedium, quam permittere, ut æger certo pereat, præsertim si virtus per aggravationem potius, quam per essentiam sit imbecilla. Quarta fuerat disputationis pars, an medicus teneatur symptomaticas expulsiones statim ab initio cohibere omnes; cui negativè respondemus. Et ratio est, quia quemadmodum easdem non debemus provitare, ob boni mixtionem, quod una effunditur; ita etiam non debemus cohibere, præsertim si vires constant, ob mali miscellam, quod retineretur. Nam & in bona militia præceptis fugienti hosti argenteum pontem sternere consultum est.* 1. aph. 20.

Tandem ut ad alvi fluxum puerperarum sermonem convertamus, illum sanè sistere periculosum semper fuit, quoniam verò periculum etiam minatur, nisi cesset, antequam nimius fiat, & vires collabantur, idcirco cautè & prudenter considerare oportet, quid sit agendum, an sistendum, an movendum, an verò permittendum; & quidem in universa hac contemplatione scopi sunt conferentia & tolerantia, ac modus fluendi: Vt igitur in epilogum redigantur, quæ fusius dicta sunt, si humor cum conferentia, & tolerantia bene fluit, hoc est moderatè, & per convenientem regionem, patiensque se levari sentit, permittendum tantum: si cum illis tamen lentè fluit, movendum, aut saltem removenda obstacula: si sine illis, sistendum, quam doctrinam ad omnes alios symptomaticos motus licet transcendenter accommodare.

De vomitu puerperarum.

CAPUT XV.

Causa. VOmitus puerperis accidit, interdum cibi, interdum crudorum humorum, nonnunquam etiam sanguinis. Si cibus evomatur, id quidem fit ex ventriculi debilitate, aut ex nimia repletione, vel ex ipsius cibi, & potus inordinata assumptione, præsertim nauseabunda & fastidiente fœmina; si humores per vomitum reijciuntur, id accidit ex pravitate ipsorum, aut redundantia ob ventriculi debilitatem, vel quia alia membra per eum exonerantur; sanguis verò evomitur, ob ipsius ubertatem, errabundæ naturæ impetum; ex vena sauciata in jecore, aut in ipso ventriculo, aut ex retentione hæmorrhoidum; & quanquam etiam ex hirudine devorata, ex casu, aut mutilato membro contingat, id raro puerperis accidit, & alterius loci est.

Signa. Si cibi fiat vomitus, ipsa alimẽta cruda in vomitu apparẽt, si verò crudi humores ex aliis mẽbris demãdentur, ex affectione eorundẽ dignoscitur; si à ventriculo ipso, ex ejusdem gravitate, & pravitate affectuũ cæterorum; & quia affectio est continua, cum tamen ab alijs membris per intervalla recurrat; ac si pituita sit, quod excernitur album est, viscosum cum aciditate, humiditate, privatione sitis; si à bile vomitus proveniat, cum siti accidit, calore, amaritudine, colore citrino, aut viridi. Si ex melancholia, nigra excernuntur, saporis pontici, ac periculosum semper id est. Sanguis rubedine sua satis est notus, deprehenditur autem pars mandans ex gravitate ipsius uti diximus, ac ferè per rupturam vel anastomosin venarum in ventriculum defluit, & ab eo vomitione reiicitur. Futurum vomitum designat nausea, tremor labii inferioris, tenebrositas visus, tensio hypochondriorum.

Vomitus futuri indicia

Curatio. Vomitus in puerperis illico cõpescendus est, ne puerperium sistat, & ad superiora evocet; ille igitur, qui ex alimentis fit, curatur adhibita optima victus ratione, ac roborata retentrice ventriculi, per ea, quæ simul coctionẽ promoveant, & vitium humorum corrigant, calorẽq; ac viscera confirment, qualia reperies c. *de ventriculi affect. ex utero*. Si ex vitio humorum, præter jam dicta, captata occasione purgabis per ea, quæ c. superiori jã retulimus. At si sanguinis sit vomitus, ipsum ocyssimè ad uterum revocabis, vena scissa in pede, si vires tolerent, sin minus

nus cucurbitulis, ſuris ac fœmoribus affixis, ac ſi ex ubertate, & impetu naturæ fiat nullis aliis utendũ medicamentis, præter ea quæ naturã exonerent, & ad uterũ omni arte evocent, quorum ſeges c. *de ſuppreſſis menſtruis* poſita eſt. Si ex rupta in jecore aut vẽtriculo vena, exterius applicãda, quæ mẽſtrua evocẽt, intrinſecus verò quæ vim emplaſtricã, & agglutinatoriã poſſideãt, intẽti ſemper ad id, quod magis urget, horũ materiã c. *de immodicis menſtruis* abundè reperies. Nos n. methodũ duntaxat tradere inſtituimus, in hiſce affectibus qui aliis fœminis ſunt cõmunes, at medicamẽtorũ materia, vel ex iis, qui practicas ſcribũt generales, vel ex ſuperior. c. mutuanda eſt, ne ſæpius inutiliter repetatur.

De puerperarum pleuritide, jecoris inflammatione, phrenitide, angina, ac tuſſi.

CAPUT XVI.

PUerperis, & maximè primiparis incautis, hæc omnia mala contingunt, ob ſuppreſſam ex frigore purgationẽ, vel ob morboſum apparatum. Cognoſcũtur ex ſignis uniuſcujuſq; affectis propriis, ac eorundẽ ſyndrome. Periculoſi ſemper hi morbi ſunt in puerperis, & mali, uti ſigna, quia ſuperiora membra partus purgamentis vitiari ſignificant, & uti cauſa, quia præ dolore, & calore inflammationis, ac difficili reſpiratione, humor puerperii ad illas amplius attrahitur. *Pleuritis*

In una itaq; pleuritide, propoſito paradigmate, methodũ ad reliquas affectiones curãdas, facile dignoſces. Fit a. pleuritis, ob lochiorum ad thoracẽ & pleurã recurſum, quia ſanguis per uterũ effluxurus, promptè ex frigore regurgitat per venas, quas non paucas communes uterus habet cũ thorace. Curatur primò ſãguinis miſſione, initio facta ex pede, ſemel, bis, aut ter, quouſq; puerperio, ac revulſioni fit ſatisfactũ, deinde urgẽte malo ex venis brachii, ſed id cũ magna præmeditatione prout à nobis ſatis jã dictum eſt c. *de morb. puerp. 2. remed. genere.* Quod idẽ exequendum eſt in jecoris, inflammatione, angina, phrenitide, ac reliquis ſuperiorum partium inflammationibus puerperarum.

Secundò ne dolore aut tuſſi, ſi fortè cum morbo adſint, puerperium ad ſuperiora recurrat, divertentib. utendum erit, ut cucurbitulis ſuris, & fœmorib. cũ ſcarificatione applicatis, ligaturis earundem partium, peſſariis ex mercuriali, cum pauco agarico, & aloe, vel hoc cly- *Diverſio.*

 ſtere

ftere: ℞ *malvæ, althææ, mercurialis, bliti, brancæ ursinæ, foliorum caulium rub. an. m.* j *florum camæmali, meliloti an. p.* j. *seminis lini, althææ, fenugræci, conquassatorum an.* ℥ i. *fiat decoctio in s. q. aquæ ad lib.* j *coletur & adde olei viol. vel communis* ℥ ij, *diacatholici, aut pulpæ cassiæ, prout calor major vel minor fuerit* ℥ i fiat clyster, ac si flatus adsint, nec calor sit magnus, adde in decoctione seminis lini, fœniculi an. ʒß.

Expectorantia. Tertiò utendum expectorantibus, veluti sirupo capill. Ven. jujubini, de hyssopo, fœniculi cum aquis earundem herbarum, vel cum decocto pectorali, ex quibus etiam apozemata fieri possunt. At in *Iecoris inflammatio.* inflammatione jecoris, ex refrigerantibus fiant, quarum partes sint tenues ne lochia præpediantur, ut ℞ *sirupi cich. capill. Ven. viol. an.* ℥ ij *aquæ endiviæ, agrimoniæ, fumariæ an.* ℥ v i. misce, utilissimum interea esse scio, jecoris regioni applicare santalinum unguentum, cum rosaceo commixtum, & hoc mirificum cataplasma, *Cataplasma.* ℞ *foliorum viol. absynthij an. m.* j. *florum camæmali p.* j. *coquantur in suff. q. aquæ, contundantur, per cetaceum extrahantur, & adde farinæ hordei* ℥ iij. *sandalorum omnium an.* ℥ i. *spicanardi* ʒ ß, *olei ros. & absynthii an.* misce, fiat cataplasma.

Phrenitis. Angina. Eadem ferè ratione curatur phrenitis, & angina, præsertim quod ad sanguinis missionem attinet, semper enim satagendum ad inferiora naturam evocare, ac superfluum evacuare. Quod similiter *Tussis.* observabimus in puerperarum tussi, humorem crassum inscindentes, tenuem incrassantes, & adversus unamquamq; qualitatem generosè pugnantes, prout apud scriptores, c. *de tussi* reperies, exhibitis interea tussim lenientibus, quæ sola malum hoc sæpissime sedare solent, caventes ne superiores partes nimium concalefiant, ac subinde calor ad eas evocet puerperium.

Elegma. Inter ea, quæ tussim ab humore frigido, & crasso lenire valent, hæc mihi inprimis experta sunt: glycyrrhizæ ℥ x hyssopi sicci, capill. Ven. seminis urticæ, radicis iridis, cardamomi, aristolochiæ rotundæ, piperis, amygd. amararum, seminis nasturtii an ℥ v. cuncta tenuissime pulverizentur, & cum melle despumato, aut saccharo clarificato fiat electuarium, dosis instar nucis. *Aliud.* Ejusdem est efficaciæ aliud, quod recipit *succi liquiritiæ* ℥ v, *piperis, myrrhæ, cardamomi, amygd. amararum an.* ʒ ij, *asæ fœtidæ* ʒ i *cum melle*, fiant pilulæ sub lingua tenendæ, valet diaireos sirupus de hyssopo, & capill. Ven. Si verò tussis à te-

à tenui & calido humore originem ducat, adhibenda sunt ea, quæ lib. 3. cap. *de præg. tussi 2. remed. gene.* dicta sunt, duo præsertim electuaria ibi descripta.

De melancholia, mania, delirio, & epilepsia puerperarum.

CAPUT XVII.

FIt etiam in puerperis melancholia, mania, & epilepsia, idque ex defectu congruæ evacuationis, vel ex vitio sanguinis fluentis, suppressioneve ejusdem, quæ crassior, propter remorationem & adustionem, efficitur: aut etiam ob nimiam evacuationem, qua tenue expurgat, crassiori relicto: ex adusti etiam per febres humoris in caput irruentis tetro halitu, qui sæpissime, ex sola humoris in partu commotione, caput ferit, cujus rei exemplum est apud Lusitanum, elegantis cujusdam fœminæ, quæ alias optime valebat, illicò tamen à partu melancholia morbo afficiebatur, & per mensem insana erat, paucis verò adhibitis præsidiis, ad pristinam valetudinem revertebatur, & nos etiam sæpe curavimus conjugem præcipui cujusdam Belgæ & mercatoris insignis, quæ idem malum post partum sæpissime patiebatur. *Historia.* Distinguuntur hi affectus, quod melancholia delirium est sine febre, ex melancholico humore mentis sedem occupante, hoc est, cerebrum ipsum, secundum quod est similaris pars. *Distinctio.* Mania verò est, melancholiæ ad majorem feritatem intensio, & quia hæc jam non cujuslibet atræ bilis, sed ejus, quæ terram fermentat, soboles est, ideò in ea adest calida cerebri intemperies, quæ in melancholia frigida erat. Epilepsia verò est convulsio omnium corporis partium non perpetua, sed quæ temporum accidit intervallis, cum mentis ac sensuum oblæsione; in qua crassus humor cerebrum invadit, ut partem instrumentalem, quippe quod secundum ventriculos afficitur; & potissimum secundum medium, contra quam in apoplexia, in qua & omnes, & magis obstruuntur cerebri ventriculi ipsi. Denique delirium, quod *subeth* Arabes vocant, est mentis alienatio, cum inquietudine, sine cerebri apostemate, & insequitur plerumque sanguineam, & biliosam febrem; in hisce enim aridi vapores ad mentis

arcem ascendunt, unde spiritus animales haud leviter perturbantur: ac non morbus est, sed morbi symptoma. Ita hosce affectus ex uniuscujusq; notione distingues, signa autem, & curationes eorundem petendæ ex lib. 1. hujus operis c. cuiq; affectui dicato.

Signa. *Causa.* *Aversio.*

Generales tamen erunt indicationes, ut si ex immodico fiant fluxu, compescatur, vires reficiantur, corrigatur intemperies frigida vel sicca: si ex suppressione puerperii, evocetur sicuti superioribus capitibus dictum jam est. Si ex vitio, emendetur iis, quæ c. *de melancholia virg. & viduarum* adversus adustos, fœculentos, & crassos humores scripta reperies: præsertim verò aversionibus, & maximè per hæmorrhoidas, hoc casu utendum est, & lavacris crurum, ac paulatinis purgationibus cessante jam puerperio, sanguinem à spurcitia vindicabis: at si ex malignitate aliqua, aut venenositate, quod potissimum in epilepsia fieri solet, ea etiam administrabis, quæ *prædicto* lib. scripta sunt cap. *de epilepsia 3. remed. genere.*

Vigiliæ remedia. *Oxyrrhod.*

Solet tamen vigilia immodica, quod gravissimum symptoma est, hosce cunctos affectus concomitari, cui medeberis, capiti adhibito sequenti oxyrrhodino: ℞ *aquæ ros. plantaginis an.* ℥ iiij *olei rosarum* ℥ iij, *aceti ros.* ℥ j *pulveris sandalorum rub.* ʒ i. *misce*, in linteo temporibus sępe applicetur, aut solum lac tepidum, vel unguentum populeon. cum rosaceo mixtum additis g. iij opii, & ℈ i croci, ac pauco oleo papaveris, si affectio, & insomnia urgeant, cum quo etiam pulsus inungantur, & plantæ pedum; & hora somni capiat ℥ iij sirupi de papavere: vel abrasis capillis embrocha, seu capitis irrigatio per quartā ferè horæ partem fiat, ex decocto malvæ, viol. Josquiami, capitum papaveris, florum Nympheæ, viol. camomillæ, cui percolato adde tertiam partem olei nympheæ, papaveris, & ros. ac postea catulus, vel columbus vivus per spinam dissectus, adhuc palpitans, capiti applicetur, & procibo exhibeatur, cremor ptisanæ cum semine papaveris. Quibus non proficientibus ʒ i requiei magnæ, aut phylonii in aqua lactuca, cum pauco vino propinari potest, idipsum in phrenitide exequendum. In epilepsia verò non adeo convenit oxyrrhodinum, quia caput impensè refrigerat, in melancholia addenda, quæ magis humectent, quam quæ refrigerandi vim obtinent, quia somnus à siccitate potissimum impeditur.

Embrocha.

De

De pedum, ventris, ac totius corporis inflatione à partu.

CAPUT XVIII.

INflatio pedum, ventris, vel totius corporis in puerperis provenit, aut ex improbo vitæ instituto, quo gestationis tempore usæ fuerunt, aut ex immodico potu post partum, aut ex copioso sanguine, quem fœtus absumere non valuit, nec fœmina in partu purgare, idcirco superabundans recrudescit, & in tumorem elevat hasce partes, qui affectus cessare ut plurimum solet, copiosiore purgatione per uterum, aut ventrem.

Curatio. Si igitur ex potu fiat, potus prohibeatur, cureturque affectus calefactoriis, & resolventibus, qualia reperies cap. *de uteri hydrope.* Si ex copioso sanguine, cibum parcius assumat, ac copiosius puerperium evocetur, sicuti superioribus capitibus sæpius ad nauseam repetitum est. *Topica.* Si ex depravato vitæ instituto, corpus per epicrasin evacuetur, puerperio jam finito, aut diminuto, & albidiori jam fluente, reliqua, sicuti in uteri hydrope, sunt exequenda, solet tamen singulariter hasce inflationes sedare decoctum caulium, & camæmali in vino & aceto, quo partes foveantur, aut gypsum aqua ferrata mixtum, vel cum pauco aceto, aut ventri admoveatur sequens pulticula: ℞ *caricarum lib. 1. farinæ hordei, fabarum an.* ʒ ß, *farinæ oryzæ* ʒ ij. *gallarum, nucis cupressi an* ʒ ij. ß, *masticis* ℥ ii *seminis fœniculi* ʒ i. *bulliant cuncta in aqua fabrorum ferrariorum, aut ex extinctione candentis ferri, donec spissum evadat,* calidum ventri applicetur: Hippocrat. hepar ovillum, aut caprinum in cineribus assum, & cum vino assumptum omni inflationi post partum convenire scribit. *Lib. de nat. mul.*

De uteri inflammatione à partu.

CAPUT XIX.

Causa. INflammatio uteri à partu contingit, vel quia fœtu grandiori existẽte, uterus angusti est oris, vel quia aliter ex laborioso partu sive ab-

ortu

ortu ad ipſum uterum ſanguinis effluxus ſit, aut extractionis violentia ipſe uterus laniatur.

Signa. Cognoſcitur, quia adeſt in ventre calor ingens, febricula, ſitis, caligo, dolor in coxis, imus venter plurimum intumeſcit, calor eſt vehemens, alvus turbatur, & quæ eijciuntur calida ſunt, & peſſima, cibi faſtidium adeſt, ac dolor juxta ſynciput, nauſea, debilitas ventriculi, quæ omnia ſigna ex Hippocrat. deſumpta ſunt, hoc vitium ſterilitatis, *Prognoſticū* aut alterius majoris mali cauſa eſſe ſolet, ſæpe etiam mortis, nam ulcera ſaltem relinquuntur, quæ ut plurimum maligna fiunt, & temperiem, compoſitionem, ac unitatem pervertunt, quæ ad concipiendum ſunt neceſſaria.

Curatio. Curatur primò ſanguinis miſſione ex pede, deinde lavacris, fomentis, ac reliquis, quæ dolorem leniant, ac ventrem molliant, eadem demum curatio eſt, quam c. *de uteri inflammatione*, ſuperius adduximus, cavendo, ne ſi nimis frigida utero adhibeantur, puerperium ſupprimatur.

De uteri ulceribus à partu.

Caput XIX.

Cauſa. Ulcus fit in utero, ab iiſdem cauſis, à quibus inflammatio, aut ab ipſa inflammatione, aut copia mordacis humoris in corpore præexiſtente, aut ob difficilem partum, vel abortum, uti ſuperiori c. diximus, quia nimirum extractionis vi laniatur uterus. *Nota.* Cognoſcitur, quia ſanguis, pus, aut ſeroſa ſanies ab utero effluit, dolor in ventre gravis eſt, quaſi parturientis, crura & pedes intumeſcunt, & morbus hydropis ſpeciem refert, cum tamen non ſit: ſi uterus primario afficitur, aut ejus purgatio purulenta exit, & compacta, ſi per conſenſum, tenuis ac ſanioſa. *Prognoſticū* Ocyſſimè curandum uteri ulcus, ne depaſcens evadat, aut malignum.

Curatio. Ac ſiquidem per conſenſum totius fiat, Primum habito reſpectu ad totum vomitu, ac purgatione per alvum medeberis, modo puerperium jam ſubſtiterit, deinde iis, quæ ulcus ſanent. Si verò ulcus prima-

primaria fiat uteri affectione, ex partus difficultate, vel dilacerante grandiori fœtu, nulla habita totius ratione, ea sunt adhibenda, quæ ulcus curent, de quibus abunde 2. lib. c. *de uteri ulceribus* 2. 3. & 4. *remed. genere*: dilaceratas tamen partes non adstringentibus, sed modicè siccantibus, ac adglutinantibus reficies, ne cohibeatur puerperium, quo adhuc fluente, curatio difficilior est, si enim sistis, impediuntur lochia, quæ plurima mala inferre solent, si finis, solidari non potest ulcus, quãquam enim ab ulcere non prodeant, tamen humectatur sanguine ulcus. At utcunq; sit, compescendum nulla ratione puerperium est, sed ulceris curatio posthabenda, quoad cesset, si modò intra consuetos terminos finiatur.

De rugis, quæ post partum in ventre fiunt, & in mammis.

CAPUT XX.

QUando fœtus in utero ad tantam magnitudinem crescit, ut ventris cutem densam reddat, aut etiam scissuris non levibus findat, tunc à partu, tensis partibus in se concidentibus, rugæ in ventre manere solent, quod malum fœminis indecorum est, & molestum, ac viris ingratum; mammæ etiam gracilescunt, posteaquam lac evanuit, ob eandem rationem. Porrò præcaventur scissuræ, si à quarto gravidationis mense, ventri imponatur linteum oleo amygdalarum dulc. madidum, aut sesamino, quo mollior fiat cutis, & magis cedat. Rugæ verò à partu relictæ curantur, duplici remed. genere, quæ in hoc conspirent, ut cutem pinguiorem reddant, ac solidiorem, ut enim gracilia, & laxa corpora in se concidunt, sic pinguia tenduntur, ac pellucent.

Causa.

Scissura.

Ruga.

Primum igitur si puerperis tempus nondum sit præterlapsum, ventri ad moveatur sequens unguentum: ℞ *spermatis ceta* ℥ ij, *olei amygdalarum dulc. & hypericonis an.* ℥ i ß, *sevi hircini* ℥ i, *cera nova q. s.* fiat unguentum, aut ℞ *cera nova* ℥ iij. *spermatis ceta* ℥ i ß, *terebinthina Veneta aqua rosarum lota* ℥ ij, *olei amygda. dulc. Hypericonis an.* ℥ i, *axungia cervi* ℥ i ß *liquefiant simul*, & aufer ab igne, tunc immerge telam

Vnguenta cutem impinguantia.

canabinã ad ventris magnitudinẽ, quibus compositionibus, si lochia jã substiterint, addi potest olei mastichini & myrthini an. ℥ i, inprimis autem prodest id, quod recipit limaciorum lib. I. florum anthos p. iij. concisa conijciantur in vas figulinum, plumbo oblitum, ac fideliter obturatum, demergatur in fimum equinum, ibique sit per dies 40. deinde expressus liquor in ampulla vitrea obturata servetur, ac per triduum soli exponatur, quo deinde liniatur venter, facilius tamen conficitur hoc aliud : ♃ *succi radicis liliorum alborum, mellis, & ceræ an. partes æquales ad ignem fiat unguentum* ; aut pinguedinis cujusvis ℥ i, ceræ rubeæ ℥ ß. prodest ventri imponere mesenteriũ vervecis, aut capræ 1 vel corium oleo madidum, vel oleum nucis Indicæ ; vel ℞ *adipis extracti ex vulva balenæ* ℥ iii, *liquetur in fictili, & cum pulvere cornu cervi* fiat unguentum, valet etiam aqua ex albumine ovorum destillata, aut solus adeps, aut cinis testudinis cum ovi albumine, & lacte, quibus venter bis in die inungatur.

Constringentia. Secundò si puerperia jam desierint, addenda etiam sunt, quæ leviter constringant, solident, firment, ac planam reddant cutem, in quẽ usum inprimis utilis hic stillatitius liquor ; ℞ *aquæ destillatæ ex floribus altheæ, & malvæ lib.* ii, *aquæ ros. lib.* i. ß, *limones duos, remota cuticula exteriori minutim scissos, prunorum sylvestrium immaturorum lib.* i. *omnia per* 2 *biduum infundantur simul, deinde lento igne vitreo alembico destillentur*, ac venter inungatur ; magis tamen solidat hoc, ℞ *ficuum lib.* i *farinæ hordei, fabarum an.* ℥ ß, *farinæ orizæ* ℥ ii *gallarum, nucis cupressi an.* ʒ i, *mastices, myrrhæ an.* ʒ i ß *seminis fœniculi* ʒ i. *bulliant cuncta, in aqua fabrorum, vel ex chalybis extinctione, donec inspissentur nonnihil*, tunc ventri adhibeantur ; vel post balneum ex decocto prædictarum rerum, ventri hæ pultes applicentur : ℞ *farinæ fab. orizæ, glandium, amygdalarum an.* ℥ ii, *lateris pulverizati* ℥ i. *boli armeni* ʒ ii. *sanguinis draconis* ʒ i. *nucum cupressi* ℥ ß, *granorum tinct.* ʒ iii, *gallarum* ℥ ß, *olei myrthini* ℥ vi, *aquarum mespilorum, prunorum sylvestrium an. lib.* i *aquæ ros. lib.* i. ß *coquantur ad crassitudinem pultis*, ac ventri applicentur, mammas etiam solidant. 3

Ne autem frigiditate & adstrictione offendatur pectus & viscera, addantur masticis ʒ ii, nucis moscatæ ʒ iii, rid. Florentinæ ℥ ß; *Myrrha.* myrrha his admixta, vel decoctum ejus, aut qua vis alia ratione adhibita, illæsis visceribus, ventrem planum ac firmum reddit, mammas efficit *Mastix.* duras, compactas, & minores illæso pectore, pudendum arctius citra uteri

uteri noxam, idque pro maximo in hiſce rebus ſecreto habendum eſt; maſtix etiam utiliſſima.

De virginali adſtrictione à partu comparanda.

CAPUT XXII.

A Partu laxa manent muliebria, quod cauſa eſt aut ſterilitatis; aut uteri procidentis, quorum etſi neutrum contingat, ſaltem fœminæ propriis viris ingratiores fiunt. De remediis quibus hoc vitium curetur, niſi juſtæ cauſæ urgerent, ſilendum omninò foret, ne, quod ſæpè faciunt ſceleratæ & veneficæ vetulæ, aut incauti & parum prudentes medici, ſubdolis, & fallaciosis juvenculis ea communicent, quo & liberius vitiari audeant, & comprimi facilius ſinant, & poſt multos concubitus, virgines appareant. Nam nenihil lenarum maleficio deſit, poſteaquam haſce partes medicamentis coarctarunt, tunc ea etiam adhibent media, quibus etſi falſiſſima, ſpecioſa tamen certæ virginitatis adſint documenta, atque ita ſæpiuſculè eandem fœminam, laſcivis juvenibus, virginem eſſe venditant, quo profuſius ab incautis & rudioribus pecunia extorqueatur, quæ quidem media à cunctis bonis penitus reticenda ſunt, quia ut ait quidam, quæ ſcire nefas, neſcire neceſſe eſt; & teſte Galeno duorum alterum evenire oportet, aut, qui ſcribit, expertum non eſſe, atque ita ea prodere, quæ ipſe ignorat, aut expertum quidem, viri boni aliquando partes non geſſiſſe, tametſi à ſapientibus multa quaſi per manus tradantur, & nos à doctiſſimo Roderico de Sorea viro optimo ac honeſtiſſimo, & in Salmanticenſi academia Profeſſore primario, nunc totius Hiſpaniæ archiatro, pleraque accepimus, quæ apud inſignes meretrices celebria ibi ſunt, & uſitata, ideoque fidę digna, & quæ experimentum facilè promittunt, ſed levioribus ingeniis omninò celanda, ne minus conſtantes aut prece aut precio eis abutantur. Nam ut Ovidius inquit: 2. Triſt.

Omnia perverſas poſſunt corrumpere mentes
Stant tamen illa ſuis omnia tuta locis.

Et latro, & cautus præcingitur ense viator
Ille sed insidias: hic sibi portat opem.

Ideoque media tantummodo, quibus fucata virginitas deprehendatur, scire oportebit: inter quæ illud primum locum indicium tenet. Collum mensura filo circundato; postero die iterum mensura, si latius, quam ut filo comprehendatur invenitur, tunc primum vitiatam fuisse certum erit, si verò nihilo majus evasit, antea defloratam fuisse, indicium est: aut certe si adhuc integra erat, integra permansit. cujus rei causam & pleraque alia hujus rei signa vide in nostro *medico politico*. Proditis igitur duntaxat lenarum artibus maleficis, 1

lib. 4. c. 12. idque in genere, tacitis mediis, ac magistratibus, quibus earũ punienda-rum cura propria esse debet, relictis, ad institutum repedemus, ac quibus mediis laxitas uteri emendetur, & reparetur virginalis adstrictio, iis fæminis, quæ pacis domesticæ, & amoris conjugalis sunt sollicitæ, præscribamus, non iis, quæ vaga vita delectantur.

Id autem fit duobus remediorum generibus. Primum si vulva nimis sit humida, utendum iis, quæ exsiccare valeant, de quibus capite, *de uteri intemperie humida*; maximè autem prodest hunc in uterum clysterem inijcere. ℞ *gallar. num* iiii, *spodii cochlearia* ii *pulverizatis tenuissimè adde vini stiptici* ℥ v i *postea vulvæ imponatur* hic pessulus *corticum* 2 *pini* ℥ ii, *aluminis scissilis* ℥ i, *cyperi p.* i. coquantur in vino ad formam pultis, & cum linteo supponantur sæpiusculè; aut infunde gallas in aqua pluviali per octiduum, deinde lana mollis sulphure respersa in eadem aqua madefiat, ac non expressa siccetur, & pro pessario supponatur.

Adstrictio. Secundò ac præcipuè adstringentibus utendum est; foveantur igitur genitalia aqua seu decocto glandium, sorborum sylvestrium immaturorum, prunellorum agrestium, caudæ equinæ, quibus si moschus

Fomenta. aut pulvis schordii misceatur, philtri rationem habebit. Aut foveantur partes ex aqua aluminosa, vel ex vino stiptico, quod fit, si rubrum

Vinum stipticum. & austerum coquatur cum gallis, foliis myrthi, rosis rubris, corticibus mali granati, balaustiis ac nucibus cupressi; aut ℞ *nucum cupress.* 3 *gallar. an.* lb. i *aluminis, rochæ, scoriæ ferri præparatæ in aceto an.* lb. ß. *bulliant in s. q. aquæ gallarum*, qua utuntur coriarii, primum omnia confracta, & cum spongia in ea aqua madida locelli foveantur. ℞ *gallar. sumach. seminis plantaginis, consol. major, aluminis, cimoliæ, cameleæ, an* ℥ i, *coquan-*

coquantur in aqua pluviali, vel chalybeata, & foveantur loca, quibus addi possunt folia olivæ, vitis, quercus, balaustiæ, nucis cupress. malicor. scoria ferri, karabe, corallum, bolus armenus, sanguis draconis, ex quibus etiam decoctis encatismata fieri possunt & methencritæ: sed & in eosdem usus destillatio sequens mirifica censetur. ℞ *gallar. nucis cupress. an.* lb. ß. *aluminis* ℥ v i *boli armeni* lb. ß, *farinæ glandium ac fabarum veterum an.* lb. ß, *albumina ovorum* xii, *lateris usti pulverizati* lb. i, *omnia in pulverem redigantur & per triduum, quia compacta sunt substantia, macerentur in aqua fabrorum ferrariorum, vel in aqua, vel decocto prunorum sylvestrium, mespilorum, caudæ equinæ cum* lb. ß *acet. rosacei, tunc per alembicum plumbeum lento igne destillentur, liquori adde pulveris masticis, myrrhæ, sanguinis draconis an.* ℥ ii, *soli æstivo per decem dies exponantur.* Uteri partes constringit, ventrem reddit planum & mammas solidas. Subinde ex sequentibus pulticulis emplastra locis applicentur, aut ex gossypio iisdem madido, pessaria fiant. ℞ *cassiæ ligneæ, cyperi, gallar. an. part. æquales, trita leviter coquantur in vino veteri ad mellis consistentiam, & linteo prius madido aqua aluminosa excipiantur*, ac fiat pessus. Consimile hoc est, ℞ *sangu. drac. boli armen. cortic. citri, mali granati, aluminis, masticis, gallar. an.* ℥ ß, *pulverizentur, & cum aqua chalybeata fiant pultes*, in dictos usus; cuncta hæc etiam mammis apposita, uti diximus, solidiores reddunt. Verum hæc iam cosmeticam artem potius, quam curativam attingere videntur. Caveant tamen iterum ac sæpius medici, ne ea suspectis consulant mulierculis, & iis, quæ fucatam venditant virginitatem, & vaga utuntur venere, sed honestis ac probis matronis in eos, quos jam retulimus, honestos usus.

Encatismata. Methencritæ.

Emplastra. Pessi.

Mammas solidiores quæ reddãt.

Admonitio.

SECTIO TERTIA.

De iis quæ circa fœtum alendum contingere solent.

Ttt 3 De

De nutrice eligenda ac moderanda.

Caput XXIII.

Nutrix quibus de causis admittenda. *Decem conditiones in nutrice expendenda.*

Cum lac nihil aliud sit quam dealbatus in mammis sanguis ille, quo antea in utero fœtus alebatur, inde fit, ut lac matris longè præstantius alimentum fœtui fit, quam cujusvis alterius fœminę: ideoq; quantumvis nutricis lac laudabile existat, semper tamen maternum præfertur, etsi non ita bonum, quia similius est pueris alimentum. Si tamen nutrix justis de causis sit admittenda, vel quia lac matris integrum non est, vel etiam quia ipsa mater vieta, languida, nobilis, aut admodum deliciosa, vel ob regionis consuetudinem, ob quam ferè video Germanas vel mediocris conditionis fœminas rarò liberos suos lactare, tunc in eligenda nutrice decem sunt expendenda.

AEtas.

Primum ætas, quæ sit intra 20. ac 30. annum, in eo enim, quod interiacet, tempore, juventus viget, in qua sanguis & lac magis abundant, & excrementitii humores redundant minus.

Habitus corporis. *4. Phys. c. ult.*

Secundò habitudo, ut nimirum sit corpore quadrato; ac bene constituto, vividi coloris, pectorosa, & musculosa, duræ ac multæ carnis, non obesa nimis, nec gracilis, sed robusta, ac vigiliarum & laborum circa infantem tolerantissima, coloris candidi: non verò fusca, ut aliqui autumarunt, quod nos alibi rejecimus, sed candidi potius sit coloris, ruboresuffusi, qui idcirco roseus dicitur. Tales enim alimentum in sanguinem melius convertunt, sed nec dentes cariosi sint, nec anhelitus olidus, nec cutis ulceribus fœda, nec Venereo morbo, arthritico, elephantico, phthisi, nec quovis alio afficiatur, aut aliter valetudinaria sit.

Mores.

Tertiò considerandi mores, quippe hi una cum lacte in corpus adeunt infantium; quocirca nutrix laudatorum morũ sit, nec ocyssimè animi passionibus afficiatur, nec penitus obtusi sit sensus, aut stolidi ingenii, lusca non sit, quia non, nisi transversim, puerum intueri potest, qui propterea, ne eandem inspiciendi consuetudinem contrahat, verendum est: casta sit, & viro non accedat, ne aut menses prosiliant, quod sanguinem conturbat, proinde lac ipsum, aut prægnans fiat, unde lac imminuatur, ac vitiosum evadat, quia à conceptu laudabilior sanguis, circa locos ad nutritionem fœtus subsistit, impurior facessit in

in mammas, unde lac inquinatum redditur; ſunt tamen, qui modicam purgationem menſtruam, lactationis tempore, lac minime vitiare poſſe putent, quin potius reliquum ſanguinem perpurgare: & matri proprium partum alenti, ſi ab eodem viro concipiat, lac non corrumpi Bonacciolus refert ex quodam Nigidio.

Quartò conſiderandum eſt tempus à partu, id eſt, ne nutrix partui ſit vicina, nec multum à partu remota, & ſaltem ſit jam à lochiis libera; ideo ſecundo à partu menſe, uſq; ad ſextum probatur magis, & quæ ſecundum alit fœtum. *Tempus à partu.*

Quintò conſiderandæ veniunt mammæ, quæ mediocriter ſint tumentes, non laxæ neque pendentes, ſed ſolidæ ac firmæ, mediam magnitudinem, mediamq; duritiem obtinentes, per quas venæ lividæ, tanquam in multiplices rivos deriventur, mediocriter elevatæ, ut ſint lactis capaciores, non denſæ, ne lac in eis conſtrictum quaſi ſuffocetur, & à ſugente puellulo minus facilè alliciantur, qui à mamma duriori offenſus diſcedat, aut ſi pergat, eliditur naſus ac ſimus evadit. *Mammæ.*

Sextò papillæ, quæ nec ſic latitent, ut pueri labellis comprehendi nequeant, nec ita longæ, craſſæve ſint, ut totum infantis os impleăt, ita ut lingua ad ſuctum & deglutitionem uti expeditè nequeant. *Papillæ.*

Septimò conſideratur lactis ipſius natura, quod, præter candorem, ac dulcedinem, quæ inprimis requiruntur, odoratum ſit oportet, æquabile, nec admodum craſſum nec tenue nimis, quod probatur, ſi ſupra vitreum umbonem, nec prorſus fluat, neq; reclinatum omnino conſtet, quidam etiam pilo probitatem lactis experiuntur: nam ſi pilus lacte madens ſuſpendatur, & lac delabitur, reprobandum eſt: ſi verò totum pilum circumſidet, optimum eſſe cenſet Aëtius; lactis itidem boni portio, ſi in vaſculo emulgeatur, myrrhæ tantillo adjecto, ſero pariter, atq; caſeo pars æqua datur; improbatur verò, ſi ejus gutta in politum ac mundum digiti unguem inſtillata, immoto ungue defluit, quia aquoſitatis indicium eſt: ſi verò depreſso & cōmoto hæreat, coagulati & craſſioris ſignum exiſtit, medium verò inter craſſum & tenue laudabile cenſetur. *Lactis probatio.*

Octavò eligatur nutrix, quæ marem juſto tempore peperit. Nonò quæ abortire non eſt aſſueta. Decimo quæ gravida non ſit. Hæc ita deſcripta nutrix, diebus primis, quibus lactare incipit, ſimplicem accipiat cibum, ne lactis copia tenellum obruat infantem. Poſtea probatis *Infantis ſexus. Conſuetudo. Status. Nutricis cibus.*

batis vescatur cibariis, & non inebrietur. Abstineat à vino & à cibis salsis, acutis, adstringentibus, nec porris, cæpis, allio, eruca, vel aromatibus utatur, nisi modicis, si fortè regio vel constitutio aëris vehemēter id postulet; vitet animi perturbationes, concubitum vitet, utatur exercitio mediocri brachiorum, & partium superiorum; demum talis sit victus ratio, qualem postulat infantis natura & conditio, ac parentis dignitas, ut si puer fervidiore sit sanguine, nutrix refrigerante utatur diæta, in aëre degat moderato, à vino & aromatibus planè abstineat, somno indulgeat longiori. Si verò infans frigidioris sit constitutionis, & vini & aromatum nonnihil conceditur, exercitiumq; validius: quibus si minus bene valeat nutrix, purgetur, & victus ratio mutetur juxta lactis vitium, ac infantis indigentiam. In reliquis, & in ratione lactandi puerili se gerat nutrix uti à nobis præscriptum jam est supra c. 12. lib. 4. *de nat. mul.* ex quo etiam loco pleraq; , quæ ad nutricis electionem pertinent, hûc transferantur.

De lactis defectu.

CAPUT XXIV.

AD fœtus alimoniam, dum utero geritur, uteri venas comparavit natura, ac cum jam in lucem prodit, mammas, unde certus quidam respectus inter has partes reperitur. Ex toto enim corpore sanguis in uterum delabitur, toto gravidationis tempore, post partum ex utero, ac reliquis partibus recurrit ad mammas, quæ adenes quasdam sortitæ sunt vim habentes alterandi, ad se confluens alimentum; quum igitur plus ad ipsas defertur, quam ad nutritionem sit necesse, lac efficitur, quod ex mente Miletii, sanguis est futurus menstruus, coctus in mammis ac dealbatus. Ut verò aliis visum est superfluitas nutrimenti, partis ipsum generantis similis, ipsius naturæ: Cum igitur superfluitas seu humor ille parcus est, vel omninò deficit eo tempore, quo abundare debuerat, id est, post partum, lactis defectus nuncupatur, & est symptoma de genere excrementi mutati, quod sequitur, aut malam mammarum conformationem, aut intemperiem, aut solutam unitatem.

Lac quid.

Affectionis descriptio.

Species.

Cau-

Causa interna. Causæ hujus affectionis sunt, vitium sanguinis, qui ob id non trahitur, parca ejusdem quantitas; corporis imbecillitas, aut ipsius infantis, qui propterea lac sugere nequit; ad suctionē enim sequitur tractio; fœminei corporis ariditas, ob quam quælibet particula avidè amplectitur alimentum, ad sui nutritionem, sicut nihil sit residuum, quod in febribus ardentibus potissimum accidit: adhæc parvitas mămarum, angustia vasorum, debilitas virtutis tractricis: aut immodica vacuatio per aliam partem, ut per os, per menses, per nares, per hæmorrhoidas. *Externa.* Sunt etiam aliæ causæ externæ, ut immodicum frigus, quia coarctat, & eadem ratione adstringentium usus; cibi pravitas, jejunium, abstinentia, nimius labor, mœror, curæ, sollicitudines, perturbationes animi: subitus aliquis casus, maximè dolor, quia sanguis, & humores ad partem dolorosam alliciuntur, subindeque lac minuitur: medicamenta etiam, quæ impensè calefaciunt, exsiccant aut refrigerant.

Signa. Si graciles, rugosæ, & contractæ sint mammæ, ob earum fieri defectum credendum est. Si ex vitio sanguinis, id distinguitur ex indiciis, quæ ipsum biliosum, pituitosum melancholicumve esse testantur, quæ jam à nobis posita sunt, cap. *de menstruis suppreß.* Item ex lactis colore, substantia & sapore, quippe biliosum, serosum est, tenue flavum, amarum, & nutrix jecoris intemperatura calida laborat: Pituitosum, crassum, album, acidum lac est, & intemperies ac habitus nutricis, pituitosus: melancholicum est spissum, paucum, obscurum, fuscum, ac cætera in nutrice melancholiā accusant. Causæ externæ si inquirantur, facilè deprehēdūtur, breviter si puer clamat, emaciatur, non proficit, ac si panni quibus involvitur, madidi non reperiantur, deficientis lactis indicium est.

Curatio. Universa ferè curatio in victus ratione consistit: si igitur ex sanguinis defectu, aut ex sicca intemperie lac deficiat, à qua potissimum causa contingit, curatur primò victu calido & humido, citra excessum, *5. simpl.* Galeno authore. Esto igitur aer humidus, ac moderatè tepidus; nam *Aer.* calore nimio extenuantur corpora, ac dissipantur humores; Idcirco Arist. in Epiro; Albertus magnus in Hollandia & Frisia maximam gigni lactis copiam asseruerunt, non ex pascuis duntaxat, verum etiam propter huic rei commodum aerem. Somnus conducit magis, quam immodica vigilia, panis bene fermentatus, triticeus, lac caprinum aut ovilum ex sanis animalibus sumptum, aut coctum cum vitellis ovorū,

& ſaccharo; oryza cocta cū lacte & melle, ova ſorbilia, præſertim perdicis ſumpta aut illita mãmis, cum adipe anſeris: farrū cum jure carniū gallinarum noſtratum, vel Indicarū, caponū, phaſianorū, hæduli, vervecis, vituli, aut junioris bovis, aut caro ipſa cum ſalſamentis ex eruca, & melle paratis, ubera animalium cocta; reijciendæ verò carnes ſylveſtres. *Piſces.* Ex piſcibus conveniunt troctæ, triglæ, quas Hiſpani *Salmonetes* vocant, lupus, beſucus; ſalmo, bugloſus, ſoleæ, päſſeres, lucii & id genus alii. Et in ſecunda menſa leucophagus, qui cibus albus dicitur, à nobis alibi deſcriptus, amygdalæ dulces, uvæ paſſæ, aut penſiles, piſtacea, pinei nuclei, eruca, paſtinaca cocta ſub cineribus, aut cum melle parata, vel illa confectio ex ſeſamo, & melle, quæ Hiſpanis dicitur *gergelada*, & abundantiſſimè lac gignit, aut alia ex lini ſemine cum melle, aut ptiſana cum multo aniſo & fœniculo cocta, vel ebibantur ʒ ii ſeminis aniſi, cum juſculo caulium. Dioſcoride & Avicenna authoribus fœniculum & apium lac gignunt, quia non intensè calefaciunt, ſed lac movent ad mammas, & vias aperiunt. Lactuca verò lactis proventum facit, quia ſanguinem contemperat, & ariditatem emendat; lac etiam generant braſſica, ſerpillum, ſeſamum, porrum, eruca, fœniculum, bulbi, ſi veri inveniantur, qua ratione ſperma, eadem etiam lac gignunt. *Potus.* Potus ſit vinum nigrum, dulce, minimè auſterum aut album, tenue, vel certè aqua hordei, cum ſemine fœniculi, vel cereviſia, præſertim Hamburgenſis, cui ſi butyrum, saccharum & panem addas, ac leviter coquas, vix ullum, reperies cibum, ex quo tantus fiat lactis proventus; quocirca non immeritò Germanis fœminis toto ferè lactationis tempore pro cibo ſimul ac potu eſt. Vitanda acida, acria, amara, acerba, valdè calefacientia, cruda omnia, & ſalſa; modicus tamen ſalitorum uſus, ut ad impinguationem facit, ita ad lactis generationem, quoniam ſal vehiculum eſt alimenti, & cibum reddit jucundiorem; unde inſulſus homo, inutilis & injucundus dicitur; quocirca moderato ſalitorum eſu Apollonius homines impinguare ſolebat, & Arabes, Moſchio, Aetius ac plerique alii ſalitorum piſcium capita, ad lactis generationē commendant, quod qua ratione, cum impensè exſiccent, fiat, non video, niſi, quia ſitim movent, & faciunt, ut nutrices majorem hauriant potus copiam, qua eadem ratione exiſtimo Septentrionales nutrices halecibus uti, ut majorem poſtea ingurgitantes cereviſiæ quantitatem, lactis fiat proventus, quod tamen lac inutile, falſum, mordax ac ſeroſum eſt.

Secun-

Secundò, si ex caloris & flavæ bilis abundantia, lactis defectus fiat, ex supradictis frigidiora seliges, ac corpus præpurgabis juxta humoris naturam; At si ariditas ex febre fiat, hæc prius curetur. Si verò ex vitio sanguinis pituitosi, aut ex vasorum obstructione lac deficiat, deobstruere & attenuare oportet. Idcircò ex supradictis calidiora administrentur, & quæ leaium sint partium, ut apium, anethũ, pulegium cum vino, aut porrum tritum, aqua dilutum in potu detur, aut aqua & oleo coctum, quod album jus à Galeno dicitur. Cavendum tamen, ne redundante pituita remedia exhibeantur nimis calida & sicca, quia lac consumunt, & quemadmodum, quæ moderatè menses provocant, lac gignunt, sic, quæ impensè proliciunt, lactis copiam minuunt. *Si ex calore* *Ius album.* *Admonitio*

Sanguis nunquam mittendus, nec valida purgantia exhibenda, quia venæ sectio materiam lactis demit, cathartica, ut corpus purgant, sic sanguinem liquant, & minuunt. Verum si ob vitium humorum omninò purganda sit nutrix, semper miscenda, quæ lac promoveant, ita prius per quatriduum hunc capiat syrupum: ℞ *folior. fœnicul. smirnii, pulegii, rapæ an. m.* ß. *fiat decoctio ad* lb. i *cui adde mellis rof. syrup. de hyssopo. de eupat. an* ʒ ii. misce, pro quatuor dosibus, deinde purgetur sic, ℞ *elect. lenitivi* ʒ vi, *mellis aut syr. rof solut. pro natura humoris peccantis* ℥ iii, *decoctionis fl. cordalium q. sufficit*, fiat potio, sumatur per horam ante prandiũ, in quo vescatur iis, quæ valeant lac prolicere, de quib. supra. *Purgatio.*

Tertiò, exhibenda medicamenta alimentosa, quæ lac gignant, in quorum numero primum locum tenent, quæ sequuntur. ℞ *seminis fœniculi, porri, erucæ an* ʒ ii *macis* ʒ i. *fol. malvæ m.* ß. *bulliant in jure pulli de quo sumat* ℥ vi, & cum eodem abluantur mammæ, aut fiat hæc confectio. ℞ *nucleor. pini, amygdalar. dulc. an.* ℥ i *seminis petroselini fœniculi, rapæ an.* ʒ i. *sacchari dissolut. in aqua fœniculi q. s.* fiant rotulæ dosis ʒ ii, & superbibat vinum dulce. *Medicamenta.*

Si ex mammarum fiat gracilitate, fomententur cum nuper dicto jure, aut cum decocto fœnugræci, sesami aut camomillæ, quæ in vino bulliant, vel cerevisia calida cum butyro. Quibus non proficientibus aut si ex connaturali causa lactis defectus fiat, ultimum erit præsidium nutricem mutare, cunctis tamen prius tentatis, quia mutatio lactis puellulo semper gravis existit. *Si ex mammarum gracilitate.*

De Lactis redundantia.

Caput XXV.

Species. Lactis abundantia in fœminis, quæ pepererunt, interdum tanta est, ut mammæ eam sustinere nequeant, ac præ copia distendantur, & incredibiles excitēt cruciatus, quod morbi in excessu causa est. At si (uti aliquando evenit) copia, non tantum per papillas, verum etiam per tota ubera, & aliquando per alas effluat, non amplius causa morbi, sed symptoma erit, contentum sub genere immodicè excretorum. *Causa.* Fit hoc malum ex copia boni sanguinis à cibo & potu plurimum nutriente conflata, quæ in venis, mammis & utero communibus abundat, vel quia fœmina lactare desinit mortuo aut grandiori facto infante aut alteri nutrici commisso.

Signa. Affectus facilè percipitur tum visu & tactu, tum ipsius mulieris sermone. Contingit hoc malum sæpius puerperis, haud raro etiam reliquis lactantibus. *Prognostic.* Ac si abundans effluat, nihil est periculi, si verò detineatur verendum, ne inflammationem in mammis pariat, aut instar casei cogatur; seu in grumosum lac concrescat aut aliter vitietur.

Curatio. Ideò quam citissimè hæc affectio curanda, ac si ex suppressis menstruis fiat, omni arte proliciantur vena pedis scissa, & cucurbitulis cruribus affixis, ut Galenus monet. *Si ex plenitudine.* Si verò ex plenitudine totius contingat, curatur quinque remed. generibus.

Victus. Primò victu tenuissimo ex herbis, aut carnibus siccioribus, aut avicularum. Potus sit aqua cocta per se, aut cum semine agni casti. Aer calidus & siccus, vigilia & exercitium conducunt, & frictiones ac ligaturæ partium inferiorum; ac, ut verbo dicam, ea omnia sunt interdicenda, quæ copiosorem & optimum sanguinē generare valent.

Diversio. Secundò iis, quæ sanguinem divertunt & evacuant, quod etiam fit frictionibus & ligaturis tibiarum, deinde sanguinis missione ex vena communi, si modò fœmina partui proxima non sit; nam si puerperia adhuc fluunt, aut fœmina à partu non distat per 15. dies, ex pede mittendus est sanguis.

Repellentia. Tertiò repellentia mammis sunt adhibenda, & ut scribit Aetius, leviter reprimentia; in principio igitur applicetur spongia posca imbuta.

buta, aut palmulæ cum pane & poſca tritæ: deinde vincire, ac moderatè adſtringere mammas oportet: aut ſpongiam madidam aceto acerrimo, in quo cuminum incoxerit, admovebis, quod ſec reti loco habendum eſt, aut ſuffumigium ex ipſo aceto acerrimo, ſuper ignitos lateres abjecto: aut portulacæ folia cum aceto trita, vel apium cum aceto & oleo roſaceo, aut petroſelinum cum poſca tritum, aut aqua marina, in qua myrthi baccæ coxerint, & farina lentium; aut emplaſtrum quod recipit *farinæ lentium, fabarum an.* ℥ i *ſucci plantag. aut mẽth.* ℥ iii *olei roſacei* ℥ ii, *aceti* ℥ i, miſce. At ſi animus ſit lac penitus reſtinguere, hoc aliud adhibebis emplaſtrum. ℞ *pulver. myrthillor.* ℥ ij, *aluminis, pſyllii an.* ʒ ij, *ſucci coriandri viridis* ℥ ß. *Olei roſ.* ℥ i. *acet. acerrimi* ℥ i ß. Valet fex ipſius aceti in forma Emplaſtri applicata.

Quartò digerentibus utendum eſt potionibus, fomentis, ablutionibus, inunctionibus, ſuffumigiis, & Emplaſtris, inter quæ primum locum tenet hæc potio. ℞ *lactis vaccini* ℥ iii, *muriæ* ℥ i, *croci ſubtiliter pulverizati* ʒ i, *miſce*: bibat fœmina ſummo mane per plures dies, aut ammoniacum vino diſſolutum ad ʒ i ß, aut radices caulium exterius applicentur cum roſaceo, aut pauco aceto aut ℞ *farin. fabar. lentium an.* ℥ j ß *croci* ʒ j, *olei roſ. q. ſ.* fiat Emplaſtrum, cui adde (ſi velis) parum therebinthinæ ad conſiſtentiam. ℞ *ſeminis altheæ, fœnugræci lini an.* ℥ ß. *coquantur in ſufficienti q. aquæ ad* lb. ß *& adde farinæ hordei, lentium an.* ℥ iii *ſucci coriand. portulac. an.* ℥ ß, *olei roſacei* ℥ i. *Croci* ℈ ß *aut* ℞ *apii viridis, rutæ, menthæ an. m.* ß. *terantur & adde farinæ fœnugræci, lentium an* ℥ i. *olei roſacei & poſcæ an. q. ſ.* fiat Emplaſtrum. Validius adhuc id digerit, quod recipit folior. fœnicul. apii. petroſel. malvæ, altheæ, cum radicibus an. m. I. folior. lauri, florum camomillæ an. p. ß: coquantur ſimul in aqua, ex quo decocto fomententur & abluantur mammæ, ac poſtea ſuperponatur roſaceum, omphacinum, in linteo crudo, vel ex æquis portionibus therebinthinæ lotæ in aq. roſac. & vino albo olei laurini & omphacini, fiat emplaſtrum; aut ex oleo raphani cum pinguedine gallinæ & cera, quæ omnia emplaſtra, dum mammillis apponuntur, juxta papillas perforentur; aut adhibeatur ovum totum cum roſaceo agitatum, cui lapidis pyritis triti tantillum admiſceatur. Paulus lactis ſuctionem prohibet, ne major tractio citetur: Aëtius quem perperam pro contraria parte Mercurialis citat, eam admittit, dum inquit, à peritis, & adultis mulieribus leviter mammæ exſugantur, di-

Digerentia

Emplaſtra.

Dubium. Suctio an conveniat.
lib. 3. c. 35.
lib. 13. c. 34.

ſtinguendum ſic, ſi fœmina inſueta ſit lactare, dolor magnus & copia moderata, de qua ſperandum, poſſe ſolis medicamentis areſcere, neq; ab infantibus, neq; ab adultis exſugi debet. At ſi quantitas lactis immodica ſit, mammæ tumidæ, nec admodum dolentes: ac fœmina aſſueta, tunc ab expertis, & adultis mulieribus, ut ait Aëtius, exſugatur per longa intervalla, ne frequenti ſuctione tantum trahatur, quantum medicamento appoſito exſiccatur.

Lac minuentia ſicca. Quintò iis, quæ lac atterere apta ſunt, in quorum numero conſtituuntur omnia exſiccantia, ſive intus ſumantur, ſive extra applicentur, ex calidis inſuper lac minuit ocymum, cariophyllata, piper, ca- 1
Calida. ſtoreum, ſinapi, ruta ſylveſtris. Ex frigidis joſchiamus, lactuca, intem-
Frigida. peramento frigido, & humido, nam in calido & ſicco auget lac; ſola-
Humida. num, papaver nigrum, mandragora, opium. Et humidis ſuccus pſilii, coriandrum, Nymphæa, muſcilago ſeminis portulacæ, umbilicus Veneris. Nam nimis frigida nativum calorem extinguũt, quo mediante ubera lac efficiunt: humida quantum pituitæ, ac crudæ humiditatis pariunt, tantũ de ſanguine minuunt, quæcunq; verò ſanguinem, & ſemen conterunt, eadem lac deſtruunt. Avicenna à proprietate, lac minuere ſcribit illitus mammarum, cum cancro marino in aceto trito, aut cum cancro fluviali aduſto. 2

Inflammatio. Quod ſi contingat mammas inflammari, curentur initiò infrigidantibus, ac repellentibus ut foliis lactucæ, ſempervivi, papaveris vel nympheæ, quæ per ſe vel in lacte cocta, mammis apponantur, ut lib. 1. dictum eſt. Nunc ſolum reſtat admonere mitioribus ex ſupradictis, uti oportere, ſi in animo ſit lac in totum non exſiccare, ſed exceſſum minuere. Si verò planè reſtinguere volueris, conſiderandum erit, an fœmina ſit partui proxima, tuncq; à repellentibus penitus abſtinebis.
Lac penitus exſiccantia. Exſiccant verò lac in totum ex ſupradictis fortiora, vel ſi infanti mater lac ſugendum non præbeat, aut ſi linteamina frigida aqua madefacta mammillis apponantur. Sunt etiam mulieres ſatis bene valentes, nec plurimo lacte abundantes: quæ tamen, quia ob laſciviam aut luxum 3
lactis moleſtias vitare cupiunt, remedia poſtulant, quibus exſiccetur, quibus etiam leviora duntaxat ſunt adhibenda. At ubiq; purgãtia vitanda, quia hæc alios humores à ſanguine educunt, hic verò ſolus ſanguis redundat.

De

De lactis concretione, morbo pilari, ſeu febre lactis.

CAPUT XXVI.

COncreſcit lac duplicιter in mammis, interdum enim grumoſum evadit, quod malum trombosis Græcis dicitur, Latinis grumefactio. Arabibus congelatio, & affectio eſt, quæ fit à frigido poſitivè, aut ſaltem ex defectu requiſiti caloris, ut in noſtra ſpeculatione accuratius dictum eſt: interdum etiam lac in caſeum convertitur, quod à calore ſemper fit; aut naturali, aut præter naturam; utroque modo eſt morbus in numero, ſeu magnitudine, alii ad excrementum mutatũ reducunt. Dicitur à pleriſque febris lactis, vel malum pili, aut pilaris morbus, quarum appellationum origo ex infra dicendis apparebit. *Trombosis grumefact. lib. 4. c. 12* *Caseatio. Species.* *Nomina.*

Hujus mali internæ cauſæ ſunt, lactis vel mammarum intemperantia calida, vel frigida, prout citato loco ſatis enodatum eſt: Caliditas enim exſiccando aut ſegregando id, quod tenue & ſeroſum eſt, caſeationem efficit: Frigiditas cogendo, & adſtringendo facit, ut univerſa ejus ſubſtantia in grumos concreſcat. Externæ verò cauſæ ſunt edulia, quæ copioſè nutriunt, viſcidum craſſumq; ſanguinem progignũt, & inſuper cuncta ea, quæ naturali quadam vi, ſanguinem cogere, & condenſare valent, ut omne coaguli genus, cnicus, cinara, guttur gallinæ, flos cardui, ac devoratus pilus, qui ſi non concretionem lactis, ſaltem mammarum dolorem excitare, contemplatores animadvertiſſe ſcribunt, unde & nomen apud mulierculas retinuit Pilaris morbi, uni rariori cauſæ tribuentes id, quod à pluribus frequentius fit. Vocant etiam mulieres malum pili, & febrem lactis, cum ob lactis abũdantiam recentes puerperæ febres ſubeunt ac cruciatus. *Cauſa.*

Cognoſcitur hic affectut, quia concretione mammę in tromboſas quasdam durities, eaſque inæquales cum dolore tument, extenduntur ac turgent, lacte nullo nec etiam ſuctu ab eis inſtillante: Durities verò illæ variis in locis elevantur, quia mammilla ſpongioſa cum ſit & cavernoſa, materia in ea contenta non poteſt liberè à loco ad locum fluere, quo fit ut variis in locis emineat. Quod ſi malum à cauſa frigida contingat, tumor adeſt gravis, dolor obtuſus, ſenſus frigoris in mammis, præceſſit victus ratio, temperatura, aut aëris conſtitutio *Signa.*

infri-

infrigidans; si à calida febris oritur, unde febris lactis etiam à fœminis nuncupatur, inflammatio adest, dolor major, tumor acutior, fervor papillarum, & partium circumstantium ac capitis cruciatus.

Prognostica. Periculum est ne ex hoc malo inflammationes, dolores, tumores, & ulcera fiant, ut sæpe contingere animadvertimus: sed & insaniam ex lacte in uberibus concreto Hippocrates fieri scribit, quod Galenus, ut ipse in commentario refert, accidisse nunquam vidit, fieri tamen posse non negat, & rationem reddit: tamen versatissimus Andreas Alcacer Magister noster; & in Salmaticensi Academia publicus chirurgiæ Professor id vidisse mihi sæpius ore referebat, quod postea animadverti in sororia Simonis de Kœning Belgæ. Unde illud Guidonis prædictus Alcacer sæpissimè decantabat, pueri sumus in collo Gigantis, qui vidimus, quæcunq; ille videt, & aliquid amplius. *Historia.* Brachelius etiam mulierem vidisse refert, quę quotiescunq; puerum lactabat, propemodum desipiebat, & alteram, quæ eo tempore semper capitis dolore affligebatur, quod certè fieri potest, quia lactis suctus reliquos etiam humores sæpe sursum avocat, si calidiores sint.

Curatio. Curatur primò hoc malum victu modico, parum nutriente, tẽperato, & qui sanguinem minuere valeat, vel minimè augere: Ita in *Victus.* caseatione frigida vel parum calida conveniunt, in grumefactione verò ea, quæ moderati sint caloris, non intensi, ne major fiat attractio, nam ut alibi ex Aristotele cudimus, *quæ concrescunt à frigido, dissolvuntur à calido. & quæ concrescunt à calido, solvuntur à frigido.*

Diversio. Secundò iis utendum quæ sanguinis cursum avocent, pro qua complenda operatione, sanguinis missio fiat ex pede, cucurbitulæ cum scarificationibus applicentur, & crurum fiant ligaturæ ac frictiones.

Lac concretum dissolventia. Tertiò ac præcipuè, præmissis evacuationibus universalibus, si corpus plenum sit, aut cacochymum, utendum iis, quæ ipsum affectum respiciant, hoc est, quæ materiam in mammis concretam dissolvant, ea autem, aut per os sumuntur, aut exterius applicantur. Simplicia igitur quæ lac grumosum solvunt, sunt mel, sal, crocus, myrrha, semẽ fœniculi, cymini, apii, radix fœniculi, eryngii, raphanus, fœnugræcum, althea, ex quibus sic fiat pulvis. *Pulvis.* ℞ *seminis fœniculi* ℥ i *anisi* ℥ ß, *apii, petroselini, agni casti an.* ℥ i, *coralli rubei, cornu cervi usti an.* ℈ ij, *sacchari duplum*: Potest addi pulvis salviæ siccæ, mentæ, virgæ pastoris, quo pul-

pulvere utatur in jusculis, & reliquis cibis, aut capiat mane ℥ i & superbibat ℥ v syrupi, qui recipit *radicis Eryngii, fœniculi an.* ℥ i ß, *seminis apii* ʒ. i, *fol. malvæ, fœniculi an. m.* ß. *coquantur in lib.* ij *aquæ ad medias, colaturæ adde syrupi de quinque radicibus, oxymelitis an.* ℥ iii. misce. Exterius adhibetur *mammis fotus ex decocto camæmali. meliloti, fœniculi, anethi, fœnugræci*, seminis lini & abrotani; aut foveantur ex solo calido oleo, & superponatur hoc. ℞ *farinæ, seminis lini, fœnugræci an.* ℥ ß, *olei sesamini, lini, anethi an.* ℥ i, *axungiæ gallinæ* ℥ i ß, *cum hydromelite*, fiat emplastrum. *Aut* ℞ *foliorum malvæ m.* 1. *lentium p.* 1. *coquantur, contundantur, & per cribrum extrahantur per se, aut addito ole. ros. & axungia gallinæ, mammis* applicentur in forma emplastri: majoris efficaciæ sunt betæ folia oleo cocta, quoad contabuerint, præsertim si addatur farina fabarum cum oleo sesamino, vel violar. Mirificè etiam prodest apium hortense tritum & mammis impositum, aut farina lentium muria vel aqua marina cocta: Aut ℞ *mellis* ℥ ß, *styracis, calaminthæ*, ʒ iii, *fellis bubuli* ʒ ii, *olei camomillæ* ℥ i, *myrrhæ, thuris an.* ℥ i. *misce*, fiat emplastrum mammis imponendum: cui consimile est aliud, quod recipit *anisi calaminthæ, seminis apii, cumini, farinæ cicerum, betæ nigellæ, foliorum lauri an.* ℥ i, *myrrhæ* ℥ ß, *pulverizentur, & cum succo betæ* fiat emplastrum. Utile est etiam id quod paratur ex pulvere lapidis pyritis, seu marchasitæ cum oleo ros. & ovi albumine. *Topica.*

Quartò. Ubi in caseum à calore lac convertitur, mammmæ foveantur posca cum spongia vel filtro applicita, vel apponatur succus solani, aut portulacę cum aceto, aut acetum cum oleo rosaceo vel violaceo agitatum, quibus addi potest farina fœnugræci, vel fursuris, deinde applicetur muscilago fœnugræci cum cera: Aut hoc, ℞ *succi caulium, solani, coriandri an.* ℥ ij, *in quibus tepefactis linteum madefiat* & applicetur: Aliud conficitur ex foliis caulium contusis, aut succo caulis cum myrrha & croco: Valent etiam fursures cocti cum aceto & foliis mentæ, brassicæ vel halicacabi, aut cerevisia cum butyro calida admoveatur. Coagulum leporis cum aceto in causa calida, aut cum oleo tepido in frigida lac ex quavis causa concretum mirè dissolvit, ac succus herbæ, quam vocant morsum galli cum aceto & oleo. At si ob lactis copiam concretio fiat, sensim à perita aliqua fœmina sugatur, postea jam dicta localia adhibeantur. Mãmarum verò rugæ & flacciditas curantur, ut rugæ ventris, *de quibus suprà egimus proprio cap.* *Caseationis curatio.*

Quinto. Si mammæ in tumorem magnum attollantur, inflammentur ac doleant, admoveatur medicamentum quod recipit *unguenti rosacei, ceroti, santalini an.* ʒ i, *olei rosacei, camomillæ, an* ℥ ii, *misce*, deinde apponatur ſequens cataplaſma. ℞ *fabarum farinæ, orobi an.* ʒ ß, *ſucci chelidonii majoris, menthæ an.* ℥ ii, *olei liliorum, menthæ an.* ℥ ii, fiat cataplaſma. Quod ſi dolor ſit pungitivuus, argilla cum aceto mixta dolorẽ lenit ac diſſolvit, aut ♃ *furfuris p.* ii, *florum camomillæ, meliloti an p.* i, ß, *farinæ fabarum* ℥ iii, *pinguedinis gallinæ* ʒ x, *croci*, ℈ ii *olei roſar. anethini an.* ℥ ii, *olei viol.* ℥ i. miſce. Demum ſi ad ſuppurationem tendat, fiat cataplaſma ex malvis coctis & contuſis, addito butyro recenti, oleo roſ. vitello ovi & croco, deinde curetur, ut cap. *de mammarum inflammat.* dictum eſt.

Scholium.

Quæſtio. An pilo hauſto lac concreſcat, & mammæ doleant.
1. Opinio.
7. de hiſt. an. 11.
Lib 31. c. 10
14. pract. 8.
4. de locis 3.
2. Opinio.

Et devoratus pilus] *Ariſtoteles ubera ſic fungoſa eſſe ſcribit, ut ſi in poculo pilum fortè hauſerit mulier, dolor moveatur in mammis, nec ceſſet, donec pilus preſſus ſponte exeat, aut cum lacte exſugatur. Adſtipulatur Plinius, qui cancrum fluviatilem marinumve illitum in mamma, vel carnes muricum appoſitas pilos tollere prodidit. Alzaravius idipſum non ſolum confirmat, verum etiam vidiſſe teſtatur, ejuſque rei ſenſum eſſe dolorem ac ruborem mammillæ, febrem & capitis cruciatum, quæ omnia ceſſent, ubi pilus egreditur. Hanc fabulam prorſus commentitiam non eſſe credit Luſitanus Veiga, neque planè abſurdum, vel epotum, vel cum cibo ſumtum pilum ob ſanguinis ad ubera confluxum & ſuctum continuum, ac partis laxitatem eò confluere. Vocatur hic affectus Græcis trichiaſis, Latinis pilaris morbus, vel malum pili aut pilare, Hiſpanis fœminis* (Pelo) *quo nil in earum ore frequentius eſt: Atque his in totum Cardanus ſuffragatur. Rondeletius, tamen malum hoc ex pilo hauſto nulla ratione fieri poſſe contendit, ac per meſeraicas, epatis exiguos ductus, venam cavam, & axillares, ac denique per tot angiportus tenueſque anfractus ab ore ad mammillas pilum nequaquam duci, quin potius ſi devoretur, per inferiora cum fecibus alvi facilè delabi: Ab eadem parte ſtat Chriſtophorus Veiga, & Mercurialis ubi hanc appellationem, in hominum opinionem, vacuam falſam ac ſuperſtitioſam irrepſiſſe ſentiunt.*

De variet. 44.
De hiſt. ac quat. c. de cancro.
5. varia. lect. 4.
3. Opinio.
Lib. 1. c. 4.

Alexander Benedictus aliâ incedit viâ, & quanquam negat hauſtum pilum ad mammas devenire, tamen in ipſis mammis pilum gigni non inficiatur, haud aliter, ac in veteratis abſceſſibus ob varias humorum qualitates materiam.

vium in calculum, arenam, ligna, carbones, amurcam, & setas porcinis similes converti constat. Unde Vesalius non verum pilum in mammis gigni, sed quippiam pilo persimile, sicuti in renibus, urinarijsque meatibus filamenta gignuntur. Ego verò mulieres initio deceptas fuisse conjector, quia lac à fibris sicuti sanguis concrescit, & fibræ hæ pilos referunt, ideoque sibi persuasisse, à pilo concretionem fieri. Neque difficile fuit Aristotelem ab aliqua istarum muliercularum, quæ id perperam retulit, circumventum esse, subindeque connumeratos viros doctos rei specie & viri autoritate ludificatos, in eandem credulitatem incidisse. (Nam & bonis medicis similitudines pariunt errores ac difficultates, inquit Hippocrat.) Unde vere Perseus dixit, nil tam absonum somniasse unquam febriculosum senem, quod Philosophorum aliquis non dixerit, neque ullum esse tam absonum mendacium, ut teste careat, Plinius affirmat. Cum his tamen haustum pilum ad mammas pervenire posse penitus non negamus, vidimus enim aciculam à puero 6. annorum devoratam, post decimum octavum cum 24. jam ageret annum per crus rubigine obsitam pullulare. Erat antem is Henricus Alvarus filius Francisci Lopezij Brandani, ad quem à matre consternata vocatus avunculus meus Emanuel Vazæus insignis medicus ac chirurgus Regius, quo temporis momento aciculam hauserat, quia vidit nullum inde symptoma aut malum suboriri, rem naturæ commisit sperans fore, ut per alvuum rejceretur, sed uti dixi post 18. annum cum jam res planè esset oblivioni tradita in crure apparuit: Verum hæc si quando eveniant, ex ijs sunt, quæ rarò eveniunt: Idcircò errat insana credulitas, quæ ubi malum mammarum in puerperis videt, pilum appellat, unica causa eique rarissima tribuens, quod frequentius ab aliis provenit.

4. Opinio Autoris sententia.
5. de fab. 18
6. Epid. circa fin.
Historia mira.

De lactis vitiosi emendatione.

CAPUT XXVII.

CUm lac quatuor qualitatibus præditum esse debeat, candore, dulcedine, odore, & substantiæ mediocritate, à quacunque eadeficiat, vitiosum judicatur, tametsi Belgicæ fœminæ, lividum præ cæteris commendant, tantum abest ut damnent. Dedit errori occasionẽ Arist. locus malè intellectus in lib. de hist. animal. quem nos alibi exposuimus. Laudant etiam in substantia tenue, quod inde desum-

3. de hist. an. Species.

deſumptum exiſtimo, quia fuſcas nutrices, quibus ſubinde lac tenue eſt, cæteris præponunt. Eſt autem vitioſum lac ſymptoma in genere mutati excrementi.

Cauſa.

Cauſa eſt vitioſus ſanguis, jecoris, ventriculi, aut totius corporis intemperatura: prava victus ratio, aut animi motus vehementes, corporis nimiæ exercitationes, immodica Venus, potus aquæ aut cereviſiæ depravatæ, immodicus vini uſus, cibi pravi, carnes putridæ, ſalitæ, infumatæ, porrum, allium, cæpe, corrupta olera, aromatum copia.

Signa. ex lacte. Lactis probatio.

Proditur lactis vitium ex ipſo lacte, ex nutrice aut infante. Ex lacte, quia ſi linteum candidiſſimum in eo immergatur ac ſiccetur umbra, vitium refert, nam ſi fuerit lac bilioſum, flaveſcit linteum, ſi melancholicum, nigreſcit, ſi pituitoſum, ſanie inficitur. Ex odore etiam, quia ſi lac calidum naribus applicetur, virus aut pravum nidorem percipies. Sapores etiam ut ſalſedinem, amaritudinem, acorem & inſipiditatem guſtus prodit: craſſitiem & tenuitatem, lubricitatem & lentorem ungue & vitro probabis, prout cap. *de eligenda nutrice* dictum *eſt*: Si enim gutta ejus ungui inſtillata non defluat, nec veluti mel aut gluten adhæreat, lac bonum eſſe judicamus; ſed & in hunc etiam modum probari poteſt, infuſo lacti in vas vitreum, coaguli tantillum admiſcetur, digitiſque agitatur, ac poſtquam concreverit inſpiciatur, num caſei portio, quam ſeri minor ſit, hoc enim lac inutile eſt, contrarium huic concoctu contumax, probatiſſimum quod utraque hæc habet mediocria.

Ex infante.

Jam verò ex infante cognoſcitur lactis vitium, ſi in ipſius ore ulcuſcula generantur, aut quantumvis uberrimè ſugat non proficit, imò emaciatur, plorat ac vigilat.

Ex nutrice.

Ex nutrice, quia mammæ exulcerantur, & nomæ, ſive depaſcentia ac ſerpentia ulcera in illis fiunt. Ipſa præterea nutrix intemperie aliqua afficitur, libidinoſa, iracunda, aut ebrioſa eſt:

Prognoſticū

Itaque cum hoc malum nutricibus ſcabim, panos, & papularum eruptiones producat, ac mammarum exulcerationes, ut lachrymæ oculum mordent, & acria excrementa inteſtina: Infantibus etiam exitioſum eſt, quos in extremam ſæpè perniciem ducit.

Curatio.

Curatur ſanguinis emendatione, quod fit primò optima victus ratione contraria humori peccanti, & in ea copia cibi adhibeantur,

Victus.

quæ probè conficiatur, ac nutrici & puero ſufficiat, abſtineat verò à ſuprà dictis cibis. Utatur carnibus, & ſorbitionibus ſeu ferculis tempera-

pera-

peratis, ac cibis dulcibus. Potus sit vinum mediocre & odoratum, nam ut Paulus & Aetius prodiderunt, pravus lactis odor hujuscemodi vini potu emendatur. *Lic. 1. c. 4. Lib.13.c.36*

Attemperatio. Secundò attemperentur humores iis medicamentis, quæ contrariam peccandi qualitatem scortita sint, quorum materiam, per genera reperies c. *de uteri intemperaturis.* Si acrius tenuiusque evaserit lac multis laboribus & exercitiis nutricem levare oportet, quæ non nisi emulso prius omni vitioso lacte, acri, crasso, vel fœtido, puero papillam præbeat. Potissimum verò acre jejunio infanti neutiquam exhibeatur, & nutrix balneis utatur aquæ tepidæ. Crassum verò ac pituitosum laboribus cibum præcedentibus extenuetur, & oxymelitis in potu usu, cum cibis verò conducunt origanum, hyssopus, satureia, thymus, & raphani modicus usus.

Purgatio. Tertiò purgandum est corpus nutricis. Primum pleniori cathartico, benigno tamen, secundum humoris peccantis redundantiam, & qualitatem: Deinde per epicrasin ter quaterve in anno, medicamento, quod vel humorem seligat, vel leniendo vias abstergat, ut si quid crudum aut pravè elaboratum juxta jecur ac venas ejus consistat, excernatur, antequam majores venas conspurcare valeat. *Quæstio an purgatio conveniat ad expurgationem lactis vitiosi.* Paulus & Aetius purgationes in hoc casu prorsus reijciunt, præsertim si nutrices semper eo vitio laborent, dum lactant, quia cathartica amovent sanguinem à mammis, & minuunt, ac violentius consumunt lac. Conatur hosce autores interpretari Mercurialis dicens, si humores pravi lac vitient, excernendos esse, ac expurgandos; si tamen multi non fuerint abstinendum esse purgatione, quæ quidem interpretatio frivola omninò est, nam prædicti viri de lacte ab ipsis humoribus jam vitiato ibi loquuntur, potius igitur interpretandi de iis fœminis quæ intemperiem aliquam connaturalem habent, quæ humores pravos gignit, qui quantumvis expurgentur, denuò succrescunt, & tamen lac consumitur. At reliquæ quibus ascititia est intemperies, & humoris casu aliquo redundant, pugnanda sunt pro naturu humoris, cassia, manna, sirupo, è rosaceo, aut violar. solutivo, aut conserva rosacea aut viol. rhab. agarico aut certè apozemate, ad humoris naturam concinnato, sicuti cap. cit. abundè reperies.

Qua ratione tractandus infans recens natus.
Caput XXVIII.

AD obſtetricem etiam ſeu potius nutricem ac puerperam ſcire pertinet, qualiter nuper natus puellus ſit tractandus, quo cibo alẽdus, & quibus remediis, infantilibus ægritudinibus, iis nimirũ, quibus jam affecti in lucem veniunt, aut illico à partu corripiuntur, ſit obviandum, quod propterea ultimo loco docendum fuit; ad hæc enim raro medici accerſuntur, & ſi de iis conſulantur hæſitant; indignum autem fuerit, ut quos ipſi curare non audent, à mulierculis ſæpiſſimè curatos videas, aut ſi nulla opem à medicis conſecutæ puerperæ muliercularum conſilio ductæ, ſuos partus in perniciem cribrò deducant.

Umbilici ſectio. Igitur edito in lucem infante, ilicò umbilicus reſecandus ſpacio trium digitorum à corpore, deinde obligandus in parte inferiori, in ſuperiori verò, ubi reſectus fuerat inſpergendus æquis portionibus pulveris de bolo arm. ſanguinis Draconis, ſarcocollæ, myrrhæ, & cumini; tunc lana molli oleo olivarum intincta obligetur, deinde à nutrice, vel obſtetrice, cujus ungues ſint præſecti, aqua tepida totus abluatur, & oleo prædicto ungatur, ut cutis firmetur contra frigus, fumum & ſimilia.

Partium contrectatio. Nares etiam leniter aperiendæ & inſpiciendum, num virgæ foramen ſit apertum. Veſica etiam demulcenda, ut minori negotio urinam reddat, aut oleo amydgal. dulcium pubes perungenda. Oculi inſuper tenerimo linteo aut ſerico abſtergendi. Anus contrectandus, quo citius ad egerendum alvus provocetur, quod maximi intereſt, quia in pueris recenter natis manet in ventriculo portio ſanguinis mẽſtrui, à quo in utero alebatur, quæ inpoſterum epilepſiam, variolas, & alia funeſta mala generare ſolet, & à fœminis Hiſpanis dicitur (*ferrado*) Italis impropriè (*colloſtro.*) Et ut expurgetur, ubi primum in lucem veniunt, antequam lac guſtent illis exhibendum eſt pauxillum mellis favi aut virginei, aut mixturæ quæ recipit prædicti mellis ℥ ß butyri recentis ʒ ij myrrhę ℈ ß miſce ac detur infanti, non verò theriaca aut mithridatium, quod pleriq; faciunt medici, ac obſtetrices, quia horum fortiores vires tenellus non circa nocumentum tolerat, ut nos ali-

alibi notavimus ex Aldereto, atq; hæc cauſa eſt, ob quam Paulus infantem recens natum melle primum nutrit, deinde lacte, aliæ per integrũ diem à partu ſolam exhibent mixturam ex ſyrupo viol. & ol. amygd. dulc aut butyro recenti. Quod ſi fortè non adſit nutrix, nec alia fœmina, quæ puerum tribus diebus primis lactet, ſatius eſt quam à matre ſugere prædicta mixtura cibari à partu toto triduo aut quatriduo, quo tempore jam lac purum cenſetur: nam ſi cõtingat infantem ante hoc tempus lac matris ſuxiſſe, colloſtratus fit puer, & curatur eadem mixtura. Eſt autem colloſtrum impropriè ſive ferrado, uti jam diximus, Colloſtrum excrementum illud cruentum, piceum vel nigrum, quod experimento conſtat in ventriculo pueri recenter nati reperiri, & illicò cum naſcitur, aut ſaltem intra diem naturalem emitti aut alias perire, aut epileptico morbo affici: ſed experimento etiam compertum eſt, ſi ante partum eijciatur certiſſimum eſſe abortus indicium. Colloſtrum verò propriè dictum, eſt lac puerperæ tribus primis diebus confectum ex menſtruo futuro ſanguine, non tamen adhuc bene repurgato.

Sed jam ad puerum revertendo cuſtodiatur inprimis ab immodico calore vel frigore. Et poſtquam umbilici pars deciderit, id quod plerunque à tertio aut quarto die fieri ſolet, conſpergi reſiduum debet cinere cochlearum, aut plumbi uſti, aut ex unguibus vituli, deinde molliſſimis ac leviter calefactis linteis involvendus, molliſſimeque ejus membra contrectanda & unumquodque ſuo loco rectè ac non cõfusè neque diſtorte collocandum, idque non ſemel in die ſed ſæpius: Quemadmodum enim tenellæ arbores, prout rectæ aut contortæ educantur, ſic eandem formam adultæ tenent, Similitudo ita etiam infantes ſi rectè ac legitimè involvantur rectis membris ac recto corpore creſcunt, contrà, ſi curvati aut contorti.

Sunt igitur membra tepida ac temperata manu explicanda, extendendaque crura & brachia, & utrinque juxta latera deorſum verſus uſque ad ſummos pedis digitos deducenda, ut roborentur magis Extenſio membr. hæ partes, & rectæ jacere conſueſcant, imò multis in locis, quo id melius conſequatur, manus & brachia infantis per 15. ferè dies intra linteamina involvuntur ac ſubligantur, ut ſuis contineantur locis, ne dũ Lotio. tenellus eas partes movet, dislocentur. Lavari debet infans bis aut ter quotidie, hyeme aqua calida, æſtate tepida, nec diutius in aqua retinẽdus quam dum corpus incaleſcat, & incipiat rubefieri, curandumque

eſt:

Convolutio eſt, ne inter lavandum aquam naribus accipiat, quia auditui nocet. Lotus infans, & abſterſus, linteis molliſſimis, ut diximus, excipiatur, ac pronus in gremium inclinetur, tergumque uſque ad pedis digitos nutrix mulceat, ac ut ſupra dictum eſt involvat, ac guttam unam vel alteram ol. amygd. dulc. naribus inſtillet; tunc exhibita mammilla parum lactis ſugat, ac interim cantilenis & hilari vultu, ſomnum ei conciliet, ac tandem in cunis ſic infantem nutrix collocet, ut caput ſit reliquo corpore altius quo excremētitii humores à cerebro in ſubjectos canales facilius deriventur.

Decubitus. Cubiculum ſit temperatum ad calidum tendens, quamdiu verò lactatur, nec cibo utitur ſolidiori, in dorſum recumbat, quo tutò quieſcere poſſit infans: Eſt enim dorſum tanquam in navi carina totius corporis baſis ac fundamentum. In latera enim ſi decumbat periculum eſt ne oſſa mollia adhuc, & laxioribus vinculis nexa ſub reliquo corpore extorqueantur, ac gibboſus evadat. At cū jam détire incipit, ſimulque ſolidiori veſci cibo, quo tempore oſſium compago ſolideſcit, tunc *Cunabula qualia.* ſenſim nunc in hoc, nunc in illud latus decumbere aſſueſcat. In cunis verò dum jacet, ſupra caput vimineum arcum, aut aliam materiam pannis velatam, aut exiguum conopæum ſubtendere oportet, quæ vagos & incertos puerilium oculorum motus contineat, ſtabiliat, & dirigat, ne aut viſus adhuc debilis defatigetur, aut puer anxius in hanc & illam partem oculis lumen quærat; quippe ſic, ſi in unam ſolum partem pertinaciter diu oculos contorſerit, luſcus evadet, vel oculis tremulis & aſſiduè nictantibus, ſi in multas & varias partes oculos vibret: Frequens enim contorſio vibratorum oculorum in naturam abit, & habitum contrahit: Idcircò cunabula in pleriſq; locis viminea parantur ad hāc formā Subinde luſca nutrice, ſolet etiā alumnus luſcus evadere. Nam ubiq; corpore ita oculus humidus & mollis infans eſt, qui continuo inſpectu facilè contrahit illam inſpiciendi conſuetudinem, quam poſtea mutare nequit, roboratis jam muſculis duobus, qui ad hirquos, hoc eſt, majorem & minorem angulum oculos adducunt, qui motum antagoniſtarum muſculorum facilè vincunt. Sic pu*Scævola.* eri ſcævolæ evadunt, dum inertia dextram manum languere ſinunt, ſiniſtram uſu roborant, nec inficiamur parentum hæreditario vitio id ſæpè fieri, utcunque tamen contingat emendatur ligatione ſiniſtræ manus. Porrò initio infantulo bis in die aut ad ſummum ter papilla exhibeatu,r quoad expeditius & alacrius ſugat,

Quam-

Quam diu lactandus puer, & quæ ratio parandæ pulticulæ.

CAPUT XXIX.

LActe veſcuntur infantes octodecim menſibus, alii viginti, communiter autem abundè fuerit biennio lacte nutriri, inde ad cibos ſolidiores transgredi, tunc enim ferè omnes dentibus inſtructi ſunt, ac videtur natura ſolidius alimentum expetere, ideoque tunc temporis cibo communiter delectantur infantes, oblatoque veſcuntur avidius. Exertorum igitur dentium terminus, oblationis initium eſto, qui tamen omnibus idem non eſt, nam aliis tardius, aliis temporius exeruntur, non in alium finem niſi ad mandendum, antea verò ſi ſolidiori utantur infantes alimento, multis à cruditatibus morbis fiunt obnoxii, quia infirmus eorum adhuc ventriculus debita caret ciborum præparatione, quæ in ore fit, qua nec viri citra noxam carere poſſunt. Itaque biennio tranſacto, dentibus proruptis, & puero appetente, ſolidiori cibo incipiat veſci, ſine quo appetitu, etiamſi dentes & anni adſint, ablactandus non erit, nam quæ citra appetitum ingeruntur, ne viris quidem proficua ſunt: Subinde ſi imbecillus ſit, & tenera ac debili valitudine, ablactari non debet. At ubi tandem ablactandi tempus fue- *Ablactandi* rit, nutrix illum ad papillam rarius admittat, quo ſenſim diſſueſcat, tunc *ratio.* amaris acribuſve oblinatur papilla, aloe, abſynthio, ſinapi & ſimilibus, ab eorum tamen immodico uſu cavendum, ne labia & gingivæ inflammentur, quod interdum fit; Vidimus etiam quoſdam, qui melle potius ac dulcibus, mammillis admotis, quam amaris ablactati fuerunt. Cæ- *Pulticulæ.* terum interim dum lactatur, pulticula concinnetur, quæ viribus & conſiſtentia lacti non ſit diſſimilis, nec coctu aut diſtributione difficilis, qualis eſt quæ paratur ex frumentacea farina, quæ repoſita in fictili olla nova prius fuerit, ac in clibanum immiſſa, ibique tantiſper relicta, donec panis, qui una immiſſus fuerit, coctus extrahatur, ſic enim viſciditatem deponit, & minimè cruda eſt: probatur tamen magis quæ conficitur ex medulla albiſſimi panis tyrocneſte probè ſcoſinati, ac deinde aqua cocti ſuperaddito oleo vel butyro, pulviſculo aniſi, & ſaccharo in æſtate, melle in hyeme, quæ coquitur ad aquæ conſumptionem:

 Suffi-

Sufficienter autem coctã esse, cognoscitur, cum oleum vel butyrum supernatare videtur, atque hæc per Hispaniam totam est in usu. Septentrionales cerevisia utuntur, quæ leviter bullierit cum panis frustulis, butyro & saccharo, vocant (warm Bier) qua sane pulticula pueri bene nutriuntur, obesi evadunt & rubicundi. At quæ ex cruda paratur farina obstrictiones gignit, tormina, vermes & calculum. Quamdiu verò lac nutrici abundat, utilius fuerit eo solo infantem nutrire, imò multi visuntur, qui lacte contenti pulticulam respuunt, nec ante trimestre admittunt. Et è converso alii, qui post semestre non pultibus solum, sed solidioribus etiam cibis vescuntur, Imò Belgæ mulieres cõmuniter per annum duntaxat lactant infantes, plures etiam per novem menses.

Belgarum mos in lactandis infantulis.

De morbis qui recenter natis contingere solent.

CAPUT XXX.

Scabies.

QVi capite & toto corpore scabiosi sunt infantes, qui multam ore & naribus pituitam fundunt, qui alvo abundè dejiciunt, nisi id ex abundantia alimenti proficiscatur, sani & validi futuri sunt, ideoque nihil adhibendum. Verum si id ex nutrimenti copia proveniat, cuius rei notæ sunt, quod somniculosior statim & segnior evadit, venter intumescit, inflaturq;, suspiria hypochondriis distentis trahit, urinæ sunt aquosiores, quod malum Hispanæ vocant (ahito) Germanæ (Hertzspan) nihil exhibere oportet, donec cibos prius ingestos consumpserit; tunc verò pulticula paranda ex recenti butyro, sacchtaro & pulvere sesamino, aut pæoniæ; quod si una alvus sit suppressa suppositorium adhibeatur ex melle, per os verò assumat sirupum ex pluribus infus. viol. aut pauxillum mannæ; Venter perungatur oleo amygdalarum dulcium, aut super umbilicum hoc cataplasma apponatur, quod recipit aloes ʒ i. Ellebori albi & nigri an. g. xv. cum felle bubulo incorporentur, ac super gossypium magnitudinis volæ manus umbilico applicetur calidum, quod etiam vermes necat. Aut ℞ *fermenti* ℥ ii, *oleirosacei* ℥ i, *vitellos ovorum numero* 2. probè omnia misceantur, & cum lana aut gossypio pars una umbilico, altera dorso è regione ventriculi applicetur, mirificum esse scio contra hasce repletiones, & et-

Repletio.

Alvus suppressa.

& etiam bimulis tutò applicari. Contingunt etiam pueris clamosa tormina ex cruditate, his medendum imposita ventri lana succida oleo *Tormina.* camæmali calido imbuta, & lingat infantulus superius scriptam pulticulam.

At ejulantes pueri quatuor placantur modis, papilla exhibita, agitatione in cunis, cantilenis, & linteaminum mutatione. Non sunt *Ejulatio.* tamen vehementius agitandi ne lac recenter suctum corrumpatur, neque quavis alia ratione volubiliter concutiendi, aut curru vehendi, quia ex evectione periclitantur multi ob prædictam causam, quin etjam à violenta concussione aut casu, sæpe muti evadunt, quod cogno- *Muti.* scitur, si, qui antea ad ea quæ dicebantur moveri solebant, quasi audirent, ab externa voce aut sono non amplius afficiuntur, qua quidem ratione muti à casu distinguuntur à mutis à natura. Cæterum à cla- *Admonitio.* more pueri in totum arcendi non sunt, nam sic pulmones & pectus dilatantur magis, calor nativus fit vegetior, cerebrum, nares, oculi, & os fusis lachrymis expurgantur, non tamen diutius aut contentiosius clamare sinantur, ne ramex intestini in scrotum decidentis fiat, quæ enterocele dicitur, aut ipsius omenti quæ vocatur epiplocele: quod si ex ploratu circa inguinū partes interiores tumores fiant aut tale quip- *Tumores inguinum.* piam, curatur appositione cataplasmatis ex semine ameos & luteo ovi, aut ex farina lupinorum vino macerata cum myrrha, aut ℞ *aluminis* ʒ x. *gallarum* ʒ v. *cum vino rubeo coquantur ad spissitudinem*, & applicetur. Vermes in infantium intestinis ante solidioris cibi usum rarò *Vermes.* enascuntur, Si tamen nasci contingat exhibeantur, gran. iij. lapidis bezoartici, aut cornu cervi usti, vel ʒ ii confectionis smaragdinæ, vel de hyacintho in uncia aquæ portulacæ, vel tātillum aloes, sive rhabarbari in cochleari lactis nutricis, podex verò inungatur lacte & melle; & nutrix caveat à cibis, qui facile corrumpuntur.

Inspiciendum præterea est num lingua pueri inferiori maxillæ *Frenum.* adhæreat interventu adstrictioris pelliculæ quod vitium frænum appellatur, & virili etiam glandi contingere solet, Latinis in lingua ligatio dicitur, Græcis ancinoglosson, Neotericis filum seu ligamentum, ac recenter natis si arctius sit non solum loquelam impedit, verum etiam suctum. Curatur à principio incisione aut lanceola aut ungue acutiori seu nummi alicujus acie, cavendo tamen à venis ac musculis ibi latitantibus, postea mellis rosacei adhibitione, securius tamen fuerit dissuere quam repentè præscindere.

Vlcera seu fissura. Porrò ex acrimonia urinæ vel sudoris ulcera fiunt, seu fissuræ inter coxas & sub axillis ac in aliis juncturis à parte interiori, vel in collo, quæ facile curantur unguento ex æquis portionibus cerussæ & olei rosar. aut alio concinnato ex albo lithargyrii ac de tucia. *Rubedo.* Phlogosis verò seu rubedo partium, quæ ab eadem causa fit, solo lactis aut ptisanæ cremoris illitu sanatur.

Vlcera alia Sed & alia ulcera rubea vel livida quæ per totum infantis corpusculum paulò post quam in lucem veniunt, interdum visuntur, contracta ex matris calore aut nutrimento calido, foveantur decocto rosar. myrthi, fumariæ & tamarisci, deinde curentur præfatis nuper unguentis, & lac maternum corrigatur. Contra pustulas & ulcuscula *Vlcera oris.* oris, quæ aphthæ dicuntur, & ex acrimonia lactis contrahuntur, valet succus mori austeri, lactucæ, solatri, vel portulacæ cum pauxillo myrrhæ, & corticis thuris, vel cum sumach & alumine, quorum tamen nihil deglutiat infans, sed cum peniculo intincto partes tangantur, addito interdum melle rosar.

Insomnia terrifica. Terrifica insomnia ex abundantia alimenti proveniunt. Curantur attenuatione lactis, nec statim à cibo in cunis reponantur, sed exhibeatur lingendum tantillum sirupi viol. mellis virginii, aut electuarii diamusci, confectionis liberantis, plirisarcoticon, aut theriacæ smaragdinæ, & fronti applicetur oleum violar. cum aqua lactucæ & croco, naribus instilletur oleum violar. cum pauco aceto.

Mater puerorum. Eodem planè modo curatur illud aliud malum, quod mater puerorum vulgò dicitur, simile epilepsiæ & fit ex cruditate & imperfecta concoctione cum plus lactis infans assumit, quam possit concoquere. Cognoscitur ex frequenti inter dormiendum ploratu, vigilia, calore ac fœtente halitu, unde multi vermes subesse autumant, cui malo occurritur, si præter ea, quę diximus, emendetur etiam nutricis lac. *Epilepsia.* Item contra epilepsiam collo appendenda radix pæoniæ, & corallum rubeum: In nares instillandum oleum de castoreo aut de costo: Per os exhibenda pulticula ex butyro recenti, melle virgineo, pulvere radicis pæoniæ & coralli; vel tantillum confectionis smaragdinæ aut diamusci, aut electuarii plirisarcotici, vel g. v. lapidis Bezoartici orientalis cum aqua pæoniæ, aut ℥ ß coaguli leporis cum mulsa, quo die lac non sugat.

Ani procidentia. Sedis procidentiam curat fomentum ex decocto myrthi, rosſ.

rub.

rub. cornu cervini, aluminis, balaustiarum, nucum cupressi, gallarum, tapsi barbati. Pro tremore artuum tota spina dorsi inungatur linimento, quod recipit olei nardini ℥ i ß, olei rosar. ℥ ß misce. Pro difficultate mingendi, inguina & venter liniantur juxta ignem oleo lumbricorum & amygdalar. dulcium. Debilia membra roborat ablutio ex lotura vasis in quo panis fuerat pistus, aut decoctione rosar. masticis, fœnugræci, valerianæ, mentastri ac similium.

Artuum tremor.
Difficultas mingendi.
Artuum debilitas.

Quoniam tamen hic non instituimus singulos puerorum morbos fusius percurrere, his duntaxat præmonstratis, adversus vitia recenter natis obvenientia, quorum ad nutricem curatio pertinere videtur, de reliquis Deo bene juvante, tractationem seorsim cogitamus.

FINIS LIBRI QVARTI.

INDEX EORVM QVAE NOTABILIORA CONTINENTUR IN HAC SECUNDA PARTE.

Africa

Esdra

Febris

Hæmor-

paulò

ad

N.

O.

Partus

Profluvi-

Q.

R.

Recursus

Sanguis

Item

Tuber-

Vnguen-

Vterus

FINIS.

a history of
anatomy &
medicine Gynecol
Obstetr
Physiology

